

। ପୁରୁଷ ମେଉ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉ ଗୂପଶାର
 ।, ସମୟ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗୁଡ଼ ଦେବରେ ଶିକ୍ଷା ଓ
 ଲୋକ ରେବ ଦେଖିଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ
 ପରିଶ୍ରମ କରିବୁ ଜାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ
 ସିକ ଚିନ୍ତନ ଅବଶ୍ୟକ । ସ୍ଥାପନକ ବହି-
 ପରିଶ୍ରମଙ୍କ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ ସହିକାରେ
 ଗଢ଼େ ନାହିଁ । ଶାଶ୍ଵତ ପରିଶ୍ରମ ବା
 ଥିଲେ ମନରେ ମନସ୍ତିତି ପ୍ରଭୃତି
 ଶିକ୍ଷା ଓ ଆମାରୁ ନିଷ୍ଠା କରେ ।
 ଏଣେ ପକ୍ଷେ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ନିତାନ୍ତ
 ଲାଗି ପଢ଼ି ତାଣି କାବ୍ୟ ନାଟକରୁ
 ପରିଚାଳନା ପରିଚାଳନା ଲୁହ କରିବାକୁ ବା
 ପ୍ରଥମ । ୧୦ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ, ବରୁ
 ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହିତ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ନିର୍ବାପ,
 ଆୟୁଦେବ ପ୍ରଭୃତି ଶାର୍କ ଆୟୁଦେବ
 ଦର୍ଶନ, ଶର୍କ ବର୍କିତ ହୁଏ, ରୁଚି ପରି-
 ଭାବ ଲିମ୍ବରୁ ମନ ବିତ ହୁଏ, ଏବଂ
 ମାନ୍ଦ୍ରତ ପୁଣି ଅବଶେଷରେ ପାରମାର୍ଥିକ
 ଲୋକ ଶାଶ୍ଵତିକ ବଳ ଶର୍ମର ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ
 ସମ୍ବନ୍ଧ ବନ୍ଧୁମାନ ଅବଶ୍ୟକ, ସେପରି
 ସାଧନ ସକାଶେ ଶାସ୍ତ୍ରାଧ୍ୟୟନ ଅବ-
 ମାନସରେ ହେଉ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ
 ଶାଶ୍ଵତ ସିକ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ
 ହେଲେ ତୋର ପରିଶ୍ରମ ଓ ଅଧ୍ୟବ-
 ଆବଶ୍ୟକ ସକାଶେ ସମୟେ, କାବ୍ୟ
 ଆୟୁଦୁ ଶର୍କା କରି ଯାଇ ପାରେ । ପୁଣି
 ନାଟକାଧ୍ୟ ବାକରଣ ହେଲେ କାବ୍ୟ
 ଶାଶ୍ଵତ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା ପରିଚ୍ୟକ
 ନାଟକ କେ ପଠନରେ ଦିନ କାଟିବା
 କରି ବିଷୟ ଜ୍ଞାନ ଜାରି କରିଲେହେଁ
 ଉଚ୍ଚତ ସ ବସନା ଚର୍ଚିତ ହୁଏ, ଏବଂ
 ଉତ୍ତରାଶ୍ରମୀ

ଶ୍ରେଷ୍ଠ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ବା
 ବାଲକାମାନେ ଅଭିଭ୍ୟାସ
 ବଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରିଆନ୍ତି
 ପ୍ରଥା ସ୍ତୁଲ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥାନ୍ତି
 ଅଭିଏକ ବାଲବାସ୍ତାରେ ଲୋକ
 ସର୍ବେ, ଇତିହାସ, ଭୁଗୋଳ,
 ଚିତ୍ରନ, ସୀବନ ଓ ଦ୍ୱୟାବରଣ୍ଣା
 ଗାର୍ହଶ୍ଵର ବ୍ୟବମାୟ ଶିକ୍ଷା କାଟ
 ବିଦ୍ୟାପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଗୃହ ବରୁଞ୍ଜ
 ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ
 ପ୍ରଫଳ ବଚିବାକୁ ହେବ ।
 ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ବୁଦ୍ଧି ସକାଶେ ର
 କାମିକ ? ଏହାର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା
 ଆବଶ୍ୟକ ଯେତୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା
 ଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ
 ବଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେବେ । ପୁଣି ନିଜ
 ଦେଉ ନ ଥିବେ ଦିବା ଅନ୍ୟ ବାଲକା
 ଧନ ଓ ସମୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକ ଶିକ୍ଷା
 ଥିବେ କେମାନଙ୍କ ଏକପ୍ରକାର
 ହେବ ଏବଂ ସବୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହ
 କରି ସବୁ ପକ୍ଷରୁ ଦୂରଣ୍ଟ
 ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା
 ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବୋଧ ହୁଏ ସ୍ତ୍ରୀ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଲନରେ ସତେଷ ହୁଅଁ
 ସମଗ୍ର ଉତ୍ସନ୍ନ ପ୍ରଦେଶକୁ ଦେଖି ସ
 ଗୋଟିଏ ଫଣ୍ଟ ଶାପନ ଜ୍ଞାନାଳ
 ବେଳେ ଓ ପରି
 ହେଉ । ଶ୍ରୀ

ଅନାଥ କଳୀ

ଯାଉ ।
 ପ୍ରଚାରକ ଦଳ
 ,ସମ୍ମନେ ସଦୃପଦେଶ
 (Training School)
 ୧ । ପୁରୁଷ ମଠ ବାତି ଓ
 ଏତ୍ତାହାର ଜୀବକା ନିବାସ
 ଓ ପୁଣି ସନ୍ତୁନ ବିହୀନା
 ବାଜ କରି ଉଚ୍ଚ Training
 । ଓ ଶିକ୍ଷା ଟ୍ରାଈଲ୍‌କ ଶିକ୍ଷା ଦିଆ
 ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ହେବା ପରେ ଶିକ୍ଷୟିତୀ
 ପଦ ନିୟୁକ୍ତ ହୁଅଛୁ । ଏମାନେ
 ଏବତୁଙ୍ଗା ମଣୀମାନଙ୍କୁ ନାନାବିଧ
 ବିବେ, ଦୂରି ବାଳକାମନଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରହ
 କାଳିଯୁ ସ୍ଥାପନ କରିବେ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ
 ୨ ପର ଶୁଳି ଧର୍ମପ୍ରରତ ଚିତ୍ତାନ୍ତ ।
 ଗାନ୍ଧି ମାନେ ଆଧିଶା, ଶକ-
 ଗୋଚର ଲେଖାଏ ଅଦର୍ଣ୍ଣ ବାଳକା
 ପଣ୍ଡ କରିଛୁ ଏବଂ ନାନାବିଧ ବୃତ୍ତି ଓ
 ପୂର୍ବକ ବାଳକାମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀ ସେମାନଙ୍କ
 ଦ୍ୱୟାରିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଅନୁଭଗ ଅକର୍ଷଣ
 ସମ୍ମନ୍ଦମଣ୍ଡପରେ । ୧୫୦୦,
 ୧ ହୋଇଅଛି । ଉଚ୍ଚ ଧନରୁ
 । ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ଅବରିଷ୍ଟ
 କୁ ବିଛି ବ୍ୟୟ ହୋଇ ନ ପାରି
 ନକଟେ ଶକ୍ତି ଅଛି । ଏହି ସକଳ
 ସାବ ଉଚ୍ଚ ଭନ୍ଦିଟ ଦୁଇ ନେଇ ରଖିଲୁ
 ନକଳ ସ୍ଥା ଶିକ୍ଷା ଫଣ୍ଟ ସକାଗେ ମୁଁ
 ୨୮
 ହୁକା ସମିତିରୁ

ନବାନ ମନ୍ତ୍ରିକା ଗ୍ରୁ କୋମନ୍
 ପ୍ରକାଶ ଜନନ କୋଟିଲ ସବେ
 ଦେଖାରୀ ନାହିଁ ଭବ ଦୁଃଖ-ଦୁଃଖ
 ଅତିରିମି ନାହିଁ ବାଲା ଜୀବନ
 ତରଣ ଛୁଟକ ଭାବ ଅପାଇଁ
 ଚରୁର ସୁହାସ ତୁର ନାହିଁ ।
 ଦର୍ଶକ ହସଇ ଶୁଣ ବିହଙ୍ଗ
 ଦୁନ୍ତାସିନେ ଧୀର ଧୀରୋ
 ଦୁର୍ଗୀଯ ସର୍ବଳଭାବ ପଦତ୍ର ।
 ଏ ନବ କୋରକେ ଅଛି ।
 ଶେଷବ ସମୟ ତାର ଅଶ୍ଵ
 ଏକାଳେ ଦୁନ୍ତର ସଙ୍ଗେ ।
 ପରପରେ ଦୁନ୍ତକେମ୍ବା ହୁଏ
 ସାମାନ୍ୟ ବାଳକା କାହିଁ
 ଯୌବନ ସରସେ ନାହିଁ
 ସରସ ବିପନ୍ନେ ହୁଏ ।
 ଅନୁର ନିହିତ ମଧ୍ୟ ଦେ
 ପୁବତ୍ର ପଦରେ ଧନୀ ।
 ପ୍ରଣୟୀ ଦୁନ୍ତର ତେଣୁ ।
 ପ୍ରଦୀର କାମେ ବାଳି
 ଶୁଣଶୁଣ ମୁରେ ଅଛି ।
 ନିର ନାତି ଉପଦେଶ ।
 ତାହାର ଶେଷବ ତନୁ ।
 ତବିଷ୍ଟର ମୁଖ ଚିତ୍ତ ଅ
 କରେ ଅନୟଶିଳ୍ପି
 ନ ଜାଣି ସମୟେ ହେବ
 ଜୀମା କି ଚିତ୍ତ ରବେ
 ଅଭାବ ସଞ୍ଚିତେ ଥାଏ
 ବିପନ୍ନ ପ୍ରଦୋଷେ ଯେ
 ପାନ୍ଦିତ୍ୟ ହେବୁ

ଅନାଥ କଳିଙ୍ଗ ।

କୁ ଏଥ ନ ହେଉ ମଧ୍ୟ
 ଲେ । କିଏ ଅଦରେ ଏ ରୂପ ?
 .. ମଞ୍ଜୀ ଏ ନବ ଯୌଜନେ
 ଅନାଇଛି ଅନନ୍ତ ଗଗନେ ।
 କୁର ଅଶ୍ଵ ଗଲାର ନଷ୍ଟନୁ
 ସର ଅହା ନିଷଶ୍ଵଯ ତନୁ ।
 ତୁଳି କି ସେ କଗଜ ବିଲାପ
 ନବ ତୁଳ ଜାଣେ କି ସେ ତାଗ ?
 କେହି ଥରେ ନ ପକାଏ ଦୁଷ୍ଟ
 ଅକ୍ଷାରଣ ହେଲ କି ତା ସୃଷ୍ଟି ।
 କ ପରିଷର ମଞ୍ଜିକା ସୁଦରି
 ଏ ଏବେ ନିଜ ଅଦୁଷ୍ଟ ସୁମରି ।
 ତ ତୁଦେ ନାହିଁ ଦୟା ଲେଣ
 ତୋ ବିଲାପ, ନ ଜାଣନୁ କ୍ଲେଶ ।
 ନ ନୁହେ ଏ ସ୍ଵାର ଏକା
 ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗରେ ହେବ ସ୍ଵର୍ଗ ଦେଖା ।
 ସାନ୍ତୁନାରେ ଅଶ୍ଵାଧିଷ ମନ
 ରହି ଚଳ ଅମର ତୁବନା ।

(ଶାଙ୍କଳ୍ପନ୍ତୁ ପାଠ)

ବ୍ରକଳର କପା ଗୁଣ ।

ନ ‘ସଂକଦବାହିକା’ର ଦଶମ ସଙ୍କରେ
 ସମ୍ମନରେ ଗୋଟିଏ କୁଟୁମ୍ବ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ
 ଜିକ ରୁଷେ ପୂର୍ବ କପା ଗୁଣ ମନେ
 ଏ ମଧ୍ୟ ଜାହା ମନେ ପଢିବାର ସମୟ
 । ଏ ଦେଶରେ କପା ଗୁଣ ପ୍ରଚୁର
 ୨ ତତ୍ତ୍ଵମୂଳ ପ୍ରଚୁର କାର୍ଯ୍ୟକୁ
 ବ୍ୟଥିଲା । ଯୁଗ

ବିଦେଶୀ ଦୋକାନୀଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାବସ ସହି ଦୋକାନ । ବୃଦ୍ଧ
 ବାବୁ ହେଉ ନ ଥିଲ । ସେମାନେ ଘର କଥା ଘରେ
 ଚଲାଇ ନେଇ ନିଷ୍ଟିନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ । ନିଷ୍ଟିନ୍ଦ୍ର ଜମ୍ବୁକୁଳ ମଧ୍ୟ
 ମୁଠିଏ ଅନ୍ତିମ ଧାଇ ଆନନ୍ଦରେ କାଳାଭିପାତ କରୁଥିଲେ ।
 କୃତ୍ତମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏକ ନିଷ୍ଟିନ୍ଦ୍ର ସମୟରେ
 ଆବର୍ଣ୍ଣମତେ ପରିଧେୟ ବସ୍ତାଦି ବୁଣ୍ଡାଇ ଅଣି ବର୍ଷକ
 ପାଇଁ ନିଷ୍ଟିନ୍ଦ୍ର ରହୁଥିଲେ । ସେହି ମୋଟା ଜର୍ବି, ମାଠ ଓ
 ଗାମୁଶୁରେ ତାହାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଦିନ ଚଳ ଯାଇଥିଲ ।
 ବସ୍ତାଦରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ ବ୍ୟୟ ହେବା ଦୂରେ
 ଥାର ଗୁଣ କରି ଯଥେଷ୍ଟ ଲବ ହେଉଥିଲ । ବଳ
 ଅର ସେଷରୁ କଥା ନାହିଁ । ଗ୍ରାମର ତକ୍କାଙ୍କ
 ଲୁଗା କୁଣା କୁତାଇ ସବୁ ଲୁଗାକୁ ଅନାର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୁଷ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟୟକୁର ସମ୍ବଲ ନ ପାଇ ରଖି ରଖି
 ଜିତିବ । ବୃଣଦାତାମନଙ୍କର ବାଟିଲି
 ସେମାନଙ୍କର ସରସ ଯିବାକୁ ବସିଥିଲା
 କର କରିଲମୁଗ ବୃଷକସମାଜକୁ ଗ୍ରାସ କରିବା
 ଲାଗି—ଏଥରେ ସେମାନଙ୍କର ରକ୍ଷାର ଉପାଦ୍ଧ
 ଫେଟକୁ ଦାନା ନାହିଁ କି ଦେହକୁ କନା ନା
 ଆଜି ଶୋଚନାପୂର୍ବ ଅବସ୍ଥା ! ସବଦା ରଖ
 ସେମାନଙ୍କ ଶଶ୍ଵର ହୁଏ ହେଉଥାଇ । ଅନ୍ତରେ
 ନାହିଁ ଯେ ମହାଜନଙ୍କ ଦମ୍ପ ଦେବେ ଅଥବା
 ଲୁଗା ପିଞ୍ଜ ଲବରେ ରଖ ପବିଶେଇ ବା
 ବାବୁ ଗଲେ ଏହି ଗୁଣଟ ବୃଷକମାନ
 ଚଲାଇବାକୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଥିଲ ।
 ଜାହା ବୃଷକମାନ
 ସେମାନଙ୍କର ବିମାତ୍ରେ

ଅଗତ୍ୟ କାଥ୍ୟ ହୋଇ ଉଷାର ଅଶ୍ଵ ଗ୍ରହଣ କରି-
ଅଛନ୍ତି ଏବ କେତେବ ସାଧାରଣ ମୂଲିଆ ପରି ଗୃଷମେ
ଲାଗିଥିଲୁଣ୍ଡି । ଅବଶିଷ୍ଟ ଯେଉଁ କେତୋଟି କୌଳିନ
ବଦବସାୟ ଥରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଥିଲୁଣ୍ଡି ସେମାନେ
ଅପେକ୍ଷାକୁଟ ଭଲ ଲୁଗା ଓ ଶାଢ଼ୀ କୁଣି ପାରୁଥାରୁ
କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସମ୍ବାଦଯାତ୍ରା ନିବାହ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି ।
ଦୋଷଗନ୍ୟ କଥା ଏହି ଯେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପରିଥେଷ
ଏହି ଶାଢ଼ୀ ତଳ ଏକାବେଳେ ତନ୍ମାଙ୍କ ହାତରୁ ଯାଇ
ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଏହି ନୃତ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରସାଦରୁ

୧ କୁଣା କମଳଃ ଉଣା ହୋଇ ଅସୁଅଛି, ତଥାପି
ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଣ୍ଡ ହେବାକୁ ବସି ନାହିଁ । ନୃତ୍ୟ
ପ୍ରସାଦରେ ଏ ପ୍ରକାର ଶାଢ଼ୀ ଗାମୁଶର ବା ବହାର
ବେଳେ ଲେଖ ପାଇବ ତେତେବେଳେ ତନୀକୁଳ
ଲାଗୁ ଲେ „ତୁ ହେବ । ହ୍ଵାୟ ! କି ଦୂର୍ବିପାତକ !

„ ୨ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିକୁ କିନ୍ତୁ କିମ୍ବାର
କି ସବନାଶ କଲା ! ଅପରିଶ୍ରମଦର୍ଶୀ ମାନବ
ଥୁବ ବାହ୍ୟ ଦୋଷର୍ଯ୍ୟଦ୍ୟୁମରେ ମାତ ଏବେ
କି ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଅନୁୟେର ଶୁନ୍ୟ ହେଲ ।

ମୈମାନେ କି ହ୍ରାନ୍ତ ! କି ନିବୋଧ ! ଅଚମ୍ପ
ହର୍ଷର ଫଳାଫଳ ବିଜ୍ଞର କଲୁଁ ନାହିଁ ।

ରଜ୍ଞୁକି ସର୍ପ କଣ ତାହା ରଲିକରି ଦେଖିଲୁଁ
ମୁକୁ ତନ୍ମନ ବଗୁରି ମନେ ମନେ ହୁବ
କିନ୍ତୁ କର୍ତ୍ତମାନ ସେ ବିଷଲେପରେ

୩ ସର୍ବକ୍ଷଳ ଉପଦେଶ ନ ମାନି

୧ ତଳେ ପକାଇ

୧ ମତ ଅସି

୧ ବି

୧

ଭବରେ ଥଳ, ତାହା ତେଣେ ବେଳେ ୬,
ଯାହିକୁ ସୁଖ ବୋଲି ଧରି ଥିଲୁଁ
ରହିଥିବାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖି ପରୁ ଆହୁ
ହିଶର ଉତ୍ତଳବାସରେ କିମରି ଦିନକୁ ୧୫
ଅଛି, ଅବୁବ ବୋଟ ଅସୁଅଛି ସମଦ୍ଵେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳୁଣ୍ଡ । ବାହ୍ୟ ଚକ୍ଷୁରେ ସେ ଠା
କ୍ଷତି ଉତ୍ତଳବାସ ଦିନୁ ନାହିଁ—ବେଥି
ଏତେକାଳ ଉଦାସୀନ । ସେହି ରହି ନ
ଧନରେ ଗୁରୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପୁଣ୍ୟ ନ ହେଲ
କିନ୍ତୁ ସେଥିଲାଗି ଏ ଦେଶ ଧନକୁ ବା
ବିଦ୍ୟୁତ୍ ହେଉଥିଲା ଏହି ସବାଦ ବଢିଏ
ଏହା ଜାଣି ସୁଜ୍ଞା ପ୍ରତିକାର ନ କଣ୍ଠ
ମୁକୁ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ—ଦେଶ ରକ୍ଷା ବିତମ୍ଭ
ମନ୍ୟ ସାଧନର ସମୟ ଉପରୁତି । ଅମ୍ବମା
ମୂଳମସି ଅନୁସରଣ ବରିବାକୁ ହେବ ।

ଦେରେ ଚିରନ୍ତନ ବିଶ୍ୱାସକୁ ହଞ୍ଚ
କରିବା କଦମ୍ବି ଉଚିତ ନ ନୁହେ । ସବୁ ଏ
ବୋଲି ଉଠାଇ ଦେବା ଅଭବେଳାରୁ
ଫଳାଫଳ ଉତ୍ତମରୂପେ ବିଶ୍ଵର ନ କରିଏ
ବର୍ତ୍ତନ କରିବା ରୁହିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ, ୫
ଅବୁବରୁ ଅମ୍ବମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଥା
ଦ୍ରୋଗ କରୁଥାଏନ୍ତି, ତହିଁର ଘଥେଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି
ନିତି ଦେଖୁଥିଲୁଣ୍ଡି । ସୁତରଂ ଏଠାରେ
ଅନୁବଣ୍ୟକ । ପ୍ରଥାନତଃ ଯେଉଁ କାଗ୍ଜ
ପକ୍ଷ ବିଶ୍ୱାସ ହବାରଥାଏ ଏବ ଜ୍ୟେ
ଶୁତ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲା ତାହା ପ୍ରକା
ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଷୟ ନୁହେ ଟଳିବିଷୟ ଦେଖେ
କହିବାକୁ ଯାଉଁ, ପ୍ରସଙ୍ଗଫିଲେ
ଅଭ୍ୟାସ ଉପରୁତି ହେବ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କି

ପିତୃଭକ୍ତି ।

କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ବିବର ମଧ୍ୟ ଏକ ବସ୍ତୁବାବସ ମଧ୍ୟରେ ଶକା ଦ୍ରୁତ । ଶକାର ଶାର୍ଣ୍ଣି ଓ ଶକ୍ତି, ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉଥାଚ୍ଛି । ଅଦୁରେ ମୃଦୁ ମଧ୍ୟରୁ ସ୍ଵରରେ ଉଥାଚ୍ଛି । ଭୂତମାନେ ଧୀରେ, ଶକକୁ ହିସ ପରିଚାର ପିନ୍ଧାର ଦେଲେ ଏବ ଦେଖି କେଣୁ ଓ କର୍ତ୍ତରିଷ୍ଠା ଜନେକ ଚିକିତ୍ସାର ସହ ଅସି ଉପହୁତ ହେଲେ । କର୍ତ୍ତରିଷ୍ଠା ଶକା-କୁ ସ୍ଵଚନ୍ଦ୍ରରେ ଦେଖି ଅତିଶ୍ୟ ଢୋକାକୁଳା ବ କେଣୁ ଶକାକର ଯେଉଁ ଉପକାର କରି-ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କଲ “କେଣୁ, ଏବେଶ ପରିତ୍ୟାଗ କର । ବେଶ କେବଳ ଗତ କଥାମାନ ସ୍ଵର୍ଗ କଷାର କୁ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ କେଣୁକର କର୍ତ୍ତରିଷ୍ଠ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।” ଯାହାକ ନିମନ୍ତେ ସେ ଏହାର ହୀନ । କରିଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କର କଷ୍ଟ ଦୂର ନ ହେବା ଏହି ବେଶରେ ରହି ତାଙ୍କର ସେବା କରିବାର ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦି ବେଶ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆରତ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କର ମଳଳ ଯହ ବିଶଳ ହୋଇଯିବ । କର୍ତ୍ତରିଷ୍ଠା-କୁ କେଣୁ କହିଲେ “ଶକ୍ତି, କ୍ଷମା କରନ୍ତି । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୂଦିନ ଉପହୁତ ନ ହେବ ତେବେଦନ ଏହି ବେଶରେ ରହିବ । ଆପଣ ମେତେ ଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆପଣକୁ ଶିବାକୁ ହେବ ।” କର୍ତ୍ତରିଷ୍ଠା ତହିଁରେ ଏ ଶଯ୍ୟା ଆଶ୍ରମରେ ଯାଇ ବସିଲେ ଏବ । ବୁଦ୍ଧନ କରି ଅଶ୍ରୁପୁଣ୍ୟନୟରେ କହିଲେ । ନିଷ୍ଠୁର ଭଗିନୀମାନେ ଜୀପଣକୁ ଯେଉଁ ଅଛନ୍ତି, ଉଶ୍ରର କରନ୍ତୁ ମୋହର ଏହି ଗାହା ଦୂର ହେଉ । ଭୁମେ ସେମାନଙ୍କର

ପିତା ନ ଶୋଇଥିଲେ ସୁଜା, ଭୁମ୍ଭ ଶାର୍ଣ୍ଣି ଦେହ ଶୈତାନ ଶଶି ଦେଖି କି ସେମାନଙ୍କର କିଞ୍ଚିତ ମାତ୍ର ଦୟା ହେଲା ନାହିଁ । ହାୟ ! ଏହି ମୁଖ କି ସେହି ପ୍ରବଳ ବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ କରିବାର ଉପରୁକୁ ? <ହି ମୁକୁକ ବି ହେତୁ ବସ୍ତୁ ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ କରିବାର ଯୋଗି ? ସେହି ଦୂର୍ଯ୍ୟାଗ ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟରେ ମୋହ ଶଶିର କୁନ୍ତର ଯଦି ମୋ ଗୃହକୁ ଅସିଥାନ୍ତି ତାହାହେଲେ ମୁଁ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଅଶ୍ରୁ ଦେଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଭୁମେ ପିତା ହୋଇ ସେ ସମୟରେ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ଭୂଗୋଳ ପତି ଅଟେ ହେତୁ ବସ୍ତୁର ବେଗ ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ କଲ ! ହାୟ ! ହାୟ ! ଝାନ ଲେପ ହେବା ସଙ୍ଗେ, ଭୁମ୍ଭ ଯେ ଜୀବନ ଲେପ ହୋଇ ନାହିଁ, ଏହି ଆଶ୍ରମ୍ୟ ।” ଏହି ସମୟରେ ଶକାକର କିଞ୍ଚିତ ଚେତନା ହେଲା । ସେ ଶିଷ୍ଟତ ଚକ୍ଷୁ ଉନ୍ନିଲନ କଲେ । କର୍ତ୍ତରିଷ୍ଠା ପରିଗଲିଲେ “ପିତା, ଆପଣଙ୍କର ଶକାର ବିଧର ଅଛି ?” କିନ୍ତୁ ଶକାକର ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ ଜ୍ଞାନୋଦୟ ହୋଇ ନାହିଁ, ବିକାର ଦୂର ନିଷ୍ଠାର ନାହିଁ । ସେ ଉଠି କଲେ “ଭୁମେ ମୋହର ଜୀବନ ଦାନ କରିବାପାଇଁ ମା ପ୍ରତି ଅନ୍ୟକୁ ବ୍ୟବସାର କରିଅଛୁ । ଭୁମେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ସ୍ଵର୍ଗ ଉପରେ କିନ୍ତୁ ଏହି ଏପରି ଭାବରେ ଅନ୍ତି ଚିହ୍ନରେ ଅବଶ୍ୟ ହୋଇଅଛି ଯେ ମୋହର ନିଜର ଅଶ୍ରୁ ଗଲଭାବର ପ୍ରାୟ ମୋହର ଶଶାର ଦୟା କରୁଅଛି ।

କ—ଆପଣ କି ମାତ୍ରେ ନିଷ୍ଠାନ୍ତି ।

ଶ—ଭୁମେ ଏକ ପ୍ରେତ ଅମ୍ବା । କେବେ ଭୁମ୍ଭ ମୁଢ଼ ହୋଇଅଛୁ ?

ଶକିଷ୍ଵର ଦେଖିଲେ ଶକାକର ବିକାର ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ ଶୁଣେ ଦୂର ହୋଇ ନାହିଁ । ସୁରବଂ ଏପରି ଅବଶ୍ୟକ ଭାଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ଅଥବା କଷା କଥାପକଥନ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ ଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ ଶେତ୍ରେ ପ୍ରସାନ କରିବାକୁ ଉପରେ ଦେଲେ । ଶକା ଏକ ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନରେ ଅପରିଚିତ ହେବାର ଦେଖି ଅଶ୍ରୁପୁଣ୍ୟବସ୍ତୁର ଫେରେ କାମାକୁ କି ଉତ୍ତର ଦେବେ କିନ୍ତୁ ଦୂର କରୁ ନାହିଁ । ସେ ଜୀବନ କି ମୁତ୍ର ଗା । ସଙ୍କଳନ କି ଅନ୍ତରେ

ଲିପ୍ତ ପିତାଙ୍କର ଭାବ ବୁଝି ପାରି କହିଲେ “ପିତା ମୋହି ପ୍ରତି ଥରେ ଦୃଷ୍ଟିଗତ କିନ୍ତୁ, ମୋତେ ଆଶାବନ କରନ୍ତୁ ।” ସଜା କହିଲେ ମୋତେ ବୁଝୁଥ କର ନାହିଁ, ମୁଁ ଦୂର ସୋଇଥାକୁ ଏବଂ ମୋହର ତାତୀର ହୁଇରତା ନାହିଁ । ମୁଁ ଦୂରକୁ ଚିନ୍ତା ବୋଲି ବୋଧ ହେଉଥାଇ କିନ୍ତୁ ତଥାପି ମୋହର ସମେହ ନେଇଥାଇ । କାଗଣ ମୁଁ କେଉଁ ହାନକୁ ଅସିଥାଇ ତାହା କୁଣି ପାରୁ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ସୁରଣ ହେଉଥାଇ ମୁଁ ଯେଉଁ ପରିତ୍ରଦୀ ପିନ୍ଧିଥାଇ ତାହା ମୋହର ନୁହେ, ଗାନ୍ଧି ରତନାରେ କେଉଁଠାରେ ଥଳି ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋହର ସୁରଣ ହେଉ ନାହିଁ । ଦିନ୍ତୁ ତାହାହେଲେ ସୁନ୍ଦର ମୁଁ ମନୁଷ୍ୟ, ମୋହର ବୋଧ ହେଉଥାଇ, ତୁମେ ମୋହର କନ୍ୟା—କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତ ଅର ପେର୍ଯ୍ୟ ଥରି ପରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ନୟନ ସୁଗଳରୁ ପ୍ରବଳବେଶରେ ଅଶ୍ଵିନୀର ପ୍ରବାହିର ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ଅଶ୍ଵିନୀର ନୟନରେ କହିଲେ “ହଁ ପିତା, ମୁଁ ଅପଣଙ୍କର କନ୍ୟା କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତ ।” ସଜାଙ୍କର ଅର ସମେହ ହେଲା । ସେ କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତର ସ୍ଵର୍ଗାରଣ କରି କହିଲୁ “ଦ୍ୱାରା ଧର, ଅଶ୍ଵିନୀ ପ୍ରବରଣ କର । ମୁଁ ଜାଣେ ତୁମ୍ଭ ଭଗିନୀମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ମୋହ ପ୍ରତି ଅନାୟ ବ୍ୟବହାର କରିବ ଏବଂ ତୁମ୍ଭ ସେପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭ ଭଗିନୀମାନେ ଅକାରଣ ମୋହ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି ।

—ମୋହର ମଧ୍ୟ ଅପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟବହାର କରିବାର ବିହୁମାତ୍ର କରି ନାହିଁ ।

—ମୁଁ କି ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅଛି ?

—ସ୍ଵରଜ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି ।

ଜଗ କଥାମାନ ସୁରଣ ହେଲେ ସଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ା ହେବାର ସମ୍ଭବ । ଏହା ଭାବ ତହିସକ ସେ କଥା ଉଦ୍‌ଧାରନ କରିବାକୁ ନିଷ୍ଠେସି କଲେ ଏବଂ ସଜାଙ୍କ ଧେନ୍ତି ଦେଖି ଯିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ, ତତନୁ-ପାତାଙ୍କ ଗୁରୁ ମଧ୍ୟରୁ ଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ମଧ୍ୟ ମୋହ ପ୍ରାୟ

ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧାରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ପିତାର ସବୁ କଣା କର ଏବଂ ପୂର୍ବ କଥାମାନ ଭୁଲିଯାଅ ।” କହି କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତା ସତେଷ ଶୁଣାଗଣ୍ୟରକୁ ଗମନ ହିତ ।

ଶର୍ମ ।

ଏ ସମ୍ବାଦରେ ସାଧୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟବଳୀ ସମୟରେ ହୁଏନାହିଁ । ସତ୍ତାଜାର୍ଯ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ବାଗ ଘାଁଙ୍କି କର୍ତ୍ତାଲିଧ୍ୟା ସଜ୍ଯପ୍ରାପ୍ତି ଆଶାରେ ଭବିନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ରାଷ୍ଟ୍ର ପୁନ୍ର ଯତ୍ନ କରି ନାହିଁ । ଶର୍ମରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହା ସଜ୍ଞ ହେଲା ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ରାଜ୍ୟର ସେନା ଜୟନ୍ତା କଲେ ରାଜା ଓ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଲିପ୍ତାକୁ ଉଭୟ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ରାଜ୍ୟର କର୍ତ୍ତାଙ୍କ କରିବାକୁ ନାଜ ହେଲେ । ପାଗମ୍ବା ଏତମ୍ଭେ ସେମାନଙ୍କ କାଶଗାରକୁ ଦେଖି ଯିବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ସତ୍ତାଜାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯଇ ଅନେକ ସମୟରେ ମନୁଷ୍ୟରୁ ବିପଦ୍ଧତା ହେବାକୁ ହୁଏ । କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତା କରି ତାହାହିଁ ଘାଁଲ । ନିଜ ବିଧି ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ କରି ପିତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଧେନ୍ତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ କାଶଗାରକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଭରି ମାନଙ୍କ ଥରେ ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସଜା ତହିଁରେ ସମ୍ମତ ନ ହୋଇ ଚିନ୍ମାର କରି କଷି ନାହିଁ, ଚଳ, ଅମ୍ଭେମାନେ କାଶଗାରଙ୍କ ଯିବି ପିନ୍ଧିବାର ବିହନମ ପ୍ରାୟ ଦୁହେଁ ସେହିଠରେ ଧେନ୍ତି କରିବା, ତୁମେ ମୋହର ଆଜୀବାଦ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ନିଜକୁ ହୋଇ ତୁମାରେ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ଧେନ୍ତି ଏହିପରି ସେଠାରେ ରହି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା, ଗୀତନ ସୁନ୍ଦର ମନୀକାମାନଙ୍କ ଦେଖିବାର ଇଚ୍ଛା ଗୁପ୍ତର ସୁରଗ କାଶଗାରରେ ତେବେ ମନବ କାର୍ଯ୍ୟବଳ ଦେଖିବା । ଅମ୍ଭ, ବିମ୍ବ ପ୍ରାୟ କେଉଁ ଜାହିଁ ହୋଇ ପୁଣି ବିଲାନ ହୋଇଯିବେ ତାହା ଦେଖି କର୍ତ୍ତାଲିପ୍ତା, ତୁମେ ଯାହା କରିଥାଇ ତାହା ସେ ମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅନୁମୋଦିତ । ଏପରି ଥାଏ କରିବାର ମଧ୍ୟ ଅନୁମୋଦିତ । ଏପରି ଥାଏ କରିବାର ମଧ୍ୟ ଅନୁମୋଦିତ ପ୍ରଦାନ

ରୂମଙ୍କୁ ପାଇଅଛି । ଉଶ୍ରିଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ହୀ ଆଉ କେହି ଗମ୍ଭୀରଙ୍କୁ ପୃଥକ୍ କରି ପାଗବେ ନାହିଁ । ଅସ, କାଳ ନାହିଁ ।”

ଉଦୟ ପ୍ରହରୀ ବେଣ୍ଟି ହୋଇ କାଶଗାରତିକୁଣରେ ଗମନ କଲେ ।

ଯେଉଁମନ୍ତ୍ର, ଶକ୍ତି ଓ କର୍ତ୍ତାଳ୍ପାଦକୁ କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରି କରି କାନ୍ଦି ଦେଇ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାସ ଅନ୍ୟ ଏକ ଜଣ କର୍ମିଗତ୍ସକୁ ତାକି ତାହା ହେସୁରେ ଖେଳୁଆଦେଶ ପଢ଼ ପ୍ରଦାନ କରି କହିଲ “ଯଦି ରୂମେ ଏହି ପଢ଼ିଲାଖିତ ଅଦେଶ ମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ତାହାହେଲେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ରୂପ ପଦ୍ଧାନର ଦେବ । ଶାଶ୍ଵତ ଗମନ କର, କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରି, ମୋତେ ଫବାଦ ଦେବ ।” କର୍ମିଗତ୍ତ ଅଦେଶପଦ ଦେବନୀ କାଶଗାରକୁ ଗମନ କଲା । ପଡ଼ରେ ଏହି ଅଦେଶ ଥିଲ କି ସେ କର୍ତ୍ତାଳ୍ପା ଓ ଲିପ୍ତା କୁ ଚୋପନରେ ହତ୍ୟା କରି ସ୍ଵଦ୍ୟ ଅମୃତତ୍ୟା କରିଅଛି ବେଳି ସଂରଣରେ ପ୍ରକାଶ କରିବ ।

କିନ୍ତୁ କଷଣ ପରେ ଅଳବାନୀ, ଗନାରଳ, ରିଗାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମିଗତ୍ସମାନେ ଅସି ଶିରରେ ଉପଷ୍ଟିତ ହିଲେ; ଅଳବାନୀ ଯେଉଁମନ୍ତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟର ଅନେକ ପ୍ରକାଶପାଦିତ ରାଜା ଓ କର୍ତ୍ତାଳ୍ପାକୁ ସେଠାରେ ଉପଷ୍ଟିତ କରିବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମନ୍ତ୍ରର ଅଦେଶ ମତେ ସମାନ କାଶଗାରକୁ ପ୍ରେତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଶୁଣି ଶିଥୁ କୁପ୍ରତ ହୋଇ ଯେଉଁମନ୍ତ୍ରକୁ କହିଲେ “ରୂମେ ପୁରୁରେ ମୋହର ଅଖିନ୍ତା କର୍ମିଗତ୍ତ ଦୂରୁପ ହର ଅଦେଶମତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲ—ମାତ୍ର ମୋର ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଧୁତ ରୂମୂର କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ର ତା ନାହିଁ । ଧଦିମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ମଧ୍ୟ ରୂମେ ମୋହର ନୁହୁ ।” ଏ କଥାଶୁଣିକ ରିଗାନକୁ ଅସବ୍ୟ ହେଲ । ସେ ଯେଉଁମନ୍ତ୍ରର ପକ୍ଷାବଳମ୍ବନ କରି କାନ୍ଦିଲା “ଏ କଥା କହିବା ପୂର୍ବରୁ ଆମ୍ବୁନ୍ମାହ ସଙ୍ଗେ ପରମାର୍ଦ୍ଦ କରିବାର ଉଚିତ ଥିଲ ।

୨୨. ମୋହର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇ ମୋହର ସେନ୍ୟ

ପରିଗଲନା କରିବାର ଭାବ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ତାହାରିଲେ ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ସେ ଅପଣଙ୍କର ସମାନ ହେଲେ ।” ଯେଉଁମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାଶକୁ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଏହି କାରଣକୁ ଦୁଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିସ୍ପ ଜାତ ହୋଇଥିଲ । ଗନାରଳର କଥା ଶୁଣି ରିଗାନ ନାନାଗୁପ୍ତ ବନ୍ଦୁପ କରିବାକୁ ଲାଗିଲ, ଏବଂ ଏମେ ଦୁଇକ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲ । ପାଦିଷ୍ଠା ଗନାରଳ ନିଜର ପାପଥା ନିଶ୍ଚିନ୍ତାକ ଜଗିବା ମାନସରେ କୌଣସିଲାମେ ପୂର୍ବରୁ ରିଗାନକୁ ବିଷ ସେବନ କରଇଥିଲ । ରିଗାନର ଦେହ ନିମ୍ନ ଅବଶ ହେବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେ ଗନାରଳକୁ କହିଲ “ମୋହର ଦେହ ଭଲ ନ ହିଁ, ମୋହରେ ରୂମୂର କଥାର ଉପୁକୁ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି ।” ପରେ ଯେଉଁମନ୍ତ୍ରକୁ ସମୋଧନ କରି କହିଲ “ସେନାପତି, ମୋହର ସେନ୍ୟ, ମୋହର ବିନ ଓ ମୋହର ଶକ୍ତି ରୂମୂର ପ୍ରଦାନ କଲ । ଯଥେତ୍ତା କାର୍ଯ୍ୟ କର, ମୋହର ଶରୀର ମଧ୍ୟ ରୂମୂର ହେଲ । ତତ୍ତ୍ଵା ସାମାଜିକ ଉତ୍ସାହ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁମନ୍ତ୍ରକୁ ଅନେକ ରିଗାନ କରି କହିଲେ “ଜାଗଇ, ହିଁ, ନେ ବିଷୟ ମୋହର କାନ୍ଦାଧୀନ ଅଛେ । ପାଦିଷ୍ଠା, ଶତରୂପେହି, ତୁ ମୋହର ବିନ ହେଲୁ ଏବଂ ତୋହ ସଙ୍ଗେ ସୁରକ୍ଷା ସାଥୀ ଗନାରଳକୁ ମଧ୍ୟ ବିନନ୍ଦା କଲି ।” ପରେ ରିଗାନକୁ କହିଲେ “ଭରିନ୍ତା, ମୋହର ସ୍ଵାର୍ଥ କ୍ଷେତ୍ର ମୁଁ ଛୁଟିଲା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଥାଏ । ପର୍ମା ପୂର୍ବରୁ ଦେଇ ମନ୍ତ୍ର ପ୍ରକାଶ ଅନୁଭବିତ ହୋଇଥିଲା ସୁରକ୍ଷା ଯେଉଁ ସଙ୍ଗେ ରୂମୂର କହାନୀ ହେବା ଶାଖାବିନ୍ଦୁ ଅଛେ । ଦିବାହି ହେବାର ଇଚ୍ଛା ଆଏମୋତେ ହୋଇ ଯେଉଁମନ୍ତ୍ର ରୂମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ରମିକ

ହେଲେ ଯଦି ଅନ୍ୟ କେହି ତୁମ୍ଭର ଅପରାଧ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଉପସ୍ଥିତ ନ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ମୁଁ ତାହା ପ୍ରମାଣ କରିବ ।” ପୃତ୍ତନଶ୍ଚ ତହୁଁରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ କହିଲା “ଶ୍ଵସାରରେ ଏପରି କିବ ଆହୁ ଯେ କି ମୋତେ ସଜତ୍ରୋଷୀ କହି ପାରେ । ଯେ କହିବ ସେ ନିଧା-ବାଦୀ ।”

ରିଗାନର ପୀଡ଼ା ଫ୍ରିମେ ବୃକ୍ଷ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲି— ଅକ୍ଷ ସେ ସେଠାରେ ରହି ପାରିଲ ନାହିଁ । ଭୂତ୍ୟମାନେ ତାକୁ ସେଠାରୁ ଘେନିବାଲେ । ଅଳବାଳ କଣେ ଦୃଢ଼କୁ ତାକ ତାହା ହସ୍ତରେ ଖଣ୍ଡି ଏ ଦୋଷଣାଂତ୍ର ଦେଇ ତାହା ଉଛେତ୍ରସ୍ଥରେ ଧ୍ୟାତ କରିବାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ଦେଖଣା ପଦରେ ଲେଖାଥିଲା “ପୃତ୍ତନଶ୍ଚ ରାଜତ୍ରୋଷୀ, ଏ ବିଶ୍ୱଯ ଯେ ପ୍ରମାଣ କରି ପାରିବ ସେ ତୁମ୍ଭୁ ଥର ହୁଏ ଧୂନ ହେଲ ପରେ ଆସି ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ ।” ଦୂର ଦୋଷଠା ପଢ଼ ପାଠ କରି ତୁମ୍ଭ ଧୂନ କଲ ।

ଏତ୍ତଗାର ପିତ ଙ୍କ, ଏକ ବୃକ୍ଷ ମୂଳରେ ବିଷାଇ ତୁମ୍ଭ ଧୂନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷା କିମୁଖଲେ । ମନ୍ତ୍ର ସମୟରେ ପ୍ରଥମନଥର ତୁମ୍ଭ ଧୂନ ହେଲ । ଏତ୍ତଗାରର ଭାବ୍ୟର ଏହି ଶୈଶବ ପରାକ୍ରାନ୍ତି, ପରାକ୍ରାନ୍ତରେ ଜୟନର କରିବେ ବି ଦେବିତ ହେବେ ତହୁଁର କିଛି ଝାରତା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ସ୍ଥଳକୁ ଯିବା ପୁନରୁ ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ସକଳ କଥା ପ୍ରକାଶ କରି ଅମ୍ବ ଧରିତୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏବ ପିତାଙ୍କର ଆଶାବାଦ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ପୃତ୍ତର ପରିଚୟ ପାଇ ବୃକ୍ଷ ଶିଖରକୁ ହୃଦୟରେ ଯୁଗରୁ ଅନ୍ୟର ଓ ଶୋକ ଜାତ ହେଲା । ନାନାପ୍ରକାର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସାଦ କରି ତୁମ୍ଭର ଶରୀର ଦୂରଳ ହୋଇଥିଲା । ପୃତ୍ତର ଧରିଚଷ୍ଟ ପାଇ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟର ସୀମା ଗହିଲ ନାହିଁ ।

ଯେତେବେଳେ ଭାବରେ ଯେ ଯେଉଁ ପୁରୁଷକୁ ଶରୀର ରାଜତ୍ରୋଷୀ ନିବାସିତ କରିଥିଲେ, ସେହି ପୁନ୍ଥ ଅନ୍ୟର ଧୂପ ହୋଇ ସକଳ କିନ୍ତୁକୁ ରହି ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବେଲେ ତାଙ୍କର ଦାନ୍ତୁଣ ଶୋକ

ଉପର୍ତ୍ତି ହେଲ । ଏକଦିନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣାନନ୍ଦ, ଅନ୍ୟ ଦିନ ଦିନ ଶୁଣିଶୋକ । ବୃକ୍ଷ ଥର ସମ୍ମତ ପାରିଲେ ନ ମେହିଠ ରେ ଥନ୍ତ୍ର ପ୍ରାଣଭାଗ କଲେ । ପିତାଙ୍କର ଧୂନ ମୃତ୍ୟୁରେ ଉତ୍ତରା ଅତିଶୟ କାତର ବ୍ୟବନ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ । ଏଠନ କିମେ ସେଠାରେ ଅସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ଏବ ଏତର ତାଙ୍କୁ ସ୍ନେହରେ ଅଲଙ୍କନ କଲେ, ଶଶ୍ଵରକଞ୍ଚକବ ଉପରେ ପଡ଼ି ଉଠେସୁରରେ ଶୈଦନ ବାକୁ ଲୁଗିଲେ । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ତୁମ୍ଭୁଥର ତୁ ହେଲା । ଏତ୍ତଗାର ଶୂନ୍ୟ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ସେଠାରେ ରଖି ଉଠାଇ ଶିଖି ମୁଣ୍ଡରେ ଧାବିତ ହେଲେ ।

ଏତଗାର ଶିବରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲ ପରେ ଆଲବନଙ୍କ ଅଦେଶ ମତେ ତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶିଲେ କିଏ, ତୁମ୍ଭର ବି ନାମ, ଏବ ତୁମ୍ଭାଧ୍ୟ ହେବାତେ କାହିଁକି ଆସିଲ ?”

ଏ—କାଟ କିର୍ତ୍ତୁକ କୋରକ ନଷ୍ଟ ହେଲ ପ୍ରାୟ ଏ ଭାତକର ଦିନ୍ୟାବାତରେ ମୋହର ନାଟ୍ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋହର ଶତ୍ରୁ ଯେପରି କଣୀପୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଉକଳବଣୀପୁ ।

ଆ—ତୁମ୍ଭର ଶତ୍ରୁ କିଏ ?

ଏ—ପୃତ୍ତନଶ୍ଚ କିଏ ?

ପ୍ରେ—ମୋହର ନାମ ପୃତ୍ତନଶ୍ଚ । ତୁମ୍ଭର ନାମ ବାର ଅଛି କୁହ ।

ଏ—ତୋହର ଅସି ଉନ୍ନତ୍ତ କର, ମୁଁ ପାହା ଶୁଣି ତୋହର ଉକଳନୁଦୟରେ ଯନ୍ତ୍ର ହୁଏ ତାହାହେଲେ ତୋହର ଅସି କରି ପାରିବ । ମୋହର ଅସି ପ୍ରାୟ) ଯା ପାତ କର । ରାଜତ୍ରୋଷୀ ଓ ଏ ଅଥ ବିବୁନ୍ଦେ ଅସି ଧାରଣ କରିବାକୁ ଅମ ମୋହର ଧର୍ମ । ତୁ ବିଲବାନ୍, ତୁ ଅମ ପଦାଗୁର । ଅଦ୍ୟ ଅସୀମ ସହିତ ଓ କାରି ପୁନ୍ଥରେ ଜୟନର କରିଅଛୁ ସତର୍ବ

୨୭ ପିଲ ।

ମୂଳିବା = ଗମନ କରିବା—ଗୁଲ ଗୋ ବାହୁଡ଼ ଯିବାରେ ; ବି,ଚି,ମ । ଚଲନାର୍ଥ ଚଲ ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଚଲ = ଗୁଲ—ଉଚାରଣ । ପୁଣ୍ଡ ସ୍ଵର ଉଦ୍‌ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

୨୮ ପିଲ ।)

୨୯ ରହୁଥାଏ [ତନ୍ତ୍ରହତନେ] ତକ୍ଷ ଧାରୁ ଏହାରି । । ତକ୍ଷ = ଗୁଣ— Δ ସ୍ଥଳେ ‘ତ’ର ଚ, କ୍ଷର ଛ, ଅ ଏବଂ ପଞ୍ଚମବନ୍ଧିର ଅଗମ ଘଟିଥାଏ । ଅନ୍ୟତା ଚ ଦେଇ ଦେଖିବେ । କ୍ଷର ଛ, ଯଥା—ଶ୍ରୀର ଅର । ତକ୍ଷିକା = ମାଛି, ଇତ୍ୟାଦି । ପଞ୍ଚମବନ୍ଧୀ-ପ୍ରମାଣ ‘ଆଶ୍ରୋଧ’ ଧାରୁଲେ ଦେଖିବେ ।

୨୯ ଚିପ ।

ବୈପି ପଦାଙ୍କୁ ସ୍ଥିରେ ଦେବ ଗୁଲ ଦୃଷ୍ଟିପଥକୁ ନ ସଂ, ସା ।

ବା ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରହ ଦେଇ ସକୋତ କରିବା; ତଃ ଗନ୍ଧର୍ମେଧ କରିବା । ତାହାହେଲେ ଅନୁମାନ ଏ ଚୁଣ୍ଡନାର୍ଥ’ ଚିପ୍ତ କିମ୍ବା ମନ ଗତିଥାର୍ଥ’ ଚିପ୍ତ = ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ । ଚିପ୍ତ = ଅର ଇ ହେଲ । ଅନ୍ୟତା ଅର ଇ ଯଥା—=ବିପନ୍ନ, କଳ୍ପପ = କିତମ, କଳ୍ପି = କାଳି

ବଜୁନେ-ବସଇଥେ, ଏପରି ଧାରୁଧାରେ ରକ୍ତ ଥାଇ । ବ୍ୟାବରଣର ଶୀତାରେ ବରୁକ ଚରି ଅର୍ଥ ଦୟ ବା ଶୁଅ, କିନ୍ତୁ ସିରାନ୍ତକୌଣସି ବା ପାଦାର ଶୀତାରେ ଶ୍ରାଵନାଥ ଶର୍ଣ୍ଣକ ସଜ୍ଜପତି ଅର୍ଥାତ୍ ଧାରୁନାରେ ଶୁଅ କରିବା (ଶୁଅର୍ଥବାଦନେ) କୋଣ ଉଚ୍ଚ ଥାଏ । ବରୁଦ୍ଧ ଅର୍ଥ ଥିବା ହିଂରବ । ରକ୍ତ ମନ୍ଦିରମୁକ୍ତ ରକ୍ତର ରକ୍ତର ବରୁଦ୍ଧବେ । ଅପ୍ରଥମ ଏ ଫିଲେ ତର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତରେ ବେଳେ ତର୍ଯ୍ୟ କରିବାନ । ଅନ୍ୟତା ଏହିଦିନ ମର୍ଦନାର୍ଥ ଦିନ ଧାରୁର ଫର୍ତ୍ତ ଶିତରେବିରିରେ ତପ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରେ ।

୨୦ ରହଁ ।

୧ ଧାରୁର ଅର୍ଥ’ ଦର୍ଶନ ବା ଦେଖିବା । ବୋଧକୁ ଏ ତକ୍ଷ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି । (ଚକ୍ଷିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତୁସ୍ଥାଂ ବାତି ଦର୍ଶନେତ୍ରି) ତକ୍ଷ = ରହଁ । ଅକାରର ଅକାର ଓ କ୍ଷବାରର ବକାର ହେଲ । ତେବେରେ କେତେକ ସ୍ଥଳେ ‘ଶ’କୁରଙ୍ଗ ‘ହ’ ହେଉଥିବାରୁ ସୁତ୍ସଂ କ୍ଷ ଓ ଖର ପ୍ରତିବଦ କେତେକ ସ୍ଥଳେ କହୁ ନ ଥିବାରୁ ଏ ସ୍ଥଳେ କ୍ଷର ମଧ୍ୟ ହ ହେଲ । ଶବ୍ଦବନ୍ଧିଗେ ଶ କାରର ହକାର — ଯଥା, - ମୁଖ = ମୁହଁ, ସଂଖୀ = ସହୀ, ଲଜନ = ଲଜଣ, ଶାଖୋଠ = ସାହାତ୍ମା ଇତ୍ୟାଦି ।

୨୧ ତଢ଼ି ।

ଯେଉଁଠରି ମନରେ ଚିତ୍ରକ ଭ୍ରମଧେନ । ସେପରି ଛଳନା କରି କହେ ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ—ସା, ଭରତ ।

କୋପାର୍ଥ’ ତତ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି । ତତ କୋପେ — ଧା, ପା । ତତ = ଚିତ୍ତ, ଅକାର ଇକାର ହେଲ । ଚିପ ଧାରୁଲେ ଉଦ୍ବାଦରଣ ଦେଖିବେ ।

୨୨ ଚିର ।

ଏହ ଧାରୁର ଅର୍ଥ’ ବିଦ୍ଵାରିବା—ବୋଧକୁ ଏହିଂସାର୍ଥ’ ଚିରି ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ବିଦ୍ଵାରିବା—ଏଥରେ ଅବଶ୍ୟ ହିଂସାର୍ଥ’ ଅଛି । ଚିତ୍ତ, ଚିତ୍ତ, ଚିତ୍ତ, ଦାଶ, ଦୃହିଂସାୟା—ଧା, ପା,

୨୩ ଚିଅଁ ଓ ଚିଅଁ । *

- (କ) କେଉଁ ଶୋଇବ ଯେ, ତାକୁ ଉତୀଇବ କେ ?
(ଖ) କେଉଁ ବିଶେଷ ଛନ୍ଦ ଏ ଦେଖ ।

ଚିଆଁ ଥିଲେ ଧନେ ଥାଇ ଅଣ । ର, ପ ।

ସଂକ୍ଷିନ୍ନାର୍ଥ’ ଚିତ୍ତ ଧାରୁରୁ ଏହ ଉତ୍ସବୁଧିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । (ଶବ୍ଦ ସଂକ୍ଷିନ୍ନେ) ଚିହ୍ନ = ଚିଅଁ, ଚିଅଁ-ଏ ଥରେ ବିଚି ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟି ଲାଗୁ ।

* ତର୍ଯ୍ୟବ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଲାହ ବବ ତର୍ଯ୍ୟବ ରେଖିବ । ଏହିଲେ

- (ଅ) ଧାରୁ କହିବାରୁ ହେବ । ହେଧନ୍ତ ଏହିଟି ଦୃଶ୍ୟକ୍ଷରଣାଥ ଦ୍ୟୁତି ଧାରୁର ନିଲି ତର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେତକୁ ଶିବାର ବିଶି ଦୃଶ୍ୟ = ତ (ଅଁ) ଧାରୁ ସମ୍ମାନ ସ ବାରଦ୍ଵାରେ ସଥି ରବାର ହୋଇଥାଏ । ଅକାର ଜର ର— ସଥ,— = ପିତ୍ର, ଶୁଦ୍ଧି = ପିତୁରୀ ରବାର ।

୮୪ ଚିତ୍ର (୧)

ଏହାର ଅର୍ଥ ସୂରଣ କରନା କିମ୍ବା ମନେ ପଚାଇବା ।
ଚିତ୍ରୋଇ ଜୋଗ ଅନୁଶାସ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାଶ ମିଷ ଆଗ ।
ଲ, ବ, । ସୂରଣାର୍ଥ ଚିତ୍ର ଥାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ । (ଚିତ୍ର
ସୁତ୍ୟାଂ--ଧା, ପା) ଚିତ୍ର—ଚିତ୍ର (୧) ଅଧ୍ୟକ ଉକାର
ସମ୍ପାଦନ ହୋଇଥାଏ, (ସମ୍ପାଦନ ଅକାରଟି ମୁଖେତାରାଣାର୍ଥ)

୮୫ ଚିତ୍ର (ଚିତ୍ରପୂରି—ଚିତ୍ର)

ଏହାଟି ସମ୍ବୂଦ୍ଧରୁ ଅବଳକିତୁପେ ଅସି ଡେଇଥାରେ
ବ୍ୟବସ୍ଥାର ହେଉ ମୂଲାର୍ଥର ଅନୁକରଣରେ ବିହିତ
ପ୍ରକାରାର୍ଥକୁ ପ୍ରକାଶ କରେ । ଅତିବେ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଥାରୁରେ
ଗଣନା କରିବାକୁ ହେଲେ ଚିତ୍ରବା ଅର୍ଥାତ୍ ରଳ, ମନ
ବିବେଚନା କରିବା ଓ ପରିବ୍ୟକ୍ତ କରି ପାଇବା ।

ମୂଲ୍ୟ ଚିତ୍ର ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ କେବଳକାଣନ୍ତି ବାରେ—
(ଉଷା) । ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ତୁମ୍ଭରେ ବକାର ଲୁପ୍ତ
ହେବାରୁ ଚିନ୍ହ ହୁଏ—ଚିନିଲ, ଚିନିପାଇଲ ଇତ୍ୟାଦି ।

୮୬ ଚେତ

ଏହାର ଅର୍ଥ ଜାପର ହେବା, ସୂରଣ କରିବା, ଓ
ସର୍ବର୍କ ହେବା ।

(୧) ଚେତ ଚରୁଣ ଗୁହଁଲ ନିଶ୍ଚୀ ନାଶୀ—ଲ, ବ,
(ଶ୍ଵର) କିନ୍ତୁ କହନ୍ତି ଅବା ଚେତ ଚିତ୍ର—ର, କ,
(୨) ଚେତ ଉତ୍ତର ହେଲେ ଦେନେବ ଭାବ ଲାଗୁ—ନ, କେ,
ସଚେତନ ସୁରଣ ଓ ସଙ୍କଳାର୍ଥ ଚିତ୍ର ଥାରୁ ଏହାର
ପ୍ରକୃତ (ଚିତ୍ରପଞ୍ଜନେ) (ଚିତ୍ରପୁତ୍ୟାଂ) (ଦିତ୍ୟଚେତନେ)
ଚିତ୍ର—ଚେତ—ସମ୍ବଲେ କିନ୍ତୁ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇ ନାହିଁ । ରତି ଥାରୁଧ୍ୟାଂ ।

୮୭ ଗେବା (୧)

ସାମେରା ଅଗ୍ରା କରି ତରୁ ତଳ, ଗେବାଭାବୀ ଗ୍ରୀବା
ଦେବ ବିମ୍ବଦଳ,— ନ, କେ

ଅଦନେ—ଧା—ପା) କଳଖାରୁ ଏହାର ପକୁଳି ଏ
ଚିହ୍ନଣ ଅଦନ ଅର୍ଥାତ୍ ଗଳାଧାକରଣ—ଏହି
ଅଦନ—ଏହି, ଚଳି—ମେବା—ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୟ
୨୯ ଅକାର ଉକାର ହୋଇଥାଏ ।

ଅନ୍ୟଥ ଅକାର ରଂକାର—ଯଥା,—ବହିତ = ବୋଇବ,
ବିଷେର = ବିଷେର, ପ୍ରତାଳ = ପୋହଳା, ଇତ୍ୟାଦି ।

୮୮ ଛକ

ଏହି ଥାରୁ ଅର୍ଥ ଅସାକୁ ଅଛାଦନ କରି ଲୁଚି
ରହିବା—

ସାକ୍ଷାତ ଅନନ୍ତ ପାଣ୍ଡୁ ଦୂଷଣ କଟି, ଛକ ଅନଙ୍ଗ କିଲାଛି
ଧୂର୍ଣ୍ଣା—ନ, କେ

ଛକ = ଅସାକୁ ଅଛନ ରଖି ।

ଅନୁମାନ କରସାଏ ଛକ ଥାରୁ ଅଛାଦନାର୍ଥକ “ସଗ”
ଥାରୁ ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ ସୁନ୍ଧର ହେଇଥବ । “ସଗର—
ଅଛାଦପୂର୍ଣ୍ଣ”ସଗ — ଛକ—ସର ଛ ଓ ଗର କ ହେଇ-
ଅଛ । ଡେଇଥାରେ ଶବ୍ଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ ବକାରର ଗକାର
ହେବା ବିନ୍ଦୁ ହୁଲେ ଲାପିତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଗକାର କକାର
ହେବା [ଗୁଣ୍ଠଳ = ଗୋକୁଳ] ଅତି ବରଳ । ଅନେକ
ସୁଲେ ସକାର ଛକାର ହୁଏ—ନଥା, ସଥ — ଛତ ।
ସପୁର୍ଣ୍ଣା= ଛତଅନା, ସୁତୀ — ଛୁଣ୍ଣ, ସେତନ = ଛୁଣ୍ଣ,
ସମ୍ମଣ୍ଣ = ଛୁମୁ ଇତ୍ୟାଦି ।

୮୯ ଛନ୍ଦ

ଉତ୍ତରକ ଯାପଦେ ବେଚିଥିଲୁ ଛନ୍ଦ, ଉତ୍ତରଲେ କାଳନୀ
ରୁପିଣି ଶାଳନୀ—(ନ, କେ)

ଏହି ଥାରୁଟି ସବରାର୍ଥ ଛନ୍ଦ ଥାରୁରୁ ଜନ୍ମି ପ୍ରଥମତଃ
ସବରଣ କରିବା ଅଛି ! ବେଚିବା ଏହି ଅର୍ଥରେ
ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୂଲ୍ୟାର୍ଥ ସାମଙ୍ଗ୍ୟ ରକ୍ଷା
ପୂର୍ବକ ପୂର୍ବ କରିବା ଓ ବନ୍ଦନ କରିବା ଅର୍ଥର ମନ୍ତ୍ର
ଚଳ ଆସିଲା ।

ଛନ୍ଦ ସବରଣେ—(ଛନ୍ଦନୀ) (ଛନ୍ଦନୀ)
ଏହି ଥାରୁରୁ ଛନ୍ଦ ଶବ୍ଦଜାତ । ଅତିପାପ୍ରକୃତି
ଶବ୍ଦଃ ଛନ୍ଦନଃ । ଅତିପାପ୍ରକୃତି ଛନ୍ଦନୋ
ଅନେନ ଇତିଛନ୍ଦନଃ । ଏହି ଉତ୍ସନ୍ନ ହୁଲେ
ରକାନେ ଟୀକାରେ “ଛନ୍ଦ ସବରଣେ” ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଅତିଥି
ଏହାର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷାଗନ ସମ୍ବୂଦ୍ଧରେ କେବଳ ହୋଇଥାଏ

୯୦ ଛଳ

କଲାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତାରଣା କରିବା ବିମ୍ବା କପଟ
କରିବା । ସୁମନ୍ତର ଚଲାଇବି—ତ, ତ, ମ, । କେହି,
ଏହାର ପ୍ରକୃତ ମାମାଂସୁ ନୋର ସମ୍ମରର ଚଳ ଧାରୁରୁ
ଚଲାଇବା ପଦର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି କହନ୍ତି । ତାହା ସମୀଚୀନ
ନୁହେ; କାରଣ ଛଲାରୁ, ଧ୍ରୁଗାରୁରେ ଦେଖାପାଏ
ନାହିଁ ପଢ଼ି କୁ ଛଲ ଶବର ଜହଞ୍ଚାନ ଛଲ ଧାରୁ ନ ହୋଇ
'ଗେ' ଧାରୁ ହୋଇଥାଏ । [ସ୍ଵଲଭଂ ଛଳଂ—ଛଳଂ—
ଶୈଳେଦନେ—କୁଣାଦିହତ କଲାର । ଇତି ଅନ୍ତର-
ବୋଷ ବ୍ୟାଙ୍ଗୀରା ସୁଧାଠୀକା] ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଳ = ଛଲ—
ଛଳଂଛିଦ୍ଵୀଷଳିତପ୍ରେଃ—ରହିଦେହୋ ।

ଅତେବ ଏହାହିଁ କହିବାର ଉତ୍ତର ଯେ ଛାନ୍ଦାର
ଛଲ ଶବର ଅର୍ଥାନ୍ତରଣରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଛଲଧାରୁର
ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ ।

୯୧ ଛଳ (ଅ) କିମ୍ବା ଛେ (ଅ)

ନନ୍ଦିଥ ଛେଉଥାଏ । ୧ ନନ୍ଦିଅର୍ଟକ ହିଅଇ ଥାଣ ।
କେହି କେହି କ୍ଷୟାର୍ଥ 'ଶି' ଧାରୁ 'ଶିଷ୍ଟପ୍ରେ'କୁ ଏହାର
ପ୍ରକୃତ କହନ୍ତି, ତଦପେକ୍ଷା ଛେଦନାର୍ଥ ଶ୍ରେ ଧାରୁ
ଶୈଳେଦନେ ସଙ୍ଗର ବୋଧ ହୁଏ—ଶ୍ରେ=ଛେ, ଛି ।
ଟଙ୍କା ହୁସ ବା ଲାଗୁ ଉତ୍ତାରଣବଶରୁ ଓକାଗର ଏକାର
ଦବ ଇକାର ହେଲା ।

୫୨ ଛଳ

‘ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକାର । ସମ୍ମରରେ ଛିନ୍ତି ଧାରୁରୁ
। (ଛିନ୍ତି ଅର୍ଥ) ଶର । ଯଥା, କଥିଥୁ କାମେ
ଛିନ୍ତାପ୍ରା—ଇତି ହେତୁ—କୁ କିନ୍ତୁ—ଦୃଳେପ
ଦବ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣଗମ ହୋଇଥାଏ ।

୫୩ ଛିନ୍ତି

ଏହାର ଅର୍ଥ ସେତନ କରିବା । ସେତନାର୍ଥ ଶିର
ଧାରୁରୁ, ଏହାର ଭୟକ୍ରିୟା । [ଶିର ସେତନେ] ସିଞ୍ଚନ =
ଛିନ୍ତିର । ସିର = କିଞ୍ଚ—ସକାରର ଛକାର ହେଲା ।
ଏହାର ଉତ୍ତାରଣ ଧାରୁ ସ୍ଵଲେ ଉତ୍ତା ଥାଏ ।

(ଶ୍ରୀ ଜୋପାନାଥ ନନ୍ଦ ୧୯୧୧)

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ।

ଅମୃତାନ ।

ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବଣକୁ ଜାଣିପାରିଲେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜାଣି
ପାରେ । “ମୁଁ ବିଦ୍ଵା” ରଲ କରି ବିଜ୍ଞାର କଲେ ଦେଖା-
ଯାଏ ‘ମୁଁ’ ବୋଲି କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ । ଶାତ,
ଶୋତ, ରଙ୍ଗ, ମାଉଁସ ଇତ୍ୟାଦି, ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
କେଉଁଥା ‘ମୁଁ’? ଯେପରି ପିଥିକର ଶୋଷା ଛାଡ଼ାଇ,
ଖାଲ ମେସା ଲୁଗବ ବାହିରୁ ଥାଏ, ସର ବୋଲି
କିଛି ନ ଥାଏ, ସେପରି ବିଜ୍ଞାର କଲେ ‘ମୁଁ’ର କେମିଳି.
କିନ୍ତୁ କଥା ଥାଏ । ଯାହା ବଜା ରହେତାହା ଆମ୍ବା-ଚେତନ୍ୟ ।
ମନିଷର ମୁଁର ଗୁଲି ଗଲେ ସେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି
ପାରେ ।

ଦୁଇ ପ୍ରକାର ମୁଁ ଅଛି । ପ୍ରମାରେ ଠିକ, ଅକୁ
ପ୍ରକାରେ ବେଠିବ । ମୋ ଘର ମୋ ଦୁନ୍ତର ମୋ ପିଲ-
ହିଲ, ଏ ସବୁ ବେଠିବ ବା ଅପକୁ ମୁଁ । ଅତିରୁ ରଗ-
ବାନଙ୍କର ଗର୍ଭର, ମୁଁ ତାଙ୍କର ସନ୍ତୁନ, ମୁଁ ସେହି ନିତ୍ୟ-
ମୁକୁତ୍ତାନ-ସ୍ଵରୂପ, ଏ ସବୁ ଠିକ ବା ପଦ୍ମ ମୁଁ ।

କଣେ ଶକ୍ତିଷ୍ଠ ଦେବଙ୍କ କହିଲେ “ଯହୁଁରେ ଏକା
କଥାକେରେ ମୋର ଜ୍ଞାନ କହି ପାରେ, ଏ ରଲ ଗୋଟିଏ
ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି ।” ତହୁଁ ସେ କହିଲେ “ବ୍ରତ ସତଃ
ଜଗନ୍ନାଥ୍ୟା” ଏତିକି ହେବ । ଏହା କହି ତୁମ ହୋଇ
ରହି ଗଲେ ।

ଶଶର ଥାଉଁ, ମନୁଷ୍ୟର ‘ମୁଁ’ ଶବ ଏକାବେଳେ
ଯାଏ ନାହିଁ । ଟଙ୍କେନିଶେ ଥାଏ । ଯେପରି ନନ୍ଦିଅର୍ଟକ
ବାହୁଙ୍ଗା ଶ୍ରେ ପତ୍ର, ମାସ ଦାଗ ଥାଏ । ଟଙ୍କା ଏହି
ସାମାନ୍ୟ ମୁଁ ଶବ ମୁକୁତ୍ତାନକୁ ଅବନ କରି ଯାଏ
ନାହିଁ ।

ନଙ୍ଗଳୀ ତୋତା ପୁରକୁ ଗମକୃଷ୍ଣ ଦେବ ପରି
“ତୁମୁର ଯେ ଭଲ ଅବସ୍ଥା, ତହୁଁରେ ଶେଇ ?
କରିବାର ପରକାର କହା ?” ତୋତାପୁର ତହୁଁର
ନୋଟାକୁ ଯଦି ନିତି, ଯନ୍ତ୍ରାମକା ନ କର
ତହୁଁରେ କଳଙ୍କ ଲୁଗିଯିଲୁ ।

ଚିତ୍ତ ଅଗୁଣ ହୁଏ । ତହୁଁ ସମକୃଷ୍ଟ ଦେବ କହିଲେ ଯଦି
ଶୁନାର ନୋଡ଼ା ହୁଏ ତେବେତ କଳଙ୍କ ଲାଗେ ନାହିଁ ।
ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ତାନନ୍ଦ ଲାଭ କଲେ ଅତି ସାଧନର ଦର-
କାର ନାହିଁ ।

ଶିଖ୍ୟର ।

ଭଗବାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ତ୍ରିତେ କପରି ଭବରେ ବିଷକ
କଚନ୍ତି ଜାଣ ? ଯେପରି ଘରଦା ଅନ୍ତରଳରେ ବଜା
ଲୋକ ରେ ମାଝପେ ଥାଅନ୍ତି । ସେମାନେ ସବଙ୍କି
.ଦେଖନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଭଗବାନ ଠିକ୍ ସେହିପରି ବିଷକ କରୁ ଥିଲୁନ୍ତି ।

ପ୍ରସାର ସ୍ଵଭାବ ଅଳୁଆ ଦେବା । କେହି ବା ତହିଁରେ
ଭାବ ବନ୍ଧୁହି, କେହି ତାଲ କବୁଛି, କେହି ବା ଭାଗବତ
ଥାଂ କବୁଛି, ସେ ବି ଅଳୁଆ ଦୋଷ ଅର୍ଥାତ୍ କେହି
ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ନେଇ ମୁକ୍ତିର ଚେଷ୍ଟା କବୁଛି, କେହି
ଚେଷ୍ଟାର ଚେଷ୍ଟା କବୁଛି, ସେ ବି ଭଗବନଙ୍କର ଦୋଷ ?
ଯାହାର ଯେପରି ଭାବ ତାହାର ସେପରି ଲାଭ । ଭଗବାନ
କଞ୍ଚକରୁ, ତାଙ୍କ କରିରେ ସେ ଯାହା ମାଗେ ସେ ତାହା
ପାଏ । ଗଣ୍ୟବର ପିଲ୍ଲଟିଏ ଲୋଗାପଢା ଶିଖି ହାଇକୋଟର
ଜଳ ହୋଇ ମନେ କରେ “ମୁଁ ବେଶ ଅଛି” —
ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ସେହିହୁଣି କହନ୍ତି, “ତୁମ୍ଭେ ବେଶୁ ଥାଏ”
ତେଣେକ ଯେତେବେଳେ ସେ ପେନସନ୍ ନେଇ ପରେ
ବଷେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଶୋଚନା କରେ, ଏ ଜୀବନରେ
କିଅଣ କଲ ? ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ତେତେବେଳେ କହନ୍ତି
“ସତେ, ତୁମ୍ଭେ କଲ କିଅଣ ?”

ମାୟା ।

ମାୟାର ସ୍ଵଭାବ କି ଭଲ ଜାଣ ? ଯେପରି ପାତ୍ର
ଖର ଥରେ ତତ୍ତ୍ଵ ଦେଲେ ସବୁ ଗଲିଗଲା । ପୁଣି
ଟଙ୍କକ ବାବେ ଅପଣା ହୁଏ ମାତ୍ର ଗଲ । ସେହିପରି
କ୍ଷମିତ୍ରର ବିଶ୍ଵର କର, ସାଧୁ ସଙ୍ଗ କର, ସତେ
ଶତି ବିଛି ନାହିଁ । ପୁଣି ଟଙ୍କକ ପରେ ବିଷପୃଷ୍ଠ ବାସନା
ରଣ ରେ ପକାଏ ।

କୁରେ ହର୍ଷ ଅଛି । ସେ ଯେତେବେଳେ ନିଜେ
ତି କିମ୍ବ ଲାଗେ ନା । କିନ୍ତୁ

ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ କାମୁତେ ସେତେବେଳେ
ବିଷ ଲାଗେ । ସେହିପରି ଭଗବନଙ୍କଠାରେ ମାୟା ଅଛି
ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଗ୍ନକରି ପାରେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ
ସେ ମାୟା ମୁଗ୍ନ କରେ ।

ପାହାକୁ ଭୂତ ମାତ୍ରବସ୍ତେ, ସେ ଯଦି ଜାଣିପାରେ ସେ
ତାକୁ ଭୂତ ମାତ୍ରବସ୍ତୁକୁ, ତେବେ ଭୂତ ପଲାର ଯାଏ ।
ମାୟାକୁ ଜୀବ ଯଦି ଥରେ ଠିକ୍ କରି ଜାଣି ପରେ ସେ
ମାୟା ତାକୁ ଆହୁତି କରିଛି ତେବେ ମାୟା ତା ପାଖରୁ
ପଲାର ଯାଏ ।

ଫିନଶାଃ

(ଶ୍ରୀ କୃତ୍ତବ୍ୟ ସେନ ଦ୍ୱୟ)

ଗୁରୁଦେଶ୍ୟିଣୀ ।

ଏହି ଗଞ୍ଜଟ ପ୍ରାଚୀନ ଦଶା ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ :
ପୂର୍ବେ ଅଧ୍ୟାପକଗଣ ଶିଦ୍ଧମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି ଶ୍ରୀଦି
ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତିର କରୁଥ
ତାହା ଦେଖାଇବା ମୋର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଅଧୁ
ଅଧିଗମ ଓ ଶିଦ୍ଧମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି କିଥା
କହିବାର ଏଥର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେ ।

ମହାଭାରତୀଯ ପୁଗରେ ଅବନ୍ୟୁ ନଗରରେ ସାନ୍ଧୀପନ୍ଧି
ନାମକ ଜଣେ ତପ୍ୟୀ ଥିଲେ । ଭକ୍ତ ମୁନି ଗୁହସ୍ଥ ତମିର
ସମ୍ମର୍ତ୍ତୁ ପକ୍ଷପାତ୍ର ଥିଲେ, କାଣ ସେ ନିଜେ ତଣେ
ଦୂଷି ଥିଲେ । ପ୍ରକାରରେ ଶୃନ୍ଦ୍ରାଶ୍ରମ ଅଛି ପଢ଼ି ଓ
ଅନ୍ୟନ୍ୟ ଆଶ୍ରମର ଭାବରେ ଏହି ଭକ୍ତିର ଯୈଥାର୍ଥ୍ୟ
ପ୍ରତିପଦନ ନିମିତ୍ତ ଦୁଇ ଗୋଟିଏ ମହାଜନୋକ୍ତ ନିମ୍ନରେ
ଉଦ୍ଧାର କଲ । ସତ୍ତା ସାବଧାନ ଦେଖି କହିଅଛନ୍ତି ସେ
“ତୁମ୍ଭ ସନ୍ନୋଧମ୍ବ ମାହୁଃ ପ୍ରଧାନଃ” ଧର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍
ଗାର୍ହସ୍ତ୍ୟମ୍ବ ମହିମି ମନୁ କହିଅଛନ୍ତି ସେ “ଯଥ ମାତ୍ରର
ମାତ୍ରିତ୍ୟ, ସର୍ବଜୀବନ୍ତ ଜନ୍ମବେଶ ବର୍ତ୍ତନ୍ତେ ଗୁହୀର
ପ୍ରତ୍ୟାଶୀର୍ଣ୍ଣିତେବେଳର ଅଶ୍ରମାଶ୍ରମ” ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ଅଶ୍ରମ ଗୁହସ୍ଥାଶ୍ରମକୁ ଶୁଣିଷୁ କରି ରହନ୍ତି । ଭକ୍ତ ମୁନି
ଗାର୍ହସ୍ତ୍ୟ ଧର୍ମ କେବେ ଦିନ ଭ୍ରମ କଲ ଉତ୍ତାରେ
ତାହାଙ୍କର ମଧୁମଙ୍ଗଳ ନାମକ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପ ଛାତ୍ର
ହେଲେ କିନ୍ତୁ ବିଶାରଦ କରି ଶାସନାନୁସାରେ ଭକ୍ତ ରଖି ।

ପୁନର୍ଦୟ କେବେଳ ଉନିଗରେ ଶଙ୍ଖୀଶୁର ଜବଳରେ ପଡ଼ି
ଇହ ତଗନ୍ତ ପରିବାଗ କଲେ । ସୁତୀଥାଂ ଶୁଦ୍ଧିଶିଖ
ଲନୋକ୍ତିଗ ମୋହଦାଶ ମୁନି ଓ ମୁନିପହା ପୁର
ଶୋକରେ କିଞ୍ଚିତ୍ତ ବିଶ୍ଵାସ କାହାକୁଳ ହୋଇ ଥରେ ଶ୍ରୀମନ୍ୟ
ବିଲରେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ପ୍ରଭୁର ହେଲେ । ଉକ୍ତ ମୁନିକ୍ଷୁ
ଶୁଦ୍ଧିଶିଖର ବରଣ କର କେତେକଣ ଶାଶ୍ଵତ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ
କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁକାଳ ଗତ ହେବା ପରେ ଦେବଙ୍କ ପଢ଼
କୃଷ୍ଣ ଓ ତଥା ଶ୍ରୀଜା ବିଲଶମ ପିତାମାତାଙ୍କର ଅଦେଶ
ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ ମୁନିକ୍ଷୁ ଶୁଦ୍ଧିଶିଖରେ ବରଣ କଲେ ।
ସେହି ବାଲକଦୟ ଶିଷ୍ଟ ଦେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୁଦ୍ଧି ଓ ଶୁଦ୍ଧି-
ପହା ତାହାଙ୍କର ଶଶ୍ଵତ ଲବଣ୍ୟ ଓ ତେଜମ୍ଭୀଗ ଦେଖି
ମୋହତ ହୋଇ ଅଛି ଅଦର ସହିତ ତାହାଙ୍କୁ ଶିଷ୍ଟ
ଭାବରେ ପରିବାଶ କଲେ ।

ଶୁଦ୍ଧି ଓ ଶୁଦ୍ଧିକର ଅବତାରଣା କରିଗଲ ।
କେଉଁନାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତି ବୋଲିଯାଏ ତାହାର ବିଶ୍ଵତ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ
ଦେବା ଉଚିତ । ମହାମୂର୍ତ୍ତି ଶକ୍ତିଶର୍ମ ପ୍ରଶ୍ନାତ୍ମକ
ମଳିକାରେ ଦେଶାର ଅଛନ୍ତି ଯେ “ଶିଷ୍ଟସ୍ତ କୋଯୋ
ଶୁଦ୍ଧିକର ଏବ” ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଶୁଦ୍ଧିକର ପ୍ରଥମରକୁ
ତାହାଙ୍କୁ ଶିଷ୍ଟ ବେଳିଯାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ରକ୍ଷିମାନେ
ଶିଷ୍ଟର ପ୍ରତି ଶରରେ ଶୁଦ୍ଧ ଶର୍ଦ୍ଦି ବ୍ୟବହାର କରି
ଅଛନ୍ତି । ତାହାର ଦ୍ୱୟାତ୍ମକ ଏହି ଛଦ୍ମ ଧାତୁର ଅର୍ଥ
ପ୍ରତିନି ଭାବରେ ରକ୍ଷିବା, ଯେ ଶୁଦ୍ଧିକର ଦୋଷ ପରିହା
ଭାବରେ ରକ୍ଷିତ୍ବ ତାହାଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ ବୋଲିଯାଏ । ଏହାର
ପ୍ରକାର ପ୍ରମାଣ ଉକ୍ତ ୩୦୦୦୦୦ ଅସାଧାରଣ ଭାବରେ
ଦେଶାରିଥିଲେ ।

ଶୁଦ୍ଧି ଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ପରା କର୍ମରେ ଲିପି
ହେଲେ । ଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୃଷ୍ଣ ବିଲଶମଙ୍କର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ,
ମନ୍ଦୁତା ଓ ବାଲକୋଚିତ ଚପଳତାର ଅଭିଭ ଦେଖି
ଅଛି ବସିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ବାଲକଦୟ ଅଛି ଅନ୍ତରିନ
ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ଶିକ୍ଷା ଲୁଗ କଲେ । ଯାହା ପଢ଼ିବାକୁ
ଅରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ ତାହା ଏପରି ଅଭିନବେଶ ସହିତ
ପଛୁଥିଲେ ଯେ ସମ୍ପ୍ର ପାଠ ତାହାର ଶୁଦ୍ଧିଶିଖରେ
ନାହିଁରେ ଅଛନ୍ତି ହେଉ ଥିଲ । ଫିଲେ, ସମ୍ପ୍ରତିକାରି

ବିଦା ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେମାନେ ସମ୍ପ୍ରକ କୃତି
ଲାଭ କଲେ ।

ଏକଦା ଶୁଦ୍ଧ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାନୁଶେଷରେ ଶ୍ଲାନ୍ତ-
ନୂରକୁ ଗମନ କଲେ । ଶୁଦ୍ଧପହା ଶୁଦ୍ଧରେ କାଷ୍ଟର
ଅଭ୍ୟବ ଦେଖି ଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଅନୁରକ୍ଷଣ ଭାବକଳିବା ପାଇଁ
ସେମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ କହିଲୁ, ବସ୍ତୁ ! ତୁମେମାନେ ଯାଇ
କିନ୍ତୁ କାଷ୍ଟ ପଢ଼ି କର, ମୋହିଲେ ତୁମ୍ଭର ଶୁଦ୍ଧିଦେବ
ଓ ଅମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଉପବାସ ରହିବା । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର
ଅର୍ଥ ବିଲ ନାହିଁ ଯେ କାଷ୍ଟ ବିଣ ପାରିବା, ଯେପରି
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଭିରୁଚି ହୁଏ ସେହିପରି କର । ଉକ୍ତ
ଅଦେଶ ପାଇବା ମନ୍ତ୍ରରେ କୃଷ୍ଣ ଓ ବିଲଶମ କାଷ୍ଟ
ଅନ୍ତିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମରକୁ ଅଭିଷର ହେଲେ । ଫିଲେ ସମ୍ପ୍ର
ଶିଷ୍ଟ ତାହାଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କଲେ । ବାଲକମାନେ ଯାଉଁ
ଯାଉଁ ବିଜନ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପହୁଞ୍ଚିଲେ । ସେଠରେ
ଫଳ ମୂଳ ପ୍ରଭୁର ଭ୍ରମକ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ଲକ୍ଷ ପାଳ କର
ମୁଖୀ ଭୂଷା ବିବାହଣ କଲେ । ତହିଁ ଉତ୍ତରରେ ମାତୃକଙ୍କ
ଶୁଦ୍ଧପହାଙ୍କର ଅଦେଶକୁ ପୁରିଣ କରି କିନ୍ତୁ, ବିଲଶମ
ପ୍ରମୁଖ ଶୁଦ୍ଧିଶିଖ ଅଛି ଆନନ୍ଦରେ କାଷ୍ଟ ପାଇସି କଲେ ।
ଏବଂ ଭାବା ସବୁ ମସ୍ତକରେ ବହନ କରି ଅଛି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ
ମନରେ ଅଶ୍ରୁକୁ ପ୍ରତାପବ୍ୟାପ୍ତ ହେଲେ । ସେତେବେଳେ
ଦିନ ଶେଷ ପ୍ରାୟ । ସୁର୍ଯ୍ୟକିରଣ କେତେକ ପରିମାଣରେ
ସୁଖପ୍ରଦ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଳଦ ଅକ୍ଷସ୍ତାର
ଜଳ ବନ୍ଦ ପତନ କଲେ । ପବନ ଅଛି ଭୂଷଣ
ବେଶରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଲ । ତଦ୍ୱାରା ଗଲକମାନଙ୍କ
ବିଶ୍ଵାସ ବନ୍ଦ ନ ହୋଇ ଅନାୟାସରେ ହାତରୁ
ଉଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଏକ ବାକ୍ୟରେ “ଶୁଦ୍ଧିଦେବ ! ଉତ୍ତର
କର” ଏହା ଉତ୍ତରର କଲେ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କ
ମନରେ ଏପରି ଭାବ ମୁଣ୍ଡରୁ ଦୃଢ଼ିତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ତୁ
ଶୁଦ୍ଧି ସାଧାର ଉତ୍ତର । ସୁଧମାନଙ୍କର ପିତା ମାତ୍ର
ଯେପରି, ଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିଦେବ ଦେବକୁ
କୌଣସି ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର ଲୁଗ କରିବାପାଇଁ
ମାନଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧିଦେବ ବିଜା ଅନ୍ତର ଦେବତାଙ୍କ
କରିବା ନିଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟାଜନ୍ମନ୍ । ତାହାର କିନ୍ତୁମୁଣ୍ଡ

ଅଞ୍ଚଳ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତ୍ଯେକ କଲେ, ଆକାଶ ଅତି ନିମ୍ନଲିଖିତ ହେଲା, ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ଅୟକତର ମନୋହର ହେଲା । ଉକ୍ତ ବନରେ ହିଂସ୍ର ଜନ୍ମମାନେ ତପଃ ପ୍ରସବରେ ସୁଶାନ୍ତି ଲଭ କରି ଥିବାରୁ ବନ ନିରୁଧ୍ରବ ହୋଇଥିଲା । ସୁତ୍ୱର୍ଷଂ ବାଳକମାନେ ଶାନ୍ତି ଉକ୍ତ ବନରେ ଯାଏନ କଲେ ।

ସଫ୍ରତି ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଅଶ୍ଵମର ଘରୀବା କହିବା ଉଚ୍ଚିତ । ମୁଣ୍ଡକାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧନ କରି ଅଶ୍ଵମରେ ଉତ୍ସିତ ହୋଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ତୁରଶ୍କଠା ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟଗୁଣ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ସହିତମର୍ଣ୍ଣା ସ୍ଥାନକୁ ସମସ୍ତ ନିବେଦନ କଲେ, ମୁଦି ବିଶ୍ୱାସ ଚିନ୍ମାତୁଳ ହୋଇ ମନେ କଲେ ଯେ ଯେବେ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଚଳାରକ୍ତି ଅବ ତେବେ ସେମାନେ ସମସ୍ତ ବିପଦତ୍ତ ଉତ୍ସାର ଲାଭ କରିଥିବେ, ତହିଁ ଅଶ୍ଵତ୍ର ହେଲେ—ଅଶ୍ଵମରୁ ଦୁଃଖର କାରଣ ବିଲାନ ହେଲା ।

ଶର୍ତ୍ତ ପ୍ରଭାତ ହେଲା, ପକ୍ଷାମାନେ ଉତ୍ତି ଉତ୍ତି ବିଧାତଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା ବିଧାନର ମହିତ କାର୍ତ୍ତକ କରିବାରୁ ଅରମ୍ଭ କଲେ, ମୁଦି ବ୍ରତମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶୟା ତଥା କରି ଉକ୍ତ କାର୍ତ୍ତକରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ପରିପୁଷ୍ଟ କଲେ । ତହିଁ ଉପରେ ନିତ୍ୟ କମ୍ପ ସମାଧନ କରି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ତାଣମରୁ ନିଷ୍ଠାକୁ ହେଲେ, ଗୁରୁ କହିଦୂର ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ଶିଷ୍ୟମାନେ କାଷ୍ଟକାର ମସ୍ତକରେ ବନନ କରି ଅତି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନରେ ଅଶ୍ଵମରୁଶର୍ପରେ ଅସୁଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହେଲେହେଁ ମୁଖ ବିଶ୍ୱାସ ଦିରସ ହୋଇଅଛି । ଶିଷ୍ୟଗଣ ଗୁରୁତ୍ବବନ୍ଧ ଦର୍ଶନ କରିବା ଯ୍ୟାସକେ ସୁପ୍ରସର ବୋଲି ମନରେ କର ନିଜ ନିଜ ମୁକ୍ତିକରୁ କାଷ୍ଟକାର ଭୂମି ଉପରେ ରଖି ମୁନୀଙ୍କର ଶ୍ରୀପାଦାଶ୍ରୀରେ ଭୂମିଷ୍ଟ ପ୍ରଣମ କଲେ । ଗୁରୁଙ୍କର ଅଗ୍ରିଖାଦ ଶୁଣନ୍ତର ଉଠି କାଷ୍ଟକାର ସ୍ଥ ସ୍ଥ ମନ୍ତ୍ରକରେ ପୁନରପି କୁଣ୍ଡଳ ଭବରେ ବନନ କଲେ, ଏହି ସମସ୍ତ କମ୍ପରେ ବିଲବମ ଦ୍ୱୟ ଅନ୍ତର । କାରଣ ସେ ହୁଏଁ

୧୦ ବଢ଼ି ଦ୍ୱାରା ଧରିଲା । ସୁତ୍ୱର୍ଷଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧଶୁଭ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସଶିଷ୍ୟ

ଗୁରୁଦେବ ଅଶ୍ଵମରେ ଉପର୍ଦ୍ଵିତ୍ତ ହେଲେ, ବାଳକମାନେ ଗୁରୁହୀରୁ ଭୂମିଷ୍ଟ ପ୍ରଣମ କରି ସ୍ଵପ୍ନ୍ୟପୂନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମାତୃକଳ୍ପ ଗୁରୁଗ୍ରନ୍ଥ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଦେହରୁ ଅନ୍ତର୍ହାଳେ ଦେଲେ ଏବ ଅଳିନ୍ତନ କରି ନାନାପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ ବାକ୍ୟ କହିଲେ, ଗୁରୁପହାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳ ଦେଖି ମଧ୍ୟ ବଚନ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଶିଷ୍ୟମାନେ ନିଜ ଜନମକର ଦେଖି ବିଷରଣ କରିଥିଲେ । ଗୁରୁ, ଗୁରୁହୀରୁ, ଶିଷ୍ୟଗଣ କେତେକ ଦିନ ତାଣମରେ ଅତି ତାନ୍ଦରରେ ଯାଏନ କଲେ । ଅନେକ ଦାଣାରେ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଗୁରୁଙ୍କ ଭକ୍ତିର ପଶ୍ଚାତ ଦେଇଥିଲେ ।

କୃଷ୍ଣ ବିଲବମଙ୍କର ଘାଗମନ ଦିନଠାରୁ ମୁନି, ତାହାଙ୍କର ସହିତମର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ କହୁଥିଲେ ଯେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ! ଯେଉଁ ବାଳକ ଦୁଇଟି ପର୍ବତେ ମୋର ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରହଣ କଲେ, ତାହାଙ୍କର ଅଲୋକିକ ବ୍ୟବହାର ଓ କ୍ଷମତା ପ୍ରଭୁତ୍ତ ଦେଖି ମୋର ମନରେ ଜନ୍ମିଛି ଯେ ସେ ହୁଏଁ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । କାମରୂପୀ ମନୁଷ୍ୟରୁ ପ୍ରଥାରୀ ଦେବତା ବିଶେଷ ଅଟେ । ମୋହିଲେ ଏତାଦୁଶ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ଦେଖା ଯାଅନ୍ତା ନାହିଁ । ମନେ କରିଥିଲୁ ଯେ ବର୍ମାନ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସିତ ସଦୃଗ । କାରଣ ବିଶ୍ୱାସିତ ଯେପରି ଶମରୂପୀ ଉଗଜାନକର ଗୁରୁ ଥିଲେ, ସେ ସେହିପରି କୃଷ୍ଣଙ୍କର ଗୁରୁ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଅମୂଳଙ୍କର ତପସ୍ୱାର ପ୍ରବର୍ବଦ୍ଧ, ମୋହିଲେ ଅସମ୍ବଦ୍ଧ କିପରି ସମ୍ବଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତା । ଦର୍ଶିଣା ଦେବାକୁ ସେ ହୁଏଁ କେବଳ ସାବଧାନ ହୋଇ ମାଗିବା । ଦେଖିବା ସେମାନଙ୍କର କିପରି ଗୁରୁଙ୍କର ଅଛି ଓ ସେମାନେ ବିଧରି ଗୁରୁଙ୍କ ନିମିତ୍ତ କଷ୍ଟ ସହି ପାରନ୍ତି ।

‘କମେ’ ଦୁଇ ତିନି ମାସ ଗତ ହେଲା; ଶତଭିକାଲର ପୁନ୍ରୂପା ରଜନୀ, ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ଅତି ଦୃଢ଼ ହୋଇଅଛି, ଅଶ୍ଵମ ତଥେବନରୁ ଚନ୍ଦ୍ରବାକ ପ୍ରତିଟି ପକ୍ଷିଦଳ ଦୃଢ଼ ଚନ୍ଦ୍ରକା ଦେଖି ମୁଗୁ ହୋଇ ରବ କରି ଉଡ଼ୁଅଛନ୍ତି । ମୃଗମାନେ ତଥେବେଦକା ପାଣ୍ଡିରେ ନିର୍ଭୟେ ମନଗେ, ବିଶ୍ୱାମ କରିଅଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ, ବିଲବମ ପ୍ରଭୁତ୍ତ ବାଳକମାନେ ଏହି ସବୁ ଦେଖି ଦେଖି ଅତି ସୁନ୍ଦର କୃତ୍ୟାସନରେ,

ବିଶ୍ଵାମ କଲେ । ନିମ୍ନ ଦେଖ ୧୯୮, ବାଲକମାନଙ୍କର ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ଅପହରଣ କରେ ସମସ୍ତ ଶାରୀ ଦୂର କଲେ । କୃଷ୍ଣ-ବଲବନ୍ଦମ ସେହି ଶାପିରେ ଏକଗ୍ରଭରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖି ଅଧୀର ଦୂରପୁ ହେଲେ । ସେହି ସ୍ଵପ୍ନ ଏହି, ଦେବକୀ ବନ୍ଦ ଭବନରୁ ଥାଏ ସେମାନଙ୍କର ଆସନରେ ବସି ଏବ ତାହାଙ୍କୁ କୋଳରେ ଥରି ମୁଖଚିମୁନ କହୁ-ଅଛନ୍ତି, ଥନ ! ବହୁଦିନ ପରେ ଚମ୍ପ ଫିଟିଲ୍, ତର ଫିଟି ଅକସାହୁ ନିର୍ବ ଲଭ କଲା । ବସ୍ତି ! ଅଜୟାଏ ମାତାକୁ ଶୁଦ୍ଧ ବିଦେଶରେ ରହିଥାଏ । ପିତାମାତା କ ବନ୍ଦଗୁଡ଼ରେ କଷ୍ଟ ଘେଗ କରୁଥିବେ ? ବନ୍ଦ-ଯତ୍ନଶା ନିର୍ଜନ୍ମର ଘେଗ କରିବାକୁ କି ବିଦ୍ୟାତା ଜ୍ଞାନରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ? ବାନ୍ଦ, ଅତି ବିଲମ୍ବ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ତୁମମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲେ ବନ୍ଦ ଭବନ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସ୍ଵର୍ଗର ନନ୍ଦନକାନନ ହେବ ।” ବାଲକମାନେ ତତ୍ତ୍ଵଶାହୁ ଉଠି ଅଛି ବ୍ୟାକୁଳ ଭବରେ ମା, ମା, ବେଳି ବାରମ୍ବାର ତାବିଲେ । କିନ୍ତୁ କେହି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ତହୁଁ କୃଷ୍ଣ ବଲବନ୍ଦମଙ୍କୁ କହିଲେ ଭାଇ ! ମାତା ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଯିବା ପାଇଁ କହିଗଲେଣି ଏବ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପଢା ଶେଷ ହେଲଣି, ବିଦ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ଵରୂପ ଦିନିଶା ନେବାକୁ ଶୁଭୁଦେବଙ୍କୁ କାଲ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଏବ ମଥୁରା ଯିବାକୁ ଅନୁମତ ମୁଗିବା ।

ବଲବନ୍ଦ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ ଯାହା କହିଲୁ ତାହା ସତ୍ୟ, ଶୁଭୁଦେବ ଯାହା ମାଗିବେ, ସେଥିପାଇଁ ବରଂ ପ୍ରାଣ ଯିବା ତାହା ଦେବାକୁ ହେବ । ନୋହିଲେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଭବଦୀ ଅନ୍ଧପୂନ ନିର୍ଥକ ହେବ ଏବ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଥୋଗତି ହେବ । ମୁଁ ଶୁଣିଅଛି ଯେ ପୂର୍ବେ କୌସ୍ତ ନାମକ ଜଣେ ରକ୍ଷିତୁମାର ବରତକୁ ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ଦିବା ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଶୁଭୁଙ୍କର ଦିନିଶା ନେବାକୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବାର ଶୁଭୁ ଦିନିଶରେ ଶିକ୍ଷଣର ଥନ ବିଜ୍ଞପ ନ କରି ବିଦ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ତତ୍ତ୍ଵଶା କୋଟି ସୁଦ୍ରା ମାଗିଲେ । କୌସ୍ତ ରକ୍ଷିତୁମାର ଅମାନାନ୍ୟ ଶୁଭୁଭଙ୍ଗ ଥିବାକୁ ତାହାଙ୍କୁ କୋଣଲେଣିର ବିମାନବର ଚାନ୍ଦୁକିନ୍ଦାଶ ରଣମୁକ୍ତ କରିଛାକୁ । ନାଚିଦୁବଙ୍କୁ ପୁରି ଲୋହ ୧୦୦ ୧୦୦ ମିମ୍ବ

ଦୂରଭବରେ ଦୁଇପୁରେ ଧାରଣ କରେ ତେବେ ଅତି କଟିନ କମ୍ପିମ୍ବ ମଧ୍ୟ ବିଧାତା ନିଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ସମାଧାନ କରୁନ୍ତି । ହିପଟି ଫୁଲ ଉପାହଣ ଅଛି । କୃଷ୍ଣ ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣି ପ୍ରାତାଙ୍କର କଥାରେ ଧ୍ୟାକୃତ ହେଲେ ।

ଶୁଣି ପ୍ରାତି ହେଲ । ମୁନି ନିତ୍ୟକମ୍ପ ସମ ପନ କରି ଚତୁର୍ବୀଠରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ଶୁଦ୍ଧମାନେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ଦିନମାନଙ୍କ ଘର ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟ ବ୍ରତଚର୍ଯ୍ୟ ନିଯମାନୁସାରେ ବ୍ରତ ମୁଦୂର୍ବରେ ନିତ୍ୟକମ୍ପ ଶେଷ କରି ଚତୁର୍ବୀଠରେ ଶୁଭୁଙ୍କୁ ଉନ୍ନିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ କରି ଆଶା ଓ ପଦବେଶଶ୍ଵର ମନ୍ତ୍ରକରେ ଧାରଣ କଲେ । କୃଷ୍ଣ-ବଲବନ୍ଦ କୃତାଙ୍କଳପୁଠରେ ହାତରେ ଟିଆ ହୋଇ ନିବେଦନ କଲେ, ଗୁରୁରେ ! ଅଧିଷ୍ଠକ କୃପାରେ ସମସ୍ତ ଦିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କଲୁଁ । ଗତ ଶୁଣିରେ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିଅଛୁଁ ଯେ ଅମ୍ବର ମାତା ବନ୍ଦ ଭବନକୁ ଜୟି ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ତାକୁ ଅଛନ୍ତି । ଅତିଏବ ବଦ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ଦିନିଶା ନେବାକୁ ନିବେଦନ କରୁଅଛୁଁ, ଏବ ମଥୁରା ଯିବା ପାଇଁ ଅନୁମତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛୁଁ । ଯାହା ନେବାକୁ ଅଦେଶ ଦେବେ ପ୍ରାଣପଥରେ ତାହା ଦେବାକୁ ସତ୍ୟ କରୁଅଛୁଁ । ତୁରୁକଳ୍ପ ସମସ୍ତ ସହପାଠୀଙ୍କୁ ଜଣାଉଅଛୁଁ ଯେ ସମସ୍ତେ କୃପା ଦରି ଅମ୍ବ ଦୁଷ୍ଟଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗ ରଖିଥିବେ । ଦେବାତ୍ମା ଦେଖିବେ । ଏହି କଥା ଶୁଣି ସମ-ଦୂଃଖ-ପୁରୁଷ ନିର୍ବିକାର ଶୁଭୁଙ୍କର ନିଧିପୂର୍ବଳ ସହିତ ସମ୍ଭା ସଜ୍ଜି ତଥାରେ । କାରଣ ପୂର୍ବେ ଶୁଭୁଙ୍କରେ ଉନ୍ନିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ ଦେବାକୁ ଅନୁମତ ପାଇଁ ଆଶା କରିବାକୁ ଅନୁମତ ହେଲେ ।

ମୁନି ସହଧମ୍ବଶୀଳ ସଜରେ ପରମର୍ପୂର୍ବଳ ସ୍ଵାପ୍ନ ଅମ୍ବକ ମଧୁମଜଳର ପୁନର୍ଜାଗରି ଦିନିଶା ମାଗିଲେ । ଶୀଘ୍ର ଦେବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କୃଷ୍ଣ-ବଲବନ୍ଦ ଶୁଭୁଙ୍କର ଅଦେଶ ଶିରେଧାର୍ଯ୍ୟକରି ଗରୁ ଓ ଶୁଭୁଙ୍କ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକ ଅଶୀଳାଦରୁ ଅଗ୍ରପଥ କରି ମଧୁମଜଳ ଉଜ୍ଜାର ପାଇଁ ଅଶ୍ରମରୁ ବହିର୍ବତ ହେଲେ । ଭବିଲେ ଯେବେ ଶୁଭୁଙ୍କର ଅନ୍ଧାରୁ ଅନନ୍ଦକିଷ୍ଣ ଦେବେ ବିଦ୍ୟା ମଧୁମଜଳକୁ ଛେଣ୍ଟିଲୁ

ପଥକ ହେଲେ । ଖଣ୍ଡବୁର ପଥରେ ଅଣସୁର ବାଣୀ ଶୁଣା
ଗଲା । ହେ ବାଳକବୟ ! ଶୁଣୁ ଅଦେଶ ପାଳନ ପାଇଁ
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟନା ହେଇ ଦୃଢ଼ବକ୍ଷୁ ଦୂଦୟରେ ଧୋଷଣ କରି
ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଯାଉଥାରୁ ସେହି ମାର୍ଗରେ ଯାଅ ।
ଦିନ୍ଦୁ ଦୂରରେ କାଳରବନ ଦେଖିବ । ସେହଠାରେ ମଧୁ-
ମଙ୍ଗଳ ବାସ କରେ । ସେ ସ୍ଥାନର ପରିଚୟ ସଂକ୍ଷେପରେ
ଶୁଣ, “ଏହଞ୍ଚବାର ଅଛୁ ଜଣ ପୂର୍ବରୁ ଅଛି ହାହାକାର
ନାମ ଶୁଣାଯିବ । ଦୃଶ୍ୟଧାନ ପାଇଁ କିମ୍ବତି ବହୁ
ଏକ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବ । ସେ ଝାନବାସିମାନେ ଭ୍ରମ ପୁରୁଷ
ଧରି ଦଶହରୁରେ କାନା ହାନରେ ବୁଲିବାର ଦେଖିବ ।”
ରୂପମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଶୁଣୁବକ୍ଷୁ ଦେଖି ଅମ୍ବେ ମାର୍ଗ
ଦେଖାଇଲୁ, ଅନ୍ତର୍ଥା ଏହା ହୃଥକ୍ରାନ୍ତି ନାହିଁ । ତହୁଁ
କୃଷ୍ଣ-ବଳଶମ ହିରୁ ବେଗରେ ଗଲିଲେ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ଵର ଶ୍ଵାନରେ
ପହଞ୍ଚି କାଳଦ୍ଵାରା ସମାଦୃତ ହୋଇ ମଧୁମଙ୍ଗଳକୁ ସନ୍ଧରେ
ଆଣି ଶୁଣୁଦେଇର ଅଦେଶ ପାଳନ କଲେ । ମଥୁର
ଯିବା ନମିତ ଅନ୍ତର୍ମତି ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଶୁଣୁ-ଦକ୍ଷିଣା ଉତ୍ତରହାର ହୁଲରେ ଏତିବି ମାତ୍ର କହୁ-
ଅଛୁ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଶୁଣୁ ଓ ଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କର
ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନ ଦେଖାଇଲି, ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରାଚୀନ ଶୁଣୁ
ଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧର ପବତ୍ତର ଅକଥନ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଣୁ-
ଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ଥଳତଃ ଏକି ମତ କହୁଅଛି
ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦ୍ୟା-ବସ୍ତୁର ବନ୍ଦରତା ସଦୃଶ ; ଶ୍ରୀମତୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ଥାନ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରଗେ ପୂର୍ବ ପରି ସେହି,
ଅଛୁ, ପ୍ରେମ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅର୍ଥଲୋକ ବିଶେଷ ପରି-
ବନ୍ଦର ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଆଉ ବିଶେଷ
କାହିଁବା ଦ୍ରୁଷ୍ଟ୍ୟାଜନ ।

କାନେ ତିମିବନ୍ଦ୍ରପଥ ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ ଶଳାକୟା
ଦୁର୍ଲଭମୁଦ୍ରିତ ଯେନ ତଥେ ଶ୍ରୀଗୁରବେ ନମଃ ।”

(ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରାର ମହାତ୍ମି)

ନବସୁତ ବିଷ୍ଣୋଗେ ।

(ଶରିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଲିଖିତ)

ଅଭ୍ୟଗିନୀ କାଠମୋଡ଼ି ! କେତେ ଯତନରେ
ସମ୍ମାନିଲି, ବାଟିନାଥ ଶୁଣି ଯେତେବେଳେ,
ଶୁଣ ତହୁଁଭୁନି—ଆଉ ବ ଦେଖିବ ପଣ୍ଡି—
ଆସିଲ କଠିକ—ପଢ଼େ ମନେ ପବନକଥା ।
ବନ୍ଦୁ ସବୁ ମିଳ କେତେ ନାଚିଲୁଁ ଶେଳିଲୁଁ
ବିମଳ ତଠିନା ତଠେ ପବନ ସେବନେ,
ନାଳମ ଅବାଶେ ଲାଳମେଦାବଳୀ ପ୍ରାୟ
ଦେଖିଲି ସେ ଗିରିମାଳା ପୃତନଳାଚଳ,
ଗର୍ଭର ଧ୍ୟାନରେ ପୁଣ୍ଡି ଏ ପ୍ରାବହୁ କାଳେ
ଜାଗରି ସେ ମନୋହରୀ ଛବି ହୁଦାକାଶେ ।
ହସି, ପଢ଼ୁଥିଲ ପ୍ରଣୟ ଲେଖନ
ଅଭ୍ୟଗିନୀ ପ୍ରେସ୍‌ପାର ଶୁଣି ଥିଲ କେତେ
ସୁନ୍ଦର ସନ୍ନିତ ବନ୍ଦୁ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ,
ଭାଙ୍ଗିଛି ସ୍ଵପନ, ଗତ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ
ମଧୁ-ତରି ପ୍ରତି ପ୍ରିୟ ମଧୁନଷ୍ଟିଗଣ ।
ହାୟ ରେ ସେ ଦନ ପୁଣି ଆଉ କି ଫେରିବ ?
ଶୁଣ କି ଶୁଣିବ ମଧୁ (ମଥୁର ବାସିମା) ୧୫
ଅବଶେଷେ କାଳକୋଳେ ପ୍ରିୟ ଅଭ୍ୟଗିନୀ
ରଣିଲ ହୃଦୟ ଧନ ବିଜୟ ମାଧ୍ୟବ +
ରଣ ରଙ୍ଗେ ମର ହୋଇ ଅଜି ଲେ ବାହନି !
ଉଦ୍‌ଦ୍ଵାଷିଣ ଗିରିଦଳ, ବିଜନ ପ୍ରାନ୍ତର,
ଥାଉଥାରୁପୁତ୍ର ପଦେ ବରିଜ୍ୟ ମୁଖେ ।
କହ କାନେ, କେତେଠି ରଣିଲ ମୋର
ହୃଦୟ ସ୍ତରଳୀ ପ୍ରିୟ ବିଜୟ ମାଧ୍ୟବ ?
ଯେତେବେଳ ବିଜ୍ୟ ଏ ଭବେ ନ ଭୁଲିନ
ଅକ୍ଷୟ ଅକ୍ଷରେ ଲେଖା ହୁଦୟ ପାଖାଶେ
କାଠମୋଡ଼ି ଗର୍ଭାୟୀ ବିଜ୍ୟ ମାଧ୍ୟବ ।

* ବଙ୍କିମ ବାବୁଙ୍କ ରଚିତ ସନ୍ନିତ ବିଶେଷ ।

+ ଲେଖକଙ୍କର ମୃତ ଶିଶୁର ନାମ ।

ପଥକ ହେଲେ । ଖଣ୍ଡବୁର ପଥରେ ଅଶାର ବାଣୀ ଶୁଣା
ଗଲ । ହେ ବଳକହୃ ! ଗୁରୁଙ୍କ ଅଦେଶ ପାଳନ ପାଇଁ
ଅନ୍ୟନା ହେଉ ଦୃଢ଼ଭକ୍ତି ହୃଦୟରେ ଧୋଷଣ କରି
ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଯାଉଥର ସେହି ମାର୍ଗରେ ଯାଏ ।
ହିତ ଦୂରରେ କାଳରବନ ଦେଖିବ । ସେହଠାରେ ମଧୁ-
ମଞ୍ଜଳ ବାସ କରେ । ସେ ସ୍ଥାନର ପରିଚୟ ସଂକ୍ଷେପରେ
ଶୁଣ, “ପହଞ୍ଚବାର ଅଛୁ ଟଣ ପୂର୍ବରୁ ଅଛି ହାହାକାର
ଶୁଣ ଶୁଣାଯିବ । ଦଶ୍ରତ୍ଯାନ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ବହୁ
ଏଣ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବ । ସେ ସ୍ଥାନବାସିମାନେ ଭ୍ରମ ମୁହଁ
ଧରି ଦଶ୍ରତ୍ଯାନରେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବୁଲିବାର ଦେଖିବ ।”

ତୁମମାନଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଗୁରୁଭକ୍ତି ଦେଖି ଅମ୍ବେ ମାର୍ଗ
ଦେଖାଇଲୁଁ, ଅନ୍ୟଥା ଏହା ହୃଥକ୍ରା ନାହିଁ । ତହିଁ
କୃଷ୍ଣ-ବଳଶମ ଦ୍ଵିତୀୟ ବେଗରେ ଚାଲିଲେ; ନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୱର ସ୍ଥାନରେ
ପହଞ୍ଚ କାଳବୁଦ୍ଧ ସମାଦିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟମଞ୍ଜଳକୁ ସନ୍ତରେ
ଆଣି ଗୁରୁଦେବକର ଅଦେଶ ପାଳନ କଲେ । ମଥୁର
ଯିବା ନମିତ ଅନ୍ତମତି ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଗୁରୁ-ଦକ୍ଷିଣା ଉତ୍ସହାର ସ୍ଥଳରେ ଏତିବ ମାତ୍ର କହୁ-
ଅଛୁ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ଗୁରୁ ଓ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କର
ସ୍ମୃତି କିଞ୍ଚିତ୍ତାପ ଦେଖାଇଲି, ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗୁରୁ-
ଶିଷ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧର ପବତ୍ର ଅକଥନ୍ୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁରୁ-
ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ମୃତିଃ ଏକି ମତ କହୁଅଛି
ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଦ୍ୟାଳୟ ବହେତା ସଦୃଶ ; ଶ୍ରୀଗଣ୍ଡିନୀ
ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ଥାନ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କ ଅନୁରରେ ପୂର୍ବ ପରି ମେହି,
ଯକ୍ଷି, ପ୍ରେମ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅର୍ଥଲୋର ବିଶେଷ ପରି-
ବର୍ତ୍ତରେ ବଦ୍ୟମାନ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ଆଉ ବିଶେଷ
କହିବା ଶ୍ରୀପ୍ରେଜନ ।

ଶ୍ରୀମନ ତିମିଶନ୍ଦୟ ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜଳି ଜଳାକୟ
ଶ୍ରୀପ୍ରେଜନ୍ଦୟର ଯେତେ ଶ୍ରୀଗୁରବେ ନମଃ ।”

(ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିଗୋର ମଦତ୍ତ)

ନବସୁତ ବିଷ୍ୟାଗେ ।

(ରଗିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଲାଗିଥିଲା)

ଅଶ୍ଵଗିନୀ କାଠମୋଡ଼ି ! କେତେ ଯତନରେ
ସମ୍ମାନିଲୁ, ବାଗିନାଥ ରୁଦ୍ଧ ଯେତେବେଳେ,
ହତ ତନ୍ଦଭୁମି—ଆଉ କି ଦେଖିବ ପୁଣି—
ଅସିଲ କଟିକ—ପଡ଼େ ମନେ ପୁଣ୍ଡକଥା ।
ବନ୍ଧୁ ସବୁ ମିଳ କେତେ ନାଚିଲୁଁ ଶେଳିଲୁଁ
ବିମଳ ତର୍ତ୍ତନା ତଟେ ପବନ ସେବନେ,
ନାଲମ ଅକାଶେ ନାଲମେଦାବଳୀ ପ୍ରାୟ
ଦେଖିଲି ସେ ଗିରିମାଳା ପୃତନାଲାଚଳ,
ଗଞ୍ଜର ଧ୍ୟାନରେ ପୃଷ୍ଠି ଏ ପ୍ରାବିହି କାଳେ
ଜାଗରି ସେ ମନୋହରୀ ଛବି ହୁଦାକାଶେ ।
ହସି, ପଢୁଥିଲ ପ୍ରଶ୍ନ ଲେଖନ
ଅଭଗିନୀ ପ୍ରେୟପାର ଶୁଣି ଥିଲ କେତେ
ସୁନ୍ଦର ସଜୀତ ବନ୍ଧୁ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ,
ଭଜିଛି ସ୍ଵପନ, ଗତ ଦେଶ ଦେଶାନ୍ତରେ
ମଧୁ ଚନ୍ଦ ଶୁଣି ପ୍ରିୟ ମଧୁନଷ୍ଟିଗଣ ।
ହୀନେ ରେ ସେ ଦନ ପୁଣି ଆଉ କି ଫେରେ ?
ଗୁରୁ କି ଶୁଣିବ ମଧୁ (ମଧୁର ବାସିନୀ) ॥
ଅବଶେଷେ କାଳକୋଳେ ପ୍ରିୟ ଅଭଗିନୀ
ରଜିଲୁ ହୃଦୟ ଧନ ବଜୟ ମାଧବ ।
ଶେ ରଜେ ମତ ହୋଇ ଆଜି ଲେ ବାହନ
ଉଦ୍‌ବିଶେଷ ଶିରିଦଳ, ବଜନ ପ୍ରାନ୍ତର,
ଧାଉଅର୍ଦ୍ଧପୁର ପଦେ ବରିନିୟ ମୁଖେ ।
କହ କାନେ, କେହିଁଠି ରଜିଲୁ ମୋର
ହୃଦୟ ପୁତ୍ରଙ୍କୀ ପ୍ରିୟ ବଜୟ ମାଧବ ?
ଯେତେନିବ ବଞ୍ଚିବ ଏ ଭବେ ନ ଭୁଲିନ୍ତି
ଅକ୍ଷୟ ଅକ୍ଷରେ ଲେଖା ହୁଦିପୁ ପାଶାଶେ
କାଠମୋଡ଼ି ଗର୍ଭାୟୀ ଦିତ୍ୟ ମାଧବ ।

* ବଜିନ ବାବୁଙ୍କ ରଚିତ ଏଜୀତ ବିଶେଷ ।

+ ଲେଖକଙ୍କର ମୃତ ଶିଶୁର ନାମ ।

ଭିଜ୍ଞାପନ ।

ଶାନ୍ତି ଓ ଶାନ୍ତିଲମ୍ବ ।

କବିରଙ୍ଗ ଦୁଷ୍ଟୀକେଣ ପଣ୍ଡା କବିଜ୍ଞନ,
କୃମାରମୋଳ, ଠ.କୁରୁପତ୍ରା, କଲିକତା ।

୧ । କୁଞ୍ଜମାଦି ବଟିକା—ଉପଦଂଶ ବା ଗମିଷେଗର ସବଳ
ଅକ୍ଷାରେ ଏହା ଯେତେ ରଙ୍ଗେଣା । ସେହି ପ୍ରକଟିତ ସେଇ
ଦେଇ ନା ଚାହୁଁକି ଏହି କଟିବା ସେବନରେ ଅନ୍ତି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
ନିଶ୍ଚଯ ଏବେଳେ ହେବ । ସେ ବିଷ ସୁରୁତର ସବଳ ଏଥର କଷମୟ
ବରେ, ସେ ବିଷ ହୀବେବର ଜିବ୍ନ ଓ ସବଳ ପୁଣିତ ବରେ
ଏବଂ ସେ ବିଷ ଭିତରର ବିଷଚମାନଙ୍କର ଶୋତମୟ ପଥଶାମ
ଉପରୀତ ବରେ ସେହି ଉପଦଂଶ (ରେମ୍) ବିଷ କାହିଁ ପଥରେ
“କୁଞ୍ଜମାଦି ବଟିକା”ର କଷତା ଅରନ୍ତମ୍ଭୁତ ହେବ ତିନି କିମ୍ବା
ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅପ୍ରାପ୍ୟ ଅଶାପା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଦିନ
ରଙ୍ଗକାର ବରେ ହସ୍ତ, ଏତ ଏବଳର ସମୟ କିନ୍ତୁ ଏହି
ଚିହ୍ନର ଫେର ତେବେ ହତ୍ଯାକାରୀ ହାରି ବରେ ।
ଏମାର ସେବନୋପ୍ରେସ୍ ଆଖର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୯ ଟଙ୍କା ।

୨ । କାଟିନା କଲିଯାଶି—ଶେଷ, ତର ବା ମଞ୍ଜୁଷେ ପୁରବ ପଢ଼ର
ଦେଇ ଏହା ସେବନରେ ଅଠାରେ ଦୂରାତ୍ମକ ହୁଏ । ସେମରୁ ହିନ୍ଦେବର
ନ୍ଦ୍ରିକଳେ ଅନ୍ତର୍ମା ମାତ୍ରା ହୁଏ, ଅଧିକ ବା ଅନ୍ତି ମାତ୍ରା
ସେଇ ମାତ୍ରାର କିମ୍ବା ନିଶ୍ଚମିପରୁଷେ ହୁଏ କାହିଁ, ଧେଇ ମାନ୍ଦ୍ରିର
ମୁଣ୍ଡରାଥ, ମୁଣ୍ଡରୁ, ହସ୍ତ ପଦ ହେଅ, ଦ୍ୱିଦେଶ ପ୍ରତିତି
ନପଦୁକ ଅଛି, କାପେଇଁ ସବୁ ହୀ ଦେବ ରାଜନୀନ ଦେବତା
(ଧାତବ) ଓ ପ୍ରଦରଣ ସେଇ ଗେବାର, କରାର ଅକ୍ଷାରେ ଉପର୍ତ୍ତିତ
ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି ଆଖର ବ୍ୟକ୍ତିର ବଳେ ହୁଏ ୦ ୮୦
ଧାରନେ ସମର୍ଥ ହେବେ ।
ଏବି ଫୋଟୋ ଆଖର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୯ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାଳିଙ୍ଗ କୃମୁନାରକ—ନୂତନ ଓ ସୁହାନ ସବଲପ୍ରାବାର
ପ୍ରମେହ ଓ ଗବରନ୍ ସେବର ସଠା ଫଳାତ୍ମକ ପଥଶାମ ।
ସେଇ ମନ୍ଦିର ମୁଦ୍ରଣାଗ ସମୟରେ ଅପଦିଷ୍ଟ ପରିଶର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ, ବା
ମୁଦ୍ରଣର ସୂଚି ବା ଶୁଦ୍ଧିତ୍ଵ ସେମାନେ ଏହି ଆଖର ସେବନରେ
ପଦର ଅବେଳେ ହେବେ । କୁନ୍ତନ ପ୍ରମେହରେ ଏକ ବନ ବାବହା
ରରେ କୁଳା ପଥଶାମ ଦୂର ହୁଏ, ଏକ ବସ୍ତାରେ ସମୟ ନପଦବ
ହୁଶରୁଥ ହୁଏ । ପ୍ରାପନ ସେବରେ କିମ୍ବା କେବି କାହିଁ
ବରାକାର ହେବେ । ଏବି ଶାନ୍ତିଲମ୍ବ ମୂଲ୍ୟ ୩ ୯ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନିଯମନ୍ତ୍ରା—ଏହି ଆଖର ନେତ୍ର ସରରେ ପଦମ ହୁବବର ।
ଆଖିଧର, ଅଶ୍ରୁ ପାଦ ତେବା, ଅଶ୍ରୁ ପଦା ଧୂ ବା କାରି
ପଥଶାମ ରର ରଙ୍ଗକ ତେବା, ଦଶ୍ତ ସବ ଦେଲା ଏବଂ ଏହି ସବୁ
କରିପରି ଦେଇ ଦୁଷ୍ଟଏକର ଅନୁଭା ବା କଣ୍ଠ, ତିରି. ପଠଳ
ଅନ୍ତର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଓ ଦ୍ୱାରାକାର ପ୍ରତିଜ୍ଞା [ଅନ୍ତରବାଣୀ] ସେଇ
ଏହି ଆଖର ବାବହାରରେ ସୁର୍ଯ୍ୟବନ୍ଦୁରେ ଅନ୍ତକାର ପ୍ରଧୁ ସହର

ହୁର ହୁଏ । ଏହା ନିଶ୍ଚମିପରୁଷେ ବେବହାର ବରେ କଷ ପ୍ରସର
ରହେ ଏବା କୌମ ପ୍ରାବାର କେବେବେଳ ଅନ୍ତିମଶର କଷ ରହେ
ନାହିଁ । ଏବା ତଥା ଆଖର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୯ ଟଙ୍କା ।

୫ । ସାରସତ ଘୁଣ୍ଡ—ବନ୍ଧୁର ବନ୍ଧୁ, ସ୍ଥାନିବର୍ଷତ, ବଳବାର୍ଯ୍ୟ
ଓ ସୁରୁକଳିତ । ଏହି ସୁତ ବଳବାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଏବା ମେଧାର ସୁରୁ
ବାଧକରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଭାଷା । ଅନ୍ତି ମେଧାର ପରିବରେ ଏହା
ଶବ୍ଦରେ ଦୁଇବର । ଅରେକୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପୋର୍ବୁ ସେଇ ମାନଙ୍କର
ମୁଣ୍ଡ ପକୁର ଭାବ ଏବା ଏବଲାର ଦୁମାନ ଏବା ଦେବାକୁ ଅରୁ
ହେ ଦୋଷାବ୍ୟାଦ ପରେ ଦେଇବାକୁ ହେଲେ ଦୁଇ
ମିଳିଥିବା କିମ୍ବା ପରିପରା କିମ୍ବା ମିଳିଥିବାକୁ ହେଲେ ବ୍ୟବସା
ଶିକ୍ଷା ।

୬ । ଶିଶୁ ସୁପର ମୂଲ୍ୟ ୩ ୯ ଟଙ୍କା ।
ପାଠିଂ ଓ ଭାବିତ ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ୧୮ ।

ଆମ ନିଜଟିକେ ଅଧ୍ୟବେଦୋକ୍ତ ସକଳପ୍ରକାର ଆଖର
ଦୂର, ତେଲ, ରଷ୍ବା ସବଦା ବିକଟାର୍ଥେ ପ୍ରମୁଖ ଥାଏ ।
କୌଣସି ରେଗର ବସବସ୍ତାର ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୁଇ
ମିଳିଥିବା କିମ୍ବା ପରିପରା କିମ୍ବା ମିଳିଥିବାକୁ
ହେଲେ ପରିବାରାବାଦା ।

ମିଳିପାଦକା ।

୬ । ମୁକୁର—ପାତାମାରି କିମ୍ବା ସ୍ପାଷ୍ଟମୁକୁ ନିଯମିତ୍ତ
ରୁପେ ପ୍ରଦାନ ହେବ ।

୭ । ମୁକୁର—ଅନ୍ତିନ ବାର୍ଣ୍ଣିକ ମୂଲ୍ୟ ୩ ୯ ଟଙ୍କା । ରମ୍ବ
ମାନଙ୍କି ନିମନ୍ତ୍ରେ ୩ ୯ ଟଙ୍କା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ସମ୍ଭାବ
ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ୩ । କେବେ ନମନା ଗହିଲେ ଅଗ୍ରେ
ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇବେ ।

୮ । ଚିପାଇକାଟିବା ଟିକଟ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର
ଦିଆ ନାହିଁ । କେବିଟିକଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ
ଅନ୍ତରାଳ ପୂରକ ଅମୂଳଙ୍କ ଲେଖିବେ । ନିତେକ
ପତ୍ରିକାନିର୍ଦ୍ଦେଶର ନ ହେଲେ ଅମ୍ବେଲାନେ ବାପୁ
କୋହିଁ ।

ପ୍ରେନିକ ପ୍ରେମିକା ।

ମାଲକିତୁ ପିଲାମ ମୁଦ୍ରିତା କିମ୍ବା କିମ୍ବା
Romeo-Juliet ନାମକ ନାମକ ଅନ୍ତରମୂଳିତ
ଲିଖିତ । ମୂଲ୍ୟ ୩ ୦ ୩ ଟଙ୍କା । ମାଲକିତୁ ଶ୍ରାହିକ
ଅଛି ମୂଲିକର ମୂଲିକିତୁ କାର୍ଯ୍ୟାଳ୍ୟକୁ ଦାଇ

ଅଙ୍ଗ ରାଗର ଉପକରଣ ।

ପ୍ରୋବଲ ହେୟାର ଅଥଲ—ଏହି ତେଲ ଜଳ ପରିଚାଳନ ଓ ତଳିର ବର୍ଷାରୀନ । ଏହା କେବେହେଁ ଜଳୁଗ ହେଁ ନାହିଁ ବିମ୍ବା ଶୀତକାଳରେ ବସି ଯାଏ ନ'ହିଁ । କିମେଣ୍ଟର, ଲେମ୍ସୁ, ଲିବନ୍ ତେଲ ପରୁଛି କୌଣସି ଉତ୍ତରକର ଧ୍ୟାନ୍ୟରେ ଜାହିଁ । କେବଳ ମାସ ଗୋରାପ, କିମ୍ବକ, ଏବଂ ନାଗକେନର ଧ୍ୟାନ୍ ସୋରଜଦାର ସୁବାସିତ; ତାହା ଉପର କେଣ—ଏବଂ ବର୍କ ଏବଂ ମତ୍ରେ ଖୁବି ଶୁଭକ ତାମା ଥରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାରରେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ । ଉପରାଗିତାରେ ସୁଗନ୍ଧର ମାଧ୍ୟରେ ଏହି କେଣ ସୋଷୁକରେ ଏନା ଏହି ଜାଞ୍ଜପୁ ସରବରି ତେଲର ଜୀବୀୟ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିରି ୫ ୧୯ ଟଙ୍କା ।

କାନ୍ଦାରାଜନନ ହେୟାର ଅଥଲ—ଟଙ୍କା, କେଣ ମିଳା, ମିଳା ବା ରୁପିପରୁଛି ବୋଗର ମହୋଷ୍ଠ । ଏହି କାନ୍ଦାରାଜନନ ପରୁଛି ବୋରୋଡ଼ କେଣର ସାଥକ ଉପାଦାନ ଖଣ୍ଡିତ ଥାଏ । ଏହା ଥାଏ କିମ୍ବର ଗନ୍ଧ ଦିନିଷ୍ଠ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିରି ୫ ୧୯ ଟଙ୍କା । ପ୍ରୋକ୍ଷଳ ବାମ—କାଷ୍ଟବୁଣ, ଭଙ୍ଗ ପରୁଛି ମୁଣ୍ଡରେ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ୟ । ଏହା ମିଳ ଅଥ ପରୁଛି ଅପେକ୍ଷା ବହୁଶୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ ପରିପର ସୋନର୍ୟ ବିଧ୍ୟକ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିରି ୫ ୨୨ ଟଙ୍କା ।

ପାଉଡ଼ାର—ଶିରୁ ଏବଂ ବୃଷ୍ଟ ସମସ୍ତଙ୍କର ବ୍ୟବ୍ସ । ଏହା ବିପରି ମୟୁଣ, ସିରି ଏବଂ ସୁଗନ୍ଧି ତାହା ମାତ୍ର ତନ ଦ୍ୱାରା ପାରେ ନାହିଁ । ପାତ୍ରକାନ୍ଦିତ ଦର୍ଶନବିପ୍ରଶମିତ ହେଁ । ଏହା ଦୁର୍ଗନ୍ଧନାଶକ; ସାଧର ପରେ ଗାନ୍ଧ ଓ ମଝରେ ପ୍ରଲେପ କଲେ । । ଶେଷହାର ଉତ୍ତରୀ ଏହାରୁ ଶୁଭକ ଏହା ଅଦ୍ୟବ ଭବରେ ଚର୍ମରେ ସଳପ ଦେ ମୁଖ୍ୟୀ ସମ୍ମାଦନ କରେ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ୫ ୦ । ମାତ୍ର ।

କିମ୍ବର ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଯାବଞ୍ଜପୁ ଅନ୍ତର୍ଗତ, କିମ୍ବକଣ୍ଠ (ପରି ସିନ୍ଧି) କଟିବ ତୟାମନ୍ଦରେ ଏବଂ କାନ୍ଦାରାଜନନ ପ୍ରୟୁକ୍ତ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

ତାକିନ୍ଦର ସଠାନାମ

ଏକଳକ୍ଷ ମୁଦ୍ରା ବିତରଣ—

ହେଉଥିବା କଥାଟା ଶୁଣିଲ ଆଶମାନେ ଯେହାରୀ ତମକି ପଢ଼ିବେ, ସେହିପରି ଘରେ ବସି କଳକତା ଘରରେ ଖାଣ୍ଡ ଜିଲ୍ଲା ପାଇବେ ଏହା ଶୁଣି ଅନ୍ତର୍ମାନ ମଝ ଆଶ୍ୟର୍କ ହେବେ । ଏକଳକ୍ଷ କଲକତା ଘରରେ ଅପଣମାନକର ଯାହା ଦରକାର ତାହା ପାଇବେ । ଏହାର ସୁଯୋଗ ପୁଣେ କେବେ ପାଇ ଥାଇ ବି ? ଆମ୍ବେମାନେ କଲକତାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧାରମରଙ୍କ ଏକଶ ନିୟମକୁ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ କିମ୍ବକ ସବୁ କଲକତାର ସ୍କଲର ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇ ଥାଏଁ । ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶିଳ୍ପ ସବୁ ଥିବ ନେଲେ ତାର କୌଣସିମ୍ବାନଙ୍କୁ ମିବାକୁ ଛା କରିବେ ନାହିଁ ।

ବିତରଣ୍ଟା.....କଟନ ମିଲର ଲୁଗା ।

ବେଙ୍ଗଲ କେମିକ୍ସାଲ ଏଣ ଫର୍ମ୍ସିଟିକ୍ସାଲ
ଶ୍ରୀକର୍ମସର...ଆନ୍ତର୍ଗତ ।

କବନ୍ଧକ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରପଲାଲ ସେନ ମହାନପୁରକ

କୁନ୍ଦଲରଷ୍ୟ ତେଲ ଓ ଅନ୍ତର୍ଗତ

” ଚନ୍ଦ୍ର କିଶୋର ସେନଙ୍କ ଜକାକୁମ୍ବମ ତେଲ ଓ ”

” ନିଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେନଙ୍କ କେଶରଙ୍ଗନ୍ତେଲ ଓ ”

” ଶାନ୍ତିଲକନ୍ତୁ ସେନଙ୍କ କୁନ୍ଦଲକୌମୁଦୀ ତେଲ ଓ ”

” ଭବନାଥ ଶୁପ୍ରକର ଆନ୍ତର୍ଗତ ।

ମେର୍ବ ଏଣ, ପି, ସେନ ଏଣ କୋଂର ଏବେନର ଓ ସୁରମା ତେଲ

” ଦେ ଏଣ କୋଣାରିକ... ଶୁ

” ସେନ ଏଣ , ବ୍ରାଜନ କୁତ୍ରାର ପାଇଶ

” ଶୁ, ଏସ, ବ୍ରାଦାର୍କର ହିନ୍ଦୁ କିନ୍ତୁ
ଦେଶନାଲ ସୋଧ ଆକାଶର ସାନ୍ଦୁ

ଶ୍ରେଷ୍ଠମ୍ବେମାନେ କଟନରେ ଏହାର ଏକ ମାତ୍ର ଏକଶ
ନିୟମକୁ ହୋଇଥାଏଁ ।

ଏତଭିନ୍ନ ଶ୍ରେଷ୍ଠମ୍ବେମାନେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ମିଲର ଧୂଳ, ଶାନ୍ତି
ଗୁରୁତ୍ବ, ଭାଇନାଥ, କେଟିଂ, ଟୁଇଲ, ମେଟ୍ରୋ, ଲଂଡିଥ, ଲିଟ୍ରି
ପ୍ରତ୍ୟେ ଏହି ତଳାର ଧୂଳ, ରୁଦ୍ରାର, ଶାହିଂ ଜତବାବି ଏବଂ
ମନୋହାର ସବୁପ୍ରକାର ସ୍କଲର ସ୍କଲର ପ୍ରବିଦ୍ୟ ଅଛି ମୂଲ୍ୟ
ପ୍ରତ୍ୟେ କେଇଥାଏଁ ।

ଶୁଷ୍ଟ ବ୍ରାଦାର୍,

ନିୟମକୁତ୍ରକ, କଟନ

ବୁଦ୍ଧି କଗ

କେନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରକାଶକ ପାତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚର୍ଚ ସମ୍ବା ।

ମୃଦୁର

ମାର୍ଗିଜପତ୍ର

ଶ୍ରୀ ବୃଜଷ୍ଠନର ଦାସ, ଟ. ଏ.,
ସଖାଦଳ ।

ଲେଖକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ।

ଦୃଷ୍ଟି ।

ବର୍ଷଧାରା
ପବାସ
ମର୍ଯ୍ୟାକା }

ଦିବାହରେ ଅର୍ଥପ୍ରସଙ୍ଗ
ରଥାୟକ ଚତୁର୍ବୀ
ପାପିରଥ ଚର (ବିନଦିନ)
ଶ୍ରୀ-ବିଲାସ (ଶକ୍ତି)
ଶ୍ରୀକ ପଣୀ (ସଦ୍ବିଦ୍ୟ)
ଶ୍ରୀକ
ତଥ ଶାରୁତ ବିଜନ
ଶାନାଥ ଓ ଉତ୍ତଳ ସାହିତ୍ୟ
ଶାନାଥ ରଥ ବିହାରୀ (ପରିଚ୍ୟ)
ଶ୍ରୀ (ପରିଚ୍ୟ)
ଶ୍ରୀ ଶମକୁପଦବିଜ୍ଞାନ ଜୀବଜୀ
ଶ୍ରୀ ଜାତ ଚନ୍ଦ୍ର
ତଥ ବନ୍ଧୁ ଓ ତହିର ଉତ୍ତଳ ଶ୍ରୀ
ଓ ଧର୍ମ
ଶ୍ରୀ ପ୍ରେସ୍ତ୍ର
ଶ୍ରୀକ (ସଦ୍ବିଦ୍ୟ)
ଶ୍ରୀ (ସଦ୍ବିଦ୍ୟ)

ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡ କୃଷ୍ଣମୋହନ ପୃଷ୍ଠାପତ୍ର

„ ଶୋପବକ୍ଷୁ ଦାଶ ବ, ଲେ,
„ ସତ୍ୟକିମାର ସମ୍ମ
„ ଲକ୍ଷ୍ମୀଜାନ୍ମ ମଦମାର୍ଦ୍ଦ
„ କଳମାଥ୍ରକୁଣ୍ଡର ଦେଖ
„ ବିଜୁମାଥିଥ କାବ୍ୟଫର୍ମର
„ ପୈରଣି ପଦାଦ ଗାସ ବ, ଲେ,
„ ଶୋଭାଗ୍ରହ ନନ୍ଦମୀ
„ ମାରକରୁ ଦାଶ
„ ଫଳମୋହନ ମେନାପତି
„ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଶ୍ଵ ଶମ୍ଭବ
ଶ୍ରୀ—ଶୁଣ
ଶ୍ରୀ—

ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡ ମୃଦୁକିମ୍ବୁ ନଥ ବିଶ୍ଵାରୂପ କାର୍ଯ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ

„ ଶମକିନ୍ଦବ ଶମ୍ଭବ

ଶ୍ରୀ—ଉଦ୍‌ବୀପୀ

ଶ୍ରୀପୁଣ୍ଡ ନନ୍ଦମୋହନ ବଳ ବ, ଏ,

ଶ୍ରୀ ଶରୀରଟୀ ମନ୍ଦ ପାତା

ପ୍ରବଳମାନଙ୍କର ମତ୍ତାରତ ବିମନେ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ଶୁଣିଯା ।

ଶୁଣିଯ ଅଭିଭୂତ ଅପରିବିଦକ ସୁଲକ୍ଷଣ
ଶୁଣିଯ

ବୁଦ୍ଧ କରୁ ପାକର ଶ୍ରୀ ପ୍ରେସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ
ପ୍ରକାଶିତ ଓ ସହ ସେବାକାରୀ ଅଣ୍ୟକାରୀ ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧା—ଗନ୍ଧିର ଓ ପ୍ରମେହ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏପରି
ଶାନ୍ତିଶଳିତ ଔଷଧ ଆର୍ଦ୍ର ମାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତରିକାରୀ
କୁଳୀ ଓ ପୁରୁଷାଙ୍କ ଅନ୍ତରୋକା ଜଳ ଏବଂ ପ୍ରମେହ
ଦୀ ଶୁଦ୍ଧିତ ପ୍ରକାର ଉତ୍ତର ଦ୍ୱାରା ଦେବତା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା
ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ।

ଅଭିଭୂତ ସାରଦା ପ୍ରସାଦ କରିବିଲୁଣ,
ଅଭେଦ୍ୟ କୃତ୍ୟାନ୍ତମୁଁ,

ଅଭିଭୂତ କାର୍ଯ୍ୟ, ବିଜକ ।

ମୁକୁର

କୃତ ବଗ ।

କ୍ଲେପ୍ଟ୍, ଆଷାଡ଼ ଓ ଶ୍ରାବଣ, ୧୯୧୯ । { , କୃତ, କୃତ ଓ ଚର୍ଚା ।

ପ୍ରବାସ ।

ମାତୃ-ପୂଜା ।

ପ୍ରବାସ ? ଚରଣେ ତୋର ଶତ ନମ୍ବାର
ତୋହର ପ୍ରସାଦେ ମୁହଁ ଚିହ୍ନିଛି ସୁଦେଶ ;
ବୁଦ୍ଧିଅଛି କେତେ ସ୍ମେହ ମୋ ନଜ ମାତାର,
ନିଷ୍ଠୁର ପାଉନ ତବ ସହଶ ଅଶେଷ ।
ଦୃଶ୍ୟ-ଦତ୍ତ ଅଙ୍କେ ତୋର କରଣ ଶୃଙ୍ଖଳ,
ମନେ ଜାଗିଅଛି ମା'ର ସ୍ନେହମୟ ଦୀତ ।
ଭୁଥାରେ ଦେଇଛ ଖୋଲି ଅଜ ଦ୍ଵିନୟୁକ,
ତେଣୁ ଚିହ୍ନିଅଛି ଅଜ ଜନନାକ ମୋର ।
ତୋହର ତୁର୍କୁଟ୍-ପୁଣ୍ଡ ସୁଷ୍ଠୁତ ଶହାରୀ ।
ଦଶେ ଦଶେ ଶତବାର ଦୂର ଉଥହାସ ।
ଶହାର ଦେଇଛ ମୋତେ ବାସନ୍ତର ଖଣ୍ଡ,
ଜନମ ଜନନଭୂମି—ପୁର୍ଯ୍ୟାର ଅବାସ !
ଦୂଶା ତୋର ମୋହ ପାଣେ ଅଶୀଶର ଧାର ;
ପ୍ରବାସ ! ପ୍ରବାସୀ ତୋତେ ନମେ ଅସ୍ତ୍ର-ବିଶ ।

ଫୁଲ ଜାହିଁ, ମାଲା ମାହିଁ ଅଗର ଚନ୍ଦନ
କାହିଁ ଅଣେ—କାହିଁ ଅବା ମହାର୍ଦ୍ଧ ଭୁତଣ ?
ଭାବି ନାହିଁ କଜ ଦେବବାକୁ ତୋର—
ପଦ-ସୁଗ ।—ମା' ଯେ ଭୁବି—ଜନମ ମୋହର ।
ତୋହରିତ ହାତେ-ଗଡ଼ା ଘନର ସକଳ
ବସନ ଭୁଷଣ ଯାହା ସନ୍ଧାୟ ସମ୍ମଳ,
ମୁଁ କେବଳ ଅଣିଅଛି ତାହା ବହ ଶିରେ ।
ଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଠେଲିରୁ କି ?-ଫେରି ସିବ କି
ଉଖାରା କି ସାଜିବ ମା !—ପରର ଦୁଆରେ
ତୋହ ଲାଗି ! ତା ଅପେକ୍ଷା ଅସ ମାନସରେ
ପିନାଇଣ ପଢୁବାସ,—ଶୁଭରେଖା ପାତେ—
ରଚ ଦିଏ ପୂର୍ବ-ଶ ସ୍ମେନ୍ଦେ ବେଳ ହାତେ;
ତା ହେଲେତ ମାତୃ-ରୂପ-ଜାଗିବ ତୋହର,
ପୁଣ୍ଡ ହେବ ମନ୍ଦିରମ ଜନନାମ ମୋହର !

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣମୋହର

—୦—

ବିବାହରେ ଅର୍ଥ ପ୍ରସଙ୍ଗ ।

(୧)

ବର ଶୁଣିକଥା ଶାସ୍ତରେ ଉଦ୍ଦେଶ ନାହିଁ । ଏହା ନବ୍ୟ ସତ୍ୟତାର ଏକ ଅଛି ନବସୃଷ୍ଟି । ଇଂଶଜୀ ଶିକ୍ଷା ଏହି ଶୁଣିଗ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି । ବଜ୍ର ଦେଶ ଏ ପ୍ରଥାର ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରାନ । ବଜଳାଗେ ଯୁଥମେ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷା ବସ୍ତାର ଲାଗଦରେ । ଇଂଶଜୀ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମାନ୍ତ୍ରାରେ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟାପାନଙ୍କର ଘରଦାରରେ ଅଦର ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ମାତ୍ରକେ ସରକାରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରତି ଅର୍ଥକର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ, ତେବେ ସୁଖ ସୁଜଳରେ ରହ ନିଜର ପଦ ଓ ଅର୍ଥ ପ୍ରଭାବରେ ସମାଜର ସମ୍ମାନର ପାତ୍ର ହେଉଥିଲେ । ଏ ଭଲ ପାତ୍ର ସ୍ଵର୍ଗିତ କନ୍ୟାର ବିବାହ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଲେବେ ଲକ୍ଷା-ସ୍ଥିତ ହେବା ସ୍ବାଭାବକ । ଏହାମରି ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷା ନିମେ କର ନିଜାଚନ୍ଦରେ ପ୍ରଥାନ ଓ ଏକମାତ୍ର ନିର୍ମାମକ ହେଲା । ବଜଳିଦିବାଳଦୂରେ ଯାହାଙ୍କର ପାତ୍ର (ରନ୍ଦି) ଯେତେ ବେଶି ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ଗାଢ଼ ନିଜାଚନ୍ଦ ଷେଷରେ ତାଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ଓ ଗୋତବ୍ୟ ସେହି ପରିମାଣରେ ଅସ୍ତର; ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୟାକୁୟପୂର୍ବତା ଦେବି ନୁହେ—ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରଦୟ ପ୍ରାପ୍ତି ସମ୍ମାନନା ହେବୁ । ପ୍ରକୃତି ଶିକ୍ଷାର ଅଦର ସମାଜରେ ନାହିଁ, ଅଦର ଅଛି ଅର୍ଥର । ସୁରଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷିତ ବରର ମୂଲ୍ୟ ଉଚ୍ଚିତ୍ତାର ସମାଜରେ ଶିକ୍ଷାର ସମ୍ମାନ ଓ ଓ ଅଦର ବରୁଷବାର ଯେଉଁମାନେ ବଦଳୁଣ୍ଡ ପ୍ରଥାର ନିର୍ଦ୍ଦିତ ବରନ୍ତି ସେମାନେ ଦିଗାନ୍ତ ଦ୍ରାଙ୍ଗ ।

ଅଧ୍ୟନା ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଏକ ଲଭଜନକ ବିଦ୍ୟାୟାମ୍ଭରେ ଅର୍ଥଶତ ମେଇଅଛି ଶିକ୍ଷାର କେବଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ଅର୍ଥାତ୍ । ସେ ଉଥାମ୍ବକୁ ଯୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଟତିଏ ପାତ୍ରରେ ସାମାଜିକ କରି ଦେଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଅସ୍ଥକ ଶୁଣ ସରଜାରୀ ରକ୍ତରୀ । ସାଧାରଣଙ୍କ ଶିକ୍ଷିତ ବଦଳୁଣ୍ଡ ଅଭିଭାବ ଦେଶ, ସୁରଙ୍ଗ ଅର୍ଥରେ । ତେବେ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସେ ଅଧିକ । ତେବେ ସାଧାରଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସେ ଅଧିକ । ହିମ୍ବପୁରତ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କରେ ଯାହାଙ୍କ ନିର୍ମାନକୁ ତାଙ୍କର ଦାସ ଏହିପରି

ନାନାବିଧ ବାସହୁର ସୁଖ ଶୈଥିଲ୍ୟର ସମ୍ମାନରେ ବିମୋହିତ ହୋଇ ଶିକ୍ଷିତ ନୁହକ ଅବଶେଷରେ ବେହି ବିଠଣେ ଆସୁନ୍ତପୁ କରି ବେଶାଳୀ କେତୋକି ପଦରେ ବିର ଦାସର ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

କନ୍ୟାପରି ବିତଳେବ, ପଦ୍ମନ ଯୌବୁକ ନିଜିବ, ଯଦି ଚେଜ ଅଦ ଉପକରଣ ଗତାକତ ସାଧାରଣ, ତାହା କୁତା କମି, ନ ହେଲେ ନିଗଦ ଏବେ, ପୁଣି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ପଢ଼ିଶବାରେ ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ, ରକ୍ତର ପାଇବା ଲଗି ଗୋଟାଏ ମୁରବାବଳ—ତେବେ କନ୍ୟାପରି ସବାନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଓ ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଅତି ଅସ୍ଥକଶ୍ମରିଷ୍ଟ କଥା ? ରୂପ, ଗୁଣ, ବଜ୍ର, ସ୍ବାଭାବ ଅଦ ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବିଜ୍ଞାର ପ୍ରୟୋତ୍ତନ ନାହିଁ । ଅନେକ କୌଣସି ପ୍ରକର ବିଜ୍ଞାର ନ କରି କେବଳ ଅର୍ଥମାତ୍ରରେ ଲାଗି ହୋଇ କେତେ ଯୁବକଙ୍କର ପାଇଁ କରିବାକୁ ହୋଇ ଅଛୁ । ଅନେକଙ୍କୁ ଭାବର କାହାରେ ଦେଇ ଅନୁଗ୍ରହ ଦିବିବାରୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଧନିକ ଜନମୂଳ୍ୟ ନିଜର ପେରୁକ ଧନ ବଳରେ ଉପରୀ । ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେକର ସମ୍ମାନ-ପରି—ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଗଣ୍ୟ । ହେବାର ବଥା—କାରଣ ଏ ହୁଲେ ପଢ଼ିତ ଗର୍ଭା ନୁହନ୍ତି, ସେ ଭାର୍ଯ୍ୟା, ଏବଂ ଭାର୍ଯ୍ୟା ପ୍ରକୃତରେ ଗର୍ଭା (ତାଙ୍କର ପୁରୁଷ ଭାବାୟକିବ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହାଲକର ଶର ପ୍ରୟୋଗ ଅସନ୍ତତ) ।

ପୁଣି ଅନେକ ଧନିକ ବଦଳୁଣ୍ଡର ଧନ କୁତା ଅନେକ କିନ୍ତୁ ବିଶେଷକୁ ନ ଥାଏ । ଚରିତ ବିଦ୍ୟାକୁନ୍ତି ଧର୍ମ କିନ୍ତୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି, ଏକ କେବଳକେ ଦୃଶ୍ୟ ଏବଂ ହେବୁ । ଦୃଶ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁନ୍ତି ଯୁବକ କେତେଥର ଅବଜ୍ଞା ଏବଂ ଅନ୍ନାମ୍ବାର ସହିତ ତାଙ୍କ ଚରିତ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପର ଜ୍ଞାନ ସମାଜେ କରି ଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅଜି ଧନ ପ୍ରଭାବରେ ସେ ସେହି ଧନିକର ବନ୍ଦରଭୀ, ଅଜି ସେ ଧନିକ ତାଙ୍କର ଗୁରୁ, ସୁତରଂ ନମସ୍ୟ ଓ ଉପାସ୍ୟ, ଏଣିକି ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକୁଳାପକ୍ଷ ଶୈଥିଲ୍ୟ ଓ ସହିତୁତା ସହକାରେ ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଗନ୍ଧୀ, ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ତୁଟୁ ତିନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇଗଲ । ତାଙ୍କ ଚରିତର ଉତ୍ୟିଲ ଅଂଶ ହିଂତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେତ ମେଲ । କରନ୍ତି ନୁହେ,

ଶିକ୍ଷିତ-ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସ୍ଥାଖ୍ୟାନଚେତା କାମାକାଳ ପ୍ରଭାବରେ
ଏପରି ଥାବୁ ଅଭିନନ୍ଦ ପରିବର୍ତ୍ତନ କୌଣସି ଯତାରେ
ଦିନ, ଦିନ ଅଧିକାଂଶ ଖୁଲୁ ଅନୁଷ୍ଠାନକାର ।
ଅନଳରେ ପତଙ୍ଗ ତୁଳ୍ୟ ଯେଉଁମାତ୍ରେ କେବଳ ଅର୍ଥ
ଶକ୍ତିଶାଳରେ ଆଜିରୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଇଲୁ ସେମାନେ
ନିଜର ସତ୍ର ଏବଂ ସ୍ଥାନରେ ଅକ୍ଷୟ ଗଣି ଅନ୍ୟକୁ
ପ୍ରଭାବିତ କରିବା କେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ ? ଅତିଏବ
ଶୁଣ୍ଟି ଦେଖାଯାଉଥାବୁ ଯେ ବବଶୁଲୁ ବା ଶିକ୍ଷିତ
ବରର ମୂଲ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିବାରୀ ସମ୍ଭାବ ପ୍ରଭାବ
ପରିଷକ୍ଷତ ଏବଂ ଧନର ପ୍ରାୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ ହେଉଥାବୁ ।

କେହି ଅବଶ୍ୟ ଧନର ଅନାଦର କରୁ ନାହିଁ,
କରି ପାଇବ ନାହିଁ କିମ୍ବା କରିବା ଉନ୍ନତ ନୁହେ । ଅଥବା
ଧନ କବାପି କାହାର ଅବଶ୍ୟକ ବା ଅନୁବଧାର ପାତ୍ର ନୁହନ୍ତି
ବରଂ ଧନ ସମାଜର ଏକ ପ୍ରାୟାନ ଶକ୍ତି ଏବଂ ଧନ ସମା-
ଜର ପ୍ରାୟାନ ସହାୟ ଓ ନର୍ଗର । ପରି ଧନର କେବେ-
ଗୁରୁତ୍ୱ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ସୁବିଧା ଅଛି । କୌଣସି, ଧନକ ସୁତତ କର
କେତେବେଳେ ଉଚ୍ଚ ଶୈଳୀୟ ଗୁଣ ବିକାଶ ଦେବାର ସୁଯୋଗ
ଅଧିକ । ସେ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଅଳ୍ୟ ଅକାତର ଦିନ
ଦେଖୁଅଛନ୍ତି । ଅଭାବଜନକ ସାମାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ୍ୟ କଳହ ଡାଙ୍କ
ଧାରଣାର ବିର୍ଭବ । ନରନୁ ମାନର ତୁଳ୍ୟପର ସୁନ୍ଦର
ସୁକୁମାର ଅଂଶ ଦେଖି ସେ ମର୍ତ୍ତିରେ ନ୍ତର୍ଗର କଞ୍ଚନା
କରିଥାଇଛନ୍ତି । ଶୁଭର ବିଦ୍ୟା ବିନ୍ଦୁ ଦେଇବାକି ସକଳ
ବିଷୟ ଦିବେଚନାରେ ସେ ସମ୍ଭାବ ବାଣୀଧା । ବିହୁ
ଗଭୀର ଶୋରନାର ବିଷୟ ଯେ ଅଧିକାଂଶ ଧନ ପରି-
କାରରେ ଏପରି ଉଦ୍‌ବରତ ଓ ଉଚ୍ଚ ଅର୍ଦ୍ଧ ଅର୍ଦ୍ଧନ୍ତି ବିରଳ
ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସୁଲକ୍ଷଣା କେବଳ ଧନ ସମାଜର ସକଳ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ନିଃୟମକ ଏବଂ ମାନବ ଜୀବନ
ଉନ୍ନତିର ପରିମାପକ ବୋଲି ବବେଚନ ହେଲେ ସମାଜର
ଶକ୍ତି ସ୍ଥାନିତା, ଅର୍ଦ୍ଧ ଅକାନ୍ତା ସମୟ ଫିମେ ଖୁଲୁ
ଏବଂ ସଙ୍କୁଳିତ ହେବ ।

ଧନକ ସୁତତ ପାଣିଗ୍ରହଣ ଦୋଷାବହ ବୋଲି
ଦେହ କହୁ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଜନବା ପରିଶର ଦିନ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ
ଦୋଷ ନିନମ୍ବୁ ନୁହେ । ଶାନ୍ତ କହିଥାଇନ୍ତି;—

କନ୍ୟାପେଦବ ପାଳନମୟ
ଶିକ୍ଷଣୀୟାଧିଯହୁତ
ଦେୟ ବରମ୍ବ ବିବୁଦ୍ଧ
ଧନରହ ସମନ୍ତିତା ।

କନ୍ୟାକୁ ଯଥା ଶ୍ରଦ୍ଧରେ ଲକନ ପାଳନ କରି ଉପୟୁକ୍ତ
ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଧନରହ ସହିକାରେ ଯୋଗ୍ୟତା ହସେ
ସମର୍ପଣ କରିବା ପିତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ବେତେକ
ଜଣ ପିତା ଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥରେ
ଶାସ୍ତ୍ର ଅଦେଶ ମାନିଲେ କନ୍ୟା ବିଜ୍ଞାହରେ ବିଷୟ
ଯୌତୁକ ଦେବା ପିତାଙ୍କର ଉଚିତ । କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ
ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥାନୁସାରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ହିନ୍ଦୁ
ସମାଜର ଅଳ୍ୟାଖୁକ ପରିମାଣରେ ଯୌତୁକ ହୁଅ ହସାଇ
ଥାଏ । ହିନ୍ଦୁ ବିବାହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମାଜର ବିବାହ ପରି ଏକ
ଚାନ୍ଦୁ ନୁହେ, କିମ୍ବା କେବଳ ଏହିକ ସୁଖ ପ୍ରକାଶିତା
ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାହ ନୁହେ; ଏହା ଏକ ଅଧି-
ମୂଳିକ ପ୍ରକାଶିତା, ଏହା ଅମ୍ବାର ଅମ୍ବାର ମିଳନ, ଏ ନିଳମ୍ବ
ଜାନ୍ମ ଜନ୍ମାନରେ କ୍ରମାଗର ଉଠି ବୋଲି ହିନ୍ଦୁ
ବିଦ୍ୟାସ—“ମୂଳ ଜନ୍ମି ଯା କନ୍ୟା ଅତ୍ରେ ଧାରଣି
ଧାରଣି” । ହିନ୍ଦୁକାହ ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଏକପ୍ରକାର ଦାନ
ଏବଂ ସଂକାର୍ତ୍ତି ଦାନ । ଏଥରେ କନ୍ୟାଧାରନ ଦାନ,
ଜାମାତୁ ପ୍ରହାରା, କନ୍ୟା ପତ୍ରବସ୍ତୁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର
ନରର ଅଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ଦ୍ୟାର୍ଥ୍ୟ ଧ୍ୟାପ ପୁଣ୍ୟ ପର-
ମୂର୍ଖ ବର୍ଷନର ନାମ ଦାନ । ସୁତତ ବିବାହରେ ଗ୍ରହଣ
ସ୍ଥାନ୍ୟରେ ସକଳ ପ୍ରକାର ନର । ଧୂର୍ଣ୍ଣ ହିନ୍ଦୁ ମତରେ ଦର୍ଶଣ
ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ଦାନର କୌଣସି ଫଳ ନାହିଁ । ଦର୍ଶଣାର
ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ ଦାନର ଫଳର ଅଳ୍ୟାଖୁକ ହୁଏ ।
ଆହୁରେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ଦାନ ଯେତେ ଗୁରୁତର ତାହା—
ଦର୍ଶଣା ମଧ୍ୟ ତଦନୁସାରେ ଗୁରୁତର ହେବା ବିଷୟ
ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାନ ଅପେକ୍ଷା ଦାନ ଗୁରୁ
ତର । ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମିଦାନ, ଜଳଦାନ, ଚାରିଦାନ ବିଷୟ
ଅପେକ୍ଷା ମେଷଦାନ, ଗାଭାଦାନ ପ୍ରକାଶ ଗୁରୁତର
ଦିବେଚନର ହୋଇଥାଏ । ଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ସବୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ । ମନୁଷ୍ୟରୁ ମହାପ୍ରାଣୀ ବୋଲି

ପ୍ରକାର ଦାନ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ମହାପ୍ରାଣୀ ଦାନ । ହିନ୍ଦୁ ଶାସ୍ତ୍ର ମତେ ଦାନ ଅନୁସାରେ ଦର୍ଶିଣାର ପରିମାଣ ଏବଂ ଦର୍ଶିଣାର ମହାମୟ ବିଷୟ ଦେଖିଲେ କନ୍ତୁ ଦାନରେ ଦର୍ଶିଣାର ପରିମାଣ ଉପରୁ କବ୍ୟାର ପାରିବ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ ଦିବାହର ଘୋରୁକ ଏହି ନର ଦାନର ଦର୍ଶିଣା ଛାଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେ । ସୁତରଂ ଘୋରୁକ ଯେତେ ଅସ୍ଵକୁ ହେଉ ପଚାକେ ଶାସ୍ତ୍ର ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା କବାରି ଅତିରିକ୍ତ ବେଳେ ବିବେଚିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଏଥରି ହୁଲେ କୁନ୍ତାଦାତା ଘୋରୁକ ସ୍ଵରୂପ ଯେଉଁ ଧନରହୁ ଦେବେ ତାହା ପ୍ରଦଶ କରିବା ଜ୍ଞାନାଙ୍କ ପଞ୍ଚରେ କୌଣସି ମତେ ଅନ୍ୟାୟ ବା ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ଯେ କୌଣସି ଦାନ ତାହାର ଅନୁସାରେ ଦର୍ଶିଣା ଦାତାଙ୍କର ହେତୁଗୀନ ଏବଂ ହୁତଃ କୃତ ହେବା ଉଚିତ, ପ୍ରମୁଖାଙ୍କର ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ ରେଖିବାରେ କୌଣସି ଅସ୍ଵକାର ନାହିଁ । ତେବେ ବରପକ୍ଷ ଘୋରୁକ ଛଳରେ କନ୍ୟା ପକ୍ଷଠାରୁ ଅର୍ଥଦି ଦାତା କରିବା କିପରି ସନ୍ତତ ତାହା ସେହି ଶିକ୍ଷାରୁଦ୍ଧାରୀ ବରମାନେ ହୁଦି ଦେବ ସ୍ତର କିମ୍ବା । ଘୋରୁକାର ନ ଦେଲେ କନ୍ୟା ଦାନ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଧର୍ମହାତ୍ମା ଏତିଥାରେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରମୁଖା ରେତି ଏହା ଦାତା କରିବା ଅସ୍ଵକାର କାହିଁ ଅରିଲୁ କଣାପଢ଼ୁ ନାହିଁ । କେତେକ ନିଃୟ ଏବଂ ନିଃଶ୍ଵର ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଅଛିକାଳି କାହା ପ୍ରକାର ଭେଦନ କରିବା, କାହାରି ଠାରୁ ଦେଇ କାନ୍ତରୁ କରି ଦର୍ଶିଣା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ସଙ୍କେ ଘୋର କିମଳି ଲଗନ୍ତୁ ବୋଲି ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ସେମାନେ ହେଲାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷିତମାନେ ବା ଶିକ୍ଷିତାନୁକାଳୀ ଯାନେ ବିବାହରେ ନିଃୟପକ୍ଷକୁ ଅତିରିକ୍ତ ଅର୍ଥ ଦାତା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ବ୍ରାହ୍ମମନ୍ଦିରରୁ ପାର୍ଥ୍ୟ ଅଂଶରେ ?

— ଏବଂ କନ୍ୟାପକ୍ଷ ଦୃଢ଼ଃ ପ୍ରଭୁତ ହୋଇ ଯାହା ଶ୍ରୀ ଦେଶ କାଳୁ ଥାତ ଅନୁଗ୍ରାହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯାହା ସୁଧାଙ୍ଗତ ବରହମ ତାହା ପ୍ରଦଶ କରି ଧାରଣୀ, କ୍ଷୋଣେ ଅନ୍ୟର ନିଃୟ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପରିପରାପରରେ ହେତୁ ନିଃୟ ନିର୍ଭବ ମୂଲ୍ୟ ଅତି-

ବିକ୍ରି ପରିମାଣରେ ଦାତା କରିବାରାର ପଦତ କବାହ ବେଦିକାରୁ ପଣ କିଥରାରେ ପରିଣତ କରିବାଠାରୁ ବଳ ଅଛି ଘୋରତର ଜ୍ଞାନର ବ୍ୟାପାର କାଥାର ହୋଇ ପାରେ ?

ଶ୍ରୀଶାରେ କରଣ ଓ କାପୁଷ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ବରଶୁଲୁ ପ୍ରଥା ଅନ୍ତାୟକ ପରିମାଣରେ ଅନେକ ଦିନରୁ ଚଳି ଅସୁଥଳ, କିନ୍ତୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ବସ୍ତ୍ରର ସଙ୍ଗେ, ବଜାୟ ମାନଙ୍କର ଉପାଦରଣରେ କମେ ଏହା ଉତ୍ତରକଟ ଆକାର ଧାରଣ କରି ଅସୁଅଛି, ବରପକ୍ଷର ଦାତା ହଜାର ଅତିକ୍ରମ ଉଠିଲାଣି । ସମ୍ମତ କରଣ କାପୁଷ୍ଟ ଛାଡ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରଥା ପ୍ରବେଶ ଲାଭ କରିଥାଇଛି । ବଜଦେଶ ଏ ପ୍ରଥାର ବିଷୟ ଫଳ ରୋଗ କରି ଏହାର ନିଷକରଣ କିମନ୍ତେ ପ୍ରଥାସ କରିବାବେଳେ ଉତ୍ତରଳରେ ଏହାର ପ୍ରସାର କରୁ ଥିବା ଅଭ୍ୟନ୍ତ ପରିଭାପର କଷୟ । ଉତ୍ତରିମ୍ବାନେ ସବୁବେଳେ ସବୁ ବିଷୟରେ କି ପଛରେ ପଢ଼ିଥିବେ ? ଅନେକେ ଡର୍କ କରନ୍ତି ଯେ ବଜାୟମାନେ ତାମ ସୀମାରୁ ଯାଇ ପ୍ରତିଧାତ ବିଧାନ ଅନୁସରେ ଗରି ଫେରିବ ଅଛନ୍ତି । ସୁତରଂ ଅମୂଳନଙ୍କ ସେହି ପରିଶେଷ ସୀମାରୁ ସିବାରୁ ହେବ ! ଧନ୍ୟ ! ଅନ୍ୟର ଉଦ୍‌ବିଧରଣରୁ ବହୁଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରି ପଞ୍ଚରୁ ସାବ୍ୟାନ ହୋଇ ବିଷଦ ମୁଖ ଏତିବାର ଶକ୍ତି ପଣ୍ଡ ପକ୍ଷମାନଙ୍କର ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ, ଅମୂଳନଙ୍କ ସେ କିମ୍ବା ସୁନ୍ଦର ବିଶ୍ଵତ କରିଅଛି ! ବଜାଲିମାନେ ଏକାବେଳକେ ସାହେବ ହୋଇଥିଲେ ଗୋଲମିକୁ ଜୀବନର ସଂସାର ବୋଲି ତଥାର କରି ତତ୍ତ୍ଵପରବରେ କେତେକ ନୂତନ ବିଷୟ ଖାତ ସ୍ଵର୍ଗି କରିଥିଲେ, ଅମୂଳନଙ୍କ ବି ଅତିକଳ ଏହି ସମସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଅତିକଳ କରି ଯିବାରୁ ହେବ ! ସେମାନେ ଯେଉଁ ବୁଲ ବାଟରେ ଭୁଅଁ କୁଳ ଥିଲେ ଥାମେମାନେ ସେହି ପଥରୁ ସୁତରାଏ ଏଣିବ ତେଣିକି ହେବା ନାହିଁ ? ସମ୍ମୁଖରେ ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ବାହରଣ ଦେଖି ସିଥା ବାଟରେ ଯଗା ବି ଅମୂଳନଙ୍କର ଉଚିତ ନୁହେ ? ସେମାନେ ଭୁଆଁ ବୁଲ, ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକାର ବସ୍ତ୍ରର ସାଥୀ ଧରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅମୂଳନେ ସେ ବସ୍ତ୍ରରେ ଯେବେ ନ ଯିବୁଁ ସେ ଗୋପ କାହାର ?

ଅବୁରଦ୍ଧତା ଏବଂ ପରପଦାନୁସରିଗା ଆମ୍ବାନକରି ପ୍ରକରି ବୋଲି ଏଥରୁ ଶୁଣ୍ଟା ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିଲା ।

ବୁଲୁରର ପ୍ରଥା ପ୍ରକର୍ତ୍ତା କଷପୁରେ କେବଳ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜିହଁ ଅପରାଧୀ । ସ୍ଵାର୍ଥରେ ଅଛି ହୋଇ ପରିଶାମ ପ୍ରତି ଲେଶ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ସେମାନେ ଯେ ଏହି ପ୍ରଥାର ହୁଣ୍ଡି କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁସରଣ କରୁଅଛନ୍ତି ତାହା ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ-ସମାଜଗଲ ଦରିଦ୍ର ସମ୍ବଲପ୍ରକାଶ ସମାଜ ପକ୍ଷେ କେତେବୁର କ୍ଷତିକର ଏହା ସେମାନେ ଦୁଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ଶୁଭକମାନେ ବିବାହରୁ ଅର୍ଥାଗମର ଉପାୟ ବୋଲି ବିବେଚନା ନ କରି ଲେଖସମ୍ବରଣ କଲେ ଏପ୍ରଥା ମୂଳରୁ ସମ୍ବୂଧାତ ହୁଅନ୍ତା । ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କୁ କୌଣସି କଷପୁରେ ଦୁଇ ଜିକଷ୍ୟକ, ନିଦାନ ପରିଶାମ ଅଛି ବୁଝାଇ କହିବା ନିଷ୍ଠ ଘୋଜନ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯେପରି ସମ୍ବା ସ୍ଵର୍ଗ ରଖନ୍ତି ଯେ ‘ଯତ୍ପଦା ଚାରିଶ୍ରେଷ୍ଠ, ତତ୍ତ୍ଵଦେବେବତରେ କଜାଃ’ । ସେମାନେ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି ବହୁ ଅର୍ଥପାଦ କରୁଅଛନ୍ତି, ଏବଂ ସମ୍ବଲସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରାର୍ଥୀ ବନ୍ଦିପକ୍ଷ ତାହା ପୁରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କିମେ ଅପରାଧର ବନ୍ଦିମାନେ ଅନ୍ତିକ୍ଷିତ ହୋଇ ସୁଜା ଏହିପରି ଅଯଥା ଦିକ୍ଷା କରିବେ ଏବଂ ବିଷ୍ଵକନ୍ଦାପରି କି ଦୋଷ ଅଗର ଓ ଦୂରତ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ତାହା ଭାବରେ ଦୃଢ଼ିବିନ୍ଦ ହୁଏ । ଏ ସମକେ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଦାରୁଣ ବିଷମୟ ପରିଶାମ ଜାନ୍ମିତମାନ ପ୍ରମାଣ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ପାଣ ।

—————

ରସାୟନତତ୍ତ୍ଵ ।

ସମସ୍ତେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ କାଷ୍ଟରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କଲେ ରସ ହୋଇ ଯାଏ; ତେତେବେଳେ ସେ ରସ ସହିତ କାଷ୍ଟର ଅଭି କୌଣସି ସାଧୁଶ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେହିରୂପ କୌଣସି ଦ୍ରୁବ୍ୟ ପରିଗଲେ ତାହାର ପରିବହିନୀ ହୁଏ । ଶୁଭେମାନେ ସାଧାରଣତଃ କହିଥାଏଁ ଯେ ତାହା ପଞ୍ଚତତ୍ତ୍ଵରେ ମିଶି ଯାଇଛି । ଏହାର ଅର୍ଥକଣ୍ଠ ? ଅଭି ପାଚାନ କାଳରୁ ଭରତବର୍ଷରେ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ଯେ ପଦାର୍ଥ ପରମାଣୁସମ୍ପଦାର ଗଠିତ । ଏହି ପରମାଣୁହଁ

କେବଳ ନିତ୍ୟ ଓ ଏହି ପରମାଣୁର ସମ୍ପଦ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରକାଶରେ ବିଭକ୍ତ କଷମାର ତାହାରେ ଏହି ଦ୍ରୁବ୍ୟ ଶିମଣଃ ମୁକ୍ତ ହେଉଁ, ଅବଶେଷରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ସୀମାରେ ନିପସ୍ତି ହୁଏ ଯେ ସେହି ପଦାର୍ଥର କରିବା ଗୁଡ଼କ ଅନୁଭବ ହୋଇ ଯାଏ । ଏହିରୂ କରିବାହଁ ପଚିମାଣୁ (atom) । ଏହି ପରମାଣୁରୁ ପଞ୍ଚ ‘ଭୂତ’ ବା ମେଳିକ ପଦାର୍ଥ (element) ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପଞ୍ଚ ‘ଭୂତ’ ଯଥଃ—କ୍ଷିର, ଅପ, ତେଜ, ମହୁତ ଓ ବେଦ୍ୟାମ । ହୁଣ୍ଡିଶାସ୍ତ ମତେ ସମସ୍ତ ଦ୍ରୁବ୍ୟ ଏହି କେତେ ଗୋଟି ‘ଭୂତ’ ଦ୍ଵାରା ଗଠିତ, ସେହିରେ ଅମେମାନେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଦ୍ରୁବ୍ୟ ‘ନଷ୍ଟ’ ହେବାର ଦେଖୁଁ (ଯେତେବେଳେ ପଚି ଯାଇ କରିବାର ଯିବାର) ତେତେବେଳେ ଶୁଭେମାନେ କହୁଁ ଯେ ପଞ୍ଚଭୂତରେ ମିଶି ଯାଇ ଅଛି, ବିନ୍ଦୁ ଅଭିକାଳ ତାଣିପାରି ଅଛୁଁ ଯେ ଏହି କେବଳ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ ପରିବହିର୍ରତ୍ନରେ ୭୦ ୦୩୦ ୧୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ ଅଛି । ଏହି ମୌଳିକ ବସ୍ତୁର ସଂଯୋଗରେ କପରି ଯୌଗିକ ବସ୍ତୁ ହୁଏ ଏବଂ ଏହି ଯୌଗିକ ବସ୍ତୁ ବିଶ୍ଲେଷଣରେ ବିପରି ବା ମୌଳିକ ବସ୍ତୁରେ ରତ୍ନତ ସ୍ଵର୍ଗ ଏବାରିହିଁ ଅନେକଟନା । ଏହି ନୃତ୍ୟ ରଷାୟନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ହୋଇ ଥାଏ । ଯେପରି କାଷ୍ଟରେ ଅଗ୍ନି ସମ୍ବୋଧ କରିବାରୁ ତାହାର କିମି ପରିବହିନୀ ହେଲା ଓ କି କି ଏହି ପରିବହିନୀ ହେବାରୁ ସେହି କଠିନ ଓ ଆକାର ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟ ଦ୍ରୁବ୍ୟ (କଃସ୍ତ) ଶୈତାନ ବର୍ତ୍ତ ଦୃଢ଼ି ହୋଇଗଲ ଅତି ସେହି କାଷ୍ଟ ବା କି ଉତ୍ସାହାନରେ ଗଠିତ ଏବଂ ତେଣୁ ବା ସେହି ଉପାଦାନର କେଉଁ, ଅଭିବ ବ ସମ୍ଯୋଗ ହେବୁ ଏହିରୂ ପରିବହିନୀ ହେଲା ଏହି ସବୁ ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରର ଅନେକଟ ବିଷୟ ।

ଶ୍ଵାଳ (Stahl) ପ୍ରମୁଖ ପଣ୍ଡିତମାନେ କହୁଁଥିଲେ ଯେ କାଷ୍ଟରେ ଏକପକ୍ଷାର ସ୍ଵର୍ଗ ପଦାର୍ଥ ଅଛି ଏହି ହେବାରୁ ତାହା ବିବନ୍ଦନୀଳ । ଏହି ସ୍ଵର୍ଗ ପଦାର୍ଥର ଜାଗା ଫ୍ଲୋଜିଫ୍ଲୋନ (phlogiston) ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନୁ ମତରେ ସମସ୍ତ ଦହନଶୀଳ ପଦାର୍ଥ ମାର୍ତ୍ତିରେ ଏହି ଅଛି । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଦ୍ରୁବ୍ୟ

ତେତେବେଳେ ତାହାର ଫୁଲିଷ୍ଠନ ବହିର୍ଗତ ହୋଇ ଯାଏ
ଏହି ତାହାର ରୂପ ପଡ଼ିଥାଏ ।

ଯେପରି :— କାଷ୍ଟ—ଫୁଲିଷ୍ଠନ = କଣ୍ଟରସ୍ଟ୍

ସେହିରୂପ ଧାରୁ ଦଗ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ଧାରୁଭାସ ପରି
ଆଏ । ହଜାର କୈଙ୍ଗନିକମାନେ କଞ୍ଚିତ୍ତଳେ କାଷ୍ଟର ପଦାର୍ଥ-
ସମ୍ବୂହ ପଞ୍ଚଭୂତାମ୍ବଳ । ଅଗ୍ନି ସମ୍ଯୋଗରେ ସମସ୍ତ ବାଧୁନିୟମ
ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକ ଲାଲିଯାଏ । କେବଳ ‘କିଣି’ର ଅନ୍ତର୍ଭାବ
ଟିକକ ରହେ । ଏହାକୁ ରୂପ କହନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ
ଶ୍ଵାସାକୁ ଦଗ୍ଧ କରି ହୁଏ ତେତେବେଳେ ମୃତକାବହୁ
‘ଏକପ୍ରକାର ପଦାର୍ଥ ମିଳେ । ତାହାକୁ ଇନ୍ଦ୍ରାଜିରେ କାଲୁମ୍
(Calx) କହନ୍ତି । ଏହି ନୂତନ ମୃତକାବତ ପଦାର୍ଥ ଯଦି
ଫୁଲିଷ୍ଠନ ବିଶିଷ୍ଟ କୋଇଲ ଦୁର୍ତ୍ତ ସହିତ ମିଶ୍ରିତ କରି
ପୁଣି ଦଗ୍ଧ କରି ହୁଏ ତାହାହେଲେ ଏହି କୋଇଲର
ଫୁଲିଷ୍ଠନ ପ୍ରହଣ କରି ପୁନବାର ସୀପକରେ ପରିଣତ
ହୁଏ ।

ଯଥା;—ସୀପା—ଫୁଲିଷ୍ଠନ = ସୀପାରସ୍ଟ

ସୀପାରସ୍ଟ+ଫୁଲିଷ୍ଠନ = ସୀପା

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖା ଯାଉଅଛି ଯେ ସୀପାକୁ କିଛି ବାଦ
ଦେଲେ ତେବେଯାର ଦମ୍ଭ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ପରିପାଇୟ
ତାକ୍ରତ୍ତ ଜିନ୍ଦରେ (Jean Ray) ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରାଜି ପଣ୍ଡିତ
ରବର୍ଟ ବେଲ (Robert Boyle) ଦେଖିଲେ ଯେ
ସୀପା ରୂପ ହୋଇ ଗଲେ ଓଜନରେ ଭାବ ହୁଏ ।
ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି କିନ୍ତୁ ଓଜନରେ ସୀପାକୁ ଦେ
ଇରସ୍ଟରେ ପରିଣତ କରି ହୁଏ ତାହାମିଳେ ସେହି ସୀପା-
ରସ ସୀପାଠାରୁ ଭାବ ହୁଏ । ସେମାନେ ବୁଝି ପାରିଲେ
ନାହିଁ ଯେ ଯହିଁରୁ ବିକ୍ରି ବାଦ ଦିଆ ହୁଏ ତାହା ପୁଣି
ଅର୍ଥ ପୂର୍ବତାରୁ ଭାବ ହୁଏ ? ପ୍ରାୟ ୧୭୭୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟରେ
ପାଇସ୍ଟ୍ରି (Priestly) ଏହି ର ପ୍ରକାର ଉଥ୍ୟ ଅବଶ୍ୱାର
କରିଥିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ ପାରଦକୁ ଅଗ୍ନି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ତାହାର ଉପରେ ସର ପରି *କୈନ୍ତୁବର୍ତ୍ତର ଏକ-
ପଦାର୍ଥ ବିଷୟାର୍ଥ । ଏହି ଲେଖତ ସରକୁ ସେ
ଅର୍ଥ କିନ୍ତୁ ବାରୁ ଏକପ୍ରକାର ‘ବ.ରୂ’ (gas)

*କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଦିନମୁକ୍ତ ବର୍ତ୍ତର ବନ୍ଦି । (Vermillion)

ନିର୍ଗତ ହୋଇଗଲ ଏବଂ ପାରଦ ପଢ଼ି ରହିଲ । ସେ ପୁଣି
ଦେଖିଲେ ଯେ ସମସ୍ତ ଉଷ୍ଣଭ୍ରମମାନ (feebly
burning) ଦାସ୍ତା ବସ୍ତୁ (infamable substance)
ଏହି ନିର୍ଗତ ‘ବାସ୍ତି’ରେ ଅଛି ସହିତରେ ଅଛିଛି ଦୟ-
ସହିତରେ ଦଗ୍ଧ ହୁଏ ସାଥାକୁ ତରିଲାଇ ଲୋହିଦଣ୍ଡ ।
କାରା ମହିନ କରି (ଦାଣି) ସେ *ଲେହିତବର୍ତ୍ତ ସୀପା-
ରସ ଉପରେ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଏହି ଉପରୁ ପୁଣେକୁ-
ରୁପେ ‘ବାସ୍ତି’ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏହି ବାସ୍ତିର ନାମ
ଅକ୍ଷିଜାନ (oxygen) ବା ଅକ୍ଷିଜାନ ଦେଲେ ।
ତେତେବେଳେ ସେ କହିଲେ ରୂପ ଆଉ ବହି ମୁହଁ
କେବଳ ଏହି ଅକ୍ଷିଜନାର ଗୋଟିଏ ଯୋଗିକ ପଦାର୍ଥ ।

ଯେପରି :— ପାରଦ + ଅକ୍ଷିଜାନ = ପାରଦରସ୍ଟ

ପାରଦରସ୍ଟ — ଅକ୍ଷିଜାନ = ପାରଦ

ସୀପା + ଅକ୍ଷିଜାନ = ସୀପାରସ୍ଟ

ସୀପାରସ୍ଟ — ଅକ୍ଷିଜାନ = ସୀପା

ଏହିରୂପ ରସକୁ ରଂବକରେ ଅକ୍ଷାଇଡ୍ (oxide)

କହନ୍ତି । ଯଥା;—

ଅକ୍ଷାଇଡ୍ ଅବ ପାରଦ = ପାରଦରସ୍ଟ (oxide
of mercury)

ଅକ୍ଷାଇଡ୍ ଅବ ସ୍ଟର୍ଟି = ସ୍ଟର୍ଟିକସ୍ଟ (oxide
of gold)

ଅକ୍ଷାଇଡ୍ ଅବ ସୀପକ = ସୀପକରସ୍ଟ ଇତ୍ୟତ୍ର
(oxide of lead) etc.

ଏହିକଣ୍ଠି ଦେଖ ଦୁଃଖାପାଇଅଛି ଯେ ସୀପାରସ୍ଟ କାହିଁର
ସୀପା ଅଯେନ୍ତା ଓଜନରେ ଦେଖି ହୁଏ । ସୀପା ରସକୁ
ଶୁଭ୍ରତ୍ତ କାଗଣ ଦେଇଛି ଅକ୍ଷିଜାନ । ଏକଣ୍ଠି ଦେଖାଯାଉ
ଏହି ଅକ୍ଷିଜାନ କେଉଁଠାରୁ ମିଳେ । ସୀପା, ପାରଦ ବା ଅନ୍ୟ
କୌଣସି ଧାରୁକୁ ଯଦି କୌଣସି ପାରଦରେ ଅବଶ୍ୱ ରହି
ଦିଅପ୍ରକାର ହୁଏ ତାହାମିଳେ ସେମାନେ ସେହିପରି
ଅଥୟ । ସେମାନେ ରସ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯେବେ

*୧୯ ମେଷତ୍ତରେ ସୀପାରସ୍ଟ ଅଥେମାନେ ଦେଇ ଯୁଦ୍ଧ ବୋଲ
କିନ୍ତୁ (Red lead) ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଇଁ କିମ୍ବା ମିଳିଛି ଯାହା
ପାରଦରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନାହିଁ । ଦେବତ ମାଟ୍ଟି ରଙ୍ଗ ଦର ଦୂର ବୋଲ
କିମ୍ବା କରିଛନ୍ତି ।

ସେହି ପାତ୍ର ମୁହଁ ଖୋଲ ଦେଖ ମନ୍ତ୍ରନ (ଘରୀ) କରି ହୁଏ ତାହାରେଲେ ସେହି ପାତ୍ରଷ୍ଟିତ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ଥାରୁ ଶାୟି ଚତୁର୍ବିଂଶ ପରିଶତ ହୁଏ । ଏଥରୁ ଅମ୍ବୋନେ ଦେଖିଲୁ ଯେ କେବଳ ଥାରୁ ଡ୍ରବ୍ୟରୁ କେବେଳେ ଅମ୍ବୋନେ ରସ ପାର୍ଶ୍ଵ ନାହିଁ । ସେହି ପ୍ରତିକିରି ଥାରୁ ସହିତ ବାୟୁର ସମ୍ଯୋଗ ଅବଶ୍ୟକ । ଏହିପରି କ୍ରିମାନ୍ଦ୍ୟ ପଶ୍ଚାତାବ୍ଦୀ ସ୍ଥିର ହେଲୁ ଯେ ବାୟୁରେ ଅକ୍ଷିଜାନ (oxygen) ଅଛି । ଅହୁରୁ ମଞ୍ଚ ସ୍ଥିର ହେଲୁ ଯେ କୌଣସି ବାୟୁ ପୂଣ୍ଡ ପାତ୍ରରେ ଥାରୁକୁ ରସ କରିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଏକ ପ୍ରକାର ଅବୃତ୍ତ ବାୟୁ ରହିଯାଏ । ବିନ୍ତୁ ଏହା ଦ୍ଵାରା ଅକ୍ଷିଜାନ ପରି ଦଫନ କିମ୍ବା ସମ୍ମନ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାରେଲେ ଦେଖା ଯାଉଅଛୁ ଯେ ଅମ୍ବୋନଙ୍କର ବାୟୁ ଗୋଟିଏ ମୂଳ ପଦାର୍ଥ କୁହେ । ଅକ୍ଷିଜାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ ଗୁରୁତି ଏହାର ଭିନ୍ନ ଉପାଦନମାନ ଅଛନ୍ତି । ଯଥା—
ନାଇଟ୍ରୋଜାନ (nitrogen) ଲିଆନ (neon) କିପଟନ (krypton) କାରବନ ଜାଇଅକାଇଡ଼ (Carbondioxide) ପରୁତି ।

ସେହିରୂ ଏ.୧୭ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଜଳ ଗୋଟିଏ ମୂଳ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ୧୯୧୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟରେ ରିଯାୟନତତ୍ତ୍ଵର କେନେନତ୍ରୀ (Cavendish) ସାହେବ ପ୍ରତିନିଧି କଲେ ଯେ ଜଳ ଗୋଟିଏ ଯୌଗିକ ପଦାର୍ଥ । ଦ୍ୱାୟତହାର ଜଳକୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରି ସେ ଦୁଇଗୋଟି ‘ବାୟୁ’ ପାଇଲେ । ଏହା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ଗୋଟି ‘ବାୟୁ’ ପୂର୍ବେକୁରୁପେ ଦାହିବ ବସ୍ତୁରୁ ଅଟି ଉଚ୍ଛିତରୁଥେ ଦ୍ଵାରା କରେ । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରାଣୀର ସାହେବଙ୍କର ସେହି ବାୟୁର ଧର୍ମର (Property) ସହିତ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରତିବଦି ନାହିଁ । ତାହାରେଲେ ଗ୍ରାମୋନେ ଜାଣିଲୁ ଜଳ ବିଶ୍ଲେଷଣରେ ଅକ୍ଷିଜାନ ମିଳେ । ଅନ୍ୟ ଉତ୍ତାନର (ବାୟୁର) ନାମ ହାଇଡ୍ରୋଜାନ (Hydrogen) । ଜଳର ସହିତ ଏହି ବିଶ୍ଲେଷଣ ଉପାଦାନର କୌଣସି ବାୟୁର୍ଥ ନାହିଁ । ଏତେ ଭିନ୍ନ ଯେ ଏହି ଦୁଇ ପଦାର୍ଥର ଶ୍ରୀଯୋଗରେ ଯେ ଯୌଗିକ ପଦାର୍ଥ ଜଳ ହୋଇ ପାରେ ଏହା ବିଶ୍ଲୀପ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିନ୍ତୁ

ଏହି ଦୁଇ ପଦାର୍ଥ ନିଶ୍ଚିଭ କରି ଯଦି ଅଗ୍ନି ସମ୍ଯୋଗ କରି ଯାଏ ତାହାରେଲେ ସେମାନେ ପୁନରପି ଜଳରେ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହିରୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ (analysis) ଓ ପୁନର୍ବୟ ସମ୍ପର୍କ (Synthesis) ଦ୍ୱାରା କ୍ରିମାନ୍ଦ୍ୟ ବାୟୁ ଏବଂ ଜଳ ପ୍ରତିକିରି କରି ଯାଇଥାରେ ।

‘ଏହିରୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରି ଯେ ଏକରୂପ ବ୍ୟୁତି ଏକରୂପ ଉତ୍ତାନ ଅଛି, ଯେତି ଜଳ କହିଲେ ଅକ୍ଷିଜାନ ଓ ହାଇଡ୍ରୋଜାନ (oxygen and Hydrogen)ର ଯୌଗିକ ପଦାର୍ଥ । ଏହି ଜଳ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଅଣା ହେଉ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏହି ଦୁଇ ମୂଳ ପଦାର୍ଥ ନିଶ୍ଚିବୁ ଥିବ । ଏକଷଣି ଏହି ରିଯାୟନ ଶାସ୍ତ୍ର ବଳରେ ଅମ୍ବୋନେ ଅଧିକାଂଶ ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ଲେଷଣଦାର ସେମାନଙ୍କର ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼କ ବିଭିନ୍ନ କରି ଥାଏ । ଏହିରୁ ବିଶ୍ଲେଷଣର ନାମ ଜାତି ବିଶ୍ଲେଷଣ ବା ଗୁଣ ବିଶ୍ଲେଷଣ (Quantitative analysis.)

ଏହିକ୍ଷଣି ଅଛି ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧିତର ସମସ୍ୟା ଉପରୁତ୍ତ କରିଯାଉ । କଥା ହେଉଛି ଯେ କୌଣସି ଥାରୁ ଯଦି ଅକ୍ଷିଜାନର ଶ୍ରୀଯୋଗରେ ରସ ହୋଇଗଲେ ଓଡ଼ନରେ ଭାବ ହୁଏ ତେବେ ଅମ୍ବୋନେ ଯେତେ ଅକ୍ଷିଜାନ ଦେବୁ ଗୋତେ ଭାରା ହେବ । କିନ୍ତୁ ତାହା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁପାତ ଅଛି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓଡ଼ନର ସାଂସ୍କାର ଯଦି ରସ କରି କରି ଭାବିବୁ ନାହିଁ । ଯେତି ସେହିର ପାରି ଧରିବା ପାତ୍ରରେ ସେବକରୁ ଦେଖି ପାରି ରଖି ପାରୁ ନାହିଁ ତତ୍ତ୍ଵ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନୁପାତ ବ୍ୟକ୍ତିତ କୌଣସି ଦୁଇ ବୋଲି ବସ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୋଗ କରିବା ପାରୁ ନାହିଁ । ଅମ୍ବୋନ ଦେଖୁ ଯେ ଜଳ ବିଶ୍ଲେଷଣ କଲେ ଏକରାତି ହାଇଡ୍ରୋଜାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅକ୍ଷିଜାନ ମିଳେ । ଯେତେ କଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅନୁପାତ ଭିନ୍ନ ଜାତି ଅଛି

ତ୍ରୋକ୍ତାନ ବା ଅକ୍ଷିଜାନ ମିଳେ ନାହିଁ । ସେହିରୁ ପଥ ଯଦି
ଏହି ଦୂର ପରିଧର ସଶ୍ଲେଷଣ କର ଦ୍ଵାରା ତାହାରେଲେ
ସେହି ଅନୁଯାତ ଦୂର ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ଯାଗ ଦ୍ଵାରା
ନାହିଁ । ଯେପରି ଆମେମାନେ ପର ଏକଭାଗ ହାଇତ୍ରୋକ୍ତାନ
ସହିତ ୧୩ଗ ଅକ୍ଷିଜାନ 'ସମ୍ଯାଗ କରୁ' ତାହାରେଲେ
ଏକଭାଗ ଅନ୍ୟଧୁରୁ ଅକ୍ଷିଜନ ମିଳେ । ସେହି ଏକଭାଗ
ହାଇତ୍ରୋକ୍ତାନ ସହିତ ଆମେମାନ ବ୍ୟାଚରେକେ
ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପରିମାଣରେ ଜଳ ଉତ୍ସାହିତ ହେଲ
ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ବୁଝିଲୁଁ ଯେ ୧୩ଗ ଜଳରେ
୧୩ଗ ହାଇତ୍ରୋକ୍ତାନ ଓ ୮୩ଗ ଅକ୍ଷିଜାନ ଅଛି, କିମ୍ବା
୧୩ଗ ହାଇତ୍ରୋକ୍ତାନ ସହିତ ୮୩ଗ ଅକ୍ଷିଜାନ ସମ୍ଯାଗରେ
ଆମେମାନେ ୫୩ଗ ଜଳ ପାଇଁ । ଏହିରୁ ପଥ ବିଶ୍ଲେଷଣକୁ
ପରିମାଣ ବିଶ୍ଲେଷଣ (quantitative analysis)
କୁହାଯାଏ । ଏହି ରହାୟନ ଶାସ୍ତ୍ର ବଳରେ ଦ୍ରୁବର
ଉପାଦାନ ଏବଂ ଉପାଦାନର ପରିମାଣ ପ୍ରତି ଜାଣିପାରୁଁ ।

ଶ୍ରୀଷ୍ଟତ୍ୱକ୍ରମାର ଶବ୍ଦ

ହେ ତରୁଗର ତୁହି	ଅନନ୍ତ କାଳୀ
ଶୋଇଗ ହିତା କେତେ	ହିତ ସମ୍ମାଳି
ସାର କେବେ ଯେହେ	ସୁଖିର ଜନ
ସହିଇ ଜାଣା ବାଧା	ଦୟା ତାତିନ
ମହାନାମ ଦେବତ	ଶୁଭ ପ୍ରାନ୍ତରେ
ସହିତ କେତେ ବାତା	ଅବିଶ୍ଵାନରେ
କେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ଦେଶେ	ଲିୟ ଲଗାଇ
ତାହିଁ ରେ ଲେଶ ତୋର	ତୁ ମେଘ ନାହିଁ
ଏ ଶ୍ରୋତସ୍ଥିନା ଥୋଇ	ତୋ'ପଦତଳ
ସାଗର କୋଳେ ଛାଲ	ଦେଉଛି ଜଳ
କେତେ ମାନବ ତଥା	ତୋହର ଅନ୍ତେ
ଜୀବନ ସେତ ତୋଳି ଦେଲେ ରେ ଚନ୍ଦ୍ରେ	

କିନ୍ତୁ ମହାରାଜା କଥକ ମୋହନର ଦୂଳରେ ପଢ଼ିଛି । କିମ୍ବା
କିମ୍ବା ମହାରାଜା କଥକ ଦୂଳରେ ପାଇବାରେ ପ୍ରାଣ ଦଶାନ୍ତି ପାଇଁ ମାଧ୍ୟମରେ
ଏହିଏ ସେଇନ୍ (ହରିଜୀମ୍ବୁ) ଏକ ୧୦ ଗ୍ରମ ମନ୍ଦିର ଏହି
ନିର୍ମାଣ ।

ତୋ'ଅଜେ ସାଙ୍ଗ କଲେ	ଇହ ଜନମ
ଲଭିଲେ ଚର ସୁଖ	ଶାନ୍ତି ଆଶମ
ଦୁଃଖ ରବେ ହୋଇ	ବୁ କଣ୍ଠିଥାର
ଜୀବନ ତଣ୍ଟ କଲୁ	ତାକର ପାର
ପାପ ଭାପେ ଯାହାର	ପୋଡ଼ୁଛି କାଷ୍ଟୁ
ତୁ ହିନ୍ଦା କଲୁ ତାଙ୍କୁ	ପ୍ରଦାନ ପ୍ରସ୍ତୁତି
ନରହନ୍ତା ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ	ବୋର ନାରକୀ
ପାପ ବଜାରେ ପ୍ରାଣ	ଦେଇଶ ବକ୍ଷି
ପାରିଲେ ନାହିଁ କାହିଁ	ମୁଖ ଦେଖାଇ
ଘୃଣାରେ ବିଶ୍ଵମୂଳି	ଦେଲ ଗୋଡ଼ାଇ
ପାଇଲେ ନାହିଁ ସାରି	ହସାରେ ସ୍ଥାନ
ତୁ ତାଙ୍କୁ କଲୁ ସିନା	ଆଶପୁ ଦାନ
ସ୍ଥାଧୀନରୀ ଗୋରବ	ରଖିବା ପାଇଁ
ସୁନ୍ଦା-ଶିକୁଳ ଗଲେ	ପିଙ୍ଗଲେ ନାହିଁ
ଜୀବନ ବଳ ଦେଲେ	ତୋ'ର ଶଖାରେ
ସ୍ମଦଦେଶ ପାଇଁ କେତେ	ଓଡ଼ିଆ-ବାରେ
ତୋ ମୂଲେ ଦୂରବର୍କୁ	କରି ତରଣ
ରଖିଲେ ପିତୃ-ଯଶଃ	ନିଜର ପଣ
ସେ ସବୁ ବାଗଗଣ	ଗଲେ ହ କାହିଁ
ଦୁଃଖଲ ଡେଇଅଙ୍କୁ	ଅଛନ୍ତି ଚହିଁ
ଦେଖୁତକ୍ଷଣ ସବୁ	ରହ ଅକାଶେ
ଭାଙ୍ଗ ବ ନାହାନ୍ତି ସେ	ଦେଶ ସକାଶେ ?
କାନ୍ଦୁ କି ନାହିଁ ଅଉ	ତାଙ୍କ ପରାଣ
ମାତାର ଶୁଣି ଶୁଣି	ବିଷାଦ ଗାନ୍ତି ?
ଅଥବା ଲଭିବାରୁ	ଚିହ୍ନମୁ କାଷ୍ଟି
ଦୁଲଖ ଗଲେ ସବୁ	ସମାର ମାୟା ?
ଜନମ ଅଚିନ୍ତ୍ୟ	ଦୁଃଖେ କାତର
ପତ୍ର କି ନାହିଁ ମନେ	ଥରେ ମାତର ?
ଥରେ ହିନ୍ଦାଇ ରଳ	ଅସୁର ତଳେ
ରଖାନ୍ତି ବନ୍ଧ୍ୟରେ	କରମ ତଳେ !
ତାଙ୍କ ଫୋଣିତେ ଦୃଶ୍ୟ	ଲଭିତୁ ପରି ?
କହ ହେ ତତ୍ତ୍ଵବର	କହ ହେ ଦୟା
ମେଘିକି ନାହିଁ ରକ୍ତ	ପିପାଶ ତୋ'ର ?
ତେଣୁ ଦୋହରାଇଛୁ ଛଢା	ବିଷାଦେ ବୋର ?
ପାପ ପୂଣ୍ୟର ଛବି	ତୋ'ର ଦର୍ଶନେ
ପୁଗପତ ଅଙ୍କିତ	ହୁଅଇ ମନେ ।

ଭ୍ରାନ୍ତି—ବିଳାସ । *

ସାଇଶକୁଣ୍ଡଚ ନଗରରେ ସୂଚିନ ନାମକ ଛଣେ
ବଣିକ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେ ସୈମିଲ ନାମୀ ଏକ
ସୁନ୍ଦର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ନାନାଦେଶରେ
ତାଙ୍କର କାରବାର ଗଲୁଥିଲ ଏବ ବାଣିଜ୍-ଦ୍ଵାରା ସେ
ଅନେକ କଷ୍ଟ ସମ୍ଭବ କରୁଥିଲେ । ଏକବି
କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ
କରିବାକୁ ହେଲା । ସେଠାରୁ ସୁହ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନରେ ବିଳମ୍ବ
ହେବାରୁ ବଣିକ-ପହା ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗମନ
କଲେ, ଏବ ଦେହିଠାରେ ଦୂର ଯମକ ପୁତ୍ର ପ୍ରସବ
କଲେ । ସେ ପୁତ୍ର ଦୁହକର ଚେହେର ଏକ, ନାମ ଛିନ;
ସେମାତଙ୍କୁ ତହିବାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଥିଲ ।
ଯେଉଁ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମେ ଭୁନିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲ ସେହି ଜେଣ୍ଟ୍ର
ବୋଲି ଜଣ୍ୟ ହେଲା । ପୁତ୍ର ଦୁହକର ନାମ ହେଲ
ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ । ଯେଉଁ ଦିନ ବଣିକ ପୁତ୍ର ଦ୍ଵୟାକରୁ ଗ୍ରହଣ
କଲେ ସେହି ଦିନ ଠିକ ସେହି ସମୟରେ ବଣିକର ଗୁରୁ
ଶଳେଖା ଏବ ପାତ୍ରଶାଳାରେ ଏକ ଜାନା ରମଣୀ ମଧ୍ୟ
ଦୂର ପୁତ୍ର ପ୍ରସବ କଲା । ବଣିକ ପୁତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରାୟ ଉକ୍ତ ପୁତ୍ର
ଦୁହକର ଅଭ୍ୟବରେ ମଧ୍ୟ କୋଣସି ପ୍ରଗେଦ ଥିଲ
ନାହିଁ । ବଣିକ ଉକ୍ତ ପୁତ୍ର ଦୁହକୁ କ୍ଷୟକର ସ୍ଥିର
ପୁତ୍ରମାନଙ୍କର ଦାସରୁପେ ରଖିଲେ । ଦାସ ଦୁହକର ନାମ
ହେଲା—ଦୁରିଣ୍ଡ । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ରହଣି ସଙ୍ଗେ ଜନନୀଙ୍କର
ଅନନ୍ତ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ଲାଗିଲ । ଶୁଦେଶରୁ ଯାଇ
ଶ୍ରୀମାୟ କୁମୁଦମଙ୍କୁ ଏହି ରତ୍ନ ସୁଗଳ ଦେଖାଇବାର
ଇହା ବଣିକ ପଢ଼ିଲୁ ମନ ମଧ୍ୟରେ କହିଲେ ବଳବତ୍ତା
ହେବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେ ସ୍ଥାନୀଙ୍କ ନିକଟରେ ବାରମ୍ବାର
ସ୍ଥଦେଶରୁ ଯିବାର ଇହା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ବଣିକର
ସ୍ଥଦେଶରୁ ଯିବାର ଇହା ନ ଥିଲେ ସୁଜ୍ଞା ପଞ୍ଚାର ଅନୁଶେଷ
ଏହି ନ ପାର ତହିଁରେ ସମ୍ଭବ ହେଲେ, ଏବ ସକଳ

(*ମହାବିଷେଷିଷ୍ଟାରଙ୍ଗର ବ.ମଜ ଅବ୍ ଏରପ୍ତ ନାମକ ନାଟକ
ଦିଲମ୍ବରେ ରଖିଥିଲା ।)

(Comedy of errors by Shakspear.)

ଶୁଦ୍ଧେଜନ କର ପହା ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଯେହି ପୋତା-
ବେଶପୂର୍ବକ ସ୍ଥଦେଶାଭିମନ୍ତରେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଜାହାଜ
କେତେକ ଦୂର ମାତ୍ର ଯାଇଥାରୁ ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ପ୍ରକଳ
ହିଂକା ଅଗମ ହୋଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଅଲେଖିତ କରିବାର
ଲାଗିଲ ୧୮ ଧରେଶ୍ୱାମନେ ପ୍ରତି ମୁହଁର୍ତ୍ତରେ ମୁହଁର
ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବଣିକ ଏକ ଥିଲେ
ଅନନ୍ତରେ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଥାନେ, କିନ୍ତୁ ଶିଶୁ-
ମାନଙ୍କର ଭୂବନ-ଭାବ ବଣିକ ପହା ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ରଧୁ ବ ପଦାର୍ଥ ଶିଶୁମାନେ ତାହା ଜାଣ ନ
ଥିଲେ ସୁଜ୍ଞା ଜନନୀ କହିଲେ କେବଳ କରିବାରେ କେବଳ
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପହା ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କର କାତରତା
ଦେଖି ବଣିକଙ୍କୁ ଜୀବନ ରଖା କରିବ ଉତ୍ସାହ ଟିକ୍ଟା
କରିବାକୁ ହେଲା । ତରଙ୍ଗାଘାତରେ ଜାହାଜ ଶର୍କ୍ର ଭାଗ
ହୋଇଗଲ । ନାହକମାନେ ଶ୍ରୀମଦ୍-ବ୍ୟାକର
ଜଳମଣ୍ଡଳୀର ଜାହାଜ ପରିତାଗ କରି ପଳାଯନ
କଲେ । ବଣିକ ପହା ଅନ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ନ ଦେଖି ଜାହାଜରେ
ଥିବା ଗୋଟିଏ ଅଚରିତ୍ର ମାସ୍ତୁଲର ଏକ ଦିଗରେ
ଜେଣ୍ଟ୍ର ପୁତ୍ର ଓ ଜେଣ୍ଟ୍ର ଦାସକୁ ବାନ୍ଧ ଦେଲେ । ବଣିକ
ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଶର୍କ୍ର ଦ୍ଵୟାକୁ ଉକ୍ତ ମାସ୍ତୁଲର ଅନ୍ୟ ଦୂରରେ
ବାନ୍ଧିଦେଲେ ଏବ ପରି ପହା ଦୁହେଁ ମାସ୍ତୁଲର ଦୂର
ଦିଗ ଥରି, ସ୍ତ୍ରୀଗରେ ପତି କରିଛି ଅଭ୍ୟବରେ ଭାସି-
ଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶର୍କ୍ର ପରେ ଅକାଶ ପରିଷାର
ହୋଇ ଗଲା, ସମୁଦ୍ର ଶାନ୍ତ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଧରି ଭାସି ଯାଉ ଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ
ସମୟରେ ଦୁରଶର୍କ୍ର ଜାହାଜ ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ କରି
ଅସୁଖକାର ଦେଖାଗଲ । ଶାନ୍ତେ ଜାହାଜ କରିଛି ଦେଖାଯି
ଓ ଅନ୍ୟ ଶର୍କ୍ର ପ୍ରେପିତରର ଦେଖାଯି । କିନ୍ତୁ ହାୟ
ଜାହାଜ ଦୁରଶର୍କ୍ର ବଣିକ ଓ ବଣିକ ପହାର ନାଟକରୁ
ହେବା ପୁତ୍ରରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀମଦ୍-
ଶର୍କ୍ରଶେଳରେ ବାଜ ଦୁରଶର୍କ୍ର ହୋଇ ଗଲ । ବଣିକ
ପହା, ଜେଣ୍ଟ୍ର ପୁତ୍ର ଓ ଜେଣ୍ଟ୍ର ଦାସକୁ ଦେଖି
ଦିଗରୁ ଭାସି ଗଲେ; ଏବ ବଣିକ, ଅନ୍ୟ ଶିଶୁ

*ମହାବିଷେଷିଷ୍ଟାର ମଧ୍ୟରେ ପାଇବାର ।

ଅନ୍ୟ ଦଗରୁ ଭାବି ଗଲେ । କରିଛୁ ଦେଶୀୟ ଧୀରଜ-
ମାନେ ବଣିକଥା ଓ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥବା ଶିଶୁଦ୍ଵୟଙ୍କ
ସେମାନଙ୍କର ଜାହାଜକୁ ତୋଳ ନେଲେ । ବଣିକ ଅନ୍ୟ
ଶିଶୁଦ୍ଵୟ ସହ ଅନ୍ୟ ଜାହାଜକୁ ନାତ ହେଲେ । ଶେଷେକୁ
ଜାହାଜ, କରିଛୁ ଦେଶୀୟ ଜାହାଜର ପଣ୍ଡାହ ଧାବନ
କଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ତରଫଣ୍ଡି ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ସବୁ
ଥିବ ହୋଇ ପରିଲା ନାହିଁ । ଦେଖିଛିରସ ଦେଶୀୟ
ଜାହାଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହକୁ ବଣିକ, କନିଷ୍ଠ ପୁଷ୍ଟ
ଓ କନିଷ୍ଠ ଦାସକୁ ଦେଲା, ନିର୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ଥିରରେ ଯାଇଁ
ପହଞ୍ଚିଲେ ।

କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିପୋଲସର ବୟକ୍ତମ ଅନ୍ତଦଶ ବର୍ଷ
ଅତିରିକ୍ତ କଲା ପରେ ସେ ଅଗ୍ରତର ବିଶ୍ୱ ଚିନ୍ମା କରି-
ବାବୁ ଲଗିଲେ ଏବ କନିଷ୍ଠ ଦାସକୁ ସଙ୍ଗେ ଦେଲା ଅଗ୍ରତର
ଅନ୍ତଦଶାର୍ଥ ବିଦେଶ ଗମନର ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କଲେ ।
ବଣିକ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ତହିଁରେ ସମ୍ମଗ୍ର ହେଲେ । କନିଷ୍ଠ
ଅଣ୍ଣିପୋଲସ କନିଷ୍ଠ ଦୂରିରେ ସଙ୍ଗେ ଦେଲା ଅଗ୍ରତର
ଅନ୍ତଦଶାର୍ଥ ବିଦେଶ ଗମନ କଲେ । ଫ୍ରମେ କେତେକ
ବର୍ଷ ଗତ ହୋଇଗଲା । ବୃଦ୍ଧ ବଣିକ ଜ୍ଞାନୀ ପୁଣ୍ୟ
ଚିନ୍ମା ବସ୍ତୁ ବସ୍ତୁ ହୋଇ କନିଷ୍ଠର ମୁଖ ଦେଖି ଦିନ କଟୁ-
ଥିଲେ କିନ୍ତୁ କନିଷ୍ଠ ପୁଣ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପାଶରୁ ଅନୁର ହୋଇ
ପୁରକ ନ ଫେରିବାରୁ ବୃଦ୍ଧ ଅତିଶ୍ୱ ଆବୁଲ ହୋଇ
କନିଷ୍ଠ ପୁଣ୍ୟର ଅନ୍ତଦଶାର୍ଥ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ ଏବ
କନିଷ୍ଠ ପୁଣ୍ୟର ଅନ୍ତଦଶାର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟ ବାସୋପଦ୍ୟୋଗି
ସବଳ ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ କଲେ । ଏହିରୁପେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଗତ
ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣି-
ପୋଲସର ସନାନ ମିଳିଲ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ବନ୍ଧ
ଶୈଶବ୍ୟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ପଥରେ
ଅପିଷ୍ପ ନାମର ଏକ ନଗର ପଡ଼ିଲା । ଏ ସ୍ଥାନଟ
କୁ ବା ରହୁଥିବ ଛବି ବଣିକ ଦେଖିବାରେ ନଗର
ଗମନ କଲେ ।

ଶୈଶବ୍ୟ ଓ ସାଇଂରକିଷ୍ଟ ବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧ
ଶୀତଳ ଚଳି ଅସୁଧାରୁ । ଦେଖିବାରେ ଦେଶୀୟ
ବାସୀଙ୍କ ଯାଇ ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟ-

ଗୁରୁତ ହେଉଥିଲେ ଏବ କେହିଁ ମଧ୍ୟ ହିତ ହେଉ
ଥିଲେ । ଏଥିରେ ଦେଖିବାରେ ବାଜା ଅତିଶ୍ୱ କୁପିତ
ହେଇ ଏହି ଅଦେଶ ପ୍ରଗର କରିଥିଲେ ଯେ ସାଇଂରକିଷ୍ଟ
ଦେଶୀୟ ବଣିକମାନେ ଦେଖିବାରେ ବାଣିଜ୍ୟ
କରି ପାରିବେ ନାହିଁ, ଏବ ଯଦି ସାଇଂରକିଷ୍ଟ
ଦେଶୀୟ କୌଣସି ବନ୍ଦରୀ ଦେଖିବାରେ ପଦାର୍ପଣ
କରିବେ ତେବେ ତାହାର ସର୍ବସ୍ତୁ ବଜାଯାକାରୁ ରୁକ୍ଷ
ହେବ, କିନ୍ତୁ ତଦ୍ୟାବ ଯଦି ଏକ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ଅଦ୍ୟ
ନ ହେବ ତେବେ ଉକ୍ତ ବନ୍ଦରୀ ଶିରଟେନନ ହେବ ।
ଏହା ଶୁଣି ସାଇଂରକିଷ୍ଟ ବାଜା ମଧ୍ୟ ଦେଖିଥୁବୁ
ବାସିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେହିଏରି ନିଯମପ୍ରଗର କରିଥିଲେ ।

ଦେବ ପୂଜନ ଦେଖିବାରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ମାତ୍ରରେ
ଥାର ହୋଇ ବଜା ସମୀକ୍ଷା ନାତ ହେଲେ । ବଜା ରୁକ୍ଷରୁ
ଦେଖି କହିଲେ “ହେ ଦେବ, ତୁ ମୁଁ ସଙ୍ଗେ ଯାହାକିହି ଅଛୁ
ତହ ସମୁଦ୍ରାୟ ବନ୍ଦରୀ କଲେ ସୁନ୍ଦର ଏକାଶ ମୁଦ୍ରା ଅଦ୍ୟ
ହେବ ନାହିଁ । ସୁତ୍ୱର ରୁକ୍ଷକୁ ମୁକ୍ତି ଦିଲା ଦେବ
କରିବାରୁ ହେବ । ” ବଜାଦେଶ ଶୁଣି କୁତ୍ର କହିଲେ
“ମହାବଜା, ଅପଣଙ୍କର ଅଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ
ହେଲେ ସର୍ବଧାର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ, ମୋହର ଦୁଃଖର ମଧ୍ୟ
ଅବସାନ ହେବ । ” ତାହା ଶୁଣି ବଜା କୌଣସିକୁଳାକାନ୍ତ
ହୋଇ ବନ୍ଦରୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦେଖିବାରେ
ଅବିବାର କାଟଣ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଦେବ କହିଲେ “ମହାବଜା
ମୋହର ଅକଥମାୟ ଦୁଃଖ କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା
ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ମୋହ ପକ୍ଷରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ
ଶୁଭୁତର ହୋଇ ନ ପାରେ । ଯାହା ହେଉ ମୁଁ କୌଣସି
ଶୁଭୁତର ଅପସଥ କରି ନାହିଁ । କେବଳ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଦୋଷରୁ ମୁକ୍ତି ମୁଖରେ ପାଇବ ହେଉଥାରୁ ଏହି ବିଷୟ
ସବ ସାଧାରଣଙ୍କ ଗୋଚରାର୍ଥ ମୋହର ଦୁଃଖମୟ
ଜୀବନ କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ” ଏହା କହି ପୁଣ୍ୟ
ଦେଶର ବଜାକୁ ନିକଟରେ ଅମୁଲ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ।
ପରିଶେଷରେ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ଚାର ଧରିତ୍ୟାଗ ପୁଣ୍ୟଙ୍କ କହିଲେ
“ଏହିଠାରେ ମୋହର ଜୀବନ ନାଟକର ଅଭିନ୍ୟ ଶେଷ
ହେବ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ସମୟରେ ଯତ୍ତ ବାରେ ମାତ୍ର ଶୁଣିବ

ଯେ ମୋହର ଧୃତିମାନେ ତୀବ୍ର ଅଛନ୍ତି ତାହାକୁଳେ
ମୋହର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶ୍ରମ ସମ୍ପଲ ହେବ ଏବଂ ମୁଗ୍ଧ ସୁରକ୍ଷାର
ଦେହି ।”

ରକ୍ଷଣ ଇଚ୍ଛା ସୁଖି ଶକ୍ତି ଦୂଦପୂରେ ଦୟା ଜାଇ
ଦେଲେ । ବିନ୍ଦୁ ଅର ଉପାୟ ନାହିଁ ! ଦେଖ ପ୍ରତିକଳିତ
ପ୍ରଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନ ପାରେ । ମୁହା କହିଲେ
“ଦୃଷ୍ଟି, ମୁଁ ତୁମୁ ପ୍ରତି ଅନୁଗ୍ରହ କରି କେବଳ ଏକ ଦିନ
ମାତ୍ର ସମୟ ଦେଲି । ଏଥମଧ୍ୟରେ ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ରଣ-
ହାର ବା ଉଷାହାର ଅର୍ଥ ସାହିତ୍ୟ କରି ପାର ତାହା
ହେଲେ ତୁମଙ୍କୁ ମୁହଁ ପ୍ରଦାନ କରିବି, ନତେହ ତୁମ୍ଭୁ
ମୁହଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ।” ପ୍ରହଲାଦାନେ ବୃକ୍ଷକୁ ଘେନି ପ୍ରସ୍ତାନ
କଲେ ।

ଘଟଣାକ୍ରମେ ଦୁଇର କନିଷ୍ଠ ପତ୍ର କନିଷ୍ଠ ଦୁନିଓ ସହ
ଜନଗୀ ଓ ଅଗ୍ରତ ଅନ୍ୟେଷଣାର୍ଥ ନାନା ଦେଶ ଦୁନିଶ୍ଚାଳା
କରି ସେହି ଦିନ ଅସି ଯୁଦ୍ଧସମ୍ବେଦି ଉପର୍ଦ୍ଵାତ ହେଲେ ।
ଦେବାକୁ ଡକ୍ଟର ଜନେକ ବର୍ତ୍ତିକ ସଙ୍ଗେ ଆଶ୍ରିତୋଳସର
ଅଳାପ ହେଲେ । ବଣିକ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ପାଇ କହିଲେ
“ମହାଶୟ, ଥର କାହାରୀଠାରେ ଅମ୍ବ ପରିଚୟ ପ୍ରକାଶ
କରିବେ ନାହିଁ । ଜଣେ ସାଇସକିସ୍କଳ ଦେଶୀୟ ବଣିକ
ଏଠାକୁ ଆସି ଅବା ଧୂତ ହୋଇ ଅର୍ଥ ଦଶରେ ଦୃତି
ହୋଇ ଥିଲେ, ବିନ୍ଦୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ
ହେବାରୁ ଅଦିବ ସୂର୍ଯ୍ୟଦାସ ପୁରାରୁ ତାଙ୍କର ଶିରଶ୍ରେଦନ
ହେବ ।” ଏହା କହି ବଣିକ ସ୍ଵକାର୍ଯ୍ୟରେ ଗଲେ । କନିଷ୍ଠ
ଆଶ୍ରିତୋଳସ ସ୍ଵୀୟ ରୁତେ କନିଷ୍ଠ ଦୁନିଓକୁ କହିଲେ
“ତୁ ପାହାଣାଲାକୁ ଯା, ମୁଁ ନଗର ବାସିଙ୍କର ଅଗର,
ବ୍ୟବହାର, ଅବଶ୍ୱା ଓ ନଗରର ଶୋଘ ଦେଖି ମଧ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର
ଭୋକନ ବେଳକୁ ଫେରି ଆସିବ ।” ଏହା କହି ସଙ୍ଗରେ
ଥିବା ପାଞ୍ଚଭାଇ ମୁଦ୍ରା । ଦୁନିଓ ନିକଟରେ ରଖି ନଗର
ମଧ୍ୟକୁ ଗମନ କଲେ । ଦୁନିଓ ମୁଦ୍ରା । ଘେନ ପାହାଣାଲାକୁ
ଗଲା ।

ଦେଉମାନେ ବଣିକପଥୀ ପ୍ରେମିଲ ଓ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ଧିବା ଶିଶୁଦ୍ଵାଙ୍ମ ସମୟରେ ଉଠାଇ ନେଇ ଥିଲେ

ସେମାନେ ପୃଷ୍ଠିତେମନ୍ଦମ ଦେଶୀୟ ବଣିକ, କିନ୍ତୁ ଧୀରଙ୍ଗ-
ମାନେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିଶୁବୃକୁ କାଟି ମେଲେ
ପୃଷ୍ଠିସବାୟୁପତ୍ରକିର ଖୁଲୁଗାତି ଧୀରମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିଶୁ-
ଦୟକ ହୃଦୟ କରି ଲାଜନ ପାଳନ କରିଥିଲେ । କେବୁ
ଆଶ୍ରିପ୍ରୋଲସ ସୁନିଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ସେମନ୍ୟ ଶେଣୀ-
ଭୁଲ୍ଲ ହୋଇ ଥିଲେ, ଏବ ଏକ ଯୁକ୍ତିରେ ଘଜାଇର
ଜୀବନ୍ ରଖ କରି ଘଜାନ୍ତିରି ଲଭ କଲେ । ଫିମେ
ତାଙ୍କର ପଦୋନ୍ତର ହେବାରୁ ଲଗିଲା । ନଗରବାସି
ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ଅଦର ଓ ମାନ୍ୟ କରୁ ଥିଲେ । ସଜାଇର
ଇଚ୍ଛାମତେ ଅନ୍ତିମା ନାମୀ ଏକ ରନଣୀର ପାଣି ଗ୍ରହଣ
କରି ଏବ ନଗର ବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ମାନ୍ୟବାନ୍ଦବାନ୍ଦ
ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୋଇ କେବୁ ଅଶ୍ରିପ୍ରୋଲସ ପୃଷ୍ଠି-
ସବ ନଗରରେ ପୁଣରେ ବାସ କରୁ ଥିଲେ । କେବୁ
ଦୂରିତ ମଧ୍ୟ ଲୁହ ନାମୀ ଏକ ଦୀପୀରୁ ବଦାହ କରି
ପ୍ରତ୍ୱକ ଗୁହରେ ବାସ କରୁଥିଲା ।

ଯେଉଁ ଦିନ ବୃକ୍ଷ ସୂଜିନ ଓ ତାଙ୍କର କନଷ୍ଟ ପୁଣ୍ଡ
ସେପ୍ଟେସବରେ ଉପର୍ତ୍ତି ସେହିଦିନ ଅଛି ପ୍ରଥମକୁ
ଜେଣ୍ଠ ଅଣ୍ଟିଫୋଲ୍ସ ଗୁହକୁ ବହିଗରି ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟା-
ପଲକ୍ଷରେ ବଜାରକୁ ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପଢା ଅତ୍ଥିନା
ଚନ୍ଦନାର ଶେଷ କରି ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଅଧେଶକ୍ଷାରେ ବସି ଥିଲୁଛୁ,
ସ୍ଵାମୀ ଥିଲେ ଏକଟେ ବସି ଗୋତନ କରିବେ । ବିନ୍ଦୁ
କମେ ମଧ୍ୟ ଦିନ ସମୟ ଉତ୍ତର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲ ତଥାପି ସ୍ଵାମୀ
ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ଅତ୍ଥିନା ଖୁବି ଅଧେଶକ୍ଷା କରି ନ ପାରି
ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଡାକି ଅଣିବା ବିମନ୍ତେ ରୁଚ୍ୟ ଜେଣ୍ଠ ଦୂମିତ୍ରି
ପଠାଇଲେ । ରୁଚ୍ୟ ଦୁମିତ୍ରି ନାମା ଖୁଲାଇ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ଶେଳିଲ ବିନ୍ଦୁ ବୋଣସି ଖୁଲାଇରେ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍
ନ ପାଇ ଗୁହକୁ ଫେରୁ ସବା ସମୟରେ ବାଟରେ ନିଜ
ପ୍ରଭୁର ଅନୁକ କନଷ୍ଟ ଅଣ୍ଟିଫୋଲ୍ସ ସଙ୍ଗେ ତାର
ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ତୁରୁତୁଯୁକ୍ତର ଅକୁଳ ଏକଥଳା, ସତରା
ଜେଣ୍ଠ ଦୂମିତ୍ର କନଷ୍ଟ ଅଣ୍ଟିଫୋଲ୍ସକୁ ନିଜପ୍ରଭୁ
ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲା । ରୁଚ୍ୟ ଦୁହିଙ୍କର ଚେହେରା ମଧ୍ୟ
ଥବାରୁ କନଷ୍ଟ ଅଣ୍ଟିଫୋଲ୍ସ ଜେଣ୍ଠ ଦୂମିତ୍ରକୁ ଗଲି
ରୁଚ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା କହିଲେ “ବିଚର ଗୋଟେ ମୁଁ ପାଇଁ

ବସନ୍ତ ଅସିଥିଲା । ଏତେ ଶୀଘ୍ର ଗଲି ଅସିଲୁ କାହାଁବି ? ” ଦୂରିଠି ଅନେକଷଣ ପୂର୍ବକୁ ଗୁହକୁ ଘର୍ଷିଥିଲା, ସରଷି ବିଜ୍ଞାନୀ ହୋଇ କହିଲେ “ ଶୀଘ୍ର ଅସିଲି ନା ତେରିରେ ଘର୍ଷିଲା, ଏତି ବାରଟା ବାଜିଲା, ଠାକୁରଣୀ ମୋ ଶାଳରେ ଗୋଟିଏ ବଜାଇ ଦେଲେ । ଆପଣ ବୋଧ ହୃଦ ପ୍ରେଜନ କଲେଣି ତେଣୁ ଘେକ ନାହିଁ, ଘେକ ନ ଥିବାକୁ ଯାଇ ଯାଇ ନାହିଁ, ଆପଣ ଗୁହକୁ ନ ଯିବାକୁ ଖାନା ଥଣ୍ଡା ହୋଇ ଯାଉଛି । ଖାନା ଥଣ୍ଡା ହେବାରୁ ଠାକୁରଣୀ ଗରମ । ଅପଶଙ୍କ ଦୋଷରୁ ଅମ୍ବେମାନେ ସମସ୍ତେ ଦେଖ ଘେଗ କହୁଆଛୁ । କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ଜନନୀ ଓ ଅଗ୍ରଜର କୌଣସି ସନାନ ନ ପାଇ ଅପଶଙ୍କ ଦିନରେ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚିତ୍ରବିନାଦିନାର୍ଥ ଭୂତ୍ୟ କରିଷ୍ଟ ଦୂରିଠି ସମୟ ସମୟରେ ରହସ୍ୟଜଳକ କଥାମାନ କହୁଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜେଣ୍ଟ୍ଲ ଦୂରିଠିର କଥା ଶୁଣି ସେ ଭାବରେ ଦୂରିଠି ରହସ୍ୟ କହୁଆଛି । ଏହା ଭାବରୁଲେ “ ଦୂରିଠି ରହସ୍ୟ କହୁଆଛି । ମୁଁ ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ଗୁଡ଼ିକ ଦେଇ ଥିଲା ତାହା କେଉଁଠାରେ ରଖି ଅସିଲୁ । ” କିନ୍ତୁ କିନ ପୁଣ୍ୟ ଜେଣ୍ଟ୍ଲ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ଜେଣ୍ଟ୍ଲ ଦୂରିଠିକୁ ଜିନ ମରମତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଠକା ଦେଇଥିଲେ—
ଜେଣ୍ଟ୍ଲ ଦୂରିଠି ଭାବରୁ ବୋଧ ହୃଦ, ବାବୁ ସେହି ଠକା କଥା କହୁଆଛନ୍ତି । ମନେ, ଏହା ଭାବ ଜହିଲ “ ଆପଣ ଯେଉଁ ଠକା ଦେଇ ଥିଲେ ତାହା ଜିନବାବକୁ ଦେଇ ଅଛି, ମୁଁ ରଖିନାହିଁ । ” କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ବରକୁ ହୋଇ କହିଲେ “ ଦେଖ, ଦୂରିଠି ମୋର ମନ ରଲ ନାହିଁ, ଠକା କାହିଁ, କିନ୍ତୁ, ଅମ୍ବେମାନେ ଏଠାରେ କିମେଣୀ, ରୁ ବି ସାହସରେ ଏତେ ଶୁଭାକ ଠକା କାହା ପ୍ରାଣରେ ରଖି ଅସିଲୁ । ”

ତେ: ଦୃ:—ଅଜ୍ଞ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥଣ୍ଡା ରଚ୍ଚି, ପ୍ରେଜନରେ ବସି ଯେତେ ରଜ୍ଜା ଥଣ୍ଡା ତାମାଦା କରିବେ ।
—କେବଳ ଦୂରିଠି ରହସ୍ୟ କରିବାର ଏ ସମୟ ନୁହେ । ମୁଁ ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ଦେଇଥିଲା କାହିଁ । —ମୋତି ଦେଇଥିଲେ । ମୋତିର ନେଇେ କିନ୍ତୁ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।

କ: ଆ:—ପାପିଷ୍ଟ, ନିଦୋଧତା ଶୁଣି, ଗୋହ ଜିମ୍ବା ପାହ । ଥିଲ କଣ କିମ୍ବି ?

ତେ: ଦୃ:—ମୋହ ଜିମ୍ବା ଥିଲ—ଅଗଣଙ୍କ ବଜାରରୁ ତାଙ୍କି କେବ । ଠାକୁରଣୀ ଓ ଡାଙ୍କର ରଗ୍ନି—ଦୁଇଁ ଅଗଣଙ୍କ ଗହିଁ ବସିଛନ୍ତି ।

କ: ଆ:—ଗୋର ପୁଣି ଠାକୁରଣୀ କିଏ ରେ ?
ତେ: ଦୃ:—ଅଗଣଙ୍କର ରାର୍ଯ୍ୟା ମେର ଠାକୁରଣୀ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ, ଶୀଘ୍ର ଗୁହକୁ ଗଲ ।

କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ବରକୁ ହୋଇ ଭୂତିବର କଣ୍ଠ ମନ୍ଦିନ କରି ତାକୁ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ ହେବାରୁ ଭୂତି ରଘୁରେ ପଳାପୂନ କଲା । ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ମନେ, ଭାବିଲ “ ପାପିଷ୍ଟ ଦିଶ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧଶତକ ହିରାର ଅଛି । ସମସ୍ତେ କରନ୍ତି ଏଠାରେ ଅନେକ ଜାହୁରର ବାସ କରନ୍ତି । କେହି ଚକ୍ରକୁ ପ୍ରତାରିତ କରେ, କେହି ମନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଅ ଦ୍ୱାରା ଏଠାରେ କେହି ଶରୀର କବୁର ପାଇଅ ଦ୍ୱାରା । ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ପାପିଷ୍ଟର ଅନ୍ତିଷ୍ଠିତ କରିବା ଉଚ୍ଚି ； ବୋଧ ହୃଦ ଅର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ହିରାପଦରେ ନାହିଁ ” ଏହା ଭାବ ପ ଲୁଜାଲାଭିମୁଖରେ ପମନ୍ତ କଲେ ।

— * ୦ * —

ଜେଣ୍ଟ୍ଲ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସର ପହାଁ ଥରୁନା ପତର ଗୁହ ପ୍ରଜ୍ଞାନମନ୍ତର କିମ୍ବୁ ଦେଖି ଭାବରେ ବୋଧ ହୃଦ ସ୍ଥାମା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରମଣୀର ପ୍ରେମାସକୁ ହୋଇ ସେହାରେ ଅମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ମନ୍ତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ଅରଶୟ ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ରଗ୍ନିକୁ କହିଲେ “ ଦେଖ ରଗ୍ନି ଦୁଇକା ବଜି ଗଲା ଅବସ୍ଥ ସ୍ଥାମା ବା ଦୂରିଠି କେହି ଫେରିଲେ, ନାହିଁ । ” ରଗ୍ନି ଲୁହିଥାନା ତାଙ୍କୁ ଜାନାପ୍ରକାରେ ଦୁଇର କହିଲେ ‘ ‘ ବୋଧ ହୃଦ ରୂପର ସ୍ଥାମା କୌଣସି ବଜିକୁ ଗୁହକୁ ନିମନ୍ତେରେ ପାଇଅଛନ୍ତି । ତମ୍ଭିର ହୃଦ ନାହିଁ । ପୁରୁଷମାନେ ସ୍ଥାନୀକତାର ପ୍ରତି ଏକ ସମୟର ଦାସ ଅଛନ୍ତି । ସମୟ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ଯିବେ ଅସିବେ । ” ଅତୁ—ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥାନୀକତା ଅଧିକ ହେବାର କି ବିଶେଷ କାରଣ ଅଛି ?

ଲୁ—କାରଣ, ସେମାନଙ୍କୁ ସବଦା ବାହାରେ କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଆ—ମୁଁ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲେ ସେ
ବରକୁ ହୁଅନ୍ତି ।

ଲୁ—ସେ ରୂପ ଉଚ୍ଛାର ଲଗାମ ଆଣ୍ଟି ।

ଆ—ଗର୍ଭର ଛଡା ଆଉ କିଏ ଏତେବୁଝ ଅଖୀନତା
ସ୍ଥାନର କରି ଗହିବାକୁ ଉଚ୍ଛା କରିବ ।

ଲୁ—ଅଛରିକୁ ସ୍ଥାନତାର ପରିଶାନ-ଦୁଃଖ । ଜଗତରେ
ଏପରି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ଯାହାର ବି ସୀମା
ନାହିଁ । ପଶୁ-ପଣ୍ଡାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ତୁ-
ମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଅଦେଶ ମଜେ କାର୍ଯ୍ୟ
କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ପଦିଷ ମାନବ ଜାତ ଜଳ ସ୍ତଳରେ
ପ୍ରକୁହ କରୁଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଅଛି,
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁରୁଷମାନେହିଁ ସ୍ଥାନଙ୍କର
ପ୍ରକୁହ, ସ୍ଥାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛାନ୍ତ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବା ଉଚିତ ।

ଆ—ବୋଧ ହୁଏ ଅଖୀନତା ସ୍ଥାନର କରିବାକୁ ହେବ
ବୋଲି ରୁମ୍ହେ ବିବାହ କରୁ ନାହିଁ ।

ଲୁ—ନା, ତାହା ନୁହେ । ଧକ୍କାଦିଗା ତୀରନର ନାକ-
ପ୍ରକାର ଚିନ୍ତାକୁ ରଥ କରି ବିବାହ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ଆ—କିନ୍ତୁ ବିବାହ ହେଲେ ଅବଶ୍ୟ ରୂପକୁ ଅଖୀନତା
ସ୍ଥାନର କରିବାକୁ ହେବ ।

ଲୁ—ପ୍ରେମ ଶିକ୍ଷା କରିବା ପୁରୁଷ ମୁଁ ଅଜ୍ଞା ପାଳିବାକୁ
ଅରଥାତ ଦରିବ ।

ଆ—ଦିକ ରୂପର ସ୍ତୁମ୍ଭ ଅନ୍ତି ରମଣୀର ପ୍ରେମ ପ୍ରାର୍ଥୀ
ହୁଅନ୍ତି ତେବେ କଣ କରିବ ?

ଲୁ—ସେ ଗୁରୁକୁ ନ ଅସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି
ରହିବ ।

ଆ—ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଧିର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କୋଣସି
ବାରଣ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ପରନ୍ତି ।
ଯଦି କେହି କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିପଦପ୍ରତ୍ୟ ହୋଇ
ଦେବନ କରେ, ଆମ୍ବେମାନେ ନାନାଦିଧ ପ୍ରବୋଧ

କାର୍ଯ୍ୟବାଗ ତାକୁ ରୁନ କରୁଁ ବିକ୍ରି ଅମ୍ବାନଙ୍କର
ସେହିଗରି କଞ୍ଚି ହେଲେ ତହିଁ ଅୟକ କିନନ
କରୁଁ । ମୋହର ସ୍ତୁମ୍ଭ ମୋତେ ଯେପରି କଞ୍ଚି
ଦେଉଅଛନ୍ତି ରୂପକୁ ସେହି କରିବାକୁ ଦେବକୁ
କେହି ନାହାନ୍ତି, ସେହି କାରଣରୁ ମୋତେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ
ଧରିବାକୁ କହି ପ୍ରବୋଧ ଦେଉଅଛି । ବିନ୍ଦୁ ଯେତେ-
ବେଳେ ରୂପର ସ୍ତୁମ୍ଭ ରୂପର ସେହିଗର
ବ୍ୟବହାର କରିବେ ତେବେବେଳେ ଧୈର୍ଯ୍ୟରୁ ସ୍ତୁମ୍ଭର
ମଧ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବ ।

ଦୁଇରଙ୍ଗୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହୁପରି କଥୋପଦିଥାନ୍
ହେଉଅଛି ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ରୁତିବ ଦୂରିତେ ସେଠାରେ
ଅସି ଉପର୍ଦ୍ଵାରି ହେଲ । ଅପ୍ରିନ୍ତା ରୁତିବରୁ ଦେଖି
ବ୍ୟବହାବରେ ପଗ୍ରିଲେ “ବ ରେ ବାବୁ କାହାନ୍ତି ?”
ଦୂରିତେ ନିଜର କଣ୍ଠବ୍ୟ ଦେଖାଇ କହିଲ “ବାବୁ ମୋ
ଉପରେ ଦୁଇହାତ ଯାକ ଚଲାଇ ଦେଲେ । ଦେଖ
ମୋହର କଣ୍ଠବ୍ୟ ଭାର ସାନ୍ତି ।” ଅପ୍ରିନ୍ତା ବହୁ ବୁଝି ନ
ପାର ପୁନବାର ପଗ୍ରିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୋର କି
କଥା ହେଲ ? ତାଙ୍କର ମନର ଭାବ କିପରି ରୁହିଲୁ ?
ଦୂରିତେ କହିଲ “ବେ ତାଙ୍କର ମନର ଭାବ ମୋର
କାନରେ ପ୍ରକାଶ କରୁ ଦେଲେ ! କିନ୍ତୁ ମୁଁ କିନ୍ତୁ ରୁହି
ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ଦୁ—ସେ ଏପରି ସାଂଗା ମାତ୍ର ମାରିଲେ ସେ ତାଙ୍କର
ବିଧୁତିକ ଉତ୍ସମରୁପେ ରୁହି ପାରିଲ । ବିନ୍ଦୁ
କାହିଁକି ମାରିଲେ ବିନ୍ଦୁ ରୁହି ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ଆ—ଧର୍ମ କହି ସେ ଅସୁରକ୍ଷି କି ନାହିଁ ।

ଦୁ—ଠାରୀଶ୍ଵରା, ବିନ୍ଦୁ ପାଗଳ ହୋଇ ଗଲେଣି ।

ଆ—ପାଗଳ କଣରେ ପାପିଷ୍ଠ ?

ଦୁ—କଣ୍ଠେ ପାଗଳ ହୋଇ ଗଲେଣି । ମୁଁ ତାଙ୍କ
କହିଲ ‘ପରକୁ ଅସ’ ସେ କହିଲେ ପାଗଳ,
ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେଲୁ’ । ମୁଁ କହିଲ ‘ପାଗଳ,
ସମୟ ହେଲଣି,’ ସେ କହିଲେ ‘ପାଗଳ

କାହିଁ ।” ମୁଁ କହିଲି “ତାନା ଶୁଣି ଯାଉଅଛି,” ସେ କହିଲେ ‘ମୋର ଟଙ୍କା’ । ମୁଁ କହିଲି “ସାଥ୍ୟାଶୀ ତାକୁକନ୍ତି, ଖୋବ ଅସ” । ସେ କହିଲେ “ପାପିଷ୍ଠ ମୁଁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଦେଇଥିଲି କଣ କଲୁ ତୋର ସ'ଅନ୍ୟାଣୀ କିଏ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଯା ତୋର ଠାକୁଶାଳୀକୁ ପାଂସିରେ ଲଟକାଇ ଦେ ।

ଅ—କିଏ କହିଲୁ ରେ ?

ଦୃ—ବାବୁ କହିଲେ । କହିଲେ ମୋର ଘର ନାହିଁ, ସ୍ତ୍ରୀ ନାହିଁ । ଠାକୁଶାଳୀ ନାହିଁ । ଗୋଷରେ ମୋତେ ମାତ୍ର ମାରିଲେ ।

ଅ—ଯା, ପୁଣି ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ଥ ।

ଦୃ—ପୁଣି ଯା, ଅଉ ଥରେ ମାତ୍ର ଖାଇ ଘରରୁ ଫେର ଅ, ମୁଁ ଯିବ ନାହିଁ, ଅଉ ଜଣେ କାହାକୁ ପଠାଇ ।

ଅ—ଯା, ନୋହିଲେ ତୋର ଗୋଟିଏ ଗାଲ ପାଠ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ ।

ଦୃ—ବାଲା ଗୋଟିକ ବାଶୁ ଘଜି ଦେବେ ।

ଅ—ଯା କୌଣସି ତାଙ୍କୁ ଡାବ ଆଣ ।

ଦୃ—ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଫୁଲକ । ଭମେ ଗୋଡ଼ରେ ମାର ଦୁଆ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଢି ଯିବ, ସେ ଗୋଡ଼ରେ ମାର ଦେଲେ ଚାମ ପାଖକୁ ଗଢି ଅସବ ।

ରମ୍ପରେ ଦୂରିଓ ପୁନଃବାର ଜ୍ଞେସ୍ଥ ଅଣ୍ଟିପୋଲସଙ୍କୁ ତାହବା-କିମନ୍ତେ ଗଲ । ଅତ୍ରିନା ଅୟକ ଅଯେଯିବ କହିବାର ଦେଖି ଲୁସି କହିଲେ ‘ହୁ, ଏହେ ଅଯେଯିବ କିମା ଉପର ନୁହେ ।’ ଅତ୍ରିନା କହିଲେ “ରଗ୍ନୀ, କିମା ମୁଁ ଦରଶନ କରିବା କିମନ୍ତେ ମୁଁ ପିଧାସାତୁରୀ ଯାଏ ପାପ ରହି ବସିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଅଉ ଜଣେ ତାଙ୍କର ଘୋଗ କରୁଅଛି । ବଦ୍ୟାସାଥକିବଶତଃ କିମ୍ବିନ୍ଦ୍ୟନ ନମ୍ବୁ ହୋଇଅଛି । ଯଦି ସେପରି ତେବେ ସେହି ମୋହର ଘୋନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନମ୍ବୁ ଅତ୍ରିନି ଏହିରୁପେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ

ଲୁଗିଲେ । ଲୁସି ତାଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇବାକୁ ଲୁଗିଲେ ।

କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଟିପୋଲସ ପାନ୍ତିଶାଳ କୁ ପ୍ରତିବାଗମନ କର ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ଭୂର୍ବ୍ୟ ଦୂରିଓ ସେଠାରେ ବସିଅଛି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ “କିରେ ମିଜାଜିଯା ଠିକ ହେଲାବି ? ଯଦି ମାତ୍ର ଖାଇବାର ଜାହାରୀ ତେବେ ପୁଣିବାର ମେହ ସଙ୍ଗେ ରହସ୍ୟ କରିବ । ‘ତୁ ପାନ୍ତିଶାଳା ଜାଶୁନା’” “ଏକା ନେଇ ନାହିଁ,” “ତୋର ସାଥ୍ୟାଶୀ ମୋତେ ଖାଇବାର ତାକୁଖଲେ,” ପାଗଳପରି ଏ କଥାମାନ କହୁଥିଲୁ କାହିଁକି ? ଦୂରିଓ ପ୍ରତ୍ୱର କଥା ଶୁଣି ବସୁତ ହୋଇ କହିଲି “ବି କଥା, କେତେବେଳେ ଏକଥା ସବୁ କହିଲି ?” ଅଗ୍ନି—ଏହିନି, ଏହିଠରେ, ଅର୍ଦ୍ଧଶା ସଜ୍ଜା ହେଇ ନାହିଁ ।

ଦୃ—ମୁଁ ଅପଣଙ୍କ ନିକଟରୁ ଅସିଲ ପରେ ଅଉତ ଅପଙ୍କୁ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଅଗ୍ନି—ପାପିଷ୍ଠ, ଏହିନି ଏକା ଜାଶୁନା କହି, କହିଲୁ “ସାଥ୍ୟାଶୀ ଖାଇବାର ତାକୁକନ୍ତି” । ଦେଖ ତହିଁରେ ମୁଁ ଅଚିନ୍ୟ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।

‘ଦୂରିଓ ମନେ’, ଭାବିଲ ବୋଧ ହୁଏ ପ୍ରଭ ବୋଧସ ଶୁଭ ସମାଦ ପାଇ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେହି କାଗଣରୁ ଏପରି ରହସ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହା ଭାବ କହିଲି “ଅପଣଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦିତ ହେବାର ଦେଖି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ଦିତ ହେଲି, ବିରୁ ଏପରି ରହସ୍ୟ କରିବାର କାଗଣ କଣ କିମା ?” ଅଣ୍ଟିପୋଲସ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଦୂରିଓକୁ ପ୍ରହାର କଲେ । ଦୂରିଓ ତହିଁର କାଗଣ ନ ବୁଝି ଚିନ୍ତାର କରି କହିଲି “ଅଗ୍ନି, କାହିଁବ ଏତେଗୁଡ଼ାକ ମାତ୍ର ଖାଇଲି ?” ଅଣ୍ଟିପୋଲସ ଦୂରି ବିଶ୍ଵାସ ଯେ ବଜାରରେ ଏହି ଦୂରିଓ ସଙ୍ଗେ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ସୁଭର୍ଷ ଅଉ ଅୟକ ବିରୁ ନ କହ କେବଳ କହିଲେ “ତୁ କି ବୁଝି ନାହିଁ ?” ପ୍ରକୃତରେ ଦୂରିଓ କିନ୍ତୁ ବୁଝି ନାହିଁ; ପ୍ରତ୍ୱର କଥା ଶୁଣି

କହିଲୁ “ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ନାହିଁ”, କେବଳ ଏହି ବୁଝିଲୁ
ଯେ ମୁଁ ମାତ୍ର ଜାଇଛୁ ।”

ପ୍ରଭୁରୁତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି ବାଦାନୁବାଦ ହେଉ-
ଅଛି ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଶ୍ଵିପୋଲସର ପର୍ବତ
ଅନ୍ତରେ ଓ ତାଙ୍କ ଗର୍ବୀ ଲୁହିଯାନା ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଶ୍ଵି-
ପୋଲସର ଶୋକୁ ସେଠାରେ ଅଛି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।
ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି କନିଷ୍ଠ ଅଶ୍ଵିପୋଲସ ଅତିଶୟ-
ବସ୍ତିର ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତାଙ୍କର ସେପରି
ଭବ ଦେଖି ଅନ୍ତିନା କହିଲେ “ହୀୟ ଅଶ୍ଵିପୋଲସ,
ମୁଁ ଅନ୍ତିନା ନୁହେ କି ତୁମର ଭାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ । ସମୟ
ଥିଲେ ଯେତେବେଳେ ତୁମେ ଆମାଚିତ ହେଇ କହୁଥିଲୁ
ତି ମୋହର କଥା ଭିନ୍ନ ଅର କାହାର କଥା ତୁମ୍ଭର
କର୍ଣ୍ଣକୁ ମିଶ୍ର ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୋହର ମୁଖ ଭିନ୍ନ
ଅର କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭର କଷ୍ଟରେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ
ନାହିଁ । ମୋହର ଶ୍ରୀ ତମ ଅର କାହାରେ ଶ୍ରୀ ତୁମ୍ଭ
ହିତକୁ ସୁଜକର ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ, ମୋହର ରନନ
ଦିନ ଅର କାହାରି ରନନ ତୁମ୍ଭକୁ ମିଶ୍ର ଲଗେ ନାହିଁ ।
ବିନ୍ତ ଅଜ ଏଗରି ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁକି ଦିଅଛୁ! ତୁମ୍ଭ
ଜନ୍ମରୁ କାହିଁକି ତୁମେ ଅନ୍ତର ହୋଇଅଛୁ । ମୁଁ
ତୁମ୍ଭର ଅର୍ପଣାଜିନୀ, ମୋହଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୁଅ ନାହିଁ,
ମୁଁ ଯଦି ବ୍ୟର୍ବନ୍ଧିତ ହୁଏ ମୋତେ କି ତୁମେ ତୁମ୍ଭା
କୁରିବ ନାହିଁ । ଅମ୍ବ ବୁଝିକର ଏକ ଦେହ ଏକ ପ୍ରାଣ ।
ତୁମେ ପାପ କଲେ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ତହିଁର ଭାଗୀ
ହେବାକୁ ହେବ । ସୁତରଂ ସେପରି ଦୃଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ପରି-
ତ୍ୟାଗ କର, ମୋହର ଶଶର ଅକଳକିତ ରହ,
ତୁମ୍ଭର ମଧ୍ୟ ଶ୍ଵାର ଅକ୍ଷୟ ରହ ।”

ଅଶ୍ଵିପୋଲସ କି ଉତ୍ତର ଦେବେ ଦିହ ସ୍ତିର କରି
ନ ପାରି କହିଲେ ‘ସୁନ୍ଦର, ଏ କଥାମାନ କି ମୋତେ
କହୁଥାକୁ । ମୁଁ ଠାରୁ ଦୂର ଦଶା ହେବ ଅଛିଅଛୁ,
ତୁମ୍ଭର ଶକ୍ତ ମୋହ ପକ୍ଷରେ ଯେପରି ନୁତନ, ତୁମ୍ଭର
କଥାମନ ମଧ୍ୟ ସେହିପୁର ନୁତନ ।’ ଏହା ଶୁଣି ଲୁହି
କହିଲେ “ଛି ପ୍ରତିତଃ, ଏପରି କଥା କାହିଁ ଶିଖିଲ ? ସେ
ଏହିକଣ୍ଠ ଦୁମିଶ୍ରିତାର ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ତାକି ପଠାଇଥିଲେ ।”

କ-ଅଶ୍ଵି—ଦୁମିଶ୍ରିତାର ?

କ ଦୁ—ମୋହିଦାର ?

ଅନ୍ତି—ତୋରିବୁ'ର । ତୁହୁ ଫେରି ଯାଇ କହିଲୁ କ
ସେ ତୋତେ ପ୍ରହାର କଲେ, ତାଙ୍କର ଦର
ନାହିଁ କହିଲେ ଏବଂ ମେତେ ପଢ଼ୁଁ ବୋଲି
ଅନ୍ତିକାର କଲେ ।

ଅନ୍ତିନାର କଥା ଶୁଣି ଅଶ୍ଵିପୋଲସ ଦୁମିଶ୍ରିତାରଙ୍କୁ
“ତୋର ବି ଏ ରମଣୀ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି କଥା ହୋଇଥିଲା ?
ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କି ସୁନ୍ଦେ ଗୋର ପରିଚୟ ହେଲା ? ଦୁମିଶ୍ରି
କାତର ଭାବରେ ବହିଲୁ “ମୁଁ ତାଙ୍କ କେବେ ଦେଖି
ନାହିଁ ।” କିନ୍ତୁ ବଚାରରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଦୁମିଶ୍ରି ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର
ଯେଉଁ କଥା ହୋଇଥିଲା ତାହିଁ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ତିନାର କଥା
ଯେବେ ହୋଇ ଗଲା । ଅଶ୍ଵିପୋଲସ ଭାବରେ ଭାବିଷ୍ୟ
ରୁ ସେହି କଥାମାନ ମୋତେ କହୁଥିଲୁ ।” ଦୁମିଶ୍ରି କହିଲୁ
“ମୁଁ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେକେବେ କଥାକହୁନାହିଁ ।”
ଅନ୍ତିନା କନିଷ୍ଠ ଅଶ୍ଵିପୋଲସକୁ ଅପଣାର ସ୍ଵାମୀ ଭାବ
ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବୁଝାଇଲେ ଏବଂ ତୁମ୍ଭକୁ ଯିବାକୁ
ଅନ୍ତରେଥ କଲେ । ଅଶ୍ଵିପୋଲସ ମନେ, ଭାବରେ
“ଏ ରମଣୀ ମୋତେ ଲକ୍ଷ କର ସବୁ କଥା କହୁଅଛୁ,
ଏଥର କାରଣ କଣ, ମୁଁ ତ ସ୍ଵପ୍ନରେ ଦିବାତ ହୋଇଅଛୁ
ନା ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିନ୍ତାବିଷ୍ଵାରେ ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣୁଅଛୁ ।
କ ଅଗ ରକ୍ଷୁ କର୍ଣ୍ଣର କୌଣସି ତୁମ୍ଭ ହୋଇଅଛୁ ?
ଯାହା ହେଉ ଏଥର ରହସ୍ୟ ରେତ କରିବାକୁ ହେବ ।
ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କ କଥାମୁସାରେ ବାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ।”
ସେ ଯଜାକୁ ସମ୍ଭାବ ଦେଲେ; ଲୁହି ଦୁମିଶ୍ରିକୁ ତାତି କହିଲେ
“ଯା, ଶ୍ରୀଜନର ସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।” ଦୁମିଶ୍ରି ମନେ,
ଭାବରେ ଏ ଗୋଟିଏ ପଶୁ ସ୍ଥାନ ଅଟି । ଯାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
କଥା କହୁଅଛୁ ସେ ଶୁତାକ ତାଥିଣୀ, ତାଙ୍କ କଥ
ନଶ୍ଵରିଲେ ଏହି ଫଳ ହେବ ଯେ ସେମାନେ ଅମୂଳକର୍ତ୍ତା
ରକ୍ତ ଶୋଷି ଜାବନରେ ମରିବେ ।” ଦୁମିଶ୍ରି
ଦେଖି ଲୁହି କହିଲେ “କରେ କଣ ଧୂମକୁ ଜାବି

କହିବ ?” ଦୂରିତେ ଶ୍ରୀ ହୋଇ ଅଣିପୋଲସକୁ କହିଲ
“ପ୍ରତ୍ୟେ, ମୋହର ଦେହଙ୍କ କି ବନ୍ଦଳ ଗଲଣି ?

ଅଣି—ତୋର ମନଠା ବଦଳ ଯାଉଛି, ଏବେ ମୋର ମନ୍ତ୍ର
ସେହି ଦଶା ।

ଦୁ—ଅଜ୍ଞା ଜାହିଁ, ମନ ଓ ଦେହ ଉଚ୍ଚପୂର ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହୋଇଥାଏ ।

ଅଣି—ତୋର ଯେଉଁ ଦେହ ଧଳ ସେହି ଦେହ ଅଛି ।

ଦୁ—ନାହିଁ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ ମାଙ୍ଗତ ହୋଇଗଲିଗି ।

ଲୁ—ନାହିଁ, ତୁ ଗୋଟାଏ ଗଥ ହୋଇ ଗଲୁଗି ।

ଦୁ—ଠିକ୍, ଜାହା କୋହିଲେ କି ଏମାଜେ ମୋତେ
ଚିହ୍ନ ଅଛନ୍ତି ଅରମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନ ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀନା ଅଜ୍ଞା ଅନେକଙ୍ଗ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି
“କହିଲେ ଅସ ଘେଜନବୁ ଯିବା, ପ୍ରତ୍ୟେ ରୂପେ
ମିଳ ଅର ବିଦ୍ୱିତ କର ନାହିଁ ।” ପରେ ଦୂରିତ୍ତକୁ କବି
କହିଲେ “ଦୂରିତ୍ତ ତୁ ହାର ଜଗିଥରୁ ଯଦି କେହି
ବାକୁଙ୍ଗୁ ଜୋଜନ୍ତ ତେବେ କହିବୁ ସେ ଭୋଜନ ରୁକ୍ତି
ଅଛନ୍ତି କାହାରିବୁ ଗୁହ ମଧ୍ୟରୁ ଅସିବାକୁ ଦରୁ ନାହିଁ ।”
ଆଣିପୋଲସ ଶ୍ରୀନାରେ “ଏ କି କାଣ୍ଟ, ମୁଁ ପୃଥିବୀରେ
ଅଛି, କି ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅଛି, କି ନରକରେ ଅଛି ? ନିହିଁ ତ
କି ଜାଗରିତ ? ସଞ୍ଚାନ କି ଅଞ୍ଚାନ ? ଏମାଜେ ମୋତେ
ଚିହ୍ନ ଅଛନ୍ତି ବିନ୍ତୁ ମୁଁ ମୋତେ ଚିହ୍ନ ପାରୁ ନାହିଁ ।
ଯାହା ହେଉ ସେମାଜେ ଯେପରି କହିବେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ
ସେହିପରି କହିବ ।” ସମ୍ମରି ଗମନୋଦୟତ ଦେଖି
ଦୂରିତ୍ତ ଅଣିପୋଲସକୁ ପରିଚିଲ “ପ୍ରତ୍ୟେ ମୁଁ କି ହାର
କିମ୍ବା ବସିବ ? ଶ୍ରୀନା କହିଲେ “ହଁ, କାହାକୁ ଛାନ୍ତିରୁ
ଅଛି, ପଡ଼ିଲେ ତୋର ଗାଲ ପାଠ ରାଜିବ ।”

ସମସ୍ତେ ଜେଦ୍ୟା ଅଣିପୋଲସ ଗୁହ ମଧ୍ୟରେ
ଦେଖି ରେ ରିଚର୍ବ ହାର ରୁକ୍ତ କର ଦେଲେ ।

ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥବନ୍ଧୁର ଦୋଷ ।

ଶୁକ୍ଳ ପଣ୍ଡିତ ।

ଶେଖି ।

କହ କହ ପରିବର କି ନାମ ଅଟେ ତୋହର
କି ସୁନ୍ଦର ଦଶୁଅଛି ତୋର ଶଶିର,

ମରକତ କାନ୍ତି ଦଳ ଦଶାର କିପରି ହଳ
ଉପମା ଦେବକୁ ନାହିଁ ବିଜ୍ଞାପନ ।

ଗଗନେ ତୁ ଉଠି ହରଷେ

ଶବନ୍ଦେ ଶବଣେ ମୋର ସୁଧା ବରଷେ । ୧ ।

ଅବୁଣ ଉଦୟ କାଳେ ସନ୍ଧାର କିରଣ ଜାଳେ
ପ୍ରତିଫଳ ଅକଣରେ ତୋ କଳେବର,

ଦଶ ଯେବେ ହରିଦ୍ଵର୍ଷି—ମଣି ପରେ କି ଶୁଭର୍ଷି
ତଳ, ହୋଇ ଅଛି, ଆହା କି ମନୋହର !

କି ଅନନ୍ତ ସୁନ ତରଙ୍ଗ

ଶୁଷ୍ଟି ଗଗନ ଜଳରେ, ବ୍ରାହ୍ମ କିରଙ୍ଗ । ୨ ।

ତୋ ନ୍ୟାୟ ସଙ୍ଗୀତ ଜଗତ କରେ ପ୍ରାଦିତ
ଅନନ୍ତ ପ୍ରବାହେ ଯଥା ଶଶୀ କିରଣେ,

ଆହା କିରୁପ ଧନୀ ! ତରଙ୍ଗେ ନାହିଁ ତୁଳନା
ଧନ୍ୟ ବିଧାତା ତୋହର ଶିଳ୍ପିକ ପଣେ ।

ଦେଖି ରୁପ ଦରବ ତୋର,

ବିନ୍ତୁ ଶୁଣ ଶବ୍ଦ ସ୍ତ୍ରୀ ତୁଦୟ ମୋର । ୩ ।

ତୋ ସୁଧା ପ୍ରଣୟ ଗୀତ ପ୍ରାଣ କରେ ପୁଲକିର
କି ସୁନ୍ଦର ସୁଲଜିତ ମଧୁର ସ୍ଵର,

ତୋର କି ଅନନ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ସୁନ ପ୍ରବାହେ ତୁଦୟ
ପୂରିଅଛି, ନାହିଁ ତହିଁ ସପାର ରୟ ।

ବୁଝୁଅଛୁ ଶାଶ୍ଵତ ସୁନ୍ଦର

ନ ଜାଣୁ କାହାକୁ ପ୍ରାଣେ କହନ୍ତି ହୁଏଇ । ୪ ।

ଶ୍ରୀମୁମାନେ ମହିଦାସୀ ବୁଝୁ ସୁନ-ଶୁଦ୍ଧରାଗି
କେବେ କାନ୍ତି କେବେ ହସୁ ନାହିଁ ନିଶ୍ଚଯ୍ୟ

ଯେତେ ହସେଲେ ପ୍ରାଣରେ ଯାଗନା ଥାଏ ତିରରେ
ସର୍ବଦା ଅଭିବ ସିନ୍ଧୁ-ମନ୍ଦିର ତୁଦୟ ।

ପରି ତୁହା କର ପ୍ରଦାନ

ତୋର ସେ ମଙ୍ଗଳମୟ ସୁନ ପରଶର । ୫ ।

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥବରଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ।

ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ।

ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କୃଷି ପ୍ରଥାନ ଦେଖ ଅଟେ । ଧାନ୍ୟକୁ ପ୍ରଥାନ କୃଷି । ତହଁ ଉପରେ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳବାସୀ ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ ସମ୍ମୁଦ୍ରୀ-ରୂପେ କରିବ କରନ୍ତି । ପ୍ରାସି, ମୁଗ ପ୍ରଭାତ ଶାନ୍ତି ପଦାର୍ଥ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଉପ୍ରାଦୟ ହୋଇଥାଏ । କେବଳ ହୀହୀ, ମୁଗ ଉପରେ ପ୍ରାଣଥାରଣ ହୋଇ ନ ଥାରେ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୃଷି ମଧ୍ୟରେ ଜତା, ହୋଇ, ଦୁଗୁଡ଼ା, ଆଜ୍ଞା, ବାଇରଣ, କଣ୍ଠାରୁ, ବୋଇତାଙ୍କ ଅତି ଅତି ସାମାନ୍ୟ । ତାହା ବିଦ୍ୟୁ ଦ୍ୱାରା ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଧନ ଉପାର୍କନ ହେଲେହେଁ ତାହା ପାଇବାରିକ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ହୁଏ । ବଙ୍ଗ ପ୍ରଭୁତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ନାନାବିଧ କୃଷି ବହୁ ପରିମାଣରେ ଜାତ ହୁଏ । କେବଳ ଧାନ୍ୟ ନିଷ୍ଠା ହେଲେ ସେ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର ବିଶେଷ କ୍ଷତି ଓ କଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ; କାରଣ ସେ ଦେଶବାସୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୃଷି-ଜାତ ପଦାର୍ଥ ବନ୍ଧୁଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ଅର୍ଥ ଲାଗ କରନ୍ତି ଏବଂ ଶାନ୍ତି ପଦାର୍ଥ ହିୟ କରିବାକୁ ସମ୍ମ ହୁଅଛି; ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଶରେ ବିଶେଷ ପ୍ରକାର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରଚାଳିତ ଅଛି । ସହସ୍ର, ବ୍ୟକ୍ତି ସେଥରେ ନିୟମିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାପାର୍ଶ୍ଵନବାରୀ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଉତ୍ତଳରେ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପ୍ରେକ୍ଷଣ ଓ ଧାନ୍ୟ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳବାସୀ-ଜାତର ସବ୍ରାହମ ପ୍ରଥାନ ଶାନ୍ତି । ଅତି ଦୃଢ଼ି ବା ଅନାବୁଦ୍ଧି-ଦ୍ୱାରା ଧାନ୍ୟ ଫ୍ୟଲ ବିନଷ୍ଟ ହେଲେ ହୁଅର ସାମାଜିକେ ନାହିଁ, ସୁତରଂ ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ଉପରୁତି ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେ ଧନ, ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ଧାନ୍ୟକା ହୁଏ, ଏହା କାହାରିକୁ ଅବସ୍ଥା ନାହିଁ । ଏତଦେଶରେ ନିର୍ମାଣ ହୁଏ ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବନ୍ଧୁଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟବାଦୀ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣ ରକ୍ଷାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ଓ ଗବଣ୍ମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷାବାଦ ନିମନ୍ତେ ଜକାବିରେ ଅନେକ ଈକ୍ଷା ଅତିଧିକ

ସୁଦରେ ଦାଦନ ଦେଇ ଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଉପକାର କରିଯାଏ ତାହା ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଓ ସାମଧ୍ୟକ । ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ବିବାରଣର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ତେଣିକି ଥାଉ, ବରଞ୍ଚ ଦିନ, ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ହେବାର ବିଶେଷ, କାରଣ ସଂଘଟନ ହେଉଥାଏ । ତାହା କେବି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ବି ବି କାରଣ ସଂଘଟନକାରୀ ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ବୃଦ୍ଧିର ଅଧିକା ହେଉଥାଏ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରିଯାଉ ।—

୧ । ଦୁର୍ଲକ୍ଷ ଉତ୍ସବରାତା ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ,—ଜଙ୍ଗଲ, —ଅର୍ଥାତ୍ ତତ୍ତ୍ଵବିଦ୍ୟା ଲାଭ ଗୁରୁତ୍ୱ ପୂର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱାରା । ଜଙ୍ଗଲ ପୁଣ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ବେଣ୍ଣା, ଦାସ, ପତ୍ର, ତେବେ, ମୂଳ ପ୍ରଭୁତି ପଢ଼ି ପଢ଼ି ପଚାର ଶତରେ ପରିଣିତ ହୁଏ । ତାହା ବୃକ୍ଷରେ ଥୋଇ ଯାଇ ଜମିରେ ପଢ଼ି ଉତ୍ସବରାତା ବୃକ୍ଷ କରେ । ଜଙ୍ଗଲ ଜମି ଅବାଦ କରିଗଲେ ତାହା ପ୍ରଥମ-କେତେକ ବର୍ଷ ବହୁଲ ପରିମାଣରେ ଫ୍ୟଲ ଉପ୍ରାଦୟ କରେ । ଦ୍ୟମଣଃ ଉତ୍ସବରାତା ଶକ୍ତି ହ୍ରାସ ହୋଇ ଫ୍ୟଲର ପରିମାଣ ହ୍ରାସ କରଇ ଥାଏ । ଏଥରୁ ଦେଶା ଯାଉଥାଏ ଯେ ଜଙ୍ଗଲ ନାଶ କରିବା ଉତ୍ସବ ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଙ୍ଗଲର ଲୋକମାତ୍ର ଦୁଷ୍ଟ ଗୋଟିରେ ହୁଏ ହୁଏ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଜଙ୍ଗଲ ଆବାଦୀ ଭୂମିରେ ପରିଣିତ ହୋଇଥାଏ । ପଢ଼ିଥ ଜମି ନାହିଁ, ବେଣ୍ଣା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାସ ଲୋହୋଇଥାଏ । ସ୍ମୃତି ଜଙ୍ଗଲ ନାଶହୀଁ ଉତ୍ସବରାତା ନାଶର ଏକ କାରଣ ଅଟେ ।

ଅଛି;—ଗୋରୁ, ମହିଷ, ଚତ୍ର, ମେଣ୍ଡା ପଢ଼ିତି ଜୀବ ଜହୁର ଅଛି ଜମିରେ ପଢ଼ି ପଚାର ବିଶେଷ ପ୍ରକାରେ ଉତ୍ସବରାତା ମୂର୍ଖ କରେ । ଅଜିକାଳ ବିଲିକତା ପ୍ରଭୁତି ସ୍ଥାନମାନ-କରେ ଅଛି ବଳରେ ପ୍ରେଣ କରିଯାଇ ଜତସ୍ତୁରୁଷ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥାଏ, ତାହା ଲୋକେ କଷ୍ଟ କରି ଶାକବଳ ଆଦି ବିଗ୍ରହରେ ପକାନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନ ଜମିରେ ପଢ଼ି ପଚାର ଜତ ହେଉଥିଲା । ଶିକ୍ଷାଚ

ସଙ୍ଗେ, ଅହୁ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର ବିଦେଶସାମ୍ରତ ସୁଧିପାତ ଅରମ୍ଭ ହେବାରୁ ସେ ସମସ୍ତ ଆରୁ ଜନିରେ ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ନାହିଁ । ମୁଠ ଗୋ-ମହିଷାଦିକୁ ନିଷେଷ କଲୁଷଣି ହାତିମାନେ ତତ୍କଷଟାଟ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ବାହାର କରି ନିଅନ୍ତି ଓ ଶୁଣାଇ ମହାଜନଙ୍କ ନିକଟରେ ବହିପୁ କରନ୍ତି । ପରେ ଅହୁ ସବୁ ସାଉଁଟ ନେଇ ଗାନ୍ଧି, ସହବରୁ ବର୍ଷାନ କରନ୍ତି । ଅଜିକାଳି ହାତ୍ତ ଓ ମୁସଲମାନମାନେ ଜନିଦୀରମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ସେମାନଙ୍କ ମାହାଲରୁ ଅହୁ ଚନ୍ଦ୍ର ନେବା ସକାଣେ ପଢ଼ା ନେଉ ଅଛନ୍ତି । ସୁତରଂ ଅହୁ ଚନ୍ଦ୍ରହାଶ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଭୁମିର ଉତ୍ସରତା ଦୃଢ଼ି ହେଉଥିଲ ତାହା ଲୋପ ହୋଇଅଛି ।

ଗୋ-ମୟ;—ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ବଣ ଜଙ୍ଗଳ ଅନାବାଦୀ ପରିତ ଜନି ଥିବାରୁ ଲୋକେ କାଷ୍ଟ ବେଣାଫ ଅହରଣ କରି ପରିବାରର ରନ୍ଧନକାଳ କାର୍ଯ୍ୟର ବିବହାର କରୁଥିଲେ । ଗୋମୟ ବିଲରେ ପଡ଼ି ରହି ଥିଲ ଓ ଗୋହାଳର ଗୋମୟ ଏକ ଖୁମରେ ଜମା କରି ରଖି ଥିଲେ । ଶିଶୁବାଦ ସମୟରେ କୃଷକମାନେ ତାହା ଅପଣା ଜନିରେ ନିଷେଷ କରି ତାହାର ଉତ୍ସରତା ଶକ୍ତି ବଢ଼ାଇ ଥିଲେ । କିମଣଃ ବଣ ଜଙ୍ଗଳ ପରିତ କୁମି ଅଦି ଜ୍ଞାବାଦ ଜମାରେ ପରିଣତ ହେବାରୁ କୃଷକମାନେ ଜ୍ଞାଲନ କାଷ୍ଟ ଅଭିଭବ ଗୋହାଳର ଗୋମୟ ଓ ବିଲରୁ ଗୋମୟ ସାଉଁଟ ଅଣି ଦସି ପ୍ରମୁତ କରି ଜାଲନ୍ତି । ସୁତରଂ ତାହା ବଳକା ହେଉ ନ ଥିବାରୁ କୃଷକମାନେ ବିଲରେ ପରାଇବାକୁ ସମ୍ମୁଖୀ ଅନ୍ତମ ହେଲାଥିବନ୍ତି । ସୁନରପି ଗୋଚରର ପରିମାଣ ହ୍ରାସ ହେଉ ଥିବାରୁ ଗୋମୟର ପରିମାଣ ହିମଣଃ ହ୍ରାସ ହେଲାଥିବନ୍ତି । ଯଥେଷ୍ଟ ଚର ଅଭିଭବ ଗୋ-ମହିଷାଦିକୁ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅନେକ କମି ଗଲଣ ଓ ଯାଉଥିବନ୍ତି । ଶିଶୁ ନିମନ୍ତେ କୃଷକମାନେ କେବଳ କୃଷକଦିନରୁ ବିଶେଷ ଯହୁ କରନ୍ତି, ମାସ ଗୋରୁର ଅନେକ ପରିମାଣରେ ହ୍ରାସ ଲଭିଲଣି ଗଜ ରେ ଗବର୍ଣ୍ମେଣ୍ଟ ମୌତାମାନରେ ବିହିଁ, ଏକ ଦ୍ୱାରା ରଖିଥିବାକୁ ଗୋ-ଜ୍ଞବ ପ୍ରକାର

ସାମାଜିକ ଉପକାର କଣ୍ଠ ହୋଇଥିବି । ସେବା ନ ଥିଲେ ବୋଥ ହୃଦୟ ଗୋକୁଳ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥାନା । ତେବେ ପ୍ରତାଏ ଗୋତର ଭାଜି ଗୁଣ କରିବାକୁ ତୁଟ୍ଟ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଗବର୍ଣ୍ମେଣ୍ଟ ନୋଟ୍ସହାର ତାହି କୁ ଉଠାଇ ଦେଇଥିବନ୍ତି ଓ ମଧ୍ୟ କାହାର କୁ ଜରିମାନା କରୁ ଅଛନ୍ତି । କୃଷତ ପରିଷର ବରିଷ୍ଣଳୀ ହିତ ଏକ ଫୁଟ ବା ଅଧିମୁକ୍ତରେ ପରିଣତ ହେଲଣି । ତାହିଁ ଉପରେ ନିରାପଦିରେ ଗତାପ୍ତ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ହିତ ଓ ପତ୍ରଗୁରେ ବିସ୍ତର ବେଣା ଜାତ ହେଉ ଥିଲ । ସେହି ବେଣା କୃଷକମାନେ କାଟି ନେଇ ଘର ଛପରବନ କରୁଥିଲେ ଓ ମଧ୍ୟ ଜାତିଥିଲେ । ସେହି ବେଣାକୁ କାରଞ୍ଚ ତମ୍ଭୁ ଥିଲ, ତାହା ଲୋକେ ଛାଟ ଅଣି ପାହିଆ, ପୁଣ୍ୟଶୁଣୀ, ପହଞ୍ଚାଥି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ । ଏ ଦେଶର ବେଣା ନମ୍ବର ହେବାରୁ ଦୂରଦୂରନୁହରୁ କାରଞ୍ଚ ଅବି ଧାହେବମାନକର ଟୋପି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବହିପୁ ହେଉଥିବା ।

ବନ୍ୟାଜଳ;—ଉତ୍କଳର ନଦୀ ସମ୍ମର ଅଛନ୍ତି ପାରତିର କାନନାକଣ୍ଠ ଗତଜାତ ପ୍ରଦେଶରୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହେଉ ସମୁଦ୍ରରେ ପରିତ ହୋଇଥିବା । ବୃକ୍ଷି କାଳରେ ପରିତ ଓ ଜଙ୍ଗଳ ମଧ୍ୟରୁ ପଂକ୍ତି(ପଳଟି) ଆଦି ଥୋଇ ଥିବ ବନ୍ଦା ଜଳଦାର ସର୍ବତ ନେଇ ହୋଇ ଏକ ଜମିର ଉତ୍ସରତା ଦିର୍ଘତାରୁପେ ବଢ଼ାଇ ଥାଏ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଅବା ଶାକ ବର୍ଷରେ ଥରେ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପରିଷର ବନ୍ଦା ଜଳରେ ପ୍ଲାଟି ହେଲେ ପାଇସ ଉତ୍ସରତା ପରେ ଅସାମ ଉତ୍ସରତା ଦାସତ ହୃଦ । ଏହା କୃଷକରୁନ ବିଶେଷ ଅନୁଭବ କରିଥିବନ୍ତି ଏବଂ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିକଷା ଫଳ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୃଦ । ବନ ନିପୁମ (Embankment system) ଦ୍ୱାରା ଏହା କେତେବେ ପରିମାଣରେ ନିବାରିତ ହୋଇଥିବା । ମହାନଦୀ, ବିରୁଧା, ବୈତରଣୀ, ଜଗମୁଖ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଣ୍ଟା ପ୍ରକାର ହୃଦତ୍ତ, ନଦୀର ଉତ୍ସରତା ପାଣ୍ଡୁରେ ସରକାର ବାହାରୁର ପାଣ୍ଡୁବର୍ତ୍ତି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କୁ ବନ୍ୟାର ଉତ୍ସରତାକାଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦ ବାନ୍ଧିଥିବନ୍ତି । ଏକବିବେ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ମହିତ ଥାଏ । ବିଶେଷ ବନ୍ୟାରେ ପାଣ୍ଡୁବର୍ତ୍ତି ଗ୍ରାମମାନ ଭାବୀ ଯାଇ ଅନେକ

ଅନିଷ୍ଟ କରୁଥିଲା, ତାହା ବନ ସ୍ଵାର ବିଦୁରତ କଣ
ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ତଦ୍ୱାରା ଜମିର ଉବ୍ରତା ଶକ୍ତି
ଯେ କେତେବେ ପରିମାଣରେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ କଣ ହୋଇଅଛି
ସେହିରେ ଅଶ୍ରୁମାତ୍ର ସନ୍ନେହ ନାହିଁ ।

୧ । ଏକପ୍ରକାର ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ—ଏକ ଜମିରେ ହିନ୍ଦାଗତ ଅବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣ ଏକପ୍ରକାର ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ କଲେ ସେହି ଜମିର ଯେଉଁ ଅଂଶ, ଶୁଣ ବ, ପଦାର୍ଥ (Elements) ନେଇ ଉକ୍ତ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ କାତ ହୁଏ ତାହା ହିନ୍ଦାଗତ ନିଃଶେଷ ହୁଏ । ଅତି ବା ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ତାହା ନ ଯୋଗାଇଲେ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଶକ୍ତି ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଏ । ମୁଣ୍ଡରଙ୍ଗ ପୂର୍ବବିତ୍ତ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଶକ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ, ଆଖୁ ଶୁଣ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟିବାନ୍ତି । ବ ଗାଚ ଶ ଏକ ଶେତରେ ହିନ୍ଦାଗତ ସମୟରିମାଣରେ ଅଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ଶୁଣ୍ଠି ଦେଖା ଯାଉ ଅଛି ଯେ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଭାବରେ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗାଇବାର ଉଚ୍ଚିତ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଭୂମିକ । ଏକ ପ୍ରକାର ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ କରିବାର ଶକ୍ତି ଶ୍ରୀଷ୍ଟ ହେବାର ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ସେ ସମ୍ବେଦର ଉକ୍ତ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଅବାଦ ବନ କରି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଉଚ୍ଚିତ । ତାହା ଉତ୍ତରମରୁପେ ନ ହେଲେ ଭୂମି କିନ୍ତୁ କାଳ ପାଇଁ ପଢ଼ିବା ଉଚ୍ଚିତ ନ ହେଲେ କିନ୍ତୁ ପଢ଼ିବା ଉଚ୍ଚିତ । କିନ୍ତୁ କାଳ ପଢ଼ିବା ଉଚ୍ଚିତ ନ ହେଲେ ସମ୍ମାନକରୁଥିବା ଉଚ୍ଚିତ । ଏହା ନିଶ୍ଚିପ୍ତ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଭୂମିର ଅବସ୍ଥା ଓ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ କୃଷକ ପକ୍ଷରେ ସୁକଥା ହୋଇ ପାରେ । ଏହା କେବଳ ପାଇଁ ଏହା ନିଶ୍ଚିପ୍ତ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଭୂମିର ଅବସ୍ଥା ଓ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ କୃଷକ ପକ୍ଷରେ ସୁକଥା ହୋଇ ପାରେ । ଏହା ହୋଇ ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଶକ୍ତି ଗରିବ କରିବା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ମବପର ନୁହେ । ଏହା ହୋଇ ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଶକ୍ତି ଗରିବ କରିବାର ସମ୍ମବପର ନୁହେ । ଉତ୍ତର ଠେକ୍ ଜମିରେ ଧାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ହୋଇ ପାରେ । ଗମ୍ଭୀର ଧାନ୍ୟ ଜମିରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ ହୋଇ ପାରେ ।

ଭିନ୍ନ' ପ୍ରକାର ଧାନ୍ୟ ହେଉ ପାରେ । ନବୀ ଓ କେନାଳର ପାଣ୍ଡିବିତ୍ତୀ ଗମ୍ଭୀର ଜମିରେ ଶେଷ ବିଶ୍ଵର ପରିମାଣରେ ହେବାର ଦେଖାଯାଏ । ନବୀ ପାଣ୍ଡିବିତ୍ତୀ ବନବାନ୍ତିଲରେ ପ୍ଲାବିତ ହେଲେହେଁ ତହିଁରେ ଆଖୁ ଓ ଦେଖିବା ପକ୍ଷେ ବାଥା ଘଟେ ନାହିଁ । ବରଞ୍ଚ ପରୁ ପଢ଼ି ବର୍ତ୍ତ ଫ୍ରେଶ୍‌ମାଣରେ ଉକ୍ତ ଫ୍ରେଶ୍‌ମୁଖ୍ୟମାନ କରିଥାଏ ।

୨ । ଅଞ୍ଜିତା,— ଉତ୍କଳର କୃଷକଶ୍ରେଣୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଞ୍ଜି, ପରିଷ୍କରଗତ ପ୍ରଥା ଶ୍ରୀମାନ୍ତ ଉତ୍କଳ ନହନ୍ତି । ପୂର୍ବ ପ୍ରଚଳନ ମରହଟୀ ପ୍ରଥାର କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବ୍ୟକ୍ତିକମ ଘଟାଇଲେ ସେମାନେ ବିଜେଷ ବରକୁ ହୁଅନ୍ତି । ଉତ୍କଳର କଥା କହିଲେ ସେମାନେ ତାଙ୍କିଲୁ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି, ଅଣ୍ଟମାତ୍ର ତୁମେଥ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଞ୍ଚ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହନ୍ତି “ତେମେ କଣ ଜାଣ, ବାପ, ଗୋପ ବାପ ଏହିପରି କରିଅଛନ୍ତି, ଗ୍ରମେ ସେହିପରି କରୁଅଛୁଁ, ଏହିପରି ଭରବାଳ ଗଲାଅଛୁଁ” । କାକ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପକ୍ଷୀ ପିଗକାଳ ବସାର ମୁହଁ ଉପରକୁ କରି ଆନ୍ତି । ସେଥିରେ ଶୁଣ, ବର୍ଷା, ଶିଳାପଥର ପଢ଼େ; ବୃକ୍ଷର ତାଳ ପବନରେ ଶୁଣି ପଢ଼ି ପାରେ ଏପରି ବିପର୍ବରୁ ରକ୍ଷା ନମନେ, ବିଷାର ମୁହଁ ଜଳକୁ ବା ପାଖକୁ କରିବାର ବୁଝି ନାହିଁ । ସେମାନେ ସେପରି ସ୍ଥାନିକ ଜ୍ଞାନ (Instinct)ରେ ପରିଚିତ, ଅମ୍ବ ଦେଖରେ କୃଷକଶ୍ରେଣୀ ତପ୍ରବରୁ ପରି ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଓ ଅଜ ବିଶ୍ଵାସ (Superstition)ରେ ବିଶେଷରୁ ପରିଚିତ । ଶିକ୍ଷର ବିଶ୍ଵାସ ନ ହେଲେ କୁପ୍ରଥା ଓ କୁବିଶ୍ଵାସ ଦୁଃଖବାର ସମ୍ବନ୍ଧବାନ ନାହିଁ ; ପାଣ୍ଡିବିତ୍ତୀ ଦେଶର କୃଷକମାନଙ୍କଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖି ସୁନ୍ଦର ଶିକ୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ । ନିକର ଜ୍ଞାନ ପକ୍ଷୀ ପକ୍ଷୀ କରୁଥିବା ନ ହେଲେ ସହସ୍ରବାର ଅନ୍ତରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶପୂର୍ବକ ଦେଖାଇ ଦେଲେହେଁ ଦିଶର ନାହିଁ । ଉତ୍କଳରେ ଗୋଟିଏ କଥାଅଛି (Eyes and no eyes) ଅର୍ଥାତ୍ ଚକ୍ଷୁ ଥାର ଚକ୍ଷୁ ନାହିଁ; ଚକ୍ଷୁ ଥାବୁଁ, ଦେଖିଥାବୁଁ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନଭାବେ ଦୃଶ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ତତ୍ତ୍ଵ ଦେଖିଥାବୁଁ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷର ଉତ୍କଳ ନ ହେଲେ ଜ୍ଞାନରେ ଉତ୍କଳଟି ଜ୍ଞାନର ଉତ୍କଳଟି ନ ହେଲେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ

ଆଜା କର୍ଯ୍ୟାଏ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ହେବ ନାହିଁ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃଷକଶ୍ରେଣୀ କାବଳ୍ଲି ରହିବେ, ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

୪ । ଲୋକବୁଦ୍ଧି,—ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ୍ ପ୍ରତି ଦଶବଞ୍ଚରେ ଥରେ ଦେଶର ଜନପଦଖା ଗଣନା କରିଥାନ୍ତି । ସେହିପଦ୍ରିଷ୍ଟିରେ ଦେଶଯାଏ ଯେ ଦେଶର ଲୋକଶ୍ରେଣୀ କୃଷକଶ୍ରେଣୀ ହୁମାଗତ ବୁଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ଜନ ବୁଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେକିମ୍ବନ୍ ଗୁରୁ ତମିର ବା ବାଣିଜ୍ୟବ୍ୟବସାୟର ବୁଦ୍ଧି ହେଲେ କ୍ଷତି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କୁଟୁମ୍ବରେ ଯେତେ ଲୋକଶ୍ରେଣୀ ବନ୍ଧୁଅଛି, ତତ୍ପରମାଣରେ ଗୁରୁ ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ ; ବରଞ୍ଚ କମି ଯାଉଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶରେ ଅନାବାଧୀ ପତ୍ରିତ କମି ଅତି ବରଳ । ଅଭିବ ବଶର୍ତ୍ତା ବନ୍ଧୁଗ୍ରହ୍ୟ ହୋଇ ଲୋକେ ବନ୍ଧକ ବନ୍ଧିଥୁ ଅଛି ଦ୍ୱାରା କମି ହସ୍ତାନ୍ତର କରି ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଅୟକ ହୃଦୟର ଗରିବ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କମି ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ହୃଦୟର ମହାଜନମାନେ ତାହା କମି ବନ୍ଧୁଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି କମିଗତ ହସ୍ତାନ୍ତର ଦ୍ୱାରା ଅନେକ କୁଟୁମ୍ବ ଦିଃରୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ସେମାନେ କେବଳ ଭାଗ ବନ୍ଧର ଗୁରୁ ଓ ମୟୁର କଥିବା ଦ୍ୱାରା କଞ୍ଚିତରେ ଦିନପାତା କରୁଅଛନ୍ତି । ଯୁଗ ଜନବୁଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ, ଜମିର ମୂଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବାଧେଶୀ ବୁଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ଯେଉଁ ରଥୁରସତ୍ତର ମୂଲ୍ୟ ପଢ଼େ ୫୨୦ ଟଙ୍କା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ୫୧୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠି ଲାଗି । ଓଡ଼ିଶାର ଅୟକ କଂଶ ଲୋକେ ଗରିବ, ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏତେ ଅୟକ ମୂଲ୍ୟରେ କମି କଷ୍ଟ କରିବା ହୁଅଛି ।

ଗତ ଦିନୋବସ୍ତୁରେ କମିଦାରମାନଙ୍କର ଦେୟ ସତକାଶ ହୁଏ ଅଛିଯୁ ବୁଦ୍ଧି ହୋଇବ, କମିଦାରମାନଙ୍କର ହୁଏ ଅନେକ ପଶୁମାଣରେ ହୁଏ ହୋଇଅଛି । ସେମାନେ ଏ ଅର ଟଙ୍କା ଝାଁଜାରେ ବିଲ୍ ନ କରି କେବଳ କରିବାରେ ପ୍ରକାମକୁ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଟଙ୍କା ଶତଶାହିରେ (one rent)ରେ ପ୍ରକାକର ଯେଉର ଲାଭ ହୁଏ, ଏହିପରି ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ, କାରଣ କମିଦାରଙ୍କୁ ଏହି ଦେଇବାକୁ ପଡ଼େ ।

* । ଶିଳ୍ପନେଷ,—ଓଡ଼ିଶାରେ ତନ୍ତ୍ର, ତେଲି, କୁମୁର, କମାର, ବହାର, ଶଖାଶ, କଂସାଶ, ମାଳୀ ପ୍ରତିକି କେତେବୁଦ୍ଧି ଜାତି ବାରପାଠକ ବା ହାଟଆ ଜାତି ବୋଲି ଜ୍ୟାତ । ପ୍ରତେକ ଜାତିର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବନ୍ଧବସାୟ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ବା ପୁଅକୁ । ଏଠାରେ ବୋଲିଲେ ଅରୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ଯେ ଜାତି ବରଗ କେବଳ ବନ୍ଧବସାୟଗତ ଅଠେ । ଏ ସମସ୍ତ ଜାତି କେବଳ ଅପଣାର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଶିଳ୍ପ-କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ବନ୍ଧବସାୟ କାହିଁ ପ୍ରତିପୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ବିଦେଶୀଧୀନ ଶିଳ୍ପ ପଦାର୍ଥର ଅମଦାନୀ ସଙ୍ଗେ, ଏତଦେଶୀଧୀନ ଶିଳ୍ପ କମିଶାଖା ଧ୍ୟାପ୍ରାପ୍ତ ହେବାରୁ ଶିଳ୍ପଜୀବମାନେ ଜାଗର ହୋଇ କୃଷି ଅବଲମ୍ବନ କରୁଅଛନ୍ତି । ବାଣିଜ୍ୟରେ ଯେତେ ଲୋକ, କୃଷିରେ ଭାବାର ଅଧେ, ଗାନ୍ଧୁଶରେ ଭାବାର ଅଧେ ଓ ଉଷା ବୁଦ୍ଧିରେ ଦୂର ଯାଏ ନାହିଁ ବେଳି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି । ଏହି ସାଧୁ ଉକ୍ତିର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧେ କାହାରି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଶିଳ୍ପ ଲୋପ ହେବାରୁ ଶିଳ୍ପଜୀବମାନେ ଅନବାନିଷ ବୁଦ୍ଧି ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କେହି ଗୁରୁ, କେହି ଗାନ୍ଧୁଶ, କେହି ବା ଉଷା ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ନିମ୍ନ ଶିକ୍ଷା ବସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ, ବାଲକମାନେ ନିମ୍ନ ବା ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାରମ୍ଭେ ମୁଲରେ ପାସ କରି ବା ନ କରି ଜାଗିଗତ ବୁଦ୍ଧିର ପୁଣା କରି ତାହା ଶିଳ୍ପବାକୁ ସୁଟ୍ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅଥା ବାକୁରେ ପ୍ରକିଳନ ହୋଇ ଅପଣାର ବନ୍ଧବସାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଲାଭିତହେଉଅଛନ୍ତି । ଗରିବ ବାଲକ ଉତ୍ତରିକାରେ ଅସମ୍ରଥ, ବଢ଼ି ଗାନ୍ଧୁଶ କରି ବଢ଼ି ଲୋକ ହୋଇ ନ ଧାରି ମହିରେ ଦୁଇ ମତୁ ଅଛନ୍ତି । ବାକୁ ହୋଇ ନିଜ ହାତରେ କୃଷି ଶିଳ୍ପଜୀବ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ନିଜନୀୟ ଓ ଦୃଶ୍ୟ ବୋଲି ସେମାନେ ମନେ କରନ୍ତି । ଏହା କେବଳ ସାମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ଫଳ । ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷା କେବଳ ବିଦ୍ୟାର କାରଣ ।

"Little learning is a dangerous thing.
Drink deep, but taste not the pyrean spring."

ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷା, ବିଦ୍ୟାକଳନିବ୍ରତ, ବୁନ୍ଦୁ ଶିଳ୍ପାଦ୍ଧି ମନ୍ଦିରକାନ୍ଦିକା ଅଠେ । କେବଳ ଜ୍ୟାନ-ନିଦାର, ଜନ ଆସ୍ତାନି କଲେ ଜ୍ୟାନ-

ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ, ନାଚ ଗରୁଇ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରବେଶ କରି ରହୁ ଆହରଣ କରିବା ଉଚିତ । ଅସୁଦେଶର ନବ ଯୁବକମାନେ କେବଳ ଅସାଦନ ମାତ୍ର କରି ଅପଶାକୁ ପରମଞ୍ଜାନ ମନେ କରିଛୁ । ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନାଲୋକରେ ଅବଧିର ଆବଶ୍ୟକ ବିଦୂରିତ ହେବାର ନୁହେ । ମୋହାରୁତ ଥାଇ ପ୍ରକୃତ ତଥା ସତ୍ର କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ । ଦେଶ-ବିଦେଶାଗତ ପରିଷାର ବସ୍ତ, ଥାରୁଡ଼ବ୍ୟ, ଶିବବାସନ, ସୌଖ୍ୟନ ପଦାର୍ଥ ଅଧିର ବାହିକ ଗ୍ରହିକଣ୍ୟରେ ମୋହତ ହେଇ କ୍ଷଣରଙ୍ଗୁରୁତା ରୁହିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଅବଧିବା ଉନ୍ନତି ପଥର କଣ୍ଠକ ସ୍ଵରୂପ । ଏହିପରି ଜୋଳକାରଣ ବଶତଃ କୃଷି ଶିଳ୍ପିଦର ଉନ୍ନତି ସମନ୍ତେ ଦିଶେଷ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଦାୟିତ୍ୱବା ଓ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାହା ଅଗସାରିତ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନ ଥିବାରୁ ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଦିନ ଦିନ ହେଉ ଅଛି ।

୭ । ଗପ୍ତାନ୍ତ,—ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏ ଦେଶକୁ ଝୀମାର ଗତାୟାତ କରୁ ନ ଥିଲ, ଓ ଦେଶରେ ରେଲ ବିସ୍ତାର ହେଉ ନ ଥିଲ ସେ ସମୟରେ ଏ ଦେଶଜାତି ପଦାର୍ଥ ଅଣ୍ଠୋ ରପ୍ତାନ ହେଉ ନ ଥିଲ ସୁତରଂ ଦେଶର ପଦାର୍ଥ ଦେଶରେ ରହୁ ଥିଲ । ଲୋକେ ବିନିମୟ ବା ବଦଳ ବିମୂରି ଅବଶ୍ୟକ୍ୟ ପଦାର୍ଥପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲେ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅଭିବ ବୋଧ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟାଦି ଲୋପ ହେବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶରେ କେବଳ କୃଷି ରହୁଥିଲା । ଧାନ, ପ୍ରାହି, ମୁଗ, ଶହମ, ହୋଟ ପ୍ରତିତି କୃଷିଜାତ ପଦାର୍ଥ ବହୁପରିମାଣରେ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନ ହେଉଥିଲା । ଏଠାରେ ବେଳିପାର ରପ୍ତାନଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଟଙ୍କା ଦେଶକୁ ଅସୁଅଛୁ । ସ୍ଵଦେଶୀ ଲୋପ ଓ ସୌଖ୍ୟନ ବିଦେଶୀ ଶିଳ୍ପଜାତ ପଦାର୍ଥର ଉନ୍ନେଷ୍ଟ ଅମଦାନ ହେଉଥିବାରୁ ତାହା ହିୟ କରିବାରେ ଅନେକ ଟଙ୍କା ବ୍ୟପୁ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ ତାଲପରିକ ରୁତା ଆଉ ଦୁର୍ବିଗୋଚର ହେଉ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ରୁତା, କୁର୍ବି, ଗେଞ୍ଜ, କୋତା, ଅନୋଆନ, ଶାଳ, ଦୋଶାଳ, ହାଡ଼, ନଳଟଣ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷି କେହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାହିଁ ଏ କଥା କୁହା ଯାଇ ନ ପାରେ । ଯୁଦ୍ଧ ସାବୁନି,

ସିଗାରେଟ, ଦିଅସନ୍ତର, ଦକ୍ଷ, ଚେନ, ମୋମାଲ, କଙ୍କଟର ପୋମେଟୋ ଆର ହିୟ କରିବାରେ ଲୋକେ ବହୁଥିଲ କ୍ୟାନ୍ କରୁଥିଲା । ଅମଦାନ ଲାଗ୍ରାଫେଷା ବାବୁଗାର ଖଣ୍ଡ ବଳ ପଢୁଥିଲା । ଜାଦି ପଦାର୍ଥର ଅଭିବ, ବିହୁ ସୌଖ୍ୟନ ପଦାର୍ଥକାରୀ ଯତ୍ନ ଲୋକେ ସୁଖ ସ୍ଥାନ୍ତର୍ଯ୍ୟର ଜୀବନଯାତ୍ରା ନିବାହ କରି ପାରିଲୁ, ତେବେ ବୋଲିବାର ଅସ୍ଥକ ବିହୁ ନାହିଁ ।

୮ । ମୂଲ୍ୟ ବୁନ୍ଦି,—ଲୋକମାନଙ୍କର ପ୍ରେୟୋଜନ୍ୟ ସମୟ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା କିମଣି କୁଣ୍ଡି ହେଉଥିଲା । ବ ୨୫ ଷ ପୂର୍ବେ ପ୍ରତି ଟଙ୍କାରେ ବାଲେଶ୍ଵରୀ ଓଜନ ସେ ୪୦ ର ଗୁଡ଼କ ବିନ୍ଦୁ ହେବାର ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୩ ଟଙ୍କା, କ୍ଷାମ୍ବନ ବୁନ୍ଦି । ଦୁଧ ସେଇ ୧୦୦ ପ୍ଲଟ୍ ସ୍କ୍ଵାଲେ ୧୦୦୦, ଶିଥ ୧୦୦୦ ପ୍ଲଟ୍ ସ୍କ୍ଵାଲେ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କା, ଶୋରିଙ୍ଗ ତେଲ ୧୦୦ ସ୍କ୍ଵାଲେ ୧୦୦୦ ୫୦, ବ୍ରୀହି ୧୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ୧୦୦୦ ଟଙ୍କାରେ ୧୦୦୦ ୫୦, ମାଛ ୧୦୦୦ ସ୍କ୍ଵାଲେ ୧୦୦୦ ୫୦, ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରକାରେ ସବୁ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାଉଥିଲା । ତାହାର କାରଣ ସେ ସମୟ ପୂର୍ବ ପରି ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଉପରୁ ହେଉ ନାହିଁ । ଯାହା ବିଛି ଉପରୁ ହେଉଥିଲା, ତାହା ମନୁଷ୍ୟ ବୁନ୍ଦି ହେବୁ ଅବୁଲାନ ଓ କେତେକ ଶ୍ଵାମାନ୍ତରକୁ ରପ୍ତାନ ହେଉ ଅଛୁ । ଶ୍ଵାମ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ କିନ୍ତୁମନ ତେଲ ଓ ଲୁଣ । ଜତା, ସେବିଷ, କରଣ୍ଡ, ଚିଲ ପ୍ରତିରି ପସଲ ଉତ୍ତମ ଶୁଷ୍କ ନ ହେଉଥିବାରୁ ବିଶ୍ୱାସ ତାହାର ହାନ ଅସ୍ଥକାର କରିଥିଲା । କରଣ୍ଡର ଜାତିବା ପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରକାର ଡିବିଟି, ନଳଟଣ, ଲେଙ୍କ ଅଧିବ ସ୍ଟ୍ରିଂ; ସେ ସବୁ ଏତେ ଛାନ୍ଦି ଯାଏ ଯେ ଲୋକେ ଲେଙ୍କ ନଳଟଣ ଅନ୍ତର୍ମାଧ୍ୟ ହିୟ କରିବାରେ ଅନେକ ଅର୍ଥ ବିବ୍ୟାହ କରନ୍ତି । ଦେଶର ପଦାର୍ଥ ଉଣା ପଢିବାରୁ ଦେଶଦେଶାନ୍ତରକୁ ନାନାବିଧ ପଦାର୍ଥ ହିୟ କରିବାରେ ଅନ୍ତର୍ମାଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲା । ତାହା ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲା ରହୁଥିଲା ତହିଁରେ ସମସ୍ତେ ସ୍ଥାନ୍ ଶ୍ରେଣୀ ହେବାରେ ବିବ୍ୟାହ ସଙ୍ଗେ ପଦାର୍ଥର ମୀଳିବ କେ

ଅୟକ ଦୂରି ହେବ, ତାହା କହି ଲୁହଇ । ଶତ୍ରୁ ହେବାର ଆଜା ନାହିଁ । ସ୍ଵାଧୀନ ବାଣିଜ୍ୟ (Free Trade) ଅବାରିତ । ତାହା ସଂସାଧାରଣ ପ୍ରତି ଉପକାର ଜନକ ଓ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳକର । ଏକ ପ୍ରଦେଶରେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କାହାର ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ, ବିରକାଳ ଅନ୍ୟଦେଶରୁ ଆସି ତାହା ଅୟକାର କଲେ ପ୍ରଥମୋତ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶର କି ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ଆଜା କଷ୍ଟଯାଏ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶର ବୃଦ୍ଧି, ବାଣିଜ୍ୟ, ଶିଳ୍ପାଦିତ ଉତ୍ସବ ସଂଘାନ ହେବା ବାହୁନ୍ୟ ତାହାରେଲେ ସ୍ଥାନକ ବାଣିଜ୍ୟ ମଙ୍ଗଳକର । ନଚେତ୍ର ଏକ ଦେଶ ହିମାଗତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଅନ୍ୟଦେଶ ଉତ୍ସବ ଲଭିବା, ଅନେକେ ବୋଲୁନ୍ତୁ ରେନ୍ ଦେଶରୁ କାଳ ହୋଇଥାଏ । କାରଣ ତଥ୍ୟାବ ଗତି ବିଦ୍ୱାର ଏବଂ ଅଭାବ ହେଲେ ଅନ୍ୟଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଉତ୍ସବର ଅନ୍ୟକାର ବିଶେଷ ମୁଦ୍ରା ହୋଇଥାଏ । ହିନ୍ଦୁ ଯାହା ଏ ଦେଶରେ ସଞ୍ଚାର ହେଉଥାଏ, ତାହା ଅଛାନ୍ତ ଗଛିତ ହେଉଥାଏ । ଗତିବିଦ୍ୟାବାବ ଲୋକେ କେତେ ଅର୍ଥବ୍ୟକ୍ତି କରୁଥାଏ ? ତରୁବନିମୟରେ ବିଷ ନିର୍ମିତାରୁ ? ଲୋକେ ପରିଷା ଦେଇ ଆଲସ୍ୟ ଦିଶ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଯଦି କେବଳ ଏକ ଶ୍ରେସନରେ ଦୈନିକ ଟ ୫୦୦ ଟଙ୍କା ଗଢା କଷାନୀ ଲଭି କରେ ତେବେ ବର୍ଷାରୁ ଟ ୮୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ଏଥିରୁ ହୁବାବ ଦରି ଧାର ବୋଣସି ଏକ ଛଳରୁ ପ୍ରତି ବର୍ଷାରୁ କେତେ ଟଙ୍କା ବାହାରି ଯାଉଥାଏ । ଅର୍ଥବ୍ୟ କୁରି ଦିନର ପଥ ସିକାରୁ ରାରି ଯଶ୍ଶା ବିଶୁଦ୍ଧାରୁ । ଏଥରେ ଗତିବିଦ୍ୟା, ଦେଶପରିଷରର ଓ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନେକ ମୁଦ୍ରା । ଗୁରୁତବ ଚାଲୁଯିବାରେ ଶର୍କିନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯେତେବେଳେ ଟ ୧ ଟଙ୍କା ଲୋକସାନ ଅୟକ, ବର୍ତ୍ତମାନ ରେଲରେ ରାରିଯଶ୍ଶା ଲାଗିଲେ ଏତା ପଢୁଅଛି । ଦେଶରୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶ ରକ୍ଷଣ ବେଳ ଏକ ପ୍ରଥାନ ଯଦ୍ବା । ଅଭିନ୍ଦନ ସମୟ ଅନ୍ୟଦୁର୍ଦ୍ଦଶରୁ ଅବଶ୍ୟକ ପଦାର୍ଥମାନ ସହିତରେ । ମୁଲ କାହା ଅର୍ଥ । ଅର୍ଥ ଖଲେର ପଦାର୍ଥ ମୋରନ କରିବ । ପାଞ୍ଚଗଣ୍ଠା ରେଲ ହେବ ! ଓହାରେ ଧାନ୍ ଶାନ୍ତିର ଯେଉଁ ଅଛି, ତେଳ ବିପ୍ରାର ହେବା ପୁଣେ

ତିତ୍ରୁପ ଥିବା ଜଣା ନାହିଁ । ନଥ ଅଳ୍ପ ରିଷ୍ଟଦୁ ସମୟରେ କେବଳ ୩ । ୩ ମାସ ଧାନ୍ ଟଙ୍କାରେ ଗୋ, ଶା ହୋଇ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କାର ମାସ ଯାକ ଟଙ୍କାରେ ଗୋ, ଶା ୩୮ ବର୍ଷ ପୁଣେ ଟଙ୍କାରେ ଧାନ ଗୋ ଓ ଶା ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଟ ୩ (ହେଲେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ନାନାହିୟ ଶା ତ ଅଭ୍ୟାୟକ ବଢ଼ି ଅଛି । ଅକାଶ ଅଳ୍ପ କାଲ ଦେଇରେ ଟଙ୍କା ପ୍ରତିଲମ ବହୁ ପରିମାଣରେ ହେଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ନାନାପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟ ନିକରେ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣ ଲୋକେ ତାହା କ୍ରମ କରନ୍ତି ସୁତରଙ୍ଗ ଟଙ୍କା ରହେ ନାହିଁ ।

୮ । ବନୋବସ୍ତୁ,—ସନ ୧୯୦୦ ସାଲିଠାରୁ ବର୍ଷାରୁ କାଲ ଦେଶର ଲୋକେ ବନୋବସ୍ତୁ କାମ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ । ସନ ୧୯୦୦ ସାଲରେ ବନୋବସ୍ତୁ ଅରମ୍ଭ ହୋଇ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷରେ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ । ତାହା ତରିଶ ବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଭକ୍ତ୍ର ବନୋବସ୍ତୁରେ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଜମି ଓ ଜମା ସ୍ଥିର ହୋଇ ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୋଇଥାଏ । ସେଥରେ ଜମିଦାର ପ୍ରଜାଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଟର୍ଣ୍ଡ୍ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ଗୋଲ ଥିଲା ତାହା ମାଲ ମାନଲାଭାବ ଦଶବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ବିଦୂରିତ ହୋଇଥାଏ । ଦଶବର୍ଷ ଗତ ନ ହେଉଥିଲା ପୁଣି ସାଲ ବନୋବସ୍ତୁ ଅରମ୍ଭ ହେବାରୁ ଲୋକମାନେ ବିଶେଷ ଟର୍ଣ୍ଡ୍ ହେଉ ଅଛନ୍ତି । କେତେକ ବଦଳିକର ଜମି ପୁନର୍ବାଦ ଗୋଲ ହେଉଥିବାରୁ ଅବଲଭିତ ଅଶ୍ୟବ୍ର ପ୍ରହଣରେ ତାହା ଧାର୍ଯ୍ୟ ଧନ କରଇ ଦେଉଥାଏ । ଶାନ୍ତି ଅନୁରବ କରିବା ଟେକି ଥାଏ, ବର୍ଷା ଲୋକେ ଲାଗୁ କାଣ୍ଟ ଓ ବହୁ ବନ୍ଦୟ କରୁଥିବାର ଦେଖା ଯାଉଥାଏ । ଧନ, ବନୋବସ୍ତୁ ହିତକର ନୁହେଁ ଅଭାବ ମୋଚନ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ଷା କରିବା କାଟିନ କୋଥ ହୁଏ । ଧନ, ବନୋବସ୍ତୁ ନ ହୋଇ ଦର୍ଶକାଳ ନିମନ୍ତେ ହେଲେ ବେତେକ

ପରିମାଣରେ ଅଧିକ ବିଦୂରିତ ହୋଇ ହିତକର ହୋଇ ପାରେ । ସେଥିପରି ସଙ୍କାର ବାହାର କୃପାଦୁଷ୍ଟି କଲେ, ବିଶେଷ ନ ହେଲେ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଶାନ୍ତି ଓ ସୁଖ ଅନୁଭବ କରସିବ, ଏଥରେ ସମେହ ନାହିଁ ।

ଏହି ପ୍ରକାର ଲାନାବିଧ କାଟିଶବୁ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ଦିନ ଦିନ ମନ ଓ ଶୋଚନାଯୁ ହେଉଥାଇ । ଅଭାବମାନ କି ଉପାୟରେ ଛବାରିବ ହେବ, ତାହା ତିଳ୍ମାଶାଳ ପାଠକ ବୁନ ଉପାୟବନ କରିପାରିବେ ।

ଶ୍ରୀ ଦେବିତ୍ୟର ପ୍ରସାଦ ଦାସ ।

ଓଡ଼ିଆ ଧାରୁତତ୍ତ୍ଵ, ବିଚାର ।

(ପୂର୍ବାନୁଭବ)

୫୪ ଛିତ୍ତ

ସ୍ଵର୍ଗ ଗଣ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲ ପ୍ରାୟେ ଛିତ୍ତ—ନ, କେ, [ଛିପଚ୍ ହୈଥାକରଣେ] ଛିଦ୍ର ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି । ଛିଦ୍ର = ଛିତ୍ତ—ଦକ୍ଷାର ତକାର ହୋଇଥାଇ । ପାକୁତରେ ଅନେକ ସ୍ତଳେ ଏପରି ହୁଏ । ପ୍ରକୃତର କମ ଓଡ଼ିଆରେ ଘାଁଥାଇ । ଯଥା—ଦୋଲାଦଶ୍ଵଦଶମେଷୁ ଦସ୍ତକଃ ଇତି ପ୍ରାକୁପିତାଶ ।

୫୫ ଛିତ୍ତ

ଏହାର ଅର୍ଥ ନିଃରେ କଷତ କରିବା । ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଛିତ୍ତ ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉପର । ଛିତ୍ତ—ଛିତ୍ତ—ଦକ୍ଷାର ତକାର ଏବଂ ପଞ୍ଚମବର୍ଷର ଅଗମ ହୋଇଥାଇ । ଅନ୍ୟତ୍ର ସ୍ଵରଗର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷାଗମର ଉଦ୍‌ବହନ ଅଞ୍ଚୋଥ ଧାରୁ ସ୍ତଳେ ଉଚ୍ଚ ଅଛି । *

* ପ୍ରସ୍ତୁତିକାର୍ଯ୍ୟରେ ମ ଓ ଛିନ୍ ହୁଏ—

ଶପଦଳ ଛବାରଦ୍ୱାରା ସମ୍ମନ ଅନାଦବି । ବି, ଡ, ମ,

, ୫୭ ଛିତ୍ତ (ଅ)

ସୁରସଖଦ ସୁରସପଦ ଛାଇଁଲେ ଅରଜିବ—ବି, ଶି, ମ, ଏପରି ଶୁଣାର୍ଥ ହେଲେ (ଛୁପଣ୍ଟି—ଆ, ପା) ଛୁପ ଧାରୁର ଉପର ବୋଲ ଶବ୍ଦ । ଛୁପ—ଛୁଅଁ

୫୮ ଛିତ୍ତ

ଛୁଟ୍ଟିଯାଇ ବରେତନା, ଛିପଟିହେବ ସିନା—କ, ସ୍ତୁ, ନମ୍ବୁ (ଛୁଟ ଛେଦକେ—ଆ, ପା) ଛେଦନାର୍ଥ ଛୁଟ ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତକରଣରେ କିମ୍ବତ ପ୍ରତ୍ୟେବାର୍ଥରେ ବନ୍ଦକୁତ ହୋଇଥାଇ । *

୫୯ ଛଳ

(କ୍ଲିପାଣ୍ଡୋ) ଛଳ ଧାରୁର ଅପରୁଷ୍ମା । ପ୍ରାକୁତରେ ସ୍ଵପ୍ନକୁ ବର୍ଣ୍ଣିର ଲେପ ହୁଏ । କ୍ଲାତି—ଏପୁଲେ ପ୍ରାକୁତରେ ଜଳଦି ବିମ୍ବ ଜଳଇ ହୁଏ । ଅତିଏକ ପ୍ରାକୁତାନୁସାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଛଳ ଧାରୁର ବ୍ୟବହାର ହୁଏ ବୋଲକାବୁ ହେବ ।

କ୍ଲିଲ—ଛଳ—ସ୍ଵପ୍ନକୁବକାରର ଲେପ ହେଲ ।

୬୦ ଛଳ

ଅଭିନ୍ଵିତ ଶିଖମତମାଳେ ଜଡ଼ିଲ—ନ, କେ, ଯୋଗାର୍ଥ ଛୁତ ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉପର । (ଛୁତ ବନ୍ଦନେ ଯୋଗେତ—ଆ, ପା) ଛୁତ—ଜଡ଼—ଉତ୍ତା-ରଣ କମେ ଉକାର ଅକାର ହୋଇଥାଇ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ “ବକ” ଧାରୁ ସ୍ତଳେ ଦେଖିବ ।

୬୦୦ ଛାଗ

ଏହାର ଅର୍ଥ ନିଃପ୍ରାତି ଜ୍ୟୋତି କରିବା ଓ ସତର୍କ ରହିବା ତଥା ବୁଲୁଳରେ ଯେବେ ଲଗିବ, ତୁମ୍ଭ ପାରତ ସିନା ଜାଗିବ—ବି, ଶି, ମ ।

(ଜାଗ = ଜାଗ—ଧାରୁଷ ରକାରର ଲେପ ହେଲ : ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣରେ ସ୍ଵାତଂସ ଶଙ୍କଷ୍ଟ ରକାର ଲେପ ହେବାର ଉବାହରଣ “ଅଉଜ” ଧାରୁ ସ୍ତଳେ କହିଥାଇଁ, ଦେଖିବେ ।)

* ଟେଲ ଦେହରେ ଜରି ପର ସବ—ଏହି ଜର ଧରୁଟ (ବିଶ୍ୱାଦାକେ) କି ଧାରୁରୁ ଜାଇ । ବିଶ୍ୱା ଏପରି ନବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ଧାରୁ-ସତର ପ୍ରାକୁତ ବେଳର । ନବାହ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରାକୁତରେ ଅର ହୁଏ—ନବାହ୍ୟ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚମ୍ବାଦେଶୋ ବେଳର । [ବନ୍ଦଳି]

+ ଜାଗ ଧାରୁର ଅର୍ଥବେଶୀ ବର ଉତ୍ସବା । ଜାଗ ଧାରୁରୁ ଅନ୍ତି ଓ ସତର୍କ ରହିବା, ଉତ୍ସବ ଧାରୁରୁ ହୁଏ ।

୧୦୧ ଛି (ଅ)

ଜୀବତ - ଜିଅଂର (ଜବ ପ୍ରାଣ ଧାରଣେ) ଜୀବ ଥାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି । ପ୍ରକୃତାନୁସାରେ ଜୀକାର ବିକର୍ଷେ ହୁଏ ହୁଏ ।

୧୦୨ ଛି

ଯାରକୁ ସେ ଜଟି, ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଜାରି; ବି, ବମାୟୀଶ
(କିଳଦୟ) ଛି ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି । ଜିଃ ଜିତ
ଏ ସ୍ଵଲ୍ଲରେ ଜୀକାର ଅୟକ ବର୍ଣ୍ଣର ଯୋଗ ଘଟିଅଛି ।

୧୦୩ ଛିଲ

ଗାନ୍ଧିଚ ଦର୍ଶନରେ ଜୁଳି ହୁଥ ହୁହନ୍ତି । ଏ ଧାର୍ତ୍ତି
ଏହି ହୁଲେ ମାସ ପ୍ରେସ କର୍ଯ୍ୟାଏ । (ଜୁଳିବନନ୍ଦେ)
ବନନାର୍ଥ କୁଣ୍ଡ ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି । କୁଣ୍ଡ =
ଜୁଳି—ଜୀକାରର ଲକାର ହେଲ । ଅଜନ୍ମ ଜୀକାରର
ଲକାର । ଯଥା—ତିଣ୍ଡିତା—ଜିନ୍ଦଳ, ବିତାଳ = ବିଲେ,
ଶୋଭଣ = ଶୋଳ ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୦୪ ଛି

(ବ) ନିରିପ୍ରତି ପ୍ରାଣ ବଢ଼ି ମୁର୍ଖିରଙ୍ଗ ବିଭାଗ ପଥ
ହୃଦୟରେ; ବି, ଚ, ମ । ଏ ହୁଲେ ହୃଦୟ ଧାରୁର ଅସଂହିତ
ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବ ପତ୍ରବା ଅର୍ଥ—

(ଚ) ହୃଦୟ ବଳ ଶାମଳ ଶାତିରୁ—କ, ସ୍ତ୍ରୀ, ନ; ଏ
ହୁଲେ ଶ୍ରୀଶ ହେବା ଅର୍ଥ—ଏହି ଧାରୁଟ ମୂଳ ପ୍ରକୃତିର
ବିପରୀତର୍ଥ ସ୍ଥିକାର କରିଅଛି । ହୃଦୟର ହୃଦତାର୍ଥ
ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି, ଯେପରି ଯାତ୍ର (ଯାତ୍ର
ଯାତ୍ରାନ୍ତାମ୍ଭାବ) ରହି (ରହିଗଠେ) ଜୀବ୍ୟାଦ, ବିପରୀତାର୍ଥରେ
ଅର୍ଥାତ୍ ନ ମାଗୁଣ୍ୟ ଦେବା, ଗଢ଼ି ନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି
ରେ ବନ୍ଦରୁତ, ସେପରି ହୃଦୟ ଧାରୁର ବନ୍ଦବହାର,
(ହୃଦୟ ସଂଦାତେ) ହୃଦୟ = ହୃଦୟ — ହୃଦୟ ତା ହେଲ ।

ଏହାରେ ଜୀକାର ଜୀକାର ହେବା ପ୍ରକୃତାନ୍ତକରଣ—
ଶୋଭଣ—ଇଣି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରକାଶ ।

ଏହାର ସମ୍ମାନ । ଜୀବରେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୂର । ବାହୀର । ଏହା
ଶୋଭଣ ହେଲେ ଶାତାର୍ଥ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତର ସଂହାର ଧାରୁ
ଶୋଭଣ ଏହାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତର ଶାତାର୍ଥ ଧାରୁର ବନ୍ଦବହାର
ହେବା । ପ୍ରକୃତର ଧାରୁର ତରିଥରେ ହୃଦୟ ହେବା ପାଇଁ ଧାରାର
ଧାରା ହେଉଥାଇ ।

୧୦୫ ଛର

ବାଧାନାମ ସୁଧାରସ ହରେ—ବ, ଚ, ମ,
(ହୃଦୟପ୍ରୋତ୍ସାହନୋ—ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତରେ ଏଥରୁ ହରଣର
କାଳ) ହରଣର ଜନ୍ମୟେତା ହୃଦୟରୁ ପ୍ରକୃତାନ୍ତରେ
ତେବେବେ ହର ଧାରୁର ବ୍ୟବହାର ।

୧୦୬ ହାତ୍ତ

ବଦେହୁ-ପ୍ରେତ ହାତ୍ତବାକୁ ଅନୁରଗନ୍ତ ତୋ ବାଣୀ
ମନ୍ତ୍ର । ବୈ, ବ,—ଏପରି ତୁତପ୍ରେତାଦିବ ପେହରୁ
ବିଶ୍ଵେଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୂର କର୍ଯ୍ୟାବା ଏବଂ ଅବଜ୍ଞନ ଦୂର
କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଝାନ ପରିଷାର କରିବା ଅର୍ଥରେ
ତେବେବେ ହାତ ଧାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସହତାର୍ଥ ଧାରୁ ଧାରୁର
ଅନୁବଳନରେ ବିପରୀତାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

୧୦୭ ହାସ

ହାସିବା = ପ୍ରାଣ ହସଇବା ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣା ପ୍ରାଣ
ପ୍ରତିହିଂସା କରିବା । ଅଜଏବ ହିଂସାର୍ଥ “ହାସ” ଧାରୁ
ଏହାର ପ୍ରକୃତି ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଯଥା—
“କଣନ୍ତି—ଛୁଷ୍ଟନ୍ତି—ରୁଷ୍ଟରିଷ୍ଟିହିଂସାର୍ଥୀ”—ଧାରୁପାଠ ।

୧୦୮ ହୁରୁ

କବେ ମରୁଅଛି ହୁରୁ—ପ୍ରେ, ସ୍ତ୍ରୀ, ନ,—(ହୃଦୟ-
ବିଦ୍ୟୋହାନୋ) ହୃଦୟର ଅର୍ଥର ଘବାନ୍ତକରଣରେ
ଅର୍ଥାତ୍ ଯେପରି ଜଳ ହରେ ଜଦନ୍ତୁରୁପେ କେନ୍ତକୁ ଅଣ୍ଟୁ
ହରିବାକୁ ହୁରୁ ଧାରୁ ହୃଦୟରୁ ଉପର୍ତ୍ତି ଦେବା ବୋଲି କହିବା
ଉଚ୍ଚିତ ବୋଧ ହୁଏ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ଶର୍ମୀ ।

ବିଦ୍ୟୁତ ସାହସ ସହାମାଳା ସହିଷ ପ୍ରକେଷ ଦହିଁ ଧାର—ବୈ, ବ,
ସହିଷରେ ପ୍ରକେଷିବା ଅର୍ଥ ବୋଧ କରି ହେବ (ହେବ) ଧାର, ପୂଣ୍ୟବାନ
ପାରୁତର ଶୀଘ ପ୍ରକେଷିବା ଅର୍ଥ ଟୋଧକ ହେବ ଧାରୁର ଜନିଷି ।
ପ୍ରଥମ ସେହି (ଧୂମୁଗୁଠେ) ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ତର ଶାତାର୍ଥ ଧାରୁର ବନ୍ଦବହାର
ହେବ । ପ୍ରକୃତର ଧାରୁର ତରିଥରେ ହୃଦୟ ହେବା ପାଇଁ ଧାରାର
ଧାରା ହେଉଥାଇ ।

ସାହାନାଥ ଓ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ।*

ନାମର୍ତ୍ତ ମାସ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପକଳଣିଙ୍କା । ଏକ ଦିଗରେ କବି ବ୍ୟାନାଥ, ଅନେକ ଦିଗରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ । ଏକ ଦିଗରେ ବ୍ୟାନାଥଙ୍କର ଅଗ୍ରାଘ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଅସାଧାରଣ ବିଚକ୍ଷଣତା, ଅନେକ ଦିଗରେ ଭାବତର ଅନୁବତମ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ—ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ । ଏକ ଦିଗରେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ନିମନ୍ତ ରୁଚିର ବିକାଶ ଓ ଅନେକ ଦିଗରେ ସୁରକ୍ଷିତ ଉତ୍ସନ୍ମାନ ଉତ୍ସନ୍ମାନକାର ପରାକାଶ । ଏପରି ବିପଞ୍ଚାଗ ଭାବାପନ୍ନ ଉତ୍ସନ୍ମାନର ସମବାୟ ବିଧାନ ଅତି ଗୁରୁତର କାର୍ଯ୍ୟ, ଏବଂ ସାଧାରଣ ଲେଖର ଏଥରେ ଉତ୍ସମେପ କରିବା କୁଣ୍ଡିତ ବଜ୍ରମନ୍ଦିର ମାତ୍ର ଏବଂ ବିଷୟର ଗବେଷଣା ଓ ସାରଫଣ୍ଟର ନିମନ୍ତେ ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ଜନ୍ମ ଓ ଉତ୍ସବାସ ଅର୍ଥକୁ ଜନନାଥ ଦାଙ୍କଠାରୁ ଅନମ୍ବ କରି ଅଧୁନାକ ସ୍ଵର୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ତଥ ତଥ କରି ଅଧ୍ୟନନ କରିବା ଉପରି; ଓ କେବଳ ବ୍ୟାନାଥ ବାବୁଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଇଂଜେନ୍ଯୁଲୋଜୀ, ବନ୍ଦିଲା, ସମ୍ମୁଦ୍ର, ହନ୍ଦ ପ୍ରଭୁତି ଅନ୍ୟନ୍ୟ ଭାଷାର ମଧ୍ୟ ଥରେ ଦ୍ୱାର ଦ୍ୱାରା ଉପରୋକ୍ତର କରିବାରୁ ହେବ । କେବଳ ସେତିବ ନୁହେ । “ବିଭାଗସମାଧିର୍ଯ୍ୟକ କରିବାକୁ” । କରି ମନର ଭାବ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ପରିଷାର କରି ଦେଖାଇ ଦେବା ଯେ କୌଣସି ବନ୍ଦିର କର୍ମ ନୁହେ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ବିଚକ୍ଷଣତା ଓ ବଜ୍ଜାନର ଗବେଷଣା ବିନା ବ୍ୟାନାଥଙ୍କର ଯାହା ରହିଲା—ସେହି କହିବ ଉପରିକୁ କରିବାରୁ ବିଚିତ୍ର କଥା ଏବଂ ସେଥି ନିମନ୍ତେ କବର ପ୍ରୟୋଜନ । ଦିଦ୍ୟାର୍ଥ୍ୟାସରେ ସେ କବତା ଅସେ ନାହିଁ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରୁ ତାହାର ଉତ୍ସନ୍ମ ନୁହେ । ଏହା ହୃଦୟର ଏବଂ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ରୁହିଁ । ତେବେ ସେ ସବୁ ସତ୍ୟ ଅଜି ବ୍ୟାନାଥଙ୍କ ସମ୍ମନରେ କିଛି କହିବାରୁ ହେବ ।

ଅବଶ୍ୟ ସମସ୍ତେ ବୁଝି ପାରୁ ଅଛନ୍ତି ଯେ ୧୯୪୫ ସାଲର କେଉଁ ଦିନ ଉତ୍ସନ୍ମାନ କରି ୧୯୦୮ ସାଲର କେଉଁ ମୁନ୍ଦରରେ ବ୍ୟାନାଥ ପ୍ରାଣ ବିବର୍ଣ୍ଣନ କଲେ ତାହା ଏଠାରେ ଅମ୍ବେମାନେ ବିଶ୍ୱର କରିବୁ ନାହିଁ । ଦେଖିନବେଳ ଫିୟାକଳାପ ବିପରି ତାଙ୍କର ଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲ, ତାହା ଅମ୍ବେମାନେ ଦେଖିବୁ ନାହିଁ । କେବଳ ପୁଅନ୍ତର ତିନ ଉତ୍ସନ୍ମାନର କବତା ପାଠକମାନଙ୍କର ପଦାଳ କଥାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ଟିକିଏ ବ୍ୟାନାଥଙ୍କ ମନର ଭାବ ଓ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ଅନୁଭବ କରିବା ଅମ୍ବୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ । ବ୍ୟାନାଥଙ୍କ ମହାଶକ୍ତିରେ ଉତ୍ସନ୍ମାନ ଭାଷା ତଥା ଉତ୍ସନ୍ମାନ ସାହିତ୍ୟରୁ ବିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଅଛନ୍ତି ତାହା କିମ୍ବା ପର୍ଯ୍ୟାନୋଚନା କରିବାରୁ ହେବ । ବ୍ୟାନାଥ ବି ନୂତନ ରୁଚିର ଆମଦାମାରେ ଉତ୍ସନ୍ମାନ ମାର୍ତ୍ତିର କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଟିକିଏ କରିବା ନିମନ୍ତ୍ର ଚେଷ୍ଟା କରିବାରୁ ହେବ ।

ଅବଶ୍ୟ ଉତ୍ସନ୍ମାନ ସାହିତ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟାନାଥଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏଥରେ ଅନୁଭାବ ଓ ମୌଳିକ ପ୍ରଭ୍ୟ ବହୁର ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲ, ଏବଂ ନାନାଧି ରକ୍ତିଗ୍ରହଣ, କାବ୍ୟ ପୁରାଣ ହାତ ଭାଷାର ଗେଟିଏ ପତ୍ରା ନର୍ଦ୍ଦ୍ଵୀ ହୋଇଥିଲା । ଲେଖକମାନେ ନୂତନାଥକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରାଚୀନ ପତ୍ରାର ଅନୁସରଣ କରି ଆସୁଥିଲେ । ବିନ୍ଦୁ ବ୍ୟାନାଥ ବିପରି ନୂତନ ପତ୍ରାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କଲେ, କି କି କି ତନ ଉପାଦାନ ହାତ ସାହିତ୍ୟର ବିପରି ଘୋଷିବ ସମ୍ବନ୍ଧମାନ କଲେ ତାହାରୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଅଲୋଚନା କରିବୁ ।

ଆଜ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ରକ୍ତ କରୁଣାକରୁ ମାନେ ଭକ୍ତିଗ୍ରହଣ ଓ ଧର୍ମଗ୍ରହଣ, ପୁରାଣ ସାହିତ୍ୟମାନେ ସରସ କାବ୍ୟ ଭାବୀ ଭାଷା ଓ ମାର୍ତ୍ତି ବହୁର ଉନ୍ନତ ସମ୍ବନ୍ଧମାନରେ ବ୍ୟାନାଥଙ୍କ ପ୍ରଭୁର ନିମନ୍ତ୍ର ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଭୁର ଉତ୍ସନ୍ମାନ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଧାନିଷ୍ଠାରେ

* (ଷେଷେ ଲାଗୁ ରୁଚି ଉତ୍ସନ୍ମାନ ଅଧ୍ୟୋଧି ସନ୍ଧାନ ନିମନ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟବେଶନରେ ପାଠିବ ପ୍ରକଳ୍ପ କରୁଥିବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ପ୍ରବାସିତ ହେବ ।)

ବିଧାନ କରିବାରୁ ପ୍ରସାଦ କରିଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ସବେ ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପୁଷ୍ପଶବ୍ଦ ପ୍ରଭୁତି ଶାର୍ତ୍ତ ଓ ଅଳଙ୍କାରକ କିମ୍ବା ପଦେ ପଦେ ଅନ୍ତରୁ ପ୍ରତିହୋଇଥିବା । ଭାଷାର ଶକ୍ତି ସବଳ ଓ ମୌଳିକତା ସତ୍ୟ ଜଗନ୍ମାଥ ଦାଶଙ୍କ ଭାଗବତ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଭାଗବତର ଅନୁବାଦ ଓ ସ୍ଵଳ ବିଶେଷରେ ବିବାହଦା ମାତ୍ର । ସାରଳା ଦାସ ପ୍ରଭୁତି ମହାବାନର ରାମପୁଣ୍ୟର ଅନୁବାଦ କରିବାରୁ ଯାଇ ଖୋଜିଥିବା ଅଜ୍ଞାନ ପ୍ରକଟିତ ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲିଙ୍ଗଜ କରିଥିଲୁଛନ୍ତି । ଉତ୍ତରେ ଉତ୍ସମୁଗରେ କେବଳ ଯେ ଯାତି ଅନୁପ୍ରାସ ଓ ନାନାବିଧ ଅନ୍ତର ଓ କୃତ ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରସବରେ ଭାଷାର ମୌଳିକ ଶକ୍ତି ଲୁପ୍ତ ପ୍ରାୟ ହେଲା ଭାବା ନୁହେ, ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଅଳଙ୍କାର ଅନୁକୂଳରଣ କରୁ କରୁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବୂଦ୍ଧ କାବ୍ୟ କେବଳ ନାୟକ ନାୟକାର ନାମ ଦେଉ ବିଦ୍ରିତ ଏକ ଶକ୍ତିରେ ଡିଲା ହେଲା ପରି ବୋଧ ହୁଏ । ସେହି ନାୟକ ନାୟକାର ଶୁଣୁଗ୍ରେମ ତପ୍ତରେ ସେହି କରି ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ସେହି ମିଳନ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ କାବ୍ୟରେ ବିଦୁତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ନୁହେ । ସମ୍ବୂଦ୍ଧ କାବ୍ୟ ନାଟକରେ ଏହି ବା ଏହିକାରେ ଅଳଙ୍କାରଙ୍କରେ ଶତି ବହୁ ଦନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅସୁଥିଲା । ଶକ୍ତିନାଲାର ଉତ୍ସମୁଗରେ ଉଠିଲାଗର ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପ୍ରତିତ ମନ୍ଦିର ଉତ୍ସମୁଗରେ ଉତ୍ସମୁଗରେ କହି ଦୁଖାର ଦେଇ-ଅଛନ୍ତି । ସେ ବହୁ ଏହି କାରଣରୁ ଅନେକ କବି ଓ ନାଟକ ଲେଖକଙ୍କର ମୌଳିକତା ଓ ମନୀଷା ହୁଏ ହୋଇଥିଲା । କାଳିଦାସଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଏଥିରୁ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ ନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଏଠାରେ କହିବାର କଥା, କିମାନେ କୌଣସି ପ୍ରତିନିଧି ପକ୍ଷକର ପ୍ରଦାନ ଭାଗ ଅମ୍ବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇ ନାହାନ୍ତି । ବରିଂ କେବଳ ପ୍ରକାଶକ ଦାସ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ଅନେକ ଝଲକରେ ଅନ୍ତର୍ଦେଶ ମହାତ୍ମା ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ-ଅର୍ଥାତ୍ ଲେଖନ ମୁଖ୍ୟରେ କ୍ରମିକ-ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ଝଲକରେ ମୈଟ୍-ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରଦାନରେ ଭାଷାରେ ଶ୍ରୀକର୍ଣ୍ଣ ସମାଧିତ ଅଛି, ବିହୁ କାର୍ଯ୍ୟାଦର ବିଷୟଗତ ଛାତ୍ର (plot)ରେ ଅଛି ଅର୍ଥାତ୍ ବା ଉତ୍ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଅନୁକୂଳିତ ପରିଚିତ

ମିଳେ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର କୋମଳ ପ୍ରକୃତି ଶୁଳ ବିଶେଷରେ ପୁନର ସୁଲଙ୍ଘତ ଭାବରେ ଚିର୍ତ୍ତି ହୋଇ ଅଛି କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପ୍ରକୃତି ଅତିକୁ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ପଢ଼ି ନାହିଁ । ଏହିପରି ଅଭିମନ୍ୟ ପ୍ରଭୁତିଙ୍କର ଭକ୍ତିଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ସେହି ଭାବର ଆଭାସରେ ରଞ୍ଜିତ ରହିଥାଏ । ନୁହନ୍ତର ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଯମକ ଅନୁପ୍ରାସ ପ୍ରଭୁତି ରଞ୍ଜିତ ମୁଗର ଜ୍ଞାନବାନୀ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ । ବିହୁ ସେ ନୁହନ୍ତର ନୁହନ୍ତର ମାତ୍ର ; ସେଥରେ ଅଭିଧାନ ବିଧାକରଣର ଜ୍ଞାନ ବଣି ପାରେ ବିହୁ ଭାଷାର ମୌଳିକ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ, ତଥା ସାହୁତର ଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି (Organic growth) ପ୍ରତିହତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ସୁଗରେ ପାଇଁ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଯଦ୍ୟପି ଶେଷ ଅଭିମନ୍ୟ ସୁଗରେ ଭାବାର ପୁନରୁଜ୍ଜ୍ଵାରର ଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ଥିଲା, ଭାବା ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ସଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ସମୟାନୁମୋଦିତ ପ୍ରାଚୀନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଚିତ ଭାବରେ ପାଇଁ କାବ୍ୟର ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ କରିବା ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ କାବ୍ୟ ନ ଥାନ୍ତା । ଲେଖକଙ୍କର କୁଟି ଓ ଆଦର୍ଶ ଯେଉଁ ଦିଗରେ ଗଣି କରି ଅସୁଥିଲା ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଥମେ ବାହୁନ୍ୟ । କିମ୍ବା ଲେଖକଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସମର୍ଥନ ହେଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପରିଚିତ ଥିଲା । ବିହୁ ରଧାନ ଥଙ୍କ କରିଛେ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଥିଲା । ଶାନ୍ତିନାଥଙ୍କ କବିତା ଯେତେବେଳେ କେବଳ ସାମାଜିକ ଶକ୍ତି ମାତ୍ର ନାହିଁ ସାମାଜିକ ଶକ୍ତି ମାତ୍ର ନାହିଁ ନାହିଁ ନାହିଁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଉତ୍ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପ୍ରାଚୀନ ବିଶେଷତଃ ରଞ୍ଜିତ ସାହୁତ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ପରିଚିତ ଥିଲେ ଏବଂ ପାଇଁତ୍ୟାତ୍ୟ ଓ ବିଜ୍ଞାନବିଦୀର ସାହୁତ ଦେଖି ତାହାର କୁଟିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖିଲା । ସେ ପ୍ରାଚୀନ ଅଭିଧାନ କାହିଁଲ ଯମକମୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ପରିଚିତ କରି

ଉନ୍ନତର ଅଦର୍ ଅବଲମ୍ବନରେ ଉନ୍ନତତର ଭାବ ଓ ମାର୍ଜିତର ଭାଷାର ପ୍ରଭବରେ କୃତ ସଙ୍କଳ୍ପ ହେଲେ । ଏଣେ ଇଂରେଜ ରୁଦ୍ଧ ଓ ସର୍ବତା ଏବଂ ଇଂରେଜ ଶିଶ୍ରା ପ୍ରଭବରେ ସମାଜର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର ଲେନ୍ଦେ ତାଙ୍କର ନୃତ୍ୟର ଅଦର ଛବିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେ । ଫଳତଃ ରୀତାନ୍ତ ନିଜ ଜୀବନରେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ସବରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ।

ସମସ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ପତ୍ରା ଓ ଅଳକାର ବିପୁଲ ପରିଭ୍ୟାଗ କରି ରୀତାନ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ତୋତ୍ର ନିମନ୍ତେ ନିବାନ ମାର୍ଗ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦେଲେ । ସେ ପ୍ରାଚୀନ ପାଞ୍ଚଭ୍ୟର ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଧାବନ କରି ଓ ସହିତ ବିଶେଷର କ୍ଷମେ ଦୟା ଓ ସମାଜରେ ନବୀକର କିଳାଶ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଉତ୍ସବ ସାହିତ୍ୟରୁ ସାରତପ୍ରତ୍ୱ ପୂର୍ବକ ନିଜର ତୁରି ଅଦର୍ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ତୁର କରିଥିଲେ, ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବାକୁ ହେବ, କିନ୍ତୁ ଅସ୍ତର ସଗର କରି ନାହିଁ ଅଦର୍ଶରେ ଅଭ୍ୟାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ତାଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ସେ ତାହା କରି ନାହାନ୍ତି ଏବଂ କୌଣସିଠାରେ ସଗର ବା ଅନୁକୂଳ ରୀତାନ୍ତ ସ୍ଥାନରୁ ଉଚ୍ଚିନ୍ଦି ନୁହେ ତାହାହିଁ ବିଶେଷରୁ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ସର୍ବରେ ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତର ଅନୁକୂଳ ବିଲକ୍ଷଣ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଘର ଘର ସାହିତ୍ୟରୁ ସର୍ବପ୍ରାଚୀନ ଭାବର ଅକ୍ଷରକ ଅନୁବାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ଉଦ୍‌ବାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ମହାଯାତ୍ରାର ଲେଖା ପରିଚାରି ଏବଂ ଛନ୍ଦରେ ମେଘନାଦି ବିଧି ଏବଂ ଯମାତିରେ ବଙ୍ଗଲାର ପ୍ରାଚୀନ କବି ଭାବରେ ଉନ୍ନତି କରି ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ ଏବଂ କବିଙ୍କିର ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ ଏବଂ କବିଙ୍କିର ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ । ଏବଂ କବିଙ୍କିର ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ ଏବଂ କବିଙ୍କିର ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ । ଏବଂ କବିଙ୍କିର ପରିଚାରି କରିଥିଲୁ ।

“ଦୁଷ୍ଟପୁରୁଷ ହୋଇ ଅପୁରୁ ପ୍ରପତ୍ତି
ଦୁନ୍ଦର ପଣର ଚିରନ୍ତନ ଶ୍ଵର
ସନ୍ଦରେ ତୃଷ୍ଣୁର ଅବସାଦ ନାହିଁ
ଯେତେ ଦେଖିଲେହେନ୍ତି ଆଦିଶଥାଇ” । (ଚିଲକା)

‘ଏହି ପଦିନ୍ଦ ଭବତୁତିଙ୍କର ।

‘‘ତଦେବ ରୁଦ୍ଧ ରମଣୀପୃତାୟାଃ

‘ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଯନ୍ତ୍ରତାଂ ବିଥରେ’’-ର ଅନୁବାଦ । ଇଂରେଜରେ ମଧ୍ୟ କବି “କହିଅଛୁନ୍ତି A thing of beauty is a joy for ever”

ପୁଣି “ ଏ ବାଳାକୁ ବନବାସ ସହାଇଲେ

ବିଦ୍ୟ ଆହା କି ବିଦ୍ୟରେ ।

ଶମୀ କେନ୍ଦ୍ରବାକୁ ଲେଖିଲେ ସିନା ସେ

ନାନୋପୂଳ ଦଳ ଧାରେ ।”

ଏହି ପଦିନ୍ଦ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଲୋକଟିର ଅନୁବାଦ ମାତ୍ର ।

“ଇଷ୍ଟଂକାଳ ବ୍ୟାକ ମନୋହରଂ ବଧୁ

ସ୍ଵପଳ୍ଲମଂ ସାଧ୍ୟପୃତୁୟ ଇଚ୍ଛି

ନୃନଂ ସନାନୋପୂଳ ପର ଥାର୍ଯ୍ୟା

ଶମୀଲଗାଂ କେବୁ ମୁଷିବ୍ୟକସଂତି”—ଶକୁନ୍ତଳା ।

ଏହିପରି ବହୁଶାଃ ଉକ୍ତାର କଷା ଯାଇ ପାରେ । ବିନ୍ତୁ ଏ ପରି ଅନୁବାଦ ଓ ଅନୁକୂଳ ହେଲେହେ ସବାଦି ରୀତାନ୍ତ ସ୍ଥାନାଥୀ ମନାଶାରେ ରଞ୍ଜିତ ରହିଅଛି ଏବଂ ସମସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ରୀତାନ୍ତ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର ସୁଷ୍ଟୁଷ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ତୁଳସୀ ସ୍ଵରବରେ ଅମ୍ବୁମାନେ ତୁଳସୀ ଦିଷ୍ଟକୁ ନ ଦେଖି ପରିଷ୍କୁଟ ଭାବରେ ରୀତାନ୍ତ ସ୍ଥାନରୁ ଦେଖୁ । ଉତ୍ତିଖିତ ଅନୁବାଦ ଉଡ଼ିଟିରେ ଉଦ୍ବିତ୍ତ ଓ କାଳ ଦାସ ଅର ନାହାନ୍ତି । ପଦାଂଶ ଦିଶ୍ତି ରୀତାନ୍ତ ଗର୍ଭରୁ ପୁନର୍ହନ୍ତି ଲଭ କରି ଅଛି । କେବାରଗୋଟିଏ ଓତ୍ତିତରୁ ଦୂରତା ପତ୍ର କିମ୍ବୁ ତାହା କବ ଲେଖନୀ ପ୍ରଭବରେ ଭାବର ତଥା କେବଳ ଉଛଳର ଜଳ ବାପୁରେ ଜାଗ ଓ ବର୍ଷିତ ହେଲ ପରି ବୋଧ ହୁଏ ।

ବିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ କିମ୍ବୁ ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଗୁହାତ ବସ୍ତୁ ସ୍ଵରୂପ ଓ କଟିଦ ରୀତାନ୍ତ ମନାଶାରେ ରଞ୍ଜିତ ନ ହୋଇ ଯଦି କେବଳ ସଂଗୁହୀତ ହୋଇ ଥାନ୍ତା ତେବେ ମଧ୍ୟ ଅମ୍ବୁମାନେ ଉଛଳ ସାହିତ୍ୟ ସଂପାଦରେ କୁଚିର ସୁଗାନ୍ଦର ଓ ସ୍ଵାଧୀନତାର ପରାକାଶ୍ଵା ଦେଖନ୍ତି । ଯେ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟକ ଜ୍ଞାନଗର୍ଭ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାରିତ ପ୍ରାଚୀନ ନିପୁନବକ

ସେଥିରେ କାହାରି ସଦେହ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ଜହାଙ୍କର ହିମ୍ବୋଗାନ୍ତ କାବ୍ୟ ଓ ଅମିଥାଷର ଛୁନ୍ଦ ପ୍ରାଚୀନ ପହୁଣ୍ଠା-ମାନନ୍ଦ ଦ୍ଵାରା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଓ ଆଦୃତ ହୋଇ କାହିଁ ଦେଖିଲେ ଜାକର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କପର ସ୍ଥାଧୀନ ଓ ସ୍ଥାନର ଧଳ ଜାହା ବୁଝା ଯାଏ, ଏହି ରୂପ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବଞ୍ଚିନାର ଅତିମୁଗ୍ର ଶ୍ରାନ୍ତତା ଓ କାବ୍ୟର ଅଦର୍ଶ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ।

ନିର୍ମାଣ । ତୁଟିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅମ୍ବୋମାନେ ବିଶ୍ଵର ଅନୁଯାବନ କରିଥିଲୁହଁ । କିନ୍ତୁ ସେ କୁଟି କେବଳ ପ୍ରତ୍ତିର ବିଷୟଗତ ଚିତ୍ର (plot) ଓ ଅଦର୍ଶରେ ପରିସମାପ୍ତ ନୁହେ । ଶାବ ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଲେଖନ-ପରିଚିତ (Style and diction) ସର୍ବତ୍ର ତାହାର ସହା ପ୍ରତିରାଜ ହୁଏ । ରୂପ ଗୋଟିଏ ମନ୍ତର ବୁଝି । ପ୍ରଥମେ ସେହି ମନୋବିଜ୍ଞାନ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ସମସ୍ତ ଲେଖା ସେହି ଭାବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ । ଅମ୍ବୋମାନେ ଶାଖାନାଥଙ୍କ ଲେଖାରେ ତାହାହିଁ ଅନୁରବ କରୁଛି ।

ପ୍ରଥମେ ବିଷୟଗତ ଚିତ୍ର ଓ ଅଦର୍ଶ । ଏ ସବୁରେ ମୌଳିକ ପ୍ରାଚୀନ ପୁଗ କବିତାର ବିଶେଷ ଦାଖି ନାହିଁ । ମଧ୍ୟ ପୁଗର କବିତା ଯଥା—ପ୍ରେମ ସୁଧାନୟ, ଓ ଲବଣ୍ୟ-ବଲ୍ଲ ପ୍ରତ୍ତିରେ ବିଷୟ ଚିତ୍ର ପ୍ରାୟ ଏକ ବୋଲିବାକୁ ଦେବ । ସେଥିରେ ନାୟକ ନାୟିକା ଓ ଅନୁସଙ୍ଗିକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଚରିତ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତରକୁ ବିଳାସି ଦଖିଲିର ବିବାହ ମିଳନ, ବହେଦ ଓ ପୁନର୍ମନନ୍ଦର ପୃଷ୍ଠା । ସମସ୍ତେ ଉତ୍ତର ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ସେହି ବିଳାସି ଦଖିଲିର ଅୟାଶୀଳ ସମ୍ବୋଧନପ୍ରକାଶରେ ବିଦ୍ୟୁତ । ସେହି ବିଷୟରେ ପତ୍ର ଲେଖନ, ସେହି ବିଷୟ ଅବାଳ, ସେହି ବିଷୟରେ ଦାନ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘୋଜନ—ଅର କିଛି ନାହିଁ, କେବଳ ସେହି ସମ୍ବୋଧନ କୁପୂର୍ବାହି ମୁକ୍ତର ଉଦେଶ୍ୟ । କୌଣସି ମହାବୁ ବାହାର ଚରିତର ନିବ୍ରତ ଦେଶାୟ ଦେଶାୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କେବଳ-କୁପୂର୍ବାହି, ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ତିରେ ଚିତ୍ର ଭିନ୍ନ ରୂପ ଅନ୍ତିମରେ ସେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ରେ ସେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତିମରେ କାବ୍ୟ

ଉଦେଶ୍ୟ ନୁହେ । ପ୍ରେମର ଦୃଢ଼ତା ଏବଂ କାର ଚରିତର ବିଷ ସେ ସବୁର ପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ଯେତେବେଳେ ନବଯୌବନୀ, ଶେଲାଜଞ୍ଜଲିବୁଣ୍ଡା, ଚକ୍ରକ ବର୍ଣ୍ଣା, ଲବଣ୍ୟମୂଳୀ କର୍ମଦାନ୍ତ ଶର୍ମିଣୀ ବାଲା ନନ୍ଦବେଶ୍ୱର ଗଭୀର ନିଶ୍ଚିଥରେ ଅଭିବାହିତ, ନବ୍ୟବା କର ଉନ୍ନତ ଶକ୍ତି ଗେରଗଙ୍କ ପାଶରେ ପ୍ରେମ ରଖାଇଣୀ ହେଲେ ସେତେବେଳେ ବୈରଗ୍ୟ ବିଦ୍ୟାର ବିପରି କାରେଚିତ୍ର ଓ ପରେ ନନ୍ଦକେଶ୍ୱର ପତ୍ର କି ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ପ୍ରେମର ଅଳେଶ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତରେ ପାଠକମାତ୍ର ଅବିଦିତ ନୁହନ୍ତି । ଏ କାରହୁର ଚିତ୍ର ଉତ୍ତରକୁ ସାହିତ୍ୟରେ ନୁହନ୍ତି ନୁହେ କି ? ଏ କେବଳ ସାହିତ୍ୟର ଶାଖାଦାନ କରି ଶାନ୍ତ ନୁହେ । ଏହା ଲୋକ ଚରିତର ଅଦର୍ଶ ଓ ପାଠକଙ୍କ ରୂପ ବିଷୟର ସାହିତ୍ୟର କରିଥିଲୁହଁ । ନନ୍ଦକ ଲେଖନ ମଣ୍ଡଳୀ ଉତ୍ତରକୁ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମହତ୍ତର ଅଭିଷ୍ଟ ପାଇ ପୁଲକିତ ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ଏତିକିରେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଉତ୍ତରକୁ ସାହିତ୍ୟର ଗତି ଦୂର ଅତ୍ୟେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଲେଖକ ଲେଖାର ବିଷୟଗତ ଚିତ୍ରରେ ଆରଦ୍ଧ ଓ ବାରହୁ ଥିବାର ଅବଗତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର କାବ୍ୟ ପାଠର ଶାନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲୁହଁ । ଅବଶ୍ୟ ଉଦ୍ଦିରି କୋଷ ଯମାତି ଅଣ୍ଟପୂର୍ଣ୍ଣ ପାଦକ୍ଷଣ ଓ ଅବକସିତକୁଡ଼ୁଳା ଉବସୀର ବିଷୟଗତ ଚିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅମ୍ବୋମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶେଷ କିନ୍ତୁ ମନ୍ତର ଦେବୁ ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ ସେହିଠାରେ ପ୍ରାଚୀନତା ଶାଖାନାଥଙ୍କୁ କୁର୍ରାକାର ଉପଦମ କରିଥିଲ । ମାତ୍ର ଏହା ବୋଲିବା ଠିକ ନୁହେ । ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବୋଲିଯାଇ ପାଠର ଶାଯୁକୁ ଚିତ୍ର ମୋହନ ମାହାରଣୀ ପାଦକ୍ଷଣର ସମାଜୋଚନାରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦୂର ବୃତ୍ତସାଂଶ ବାକି ଥିବାର ଲେଖିଥିଲେ, ଏବଂ ଶୁଣା-ଯାଏକବି ତାହା ଦେଖି ବିଶ୍ଵିତ ହୋଇଥାଏ । ସେକହନ୍ତି ଶାନ୍ତ ବଜାକୁ ହତ୍ୟା କରି ଶେଷରେ ଅମୃତଦ୍ୟା କରିବା ଦାର୍ଯ୍ୟ କାବ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଅବଶ୍ୟ ତାହା ହେଲେ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାନ୍ତା ସଫେଦ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦେବୀର ବଳହିଁ କଲ । ହତ୍ୟାଗାୟ ଉତ୍ତର ସେ ଚିତ୍ର ଦେଖିଲ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ ଏ ସବୁ ଅନୁମାନ

ସବୁ ସମୟ ସେ ସବୁର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତର ଦେବ ବୋଲି
ପ୍ରତ୍ୱଷ୍ଠା କରିବା ଉଚିତ । ତେବେ ଯନ୍ମାତି ସମ୍ମର୍ଶ ଓ
ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବ କାବ୍ୟ ହେଲେହେଁ ନାୟକ ନାୟିକାର
ମିଳନ ବ୍ୟାପାର ବ୍ୟାନା ଅସନ୍ତ ହୋଇ ଅଛି ବୋଲିବାକୁ
ଦେବ ।

ପ୍ରାକୃତିକତା ଭାଷାକୁ ପ୍ରକୃତ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।
ଏହା ପ୍ରାଚୀବ ସହିତରେ ରତ୍ନ ଓ ବେଶ ପ୍ରଭାବର
ବର୍ଣ୍ଣନାରେ କିଞ୍ଚିତ ଦେଖା ଗଲେହେଁ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଲୁପ୍ତ
ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲ । ମଧ୍ୟ ଯୁଗର କହିମାନେ କାଳିଦାସଙ୍କ
ରତ୍ନ ହତାହରୁ ଅବର୍ଦ୍ଧ କରି ଅନୁଭବଣ କରୁ କହୁ
“ ହତ୍ତୁକରଣ ” କରିବାକୁ ଲଗିଲେ । ପରେ ସାମନ୍ତର୍ଯ୍ୟରେ
କିଞ୍ଚିତ ପ୍ରାକୃତ ପନ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଯହୁ
କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଉପମାକ୍ଲୀଷ୍ଟାରେ ତାହାର ସ୍ଥାନବିକତା
ବହୁତ ହକ୍କି ହୋଇଅଛି । ଉଦ୍‌ଦାହରଣ ସୁରୁପ ଦିଦିଗୁ-
ଜ୍ଞାନି

“ବିରାଚିକି ପଦ୍ମଯୋନି ସୁଧା ଅନୁଶାଗ ଦେନି
ବିଶ୍ଵ ବୁଲନାରେ ତୁଳ କଳନା କଲେ ।
ଉଦ୍‌ଦାହରଣ ଭାଗ ଉଠିଲ ଗରୁଆ ତଳକ ଗଲ
ଉଠ ମାତ ମାତ ଉଠ ଜଣ ବିଦ୍ୱରେ ।
ମୁଧା ଅନୁଶାଗ ସମ୍ମର୍ଶ
ସାରି କରି ପାରିବ ବୋଲି କେ କେମନ୍ତେ ”

ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ଶିଳ—ପଦ୍ମରେ ସନ୍ଧା ବର୍ଣ୍ଣନା
ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇ ପାରେ । ଅବଶ୍ୟମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଏପରି
ପ୍ରାକୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ନିତାନ୍ତ ନ ଥିଲ ବୋଲ ଅମ୍ବେମାନେ କହୁ
ନାହିଁ । ଲବଣ୍ୟକାଳ ମାଳନା ବେଶପରି ସ୍ଥାନବିକ
ବର୍ଣ୍ଣନା ଅଧିନିକ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ
ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ କୁରୁତି ବଞ୍ଚିବ କୃତିମାର୍ଗ(artificiality)
ରେ ପିଛିବା ରହିଅଛି । ଉପରେନ୍ଦ୍ରିୟକର
ମନୋରମ କୃତିମ ବେଶରଚନା ଜ୍ଞାପକ—“ଶୋଭି-
ଅଛି ଗୋଟି ଚକ୍ର ଧଇଯିବିକାମ୍ଭେ” ସଙ୍ଗେ ଶାନ୍ତିମାର୍ଗ-
କର କୃତିମ ବେଶରଚନା

“ତୁ ମଧ୍ୟ କୁଞ୍ଜୁମ ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଵମୟୁଗ,
ବେନ କଣ୍ଠେ ଶୋଭେ ବେନ କର୍ଣ୍ଣପୁର,

ବାମିମା ଚିକୁରେ କୁଷମ ମୁକୁଟେ
କୋମଳ ପାଞ୍ଚକା ବାତେ ପଡ଼େ ଉଠେ ” ।

ତୁଳନ କଲେ ସତ୍ୟ ସହଜରେ ପ୍ରତିପନ୍ଥ ହେବ ।
ଏ ସବୁ ଶୁଣି ପଦ୍ମବୀନ ବର୍ଣ୍ଣନାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଶାନ୍ତିମାର୍ଗ
ଶାନ୍ତିମାର୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଗମଣୀୟ । ଶାନ୍ତିମାର୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା
ସମ୍ମା ପ୍ରକୃତ ସୁଲଭ ବିମନ୍ତପୂତାର ଭାଷାଗତ ବିକାଶ
ମାତ୍ର , ଚିଲିକାରେ ପଦ୍ମବିଜ୍ଞାନ ରୂପ, ଚିଲିକାର
ତୋପାନ, ନନ୍ଦବେଶ୍ଵରରେ ସନ୍ଧା ଓ ନନ୍ଦବେଶ୍ଵରର
ରୂପ ପ୍ରଭାବ ଅର୍ଥରେ ସ୍ଥାନାଥ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଯେ
କିବି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ଉତ୍ସବ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ
ସାରତମ ଉପାଦାନ । ସେ ଉତ୍ସବରେ ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ କାବ୍ୟର
ସମ୍ମା । ଚିଲିକା ପଢ଼ ବିଶ୍ଵର କାବ୍ୟରେ କୌଣସି ଦେଶର
ସହିତି ପକ୍ଷରେ ଉପଦେସ । କେବଳ ଚିଲିକାରେ
ଶାନ୍ତିମାର୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନା ସୀମା ବନ୍ଧ ନୁହେ । ସୁବିଧା ପାଇ-
ଦିଲେ ମହେନ୍ଦ୍ର ପଦ୍ମବ ମଧ୍ୟ ଅର ଗୋଟିଏ ‘ଚିଲିକା’
ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ତାହା ବିଜ୍ଞାନ ସହସ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ
ପ୍ରମୁଖରେ ତାହାଙ୍କର ଲେଖନ ଅମୃତ ବର୍ଣ୍ଣନ କରେ ।
ବେଣୀଶବାଦ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ
(Narrative poem) ବିନ୍ଦୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ
(Descriptive) ଅଖାକରେ ଅଛିହିତ କରିବା
ପିଲେ । * ସେଥିରେ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନାର ସ୍ଥାନ ଅବୋଦ୍ଧ ପ୍ରଥାନ
ନୁହେ । କେବଳ ପୁରୁଷ ସଜ୍ଜ ପୁରୁଷ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରଭାବ ବେଶୀ
ପ୍ରଭାବର ବୈଚିତ୍ରେ । ଏମନ୍ତ କି ଉପମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ
ବର୍ଣ୍ଣନରେ ରସାଯନ ରହିଅଛି । ଦୁଷ୍କାଳ୍ପ ସ୍ତୁରୁପ ଭାଜ
ଦୁଃଖରେ ପଣ୍ଡାକନ ଭଲବେଳେ ଯେଉଁ କଟୋର
ସଞ୍ଚାରର ଦ୍ୱାରା ଦିଅନା ଦିଅନା ଅଛି ତାହା ଅଭ୍ୟାସ ଓ
ଅବୁଲନ୍ତାମୟ । ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ସମ୍ମା
ଏପରି ଉପମା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଭାରତ ଥୁମବେରୁ
ପରି ଗଦା ତାଙ୍କନୀ ସିଂହ ପରି ରକ୍ତାନ ପ୍ରଭାବ ବହୁତ

* ତାଙ୍କର ସମ୍ମା ବିଷୟ କିମ୍ବା ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାର
ନିର୍ମାଣ କରିବାକାଳୀ ପାଞ୍ଚମି ବିଷୟ କୋଟିରେ କୋଟିରେ
ବିମା ଭାଜ । ଅବଶ୍ୟମଧ୍ୟରେ ବାହୀନ ସାହିତ୍ୟରେ
ପ୍ରକୃତ । କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତିମାର୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସୁପରିଚିତ ହେ
ନେମନ୍ତରୁ ବିଦେଶରେ ବାହୀନ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ଅଭ୍ୟାସ
ପ୍ରଭାବ ଅମନାର ଦିଅ ସାହାନ୍ତର ପ୍ରକୃତ । ଅଭ୍ୟାସ
ବର୍ଣ୍ଣନାର ଥିଲେ ।

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିଥ୍ୟାର ପାରେ । ସେ ସବୁ ଚିହ୍ନରେ କେବଳ ପ୍ରକାଶ ବର୍ଣ୍ଣନାହିଁ ବିଶେଷର । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେ , ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ-ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ କବିତା ମଧ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକୃତିତ୍ତରେ ପରମ ଅଳଂକୃତ ଗହି ଦେଖାଯିମାନ ହେଉଥାଏ ! ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ପାଞ୍ଜାର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଥିବା ବସନ୍ତ ଓ ଉଷାରେ ଉଷାର ମୁଗ୍ଧା ବର୍ଣ୍ଣନା କିପରି ପବନ ଓ ଶିଳ୍ପ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ପାଠମାଦେ ଜାଣନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଲେଖାର ସଂଖ୍ୟା ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ , ବିଦ୍ୟମାନ । ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ବା ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଚାତୁରେ ତାଙ୍କର ବିଶେଷର ନୁହେ । ଅମ୍ବେମାନେ ଯାହା ବିତି ଦେଖୁଅଛୁ ତିତି ଶୁଣୁ-ଅଛୁ ତାହାକୁ ଅମର ଛଟାରେ ରଞ୍ଜିତ କରିବାହିଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିକର ଅଭିଭ୍ୟନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସେ କେବେ କିବର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅଛି ରଞ୍ଜନରେ ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ଏପରି ବୁଝିବା ଅନ୍ତରୀତି । ଅଭ୍ୟନ୍ତିକା ଅତିରିକ୍ଷନ ତାଙ୍କ କବିତାରେ ଅଦ୍ଦୋନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିର ଯାହା ସେ ସ୍ଵର୍ଗମୁଖରେ ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ଦିତି ଦେଖି ଦେଖି ଅଭ୍ୟନ୍ତି ହୋଇଥାଏ, ତାରୁ ସେ ସଙ୍କଳ ନୂତନତା ଓ ଅଞ୍ଜାନମା ମୃଦୁମୂଳଗାହ-ପଢ଼ିଗାରେ ଉଛାତିତ ରଖି ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ କବିତାର ପରମ କୁରୁକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲାନ୍ତି । ତିଲିବା ଅଭ୍ୟନ୍ତି ପାଇଁ ଚିତ୍ତ ନୁହେ । ନମକେଶ୍ୱରରେ ଦୁର୍ଗ ନଦୀ, ବନ, ସହକାର, ଦନ୍ତୋଦୟ, ଚକ୍ରା, ଉପରିଶା ପ୍ରତିକିରେ କିନ୍ତୁ ଅତି-ଚକ୍ରନ ନାହିଁ, ଏମନ୍ତ କି ନୈଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟରେ “କରୁଁ ସାରିଲାଟା ଯାମନ ବାଲମୁଦ୍ଦ”ରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତିଦେଖା ନିରଳକାର ହୀବରେ ଦିଶାନିତ । କିନ୍ତୁ କି ଅଭ୍ୟନ୍ତି, ତାହାକରର ଯନ୍ତ୍ରି ପରି ବିଧାନାଥଙ୍କର ଶ୍ଵର୍ଗମାତ୍ର ଏସମ୍ପର୍କ ମନ୍ଦିରମାନ ପ୍ରଦାନ କରି କିପରି ଚିତ୍ତ ଓ ଉଦାର କରିଥାଏ ! ଉଷାର ମୁଗ୍ଧା କେଣ, ପାଞ୍ଜାରେ ସେଇନିବା ମନ୍ଦିର ଯୋଗରେ ଯୁଗାଦ ପ୍ରେରଣ ପ୍ରକୃତି ଅନ୍ତିମାନକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଲେହେଁ ଥାରେ ଅତିରିକ୍ଷନ ନାହିଁ । ତାହାର ବିଷୟ କଞ୍ଚକ ଆନନ୍ଦର ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦ୍ୱୟାକୁ ନେଇ-

ବିରମଦ୍ୟ ।

ଶାର୍ଦ୍ଦ ନାମାଧାନ କିମ୍ବ ଲେଖି ଅମ୍ବ ପରି-

ଚିତ୍ପ ଦେଇଥାନ୍ତି, ବିନ୍ଦୁ ଚିଲିକାରେ କବି ଯେଉଁ ପବନ ମହାର ଓ ଶିଷ୍ଟାନ୍ତ ଅମ୍ବ ପରିଚିତ ପ୍ରଦାନ କରି ଅଛନ୍ତି ତାହା ଯେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟାର ଅନ୍ତରୁକ୍ତରଣୀୟ । ବିଧାନାଥଙ୍କ ଲେଖାରେ ଏହିଠାରେ ଲିରିକ୍ (lyric) ଉଥାଦାନ ସ୍ଵର୍ଗ ଦେଖାଯାଏ ।

ଏଠାରେ “ପ୍ରତି ଭାଗ୍ୟ ମୋର ପିହୁତ ପାଷାଣେ ମୋ ଜୀବନ ଗଢା ଅନ ଉପାଦାନେ” ।

ପ୍ରତିତି ପଂକ୍ତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ହେଉଥାଏ । ଲିରିକ୍ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପରିଚିତ ହେଲେହେଁ ମଧ୍ୟମରେ ବତା ଲୁହନତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟପ୍ରକୃତିକ ସଙ୍ଗୀତ ଚନ୍ଦ୍ରପତ୍ରପ୍ରକୃତରେ ଏହା ସମୟ ବିଶେଷରେ ଦେଖାଯାଏ ସବ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଲଇକ୍ ଭାବ ଭାଷା ରଙ୍ଗାରେ କିନ୍ତୁ ଓ ଦୂରବନ୍ଧ । ବିଧାନାଥ ପ୍ରାନ୍ତରଙ୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣନ ସ୍ଵର୍ଗରେ ତାହା ଯେପରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ବିକାଶ ପାଇଥାଏ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ପରି “ପ୍ରକୃତି ପୁରୋଃ” ପଞ୍ଚରେ ଅଞ୍ଚିତ ଗୋରବାବହ ।

‘ଏ ସବୁ ଗଲ ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ଅମ୍ବ ବିରତି । କିନ୍ତୁ ଧୂର୍ବେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଯାଇ ଅଛୁ ବିଷୟଗତ ତିନ୍ତ ଓ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା (Narration)ର ପ୍ରକୃତିକତା ବିଷୟରେ ବିଧାନାଥ କୁଣ୍ଡିବ ପଣ୍ଡିତ । ଭଞ୍ଜି ଓ ଅତିମନ୍ୟ ଯୁଗର ବିଷୟଗତ ଚିତ୍ତ ପ୍ରାୟମଃ ସ୍ଵାଭାବିକ ଥିଲ, କିନ୍ତୁ ବିଧାନାଥ ଉଛି ଆରଦର ଚିତ୍ତ ଦେଖାକୁ ଯାଇ ହୀନେ ରହି ଜଗା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଦେବଦେବାର ସାହାଯ୍ୟ କ୍ରିଷଣ ଜରିଥାଏ । ନମକେଶ୍ୱରରେ ଗନ୍ଧାରିପାତା, ଉଷାରେ ନୂତ୍ରପରୀକ୍ଷା ସ୍ଵର୍ଗମୁଖ, ପାଞ୍ଜାରେ କୌଣସିଲାର ପ୍ରେତ, ମହାଯାତାରେ ଅଭି ପ୍ରତିତି ପାଠକଙ୍କୁ ଅଛି ରହିଛନ୍ତିର ରିତରେ ମୋହିତ କିଳ ପରି ବୋଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ପାଠକ ଉଛିତଗତ ପରିକାର-ପୁଣ୍ୟ କି ଏକ ଅଭ୍ୟନ୍ତ ପୌରଣୀକତା ଅନ୍ତରୁକ୍ତ କର କାବ୍ୟର ପ୍ରକୃତିକତା (Realism) ବିମୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏଠାରେ କେବଳ ଶୁଦ୍ଧର୍ତ୍ତା ପ୍ରାକୃତିକତା ନାହିଁ ହୁଏ-

ନାହିଁ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟ ଅସ୍ପୁର୍ବିକ ହୋଇ ପଡ଼େ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାକୃତିକତା ବା ମାନବୀୟତା କାବ୍ୟର ପ୍ରଥାନ ଲକ୍ଷଣ । ଦେବତା ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଉଚ୍ଚ, ବର୍ଷଷ ଜୟନନ୍ୟ । ମନୁଷ୍ୟତା ବା ମାନବୀୟତା ଏ ଦୁଇଟିରୁ ଉଚ୍ଚ । ଦେବତା ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଚିତ୍ର ମନୁଷ୍ୟକୁ ବସ୍ତିତ ଓ ସ୍ମର୍ତ୍ତ କରିଗରେ, କିନ୍ତୁ ମାନବ ଦୁଦୟର କୋମଳ ଦୃଶ୍ୟରେ ତାର ଅଂଶ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟର କୋମଳ ଦୃଶ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରତି ସ୍ମର୍ତ୍ତ ଧାରତ ଦ୍ୱାରା । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତ ମାନବ ମାନବ ଓ ସମାରଷ୍ଟ ଜୟିତ ଓ ଦୈନିକନ ବିଷୟ ବିଶେଷମାନକର ସ୍ଵର୍ଗବ ସୁଲଭ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଯେତରି ଚତୁର୍ବିଧ, ପୁଲକିତ, ଅନୁକ୍ଷିତ ଓ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟର ଅଲଭ୍ୟ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତ ଅଦର୍ଶ ବା ଅମାନୁଷ ଚରିତ ଚିତ୍ରରେ ସେପରି ଦ୍ୱାରା ନାହିଁ । କାବ୍ୟ ନାଟକ ଓ ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ମନୁଷ୍ୟ ଚରିତରେ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହେବା ଉଚିତ । ତାହା ନ ହେଲେ ସେ ସବୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ଜମନ୍ୟ ପାଠକରୁ ଉତ୍ତେଜିତ, ଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ଅମ୍ବ ବିଦୁତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରି ଧାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଖାୟୀ ଭବ ବା ଅଦର୍ଶ ବିଶେଷରେ ପ୍ରଣୋଦନ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟର ନିକ ମଧ୍ୟରେ ତାର (ଖେଳ ଅଦର୍ଶ ବା ବର୍ଣ୍ଣନାର) ସହାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ତି ନ ଦେଖି ବଜିକରର ଚକ୍ଷୁରଣ ଦେଖି ମୋହିତ ହେଲ ପରି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ଚକିତ ହେବ । କ୍ଷଣକ ପାଇଁ କୌଣସି ବର୍ତ୍ତତରେ ତୁମଣ କରି ପୁନରପି ନିକ ମଧ୍ୟକୁ ଫେରି ନିଷ୍ଠିନ୍ତି ହେବ ଏବଂ ଖାୟୀ ଭବରେ ତାର କୌଣସି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । କେଣ୍ଟ ଯାହା ଇହିପାରଷ୍ଟାରସ୍ତ, ଓ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣାବଳୀର ଆବଶ ଦିଏ ତାହାହିଁ ବିଶ୍ଵାସ ଭବରେ ମନୁଷ୍ୟର ସହାନୁଭୂତି ଅକର୍ଷଣ କରେ । ମନୁଷ୍ୟ ଯଦି କୌଣସି କାରଣରୁ ଜାଣେ ସେ ଯହା ଦେଖିଅଛି ତାହା ପୁଅଶାର ନୁହେ ତେବେ ସେ ଅନୁକ୍ଷାରେ ଜର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେ କାବ୍ୟ ଯେ ପରିମାଣରେ ସମାରଷ୍ଟ ଲେଖ ଚରିତରେ ପରିବଜ୍ଞ, ସେ କାବ୍ୟ ସେହି ପରିମାଣରେ ମନୁଷ୍ୟର ମନକୁ ହରଣ କରେ । ଅତିଏବ ଶ୍ରୀନାଥଙ୍କ

କାବ୍ୟର ଏହି ପୌଷ୍ଟିକ ଉପାଦାନ ସବୁ ଲୋକଚରିତ୍ର ସଜତ ହୋଇଥିଲେ ଅନ୍ୟକରିତ ଦ୍ୱାରା ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ଆନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ବୋଧନ୍ତି ଏହିତରେ ତାହା ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଅଦର୍ଶର ପବତ୍ରିତା, ଧର୍ମ ଓ ବରହର ତୟ ପ୍ରଭାତ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ଅଲୋଚିତାର ଅଶ୍ଵଧ ପ୍ରହଣ କରି ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପୌଷ୍ଟିକତାର ଅଶ୍ଵଧ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରହଣ କଲେହେଁ ସେ ସ୍ଥାନେତାର ସେ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରି ଅଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ । ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପୌଷ୍ଟିକତା ଭାଗ୍ୟ କଲେହେଁ ପ୍ରାକୃତିକତା ଅତିକୁ ଜାକର ଗୋଟିଏ ମମତା କେବଳ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ନୁହେ ସେହି ଚିତ୍ରଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସୁରଷ୍ଟା ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ଶାକର ସ୍ଵପ୍ନ ଦର୍ଶନ ସହେଁ କେଦାର ଗୋପରେ ନାୟକ ନାୟକା ଓ ତାକର କ୍ରିୟା କଲାପ ସମ୍ମର୍ଶ ସ୍ଵାଭାବକ । ଏବଂ ‘ପାଞ୍ଚ’ ପ୍ରଭାତରେ ପୌଷ୍ଟିକତା ନେଇସରିକତାରେ ଲଜ୍ଜାୟିତ ପ୍ରାୟ । ବିଷୟ ସବୁ ଏହେ ରତ୍ନାସ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ପ୍ରାକୃତ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାକୁ ପାଠକ ନିତାନ୍ତ ସମାଲୋଚନକୁର୍ବାଣିରେ ନ ପଢ଼ିଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ପୌଷ୍ଟିକତା ଏକାବେଳକେ ବିପୁଲ ହୁଏ ।

ତେବେ ଭଞ୍ଜୁଗରେ ଏ ସବୁ ନ ଥିଲ ନୁହେ, ଅନ୍ୟାୟ ସ୍ଥଳ ଛାଇ କେବଳ ନାୟକ ନାୟକାର୍ତ୍ତାର ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ ବହାନ୍ତରେ ତାହାର ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଅଭିଷ ମିଳିଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଅଂଶ କାବ୍ୟରୁ ବିଚିନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ଵଭାବ । ଶାକାଥିକ ଭରା ଓ ଜପୁନ୍ତର ଜନ୍ମ ବହାନ୍ତ ଠିକ୍ ସେହି ଶ୍ଵେତରେ ଶବଳିତ ସତର, କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ଵାସ କଥା, ଶାକାଥିକ ସ୍ଵପ୍ନ ବୁଦ୍ଧାନ୍ତ କାବ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହି ବିଷୟବିଚିନ୍ତା ପୌଷ୍ଟିକତାରେ ଜଗିତ ରଖିଅଛୁ ।

ଶାକାଥାର ବା ଲୋକଚରିତ୍ର ବିଦ୍ୱାପକାଣ୍ଠ ଲୋକ ପଣ୍ଡିତ ଦେଶର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତଦାନ । କାଳ ଦାୟକ କୁନ୍ତାର ସମ୍ବନ୍ଧ ଭାଇନ୍ତର ସମାଲୋଚନକ ଦେଶୀୟ ବିଦ୍ୱାପାନ୍ତି ବାଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦ୍ୱାରା

ତାହା ରକ୍ଷଣଶଳିତାର ପଶକାଷ୍ଟାରୁ ସମ୍ମୂଳ । ଇତି-
ବେଗେ ସାହିତ୍ୟର ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ ଅମ୍ବର ଥିଲା ଏହା
ଦେଖାଇବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସାଧାର୍ଯ୍ୟର ନୁହେ; ପ୍ରକୃତରେ
ସେ ଇନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଧୁନା ପୌରୀକମାନଙ୍କର ସ୍ଵର୍ଗ ଚଢ଼ିବୁ
ସମୁଧ୍ୱନ୍ଦ ଏବଂ ସାଧାର୍ଯ୍ୟର ସମ୍ମୂଳରୁ ପେଇ ଇତିବେଗେ
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା ଆମଦାନା । ସାଧାନାଥଙ୍କ ଦରବାର ଓଡ଼ିଶାରେ ତାହାର
ଗୋଟିଏ ରକମ ସୁତନା କରି ଥାବୁ । ଦରବାରକୁ ସମ୍ମୂଳ
ସାଧାର୍ଯ୍ୟର ବୋଲିଯିବ ନାହିଁ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସୁକୁ
ଗାଲୀ-ବର୍ଣଣ । ଏଥିବେଳେ ଉତ୍ସଳ ଦୁମଣରେ ମଧ୍ୟ ସେହି
ପଛା ଅନ୍ୟସୁତ ହୋଇଥିଲ । କିନ୍ତୁ ‘ପହଞ୍ଚି’ ଝୁଣୀରେ
ପ୍ରକୃତ ସାଧାର୍ଯ୍ୟର ଅଦର୍ଶ ଦେଲେ । ତଥାପି ଦରବାର
ଏକ ବିତର୍କ ଓ ନୁହନ ବସୁ । ଏହା ଉତ୍ସଳ ଦୁମଣ-
ପରି ବନ୍ଧୁଗତ ବା ଟୁଙ୍ଗୀ ପରି ସମାଜର ବିଦ୍ୟୁତୀନୁହେ ।
ହୁହିକର ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ହାନ ଏବଂ ବେଳେ
ସମାଜ (ଜନସତ୍ତା) ବିଶେଷ ଓ ବେଳେ, ଲୋକ ବିଶେଷ
ଦରବାରର ଉଦେଶ୍ୟ ହେଲେହେଁ ଏହା ହୁଅନେ, ସମସ୍ତ
ମରଚନ୍ତରର ଜଣିବତାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଥାବୁ । ଏହା
ବନ୍ଧୁନା ଗୁରୁତ୍ୱରେ ଅଭିନ୍ନ, ସ୍ଵାଭାବିକ, ଜନ ସାଧା-
ରଣର ଘୁବୋଧ୍ୟ, ଏବଂ ଅଞ୍ଜକ ବିବହାବେଗ-
ଯୋଗୀ ଉପଦେଶ ବା ଉପଦେଶବ୍ୟକ୍ତିକ ବିଦ୍ୟୁତରେ
ଅଳକୃତ ରହିଥାବୁ । ଥିରେ ତାକର ସ୍ବାଧୀନତା ମଧ୍ୟ
ପ୍ରତିଭାବ । ପୁଣ୍ୟ ରାତା ମହାରାଜା ପ୍ରଭୁତିଙ୍କର ତୋଷାମଦ
ଦିନମୁଁ କବି ବା ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିତି
ହେଉଥିଲ, ଏବଂ ସାଧାନାଥ ପ୍ରଥମରେ ସେ ପଛାରୁ
ବିଶ୍ଵାସ ହୋଇ ଅଗ୍ରିଯ୍ୟ ସତର ଜଗତ ସମକ୍ଷରେ ପ୍ରକାଶ
କଲେ ।

ଅକଣ୍ଠ ଅନୁବ ପିଲାରେ ଫ୍ରାନ୍ସିଆ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଉଲଙ୍ଘନ
ତୋଷାମଦ ପରି ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବା ନାଥ ସାହିତ୍ୟକୁ
ଅନ୍ତର୍ଭାବୀ ଗୋଟିଏ ହୁନ ଶେଷାମୋଦାମକ ଉପାଦାନ
କାହିଁ କରି ଅଛନ୍ତି ତୁମ୍ଭା ଦେଖିଲେ ବିପ୍ରିତ ହେବାକୁ
ପ୍ରାଣାକର ଅନୁକୂଳରଣରେ ଉତ୍ସଳନ ବର୍ଣ୍ଣନା
କହୁଣ୍ଟିତ ହେବାର ଅମ୍ବ କହି ଅଛନ୍ତି ।
୧. ନାଥ ନିଜେ ଏ ବିଷୟରେ ଇଂରେଜ
କାହିଁ କିମ୍ବା ମରି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ

କହି ଚିତ୍ତାମନି ସେବୁପିପୁର, ଭ୍ରାନ୍ତେଜ ପ୍ରଭାତିକର
ଶିଖ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ମୋସାମଦ ଏବେ ପରିଷ୍ଠିତ
ଓ ବୈପ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ନୁହେ । ୩୦କମାଟେ “ମହା-
ଯାତ୍ରା”ରେ “ଆଶାୟ୍ୟ ଉତ୍ସଳ ଅଶା” ଇତ୍ୟାଦି ସତ୍ରେ Mid-summer Night's dreamରେ Diana ଧୂଲ ରକ୍ତମ ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପକ୍ଷ (puck)ଙ୍କ ପତି Oberon's ଉପଦେଶ କିମ୍ବା ଉପ୍ରେଷ୍ଟଗର୍ଭଙ୍କ ନାଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ୍ୟର ପ୍ରଜାପା (୧) ଉତ୍ସଳା
କରି ଦେଖି ପାରନ୍ତି । ଏ ସବୁଥରେ ପ୍ରକାଶନ୍ତରରେ
ବଣୀ ଏଲିଜ ବେଥଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଗାନମାତ୍ର ହୋଇଥାଏ ।
କିନ୍ତୁ କବି କୋଣଳ ହିମେ ତାହାର ଏପରି ବ୍ୟବହାର
କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ ତାହା ସମ୍ମୂଳରୁ ନାଟକର ଅଜୀ-
ତୁତ ରହି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସାଧାନାଥଙ୍କ ପକ୍ଷ ର ତାହା
ନୁହେ । ଦେଖିବେ ସେ ସବୁ ଭାବ ବିଲାତରୁ ଆସି ଉତ୍ସଳ
ଜଳବାୟୁରେ ପୁନର୍ଜୀବି ଲଭ କରି ଅଛି ଏବଂ
ଏହିହେଁ ବିଶେଷତା । ବିଲାତର ବଣୀ ଉପ୍ରେଷ୍ଟକା ମାସ
ଶୁଣିଲେ କବିର ଯଥେଷ୍ଟ ହେଲ । କିନ୍ତୁ ତେଣାରେ
ହୁଣ୍ଡ ଭଣାରେ କହି ବୁଲିବା ଅବଶ୍ୟକ “ଦେଖି ଶିଖେ
ଗଥା ।”

ଏଠାରେ ପ୍ରସଙ୍ଗର ସେହିଷ୍ଠୁନ୍ତି, ସୁଖଶାବଦ, ରାତରକୁ
ସୁତାକ “ଭିଳେଗିଯ୍ୟା” କବତାର୍ତ୍ତର କଥା ମନରେ
ସ୍ଵତଃ ଉତ୍ସଳ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସେଥି ର ଦୂଷଣୀୟତାର
ମାତ୍ରା ନାହିଁ । ସାଧାନାଥ ତିର ରାତରକୁ ଭରତର ସିର
ଅନ୍ତରତମ ଥିଲେ; ଏବଂ ସେହି ଭାବ “ଉଚ୍ଚାରିଥ”ର
ପ୍ରଦାନ ଉପାଦାନ । ଦେଖ କାଳପାଦ ବିବେଚନାରେ,
ଏହି ସୁଲକ୍ଷଣ ପଦାନ୍ତରେ ଭକ୍ତ ଓ ଶୋସାମୋଦରେ
ମଞ୍ଚଟିତ କ୍ଷୀଣ ସୀମା (Thin line of demarcation) ସୁଣ୍ଡର ଦେଖା ଯାଉଥାଏ ।

ଜାଣ୍ପୁ ସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ଵତଃ ପ୍ରେମ ପଣ୍ଡିତର ଅଛି
ଗୋଟିଏ ଅମ୍ବାନା, ଏବଂ ଉତ୍ସଳ ସାହୁତାରେ ନୁହନ
କଥା । ପୁଣ୍ୟ ଯେ ସ୍ଵତଃ ପ୍ରେମ ଏକାବେଳକେ ନ ଥିଲା

(1) Mid-summer Night's dream Act. I.
Sc. I. II 74-75.

ତାହା ନୁହେ । ଯେତେ ଦିନକୁ ମନୁଷ୍ୟ ସକଳର ଓ ସମାଜ ଲାଭର ଅଧୀନ ହୋଇ ବାସ କରୁଥାଏ, ତେତେ ଦିନକୁ ମୁଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଘନଷ୍ଠାବରରେ ସଂଶୀଳ ରହିଥାଏ <ବ ତାକୁ ଅଦର କରି ଥୁପୁଥାଏ । ସେହି ବିନା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେ । ଏଣୁ ଦେଖିବାବିର ସୁଦେଶ ବସ୍ତୁଳତା ବ୍ୟକ୍ତିରେକେ ରହିଥାଏ ଅଧୀନ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ସମାଜର ସ୍ଥାପିତ ଅସ୍ତ୍ରାଘାତକ । ତେବେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତବାସୀ ଦେଶ ଓ ସାକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘନଷ୍ଠା ଭାବରେ ସବନ୍ଧ ଥିଲେ <ବ ସ୍ଥାନନ୍ଦ ତାହା ଲିପିବରୁ କରୁଥିଲୋ ବିନ୍ଦୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ସୁଦେଶ ପ୍ରେମର ଦୀଷା ଭାଙ୍ଗିବା ନ ଥିଲକିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନନ୍ଦ କରିବାକୁ ହେବ (ରକସ୍ତାନ ପ୍ରଭୃତିର ଜାଞ୍ଜୁ ସାହିତ୍ୟ ଅମ୍ବେମାନେ ଦେଖି ମାହୁଁ) ଉତ୍ସବରେ ସୁଦେଶବାସ୍ତଳ୍ମୋଦୀପକ କବତା ଆପ୍ନୋ ନ ଥିଲ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପରି ସୁଦେଶକୁ ଛନ୍ଦିବାର ଶୁଯୋଗ ନ ଥିଲ, ଏହା ଗୋଟିଏ କାରଣ ହୋଇ ପାରେ । ବିନ୍ଦୁ ସ୍ଵଦେଶ ସବଦା ସ୍ଵଦେଶ । ବିଲାଗନିକଟରୁଗରେ କେବେ ପରିଧୀନ ନ ଥିଲେହେଁ ସେ ବେଶର ସାହିତ୍ୟ କାହିଁକି ସ୍ଵଦେଶ ପ୍ରେମରେ ଏତେ ବ୍ୟକ୍ତିଭାବରେ ଉଚ୍ଛ୍ଵସିତ ? ସେ ଯାହା ହେଉ ଶାନ୍ତିର କବତାରେ ସ୍ଵଦେଶ ପ୍ରେମ ପରିଷ୍କ୍ରିୟା ଓ ପ୍ରାଞ୍ଜଳି । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କବତା ଅନୁଧାବନ କଲେ ସ୍ଵଦେଶ ବସ୍ତୁଳତା ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନାର ପରମପାଠ (sub-stratum) ରୁପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତ ହେବ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କାବ୍ୟ ଓ କବତା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵଦେଶ ବସ୍ତୁଳତା ବର୍ଣ୍ଣନାର ଅନୁରାଳରେ ଲେଖାକୁ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତି ଓ ଆକାର ପ୍ରଦାନ କରୁଥାଏ । ସ୍ଵଦେଶବସ୍ତୁଳତାସ୍ତରେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ମମସ୍ତ କବତା ଶ୍ରଥତ ରହିଥାଏ । କବତାମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୱନ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵଦେଶ ବସ୍ତୁଳତା ଏକବିନ୍ଦୁ ନାତି (unifying principle) ସରଳଣ କର ଥାଏ । ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୱନ୍ତ କବତା ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ସ୍ଵପ୍ନ କବି ଶାନ୍ତିର ସେହିପରି ସ୍ଵଦେଶ ବସ୍ତୁଳତା ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଥାଏ । ଶାନ୍ତିର ଲେଖନ ବଳରେ ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଦୀ, ନଦୀ, ମୁଦ୍ରା, ନିର୍ମଳ, ଝଳ, ପରତ, ଉପତ୍ଥିକା, ଦସ, ପାଠ ପ୍ରଭୃତି କି ଏକ ଅଭ୍ୟୁତ ଜୀବନା

ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରତିକିରିତ ଉତ୍ସବ ସମ୍ପଦ କରୁଥାଏ । ତଥୁରାଗାର ବାଲୁକାମୟ ଶିଳାରାତିରୁ କେପାର-ଗୋପାର କମମାୟ ନିର୍ମଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମହାନଦୀର ପଠା ଓ “ବାର ରକ୍ତ ପିଣ୍ଡେ ଗଢା” ବାରବାଧୀରୁ “ଉତ୍ସବ ବିମଳ ବିମଳ ବିଲାବ ପାର୍ବତୀକା” ତଳିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଶୁଦ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରଚିଶତାରୁ ସମୁଦ୍ର ମେଘାସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଯେଣରି କି ଶାନ୍ତିର ପ୍ରତିକରିତ ସବ୍ୟବାଗ ହୋଇ କି ଏକ ନିଷାନ ଶକ୍ତିମୟ ଜୀବନ ଅଭ୍ୟରେ ବିଶ୍ଵବିତ ରହିଥାଏ । ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନତା ଗୋରବ ଓ ବାରହିଆଦ ରବିଷ୍ୟଦତର ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ସବନ କରୁଥାଏ । କେବଳ ଯେ ବିଷୟ ତିର୍ତ୍ତ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଦେଶ ପ୍ରେମର ଶକ୍ତି ପ୍ରଭୃତି, ତାହା ନୁହେ ।

“ଦେବୀ ବାଣାପାଣି କେବୀ ପାପ ପାଲେ
କରୁଣା ତୋହର ଉଣା ଏ ଉତ୍ସଳେ ।
ସୁଭାବେ ଉତ୍ସବ ଶୋଭାର ନିଧାନ
ମାତ୍ର ଏ ଶୋଭାରେ ତୋର ଅସ୍ତ୍ରାନ
ବିନ୍ଦୁ, ସିନା ମାତ ! ହୋଇଛି ବିକଣା,
ଭଜିଛି ଅରଣ୍ୟ—ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦଶାବାତ ଜଗତେ
ମହାନଦୀ ନାମ ରହିଲ ଗୁପତେ !

ପ୍ରଭୃତିରେ ସେହି କାବ ଅଭି ଉଦ୍‌ବିଧାନ ଓ ମନ୍ତ୍ର-ଶ୍ଵରୀ ଭାଷାରେ ଉଭେନ ଓ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥାଏ । ଦିନେ ଯୌବନ-ସୁଲଭ ଉତ୍ସାହ-ଦେଶବସ୍ତୁଳତା ଶିବଜୀ ଉତ୍ସାହ ବାକ୍ୟରେ ଅଭିଷ୍ଟ ଉତ୍ସବ ପରିଷ୍କାର ସହିତ ବିକାଶିତ ହୋଇ ଥିଲ । କହୁ ବୋଧ ହୁଏ ବଦେହୋତ୍ତରେ ସଙ୍ଗେ ତାହା ଉଦ୍ବାମବେଗର ମହୋକ୍ଷାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଭାବ ଗାମୀର୍ଯ୍ୟର ପବତିତାରେ ଅଳଂକୃତ ହେଲ । ବିଷୟ ମହାଯାତ୍ରାରେ ପରିଷ୍କ୍ରିୟା ରୁପେ ତାହାହୁଁ ଦେଖାଯା ପୁରୁଷାଜକର ଉତ୍ସାହ ବାକ୍ୟଶିବଜୀକର ଦୀର୍ଘ ପୁଅଥକ୍ ନୁହେ ସତ୍ୟ, କହୁ ପ୍ରଥମଟ ଯୋଗୀ ତେଜସ୍ତିତା ପରିଷ୍କାର କରି ଧୀର ଗ୍ରୀବା ଭାବରେ ପାଠକରୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରୁଥାଏ । କବ ସ୍ଵଦେଶ ପ୍ରେମରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଆସ ଦେଲ ପରି ବୋଧ ହୁଏ, କହୁ ମହାଯାତ୍ରାରେ

ଟକିଏ ବରିଷ୍ଠ ସବରେ ନାଟକୀୟ ଚାହୁଁରେ ପରିବର୍ତ୍ତ ରହୁ ଅଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ବୋଲିବାର ତାପ୍ଯର୍ଥ ।

ନାଟକୀୟ ଛଟାରେ ପରିବର୍ତ୍ତ ହେଉ ବା ଉନ୍ନତ୍ତ ଯୋବନ ସୁଲଭ ଓଜ୍ଞତାରେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଉ ଏ ଶୁଣିରେ ସ୍ମୃଦେଶ ପ୍ରେମର ଅଭିଭ୍ୟନ୍ତି ଉନ୍ନଳ ସାହୁତଖରେ ଏକ ଅଭିନବ ଓ ଉପାଦେଶ ବସ୍ତୁ । ଏହା ସାହୁତ୍ୟ ତଥା ଜାଗାୟ ଚିହ୍ନରେ ଏକ ନୂତନ ଶକ୍ତି । ଶାଖାନାଥ ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଟଙ୍କ, ଭାଷତଥକା, ଉଷର, ପ୍ରାନ୍ତର ଓ ଧୂଳିକଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ ପବିତ୍ର ମଣି ଥିଲେ ଏକ ନିଜକୁ ସେଥରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ଦେଖି ବୁଗାର୍ଥ ହେଉଥିଲେ ସେତିକି ନୁହେ । ସେହି ସେହି ଉଷର ପ୍ରାନ୍ତର ଓ ଧୂଳିକଣା ସବୁ କିଛି ଶକ୍ତି ନାହିଁ ପ୍ରଭାବରେ ସନୀପିତ ଓ ଜୀବିତ କର କାଳେ, ଦେଶବାସିକୁ ଉପସାହିତ ଓ ଅନୁଗ୍ରାହିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବରଣ କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଉନ୍ନଳର ସ୍ମୃଦେଶ ପ୍ରେମ କାଳେ, ସେହି ଉଷର ପ୍ରାନ୍ତରରୁ ଶକ୍ତି ସଞ୍ଚିତ କରୁଥିବ । ଉନ୍ନଳ ପୁଣେ ସେହି ଅଦରକୁ ରେ ଅନୁଗ୍ରାହିତ ହେଉଥିବ । ଅଶାକୃତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ଭାଗଜବାସି ଅଜି ଉନ୍ନଳକୁ ଅନ୍ତମପାହାର ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ପଢି, ବିନ୍ଦୁ ଯେତେବେଳେ ଶାଖାନାଥନିର୍ଭିତ ଉଷର, ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରଭାତି କ୍ଷାଣ ଉଚିତାସ ଶାଜିଦ୍ୱୟ ପବିତ୍ର ଗମ୍ଭୀର ସ୍ମୃଦେଶ ପ୍ରେମର ଅହୁନ ବାଣୀ ପ୍ରେରଣ କରିବ, ସେବେବେଳେ ମୁହଁର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ସୁତ୍ରରେବା ତମ ଛନ୍ଦରୁନ ହେବ । ଉନ୍ନଳରେ ଜାଗାୟ ଶକ୍ତି ଦେବୀପ୍ରେମାନ ହେବ, ଏ ଜାଗିର ସଂଶେଷ ଛନ୍ଦ ହେବ । ପାପ କ୍ଷେତ୍ର ହେବ । ହେ ଉନ୍ନଳଭାଷିନ୍ଦ ! ଅଜି ଶାଖାନାଥ ଦିନ ଜାଗି ଉଚିତାସ ଶାଜିଦ୍ୱୟ ଅଧ୍ୟକାର କର ଅଛନ୍ତି । ଜଳ ସ୍ଵର୍ଗ ପରଜାଗ କର ଦେବଧ୍ୟାମରେ ମହିର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଦେଖ ତୁମ୍ଭର ଭାଷାରେ କିପରି ଆହୁର ଚିତ୍ତ ଦିକ୍ବୁଦ୍ଧ ଦିନ ଉନ୍ନଳତର ହେଉଅଛୁ । ଆହୁର ସ୍ମୃଦେଶ ପ୍ରେମ କିପରି ଅଭିତାର ପ୍ରାଣର କରି କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତର୍ମୁଳ ଅନ୍ତେକଳ କରୁ ଅଛୁ । କାଳ ତୁମ୍ଭକୁ ଫୁଲୁଛୁବେଳ ଜାଗି ସାବଧାନ ହୁଅ । ପ୍ରଭାତ ଥିଲୁ, ସମସ୍ତ ଭାବର ଜାଗି ଅଛୁ, ତୁମକୁ ଉଚିତାସ

ଶାଜିଦ୍ୱୟ ରାଖାନାଥ ତାକୁ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପରିହାର କର ; ନିଜର ଅବସ୍ଥା ହୁଦେଖିମ କରି କିମ୍ବା ତୁମରେ ସହର ପଦାର୍ପଣ କର । ପଶୁକୁ ଓ ଶିଶୁର ପରିହାର କରି ଜଗତରେ ମନୁଷ୍ୟ ହୁଅ । କିମ୍ବା ତୁମରେ ଖରହର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କର । ଦୈଖାଦେଶରେ ଯେମନ୍ତ କି ଶାଖାନାଥ ଏହି ମହାଦୀନୀ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଏ ତୁମରେ ଅବଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଥିଲେ । ଏହା ଜାଗି ତମ୍ଭ ତୁମର ସେହି ଉତ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତରେ ପବିତ୍ର ଭାବରେ ନିହିତ ଥିବା ସେହି ମହାଶକ୍ତି ପ୍ରାଣରେ ଅନୁଭବ କର । ସେହି ଦୈବାଦେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର, ଯଦି ଜୀବନ ଧର୍ମରେ ତିଷ୍ଠି ବାର ବାସନା ଥାଏ ତେବେ ଭାବର ଜାଗାୟ କିମ୍ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠରେ ଶ୍ରୀ ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର ।

ଆମେମାନେ ଶାଖାନାଥଙ୍କ ନବଭାବ ଘଣା ୬ ଲେଖା ପରିଚି (Style and diction) ଓ ନବଭୂତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିବୁଦ୍ଧ ଆମେ ତୋମା କରିଥାଏ । ସ୍ଥାନଭାବରୁ ଅଧିକ କହିବା ଅନୁଭବ । ତେବେ ଭାଗ ୬ ଲେଖା ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୁଇ ଏକ କଥା ନ କହିଲେ ପ୍ରବନ୍ଧ ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭୁତ ହେବ । ତେଣୁ ସେ ଦଶୀପୁରେ ଦୁଇ ଏକ କଥା କୁହା ଯାଉଅଛି ।

ଶାଖାନାଥଙ୍କ ଲେଖାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିମାଣରେ ବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟର ଅଭିଷ୍ଠ ପଢ଼ିଥିବ । ଏମନ୍ତ ବିଷୟରେ ନିଜ ବେଳେ ପ୍ରତି ଶିବଜୀ” ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଭାରତସଙ୍ଗୀଭାବ ବିଜପ ଅନୁଭୂତ ମାତ୍ର ।*

ଭାଷାର ସାଧ୍ୟାରଣ ଲେଖନ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ବଜଳାର ଅନୁଭବର ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ତାଙ୍କ

* ଏଥୁଷ୍ଟେ ନିଜ ସେନିଙ୍ଗ ପ୍ରତି ଶିବଜୀରେ ଯେଇ ନିଜଶଳ ସ୍ଵର୍ଗରେ ପ୍ରେ ଥିବାର ଉକ୍ତଶଳ ବିଶେଷ । ଯେ ଯେଉଁ ଦିବରେ ଅନୁଗ୍ରାହିତ ସେ ଅନୁବରଣ ବଲେବେ ସେହି ଭାବର ଅନୁଭବର କରିବ । ଅନୁବରଣ ପାଇଁ କଣ ସାହୁବରେ ଥାଇ ବଦିବା ନ ଥୁଅ ?

ବ୍ୟକ୍ତି ହାୟ, ହେଉ ପ୍ରଭାତି ଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଲାରୁ ସ୍ମୃତି
ଚାହୁଡ଼ ହେଉଥାଏ ।*

ଅବଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଶୁଣର କବିଙ୍କ ଭାଷା ଆମେମାନେ ଅଦର୍ଶ
ବୋଲି ଥର ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଶୁଣର ଭାଗବତ
କାହିଁକି କ୍ଷୁଦ୍ର ଲ୍ୟରିକ (lyric) ବୋଲିଲାରେ ମଧ୍ୟ ଭାଷାର
ଯେ ମଞ୍ଚପୂର୍ବୀ ଶ୍ରୀ ନିହିତ ଅଛି ତାହା ଶାନ୍ତିମାନଙ୍କ
ଲେଖାରେ ପ୍ରାୟ ଦେଖୋଯାଏ ନାହିଁ । ନମିତେଜନ୍ମଭାଗେ

“ପ୍ରେମେ ଶ୍ରୀପୂର୍ବରେ ବେଳି ମୁହିଁ ବକା,
ନମିକା ଉତ୍ସବ-ନଗେନ୍ଦ୍ର ନମିନା
ତୁମ୍ ପଦେ ଶୁଣ ପ୍ରେମଭାଗୀରଣୀ ।
ବାର ପରିପାଳି ସଦା ନାଶକୁଳ
ନାଶ ପ୍ରେମ ସଦା ବାର୍ଷିକ ଅନୁକୂଳ
ଏହି ଜ୍ଞେନନ୍ଦି ଅର୍ପିଛି ଶ୍ରୀବରେ
ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲ ଯା ବଜ ମସ୍ତକରେ
ମନୀ ନୁହଇ ଏ ପିତାଙ୍କ ଜୀବନ
ତୁମ୍ଭେ ଯେଣୁ ବଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵାସ ଭଜନ”

ପ୍ରଭାତ, ଭଣ୍ଡ ଯେପରି ଦୁଦିପୂର୍ଣ୍ଣା ହେବା ଉଚିତ
ତାହା ହୁଏ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ “କଳା କଣେବର କହାର”
ଧୂରିଲେ ମନ ଅପଥ୍ୟିଭ ଓ ଅପ୍ରକାଶ ହୁଏ । ଶାନ୍ତିମାନଙ୍କର
“ଦେବା ବାଣାଥାର” ପ୍ରଭାତ ପଢିଲେ ସେପରି ହୁଏ କି
ନା ସନେହି । ତେବେ ଏହା ଯେବେଳ ବଙ୍ଗଲାର ଲେଖା
ପରିଚି ଅନୁକୂଳଣ କରିବାରୁ ହେଉଥାଏ ତାହା ନୁହେ
କିମ୍ବା ଶାନ୍ତିମାନ ନେହାପୂର୍ବିକ ପରି ଶୁଣୁ କରି ପ୍ରେମଭାଗୀର
ପ୍ରାକୃତିକଟାରୁ ବଜିନି ହୋଇଥିବା ଏବଂ “ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲ
ଯା ବଜ ମସ୍ତକରେ” ପ୍ରଭାତ ବିଶେଷଣ କେବଳ ବାକ୍ୟାଂଶ
(Adjectival clause) ଇଂରେଜିକୁ ଅମ୍ବାନା
କରିଥିବା କେବଳ ତାହାର କାରଣ ନୁହେ । ପରିଚ୍ଛି

* ହେବ ଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଭାଷାରୁ ଗୁହାର ବୋଲ ଦୂରମୋହନ ବାରୁ
ଗାନ୍ଧାର ସମାଦେଶାରେ ରେଣ୍ଟିବା ପରେ ସାଧାନ୍ୟ ସମନ୍ତର ହିତାରଙ୍କ
ଲେଖାରେ ଭାବାର ପ୍ରସ୍ତୁତ ଭାବାର ବର ଦେବାର ଥିଲେ । ଶାନ୍ତିମୋହନ ବାରୁ ଶାନ୍ତିମାନ ଏବଂ ପ୍ରଭାତ ଦେବାର ସାମ୍ବର୍ଷିତାରଙ୍କ ସବ୍ବା
ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ଶକ୍ତିରେ ହେବୁ ପ୍ରଭାତ ହେଉ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ବର୍ଣ୍ଣନା ଥାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯେ ଏପରି ଦେଖା ନ
ଯାଏ ତାହା ନୁହେ । ଅଭି ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ନୁହେନ
ଉପାଦାନ ଶାନ୍ତିମାନଙ୍କ ଭାଷାକୁ କରିଅଛି ।
ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା—ବିହେରୁ ପ୍ରପର୍ଦ୍ଦ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ—
ବିଭିନ୍ନମାନ ସରଳ ସବାବପୁନର ପ୍ରାକୃତିକଟା ଶ୍ରୀମାତୀର
ପଂଚୁତ ହେବାକୁ ବସିଥାଏ । ପଦବ ଗପିବ ସମସ୍ତ ବିଶ୍ଵକ
ପଂଚୁତ ଅନୁକୂଳରଙ୍ଗରେ ନୁଆ ଗଢା ହେଲା ପରି
ବୋଥ ହେଉଥାଏ । ଅନେକ ସ୍ତରରେ ଧ୍ୟାନରେ
ଓଡ଼ିଯା ବିଭିନ୍ନ ଓ କୁ ବା ତୁ ଥାରୁ ଥାରୁ ନିଯମ ପ୍ରେଷେଗ କରି
ଓଡ଼ିଯା ପ୍ରସ୍ତୁତ କବି ହେଉ ଥାଏ । ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାଷାର
ମୌଳିକ ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ ବା ହୃସ୍ତବା ଏହାର କାରଣ ।
ଲେକେ ଭାଷାରେ ଶକ୍ତି ନ ପାଇ ବତ ଲେକର ତୁମ୍ଭେପୁ
ନେଲ ପରି ମାଜିତ ଧ୍ୟାନରେ ଶକ୍ତିର ଭାଷାକୁ ଶକ୍ତିମନ୍ତ୍ର
କରିବାକୁ ପ୍ରଦୂଷ କରିବାକୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଦେଖାଉ ଥାଏ
ଆୟ ଭାଷାରେ ମୌଳିକ ଶକ୍ତିର ଅଭାବ କାହିଁ ।
ତେବେ ଅଜିକାଳ ଅମ୍ବର ସେ ଦିଗରେ ଗବେଷଣା
ନ ଥିବ କୁ ତାହାର ହ୍ରାସ ହେଉଥାଏ । ଏହା କେହି ଜ୍ଞାନସା-
ରରେ କରୁ ନାହିଁ । ଲେକେ ଅଜ୍ଞାତ ଭାବରେ ଅନ୍ୟଭାଷା
ଅନୁକୂଳର କରୁ ଥାନ୍ତିମନ୍ତ୍ର । ଶାନ୍ତିମାନ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ
ପଣ୍ଡିତରେ ଓ ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଲାରେ ଲେଖିବାର ଆଗମ
କରି, ପରେ ଓଡ଼ିଯା ଲେଖିବାର ମନସ୍ତ କଲେ ।
ଓଡ଼ିଯା ଭାଷାର ମୌଳିକ ଶକ୍ତି ଅନୁକୂଳନ କରି
ଦେଖିବାର ସୁବିଧା ମେ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ଶକ୍ତିର
ମେଧା ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର, ଏତେ ଅସୁନ୍ଦର ସରେ ଶାନ୍ତିମାନ
ସ୍ମୀକୃ ପ୍ରତିଭା ବଲରେ ହ୍ଲାନେ ଯେ କୁଠିବୁ ଦେଖାଇ
ଅଛନ୍ତି ଭାଷା ଅନିବାଦନ୍ତା । ହ୍ଲାନେ ଭାଷାର ମୌଳିକ
ଶକ୍ତି ଭାବବଳରେ ସ୍ମୀକୃ ବକ୍ଷିତ ହୋଇ ଥାଏ । ଉଦ୍‌
ବିରଣ୍ଣପୁରୁଷ—

‘କୋମଳ କାନ୍ଦିନୀ କୁନ୍ତଳ କରିବି
କିଛି ଅନୁଷ୍ଟରେ କେବ ଯବନ,
ଏ ଘୋର ଲଞ୍ଛନା ଦେଖିବ କି ବସି
ସମ ଅଶ୍ରୁଦ୍ଵିନ୍ଦ୍ର କରି ନମ୍ବନ ?’

* * *

“ତାତ ଜୀବଲାଲ ସବୁଛି ମୋହନ୍”

ଅନ୍ତିମେ ବନ୍ଦଳ ରୂପ ଶ୍ରୀପଦ୍ମ
ଶିରେ ଦେନ ଯାଉଅଛୁ ପାପ ଶର
ତହିଁ ଯାହିଁ ଚିତ୍ର ମୁକୁ କୃତ୍ତବ୍ୟାର
କୁଳପାଂଶୁଲାକୁ ବହୁଦିନ ବହୁ
ପାପପାରୁ ଏବେ ମୁକୁ ହେବେ ମନ୍ଦୀ ”

“ ସତେ ଜୀବ ଲୋକା ସର୍ବତ୍ର ଗୋର ମା ” ପ୍ରଭୁର ଓ କୌଣସିର ଦୁଃଖ କାହାଣି ଓ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ସମସ୍ତ ରେ ବ୍ୟାକରଣ ଦିବର ବା ଅନ୍ତରୁଷ୍ଣି ଶର ବାହୁ-ଲ୍ୟରେ ଦୃଷ୍ଟିତ ହେଲେହେଁ, ସମ୍ମୁଖୀ ଦ୍ୱାରାକି ଓପ୍ରାଣ୍ୟରୀ ।

ଅନ୍ତରୁଷ୍ଣି ଶର ବାହୁଲକେ ସ୍ଥାନେ, ଅଯଥା ଭାବକୁ ନ ହେଲେହେଁ ବ୍ୟାନାଥକର ଲେଖା ପଞ୍ଚଶିର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଉଚ୍ଚ ଅଦର୍ଶ ସବଦା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ତାହା ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ କ୍ରମଶାଖ ବକାଶ ପାଇ ଦିବ-ବାରରେ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶା ସାଧାଗଣର ଭାଷାକୁ ନିଜର ସ୍ଵାତତ୍ତ୍ଵ ମୁକୁ ଭାଷାରେ ଅନ୍ତର ଅଜୀବକରେ ପିତୃତ ରଖିବା ଏହି ଅଦର୍ଶର ପ୍ରଥାନ ଉପକରଣ । ଅର୍ଥାତ୍ ବାହିତ୍ୟକ ସମ୍ମୁତ ପଦ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ କଥାକୁ ସମ୍ମୁତ ଶର ଓ ତାର ବିନ୍ଦୁଷ ଏକାଗ୍ରରେ ସମାବନ୍ଧ ରଖି ଭାଷାର ଶକ୍ତି ଓ ସ୍ଵାରବିଜତା ମାର୍ଜିତ ଭାବରେ ପରିଷ୍କାର କରିବା ଏହି ଅଦର୍ଶର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ତାଙ୍କ ଲେଖାରେ ଏହା ଏପରି କୋଣର ସହିତ ସମାଦିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ ପାଠକ ପ୍ରାୟଶାଖ ତାହାର ଦ୍ୱୀପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ ଏକାବେଳକେ ମୋହିତ ହୁଏ, ଏବଂ ସମାଲକକ ଦୃଷ୍ଟି ବ୍ୟକ୍ତରେକେ ଆଜି କାହାର ପକ୍ଷରେ ତାହା ଜାରିବା ସହି ନୁହେ । ବଜ୍ରଜା ଏହି ପତ୍ରର ଅନୁକ୍ରମରେ ମାରିବେଳ, ବିଦ୍ୟାୟଗର ପ୍ରଭୁତ୍ବୁ ହିଁନ୍ଦି ହୋଇ ଅଜି ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଅଛି; ଏବଂ ଉତ୍ସଳରେ ବ୍ୟାନାଥ ବିମୃତ ପରିମାଣରେ ନିଜେ ମାଲକେଳ ଓ ହେମତିରୁର ଏକାଖାର ସହି ହେଉ ଯାଇଥିନ୍ତି । ତଳାଶ୍ରିତ ନେତେକ ଶକ୍ତି ଦେଖିଲେ କଥାର୍ଥ ଭଲ ବୁଝାଯିବ ।

ଏକେ ଉପାତ୍ତି ବାକ୍ତରୀ ଷେରୁ

“ ଯେସନ ଅସ୍ତ୍ର ବଜିମା ହେବୁ ” — ରୁଲସିସ୍ତବକ

ଏମେ ଯାଇ ଶକେ ଅନାହୁତା

ଫର ବେଳ ଯୋଗ୍ୟ ଗୁହା ” — ଚିନ୍ତା

“ ମର୍ରେଇ ସମ୍ବେ କେବେ ସେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ଲବଣ୍ୟଠାଣୀ ” — ଉଷା

“ ତହିଁ ବଳ ଇମ୍ବୁ ସଙ୍ଗେ ସୁଦଶ୍ରାବ ରୁଲା ଅଲଣା ” — ଉଷା ପରିତ ଏ ସବୁ ଗଲ ଦିନ, ପ୍ରମ୍ଭରୁ ନିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ କିନ୍ତୁ ଦିବବାର ଅମୂଳଚୂଳ ଏହି ହୃଦୟରେ ଚିଢ଼ିତ । ଯଥା—

“ ଭଲ ସୁନା ବୋଲି ଭବେ ଯା ବିଲସେ

ଭେଲ ସିନା ଚିତ୍ର ଗୁପ୍ତର ନିକଷେ ”

“ ରଣ୍ଟିବାର ତାକୁ ନୁହଇ ସହଜ

ନିଖାର ନିଖାର ଦେଖେ ସେ କାଗଜ ” — ଇତିବାଦ

ପାଠକମାନେ ଦେଖିବେ ଏଠାରେ ଶର ଯୋଜନା କି ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ, ଶ୍ରୁତି ପ୍ରିୟ ଓ ମନୋରମ ହୋଇଥାଏ । “ ଜମ୍ବାଲ ଲିପ୍ତ ଗୋଡ଼ ” କିମ୍ବା “ ଶବ ଗୋଡ଼ା ” ଧରି ଏହା ଶ୍ରୁତିର ଅସହ୍ୟ ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ସୁରମ୍ୟ ଓ ପୁରବେତତ ଶଦବିଜରେ ନିବିଷ୍ଟ ରହିଥାଏ ।

ମହାଯାଦୀ ଅସମ୍ମୁତ୍ତି ହେଲେହେଁ କବିଙ୍କର ସବୋ-ହୃଷ୍ଣ ଗ୍ରହି । ଗାହିର ଅଦର୍ଶ ମାରିଯାଦା ଓ କବିତା ରହୁଥା ଅଭିବନ୍ନାୟ । ଲେଖନ ପଞ୍ଚତ ମହିନା ଓ ଉନ୍ଦର । କିନ୍ତୁ ଅଳ୍ପ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସରଳ ଓ ମନ୍ଦିର୍ୟରୀ ନୁହେ । ଅବ୍ୟାଧି ତାହା ଜନ ସା ଭାଇ ପାଇଁ ଲିଖିବ ହୋଇ ନାହିଁ; ଏବଂ ସେ ଖାତିର କାବ୍ୟ ସବୁରେ ସେହି ପଞ୍ଚତ ପ୍ରାୟଶାଖ ଅନୁମୂଳ ହୋଇଥାଏ । ତେବେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ ହେମତିନ୍ତି କାହିଁକି ମାରକେଲଙ୍କ ଅନିତ୍ରା-କ୍ଷର ଲେଖା ବିରକ୍ତ ବଦଳାଇ ଓଡ଼ିଆରେ ଯେତେ କଷ୍ଟରେ ଅନୁଭବ ହେବ ମାହାଯାତ୍ରା ତାହାଠାରୁ ଅଳ୍ପ-ସ୍ଵାଧରେ ବଜ୍ରଭାଷାରେ ପରିଣତ ହେବ । ବ୍ୟାନାଥ ଅଧୁନିକ ଉତ୍ସଳର ପ୍ରଥମ ଜାରି ଲେଖନ, ଏଣୁ ଏ ସବୁ ମୁଦ୍ରି ଓ ସାମାନ୍ୟ ଦୋଷ ଧର୍ତ୍ତର ନୁହେ । ମହାଯାତ୍ରାର ଉଦ୍ବାଧିତା ଓ ତିତିକ୍ଷାରଚିତ୍ର, ଭାଷାର ଲୁଳତିଥ ଓ ବହୁବିଶାନଂପ୍ରବରତା (flexibility), ଭବର ମହିତ୍ୟ ଓ ନାଗିର ଉତ୍ତରତା, ନାଟକୀୟ ଛିଦ୍ରର ବିକାଶ ଓ ସାମାଜିକ ଚିତ୍ର ବିଶେଷମାନର ଅନୁକ୍ରମିତ କୋରୁକ, କନ୍ଦନାର ଚିତ୍ରା, ଓ ବର୍ଣ୍ଣନାର ବିତତ୍ରା, ଉପଲବ୍ଧିର ଗରିମା, ଓ

ଲେକଚରିଟିକ ଗବେଷଣା ପ୍ରଭାତ ସମସ୍ତରେ ଏ ସବୁ ଅକିଞ୍ଚିତକର ବୋଧ ହୁଏ । ଏସ୍କଲଗେ ସେ ଲେଖା ପରିଚିତିର ଯେ ଅଦର୍ଶ ଦେଖାଇ ଯାଉଥିଲୁ ତାହାରୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ । ଏକ ପୁରୁଷରେ ସାହିତ୍ୟ ସଖ୍ରମୀ ମାର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସାହିତ୍ୟ ଛଗବର ଇତିହାସ ଏହା ଶକ୍ତି କହୁଥିଲୁ । ତେବେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଦେଖି ଉଜ୍ଜଳ ସାହିତ୍ୟ ଯେ ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଶୀଘ୍ରତର ଗତି କରୁଥିଲା, ତାହାରୁ ଭାଗ୍ୟ ଦେଖିପାରିଲା ।

ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଛନ୍ଦ ତାଙ୍କ ଲେଖନ ପ୍ରକଟିପାର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତାପନ । ଏହା “ଭାଙ୍ଗେରିପାଇଁରେ ଅର୍ଜେର ଏବଂ ମହାଯାତ୍ର”, ଦଶାଥ ବିଦ୍ୟାଗ ଓ ସାବଧୀତେ ପୃଷ୍ଠି ଭାବରେ ଦେଖାଯାଏ । ବୋଧକୁ ଏ ଶୈଶବ କାଳକୁ ସେ ଏହା ପ୍ରତି ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅକୁଣ୍ଠ ହୋଇ ଥିଲେ । ତାଙ୍କଟିମୁଢୁଗରେ ପ୍ରକାଶିତ “ସଞ୍ଚାର୍ତ୍ରାୟର ଉତ୍ୱ”ରୁ ତାହା ଶକ୍ତି ବୁଝାଯାଏ । <ହୃଦୀରେ ତାଙ୍କର ଛୁନ୍ଦୋବନାଦି ଶତିରୁ ସ୍ଥାଧୀନତା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଉଜ୍ଜଳ କବିତାରେ ଏକ ଯୁଗ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ବୟସରେ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ମିତ୍ରାକ୍ଷରଠାରୁ ମହିତର ଓ ଅୟକ ସୁଶ୍ରାବ୍ୟ । ସନ୍ତୋତ ଓ ଅକ୍ଷର ସାମ୍ୟ କବିତାରେ ମୁନ୍ଦ୍ର ପୁଗର ଉନ୍ନତି ଓ ସର୍ବଦାର ପ୍ରଗତି ସଙ୍ଗେ କହିବା କହିବା କୁହୋବନ୍ଧରୁ ବକ୍ଷିନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ଭାବରେ ନିର୍ଯ୍ୟବିତ ହେଉଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଭାବର ବିକାଶ ଅନ୍ତରୁ ଥିଲ ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ କୁହୋନ୍ତପୁନର ଲୁଳିବିରେ ମୁଗି ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ଷମେ ଉପନାୟକ କବିତା ନାମରେ ଅଖାତ ହେଉଥିଲା । ମନୋଭାବ ପୁଷ୍ଟି ଅଂଶକଳା ବସନ୍ତ କରିବାରେ ଯେ ଭାଷା ଉତ୍ସମ ଉପ୍‌ଯୋଗୀ ତାହାରୁ ଅଛି କବିତାର ଭାଷା ହେଉଥିଲା । ପୁଣି କବିତା ଛୁନ୍ଦୋନ୍ତପୁନର ସଖ୍ରମୀ ରୁଗେ ବିଜ୍ଞନ ବେବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଅନୁଭାବ ବର୍ତ୍ତମାନଯାଏ ତାହା ମାନବର ସାଜିତିକ ମନୋରୂପ ସଙ୍ଗେ ସମାନ୍ୟଭାବ ହେଲେହେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଥିଲା । ତେଣୁ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ଉଜ୍ଜଳର ଏତେ ପ୍ରତିପଦ୍ଧତି ଏଥରେ କବିତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଗୋଟିଏ କୁତ୍ରମ ବନନ ପରିତାଗ ଦରି, ଅଛ ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୃତିକ ବନନ

ଯୋଗେ ମହିତର ହୁଏ । ନବ୍ୟକ ଅକ୍ଷର ଗଣି ନିଘମରେ ଭାଙ୍ଗି ବସାଇବାକୁ ଅମିତ୍ରାକ୍ଷର ପଦ୍ୟ କହନ୍ତି ନାହିଁ । ମାନବର ସାଜିତିକ ଚିତ୍ରଭୂତ ପଦ୍ୟର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଉପକଳଣ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଉଜ୍ଜଳ ଅକ୍ଷର ସାମ୍ୟରେ ପରିବନ୍ଧ ଥିଲା । ନବ୍ୟଗରେ ଅଛି ଶବ୍ଦ ଯୋଜନାର ଶିଳ୍ପ ଉତ୍ସମରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ; ଏବଂ ସେହିଠାରେହେ ଅନ୍ତିକ୍ଷର କବିତ ସ୍ଥାଧୀନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିକାଶ ପାଇବାର ବିଶିଷ୍ଟ ଅବସର ପାଏ । ଶାନ୍ତାଥ ଏ ଶୈଶବରେ ଉଜ୍ଜଳରେ ନୂତନ ହେଲେହେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ୱ ଓ ଅନ୍ତରୁକ୍ତିକାରୀ ଶାନ୍ତାରୁ କୌଣସି ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । କେବଳ ଭାବବିକାଶରେ ବୈଚିତ୍ରେଣ୍ୟ ନୁହେ, ଲୁଳିତ୍ୟ ଓ ଶ୍ରବଣ ମନୋହାରିତାରେ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତାଥଙ୍କ ଭାଷା ବିନ୍ଦୁଏ ଉଜ୍ଜଳ ସାହିତ୍ୟ ଶୈଶବରେ ଦୁରସ୍ତେଷ୍ଟିରି ପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରହିଥିଲା ।

ଅମେମାନେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅର ଅଯଥାକର୍ତ୍ତା କରିବୁ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଶାନ୍ତାଥଙ୍କର ସମାଲୋଚନା ଓ ଉଜ୍ଜଳ ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ କଥାଙ୍କୁ ଅଲୋଚନା କରିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର କେବୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ ବିଷୟ (Distinctive feature) ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନିର୍ବିତ ହେବୁ ।

ପ୍ରଥମଭାବେ ଯାଉଥିଲା ଶାନ୍ତାଥ ଉଜ୍ଜଳ ସାହିତ୍ୟର ନବକୁତ୍ର ଓ ନବ ସ୍ଥାଧୀନତାର ପ୍ରକର୍ତ୍ତକ, ଓ ଭାଷାକୁ ନୂତନ ଶକ୍ତିରେ ଶକ୍ତିମାନ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ କବିତା କେବଳ ଏହିଏକ ବସ୍ତୁରେ ପରିସମାପ୍ତ ନୁହେ । ମନୀଷମାନେ କବିତା ରହିଥିଲା ବକ୍ତା ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି, ଏବଂ ସେହି ଅଭାବମଧ୍ୟ ପୁଷ୍ଟେବୁନ୍ତିରେ କବିତା ପୁଣିପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଏକ ଏକ ପ୍ରାଣୀ ପ୍ରଦେଶରେ ଉଦ୍ବିଷ୍ଟତା ରିତି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ; ଏବଂ ହୁଳ ବିଶେଷରେ ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାବଳୀରେ ଉଦ୍ବିଷ୍ଟ କରିଯାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଏକ ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟି (Prophetic vision) ର ଆଭଶ ମିଳେ ନାହିଁ । କାଳକ୍ଷମେ ତାଙ୍କ ମହିଷ୍ମାରୁ ପ୍ରାଚୀବିତ ହୋଇ କି ଉଦ୍ବିଷ୍ଟ ନିର୍ମିତ,

ଅମ୍ବୋନେ କହିବାକୁ ଅବସର ପାଇ ନାହିଁ, “ପାହଳାଟି ଏବେ ଜାମସୀ ରଜନୀ” ପରିଚି ପଂକ୍ରିଯରେ ଟିକିଏ ପୁରୋ-ଦୃଷ୍ଟିର ଶବ୍ଦା ପଡ଼ିଥିଲା । ମାସ ଦେଶକାଳ ବିବେଚନାରେ ସେ ବରୁ ପଂକ୍ରିଯରେ ଥିବା ରଜନୀର ତିଥି ସାଖାରଣଗିନ୍ତା ରଜନୀର ବହିରୁଠି ନୁହେ । ଅଜି ଯେ କୌଣସି ଲୋକ କଥା ପ୍ରସରିରେ ମନ୍ଦ ତାହା ଅତିକର୍ତ୍ତା ରାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ଏହା ଯେପରି ସଙ୍କରିତ ଲିଖିତ ସେଥିରେ କବିକର ଉଦେଶ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ପ୍ରକାର ଥିବାକୁ ପୁରୋଦର୍ଶନ ପ୍ରତିଧାନର ବହୁଶାଖ ପ୍ରତିବନ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏଠାରେ ମାହାଯାତ୍ରାରେ ଯେ ପୁରୋଦର୍ଶନର ଅସ୍ତ୍ର ମିଳ ଅସୁଧିଲୁ ତାହା ଉତ୍ତରଣ ଯୋଗ୍ୟ । ଅବଶ୍ୟକ ଶାଖାନାଥକର ତଥା ଉତ୍ତରଣ ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ ମହାଯାତ୍ରା ପୂର୍ଣ୍ଣଗ୍ରାହି ପାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମରୁ ବିଷୟ ବନ୍ଦନାରେ ଅଞ୍ଚଳ ରଜନୀରୁ କବି ଯେ ମହିଦ୍ଵାରା ଉତ୍ତରଣ ଶିଖିରେ ତାଳ ଅଛନ୍ତି, ଯେ କୌଣସିରେ ଠାୟକିନ୍ତୁ ଅଲକ୍ଷିତ ଭ୍ରମରେ ଅଞ୍ଚଳ ରଜନୀରୁ ଦେଇ ଯାଇ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ତିଥି ସବୁ ଭାବିଷ୍ୟତର ଆଶାପିକ୍ରି ମଧୁରିମାରେ ବିଚିତ୍ର କରି ଦେଖାଉ ଅଛନ୍ତି, ଭାବର ଦୂରୀ ସମସ୍ତ ପରିବହିତ ଭାଗରେ କି ବିଦୁତ୍ସକର ପ୍ରଶାସନରେ ରଜନୀରୁ ପଠିରେ ଅଛିତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଟିକିଏ ଧାନ କଲେ କବିକର କୌଣସି ଅଭ୍ୟାସ ପୁରୋଦର୍ଶନ ସବାର ଭାବରେ ପ୍ରାଣରେ ସୁନ୍ଦର ଛାପିଲା ହୁଏ । କବ ପ୍ରାଗେତିହାସିକ ପୁସ୍ତକରିଳୁ ପରିବର୍ତ୍ତନାକାଳରେ ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ ନୌତିକ ଅବନତି ଓ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ର ଭାବରେ ଗୁହା ବିବାଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦୈବିଶିକ୍ଷାକଲରେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ରୂପେ ରଜନୀର ପରି ଦେଖାଇ ଥାଏ । କିଏ କହିଗାରେ ସେ ସମ୍ପଦ ପୁରୋଦର୍ଶନ ବଳରେ ନି ମହିନ୍ଦି ଅଦର ଅଭ୍ୟାସ ହେଉ ଥିଲେ । ଏବେ ଏସବୁ ଅନୁମାନ । ଯେବେ ଦୂରୀକରୁ ଏ ବିଷ୍ୟ ଅମର ଶାନ୍ତିକ୍ଷେତ୍ର ସମାବନ୍ଧ ।

ପୁରୋଦର୍ଶନ ଶାଖାନାଥକର ସମାଜ ତିଥି ବଢ଼ି ଉନ୍ନତ ହୁଏଥିଲା ନୁହେ । ବିଷୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏଥିଲା ଅମ୍ବୋନେ କହୁନାହିଁ । ବିଷୟ

ସୁଲକ୍ଷଣେଷ୍ଟରେ ବାସ୍ତବ ରଜନୀ ପରିତ୍ୱାଗ କରି କ୍ଷଣକ ପାଇଁ ହେଲେ ଅଦର୍ଶରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରିବା କବିକ ପକ୍ଷରେ ସଙ୍ଗତ ଓ ସ୍ଥାନକି । ପୁଣି ବିଶେଷ କଥା, ଶାଖାନାଥକ ସମୟରେ ସମାଜ ଅଲକ୍ଷିତ ରାବରେ ଗାର୍ଜ ଏ ଅଦର୍ଶ ଅଭ୍ୟାସ ଅଭ୍ୟାସ ହେଉ ଥିବାର ସମାଜର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ମାତ୍ରେ ସ୍ଥାନକାରୀ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଶାଖାନାଥକାଳରେ ଏହା ଯେ କେବଳ ଅଦର୍ଶ ବଳରେ ଲୋକରତିତ୍ତ ପ୍ରଭାବର କରିବା ନିମନ୍ତେ କଳ୍ପିତ ହେଉଥିଲା ତାହା ନୁହେ । ଏଥରେ ମଧ୍ୟ କାବ୍ୟର ମହିନ୍ଦି ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପରିପୁଣ୍ୟହୁଏ । ପାଠକ-ମାନେ ଦେଖିଥିବେ ଶାଖାନାଥ ସେହି କୁଷଂଜ୍ଞାର ଜଫିତ ସମାଜକୁ ଅଗରେ ରଜି, ସେହି ଜପକାର, ସେହି ମାଜଣା, ସେହି ଦେବାର୍ଣ୍ଣର ଚିତ୍ର ବାରମାର ଅଗର କରିବାରୁ କାବ୍ୟର ଟିକି ଏ ଭାବକାନ୍ତ ହେଲା ପରି ବୋଥ ହେଉ ଥିଲା । ତେବେ କବି ଯେ କେବେ ସମାଜକୁ ଅଯଥା ନାଚ କରିଥିଲା କିମ୍ବା କରିଅଛନ୍ତି ତାହା କହିବାର ଉଦେଶ୍ୟ ନୁହେ । ମାତ୍ର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକ ହାତ ଚିତ୍ରକୁ କିମ୍ବା ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ କରିଥିଲେ ଅଧିକ ଭାବରେ ସୁଅଳ ଫଳିଥାନ୍ତା, ଏଥରେ ସନ୍ତନେହିମାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଅନବାଧ୍ୟ ଘୋଷି ଧାରଣା କାବ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅମ୍ବୋନେ ଏଠାରେ କୌଣସି ମତ ଦେବୁ ନାହିଁ ।

ଭାବର ଶାନ୍ତିକ୍ଷେତ୍ର ଓ ଅର୍ଥନ୍ତରର ଭାବର ନିର୍ମାଣ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିପାର ପରେ । କି ଇନ୍ଦ୍ରିୟର କି ପ୍ରାଚୀନ ଭାବର ସମସ୍ତ ଦେଶର ସାହୁତ୍ୟ ଏହି ସବୁ କବିତା ନିର୍ମାଣରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏ ସବୁ ମାନବର ଭୁଗୋଦର୍ଶନ ଓ ପ୍ରକାଳ ନିର୍ମାଣର ଅବତାର ସ୍ଥରୂପ । ବହୁଦିନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରେ କବ ଯେହି ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରନ୍ତି ତାହା କବିତାର ଅର୍ଥନ୍ତର ନିର୍ମାଣରେ ଦେହ ଧାରଣ କରି ସାହିତ୍ୟ କୋଷରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏଥରେ କଳ୍ପନା ବିଳାସ ତାତ୍ତ୍ଵର ନିର୍ମାଣରେ ଏହା କବିତାର ଗୋଟିଏ ମୌଳିକତାକୁ । ଶାଖାନାଥକର କବିତାରେ ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଏହାର ମୌଳିକତା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟକର ସାହୁତ୍ୟର ତାତ୍ତ୍ଵ ସମ୍ବୂଦ୍ଧରେ ଉଚ୍ଚକ ଅବାକୁ ସ୍ଥାନେ ତାଙ୍କର

ସୁକୃତି ସବୁ ପବିତ୍ର ପରିଦର୍ଶନ ନ ହୋଇ ସମ୍ମୁହର
ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟସୁଗର କାଳ-
ବଳମ୍-ଅକ୍ଷର ବା ଅଭ୍ୟାନ ପରିଚର୍ଯ୍ୟରୁ ସାହିତ୍ୟର
ସୁନ୍ଦରିଙ୍କାର ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି । “ଶିଳ୍ପିବନ୍ଦୁ”ରେ
ଜାତିଶିକ୍ଷା ଭୁଲସୀ ସ୍ଵବନଗେ ଅର୍ଥାନ୍ତରାଜସ ଚରମ
ସୀମାରେ ଉପର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ; ଏବ ପବିତ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ରି
ମାର୍ଗଗର୍ଭକ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅର୍ଥାନ୍ତରାଜସ କା ସୁକୃତି
ସମୂନ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଲେଖା ସାକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରଦାନ
କରୁଥାଏ । ଏଣେ “କାଳଦାସ ସୁକୃତିପୁଣ୍ୟ”ରୁ ପାଠକ-
ମାନେ ସୁକୃତି ପତି ଶାଖାନାଥ ଆଜଣର ଉତ୍ତର ଅନୁଭବ
କରିପାରିବେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଦୃଚେ
ଉତ୍ସବରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଥିବା ସୁକୃତି ହୁଇ ମଧ୍ୟସ୍ତ ଉତ୍ତର
କରାଗଲା । ଯଥା:—

“ସ୍ଵରୂପ ଯୋବନ ପ୍ରେମ ଏ ଶିଳ୍ପିହେଁ
ବିବେକ ବୈରି ସଂଥା
ଶିଳ୍ପିହେଁ ମିଳିଲେ ବିବେକର ବେକ
ମୋଡ଼ ଦେବା ଦିବା କଥା” । ଯାହାଟି
“ଅନୁମାନ ପର— ଭବମାନେ ଏଥ
ଅନୁଭବହୀଁ ଭଜନ” — କେବାରଗୋପ
“ରସିକ ଯେ ଜାକୁ ଜଣା ସିନା ମେଘ
ସୁନ୍ଦେ ଜଣା ଧୀମ୍ପଣ୍ଡ”
“ମଧ୍ୟ ଯୋମନ୍ତୁ ସେହିପରି ଗୁପ୍ତ
ପ୍ରାରିଣି ବଜ ପ୍ରମାଦ”
“ଚରୁର ଶ୍ରବଣେ ମୌନ ଠାବେଠାବେ
ହୃଦ ବଜ ବାବୁକ”
“ଏ ବରହ ଟୋର ମିଳନର ସ୍ଥାନ୍
ବଢାଇବା ଲାଗି ସିନା”
“ନ ବିକାଏ ଦେହ ହସାରେ ବିକାଏ
ଅବସ୍ଥା ସିନା କେବଳ”
“କିଏ ନ ଜାଣଇ ସୁଖାଠାରୁ ସୁଖ
ଆଗାରେ ସୁଖ ଅନ୍ଧକ” — ଯାହାଟି
ସୁନ୍ଦରେ ତୃପ୍ତିର ଅବସାଦ ନାହିଁ ପ୍ରଭୁତ୍ରି—ଜଳିକା
ଉତ୍ସବରେ କହୁଥିବା ଉତ୍ସବରେ ପାରେ ।

ନାଟକପୁଣ୍ୟ ଛନ୍ଦ—ବୋଲିଯାଇଅଛି ଶାଖାନାଥ
ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ କବି । ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ ଶିଥ ବିଦ୍ୟାରେ ସୁନ୍ଦର ।
ପରିଦୂଷ୍ୟମାନପ୍ରବୃତ୍ତି ଛବି ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଭିନ୍ନ ଅନୁଭବ
ଥିଲ, ସେହି ହେତୁକୁ ହେଉ ବା ଶକ୍ତି ବିଶେଷର ଅଭିବହୁ
ହେବ, ତାହାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସିତ୍ତରେ ନାଟକପୁଣ୍ୟ ବୈଶିଷ୍ଟ ବା
ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟକ କିମ୍ବା କାମିକାପର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି
ଅଭ୍ୟାସ ନୁହେ । କବି ହିନ୍ଦେ ଜାୟକ କାୟକାର
ସ୍ଥାନରେ ନିଜକୁ ରଖି ସେମାନଙ୍କର ମନୋଭବ ବିବଳ
କରି ନାହାନ୍ତି । ନାପୂଜ ନାୟକାର କଥାପରୁ ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ବିଶିଷ୍ଟ ମାନସିକ ବୁଝ ପ୍ରଭାବରେ
ଅନୁଭବ କରି କବି ସେ ସବୁ ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । ଏହି
ଅଭିବ ବୋଥରେ ସମ୍ବଦ୍ଧ ସେ ଜାବରେ ଚରିତ୍ର
ବୈଚିତ୍ର୍ଯ ବା ପ୍ରଗାଢ଼ ଭାବାବେଶର ବିଶେଷ ଅବତାରଣା
କରି ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱାସ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଭୁଲ, ଅବସ୍ଥା
ପରିବର୍ତ୍ତନର ଅଲେଖଣ ଦେବାକୁ ଯହିଶୀଳ ହୋଇ
ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ହୁଇ ତିନି ଗୋଟି ଚରିତ୍ର ସରଳ
ବିଶେଷ ତାଙ୍କର କାବ୍ୟ ସବୁ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ;
ଏବ ସକଳ ଚିତ୍ରରେ କାବ୍ୟର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ କରି
ବାକୁ ସରଳ ଅନୁମାନ ପ୍ରସ୍ତୋଗ କରି ଶାଖାନାଥ ପ୍ରାୟ
ସଂବନ୍ଧ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଚି ଅଭିନାସରୁ ନିର୍ଭର ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ ନମଦେଶୀୟରେ କବି ଜିନି
ସ୍ଥାନରେ ନାଟକପୂଜାର ଅଭାସ ଦେଇଥାନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟ
ପ୍ରଥମଟ ନମକାର ପ୍ରେମରୂପା । ସେଥିରେ କେବଳ
ନେୟାସିବ ପୁରୁଷର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ଏବ ପ୍ରେମାକାନ୍ତିଶୀଳ
କାମିଳା ସୁଲଭ ଲବଣ୍ୟ ଓ ସାରଳ ସ୍ଵିଗ୍ରହ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ
ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟକ ବର୍ଣ୍ଣନାମୂଳକ କବି ଶାଖାନାଥ-
ଠାରୁ ଅମ୍ବୋଦୋନେ କାବ୍ୟ ଚରିତ୍ର ସଙ୍କେ ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ନାହିଁ । ଏତମ୍
ଶକ୍ତି ଦେଲେ ସେଥିରେ ଅନ୍ଧକୁ ହେବନାହିଁ । ଅତର୍ମ
ଶକ୍ତି ଦେଲେ ସେଥିରେ ଅନ୍ଧକୁ

ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଶେଷତଃ ନମ୍ବାର ପଦ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହି କଥା । ପରେ ଏହଠାରେ ଟକିଏ ଭାବାବେଶ ପ୍ରକାରିତ ଶୋଇଥାଛି । ସେ ପଦଟି ପଢି ଅମ୍ବେମାନେ ଚୈରଗଙ୍ଗକ ଉଡ଼ଇ ଶୁଣି ବିଷ୍ଣୁତ ଓ ସ୍ଵର୍ଗିତ ହେଲିପରି କେବଳ ମହାନ ଅଦରର ଜାତନାରେ ବିଷ୍ଣୁତ ଓ ସ୍ଵର୍ଗିତ ହେଉନାହିଁ । ମନରେ ଯେ କରୁଣ ଭାବର ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ଅବଶ୍ୟକତାରେ ଏଠାରେ ବିଷ୍ଣୁତର ପାଦରେ କହିଥାଏ ଶକ୍ତି ସପକ୍ଷରେ କହୁଥାଛି । <ହି ସ୍ଥାନର ଭାବାବେଶ ବିଷ୍ଣୁତିର ରତ୍ନ ଏବଂ ଉପର୍ତ୍ତିତ ବିଷ୍ଣୁରେ ନାଟକୀୟ ଛାଇ ଏହିରେ ରତ୍ନରେ ବିଭାଗ ରହୁଥାଏ । ବିନ୍ଦୁ ଏହା ଅକଷ୍ମୀକ ପରି ବୋଧ ହୁଏ ସ୍ଥାନରେ କୌଣସାର ଆମ୍ବକାହାଣୀ ଦେଖା ଯାଉ । ସେଠାରେ କବି ନାଟକୀୟତାପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ଯାଇଅଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଅଦରରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇଥାଏନ୍ତି ତେଣୁ ସେଠାରେ କୌଣସା ପ୍ରତିଷ୍ଠାନାକୁ ଦୂରତାରୁ ରାତଙ୍କ ପ୍ରତି କୁମୁଦାର୍ତ୍ତ ବିହ୍ଵେଷ ପାଠକ ମନରେ ପ୍ରବଳତର ହୁଏ । କୌଣସାର ମନୋଭାବ ବନ୍ଧୁନା ଫୁଲ ବିଶେଷରେ ଶୋଭାବହି ଓ ଦୂରପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲେହେଁ ଅନେକ ସମୟରେ ମାନସ ମନୋଭାବ କବିତର ମନୋଗତ କୌଣସି ଗୁଡ଼ ଉଦେଶ୍ୟ ବା ଅଦର ଅନ୍ତରୁ ଅଯଥା ଠଣ୍ଡା ହେଲା ପରି ବୋଧ ହୁଏ । ଅମାନୁଷ ପ୍ରକାଶର ତତ୍ତ୍ଵ ହାତ କବ ପାଠକ ମନରେ ସ୍ଥାପିତ ନାଟକୀୟତା ବଳରେ ଭାବାବେଶ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରୁଥାଏ ଉଦେଶ୍ୟାଗ କଲା ପରି ଜଗାଯାଏ । ସେପରି ଭାବାବେଶ ହୁଏ ସତ୍ୟ ବିନ୍ଦୁ ତାହା ଗୋଟିଏ ମୋହ ଏବଂ ସରଳ ଓ ପଦସ ନୁହେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ—ଯେପରି

ଶୋଭାବାରଥାକୁ ସେହି କଥା ଭାଷାନ୍ତରରେ କହିଲେ—
ଶୋଭା ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ଓ ଦୟା ଅମାନୁଷ
ଶୋଭା ଭକ୍ଷଣ ଜନିତ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଶାକାକର ପାଶକ
କର ଓ ଅପବନ୍ଦିବହାର ଜନିତ ବିଦେଶର ଭାବା-
କର ନୁହେ କି ?

ଶେଷ ଅନୁଭାବ କୌଣସା । ଅମ୍ବେମାନେ ନୁହାନୁ-
ର ଶାନ୍ତିକାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ହେତୁ
ଅନ୍ତରେ ମେଘଦୂତ, ଦଶରଥ ବିଷ୍ଣୁଗ ଓ

ଶାତ୍ରୁଧ୍ୱାଣ—ଏହି ବିନିକ ଅନୁଭାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହି
କୁହା ଯାଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାତାଙ୍କ
ଭାଗବତ ଅନୁଭାବ ଭାରିଷ୍ଟରୁପ ସେ ଦେଶରେ
ସାହତ୍ୟରେ ଅଧିନାତନ ଅନୁଭାବରେ ବେଚନ୍ତିଥିଲେ
ରହିବା ସ୍ଥାନରେ କହିଥାଏ ଏହି ଯେଉଁ
ପ୍ରତିକାର ଦେଖାଇ ଅଛିନ୍ତି ତାହା ଅସାଧାରଣ । ବଜୀପୁ
ପଣ୍ଡିତ ଅନ୍ତିଲକ୍ଷ୍ମେ ପାଲିତ ସେ ଦୂନ କହିଥାଏନ୍ତି “ମୁଁ
ବଧାନାଥଙ୍କର ଏହି ଅନୁଭାବ ପଢି ବି ପରିମଣରେ
ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଥିଲ ତାହା ପ୍ରଜାଗ କରି ବହିବା ଅସାଧ” ।
ସେ ଏହା ତରଣ ବପୁସ୍ତରେ କରିଥିଲେ ସତଃ, ମାତ୍ର
ଏଥରେ ସବୁକୁ ପ୍ରୋତ୍ସହିତ କୌଣସା ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।
ଶ୍ଵାନେ, ସ୍ଥାନର ପଦ ସଙ୍କେତ ପରିହାର କରି ସେ
ଭାବର ଅନୁଭାବରେ ଅତି ବିଚିତ୍ର ଓ କମଳୀୟ ଭାବରେ
କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଥାଏ । ସଂକୁତ ମେଘଦୂତ ଅନ୍ତା-
କ୍ଷରରେ ଅୟକ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ମହିତ ଓ
ଶିଳ୍ପିତ୍ତି; ବିନ୍ଦୁ ସରଳ ନୁହେ । ମାତ୍ର ତାହାର ଉତ୍ତରାଧିଆ
ଅନୁଭାବରେ କବ ତାକୁ ଅଭୂତ ବିଚିତ୍ର ଓ ସାଗଳ-
ତାରେ ଅଧୂତ ଭାବ ଅଛନ୍ତି ଉଦ୍ଦାହରଣ ଏମାନିଷ୍ୟକ ।
ତାଙ୍କର ଅନୁଭାବ—ବିଶେଷତଃ ମେଘଦୂତରେ—
ସବୁଛାହିଁ ଏହି ଚିତ୍ର ସଥା—ପ୍ରକାଶ ମେଘଦୂତ ଶିଳ୍ପି
ଶୋଭାକର ଅନୁଭାବ (୩୧ ଥାପି)ରେ “ଲକ୍ଷେ”
ପଦର ଅୟକ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଭାବ୍ୟ ଶିଳ୍ପକୁଳତା
ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥାଏ ତାହା ପାଠକ ମାତ୍ରେ ଜାଣନ୍ତି; ଏବଂ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୋଭାକର ଅନୁଭାବ ଏହିପରି ଶିଳ୍ପକୁଳରେ
ପୁଣ୍ଯ ।

ସାବତ୍ରୀ ଓ ଦଶରଥ ବିଷ୍ଣୁଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶିଶ୍ରେ
ବିକି କହିବାର ନାହିଁ । ମହାଭାରତ ଓ ରାମାୟନର ଭାଷା
ଏତେ ସରଳ ଓ ପଦସ ଏବଂ ଲେଖନ ପଞ୍ଚତ ଅଭୂତମାୟ,
ପୁଣି ଶାନ୍ତିକାର ଅନିଧାନରେ ଭାବ ଅନୁଭାବ କରି
ଅନ୍ତରେ । ଅନିଧାନର କହିବ ମୌଳିକ ଶକ୍ତି ବିକାଶରେ
ଯେପରି କୃଷ୍ଣ ଅନୁଭାବରେ ଖେଳି ହେବାର ନୁହେ ।
ଏପରି ପୁଲରେ ସେଥିରେ ଅୟକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଶିଥାପା
ମେଘଦୂତ ଅନ୍ତରେ ବୁଥା, କେବଳ ଦଶରଥ ବିଷ୍ଣୁଗରେ

କବ ବଶବର ଅନୁବାଦ ନ କରି ଟିକିଏ ସ୍ଥାନୀନତା ଅବଳମ୍ବନ କରିଥିବାରୁ ତହାର କିଛି ସ୍ଥାନୀନିଷ୍ଠ ଓ ଦିଶେଷତା ଅଛି ଏତିବ ମାତ୍ର ବୋଲି ଯାଇପରେ ।*

ଆମେମାନେ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ କେବଳ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଶାନ୍ତି ଶକ୍ତି ଓ କବି ରତ୍ନଶରୀ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ଭାବରେ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ମାତ୍ର ଟିକିଏ ଦେଖିଲୁ । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିଗ ଭାଷାନ୍ଦୂରୁ ଓ ଗ୍ରହାନ୍ଦୂରୁ ଅମାତ ବରିଯ ଭାବ ଭାଷା ଓ ଶବର ସମାଲୋଚନା, ବାକର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଳକାରୀ ସମାଲୋଚନା, ଇତିହାସ ଓ ଭୁଗୋଳର ସମାଲୋଚନା ପ୍ରଭାତ ଧୀର୍ଜ ସାଧାରଣ ସମସ୍ତରେ ନାନାବିଧ ଭାବରେ ଚାରମାତା ଶାନ୍ତି ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରେ ଅବଶ୍ୱର୍ତ୍ତ କରିବର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେ ସମ୍ବ୍ରଦ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ୍ତରାବ ଏବଂ ସେ ସବୁ ମଞ୍ଚ ସାଧାରଣ ଲୋକର କମ୍ପି ଲୁହେ ।

ତେଣୁ ବଉଁମାନ ଉପସଂହାର ସ୍ତଳରେ ଶାନ୍ତିର ଜନିତ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅବହ୍ଵା ପ୍ରତି ଟିକିଏ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତା କରି ଆମେମାନେ ଦିଦ୍ୟାୟ ତ୍ରିହଶ କରିଗୁଁ । ଶାନ୍ତି ନିମାରାର ସ୍ଥାନୀନତା ବଳରେ ପ୍ରାଚୀନ ପତ୍ରା ପରିତ୍ୟାଗ କରିଅଛନ୍ତି । ସମୟ ଅସିବ ଯେଉଁ ଦିନ ଶାନ୍ତିର ପତ୍ରା ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ବୋଲି ଛାପାଇ ହେବ । କିନ୍ତୁ ବଉଁମାନ ଶାନ୍ତି ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସଫେସଙ୍ଗ ଓ ଏକାଙ୍ଗଚନ୍ଦ୍ରରେ । ଅଜ୍ୟେ ଯାହା ଲେଖୁଥିଲୁ ସେଥରେ ଆମ୍ବେ ଶାନ୍ତିର ଦେଖିବାକୁ ପାଇଅଛୁଁ । ପ୍ରଭାବ ବଳରେ ହେଉ ବା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଆଶାଧାରଣ ବେଶଶାକନିତ ହେଉ ଶାନ୍ତି ସାହିତ୍ୟର ଯେଉଁ ପତ୍ରା ଛିର୍ଦେଶ କରି ଅଛନ୍ତି ତାହା ଉତ୍ତରାଜ୍ୟରେ ଏକାବେଳକେ ସ୍ଥାନୀନିଷ୍ଠ ହୋଇଅଛି । ବିଦ୍ୟାସାଗର ମାରକେଲ ପ୍ରଭାତି ଯେତେ ଶୀଘ୍ର

* ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ପାଇର ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ରମ ଧରିବାକ । ଏହା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ସମାୟର ଭାଷାନ୍ଦୂର ରେ । ‘ହଜେ’ ପର୍ଦାରେ ଏହା କବି ସେଥିରେ ଅବିନ୍ଦିତ ରଖିଥିବାକି । ସେ ସମାଲୋଚନାର ପୂର୍ବେ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କିମ୍ବା ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଅନ୍ତର୍ମାତ୍ରମ ଧରିବାକ ନାହିଁ ।

ପରବର୍ତ୍ତି ‘ରଣ’ ଶାର୍କି ପଢା ଏହି ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାନୀନିଷ୍ଠାର ମୁଁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ।

ବଙ୍ଗ ସହିତ୍ୟରୁ ଦିଦ୍ୟାୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, କୋଧିତ୍ୟ ଶାନ୍ତି ସେବରେ ଶୀଘ୍ର ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ଶାନ୍ତି ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ତିରୁପମ ଜ୍ଞାନାନ୍ଦନ୍ତ୍ର ଦେଇଥିଲୁ ତାହା ବଢ଼ି ଅଳ୍ପ କବି ଓ ମନୀଷୀ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷକୁ ଏକାବେଳକେ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଅବତାର ଏହି ଅନ୍ତରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସାହିତ୍ୟ ମୁକୁରରେ ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଅଗ୍ରହର ହେବ, ଏହି ଅଚିରେ ସାହିତ୍ୟ ମୁକୁରରେ ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିକରିତ ହେବ; ଏହି ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଶକ୍ତି ସେବକ ବହୁଜାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହିରେ ପ୍ରତିକରିତ ହେବି, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଦୂର୍ଦ୍ଵାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିବ ସେବକ ନୁହେ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ଥାନାଥ ପୁରୁଷପ୍ରତିବର୍ତ୍ତକର୍ତ୍ତାପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ସାହିତ୍ୟରେ ଅନରହ ଲୁଗ କରିବେ । ରାତି ।

ଶ୍ରୀ ନାଲକଣ୍ଠ ଦାଶ ।

—————*

ଶାନ୍ତି ରାଜ୍ୟ ବାହାଦୁର ।

ଆସ ଦେବ କନବାଗଣ ଦେଇ ହୃଦୟରେ
ଯାଉଛନ୍ତି ଶାନ୍ତି ନେଉତ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧ ।
ଶାପରୁଷ୍ଣ ଦେବତା ସେ ଅସିଥିଲେ ମର୍ତ୍ତ୍ଵ,
ଯାଉଛନ୍ତି ସ୍ଥାନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ବରି ସମାପନ ।
ବିଶୁଦ୍ଧ, ହନ୍ତି ଯହିଁ ମହାକବ ଗଣେ,
ସମଦରେ ତାଙ୍କ ପାଶେ ବସାଥ ଅସନେ ।
ଥିଲେ ସର୍ବ ମର୍ତ୍ତ୍ଵୀଲ ମାନବ ସମାଜେ,
ମାତ୍ର ଲଭ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମରତ୍ବ ସ୍ଥାନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ।
ସ୍ଵଭାବରେ କହୁଷିତ ମାନବ ରେତ,
ଶାନ୍ତି ଅମ୍ବା ଧଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପଢନ୍ତି ।
ମାନବ ସମାଜେ ଥିଲୁ ଧରି ଦେବବଳ,
ପଛରେ ପଛକ ଯଥା ସ୍ଵଭାବେ କର୍ମଳ ।
ଗାନ୍ଧୀ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟକୀୟ ଶାନ୍ତି ନାମ,
ମରଧାମ ତେଜି ଯାଉଛନ୍ତି ସ୍ଵର୍ଗଧାମ ।

ଶ୍ରୀ ପରାମୋଦନ

ବର୍ଷା ।

* * *

ନିଦାଯ ନିଶ୍ଚାତ ଅଜୟ-ତାପେ-ତାପିତ-ମହୀ-
ମଣ୍ଡଳରେ କ୍ଲେ ବରଷା ଧରି ଅସୁଳ ଛଇ
କହଣେ ଅଇଲେ ବାହିନୀ ବଜ-ସୈନ୍ୟଅଶାରୁ
ଛିଦବ ଧାର୍ତ୍ତରୁ ଶ୍ରୋତ୍ର ବସ୍ତ କୁଣଣେ ଗରୁ ।
ବପ୍ର-ଫ୍ରିଜା-ମତ୍ର-ଦ୍ଵିରଦୀକାର ଜୀବନ-କର୍ତ୍ତା
ଅଭିଜଣ-ଗିଲ ଚିଲିଲ ମହା ଗର୍ଜନ କର ।
ସେ ଗର୍ଜନ ଛଲେ ତାକେ କି ତାପ କୁଣ୍ଠ ମରକ
“ କର୍ମିତ-ଫଳ ହୃଦ୍ୟରୁ ତହିଁ ଦୁଃଖ କାହିଁ କ ?
ଶୁଣ ଦୁଃଖାଗର ଅଛଇ ଏହି ବିଶ୍ଵ-ନିର୍ମାର
କୁମୁକାଗ-ଚକ୍ର ପରାୟ ଦ୍ରୁମେ ସେ ନିର୍ମାର ।
କାଳୁ-ଲାଲା-ଶୋଭ-ସନ୍ଧି ଯାହା ଦେଖି ନିମ୍ନ
ଅଭିରେ ଜନ୍ମର ଜୀବନ ତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ।
ପଦାନତ ମଣେ ଯୌବନେ ଯେହୁ ଅଞ୍ଜିଲ ମରୁ
ବାର୍ଷିକର ଦଶା ତାହାର କିଏ ଧାରିବ କହ ? ।
ତରିଦର୍ବୁ ଅସି ଦାରୁଣ—ଅୟ, ବାୟ-ପିଶାଚୀ
ଶୋଷ ଯାନ୍ତି ପ୍ରାଣ ରକତ ଯେହେ ମଧୁର ମାଛି ।
ଅନ୍ତିନର୍ମୀ-ସାର-କଙ୍କାଳ ମାତ୍ର ରହିବ ତେବେ
ଅକ୍ଷୁତେ ଅସି ପଢ଼ଇ ତାର କବଳେ ଯେବେ ।
ନବ ଜୀବନରେ ଦେଖୁଛୁ ଏତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ନ ଦୂରି କାତରେ ଦିବାଇଁ ତୋର ଦୁଃଖିତ ମନ ।
ହସୁଥଲୁ ପର ଧରଣୀ ଶୋଭ-ମୟ-ଶରଦେ
ହସୁଥଲୁ ଯେବେ ପଦ୍ମିନୀ ସରେ ସୋନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ-ମଦେ ।
କାହିଁ ସେ ପଦ୍ମିନୀ ଗରବ ଯେବେ ଅଇଲୁ ଶାର
ଧରି ହସୁଥଲୁ ଅବଳା ପାଇ ବସନ୍ତ-ମିତ ।
ଶ୍ରୀ ଦିବ ସମ୍ରଦ ହୃଦିଣ ମଧୁ-ମଦରେ ଅନ
ହୋଇ କଣ୍ଠ ଦୁଇ କାଷ୍ଟ ଲୁ ତେଣୁ ଲିରିଲୁ ମନ ।
ଶୂର୍ମ-ଦୁଃଖେ ନୁହ କାତର ଦେଗେ ତେଜିଦୁ ଦୁଃଖ
ଶୁର୍ମ-ପ୍ରସାଦ ଦିଲ୍ଲୀ ଦେଖ ବାହି ତୋ ସୁଖ ”
ମନିଦାୟ-ସନ୍ଦର୍ଭ ହତାଶାବ ମରୁଦି

ଭରତ ଏସନ ସମ୍ମାନ ସୁନ୍ଦର ତହି ବିଦ୍ୟକ ।
ବରଷା କିନ୍ତୁ ବାରତ ପ୍ରତିକଳ ଧୂବନେ
ବାରଦ-ପଠିତ ନିର୍ଯ୍ୟାଷ ଯେଣୁ ଶୁଭେ ଶବଦେ
ରବ-ପ୍ରତମୁଖେ କିନ୍ତୁ ଦେଖ ଶନିକୋଦଣ୍ୟ
ଧୂର-ତାପଦାୟି-ରବି ଦେବା ଉଚ୍ଛେ କି ଦଣ୍ଡ ?
ଦିବା ଉତ୍ସନଳ ପୁରତ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣମୟ ତୋରିଣ,
ଫେରି ସୁରବାଳ କରନ୍ତି ଧର ଦୃଶ୍ୟ ଦରଶନ
ଅକାଶ ବେଳିଲ ଜଳଦ କର ମନ୍ତ୍ର ନିଷ୍ଠନ
ଯୋର ରଣେ ହାର ରମ୍ଭରେ ଲୁନ ଗଲେ ତପନ
ସଦନେ ବରଷେ ଅସାର ଦିଗୁହଜୟୀ ପ୍ରାହୃ
ମୃତ କଳ୍ପ ତପ୍ତ ଧରର ସୁଖ କରଇ ଶୁଣ୍ଡ
ଜବ-ଦନ ରସ ପାଇଣ ଧର ହୋଇ ଅନନ୍ତ
ପ୍ରସାର ବାତ ସହିତ ମରୁ ମୃଶ୍ୟ-ଗନ ।
ଉପବନ-ନାଳ ମନ୍ତ୍ରିକା ବାସେ ସେ ଗନ ନିଶ୍ଚେ
ଧୂ ନିରାଜନା କରଇ ଧର ପ୍ରାବୁଟେ କି ସେ ?
ଜଳ ଗହଳରେ ବର୍ଣାତୁ—ଦଳ ଅର ଅନନ୍ତ
ବରଷା ଦୂରତ କହତା ଗାନ୍ଧି ବୁଝ ଛନ୍ଦେ
ଅଭୁଲହ-ତତ୍ତ୍ଵ ନିରାଶ ଶାମ-ବନାମା ପୁଣ୍ଡ;
ଗହଳ-କାନ୍ଦାର-ନିରତ ଧ୍ୱାନ ବଣ ନିରୁଣ୍ଡ;
ପ୍ରକୃତର ନାଟ୍ୟ ଦିଲ୍ଲୀ ବହୁ ବନ୍ଧୁଶ କୁଣ୍ଡ;
ନିରୁ ଶବ ଛଲେ ତାହୁକ ବର୍ଣା ମଙ୍ଗଳ କୁଣ୍ଡ ।
ବେନ ଉତ୍ସନ୍ଧ ମଧୁର ଇନ୍ଦ୍ର ନାଳ ଶୁମଜ
ବକୁ ପୀତ ବଣ୍ଡେ ରଞ୍ଜିତ ଶଣ୍ଡ ବାରଦକୁଣ୍ଡ ।
ଆକାଶ ସରବା-ଚପଳା—ଦେଖା ବିଶ୍ଵ ଦୂରିନା ;
କୋଳେ ଦେନ ଖେଳେ ଗଗନେ ସୁମଳ କାଦମ୍ବିନା ।
ଉତ୍ସନ୍ଧ-ପ୍ରଭା-ଶଙ୍କର ପୁରୁ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଯାର
ଉତ୍ସନ୍ଧ ବରଷା ଏକାଳେ କରୁଆନ୍ତି ସଞ୍ଚାର ।
ଯହିଁ ସ୍ତୋତସ୍ତୁଷ ପୁଲନ ଯହିଁ ନିରତ ବନ
ଷଞ୍ଜରବେ ପ୍ରତିନାଦତ ଦ୍ଵେ ଜୀର କାନନ ।
ସେ ଧନ ସଙ୍ଗତେ ନିଶାର କୁମ୍ଭାନ୍ତିର ତାକ
ସାର-ନବ-ସ୍ଵର ସଙ୍ଗତେ ଦ୍ଵିତେ ରବର କାକ ।
ଯନରସାଧ୍ୟୀ ରୁଦ୍ଧ ନବ ସଙ୍ଗଳ ପାଇ
ଯୁଥେ ଯୁଥେ ନରେ ଗମନ୍ତି ବର୍ଣା ମଙ୍ଗଳ ଗାର ।

ଜୀଳ ଘନ ତଳେ ଉତ୍ତାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ-ବଳାକା-ପନ୍ଥ,
ସେ ଉଦ୍‌ବ୍ୟାପ ହରଇ ସଙ୍ଗ ଦର୍ଶକ ମର ।
ତରୁ ରନ୍ଧ୍ର ଦେଖ ଚନ୍ଦ୍ରକା-ବନଭୂମେ ପରତ ?
ବାମା ଲାଲ କର ହେଲ କି ମଞ୍ଚି ପୁଲେ ଦୂଷିତ ?
ଟଙ୍କାବତ ବହେ ପ୍ରବଳେ ବନ୍ଧୁତ ସଞ୍ଚାଳ
ସ୍ଥାଗତ ହେ ବର୍ଣ୍ଣ ବୋଲିଏ ନାଚେ କି ଦୁମୁବଳୀ ?
ଶିର ଗହନେ କିର୍ତ୍ତ୍ତରେ ଝର୍ରେ ନ ହେ
କୃତ୍ତ ବେ ତେଜ ଲୁଚର୍କ ପିଲ ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରମାଦେ ।
ବରଷା ବରଷେ ଅସାର ପୁରେ ବିଲ-ପୋଖେ
ମାର ଅସୁରଣେ ଉତ୍ସୁକ ଶବମ-ଦାଳ ସୁନ୍ଦର ।
ଶବମ ଦୁର୍ବାଦଳ ବସନ ଭୂତ ଥର ଧରଣୀ ।
ସାଜ ଅଛୁ ପୁଣି ଯତନେ କେତେ ପକତ ଦେଣୀ ।
ନିଶାରେ ବିକଣେ ଶଦେଖା ଯେହେ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଯୁକ୍ତ
ନବ ତାରବଳ ଆକାଶର ହେଉଛନ୍ତି ବା ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
ମଞ୍ଚିକା ଚକ୍ର କଦମ୍ବ ଦନେ ଦୋଇଛ ପୁନ୍ଥ
ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧ କରଇ ଥର ପ୍ରାଣ ଅବୁଲ ।
ଶ୍ରୀ ଦୁମତ୍ତ୍ଵ ଉତ୍ସାତ କର ମହା ଗର୍ଜନ
ବେବଜ୍ଞ ଶ୍ରୋତ ରସାର ଧନ ସହତ ଜନ ।
ମାନ ନନ୍ଦ ସୁଖ ବଢାଇ ମହା ବେଗେ ସର୍ବତ
ଶାନ୍ତି-ବାଚିଧ୍ୟ-ଅଳୟ-ଗ୍ରଲେ ଗାଇଣ ଶାତ ।
ପଢ଼ ଆତପଢ଼ ଥରଣ ପଛି ବୃଷକ ଦଳ
ବିଲ-ଅତିମୁଖେ ଗମନ୍ତ ଦେଖି ଜୁଲ ଗହଳ
ବାନ୍ଧା ତାତନ୍ତ୍ର ପଢ଼ନେ ଶୟବ କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ
ମୋହି ହେଲେ ଯଥା ତତନ୍ତ୍ର ଜ୍ଞାନ ନିଜ ଅନ୍ତରୁ ।
ଇଷ୍ଟବର ଧାର ତୁପର ଯଥା ଯାନକ ମନ
ତର ଦରନ୍ଦକୁ ଫିଲଲେ ଯଥା ବାହୁଡ଼ ଧନ
କୁଣ୍ଡବଳେ ମନ ଅନ୍ଦେ ଲେ ଯୋଜିଲେ ହୁଲ
ସୁମଧୁର ଗୀତ ଗାଅନ୍ତି କରଣ କୁରୁତଳ ।
ଏ ସକଳ ଶୋଭା-ସମ୍ପଦେ ମର ଧରଣୀ ରଣ
ପୁଲକ-ପୁରତ-ଅନ୍ତରେ ହୁରେ ବଶ-ବନ୍ଧାଣୀ ।
ଦୁଦ୍ରୁଷୁରଙ୍ଗ-କାଳ-ବାଚିଧ୍ୟ-ଗର୍ଭେ କଲେ ଶପୂନ ।
ଅନ୍ତର ଅଗନ୍ୟ-ମହିମା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ତବ ଜୀବନ,
ତିରଶ୍ଚିତା ଧର ପ୍ରଶ୍ନେ ସଦା ରୁ ଅନୁକୂଳ

ହୋଇଛୁ ସଙ୍ଗରେ ତାହାର ତୋ ଯାଇ ବନ୍ଧମୂଳ ।
ତୋ ବୃତ୍ତାବସ୍ଥାତ ହୋଇବି କି ଏ ? ବିଶ୍ଵ, ଭବନେ
ଶ୍ଵାବର କନ୍ତମେ ନାହାନ୍ତି ନାହିଁ ରୂପ ତଜନେ ।
ମୁଗ-ତତ୍ତ୍ଵପିଣ୍ଡ ପାଖାଣ ତବ କରୁଣା ବଳେ
ଅନ୍ତରୁ ବୁନ୍ଦାଇ ନିର୍ଭର ରଦ ଦ୍ଵରଣେ ହଳେ ।
ପ୍ରଳୟ-କବଳ ଅରତ ଉପାଦାନେ ଗଠିତ
ଆଜ୍ଞାର ଅବା ତୋ ଦେହେ ତର ଅଂଶ ଫଳ ।
ଦିଗ୍-ବଳୟ ପାରୁ ବିବଜି ଶିଖ ଶିଖରେ ତତି
ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କଣ୍ଠର ଦେଲ ତୋ ପବି-ମନ୍ତ୍ର ଘନ୍ତାନ୍ତ ।
ଶିଖରେ ଶିଖରେ ତେରଣୀ ବିଲ ଥାର ପତନ
ପ୍ରଥିନି ଛଳେ ଶାତେଲ ତହିଁ ପଦ୍ମତଗଣ ।
ଶ୍ରୋତସ୍ତ୍ରୀ ଘୋର ଗର୍ଜନେ ବହି ସେହି ସନ୍ଧି
ଅମୂଳାତ କର ରଣିଲ ଦବ ତଠେ ବନ୍ଦ ଏବଂ
ଦର୍ଶଣ ଉତ୍ତଳ ହେଉଳ ତୋହ ଯେନ ବବଜା
ଦେଲୁ ଯେଇଁ ଘୋର କଣ୍ଠଣ ଶୁଣି କନ୍ଧମୂଳ ଦଶା ।
ମାରମ୍ଭିକା-ଶକ୍ତି ଯାନେ ରତ୍ନିଦ୍ରୁ ଶୁଷ୍ଟତେ
ପ୍ରଦାନ, ମୂରତ ଦେଖାଉ ମାତ୍ର ନରେ ଛିତରେ ।
ସମାଜ ବ ଅବା ଦେଖାଯୁ ସକର୍ଷ ଉତ୍ସାହ
ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧମୂଳ ପ୍ରାବୃତ୍ତ ତୋର ନିତି ଗତ ।
ଦୁର୍ବିକଷ କଶଳ-ମୂରତ ଯୋର ଅନ୍ଦ କଷଣ,
ପୃତ୍ତ-ପୃତ୍ତ ଗୋଟି ପକାଏ ତବ-ଶକ୍ତି-ସାଧନ ।
ଦେଖୁଛୁ ପାବତ ! ଶ୍ରୀମିତ-ଶ୍ରୀ ଉତ୍ତଳ ଦଶ ।
ରମା ବାଣୀକର ଦିଗ୍ବିତେ ହୋଇଥାର ଦିବଶା ।
ଦିଶକ୍ଷୁ-ସ-ପ୍ରାଣେ ଶୁରାର ଥିଲ ଶର୍ପି ନଶା
ଶଥନାଥ- ରଥ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗୀତ, ଅମୃତ ତଣା ।
ଉତ୍ତଳ ତୋର ବ ମୁଖଶ୍ରୀ ସେହି କବ ରତନ
ଦୁଦ୍ରୁଷୁରଙ୍ଗ-କାଳ-ବାଚିଧ୍ୟ-ଗର୍ଭେ କଲେ ଶପୂନ ।
ତୋ ଦିଗ୍ବିତ-କଷତେ ଏ ଦୁଃଖ ଶାର ହୋଇ ପରମ
ଦୁଦ୍ରୁଷୁରଙ୍ଗ କୁଳା ସଙ୍ଗେ ଜୀବନ୍ୟ କରେ ମାତ୍ର ବନ୍ଧ
ଶବ୍ଦ ବାହୁ ତଳେ ଉତ୍ତଳ ଥାଳ ମହତ ପଦ
ଦେଖି; ଦୁଃଖ ଦିଶକ୍ଷୁରଣେ ପେଣି ତୋ ଶକ୍ତି

ଦୟା ମନୋରମା କମଳା-ଲାଲା-ସ୍ତଳୀ ଉତ୍ତଳ,
ହୋଇଥା; ତା ପ୍ରାଣେ ସଞ୍ଚିତ୍ ନବ ଉତ୍ସାହ-ବଳ ।

ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ନିଶ୍ଚି ଶର୍ମୀ

— :- —

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ଜୀବନୀ ।

(ଶ୍ରୀଶୁଭ କେଶବ ଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସହିତ
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର
ବିଥୋପଥନ ।)

ଅତ୍ୟଧ୍ୟ-କିଶ୍କାର୍ଯ୍ୟକୁ । ଶୁଭିବାର; ଅଛେବର ତା ୨୨
ଉଚ୍ଚ, ୧୮୮, ଖାଣ୍ଡାବ । ପ୍ରଭୁ ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେବ ଦିନିଶ୍ଚ-
ଶୁଭସ୍ତୁ କାଳୀମନ୍ଦର-ସଲଗୁ ସ୍ଵାୟ୍ୟ ପ୍ରକୋଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ
ବସି ଶ୍ରୀଶୁଭ ବିଜୟ କୃଷ୍ଣ ଗୋପ୍ୟାମୀ ଏବଂ ସ୍ଵାକଳଳ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଙ୍ଗେ ବିଥୋପଥନ କରୁଥିବନ୍ତି, ଏପରି
ସମ୍ବନ୍ଧରେ କରିପୟ ବ୍ରତ୍ତଗର୍ଭ ଅସି ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମପଦ୍ମର
କହିଲେ, ମହାଶୟ, କେଶବ ବାବୁ ଜାହାଜ ଯେତି ଅପରାଜି
ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବନ୍ତି, ଅପରାଜି ସବାଦ ଦେବା ପାଇଁ
ଅମାନକୁ ପଠାଇଲେ, ଗଲନ୍ତୁ କିବ ଏ ବୁନଣ କରି
ଅସିବେ । ପ୍ରଭୁ ବିଜୟକୃଷ୍ଣ ଗୋପ୍ୟାମୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ଯେତି
ଜାହାଜ ବିକଟ୍ଟୁ ସିବା ନିମନ୍ତେ ଖୋଟାରସିଣ କରିଲେ ।
ଲୌକାରେ ଅରେହଣ କରିବା ମାତ୍ର ସମାଧ୍ୟମୁଁ, ଆଜି
ବାହ୍ୟକ୍ଷାନ ନାହିଁ । ଲୌକା ଜାହାଜର ସନ୍ଧାନକର୍ତ୍ତା
ହେଲକୁ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଅଗ୍ରପର
ହେଲେ, ନିର୍ମପଦରେ ତାଙ୍କୁ ଜାହାଜ ଉପରକୁ ଅଶା-
ଇବା ଉମନ୍ତେ କେଶବବାବୁ ଶବ୍ଦାତ୍ମ ହେଲେ । ଏତେ-
ଏତେ ପରମାନ୍ତ୍ର ତାକର ବାହ୍ୟକ୍ଷାନ ହୋଇ ନାହିଁ । ଜଣେ
ଏହି ଉତ୍ସାହରେ ରାତ ଦେଇ ଅସ୍ଵାଧିକାରୀ । ଏବଂ ବିଧ
କରାରେ ବହୁ ବନ୍ଧୁ ସହ ଜାହାଜ ଉପରକୁ ଅନତ
ଏ କେଶବାତ୍ମକରୁମ ପ୍ରଣାମ ପୂର୍ବକ ସମହରେ
ଏ ଚେଷ୍ଟାରେ ବଧାଇଲେ, ତଦନ୍ତର
ପରାମରଣ ପ୍ରହଣ କଲେ ।

ପ୍ରଭୁ ରାମକୃଷ୍ଣଦେବ ନିରାକାରବାଦୀ, ନିରାକାର ବୃତ୍ତର
କିନ୍ତୁ କରନ୍ତି; ପୁଣି ସାକାରବାଦୀ, ଦେବ ଦେବ ପ୍ରତିମା
ମଧ୍ୟ ପୁଜା କରନ୍ତି, ପ୍ରେମାନ୍ତର ହୋଇ ନୃତ୍ୟଗୀର
କରନ୍ତି; ଖଣ୍ଡ ଓ ବିଜୟାରେ ବସନ୍ତ; କୁଳା, କୁର୍ରା,
ମୌଜା ଉତ୍ୟକି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସାର
କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଭାବ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ମାନୀ ସଦୃଶ, ତନ୍ମିତି
ସମସ୍ତେ ପରମହଂସ କହନ୍ତି । ଏଣେ କେଶବ ନିରାକାର-
ବାଦୀ, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଷ୍ପ ଯେତି ସମ୍ମାନ କରନ୍ତି, ଇଂରଜୀ
ଭାଷାରେ ବକ୍ତ୍ରା ଦିଅନ୍ତେ, ସମ୍ମାନ ପର ଲେଖନ୍ତି ଓ
ତଷ୍ଠିଷ୍ଠ କମ୍ପିମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଅଉ ଯେଉଁ କେଶବ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ସାଧୁ ଗରିଷ୍ଟ ଓ ବକ୍ତ୍ରା ବଳରେ ଶତ, ବଜୀଷ୍ଠ ପୂର୍ବକ-
କର ମନୋହରଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ନେତା ହୋଇ
ଅଛନ୍ତି । ଏବଂ ଦେବ ଦେବ ପୂଜାକୁ ପୌତ୍ରକଳକା ବୋଲି
ବହୁଅଛନ୍ତି, ସେହି କେଶବ ବିପରୀ ଦେବ ଦେବ ପୂଜକ
ନିରକ୍ଷର ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣ ଦେବକୁ ଶନ୍ତା ଓ ଭାକୁ
କରନ୍ତି । ଏବଂ ଅବସର ପାଇଲେ ଦଶନ କରିବାକୁ
ଅସୁରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ମନର ଯୋଜନ କେଉଁଠାରେ,
ବା ବିପରୀ ହେଲ, ସେହି ରହସ୍ୟ ରେତ କରିବା ନିମନ୍ତେ
କୌତୁଳ୍ୟାନ୍ତିର ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାତ୍ମକ (କଥମୁଢ଼ ଲେଖନ୍ତି)
ମଧ୍ୟ ଉକ୍ତ ଜାହାଜରେ କେଶବ ବାବୁକୁ ସମ୍ଭବଦ୍ୟାବାରରେ
ଅସିଥିବନ୍ତି ।

ବିଜୟଶରୀ ପରେ ପ୍ରଧକିର ସମାଧ୍ୟ ଭଗ୍ନ ହେଲ,
କିନ୍ତୁ ସମ୍ମାନୀ ବାହ୍ୟକ୍ଷାନ ହୋଇ ନାହିଁ; ବ୍ରାହ୍ମଗର୍ଭମାନେ
ଶୁଣି ନେଇରେ ତାଙ୍କୁ ନାହିଁ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ଅଟୁଠ
ସ୍ଵଗରେ କହିଲେ “ମା, ମୋରେ ଏଠାକୁ ଅଣିଲୁ
ବି ପାଇଁ । ମୁଁ ବଣ ଏମାନକ, କାଶଗାରକୁ ମୁକ୍ତ କରି
ପାରିବି ।”

ପ୍ରଭୁ ଶୁଣିଥିଲେ ଯେ, ସମସ୍ତମାନେ
କାଶଗର ମଧ୍ୟରେ ବନ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ବାହାରକୁ
ଅସି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି, କିମ୍ବା ବାଂହାରର ଅଲେକ ମଧ୍ୟ
ଦେଖି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ଶିଶୁ, କର୍ମରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୁଏ
ପଦ ଅବଶ୍ୟ; ସେମାନେ କେବଳ ଶୁଣ ମଧ୍ୟରେ ଦୁଇ-

ଗୁଡ଼ । ଦେଖୁଥିଲୁ ଅଉ ମନେ କର ଅଛନ୍ତି ଯେ ତୀବଳ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ଶାଶ୍ଵରିକ ସୁଖ ଓ ବିଷୟ ହେବ “କାମିଳ ଓ କାଞ୍ଚନ” ତାମିଲିଙ୍କ ପ୍ରଭୁ କହିଥିଲେ “ମା, ମୋତେ ଏଠାକୁ ଆଣିଲୁ ବିଗାର୍ଦ୍ଧ ମୁଁ କଣ ମୋନଙ୍କୁ କାଶଗାରରୁ ମୁକୁ କରି ପାରିବୋ ।”

ସାମନ୍ୟର ଗାଜିପୁର-ନିକାଶୀ ନାଳମାଧ୍ୟବ ବାହୁ ସଲେ; ପ୍ରଭୁ କ୍ରମଣ ବାହିନ୍ଦ୍ରାନ ଲବକରୁ ଅଛନ୍ତି ଦେଖି ସେ ଓ ଅନ୍ୟଙ୍କେ କ୍ରାନ୍ତିଗରୁ ପାଉଛି ଯା ବାବାଜୀଙ୍କ ପ୍ରସନ୍ନ ଉଥାପନ କଲେ ।

ଜଣେ ବାନ୍ତ ରକ୍ତ-(ପ୍ରଭୁଙ୍କପ୍ରତି) ମହାଶୟ, ଏମେନେ ପାଉଛାଣ ବାବାଜୀଙ୍କ ଦେଖି ଅଛନ୍ତି ସେ ଗାଜିପୁରରେ ଥିଲୁ । ଅନ୍ୟକ ପରି ଜଣେ ।

ଏତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁରା ପ୍ରଭୁ କଥା କହି ପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଶିଷ୍ଟତ ହାୟ କଲେ ।

ବ୍ରାହ୍ମଗନ୍ତୁ (ପ୍ରଭୁଙ୍କପ୍ରତି) ମହାଶୟ ପାଉଛାଣ ବାବାଜୀ ତାଙ୍କ ବୃଦ୍ଧରେ ଅପଣକର ଫଂଗୋଗ୍ରାଫ୍ ମଣି ଏ ରଣି ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଭୁ ଇଶ୍ଵର ହାସିବାରି ନିଜ ଦେହ ପ୍ରତି ଅଞ୍ଜଳି ନିଦେଖି ଛରି କହିଲେ ‘ଫୋଟୋ’ । ତତିଆ ଓ ତାର ଜୋଲ; ଦେହା ଓ ଘେହ । ପ୍ରଭୁଙ୍କର କଷ୍ଟବାର ଅଭିଗ୍ୟାୟ ଏହି ଯେ ଦେହ ବନଶ୍ଵର, ନଷ୍ଟହୃଦୟ । ଦେହ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଦେହା ସେ ଅବନଶ୍ଵର ଅଭିବବ ଦେହର ଫଂଗୋଗ୍ରାଫ୍ କରିବାର ଦେହ ଅନ୍ତର, ବିଶ୍ଵ, ତାକୁ ଶକ୍ତା କଲେ କଣ ହେବ । ବରଂ ଯେଉଁ ରଗବାନ ଅନ୍ୟର୍ଥ୍ୟ ମୀରୁପେ ମନୁଷ୍ୟ ଜଣାରରେ ଦ୍ୱିଷତ କରୁ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ସ୍ଵର୍ଗ କରିବା ଉଚିତ । ପ୍ରଭୁ ବହୁବାକୁ ଅମେ ମୁ କଲେ :—

ଅହୁରି ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି, ରକ୍ତହୃଦୟ ତାଙ୍କର ଅକାଶ ସ୍ଥଳ । ସେ ସବତୁତରେ ଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, ବିକୁ ରକ୍ତହୃଦୟରେ ଦିଗେଷ୍ଟରୁ ତେ ବିରଜ କରନ୍ତି । ଯେପରି କୌଣସି ଜନିଦାର ତାଙ୍କର ଜନିଦାରର ସବୁରେ ରହି-ରାନ୍ତି, ବିକୁ ଅମୁକ ଦରେଖ ଘରେ ସେ ପ୍ରାୟ ଦେଖନ୍ତି, ଏହା ଲୋକେ କହନ୍ତି । ରକ୍ତହୃଦୟ ରଗବାନଙ୍କର କରେଲୁ ଦର ।

(ରକ୍ତର ଏକ—ତତ୍କର ଭିନ୍ନ) ନାମ; ଜ୍ଞାନ ଓ ଗନ୍ଧ)

ଜ୍ଞାନମାନେ ଯାହାକୁ ବ୍ରାହ୍ମ ବିହନ୍ତି, ଯୋଗୀମାନେ ତାହାକୁ ଅତା ବିହନ୍ତି, ରକ୍ତମାନେ ତାକୁ ରଗବାନ କହନ୍ତି ।

ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯେତେବେଳେ ସେ ପୂଜା କରେବାର ନାମ, ପୂଜାରୀ, ଯେତେବେଳେ ଶେଷେର କରେ ତାନ ନ ମ ର୍ଗେଷେୟା ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ ବିଶ୍ୱାସ ତାହାର ନାମ ରୁହି ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଯୋଗ । ଯେଜ୍ଞନ ବେ ଜ୍ଞାନମୋଳ ଯେନ ଦସି ଅଛି, ସେ ନିତି ନିତି ବିନ୍ଦର କରୁ ଅଛି ବ୍ରାହ୍ମ ଏ ନୁହିବେ ସେ ନୁହିବେ ଜାବ ନୁହିବେ ତଣତ ନୁହିବେ, ଏହିପରି ବିନ୍ଦର କରୁ, ଯେତେବେଳେ ମନ ସ୍ଵର ହୁଏ, ମନର ଲକ୍ଷ ହୁଏ ଓ ସମାଧ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ବ୍ରାହ୍ମ-ଜ୍ଞାନ ହୁଏ । ବ୍ରାହ୍ମଜ୍ଞାନର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ବ୍ରାହ୍ମ ସତ୍ୟ ବିନ୍ଦର ମିଥ୍ୟା; ନାମ ରୂପ ଏ ସରୁ ସ୍ଵର୍ଗବିହୁ; ବ୍ରାହ୍ମଯେ କଣତା ମୁହଁ-ଦେ କହି ହୁଏନହିଁ । ସେ ସେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି (person) ତାହା ମଧ୍ୟ କହ ପାରୁନା ।”

“ଜ୍ଞାନମାନେ (ବେଦ ନୂବାଦୀ ପ୍ରଭୁଙ୍କ) ଏହିପରି ବିହନ୍ତି, ରକ୍ତମାନେ କିମ୍ବୁ ସବୁ ଅବସ୍ଥା ସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥାକୁ ସତ୍ୟ ବେଳି କହନ୍ତି ଜଗତକୁ ସ୍ଵପ୍ନବତ୍ କହନ୍ତି ରକ୍ତମାନେ ନାନାରୂପ ସ୍ଥାନର କରନ୍ତି । ରକ୍ତମନେ କହନ୍ତି ଏହିତତ ରଗବାନଙ୍କର ବୀଷମ୍ୟ । ଅକାଶ, ନିଷ୍ଠା, ଚନ୍ଦ୍ର, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ପର୍ବତ, ସମ୍ବ୍ର, ଜୀବ, କିମ୍ବୁ ଏଥର ଦିଶ୍ୟର କହିଅଛନ୍ତି, ଏ ସବୁ ତାଙ୍କର ବୀଷମ୍ୟ । ସେ ଅନ୍ତରଗେ, ଦୁଃଖପୂରେ, ଆର ବାହାରେ ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍ତମ ରକ୍ତ କହନ୍ତି ସେ ସମ୍ପଦ ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ ତତ୍ତ୍ଵ ଜୀବଜଗତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ରକ୍ତ ରହନ୍ତି ତଳ ଗାଇବାକୁ, ତଳ ହେବାକୁ ଗହାନ୍ତି ନାହିଁ ।” (ସମସ୍ତଙ୍କର ହାୟ)

“ରକ୍ତଙ୍କର ସ୍ଵରବ କିମ୍ବା ଜାଗ ? ‘ହେ ରଗବାନ୍ତି ରୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁ, ମୁ ରୁମ୍ଭେ ରତ୍ନ ରୁମ୍ଭେ ମାତା, ମୁ ରୁମ୍ଭେ ସନ୍ନାନ; ଆଉ ରୁମ୍ଭେ ମୋର ସନ୍ନାନ, ମୁ ରୁମ୍ଭେ ବା ମାତା । ରୁମ୍ଭେ ପ୍ରଭୁ ମୁ ରୁମ୍ଭେ ଅଂଶ’ । ‘ମୁ ରକ୍ତ ଏହା କହିବାକୁ ଗହାନ୍ତି ନାହିଁ’” ।

ଯୋଗୀମାନେ ମଧ୍ୟ ପରମାମ୍ବାଜର ଦର୍ଶନ ଲଭ କଲାଏ କାହାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଜୀବ ସା ଓ ପରମାମ୍ବାଜର ଯୋଗ । ଯୋଗୀମାନେ ବଞ୍ଚିଥିବୁ ମନ ଗୋଡ଼େର ନିଅନ୍ତି ଅଛି ପରମାମ୍ବାରେ ମନକୁ ସ୍ଥିର ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି, ସେଥିଥାରୁ ପ୍ରଥମାମ୍ବାରେ ବିଜ୍ଞାନରେ ସ୍ଥିରଥିବାରେ ଅନନ୍ୟମନ ହୋଇ ଥିବାନ କରନ୍ତି ।”

“କିନ୍ତୁ ଏକ ବସ୍ତୁ । ନାମ ପ୍ରଭେଦ ମାତ୍ର । ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଅସା, ସେହି ଭବାନ । ବ୍ରତ୍ତିଜ୍ଞାନକର ବ୍ରତ୍ତି, ଯୋଗୀଙ୍କର ପରମାମ୍ବା, ଭକ୍ତିକର ରଗଧାନ ।”

(ବେଦ ଓ ତତ୍ତ୍ଵର ସମନ୍ୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ)

“ବ୍ରତ୍ତିଜ୍ଞାନାନେ କହନ୍ତି, ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ପ୍ରଳୟ, ଜୀବ ଜୀବକ ଏ ସବୁ ଶକ୍ତିର ଦୀନା; ଅତି କହନ୍ତି ଯେ, ବିନିର କରିବାକୁ ଗଲେ ଏ ସବୁ ସ୍ମୃତି, ବ୍ରତ୍ତିହିଁ ବସ୍ତୁ, ଅତି ସବୁ ଅବସ୍ଥା, ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସ୍ମୃତିଭ୍ରତ ଅବସ୍ଥା ।

“ବିନ୍ଦୁ ହଜାର ବିଚର କର, ସମାଧୀନ ନ ହେଲେ ଶକ୍ତିର ସ୍ଥଳ୍ୟ ପ୍ରତି ଯିବାର କ୍ଷମତା ନାହିଁ । ‘ମୁଁ ଧ୍ୟନ କରୁଛି, ମୁଁ ତିନ୍ଦା କରୁଛି’ ଏ ସବୁ ଶକ୍ତିର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ।”

“ସେଥିଥାରୁ ବ୍ରତ୍ତି ଓ ଶକ୍ତି ଅର୍ଥନ୍ତି । ଗୋଟିକୁ ସ୍ମୃତିର କଳେ ଅନ୍ୟରୁ ସ୍ମୃତିର କରିବାକୁ ହେବ । ଯେହି ଅଗ୍ନି ଅଛି ତାହାର ଦାହିକା ଶକ୍ତି, ଅଗ୍ନି ସ୍ମୃତିର ଦିଲେ ଦାହିକା ଶକ୍ତି ସ୍ମୃତିର କରିବାକୁ ହେବ । ଦାହିକା ଦ୍ଵେ ଦ୍ୱେଷିତ ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା ପାରୁଁ ନାହିଁ । ସେଥିର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଶକ୍ତି ପାର ପାରୁଁ ନାହିଁ । ଦୂର ବ୍ରତ୍ତିର? ନା, ଧଳା । ଦୂରକୁ ହତ ଦୂରର ଧବଳତି ଭାବ ପରୁଁ ନାହିଁ । ମେହିମତି ବ୍ରତ୍ତିର ଶକ୍ତି ଶକ୍ତି ଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଶକ୍ତିର ଶକ୍ତି ବ୍ରତ୍ତି ଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ନିତ୍ୟକୁ ହତ ଧଳା ଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଲାଲାକୁ ଶକ୍ତି ନିତ ଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ ।”

ନିତ୍ୟ—The Absolute. ଲାଲା—The
Phenomenal world.

“ଅଦିଗତି ଲାଲାମୟ । ସେ ସୃଷ୍ଟିଷ୍ଠିତ ପ୍ରଳୟ କରୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ କାଳୀ ।”

କେଶବ—(ସହାୟଦିନରେ) — ଲାଲା କେତେ ଜାଗରେ ଲାଲା କରୁଛନ୍ତି, ସେହି କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଅରେ କହନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀଶମକୃତ—(ହସି ହସି) — ସେ ନାନାବରରେ ଲାଲା କରୁଥିବନ୍ତି । ସେ ମହାକାଳୀ, ନିତ୍ୟକାଳୀ, ଶୁଣାନକାଳୀ, ରକ୍ଷାକାଳୀ, ଶ୍ରୀମାକାଳୀ । ମହାକାଳୀ ଓ ନିତ୍ୟକାଳୀଙ୍କ କଥା ତହିଁ ଥିଛି । ଯେତେବେଳେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିଲା, ତମ୍ଭେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୁରୁଷ ନ ଥିଲା, ବେତା ଅନ୍ନର, ତେତେବେଳେ ଏକ ମତ ମା ନିଷକ୍ତାବିଧି ମହାକାଳୀ ମହାକାଳ ସନ୍ଧର ବିଷତ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀମାକାଳୀଙ୍କର ଟକିଏ କୋମଳ ସ୍ମୃତିବିଷତରେ ଦୀପିନୀ, ସୁନ୍ଦରୀ ଘରେ ତାଙ୍କର ପୂଜା ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ମହିମାଶ, ଦୁର୍ଦ୍ଵିଷ, ଦୁନୀକଷ, ଅନାବହି ଅତିଦୀର୍ଘ ଫୁଲ ତେତେବେଳେ ରକ୍ଷାକାଳୀଙ୍କର ପୂଜା କରିବାକୁ ହେବ । ଶୁଣାନକାଳୀଙ୍କର ଶାନ୍ତିର ମୁଣ୍ଡି, ଶବ୍ଦ, ଶିଖ, ତାହାଣୀ, ଯୋଗୀମାନେ ଶୁଣାନରେ ଥାନ୍ତି, ହୁଦୁର ଧାର, କଷରେ ମୁଣ୍ଡାଳା, କଟର ରହିଷ୍ଟର କଟାବିନି ।

ଯେତେବେଳେ ଜୀବ ନାଶ ହୁଏ, ମହାପ୍ରାତିମୂ ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ମା ସୃଷ୍ଟି ର ବାଜଗୁଡ଼ିକ ଗୋଡ଼େ ରଖନ୍ତି । ଘରର ସାନ୍ଦ୍ରାଶୀଳ ପାଖରେ ଗୋଟାଏ ଅଳମିଲିନୀ ହାତିଆଏ, ଅତି ସେହି ହାତିରେ ସାନ୍ଦ୍ରାଶୀଳମାନେ ପଞ୍ଚପ୍ରକାର ଦ୍ରବ୍ୟ ସୁନ୍ଦର କର ରଖି ଥାଏନ୍ତି । (କେଶବ ଓ ସମସ୍ତକର ହାତ୍ୟ)

ଶ୍ରୀଶମକୃତ—(ହସି) ପ୍ରକାରେ ସାନ୍ଦ୍ରାଶୀଳକର ସେହି ପରି ଗୋଟାଏ ହାତି ଥାଏ । ତହିଁରେ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରେଣ, ମାନବତି, ସାନକ, ପୁରୁଷକନ୍ତା କାହାର ମଞ୍ଜି, କଣ୍ଠର ମଞ୍ଜି, ଲକ୍ଷ ମଞ୍ଜି ଏହା ସବୁ ରହିଥାଏ । ଦିନକାର ବେଳେ କାହାର କରନ୍ତୁ । ସୃଷ୍ଟିନାଶ ହେଲ ଉତ୍ତର ମା ବ୍ରତ୍ତିମୟ । ସେହିପରି ସବୁପରାକର ବାଜ ହରିବାରେ ରଖି ରଖନ୍ତି ।

(ଶିଶୁର କଣ ଜଗତର କାହାରେ)

ଫୁଲ୍ଲି କଳ ଉତ୍ତର ସେହି ଅଦ୍ୟାଶକ୍ତି ଏହି ଜଗତରେ
ସୁଖ ରହନ୍ତି । ସେ ଜଗନ୍ନ ପ୍ରସବ କରନ୍ତି ସୁଖ ଜଗତ
ଭିତରେ ଆଥନ୍ତି ବେଦରେ “ଅଶ୍ଵିନାଶିର” କଥା ଅଛି ।
ମାକତ୍ତସା ଅର୍ଥ ତାର ଜାଲ । ମାକତ୍ତସା ତାର ନିଜ
ଦେହରୁ ଜାଲ କାହାର କରେ, ଅର୍ ସେହିଜାଲ ଉପରେ
ରହେ । ଶିଶୁର ଏ ଜଗତର ଅଧାର ଓ ଅଧେୟ ।

କାଳୀହିଁ ବ୍ରତ, ବ୍ରତହିଁ କାଳୀ । ଏକ ବସ୍ତୁ ।
ଯେତେବେଳେ ସେ ନିଷ୍ଠୁରୀ, ସୃଷ୍ଟିତ ପ୍ରଳୟ ଉତ୍ସର୍ଗ
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କୁରୁ ନାହାନ୍ତି ଏପରି ଶ୍ରୀବେଂ ତେତେବେଳେ
ତାଙ୍କୁ ବ୍ରତ ବୋଲି କହେଁ । ଯେତେବେଳେ ସେ ଏ ସମସ୍ତ
କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, ତେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ କାଳୀ କହେଁ,
ଶକ୍ତି କହେଁ । ଏକ ବସ୍ତୁ ନାମ ରୂପ ପ୍ରରେବ ମାତ୍ର ।

ଯେପରି ଜଳ, water, ପାନି । ଗୋଟିଏ ଘୋଷଣରେ
ତିନି ଜଳ ଗୋଟି ପାଠ ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଯାଇରେ ହିନ୍ଦୁ ମାନେ
ପାଣି ଶକ୍ତି, ସେମାନେ କହନ୍ତି ‘ଜଳ’ । ଅର୍ ଗୋଟିଏ
ଯାଇରେ ମୁସଲମନମ ନେ ପାଣି ଶକ୍ତି, ସେମାନେ କହନ୍ତି
ପାନି; ଅର୍ ଗୋଟିଏ ଯାଇରେ ଇଂଶତମାନେ ପାଣି ଶକ୍ତି
ସେମାନେ କହନ୍ତି water (ଓଣାଇର) ।

ତିନିହେଁ ଏକ ବସ୍ତୁ, କେବଳ ନାମରେ ପ୍ରରେବ ।
ତାଙ୍କୁ କେହି କହୁଛନ୍ତି ‘ଅଳ’ କେହି କହୁଛନ୍ତି ‘ଗୋଦ’
କେହି କହୁଛନ୍ତି ‘ବ୍ରତ’ କେହି କହୁଛନ୍ତି, କାଳୀ; କେହି
କହୁଛନ୍ତି ‘ବମ୍ବ’, ବରି, ଯୀଶୁ, ପୂର୍ଣ୍ଣ; ପ୍ରରେବ ।

କାଳୀ କଣ କଳା ? ଯେତେକଣ ଦୂରରେ, ତେତେକଣ
କଳା, ତାଙ୍କୁ ଜାଣି ପାଇଲେ ଅର୍ କଳା ନୁହନ୍ତି ।

ଅକାଶ ଦୂରରୁ ନେଲିଆ ଦଶେ । ପାଶକୁ ଯାଇ
ଦେବ, କୌଣସି ରଙ୍ଗ ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଦୂରରୁ
ନେଲିଆ, ପାଶକୁ ଯାଇ ହାତରେ ନେଇ ଦେବ, କୌଣସି
ରଙ୍ଗ ନାହିଁ ।

ଏହା କହୁ, ବିବୋହରୁରେ ପ୍ରକୁ ଗୋଟିଏ ସଙ୍ଗାତ
ଅରମ୍ଭ କଲେ—

ମାତା କଣ ମୋତ ବାଲିଆ ରେ
କଷାରୁମୀ ଦଗମୟ ଚିଉ କରେ ଅଳୁଥରେ ।

(କ୍ରମାଂଶ)
ଶ୍ରୀ—ଶୁଷ୍ମି

ଅଜା ନାଚି ରହୁଷ୍ୟ ।

ସୁଖ ଜଳର ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷିତ- ପରିବାରରେ କଣେ
ଦୁଇଥିଲେ । ବହୁକାଳ ସରକାରୀ ଗ୍ରାମି ବର୍ତ୍ତମାନ
ଯେନ୍ଦ୍ରିୟ ପାଇଥିଲେ । ବୁଢ଼ାଙ୍କର ଗୁରୁ ବାକର
ବ୍ୟକ୍ତିତ ଦୂର ଅନ୍ତର କେହି ନ ଥିଲେ । ସୁତଣ୍ଠି ନିଜ
କନ୍ଦଳାଙ୍କର ପୁଅକୁ ଅଣି ଏବେ ରଖିଥିଲେ । ସବୁ
ସମୟରେ ନିଜ ନାଚିକୁ ସଙ୍ଗରେ ଦେଇ କଥୋପକଥନ
କରୁ ଥାଅନ୍ତି । କେତେବେଳେ କରିବିରେ ବୁଲନ୍ତି,
କେତେବେଳେ ନଦୀ ବୁଲକୁ ଯାଅନ୍ତି । ନାଚ ସବୁଦା
ଯାହା ଯାଦା ଦେଖେ ସେହି ସବୁ ବିଷୟରେ ନାନାଦ କଥା
ଦୁଇକୁ ପରିବେ । ବୁଢ଼ା ମଧ୍ୟ ଅନନ୍ତ ସହି ସେହି
ସେହି କଥାର ଉତ୍ତର ଦେଇନ୍ତି । କାରଣ ବାଲକମାନେ
ଯାହା ଦେଖନ୍ତି ପ୍ରାୟ ତାହାର କାରଣ ପରିବହି;
ସେମାନଙ୍କୁ କାରଣ ବୁଝାଇ ଦେଲେ ବତ୍ର ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ।
ଅକାଶରେ ଏକ ପୁଅକରେ ଯାହା ଯାହା ସବୁ ନାଚ
ଦେଖେ ତାହାର କାରଣ ବୁଢ଼ାଙ୍କୁ ପରିବେ ।

ବୁଢ଼ା ସବାକୁ ରେମ ପାଣିରେ ଦୀନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ । ଦୂରର
ସକାଳ ପାଣିହାଣିଟିଏ ଗରମ କରି ଅଣି ଦିଏ । ଦିନେ
ସକାଳେ ବୁଢ଼ା ନାଚିବ ଦେଇ ବର୍ଷିଛନ୍ତି, ଶୁକ୍ଳ
ଗରମପାଣି ହାଣିଟି ଅଣି ରଖିଲୁ । ସେହି ହାଣି ଭିତରେ
ଥୁଅ ବାହାରୁ ଥିଲା । ନାଚ ତାହା ଦେଖି ପରିବେ
“ଅଣ୍ଣ, ଅଜା, ଏ ହାଣିରେତ ପାଣି ଥିଲା । ଥାଣ୍ଟି
ଅସିଲା ?”

ଦୁଃ—“ହାଣି ଭିତର ପାଣି ଥାଏ । ନିଆଁ ଜାଳଙ୍ଗରୁ ପାଣି ଗରମ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ଖୁବ ଗରମ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ସେହି ପାଣି ଗରମ (ଉତ୍ତାଗ) ଦାରୁ ବାଙ୍ଗ [ବାନ୍ଧ] ହୋଇ ଯାଏ । ଏହାକୁ ପାଣିର ବାଙ୍ଗ କହନ୍ତି । ଏହା ହାଣିରୁ ବାହାରିଲା ବେଳେ ଧୂଅ ପରି ଦେଖା ଯାଏ ।

ନା—“ତେବେ ଏହି ବାଙ୍ଗରେ ପାଣି ଛତା ଅଛି ବିଟୁ ନାହିଁ ।

ଦୁ—“ନା ; କେବଳ ପାଣି ଟୁବୁ ଗରନ ହୋଇ ବାଙ୍ଗ ହୁଏ । ଯେତେବେଳେ ବାଙ୍ଗ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ହାଣିରୁ ବାହାରି ପଳାଏ । ଯଦି ହାଣିପାଣିକ ବହୁତ କ୍ଷଣ ବିଶୁଁ ଉଠରେ ବସାଇ ଉଚ୍ଚିକା ତେବେ କଣ ହେବ ।

ନା—“ସବୁମାକ ପାଣି ଶୁଣିଯିବ ।”

ଦୁ—“ଶୁଣିଯିବ କଣ ?” ଏହିପରି ବାଙ୍ଗ ହେଉଥିବ, ଏବ ଯେତେବେ ପାଣି ବାଙ୍ଗ ହେଉଥିବ ତାହା ହାଣିରୁ ପଳାଇ ଥିବ । ଏହିପରି ସବୁମାକ ପାଣି ବାଙ୍ଗ ହୋଇ ଅକାଶକୁ ପଳାଇବ । ଏହା ଯେ ନ ବୁଝିଛି ସେ କହେ “ପାଣି ଶୁଣିଗଲ” ।

ନା—“ସମସ୍ତକ ଘରହାଣିରୁ କେତେ ପାଣି ପ୍ରତିଦିନ ବାଙ୍ଗ ହୋଇ ଅକାଶକୁ ପଳାଇଛି, ସେ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ?”

ଦୁ—“ଜୀବି ଘରହାଣିରୁ କଣ ବାଙ୍ଗ ବାହାରୁଛି ? ଯେତେ କୃଅ, ପୋଖରୀ ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ର ସମସ୍ତ ପାଣିରୁ ବାଙ୍ଗ ବାହାରୁଥାଏ ।

ନା—“ତୁମ୍ଭେ କହୁଥିଲ ପାଣି ଗରମ ହେଲେ ବାଙ୍ଗ ହୁଏ । ନଦୀ, ପୋଖରୀ ପାଣି କିଧରି ଗରମ ହୁଏ ।

ଦୁ—“ସ୍ଵର୍ଗ କିମଣ ଦାରୁ ନଦୀ ପୋଖରୀ ପ୍ରଭାତର ଜଳ ଗରମ ହୁଏ । ବହୁତ କଣ ଏହିପରି ଗରମ ହେଲା ପରେ ଏହି ସବୁ ପାଣିର କେତେକ ଅଂଶ ବାଙ୍ଗ ହୋଇ ଅକାଶକୁ ପଳାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝି ପାରୁଛ ପ୍ରତିଦିନ କେତେ ବାଙ୍ଗ ଅକାଶକୁ ନାହିଁ ।”

ନା—“ଓ ! ଅକାଶ ଯାକତ ପାଣି ବାଙ୍ଗରେ ଧୂଅ ହୋଇଛି । ଜାଣ ଏପରି ବାଙ୍ଗ ହେଉ ହେଉ ପୃଥିବୀରେ ଆଉ ପାଣି ରହିବ ନାହିଁ ତ ।

ଦୁ—“ନା, ତାହାନୁହେ । ଏହି ବାଙ୍ଗପାକ ସର୍ବଦିଲେ ବାଙ୍ଗ ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଅକାଶରେ ଉଥରି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଥାଏ ହୋଇ ଏଥରୁ କେତେକାଣ ମେଘ ହୁଏ । ଏହି ମେଘ ଦେହରେ ଥଣ୍ଡା ପବନ ଲଗିଲେ ତାହା ପାଣି ହୋଇ ଭୁରେ ପଢ଼େ । ଏହାକୁ ବର୍ଷା କହନ୍ତି । ଅହୁର ସମୟ ସମୟରେ, ବିଶେଷତଃ, ଶୀତଳାନଗେ ବେଶ ଦୂରକୁ ନ ଯାଉଣୁ ବାଙ୍ଗ ଥଣ୍ଡା ହୋଇ କୁହୁଡ଼ି ହୁଏ । ଅହୁର ରାତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିବାରୁ ଗଛ, ପାପ ସରୁ ଶୀତଳ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଏବ ଅକାଶରେ ଥିବା ବାଙ୍ଗ ଏହି ଗଛ ଏବ ଏ ସହିତ ଲାଗି ତାହା ଉପରେ ଶୈଟ ଶୈଟ ପାଣିବନ୍ଦୁ ହୋଇ ରହେ । ଯେଉଁ ବାଙ୍ଗ ଅକାଶକୁ ଯାଉଥିଲୁ ତହା କୁହୁଡ଼ି, କାକର ଏବ ବର୍ଷା ହୋଇ ପୁଣି ପୃଥିବୀକୁ ଫେରି ଥାଏ ।

ନା—“ମୁଁ ବିଜ୍ଞାନ ଧର ମେଘ ଉପରୁ କେଉଁଅଛୁ ଥାଏ । ଏହି ପୃଥିବୀର ବାଙ୍ଗ ଯାଇ ଉପରେ ମେଘ ହୁଏ ! ମୁଁ ପାଣିହାଣିର ଧୂଅ କଥା ପରିଚୟ ନ ଥିଲେ ଏ ବିଷୟଟି ଜାଣି ନ ଥାଏ । କୁହୁଡ଼ି, କାକର ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଜାଣି ନ ଥାଏ ।”

ଦୁ—“ମୁଁ କାଲି କଟକ ଯିବା ରୁ ଏହୁ କୋ ହୋଇ କୁଥିତେ ଯିବୁ ନାହିଁ ।”

ନା—“କେତେ ଦିନରେ ପହଞ୍ଚିବ ?”

ଦୁ—“ଏକା ଦିନକରେ ” ।

ନା—“ତୁମେ କହୁଥିଲ କଟକ ଅନେକ ଦୂର । ଏହି ଦିନରେ କିପରି ଯିବ ?”

ଦୁ—“ମୁଁ ସମୁଦ୍ରାୟବାଟ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟବାଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବା ସେଠାରୁ ଗେଲରେ ଯିବା

ନା—“ରେଲ କଣ ଗାଡ଼ିଠାରୁ ଶୀତ୍ର ଯାଏ ?”

ଦୁ—“ରେଲ ବଳଦିଗାଡ଼ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରାଏ ୧୦ ମୁଣ୍ଡ ଅସ୍ତ୍ର ଚଞ୍ଚଳ ଯାଏ ।”

ନା—ଗେଲକୁ କିଏ ଠାଣେ ? ବଳଦ, କି ଘୋଡା,
ଟି ହାତ ?

ବୁ—ଯେଉଁ ପାଣିର ବଙ୍ଗ କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ପଢ଼ିଥିଲ
ସେହି ପାଣିବାଙ୍ଗ ରେଲକୁ ଠାଣେ ?

ନା—ହଁ, ହଁ । ତୁମେ ନିଷ୍ପତ୍ତ ମୋ ସଜରେ ଥଣ୍ଡା କରୁଛି ।
ପାଣିବାଙ୍ଗ ରେଲ ଗାଉମାକୁ କିପରି ଠାଣିବ ?
ରେଲ ଗାଉ କଣ ବଳଦ ଗାଉଠାରୁ ହାଲୁକା ?

ବୁ—‘ରେଲଚାପ୍ତରେ ଏତେ ଘର ଯେ ତାହା ଅମ୍ବ
ଗ୍ରାମଠାରୁ ଲମ୍ବରେ ବଡ଼ ହେବ । ମାତ୍ର ଏହାର
କଞ୍ଚଳ ଯାଏ ଯେ ତାହା ଉତ୍ତଳ ପରି ବୋଧ
ହେବ ।’

ନା—“ପାଣିବାଙ୍ଗର କିପରି ବଳଥାରୁ ମୁଁ ଅଧୋ ରୁହି
ପାରୁ ନାହିଁ ।”

ବୁ—“ଏହିତ ଦେଖୁଛୁ ତୁଲ ଉଚ୍ଚରେ ପାଣିହାଣି କରିଛୁ ।
ତାହା ମୁଁକୁ ପଲାରେ ବନ୍ଦ କର । ବଡ଼କରି ନିର୍ବାଚି
କାଳ ।” [ନାଚି ତାହା ଦିଲ ପର]—

ନା—“ପଲମଟ୍ ଧର୍ତ୍ତ ଧର୍ତ୍ତ ହୋଇ ହଲୁଛି ।”

ବୁ—“ଅଛୁ ପଲମଟ୍ କିଏ ସ୍ଵଲ୍ପତ୍ତି ?”

ନା—“ବାଙ୍ଗ ବାହାରିଲ ହେଲେ ତାକୁ ଠେଲିଲରୁ ସେ
ହଲୁଅଛୁ ।”

ବୁ—“ତେବେ ବାଙ୍ଗର ତୋର ନ ଥିଲେ ଠେଲିଲ
ଦେଗରି ?”

ନା—କାଙ୍କଳ ପାଣିରୁ ଅସେ, ତାର ତୋର କାହାର
ଅସେଲ ?

ବୁ—“ପାଣିରୁପରେ ଥିଲେ ତର ତୋର ନ ଥାଏ,
ମାତ୍ର ଯେତେବେଳେ ଗରମ ହୋଇ ବାଙ୍ଗ ହେବ
ସେବେଳେ ପଲାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ ଏବଂ
ବାଂରେ ଯାହା ଥାଏ ତାକୁ ଠେଲି ନିଏ । ଏହି
ହେବୁରୁ ପଲମଟ୍ ହଲୁଅଛୁ ।”

ନା—“ଅଗ୍ର କାଙ୍କଳ ତୋର ରେଲଗାଢ଼ିକି କିପରି
ଠାଣେ ?”

ବୁ—“ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଟିକିଏ କଷ୍ଟକର । ମୁଁ କଟକ ଗଲ
ଦିନ ତେବେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇଯିବ । ରେଲଗାଢ଼ି
ଦେଖାଇ ତୋତେ ବୁଝାଇ ଦେବ । ବେଳ ହେଲଣ୍ଟି
ଗଲ ଗାଟେ । ୨ ମିନା ।

କମଣା :

ଶ୍ରୀ—

ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ତହିଁର ଉଚ୍ଚାରଣ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ଏହି ପ୍ରବଳକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦ୍ୟ
ଦିଶ୍ୟ । ଏକସୁନ୍ନରେ ବହି କହିବା ପୁଣ୍ୟ-ନେତାରଣର
ବିଶ୍ଵର ଧରିଚପ୍ତ ଦେବା ବୋଧନ୍ତୁଏ ଅପ୍ରାସନ୍ଧିକ ହେବ
ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚାରଣ ଶବ୍ଦାପ୍ରତିର ବିଧାର ଫିଶ୍ରଷ !
ତାହା ସହିତ ଶବ୍ଦାର୍ଥର ଘନତ୍ବ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଥାଏ । ବାରନ
ଦିନ ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଚାରଣ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ଯଦିତ ରିହ
ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣାବଳୀରେ ବିଭିନ୍ନ ଶବ୍ଦଶବ୍ଦି ଗଠିତ ଉଥାପି ଅନେକ
ସବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦରେ କେବଳ ଉଚ୍ଚାରଣର ଅସମତା ଯୋଗୁ
ଦିନାର୍ଥକା ଲକ୍ଷଣ ହେବ । ବୁଲ—ବୁଲ, ଶକଲ—ସକଳ,
ଦେବ—ଦେବ, ବିଷ—ବିଷ, ଶୁଣ—ଶୁଣ, ସୁର—ସୁର
ଇତ୍ୟାହ ସବର୍ଣ୍ଣ ସୁବୁନରେ କେବଳ ଉଚ୍ଚାରଣର ଅସମତାର
ଅନେକ ଅର୍ଥରେ ଉଚ୍ଚାରଣର ଅର୍ଥରେ ଉଚ୍ଚାରଣର
ନାହିଁ । କାରଣ ସମଭାଗରଣରୁ ବିଷମାର୍ଥର ପ୍ରତ୍ୟାତି
ହେବା ଅସଙ୍ଗତ । ଏ କଥାରେ ଅନେକ ସବର୍ଣ୍ଣ ଶବ୍ଦର
ଉଚ୍ଚାରଣ ଏକ ଥାଇ ବହୁ ଅର୍ଥ ଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଏ
ପ୍ରସ୍ତାବର ଲକ୍ଷଣନୁହେ; ଅଦିମଭାଷୀମାନଙ୍କର ।

ଦୁଇ ଅନେକ ପ୍ରତିପୂନାମ ବହୁ ମୁଲରେ ପ୍ରସାଦ
ଭାଷାରେ ସେପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ଶରାଟ

* ଉଚ୍ଚାର ସାହଚର ସମାଜ ର ଶ୍ରେ
ଷେଷ ।

ଏହା ସ୍ଵାଭାବକ । ଯେହିରେ ସମ୍ମୂଳଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ହରି, ଗୋ, କମଳ ଉଚ୍ଚବାଦ । ମାତ୍ର ଏପ୍ରକାର ଶନାବଳୀକି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପସ୍ତାବ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଯାଉ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପସ୍ତାବର ଅର୍ଥପାଇଁ ଏହି ଯେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଅସ୍ଵାଭାବକ ଭାବରେ ଶରୀର ଅର୍ଥ ବୋଥ ହେଲେ ତଢ଼ାଏ ଲେଣାର ବିଶ୍ଵାସା ବା ବ୍ୟଶ୍ଵର୍ତ୍ତି କ୍ଷିତି ହୋଇ ପାରିବ ମାହିଁ । ସୁଚର୍ବଂ ସାଧା ମଧ୍ୟରେ ଦୋର ଉତ୍ତରଳୀ ଉପରେ ବେଳେ ହେବ । କାରଣ ଉତ୍ତାରଣ ଅନୁସାରେ ଶୋଭା ଶୂନ୍ୟବାବଳୀର ଅନୁରୂପ ବର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା କରେ । ଏହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉଦ୍ଦିଶ୍ୟାର ଭାବର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତଣକ ମୁଖର ସଞ୍ଚିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ନଦେଖିଲେ ଯେପରି ତାହାକୁ ଉପରିବା ବଠିଲ ହେଁ, ସେହିରି ପୃଷ୍ଠି ଉତ୍ତାରଣ ନ କାରିଲେ ଶରୀର ପରିଚୟ ହେବା କଠିନ । ଉତ୍ତାରଣ ଶୂନ୍ୟ ନ ରଖି କେବଳ ବର୍ଣ୍ଣନା ମୁଖ୍ୟ କରିବା ଶୁଣି ବଜ ଅସ୍ଵାଭାବକ ଏବଂ ଦୁଷ୍ଟଶାୟ । ଏହିବରି ଯୋଗୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୂନ୍ୟମନବ ଭାଙ୍ଗାରେ ମହାବ୍ୟୁଷ ଉପରେ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ସାଧା ସମ୍ମୂଳ ଉପରେ ବହୁଳ ସମ୍ମୂଳ ଶର ଅଛି । ସମ୍ମୂଳ ଉତ୍ତାରଣ ରଖା କରି ନ ପାରିଲେ ଭାବା ପ୍ରତିକଳିତ କରୁ ଶବ୍ଦଶିର ଶୁନ୍ନତା ରଖା ଅସ୍ମୀବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନରେ ସେହି ମୋକାର ଉତ୍ତାରଣ କଷଣିପୃଷ୍ଠି ବି ବର୍ଜିନୀ ଜାହା ଏହିରେ ଅଲୋଚନା କରି ପସଙ୍ଗ ବିକୃତ କରିବା ପରିବୁ ସମ୍ମୂଳ ଉତ୍ତାରଣ ଉପରି ବିବିଧ ଅବେଳାରେ କରିଯାଉ ।

ଅକଣୀ, ଦେଖାଯାଏ ସମ୍ମୂଳ ଭାଷାରେ ଉତ୍ତାରଣ ପ୍ରତି ଯେପରି ଆସୁଥିଥି ଆଏ, ବୋଧକ୍ଷେ ଅନ୍ୟ ବୌଦ୍ଧରେ ଅଦ୍ୱୀତ ସାଧାରେ ବେପରି ନାହିଁ । ସମ୍ମୂଳ ପଦବୀର ଉତ୍ତାରଣରେ ଶୁନ୍ନତାର ଅଧିକା ସ୍ଵରର ନିଷ୍ଠ ଦର୍ଶକ ।

ଏହା ସେହିର ଗୋଟିଏ ଅରି ପହଞ୍ଚ ଏକ

ଅନ୍ଧକର ଏହି ଲିଖିଗାନରେ ଉତ୍ତାରଣ

ଶୁଣି ଗଲାରେ, ବିକୃତ ଉତ୍ତାରଣ
ଏହି ବିବିଧ କରିଯାଉ ପାଇଁ
ମୁମାନେ ସାଧାରଣ ସାଧାରଣ

ଏହିକି କହି ପାରୁଁ ଯେ ବାଗ୍ୟରେ ବା ବକ୍ତା ମନ୍ଦିରେ ଉତ୍ତାରଣ ବାସୁର ଦାତ ପ୍ରତ୍ୟେ ଦୁଃଖ ଦେଲୋ-ପ୍ରାଦନହିଁ ଉତ୍ତାରଣ । ବିକୃତ ଏହି କଥାରେ ଶବ୍ଦାତ୍ସବତ୍ତ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ବୃପ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ଥଳରେ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଶବ୍ଦାତ୍ସବ ଅର୍ଥବିନ୍ଦମାନଙ୍କର ବଚନ ଅନୁସରେ ଯେମାନେ ଉତ୍ତାରଣର ଫିନ ସମ୍ମରଣ ଯେଉଁ ପାଣ୍ଡିତ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବପ୍ନୀକ ବାକିବ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି ତାହିଁ ଏହି— “ଆମା ବୁଦ୍ଧା ସମେତାର୍ଥକ ମନେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର ବିବନ୍ଦୟ । ମନଙ୍କ କାଯୁଗୀ ମହିମା ସ ପ୍ରେତଧୂର ମାରୁମେ ।”

ଦେଖି ପୂର୍ବ ମୂଳ ଉତ୍ତାରଣ ବକ୍ତ୍ରରେ ବକ୍ତ୍ରମଧ୍ୟ ମାରୁତା । ବକ୍ତ୍ରନ୍ତ କଳେପୂରେ ତେଷଂ ବକ୍ତର ପରିଷା । ମରାର୍ଥାରେ

ଶୂନ୍ୟ ବୁଦ୍ଧି ବା ଜ୍ଞାନ ଯେଗେ ବାହ୍ୟ ବିଷୟମାନ ଉତ୍ତାରଣ ବରି ବଦଳାଇ କରିବା କରିବା କିମ୍ବରେ ମନକୁ ଯୋଗ କଲେ, ମନ କାଯୁଗୀ ଅର୍ଥକୁ ଅଭିନ୍ଦନ ଉତ୍ତାରଣ (Energy) ଆସାଇ କରେ । ଏହି ଉତ୍ତାରଣ-କବିତା ବାପ୍ତ୍ୟ ଅତି ମୂର୍ଖ ବା ମଦ୍ରକ ଦେବାରେ ପ୍ରତିବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ବକ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦନ କରେ । ମଥାର୍ଥରେ ଏହି କାଯୁଗୀ ବା ଜ୍ଞାନର ଉତ୍ତାରଣ ଉପରି, ବର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦନର କାରଣ । ଏହି ଶାସ୍ତ୍ର ଏକଙ୍କମରୁ ପ୍ରେତକ ହୁଏ ନାହିଁ; ନାନାକାନ୍ତରୁ ଅସେ ବୋଲ ଉତ୍ତାରଣ ଥୁବି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାର ହୋଇଥାଏ । ଏଣୁ ଉତ୍ତାରଣର ସ୍ଵର୍ଗା ହିନ୍ଦୁ ତିନିରହ ହିନ୍ଦିର ନାମାନୁସରେ ଉତ୍ତାରଣ ସ୍ଵର୍ଗ ପ୍ରେତକ ବାଦୁଦ୍ଧର ଉପରିର ଜୀବକରଣ ହୋଇ ଅଛି । ସମ୍ମୂଳ ଶବ୍ଦାତ୍ସବଦିନ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅଠୋଟ ଉତ୍ତାରଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଁ । ହବାର ଅମ୍ବି ପ୍ରତି ଏହାରେ ସମ୍ମରଣ । ଅଧିକ ଦୂର ଦୂର ସ୍ଵର୍ଗରେ ପରିଦେଶ ଯୁଦ୍ଧରେ ।

*ଅନ୍ତରେ ଶାକାନ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣକାଂ ରହା ବନ୍ଦ ଏଣ୍ୟେଆ । କିମ୍ବା ମୂର୍ଖ ଦ୍ୱାରା ନାହିଁ ଦେଖିଲେ ଏହା ପାଇଁ । ହବାର ଅମ୍ବି ପ୍ରତି ଏହାରେ ସମ୍ମରଣ ।

ଶିବାନ୍ଦୁ ବିମୁଖ ।

ତନୁଷ୍ଠରେ କଷ୍ଟ, ଗାଲବ୍ୟ, ଉଷ୍ଣ, ମୁର୍ଜିଳ, ଅନୁଷ୍ଠ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାସିର ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଶିଖିବ ସାଥୀ ହେବୁ ବନ୍ଦ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଭାରତୀ ବୋଲି ଅର ଗୋଟିଏ ଯାହା ବସ୍ତୁର ହୋଇଥାଏ, ତାହା ବୋଲସି ସ୍ଵର ବା ବଂଞ୍ଚନ ବର୍ଣ୍ଣ ନୁହେ, ଗୋଟିଏ ସୁର୍କାଷଙ୍ଗ ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅନୁସ୍ଵର—ସୁର କୁହ' ଭରଣ ସ୍ଵଳରୁ ଉଚ୍ଛାରିତ ହୁଏ । ଯା—ବ୍ରତ୍ତ, ନିଷ, ବିଷ ଇତ୍ୟାବି । ଏହାକୁ ଏକପ୍ରକାର କଷ୍ଟ କହିଲେ କଲେ । ଏ ଦୁର୍ବ୍ଲ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରରେତ୍ର ହେଲେ ଯେ ତେ ସବୁ ବର୍ଣ୍ଣରେ ଅନୁସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣର ସମେଗ ଆଏ ମାତ୍ର କଷ୍ଟ ବର୍ଣ୍ଣର ତାନା ନ ଥାଏ । ଏଇ ଗଲା ଉଚ୍ଛାରଣ ସ୍ଵାନ ଅନୁସାର ବର୍ଣ୍ଣର ନାମ । ଏହା ଛୁଟା ଯନ୍ମ ବର୍ଣ୍ଣର ଅନୁସାରେ ଚାମରଣ କରି ଅମ୍ବମାଳକର ପ୍ରାଚୀନ ପଣିଭାନ୍ତରେ ଉଚ୍ଛାରଣ ଜ୍ଞାନର ସହିତ କରିଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରସର ଭେଦରେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗର୍ଜି ବାଗରେ ବଚକୁ କବାଯାଇଅଛି । ଶୁଣ, ଉଷ୍ଣତ ଶୁଣ, ଶବ୍ଦର କବ ରହିବ । ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଛାରଣ ହେବେ କାହିଁ ପ୍ରଦର୍ଶି ହାନରେ ଉପରିପର ସମ୍ବନ୍ଧର ଶୁଣି ହୁଏ, ତାହା ଶୁଣି ବର୍ଣ୍ଣ । କିମ୍ବା ନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ଦୂର ଯହିରେ ଜନ୍ମାଗର ଉପର ଶୁଣି ହୁଏ ହା । ଉଷ୍ଣତ ଶୁଣ ବା ଅନୁସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣ । ସେହିପରି ଜିହ୍ଵାଗ୍ରହ ପ୍ରଭୁତିର ସମୀକ୍ଷରେ ଅବଦ୍ୟାନ ହେଲେ ସବୁର, ଏହି ଦୂରରେ ଅବଦ୍ୟାନ ହେଲେ ବର୍ଣ୍ଣ । ଉଷ୍ଣ ଓ ସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ଦୂରର ଅନୁର୍ଗର । ଅକ୍ଷ ଭେଦ ଚର୍ଚୁଷ୍ଟ ଏକ ହାନୋଟାରିତ ସବ୍ୟାକଳରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦମାନ ଅଛି । ମନେ କହନ୍ତି ‘ଇଚ୍ଛୁଯଗାନ୍ତାକ୍ରି’ ଅର୍ଥାତ୍, ତ କ୍ଷତି କ୍ଷତି ଯ ଶ ଏହି ଅଠୋଟ ଗାଲବ୍ୟ । ସମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛାରଣରେ ଏକ ହେଲେନେ ଉଚ୍ଛାରଣ ପ୍ରସର ସାନ ନୁହେ । ତ କ୍ଷତି କ୍ଷତି ଉଚ୍ଛାରଣ କଲିବେଲେ ତାକୁରେ ଜିହ୍ଵାଗ୍ରହ ଶୁଣି ହୁଏ ଏବଂ କ୍ଷତି ହୁଲରେ ବାୟୁ ନାହିଁବା ଶୁଣି କରେ । ଯାର ଉଚ୍ଛାରଣରେ ଜିହ୍ଵାଗ୍ରହ ଉଷ୍ଣତ ଶୁଣ, ଶବ୍ଦର ଉଚ୍ଛାରଣ ସମୀପରେ ଅବଦ୍ୟାନ ଏହି ରାତର ଦୂରରେ ଅବଦ୍ୟାନ ହୁଏ । ଅଭିବକ୍ଷନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚ୍ଛାରଣ ଅପେକ୍ଷାକୁତ କଠିନ ଏବଂ

ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ; ସୁରଗ ଉଚ୍ଛାରଣ ଘେରିବି ସହି କେତିକି ତ୍ୟାଗ । କାଳାପେଣ୍ଟିଗ ଭେଦରେ ଅବାକି ସ୍ଵରର ଦ୍ୱାସ, ଲାର୍, ପ୍ଲାତ ନାମରେ ଉଚ୍ଛାରଣରେ ବିପର୍ଯ୍ୟ କଣ୍ଠ ଯାନାଥାକୁ ଅର୍ଥର ଏକ କାଳାପେଣ୍ଟି ପ୍ଲାତ ହୁଏ, ତାମାନ କିମ୍ବା କାଳାପେଣ୍ଟି ହେଲେ ଲାର୍ ଏବଂ ଏହି ଉଚ୍ଛାରଣର ନେଲେ ପ୍ଲାତ । ଧାରାକାଳରେ ପ୍ଲାତ ଏହି ସ୍ଵରର ଉଚ୍ଛାରଣ କଣ୍ଠର ଅର୍ଥର କାହିଁ ପ୍ରକାର ପ୍ଲାତ ପ୍ରଭୁତି ପ୍ଲାନର ଉଚ୍ଛାରଣରେ ସ୍ଵର ଦ୍ୱାଳ ତାହାକୁ ଉପରିଭାବ ଦେଇ ଅନୁଦାନ କରି ଏ ଉଚ୍ଛାରଣ ସମାନର ବା ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହେଲେ ଅନୁଦାନ କରି ଏ ଉଚ୍ଛାରଣ ସମାନର ବା ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହେଲେ ସ୍ଵର କରିବ । ବୈଦିକ ଶଶ୍ଵତ ବା ମହାତ ଦ୍ୱାରା ଏହି ଉଚ୍ଛାରଣ ସାର୍ଥକତା ଉପରିଭାବ କରିବାର ଅନ୍ୟ ସ୍ଵର ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମମାଳକ ମନ୍ଦରେ ଏହି ପ୍ରମାଣ ଉଦୟ ବୋଇପାରେ ଯେ ଉଚ୍ଛାରଣର ଏତେ ଜାମବରଣ ଓ ଭେଦର ପ୍ରସ୍ଥାଳ ବିନ୍ଦ ? ଏହି କରିବା ହାର ଉଚ୍ଛାରଣ ପ୍ରକିଷ୍ଟା ଦରଂ ଅଗି ଜର୍ଜିଲ ଏହି ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପଢିଅଛି । ତାହାର ପ୍ରଭୁତିରେ ଏତିକି ବୋଲିଯାଇପାରେ ଯେ ଉଚ୍ଛାରଣରେ ଉକ୍ତ ଉପାୟମାନ ଅବଲମ୍ବନ ଦେଇ ନ ଥିଲେ ଅମ୍ବମାନେ ଆଜି ସେହି ବହୁ ସହିପୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ଜିହ୍ଵା ବଦପି ପାଠ କରି ପାରନ୍ତି ହାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରେ ବିରୁଦ୍ଧ ବେଦବି ପାଠ କରୁଥିଲେ ତାହା ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ହେଲେ ଯେତ୍ରମାନେ ଶଶ୍ଵତ ଉଚ୍ଛାରଣ କରୁଛି ତାହା ବିଶ୍ଵବ ନୁହେ । ତାହାକି ମାତ୍ରାବାର ଶଶ୍ଵତ ଯଥବାଦ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକର ଦେଖାଯି ଭାବର ଉଚ୍ଛାରଣର ଦ୍ୱାରା ଅନୁଦାନ, ଉଥାପି ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵଳରେ ତା କବୁଜ ଏବଂ କଦର୍ମୀ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ

ଦସ୍ୟ ଅବେଳାର କରିବା ପୁଣେ ଅମୂଲ୍ୟ ଭାଷାର
ବର୍ଣ୍ଣାଲାର କଥା ଅଲୋଚନା ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ଉଚ୍ଚସ୍ତ
ଭାଷାରେ ବାଙ୍ଗନ ବର୍ଣ୍ଣର ଫର୍ମାନ ସମାଜ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଵରତ୍ନୀ
‘ଅସ୍ତ୍ର’ରେ ନଥିବ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆରେ ଛେରି । ଏମାର
କାରଣ ଆ, ରି, ଇ ଓ ଇ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
ପୁଥକ୍ ସ୍ଵର ସ୍ଵରୂପ ଧରାଯାଏ; ମହ ସଂସ୍କୃତରେ ତାହା
ଆ, ଇ, ଉ ଓ ର ଦୀର୍ଘ ମାତ୍ର । ପ୍ରାର୍ଥନକ ଶିଖାପମ-
ଦ୍ୱରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଵରକୁ ହୃସ୍ତ ଝର୍ବ ବିଶେଷଣ
ଦେଇ ପ୍ରକାଶ କରୁଁ, ସେ ଶୁଦ୍ଧକର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତା ଶ
କରୁଁ ନାହିଁ । ଏହି ସମ୍ପୋଦନ ସ୍ଵର ମଧ୍ୟ ଭାଷାରେ
‘ର’ ବୌଣସି ପ୍ରପୋକନରେ ଅଥେ ନାହିଁ । କେବଳ
ସଂସ୍କୃତ ଅନୁକରଣ ଭାଷାରେ ଏହାର ସହା ଅଛି ।
ନୋହିଲେ ଏ ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣ ସଂଖ୍ୟା ପରିହାୟର । ଇ ମଧ୍ୟ
ସେହିପର । କେବଳ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ସଂସ୍କୃତ ଶିଳ୍ପା-
ବଳାରେ ‘ର’ ର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ, ମୋହିଲେ
କଷତ ଭାଷାରେ ତାହାର ମଧ୍ୟ ସହା ନାହିଁ । ଏକା ଏହି
ଭାଷା କାହାର ଅନାଜ୍ୟ ଦେଖିପୁ ଭାଷା ଓ ପ୍ରାକୃତରେ
ମଧ୍ୟ ଏହି ସ୍ଵର ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତର୍ଭବ ନାହିଁ । ପ୍ରାକୃତରେ ‘ର’
ଭାଷାର ମ୍ବାନ ଅୟକାର କରିଥାଏ । ଯଥା—ଶୁଣ—ଶିଳ୍ପ,
ଥୃଷ୍ଣ—ଥୃଷ୍ଟୁ, ଦୃଶ୍ୟତେ—ଦୃଶ୍ୟ ଇତ୍ୟଦି । ‘ର’ ସ୍ଵଳେ
‘ର’ ହେବାର ଦେଖି ଅନୁମାନ ହୁଏ ତାହାର ମୂଳ
ଉତ୍ତାରଣ ‘ର’ ଥିଲ ଦୁରୁତ୍ତାର୍ଥଙ୍ଗା ହେଉଥିଲା ଅଭିଭାବରେ
ଅପେକ୍ଷାକୁଳ କୋମଳ ହୋଇ ‘ର’ ହୋଇଥାଏ । ଏଥିର
ପ୍ରମାଣ ଦେବା ପାଇଁ ଅୟକାର ଭାଷାକୁ ଦେବ ନାହିଁ,
ଅମୂଲ୍ୟ ଘରେଇ ଭାଷା ର ଏହି ଉତ୍ତାରଣ ସପକ୍ଷରେ
ଅଛ ସ୍ଵଳର ପ୍ରମାଣ ପ୍ରକଳ୍ପନରେ ରହିଥାଏ । ଅନେକେ
ଶୁଣିଥିବେ ଦେଖଇ କଥାରେ ତଣ୍ଟର ତିରଣ, ତଣ୍ଟର କିଣି
ଏକ ସ୍ଵରକୁ ମିରିଗ ଚାଲି କହନ୍ତି । ପଢ଼ିଭାବ ରଣ ବେ-
ପଳିନ ଥିଲେ ଏପକାର ଉତ୍ତାରଣ ଭାଷା କହୁଁ ଅସିଲ ।

ଏହି ମଧ୍ୟ ‘ଶ ରି ଗ ମ ପ ଧ ନ’* ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧର
ନିର୍ଭବ ଉତ୍ତାରଣ ‘ର’ ଉତ୍ତାରଣ ଏ ଦେଖରେ ବହୁ-

* କିନ୍ତୁ ଦେଖିବାକାଳଟେ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭ ପାଇବା ।

** ବିଦେଶ ସଦା ପ୍ରକାଶିତ ।

କାଳରୁ କଳ ଅନୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଏହି ସ୍ଵରତ୍ନୀର
‘ର’ ଉତ୍ତାରଣ କରୁଁ । ପ୍ରାକୃତରେ ଅୟକାରଣ ମ୍ବାନରେ
ଏହି ପରିବତ୍ରରେ ‘ର’ ହୋଇଥିଲେହେ ଦର୍ଶି—ଦୂରା,
ପୁତ୍ରତେ—ପୁତ୍ରକ (ର), ଶୃଣୋତି—ଶୃଣୁ ପରିବଳେ
କେତେକ ସ୍ଵଳରେ ‘ର’ ହୋଇଥିବର ମଧ୍ୟ ଦେଖି
ଯାଉଥାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ ବହିମାନ ହିନ୍ଦୀ ବଜାଲା
ପ୍ରକୃତ ଅୟକାରଣ ଭାବିଷ୍ୟ ଭାଷାରେ ଏହାର
ଉତ୍ତାରଣ ‘ର’, ‘ରୁ’ ହେଉ ବା ‘ରି’ ହେଉ ଅମୂଲ୍ୟ ଭାଷାରେ
ଏପକାର ସ୍ଵରର ଉତ୍ତାରଣ ସହଜ ନୁହେ ।
ପରେ ତାହା ଅର୍ଥବିଶେଷଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ନିଷ୍ଠାତ ହୋଇ
କୃତାର୍ଥ ହେଉଥିଲା । ଏହିକ୍ଷଣ ଅମୂଲ୍ୟକର ବା ସେପରି
ଶାଖାତ ବାଗ୍ରମ୍ୟ କାହାଁ ? ଭାଷାରୁ ସଂସ୍କୃତ ଶରତକ ହୃଦୟ
ଦେଲେ ଦେଖନ ଶରରେ ଏହର ସହା ପାଇବେ କି ?
ଶର ଶାଖାର ନିପୁମାନୁସାରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଭାଷାର ବର୍ଣ୍ଣ-
ମାଳାରୁ ହେ ସ୍ଵରକୁ ବର୍ଜନ ନ କରି ସଂସ୍କୃତର ଅନୁ-
କରଣରେ ଯେପରି ଜତ୍ତର ପାବରେ ଉତ୍ତାରଣ କରୁଁ
ତାହା ବ୍ୟକ୍ତନ କରୁଁ ପାୟ ପ୍ରକଳ୍ପ ହୃଦୟ ଅର୍ଥାତ୍ ‘ର’ ଦର୍ଶିତ
ର ବା ର ଯୋଗ କଲେ ସେହିପରି ହେବ । ଏହି ସ୍ଵର
ଓ ବ୍ୟକ୍ତନର ସମାନ ଉତ୍ତାରଣ ହେବାରୁ ସେ ସ୍ଵଳରେ
ଭାଷାରେ ଅନେକ ବର୍ଣ୍ଣଶକ୍ତି ଲାଗିଥାଏ ହୁଏ । ଅନେକେ
ଓଡ଼ିଆରେ ଯେପରି ତୁମ୍ଭରୁ ରହି, ପ୍ରୁତ୍ତକୁ ଦୂରା, ଶୁଦ୍ଧକ
ଶୁଦ୍ଧ ଲେଖିଥାନ୍ତି, ହିନ୍ଦୀ ପରାତିରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି
ବର୍ଣ୍ଣରୁ ଶର ହିକାଳକୁ ଭୁଗାଳ ଲେଖୁଥିବାର ଦେଖା-
ଯାଉଥାଏ ।

ମୁହଁ କୋଲପରଥାଏ ଯେ ଓଡ଼ିଆର ବ୍ୟକ୍ତନ କରୁଁ
ସଂଖ୍ୟା ଜନିତ ଭେଦ ରକ୍ଷଣ କର ନ ପାରି ପବଦାର୍ତ୍ତ
ପ୍ରାକୃତରେ “ତ କ୍ରି ନ ଶ ଶ” ଏହି କେତୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ
ତମ୍ଭୁ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ‘ଶ’ର ଯେପରି ବହୁଳ
ବ୍ୟବହାର ଅଛି ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । କିନ୍ତୁ
‘ନ’ ର ଉତ୍ତାରଣ ଜହିରେ ନ ଥିଲେହେ ଓଡ଼ିଆରେ
ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅଛି । ଅନାଜ୍ୟ ପ୍ରତିବାସିମା ଭାଷାରେ
ଏହି ଦୂର ବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତାରଣ ଏବଂ ଅର୍ଥାତ୍ ମନ୍ଦୀର;
ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ସଂସ୍କୃତର ଉତ୍ତାରଣରେ ଅନ୍ତର ରହି-

ଅବାରୁ ଅର୍ଥରୁ ମୁର୍କନ୍ଧ ଓ ଦନ୍ତ ଉତ୍ତର୍ପୂ ପୁଅକୁ ହେଉ ଥିବାରୁ ଅଛି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରା ସ୍କଲରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ଦୋଷଗୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାପରି ଅଦୋ ବର୍ଣ୍ଣଗୁର୍ଭି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଚାରେଷ୍ଟା ବିନ୍ଦୁ ବତ୍ର ଅପରିଗରର କଥା ଯେ ଉଚ୍ଚାରଣ ପାର୍ଥିବ ଥାଇ ସୁଜ୍ଞ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅବ୍ୟସ ସ ବାନତଃ ପ୍ରୋକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ବରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟବିଧିକ ସ୍ଵରରେ ମର୍କର୍ତ୍ତା ଦିନ୍ୟ ଏହି ବିଶେଷଣ ଯୋଗ କରିଯାଇ ଥାଏ । ଏଥିରୁ ସୁଜ୍ଞ ପ୍ରତ୍ୟାତି ହେଉ ଅଛି ସାହାରେ ବର୍ଗର ଉଚ୍ଚାରଣ ପ୍ରତି ଅଦୋ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ତାହାର ଯଥୋତ୍ତମ ସମ୍ବଦହିତ ନ କରି କେବଳ ପୁନରଦୃଷ୍ଟି ଉଚ୍ଚାରଣ ଝାନ ମୁଖ୍ୟ କଲେ କଣ ହେବ ? ତ ଓ କ୍ରି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ମଧ୍ୟରେ ଝାନ ଅନ୍ୟକାର କରି ଆଦୁ ଥିଲେହେ, ଏହାକାର ଭାଷାରେ କରୁ ସଧ୍ୟବଦ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ସଂସ୍କୃତ ସୁଜ୍ଞାଶର ବକ୍ଷତ ଅନ୍ୟତ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟ ମିଳେ ନାହିଁ । କେବଳ ସୁଜ୍ଞାଶରରେ ଅବରବକ ହେଉ ଥିବା ସ୍କଲେ ଏହାରୁ ଭାନିଲ ପ୍ରକରି, ସଙ୍ଗ ପରି ବର୍ଗରୁ ପଟିତ୍ୟାଗ କରି ପ୍ରକାଶର ସ୍ପର୍ଶବ୍ୟ ସ ତତ୍ତ୍ଵ ରଖିବା ଉଚିତ । ସଂସ୍କୃତ ଅନ୍ତରୁ କଣ ଯୋଗୁ ଏ ଦୂରଟି ବର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣମାଳ ମଧ୍ୟରେ ଅକର୍ମିଶିଲାପରି ପନ୍ଥରହିଥାଏ । ବଜ୍ର ପ୍ରକାଶ ଲେଖକ ଶ୍ରୀସୁଜ୍ଞ ଦ୍ୱାରକାନ୍ତାଥାର ମହାମୃତ ବିଜ୍ଞାନକ ପୁରୁଷ ଏହି ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଷୟ ଦେବ ଗୋଟିଏ ପଥଧାରୀଙ୍କ ପ୍ରକଳିତ ‘କ୍ର’କୁ ସିରିଦାତା ଗରେଣ ଆଖା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି କବ କଲ୍ପନା ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ମଧ୍ୟରୁ ଏକାବେଳକେ ବିଦ୍ୟାପୁ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଲେଖକ ମହାରତ୍ୟ ବେଦରେ ସମଗ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିନ ବର୍ଣ୍ଣରୁ ଆଠୋଟି ବର୍ଗରେ ଏବ ପ୍ରତିକେବି ବର୍ଗକୁ ମଧ୍ୟରୁ ବର୍ଣ୍ଣରେ ବିଭିନ୍ନ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା,—ବର୍ଗ—କ ଖ ଗ ଘ । ଚବର୍ଗ—ଚ ଛ ତ ତ । ଟବର୍ଗ—ପ ଫ ବ ଭ । ନ ବର୍ଗ—ନ ଶ ମ ତ । ର ବର୍ଗ—ର ଲ ପ ତ । ସ ବର୍ଗ—ସ ଷ ଶ ଷ ।

(ବଜ୍ର ଦର୍ଶନଶ୍ରୀ ଭାଗ—୨ମ ମଂକ୍ୟା ।)

ବଜ୍ରାଶାରେ ‘କ୍ର’ର ଉଚ୍ଚାରଣ ଲୁପ୍ତ ପାଇଁ, ସୁଜ୍ଞାଶର ସ୍କଲରେ ‘କ୍ର’ର ଉଚ୍ଚାରଣ ବର୍ଣ୍ଣାରେ ଅବକଳ ‘ନ’ ସଦୃଶ ହେଉଥାଏ । ଅଛୁର ମଧ୍ୟ ଲାଭକୁ ପ୍ରକାଶ ଉଚ୍ଚାରଣ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିନର ଉଚ୍ଚାରଣ ନ ସବାରୁ ତାହା ଅନୁଭବରେ ଅମ୍ବାନକର ତ, କ୍ର ପ୍ରକାଶ ସ୍କଲରେ କେବଳ ‘ନ’ ପ୍ରତି ଅସ୍ଵକ ଦୃଷ୍ଟି ପଢ଼ୁଥିବାରେ ସୁତରାଂସେ ଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚାରଣ କିମଣଃ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଥିଥାଏ । କେବଳ ‘ନ’ ବା ଅନୁସାର ସାହାଯ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଚାରଣର କାର୍ଯ୍ୟ କଲାପିବ । ଓଡ଼ିଆରେ ‘କ୍ର’ ଉଚ୍ଚାରଣର ସାହାଯ୍ୟ ଥିଲେହେ ତାହା ଅଥବାନାମାଦ୍ୟା ହେଲାପରି ଲାଗୁନାହିଁ । କାରଣ ନାନା ସାହାନ୍ତିତ ଶିରିର ମାନଙ୍କ ବାଗ୍ୟନ୍ଦରେ ଏହି ଉଚ୍ଚାରଣ କିମଣଃ କୁର ଥିଲେ ଆବଶ କରିଅଛି । ଓଡ଼ିଆର କେତ୍ର, ପାଦୁଣ୍ଡ, ଚତ୍ର ଏବଂ କଷ୍ଟି, ମିକ୍କାନ୍ତୁ କ୍ଷେ (ଅହାନ ସ୍ଥିକର ସୁଚକ ଥିଲୁ) କିନ୍ତୁ, ପ୍ରଭାତି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଉକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣଦୂରଟିରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ମନ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଝାନରେ ଅମ୍ବାନେ ଥ, ର ପ୍ରଭାତିରେ ଦୃତବ୍ୟ (୨) ଦେଇ ଲେଖୁ, କିନ୍ତୁ ଏ ଉତ୍ସବ ଲେଖୋର ଉଚ୍ଚାରଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଥାଏ । ଏହି ଚନ୍ଦ୍ରବନ୍ଦୁର ପ୍ରୟୋଗ ବର୍ତ୍ତମାନ ହିନ୍ଦି ବଜ୍ରାକୁ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତ୍ୟାତି ଦେଖିଯାଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଅଛନ୍ତି । ବିନ୍ଦୁ ଏହାର ଦୂରଟି ଅଳେନାମା କଲେ ଅମ୍ବାନେ ଦେଖିଯାଏ ଏହି ମୂଳ ଅତି ଦୂର ପ୍ରଦେଶରୁ ଅଛି ନାହିଁ । ସମ୍ଭୁତଯଥିରୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ ଦେଖାଯିବ ସେଥିରେ କିନ୍ତୁ ବିହିନୀ ସବା ନାହିଁ, କେବଳ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ! ଏହା ମୁକ୍ତା ମହାମାତ୍ର ହେଲା ଏହି କ୍ରି ରୁ ଉପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କେହି ଭାଷାଭାନ୍ତ୍ରି ହେଲା ଏହି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ‘କ୍ର’ ର ଅବରବକ ବା ଏହିରେ ଏହି ଅନ୍ୟମାନ ବିଭାଗ, ଅନୁଲକ ନୁହେ । ଯଥାରେ ଅନୁସାର କ୍ର ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ପାଇଁ । ସେ ରାତି ହେଉ ଏହି ପୁର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରକାର ଅନୁଶାର କାନ୍ତିମଧ୍ୟରେ ଦେଇ ମୁଖରେ ହ୍ରାସପ୍ରାସ୍ତୁତ ହୋଇ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୁନ୍ଦିଯାଇଥିଲେ ପ୍ରକାଶ ଅର୍କ ଚନ୍ଦ୍ରମାର ଧାରଣ କରି ପ୍ରକାଶ ଦ୍ୱାରା ନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରହାବ ହିନ୍ଦାରୁ ଦିଲେ ବଜ୍ରାକା ଏହି କ୍ରି

ନାନ ଉତ୍ତରେଇ ବିଦ୍ୟାର ନାହିଁ କରୁଥିଲୁ । ଅଗି-
ଅଜଳାଳ ହେଉ ଏହାର ପ୍ରକଟ-ପୂର୍ବେ ନ ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ
ଜୀବିତ ପୋଥିମାନ ପୁଣ୍ୟପୁଣ୍ୟ ରୂପେ ଦେଖିଲେ
ସାଠକମାନେ ଏହାର ସତରିତା ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାରିବେ ।
ଲେଖକ କେତେକ ମଣି ପୁରୁଷା ଯୋଗ୍ୟ ପଢ଼ି ଗଲ କର
ଦେଖିଥିଲୁ, ମାତ୍ର ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ ସାର ବିଷ୍ଣୁର ଚନ୍ଦ୍ରକ,
ନଥାପି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଡ଼ର ହେଉ ନାହିଁ । ଦ୍ରୁଷ୍ଟରେ ଚନ୍ଦ୍ର
କରୁ ଆନ୍ୟ ସାରର ଅର୍ଜନମାତ୍ର । ଦୁଇଁ ଶତ ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ
କଲେ ପୁଣ୍ୟପେ ଜ୍ଞାନୀବ । ଯଥା—ହିସ, ହିସ ।

ଏହି ଗଲ ବର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ବଥା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ
ସୁବୋଧ ଲେଖକଙ୍କ ପ୍ରକର୍ତ୍ତା ନୃତ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାରେ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ‘ବ’ ର ଉଛେଣ ନାହିଁ । ଲେଖକ କୌରାକ
ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶରେ ‘ବ’ ର ମହାଶଳ ଦିଗରି ଏହି ରୁଦ୍ଧର
ଏହି ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ପର୍କ ତାହାର ରତ୍ନ ମହିଷୀ ଦୋଲି କରିବା
କରି ଥିଲୁ, * ବିନ୍ଦୁ ରୂପ ସୁଅ ଦେଖାଇ ପାର ନ ହାନ୍ତି
ସେଥିପାଇଁ ର ବର୍ଗ ସହିତ ବୈମାତ୍ରେସ୍ ଘାତା ସ୍ଵର୍ଗ
‘ବ’ ର ଯୋଗ କରିଥିଲୁ । ଏହି ଦ୍ୱାରା ଯୋଗ କରିଥିଲୁ
ନୃତ୍ୟ ନାହିଁ; ସାଧିନାୟ ‘ହୃଦୟ ବରତ’ ସୁନ୍ଦରେ ତାହା
ଦେଖିଲାକୁ ଉତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀ ରୁକ୍ଷ ଦୋଇଥିଲୁ । ତାହାର
ଏହାର ବାରଣ ମାତ୍ର ପ୍ରକାଶରେ ବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅବର୍ଣ୍ଣ ‘ବ’ ର
ଉତ୍ତରର ସମାନ । ଶେଷେକୁ ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ତରର ଅମ୍ବମାଳକ
ପ୍ରକାଶରେ ନାହିଁ । ଅଥବା ଏକ ଅକ୍ଷାମାତ୍ର
ଉତ୍ତରର ଅର ସୁନ୍ଦର ଦୃଢ଼ିତକୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଗାୟାଏ ।
ଏହାର ଉତ୍ତରର ସ୍ତର ଦିନ କ୍ରିୟେ ଅର୍ଥାତ୍ ଇଂରାଜି
‘ବ’ ର ଦ୍ଵିତୀୟ ଦ୍ୱାରା । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିନଦିନାର କହିଲୁ
ଯୁଧ୍ୟାର୍ଥ ଉତ୍ତରର ପ୍ରତି ସାମରଣକର ଦୃଷ୍ଟି ଅବସ୍ଥା
ହେଲା ଥିଲା ବେଳେ ଥିଲା ନାହିଁ । କାହାର ଏହି ଉତ୍ତରର
ମୂଳ ଅନ୍ତରେ କ୍ରିୟା ଅକ୍ଷାମାତ୍ର ଉତ୍ତରର ଥିଲା
କହିଲୁ—

“ ଅକ୍ଷାମାତ୍ର କେବେଳା କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧ ସାର ଜନମ
ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମାରିଲ ତାରେ ବନ୍ଦେର ଲେଖନୀ,

ମୁଦ୍ରଣ ମୁଦ୍ରଣ ମୁଦ୍ରଣ ମୁଦ୍ରଣ

ରିକର୍ଡିଟ୍ ରିକର୍ଡିଟ୍ ରିକର୍ଡି ଦିବାଶବ୍ଦ
ର ଏ ପ୍ରକାଶ ଦେଖି ଦ୍ରିକେଯାଏ ଗାନ୍ଧି ।”

ସୁମଧୁର ଏ ଉତ୍ତର ‘ବ’ ର ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ଓ ଅକ୍ଷାମାତ୍ର
ପ୍ରଥମ । ବର୍ଗ ‘ବ’ ରେ ଶର ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ,
ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ରେଣୀ ପର ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ଵିଶ୍ଵ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟ
ରମ୍ଭଲେ ତାବଜ୍ଞା ସମସ୍ତ ଶର ଅଧିକ କରିବାକୁ ବିଶ୍ଵମାତ୍ର
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ । ସୁମଧୁର ଶିକ୍ଷାମାନଙ୍କର ଏହି
ପ୍ରାଚୀ ଶ୍ରେଣୀ ମୁଦ୍ରଣ କରିବା ଉପରେ ।

“ ବ୍ରଦ୍ଧ ବନ୍ଧୁମନ୍ଦିଷ୍ଟ ଶୁଭ୍ରମାତ୍ର କାଳକା । ବନ୍ଦେରେ
ବାହୁଦେଶଶେରୁକୁ ଏକବେଦ ଭାଷିକାମ । କୁର୍ମା
ବାହୁବଳେନାସନ ବନ୍ଦେର ବନ୍ଦେର ବାୟୁତମ ।”*

ଏହି ଜାଗିପୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶର୍ମାତିକରେ ଥିଲା ‘ବ’ ରାଜ୍ୟ
ତାହା ‘ମ’ ସହିତ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶୋଇପାରେ । ଅବର୍ଗ ‘ବ’
ପରେ ଥିଲେ ମ ଶାନରେ ଅନୁସାର ନେବ । ନେତ୍ର
ଅମ୍ବମାନେ ତଳ ତଣୁଲକୁ ଏକ କର ଦେଇଁ । ସଂକଷିତ
ସଂଧିତ ପରିଚ ସ୍ଵଳରେ ‘ମ’ ଲେଖିବା ବର୍ଣ୍ଣରର
ଶର୍ମମ ବହୁକୁ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାନତା ବିଶ୍ଵର ପରିପାଦ
ଅପରାଧଦାତା କୋରିଆଏ । ଯେ ଯାହାନେଇ ଏହି ‘ବ’
[ତାହା + ଅ] ର ଉତ୍ତରାଜ୍ୟ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ସମ୍ଭାବ ବା
ଅଧ୍ୟନକ ବିନ୍ଦୀର ଅକ୍ଷର ପର ତାହାର ବିଶ୍ଵର ଅକ୍ଷାମାତ୍ର
ପରିବର୍ତ୍ତନ ବର୍ଣ୍ଣବା ଅବଶ୍ୟକ । କେବଳ ବର୍ଗ ‘ବ’ ର
ଗର୍ଭରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦୁ ଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ,
କରିବ ତାହାର ମନ୍ଦିର ଅତି ଅଳ୍ପ ସହାରୁ ବିଶ୍ଵର କିମ୍ବା
ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବାକୁ ହେବ, ଯଦି ତାହା କର ନ ଯାଏ
ତାହାରେଲେ ଏ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ମଧ୍ୟରୁ
ବିଦ୍ୟ ନ ଦେଇ ରୁଥା ସଥେ ଦୂର କରିବା ଉପରେ
ଦୁଇବି । ହିନ୍ଦୁଭାବରେ ସହାରୁ, ଉତ୍ତରିଲ, ପରାତ ଜାଗ
ଦୂର ‘ବ’ ବାର ପ୍ରକାଶ କରିଯାଏ । ବର୍ଗମାନ ଯଦି
ଅମ୍ବମାନେ ପୃଷ୍ଠାବର୍ତ୍ତ ହେଉ ନୃତ୍ୟର ସାରେ ଲେଖନୀ

* ହିନ୍ଦୁଭାବ ସମସ୍ତରେ ଦେଖିବାକୁ ପରିପାଦ ମୁଦ୍ରଣ ମୁଦ୍ରଣ
ମୁଦ୍ରଣ ମୁଦ୍ରଣ ମୁଦ୍ରଣ (ରେଷନ)

ଉକାଳଣ କରିବାକୁ ଯାଉଁ, ତାହାହେଲେ ତହିଁରେ ବା କେତେବୁନ୍ଦ ଅଗ୍ରବର ହେବୁ ? ସ୍ମୃତି ପ୍ରତିକୋମରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଗଲା ଶକ୍ତିଷ୍ଠଳ ତା ଅଛି ବିନ୍ଦ ଫଳ ନାହିଁ । ରଙ୍ଗ ଯେଉଁ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦିଲା ଅଶ୍ୱଥରୁ ତାହା ଶେଷୁଥିଲା । ତବେ <ତିବ ପଳକ କରିବା ଉଚିତ ଯେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଶରକୁ ଯେଉଁପରି ତଜିରଗ କରୁ ତାହା ତଦଳ ରୂପ ସ୍ଵର୍ଗ ବା ବନ୍ଦନରେ ପକାଶିତ ହେବା ବିଧେୟ । ଏହି ସ୍ଵାଭାବିକ ନିର୍ମଳ ଅନ୍ୟଥା ହେଲେ ଭାଷାରେ ବନ୍ଦଳ ବନ୍ଦିଗୁଣ୍ଠ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏହି ଅଣବା ପ୍ରତିନିଦିତ୍ତ ଅସ୍ମାନଙ୍କ ଅନୁଭବକୁ ଆସୁଥିଲା, ଅମ୍ଭେମାନେ ଭାଷାରେ ମାରଛି, ଧିବ, ଯମ, ଯୌତୁକ ପର୍ବତ ଶରରେ ‘କ’ ଉଚା ଶ ବଢ଼ିଁ, ବନ୍ଦ ଲେଖିଲବେଳେ ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତିଦ୍ୱାରା ରମ ‘ୟ’ ଲେଖିଁ । ତିନ୍ତି ପ୍ରତେକ ଶୋତା ତାହା ଲେଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଶୁଣିବାମତେ ସ୍ଵଭବତଃ ‘କ’ ଲେଖିବେ । ଅମ୍ଭେମାନେ ତିଏ କେତେବା କାହାକୁ ଯ ଲେଖିବାକୁ ଶିଖାଇରୁ ; ତାହା ମଧ୍ୟ ଉଚାରଣଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ବିର । ଏକ ଉକାଳଣରେ ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଅବଧି ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ଏହିବ ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏଥ୍ୟୋଗୁଁ ଆସୁନାଳୁ ମାର୍ଗବାହି ସେହିପରି ପ୍ରଗବେଳୀ ବଜା ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଅକ୍ଷର ଦୁଇ ବର୍ଣ୍ଣର ଯଥର୍ଥୀ ଅପଦ୍ୟେହାର ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ, ମାତ୍ର ଦୁଇ ଭାଷାରେ ଉଚାରଣ ପାର୍ଥକ୍ଷିଣ ସବୁରୁ ତାହା ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୀଭାଷୀମାନେ ଯେଉଁଠି ବର୍ଣ୍ଣ ଉଚାରଣ କମ୍ପି ସେହାରେ ‘କ’ ଏବଂ ଅନ୍ୟତଃ ‘ୟ’ ବ୍ୟକ୍ତିର କଟନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ କେବଳ କଣ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ । ସ୍ଵର ଅର କୌଥା ମଞ୍ଜି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବଜଳା ଏବଂ ତ୍ରୈଅରେ ଏହିନ ଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଜି ଅଛି,—ଯ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ । ସାଖାରଣତଃ ଉଚାର ପୂର୍ବେ ଥିଲେ ‘ୟ’ ଏବଂ ପରେ ଥିଲେ ବନ୍ଦେହ ଭୋମଳ ହୋଇ ‘ୟ’ ମୋହରାଏ । ସେହିପରି ତାହା କିନ୍ତୁ ବନ୍ଦିନିମାନେ ବନ୍ଦର କରି ଦେଇନ୍ତି । ମୋହର କଷ୍ଟମଣ୍ଡରେ ଉଚକୁ ବନ୍ଦିଦ୍ୱାରା ଉଚାରଣରେ ଯେଉଁଠି ରେଖା ଚଳ ଅଶୁଣ୍ଡ ତାହା ସେହିପରି ରହିବା ଉଚିତ । ତେବେ ଯ ଓ ପୂର୍ବ ସ୍ଵାଭାବିକ ଦୋଷାବଳ ହେଲା ଉଠାଇ ଦେବା ଅସ୍ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ତାହା ଭାଷାମାନଙ୍କର ବାଗ୍ଯାତ୍ମକ ବା ରସନା ଉପରେ ଏହିର ଉକାଳଣରେ । ଯାହା ଆମାନଙ୍କ ବନ୍ଦାଳ

ତ୍ରୈଅରେ ଶୁଣ ଅଛି । ବଜଳାରେ ବ [ର+ଅ] ଓ ସି [ର+ଅର] ଉକାଳର ବତ ଶୀଶ ଅର୍ଥାତ୍ ସେଥିରୁ ଉଚକୁ ଏବଂ ଉଚି ବନ୍ଦପରିଚାଣରେ ଲାପି ହୋଇ ଅ ପାର୍ଥ ହେଇଥିଲା । ଏଥେପରି ବଜଳା ଓ ଯପଳ ସଂଯୋଗ ସ୍କଳରେ ସାମ୍ବୁତଶିଥାର୍ଥୀ ବଜାୟ ବାଲକମାନଙ୍କର କିପଣ ପ୍ରତ୍ୟାମି ବର୍ଣ୍ଣଗୁଣ୍ଠ ହୁଏ, ତାହା ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ବନ୍ଦକୁ ଜାତୀୟରେ ଏବଂ ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ଅନୁଭବ କରିଥିବେ । ଯର ଉକାଳଣ ବଜଳାରେ ସମ୍ଭୂତ ‘କ’ ଏବଂ ତ୍ରୈଅରେ ତାହା ଭିଷକ କଣ ପ୍ରାୟ । ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତରେ ଯ ସ୍ତ୍ରୀନରେ ପ୍ରାଚୀରରେ ‘ଜ’ ହେଇଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମଧ୍ୟ = [ମଧ୍ୟ = ମଧ୍ୟ, ଅଦ୍ସି—ଅଜ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟ = କାର୍ଯ୍ୟ] ଦେଖି ଅନୁଭବ ହୁଏ ସଂସ୍କୃତରେ ଜାଣ୍ମିବାପାଇରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେବେଳେ ସଂସ୍କୃତର କିମଣଃ ଶ୍ଳକନ ହୋଇ ସାଧାରଣକ ମୁଖରେ ଅପରିଷାଧ ବା ପ୍ରାକୃତର ସ୍ତ୍ରୀ ହେଉଥିଲା, ତେତେବେଳେ ଯର ଉଚାରଣ କିଞ୍ଚିତ ଜଥ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଅମ୍ଭେମାନେ ବନ୍ଦିର୍ଯ୍ୟାସ ସମୟରେ ବୈବଳ ଉଚକୁ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାୟ ଉଚାରଣ କରି ଅସିଥିଲୁ, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚାରଣ କରି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାୟ ହୋଇ ବନ୍ଦ ଭାଷାର ଅନୁଭବରେ ତାହାକୁ ସମ୍ଭୂତି କିରାଇ କରି ଦେଇଥିଲୁ । କେବଳ ଅନୁଭୁତି ଓ ଚର୍ଚା ଏହି ବୁଝିଲୁଛି ଉଶେଷଣ ପ୍ରଯୁଗଦାର ଦୁଇକର ପ୍ରଗତିରେ ଦେଖାଇ ରହି ଦେଇଥିଲୁଛି । ତାହା ପରିଚୟ ଦେଇ ରହି ବନ୍ଦକୁ ପରିଚୟ ଦେଇ ଦେଇ ନାହିଁ । ଅମ୍ଭେମାନେ ଯ ଉଚାରଣର ଉଚକୁ ଉଶେଷହିତ ଉଠାଇ ଦେବାରୁ ଯାଇ ଅଶୁଭିର ଅଣବା ଯକ୍ଷି ବନ୍ଦିକୁ ଏହିର ଦ୍ୱାରା ଉଚକୁ ନାହିଁ । ତାହା ବନ୍ଦମାନଙ୍କର ଉଚାରଣରେ ଯେଉଁଠି ରେଖା ଚଳ ଅଶୁଣ୍ଡ ତାହା ସେହିପରି ରହିବା ଉଚିତ । ତେବେ ଯ ଓ ପୂର୍ବ ସ୍ଵାଭାବିକ ଦୋଷାବଳ ହେଲା ଉଠାଇ ଦେବା ଅସ୍ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ତାହା ଭାଷାମାନଙ୍କର ବାଗ୍ଯାତ୍ମକ ବା ରସନା ଉପରେ ଏହିର ଉକାଳଣରେ । ଯାହା ଆମାନଙ୍କ ବନ୍ଦାଳ

କବାପି ଅମେମାନେ ପାଥନ କରି ପାରିବୁ ନାହିଁ ।
ଦିଶରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଅବହୀନ, ଚଳବୟୁ ଓ ଜୀବଧି
ଜୀବନତା ଯୋଗୁଁ ଦିଶରେ ଦେଖୀଥୁ ଲୋକମାନଙ୍କର
ବାଗୁହୀରୁ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ଏହି ଦିଶନତା ବନ୍ଦତଃ
ଅମେମାନେ ‘ଲ’ର ଯେଉଁ ଲ ଉଚ୍ଛାରଣ କରୁଁ, ତାହା
ଅନ୍ୟଦେଶବାସୀମାନେ ସହଜରେ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
ଏପରିବ ଅନେକଙ୍କ ବାଗୁହୀରେ ତାହାର ଉଚ୍ଛାରଣ
<କାନ୍ତି ଅସମ୍ବନ୍ଧ | ସଂସ୍କୃତରେ କେବଳ ‘ଲ’ , ଅଧିକାଳେ
ଅନ୍ୟନ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗତ୍ୟ ସ୍ଵାରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଅର୍ଥାତ୍ ଧନ୍ୟ
ତିକ୍ରି ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ତାହା କିଞ୍ଚିତ ମୂର୍ଖନ୍ୟ ହୋଇ
ଅର ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧରୁ ସୁନ୍ଦରି କରିଅଛି । ଏହିପରି
ଜାନା ସବରେ ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳର ଅଧିକା ଦର୍ଜି
ହୋଇଥାଏ । ଏଥଲକି ମୁଦ୍ରଣ କାଳରେ କିଧିଗି
ଦେଇ ଅସୁଦ୍ଧା ଘେଗ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା
ବୋଧ ହୁଏ ମୁହଁକରମାନଙ୍କ ବନ୍ଦତଃ ଅନ୍ୟ କାହାରି
ଅନ୍ତରବରୁ ଅସେ ନାହିଁ ।

ଯାଠକୁଳ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଉଷ୍ଣତାର ମସିଷ୍ଟରେ
ଉଦ୍ଧବଗ୍ର ଜିହେର କଥା ଟିକିଏ ଅଲୋଚନା କରି
କିମ୍ବାନ ବର୍ଗ ଉପରେଖାର କରିବ । ଅବଶ୍ୟକ
ଏହି ବର୍ଷିତୀପୂର ଉଚିତରେ ଅମ୍ବେମାନେ
ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ତାଲବ୍ୟ, ମୁର୍ଛକଣ୍ଡ ଓ ଦନ୍ତ ଏହି
ବିଶେଷଜନ୍ମାବ୍ଦ ନାମତଃ ଦେଖି ରଖିଅଛୁଁ; ବର୍ତ୍ତୁ ଯଥାର୍ଥରେ
ତାହା ଅଭିନା ଥିଲାକ୍ଷରଣ କରିଅଛୁ ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ
ଦସ୍ତଖତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ତିମ୍ବୁତ୍ତ ଏକ ଅନ୍ତିଗ୍ରଦ ଥକାଇ
ଆଇଲେ କରି ଉତ୍ତଳୀୟମାନଙ୍କ ମୁଖରେ ଯେପରି ଦନ୍ତବ୍ୟ
ଦ୍ଵୀପାଥର ବଜୀୟମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସେହିପରି ତାଲବ୍ୟ
ହେଲୁ । ଯାକୁତରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଏକ ଅର୍ଥାତ୍ ଦନ୍ତ
ଦ୍ଵୀପ । ଅଜୀବଙ୍କ ଅଳୁପାରେ ଯଦି ବର୍ଷ ଯୋଜନା
କରିବୁ, ତାହାରେଲେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ସବୁ ଦନ୍ତ୍ୟ(୧)
ଦ୍ଵୀପରେ ବିଧେତ୍ତ; ମାତ୍ର ଘର୍ଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ବଢ଼ିଲା
କୁହୁର ଅବ ଏବଂ କୁଟୀ ଦର୍ଶିବ । କେବଳ ସଂସ୍କୃତ
କୁହୁର ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜସ ପା ଜଙ୍ଗାଜି
ଆସିଥିବାରେ ତାଳବ୍ୟ ଉଚାରଣ୍ଟ ଯିଥେଷ୍ଟ

ସଭାବ ଥିବା ହୁଲେ ଓଡ଼ିଆରେ ତାଳବ୍ୟ (ଶ) ର
ବନ୍ଦହାର ତାଗ କରିବାକୁ ବାଟ ନାହିଁ କାଗଣ ଉକୁ
ଭାଷାହୃଦୟ ସହି ଅମୂଳନକ୍ ଭାଷାର ସଙ୍ଖ୍ୟର ରହିଥିଲୁ
ଏବଂ ସଙ୍ଖ୍ୟର ରୂପେ ସଙ୍ଖ୍ୟକ୍ ବର୍ଣ୍ଣତ ହେଉଥାର ମୁଖ୍ୟ
ନାହିଁ । ଏହି ସବୁ କାଗଣରୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଡିକ୍
ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବୂଧ ଶତ୍ରୁ ସ ର ପୁଥକ୍ ଉଚ୍ଛାରଣ ଚାହିଁବା ଆବଶ୍ୟକ
ଉଚ୍ଛାରଣ କରିବାକୁ ଅସମ୍ଭବ, ତଥାପି ଶିଳାର୍ଥୀମାନଙ୍କର
ଅଭ୍ୟାସର ଅସାଧ୍ୟ ନୁହେ, ଏଦେଶରେ ଅନେକେ
ମୁଖ୍ୟ ଦୂରତ୍ଵ ପ୍ରକାରେ ତାହା ଉଚ୍ଛାରଣ କରି ଥାନ୍ତି ।
ଉତ୍ସଥ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ବା ତାଳବ୍ୟଟ ଉଚ୍ଛାରଣ କଲାବେଳେ
ଜିହ୍ଵାଗ୍ରହ ବିଦ୍ଵିତ୍ତ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେଉଥାରୁ ତାହା
ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଉଚ୍ଛବ ମିଶ୍ର ଅକାର କରେ । ଯଥା- ଶ (୩୭)
ନିବ.ର, ଆଜା, ଶକ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି । ସେହିରି କଷଣ
ବର୍ଣ୍ଣର ରୂପି ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦରେ ଉଚ୍ଛାରଣ କାଳରେ ତହୁକୁ
ଉଚ୍ଛବ ବର୍ଗ ସଙ୍ଖ୍ୟର ଦିନ୍ୟ ପ୍ରାୟ ହୁଏ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ କିମ୍ବା-
ଗର ଦିନ୍ୟରଙ୍ଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଲ୍ଲ ଏହି ପାଞ୍ଚ ମୁଢିନ୍ୟ
ଉଚ୍ଛାରଣ କରିବା ଦୂଃଖସାଧ । ସହସାଧାରଣଙ୍କୁ ରସନା
ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାହା ଅନୁକଳ ହେବ ନାହିଁ । ତାହା ହେବେ
କଣ କରିବା ଉଚ୍ଚିତ ୧ ଧ୍ୟୁତି ଶବ୍ଦ ସ୍ଥଳରେ ଠୁଳ ଉଚ୍ଛା-
ରଣ ଅନୁସରେ ଉଚ୍ଚ ଚିନୋଟି କର୍ମୀ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ
ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ନ କଲେ ମସୁଦ
ତାଷା ଶିକ୍ଷରେ ଯୋର ଅଶୁଭିଥା ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ।
ତେବେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣମୂଳକ ଶବ୍ଦମାତ୍ର ଉଚ୍ଛାରଣ ଦେନେ
ପ୍ରାକୁବତ୍ର ନୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ ଦିନ୍ୟ (ସ) ରେ
ଲେଖିବା ଉଚିତ କି ନାହିଁ ତାହାର ବନ୍ଦହାର ବନ୍ଦମାନ
ଉଚ୍ଛଳ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବେ । ପଣ୍ଡିତ ଗୋପିନାଥ
ନନ୍ଦ ମହାଶୟ ମଧ୍ୟ ଏଥିପୁଣେ କୌଣସି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ‘ଶ’
ହୁଲରେ ‘ସ’ ଲେଖିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଅଛନ୍ତି, ବନ୍ଦ
ସେଥରେ ଗୋଟିଏ ଅଶୁଭିଥା ଏହି ଯେ ଅମ୍ବୋମାନେ
ଉଚ୍ଚ ପ୍ରକାର ଶକ୍ତିଶୀଳ ଏପର୍ମଦ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାତରେ
ଲେଖି ଅଶୁଭାତ୍ମନ୍ । ହଠାତ୍ ଏହି ଚିରନ୍ତନ ଶ୍ରଦ୍ଧର
ଧରିବନ୍ତିରେ କରିବା ଯେପରି କଷ୍ଟକର, ହଜନ ଶ୍ରଦ୍ଧର

ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହେଲେ ସୁଂଖୁ ଶିକ୍ଷା ବାଲରେ ମୂଳ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ବସ୍ତିମୋତ୍ତମା ଉଚ୍ଚାରଣକୁ ହେବ । ଅତିଏବ ଜାଣୁ, “କାହୁ ଥରେ ପଢି ଗୋଡ଼ ଖୋଇବା” ଜଞ୍ଜାଳକୁ ଡାକି ଅଣିବା କହିବିକି? ତେବେ ଏଥରେ କାହାର ଅପର୍ଯ୍ୟ ଇଠି ନ ପାରେ ଯେ, ଓଡ଼ିଆରେ ଦେଶକ ଶର ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାବନକ ଶରମାନ ସାଥାରଣତ୍ତ୍ଵର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସ୍ଥାରେ ଦର୍ଶନ ‘ସ’ ରେ ଲେଖିବା ବିଧେୟ । ସେହିପରି ଇ ଉଚ୍ଚାରଣ ଇ ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଵଳରେ କେବଳ ନ୍ତର୍ପ ଏବଂ ତ, ଯ ସ୍ଵଳରେ କେବଳ ବର୍ଣ୍ଣ(ତ) ଲେଖିବା ଉଚ୍ଚାରଣ । କାବଣ ଏ ଗୁଡ଼ିକର ବର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନାହିଁ ଅମ୍ବେମାନେ ଯେଉଁବି ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଛି ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଵର ବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତେ ଲେଖିବା । ତେବେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଵଳରେ ଉଚ୍ଚାରଣର ବିଶେଷତା ଅଛି ସେ ସବୁ ସ୍ଵଳରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ନିମ୍ନମର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପିବ । ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ବରୂପ ଠିକ୍, ଖୁବି, ଫୁଲ, କା, ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଵଳରେ ଉଚ୍ଚାରଣ ଅନୁସ୍ଥାରେ ସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣ ଲାର୍ଜ ହେବ । ମୂଳ ବିନ୍ଦିଭିନ୍ନରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଲେଖାଯାଏ । ଠିକ୍ ଫୁଲ, ଦହିଲେ ଅବଶ୍ୟକ ହିସ୍ବ ସ୍ଵର ହେବ । ଫଳ ବଥା ଏହି ଯେ, ଉଚ୍ଚାରଣକୁ ଧରି ନ ଲେଖିଲେ ଲେଖି ବା ବକ୍ତ୍ବାରୁ ଲେଖିବ ବା ବକ୍ତ୍ବାରୁ କଥାର ବରସତା ନିଲେ ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଥାପନ କରି ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପରସ୍ଥାର କରିବ । ତାହା ଏହି ଯେ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ମଧ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ହିନ୍ଦୀ ବା ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ପ୍ରତିବେଚିମା ଭାଷାରେ ସେହିପରି ଲେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରକାର ସ୍ଵର ସ୍ଵଳରେ ହିନ୍ଦୀ ଏବଂ ବଙ୍ଗାଳାରେ ଯୁଦ୍ଧ ବିଲେନ୍ତରେ । ଯଥା—ସରଥାଲ, ଶ୍ରୀ, ରହମା ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଶର ହିନ୍ଦାରେ ସବାଲ ବୋ ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ କୁଆସା, ହେହିଲ ଯୁଦ୍ଧ, ବଜାଏ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ବଙ୍ଗାଳାକ୍ଷରରେ କୁସ୍ତାବା, ହିପ୍ରେଛିଲ, ଯୁଦ୍ଧ, ବଜାୟ ଲେଖାଯାଏ ।

ସୁଂଖୁ ଶାଖାନୁସାରେ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିନ ବ୍ୟକ୍ତିନର ଏବଂ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରହଣୀୟ ହେଲେନେ ଓଡ଼ିଆରେ ଉଚ୍ଚାରଣାନୁସ୍ଥାର ସ୍ଵର ବ୍ୟକ୍ତିନ ବର୍ଜନୀୟ

ଲୁହେ । ଓଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ପ୍ରତିବନ୍ଦି ସ୍ଵର ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟ ପୁଥକ ଥାଏ । ଯଥା—କାନ୍ତି, ଶ୍ରୀତିବିଦ୍ଯ ଉଚ୍ଚାରଣ, ଅଇ ଉତ୍ତାଦି, ବିଦ୍ରୁ ଉଦ୍ଧାଳ, ବାହୁଦୀପିଣ୍ଡ । ଓଡ଼ିଆରେ ଆଜି ନୂଆ ନୁହେ, ଅଧୁନିକ ଭାଷା ରିଜିସ୍ଟ୍ରେସନ୍, ଜଳନୀ ପ୍ରାକୃତ ସଂକ୍ଷିପ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଧାର ସବୁ, ଟ୍ରେଟ୍ରେସନ୍, କାଳକମେ ଶରାନ୍ତରିଗର ଉଚ୍ଚାର ସ୍ଵରମାନ ସ୍ବାଭାବିକ ନିୟମରେ ମୌଳିକ ପ୍ରସାର ପାରିବ ଏହିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବେଳେକ ଶରରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଶୁଣରେ ମିଶି ଯାଉଥିଲୁ ତାହା ଟିକିଏ ତିକା କଲେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିପାରିବେ । ଯେପରି କି ହୁଅଇ—ହୁଏ, ଥାଅନ୍ତା—ଥାନ୍ତା, ସଭା—ଶବ୍ଦାଲ—ଶୁଥାଲ ଉଚ୍ଚାରଣ । ବଙ୍ଗାଳା ସେହିପରି ଶାରତେ—ଶେରେ, ଯାଇତେ—ଯେତେ ଉଚ୍ଚାରଣ । ଅବଶ୍ୟକ ସ୍ଵଳରେ ବଜାଦ—ବୋଦି, ଚଇଦ—ଚୋଦି, ରରସେପ—ସ୍ଵରସେପ, ଦତ୍ତି—ଦୋତି, ଦୁଆସ—ହାରା । ଏହି ପ୍ରକାର ସ୍ବାଭାବିକ ସଂଶୋଧନ ଦାଖି ଉଚ୍ଚାରଣ ଲେଖାର ସଂଶୋଧ କଲେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ବକ୍ତ୍ବ ଅପର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । କାବଣ ଅମ୍ବେମାନେ ସାଧାରଣତ୍ତ୍ଵ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ବାଥାରେ ପ୍ରାକୃତ ବାହୁଦୀପିଣ୍ଡ ଉଚ୍ଚାରଣର ସ୍ବରୀକାର୍ଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ସ୍ଵଳରେ ସଂଶୋଧନକର ବିଶେଷତା କରିଥାନ୍ତି, ବଙ୍ଗାଳାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରିଥାନ୍ତି । ତାମା ହେଲେ ଉଚ୍ଚାର ବିଶେଷତା ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ସୁରି ସଙ୍ଗତ ନୁହେ । ବଙ୍ଗାଳାରେ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵର ପ୍ରସ୍ଥୋଗର ଲେପ ସାଧନ କରିବାକୁ ଯାର ‘ଜାଇରେ’ ‘ଲଇପ୍ରା’ ‘ଯାଇତେ କୁଲ’ ସେଇ, ହୁଇ, ପ୍ରଭୁତ୍ବ ସ୍ଵଳରେ ଏତିବି ସୁରିଗୀ ରଖିବା ଉଚ୍ଚାର ଯେ, ସ୍ଵର ସ୍ଵଳରେ ବ୍ୟକ୍ତିନ ବଧବହାର କରିବାକୁ ଯାର ଯେପରି ଉଚ୍ଚାରଣର ବକ୍ତ୍ବାରୀ ନ ଦିଅ । ବଙ୍ଗାଳା ଅନୁକରଣରେ ଯଦି ଓଡ଼ିଆରେ ‘ଅ’ ସ୍ଵଳରେ ‘ୟ’ ଦିଆଯାଏ ତାହା ହେଲେ ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଷରି ବକ୍ତ୍ବାର ଅକାର ଧାରଣ କରିବ ବିଜ ବିଜ୍ଞାମାନେ ବିରାଗ ବିଜନ୍ତ । ଅୟବଳ ଜୀବ ଅନାବଜାନକ । ଗୋଟିଏ କଥାରୁ ଦେଖି— ଭାଷାର Edward ହିନ୍ଦାରେ ପୃତ୍ତବାହ

ସାଏ । ଅମ୍ବେମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ
କେଳିବ ବନ୍ଦଳାପରି ଲେଖୁଁ, ତାହା
ବୁଧରି କର୍ଷ୍ଣ୍ୟ ଶୁଣାଯିବ ଶିକ୍ଷିତ ମହାଶୟ-
ମୂଳାନ କରନ୍ତି । ଲେଖିବା ଦୋଷରୁ ଏହା
ଭାଙ୍ଗାଇ ଅନନ୍ତର ପାଠକମାନଙ୍କ ମୁଖରେ କିମ୍ବୁତ ବିମା-
କାର ଥାରଣ କରିବ ନାହିଁ ବି ?

ବନ୍ଦଳାରେ ତାହା ଚଳ ଧାରିବ, କାରଣ ବଜାଳି-
ମାନେ ଅ କୁ ସ୍ଵ ପ୍ରାୟ ଉଜାରଣ କରନ୍ତି ବୋଲି ଏଥେ
ପୁଣେ ଲେଖା ଯଇଅଛୁ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଖ ସ୍ଵାନରେ
ସ୍ଵ କର୍ଷ୍ଣ୍ୟବା ସଞ୍ଚୂତ୍ତ ଅସଜ୍ଜତ । ବରଂ ତହୁଁଲରେ ସବ୍ରି
'ହ' କସି ପାରେ । ଏହି ସ୍ଵାରବକ ନିଯମରେ ମଧ୍ୟ
ଓଡ଼ିଆ ସିଦ୍ଧାରେ ଅନେକ କୁଳରେ ଅ-ମୂଳାନ ହ—ଅୟ-
କାର କିମ୍ବାଣି ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପାଠକମାନେ
ଦେଖି ଆରୁ ଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱାରା ଉଜାରଣର ବନ୍ଦି ଯୁ
ଦ୍ଧିଅଛି କି ? ତଥାପି ଅନେକ ଲେଖକଙ୍କ ସ୍ଵ—ପ୍ରୟୋ-
ଗର ପକ୍ଷଗାନ୍ଧୀ ଥବାର ଦେଖାଯାଏ । ଯଦ୍ୟପି ଇ ବର୍ତ୍ତି
ପରେ ଅ ଏହି ସ୍ଵ—ର ଉଜାରଣ ଏକାପରି ଜଣାଯାଏ
(ଯଥ—ତିଥି— ତିଥିର, ଓଡ଼ିଆ— ଓଡ଼ିଷା, ବିଆ-
ନ୍ଦ୍ରିୟ) ତଥାପି ଏ ପ୍ରକାର ଲେଖାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ
କଥାପି ସୁକୁପରତ ହେ ନିବପଦ ନାହିଁ । ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର
ନିଯମ ଉଛଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ସେ ମତର ଅନ୍ତରୁ
କୁଟୁମ୍ବ ।

ପ୍ରତିକର ଏହି ପ୍ରଥମ ପ୍ରଦ୍ରାବରେ କେବଳ ସ୍ଵର ଓ
ପ୍ରତିକର ଯତ୍କରିଷ୍ଟ ଅନେକକା ହୋଇଅଛୁ ।
ଯୁକ୍ତାନ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବକୁବ୍ୟ ଥିଲାହେଁ
ଏବଂ କାରସ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନର କଲେବର ବୁଦ୍ଧି କରି ପାଠକ-
ରିଷ ଭାଙ୍ଗିବିଶ ଅପେକ୍ଷା ହିତ୍ୟ ପ୍ରସାଦକ
ଅନେକନା ଯଥାଶକ୍ତି ଉପଶ୍ରୟିତ କରିବା
କୁଟୁମ୍ବରେ କରି ଅଛି ଏହିକିମେ ବିଦ୍ୟାୟ ପ୍ରହଣ

ଆ ମୁନ୍ଦୁଙ୍ଗ୍ୟ ରଥ ।

— ଶ୍ରୀ ପିଲା ।

ବେଦ ଓ ଧର୍ମ ।

ଅଣ୍ଣୀଲତା ଯେ ଦୋଳ ଦୁର୍ଗାସ୍ତବରେ ଅବଜ୍ଞା
ହୋଇଅଛି ତାହା ନାହିଁ । ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଶିବଲିଙ୍ଗ,
କାଳା ଓ ଶ୍ରୀମତ୍ରାଦ ଉଲଙ୍ଘ ମୂର୍ତ୍ତିର ପୂଜା ପିତା,
ମାତା, ଭାଇ, ଭାନ୍ଦୀ, ପୁରୁଷ ଓ କନ୍ଦାର ଏକଥ ଦେଖିବା
ଅସମ୍ଭବ । ଦେବ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ଅଣ୍ଣୀଲିଙ୍ଗୁଁ ଚର୍ଦ୍ଦିଗରେ
ନିର୍ମିତ ବା ଅକ୍ଷେତ୍ର ହୋଇଅଛି । ବିବାହ
ଇତାଦିରେ ଯେଉଁଠାରେ ହୃଦୟକୁ ନ ଦେଇ ଗୀତ
ଗାଇବାର ପ୍ରଥା ଅଛି ସେଠାରେ ଉଣ୍ଡଣ୍ଡର ବାକି
ରହେ ନାହିଁ ଏବଂ ତାହା ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ଜୈନ ଏବଂ
ମାରବାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ପୁରାଣମାନଙ୍କଭାବୀ
ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ଥିଲେ କବାଧି କୋକେ ଅଣ୍ଣୀଲିଙ୍ଗାକୁ
ଏତେବୁଚି ପ୍ରଶନ୍ତ ଅବା ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ନ ଥାନେ ।
ଯେଉଁମାନେ ଅଦ୍ୟାପି ସେହି ଅଣ୍ଣୀଲତାରେ ମର୍ମିତ ନ
ହୋଇ ସଦର୍ପରେ ମୁଖୋତ୍ତାଳନ କରି ପାରନ୍ତି ସେମା-
ନକଠାରୁ କିନ୍ତୁମାତ୍ର ଦେଖ ଆଶା କରି ନ ପାରେ ।

“ହିରଣ୍ୟଗର୍ଜ୍ୟ ସମବର୍ତ୍ତତାଗ୍ରେ ତୃତୀୟ ଜାତଃ ପରିବେଳେ
ଅସାତ୍ତ । ସଦାଶାର ପୃଥିବୀ ଦିଧାମୁତେମା କହେ
ଦେବାୟ ହରଣ ବିଧେମ ।” ଏହା ରକ୍ତବେଦ ଓ
ଯକୁଳେଦର ବଚନ । ଯେଉଁ ବେଦରେ ଏ ରଳ ମହି
ଅଛି ତହୁଁର ଅଣ୍ଣୀଲତାର କଥା ତେଣେବି ଥାର ଅନେକ
ଦେବତା ହ୍ରାନ ପାଇ ନ ପାରନ୍ତି । ପାଠକେ ଟିକାଏ
ଅନ୍ତାବନ କରି ଟିକିଲେ ଏହା ଉତ୍ସମରୁପ କୁହି
ପାରୁବେ । ଏହି ମହି ବହୁଳ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ
ମୁଁ ତାହାର ଅର୍ଥ ଏଠାରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କଲି । (ହିରଣ୍ୟ-
ଗର୍ଜ୍ୟ) ସ୍ଵପ୍ନାଶ ଦ୍ୱାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅନେକ
ଯାହାଙ୍କୁ ପ୍ରକାଶିତ କରି ନ ପାରେ ଏବଂ ଯେ ପ୍ରକାଶକାରୀ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ଉପରେ କରି ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି, ଯେ
(ତୃତୀୟ) ଉପରେ ସଞ୍ଚୂତ୍ତ ଜଗତର (ଜାତଃ) ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବା
ରଚକ (ପରିଃ) ସ୍ଵାମୀ ବା ପାଲକ (ଏକ) ଏକମାତ୍ର
ଚେତନ ସ୍ଵରୂପ ବା ଅଦ୍ଵିତୀୟ (ଅସୀତି) ଥିଲେ, (ଅଗ୍ରେ)-

ମୁଁ ପୂର୍ବରେ (ସମ୍ବନ୍ଧିତ) ବାର୍ତ୍ତାନ ଥିଲେ. (ସଠି) ସେ
(ରମାନ) ଏହି (ପୃଥିବୀ) ଭୂଦି ପ୍ରକାଶ ରହିଛି ଭୁଗୋଳକୁ
(ଦ୍ୱୟମ) ପ୍ରକାଶ ଦିଇବ ସୁର୍ଯ୍ୟାଦି ଲୋକ (ଦୀପାର) ଆରଣ୍ୟ
କରି ରହିଥିଲୁଣ୍ଡି; ଅମ୍ବେମନେ (କଷ୍ଟେ) ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟ
ଦ୍ୱରାପ (ଦେବାତ୍ମା) ଶୁଣି ପରମ ମୂର୍ଖ ନମିତ୍ତ (ହରିଷ୍ଣା)
ଆସାନ ସାମରଣହାରା ବା ଗ୍ରହଣ କରିବା ଯୋଗବ
ଯୋଗର୍ଜ୍ୟାସ ଓ ଅତି ପ୍ରେମ ସହକାରେ (ବିଦ୍ୟମ)
ଭାଙ୍ଗି ବା ସେବାରେ ରହିବୁଣ୍ଡି। ଏହି ଏହି ମନ୍ଦରୁ ବେଦ କି
ପଦାର୍ଥ ଏବଂ ତହ୍ନୀର କି ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଯାଇ ଅଛି ତାହା
ମୁଖ୍ୟରେ ଜଣାଯିବ । ଯେଉଁମାନେ କହନ୍ତି କେବଳ
ପ୍ରକୃତିର ଶୁଣି ବା ପ୍ରଶାସା ଅଛି ଏବଂ ଉପନିଷତ୍ତ ଏକା
ଏକ ଶିକ୍ଷାରକ ଉପାସନା ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଅଛି ସେମାନେ
ନିଃବନ୍ଧ ଭ୍ରମ୍ଭିତୁ । ଯେଉଁ ବେଦର ଶିକ୍ଷା ଏରୁପ ତାହା କି
ଅନ୍ତରୀଳତାକୁ ତଳ ମାତ୍ର ହାଜାନ ଦେବ? ପୁରୁଷର ବହୁ-
ଦେବ ଦେବାର ଉତ୍ସଦେଶ କି ଏତଦ୍ୱାରା ସଞ୍ଚାର ବେଦ-
ବିଶ୍ୱେଷ୍ୟ ଏବଂ ଅକ୍ରମ୍ୟ ବୋଲି ଦୂର ଯାଉ ନାହିଁ?

ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭୁଲଇବା କାରଣ ଚତ୍ର, ରଷ୍ଟମନଙ୍କ
ନାମରେ ପୁରାମାନ ସ୍ଵାର୍ଥାନ୍ତେଷ୍ଟା ସ୍ଥିତିଶ୍ଵର, ପଣ୍ଡିତାଦୀ-
ହାର ଲିଖିତ ହୋଇଥାଏ । ମହିଷ କ୍ଷେତ୍ରଦେବ ତାଙ୍କର
ସହତାରେ ଯେଉଁ ରଷ୍ଟମନଙ୍କର ନାମ ଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି
ଟିକିବ ଶ୍ରମସ୍ତକାର ପୃଷ୍ଠକ ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଧେଖିଲେ
ପାଠକମାନଙ୍କର କୌତୁଳ୍ୟ ବିଦ୍ୱତ ହେବ । ମୁଁ
ତୁତ୍ସମ୍ବନ୍ଧାୟ ରଷ୍ଟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ କେତେକଙ୍କର
ନାମେହେଲା କରିବ । ଯଥା :— ମଧ୍ୟଦୂନୀ, ମାଆତିଥୀ,
ଶୁନୁଶେଷ, କୁଦିମ, ଦେବବାତ, ହିରଣ୍ୟମୁଖ, ଅଗ୍ରରସ,
ଗୋର, କଣ୍ଠ, ପ୍ରକୃତ୍ସୁ, ସବ୍ୟ ଆଜ୍ଞାରସ, ତୋଗମ, କୋଥା-
ଗୋତମ, ପରାତା, ଗୋତମ, ରାହୁତାଣ, କନ୍ଦ୍ୟ,
କଳୀବାନ, ଭାବୟକ, ସେମଟା, ପରୁଛେଣ, ଦୀର୍ଘତମ,
ଅଗସ୍ତ୍ୟ, ସ୍ଵର୍ମମନ, ଭାର୍ଗବ, କୃତ୍ସି, ବିଶ୍ୱାମିତ୍, ଉତ୍ତାଳ,
ଜାଥା, କୁଣ୍ଡିକ, ପ୍ରଜାପତି, ବାନ୍ୟ, ବାନଦେବ, ତସଦ୍ୟୁତ,
ଅଦ୍ଵିତୀୟ, କୁଣ୍ଡିତ, ଶୁରୁ, ଇଷ୍ଟ, ଗୟ, ସୁତମୂର୍ତ୍ତ, ସୟ, ବଶୀ,
ବଜ୍ର, ସୁନ୍ଦରୀ, ଶ୍ରୀଭୂବନ୍ୟ, ବିଷ୍ଣୁକୁ, ତୋପାଦୁନୀ,
ଲେପାପକା, ବଦ୍ର, ଗୋରିବାତ ଅଦ୍ଵ୍ୟ, ଦର୍ବରଣ,

ପ୍ରତ୍ଯେଷୁ, ଅବସ୍ଥାର, ଦୃଷ୍ଟିଲିଙ୍ଗା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ପ୍ରତିରୋଧ,
ପ୍ରତିଭାନ୍ତି, ପ୍ରତିପରି, ପ୍ରସ୍ତର, ଶାକାଣିମ୍ବ, ଶ୍ରୀତିବିଦ
ଅର୍ଦ୍ଧନାନୀପୃତ୍ତରୁଷ, ସତ୍ୟପୁରୀ, ଭରତାଜ, ବାହସ୍ତବିନ୍ଦ,
ସୁହୋତ୍ର, ଗୁନଦୋତ୍ର, ନର, ଶଂଖ, ଗର୍ଜ, ରିଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍,
ବସିଷ୍ଠ, ପ୍ରଗାଥ, ଦେବାଚିଥ, ବ୍ରହ୍ମିଥ, ବସ୍ତ୍ର, ପୁନକ୍ଷୟ,
ସୁଧୂଂସ, ଶକାଳଶ୍ରୀ, ପଞ୍ଚତ, ନାରଦ, ହରିମିଠି, ସୋଭର୍ତ୍ତୀ,
ବିଶ୍ୱମିନା, ମନୁ, ଲାପାତିଥ, ନାଶକ, ବିରୁପ, ସିଙ୍ଗୋତ୍ର,
ବଶୋଷ୍ୟ, ତୃତୀ, ଦାଳବିଲ୍ଲଗଣ, ରର୍ମ, କଳ ମସ୍ତ୍ର,
ପ୍ରିୟମେଧ, ପ୍ରତ୍ୟହାର, ଶୁଦ୍ଧାର, ହର୍ମ୍ୟଭ, ଗୋପବନ୍,
କୁରୁଦୁତି, କୁସୀଳ, ଉତ୍ତମା, କୃତ୍ତି, ନୋଥ, ମୃମେଧ,
ପୁତ୍ରମେଧ, ଶ୍ରୀତିକ୍ଷେ, ସୁକର୍ମ, ବିନ୍ଦୁ, ଲେବ, ଜମଦିନ୍,
ଅଦ୍ଵିତ, ଦେବଳ, ବହୁଗଣ, ଅୟାସ୍ୟ, କବି, ଭର୍ତ୍ତାଥ,
ଅବସ୍ଥାର, ଭର୍ତ୍ତୁ, ପବନ, ବିଶ୍ଵ ପ୍ରଜାପତି, ବେନ, ସିକଳା,
ଅମ୍ବଶ୍ରୀ, ରେଗପୁନ୍ତି, ହୃତ୍ତ, ଯମୀ, ହବଧାନ, କବସ୍ତାନ୍,
ଯମ, ଇନ୍, ବିମୁଦ୍ର, ସପ୍ତମୁଖ ଅନ୍ତି, ବିନ୍ଦୁ, ସର୍ବିନ୍ଦୁ, ଗନ୍ଧ,
ବୃଷ୍ଟାତ୍ମି, ଜରଜାତ୍ମୀ, ସପ୍ତ, ବିଶ୍ୱକର୍ମୀ, ମୂର୍ଯ୍ୟାବାଦିତୀ,
ରେଣ୍ଟୁ, ନାଶଦ୍ୱାରା, ଅକୁଣ, ଅନ୍ତିମ, ପୁରୁରଜୀ, କୃତ୍ତି,
ମୁହୂଳ, ଅପ୍ରତିରଥ, ଅଷ୍ଟକ, ଭୂତାଂଶ, ଅଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା,
ଦର୍ମୀ, ଭକ୍ଷୁ, ଉତ୍ସବପୁରୀ, ଲବ, ସିରଶବରର, ଯଜ୍ଞ, ସୁରତ୍ତି,
ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, କୁମାର, ବିଶ୍ୱାବସ୍ତ୍ର, ଗନ୍ଧିଲ, ଶାର୍ଦ୍ଦି, ଉତ୍ସବା,
କେତୁ, ଭୂମି, ଚନ୍ଦ୍ର ଶତା, ପୂରଣ, ରକ୍ଷେତ୍ରା, ବିଶ୍ୱା
ପ୍ରତେଜା, କପୋତ, ଅନ୍ତଳ, ଶବ୍ଦର, ଥୁଲ୍ଲି, ଅଭ୍ୟକ୍ତି,
ପତଙ୍ଗ, ଜୟ, ପ୍ରଥ, ହଞ୍ଚା, ଶେଷନ, ଭଲ, ଅଧିନର୍ଧ,
ଶବନନ, ପରମେଶ୍ୱୀ, ଅଙ୍ଗେରସ, ଶାକଳ୍ପ, ବରୁଣ,
ବାନଦେବ, କୁଣ୍ଡି, ପୁରୋଧା, ବାହୁଣି, ବିଶ୍ୱଦେଵ,
ବିଶ୍ୱକର୍ମୀ, ହେମକର୍ତ୍ତା, ଶଙ୍କ, କୌଣ୍ଡିନ୍ୟ, ବଦର୍ଭ, ଆତ୍ମକୃତ୍ୟ,
ସ୍ଵର୍ଗତେଷ୍ଟ, ଯାଜ୍ଞବଳୀ, ଲୋକାନ୍ତି, ରନ୍ଧାରୀ, ପାତୁରୀ,
ପୁରୁମାତ୍ର, ଅଜମାତ୍ର, ଅନ୍ତିରସ, ହର୍ଷର, ଭର୍ତ୍ତରମ୍ଭାବୁ
ସ୍ଵପ୍ନକୁତ୍ତ, ମେଥାକାମ, ଶ୍ରୀକାମ, ବିଶ୍ୱମାର, ଅଗ୍ନି,
କୁଣିକ, ଦିନ, ତାପମ୍ବ, ମେଧ, ଶିବସଂକଳ୍ପ, କୈଶ୍ରା
ଦମନ, ସିଂହମୁଖ, ଲେଖମୁଦ୍ରା, ଅଧବାଣ,
ପ୍ରୟୋଗ, ଗୟତ୍ରି, ମର୍ମାଣ, ହୃଦାନ, ଯ
ସମ୍ମାତ, ପ୍ରତିଭାନ୍ତି ଓ ଦେବାର୍ଥୀ ରତ୍ନମନ୍ତ୍ର

ପରଶର ସଂହାର ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକମାନ ଅଜି କାଳ ପ୍ରତିକଳ ଅଛି ତାହାକୁ ସେହି ରଷିତ ନାମ ସଙ୍ଗେ ବେଦରେ ବିଥ ଯାଇଥିବା ମନ୍ତ୍ରମାନ ମିଳାଇ ଦେଖିଲେ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହେବ । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଭଲ ତାହା ସେହି ପରଶର ରଷିତ ନ ହେଇ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ କୋଣସି ପରଶର ରଷି ଅଥବା କଳିତ ପରଶର ରଷିଙ୍କ ବିଚଳ ଦେଲେ ସୁନ୍ଦର ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଗ୍ରହଣୀୟ ଏବଂ ବିଷୟଟି ଭଲ ଅବା ମର ଗାନ୍ଧୀ ବେଦ ସମ୍ବନ୍ଧ ବି ନା ଦେଖିଲେ ଜଣାଯିବ । ଯାହା ବେଦସମ୍ବନ୍ଧ ତାନା ଭଲ ଥିଲ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଗଲ ଏବଂ ଭାଷା-ହକ୍କ ଭଲ ହେବ । ଯାହା ବେଦସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେ ତାହା ପୂର୍ବ କେତେ ବାଳ ଅଞ୍ଜନତା ହେବୁ ଗଲ ଦେଖା ଯାଉଥିବେ ଅଥବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଲ ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ସୁନ୍ଦର କବାପି ଚଲ ନୁହେ ।

ଅନେକ ଏପରି ତର୍କ କରୁଥିଲୁନ୍ତି ଏବଂ କରିବେ ଯେ କେବର ଅର୍ଥ ନାନାପ୍ରକାର—ତାହାକୁ ଯେତୁ ଅର୍ଥ କରିବ ସେବୁ ଅର୍ଥ ଦେବ । ସତରଂ ଯେ କୋଣସି ପଣ୍ଡିତର ମତ ଦେଖିଲେ ଘଟନ୍ତ୍ଵ । ମାତ୍ର ଏ କଥା ସମୀଚୀନ ନୁହେ । ତତ୍ତ୍ଵ, ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ କରିବାର କ୍ଷମତା ଏହି ଏବଂ ସେମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ଅର୍ଥକ୍ଷାବ ତଳକୁ ତାଳ କର ପାରନ୍ତି; ତେବେ ତଳର ରିସ ଏବଂ ତାଳର ରିସ ପାରନ୍ତି ଅଛି । ଗୋଟିଏ ଗାଇବାକୁ ଏବଂ ଲଗାଇବାକୁ ଗଲ ମାତ୍ର ଅପରି ଲଗାଇଗର ସମ୍ମୂଳ ଅନୁଯୋଗୀ ଏବଂ ଜୀବିଲେ ନୁହାଦ କାତ ହୁଏ । ସୃଜନ ଯେବେଂଠରେ ଶୃଜବୁ ଏବଂ ବୋଲ ଅର୍ଥ ହୋଇ ଅମୁଅଛି ତାହାକୁ ତାଳ ତାଳ ବୁଝିବା କେବଳ କୁଷପାଳକ କାନ୍ଦିବ ଅନିଷ୍ଟକର କାହାର ଅଟେ । ବହ ଜାଳଦାସ, ସେଷପୀୟ ଯେଉଁ ଅର୍ଥରେ

ଶାରଦିକୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସମୟକୁ ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ଅଛି ତାହାରେ ଗ୍ରହଣୀୟ । ଅନ୍ୟ କେହି

ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉପରିଲେ ସୁନ୍ଦର ତାହା ସରହାର୍ଯ୍ୟ ।

କୁହର ଯେଉଁ ଏଠ ଅମ୍ବମାନେ ଯାଇନୁହିବ
ଏବଂ ଶତପଥ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅଞ୍ଚାଧ୍ୟ ଏବଂ

ଉପନିଷଦାଦରୁ ପାଇବୁ ତାହାରେ ଗ୍ରହଣୀୟ । ବୌଦ୍ଧ-ଧର୍ମ ଦେଶରୁ ଉପ୍ରାଚୀତ କରିବା କାରଣ ଜଗତ ନିଥିବା ଏବଂ ଏକା ବୃକ୍ଷହୃଦୀୟ ସତର ବୋଲ ପରିପାଦନ କରିବାକୁ ଯଇ ପରିପ୍ରକର ଶକ୍ତିଗ୍ରହ୍ୟ ଯେଉଁ ଦେବଭାଗୀ ପ୍ରଶର୍ଣ୍ଣ କଲେ ତତ୍ତ୍ଵାଶ ତାଙ୍କର ମହିମାଦେଶ୍ୟ ସାମ୍ବନ୍ଧ ହେଲ ସତର ମାତ୍ର ତାହା ସତର ବୋଲ କବାପି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହଇ । ବେଦମତରେ ଜୀବ ଏବଂ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସତର ତାହା ଅତି ପ୍ରକାଳରୁ ଉପଶେଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତମବୁଦ୍ଧି ବୁଝା ଯାଉ ଅଛି । ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ନିତାନ୍ୟ ଅଧ୍ୟନିକ କାଳରେ ମହାପଣ୍ଡିତ ଶକ୍ତିଗ୍ରହ୍ୟ ଅନନ୍ତ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଲେ ବୋଲ ଅମ୍ବମାନେ ତହିଁରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ନ ପାରୁ ଏବଂ ପାଠକମାନେ ଚେତନାଧ୍ୟ-ଚରତାମୁକରେ ସାରଗୋମକ ପର୍ବତ ଚେତନାଧ୍ୟଦେବଙ୍କ କଥାରୁ ତାହା ସହିତରେ ଭୁଲ ପାରିବେ । ଚେତନାଧ୍ୟଦେବଙ୍କ ପ୍ରଥମ ପଣ୍ଡିତ ସେ ସମୟକୁ ଅଦିବାପି କନ୍ଦିତହଣ କରି ତାହାକୁ ସେ ମୁକ୍ତିକଷ୍ଟରେ ଶକ୍ତିଗ୍ରହ୍ୟଙ୍କ ଭଣ୍ଡ ଅଯଥାର୍ଥ ବୋଲ କହି ଗଲାର । ସେହିପରିଶ୍ରଦ୍ଧା ସାମ୍ବଦ୍ଧାୟକ ମତ ଯେତି ସାପୃଷାର୍ଥ୍ୟଙ୍କ ବା ମହାଗର୍ବ ଯବା ଅଥ କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ଗ୍ରହଣୀୟ ନେଇ ନ ପାରେ । ବେଦ ସମୀକ୍ଷା ଧର୍ମ ଏହା ସମସ୍ତେ ମାନୁଅଛନ୍ତି । ଯଦ୍ବାରା ବେଦର ସନ୍ନାତନକୁ ରକ୍ଷିତ ନେଇ ନ ପାରେ ସେପରି ଅର୍ଥ କବାପି ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହଇ ।

ଅମ୍ବମନେ ଅଜି କାଲ ଛଂବକ ମାନଙ୍କୁ ପରମ ପଣ୍ଡିତ ମନେ କରୁଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ବିଜ୍ଞାନୀ ଯେତେ ଦୂର ଉନ୍ନତ କରିଥାଏ ତହିଁର କତ୍ତାଏ ସୁନ୍ଦର ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ମୟରେ ନାହିଁ । ସେତାରେ ମୋକ୍ଷମୂଳର, ବିଲସନ ପ୍ରଭୃତି ପଣ୍ଡିତମାନେ ବେଦର ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ଦେବିଅଛନ୍ତି ତାହାକୁ ମାନ୍ୟ କରିବା ଉପର ବୋଲ ଅନେକେ ତର୍କ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେ କଥା ପୁକ୍ଷଗଳତ ନୁହେଇ ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଦର୍ଶନ ବିଜ୍ଞାନାଦର ଅବହ୍ୟାର ଓ ଉନ୍ନତି ଲଭ କରି ଆଏ । କିମ୍ବମୁକ୍ତେ ମେମାନେ ଯାହା କହିବେ ତାହା ଶିରେଆୟ୍ୟ ।

ମାତ୍ର ବେଦ ଅମୂଳନଙ୍କର ଦେଶର । ବେଦରଥ୍ ଅମୁଲଙ୍କ ଦେଶରେ ଥିଲା ଏବଂ ଅଛି । ଅମୁ ଦେଶର ଜ୍ଞାନସି ସାନ୍ତୁଷ୍ଟିକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ବିଜ୍ଞାନ ଥିଲେଗନା-ମୂଳଙ୍କ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଅଭିନନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ ତାହା ଅମୂଳନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପ୍ରତିକର ମୁଦ୍ରାନଙ୍କର ଅର୍ଥର ବିପଦ୍ଧତି ହେଲେ କ୍ଷାୟି ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହଇ । ସୁରବାଂ ସେ ବିଷୟରେ ଅଛୋ ତର୍କ କରିବା କିନ୍ତୁ ଯୋଜନାୟ । ଉତ୍କଷ୍ଟ ଅମୂଳନଙ୍କୁ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ କରିବାର ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଯଦ୍ୱାଗ ବେଦର ସନାତନକୁ ରକ୍ଷିତ ଦ୍ୱାଦ୍ଶ, ତାହା ଦୁଇଭାବୁ ଦରେଖ କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଅମ୍ବେନାନ ଉତ୍ସତଃ ହୋଇ ଏ ମୁନି ସେ ମୁନିଙ୍କର ବିକୁଳ କଥାରେ ଘାଣେ ଦେଇ କାହିଁ ବି ?

“ହା ସୁଧୀ ସ୍ଵପ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମାଜ ବୃକ୍ଷଂ ପଇଷ୍ଠସ୍ଵକାରି । ତଥ୍ୟେରନ୍ୟ ପିତ୍ରଳ ସ୍ଵଦ୍ଵିଷନ-ଶୁଦ୍ଧିଚନ୍ଦ୍ର ଅଭିନନ୍ଦାତି ।” ଏହା ରଙ୍ଗବେଦର ବିଜ୍ଞାନ । (ଦା) ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ଜୀବ ଉତ୍ସତ୍ୟ (ସ୍ଵପ୍ନର୍ଥ) ଚରତନତା ୧୯ ଥାଳୀଦି ଗୁଣବିଜନଃ ସଦ୍ବ୍ୟା (ସ୍ଵପ୍ନଜା) ବିଜ୍ଞାପ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପକ ଘବରୁ ସ୍ଵପ୍ନକୁ ୧୯ (ସାଂଶ୍ଵରି) ପରମ୍ପରା ମିତତାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଯେଉସ ସନାନ ଓ ଅନାନ୍ତ ଏବଂ (ସମାନଂ) ଉତ୍ସତ (ବୃକ୍ଷଂ) ଅନାଦି ମୂଳ ରୂପ କ୍ଲାରଣ ଏକ ଅଶାରୂପ କାର୍ଯ୍ୟକୁ କୃଷ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ସ୍କୁଲ ହୋଇ ପ୍ରଳୟକାଳ ର ଛନ୍ଦନିନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ ତାହା ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସତ୍ୟ ଅନାଦି ପଦାର୍ଥ । ଏ ଗିନିର ଶୁଣ, କର୍ମ ଏବଂ ସ୍ଵଜ୍ଞବ ମଧ୍ୟ ଅନାଦି । ଜୀବ ଓ ବୃକ୍ଷ ଏ ଦୁଇକ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବ ୧୨ ବିଷୟରୁ ସ୍ଵାରରେ ଆପ ପୁଣ୍ୟରୂପ ଫଳ (ୟତ୍ତର) ଉତ୍ସମରୂପେ ଝୋଗ କରେ ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀଯ ପରମାୟୀ କର୍ମ ଫଳ (ଅନନ୍ଦନ) ଝୋଗ ନ କରି ତତ୍ତ୍ଵଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ସରେ ବିହାରେ ଅର୍ଥ ସବ୍ସ ପ୍ରକାଶମାନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଜୀବ-ତାକୁ ଉତ୍ସର, ଉତ୍ସନୀରୁ ଜୀବ ଏବଂ ଏକଦୁଇସବୁ ପ୍ରକୃତି ଭାବୁ ସ୍ଵରୂପ ଏବଂ ତିନି ଅନାଦି ।

“ଅଜାନେକା” ଲେଖକ ଶୁକ୍ଳକୃଷ୍ଣାଂ ବିଷାଃ ପ୍ରତାଃ ସତ୍ତ୍ଵମାନାଂ ସରୁଗାଃ । ଅଜାନେକା କୁଷମାଣୋଽନୁ-ଶେଷେ ଜହାନେନାଂ ଭୁକ୍ତ ଦ୍ୱେଗମଜୋନଙ୍କ ॥”

ଏହା ଶୈତାଶ୍ଵରବେଷପନ୍ଥଦର ବିଜ୍ଞାନ । ଏଥରେ ସ୍ଵପ୍ନ ବୋଲ ଯାଇଥିଲୁ ଯେ ପ୍ରବୃତ୍ତି, ଜୀବ ଏବଂ ପରମାୟୀ ଏ ତଥ ଅର୍ଥାତ୍ ଏମାନଙ୍କର କେବେହେଁ ଜହ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ଏନାକେ କେବେ ଜହପରିହାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ଗିନିହେଁ ସମ୍ବୁ ଜୀବତର କାରଣ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କର କେବେ କାରଣ ନାହିଁ । ଅଥ ଅୟକ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାରବାର ପ୍ରପ୍ରାର୍ଥନା ନାହିଁ । ଏଥରୁ ସ୍ଵପ୍ନ ଜଣ ଯାଉଥିଲୁ ଯେ ହୁଏ ଜତ ପଦାର୍ଥ ପରମାୟୀରୁ ସମ୍ମାନ ଦିଲୁ । ଯାହା ପ୍ରକୃତି ଜାଗା ସ୍ଵକ୍ଷରତାକ ଲ୍ଲାନ ଅୟକର କରିପାରେ ନାହିଁ । ସୁରବାଂ ପ୍ରସ୍ତରର ମୁହିଁ ଗଢି ତହିଁରେ ପରମାୟୀର ଅବୈଷ କରିବା ମହାତ୍ମମର ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ତହିଁରୁ ଫଳ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାର ଅଶା କରିବା ଦୁଷ୍ଟାନ ମାତ୍ର । ଏଣୁ ପୁରାଣର ତ୍ୟାଗ କରି ସଙ୍ଗକାରୀ ବେଦର ଅଶ୍ଵ ଦେଇବା ଶୈତାଶ୍ଵର ।

ନିମର୍ଗ :

କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବିଦ୍ୟୋହ ।

ସପ୍ତମ ପରିଚେତ ।

(ଶଶୀ ପର୍ବତୀପ୍ରିୟା ପାଠମହାଦେବୀ)

ଷତାବ୍ଦ ଭଞ୍ଜକର ପ୍ରଥାନା ମହିଷୀ ଶଶୀ ବନ୍ଧୁପ୍ରିୟା ପାଠମହାଦେବୀ ଏକ ଅସାଧାରଣ ଚୁପ୍ରବୁଣ ସଜ୍ଜନା ରମ୍ଯୀ ଥିଲେ । କ୍ଷତିଯୁ ତନୟ ଯୌବନର ସାମା ଉତ୍ସତ୍ୟ ଚୋଇପଲେହେଁ ସୌନର୍ଦର୍ଦ୍ଧର ଦ୍ୱ୍ୟାତ ଅଙ୍ଗରେ ପରିଷ୍କୃତ ହେଉଥିଲ । ଦାଳ ନେତ୍ରୟକଳରୁ କ୍ଷତିଯୁ ତେଜ ପ୍ରତିକାର ହେଉଥିଲ । ଏପରି ରମ୍ଯୀ-ରହୁ କରେ କରି ଗଢା ଅଗଣ୍ୟ ପରମ କରିବାନ ମନ୍ୟଥିଲେ ଏବଂ ସକଳ ଦୁରୁଷ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଶକ୍ତିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଭାବୁରୁ ପରମର୍ମାଣ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଭଗବାନ ସେମାନଙ୍କ ଏହି ବାଳକ ସଜ୍ଜର ଉତ୍ସବ୍ୟକ୍ତାଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ଏକ କୋ ପୁତ୍ର ସକାନ ଦେଇ ନ ଥିବାରୁ ଉତ୍ସବ୍ୟ ଦିନତଃ । ସାରରେ ନମଗ୍ନ ଥିଲେ । କଥା ଛୁନରେ ଉତ୍ସପିତା ହେଲେ, ଶଙ୍କା ମୟୁରଭଙ୍ଗାନ୍ତପ

କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦେବକର ଜନନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଗ୍ରେଟ ବାପୁ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିରନାଥଙ୍କ ରଙ୍ଗକୁ ଯୋଗ୍ୟତା ଶହଣ କରି ଶକ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିବାର ମାନସ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏବେ ଏତଦର୍ଥେ ମୟୋରକଞ୍ଚାୟପରିଙ୍କର ସମ୍ମତିମୂଳକ ଅଭିନନ୍ଦ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ । ଶର୍ତ୍ତାନ୍ତରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କଲେ ଏ ବାସନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧରିବାର କରିଥାନ୍ତେ । ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ଛାତ୍ର କରିବାର ଅଧିକାରୀ, ତହିଁର ଫଳାଫଳ ଜ୍ଞାନପଦ୍ମରଙ୍କର ଛାତ୍ର ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଅଧୃତିକା ସଣୀ ପୁର ସ୍ନେହରୁ ବନ୍ଧୁତା ହୋଇ, ପିତାମାତାହାନୀ କେତେକୀ ନାମୀ ଏବଂ ଗୋଟି ବାଲକାକୁ ଜନ୍ମାନ୍ତିରେ ଶୈଶବରୁ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ଗତିଜାତ ସଜବାରୀର ଜୀବନୁମ ପ୍ରଥାନ୍ତାରେ ଶାତବାହୀରେ ଅନେକବୁଡ଼ି ଏ ବାଲକା ପ୍ରତିଗାଲତା ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକୀ ମଣିକର ସମୟକ ସ୍ନେହପାତ୍ରୀ ଥିଲା । ସଜକର ବିଶ୍ୱୋଗବାର୍ତ୍ତ ପ୍ରାଣୀ ଦିବସରୁ ଶାତବର ସବ୍ଦା ମୁଖ୍ୟ ନିପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ପରିଚିରିଟା ମା ବିକା ପୁନର୍ବାର ଶାନ୍ତିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ହାସନ୍ଦୂରୀ ଦେଖିବା ସଜାଣେ ତାଙ୍କର ନିର୍ମାନର ଅନେକ ଉପାୟ କରୁଥିଲା । ମାଧ୍ୟମକୁ ବହିଲା—

“ଦେବୀ ! ବାହାବର ଯହା ଛାତ୍ର ଥିଲୁ, ହୋଇଥିଲୁ ଅଭିଭାବର ଯହା ଅନ୍ୟଥା ହେବ ନାହିଁ । ତେବେ ଅକାରଣ ଦୁଃଖ କରି ଅପଶାକୁ କ୍ଲେଶ ଦେଇର କିଣ୍ଟିଯୋଜନ । ଏହି ବିଜାଳ ସଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନେ ଛେଉଣ୍ଡରି ଛମୁକର ମୁଖ୍ୟେଷ୍ଟା କରେ ରହିଥିଲୁ । ସମୟ ପାଇଁ ଓ ଦ୍ୱାରା ମାନଙ୍କରୁ ଭୂଷା, ଦ୍ୱାରା ସାନାଳ ଜୁଆନ ଅନ ପ୍ରତା ପ୍ରତ୍ୟେ ଶମୁକର ଅଦେଶ ଅନେକରେ ସିଂହନାରରେ ଆଗାମକ କରୁଥିଲୁ ।”

ଶଣୀ ସର୍ବଜାଗର ତଥା କରେ ଜିଜ୍ଞାସିଲେ “କଷ୍ଟନ୍ତୀ ସର୍ବାର ରହାକର ଅସିଥିଲୁ ?”

ଶଣୀ—“ଅସ୍ତି, ହଁ, ତୁଁସ୍ତା ସର୍ବାର ନାହିଁ । ଏହି ଛୁଟୁଁ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ଅସିଥିଲୁ ।”

ସର୍ବାର ରହାକର ସିଂହନାର ଶଳବାଟୀର ସହିତ ଏଗଲି ଘନଶୁ ସମ୍ମର ଯେ ତାଙ୍କର ଅନୁଧ୍ୟର ପ୍ରତିବଶ ଅନ୍ତରିଲ ଥିଲା । ଶାତବର ଆଜ୍ଞାମାନେ ସେ ଅନୁଧ୍ୟର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶାତବର ଯଥାବିହିତ ଅଭିବାଦନ କଲାଇଥିଲୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅସମରେ ଉପବେଶନ କରି କହିଲେ—

“ବର୍ତ୍ତମାନ ଶମ୍ଭୁ ବ ଅଦେଶ ହେଉଥିଲା ।”

ଶଣୀ—“କେନ୍ତୁରର ଗର ଶୂନ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏହାଠାରୁ ଶକ ବାଣୀର ଅଭ ଅସ୍ତର ବି ବିପତ୍ର ହୋଇପାରେ ?”

ରହାକର—“ଏପର ସମୟରେ ବେବର୍ଷ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଧଳ ଚାହାନ୍ତି ?”

ଶଣୀ—“ସେ ଅନନ୍ଦପୁରରେ ଥିଲେ, ଶୁଣାଯାଉଥିଲା, କଟକ ଯାଉଥିଲାନ୍ତି । ସେ ବଜ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରକାଶର ଲୋକ ତାଙ୍କର କମଳିବ ଅଛିସେ ଜାଣନ୍ତି ।”

ରହାକର—“ବର୍ତ୍ତମାନ ତେବେ କଣ କର୍ବା ?”

ଶଣୀ—“ବୁନାବନ ଭଞ୍ଜକୁ ଯୋଗ୍ୟ ପୁର ପ୍ରଫଶ କରିବାର ମହାଶକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ମର୍ତ୍ତୁ ଛାତ୍ର ଥିଲା । ମହାଶକ୍ତା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତୁ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ଦେଇଥିଲାନ୍ତି । ପ୍ରୟାଗରେ ମହାଶକ୍ତା ଏହି ଅନ୍ତରାୟରେ ଏକ ଆଜ୍ଞା ପଥ ଲେଖି ଯାଇଥିଲା ।”

ଶଣୀ—“ମରାଶକ୍ତର ଛାତ୍ର ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ସମ୍ମଦ୍ରୋହବେ ଢାଳମାୟ ।”

ଶଣୀ—“ତାହାହେଲେ ସକଳ କଥା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ, ବୁନାର କଟ, ସେମାନଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ କଟ ବୁନ୍ଦ ।”

ରହାକର ସିଂହ ଅନୁଧ୍ୟରରୁ ନିଷ୍ଠାନ୍ତ ହୋଇ, ସେ କେବେ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀକୁ ସମ୍ମୋଧନ କରି କହିଲେ—

“ଉତ୍ତର ସର୍ବାର ଓ କେନ୍ତୁରରୁ ପ୍ରଜାବର୍ଗ ! ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପିରୁଶାମଧ୍ୟ ମହାଶକ୍ତା ପାପାଶରଭଞ୍ଜିବେବ ଶ୍ରୀକୃତିମକୁ ବିଜେ କରି ପ୍ରୟାଗ ଜର୍ଦ୍ଦରେ ମାନବଳୀଙ୍କୁ ସମ୍ମରଣ କରିଥିଲାନ୍ତି । ଏହା ଅପରମାନଙ୍କର ଅଦ୍ଵିତୀୟ ନୂହେ । ମହାଶକ୍ତା ଓ ମହାଶକ୍ତର ଜର୍ଦ୍ଦକାଟ

ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ରହିଲେ ଜେଳମ୍ଭୁ ଦାସ୍ତିଆ

ପଞ୍ଚୀ ଯୁବକ ସକଳେ ।

ବାଦକ୍ଷେଳ ଶାଶ୍ଵତ-ଧାନତ୍ତ୍ଵା

ଅବା ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ଗେଲ

ଖେଳଥାନ୍ତି ଜଳ-ରାତରେ ଶିଶୁ

ହୋଇ ଦାଣେ ଏକମେଳ ।

ପ୍ରାଣେ ପାତଚ ଥମ୍ ପରିଷ ସଧୁଳ

ଦୁଃଖାଜନ-ପ୍ରାଣଧନ,

ସ୍ଵାଦୁ ଥାର ତେଣେ ଦୂରୁଁ ପକ୍ଷ ଫଳ

ଦିଶେ କେତେ ତୋରବନ !

ରତ୍ନ-ପାହାନ୍ତାରୁ ଦୁଃଖୀ ପଞ୍ଚାବସୀ

ଅମ୍ ସାର୍ଦ୍ଦିନ୍ତି ଯାଇ,

କଷ୍ଟରେ ଦୁଶ୍ରେ ସଥବ ପାଥନ୍ତି

କିମ୍ବିବାକୁ ଥକ କାହିଁ ?

ବର୍ଷା ।

ନିର୍ବିକାଶ ପ୍ରାପ୍ତମ ଅନ୍ତରେ ବର୍ଷା ରହୁ,

ଦରସେ ନେଇ-ଥସର,

ଦୁନ୍ତ-ଓଳିଥ ଫିଠାଇ ବୃଷକ

ମେଲିଏ ଅଣ-ପଶବୀ ।

ଦୋର ବର୍ଷା ଦିନେ ଉଛ ଆକାଶରେ

ଗଜା ବିଭବର ଶୋଭା,

ପଦ୍ମତ ଶିଖରେ ଧୂମାଳିଥ ମେଘ

ଦିଶେ ଅଛି ମନୋମେହ ।

ପର୍ବିଲୁ ଅଷ୍ଟାତେ ଦୋଷର ଆକାଶରେ

ବର୍ଦ୍ଧମ କଳାହାତ୍ରିଆ,

ତଳ ଉପାତ୍ରଣ ଦିହ ଜମି ବାତି

ଲଗାନ୍ତି ରଣୀ ମାତ୍ରିଆ ।

ମାତ୍ରିଆ ବାତର ତର୍ପାଣ ବାତେ

ତାଳ ପଢର କଅଳ,

ସେ ବାତ ଉପରେ ମାତ୍ରର ସଘନେ

କେତେ ଜାତ ଫୁଲ ଫଳ ।

ଅକୁନକଜଡ଼ା ହକାଳିଆ ବାତେ

ମାତ୍ରର କୁଆମରତା,

କେହି କେହି ଲଗେ ପୋଡ଼ିଲେ ନଧୁର

କେହି କେହି ଲଗେ ପିତା ।

ଏହିପରି ହିନା ଏବ ଗନ୍ତୁ ମାଧ୍ୟ

ଅସ୍ତିରେ ଖାତିକ ଜନ୍ମ,

କେହି କେହି ସାଧୁ ସୁଜନ ହୁଅନ୍ତି

କେହି ବା ଧାପା ହୁର୍କିଲୁ ।

ଦକ୍ଷତାତି ଶୁଣି କାଳିଶହାତ୍ରିକୁ

କାଙ୍କଣ ମାତ୍ରର ଗଜା,

ସଲବ ବାଜକୁ ମତାଏ ବୃଷକ—

ଦରଣୀ ଦେଇଣ ରଙ୍ଗା ।

ଫଳର ଏକାଳେ ନେଉଥ ପିଜୁଳ

ପିଅର ଥତ କାକୁଡ଼,

ବୋଇବକଣାରୁ ବରଗତା ହୁଇ

ରଙ୍ଗା ପିତା ଯାଏ ରୁଦ୍ଧ ।

ପିଦା ବାତେ ଫୁଲେ ଲେନ୍ତି ଜନ୍ମିପୁଲ

ତୋର ହଳଦିଆ ବନ,

ଦିନର ଯେଷନ ତର-ବିନଗିତ

ତାରବ ଲାଲ ଗଗନ ।

ଜନ୍ମିପୁଲ ତୋଲ ଶିଶୁ ଗାଥାତ୍ରି

“ଜନ୍ମିପୁଲ ଠୋଡ଼ ଠାଅ,

“ଚୁଟୁଆ ମୂର୍ଖ ଯେ କହି ଯରୁଥାନ୍ତି

“ରାତର ମୁଠ ଦେଇ ଯା ।”

ତୋର ଗୋର ବନ ହଳଦିଆ ଦିଶେ

ଜନ୍ମିପୁଲ ଫୁ,

ବାସି ହୋଇଗଲେ ମତ୍ତକ ଯାଏ ଯେ

ତା ଜୋଗୁ ଲୁଚେ ।

ଏହିପରି ସିନା ରୂପ ଯରୁବନ

ଅସ୍ତି

ଆଜି ତୋଷ ଗୋଷ ଶୋଭାର ପସବା

ରହୁଁ ରହୁଁ କାଲି ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରମାର ରୂପ ରହିଥାଏ ହୁଳି

ପ୍ରଶନ୍ତି-ମାନସ-ପଟେ,

ଅସ୍ମମିତ ରହ-ପ୍ରତିବିମ୍ବ ଯେଦେ

ଇନ୍ଦ୍ର-ସୁଧାଷିକୁ-ତଟେ ।

ଏହିକାଳେ ହୃଦ ଅଷ୍ଟାରୂଥ ଫଳ

ଶୋକେଇକୁଣ୍ଡଇଫୁଲ,

ଅଗବଥୁ ଡାଳେ ମତମତକାର

ପିଲାଏ ବୁଝନ୍ତି ମୂଳ ।

କର୍ରି ଆ ଗଛରେ ଶିଥାବାର ଲଈ

ମାତ୍ର ବସେ ବାଘପତି,

ଅସି ରାତ୍ରେ ବାର ହାକୁଟ ମରଇ

ଦୋର ଗରଜନ କର ।

ନଳିତା ହୃଥର ମଧ୍ୟ ଘିତା ଦୁଇ

ନାଲୁ ଧଳା ଦୁଇ ବନ,

ନଳିତାରୁ ମିଳେ ଖୋଟ କାହିଁରିଆ

ଦିଲ୍ଲିପୁର ଗଣ୍ଠିଧନ ।

ବିଲ କିଥ ବଣେ ନିବଜ୍ଞ ବନ୍ଧୁକେ

କିଥ ଫୁଟ୍ ମହବର,

ବିନଦୀ ପରା ଲୁଚେ ସେ ଉଢ଼ାଳେ

ବାସ ତାର ଚହଟିର ।

କୋର ପୋଖରୀରେ କୁମୁଦ କଞ୍ଜାର

ପୁନାଗ ମାଳଙ୍ଗ ଜାଞ୍ଜ,

କାର୍ମିନ ଚଞ୍ଚା କରୁଣାକ

ଫୁଟେ ଫୁଲ ନାଲା ଜାତି ।

ପ୍ରବଳ ପବନ

ଉଡ଼ାଇ ନିଏ ବହନ,

ବସାରେ ଦୋହଲ

ଦାସୀ ରବେ ଦନ ଘନ ।

ଗାଥନ୍ତି ଧୂଳକେ

“ ହୋଓ ରେ ବାଇଥ ହୋଓ

“ ଯେଉଁ କଥାରେ ବହୁତ ଧାନ ରୁ

“ ସେହି କଥାରେ ଶୋଣେ ।”

ବାସୀ ଚତାଇର ବିଷ ଯଇଛି ସେ

ବାଥ କଲେ ଦୋହଳୁଛି,

ଉଚ ତାଳଗଛ ବାହି ବିତାରେ

ବସା କରିଅଛି ଲୁଚ ।

ଆଜୁ ବୁଦ୍ଧାମୁଳେ ବସି ଗା ଏ ଗୀତ

ଆନନ୍ଦେ ଘରଚଟିଆ,

ଦେଇଲାଥସିଙ୍କୁ-ଫୁଲେ ଗା ଏ ବସି

ରଥ୍ର ଫୁଲରସିଆ ।

ହୁଲଦିଅ ଫୁଲେ ତୋଷ ଚଉଦିଗେ

ଦୁଇର ନାଗଫେଣିଆ,

ବଜ୍ରବାଜ ପରି ବଚିଛୁ କେତଙ୍ଗା

ଦିଆ ବାରବରଣିଆ ।

ବଳ-କାମ ସାରି ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ

ବାହୁଦର ଚଣ୍ଠା ଘରେ,

ପୋତପିଠା ମୁଣି ଗାଇ ମହାୟଶେ

ବସିବ ଚନ୍ଦ୍ର-ମୁଣ୍ଡରେ ।

ନିରଞ୍ଜ ବନସ୍ତ୍ର କରେ ରତ୍ନମତ

କିଏ ସେ ଭଙ୍ଗଇ ଜାଳ,

ବଗ ଢାକ ଦେଲୁ ଶୁଣ ଲେ ବଗୁଳି

ଶତ ହେଲ ଯିବା ଗଲ ।

ବେଳ ନନ୍ଦ କରି କୃଷକ-ଘରଣୀ

ମା ଏ ଲଗୁଆଣ କରି,

ମେଲାଏ କୋଠାରେ ତା ବାଜୁଥ ହିଅ

ପିଲ ଭାଇ କୋଳେ ଧରି ।

ବରଣା ରତ୍ନରେ ମେଘ ଉତ୍ତାଜରେ

ଶର ନ ଦିଏ ଦର୍ଶନ,

ଜନ୍ମି ଫୁଲ ଫୁଲ ଦେଖି ବଧୁଗଣ

ଚନ୍ଦ୍ର ଲଗାନ୍ତି ବହନ ।

ନେମ ଲୁଚେ ଯେବେ ମୁହଁ-ଅନାରରେ

ଉଠେ ସନ୍ଧାନାପ ଜଳ,

କୁନାବଣ୍ଣ-ପାଶେ ସଞ୍ଜ ଦେଇ ସାରି
ଲଗାନ୍ତି ବଧୁ ଏ କୁଳ ।

ସନ୍ଧ୍ୟା-ଆକାଶରେ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରମାପ
କେମନ୍ତ ବୁଢ଼ିର କଣେ,
ରହ୍ମାଳମଣି-ଶାଖାରେ ଜଡ଼ଭାବ
ଶୁରକ ମାଣିକ୍ୟ କି ଯେ ?

ଦୂରୁଁ ପଥକର ନିର୍ବାଶ ନିର୍ମଳେ
ପ୍ରଦୋଷ-ପ୍ରମାପ-ଶୋଘ,
ପଞ୍ଚୀ-ସୀମନ୍ତମା-କର-ପଞ୍ଚୀରେ
କେମନ୍ତେ, ଧୂମନୋଲେଖ ।

ମୃଦୁଭାତାଘାତ ମନ-ଆନ୍ଦୋଳନ
ଦୀପଶିଖା ଶୋଭାବନ,
ମୃଦୁଗର ଯୋଗୁଁ ପୁରୁଷବନ୍ଧୋତ୍ସ—
ବେନି ମୃଦୁ ନିସ୍ତରନ ।

ବ୍ରାହ୍ମାଚରେ ବାଲା ଅଗଲ ଦ୍ଵିଲତା—
ଅପାଙ୍ଗ ଢାଳିଲ ବେଳେ,
କୁକୁରମନ୍ତ୍ରର ତା ଅଜୟଷ୍ଠିରେ
ଲବଣ୍ୟର ଶ୍ରୀପୂର୍ଣ୍ଣ ମେଳେ ।

ସୁଦ୍ରୀକାଷାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣକମଳ
ମଣିମୁଖାଲରେ ହୋଲେ,
ସରେକେ ଶଃପଦ ସମ ମୁଖପଦ୍ମେ
କେନି ନାଲନେବ ତୋଳେ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରମାପ ବେନି ନାଲ ନେବ,
ନିରାଜ ବନ୍ଧୋତ୍ସ ବେନି,
କିଏସେ ସୁନ୍ଦର କେ ସୁନ୍ଦରତର
ତୁଳବ କବି କି ଘେନି !

ଚୁଲିମୁଣ୍ଡେ ବସି ଦରିଦ୍ର କୃଷକ
ପୁର ଜୀବା କୋଳେ ଧରି,
କୃଷକ-ଘରଣା କଥା ଶୁଣୁଥାଏ
ଉନ୍ନା ବଢା କାମ କରି ।

ନଈବର୍ତ୍ତ ଛଳେ ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ଆସିଥିବା
କାଠ ଥାଏ ଅମୁଲିଥା,

ଚୁଲିରେ ପଞ୍ଚଶ ଜଳୁଥିବାବେଳେ
ହେଉଥାଏ
ବନ୍ଦିଦିହିମାନ ଶୋକାର୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରନ
କାନ୍ଦେ କି ବିନାଶ ଦୁଃଖ
ସୁର କାନନର ଶଖମ ମାରୁ-ଅକ୍ଷେ
ଶୋଭା-ଯୌବନ-ସୁଖ ।

କାହିଁ କୁଠାର ପ୍ରକୋଷ୍ଟ-ଭୋଗରେ
ମିଞ୍ଜି ମିଞ୍ଜି ଛଳେ ଦ୍ୱାପ,
ପ୍ରମାପ-ଅବୁରେ ଜନମା-କୋଳରେ
ସୁତ ତା କୁଳପ୍ରମାପ ।

ପ୍ରାଣର କୁମର ପିଠି ଗୁପ୍ତଭାଇ
ଶୁଅନ୍ତି ଜନମା ଧୀରେ,
ଶିଶୁ ଜନକର ମଧୁର ମୁରତ
ନାଚର ତୁଦ ମନରେ ।

ରୁନି ରୁନି ସ୍ଥନେ ଗାଉଥାନ୍ତି ମାତା
“ହୋଓରେ ବାସ୍ତା ହୋଓ,
“ଯେଉଁ ନିଅଶରେ ଗହଳ ଥାନ ତୁ
ସେହି ନିଅଶରେ ଶୋଓ ।”

କରିଶ ନିରାଜ ବିଦେଶରେ ପରି
ଅସରୁ ଥାନ ତାଶରେ,
କିନ୍ତୁ ସଞ୍ଚ ଯୋର ଦୁଃଖେ ପୂଜୁଥାଏ
ତା ଛବି ପ୍ରାଣ ମନରେ ।

ନିଶ୍ଚାଥର ବାତ ବର ଥଣେ ଗୀତ
ଶୁଭେ ନିଶାଗରକନ,
ଶାର୍ଦ୍ଦିତଳ-ଦୃଢ଼ା ଅତ୍ରେ ଶୁଭୁଥାଏ
ବିକଟ ଫ୍ରେଶ୍ରୁ-ଦୃଢ଼ା

ସେ ଶବ ଶୁଣନ୍ତେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ ସୁଧା
ଶିଶୁ ଉଠଇ ଚନ
ବୋଲିଣ “ମୋ ଧନ୍ତା” କରନ୍ତି ଚୁମ୍ବନ
ମାତା ଶୁଣିକୋଳେ
ଏବେ ମରକର ଶୁଣ୍ଣ ଶୁଣ୍ଣ ସ୍ଥନେ
ପଞ୍ଚର ।

ଅଜି ତୋଏ ହେବା କବାଟ-କିଳବା

ପରେ ଶିଶୁର ଶୟନ ।

ଶର୍ଲୀଯାଏ ବୁଦ୍ଧମ କି ଅଛି ଜୀବତେ

ଅଛେ ତା ମୂରଗ-ସୁଖୀ,

ଆଜିନ୍ତା ଅକ୍ଷୟ ଅମୃତ ଜ୍ଞାନ

ପିଇ କି ମେଘାର କ୍ଷୁଥା ।

ଅଛି ଜୀବତରେ ନାନା ସ୍ନେହ ପ୍ରାତି

ଯା ଯୋଗୁ ମୂରଗ ଧର,

ନୀରୁଳ ନିଃଶାର୍ଥ ମାରୁପ୍ରେଷ ପରି

ଅଉ ବେହି ନୁହେ ପର !

ଅଛୁ ପ୍ରୀତି ସଙ୍ଗେ ବରଗ ସଂଶୟ

କୁସୁମେ କଣ୍ଠକ ପରି,

ବଣେ ପ୍ରାତି ଚୂପ-ଗୁଣ-ଅନୁଭୂତେ

ପ୍ରିୟଦେଖେ ଯାଏ ସରି ।

ଦୁଃଖ ପାପେ ସବ ସଂଧାରିକ ପ୍ରାତି—

ଶାଶ ପଢ଼ୁଯାଏ କଣା,

ଦେହ ମାରୁପ୍ରେଷ ଦୋଷଗୁଣେ ସମ

ନାହିଁ ତାହାର କଳନା ।

ବରଶାରେ ପୁଣ୍ଡି ନନ୍ଦ ସୁଷ୍ଠରିଣୀ-

ଗମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀଷମେ କଣା,

ପ୍ରାଦୃତେ ନିର୍ଦ୍ଦାସେ ସମାନ ସେ ସିରୁ

ନ ହୁଏ ତାର କଳନା

—o—

ପଞ୍ଚାଗମେ କର୍ଣ୍ଣାସ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀରାମ ଗମ୍ଭୀର ଦଶାଥେ

ଯୋଇର ଗଗନେ ଘନ,

ଶ୍ରୀରାମ ବହୁର ହିତୋଳ

ତତ୍ତ୍ଵପତ୍ର ବକଳନ ।

ବହୁ ବହୁ ଘନ ଈଯ ଈଯ ସିନେ

ଚରଦିଗେ ଘନେ ତଳେ,

ସୁଷ୍ପୁତ୍ର ସଜ୍ଜନ ; ପ୍ରେତିଶ ଗବାଷ

ଭବଲଇ ସୁନିଶ୍ଚଳେ ।

ଚମକେ ଦାମିଲା ରେତି ଶ୍ରାନ୍ତ-ଦେହି

କୁଳଶି ଦିଗ ଶନ୍ତି,

ହର୍ଷରେ ହରି ଘନ-ମାର-ଥାର

କକୁର ପ୍ରତିଧୂତ ।

ସଦାଦିନ ମୁଁ ଯେ ବରଶାର ରଙ୍ଗ

ମେଘ ଦେଖି ଫେରେ ମନ,

ହର୍ଷର ଶବଦ ପ୍ରମିଳ ହେଲେ ମୋ

ବିମର୍ଶ ଦୂର ବଦନ ।

ବହୁ ଦିନେ ଦେଖି ପ୍ରିୟ ମିଥେ ମୋର

ଭବମଗ୍ନ ହେଲ ତତ୍ତ୍ଵ,

ଅର୍ପଣା ଅଞ୍ଚତ ପଟଳା ହୁବଧୂ-

ଅନ୍ଦରେ ସମୁଦ୍ର ।

ମନେ ପତେ ରସହ ବୈହକ ଯୁଗର

ଶାନ୍ତି ରସା ବନ,

ବହୁ-ଶ୍ରୀ ତଳେ ସୁନାତ କୁଠାରେ

ରଣିହୀ କନ୍ୟାଜନ ।

ଶାନ୍ତିପଥାବନ ସାନ୍ତ୍ର ତଚୁଲୁତା

ରୁଚିର ପଣ୍ଡି-କୁଠାର,

ରଷି-ପରିଜନ-ସରଳ-ପରାଗ

ପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଧୀର ।

ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋମ-ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରଗବ

ବେଦନ୍ତ ଉତ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣ,

ତପୋବନ ସାନ୍ତ୍ର ବହିମଧ୍ୟ

ଜାଣିକାରେ କଳ ପୁର ।

କରୁଣାମୂଳ ଏଣ-ଏଣିଲୁକ,

ଗୋ ଗୋଷୁରୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ

ହୋମଧେନ୍ତ ମୁଣ୍ଡ ରଷି-ବୁଦ୍ଧତାଙ୍କ

ଚମ୍ପକାଙ୍ଗୁଳ ସଙ୍ଗତ ।

ମକୁର

ମାସିକ ପତ୍ରିକା ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜପୁନ୍ଦର ଦାସ ଡି. ଏ. କତ୍ରୁ'ଙ୍କ ସଂପଦିତ ।

ସ୍ଵର

୧— ଅଦର୍ଶ	ଶ୍ରୀପୁନ୍ଦର	ବ୍ରଜାନନ୍ଦ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ	୫୭
୨— ଚରମଚନ୍ଦ୍ର	"	ଫଳାର ମୋହନ ସେନାପତି	୫୭
୩— ଭନ୍ଦରଭାବ କ କୁଣ୍ଡଲାର	"	ଭଗବାନ ମହାପାତ୍ର ବି: ଏ:	୫୮
୪— ଭନ୍ଦଳ କବି ଶ୍ରୀପୁନ୍ଦର			
ଫଳାର ମୋହନ ସେନାପତି	"	ନନ୍ଦକଶୋର ବଳ ବି: ଏ	୧୦୧
୫— ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ତାରଣ	"	ମୃଦୁଙ୍ଗୁରୁଥ କାବ୍ୟଲୀଠ୍	୧୦୨
୬— ଅଜାନାତ ରହସ୍ୟ	"	ଜଗନ୍ନାଥ ଶିପାଠୀ ବି: ଏ:	୧୧୨
୭— ପଞ୍ଚିତିତି	"	ନନ୍ଦକଶୋର ବଳ ବି: ଏ:	୧୧୩
୮— ଓଡ଼ିଆ ଧାରୁତର ବିଶ୍ଵର		(କ୍ରମଶଃ)	୧୧୪
୯— ଚେତନ୍ୟଦେବ	"	ପଦ୍ମତରଣ ନାୟକ	୧୧୭
୧୦— ଭ୍ରାନ୍ତବିଲାସ		(କ୍ରମଶଃ)	୧୧୮
୧୧— ପଞ୍ଚକ	"	ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ ବି: ଏ:	୧୧୯

ORISSA PATRIOT PRESS,— MAHAMADIA BAZAR, CUTTACK.

ଓଡ଼ିଶା ପେଟ୍ରୋପ୍ଲଟ ପ୍ରେସରେ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜାନନ୍ଦ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ କର୍ତ୍ତୃଙ୍କ ମୁଦ୍ରତ ।

ଓ ଶ୍ରୀପୁନ୍ଦର ବ୍ରଜପୁନ୍ଦରବାସ କର୍ତ୍ତୃଙ୍କ 'ମୂରୁର ଅନ୍ଧିଷ୍ଠ' ପ୍ରକାଶିତ ।

ଓଡ଼ିଶା ପେଟ୍ରିସ୍ଟ ପ୍ରେସ୍

ରେ

ରଂସଙ୍କ, ତେଥେ ସବଳ ପ୍ରକାର ପାରମ ଚେକ ଓ ପୁସ୍ତକାଦ ସ୍ଲର ମୂଲ୍ୟରେ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ
ନୃତନ ଅନ୍ଧରେ, ଉଚ୍ଚଲଗୁଣେ ଶପାକରଂ ଦିଅୟାଏ ।

ନାନା ପ୍ରକାର ପୁସ୍ତକ ଓ ଖୋଜନାର ଜନସମାନ ବହିଯୀର୍ଥ ଗଛିତ ଅଛି । ଉପ୍ରସାଦ କମିଶନ ସହ ମଧ୍ୟଲିଙ୍ଗ
କିମିଶନ ଯୋଗେ ପ୍ରେରଣ କରିଯାଏ ।

୧୯୧୦ । ୧୯ ସାଲର ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେଶନ ପରୀକ୍ଷା ନମନ୍ତେ ନିର୍ବାଚିତ ‘ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ’ ପୁସ୍ତକ ଏଠାରେ ବହିତହୁଏ ।

ମହନ୍ତିବାଦ ବଜାର
କଟକ ।

ମ୍ୟାନେଜର
ଓଡ଼ିଶା ପେଟ୍ରିସ୍ଟ ପ୍ରେସ୍

କ୍ଷେତ୍ରପାନ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ।

କଣ୍ଠୀତ କବି ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ତର୍ଯ୍ୟବାରକୀ ସୁଲକ୍ଷଣ
କାବ୍ୟ ‘ସୁଲକ୍ଷଣା’ ‘ସ’ ଆଦ୍ୟ ନିୟମରେ ଲିଖିତ । ସୁଲର
ମୁଦ୍ରଣ ଟେଲି ମାତ୍ର । କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂକମ୍ପାନୀ ଓ ମୁକୁର

ମୁଦ୍ରଣରେ ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ ।

ବଡ଼ ବଡ଼ ତାନ୍ତ୍ରର ଓ ବୈଦ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଡ଼
ପ୍ରଣାଶିତ ଓ ବହୁ ରେଣ୍ଟିକର୍ମକାରୀଙ୍କ ପରିଷକିତ ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧା— ଗନରଥ ଓ ପ୍ରମେହ ରେଗରେ ଏପର
ଶୀଘ୍ର ପର୍ଲେପଦ ଭିଷଧ ଅଛି ନାହିଁ । ପ୍ରସାଦକାଳୀନ
କ୍ଲାଳା ଓ ପୂଜ୍ୟାବ ବା ଅତିଗୋଲା ଜଳ ପର ପ୍ରସାଦ
ବା ଶୁଦ୍ଧିକୟ ୨୫ ଦିନରେ ନିର୍ବତ୍ତ ହୁଏ । ଏକ ଶିଖିର
ମୂଲ୍ୟ ଟ୍ରେନ୍ କ୍ଲାକ ଖର୍ଚ୍ଚ ପୁଥକ ।

ଠିକଣା— କବିରଜ ସାରଦା ପ୍ରସାଦ କବିରଜନ୍

ଆସୁବେଳାୟ ଭିଷଧାଳ୍ୟ,
ବାଲୁବଜାର କଟକ ।

ମୁଖ୍ୟ

କୃତିଗା ।

ଡାକ୍, ୧୯୨୭ ।

* ମ ସଙ୍କେତ ।

ଆରଣ୍ୟ ।

ଦେଖୁଛି ମୁପ୍ରାଣପିଣ୍ଡ ବିକଳାଙ୍ଗ ଥଚି ;
କୁମୁକାର-ଚକ୍ରଶ୍ଵିତ-ମୃତ୍ତିକା-ସମାନ
ହୋଇଥାନ୍ତା ସବ ତାହା, ଗଢ଼ି ଥାନ୍ତି ବସି
ମନୋମତ ମନୋହର ସୁନ୍ଦର ପ୍ରତିମା,
ଆହା ! ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତି ବିକଳାଙ୍ଗ ଥଚି
ନା ନା, ଏ ସୂଣିତରୂପ ରଜିବାର ନୁହେ,
ଦେବ ଭାଙ୍ଗି, ଫିଙ୍ଗି ଦୂରେ ଉପସନ୍ଧିତାର,
କିନ୍ତୁ କାହାକୁ ଆଦର୍ଶ ରଜିବ ସମ୍ମନେ ?
କିଏ ସେ ସୁନ୍ଦରତମ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଗତେ,
କିଏ ନୁହେ ଅସ୍ତ୍ରିର ? ଚିରନନ୍ଦମୟ ;
ସେକି ଅଛନ୍ତି ଏ ଧୂଳ -- ଧୂଷରତ ଧସ --
ମଳନ ବନ୍ଧରେ କାହିଁ ? ଦେଖିଛ କି କିଏ ?
ଦେଖାଇ ଦେବକ ଥରେ ଦୟାକର ମୋତେ
ସେ ତର ସୁନ୍ଦର ପଦେ କରଣ ମିନତି
କହୁବ ହେ ରୂପରଜନ, ଏତକ ମାଗୁଣି ;
ଦିଅ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦରଶନ ଥରେ ଅଳିନେବ,
ମୋହନ ମୂରତ ମୋର ହୃଦତିପଟେ,
ଗଢ଼ି ବି ମୋ ସୁଦ୍ରପ୍ରାଣ ତାର ଆଦରଶେ ।

ଶ୍ରୀ କୃତ୍ତିନନ୍ଦ ସତ୍ତଙ୍ଗ ।

ଚରମ ଚିନ୍ତା ।

ଆଶକ୍ତ ଶୁଭର କାଳ ଜୀବତ ଚେତନା,
ସମଳ ସମ୍ମରି ମାତ୍ର ଗତାନୁଶୋଚନା ।
ଜୀବନ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଭ୍ରମି କ୍ଲାନ୍ତ ମନ ପ୍ରାଣ,
ଅବଶ ରଙ୍ଗ୍ରେସ ସୁଖଶାନ୍ତି ଅବସାନ ।
ଆଶାର ସ୍ଵପନ, ମାୟା ମୋହର ଛଳନା,
ସ୍ଵର୍ଗିଲ ଜାଣିଲ ଦୃଥାଚିନ୍ତା ବିକ୍ରମନା ।
ଯୌବନ ଉତ୍ସବଦିନ ଉତ୍ସବ ଭାବରେ,
ଭ୍ରମିଛି ଅଳୀକ ସୁଖେ ଉଦ୍‌ବ୍ରାନ୍ତ ମାର୍ମରେ ।
ଭାବ ଚିନ୍ତା ଶୂନ୍ୟ ମନ ପରିଶାମ ଗତ,
ଉପସ୍ଥିତ ବିଷୟର ମନ୍ଦ ମତ୍ତମତ ।
ଜାନ୍ମିଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚରୁଦିନେ ବିଷ୍ଟାରିତ,
ତଥାପି ଜଣିକ ସୁଖେ ଚିତ୍ର ବିମୋହିତ ।
ଆସାର ସାର ସୁଖ ପ୍ରମୋଦେ ତଳୟ,
ମହା ଯୋତେ ଭସମାନ ଗତ ସେ ସମୟ ।

ଶ୍ରୀ ପକାର ମୋହନ ସେନାପତି ।

— ୩୫୩ —

ଉନ୍ନତ ଭାବ କି କୁଷଂସ୍କାର ।

ମନୁଷ୍ୟ ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ବଳରେ ପଶୁଠାରୁ ଶେଷ । ଏହି ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ବଳର କ୍ଷମୋତ୍ତବ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଦିର ସର୍ବତାର ନିଦାନ ଅଟେ । ପ୍ରକୃତରେ ସର୍ବ ଓ ଅସର୍ବ ଜ ତିକ୍ତ ଭୁଲନା କଲେ ଦେଖାଯିବ ଯେ ସେମ ନଳକୁ ଗ୍ରହେଦ କେବଳ କେତେକ ମାତ୍ରାରେ ଚାରିରେ ଅଧ୍ୟୁଷିତ । ସର୍ବତାର ମାନେ ନିଜର ବିଭିନ୍ନ ଚୁଚ୍ଛବଣତଃ ଭିନ୍ନ, ପ୍ରକାରର ଅଭିବର ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ଏବଂ ନାନାବିଧ ଭୂପାୟରେ ସେ ସମସ୍ତ ଅଭିବର ଦୂରାକରଣାର୍ଥ ସତତ ଚେଷ୍ଟିତ ଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତର ଚୁଚ୍ଛ ପୁଥକ୍ । ସେହିହେତୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତର ସର୍ବତାର ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ପୁଥକ୍ । ବିଭିନ୍ନ ଜାତ କାହାଙ୍କି ଏକ ଜାତର ବିଭିନ୍ନ ସମୟର ଚୁଚ୍ଛ ମଧ୍ୟ ପୁଥକ୍ ଥିବାର ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସେହି ହେତୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ପୁଣରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସର୍ବତା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର କରୁଁ । ଏକ ଜାତର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନ୍ୟ ଜାତର ସର୍ବତା ବଞ୍ଚଇବାର ପ୍ରଣାମୀନ ହେଲେହେତେ ତାହା ଯେ ସର୍ବତା ନୁହେ ଏମନ୍ତ ବେଳିଆଇ ନ ପାରେ ।

ଅୟୁଦେଶରେ ପୁରୁଷକାଳରେ ସର୍ବତାର ସେ ଅଦର୍ଶଥିନ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ନ ହିଁ । ଯବନମାନଙ୍କର ପୁନଃ ଆକଷମଣି-ବଣତଃ ହିନ୍ଦୁମାନେ ବହୁଦିନ ଯୁଦ୍ଧାଦିରେ ବ୍ୟାପୁତ ରହି ଅବଶେଷରେ ସ୍ଥାନିତା ହରାଇଲେ । ଯବନମାନଙ୍କର ଭୂଷଣ ଅତ୍ୟାଗୁରରେ ପ୍ରୟାତ୍ରିତ ହେଇ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରାହ ବ୍ୟବହାରରେ ନାନାବିଧ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ପର୍କିତ ହେଲା । ସ୍କୁଲତଃ ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବତା ହିନ୍ଦୁରାଜାର ପୋଷକତା ନ ପାଇ କ୍ଷମେ ଶାଶ୍ଵତ ଓ ଅଙ୍ଗମାନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମାଜ ବନ୍ଧନ କ୍ଷମେ ଶିଥୁଳ ହେଇ ସେ ସମସ୍ତ ଉଦ୍‌ଦିତ ଭାବଗୁଡ଼ିକ ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବତାର ମୂଳ ଭିତ୍ତି ପିପେ ବିଦ୍ୟମାନ-ଥିଲୁ ଏବଂ ଯାହାର ସରଣି ବହୁ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେଲା ଓ ଅପର କେତେକ କବି-ଶିଖି କଲା । ପରେ ଇଂସକ ରାଜଭିତ୍ତରେ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ବଣତଃ ଦେହ ପୁତ୍ରକ ମାନରୁ ମାନତର

ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଶ୍ଵେଷଣ-ପରାଯନ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ-ସର୍ବତା ଉତ୍ସାହ ଶିଖା ବିଷ୍ଟାରର ସଙ୍ଗେ, ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭାବ ବିଷ୍ଟାର କର ଯେଉଁ ଧର୍ମନାତ, ସଜନାତ, ଅର୍ଥନାତ, ସମାଜନାତ ପ୍ରଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବତା ଗଠିତ ହୋଇ ସାଧୀନ ହିନ୍ଦୁଭାବ ପ୍ରଥାଦରେ ପରପୁଷ୍ଟ ହେଉ ଥିଲା ସେହି ସମସ୍ତରୁ ବିଶ୍ଵେଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୂର୍ବ ଅର୍ଥନାତର ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଧର୍ମନାତର ଅନୁଭୂତ ହୋଇ ପ୍ରଭନ୍ତରବରେ ସ୍ତ୍ରୀ କାର୍ଯ୍ୟ କର ଅସୁଖଲୁ ଏବେ ବିଶ୍ଵେଷଣ ପରାଯନ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସର୍ବତା ତାହାକୁ ଧର୍ମନାତର ଅନୁଭୂତ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହେଲା । ଫଳତଃ ଅର୍ଥନାତ ଧର୍ମନାତ, ପ୍ରଭନ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟଶୈଖିମାନ ପରାଯନ ଠାରୁ ବିକ୍ଷିତ ହେଇ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ଭାବାପକ ସର୍ବତାର ଏକ ନାତର ଅନୁଭୂତ ଅପର ନାତର ଗୁରୁତ୍ୱସମାନ ସମ୍ୟକ ଅଲ୍ଲେଜନା କର ପାରିଲେ ଜାହାଁ । ସୁତରାଂ ଏକ ନାତର ସେଉଁ ଉଦ୍‌ଦିତ ଭାବଗୁଡ଼ିକ ଅପର ନାତରେ ଦୟିଷ୍ଠ ଥିଲା ତାହା କୁଣ୍ଡାର ନାମରେ ଅଭିହତ ହେଲା ।

ଯାହା ହେବାର ହେଇଥାରୁ ଅଟକ ଘଟନାକୁ ଥାରୁ ଅମ୍ଭେମାନେ ଫେରଇ ଥାରି ପାରି ନାହାଁ । ଅଧୁନା ଏତର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କର କିଷ୍ଟକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି କି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସର୍ବତାର ସେଉଁ ପ୍ରେରଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଭିତ୍ତରେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଥଳ ପ୍ରବାହତ ହେଉଥାଇଁ ଏବଂ ଯାହାର ତାତିର ଶକ୍ତି ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ର ମଜ୍ଜାଗତ ହେଇଥାଇଁ, ଏକାବେଳକେ ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗତ କରିବା ଅସମ୍ଭବ, ମଧ୍ୟ ବାହୁନାୟ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ମୋହିବ ବିଷ୍ଟାର ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଅବଶ୍ୟକ । ଏହି ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ସର୍ବତା ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏତାବୁଣ୍ଡ ପ୍ରଭାବ ବିଷ୍ଟାର କରିଥିଲେ-ଦେହେ ଏହା ବିଦେଶାଗତ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାକୁ ନିଜର କଟି-ପାର ନାହାଁ । ସେପରି କୌଣସି ଏକ ଦେଶରୁ ଥାନାତ ଉଭୀଦ ଅପର ଦେଶରେ ତଦ୍ବୁଧ ଫଳପ୍ରଦ ହେବା ଲାଗି ପ୍ରଥମ କେତେ ପୁରୁଷ ତାହାକୁ ସେହି ଜଳବାପୁରେ ଅଧ୍ୟସ୍ତ ହେବାକୁ ହୁଏ ସେହିପରି ଏହି ବିଦେଶାଗତ ସର୍ବତା ଅମ୍ଭର ନିଜର ହେବା ପାଇଁ ବହୁଦିନ ଏହି ଜଳ-ବାପୁରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତମୋର ଏତକେଣିଷ୍ଠ ସର୍ବତାର କେତେକ ଭୂପାଦାନ ସହିତ ମିଶ୍ରିତ ହେବା ଅବଶ୍ୟକ । ସେଉଁ ବେଦେ-

ଶିକ୍ଷଣରେ ପ୍ରାୟ ଦୂନସହସ୍ର ବର୍ଷ ହେଲା ଇଂରାଜ ଜାତିର ସ୍ଵଭାବ ଓ ଇଂରାଜରେଣର ସାଥୀରଣ ଅବସ୍ଥାର ଉପଯୋଗୀ କରା ହେଉଥାଏ ତଥା ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଜାଗିଯୁ ଦ୍ଵାବ ଓ ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାର ସମ୍ପଦ୍ରୂପ ଅନୁକୂଳ ହେବା ସମ୍ବପନ ନୁହେ । ଏହାକୁ ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ଉପଯୋଗୀ କରିବାଲୁଗୁ ଏଥରେ କେତେକ ପରବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ । ଯେହିଁ ସମସ୍ତ ଉନ୍ନତଭାବସମ୍ମନ ଆମ୍ବାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ-ମାନେ ବହୁଯତ୍ର ଓ ସାଧନା ସହକାରେ ଲାଭ କରିଥିଲେ ଏକ ଯାହା ଆମ୍ବାନଙ୍କର ନିଜର ଜାଗିଯୁ ଧନ ଥଟେ ସେ ଶୁଦ୍ଧକ ବର୍କ୍ଷନ କଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ପାଖ୍ୟତ୍ୟ ସର୍ବତାର ଉନ୍ନତଭାବ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟ ସର୍ବତାର ଉନ୍ନତଭାବର ସମିଶ୍ରଣରେ ଏକ ନୃତନ ପ୍ରକାରର ସର୍ବତା ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଅଦର୍ଶ ହେବା ବାଞ୍ଛନ୍ୟ ।

ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ସେ ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷିତ-ମାନେ ଏହିତିକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୃଦୟକ୍ଷମ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଖାଣ୍ଡି ପାଖ୍ୟତ୍ୟ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରି ଦେଶୀୟ ଭାବଗୁଡ଼ିକ ଉପେକ୍ଷା କରୁଥାଏନ୍ତି । ଫଳତଃ ପାଖ୍ୟତ୍ୟ ଭାବ-ଗୁଡ଼ିକ ନିଜର କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଦେଶର ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଏକାବେଳେକେ ବିସ୍ତୁତ ହେଉ-ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କେତେ ? ଅଧିକାଂଶର ଅଶିକ୍ଷିତ, ସେମାନଙ୍କର ଚାତି ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥକ୍ । ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବତାର ଉନ୍ନତଭାବଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ କଦାକାରେରେ ଓ କେତେକ ପୂର୍ବତନ ଆକାରରେ ଏମାନଙ୍କଠାରେ ରହିଥାଏ । ପାଖ୍ୟତ୍ୟ ସର୍ବତାର ଉନ୍ନତଭାବଗୁଡ଼ିକ ଏମାନଙ୍କ ସମୀପରେ ଏକାବେଳକେ ନୃତନ । ପାଖ୍ୟତ୍ୟହାତରେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ଭାବରଙ୍ଗୀସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ହେବାର ଦେଶି ସେମାନେ ଅଳଗା ହୋଇ ଯାଉଥାଏନ୍ତି । ଫଳତଃ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସମାଜ ଓ ସେମାନଙ୍କରଥାନ୍ୟ ଏକ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ଶିକ୍ଷିତମାନେ ସେ ସମସ୍ତ ସମ୍ବାଦ ବାବା ହିତକର ପ୍ରସ୍ତାବର ଅବତାରଣା କରୁଥାଏନ୍ତି ତହିଁରେ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆବେଦୀ ଦୃଷ୍ଟି ରହୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ତ ସମାଜର ତଥା ଦେଶର ମୂଳଭାବୀ । ଯହିଁରେ ସେମାନଙ୍କର ଉପକାର ନାହିଁ ତହିଁରେ ଦେଶର ଉପକାର

ହୋଇ ନ ପାରେ । ସ୍ଵତର୍ବ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ବର୍ତ୍ତିନ୍ତି ହୋଇ ରହିବା କୌଣସିମତେ ଶ୍ରେସ୍ତର ନୁହେ । ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଏପର ହେବା ଅବଶ୍ୟକ ସେ ଯେପରି ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ପରାମ୍ପରା ନ ହୋଇ ବର୍ବ ଅକର୍ଷିତ ହେବେ ଏବଂ ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ ।

ତେବେଂ କି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅକର୍ଷଣକର ନିଜର କର ପାରିବେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ମହାନ ଉନ୍ନତଯୁକ୍ତାକି ଗଠନ କର ପାରିବେ ଏ ସ୍ଥାର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନିଜରେ ପରିଚାଳିତ, ଯଦି ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତମାନେ ନିଜର କର ଏକ ଜାତି ରୂପେ ପରିଶେଷ ହେବୁକୁ ରୂପାନ୍ତି ତାହାରେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କର ରୂପରୁ ସେଇଁ ଗୁଡ଼ିକ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଦାକାର ଧାରଣ କର ନାହିଁ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେହି ଉନ୍ନତଭାବ-ଗୁଡ଼ିକର ସମିଶ୍ରଣରେ ବୈଦେଶିକ ରୂପର ଆବଶ୍ୟକ-ପରବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହାରେଲେ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କଠାରେ ବିଜ୍ଞାପ ଜିନିବ ଏବଂ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତର ବିଜ୍ଞାପ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିଜ୍ଞାପ ଅନ୍ତବିଜ୍ଞାପ ବୋଲି ଉତ୍ତାର ଦେଲେ ସେମାନେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କଠାରୁ ବର୍ତ୍ତିନ୍ତି ହୋଇଯିବା ଅବଶ୍ୟକାରୀ । ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବିଜ୍ଞାପ ସେ ବ୍ରାନ୍ତ ଏମନ୍ତ ବୋଲିପାଇଲା ନ ପାରେ । ତହିଁରେ ଅନେକ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ କି ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଆଜି ଶିକ୍ଷିତମାନେ ସେ ସମସ୍ତ ଉନ୍ନତ ଭାବଗୁଡ଼ିକୁ କୁସହାର ବୋଲି ଉପେକ୍ଷା କର ଦେଶର ସଙ୍କଳନ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଅମ୍ବେମାନେ ଏହି ଶିକ୍ଷଣୀର କେତେକ ଗୋଟି ଉନ୍ନତଭାବ । କୁସହାରେ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପରହାର କରିବୁଁ ।

ମ୍ବାନଦୟ ଜ୍ଞାନ କେତେକାଟି ମୁଦ୍ରା ବିଷୟବଳୀରେ ସମ୍ପଦ୍ରୀମାନ । ସେଥିଲେଇ ଅମ୍ବେମାନେ ପୂର୍ବରୁ କିନ୍ତୁ ସେ ସର୍ବତା କେତେକାଟି ଉନ୍ନତଭାବ ସମ୍ପଦ୍ରୀମାନ ସୁତରଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଉନ୍ନତଭାବ ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଅମ୍ବଲ୍ୟ ଧନ । ଆମ୍ବେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ

ଗୋଚର ତାତିବା ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ-ହାନିର ବିଷୟ । ଶୁଣିଅଛୁଁ କାହାଙ୍କି, ଦେଖିଅଛୁଁ ଓ ଦେଖୁଅଛୁଁ ଯେ ଅସ୍ତ୍ରଦେଶର ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଗୋଚର ହସ୍ତଗତ କରିବାକୁ ଏକାନ୍ତ ନାହାନ୍ତ । ଗୋଜାଉ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟଭ୍ରାଦନ କରିବା ଲୁଗି ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରୟେକ୍ଷନାୟ । ଗୋଚରଭୂମି ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅମୃତମୁଦ୍ରାଙ୍କ ସବୁଣ । ଟିକିଏ ତନ୍ତ୍ରା କଲେ ସମସ୍ତେ ରୁହି ପାରିବେ ଯେ ଏହି କୃଷ୍ଣପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଗୋଜାତଠାରୁ ବଳ ଥିଲୁ ଉପକାଶ ଜନ୍ମିନ୍ତି ନାହାନ୍ତ । ସୁତରାଂ ତାହାଠାରେ ଦେବଦ୍ୱାର ଅରୋପ କରି ଅମୃମାନଙ୍କର ପୂଜ୍ୟ ପୁରୁଷମାନେ ଯାହା ତାହାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବୋଲି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ତଥାର ସେମାନେ ଅର୍ଥମାତର ଗୋଟିଏ ରହସ୍ୟ ଧର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଭୂତ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅମୃମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଲୋକେ କାରଣ ରୁହୁନ୍ତ ବା ନ ରୁହୁନ୍ତ ପ୍ରବଳ ଧର୍ମଭାବ ବଶତଃ ତାହା ତିରକାଳରୁ ପାଳନ କରି ଅସ୍ତ୍ର ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଅର୍ଥମାତର ପ୍ରତିନିଧିଭାବରେ ତାହାର କାର୍ଯ୍ୟକରି ଆସୁଥିଲୁ କିନ୍ତୁ ଅମୃମାନେ ନବି ସର୍ବ-ବିଶ୍ଵେଷଣ ପରାଯଣ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସର୍ବତାର ଖାରଣା ବୁଦ୍ଧିକ ଅମୃମାନଙ୍କର ମସ୍ତକକୁ ଉତ୍ସବ ଭାବକାନ୍ତ କରି ପକାଇଲୁଗି ଯେ ଅମୃମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କେଶରଭାର ମଧ୍ୟ ଅସତ୍ୟ ହେଉଥିଅଛୁଁ । ଅମୃମାନେ ଧର୍ମଭାବର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରତିନିଧିଭାବରେ ଅବଶ୍ୟକ କରିଅଛୁଁ । ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର ରୁହୁନ୍ତ ବା ନ ରୁହୁନ୍ତ ପ୍ରତିନିଧିଭାବରେ ଅମୃମାନଙ୍କ କମ ନୁହେଁ ; ଧର୍ମ ସୁତରେ ଅର୍ଥମାତର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହି ନ ପାରେ ବୋଲି ଅମୃମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ । ସେହିହେତୁ ଗୋରୁକୁ ଧର୍ମରୁ, ସନ୍ନାନ କରିବା ଲୁଗି ପଶ୍ଚାତ୍ସବ । ସୁତରାଂ ଗୋଟିଏ ତାତିବା ଅଧିନ ବୋଲି କହିଲେ ଅମୃମାନେ ତାହା କୁମୟାର ବୋଲି ଉତ୍ସବ ଦେଉଛୁଁ । ଅମୃମାନଙ୍କ ମଗରେ ଗୋଟିଏ ରୁହୁନ୍ତକୁ ଆବାଦ ହୋଇ ପାଇଲେ କୃଷ୍ଣର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଇଲା । ସୁତରାଂ ଗୋଚରବେଳେ ଶୁଣେ ଧର୍ମରୁ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମ ନ ରହିବ ତଥାକେ କୃଷ୍ଣର ତରମ ଉତ୍ସବ ସାଧିତ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସେ ଗୋଜାତି ସର୍ବନାଶ ହେଲା ତାହା ଅର୍ଥପାରୁ ନାହିଁ ଅମୃମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵେଷଣ ପରାଯଣ ମନୁକୁ ହୋଇମି ବିଶ୍ୱାସ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଲୋଚନା ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣର ବିଶ୍ୱାସ ଭାବିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ

ଆମେମାନେ ଗୋଜାତିର ବିଷୟସମ୍ମର୍ତ୍ତବ୍ୟକ୍ତି ହେଉ ଅଛୁଁ । କୃଷ୍ଣର ଦୂରତ ସାଧନ କରିବାକୁ ଯାଇ ତ ହାର ତୁଳରେ କୁଠାରାତ କରୁଅଛୁଁ । ଅତିଏବ ଆମେମାନେ କୃଷ୍ଣର ସହ ଗୁଡ଼ ରହସ୍ୟ ଧର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ହେଲେ କୁମୟାର ବୋଲି ଦୃଶ୍ୟ କରିବାହାର କୃଷ୍ଣର ଉତ୍ସବ ସାଧନ କରୁଥିଲେ ତ ନାପାଠକେ ସହଜରେ ହୃଦୟଜ୍ଞମ କଣପାରୁ ଥିବେ । ଏବେ ଗୋଚର ତାତିବା ଅଧିନ ବୋଲି ଯାହା ସାଧାରଣଙ୍କର ବିଷୟ ଅଛୁଁ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବ । ଆହୁର ଗୋଟିଏ ଏହି ଶେଣୀଯ କୁମୟାର ଦେଖନ୍ତୁ, ବର ଅଗ୍ରହ୍ୟବିବାହ ଅସ୍ତ୍ରଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୁଏ । ଲୋକେ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ ପୁଣ୍ୟ-କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ରୁହି ଓ ରୁକ୍ଷାମାନେ ମଣେ ନିକଟବତ୍ରୀ ଦେଖି ଏହାକୁ ଉକ୍ତାର ପଞ୍ଚାବୋଲି ଆଶ୍ୟ କରଥାନ୍ତ । ବଟରୁଷ ଅମୃମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଦୃଢ଼ତ ରୁଷ । ଏହା ଦୃଶ୍ୟତଳ ଛୁଗ୍ରାପ୍ରଦ । ରୁକ୍ଷପଥ ସନ୍ଧିକଟସ୍ଥ ବଟ ରୁକ୍ଷର ଉପକାରତା ପଥକ ମାତ୍ରେ ଦୃଷ୍ଟିକୁ କରିଥିବେ । ବାହୀଯ ଯାନର ଭୂତାବନ ପୂର୍ବେ ଗୋଟିଏ ଅବଶ୍ୟକ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଭିନ୍ଦନ ଉତ୍ସବରେ ପ୍ରତିନିଧିଭାବରେ ଶକ୍ତ ଅଭିନ୍ଦନ ଉତ୍ସବରେ ବର୍ଷାକରି ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ଅର୍କଷତାବାହି ଆବଶ୍ୟକ । ସୁତରାଂ ଯେ ରୋପଣ କରେ ତାହାର ଭାବର୍ଯ୍ୟରେ ସେହିରୁକ୍ଷ ବଡ଼ ହେବାର ଦେଖିବା ଘଟି ନାହିଁ । ଉପକାର ଶାନ୍ତି ପାଇବାର ଆଶା ନ ଥିଲେ ଲୋକେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିହେତୁ ଏକା ବଟ ରୁକ୍ଷ କାହାଙ୍କି ଅନ୍ତର୍ଭୂତ ନାନାବିଧ ରୁକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶେଣୀର । ଧଳ ଲାଭର ବିଳମ୍ବଶତଃ ଏ ସମସ୍ତରୁକ୍ଷ ରୋପଣ କରିବାକୁ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଉତ୍ସବାଧୀନ । ଅଥବା ସେମାନଙ୍କର ରୋପଣ ଗୋଟିଏ ଅଭିବଶ୍ୟକ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ । ତହାଙ୍କେ ଧର୍ମଭାବର୍ଯ୍ୟ

ସମିଶ୍ରଣ ନ କଲେ ଲୋକେ ତାହାର ଉପକାଶତା ବସୁତ
ହେବେ । ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନମାନେ ଏହାକୁ ଗୋଟିଏ
ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରମଣ କରଥାନ୍ତି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ
ଗୋଟିଏ ଉନ୍ନତରାବ । କିନ୍ତୁ ଅମୂଳନଙ୍କ ମତରେ ଏହା
ଗୋଟିଏ କୁଷସ୍ତାର ଫଳତଃ ଏହି ରବ କ୍ରମେ ଦ୍ରାସ ପ୍ରାପ୍ତ
ହେବାକୁ ଲାଗିଲାଣି ; ସେହିଠାରେ ଯେତେ ବଟକୁଷ ଥିଲା
ତାହା ଧନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରାପାଦ ନିର୍ମାଣାର୍ଥ ରଞ୍ଜକ
ନିମିତ୍ତ କର୍ତ୍ତର ହୋଇ ଗଲାଣି ; ଗରବ ଗ୍ରାମବାସୀର କେହି
ମୁଢ ହେଲେ ଏଣିକି ଶବ୍ଦାନ୍ତ କରିବା ତାହା ପକ୍ଷରେ
ଅସ୍ମବ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି । ପଥୁକ ଦୟମାରବାକୁ ଅଛୁ
ରାଜମାର୍ଗରେ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷ ନାହିଁ , ରୈପିତ ମଧ୍ୟ ହେଉ
ନାହିଁ । ଅମୂଳନଙ୍କ ପୁରୁଷରେ ବୃକ୍ଷର ଅଭାବ ଅନୁଭୂତ
ହେଲାଣି ଏବଂ ବୃକ୍ଷ କର୍ତ୍ତନ ସେପରି ଭାବରେ ଗୁଲି ଅଛୁ
ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ରୋପଣ ସେପରି କୁଷସ୍ତାର ବୋଲି
ଅମୂଳନଙ୍କର ଧାରଣା ଜନ୍ମି ଥାବୁ ତହିଁରେ ଅମୂଳନଙ୍କର
ସନ୍ତୁନ ସନ୍ତୁତିମାନଙ୍କର ବଟ ବୃକ୍ଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି
ଧାରଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନ୍ମିବ ନାହିଁ ।

ଏହିପର ବିହୁବିଧ ଉନ୍ନତଭାବ ଆଜି ଅମୂଳନଙ୍କର
ସମୀପରେ କୁଷସ୍ତାର ହୋଇ ଦଶ୍ୟମାନ । ସେମାନଙ୍କର
ବିନାଶ ସାଧନାର୍ଥ ଅମୂଳନଙ୍କର ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ସଙ୍କଦା
ଯହୁବାନ । ଅନେକ ସମୟରେ ସେମାନେ ଏପରି ମନ
ପ୍ରକାଶ କରଥାନ୍ତି ଯେ ଏ ସବୁ କୁଷସ୍ତାର ଦୂର ନ
ହେଲେ ଦେଶର ଉନ୍ନତି ହୋଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ
ଏଥରେ ଦେଶର କିମ୍ପର ଉପକାର ହେବ ତାହା ତିନ୍ତୁ-
ଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମାତ୍ରେ ହୃଦୟକାମ କରି ପାରିବେ ।

ଶ୍ରୀ ଭଗବାନ ମହାପାତ୍ର ।

ଓଡ଼ି

କୁନ୍ତୁ କବ ପ୍ରୀୟକୁ, ପଂ୍କୀ
ମୋହନ ସେନାତ୍ତତ ।

ରତ୍ନପୁରେ “ କବ ରାଧାନାଥ ଓ ତାମ୍ଭ କବତା ”
ଶାର୍କିଳ ପ୍ରବନ୍ଧ ମୋ ଦ୍ଵାରା ରଚିତ ହୋଇ “ କଟକ —
ଆଲୋଚନା ସର୍ବରେ ପଠିତ ଓ ଉତ୍ସଳପାହାତ୍ୟ ” ପର୍ଯ୍ୟ-

କାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ; ଏବଂ କବ ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ରାଧୀ
ମଧୁସୁଦନ ରାତ୍ରି ବାହାଦୁରଙ୍କ ରଚିତ ପ୍ରଥମଭାଗ ଶୁନମାଳା
ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ ଶୁନମାଳାର ସମାଲୋଚନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଦୁଇଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଉକ୍ତ ସଭାରେ ପଠିତ ଓ “ମୁକୁର ” ଓ
“ସାହାତ୍ୟ ” ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ କବ ପନ୍ଦର ମୋହନଙ୍କ କବତା ଆଲୋ-
ଚନା କରିବାକୁ ପ୍ରତିତ ଦୋଇଥାଇ । କବିତା ଆଲୋଚନା,
କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର କିଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥାଇ । ରଙ୍ଗଶ୍ରୀ
ପ୍ରଭୁତି ଦେଶମାନଙ୍କରେ କବିମାନଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ
ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଆଲୋଚିତ ହୁଏ । ଏମନ୍ତ କି ସେମା-
ନଙ୍କର ଜୀବନର କ୍ଷୁଦ୍ରିଷ୍ଟ ଘନାଟିମାନ ଜୀଜୟି-
ସାହାତ୍ୟରେ ପ୍ରାନ ପାଇଥାଇ । ଭବଷ୍ଟରୁ ଜୀବନଚରିତ
ଲେଖକଙ୍କ ସଥ ସୁଗମ କରିବା ନିମିତ୍ତ କବି ତରତ ସାମ-
ୟିକ ପର୍ଯ୍ୟକାଦରେ ଆଲୋଚନା କଲେ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାର
ଅଶକ୍ତା ନାହିଁ , ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମୁଁ ଲବ୍ଦୁତ୍ୱକ୍ଷଣ ବୃକ୍ଷକବି
ପଙ୍କର ମୋହନଙ୍କର ବଶାବଳୀ ସମଳତ ସମ୍ପିତ ଜୀବନ-
ଚରିତ ସତ୍ରର କର ଥାଇ । ପରଲୋକ ଗତ ରାଧୀ ରାଧାନାଥ
ବସ୍ତୁ ବାହାଦୁରଙ୍କର ଅତି ସମ୍ପିତ ଜୀବନଚରିତ ତଥାଯୁ
ଶକ୍ତାବଳୀରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଇ । ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ବିବେ-
ଚନାରେ ସମସ୍ତ କବି ଓ କୃତ୍ତିଷ୍ଠ ପୁରୁଷଙ୍କର ଜୀବନ ଚରିତ
ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ଉଚିତ । ମହାମହୋପ ଆୟୁ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର
ସିଂକ ଧାମନ୍ତି, ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ମଧୁସୁଦନ ଦାସ ସି ଥାଇ ଇତି ରାଧୀ
ନନ୍ଦକଶୋର ଦାସ ବାହାଦୁର, ରାଧୀ ମଧୁସୁଦନ ରାତ୍ରି ବାହା
ଦୁର, ସର୍ବାତ୍ମିକା ପଦାର୍ଥ ମୋହନ ଆର୍ଦ୍ଦ୍ୟ, ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ
ଶକ୍ତାବଳୀ ରାଧୀ ପ୍ରଭୁତିଙ୍କରେ ଜୀବନ ଚରିତ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା
ଉଚିତ । ଜୀବନ ଚରିତ ଅଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଓ
ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ଉକ୍ତ, କବି, ଦେଶମାନଙ୍କ ସଥାପନ ବିବା-
ରଣ ଅମ୍ବୁମାନେ ଜାଗି ପାରୁ ନାହିଁ । କାଳ ଗତ ଗଲେ
ଅଧୁନାତନ କୃତ୍ତିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଘଟନାବଳୀ ଦ୍ୱାରା
ବିଦ୍ୟୁତ ଅନ୍ତକାର ଗର୍ଭରେ ଲୁଚି ଯିବ ॥

ବାଲେଖର ବାବୀ ମଙ୍ଗବଶ ବସ୍ତୁକର ଅର୍ଥାତ୍ ସେନାତ୍ତତ
ଓ ତୌଧୂର ବଶଙ୍କର ଏପ୍ରକାର ପରମ୍ପରା ଦିନକରେ ପରମ୍ପରା
ଯେ ଗୋଟିଏ ବଶଙ୍କର ବିବରଣ ଲେଖିବାକୁ ହେବେ

* ବବ ଶାର୍କିଳ ମୋହନ ଜୀବନଚରିତ ପରମ୍ପରାରେ ପାରିବ ପାଇଁ ବବ ଶାର୍କିଳ ମୋହନ ପରମ୍ପରା ୧୯୯୮ ପାଇଁ ।

ବନ୍ଦର ବିବରଣ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଉତ୍ତର-
କଳର ସ୍ଵାଧୀନ ରାଜାଙ୍କ ଅଧିକାର ସମୟରୁ ବୃକ୍ଷ ଅଧିକାର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେନ୍ଦ୍ରାଧିକ୍ରିଆ ଅନୁର୍ଗର କୁଣ୍ଡିଦା ନାମକ ଗ୍ରାମରେ
ଗୋଟିଏ ପ୍ରଥାନ ମହାନାୟକ ଶ୍ରୀଏହୁ ଚୌପାଢ଼ୀ ଥିଲା ।
ମହିବଶ ସେହିରେ ଗଡ଼ନାୟକ ଥିଲେ । ଅନେକ ଶୁଦ୍ଧିଏ
ନିଷ୍ଠର ରୂପଶର ଓ ଅନେକ ଶୁଦ୍ଧିଏ ପାଇକ ଗଡ଼ନାୟକ-
କଙ୍କ ଅଧୀନ ଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ମଧ୍ୟ ମହିବଶ 'ଉପରେ
ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତ ଅଧିକାର ଅକ୍ଷୂର୍ଣ୍ଣ ରଖିଥିଲେ ।
ଅଧୁନା ସେହି ମନ୍ତ୍ର ଗୋପ୍ତ୍ଵର ବନ୍ଦରମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ
ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେହେଁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ଭବ ଓ ଅଧିଷ୍ଠତ୍ୟ
ଏକାବେଳକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଛି ।

୧୮୦୦ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଦାତର କର୍ଷତ ପୂର୍ବେ ଉଚ୍ଚ ମହିବଶର
କୁଣ୍ଡନ ମନ୍ତ୍ର ନାମକ ଜଣେ ଯୁଦ୍ଧକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିବାଦ ହେଉଥିଲେ
ଗୋଟିଏ ନରହତ୍ୟା କର ରୟରେ ବାଲେଶରକୁ ପଳାଇ
ଅସିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ସମ୍ପତ୍ତି ଉଚ୍ଚଳ ମରହଟ୍ଟାମାନ-
ଙ୍କର ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାରରେ ଥିଲା । ବାଲେଶରସ୍ତ ମରହଟ୍ଟା
ପୌଜିଦାର ମତ ବାରୁ ପଳାଇକ ଯୁଦ୍ଧକର ସୁନ୍ଦର
ଗଠନ ଓ କର୍ତ୍ତାତୀତ ଦେଖି ଅପଣା ଅଧୀନରେ ଗୋଟିଏ
କର୍ମରେ ନିୟମିତ କରିଥିଲେ । ଉଚ୍ଚ କୁଣ୍ଡିଦା ଗ୍ରାମସ୍ତ ଅନ୍ୟ-
ତମ ମହିବଶର ଗୋବିନ୍ଦମନ୍ତ୍ର ବା ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ନାମକ ଅନ୍ୟ
ଜଣେ ଯୁଦ୍ଧକ ମରହଟ୍ଟା ପୌଜିରେ ପଦାତକ ଚାପେ ନିୟମିତ
ଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟା ସେନାପତି ଭାସ୍ତର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବାଲେଶର
ଅବଶ୍ୟକ କାଳରେ ଉଚ୍ଚ କୁଣ୍ଡନ ମନ୍ତ୍ର ଓ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ
ପ୍ରଶାସନ କାଳ ହେଲା; ଏକ ଦୁଇଜଣ ଚିତ୍ରାୟୀ ଚାପେ
ବାଲେଶରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅବଶ୍ୟକରେ
ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ମରହଟ୍ଟା ସେନାପତି ଭାସ୍ତର ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଠାରୁ ୫୦୦
ମାଟ୍ର ନିଷ୍ଠର ଚାରି ସହିତ ସେନାପତି ପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ
ବାଲେଶରେ ଘାଟିଆଳ ପଦରେ ନିୟମିତ ହେଲେ । ହନ୍ତୁ
ଅଧୀନରେ କେତେକଜଣ ପାଇକ ମଧ୍ୟ ନିୟମିତ ଥିଲେ ।

ମାତ୍ର ସେ ନିଜେ ନଗଦ ଟଙ୍କା ନ ଦେଇ
କେତେକ ଅଂଶ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଞ୍ଚି ଦେଇ

ଅଧିକାରେ ଚାପୁଳଶ୍ରୀ କୋମ୍ପାନିଙ୍କ ସେନା-

ମାନେ ବାଲେଶର ନବୀ ମୁହାନ କୁଳରୂପମତି ନାମକ
ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୃଥିନ୍ତେ ମରହଟ୍ଟା ପକ୍ଷର ସମସ୍ତ କର୍ମୀ-
ଗୁରୁ ସହର ଶୁଦ୍ଧ ପଳାଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ହନ୍ତୁ
ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ପୁଣି କୁଣ୍ଡିଦାପତ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ମୁଣ୍ଡ-
ଦାବାଦ ନବୀବ ସରକାରରେ ପଦାତକ ପଦରେ ଅନେକ-
ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିୟମିତ ଥିଲେ । ସେ ଶିଥିଲ ଚରଣ ଲୋକ
ଥିବାରୁ ଅପଣା ପରବାରର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏକାବେଳକେ ଛପି-
ଯାଇ ଥିଲେ ।

ଇପ୍ପଣ୍ଡିଶ୍ରୀ କୋମ୍ପାନି ପୌଜି ବଳରୂପମତିରେ
ଉପସ୍ଥିତ ହୃଥିନ୍ତେ କୁତୁମନ୍ତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ସହିତ ମଧ୍ୟ
ତକାଇ ଅଣି ରଷଦ ପ୍ରଭତ ପ୍ରେସନାମୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେଇ
ବାରୁ କାପ୍ରାନସାହେବ କଲିକତାପୁ ରେଗର ସାହେବଙ୍କ
ଅଙ୍ଗ ଅନ୍ୟାନ୍ୟରେ ତାହାଙ୍କୁ କେତେକ ସହସ୍ର ନଗଦ ଟଙ୍କା
ଓ ସହରର ଚୌଥୀଧୂ ପଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ସମ୍ପତ୍ତି
ଚୌଥୀଧୂ ପଦ ନଗରର କଟୁଆଳ ପଦ ସ୍ଵରୂପ ଥିଲା । ସହର
ଦେଖେନ୍ତାନ୍ତ ଓ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ପୌଜିଦାଶ୍ରୀ
ମୋକଦମା ବୁଝିବାର ଭାବ ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ଥିଲା । କୁଣ୍ଡନ
ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ଉତ୍ତରରେ ତାହାଙ୍କ ପୁଣି ନଗବନ୍ଧମନ୍ତ୍ର ଚୌଥୀଧୂ
କେତେକ ବର୍ଷ ସେହି ଅଧିକାର ଭୋଗ କରିଥିଲେ । ତହିଁ
ଉତ୍ତରରେ ଇଂରେଜ ଅଧିକାର ବୃଦ୍ଧିରୁପେ ସ୍ଥାପିତ ହେବାରୁ
ଉତ୍କୃପଦ ଉଠିଗଲା ।

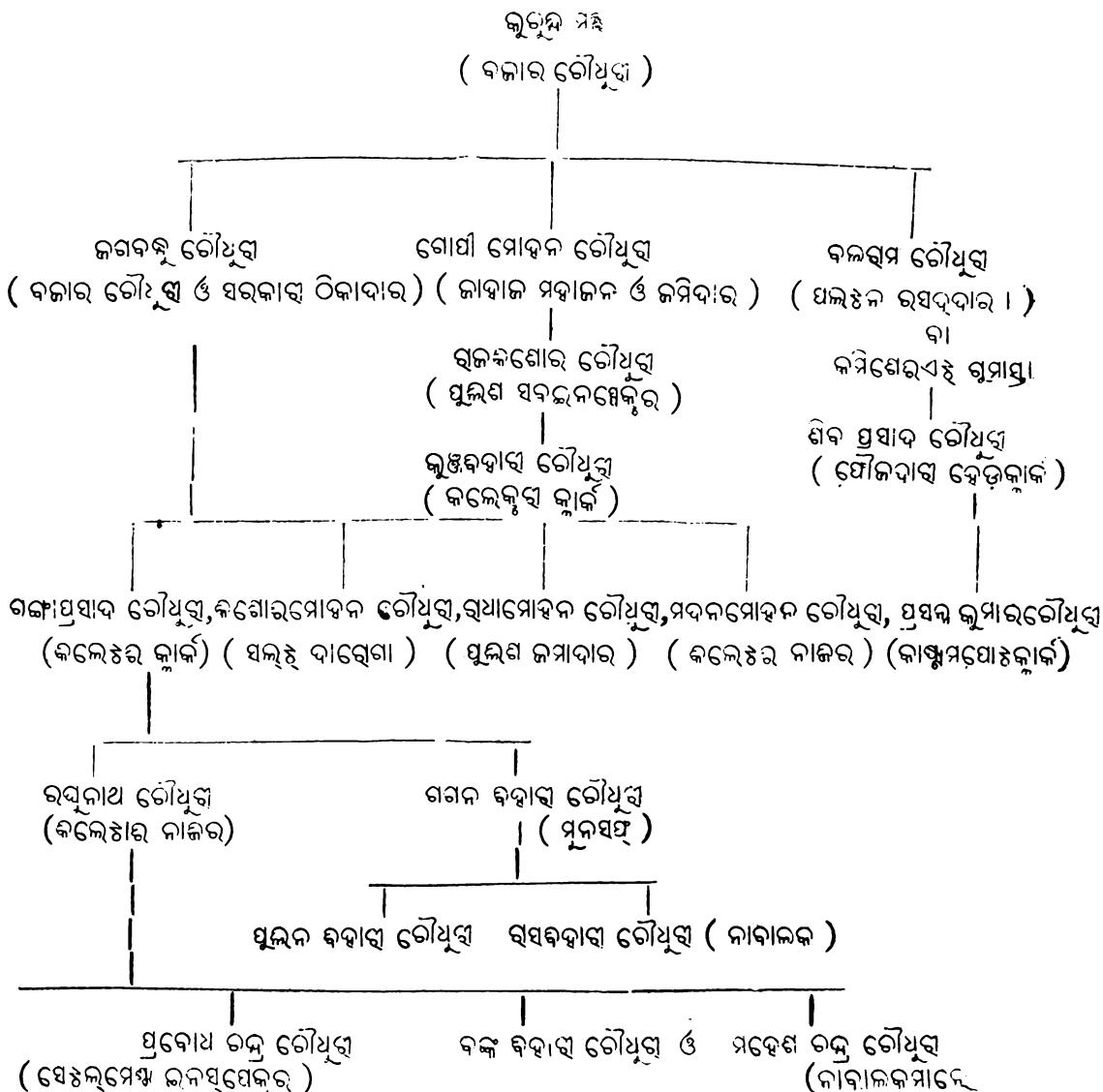
ଇଂରେଜ ଅଧିକାରର କେତେକ ବର୍ଷ ଉତ୍ତରରେ ଜାଏ-
ଗିର ଜମି ବିଷୟ ତଦନ୍ତେ ହେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥାନ ପ୍ରଥାନ
ଜାଏଗିରଦାରମାନଙ୍କୁ ସରକାର ତରଫରୁ ତଳବ ହେଲା ।
ସେ ସମୟରୁ ଜାଏଗିରଦାର କୁଣ୍ଡ ସେନାପତି ବିଦେଶରେ
ପ୍ରାଣଦ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଘରେ କେବଳ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମୁଇ-
ଗୋଟି ଶିଶୁସ୍ତ୍ରାନ ରହିଥିଲେ । ସରକାର ପେଅଦା ତଳବ
ପରୁମାନା ସେନ ହାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ଜାଏଗିରଦାର-
ମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ନେଇ ପିରଙ୍ଗି ହାଣି ପକାଇବ ଏହିପର ମିଥ୍ୟା
ଆଶକ୍ରିକା କର କୁଣ୍ଡ ସେନାପତଙ୍କ ହିଧବା ଶିଶୁସ୍ତ୍ରାନ
ହୁଇଗୋଟଙ୍କୁ ଦର ମଧ୍ୟରେ ଲୁଗ୍ରି ରଖି ସେନାପତି ବଶର
କେହି ନ ଥିବାର ସବାଦ ଦେଲେ; ସ୍ଵତରଂ ଜାଏଗିର
ବାଣିଆପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେନାପତି
ବଶର ବଡ଼ ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଓ ତହିଁ ଉତ୍ତରରେ ଓଡ଼ିଶା ବନୋ-

ବସୁ ସମୟରେ ସରକାର ବାହୁଦୂର ପୂଜ୍ଞ ବିଭାଗୀ ଅବଗତ ହୋଇ ସେନାପତି ବଣକୁ ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ପୂଜ୍ଞଙ୍କ ୫୦ ମାଣ ଜମି ପାଇକି ସରଦାରୀ ଜାଏଗିର ସ୍ଵରୂପ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଜାଏଗିର ଭୂମି ସେନାପତି ବଣ

ବନ୍ଧୁଦନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଅବଶେଷରେ ର୍ଥା-ମୋହନ ସେନାପତି ବାଲେଖରଙ୍ଗିନୀ କିଲେଟର ସାହେବ-ଙ୍କର କିଛି ଅଗ୍ରିତକର କର୍ଯ୍ୟ କରିବାରୁ ସାହେବ ମହୋ-ଦୟା ଜାଏଗିର ଜମି ବେଦଳାଳ କରିଥିଲେ । ର୍ଥାମୋହନ

ସେନାପତି କଟକ କମିଶନର ସାହେବଙ୍କଠାକୁ ଅଧିଲ କରିବାକୁ ଯାଇ ବିଦେଶରେ ନିବାନବ ଭାବରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିବାରୁ ଜମି ସହିତ ପୂଜ୍ଞ, ସନନ୍ଦମାନ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇ-ଥିଲା ।

ଉଦ୍‌ବଳି ଭୂମି ବୃଦ୍ଧିଶ ଅଧିକାର ଲୁକ୍ତ ହେବା ଦିନଠିରୁ ସେନାପତି ଓ ଗୌଧୂରୀ ବଣ ସରକାରୀ ନାନା ବିଭାଗରେ କମ୍ପ କରି ଆସିଥିଲା । ସେହି ଦୁଇ ବଣର ବନ୍ଧାବଳୀ ବିବରଣ ଏହି :—

ଗୋବିନ୍ଦ ମନ୍ଦ ଦା ହନ୍ତୁ ମନ୍ତ୍ର

(ମରହଟୀ ଆହିଥଳ)

କୁଣ ସେନାପତି

(ଜାସ୍ତିଗିରଦାର)

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ସେନାପତି

(ପାଇକ ସରଦାର)

ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଚରଣ ସେନାପତି

(ଠିକାଦାର)

ଫକାର ମୋହନ ସେନାପତି

(କେତେକ ଗଡ଼ିଜୀବର ମାନେଜର)

ନିଦ୍ୟାନନ୍ଦ ସେନାପତି
(ସଲିଟ ସେରପ୍ଟ୍ରାଦାର)

ରଥାମୋହନ ସେନାପତି
(ସୁଲ ମାନ୍ଦର)

ମୋହନା ମୋହନ ସେନାପତି
(ସବ୍ରତେପୁଣି କଲେକ୍ଟର)

କୁଳ ମୋହନ ସେନାପତି
(ସୁଲ ମାନ୍ଦର)

ଲକିତ ମୋହନ ସେନାପତି
(କୁର୍କା)

ସୁନ୍ଦର ମୋହନ ସେନାପତି

ମୋହନ ସେନାପତି, ଅଧିକ ମୋହନ ସେନାପତି, ଶ୍ରୀରଜ ମୋହନ ସେନାପତି, -
(ନାବାଲକମାନେ)

ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଜ୍ଞାଶେ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉତ୍ସନ୍ନିକର କାର୍ଯ୍ୟ ସେନାପତି ଓ ଗୌଧୂଳୀ ବଶରୁ ପ୍ରଥମ ଆରକ୍ଷୁ ହୋଇଥାଏ । ୧୮୦୮ ମସିହା ପୂର୍ବେ ସରକାର ବାହାଦୁର ଗୌଧୂଳୀଙ୍କ ନିଜ ଗୃହରେ ଗୋଟିଏ ଛଂଗେଳ୍‌ମୁଲ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ସେ ସ୍ମୁଲର ପ୍ରଥମ ଶ୍ଵତ୍ତୁ । —

୧ ଶିବ ପ୍ରଧାଦ ଗୌଧୂଳୀ

୨ ଗଙ୍ଗା ପ୍ରଧାଦ ଗୌଧୂଳୀ

୩ ବିଚିତ୍ରାନନ୍ଦ ଦାସ [କମିଶନର ସେରଷ୍ଟାଦାର]

୪ ଅଟଳ ବହାରୀ ପାଲ [ତ କଲେକ୍ଟର]

୫ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗାଳପୁଣ୍ଡି

ଅନ୍ୟ ଶ୍ରୀ ନ ପିତାରୁ ୪ ବର୍ଷ ଉତ୍ସରେ ସେହି ସ୍ମୁଲ ଉଠିଗଲା । ତହିଁର କେତେକ ବର୍ଷ ଉତ୍ସରେ ବାଲେଶ୍ୱର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗର୍ଭିତମେଣ୍ଟ ମୁଲ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ୧୮୭୮ ମସିହାରେ ଗୌଧୂଳୀଙ୍କ ନିଜ ଗୃହରେ ପ୍ରଥମେ ବାଲକା ବିଦ୍ୟାଲୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେନାପତି ଓ ଗୌଧୂଳୀ ବଶର ବାଲକାମାନେ କେବଳ ସେହି ବିଦ୍ୟାଲୟର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଥିଲେ । ଏହି ବାଲକା ବିଦ୍ୟାଲୟ ସ୍ଥାପିତ ହେବାରୁ ସହର ମଧ୍ୟରେ ଅନେକଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶେଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା । ସେଥି ସକାଶେ ସେନାପତି ଓ ଗୌଧୂଳୀ ବଶକୁ ବିଶେଷ ଲାଞ୍ଛନା ଓ ନିଜା ଶ୍ରେଣୀ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ୧୮୭୦ ମସିହାରେ ଗୌଧୂଳୀଙ୍କ ନିଜ ଗୃହରେ ଶ୍ରୀମାନଙ୍କର ଜନାନା ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିଳ୍ପ ଶିକ୍ଷାର ଅମ୍ବ ହେଲା । ସେଥି ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦୁଇ ବଶକୁ ଅଳ୍ପ ଲାଞ୍ଛନା ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ସେନାପତି ବଶଙ୍କ ଯହିଁରୁ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପ୍ରଥମ ଛାପଖାନା ସ୍ଥାପିତ ଓ ସବାଦବାହିକା ନାମକ ସାଧ୍ୟାହିକ ପର୍ଦିକା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ବାହିକାର ବର୍ତ୍ତମାନ ହିଁରତ୍ରାଣିଶରୁ ଭାଗ ଚାଲୁ ଥାଏ । ବାଲେଶ୍ୱର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜମିଦାର ବାହି ରାଧାଚରଣ ଦାସ ତାହାର ପୃଷ୍ଠାପୋଷକ ଅଟନ୍ତି ।

ପୂର୍ବେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଜାହାଜର ବିଶେଷ କାରବାର ଥିଲା । ଲକ୍ଷ୍ମୀଶ ଚରଣ ସେନାପତି ଜାହାଜ ନିର୍ମିଣରେ ଜଣେ ଠିକାଦାର ବା କଞ୍ଚିକାନ୍ତିର ଥିଲେ । ଫଳାରମୋହନ ସେନାପତି ତାହାଙ୍କର ହିଁଜୟୁପୁଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ପୁଣ୍ଡ ଟେଚନ୍ୟ ଚରଣ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲୁଣ୍ଟ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀଶ ଚରଣ ସେନାପତି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନ ସମୟରେ ଭୁବନେ-ଶରରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାହାଙ୍କ ମୁଢ଼ର ତିନିମାସ ଉତ୍ସରେ ତାହାଙ୍କ ସ୍ଥିମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ସେ ସମୟରେ ଫଳାରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କର ବୟସ ଦେଉ ବର୍ଷ-ମାଟି । ତାହାଙ୍କ ପିତାମହୁଙ୍କରାର ସେ ଦେଇପାଇତ ହୋଇ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ବୟସରେ ତାହାଙ୍କ ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଛ ବର୍ଷ ଠାର ଦଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇତ ହୋଇ ଶୟାଗତ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଜ୍ଞାଶେ ଅବଧାନ ଗୁଟିଶାଳୀ ଓ ପାରସ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ଶିଖିବା ନିମ୍ନନ୍ତେ ଆଖୁଣ୍ଡି ମନ୍ତ୍ରକ ଥିଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ସଦର ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପାରସ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଲୟ ସ୍ଥାପିତ ଫଳାରମୋହନ ସେନାପତି ପ୍ରଥମେ ଅବଧାନ ଗୁଟିଶାଳୀରେ ଓଡ଼ିଆ ପତି ପାରସ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଲୟରେ କିନ୍ତୁ ଦିନ ପତିଥିଲେ ତାହାଙ୍କ ଗୌଦି ବର୍ଷ ବୟସ ସମୟରେ ପାରସ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଲୟ ଉଠିଯାଇ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଜ୍ଞାଶେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗର୍ଭିତମେଣ୍ଟ ଛଂଗେଳ୍‌ମୁଲ ଓ ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳା ବିଦ୍ୟାଲୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଫଳାରମୋହନ ସେନାପତି କିନ୍ତୁ ଦିନ ସେହି ବଙ୍ଗଳା ମୁଲରେ ପତି ସେହି ଛଂଗେଳ୍‌ମୁଲରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କଟା କରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ପ୍ରାୟ ୧୦ । ୧୩ ବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଜ୍ଞାଶ ନିଶନମୁଲର ହେଉମାନ୍ତ୍ରର ପଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଦତ ହୋଇଥିଲେ । ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ମାସ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଜ୍ଞାଶ କଲେକ୍ଟର ସିରଷ୍ଟାରେ ମୁନେଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କର୍ମ ରଳ ନ ଲାଗିବାରୁ ତାହା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁନରବାର ଶିକ୍ଷକଙ୍କଟାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରଗତି ଅନୁଗ୍ରହ ଥିବାରୁ ଶିକ୍ଷକଙ୍କଟା ତାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶିକ୍ଷକ ଥିବା ସମୟରେ ବଙ୍ଗଳା ଧନ୍ୟୁତି, ହିନ୍ଦୁ ଓ ଇଂରାଜି ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରାଜି ଶିଖିବା ପାଇଁ ତାହାଙ୍କର ତାତୁଶ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ସ୍ମୋର ନ ଥିଲା । କବିବର ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଧାନାଥ ରାଷ୍ଟ୍ର ବାହାଦୁର ସେନାପତି କର୍ପ୍ରିନ୍ଟରିବାସୀ, ବାଲ୍ୟକାନ୍ତୁ ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧତ୍ୟାଗପାଠୀ, ସେନାପତି ଅମରକୋଷ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସହାତ ବାଲେଶ୍ୱରର ତାତୁଶକ ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତ ନାନଙ୍କ ନିକଟରେ ରମ୍ଭୁବନୀ ପଣ୍ଡିତବାକୁ ଅରମ୍ଭ କରେ

ଶ୍ରଥାନାଥ ରାୟକୁର ବୃଦ୍ଧିକୁଠି ଓ ସୁରଣ ଶକ୍ତି ଏପର ତେଜି-
ବ୍ରିମା ଥିଲା ସେ ସେନାପତିଙ୍କର ଏକସର୍ଗ ପାଠ ସମାପ୍ତ ହେବା
ପୂର୍ବରେ ସେ ଛେଷଗ୍ରୀ ଆୟୁତ କର ପକାଉଥିଲେ । ସ୍ଵତରାଂ
ଉତ୍ତର ଭନ୍ଦ ପ୍ରକାରଗ୍ରହ ଅଧୟାତ୍ମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ
ଓ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ନିଯକ୍ତ ଥିବାରୁ ଉତ୍ତର ଶିଖୋଦତ କରି-
ବାକୁ ବିଶେଷ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ଉଚ୍ଚକ ଭାଷାର ଦୁରଗପ୍ରସାଦ
ଅବଲୋକନ କର ଏହାର ଉତ୍ତର ନିମନ୍ତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ
ଉତ୍ତରରେ ଯହିଶାଳ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଉଚ୍ଚକର ସ୍ଥାନେ
ସ୍ଥାନେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ତୁଲ ସ୍ଥାପିତ ହେବାର ଅରମ୍ଭ
ହୁଏ ତେତେବେଳେ ଲୋକମାନଙ୍କର ମାତୃଭାଷା ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି
ତାଦୃଶ ଯହୁ ନ ଥିଲା ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେଥିନିମନ୍ତେ ବନ୍ଦୋ
ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସ୍ତୁଲମାନଙ୍କରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ବଜଳାରେ
ଧରିଛି ହେଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଆରେ କେବଳ ସାହୁତ ସାମାନ୍ୟ
ଭାବରେ ପଠିଛି ହେଉଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ
ସ୍ତୁଲରେ ଓ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ପ୍ରଥାନ ପ୍ରଥାନ ପଦରେ ବଞ୍ଚି-
ବାସିମାନେ ନିଯକ୍ତ ଥିବାରୁ ଉତ୍ତରକଳ ଭାଷାର ଉତ୍ତର କରେ
କେହି ଯହୁ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଉତ୍ତରକଳ
ଭାଷାରେ କେବଳ ନାତକଥା ଉନିଭ୍ରାତା ଓ ହିତୋପଦେଶ
ଏବଂ ଧରଣୀଥର ଗୀତ ଗୋବନ୍ଦ ଏହି କେତେଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର
ପୁସ୍ତକ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ
ବିଶେଷତଃ ବାଲେଶ୍ଵରବାସୀ ବଙ୍ଗାଳ କର୍ମଚାରୀମାନେ
ଏକଟ ହୋଇ ଉତ୍ତରକଳ ଦେଶର ସ୍ତୁଲମାନଙ୍କରୁ
ଓଡ଼ିୟାଭାଷା ଏକା ବେଳେକେ ଉଠାଇ ଦେବା ସକାରୀ
ଯହିଶାଳ ହୋଇଥିଲେ ! ଏବଂ ବଙ୍ଗଦେଶର ଦକ୍ଷିଣ-ପିଣ୍ଡମ
ବିଭାଗର ସ୍ତୁଲ ଇନ୍ଦ୍ରାଜିଟର ମି. ମାର୍ଟିନ୍ ସାହେବଙ୍କୁ
ଦମ୍ପତ୍ତି କର ଏକପ୍ରକାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।
ଧନ୍ୟ ଉତ୍ତରକଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଟକବାସୀ ବାରୁ ଗୋଲିଶଙ୍କର
ରାୟ ଓ ବାଲେଶ୍ଵରର ପଞ୍ଜାରମୋହନ ସେନାପତି ଏ
ଦିଶୟରେ ପ୍ରତିବାଦ ଓ ଘୋର ଅନୋକନ କରିଥିଲେ ।
ପଞ୍ଜାରମୋହନ ସେନାପତି ବାଲେଶ୍ଵରବାସୀ ପ୍ରଥାନ ପ୍ରଥାନ
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଯେତି ବାଲେଶ୍ଵରରେ ଗୋଟିଏ ସଭା
କେନେ କଲେ ଓ ସେହି ସଭା ଗର୍ଭମେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କରିବାରୁ ବାଲେଶ୍ଵରଲିଙ୍ଗାର ଉତ୍ତରକଳାନ କଲେ-
କରିବାର ଓ ଉତ୍ତରକଳର କମିଶନର ମିଶ୍ରର ଚେତେ-

ନ୍ୟା ମହୋଦୟମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ସମସ୍ତ ସ୍ତୁଲରୁ ବଞ୍ଚି-
ଭାଷା ଏକାବେଳେକେ ଉଠିଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ଉତ୍ତରକଳ
ଭାଷାର ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥାପାତ ହେଲା । ଗର୍ଭମେଷଙ୍କ ସହାୟତାରେ
ନାନା ବିଷୟରେ ଉତ୍ତରକଳ ଭାଷାରେ ଗ୍ରହ ଅନୁବାଦତ ଓ
ରୁଚିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫଳରମୋହନ ସେନାପତି
କେତେକ ଶଣ୍ଟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଶନ୍ତ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ଵର-
ଜିଲ୍ଲାରୁ ସଙ୍କ ପ୍ରଥମ ସବାଦ ପଞ୍ଚିକା ପ୍ରକାଶ ଓ ଗ୍ରହ
ପ୍ରଶନ୍ତ ପଞ୍ଜାରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କରାର ହୋଇଥିଲା ।

ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ତୁଲ ସ୍ଥାପନ ଓ
ବାଲକାଶିକ୍ଷା ବିଷ୍ଟାର, ନାନା ବିଷୟକ ଗ୍ରହ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଓ
ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ତରକଳ ଗ୍ରହ ଟକାଶ ନିମ୍ନେ ନିମ୍ନ ଲିଖିତ
ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମିଳିତ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ସଭା ସ୍ଥାପନ
କରିଥିଲେ ।

୧ ବାରୁ ବୈକୁଣ୍ଠ ନାଥ ଦେ [ସେ ସମୟରେ ରାଜା ହୋଇ
ନ ଥିଲେ]

୨ ବାରୁ ରାଧାନାଥ ରାୟ [ସେ ସମୟରେ ରାଜ୍ୟବାହୁର
ପଦ ପାଇ ନ ଥିଲେ]

୩ ବାରୁ ଫଳରମୋହନ ସେନାପତି

୪ ବାରୁ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ସେନାପତି

୫ ବାରୁ ଗୋବନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପଞ୍ଜାରମ୍ଭକ

୬ ବାରୁ ରୋଲାନାଥ ସାମନ୍ତ ରାୟ

୭ ବାରୁ ଦାମୋଦରପ୍ରସାଦ ଦାସ

୮ ବାରୁ ଜୟକୁଣ୍ଠ ଗୌଧୂରା

ଏହି ସଭା ପିଏମ୍ : ସେନାପତି ଏଣ୍ କୋ । ନାମକ
ଗୋଟିଏ କମାନ ଗଠନ କର ଗୋଟିଏ ଶ୍ରାବଣାନ ସ୍ଥାପନ
କରିଥିଲେ । କେତେକ ବର୍ଷଉତ୍ତରରେ କମାନ ଉଠିଯିବାରୁ
ଶ୍ରାବଣାନର ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାଦ୍ସି ରଜା ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ଦେ ବାଦାଦୁରା
କ୍ରୟ କର ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍ତର ମହୋଦୟଙ୍କ
ବିଭାବଧାନରେ ପ୍ରେସ୍ ଚକ୍ରାଳି । ଓଡ଼ିଆ ଓ ନବସମ୍ବାଦ
ପଞ୍ଚିକା ସେହି ପ୍ରେସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ।

୯ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପ ସମୟରେ ଫଳରମୋହନ ସେନାପତି
ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର କର୍ମ ପରିଚ୍ୟାଗ କର ଗଢ଼ିନାଟ କରିବେ
ପ୍ରବେଶ କଲେ । ମାଲଗିର, ତୋମପଡ଼ା, ତେକାନାଳ,

ଦଶପକ୍ଷ, କେନ୍ଦ୍ରର ଓ ପାଇଦଢ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଗଡ଼ଜାତ-
ମାନଙ୍କରେ ଦେଉଥିଲା, ମେନେଜର ଓ ଅସିଖ୍ରାମ
ମେନେଜର କଞ୍ଚି କରିଥିଲେ ।

ଆମ୍ବମାନେ ପୂର୍ବେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲୁଛି ସେନାପତି ମହା-
ଶୟ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତ ସକାଶେ ସର୍ବଶାଳ
ଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ୱପୁରେ ତାହାଙ୍କର ଏପର ପ୍ରଗତ ଅନୁରଗ
ଥିଲା ଯେ ପୀଡ଼ା ବା ଘୋରବିପଦ ସମୟରେ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣ-
ସ୍ତନ ବା କବିତା ଚତନାହାର ଅନ୍ୟ ମନସ୍ତ ହୋଇ ଶାନ୍ତି
ଓ ସାନ୍ତୁନା ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ସେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ
ଅନୁବାଦ ଓ ପ୍ରଣୟନ କରି ଅଛିନ୍ତି । ଏତଭ୍ରନ୍ତ ବାଲ୍ୟ-
ର ସବାଦ ବାହିକା ପକ୍ଷିକ ପକ୍ଷିକା ଓ ବୋଧାଧ୍ୟନୀ
ମ୍ୟାଧିକ ପକ୍ଷିକା ତନବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟ କିନା
ଚଳାଇ ଥିଲେ । ଏତଭ୍ରନ୍ତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମୟକ ପକ୍ଷି-
କାରେ ବହୁଧର୍ମ୍ୟକ ଶଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ପଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶ
କରିଥିଲୁଛି । ଫଳାରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କର ସମସ୍ତ ଜୀବନ
ବିବିଧ ବିଚିତ୍ର ଘଟନାବଳୀପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଘୋର ବିପଦ ସଙ୍କୁଳ
ଅଟେ । ସେ ପୁନଃ' ବହୁଥର ଘୋର ବିପଦ, ଭିତ୍ତିକଟ
ବ୍ୟାଖ, ଦାରତ୍ର୍ୟରେ ପତି ଭିତ୍ତିର ପ୍ରସାଦାତ୍ମ ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି-
ଲ୍ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଭିତ୍ତିକ ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ ଓ
ଭୂତକଳ ଭାଷା ଅନ୍ତେଚନାରେ ବିଶେଷ ନିବିଷ୍ଟ ଥିବାରୁ
ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆପଦ ବିପଦକୁ ତୁଳି ଜ୍ଞାନ କରିଥିଲେ । ସେ
ଅନେକ ଥର ଘୋର ପ୍ରାଣକୁରୂପ ବିପଦରେ ପତି
ଆସ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଚୂପେ ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲୁଛି ।

କବି ଫଳାର ମୋହନ ସେନାପତଙ୍କ ହାର ଅନୁବାଦ ଓ

ପ୍ରଣିତ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀର ତାଳିକା:—

- ୧ ଅଷ୍ଟାଦଶ ପଙ୍କ ମହାଭାରତ ।
- ୨ ବାଲ୍ୟକ ରମାୟଣ (ସପ୍ତ କାଣ୍ଠ)
- ୩ ନୀତି ମନୋରମା
- ୪ ଭଗବତ୍ ଗୀତା
- ୫ ମୋହମୁହୂର
- ୬ ଜୀବନ-ଚରିତ (ଶ୍ରପାଣେଷ)
- ୭ ସରଳ ବ୍ୟାକରଣ
- ୮ ଭାଗତ ବର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନଭାଷ
- ୯ ଅକ୍ଷ ମାଳା (ଶ୍ରପାଣେଷ)

- ୧୦ ପୁଣି ମାଳା
- ୧୧ ଭିତ୍ତିକଳ ଭ୍ରମଣ
- ୧୨ ଭିପଦାର
- ୧୩ ପ୍ରାର୍ଥନା
- ୧୪ ଅବସର ବାସରେ
- ୧୫ ରେବତୀ (ଗଞ୍ଜ)
- ୧୬ ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ (ଭିପନ୍ୟାସ)
- ୧୭ ଅପୂର୍ବ ମିଳନ (ଭିପନ୍ୟାସ)
- ୧୮ ବୌକ୍ଷାବତାର କାବ୍ୟ
- ୧୯ ଭିପନ୍ୟଦ ପ୍ରକ୍ରିୟ
- ୨୦ ଭିଲ ହର ବଶ ପଙ୍କ
- ୨୧ ଭିଷ୍ମପଙ୍କ (ମୂଳ ସମ୍ବୂଧନ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ)
- ୨୨ ଭିତ୍ତିକ ପଙ୍କ
- ୨୩ ଭିତ୍ତିକ ଶର୍ଣ୍ଣ (ସ୍ଵକ୍ଷ ପୂର୍ବାଶର ପଦ୍ୟାନୁବାଦ)
- ୨୪ ପାତଞ୍ଜଳି ଦର୍ଶନ-ବ୍ୟାଖ୍ୟା (ଅପୂର୍ବିତ୍ତି)
- ୨୫ ଚେତନ୍ୟ ଦେବ ଚରତ (ଅପୂର୍ବିତ୍ତି)

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋରବଳ

— * —

ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ତାରଣ ।

(ବିଭୟ ପ୍ରସାବ—ସୁନ୍ଦରାମ ।)

ସବ ଭାଷାରେ ସୁନ୍ଦରାମର ଲିଖନ ଓ ଉତ୍ତାରଣ ଦୁଷ୍ଟର ।
ସେଥିପାଇଁ ଭାଷାନ୍ତରକୁ ସୁନ୍ଦରାମର ଭାଗ ଗ୍ରହଣ କଲିବେଲେ
ଅପେକ୍ଷାକୁତ ଅଥିକ ଅସ୍ଥାର ପ୍ରସ୍ତୋଳନ ହୁଏ । ଭାଷା-
ବିଶେଷରେ ସୁନ୍ଦରାମର ବର୍ଣ୍ଣପୋକନା ପ୍ରଣାଳୀ ବିଚିତ୍ର ।
ଏହି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଭାଷାଶିକ୍ଷାରେ ସମୟର ତାରତମ୍ୟ
ଦିଶିଥାଏ । ସୁନ୍ଦରାମର ଜନିଲକାଯୋଗୁଁ ପାର୍ଶ୍ଵଭାଷାର ଛାତି
ଆସୁତ କରିବା ଭାଷାଶିକ୍ଷାର୍ଥୀର ବହୁଧମୟ ସାପେକ୍ଷ
ସେଥିରେ ଅତି ଦୁରୂହ, ଭୂତାରଣର କଥା ଦୁରେ
ଅତି ସନ୍ଧଳ ଭୂତାରଣପୁଲରେ ସବା ଏକତ୍ର ଏ
ଅସଥା ସମିଶ୍ରଣ ହେଉରୁ ଲେଖା ଅତୀବ କରି

ଜୀବନକ କଥାରେ ତାହା ନାରକେଳପଳବରୁ ଦୃଢ଼ାବରଣ । ଏପ୍ରକାର ଫଳକୁ ଦେବ କରିବାକୁ ଯାଇ ଅନେକ ଫଳ-ଲିପୁଶୁଭକ୍ଷର ଚଞ୍ଚୁ ମଧ୍ୟ ବୃଣ୍ଡିଭୂତ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଜଙ୍ଗାଳ ଭ୍ରାଷାରେ ସମ୍ମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣବଳୀର ଉତ୍ତାରଣ ଅନେକତ୍ର ଦୂରୁଦ୍ଵେଷେ ସେଥିରେ ସ୍ମରାଷ୍ଟର ସର୍ବ ନ ଥିବାରୁ ଲେଖା ଅତ ସହି । ଇଙ୍ଗାଳ ଭ୍ରାଷାର ଲେଖାପଢ଼ା ଯେତେ ଅନୁକାଳ ସାପେକ୍ଷ; ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପରିଚିତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭ୍ରାଷାର ଲେଖାପଢ଼ାରେ ତେତେ ଅନୁକାଳ ଅବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଦେଶର ଭ୍ରାଷାମାନ ଛାଇ ଶିତ ଭ୍ରାଷାଦୟନିହର୍ଷ ବୈଚିତ୍ର୍ୟର ମଧ୍ୟ ଭ୍ରାଷରେ ଅବସ୍ଥାର । ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଭ୍ରାଷାର ସ୍ମରାଷ୍ଟର ଲେଖା ତେତେ କଠିନ ନ ହେଲେହେଁ ଅନେକ ସ୍ମଳରେ ସମ୍ମନ୍ତ, ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ତାରଣ ଉତ୍ତରପୂର୍ବ । ବୋଧ ହୁଏ ଦୁଇଟି ପଦାର୍ଥର ରୂପାୟନିକ ସମ୍ମୋଗ ପ୍ରାୟ ବର୍ଣ୍ଣଦୟର ଯୋଗରେ ଉତ୍ତାରଣର କିଞ୍ଚିତ ବିକୃତ ଘଟେ । ସେ ଯାହାମେଉଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖା ଯାଉଥିଯେ ବଙ୍ଗାଳ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଭାତ ଅଧ୍ୟନକ ଭାବ-ଜୟ ଭ୍ରାଷାରେ କେତେକ ସମ୍ମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣର ଉତ୍ତାରଣ ମୂଳଦୟର ଉତ୍ତାରଣରୁ ପୁଅଥି । ଏଥିପାଇଁ ସ୍ମରାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀତଳିଖନରେ ଅଶୁଭିର ମାତ୍ରା କ୍ଷମଣି ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥାଇ । ଏହି ଅଶୁଭ ନିରାକରଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ମୂଳ ଓ ପ୍ରତିବେଶିନୀ ଭ୍ରାଷାମାନଙ୍କ ସହି ଅନ୍ତେଚନା କର ସ୍ମରାଷ୍ଟର ସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହା ନ କଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରତିକଟି ଭ୍ରାଷାର ସମନ୍ଦୟ ସୁଗ୍ରୀତ ଉତ୍ତରପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଇ, ସେଥିରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣମାନ କରିବାର ଆକାର ଧାରଣ କର ଅକର୍ମଣ୍ୟହୋଇ ପଡ଼ିବ । ଅବଶ୍ୟ ଏହି ପ୍ରବାହରେ ନୃତନ ନୃତନ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ସେପରିବସୁଲ ଅଧିକାର କରିବ । ମୀତ୍ରମେ ଶୁଦ୍ଧିକର କୌଣସି ପ୍ରଯୋଜନ ରହିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି ସମୟ ଦେଖାଯି ଭ୍ରାଷା ଇଙ୍ଗାଳ ଭ୍ରାଷାର ସମ୍ବଲ ଅସିଥାଇ ଏବ ସମୟ ଭରତୟ ଭ୍ରାଷା ଶ୍ରୋତ ସେପରି ସେହି ପଣ୍ଡିମରହାକରର ଅଭିମୁଖୀନ ହେଉଥାଇ ସେଥିରେ ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅବର୍କନାମାନ ସମ୍ମାନ

ସେଥିରୁ ଦୁଇଯୋଗୀ କରିଦେବା ଉଚିତ । ଏହି

ଶିଖ୍ୟ ମହାପ୍ରବାହପ୍ରତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଆବର୍କନାମାନି

ଶିଖ୍ୟକ ଉକ୍ତ ଅଭିମୁଖୀନ ସ୍ତ୍ରୀତର ଦ୍ରଜୁପଥ

ପ୍ରଦର୍ଶନ ନ କଲେ ତାହା ସ୍ତରା ଆଇ ଏକ ମାର୍ଗରେ ଗମନ କରିବ, କିନ୍ତୁ ଏହି ସ୍ତାବକ ଗଢ଼ରେ ସାମାନ୍ୟ ଆୟୋଧ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀକାର କଲେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଦିଷ୍ଟି ସଥେଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିବ । ଉପର୍ବୀ ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏକପ୍ରକାର ସମ୍ବାର ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରତିବେଶିନୀ ଜୈଷ୍ଟ ହିନ୍ଦୀଭ୍ରାଷା ତାହାର ସଥାସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବାର କରିଥାଇ । ଅଭ୍ୟଥିତବଜାଳୀଭ୍ରାଷା ପ୍ରସାଦିତ ବିଷୟରେ ବହୁକାଳ ପଶ୍ଚାପ୍ଦ ହୋଇଥିଲେହେଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଯୋଜନ ଦେଖି ଏହି ଅନୋଳନ ଅଙ୍ଗୀକାର କରୁଅଛି । ତହିଁର ନେତୃତ୍ୱାନ୍ୟ ଅନେକ ମନୀଷଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏହା ସ୍ଥାନ ପାଇ ଥିବାର କଥା ଏଥ ପୂର୍ବେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ କରିଯାଇଥାଇ । ତଦନ୍ୟାୟ ଅମ୍ବମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୂଳ ସହିତ ଏବ ଅବଶ୍ୟକ ସ୍ମଳରେ ହିନ୍ଦୀ ବଙ୍ଗାଳ ସହିତ ତୁଳନା କର ଓଡ଼ିଆର ସ୍ମରାଷ୍ଟର ଆନ୍ତେଚନାରେ ଉପମାତ୍ର ହେଉଥାଇ ।

ପୂର୍ବେ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ କରିଯାଇଥାଇ ସେହିରୁ ସମ୍ମନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲିଖନ ଏବ ଉତ୍ତାରଣ ମୂଳତାରୁ ପୁଥକ ଅଥବା ଦୋଷ-ବହ କେବଳ ସେହିସବୁର ଅନ୍ତେଚନା ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଷୟ । ଅଗ୍ରେ ଏହି ଅନ୍ତେଚନା ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଆମ୍ବମାନେ ଏକଶ୍ରେଣୀରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ରେପଥ୍ସମ୍ମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣବଳୀର କଥା ଅନ୍ତେଚନା କର ପଶ୍ଚାତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମ୍ମନ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବଲରେ ସମତ ପ୍ରକାଶ କରିବୁ । ରେପରେ ବର୍ଣ୍ଣର ଦ୍ଵାରା ହୁଏ ଏହା କୌଣସି ବୈଷ୍ଣାଵିକ ଅଧ୍ୟକ୍ଷା ଭ୍ରାଷା କରନାହିଁ, କବା ସମ୍ବଲର ପ୍ରଯୋଜନ ଉପଲବ୍ଧି କରନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନ୍ୟକଥା ଦୂରେ ଥାଇ ଇଂରାଜିରେ ନାମାଦି ଲେଖିଲୁ-ବେଳେ ଏହି ଜାଗାଯି ବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଯଥା ଦ୍ଵିତୀୟ ଲେଖି ସେପରି ହୋଇଥାଇ ପଢ଼ି ଲେଖନ ଇଂରାଜିରେ ସେଥିରୁ ସ୍ତ୍ରୀତର ପାଦ ଲେଖନ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ଏବ ଉତ୍ତାରଣରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣର ସର୍ବ ଦେଖି ତଦନ୍ୟାରେ ସମ୍ବଲ ଗୋଟିଏ ବର୍ଣ୍ଣ ଲେଖିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ; ସେଥିରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଅବଶ୍ୟ

* ରେପ ଚାନ୍ଦଶତ୍ରୁ ବନ୍ଦନମ୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ

ଅନୁଭବ କର ପାରଥକ୍ଷଣ୍ଠ ଯେ ଏହାର ସମ୍ବାଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଆନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଛାରଣ ଅନୁସାରେ ବର୍ଣ୍ଣ ଯେଜନା କରୁଥିବାରୁ ହିନ୍ଦୀ ଏପ୍ରକାର ବିର ବହୁ-ଦିନରୁ ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲୁ, ବୋମାଇର ମୁଦ୍ରତ ସମ୍ବନ୍ଧର ପୁସ୍ତକବଳୀରେ ଏପ୍ରକାର ଲେଖାର ସତ୍ର ନାହିଁ । ପାଠକ-ମାନେ ଥରେ ମାତ୍ର ସେହି ପୁସ୍ତକମାନ ନିର୍ବାକଣ କଲେ ଜାଣି ପାରିବେ । ଯଥାର୍ଥରେ ଏହା ଅଜାଗଳସ୍ଵନ୍ଦର୍ପତ୍ୟ ଲିପିର ଭର କେବଳ, ଏହାହାର ତହିଁର କରୁମାତ୍ର ଘୋନ୍ଦ୍ୟବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁଖର କଥା ଅମୂଳଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରଗଣ ଏବଂ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକ ଏହି ଦ୍ୱିତୀୟ ବର୍ଜନର ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ସେଥିପ୍ରତି ଲେଖକ ସାଧାରଣକର ଦୁଷ୍ଟ ଅକର୍ଷଣ କରଥିଲୁ । ଦୁଇରଂ ସମୟ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଧୀରେ ଧୀରେ ଏହି ନବପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପଥରେ ଅଗ୍ରପଥ ହେବା ଦୂରତି । ସମ୍ବାଦ ଅଞ୍ଚଳୀକାର କଲେ ସୁକା କେତୋଟି ବର୍ଣ୍ଣର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଥମେ ଅମୂଳଙ୍କୁ ବଢ଼ି ଚକ୍ରଶଳ ବୋଧ ହେବ । ପଥ—ସୌନ୍ଦର୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଆର୍ଯ୍ୟ, କର୍ତ୍ତ୍ତବ୍ୟ, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତ୍ୟେ ଅନ୍ତରେତନା କର ଦେଖନ୍ତି ଉଚ୍ଚପୂର୍ବ ର ପରେ କେବଳ ଯ ବା ତ । ସୁତରଂ କେବଳ ଯ ବା ତ ରେ ରେପେ (‘) ଦେଲେ ଲେଖା ଯେ ଅଗୁନ୍ତ ହୋଇଯିବ ଏହା କବାପି ନୁହେ ; . ତେବେ ତରିଗତ ଅଭ୍ୟାସବଣତଃ ତାହା ଅମୂଳଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଲଙ୍ଘନା ଦିଶିବ । ଏ ପ୍ରପ୍ରାବରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆଶକା ଏହି ହେଉଥିଲୁ ଯେ ‘ଶ’ ପଳା ଉଠାଇ ଦେଲେ ଅଜକାଲ ‘ଶ’ ଉଚ୍ଛାରଣ ସେପର ବିକୃତ ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲୁ, ସେଥିରୁ ପାଠକ ସୌନ୍ଦର୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସୌନ୍ଦର୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଉଚ୍ଛାରଣ କର ପାରନ୍ତି । ଏପରି ପ୍ରତି ଦୁଷ୍ଟ ରଖିବାକୁ ହେଲେ ଲେଖକ ଏପରି ସ୍କୁଲରେ ସୁବିଧା ବା ସୁଯୋଗ ଦେଖି ସେପର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାହା ଇଚ୍ଛାନ୍ୟାରେ କରିପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ଜାଣିରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଧାରଣାମ୍ବା ବିଜ୍ଞ ଲେଖକ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରପ୍ରାବିତ ଧାତ୍ରରେ ଲେଖିବା କବାପି ଦୋଷାବଦ୍ଧ ନୁହେ । ଏସମନ୍ଦରେ ଏତିକ କହି ବର୍ତ୍ତମାନ ‘ଶ’ ର କଥା ବିଶ୍ୱର କରିଯାଉଛା ।

କ ଏବଂ ଶ ର ସମ୍ବୋଧନରେ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚପୂର୍ବ ମୌଳିକବର୍ଣ୍ଣ ଅନୁସାରେ ଏହାର ଉଚ୍ଛାରଣ ଇଞ୍ଜାଜିର X ବା K, ପ୍ରାୟ । ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଭାଷାରେ ଏହିପ୍ରକାର ଉଚ୍ଛାରଣ

ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହିପର ଉଚ୍ଛାରଣ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅମ୍ବୋମାନେ ‘ଖ’ ଉଚ୍ଛାରଣ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ବଙ୍ଗାଲୀମାନେ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଉଚ୍ଛାରଣ କରିବାର ସମ୍ବନ୍ଧର ଉଚ୍ଛାରଣ କରନ୍ତି । ଶେଷେକୁ ଭାଷାନ୍ତରୀୟରେ ଏପ୍ରକାର ଉଚ୍ଛାରଣ ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ତକାଳୀନ ନୁହେ । ସମ୍ବନ୍ଧ ତାହାର ସୃଷ୍ଟିକାଳରୁ ହୋଇ ଥିଲା । ତପ୍ତିବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରକୃତରେ ବିକୃତ ବର୍ଜନରେ କିନ୍ତୁ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ଏହା ଅନୁମାନ କରିଯାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ଉଚ୍ଛାରଣରୁ ଷଷ୍ଠୀ ପ୍ରତିତ ହେଉଥିଲା ଯେ ‘ଶ’ ଏବଂ ଖ ଉଚ୍ଛାରଣରୁ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମିଥିଲା ଏବଂ ଭାରତର ଉଚ୍ଛାରଣ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଥିଥାକୁ । ‘ଶ’ କୁ ଖପ୍ରାୟ ଉଚ୍ଛାରଣ କରୁଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଥିଥାକୁ । ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ବରୂପ ସହସ୍ର ଶିର୍ଷା ପୁରୁଷ’ ସ୍କୁଲରେ ସହସ୍ରଶିର୍ଷା ପୁରୁଷ । ଭାଷା = ଭାଷା ପାଷଣ୍ଟ = ପାଷଣ୍ଟ ଉଚ୍ଛାରଣ ମଧ୍ୟ ଭାଷା ପୁରୁଷ, ପାଖାଣ୍ଟ ପ୍ରତିତ କେତୋଟି ଅପଣଦ ପ୍ରତଳିତ ହେଉଥିଲା । ନାନକ ଶିଖ ସମ୍ବନ୍ଧବାସ୍ତ୍ଵ ଶିଖ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଏଥିରୁ ଶ ର ଶ ଉଚ୍ଛାରଣ ଷଷ୍ଠୀ ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ବୋମାନେ ଦୁଷ୍ଟିପାରୁଥିଲୁ ଯେ ସମ୍ବନ୍ଧର ଚରମବିଷ୍ଟରେ ଉଚ୍ଛାରଣ କିମ୍ବା ବିକୃତ ବିକୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉଚ୍ଛାରଣ ବିକୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉଚ୍ଛାରଣ ବିକୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉଚ୍ଛାରଣ ବିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ ଏହି ପ୍ରକାରରେ ଏତେ ପରିଚିତ ଯେ ତାହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତନବର୍ଣ୍ଣ ଶେଷରେ ସ୍କୁଲ ପାଇଥିଲା । ସୁତରଂ ଏହି ଉଚ୍ଛାରଣର ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ବୋମାନେ ସମୟେ ଯେ ସମ୍ବନ୍ଧର ପୂର୍ବ ଧରି ଉଚ୍ଛାରଣ କରିବୁ ଏହା ଅସମ୍ଭବ । ତଥାପି ଧରୁଥିଲୁ ଭାଷା ଅଜକାଳରେ ସେପରିକାର ଉଚ୍ଛାରଣ ବିଧେୟ । ଅଞ୍ଜିକାଳ ଅମୂଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ପ୍ରକାରବେଳୀମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଛାରଣ ଦେଖି ଏବଂ ମୂଳ ଉଚ୍ଛାରଣ ସୁରଣକରି ଉଚ୍ଛାରଣ ଦେଖିବାକୁ ଉଚ୍ଛାରଣ ଦେଖିବାକୁ ଉଚ୍ଛାରଣ ଦେଖିବାକୁ ଉଚ୍ଛାରଣ ଦେଖିବାକୁ । ଯଥା [ସେକ୍ଟ୍ରିପିଅର] Shakespeare—ସେକ୍ଟ୍ରିପିଅର—

ଅତେବ ଉକ୍ତ ସ୍ଥଳରେ ଏ ନ ଲେଖି ସାଧାରଣଟି ସେପର 'କୁ' ଲେଖିଆଛି ସେହିପର ଲେଖିବା ଉଚିତ । "ଦ୍ଵିତୀୟଟି ଓ ଏବଂ ଗର ସମୋଗୋପ୍ତନ ଙ୍ଗ । ଓଡ଼ିଆରେ ଏହାର ଉଚାରଣ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗାଳାରେ ତାହା ବଡ଼ ଅସ୍ପୁ ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ ଓ ପ୍ରୟୋଗ । ଓ ପ୍ରଭାବ ପଞ୍ଚମବର୍ଷ ଇଂରାଜିଶୋଧତ ରସନାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକକାର ହୋଇ ଅନୁସାର ରୂପରେ ପରିଣାମ ହୋଇଥିବାର କଥା ଉଚିତପ୍ରେସ୍ ଲେଖାଯାଇଅଛି । ଏହି ହେଉଥି ଇଂରାଜି "ଏ ସ୍ଥଳରେ ବଙ୍ଗାଳାରେ ଅନୁସାର ଲେଖାଯାଏ ଏବଂ ତଦନୁସାରେ ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁସାର ଲେଖାଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏପର ଲେଖା ବିଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଏ ବା ଗର ସମୋଗ ସ୍ଥିରିତ ହେଉନାହିଁ । ଅତେବ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ . ଇଙ୍ଗ୍ରେସି, ପ୍ରାଇଜ୍, ଲଙ୍କ୍ ପ୍ରଭାବ ସ୍ଥଳରେ ଅନୁସାର ଲେଖିବା ପ୍ରଶନ୍ତ ନୁହେ ।

ବୃକ୍ଷଧୂ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଜିର ଉଚାରଣ ଅନ୍ତେତିତ ହେଉ । ସମ୍ମୁଢ଼ରେ ଏହାର ଶୁଣ ଉଚାରଣ କିପର ଥିଲ ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଅନୁସାରକୁ ଅସି ନାହିଁ । ଜ ଓ ଷ ବା ନ ର ଯୋଗରେ ଉପରେ ଜି କେଉଁଠି ଜ ନ କେଉଁଠି ବା କେବଳ ଜ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଯଥା—
ସଙ୍କା = ସଙ୍କା, ଯଜନ = ଯଜ, ଜ୍ଞା = ଜ୍ଞା । ଜ୍ଞାତ ପ୍ରାକୃତରେ ଜାଣିବ, ଏତଦ୍ୱାରା ଅମ୍ବମାନେ ଜିର ଉଚାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପମାତ ହୋଇ ପାଇଲୁ ନାହିଁ । ତେବେ ଅମ୍ବମାନେ ଏହାକୁ ଉଚାରଣ କରୁ 'ଗେ' ଅର୍ଥାତ୍ ଗ ରେ ଷ୍ଟ, ଏକବିରୁ ଏହାର ଉଚାରଣ ପୂର୍ବେ ଜି (ଜ୍ୟ) ଥିଲା କିନ୍ତୁ (ଗ୍ୟ) ଥିଲା ତାହା ଜାଣିବା କଠିନ ହେଉଅଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଏବଂ ବର୍ଣ୍ଣଯୋଗ-
ଦ୍ୱାରା ଜ ସ୍ଥାନରେ ଗ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ସୁଳ ଭୁଲ ପ୍ରଭାବରେ ସ ସୁଲ ହୋଇ ଯୋଗ୍ୟ ଭୋଗ୍ୟ ହେବା କାହାରକୁ ଅବିବତ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କଣ ଅମ୍ବମାନେ ପୂର୍ବ ଉଚାରଣ (ଗ୍ୟ) ଥିଲା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବୁ ? ତାହା ହୋଇଥିଲେ ଗ ରେ ଷ୍ଟ
ଫଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଷାରେ ଜ ରେ ଷ୍ଟ କାହିଁକି ଦିଆ-
- ପାଠମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି, ସମ୍ମୁଢ଼ରେ ଦୂରଟି
କେବଳ ଯେଉଁ ଉଚାରଣ ହୁଏ, ତଦନୁସାରେ

ବର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା ହୋଇ ଥାଏ । ସେପର କି ହ + ଟ = ଛ, ହ + ଶ = ଛ, ଦ + ହ = ଦ ଇତ୍ୟାଦି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଏହି ଯୁକ୍ତାନ୍ତର ଯେନ ବଡ଼ ଧନ୍ତାରେ ପତିବାକୁ ହୁଏ । ଇଙ୍ଗ୍ରେସିରେ ଲେଖିଲ ବେଳେ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶେଷଣ କର ଆମ୍ବମାନେ ଜି ପରବର୍ତ୍ତରେ j̄:a ଲେଖୁ କିନ୍ତୁ ଏପର ଲେଖିବାରେ କିନ୍ତୁ ଫଳ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହି ଲେଖା ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଉଚାରଣରୁ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ଭନ । ଶବ୍ଦ ନିୟମାନୁସାରେ ଆମ୍ବମାନେ ସେହିପର ଉଚାରଣ କରୁଅଛି ସେହିପର ଲେଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ତଦନୁସାରେ ଜ୍ଞାନକୁ ଇଙ୍ଗ୍ରେସିରେ j̄:na ନ ଲେଖି ḡ:n ଲେଖିବା ସବତ ବୋଧ ହୁଏ । ହନ୍ତର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରଧାନ ବୈତହାତିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଇଙ୍ଗ୍ରେସିରେ ଜ୍ଞାନର ଏହି ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା କରିଅଛନ୍ତି । ଅହୁର ମଧ୍ୟ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ପୋଥରେ ଜ୍ଞାନ ପରବର୍ତ୍ତରେ ଗଧାନ ଲିଖି ଥିବାର ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଟିର ହୁଏ । ଏହାର କାରଣ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ଜିର ଉଚାରଣ ନାହିଁ । କେବଳ ସମ୍ମୁଢ଼ ଲାଗି ଏହି ଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଆଉେକ କନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଯେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ଅନ୍ତରୁ ଅର୍ଥ ଜଗନ୍ନାଥରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଅର୍ଥାତ୍ ରେପ ଯୁକ୍ତ କର ଉଚାରଣ କରନ୍ତି । ଏହି ଉଚାରଣକୁ ଅନୁସାର କର ଅନେକ ଇଙ୍ଗ୍ରେସି ଲେଖିଥିବାର ପାଠମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଅନେକେ ଜାଣିଥିବେ । ଏପର ବିକୃତ ଅବଶ୍ୟ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଅନବଧାନତା ବିଶିଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଠମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଅନେକେ ଜାଣିଥିବୁ ।

ହ ସହିତ ନ, ଯ ଓ ଲ ସମୋଗ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମୁଢ଼ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଚାରଣରେ ଏପର ବିପର୍ଯ୍ୟ ଘଟିଥାଏ ଯେ ତାହାର ସଶୋଧନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ରସନାର ଦୂଷର । ଚିନ୍ହ ବନ୍ଦି ପ୍ରଭାବ ଶଦକୁ ଆମ୍ବମାନେ ସେପର ଉଚାରଣ କରୁ ସେଥିରେ ନ ପରେ ହ ରହୁଅଛି । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶେଷଣ ଦ୍ୱାରା ଲେଖିଲେ ଆମ୍ବମାନେ ଚିନ୍ହ କୁ ଚିନହ କବା ବନ୍ଦି କୁ ବନହ ଲେଖି ପାରିବୁ କ ? ଅଛି — ଅହନ୍ତି, ବନ୍ଦି — ବନ୍ଦନ ଦେବା ସାତାନିକ । ପାଇଁ ପାଇଁ ପତି ତାଳ ହୁଏ ଶର ବେନ୍ତି — ଶିଶିରର ବୁଝିପ୍ରାୟେ ହରଇ ବନ୍ଦନ ” — [ଶାରକ]

ଦାସ । ସେହିପର ହୁଏ ଯୁଦ୍ଧଯୋଗରେ ହ୍ୟ ନେବା ଶୁଭ୍ର ଏବଂ ସଙ୍ଗତ । ବଙ୍ଗଲାରେ ଯ ର ଉତ୍ତାରଣ ଜ ପ୍ରାୟ ହୋଇ- ଥିବାର ପରିବର୍ତ୍ତ ବିପର୍ଯ୍ୟୁ ବଶତଃ ତାହାପରେ ଦ ର ଧର୍ଷପତି ହ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ କୁ ପ୍ରାୟ ଉତ୍ତାରତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ତାହାର ଅନୁକରଣରେ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନେକେ ବାହ୍ୟ ସହ୍ୟ ପ୍ରଭୁତିକୁ ବାଜ୍ୟ, ସଜ୍ଜ୍ୟ ଉତ୍ତାରଣ କରନ୍ତି । ଭାଷା ମଧ୍ୟରୁ ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଦକୁ ଶୀଘ୍ର ଦୂର କରିବା ଉଚିତ ।

ପାଠକ ବୁନ୍ଦ. ଆମ୍ବେମାନେ ସେତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ତାରଣ କରୁଁ ତେତେବେଳେ ହ ପରେ ଲ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞାଦ ପ୍ରକାଦ ପ୍ରଭୁତ ଉତ୍ତାରଣ କଲିବେଳେ ତାହାର ବିପର୍ଯ୍ୟୁ ଲକ୍ଷିତ କେତୁଥୁବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଲ ପରେ ଦ ରହୁଥିଲୁ; କଥୁତ ଭାଷାରେ ଅହାଜାଦ, ପ୍ରହଳଦ କହୁଥିବାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତକୁ ଜଣାଥିଲୁ । ଉତ୍ତାରଣରେ କଞ୍ଚାହେଲେ ବରଂ ଏହି ପର କହିବା ସଙ୍ଗତ । ପୂର୍ବଜାତ ବିରୁଦ୍ଧ ଉତ୍ତାରଣ କଦମ୍ବି ଶିକ୍ଷାସମ୍ମତ ଏବଂ ସଙ୍ଗତ ନୁହେ । ଏହା କେବଳ ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ଦୁଇଲ ରସନାର ପ୍ରମାଦକୁ ଘଟୁଥିଛି । ଏହାର ଧଶୋଧନ ସେତୁମାନେ ଲକ୍ଷିତ ଭାଷାର ବ୍ୟବସାୟୀ ସେହିମାନଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ତେବେ ଓଜ୍ଞାରବା ପ୍ରଭୁତ କେତେଟି ପ୍ରତଳତ ଶଦ୍ରୁଲରେ ପ୍ରଫୈ- ଜନ ଦେଖି ଉତ୍ତାରଣ ଅନୁସାରେ ଲ ପରେ ଦ ଲେଖା ଯାଇପାରେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ବେମାନେ ଆତ୍ମଗୋଟିଏ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି କହିବାକୁ ବସିଥିବୁଁ । ଆଜିକାଲ ତାହାର ଉତ୍ତାରଣ-ବିକୃତର ଆଶକ୍ତି ଉପର୍ଯ୍ୟୁ ତ ହୋଇଥିଲୁ । ଏ ହିତ ନ ବା ଏ ମିଶିଲେ ଶ ହୁଏ ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ଏହାର ଉତ୍ତାରଣ ଟିକିଏ କଠିନ ହେଲେହେଁ ଆମ୍ବେମାନେ କୃଷ୍ଣ ବିଷ୍ଣୁ ବିଜୀପୁ ଭ୍ରାତାମାନେ ସେପର ଉତ୍ତାରଣ କରିବାକୁ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇଲା । ଏ ସ୍ଥାନରେ ଟ ହେବା ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ ନାହିଁ କିମା ହିନ୍ଦୀରେ ନାହିଁ । କୃଷ୍ଣର ଅପଶବ ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ କୁଣ୍ଠନ ଏବଂ ହିନ୍ଦାରେ ଜୀବନ । ସୁତରଂ ଏଥରେ ମୌଳିକ ବର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ବିଶ୍ଵିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଛି । ଟ ର ସର୍ବନାହିଁ । ଆସୁର ମଧ୍ୟ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ କହୋ (ବିଶ୍ଵାର୍ଥରେ) କଷଣେ

(ବିଶ୍ଵାର୍ଥରେ) ବ୍ୟାଗତ କୃଷ୍ଣର ଅନ୍ୟ ଅପରୁଷ୍ଣ ଶବ୍ଦ ଦିଇ ନାହିଁ । ଏହି କହୋ ଶବ୍ଦରୁ ଅଧୁନିକ କାହିଁ କିମାର ପ୍ରଭୁତ ଶବ୍ଦର ଉପରୁ ହୋଇଥିଛି । ପ୍ରାକୃତ ଉତ୍ତାରଣକୁ ଶ୍ରୀଲେ ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତାରଣ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବିଶ୍ଵକ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲ ଅନେକେ ଶୁଭ ଉତ୍ତାରଣର ରକ୍ଷା କରି ବଙ୍ଗଲା ପର ବିକୃତ ଉତ୍ତାରଣ କରିବାକୁ ଉପର୍କମ କଲେଣି । ଧୀରେ ସେମାନଙ୍କ ରସନାରେ କୃଷ୍ଣ କିଷ୍ଟି ଏବଂ ବୈଷ୍ଣବ ବିଜ୍ଞାପନ (ମ) ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ଖଣ୍ଡିଏ ପୁଷ୍ଟ ପରୁଁପରୁଁ ହଠାତ୍ ଏକପ୍ରାନ୍ତରେ “କିଷ୍ଟମ ସଜାର ତନୟ” କଥାଟି ଲେଖକର ଦୃଷ୍ଟିଗୋରି ହୋଇ ମନରେ ମହାଶକ୍ତା ଜନ୍ମାଇ ଦେଇଥିଲା ।

ଏହିପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ମର୍ଣ୍ଣାଶରର ଉତ୍ତାରଣରେ ମଧ୍ୟ ବକୃତ ଘଟିବାର ଉପର୍କମ ହେଉଥିଛି ଅଥବା ସମ୍ବାଦନା ହେଉଥିଛି । ସେପୁତ୍ରକ ଆଲୋଚନାପୂର୍ବକ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଲେଖିଲେ ଏପ୍ରବନ୍ଧର ଅସ୍ଥାସ୍ଥାନ ବୃକ୍ଷି ହେବ, ଅଥବା ପାଠକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚିକର ହେବ ନାହିଁ । ଶୁଳକଟଃ ଏତିକ କହିଲେ ଚଳ ପାରେ ସେ ଉତ୍ତାରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଦ୍ୟା- ଠୀକର ତାଙ୍କ ବୃକ୍ଷି ରହିଲେ ଏହିସବୁ ପ୍ରମାଦ ଏବଂ ଆଶଙ୍କା କମଣଃ ଦୂଷତ୍ତ ହୋଇଯିବ । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଏଠାରେ ବକ୍ରବ୍ୟ ଏହି ଯେ, ଗୁଟିଶାଳୀର ଉତ୍ତାରଣ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଷ୍ପତ୍ତିଭୂତ ନୁହେ । ସେଷମ୍ପତ୍ତ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ- ଥିଲେବେପ୍ରବନ୍ଧର କଲେବର ଅତି ବାର୍ଷ ହୋଇଥାନ୍ତା; ମାତ୍ର ସେଥିର ଆଲୋଚନା ଶୁଳକ ଏ ନୁହେ । ଗୁଟିଶାଳୀରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସ୍ମର୍ଣ୍ଣାଶରର ସେପର ବକୃତ ଉତ୍ତାରଣ ହୁଏ, ତାହାର ଅମ୍ବଳ ଧଶୋଧନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତ୍ବ- ପକ୍ଷ ଅଥବା ପରଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଛି । ପରଶେଷରେ ବକ୍ରବ୍ୟ ଏହି ଯେ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରମାଦର ବାର୍ଷ ଅଲୋଚନା କରିବାରେ ବିଶେଷ ପଳ ନାହିଁ ସେଇକ ଏହାର ସାର୍ଥାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିଯାଏ ତେବେକ ଭଲ । ଅତିଏବ ଆମ୍ବେମାନେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଶାରେ ଏ ବିଷ୍ପତ୍ତରେ ଅତି ଅଧିକ ଅଲୋଚନା ନ କର ଏହଠାରେ ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପର୍ଯ୍ୟେକର କରୁଥିଲୁ । *

ଶ୍ରୀମୁଦ୍ରୁତ୍ତୁମ୍ପତ୍ତ ରଥ

* ଉତ୍ତାରଣ ସମାଜର ହୃଦୟ ବର୍ଷ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଅଧିକାରୀ

ଅଚାନାତ୍ରେହସ୍ୟ

(ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍ତର)

ନାନୀ—ଏତୁହି କି ଘର ?

ଅଜ୍ଞା—ଏହାକୁ “ଷ୍ଣେସନ” ଘର କହନ୍ତି । ସେଉଁମାନେ ରେଲରେ ଯାଆନ୍ତି ସେମାନେ ଏଠାରେ ଟିକିଛି କିଣନ୍ତି । ଏଠାରେ ରେଲଗାଡ଼ କିଛି ସମୟ ବନ୍ଦିଛୁ । ଗ୍ଲାମ ଅମ୍ବେମାନେ ଟିକିଛି କିଣିବା । ରେଲଗାଡ଼ ଏହିକଣି ଅସି ପଢ଼ୁଥିବ ।

ନା—ଏଠାରେ ରେଲଗାଡ଼ କେତେବେଳ ଯାଏ ରହିବ ?

ଅ—ଅତିଥିକୁ ସମୟ ।

ନା—ତେବେ ଆଉ ମୋତେ ରେଲଗାଡ଼ର କଳ କିପରି ବୁଝାଇବ ?

ଅ—ଏଠାରେ ସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ଜଟଣୀଠାରେ ପ୍ରାୟ ଅଧ ଦୟାଏ ରେଲଗାଡ଼ ବନ୍ଦହେବ; ସେହଠାରେ ତୋତେ କଳ ଦେଖାଇ ବୁଝାଇ ଦେବ ।

ନା—ଗୋଟାଏ ଶନ କଣ ଶୁଭ୍ରାତି ?

ଅ—ରେଲଗାଡ଼ ଖୁବ ନିକଟ ହେଲାଣି । ସେହି ଗଛ ଉପରେ ଧୂଅ ଦିଶୁଛି ।

ନା—ଏକଣ ? ଗୁରୁଥାତ କଣ୍ଠିଲ୍ଲପର ବୋଧ ହେଉଛି କାହିଁକି ?

ଅ—ରେଲଗାଡ଼ର ଶୈଟ ଜିନିଷ ନୁହେ । ଆମ୍ ଗ୍ରାମପରି ଲମ୍ବ ଗାଡ଼କୁ ଖଣ୍ଡି କଳ ପବନ ଦେଶରେ ଟାଣୁ ଥିଲା ! ପୁଣି ଶଥ ଶଥ ଚକ ଏକାବେଳରେ ବୁଝି ଥିଲା । ଏଥରେ ତୁମି କଣିବା ଆସ୍ତର୍ୟ କଣ ?

ନା—ପାଣି ବାଙ୍ଗର ବଳ ଏତେ ବେଶ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣ ନଥିଲା । ଏ ଲମ୍ବ ନଳବାଟେ କଣ ବାଙ୍ଗ ବାହାର ଭୁଲି ?

ନା ଏ କୋଇଲୁ—ଧୂଅ ?

କୋଇଲୁ କଣ ?

ହେବାଲ୍ଲାଣି ନିଆଁ ଜଳବା ଆବଶ୍ୟକ, ନିଆଁ କାଳି ଅବଶ୍ୟକ । କାଠ ଜାଳିଲେ ଅନେକ

କାଠ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ ଆତ୍ମମଧ୍ୟ ଅସୁବିଧା ହେବ; ସେହି ହେତୁରୁ ପଥର କୋଇଲ ଜଳାହୁଏ । ପଥର କୋଇଲ ଅଙ୍ଗାର ପର କଳା ପଦାର୍ଥ । ଏହା ପୁଞ୍ଜିଗା ଭିତରୁ ବାହାରେ । ସେପର କୁଆ ଖୋଲିଲେ ପାଣି ବାହାରେ । ସେହିପର କେତେକ ସ୍ଥାନ ଅଛି ସେଠାରେ ଖଣି ଖୋଲିଲେ ପଥର କୋଇଲ ବାହାରେ । ସେହି କୋଇଲ ରେଲ କଳର ପଛ ଗାତରେ ଜମା ହୋଇଥିଲା ଦେଖ ।

ନା—ଆମ୍ ଗ୍ରାମ ପାଖରେ ଖଣି ଖୋଲିଲେ ପଥର କୋଇଲ ମିଳିବ ?

ଅ—ନା, ସର୍ବଠାରେ ମିଳିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଓଡ଼ିଶାର ଗୋଟିଏ ଗତଜାତ ତାଳଚେରରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ କିଛି ସେଠାରେ ପଥର କୋଇଲ ମିଳେ ।

ନା—ପଥର କୋଇଲ ଦ୍ୱାରା ପାଣିପୁଣି ଏହି କଳ ଭିତରେ ବାଙ୍ଗ ହେଉଛି, ସବୁ ଗାଡ଼ କିପରି ଚଲିଛି ?

ଅ—ପ୍ରଥମେ କଳଗାଡ଼ ଖଣ୍ଡ କିପରି ଗୁରୁତ୍ବ ବୁଝିଲେ ସେ ବିଷୟ ବୁଝିବା କଷ୍ଟକର ହେବନାହିଁ । କାରଣ ଗାଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ଲୁହା ଶିକୁଳ ଦ୍ୱାରା ଗୋଟିକ ପଛରେ ଗୋଟିଏ ବନା ହୋଇଥିଲା । ଆଗ ଗାଡ଼ ଖଣ୍ଡ ଚଲିଲେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଟାଣୁଥିଲା ଏହିପର ସମସ୍ତେ ଗୁରୁଥିଲା ।

ନା—ଆମ୍ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଏ କାଚ ଦାଣି ଗୋଟାଏ କାହିଁକି ଥିଲା ?

ଅ—ଏହିହାତରେ ଶତରେ ପାପ ଜାଳେ ।

ନା—ଏ ଅଗରେ ଅନେକ କୋଠା କଣ ଦିଶୁଛି ? ଏକଣ କଟକ ?

ଅ—ନା, ଏ ଜଟଣି ଷ୍ଣେସନ ଏଠାରେ ଅମ୍ବେମାନେ ଓଡ଼ିଲାଇବା ।

ନା—ଏଠାରେ ଅନେକ ରେଲଗାଡ଼ ଦିଶୁଛି ଏତେ ରେଲ କାହିଁକି ଥିଲା ?

ଅ—ଏଠାରେ ରେଲଗାଡ଼ ସବୁ ମରାମତ ହୁଏ । ଦେଖେ ଏକଟି କିପରି ଗଢ଼ୁଛି ।

ନା—ଗୋଟିଏ ଲୁହାଦଣ୍ଡ ଏହି ଚକକୁ ଠେଲୁଛି ଏବଂ ଓଟାରୁଛି । ମାତ୍ର ଏହିଦଣ୍ଡ କିପରି ଗୁରୁଛି ?

ଅ - ଲୁହାଦଶ୍ଵ କିପରି ଚକ୍ରି ତାହାମୁଁ ରୂପାଇବ । ପ୍ରଥମେ ଲୁହାଦଶ୍ଵ ଠେଲିବ ନାଓଟାଗବାବାରୀ ଚକ କିପର ଗଢ଼ୁଛି ତାହାରୁ । ଦଶ୍ଵର ଅଗ ଚକର ଦାଉରେ ଶକ୍ତି ହୋଇ ଲଗାହୋଇଛି । ସେତେବେଳେ ଦଶ୍ଵ ଆଗକୁ ଯାଉଛି ତେତେବେଳେ ଚକକୁ ଠେଲି ଗଢ଼ାଉଥିଲା, ପୁଣି ସେତେବେଳେ ପଛକୁ ଆସିଛି ତେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଚକକୁ ଗଢ଼ାଉଛି । ଏହିପର ଦଶ୍ଵର ଆଗକୁ ପଛକୁ ଯିବାବାରୀ ଚକଟି ବରବର ବୁଲୁଛି ।

ନା - ହଁ ମୁଁ ବୁଝିଲି । ଏହି ସେ ଆଗରେ ଏହି ଚକଟି ସେହିପର ବୁଲୁଛି । ସେହି ଦଶ୍ଵ କାହିଁକି ଆଗକୁ ପଛକୁ ଚାଲୁଛି ତାହା ରୂପାଇ ଦିଅ ।

ଅ - କଳିତତରେ ଗୋଟିଏ ବଜ ପାତ୍ରରେ ପାଣି ଥାଇ । ତାହା ତଳେ ପଥର କୋଳେ ଜଳୁଛି, ଏହିପର ପାଣି ବାଙ୍ଗ ହେଉଥିଲା । ଏହି ବାଙ୍ଗ ପଳାଇବାକୁ ବାଟ ନ ପାଇ ଗୋଟିଏ ନଳରେ ପଶେ, ସେହି ନଳରେ ଏହି ଦଶ୍ଵର ଅରପାଖ ଥାଇ । ସେ ପାଖ ଖୁବ୍ ମୋଟ । ଏତେ ମୋଟ ସେ ନଳ ଉତ୍ତରେ ବାଙ୍ଗ ବାହାରିବାକୁ ଆଜି ପାଇ ନାହିଁ । ସେହି ଦେବୁରୁ ବାଙ୍ଗ ଏହି ପାଖକୁ ଠେଲେ ଏବଂ ଦଶ୍ଵଟି ଆଗକୁ ଅସେ ପୁଣି ଭିତରକୁ କିପର ଯାଏ ତାହା ଗୋଟିଏ ଚିନ୍ତକାଟି ରୂପାଇ ଦେବି । ସେହି ନଳରେକ ଖ, ଗ, ତିନୋଟି ଦ୍ଵାର ଥାଇ, କ ଦ୍ଵାର ବାଟେ ପ୍ରଥମେ ବାଙ୍ଗ ନଳରେ ପଶେ, ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ପଟା ଖ, ଗ, ଦୁଇଟି ଦ୍ଵାରକୁ ବନ କରି ଥାଏ । ସେହି ଦେବୁରୁ ବାଙ୍ଗ ସେହି ନଳ ଉତ୍ତର ଦଶ୍ଵକୁ ଠେଲି ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇ ଯାଏ । ସେତେବେଳେ କ ଦ୍ଵାର ବନହୋଇ ଖ ଦ୍ଵାର ଖୋଲି ହୋଇଯାଏ । ଏହି ଦ୍ଵାର ବାଟେ ବାଙ୍ଗ ପଣି ଦଶ୍ଵକୁ ପଛକୁ ଠେଲେ କ ଦ୍ଵାର ବନ, ଦଶ୍ଵ ପଛରେ ଯେଉଁ ବାଙ୍ଗ ଥାଏ ତାହା ତପି ହୋଇ ଖ ଦ୍ଵାର ବାଟେ ଥାଉ ଗୋଟିଏ ନଳ ଭିତରକୁ ପଳାଏ । ସେଥିରେ ଥଣ୍ଡା ପାଣି ଥାଏ ଥଣ୍ଡା ପାଣିରେ ବାଙ୍ଗ ମିଶିଲେ କଣ ହେବ ?

ନା - ଭୁମେ କହିଥିଲ ବାଙ୍ଗ ଥଣ୍ଡା ହେଲେ ପୁଣି ପାଣି ହୋଇଯାଏ ।

ଅ - ହଁ ପୁଣି ପାଣି ହୋଇଯିବ । ଏହିପର ଦଶ୍ଵର ମୋଟ ପାଖ କ ଦ୍ଵାର ନିକଟରେ ପଢ଼ିଥିବା ବେଳେ ଗ ଦ୍ଵାର ବନ ହୋଇ ଯିବ । ପୁଣି କ ଦ୍ଵାର ବାଟେ ବାଙ୍ଗ ପଣି ଦଶ୍ଵକୁ ଠେଲିବ । ଦଶ୍ଵ ଉଧରେ ଥିବା ବାଙ୍ଗ ଖ ଦ୍ଵାର ବାଟେ ଥଣ୍ଡା ନଳକୁ ପଳାଇବି- ଏହିପର ଦଶ୍ଵଟି ବାହାରକୁ ଯାଏ, ଉତ୍ତରକୁ ଥାଏ ।

ନା - ହଁ ବେଶ ବୁଝିଲି । କ ଦ୍ଵାର ଖୋଲିଥିଲା ବେଳେ ଗ ଦ୍ଵାର ବନ ଥାଏ କିପର ପୁଣି ଗ ଦ୍ଵାର ଖୋଲି- ଥିଲା ବେଳେ କ ଦ୍ଵାର ବନ ହୃଦ କିପର ବୁଝି ପାରିଲ ନାହିଁ ।

ଅ - ସେ କଥା ବନ୍ଦହେଲେ ବୁଝିବ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତିକି ମନେରଙ୍ଗ କିପର ବାଙ୍ଗ ଦ୍ଵାର ଦଶ୍ଵଟି ଚାଲୁଥିଲା; ଦଶ୍ଵ ଆଗ ପଛକୁ ଯିବା ଦ୍ଵାର କିପର ଚକର ଚକର ହେଉଛି । ତାହା ହେଲେ କଳ ଗାଉ ଖଣ୍ଡ କିପର ଚାଲୁଛି ରୁହିଲା । କଳ ଗାଉ ଚାଲିବା ଦ୍ଵାର ଥାଇ ଗାଉମାନକୁ ଟାଣୁଥାଇ । ଏହିପର ସମୁଦ୍ରରେ ରେଲଗାଉ ଚାଲୁଥାଇ ।

—○—

ଆ ଜଗନ୍ନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ ।

ପଞ୍ଚିତ୍ତ

ଶର୍ଷା ।

ମନେ ପଡ଼େ ଦିନେ	ଉଦ୍ଧ ଶୁଣ ପଥେ
ଗମୀର ନିଷ୍ଠବ୍ଧନିଶି,	
କରୁଥିଲୁଁ ଭେଜି	ଗ୍ରାମସୀମା ଘରେ
	ପାତ ପାଞ୍ଚ ମିଶିଁ ।
ଦୁଇବକୁ ମିଳି	ବିରୂପା—ପୁନିନେ
	କଳୁଁ ଦର୍ଜନ ଭ୍ରମଣ,

ଜ୍ଞାନୀ-ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ .	ପ୍ରଶ୍ନି ପ୍ରାଣରେ	ବିଷ୍ଣୁ ହୃଦୟେ	ଫେରିଲୁଁ ଦୂରସେ,
କଳୁଁ ବେନ ସନ୍ତୁରଣ ।		ଦେଖିଲୁଁ ସେ ପାର ଜଳେ,	
ନିଶ୍ଚିଥ-ଗଗନେ	ବିହର ବିହଙ୍ଗ	ଜଳ ପାନ୍ତିକରେ	ବିଶାଳ ଗାପଦ
ଗାଉଥିଲ କଳ ଗୀତ,		ଯାଞ୍ଚି ଜଳ କଳକଳେ ।	
ବାଲ୍ୟ ଗଗନର	ସେ ଦୂରସୁତିରେ	ଦୂର ପଦଗୁରେ	ଆସି କହି ଦୂରେ
ଉଳୁସି ଉଠୁଇ ଚିତ୍ତ ।		ଦୂରତ ଗଲୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟାନେ,	
ଚନ୍ଦ୍ରକା-ସାଗରେ	ସନ୍ତୁରଣ ପଣୀ	ବ୍ୟାପ୍ତ କି ଶୃଗାଳ	ଚିହ୍ନ ନାହିଁ କେହି
ଗାଇନ୍ଦା କରୁଣ ଗୀତ,		ଚତୁରସଦ ଅନୁମାନେ ।	
ଶୁଣି ତା ବିଶାଦେ	ସିନ୍ଧୁ ହୋଇଗଲା	କେତେ ବିପଦରୁ	ଭିକାରନ୍ତି ହର
ମୋ ସୁଦୁ ବାଳକ ଚିତ୍ତ ।		ଧନ୍ୟ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନ !	
ପୁତ୍ରିଲି ମିଶିଲୁ	“ ବନ୍ଦୁ ଏକ ପଣୀ	ଦୁମ୍ବ ନାଶିବାକୁ	ବସିଲେ ହେ ନାଥ
ଗାଉଛି କି ଦୁଃଖ ଗୀତ ?		ବିଷ୍ଵବାକୁ କେ ଭଜନ !	
ତଟିନା ତଟରେ	ନିଷ୍ଠବ୍ଦୀ ନିଶିରେ	ବଞ୍ଚାଇଲେ ଦୁମ୍ବ	ନାଶିବା କମତା
ଆକାଶ ପ୍ରତି ଧୂନିତ !		କାହାର ହେ ମହାପ୍ରଭୁ !	
କହିଲେ ବନ୍ଦୁ “ ସେ	ଟେଞ୍ଜେଇ ଚଢେଇ	ଜାବନ ମରଣ	ତୁମ୍ଭର ବିଧାନ
‘ଏ କିଏ ସେ’ ‘ଏ କିଏ ସେ’,		ହର ମୋ ଶୋଚନା ସବୁ ।	
ଗାଉଛି ଅଦୂରେ	ଦେଖିଣ ମନୁଷ୍ୟ	ଶରତରେ ହୃଦୟ	ବିଅଳ ପସଲ
କଞ୍ଚାଇ ଅକ୍ଳାଶ-ଦେଶେ ।		ଭୋଗୁଁ ହୃଦୟ ଅମଳ ।	
ଯେତେବେଳେ ରାମ	ମୃଗୟାରୁ ଫେର	କେତେ ଜାତିକା	ସେ ଭୋଦେଇ ଧସଲ
ନ ଦେଖିଲେ ବନ୍ଦେଶ୍ଵର ;		ପୁଣ୍ୟ କୃଷକ-ସମଳା ।	
ସେତେବେଳେ	“ ଏ କିଏ ସେ” “ଏ କିଏ ସେ”	ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଧାନ	ପାତ ଯାଏ ବିଲେ ;
ଗାଉଥିଲ ଦୂରେ ଏହି ।		ନାନା ଜାତ ପକ୍ଷିଗଣ ।	
ଯେ ଦିଗେ ରାବଣ	ସୀତାକୁ ଗୈରଇ	ହାକେ ହାକେ ଅସି ସୁନା ଷେତେ ବହି	
ରଥେ ଯେତି ଥିଲା ଥିଲା ଯାଇ ,		କରନ୍ତି ପଳ ରକ୍ଷଣ ।	
ଯନ ଯନ ରବି	ଧର୍ମ କିନ୍ତାଇଲା	କୁଡ଼ିଆ ମାରଣ	କିଳାକନା ଖ୍ୟ
ଶ୍ରୀରାମେ ଏହି ଚିତ୍ତାର ।		ଭିତାନ୍ତି କୃଷକ ଗଣ ।	
ସେହି ଦିନୁ ବର	ପାଇଅଛି ପଣୀ	କୃଷକ-ବାଳକା	ନରିବାତି ଧର
ପ୍ରାଣୀ ଦେଖି ସୁନିଜନେ		କରେ ପଣୀ ବିତାତିନ ।	
ଯାମିନୀ ସମୟେ	ରାବିବ ନିଷ୍ଠୟେ	ଲାଲ ଗୁଳୁଗୁଲୁ	ପାତ ଗଲେଧାନ
“ ଏ କିଏ ସେ” ଏହି ସବେ ।		ଶୁଭ ଦିନ କର ସ୍ତିର ।	
କୁଣ୍ଡଳ ଅଭ୍ୟତ	କଥା ଶୁଣି ମନେ	ସୁବାସ ଗୁଡ଼ିଳ	ଦୁଖ ଶୁଭ ନେଇ
ଅଦୂର ଭାବାବେଶ,		‘ନିଳ’ ରାନ୍ଧେ ଶୋଳ ହିର ।	
କେବଳ ପାଦ —	କରୁଣ ରେଦନ	ସୁବନ୍ଧୀ ବରଣ	ପକ୍ଷଧାନ ଷେତେ
ଶବଦେ କି ପରବେଶ ।		ଉଠେ ଧୂମ ସ୍ମୃତାକାରେ ।	

ଭୋଜନର ଅର୍ଦ୍ଧ —   ଆୟୁଗ ନେଇକି
 ଯାଏ ସେ ଅକାଶ ପାରେ ।
 ଅବା କୃଷକର   କୃତଙ୍କତା ଭଳି
 ସେନ ଗୁଲିଯାଏ ବହି ।
 ଆକାଶ ଉପରେ   ଯେଉଁ ସରଗରେ
 ମହାପରୁ ଛନ୍ତି ରହି ।
 ‘ନିଜ’ ସେନ ପେରୁ   କୃଷକ ଦୂରଚୂ
 ‘ଶୁଣେ ଘରେ ତାର ଝୁଅ ।
 ଗାଉଥକ୍ଷି ଗୀତ   ସେନିଶ କୋଳରେ
 ତାର ସବା ସାନ ପୁଅ ।
 ଶୁଭ ଅଛି ଗୀତ   କୃଷକ ଗୁହରୁ
 “ହୋ ଓ ରେ ବାଇଥ ହୋ ଓ ।
 ସେଉଁ କିଆରରେ   ଗହଳ ଧାନ ଭୁ
 ସେଇ କିଆରରେ ଗୋଓ ।”
 ରବି ଅସ୍ତ୍ରଗତେ   ପଠାରୁ ଗୋପାଳ
 ଧେନୁପଲ ବାହୁଡ଼ାଇ ।
 ଘରେ ଘରେ ଦିଏ   ଅଡ଼ାଇଣ ସାହି —
 ଦାଣରେ ଧୂଳ ଉଡ଼ାଇ ।
 ଖଳା ଦାଣେ ମେର   ପୋତି ଗୋରୁ ଯୋତି
 ଧାନ ବେଳଳା ପକାଏ ।
 ଅମଳ କରଣ   ଧାନ ଉପାଇ
 ଦିନ ଧର ନୁଆ ଖାଏ ।
 ହାଟ ପାଳ ଦିନ   ହାଟେ ଯାଇ କିଣେ
 ହାଣ୍ଡୀ, ମଶଳ, ପରବା,
 ନୁଆ ଶିଥ ଦିନ   ଶିଶୁଙ୍କ ଅନନ୍ତ
 ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବି କବା ।
 ଭାର କୁଟୁମ୍ବୁ   କର ନିମଞ୍ଜଣ
 ନବାନ କର ରନ୍ଧନ ।
 ବଢ଼ିବାରୁ ପାକ   ନିଜେ ତାକେ ପ୍ରତି —
 ଗୁହକୁ କର ଗମନ ।
 ମାନ ଅଭିମାନ   ଥିଲେ କାହାର ସେ
 ବସେ ଆଡ଼ିବାଙ୍କ ଧର,
 ନିଜନ ହୋଇଗା   ହାତ ଓ ଧର
 ନିଅଇ ନେହୁର କର ।

ସର୍ବ ଦେଶେ ପର   ଗୁହସୁ ଗୁହୀଣୀ
 ଅତିଥିଙ୍କ ରଜରଣୀ,
 ନିମିତ୍ତ୍ୟ ପବରେ   ନିମନ୍ତଣାକାଗ
 କରଇ କାଲୁଟି-ବାଣୀ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଥାଣୀ   ଭୋଜନ କରଇ
 ସରଲରୁ ଥାରମନ,
 ଆସନେ ବସିଲେ   ହୁଏ ଧୂଥିପାନ
 ଅବା ତାମୁଳ ବନ୍ଧନ ।
 ଧୋବା ରଣ୍ଗରୁଣୀ   ଦଶୁଆସି ଯୋଗୀ
 ଭକାଶ ପାଆନ୍ତି ଅନ,
 ଦେଇ ପିଣ୍ଡିଥଳ   ଭୁଷନ୍ତେ ଗୁହସୁ —
 ନାହିଁ କରନ୍ତି ଭୋଜନ ।
 ସବଶେଷେ ଗୁହ   ଅନ୍ତପୂରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ
 କରନ୍ତି ଗ୍ରହଣ ଜଳ,
 ଏଥପାଇଁ ସିନା   ଗୁହସୁ ଆଶମ
 ନିଶିଳ ଆଶ୍ୟ ପୁଲ ।
 ଏଥପାଇଁ କୃଷ୍ଣ   କହିଥୁଲେ ପାର୍ଥେ
 “ଗୁହକର୍ମ ସେବେ କର,
 ବହିତରୂପରେ   ସେ କଥା ଗୋଟାକୁ
 ନୁହେ କେହି ସମସ୍ତି,
 କ୍ରମଶଃ
 ଶା ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ।

— ୦୫୫୦ —

ଓଡ଼ିଆ ଧାଉତର ପିତାର ।

[ପୁକାନୁରୁଷ]

୧୧୯ ଟାଙ୍କା ।

ପାଶ ଲଗାଇ ତା ଗଲାରେ; ଟାଙ୍କାନ୍ତି ଶିମୁଳ ବୃଷତେ
 [ବି, ପୁରାଣ] ଏହି ଧାଉର ଅର୍ଥ ଲଟକାଇବା କିମ୍ବା ବାନ୍ଦ
 (ଟକି ବନ୍ଦନେ—ଟଙ୍କାଯୂତ; ଟଙ୍କନ—ଏଥରୁ ଟଙ୍କଟା
 ବନ୍ଦନାର୍ଥ ଟଙ୍କ ବା ଟନ୍କ ଧାଉ ଏହାଙ୍କି

ଟନକ = ଟାଙ୍କ - କରଗ ଓ ପୂରସ୍ତର ଅର୍ଦ୍ଦ ହେଲା । ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟିର ଅନେକଶ୍ଵଳେ କରଗ ହୁଏ— ଯଥା ପାକ = ପାଖ ମରକତ = ମାରଗ, ମକର = ମହାର, ବକ = ବଗ ରଜ୍ୟାଦି ।

୧୧୭ ଟାଣ

ଦିପା ତୁହୋ ବନ୍ଧବ ପାକଶାଳା ଶୁଣି । ବଙ୍କମୁଣ୍ଡେ ଫାଣିଛୁ ଛିତା ଦୁଃଖେ ପଢି, ଟାଣିବା = ବସୁନ୍ତ କରିବା, (ତନୁ ବିସ୍ତାରେ) ହୃ, ସିଂ ଭାରତ

ବିସ୍ତାରଥକ ତନୁ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି, ତନ = ଟାଣ — ପ୍ରକୃତାନୁସାରେ ତକାର ତକାର ଏବଂ ନକାରର ଶକାର ହେଲା । ଓଡ଼ିଆର ଶଦୟଶ୍ଵରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକଶ୍ଵଳେ ତରଟ ହୁଏ ଯଥା ତୋକ = ଟୋକା, ଲତା = ଲଟା, ତଗର ଟଗର ତୁସର = ଟସର ଇତ୍ୟାଦି ନୋର୍ମ୍—ବରଚୁଚି—ଏହି ସୂତ୍ରାନୁସାରେ ନ ରଣ ହେଲା । ଟିକିଏ ଗର୍ଭୋଜାରଣ ବଶରୁ ଅକାର ଆକାର ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଧାଉଁଟି ପ୍ରଥମେ ମୌଳିକ ବିସ୍ତାରଥରେ କେବଳ ଜନ୍ମିପରେ ମୂଳାର୍ଥର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା ।

୧୧୮ ଟିପ (ଟିପ୍ପଣୀ = ପ୍ରେରଣୀ)

ଏଥାରୁଟି ପ୍ରେରଣାର୍ଥକ ଟିପ୍ (ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର) ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତ କରଣରେ ମୂଳାର୍ଥର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରକ୍ଷାପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆରେ ଇତ୍ସାର କରିବା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା । ଯଥା:— ଟିପିଦେଲେ ଜ୍ଞାନଥାଗେ କେ ନୃତ୍ୟ ନନ୍ଦ ବଜୀ ହେବେ ଟୋପ କି, ତୁମ୍ଭୁ, କରିବୁ ଟିପି ନାନା ପ୍ରକାରେ—ର, ପ; ଇତ୍ୟାଦି ।

୧୧୯ ଡିଅଁ

“ଡିଅଁ ବହାସ୍ୱ ସା” ଗତୋ ଉପରେ ଗମନ କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ ଡିଅଁ ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତରଣରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ, ଏହୁଲେ ବର୍ଣ୍ଣାନ୍ତରଣ ମଧ୍ୟ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ର । ଡିଅଁ = ଡିଅଁ ପ୍ରାୟଶାଖ ଓ, ଶାନ୍ତି, ଶାନ୍ତି, ମ ଏମାନଙ୍କ ଶୁଳେ ଶିଳାପିକରୁ ଓଡ଼ିଆରେ ତନ୍ତ୍ର ବିନ୍ଦୁ ହୁଏ ।

୧୨୦ ତଳ

ଶାବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସ୍ଵାନ୍ତରୁ ଦିଲ୍ଲି ଶ୍ଵେତ ହେବା—ତାହା— (ତଳ ଦେଖିବାରେ) ଦେଖିବାରୀ ଥିଲା

ଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତର ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଟଳ = ତଳ ଟକାରର ତଳାର ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଆରେ ଏପରିକେତେକ ପୁଲରେ ହୁଏ ଯଥା:— ଶାଟୀ = ଶାଢ଼ୀ ।

୧୧୭ ତକ ବା ତକା

(୧) ତକାନୟନକୁ ତକାରେ ମାନସ ତକାନୟନକୁ ତକା, ନାଲିକବନ୍ଧୁକ ନାଲ ନେହିତେଜ କର ସେ ପାରନ୍ତ ପକାରେ— “କ, ଗାତ” ଏହୁଲେ “ତକା” ଏହି କିମ୍ବା ପଦର ଅର୍ଥ “ଆଶ୍ରମକର ରହ” ଏମନ୍ତ ବୋଧହୃତ । (୨) ସେକାଳେ, କାଳୀରମଣ ଦେଖିଲେ ତୋଳେ, କାମିନାନ ତକାଇବେ ତାଳେ । କୁଞ୍ଜବିହାର ଧରିବେ କଳେ, (ବ, ଚ, ମ,) ଏହୁଲେ ”ତକାଇବେ” ଏହି କିମ୍ବା ପଦର ଅର୍ଥ “ଗତ ବନ ପୂର୍ବକ ନିଷ୍ଠଳ କର ରଖାଇବେ” ଏମନ୍ତ ଜଣା, ଯାଏ, ଅତେବ ଅନୁମାନ କରିଯାଏ ଗତ୍ୟର୍ଥ ତଞ୍ଚ ଧାରୁରୁ ବିପର୍ଯ୍ୟତାର୍ଥଗୁଡ଼ରେ ଏହାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବ (ତଞ୍ଚଗୋଟେ) ଓଡ଼ିଆରେ ମୂଳର ବିପର୍ଯ୍ୟତାର୍ଥ ଗୁଡ଼ରେ ରହ, ଯାତ୍ରି ପ୍ରତିତ କେତେଗୋଟି ଧାରୁଷ୍ମଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ଇତି ପୂର୍ବେ କହିଅଛି; ଏହିଟି ମଧ୍ୟ ସେହିକମର । ତଞ୍ଚ = ତନ ସମ୍ମନ୍ତ୍ର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ଏବଂ “ର” ରକ ହେଲା ଓଡ଼ିଆରେ “ତଞ୍ଚର” ତକ ହେଲାପର ସମ୍ମତରେ ତଙ୍କ ଶବ୍ଦର ସୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ଯଥା:— ତନ୍ତ୍ର—ତନ୍ତ୍ରି, ତନ୍ତ୍ରିତେବା ତନ୍ତ୍ରଗୋଟେ—କାଯିତଞ୍ଚ—ଇତି ରକ୍ତ ତଞ୍ଚ = ତକ୍ତ + ରକ = ତଙ୍କ, ଇତି ଅମରକୋଣର ବିଧାର୍ଥୀ ସୁଧାଟୀକା ।

୧୧୯ ତାତ୍ତ୍ଵ

(ତତ୍ତ୍ଵ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକାରେ) ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବା ତାତ୍ତ୍ଵକାର୍ଥ ତତ୍ତ୍ଵ ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି— ତତ୍ତ୍ଵ—ତାତ୍ତ୍ଵ— ।

୧୨୫ ତନ୍ତ୍ର

ତନ୍ତ୍ରଥାରୁ ଅର୍ଥାନ୍ତ ଜଳରେ ଅଦ୍ଵେତହେଉଥାଏ (ତନ୍ତ୍ରାତ୍ମା ଭାବେ)

ଅଦ୍ଵ୍ୟାବାର୍ଥ ତନ୍ତ୍ରଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକୃତି ।

ତନ୍ତ୍ର = ତନ୍ତ୍ର— ଅତ୍ୟକ ବର୍ଣ୍ଣ ତକାରର ଯୋଗ ଏବଂ ମକାର ନ କାର ହୋଇ ଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟିରେ ଅଫେନ = ଅପିମ ” ଏପରି କେତେକ ପୁଲେ ନକାରେ ମକାର ହେବା ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ମ କାରେ ନ କାର ।

ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ, ହୃଦୟ ଅତି ବରଳ, କିନ୍ତୁ ଶଦଶାସ୍ତରେ
ନକାର ଓ ମକାରର ଅନେୟାନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧବାବୁ ସୁତରାଂ
ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ନ କାରର ମ କାର ହେଉଥିବାବୁ ଏଷୁଳେ
ମକାରର ନକାର ହେଲା ।

୧୧୦ ତିଖାର ।

ତିଖାରବା = ମତାଇବା କିମା ଉତ୍ତେଜିତକରିବା ।
ବୋଧ ହୃଦ ଏହିଥାରୁ ଟିକ୍ଷ୍ଣ ଶଦର ଅନୁକରଣରେ ସୁଷ୍ଠୁ
ହୋଇ ଥିଛି ଟିକ୍ଷ୍ଣ = (ଏଥରୁ ଓଡ଼ିଆ ଶଦ ତିଖାର ତିଖା)
ଅଥକ ବର୍ଣ୍ଣ ରକାରର ଯୋଗ ଏବଂ ଉପଧ୍ୟାସ୍ଵର ଦାର୍ଯ୍ୟ
ହୋଇଥିଛି ।

୧୧୧ ଭୁଟ ।

(ଛେଦନାର୍ଥ ହେଲେ ମାତ୍ର ସୁତ ଧାରୁମଳ କ ପ୍ରାକୃତ)

ଉର୍ଦ୍ଧନା ବା ଗାଳ ଦେବା ଅର୍ଥହେଲେ ' ଭୁଟ କଳନ୍ତି
କର୍ମଣି-ଧା ପା) କଳହାର୍ଥ ଭୁଟ ଧାରୁର ଏହାର ଉପର
ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଏଷୁଳେ ମୂଳଧାରୁର ଅର୍ଥାନ୍ତୁ
କରଣ କରି ଯାଇଥିଛି ।

୧୧୨ ତିଷ୍ଠ ।

ତିଷ୍ଠିଲ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରିର ହେଲା । (ଶ୍ଵା ଗନ୍ଧନବୃତ୍ତୋ)
ଶ୍ଵା ଧାରୁ କିମା ତିଷ୍ଠିତ " ତାହାର ଏହି କିମ୍ବାପଦର
ଅନୁକରଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଛି । *

୧୧୩ ତତଳ ।

(କ) ଆପ ତେଜୁଥିଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣ୍ମ କରୁଥିଛି । ଏହି
ଅର୍ଥହେଲେ (ତିଜ ନିଶା ତନ) ଟିକ୍ଷ୍ଣ କରଣାର୍ଥ ତିଜ
ଧାରୁର ଉପର ।

(ଖ) ତେଜୀଲ ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ୟାଗକଳ୍ପ - ଏହି ଅର୍ଥହେଲେ
(ତ୍ୟଜ ହାନୌ) ଜ୍ୟାଗାର୍ଥ ତ୍ୟଜ ଧାରୁରୁ ଉପର ବୋଲି
ବହିବାକୁ ହେବ ।

ତ୍ୟଜ = ତେଜୀ - ସମ୍ବନ୍ଧ ଯକାର ଇ କାର ହୋଇ
ପୂର୍ବାସ୍ତୁ ଅକାରପଦହୁତ ଏ କାର ହେଲା । ଓଡ଼ିଆ ଶଦ
ସୁଷ୍ଠୁରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍ଥାଳେ ଏପରି ହୃଦ - ସଥା -
ବ୍ୟବହାର = ବେରାର, ବିଳାକ = ବୋଲି, ବ୍ୟବ-
ଦର୍ଶା - ବେବଦର୍ଶା । ଇତ୍ୟାଦି ।

କ୍ରମଣୀୟ ।

* ବରେଷତଃ ଅଧୁନା ଲୋକ ଏହିଥାରୁ ପ୍ରଦୋହ ।

ଶ୍ରୀ ଚେତନ୍ୟ ଦେବ ।

ପ୍ରେମ ଅବତାର

ଶ୍ରୀ ଚେତନ୍ୟ ଦେବ

ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚେତନ୍ୟ ମୂରତି,

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଯୋଗରେ

ଜନମ ଜଠରୁ

ଅସେଲ ହେ ବିଷୁମତା !

କେତେ ହୃଦ ଲଭି

ଅସିଥିଲ ପ୍ରଭୁ

ଧରବାସି-ହୃତ ପାଇଁ !

ସେତେ ଭାବେ ତେତେ

ହୃଦେଶ ହତରୁକି

ହେ ପ୍ରେମମନ୍ତ ଗୋପାଇଁ !

ନେତ୍ର ରର ଦେଖେ

ଅନନ୍ତ ଆକାଶ

ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରହ-ଆଳମୟ,

କେତେ ଜୀବ ପୋଷା

ବରୁଣ ନିଳମ୍ବ

ଅନନ୍ତ ନାଳମାମୟ ।

ସତ ଏ ସମସ୍ତ

ଅନନ୍ତ ଭିଦାର,

ମାତ୍ର ତବ ହୃଦ ପର,

କିଛି ନଦେଖାଇଁ

ବାସ୍ତବ ସଧାରେ,

ତୁମେ ତୁଳନା ତୁମର ।

କପି ପ୍ରେମମନ୍ତ

କ କୌଶଳେ ଦେବ

କରିଥିଲ ତିର ଶୁର୍କ,

ତେଣୁ ମହାପ୍ରାଣୁଁ

ରୂପି ଯାଇଥିଲ

ନରେ ନର ରେବ ରୁକ୍ଷି !

ଧର ପ୍ରେମବାକା

ପ୍ରେମ ବିଲରଖ

ବାର ଖୋଲ କରତାଳ,

ପ୍ରେମର ଭିନ୍ନାସେ

ପ୍ରଗରଳ ବିଶେ

ସାଧୁ ଧର୍ମ ଏକାକାର ।

ସହି ଗଲ ତହିଁ

ସେତେ ରେବ ରେଲ

ସବୁ କରଦେଲ ତୁନା,

ବାଟେ ହାଟେ ଘାଟେ

ବଦଳେ ବାଣିଲ

ସାମ୍ୟ ଧର୍ମ ସାର ସୁନା ।

ନଗର ଲବିଣ

ପଞ୍ଚ ପଥେ ୯

ସମର୍ପା ଦଳେ ଦଳେ

ଶୁଳ୍କଥିଲ, ଅଜ

ତବ ନାମ ଗୀତ

ଗାଥରୁ ସେ ପ୍ରେମ ଭରେ ।

ଦବା ଅବସାନେ କର୍ମ ଶେତ୍ରୁଁ ଫେର

ପଣ୍ଡି ଗଗନ କମ୍ପାଇ

ମୁଦଙ୍ଗ ନାଦରେ ମାତର୍ଣ୍ଣ ସେ ଆଜି

“ନବହୃପତନ୍ତ୍ର” (୧) ଗାଇ ।

ଅଛୁ ସେହି ଗୀତ, ସେ ମୃଦଙ୍ଗଧୂନି,

ସେହି ପୁରୁ ତାନମାନ,

କାହିଁ ଅଜ ପେହି ପ୍ରେମ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦ

ସୁଧାମୟ ସାମ୍ଯଜନ !

ବାହ୍ୟ ଆବରଣ ରହି ଅଛି ପଢି

କାହିଁ ସେ ଅନୁର ରଷ !

ସଙ୍କାର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସେ ମହା ପ୍ରାଣତା

କିମ୍ପା ନ କରେ ପରଶ !

ତୋଟା ଗୋପିନାଥ ସାଗର ସୀକରେ

ବସି ସାଗରକୁ ରହିଁ (୨)

କେତେ ଏହିକଥା ଭାବନ୍ତି ମନରେ

କହିବ ପାଇଲି ନାହିଁ ।

ଅସ ଅରୁ ଥରେ ହେ ପ୍ରେମ ସନ୍ଦୟି

ଏ ସାନ୍ତ୍ଵନ ଉତ୍ତଳେ,

ହୃଦିଥ ବାରେ ସେହି ସୁଧା-ରସ

ବସି ସୁଖେ ନାଲାଗଲେ ।

କାଗି ଭାବୁ ଭରି ଜନନୀ ପରଣ

ପାଇ ସେହି ପ୍ରେମ ନାର,

ଜାତି ମୁକ୍ତି ଲାଗି ଜନମୟୁ ଦେଶେ

ଧର୍ମ କର୍ମ ପ୍ରେମଗାର ।

—*:—

(୧) “ନବହୃପତନ୍ତ୍ର ଗୌରତନ୍ତ୍ର ହେ ”—
ହୃଦୟମୁ ସଙ୍କାର୍ତ୍ତନ ଦଳର ଗୋଟିଏ ସୁଲଳତ ଗୀତର
କାଳୀୟ ।(୨) ତେତନ୍ୟଦେବ ପୁରୁଷ ତୋଟା—
କାଥ ନାମକ ମନୋହର ସ୍ନାନରେ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ
କାର ଥିବାର ଚିପଦମ୍ଭୀ ପ୍ରଚଳତ ଅଛି ।
ଶା ଦୂପଗରଣ ପକ୍ଷିନାୟକ ।

ଭ୍ରାନ୍ତି ବିଳାପ

(ପୁନରବୃତ୍ତି)

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଦୂମିଞ୍ଚ ବିଜୟ ଥର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅନ୍ଦେଶରେ ଯାଇ
ତାକୁ ପଥରେ ଭେଟିଲ ଏବ ପ୍ରଥମଥର ଅସି ଯେଉଁ
ପରାବବ ପାଇଥିଲା ଏବ ପ୍ରଭୁପାହୀ ଯେପର ବାଗାନ୍ତିତା ହୋଇ
ଥିଲେ ସେ ସମ୍ବ୍ରାଦ୍ୟ କହିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରଭୁ ଭୃତ୍ୟକ ଏହି
ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ, ସୁତରାଂ ଅନ୍ତିପୋଲେସ ଅତିଶୟ ବସ୍ତିତ
ହେଲେ । ପ୍ରଥମେ ପାହୀ ଅତିଶୟ କଳଦ୍ଵାରିଯା ପୁଣି ଗୃହକୁ
ଯିବାର ବିଳମ୍ବ ହୋଇ ଅଛି, ତହିଁ ଦ୍ଵିଧରେ ପାପିଷ୍ଟ ଦୂମିଞ୍ଚ
ତାଙ୍କ ବଚୁବରେ କେତେକ ମିଥ୍ୟା କଥା କହୁ ଅଗ୍ନି ରେ ଦୃଢ଼
ତାଳ ଅଛି । ଅଭୁ ରକ୍ଷା ନାହିଁ, ପାହୀ ନିଷ୍ଠାଯ ଅଗ୍ନିଶର୍ମା
ହୋଇ ଥିବେ ଭାବ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଅନ୍ତିପୋଲେସ ମହାପ୍ରାତ ହେଲେ ।
ଏବ ଅନେକ ଭାବବିତନ୍ତ୍ର ପାହୀଙ୍କ କୋଥାନଳ ଶାତଳ କରି-
ବାର ଏକ ଉପାୟ ସ୍ଥିର କଲେ । କେତେକ ଦିନ ପୂର୍ବେ
ସେ ପାହୀଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣହାର ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶୁତ୍ର ହେଲେ
ଥିଲେ । ସେ ଦିନ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ନିକଟକୁ ଯାଇ କହିଲେ
“ମହାଶୟ ମୋ ଶୁଭର ଶଳକୁ ପାହୀଙ୍କୁ କହିବେ ଯେ ମୁଁ
ଅପଣଙ୍କ ଦୋକାନରେ ବସି ହାର ତୟାର ଦେଖୁଥିଲା ।
କାଲ ହାର ଅଭିଦେବେ । ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ତହିଁରେ ସମ୍ଭବ
ହେଲେ । ଅନ୍ତିପୋଲେସ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ଓ ଅନ୍ୟ ଏକଜଣ
ବଣିକକୁ ସଙ୍ଗରେ ଦେନ ଶୁଭାଭିମୁଖରେ ଗମନ କଲେ ।
ଦୃଢ଼ ଦୂମିଞ୍ଚ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୁରୁନାମ୍ଭୁତ୍ତି
ରେ ଉପର୍ବୁତିତହୋଇ ଦେଖିଲେ ହାର ରୁଦ୍ଧ । ତହିଁ ଦୂମିଞ୍ଚକୁ
କହିଲେ “ଯା, ତାକି” । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଦୂମିଞ୍ଚ ବାରରେ ଅଦ୍ୟାତ
କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୃଢ଼ଗାନଙ୍କର ନାମ ଧର ତାକିଲା, ପୃଷ୍ଠ-
ମଧ୍ୟରେ ଯେ କନ୍ଦିଷ୍ଟ ଅନ୍ତିପୋଲେସ ଭୋଜନ କରୁଥିଲୁନ୍ତି-
ଓ କନ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୂମିଞ୍ଚ ହାରରେକ ହେଲ ଅଛି ତାଦା
କେହି ଦୃଷ୍ଟି ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଦୂମିଞ୍ଚ ତାକୁ ନାନା
ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟ କର କହିଲା “ଯୀ, ପଳା” ।
ଜେହୁ—କିମ୍ ? ବାବୁ ହାରରେ ଟିଆ ହୋଇଛନ୍ତି ।
କହୁ—ସେ ଯେଉଁଠାରୁ ଥିଲୁଛନ୍ତି, ତାକୁ ସେଇଠାକୁ

ସିବାକୁ କହ । ନୋହିଲେ ବାହାରେ ଗୋଡ଼
ଥଣ୍ଡା ହୋଇ ଯିବ ।

ଜେଥେ—ଉଚରେ କିଏ କଥା କହୁଛି ହାର ଖୋଲିଦେ ।
କଃବୁ—କାହିଁକି ଖୋଲିବ ଆଗେ କହ ତେବେ ଖୋଲିବ ।

ଜେଥେ—କାହିଁକି କଥଣ ରେମୁଁ ଯେ ଆଜି ଖାଇ ନାହିଁ ।
କଃବୁ—ଆଜି କିଛି ମିଳିବ ନାହିଁ । ଆଉ ଦିନେ ଅସିବୁ ଯା

ଜେଥେ—ତୁ କିଏରେ ?

କଃବୁ—ମୋ ନାହିଁ ଦୂରିଠେ, କିଛିଷଣ ନମନ୍ତେ ଏଠାରେ
ହାର ଜାଗିଛି ।

ଜେବୁ—ସାଧିଷ୍ଠ ମୋର ନାମ ଓ ମୋର କାମ ଖଣ୍ଡି ସୁବା
ରେହ କଲୁଣି ।

ହାରରେ ଗୋଲମାଳ ଶୁଣି ଅତ୍ୱନା ଶୁଦ୍ଧମଧ୍ୟ ପର୍ବତରେ
କିଏସେ ଗୋଲମାଳ କରୁଛିରେ ? କନିଷ୍ଠ ଦୂରିଠ କହିଲ
ଦୁଷ୍ଟ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଅସି ବଢ଼ ବିରକ୍ତ କବୁ ଅଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚାର
ସର ଶୁଣି ଜେଣ୍ଠ ଅଗ୍ନିପୋଲସ କହିଲେ ‘ପର୍ବତ’ ପୂର୍ବରୁ
ଭୂମର ଅସିବାର ଉଚିତ ଥିଲା ? ଅତ୍ୱନାର ଦୂର ବିଶାପ
ସେ ତାଙ୍କର ସାମା ଶୁଦ୍ଧମଧ୍ୟରେ ଭେଜନ କବୁ ଅଛନ୍ତି,
ସୁତରାଂ ରାଗାନ୍ତିତା ହୋଇ କହିଲେ ତୋର ପହି କିଏରେ
ଯା ଦୂର ହୋ ।

ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ଓ ବଣିକ ଅସିବା ସମୟରେ ମନରେ ବଢ଼ ଆଶା
କରଥିଲେ ସେ ଦିନଟା ଅଗ୍ନିପୋଲସ ଶୁଦ୍ଧରେ ଅନନ୍ତରେ
କଟିଯିବ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ଦେଖିଲେ ତହିଁରେ ହତାଶ ହୋଇ
ସେଠାରୁ ପ୍ରସ୍ତାନ କରବାକୁ ଉଦ୍‌ଦ୍ୟତ ହେଲେ । ଜେଣ୍ଠ ଅଗ୍ନି
ପୋଲସ ରାଗାନ୍ତିତ ହୋଇ ଉଦ୍‌ଦ୍ୟତ କହିଲେ “ଯା ଗୋଟାଏ
ସାବଳ ଥାଣ, କବାଟ ଭାଙ୍ଗିବ । ” ବଣିକ ତାଙ୍କୁ ସେ
କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିରତ ହେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କର କହିଲେ ‘‘ମହା-
ଶୟ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରନ୍ତୁ, ଏକାର୍ଯ୍ୟ କରବାଦାର ଆପଣଙ୍କ ଖ୍ୟାତ-
ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବ । ଏବଂ ଆପଣଙ୍କର ପହାର ଚରତ୍ର ପ୍ରତି
ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତକର ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେବ । ଆପଣଙ୍କର ପହା-
ସତରତ୍ରା ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, କୌଣସି ପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହ
କରବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଗୁଲନ୍ତୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅତ୍ୱନାର
କରବା, ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଆପଣ ଏକା ଅସି ଏଗଟଣାର
କାରଣ ରୁହିବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବବଳ ପୂର୍ବକ ହାର ଭାଙ୍ଗିବେ
ତାହାହେଲେ ନାନା ଲୋକେ ନାନା ପ୍ରକାରେ କଳଙ୍କ

ରଟାଇବେ” । ଅଗ୍ନିପୋଲସ ତହରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଏବଂ
ପହିଲୁ ଚିତାଇବା ମାନସରେ ଏକ ବାରଙ୍ଗନା ଶୁଦ୍ଧକୁ
ଯାଇ ସେଠାରେ ଆହାରଦ କଲେ । ସେଠାରୁ ଅସିବା
ସମୟରେ ବାରଙ୍ଗନା ହସ୍ତରୁ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁରସକ ଅଣି
ତହିଁ ପରବର୍ତ୍ତରେ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ସର୍ପିଦାର ଦେବାକୁ
କହ ଅସିଲେ ।

ତ୍ରୈମଣି

ପଥକ ।

ସେତେ ଦୂର ଯାଏ ଗୁଲି,
ଚଉପାଶେ ଖାଲି ବାଲ,
ନାହିଁ କାହିଁ ଶ୍ୟାମଶଶ ନବ ଦୁରାଦଳ ;
ନାହିଁ ଲତା ନାହିଁ ତରୁ,
କେବଳ ଭାଷଣ ମରୁ
ଦିଶେ ନାହିଁ କାହିଁ ଜଳ ଫୁଲ ଅବାଳ ।
ସୁଜଳ ସୁନ୍ଦର ଗିର
ଧର ଅନୁଧମ ଶିଖ
ଦଶୁଥିଲ ଅନ୍ତଦୂରେ ଚନ୍ଦବାଳମୁକେ,
ଦୁଷ୍ଟିଲତାରକା ରାଶି
ଦିବ୍ୟ ଅନ୍ତେକେ ବିଭବି
ନିରନ୍ତର ଶୋଭୁଥିଲ ତାର ଶୁଭୁଚୁଲେ ।
ପ୍ରମଣ ପ୍ରଥମ ଶଶେ
ଭାବ ନଥିଲ ମୁଁ ମନେ
ହେବ ବୋଲ ଏତେ ଦୂର ଏ ବିଶମ ପଥ,
କ୍ରମେ ବହି ଯାଏ କାଲ,
କ୍ରମେ ଦୁଷ୍ଟେ ଚନ୍ଦବାଳ,
ଶିଥିଲ ସେକେତେ ଚଲେ ମୋର ମନୋରଥ ।
ଆଉ କେତେ ଦିନ ଅନ୍ତେ
ଏ ଦୁଷ୍ଟର ବାଲ ବନ୍ତେ
ନ ଚଲ ରହିବ ସିନା ପାଦ ଥକ୍କା ମାର,
ନ ଦେଖିବ ନନ ଅଶି,

ଶୋର ପନ୍ଥାରେ ଏକାକୀ
ରାଜୁ ଯିବ ସତେ ପ୍ରାଣ ବୃଥା ଘାରିଦାର ?
ଗଲେ ପଛେ ଯାଉ ଜାବ,
ଯାହା ହେବ ଦେଖାଯିବ,
ଦେଲେ ହେଉ ଯେତେ ଦୂର ଏ ଦୂରମ ପଥ;
କହ କେଉଁ ଅନଜନ
ସମୁଖେ କର ଦର୍ଶନ
ଏ ଅଧୂର ଦିବ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ରହିବ ଦିରତ ?
ଅବସନ୍ନ ହେଲେ କାହୀ
ଆଶିବ ଏ ଗିର ଶୟା,
ବାଲିଶେଯେ ଶୋଇବଇ ଯାଇଥେ ବାଟ ;
ତାରକିତ ଗିର ଚୂଡ଼େ
ନବେଶି ନୟନ ଦୃଢ଼େ
ଫେଡ଼ିବ ପରମ ସୁଖେ ହୃଦୟ କବାଟ ।
ସୁଦୂର ସାଗର-ଶୀତ
ଶବଣେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ପ୍ରୀତି
ନିରଣ ମୋ ପ୍ରାଣ ପଞ୍ଚ ଉତ୍ତିଷ୍ଠିବ ଧୀରେ ;

ଅନୁସର ସେହି ଗାନ୍
କର ମନେ ଏକଥ୍ୟାନ
ଅବଶେଷ ବସିବ ସେ ଗିର ଉତ୍ତିଷ୍ଠିରେ ।
ଦେଖି ଚନ୍ଦ୍ର-ଶୂରୁଅଙ୍କ
ଲଭବାକୁ ତାର ସଙ୍ଗ
ଆଇଁ ପଥେ ଶଶା ଶୁଦ୍ଧିଲ ପରାଣ ;
କେତେ ଦୂରେ ନିଶାପତି
କାହିଁବା ଶଶକ ଗତି
ପାଇଲେ ସେ ଅନ୍ତେ ପରା ସେହି ବଷ୍ଟେସ୍ତାନ !
ଶତ ଶଶିବଳ ଶୋଭ
କି ବିଚିହ୍ନ ମନୋଲୋଭା,
କିପର ଏହାର ଆଶା ଶୁଦ୍ଧିବ ମୁଁ ନର !
ଗଲେ ପଛେ ଯାଉ ଜାବ
ଯାହା ହେବ ଦେଖା ଯିବ
ଗିର ଶିଖେ ଲୟ ରଖି ରାଜି ଗୁଲିବ ମୁକର ।
ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁଦାଶ ।

— ୦୦ —

ବୀଜ୍ଞାପନ ।

ଶାନ୍ତି, ଆଶ୍ରମୀଳିଯୁ ।

କବିରଜନ ହୃଦୀକେଣ ପଣ୍ଡା କବିରଙ୍ଗନ,
କୁମାରଟୋଲି, ଠାକୁରପଢ଼ା, କଲିକତା ।

୧ । କୁମୁଦ ବିଟିକା—୫୦୭୦ ଟଙ୍କା ଗରମାନର ସତର
ଅଷ୍ଟାରେ ଏହା ଦଶେ ଉପଯୋଗୀ । ଘେପନ ପ୍ରକର ବେଳ
ଦେଇ ତା ବାହୁଦିନ ଏହି ଟିକା ସେବନରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
ନିଷୟ ଥାବେଗି ହେବ । ସେ ଦଶ ସ୍ଵରୂପ ସବୁ ଗରାର ଦଶମୟ
ଦକ୍ଷେ, ସେ ଦଶ ହିନ୍ଦୀବର କିମ୍ବୁ ଓ ସଙ୍କ ଗରାର ଦୂର୍ଧିତ ହେବ
ଏବଂ ସେ ଦଶ ଭାବେ ବନ୍ଧମାନର ଶେତଳୀୟ ପରମାନ
ଉପର୍ଯ୍ୟତ କରେ ସେହି ଉପଦାନ ଗରମି) ଦଶ ନାଶ ପକ୍ଷରେ
“ଦିନୁମାତ ଟିକା”ର କଣ୍ଠା ଅଭ୍ୟାସ, ଦୂର ତଥା ଦିନ
ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅନୋଧ୍ୟ କଣ୍ଠା ପଃଦୃଷ୍ଟ ହେ । କହିବା
କବିରଙ୍ଗନ କରେ ଦୃଷ୍ଟ ପଦ ଓ ଶରେର ସମ୍ମତ କବୁତ ତେବେ
ଦୃଷ୍ଟତ ହୋଇ ଦେଖି ପୂର୍ବବାତ୍ର ଧାରଣ କରେ ।
ଏମାସ ସେବନୋପସେନ୍ ଗା ଆଶ୍ରମ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା ।

୨ । କମିନୀ କଲ୍ପାଣୀ—ସେତୁ, ରକ୍ତ ତା ଛଳ ସେ ପ୍ରକାର ଦଦର
ଦେଇ ଏହା ସେବନରେ ଅତିରେ ଦୂରାଚୁଟ ହେ । ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ଦାତାର
ଭରୁତକେ ଦସଦିନ ଯାତକା ହୁଏ, ଅଧିକ ବାଅଳ୍ପ ପ୍ରାଣ ହୁଏ
ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରତ୍ନ କ୍ରେମ୍‌ବ୍ରାପେ ହେ ଲାହଁ, ଯେଉଁମାଳ୍ପ
କର ମୁଦ୍ରଣ୍ୟା, ମୁଣ୍ଡବ୍ୟା, ଦସ୍ତ ପାଦ ଦେଖା, ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକର
ରପଦ୍ରବ ଥିଲା, ବା ଯେଉଁ ଧୂର ଧୂର ଲୋକ ଭରୁବାଜାନ ଦେବନ,
(ବାଧିବାନ) ଓ ପ୍ରଦର ଦେବ ଦେବ, କରାତ ଅଷ୍ଟାରେ ଉପର୍ଯ୍ୟତ
ହୋଇଥିଲା ମେମାନେ ଏହି ଆଶପ ବ୍ୟବହାର କଲେ ସୁନା ରେ-
ଧାରଣରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ।
ଏକ ଲୋଟା ଆଶ୍ରମ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ୫ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାଳିଗା କୁସ୍ମାକର—୨୦ଟଙ୍କା ଓ ସବତଳ ସବଳପ୍ରକାର
ସୁନାର ଓ ଗଲାର ଘେଗର ସଦା ପଳପ୍ରତ ପରାମିତ ମରୋପିତ ।
ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀ ସମୟରେ ଅମଦାବାଦ ସବାଳ ହୁଏ, ବା
ମୁଦ୍ରପଦ୍ଧିଲ ପୃଷ୍ଠା କରୁ ବା ଶୁଣ୍ଟୁପ୍ରକ୍ରିୟା ସେମାନେ ଏହି ଆଶପ ସେବନରେ
ସବର ଅବେଳା ହେବେ । ନିତକ ପ୍ରାମନରେ ଏବଂ କଳ ଦ୍ୱଦ୍ୱାର
ଦେଇ କୁଳା ସବାଳ ଦୂର ହୁଏ, ଏବଂ ସତ୍ରାହରେ ସମସ୍ତ ଉପପ୍ରକାର
ଦୂରବ୍ୟାତ ହୁଏ । ସବତଳ ଦେଗରେ ହେବି ଦେଖି ଦିନ ବ୍ୟବହାର
କରିବାର ହୁଏ । ଏକ ଶାଶ୍ଵତ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ୫ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନିଯନ୍ତ୍ରଣୀ—ଏହି ଆଶପ କେତେ ପକ୍ଷରେ ପରମ ହୁବକର ।
ଆଶପ, ଅଶିଥ ପାଣି ଗଢ଼ିବା, ଅଶି ସଜଦା ଧୂର ତା ବାଲ ପଢ଼ିବା ଏବଂ
ତରତୁ ହେବା, କଷ୍ଟ ଲାଲ ହେବା ଏବଂ ସବୁ ଉପର୍ଯ୍ୟର ହେବୁ
ଦୃଷ୍ଟିଶ୍ରୀର ଅଳ୍ପତା ବା କିମ୍ବୁ ତମିର ପକ୍ଷକ ଅଳ୍ପ ଅଧିମାଂଶ ଓ ରହିବା
ପ୍ରତିତ [ଅନ୍ତରବାଣ] ଘେଗ ଏହି ଆଶପ ବ୍ୟବହାରରେ ସ୍ଵର୍ଗାଦସ୍ୱରେ
ଅନିବାର ପ୍ରାୟ ସବର ଦୂର ହୁଏ । ଏହା ନିଯନ୍ତ୍ରଣୀରୁ ପାଇ ପାରିବେ

କଲେ କଷ୍ଟ ପ୍ରମାଦ ରହେ ଏହି କୌଣସି ପ୍ରବାର ହେତୁବେଗ ଅନନ୍ତର
କଷ୍ଟ ରହେ ଲାହଁ । ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ ଆଶ୍ରମ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ୫ ଟଙ୍କା ।

୫ । ସାର ସ୍ଵତ ସୁତ—ବନ୍ଧନର ବର୍ତ୍ତବ, ସୁତ ବର୍ଷବ, ବନ୍ଧବର୍ଷ
ଓ ସୁତ ଦେଇ । ଏହି ଦୃତ ବନ୍ଧନର୍ଥେ ବୁଝି ଏବଂ ମେଳା ସାଧନରେ
ଅନେକ ଉପଯୋଗୀ । ଅଳ୍ପ ମେଖାବ ପକ୍ଷରେ ଏହା ବନ୍ଧନ ହେତୁବେଗ
ଅନେକ ଅଧ୍ୟୁନ ସେ ଗୁଣ ଯେଉଁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସ୍ତୁତ ତୈର ପାପ ଏବଂ
ଶରବର କୁମରଃ ଶୟାମର ଅକ୍ଷ ଅକ୍ଷ ଅକ୍ଷର ପାପ ପ୍ରାଣ ପାପ, ଯେତା
ସୁର୍ମାନାଦ ଉପରସ୍ତ ଉପାହିତ ହୋଇଥାଏ ଏ ଗୁଣ ତାକ ପକ୍ଷରେ ନିଷେଷ
ପର୍ଯ୍ୟତ ।

୬ ପାଇ ସୁତର ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ୫ ଟଙ୍କା ।
ପାଦଂ ଓ ରାତି ପିତି ୫ ୦ ୦ ୫ ଟଙ୍କା ।

ଆମୁ ନିକଟରେ ଆୟୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ସବଳପ୍ରକାର ଆଶ୍ରୟ
ଦୃତ, ତୈଲ ଦସ୍ତ ସବାଦା ବନ୍ଧନ୍ୟାର୍ଥେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥାଏ ।
କୌଣସି ରେଗର ବ୍ୟବସ୍ଥାପତ୍ର ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୁଇ
ପଲ୍ୟିଆଥ ଟିକଟସହ ପତ୍ର ଦେଲେ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା-
ପତ୍ର ଦିଅଯାଏ ।

ନିୟମାବଳୀ ।

୧ । ମୁକୁର— ପ୍ରତିମାପର ଶେଷ ସପ୍ରାଦରେ
ନିଯୁମେତ ରୁପେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବ ।

୨ । ମୁକୁରର— ଅଗ୍ରିମବାର୍ତ୍ତିକ ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା; ଛତ୍ର
ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଟ ୧ ଟଙ୍କା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାର
ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ଟଙ୍କା, କେହି ନମୂନା ମୃଦୁଲେ ଅଗ୍ରେ
ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇବେ ।

୩ । ରିପ୍ଲାଇକାର୍ଟ ବା ଟିକଟ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର
ଦିଅ ଯିବ ନାହଁ । କେହିଠିକଣା ପରବର୍ତ୍ତନ କଲେ
ଅନୁତ୍ରେ ପୂର୍ବକ ଆୟୁର୍ବେଦକୁ ଲେଖିବେ । ନତେହି
ପତ୍ରିକାଦସ୍ତରଗତ ନ ହେଲେ ଆମ୍ବେମାନେ କାହିଁ
ନୋହଁ ।

ପ୍ରେମେକ ଟ୍ରେମେକା ।

ମୁକୁରର ପୁନାଧ ମୁକୁର । ବିଖ୍ୟାତ କବି ସେବକ ପିୟୁର

Romeo juliet- ନାମକ ନାଟକ ଅବଳମ୍ବନରେ ଲିଖି

ମୂଲ୍ୟ ୫ ୦ ୦ ଟଙ୍କା । ମୁକୁରର ପ୍ରାତିକମାନେ

ମୂଲ୍ୟରେ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମୁକୁ ପାଇ ପାରିବେ

ବେଙ୍ଗଳ କେମିନ୍ୟାଲ ଏଣ୍ ପର୍ନ୍‌ସିଇଟିକ୍ୟାଲୀ

ଓୟାର୍କସଟ

ଆଜି ରାଗର ଉଦ୍‌ବରଣ ।

ପ୍ରୋଶଳ ହେୟାର ଅଥଳ—ଏହି ତେଳ ଜଳ ପରି
ଶୁଦ୍ଧ ତରଳ ଏବଂ ବୀର୍ଣ୍ଣତାନ । ଏହା କେବେହେଁ ବଢ଼ିବ
ହୃଦ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶିତକାଳରେ ବସି ଯାଏ ନାହିଁ ।
ଲାଭେଶ୍ୱର, ଲେଖ ଲବଙ୍ଗ ଶୁଦ୍ଧିଲ ପ୍ରଭତ କୌଣସି
ଉତ୍ତରଗନ୍ଧିର ସର୍ପଶର୍ମ ଏଥିରେ ନାହିଁ । କେବଳ ମାତ୍ର ଗୋଲାପ,
ଚମକ, ଏବଂ କେଶର ପୁଷ୍ପର ସୌରର ଦ୍ଵାରା ଦୂରାଶିତ;
ଏହା କିପରି କେଶ—ପରବର୍ତ୍ତକ ଏବଂ ମସ୍ତିଷ୍ଠ ସ୍ଥିର
କାରକ ତାହା ଥରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାରରେ ଉଲପଣ୍ଡିତ
ହେବ । ଉପକାରତାରେ ସୁଗନ୍ଧର ମାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହା
ବାହୁଦିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ ଏହା ଏହି ଜାତୀୟ ସଂବିଧାନରେ ତେଳର
ଶୀଘ୍ରାନ୍ତିକ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିଶି ଟ ୧୯ ଟଙ୍କା ।

କ୍ୟାନ୍ତାରାଇତନ ହେୟାର ଅଥଳ—ଟାଙ୍କର କେଶ
ଦୂଷତ ପିତା, ମରାମାତ୍ର ବା ରୂପପ୍ରଭତ ହେୟାର ପହୋଣଧ୍ୟ ।
ଏଥିରେ କ୍ୟାନ୍ତାରାଇତନ ପ୍ରଭତ କେତୋଟି କେଶର
ତୁଳଣ ସାଧକ ଉପାଧାନ ମିଶ୍ରିତ ଥାଏ । ଏହା ଥରେ
କ୍ୟାନ୍ତାରାଇ ଗନ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିଶି ଟ ୧୯ ଟଙ୍କା ।

କମଫେରିକନ ବାମ —କାଷ୍ଟବ୍ରତ୍ତ, ଉଳ୍ଳ ପ୍ରଭତ ମୁଖ୍ୟ
ନାଶକ ରେଗରେ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ୟ । ଏହା ମିଳି ଅଧି
ମେଲ୍ ପ୍ରଭତ ଅପେକ୍ଷା ବହୁଗୁଣରେ ଶୈଶ୍ଵର ଏବଂ
ଅପେକ୍ଷାର ସୌରଯ କାମ୍ପକ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ଶିଶି
ଟ ୩୦ ଟଙ୍କା ।

ପାରାଇତାର — ଶିଶୁ ଏବଂ ବସ୍ତୁ ସମସ୍ତକର ବ୍ୟବ-
ହାଯ୍ୟ । ଏହା କିପରି ମୟୋଦିଶ ଶିଶୁ ଏବଂ ସଗନ୍ଧତାନା
ବ୍ୟବହାର ଉନ୍ନ ବିଦ୍ୟାମାର ପାରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଶ୍ରୀଜନନୀ
ପ୍ରଭତ ସର୍ପଶର୍ମାବ ପ୍ରଶମିତ ହୃଦ । ଏହା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ନାଶକ;

ପରେ ଶିଶୁ ଓ ମୁଖରେ ପ୍ରଳେପ କଲେ
। ବ୍ୟବହାର ଉତ୍ତରାର ଏହାକୁ ଝାଡ଼ି
ଏହା ଅଦୃଶ୍ୟ ଭାବରେ ରମ୍ଭେ ମଲିପ୍ର
ମଞ୍ଜଳୀ ସମ୍ମାଦନ କରେ । ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି
ଟ ୨୦ ଟଙ୍କା ।

ପ୍ରସ୍ତୁତ ଯାବଜ୍ଞାନୀୟ କଲିକତା
(ଶିଶୁ) କଟକ ନୟାଷନକୁ ଏକମାତ୍ର
‘ପ୍ରବୃଦ୍ଧର୍ମ’ ର ନିକଟରେ ମିଳେ ।

ଏକନଷ୍ଟ ମୁଦ୍ରା କିଛିରଣ -

ହେଉଥିଲେ କଥାଟା ଶୁଣିଲେ ଅପଣମାନେ ଯେପଣ
ଚମକି ପଡ଼ିବେ, ସେହିପର ଘରେ ବସି କଲିକତା ଦରରେ
ଖାଗେ ଜିନିଷ ପାଇବେ ଏହା ଶୁଣି ଅହୃତ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ରମ୍ୟ
ହେବେ । ଏକଷ୍ଟାନରୁ କଲିକତା ଦରରେ ଅପଣମାନଙ୍କର
ପାଦା ଦରକାର ତାହା ପାଇବେ । ଏପରି ଦୁଃଖୋଗ ପୂଣେ
କେବେ ପାଇଥିଲୁକ ? ଅମ୍ବେମାନେ କଲିକତାର ପ୍ରତିକି
ପାରମରଙ୍କ ଏକେଇ ନିଷ୍ପତ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ
ଜିନିଷ ସବୁ କଲିକତାର ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇ ଥାଇଁ
ଆୟମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଜିନିଷ ସବୁ ଥରେ ନେଲେ ତାହିଁ
କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରିବେ ନାହିଁ ।

ବଙ୍ଗଲାଷ୍ଟି ..... କଟକ ମିଳର ଲିଗ୍ନା ।

କ୍ୟାନ୍ତାରାଇତନ ଏଣ୍ ପାରମ ସିଇଟିକିଲ

ଓୟାର୍କସଟ ଔଷଧାଦି ।

କବିରାଜ ଶା ବିନୋଦଲାଲ ସେନ ମହାଶୟକୁର

କୁନ୍ତଳବନ୍ୟ ତେଳ ଓ ଔଷଧାଦି

,, ଚନ୍ଦ୍ରଶୋଇ ସେନଙ୍କ ଜିବାନ୍ତୁମ ତେଳ ଓ ,,

,, ନିଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେନଙ୍କ କେଶତ୍ରନ ତେଳ ଓ ,,

,, ରଖାଲଚନ୍ଦ୍ର ସେନଙ୍କ କୁନ୍ତଳକୌମୁଦୀ ତେଳ ଓ ,,

,, କବନାଥ ଗୁପ୍ତକର ଔଷଧାଦି ।

ମେସର୍ ଏସ୍ ପି, ସେନ ଏଣ୍ କୋଂ ଏସେନ୍ ଓ

ସୁରମା ତେଳି

,, ଦେ ଏଣ୍ କୋମାନିର ... ଶ

,, ସେନ ଏଣ୍ „ ବ୍ରାତନ ଜୁତାର ପାଲିଶ

,, ତ, ଏସ, ବ୍ରାର୍ଧକର ହିନ୍ଦୁ ବିଷ୍ଟ
ନେସନ୍ୟାଲ ସୋପ ପାକୁରାର ସାଗୁନ

ଗାମେମାନେ କଟକରେ ଏହାର ଏକମାତ୍ର ଏକେଶ୍ଵର

ନିଷ୍ପତ୍ତ ହୋଇ ଥାଇଁ ।

ଏତଭିନ୍ନ ଗାମେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିଳର ଧୂଣ୍ଡାଢ଼ି
ଶୁଦ୍ଧର, ତତ୍ତ୍ଵିନ୍ଦ୍ରିୟ, କୋଟିଂ, ଟୁଲଲ, ମେହିଂ, ଲିଂକୁଥ, ଛିଟ୍
ପ୍ରଭତ ଏବଂ ତନ୍ତ୍ରର ଧୂଣ୍ଡାଢ଼ି, ଶୁଦ୍ଧର, ଶାଢ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ
ମନୋହାର ସର୍ପପ୍ରକାର ସବୁପ୍ରକାର ସବେଳି ଦ୍ରୁତ୍ୟ ଥରେ ସୁଲଭ
ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇଥାଇଁ ।

ଚିତ୍ରପ୍ରକାଶ

ଆମ୍ବନ ୧୯୨୭ ।

ଶ୍ରେ ପ୍ରକାଶ ।

ମାସିକପତ୍ର ।

ଶ୍ରେ ବ୍ରଜସୂନ୍ଦର ଦାସ ବି, ଏ, କର୍ତ୍ତୃକ ସମ୍ପାଦିତ ।

ସୂଚୀ ।

୧୯୨୭

- ୧ — ସାହରେହ ସଙ୍ଗାନ
- ୨ — ଚନ୍ଦ୍ରପୁଷ୍ପ ବା ରାତର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମାନ
- ୩ — ଶ୍ରୀ ବମ୍ବନାଥ ଦେବଦ ଉପଦେଶ
- ୪ — ବ୍ରାହ୍ମଦାସ
- ୫ — ଶ୍ରୀମାନ
- ୬ — ଡାକନଳ୍ଲୁ ଉତ୍ତାର
- ୭ — ସୂର୍ଯ୍ୟ ରକ ଅରଳାଣ
- ୮ — ଓଡ଼ିଆ ଖାନ୍ଦକ ନବର
- ୯ — ରହ୍ମାନ

ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଞ୍ଚଳକ୍ରମ ଦାସ	୧, ୨,
„ ପଦ୍ମରଣ ପାନାପୁକ	୧୧
ଶ୍ରୀକର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ଗୁପ୍ତ	୧୧୧
ଜଗନ୍ନାଥବିହାର ଗୋପ	୧୦୧
ଗୋକୁଳଚନ୍ଦ୍ର ଶୂରବେଂଦ୍ର	୧୦୨
„ ରାଜଚନ୍ଦ୍ର ନାସକ, ବ ୧,	୧୦୭
„ କ୍ରଜବର୍ମିଣ୍ଟ ବ, ୨,	୧୧୧
ଗୋପନାଥ ନନ୍ଦର୍ମଣୀ	୧୧୧
ଶରାମ	୧୧୨

୧୯୨୭

୧୧
୧୧୧
୧୦୧
୧୦୨
୧୦୭
୧୧୧
୧୧୧
୧୧୧
୧୧୨

ଶ୍ରେ ବ୍ରଜସୂନ୍ଦର ଦାସ କର୍ତ୍ତୃକ 'ମୁକୁର' ଅଣିସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ।

PRINTED BY S. RAY, SHAIKH BAZAR, CUTTACK.

AT THE EDWARD PRESS,— CUTTACK.

ନିୟମାବଳୀ।

- ମୁକୁର—ପ୍ରତିମାଧର ଶଶ ସ୍ଥାଇରେ ନିଷ୍ପିତ-
ଦୂଷେ ପ୍ରଦର୍ଶନ ହେବ।
- ମୁକୁରର—ଏହି କଣ୍ଠକରୁଳୁଙ୍କ ଖାଲୀ; ଛାଟି-
ମାନଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରେ ଟ ୧୯ ଲାଈ ଫିଲେଙ୍କ ସନ୍ଧେର;
ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ଲ; କେହି ନମ୍ବା ଗୁଣ୍ଠଲେ ଅଗ୍ରେ
ମୂଲ୍ୟ ଟ୦୧ଇବେ।
- ରୁଗ୍ବାକୋଡ଼ ବା ଦିକ୍ଷିତ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର
ଦିଅୟିବ ନାହିଁ । କେହି ଠିକଣା ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ
ଅନୁତ୍ରହ୍ୟର୍କ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଲେଖିବେ । ନରେତ୍ର
ଢକିକା ହସ୍ତଗତ ନ ହେଲେ ଅମ୍ବମାନେ ଦୟୀ
ନୋହୁଁ ।

ମୁକୁରରେ

ଦିଲ୍ଲିପନ ଛପାଇବା'ର ଖର୍ଚ୍ଚ—
ଏମୁଲଜିଟରୁପେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଇ ପଥା; —

	ଏକ ଥର ଟାର୍	ଏକ ବର୍ଷ ପାର୍
ଅର୍କିଟମିକୁ	ଟ ୧୯	ଟ ୨୯
ଏକସମକୁ	ଟ ୨୯	ଟ ୩୯
ଫୁଲ୍ ଏକ ପୃଷ୍ଠାକୁ	ଟ ୩୯	ଟ ୨୦୯

ବିଜ୍ଞାନେର ମୂଲ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ପଠାଇବାକୁ ହେବ
ଅଗ୍ରିମ ମୂଲ୍ୟ ନ ପଠାଇଲେ ଛାତ୍ର କରେଇବ ନାହିଁ ।

ସମ୍ପାଦକ ।

ଛୁଇବା—ଛେଷିବା ଟ ୦ ୩୦; ବଡ଼ ଦିବା ଟ ୦ ୬୫ । ପ୍ରାୟ ସରୁ ପ୍ରକାର ଜୀର ଶ ଘାରେ ଆଗେଇ ହୁଏ,
ବାତକୁର କଷକୁରର ଅବର୍ଥ ଭିନ୍ଦା । ବଡ଼ ବଡ଼ ଡାକ୍ତର ଓ ବୈଦ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବହୁ ପ୍ରଶଂସିତ ଓ ବହୁ
ରେଗୋର୍ଡଜ୍ବାର ପରାମର୍ଶିତ ।

ପ୍ରମେହ ସୁଧା—ଜନରଥ ଓ ପ୍ରମେହ ରେଗରେ ଏପରି ଶାନ୍ତି ପଳପ୍ରବ ଭିନ୍ଦା ଥର ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତାବକାଳୀନ କ୍ଲାଲା
ଓ ଦୂରିତ୍ୱକ ବା ଅନ୍ତରୋକା ଚଳନ୍ତର ପ୍ରସାବ ବା ଶୁଦ୍ଧିଷୟ ଏ ୨୪ ଘାରେ ନବୃତ୍ତ ହୁଏ । ଏକ
ଶିଶିର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨ ଲା ଡାକଟର୍ ପୁଅକ୍ ।

ଠିକଣା—କବିରେ ସାରଦାପ୍ରସାଦ କବିରାତ୍ମନ
ଅସୁର୍ବେଦ୍ୟ ଭିନ୍ଦାଳୟ;
ବାଲ୍ମୀକିଜାର କଟକ ।

ବିଶେଷ ଦ୍ୱିତୀୟ ।

ଏଠର ଶ୍ରେସ୍ତୁ, ରଙ୍ଗି ଓ ଦେବନାନର ଅନ୍ତରେ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ମନୋମତ ଏମସ୍ତପ୍ରକାର ଛୁପାକାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଵର୍ଗଭୂତୁପେ
କିମ୍ବେ ଯୋଗୋଳର ସ୍ଵରନ୍ମୋବସ୍ତୁ ହୋଇଥାଇବି ।

ଏ ପ୍ରେରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିବା ପୁସ୍ତକ ଛାତ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକମାନ ଏଠାରେ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ହେବୁ ଅନେକ
ଲେଖି ଏମସ୍ତ ପୁସ୍ତକ ପାଇଁ ପାଇଁ ଭିନ୍ନିତ ହେଉଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଚ ଅସାଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳରଣାର୍ଥ କି ଏଠା
ନାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଉଚ୍ଚତାରେ ପରିପାତାର ସାଧାରଣୀୟତା; ସୁଲପାୟ ପୁସ୍ତକ ଏୠ ରେ ବିଶ୍ଵାସୀ ପୁସ୍ତକ ରହିଥାଏ,
କିମ୍ବେ ରାଜତମାନ ଅନ୍ତରେ ମରି ଆଜିନ୍ଦାପରି ପୁସ୍ତକମାନ ତଃ ପି; ତାକ ଯୋଗେ ଦେଇଣ କରସାଏ,
କିମ୍ବେ କିମ୍ବେ ଏକାକିଳେ ଏକାକିଳେ ଅନ୍ତରେ କିମ୍ବେ କିମ୍ବେ ଏକାକିଳେ ଅନ୍ତରେ (ଏହାଣ ଟଙ୍କରୁ ଉଦ୍‌ଦ୍ଦୀର୍ଘ ପୁସ୍ତକ ହିଁ)

ଶୁକଦେବରମ, ପ୍ରୋପିଲଟର—

ଏଭିଯୁର୍ଭିପ୍ରେମ— ନୟାଦଳକ, କଟକ !

ମୁକୁର

ଶ୍ରୀ ରାଗ ।

ଅଣ୍ଟିନ ୧୩୭

ଦୃଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟା ।

ହାଇରେନ୍ ସଙ୍ଗୀତ । *

(ଅନୁବାଦିତ)

୧

ଆହେ ସୁତୁର
ରହିଯାଥ ବୀର କ୍ଷଣେ,
ଶୁଭ ସେ ବାରିଧି
ଏ ଆମ୍ବ ରୂପ ମୋହନେ ।

,

ଶତସୁମନାରେ
ଆମ୍ବ ଏ ପ୍ରମୋଦ ବନ,
ପୁଣି ଚଉପାଶେ
କନକଜିତ ବରଣ ।

୨

ଫ୍ରଦା ରସଭରୀ
ଶାନ୍ତିର କେବଣ ଜ୍ଞାଲା,
ଆମ୍ବ ପ୍ରେମିକେତ
ମଦେ ବିଳଷନ୍ତ ବାଳା ।

୩

ମାନବ ଜ୍ଞନମେ
ଶୁଣଇ ଯେ ଆମ୍ବ ସ୍ଵର,
ଜ୍ଞନରସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ
ହୃଦୟ ଉନ୍ନାସକର ।

ଅସ ଅସ ପାର୍ଶ୍ଵ
ପୁଲକିବ ଭୁମି ଚିତ୍ର,
ଆସ ଜ୍ଞାନିତାରୁ
ଦୃଷ୍ଟ ବୀରବାହୁତି ।

୪
ଯେତେ ଯେତେ କାର୍ତ୍ତି
ବୀରେ କରିବନ୍ତ ପୂର୍ତ୍ତ,
ସେ ସବୁ ଆମ୍ବଙ୍କ
ବସୁନ୍ନା ବରସୁତ ।

୫
ପୁଣି ଟ୍ରୋଯାନଙ୍କ
ଯେତେକ ନୃପନନ୍ଦନ,
ତାଙ୍କର କାରତ
ଦୃଦ କରେ ଜାଗରଣ ।

୬
ନିରେଖନ୍ତ୍ର ନିର୍ଭୁଲ୍
ପ୍ରଭୁ ସହସ୍ରଦିନତ,
ସେ ସକଳ ଆମ୍ବ
ନାଚୁଥାଏ ନିତ ନିତ ।

୭
ରହିଯା ରହିଯା
ଦେବୀ ପ୍ରବୀର
ରହିଯା ଲଭିବ
ଜ୍ଞାନିତାରୁ ସର୍ବଥା ।

ଶ୍ରୀ ଅଜ୍ଞୟଚନ

* ଶ୍ରୀ ମହାସମର ସାଗ ହେଲାର ମହାବକ୍ଷ ରଥବାଧୀପତି ରତ୍ନପିତ୍ର ସ୍ଵକାମ୍ଯ ରଣତର୍ଫରେ ସ୍ଵବୁହାରମୁଖରେ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ଜନ ବାଲୀନ ପୁରୁଷକାଳ ରତ୍ନପୁର୍ଣ୍ଣ ଭୂମଣ କରି ପରିଶେଷରେ ଭାଲୁ ନିବିତକାରୀ ଭୂମଧ୍ୟାଗର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାଶବ୍ଦରୁଥିଲେ । ତେବେବେଳେ ତା

ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ବା ଭାରତର ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟ୍ ।

ଏ ବିଷ୍ୟାଧାର ମହାପରିବର୍ତ୍ତନର ଲୁଳାଶେତ୍ର-ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଚର୍ଚାରେ କେତେ ଅମଶ୍ଵ ପରିବର୍ତ୍ତନ୍ ଘଟୁଥିଲୁ ତାହା କିଏ କଳନା କରିପାରେ ୧ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଧାରର ଅପର ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ହୋଇ ଗଲାଣି ଯେ ସେଥିପ୍ରତି ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଛୁଟ ଦୃଷ୍ଟି ଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଯେତେ-ବେଳେ ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କିଛି ବିପ୍ରବ ଏହାଏ ସେତେବେଳେ ଆମ୍ବେମାନେ ବିସ୍ମ୍ଯିତ ନୟନରେ ତାହା ଦେଖୁଁ ଏବଂ କହୁଁ “ଆହୋ ! କି ଯୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ !” କିନ୍ତୁ ବିପ୍ରବ ସଂଦାଳନକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୋଟାଏ କିଛି ଆଜ-ସ୍ମୀକ ଉଚ୍ଚଶାନ୍ ନୁହେ— କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ସ୍ମୁଦ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଧ୍ୱେତ ଅଳ୍ପିତତ୍ତ୍ଵବରେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଯେ ମହାସମୁଦ୍ର ଜାତ କରିଥାଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏବଂ ତଢ଼ାରୀ ମାନବଜାତି, ସମାଜ ବା ଦେଶର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୋତର ଗାତ୍ରଥେ ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ କରିଥାଏନ୍ତି, ସ୍ମୁଦ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୁଡ଼କ ସଂ ସାରିର ଦେଖିନ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ସଙ୍ଗରେ ଏତେ, ଘନଶ୍ଵରବରେ ସଂଶ୍ଲିଷ୍ଟ ଯେ ସେ ଗୁଡ଼କୁ ବିଶେଷଣ କର ପୁଅକ୍ରମରେ ଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୂଳ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିବା ସାଧାରଣ ମାନବର ସ୍ମୁଦ୍ର-ଶକ୍ତିର ଅନ୍ତର । ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଅଛୁ ତୁମ୍ଭେ ଦରଶନ ହୁଏ ଯେଉଁ ମାନେ ଅପଣାର ବୁଦ୍ଧିଭିତ୍ତିକୁ ମାର୍ଜିତ କରିଥାଏନ୍ତି ସେହିମାନେ କେବଳ ପ୍ରାତିଧିକ ଜାନନର ସ୍ମୁଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ସମାଜ ବା ଜୀବିତ ଜନନର କି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା ତାହା ପ୍ରିର କର ପାରନ୍ତି ଏବଂ ସେ ସାମାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟବିନ୍ଦୁଟି

ସୁଦୂର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ କି ପ୍ରକଳ୍ପିତ୍କୁ ଜାତ କରଇବ ସେ ଦଶ-ସୁରେ ଯଥାର୍ଥ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟର ବଚନ ସଂଧାରକୁ ଦେଇ ପାରିଥିଲୁ ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଅତିହାସିକ କାର୍ଯ୍ୟ । ସାଧାରଣ ମନବ ଯେତେବେଳେ ସଂଧାରର ଗୋଟିଏ ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି ଦେଖି ମେମକ ଦ୍ୱୀପ, ପ୍ରକୃତ ଅତିହାସିକ ଦେଖିବେଳେ ମେ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଶେଷଣ କର ଦେଖାଇ ଦିଏ ଯେ ସେ ଅପୂର୍ବ ସୃଷ୍ଟି କେବଳ କେତେବୁଦ୍ଧି ପରିଷେଷ ସଂଲ୍ଲାପ କରୁଥିଲୁ ଭାବ ବା କାର୍ଯ୍ୟର ସମବାୟ ମାତ୍ର । ଏହି ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେତେ-ବେଳେ ବୌକିର୍ଧମ୍ ସୀମ୍ ପ୍ରଞ୍ଚିନ ବିଷ୍ୟର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା, ସେତେବେଳେ ଲେକେ ଏ ଆକର୍ଷିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚିନ୍ତା କରିଛି ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଅତିହାସିକ ତାତ୍କାଳିକ ପୌରିରୁ ତ୍ୟେ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଉତ୍ସନ୍ମାଦର ସ୍ଥାଧୀନମହୁ-ପ୍ରମ୍ଭର ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ଧୂଳାରୁ ସେହିପର ଏକ ନବଧର୍ମ ଧାରାହକ ବିକାଶ ସନ୍ଦର୍ଭ ରୁଥେ ବୁଝି ପାରୁଥିଲା । ସେହିପର ରେମଣ୍ସ୍ମାଜିଦ୍ୟର ସମବିଶ୍ଵାରେ ତାହାର ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ବିଦେଶା-ଗତ ବିଶି ଅର୍ଥଦ୍ୱାରା ରେମୀୟ ନାରେକିବ ନାନା ବିଳାସିମ୍ବୁଦ୍ଧ ଚରିତାର୍ଥତା ମଧ୍ୟରେ ଅତିହାସିକ ସେ ଦିନ୍ତୁ ବିଷ୍ୟ-ରିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଆଶ୍ରପତନ ପୂର୍ଣ୍ଣଭବରେ ଦେଖିପାରୁଥିଲା । ଏହାପରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ କି ପରିଷି ରାଷ୍ଟ୍ରବିଦ୍ୱବୀ, କି ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାନ୍ୟ ଧର୍ମବିପ୍ରବ କି ଅମେରିକାର ସ୍ଥାଧୀନତା ବିଦୁର, କି ଭାରତର ନାନା ସାମ୍ବିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଦିପୁବ ସମସ୍ତ ମହା-ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଠଠନକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ମୁଦ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼କ ମାତ୍ର ଥାଏ । ଉତ୍ତରାଧିକ ସେ ଗୁଡ଼କୁ ମାନବମାଜ ସମଶ୍ଵର ଉତ୍ସୁକିତ କରିବ ଦେଖ ଦିନ୍ତୁ ରେଖ ସଙ୍ଗରେ ସଂଶ୍ଲିଷ୍ଟ ପାପ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଅବନନ୍ତ ଦର୍ଶକ ଦେଖାଇବାର ଉଦ୍ଦାରଣମାନଙ୍କରୁ ନାନା ଶିକ୍ଷା ଓ ଆନନ୍ଦ ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ ।

ପୁଅକ୍ରମର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାନରେମାନଙ୍କ ଚକ୍ର ପୁଅକ୍ରମର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମୂଳ୍ୟ ଅବସରେ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମୂଳ୍ୟ ଅବସରେ ରହିଥିଲେ ।

ଏବେଳେ ଦେଖିବାକୁ ଧୂଳାରୁ ଧୂଳାରୁ କରିବାର ପାଇଁ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମୂଳ୍ୟ ଅବସରେ ରହିଥିଲେ ।

ଏବେଳେ ଦେଖିବାକୁ ଧୂଳାରୁ ଧୂଳାରୁ କରିବାର ପାଇଁ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମୂଳ୍ୟ ଅବସରେ ରହିଥିଲେ ।

ଏବେଳେ ଦେଖିବାକୁ ଧୂଳାରୁ ଧୂଳାରୁ କରିବାର ପାଇଁ ରହିଥିଲେ ।

ଏହି ଭାରତବର୍ଷ ଅତି ପୁରାତନ ଦେଶ, ଯେତେବେଳେ ସଂୟାରର ଅଧିକାଂଶ ଦେଶ ଅଞ୍ଜଳିନୀ ଅନ୍ଧକାରରେ ନିମନ୍ତିତ ଥିଲା, ଦେଇବେଳେ ପୁନ୍ଦାଏ ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧ ମହିମାରେ ପୃଥିବୀ-ବନ୍ଧରେ ଭାଇପଣ କରୁଥିଲା । ଭାରତାୟ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ସ୍ମୀଚ୍ ମାନସିକଶକ୍ତିର ଧାରାବାହିକ ବିଜ୍ଞାଣର ଯେ ଉତ୍ସୁଳ ପ୍ରମାଣ ଦେଇଥିଲା ତାହା ପୃଥିବୀବନ୍ଧରେ ଅନ୍ୟତଃ ଦୁର୍ଲଭ— ତାହାର ସାହିତ୍ୟ, ତାହାର ଧର୍ମ, ତାହାର ଦର୍ଶନ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ସଂଭିଜନତର ବିଷୟ ଉତ୍ସାଦନ କରୁଥିଲା । ଜଣେ ବୈଚିଦଶିକ ପଣ୍ଡିତ ଭାରତାୟ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତର ପୁରଣମହିମା ଆଲୋଚନା-ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏକାଙ୍ଗାନରେ କହିଥିଲା— “The Chinese excepted, no people on earth can boast of possessing a literature in which its mental and religious development is pictured for more than thirty centuries, as in the case of Indian literature.” କେବଳ ସେତକି ନୁହେ । ଆଧୁନିକ ସଂଭିଜନତର ଅଦରର ବସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ସେହି ପୁରଣ ଯତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପରି କର ଥିଲା । ଅବଶୀଳନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍ଗରେ ସେ ସଂକୁଳ ଭୁଲନା କରିବା ବରୁଳତା ମାତ୍ର— ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଦ୍ଧ କେତେ ଅଟତ ଯୁଦ୍ଧର ସାଧନାର ଫଳ ଭ୍ରମ କରୁଥିଲା, ସେଥିଥରେ ଗୋଟିଏ ଆଦମ ଯୁଦ୍ଧ ସିକି ବା ସାଧନା ଯେ ସମକଷ ନ ହେବ ଏହା ସ୍ଵତଃସିଦ୍ଧି । ତିଥାର ସେ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଭାରତ ଯେ ମୌଳିକ ଶକ୍ତିମହାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲା ତାହା ପୃଥିବୀର ସମସ୍ଯାମୟିକ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତର ଚିନ୍ତାବ୍ଲେ ଘର୍ଷଣ କରି ନ ଥିଲା । ଆମ୍ବୋମାନେ ଅଜି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରାୟ ବେମେ ବା ଆଧୁନିକ ଇଣ୍ଡିଆ ଅମ୍ବୋରିକାର ସମ୍ବନ୍ଧ ଅନୁଧାନ କରି ସ୍ତର ହେଉଁ ଏବଂ ଏ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଭବନାଙ୍କର ଏକ ଅପ୍ରକାର ସୃଜନ ବୋଲି ମନେ କରୁଁ । ଯୁଦ୍ଧରର ଅନ୍ୟଜାତ ପକ୍ଷରେ ଏବେମିଧି ବିଷୟ ପୁନର ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଭାରତବାସୀ ଆଜି ଯେତେ ମନ୍ଦ୍ରାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ମହିମାଦ୍ଵାରିତ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଶ ସ୍ଵରଣ କରି ସେ ଯେ ଏ ସମସ୍ତକୁ ଏପରି ବିଷୟ ବିଷ୍ଵାସ କରି ତାହା ଯେ ଏ ସମସ୍ତକୁ କରୁଥିଲା ଅମତମୟବେଦର ଭାଙ୍ଗାପର୍ଯ୍ୟ ଘରୀତ ଦର୍ଶନଦେଖିର ଦ୍ରିଧିତ କିମ୍ବା ଧେତେବେଳେ ବେମେ ହୁଏଇ ଯୁଦ୍ଧ କେବଳ କେହିଁ-ଠାରେ ? ତାହାପରେ ଯେତେବେଳେ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତର ଚିନ୍ତା

ବିଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ମୁକୁ ହୋଇ ଜ୍ଞାନ ଅନ୍ତେଷ୍ଟଣ କରୁ କରୁ ଉପନିଷଦର ସ୍ମୂଧ୍ୟର ଧର୍ମତର୍ଥ ସକଳ ନିର୍ବାଣ କିମ୍ବା ଶେଷେ-ବେଳେ ମହା ସମ୍ବାଦର କି ଉତ୍ତିମାମ ମିଳେ ? ଶ୍ରାବ୍ଦୀପର୍ବ ନବମ ବା ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମନୁଷ୍ୟଦେଶରେ ଭାରତ ହୋଇ ତାତ୍କାଳିକ ଭାରତାୟ ସଭ୍ୟତାର ଯେ ଉଚ୍ଛି-ଅର୍ଦ୍ଧ ଦେଖାଏ ତାହା ସେହି ସମ୍ବୁଦ୍ଧରେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସମାଜ ଦେଖାଇ ଅଛି ? କପିଳ, ଅର୍ଯ୍ୟଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୱତ ପଣ୍ଡିତବୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାଯିନ ଚିନ୍ତାର ଯେଉଁ ଜାତିପ୍ରମାଣ ସ୍ଥାନ କର ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଭ୍ୟତାତିମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ କି ଭାବ ଜୀବ କରୁଥିଛି ? ଧର୍ମବିଜ୍ଞାନରେ ଜ୍ୟୋତିଷ ବ୍ୟାକ ଯେ ଅଧିପତି ବ୍ୟାକ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଯୁଦ୍ଧ-ନାନା-ଧର୍ମର ପ୍ରତିବନ୍ଦକା ସହେ ନିଜର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ କେତେକ ଦଳ ଓ ଶକ୍ତି ପ୍ରଭାବରେ ଯେ ଅଖଣ୍ଡ ଶାନ୍ତିମାନ୍ଦ୍ୟର ଅଧିପତି ହୋଇଥିଲୁଛି ତାହା ସମ୍ବାଦର ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଧର୍ମ-ପ୍ରଗତିକ ଭାଗରେ ସିଂହାସନ ? ଏ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଶକ୍ତି ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଜଗତର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନ ଦିଗରେ ଭାରତାୟ ଆର୍ଯ୍ୟଚିନ୍ତା ଅଛୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନାହିଁ । ସମ୍ବାଦ ଗଣିତ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଜ୍ୟୋତିଶାସ୍ତ୍ର, ଚିକିତ୍ସା ପ୍ରତ୍ୱତ ନାନା ବିଭାଗରେ ସେହି ମୌଳିକକିମ୍ବା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ! ଗ୍ରୀବ ଦେଶର ସର୍ବତା ଇତିହେସ୍ତ୍ରୀୟ ଶିକ୍ଷା ସର୍ବତାର ସୁନ୍ଦାର କରିଥିଲା ବୋଲି ଆଜି ପୃଥିବୀ ବନ୍ଧରେ ଗ୍ରୀକାଜାତର ମହତ୍ୱ ଶତମାନରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତାୟ ସର୍ବତାର ସ୍ଥାନ ଆଜି ସେତେ ଅନ୍ଦୋଳନ ଜାତାଏ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ଆର୍ଯ୍ୟଜାତ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରୀକ ଓ ଭାରତାୟ ଜାତ ଦ୍ୱାରା ଆଦି-ସର୍ବତାବିଷ୍ଟାରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ସମ୍ବାଦ ଶିକ୍ଷା-ସର୍ବତା-ସ୍ଥୋତ୍ର ମାର୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରିବା ବିଷୟରେ ଯେ ତୀଏ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ତାହା ହରବାଦିମୂଳି, କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ସମ୍ବାଦର ମତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ କେବଳ ଗ୍ରୀବ-ଦ୍ୱାରା ହୋଇ ନାହିଁ; ଭାରତାୟ ସର୍ବତା ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମୂଳଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ଇତିହାସରୁ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ କିମ୍ବା ସର୍ବତା ଭାରତାୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ କାତ ହେ- ବାହୁବଳରେ ପ୍ରକାଶିତ କୋରିଥିଲା । ଭାରତାୟ ବାହୁବଳରେ ପ୍ରକାଶିତ କିମ୍ବା ତେଣୁ ଭାରତ

ସାଧନାର ଫଳକୁ ଲୋକସମାଜରେ ପରିଚିତ କବାର ‘ବାହାବା’ ଲାଗି ବ୍ୟାକୁଳ ହେବା ତିଥି ଏ ଦେଶରେ ଅତିଥିକୁ ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାଧକକୁ କବିବଚନରେ କୁହାୟାଇ ପାରେ ।

“ବୁମ୍ ମୁଖକର୍ମ ତପ ଆଚରିବା
ଦୁନୀଆର ଯଶେ ଯାଏ ଆସେ କିବା ।”

ତେଣୁ ଭାରତୀୟ ମସ୍ତିଷ୍ଠିତ ପେଉଁ ସବୁ ଉଚ୍ଛିତନ୍ତ୍ର ବାହାର ଥିଲା ତାହାର ଉତ୍ସବ ପ୍ରତିକର୍ତ୍ତା ପାଇଁ ଏ ଦେଶରେ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇ ନାହିଁ । ଭାରତୀୟ ସର୍ବତାର ଏହା ଗୋଟିଏ ଦିଶେ-ଷର୍ବ । ଏ ବିଶେଷତ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ଭାରତୀୟ ପ୍ରକଟ ଯେପରି ବିରଳାଳ୍ପିତ । ଭାରତର ଚର୍ଚାଦରେ ଅନେକ ଅନ୍ତକ ଅନ୍ତକ ରିଯାତେଣୀ ଅତିଲଞ୍ଛଣ ମହାସାରା-ସମ୍ବନ୍ଧ ରହି ଯେପରି ଭାରତବର୍ଷକୁ ବିରଳାଳ ସମ୍ବନ୍ଧମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥାବନ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବି । ପ୍ରୁଦ୍ୟଃ ସେ ଶାନ୍ତି, ସେ ଅଧୂଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟିକା (Splendid isolation) ତାହା ଭାରତେରେ ଅନେକ ଦିନ ଦାଢ଼ିଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳିଗର୍ଭ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ତାହା ଆଜି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତଭାବାପନ୍ତି—ଆଜି ତାହାର ହାହାକାର ଗମନ ବିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରୁଥିଲା । ଏପରି ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣାରେ ଅଗତ ଭାରତ ଯେ ତାହାର ତିର୍ଯ୍ୟକତି ଜ୍ଞାନକୁ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ପ୍ରଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ଯହୁ କର ନାହିଁ ଯେଥରେ ବିଶେଷତା କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଗ୍ରୀକାଜୀବି ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟର ଚନ୍ଦ୍ରଶିଖ ପର୍ଵତକ ସତ୍ରହକର ଯେ ଜଗତର ଉପକାର ଲାଗି ନିଯୋଜିତ କରୁଥିଲା ତାହା ପ୍ରତି ଅତ୍ୟ ସମ୍ବାନର କଥା ନାହେ । କିନ୍ତୁ ଅଧୂଳିକ ଜଗତର ସର୍ବ୍ୟକାମର୍ଥନ କର ଯେଉଁ ଭାରତୀୟ ସକଳମାନେ ‘ଶ୍ରୀଯୁଷ୍ମ ସ୍ତ୍ରବଧ’ ‘ଭର୍ତ୍ତେ ଅବସନ୍ନ’ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଜଣେ ବୈଦେଶିକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ କଥା ସର୍ବଦା ମନେ ରଖିବା ଉଚ୍ଚତ । ତାହା

“If there is a country on earth which
justly claim the honour of having been the
home of the human race, or at least the scene
of primitive civilisation, the successive de-
velopments of which carried into all parts of
the world,—and even beyond, the
limits of knowledge, which is the second
country assuredly is India”

ମାନସିକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ରକ୍ଷିତରେ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟକାଳ ଯେପରି ଆଧାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସ୍ଥାପନ କରିଥାଏ ବାହୁବଳରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଅଂଶରେ ସ୍ମାନଚିତ ସେ ଦେଶର ନାହିଁ । ତେବେ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟର ଗୌରବ ବାହୁବଳ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତ ନାହେ । ତଥାର ସମାଜର ବା ଦେଶର ରକ୍ଷା ଲାଗି ଯେତେବେଳେ ବାହୁବଳର ଥାବଣକତା ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ତାହାର ଅଭିବଳ ଲାଗିଥ ହୋଇ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ଥୟି ଏ ଦେଶରେ ପଦାର୍ଥଶ କଲା ତାକୁ ଅଭିରକ୍ଷା ନିମିତ୍ତ ଯୋର ସତ୍ରାମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ସେ ତାହାର ସାରାଦିକ୍ଷା ଟାଙ୍କ ଉଚ୍ଚତର ନିର୍ଭର କରି ଦୃଢ଼କାୟ ବଳକୁ ଅନାର୍ଥ୍ୟ ଜାତକୁ ପରସ୍ତ କର ତାକୁ ସ୍ମୀକୃ ଭାବ୍ୟପଦରେ ନିଯୋଜିତ କରିବା ହାରା ଭାରତୀୟ ଜନନର ପ୍ରାକ୍ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଆଧାର ବାହୁବଳର ସ୍ଥନର ନିର୍ବନ୍ଧନ ଦେଇଥିଲା, ପରେ ନାନା ସମୟରେ ବିଦେଶୀୟ ଶତ୍ରୁବିତାଭିନ ନିମିତ୍ତ ବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟଲାଭ ବାଧନା ପରିବୃତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଆଧାର ବାହୁବଳର ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଦେଇଥିଲା ତାହା ଯେ କୌଣସି ସମରବଳାୟ ଜାତି ପାନ୍ଥରେ ଗୌରବବଦ୍ଧ ବୋଲି ବିବେଚନ ହୋଇପାରେ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗରେ ଅନେକ ପୁଣ୍ୟଶୋକ ନରପତି ମଧ୍ୟ ରଜ୍ୟ କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟାଧିକାର ଓ ସ୍ମୀକୃ ଶିଳାଳ ହୃଦୟବନ୍ଦ୍ରର ଅନେକ ମଧ୍ୟମୟ ପ୍ରମାଣ ଅଗତ ଭାରତକତାବାନ୍ଦରେ ରଖିଯାଇଥିଲା । ଏହିପରି ନାନା ବିଭାଗରୁ ଦେଖିଲେ ଅଗତଭାବରେ ଉତ୍ସବର ଉତ୍ସବର ଉତ୍ସବର ଉତ୍ସବର ଏକ ଗୌରବମୟ ବିଶ୍ଵା ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ପ୍ରହଣ କରିପିବ ।

କିନ୍ତୁ ଏତେ ଉତ୍ସବାଳାକାର ଚିତ୍ର ଆମୁମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି-ଗୋରାର ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଭାବର ଅଭିବଳ । କିନ୍ତୁ ନାବିଲାସପୂର୍ଣ୍ଣ ନାନା ସାମ୍ରାଜ୍ୟକ ପୁରାଣ ଓ କେତେକ ରାଜକବିକର କବିତାଗ୍ରହତ ରାଜକବିନା ଶାଢ଼ିଦେଲେ ଉତ୍ସବର ଉତ୍ସବର ପାଇଁ ଆଉ କିନ୍ତୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ କଥା ପାଣ୍ଡୁତ୍ୱ ସର୍ବ୍ୟକାର ପ୍ରଭାବରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ନିତ୍ୟନବୀ ଅନ୍ତହାସିକ ଉତ୍ସବର ସଂଗ୍ରହାଳକ ହେଉଥିଲା, ପୁରତନ ମୁଦ୍ରା, ପ୍ରାଚୀନ ଅନ୍ତକ ନକାରା ମନ୍ଦର ଧର୍ମନିଃଶବ୍ଦନ-ଶେଷର ଗୀରବଶ, ବିଜ୍ଞାପ୍ତମ୍ ଏବଂ ବିଦେ-

ଶାଶ୍ଵତ ଭାରତ ପ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କର ବର୍ଷନା ପ୍ରଭତରୁ ଅଜି କାଲିଆନେକି ଏହିହାସିକ ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହୀତ ହୋଇଥାଏ । ସେହି କ୍ଲିତୋର ଅଧ୍ୟବ୍ୟାଗ୍ରଲିଟ୍ ଫଳ ଭାରତୀୟ ଜତି ହାସର ଅନ୍ତରେ ପୁଣ୍ୟଧାରୀ କରି ଥାଏ ଏବଂ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ସମସ୍ତର ସଥେପ୍ଯକୁ ବ୍ୟବହାର କରିଗଲେ ଅଜତ ଭାରତର ଖଣ୍ଡିଏ ସର୍ବାଳ୍ୟଦେଶ ଇତିହାସ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇ ପାରିବ ବେଳୀ ସେ କ୍ଷେତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କର ଅଭିମତ । ଏହିପରି ଆଖ୍ୟନକ ବିଦିଧ ଉପକରଣରୁ ସଂଗ୍ରହୀତ ଅଜତ ଭାରତର ଜଣେ ପୃଥିବୀଯଶା ନରପତଙ୍କର କେତେକ ପରିଚୟ ପାଠକବର୍ତ୍ତକୁ ଦେବା ଏ ମୁହଁପ୍ରେବେନ୍ଦ୍ର ଭୁବେଶ୍ୟ । ପାଠକମାନେ ଦେଖିବେ ସେ ସୁଦୂର ଅଜତରେ ଭାରତର କି ସମ୍ବନ୍ଧ ଅବସ୍ଥା ଭାରତୀୟ ନରପତର କି ଉନ୍ନତସମ୍ବନ୍ଧତା-ସ୍ଵରୂପ ସୁନ୍ଦର ହଜ୍ୟ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ, ତାତ୍କାଳିକ ଭାରତୀୟ ସମାଜର କି ପ୍ରାଣବିମୋହନ ଦୃଶ୍ୟ ।

ଅଜି ଯେଉଁ ପୁଣ୍ୟମ୍ବାଳର ଜାଗନ୍ନାର ପତ୍ରକ୍ଷିତ କାର୍ଯ୍ୟବଳୀ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଆମ୍ବେମାନେ ପ୍ରଭୃତି ସେ ଶ୍ରାବ୍ୟାବ୍ଦୀର ଚରୁଥ ଶତାବ୍ଦିର ଭାରତର ଜଣେ ପରିଦ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ରାଟ । ତାହାଙ୍କର ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରପୁଣ୍ଡ । ଯେଉଁ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ପ୍ରକାପ ଶାଳୀ ହଜା ଅଶୋକଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଓ ପ୍ରାଣପଣ ଯହୁରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଭାରତବର୍ଷ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦମ କରି ସୁଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଭାରତରେ ଅନ୍ତିକାଶରେ ନିଜର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସ୍ଥାର କରିଥିଲୁ ଏ ମହାମ୍ବା ତାଙ୍କର ପିତାମହ । ଏ ଶ୍ରାବ୍ୟାବ୍ଦୀ ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିହା-ସନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ରଜା ସ୍ବର୍ଗମ ବଳରେ ଭାରତର ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ ଜୟ କରି ଭାରତସମ୍ରାଟ ଉପାଧ ଲାଭ କରିପରି ନ ଥିଲେ ଭାରତର ଏହି ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଶାକହିର ଆମ୍ବୁରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟ ନାନା ଗୋରିବ କାହାଣୀର୍ଦ୍ଦୁଷ୍ଟ । ଏହାଙ୍କର ହିହାସନ ଅରୋହଣପୂର୍ବରୁ ଦିଗ୍ବିଜୟୀକୀର ଅଲୋକ-କାଣ୍ଡର ଭାରତବର୍ଷକୁ ଅସି ସ୍ଵାୟତ୍ତ ବାହୁବଳରେ ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତରଭାଗର ଅନେକ ସମ୍ବନ୍ଧବିଜୟ ଅଶୋକ ଶାଶନଭୂକୁକରି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଦେବିବର୍ଷ ମାତ୍ର ଅବସ୍ଥାକ କରି ସେନାମାନଙ୍କର ଅନ୍ତକ୍ଷା ହେଉଥିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସ୍ବେଶକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ପଢ଼ିଲୁ, ତାଙ୍କର ଭାରତସମ୍ରାଟ୍ ।

ବାସନା ଫଳବତ୍ତ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେଜାଣି ନ ଥିଲେ ସେ ସ୍ବେଶରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନର ତିନିବର୍ଷପରେ ଅତି ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ସମ୍ରାଟ୍ ଧଙ୍ଗରେ ମମରରେ ନିୟକ୍ତ ହେବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସେଥିରେ ସେ ହୃଦୟବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ଆସିବିଥୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । କାର୍ଯ୍ୟତଥୀ ତାହାର୍ ଘଟିଲା—ଶ୍ରାବ୍ୟାବ୍ଦୀ ନାମ ରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଯେଉଁ ବାହୁବଳ ଓ ମନର ଶକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁ ଅନେକ କରିଥିଲୁ ତାର ତିରେଭାବରେ ସେବା ବିଦେଶ ବିଦେଶରେ ନାନା ବିଶ୍ୱାସିଲା ଅରମ୍ଭ ହେଲା—ଆଲୋକ-କାଣ୍ଡରଙ୍କର ସୁଦୂର ବିଷ୍ଣୁତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଚୈନ୍ୟଧାମନ୍ତ୍ରମାନେ କଳିହରେ ଲୁପ୍ତ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲେ ଏବଂ ବିଦେଶୀୟ ସାଧୀନଗେତା ନିପତ୍ତିମାନେ ଏ ମୁହଁମଦାଦ ତ୍ରିବଣ କରି ନିଜଗର ରଜିଧର ପୁନରଭ୍ୟକାର ନିମିତ୍ତ ପରେଷ ହେଲେ । ଭାରତରେ ଏ ଚେଷ୍ଟାର ଅଭାବ ନ ଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପୁଣ୍ଡ ଭାରତର ଏହି ସ୍ଥାଧୀନକା ପ୍ରୟାସ ବଳର ଦଳଟି । ଯେତେବେଳେ ସେ ଏ ଗୁରୁଭାର ମସ୍ତକରେ ବହନ କଲେ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ବୟସ ପଞ୍ଚବିଂଶତି ଥିଲା । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟାମାନଙ୍କର ଗୁଣ ବିଗ୍ରହ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶ୍ୱର ଅଯୋଗ୍ୟକ, କାରଣ କବ କହିଅଛନ୍ତି “ତେଜିଷ୍ଠା ନ ବ୍ୟାହ ହିମିଶ୍ରତେ” । ନନ୍ଦବଂଶୀୟ ରଜା ମହାପଦ୍ମ ନମଙ୍କ ଶାପନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ ବାଲକାଳରେ ଦର୍ବାରବନଦ୍ୱୟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଢ଼ିଥିଲୁ, ତେଣୁ ଶୁଶ୍ରାସର ପରିଗ୍ରହନ ବିଷ୍ଣୁରେ ସେ ବିଶେଷ କିଛି ସୁଧା ପାଇ ନ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଭାର କି ଅବନ୍ତିକୟ ଶକ୍ତି ! ସେ ଦଳପତି ଦଦ ତ୍ରହଣ କରି ପଞ୍ଚାବ ଆନ୍ଦୋଳନ କଲେ ଏବଂ ସାମାନ୍ୟଚେଷ୍ଟାରେ ତ୍ରୀକ୍ରମାନଙ୍କର ସେ ପ୍ରଥାନମ୍ବାନ ଅଣଶାର ଅଧୀନ କରିନେଲେ । ତତ୍ପରେ ସେ ମଗଧରଜିତର ବିଶ୍ୱାସିଲାରେ ପ୍ରଜାପୁତ୍ରଙ୍କର ଅପନ୍ନୋଷମ୍ବାଦ ତ୍ରିବଣ କରି ଦେଇଲୁ, ମେନକଲେ, ଯୁଦ୍ଧରେ ମଗଧରଜା ପରାଜିତ ଓ ଶେଷଦ୍ୱୟ ନହିଁ ହେଲେ; ମଗଧପିହାସନ ତନ୍ତ୍ରପୁଣ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ହେଲୁ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ମଗଧପିହାସନରୁ ନାମାନୁସାରେ ଅମ୍ବଂଶକୁ ମୌର୍ୟବଂଶ ନାମଟି କଲେ ।

ହିହାନ ଅରେହଣ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ସ୍ଥାୟି ଶାପନକୁ ପ୍ରୟୋର ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମାତ୍ର ଯେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଅଳେକ୍ଜାନ୍ତ୍ରିକ ସେନାଟର ସିଲିବରିକ ଥଣ୍ଡେ ସତାମରେ ଲାଘୁ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସିଲିବରି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାରତୀୟ-ବର୍ଜନ୍ସ୍ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଆୟୁଧରେ । ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକ ପରିମରେ ତାଙ୍କୁ ଉଚ୍ଛବିଷୟ ସ୍ଥିକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକ ସଙ୍ଗେ ସେ ସନ୍ଧି କଲେ । କୃତିକର୍ମର ପ୍ରାୟସ୍ତିତି ସ୍ଵରୂପ ଅତି କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ରଜ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଅର୍ଥାଣ କଲେ ଏବଂ ନଜି କନ୍ଯାକୁ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ପ୍ରଦାନ କରି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେରେ କାନ୍ତୁତାସ୍ଫରେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକ ରଜହାର ପ୍ରଥମ ଅଞ୍ଚ୍ଚାଦକର୍ଷ ଶତ୍ରୁବିତୋତ୍ତମ ଓ ଅମ୍ବପ୍ରତ୍ୟୁଷା ସ୍ଥାପନରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ଅଳେକ୍ଜାନ୍ତ୍ରିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗ୍ରୀକମାନେ ଭାବତକୁ ସ୍ଥାୟି ପିତୃଅଞ୍ଜିତ ସମ୍ଭାବିତ ଜ୍ଞାନ କରି ପୁନର୍ଥକାର ନିମିତ୍ତ ବଢ଼ିଗେଷ୍ଟା କରି ଥିଲେ । ସେ ସବୁ ଚେଷ୍ଟାକୁ ବ୍ୟକ୍ତି କରିବାକୁ ସମୟ ଲାଗିଥିଲା । ପରିଶେଷରେ ସେ ପଞ୍ଚାବ ଓ ଯିନ୍ଦ୍ରିଦେଶରୁ ଗ୍ରୀକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମର୍ଶ ଭାବରେ ତଢ଼ିଦେଲେ । ବିଲିଭିକଣ୍ଡକ ପରାମର୍ଶ ଓ ଗ୍ରୀକମାନଙ୍କ ବିଭାବନ ସଙ୍ଗେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଭାବର ଭାବର ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ । କିମର ଦିନମଧ୍ୟର ସେ ବିଜ୍ଞାନ୍ୟ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରାଜିତ କଲେ ସେ ସମସ୍ତ ଦେଖାଇବା ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଜନ୍ମର ଅଞ୍ଜିତ । ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ପାଠଳ୍ୟର ନଗର ମଧ୍ୟରେ କିମର ପଞ୍ଚାଶତାବ୍ଦିକ ବର୍ଷ ଥିଲା, ଅର୍କଣତାତ୍ତ୍ଵକ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାରା ତାହା କିମରି ରାଜିତ ହୋଇଥିଲା, ସେ ପଞ୍ଚକୋଣ ପରିମିତ ନଗର କିମରି ଶୋନନଦୀର ଜଳଦ୍ୱାରା ପରିପୁଣ୍ୟ ପରିଖା ଦ୍ୱାରା ବହୁରୁକ୍ଷମ ଥିଲା ମୁକ୍ତ ଥିଲା ବା ତାଙ୍କ ରଜ୍ୟରେ ସ୍ଵର୍ଗରୋଧ୍ୟ ମରିମାନିକ୍ୟ ଥିଲା ହୋଇ କମର ପ୍ରାଚୀନନବପତମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରକାନ କରୁଥିଲା ତାହା ଦେଖାଇବା ଏ ପ୍ରକାନର ନୁହେ ଅଥବା ତାତ୍କାଳିକ ରାଜମାନେ ସ୍ଵଦେଶୀ, ହର୍ଷୀୟକ ପ୍ରତ୍ୟକର ଅଦର କର ଏବଂ କିମରରେ ମନ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ବହୁରୁତ ହୋଇ ଏବଂ ମହାଶୀର ସିଲିବରିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବନ୍ଧର କରି ପରିଥିଲେ ।

ଦମସ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକ ଜ୍ଞାନ୍ୟରେ ଦେଖାଇବା ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଭିପ୍ରେତ ନୁହେ । ଆମ୍ବେମାନେ ବର୍ତ୍ତମନ ତାଙ୍କ ରଜହାର ଦୁଇଟି ବିଷ୍ଣୁ ଦଶ ଅଲୋଚନା କରି ପ୍ରବନ୍ଧର ଉତ୍ସହାର କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମ, ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟବିଭାଗ; ଦ୍ୱିତୀୟ ତାଙ୍କର ବିଜ୍ଞାନାନ୍ଦନ ପ୍ରକାଳି ।

ଭାବତବର୍ଷ ଧାର୍ଯ୍ୟଜାଳ ବିଦେଶୀୟମାନଙ୍କର ଅଧୀନିତର ରହିବାକୁ ଭାବତୀୟ ବୀରର ଶକ୍ତି କିଥା ପ୍ରାୟଶଃ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ମନକୁ ଅସେ ନାହିଁ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ସେବେବେଳେ ଆମ୍ବେମାନେ ବିଦେଶର ସାମରିକ ଭାବତାଷ୍ଟରେ ସେ ଦେଇବ ସୈନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଦେଖି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଇ ପାରୁଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକ ଦେଇବ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଦେଖିଲେ ପ୍ରଥମତଃ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ଦେଇ ପାରୁଥିଲା । ଅଳେକ୍ଜାନ୍ତ୍ରିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଣ୍ଡିତ ପରିପ୍ରକାଶ ନିମିତ୍ତ ଅନ୍ୟ କେତେକଙ୍କ ଲୋକର ଅବଶ୍ୟକ ହେଉଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ହେଲେ ନ ଥିଲା । ସେ ସମ୍ପ୍ରେତି ତାଙ୍କର ସ୍ଥାୟି ସୈନ୍ୟ (Sauvading army) । ଏହି ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଧର୍ଯ୍ୟବେଶର ନିମିତ୍ତ ମୋଟିଏ ସାମରିକ ବିଭାଗ ସମ୍ଭାବିତ ଥିଲା । ସେ ବିଭାଗରେ ବିଭାଗ ହୋଇ ଶାଖାକା ଥିଲା ଏକ ଅଂଶର କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା । ଏହିପରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକ ସୈନ୍ୟ ଅମ୍ବେଜନ କିମରକୁ ପରିବାହାର । ସେ ଏହି ବିପୁଳ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ କେବଳ ଭାବତ ଏକତ୍ର ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ନୁହେ; ପରାମାନ ଗ୍ରୀକମାନଙ୍କୁ ଭାବତକୁ ତଢ଼ି ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ମହାଶୀର ସିଲିବରିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାବା କରି ପରିଥିଲେ ।

୧ ସେ ଭାଇର ସ୍ମାର୍କ ହୋଇ ଘୟୁଶରେ ମାତ୍ର ପ୍ଲା-
ସ୍କଷ୍ଟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ନ ଥିଲେ ଏହି ନୁହେ । ତାଙ୍କର
ଶ୍ଵରାଶାସନ ପ୍ରତିକାଳୀଣ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କା ଦେଖିଲେ ମନେ
ହୁଏ ସେ ସେଇ ଶଜା ପ୍ରଭାତରଙ୍ଗନ ମିତ୍ର ଅଭିଭୂତ
ଏହି ମହାମତ୍ତ ସାଧନରେ ସଦା ବନ୍ଦପୂର୍ବ ଥିଲେ । ଆମ୍ବୁ-
ମାନେ ଅଧୁନାକାଳରେ ନଗରମାନଙ୍କରେ ମୁଖ୍ୟପିଯାଳ
ନୟମ ଦେଖି ରଜାଶାସନର ଏହା ଏକ ଅପୂର୍ବ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି
ମନେ କରୁଁ । କିନ୍ତୁ ତନ୍ତ୍ରପ୍ରକଳ୍ପ ସାହକାଳ ଆଲୋଚନା
କରେ ତାତକାଳିନ ମୁଖ୍ୟପିଯାଳଟିର ସେ ଉନ୍ନତ ଅଧିର୍ଥ
ମିଳେ ତାହା ଜନ୍ମମାନ ପ୍ରତଳାତ ଖେତାରୁ ସେ କେତେଣେ
ରେ ଶୈସୁ ତାହା ପ୍ରିଯକରବା ସହି ନୁହେ । ତନ୍ତ୍ରପ୍ରକଳ୍ପ
ପାଠକିପୁତ୍ର ନଗରର ମୁଖ୍ୟପିଯାଳଟିକୁ ଓ ଜଣ ଦୟାବନ୍ଧିକ
ଅଧୀନରେ ରଖି ଓ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ
ପାଞ୍ଚଙ୍ଗ ଏକ ବିଭାଗ କାର୍ଯ୍ୟ ନିବାହ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଥମ
ବିଭାଗ କାର୍ଯ୍ୟ— ବ୍ୟକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ର ତଥା ନିଧାନ ପ୍ରଥମ ବିଭାଗ
ନେତାମନେ ବ୍ୟକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ର ଭଲଭୁଷେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରି ବିଭିନ୍ନ
ପରାମର୍ଶ ମୁଖ୍ୟ ମର୍ମର ପାଏ ଉପରେ ବେଳେ
ନିଷ୍ଠର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ଫିଅୟ ବିଭାଗର କାମ— ବିଦେ-
ଶାରୀ ବିକ୍ରିମାନଙ୍କର ଅନୁଷ୍ଠାନକ ଓ ଗର୍ଭାବେଶନ । ଏ
ବିଭାଗ ନେତାମନେ ବେଳେଦେଖିକମାନଙ୍କର ଆହାର, ବାଧ-
ପ୍ରାନକ ପ୍ରକଳ୍ପନାକ୍ଷର କରି ଦେଉଥିଲେ; କେହି ପୀତିକ
ହେଲେ ତିକିଶକର ବ୍ୟକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ର କରିଦେବା ଏଥାନଙ୍କ
କାର୍ଯ୍ୟର ଅଳ୍ପ ଥିଲା । ଅକ୍ଷୟାତ୍ ଯଦି କୌଣସି ବିଦେଶୀ-
ଗତ ବିକ୍ରିକର ମୁଣ୍ଡ ହେଉଥିଲା ସେମାନେ ଯୋଗେବର
ସହିତ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତେଥିଷ୍ଟି ଫିଅ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ କରୁଥିଲେ ଏହା
ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା ଅର୍ଥ ବିଷ୍ଟ ପ୍ରତିକର ତାଙ୍କର ସେବଣପୁଣ୍ୟ
ଭାଗୀରଥକାହଙ୍କ ନିକଟକୁ ପହଞ୍ଚିବା ପ୍ରେରଣ କରି ଦେଉ
ଥିଲେ । ଶୈସୁ ବିଭାଗ— ଜନ୍ମ ମହୁର ତାଳିକା ପ୍ରଗତି ।
ରଜାର ଲୋକଶାଖା ମହୁରଣ କରିଗା ଓ କରଧିଗରର
ସୁଧା କରିବା ଏ ହାତର ସୁଖୀର ଉଦେଶ୍ୟ । ଏତେ
ଧୂମର ଯୁଗରେ ଏକମିଧ ବିଭାଗର ସୁଖୀ କରି ସେମାନେ
ବିଜ୍ଞାନଶାଖାମାନଙ୍କାରେ ସେ ଉତ୍ତାପନ ଦେଖାଇଛନ୍ତି
ଆମ୍ବୁନିକା ପାଇବାମାନଙ୍କୁ ନିଷ୍ଠିତ କରୁଥିଲେ ।

କାର୍ଯ୍ୟ ବାଣୀରେ ତରିବଧାଳ ଜାମାକେ ପଢ଼ିପ୍ରତି ମୂଳ
ନିରୂପଣ, ବିଜଳିକର ଶୁନ୍ଦରିରାଶ ପ୍ରତିତ କଟିଥିଲେ ।
ପଞ୍ଚମରଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟ— ସୁଦେଶୀୟ ଶିଶୁର ଦ୍ୱର୍ଷ ବସନ୍ତ
ଏହି ବିଭାଗ ନେତାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟର ଶିଳ୍ପିନାର୍ଥମାନ
ଦେଖି ତୁଳନା କରି ସେ ସେମ୍ପର ଜନ୍ମିତ ମିତ୍ର ଯହ
କରୁଥିଲେ । କ୍ଷୟ ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟ— ବିଭାବ କ୍ଷୟମାନଙ୍କର
କର ସତର । ଏହରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ । ୧୯ ଶତ ଶତ
ବିଭାଗ ଭାଗର ବିଭାଗର କାର୍ଯ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ପିଯାଳଟି
ଠାରୁ କେତେଣେଣରେ ଶୈସୁ ତାହା ପାଠମାନେ ସ୍ଥିର
କରିବେ । ସାମ୍ବତିଶାସନ ବା କରିଯିବା ହୁଣି ଯେଉଁମାନେ
ଏହାର ଜନ୍ମ ଓ ବସାର ଲୁଗି ପାଧିନତା ଦେବୀ ପିୟ-
ନିକେତନ ପାଶୁତ୍ୟ ଦେଖିବୁ ଦୁଷ୍ଟି, ଦିଷ୍ଟେ କରନ୍ତି
ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତ ଏ ଦୂହାହରଣ ଅନ୍ତରିକ୍ଷା ନୁହେ । ଏ ପ୍ରଥା
ସେ କେବଳ ରଜଧାନୀରେ ଥାବ ତାହା ନୁହେ । ଉତ୍ସୟିଲା,
ତଣଶିଳା ପ୍ରତିତ ବଢି ଜନ୍ମିତ ନିରୂପଣ ମଧ୍ୟ ଏହା
ପ୍ରତିକଳିତ ଥିଲା । ଏତିବିଭାଗର ବିଭାଗିତା ପୂରୁଷ-
ମାନେ ଜାଗପତିନିଧିଧୂରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରହି ରଜ୍ୟାଶ୍ରମରେ
କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନରପତିଙ୍କ ସାଧାରଣ କରୁଥିଲେ, ଶୁଭମାନେ
ନିଷ୍ଠା ହୋଇ ରଜାଙ୍କ ବିଜ୍ଞାନଶାଖାମାନର ସମ୍ପର୍କ ହେଉଥିଲେ । ଏପରି ଯୁଦ୍ଧର ଶାଖନାକ୍ଷରୀ ତଥା ସ୍ଥାନରେ
ଅପ୍ରସାଦିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି । ଦେଖି ତାତକାଳିକ ରଜ୍ୟାଶ୍ରମରେ
ଥିବା ପ୍ରକଳ୍ପର ମେଗାପ୍ରକଳ୍ପ ଅର୍ଥପରମାନ୍ତର ହୋଇ ଲେଖି
ଅଛିନ୍ତା । ଅଛି ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ— ତଥା ପ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରକଳ୍ପର
ପ୍ରକଳ୍ପ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲୁଣ୍ଟ । ସେ ସୁତ୍ର ଅନ୍ତରକେ
ମଧ୍ୟ ସେ ତୁଳିପାରିଥିଲେ ସେ ଉତ୍ତାପନ ତୁଳିପାନଦେଶ ନୁହି
ଅନ୍ତରରେ ପ୍ରକାଶିତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କାଳିଯାଦନ କରି ନ ପାରନ୍ତି
ତେଣୁ କୁଣିକର ସୁଧା କଥାନମିତ୍ର ସେ ଗୋଟିଏ ନୃତ୍ୟକ
ରଜାନ ସୁଖୀକରି ତଥା କୁଣିକର ରଜାନର ସ୍ଥାନେର ବିଦେଶରୁ
କରିଥିଲେ । ଏତିବିଭାଗର ରଜା ମଧ୍ୟମାନରେ ସୁରକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା
ଅର୍କିକୋଶରେ ମାରିଲା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପ୍ରକଳ୍ପର ପ୍ରକଳ୍ପର
କେତେ ପ୍ରକଳ୍ପର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ତାହା
ଦେବା ଏ କ୍ଷୟ ପ୍ରବନ୍ଧର ପୀମାର ଅଗ୍ରତ ।

ଆମ୍ବମାନେ ସାମାନ୍ୟ ଦୂର ଏକ କଥାରେ ନନ୍ଦପୁଷ୍ଟ-
ଙ୍କର ଉଚ୍ଚତରଯୁ ମାତ୍ର ଦେଲୁଁ । ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ବିମାତ ପ୍ରାର୍ଥନା
ଏହାକୁ ଯେପରି କେହି ବୀତହସିକ ପ୍ରବନ୍ଧ ମନେ ନ
କରନ୍ତି । ସେ ଯେପରି ଦୁଃଖଶୋକ ନରପତି, ନିଜର ଅଦମ୍ୟ
ଉଷ୍ଣାହ ଓ ଶତ୍ରୁବଳରେ ସେ ଯେପରି ମମାଜର ମିମ୍ବସୁରରୁ
ବିଶାଳ ସମ୍ପଦର ଅଧିତନଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଲାଭ କରିବାକୁ ମେଠି
ହୋଇଥିଲେ ତାହା ବିଶ୍ଵବ୍ରତେ ବନ୍ଧୀନା କଲେ ଶତ୍ରୁଏ
ବୁଝିବ ଗ୍ରହୁହେବ । ବିଦେଶର ଜଣେଣ ସାଲ୍ମାନ (Charle-
magne) ଆଲପ୍ରେଡ (Alfred) କୁ ବିଷୟ ଅବଳମ୍ବନ
କରି ପ୍ରକାଶ୍ୟ, ପ୍ରତ୍ୟକୁ ପ୍ରଣିତ ହୋଇଥିଲୁ । ଦୁର୍ବଳର କଥା
ନନ୍ଦପୁଷ୍ଟଙ୍କ ପରି ଅମିତତେଜ ବ୍ରାହ୍ମକର ଦରିଦ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟ
ପାଇବା ଅଜି ସ୍କଳିତିନ । ଶ୍ରାନ୍ତପୂର୍ବ ଚର୍ବିର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ
ଭୁବନ ସେ ରଜ୍ୟଶାସନ ଓ ବୈନିଯାୟୋଜନରେ କେତେ
ଉଷ୍ଣତ ଥିଲୁ ତାହାର ଦିକିଏ ଆଶ୍ରୟ ଦେବା ଏ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରବନ୍ଧର
ଭିନ୍ନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସଦ କେହି ଏ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କରି-
ବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ତାହାର ଅବତରଣିକାର
କାର୍ଯ୍ୟକରିପାରେ । ଏ ସଭ୍ୟତାର ମୂଳଦେଶରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି
ବୈଦେଶିକ ସଭ୍ୟତାର ବିଭମାନ ନାହିଁ । ଅନେକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ
ପଣ୍ଡିତ ଏହି ସମୟର ସଭ୍ୟତାକୁ ପ୍ରୀକର୍ଷଣ୍ୟତାର ଅଦର୍ଶରେ
ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟମନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେପରି ମନେ
କରିବା ସାହାବିକ; କାରଣ ନନ୍ଦପୁଷ୍ଟଙ୍କ ସମୟ ଭୁବନରେ
ପ୍ରାଚୀକ ଅନ୍ତମରେ ସମୟମ୍ବିକ କାଳ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମ୍ପ୍ରଦୟ ବିଦ୍ୟାର
ଅନେକ ଦୃଢ଼ ପ୍ରମାଣହାର ଉତ୍ସବରେ ହୋଇଥିଲୁ । (ବର୍ତ୍ତ-
ମାନ ବୀତହସିକମାନେ ପ୍ରାଚୀକାର ଭୁବନରେ ଅନ୍ୟକାଳ
ଅକସ୍ମାନ ଓ ଭୁବନଯୁ ଜାତର ବିଦେଶୀୟ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତା
ପର ସାହାବିକ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଅନାଦର ପ୍ରଭୃତିରୁ ଏହି ସିକାନ୍ତରେ
ବୁଝନ୍ତି ହୋଇଥିଲୁ ସେ ଭୁବନ ତାହାର ତାତ୍କାଳିକ
ଦୃଶ୍ୟାତା ଲାଗି ପ୍ରାଚୀ ଦିକଟରେ ଦିଶୀ ନୁହେ । ଏ ସମ୍ପ୍ରଦୟ
ତା ଭୁବନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏବଂ କାଳନିମରେ ଭୁବନର
ପରେ ପୁଣ୍ୟ ଓ ପରିବର୍ଷତ । ସେ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ
ପ୍ରାଚୀକମ୍ବିନ୍ ମୌଳିକ ଚିନ୍ତଙ୍ଗ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର
ମୌଳିକ ଚିନ୍ତା ମିଳାଇ ପୁରୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ଵର
ଯୁଦ୍ଧର ଶତ୍ରୁୟ ମୁଦ୍ରର ମାମାକିକ ମୁକୁର

ଏହପରି ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଅଗତ ଭୁବନ ବିଶରେ
ସେ ଶତ୍ରୁ ନାମ ମିଳିବ, ଦେଖିରେ ଦନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦୁମ୍ପ,
ଅଞ୍ଜଳି, ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମୀଶ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷିତଙ୍କ କପୋଳକଳ୍ପିତ ମନେ କରି
ଶୁଦ୍ଧଦେଲେ ମଧ୍ୟ ବୀତହସିକ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଭୁବନ୍ୟ ମୌରିବ,
ଭୁବନ୍ୟ ଶୌର୍ଯ୍ୟକାରୀର୍ଯ୍ୟର ଯେତେ ପର ସନ୍ଦର ଅଦର୍ଶ ମିଳେ
ତାହା ଜନତର ସେ କୌଣସି ଆଶ୍ରମେ ଅଦର୍ଶରୂପେ ପ୍ରହଙ୍ଗ
କର ଯାଇପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୁବନ୍ୟ ଜାତ ଓ ସମାଜ
ବୁଝି । ଏହି ପର ପ୍ରାଚୀନ ଅଦର୍ଶ ତାହାତ୍ରତ ସେ ସାମ୍ବନ୍ଧର୍ଥ
ଅନ୍ଧର କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ଦେଖିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତ-
ମାନ ସ୍ଵଦେଶ ସ୍ଵଜାତିର ଦିନିତି ଲାଗୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାନ୍ତି
ଅଜଞ୍ଜା ଜାତ ହୋଇଥିଲୁ । ଏ ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପ୍ରାଚୀନ
ଭୁବନ୍ୟ ବୀରମାନଙ୍କର ମହିମା ଅନୁଧାନ ଓ ଅଲୋଚନାହାର
ସେ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମ ଦିଗିପ ଭାଇ ଯାଇ ମନ୍ତ୍ରିର ପଥ ସରଳ
ହେବ ଏହା ସ୍ଵତମିତି । କିନ୍ତୁ ଆଶେଷର କଥା ସ୍ଵଦେଶରେ
ତାତ୍ପର୍ୟ ଆଲୋଚନାର ବନ୍ଧୁ ଅଛିବ, ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର କଟାରୁ
ବାଲ୍କାଳିରୁ ଉତ୍ସବାଦ ନାମରେ କେତେବୁନ୍ଦିଏ ସାଲଶାକାଦ-
ପମ୍ବଳିତ ପଞ୍ଜିକାର ବ୍ୟବହାର ଫ୍ରାଙ୍କ ଉତ୍ସବରେ ସେ
ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବ ରତ୍ନା ପରିମାଣରୂପେ ହୋଇ ପାରୁ
ନାହିଁ ଏହା ନିଶ୍ଚିତ କଥା । ସେଇମାନେ ଉତ୍ସବର ଶିକ୍ଷା-
ବିଭାଗ ପ୍ରାଥମିକ ଉତ୍ସବାଦ ସବୁ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ସେମାନେ
ଜାଣନ୍ତି ଏ ଦେଶରେ ଉତ୍ସବାଦ କି ପଦାର୍ଥ । ସେପରି ମରି
ପଠନାବଳୀ ଶିଶୁ ମସ୍ତିଷ୍ଟିକରେ ପଣି ତାହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ସବାଦ
ଶିକ୍ଷା ପଞ୍ଜିରେ ସେ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ ତାହାର
ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ବୀରମାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍ସବରେ
ନିହେ । ଉତ୍ସବର କରନ୍ତୁ ସ୍ଵଦେଶରେ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଉତ୍ସବରେ
ଯଥୋପ୍ୟ କୁରୁପେ ଆଲୋଚନି ହେଉ, ବିଷ୍ଣୁଭବମୋର୍ଗର୍ଭ-
ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରାଚୀନ ବୀରବୁନ୍ଦ ପୁନର୍ଜୀବିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଅଧିମ
ବାଶଧରମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ନବ ତେଜ, ନବ ବଳ ଦିଅନ୍ତ;
ଏବଂ ପୁରାଣ୍ୟୁଧିକ ଭୁବନ ଦୃଶ୍ୟ ନଷ୍ଟଗୋରିବ ଲାଭ କରି
ଧର୍ମକର୍ମ ଦ୍ରେମେର ପୁରାଣକେତୁରୂପେ ପୁଣ୍ୟତ ହେଉ !
ଅଗତ ଉତ୍ସବ ସର ଦ୍ୟାର୍ଥ ଆଲୋଚନା ଏ ମସ୍ତି କରିପାରେ ।
କାରଣ,— “No study has so potent an influence
in forming a nation's mind and a nation's character
as a critical and careful study of its past history.
And it is by such study alone that

an unreasoning and superstitious worship, of the past is replaced by a legitimate and manly admiration."

ଶ୍ରୀ ରମକୃଷ୍ଣ ପଣ୍ଡନାୟକ ।

ଶ୍ରୀ ରମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ।

ଅବତାର ।

ବଢ଼ି ବଢ଼ି କାଠ ଯେତେବେଳେ ଭୟିଯାଏ, ସେତେବେଳେ କେତେ ଲୋକ ତା ଉପରେ ଚଢ଼ି ଚାଲିଯାନ୍ତି; ସେଥିରେ ସେ ବୁଝେ ନାହିଁ । ସାମାନ୍ୟ ଜଣ୍ମିଏ କାଠରେ କାଉଛାଏ ବସିଲେ ସେହିନିରୁଦ୍ଧ୍ୟସାଏ । ସେହିପରି ଯେତେବେଳେ ଅବତାରଦ ଆସନ୍ତି, ଶତ ଶତ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଆଗ୍ରାରେ ତରି ଯାଆନ୍ତି । ସିଦ୍ଧିଲୋକେ ନିଜେ କଞ୍ଚ୍ଚେଷ୍ଟେ ପାର ପାଇ ଯାନ୍ତି ।

ରେଳର ଛଞ୍ଜିନି ଥାପେ ଚାଲିଯାଏ, ଏବଂ କେତେ ମାଲ୍‌ବୋଖାର ଗାଡ଼ି ଟଣିନେଇ ଯାଏ । ଅବତାରମାନେ ସେହିପରି ମହେସୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ସରଙ୍ଗ ପାଖକୁ ନେଇଯାନ୍ତି ।

ଜୀବର ଅବସ୍ଥାରେବେ ।

ମଣିଷ ସତେ କି ତକିଆଶୋଳ । ତକିଆ ଉପର ଦେଖିବାକୁ କେଉଁଠା ଲଳ, କେଉଁଠା କଳା; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଏକମାତ୍ର ଭୁଲା । ମଣିଷ ଦେଖିବାକୁ କେହି ସ୍ଵନ୍ଦର, କେହି କଳା, କେହି ଧାର୍ଯ୍ୟ କେହି ଅସାଧୁ; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଯେହି ଏକମାତ୍ର ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କୁ ବିଶୁଳନ କରୁଥିଲା ।

ଏବଂ ଅସତ୍ ଲୋକର ସ୍ଵଭବ କିପର ଜୀବ ? ଯେପରି କୁଳ ଓ ଚାଲୁଣୀ । କୁଳର ସ୍ଵଭବ ମନ୍ଦିରକ ଫୋପାଡ଼ ଦେଇ ଭଲତକ ରଖିବା । ପୁଣି ଚାଲୁଣୀର କାର୍ଯ୍ୟ-ଭଲଯାକ ଫୋପାଡ଼ ଦେଇ ମନ୍ଦିରକ ରଖିବା । ସେହିପରି ସତ୍ ଲୋକ ମନ୍ଦ ଛାଡ଼ି ଭଲ ଏବଂ ଅସତ୍ ଲୋକ ଭଲ ଛାଡ଼ି ମନ୍ଦ ଭାବରେ କରେ ।

ଦୁଇ ପ୍ରକାର ମାତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକାରେ ମହୁମାତ୍ର; ଦେମାନେ ମହୁ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ଶାଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ସାଧାରଣ ମାତ୍ର ଗୁଡ଼ାକ ମହୁରେତ ବସନ୍ତ, କିନ୍ତୁ ଯଦି ପଣ୍ଡବା ପାଇଲେ ସେହିକଣୀ ମହୁ ଛାଡ଼ି ପଣ୍ଡବାରେ ଯାଇ ବସନ୍ତ । ସେହିପରି ଦୁଇ ପ୍ରକଟର ଲୋକ ଅଛନ୍ତି; ବାଜିଏ ଉତ୍ସରଙ୍ଗୁରୀ, ଦେମାନେ ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କର କଥା ଛତା ଅନ୍ୟ-ପ୍ରତଙ୍ଗ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଥାର ବାଜିଏ ସଂସାରାସନ୍ତ ଜନ, ଦେମାନେ ଉତ୍ସରଙ୍ଗୁ କଥା ଶୁଣ୍ଟୁ ଯଦି କେହି କାମିଲାକାଥନର କଥା କହିଲା, ତେବେ ଉତ୍ସରଙ୍ଗୁ କଥା ଶୁଣି ଦେଇ ସେତେବେଳେ ସେହି କଥାରେ ମନ୍ତ୍ର ଦ୍ରଥିତିନ୍ତି ।

ବନ୍ଦଜାବ ହରିନାମ ଆପେକ୍ଷା ଗୁଣେ ନାହିଁ, ପରକୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣିବାକୁ ଦିଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଧର୍ମ ଏବଂ ଧାର୍ମିକମାନଙ୍କର ନିଜା କରୁଥାଏ । କେହି ଧ୍ୟାନ ଧାରଣା କଲେ ତାକୁ ନାନା-ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟାପାଦ କରେ ।

ଯେପରି କୁମୀର ପିଠିରେ ଅନ୍ତମାରଳେ ଅନ୍ତ ଟୁଟିକି ଯାଏ, ତା ଦେହରେ କୌଣସିମତେ ଲୁଗେ ନାହିଁ, ସେପରି ବନ୍ଦଜାବ ପାଖରେ ଯେତେ ଧର୍ମକଥା କୁହନା କାହିଁକି, କୌଣସିମତେ ତାହାର ପ୍ରାଣରେ ଲଗାଇ ପାଇବ ନାହିଁ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ-କିରଣ ସବୁ ଜାଗାରେ ସମାନଭବରେ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ପାଣିରୁତରେ, ଦର୍ଶନ ଉପରେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ସ୍ଵର୍ଗପଦାର୍ଥ ଭିତରେ ବେଶି ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଉଚ୍ଚବାନଙ୍କର ବିକାଶ ସମସ୍ତ ହୃଦୟରେ ସମାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବେଶି ପ୍ରକାଶ ଦେଖାଯାଏ ।

ସବୁ ପିଠାଗୁଡ଼ିକର ଖେଳ ଏକାଉଳିଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୁର ଦେଦରେ ପିଠାର ଲଳ ମନ୍ଦ ସ୍ଵାଦ ହୋଇଥାଏ । ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଦେହ ଏକ ପଦାର୍ଥରେ ଚଢ଼ା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ହୃଦୟର ପରିଦର୍ଶା ଅନୁଷ୍ଠାରେ ମଣିଷ ରଳ ମନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ ।

ସବୁ ପାଣି ନାରମ୍ବଣ ସତ, କିନ୍ତୁ ସବୁ ପାଣି ପାକକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୁଗେ ନାହିଁ । ସବୁ ମୁଳରେ ଛନ୍ଦର ଅଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ମୁଳକୁ ଯାଇ ହୃଦ ନାହିଁ । ସେପରି କୌଣସି ପାଣିରେ ମୁହଁ ଧୂଅୟାଏ, ପାଣି ଅବା ପିରାବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୁଗେ, ପୁଣି ତେବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କର ହୃଦ ନାହିଁ, ଯେହିପରି ୮

ଯାଇବୁଏ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଦୂରରୁ ପ୍ରଣାମ କରି ପଳାଇ ଯିବାରୁ ହୁଏ ।

ବାସ ମଧ୍ୟରେ ଛାଇ ଅଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ବାଘର ସମ୍ମଖକୁ ଯିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ଦୁଷ୍ଟଲୋକ ଉଚିତରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାରୁ ସତ, କିନ୍ତୁ ସୁଷ୍ଠୁଲୋକର ସହବାସ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ ।

ଗୁରୁ ଏକ ଶିଖକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ କହିଲେ, ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥରୁ ନାରୂପଣ । ଶିଖ୍ୟ ସେହି କଥା ବୁଝିଲେ । ଦିନେ ବାଟରେ ଗୋଟାଏ ହାତ ଆସିଲା, ଉପରରୁ ମାହୁଁତ କହିଲା “ପାଖେଇ ଯାଆ” । ଶିଖ୍ୟ ଭାବିଲେ, ମୁଁ ପାଖେଇ ଯିବି କିଅଁ ? ମୁଁ ତ ନାରୂପଣ, ହାତର ନାରୂପଣ, ନାରୂପଣ ପାଖେଇ ନାରୂପଣଙ୍କର ରୟ କଣ ? ସେ ପାଖେଇଲେ ନାହିଁ, ଅବଶେଷରେ ହାତ ଶୁଣିରେ ଧର ତାଙ୍କୁ ଦୂରକୁ ଫ୍ରୋଡା ଦେଖୁ ତହିଁରେ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ କାଟିଲା । ତହିଁ ସେ ଗୁରୁଙ୍କ କତକି ଥୟି ଦୟା ଦୟା ଜଣାଇଲେ । ଗୁରୁ କହିଲେ; ତିଲ କହିଲ, ତୁମେ ନାରୂପଣ, ହାତ ମଧ୍ୟ ନାରୂପଣ । କିନ୍ତୁ ଉପରୁ ଥାଇ ମାହୁଁତ ତୁମୁଁ ପାବଧାନ ହେବା ପାଇଁ କହୁଥିଲେ; ତୁମେ ମାହୁଁତ-ନାରୂପଣଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ?

ସାଧୁଲୋକର ରାଗ କିପରି ଜାଣ ? ଯେଉଁ ପଣିର ଦାଗ । ପଣିରେ ଗୋଟାଏ ଦାଗ କାଟି ଦେଲେ ସେହିଷଣି ଯେପରି ଦୃଣି ନିର୍ବ୍ୟାଏ, ସେହିପରି ସାଧୁଲୋକର ରାଗ ହୁଏ, ଦୃଣି ସେହିଷଣି ବନ ହୁଏ ।

ଗୁରୁ ଏକ, କିନ୍ତୁ ଉପଗୁରୁ ଅନେକ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଯାହାଙ୍କ ପାଖୁରୁ କିନ୍ତୁ ଶିଖା ମିଳେ, ତାହାଙ୍କୁ ଉପଗୁରୁ ବୋଲାଯାଏ । ଭାବରତରେ ଲକ୍ଷିତ ଅଛି, ଅବଧୂତଙ୍କର ଏହି ଶ୍ରୀ ପଢ଼ିଥ ଉପଗୁରୁ ଥିଲେ ।

କେବଳାଟିର ବନାଇ ବନାଇ ଖୁବ ଜାକିନମକୁ ବର ଆୟୁଷି, ଅତି ଏକ ଦଶରେ ଏକ ବ୍ୟାଧ ପଣାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥାଇଲୁ ଔନାଇ ରହିଥିଲା, ତାର ଆୟୁଷି, ସେ ଅନ୍ତକୁ ରଖେ ।

ନାହିଁ । ଅବଧୂତ ସେହି ବାଧାକୁ ନମସ୍କାର କରି କହିଲେ— ଆଶ ମୋର ଗୁରୁ । ଯେତେବେଳେ ମୁଁ ରତ୍ନାନଙ୍କର ଧାନରେ ବହିବ ଦେତେବେଳେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହିପରି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥାଏ ।

ଜଣେ ମାଛ ଧରୁଛି, ଅବଧୂତ ତା ପାଖେଇ ଯଇ ପଗିରିଲେ ଭର ! ଅମ୍ବକୁ ସ୍ଥାନକୁ କେଉଁ ବାଟଦେଇ ଯିବ ? ମେ ବିଦ୍ରୂପ ଥେପକୁ ସେତେବେଳେ ମଛ ତୋଳୁଛି, ଗେ ତାହାଙ୍କର କଥାର କୌଣସି ଉତ୍ସର୍ଗନ ଦେଇ ମାଛ ଥାଇକୁ ଗଢ଼ି ରହିଲା । ମାଛ ଗୁରୁତ୍ୱର ପଛଥାରୁ ପରିପରି ଦେଖିଲେ କହିଲା, ଆଶ କଣ କହୁଇନ୍ତି । ଅବଧୂତ ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ, ଆଶ ମୋର ଗୁରୁ, ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ମୋର ଇଷ୍ଟବସ୍ତ୍ର ଧାନରେ ବହିବ ଦେତେବେଳେ ଯେପରି ଏହିରୁପ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ନ କରି ଅନ୍ୟଥାବେ ମନ ନ ଦିଏ ।

ଗୋଟାଏ ତିଲ ଗୋଟାଏ ମାଛ ମୁସିରେ ଧର ଥାଏ । ତାହା ଦେଖି ଶାଏ ଶାଏ କାଉ ତିଲ ତାହା ପଛରେ ଉଡ଼ି ବାକୁ ଲାଗିଲେ, ତାହାକୁ ଖଣ୍ଡ କାଢିନେବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଯେଉଁଠାକୁ ଗଲ, ସବୁ କାଉ ତିଲ ଗୁଡ଼ାକ ରଢ଼ି କରି ତାହାର ପଛେ ଯିବାକୁ ଆର୍ମେ କଲେ । ଅବଶେଷରେ ସେ ବରତ୍ରହୋଇ ମାଛକୁ ପିଙ୍ଗିଦେଲା, ଆଉ ଗୋଟାଏ ତିଲ ଯେପରି ଥୟି ନେଇଛି, ଏବୁ କାଉ ତିଲ ଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରଥମ ତିଲଟାକୁ ଶୁଢ଼ି ତା ପଛେ ଗୋଡ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ, ପ୍ରଥମ ତିଲଟି ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଗରୁର ତାଳରେ ତୁମ ହୋଇ ବସି ରହିଲା । ଅବଧୂତ ସେହି ତିଲର ନିର୍ବଦ୍ଧ ଅବଧି ଦେଖି ପ୍ରଣାମ କରି କହିଲେ ଏ ସଂସାରରେ ଉପ୍ୟାଧ ତାଗ କରି ପାରିଲେନ୍ତ ଶାନ୍ତି, ନତୁବା ମହାବିଦବ !

କୌଣସି ଯୋଗରାରେ ଗୋଟିଏ ବକ ଧୀରେ ଗୋଟିଏ ମାଛ ଥାଇକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଧରିବାକୁ ପାରିବା ଏଣେ ପଛେ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟାଧ ସେହି ବକଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବକର ମେ ଥାଇକୁ ଥାଇବା ରୁକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଅବଧୂତ ସେହି ବକକୁ ନମସ୍କାର କରି କହିଲେ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଧାନ କରି ବହିବ ମେତେବେଳେ ଯେପରି ଏହିପରି ପଛଥାରୁ ନ ଅନାହେ ।

“ଗୁରୁ ମିଳେ ନୁହିଲାଶୁ, ତେଲୁ ନାହିଁ ମିଳେ ଏକ ।”
ଉପଦେଶ୍ୱା ଯାହାକୁ ଯେତେ, କିନ୍ତୁ ଉପଦେଶ ସେଇ କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଫଂଶ୍ୟା ଥତି ଅଛୁ ।

କିମଣଃ

ଶ୍ରୀ କଷ୍ଟଚନ୍ଦ୍ର ସେନ ଗୁପ୍ତ ।

ଭାଷ୍ଣୁବିଳାସ

(ପୁନରସ୍ଥାପନ)

କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ଅଦ୍ଵିନା ସଙ୍ଗେ ଆହାରଦି କରି
ପ୍ରସ୍ତାନକରିବାକୁ ଉଦ୍‌ଦିତ ହେବାରୁ ଲୁଣିଆନା ତାଙ୍କୁ ଅନେକ
ପ୍ରକାରେ ରୁଣ୍ଡାଇ କହିଲେ “ତୁ, ଏପର ନିଷ୍ଠର କାହିଁକି
ହେଲ । ଯଦି ତୁମ୍ଭର ଅନ୍ୟଦି ଯିବାର ଅଭିନାଶ ଥାଏ,
ଗୋପନ ଭାବରେ ଯାଇ ପାର । ରତ୍ନମଙ୍କ ସେ କଥାମାନ
କହୁଅଛ କାହିଁକି ? ଅନ୍ୟତ୍ର ଗମନ କରିବାଦ୍ୱାରା ପାପ କରୁ
ଅଛ, ଏବ ସେ ବିଷୟ ରତ୍ନମଙ୍କ କହ ସେ ପାପ ଦ୍ଵିଷ୍ଟା
ବଢାଉ ଅଛ । ଯାଥ ରତ୍ନମଙ୍କ ଶାନ୍ତ କର, ତାଙ୍କୁ ପହାଁ
ବୋଲିବାରେ ସମ୍ମେଧନ କର । ମିଷ୍ଟକଥାରେ ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ
ରୁଷ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି ।” ଲୁଣିଆନାର କଥାମାନ ଶୁଣି, କନିଷ୍ଠ
ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ କହିଲେ “ସୁନ୍ଦର, ମୁଁ ତୁମ୍ଭର ନାମ ଜାଣେ
ନାହିଁ, କିମ୍ବା କେବେଁ ମହୁକଳରେ ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ନାମ
ଜଣିଅଛ ତାହା ମଧ୍ୟ ରୁଷ୍ଣିପାରୁ ନାହିଁ । କାହିଁକି କୃଥା
ତେଜ୍ଜ୍ଵା କରୁଅଛ ? ତୁମ୍ଭେ କି ଦେବୀ ? ତୁମ୍ଭେ କି ମୋତେ
ନୂତନ ଜାଗନ ଦ୍ୱାଳ କରିବ ? ଯଦି ମୋହର ଦେହର ପରି-
ବନ୍ଦନ ଘଟାଇ ପାର ତାହା ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ ଯାହା କହୁଅଛ
ତହିଁରେ ସମୁତ ହୋଇ ପାରିବ; କିନ୍ତୁ ଯଦି ମୁଁ—ମୁଁ ହୁଏ
ତେବେ ନିଶ୍ଚିଯ କର କହୁଅଛି, ଦନ୍ଦନଣୀଳା ରତ୍ନ ମୋହର
ପହାଁ ନୁହନ୍ତି । ତୁମ୍ଭର ରତ୍ନ ନିମନ୍ତେ ନ କହ ଯଦି ତୁମ୍ଭ
ନିମନ୍ତେ କୁହ ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପହାଁରୁପେ ଗ୍ରହଣ
କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛ ।

ଲ—ତୁମ୍ଭେ କି ପାଗଳ ହୋଇଅଛ ?

କ-ଆ—ପାଗଳ ନାହିଁ, ମୁଁ ହୋଇଅଛ । କିନ୍ତୁ କି ପ୍ରକାରେ
ହୋଇଅଛ ? ତାହା ବୁଝି-ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଲ—ଏହା ତୁମ୍ଭର ଗନ୍ଧର ଦୋଷ ।

କ-ଆ—ତୁମ୍ଭର ଘୌଦ୍ୟର୍ଥବିନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାଇ କର ଚନ୍ଦ୍ର
• ଦୋଷ ଏହିଅଛ ।ଲ—ଯେଉଁତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାଇ କରିବା ଉଚିତ ସେଠାକୁ ଗୁହଁଲେ
ଗନ୍ଧ ପରିଷାର ହୋଇଯିବ ।କ-ଆ—ପ୍ରିୟେ ଅନନ୍ତର ରଜନୀରେ ଗୁହଁଲେ ଯେଉଁ ପଳକ,
ସେଠାକୁ ଗୁହଁଲେ ସେହି ପଳକ ।ଲ—ମୋତେ ପ୍ରିୟେ ବୋଲି କାହିଁକି ତାକୁଅଛ । ରଗ୍ନାକୁ
ଡାକିବା ।

କ-ଆ—ତୁମ୍ଭର ରଗ୍ନାର ରଗ୍ନା ।

ଲ—ସେ ମଧ୍ୟ ମୋହର ରଗ୍ନା ।

କ-ଆ—ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ସ୍ଥିଂ, ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ଅର୍ଦ୍ଧାତ୍ମିନ,
ମୋହର ରଗ୍ନା ରକ୍ତଳ ରଗ୍ନା, ମୋହର ହୃଦୟର
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୃଦୟ, ମୋହର ଆହାର, ମୋହର
ଅର୍ଥ, ମୋହର ଆଶାର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ମୋହର ପୁରୁଷର
ସର୍ବ ଏକ ସର୍ବର ଦେବୀ ।

ଲ—ମୁଁ ନୁହେ, ମୋହର ରଗ୍ନାଙ୍କୁ କହିବ ।

କ-ଆ—ସମ୍ଭର, ତୁମ୍ଭଙ୍କ ତୁମ୍ଭର ରଗ୍ନା ବୋଲି କୁହ, କାରଣ
ତୁମ୍ଭେହି ମୋହର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତୁମ୍ଭଙ୍କ ସେନ ଏ ଜବନ
ଅଭିବାହିତ କରିବ, ତୁମ୍ଭର ସାମୀ ନାହିଁ କି ମୋହର—
ପହାଁ ନାହିଁ, ଅଭିବାହିତ ପଣି ଦାନ କର—”

ଲୁଣିଆନା ଲକ୍ଷ୍ମିତା ହୋଇ କହିଲେ “ତୁ, ତୁ, ସୁର
ଭୂଥ, ମୁଁ ରଗ୍ନାଙ୍କୁ ତାକିଆଣେ ।” ଏହା କହ ସେଠାରୁ ପ୍ରାଣ
କଲେ । କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସ ଅଦ୍ଵିନା ସଙ୍ଗେ ଆହାର
କରୁଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଭିତ୍ତି ଦୁର୍ମିଳ ପହାଁ
ଦୁର୍ମିଳର ପହାଁ ଲୁଣ ସଙ୍ଗେ ଥାହାର କରୁଥିଲା । ଆହା,
କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଣିଫୋଲସଙ୍କୁ ଜୀପଇ ଭାବ ତାଙ୍କ
ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ଲୁଣ କନିଷ୍ଠ ଦୁର୍ମିଳ
ସାମୀ ଭାବ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସେହିପରି ବନ୍ଦବନାଟ
ଲୁଣିଆନା ପ୍ରସ୍ତାନ କଲୁପରେ କନିଷ୍ଠ ।

ଅନି କନନ୍ତୁ ଅଣିପୋଲସ ନିକଟରେ ଉଚ୍ଚୁତ ହେଲ; ଅଣିପୋଲସ ପରୁରିଲେ “କିରେ ଦୌଡ଼ିଛୁ କାହିଁକି ?”

କ-ଥୁ—ଅଧିଶ କି ମୋତେ ଛାଥୁଅଛନ୍ତି ? ମୁଁ କି ଆପଣଙ୍କର ଦାସ ଦୂମିଠି ? ମୁଁ କି ମୁଁ ଅଛି ?

କ-ଆ—ତୁ ମୋହର ଦାସ ଦୂମିଠି, ତୁ ହୁହ ଅଛୁ ।

କ-ଥୁ—ନାହିଁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ରଧ, ମୁଁ ଗୋଟାଏ ମୋଟାଁ ରମଣୀର ସାମୀ, ମୁଁ ଅଉ ମୁଁ ନୁହେ ।

କ-ଆ—କେଉଁ ରମଣୀର ସାମୀ, ତୁ ତୁ ନୋହୁ କିପରି ?
କ-ଥୁ—ଆଜି ହାଁ । ମୁଁ ଅଉ ମୁଁ ନୁହେଁ, ଗୋଟାଏ ଦାଷା ମୋ ଉପରେ ଦାବି ଚଳାଇଲାଣି, ଅଉ ମେତେ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

କ-ଆ—ତୋ ଉପରେ କିପରି ଦାବି କରୁଥାନ୍ତି ?

କ-ଥୁ—ଅଧିଶ ଆପଣଙ୍କ ଦୋଢ଼ା ଉପରେ ଯେପରି ଦାବି କରନ୍ତି ସେ ମେ ଉପରେ ସେହିପରି ଦାବି କରୁଥାନ୍ତି ।

କ-ଆ—ସେ କିଏ ରେ ?

ଦୂମିଠ ଲୁପ୍ତ ରୂପ ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହିଲା ଏହି ଦାଷାଟା ମୋତେ ଦୂମିଠ ବୋଲି ଡାକିଲା, କହିଲା ମୁଁ ତାର ସାମୀ । ମୋର ଦେହର କେଉଁଠାରେ କି ତିଫ ଅଛି ତାହା ସନ୍ଧା କହିଦେଲା । ମୁଁ ତ ଅବାକ୍ ହୋଇ ସେଠାରୁ ଦୌଡ଼ି ଅସୁଛି ।

କ-ଆ—ଦେଖ ଦୂମିଠ ଆଉ ଏଠାରେ ରହିବାର ଉଚିତ ନୁହେ, ବନଦରକୁ ଯାଇ ଦେଖ ଯଦି କୌଣସି ଜ୍ଞାନାଙ୍କ ଯିବାର ଥାଏ, ତାହା ହେଲେ ଅଦ୍ୟରାବରେ ଏ ପ୍ଲାନ ପରିଚୟାଗ କରିବା । ତୁ ଫେରିଥାପିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ବଜାଏରେ ଅଛି । ଦୂମିଠ ବନନନ୍ଦମୁଖରେ ଗମନ କଲା ।

ନନ୍ଦମୁଖ ଅଣିପୋଲସ ବଜାରରେ ଦୂଲ୍ଲ ଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ ଏଇ କଣେ ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ଆସି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ଆଜି କର କହିଲା “କାର୍ଯ୍ୟଶେଷ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଆପାଲିନାହିଁ ।” ଅଣିପୋଲସ ନିସ୍ତିତ ହୋଇ ଯାଏମନ୍ତରେ ଏହା ମୋତେ ପ୍ରଥମଙ୍କଳ ?”

କ-ଆ—ମୋ ନିମନ୍ତେ ତୟାର କରିଥାନ୍ତି ! ମୁଁ ତ ଆଶଙ୍କା ଏ ବିଷୟ କେବେ କିନ୍ତି କହ ନାହିଁ ।

ସ—ଥରେ ନୁହେ, ଦୂଲ୍ଲଥର ନୁହେ, କୋଡ଼ିଏଥର କହିଥାନ୍ତି । ହାର ଦେନ ଗୁହକୁ ଯାଥକୁ ଓ ପହିକୁ ସରୁକ୍ଷ କରନ୍ତି । ମୁଁ ସନ୍ଧାବେଳେ ଆସି ମୂଳ୍ୟ ଘେନ୍ଦିବି ।

ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ପ୍ରସ୍ତାନ କଲା । ଅଣିପୋଲସ ଅତିଶ୍ୟାମ ନିମ୍ନ ହୋଇ ନଗର ମଧ୍ୟକୁ ଗଲେ ।

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଣିପୋଲସ ବାରଙ୍ଗାନା ଗୁହରୁ ବିର୍ଗତ ହୋଇ ସ୍ତିମ୍ଭ ଭୃତ୍ୟ ଦୂମିଠକୁ କହିଲେ “ଯା ଗୋଟିଏ ଦଉଡ଼ିର ପାପ କଣିଅଣ; ପହିକୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ତ୍ତହାର ଦେବାକୁ କହିଥିଲି, କିନ୍ତୁ ସେ ମୋହ ସଙ୍ଗେ ଅଦ୍ୟ ଯେପରି ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି, ହାର ପରିବର୍ତ୍ତରେ ତା ଗଲାରେ ବଉଡ଼ିର ପାପ ପିନାଇବି ।” ଦୂମିଠ ଦଉଡ଼ି ଅଣିବା ନିମନ୍ତେ ଦୋକାନକୁ ଗଲା ।

ଯେଉଁ ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର କନନ୍ତୁ ଅଣିପୋଲସକୁ ହାର ଦେଇଥିଲ ତାହାଠାରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବଣିକର କେତେକ ଟଙ୍କା ପ୍ରାୟ ଥିଲା । ତିନ୍ତୁ ବଣିକର ଟଙ୍କାର ଅବଶ୍ୟକ ଦେବାରୁ ସେ କଣେ ଇକର୍ମଗ୍ରହକୁ ସଙ୍ଗେ ଦେନ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଣିପୋଲସଠା ହାରର ମୂଳ୍ୟ ଅଣିବାକୁ ଗଲା । ଏଥରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଣିପୋଲସ ସଙ୍ଗେ ଯାଏନାଟ ହେଲା । ଅଣିପୋଲସ ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାରକୁ ହାର ଦେନ ବାରଙ୍ଗାନା ଗୁହକୁ ଯିବାକୁ କିମ୍ବିଲା କିନ୍ତୁ ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ସେଠାକୁ ଯାଉଥିବା ଏମୟରେ ଥଥରେ କନନ୍ତୁ ଅଣିପୋଲସକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ହାରଟି ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଅଣିପୋଲସ ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାରକୁ ଦେଖି କିମ୍ବିଲେ “ବାହ, ଅଶ୍ଵଲୋକ, ଗୁରୁଂ ଅସିଲିଂ ସ୍ଵର୍ତ୍ତହାର ବା ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର କାହାର ଦେଖାନାହିଁ ।” ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ଭାବିଲେ ଅଣିପୋଲସ ଏହିଥାନ୍ତରେ କାହାର ଦେଖାନାହିଁ ।

ନେଲେ ଏ ଉତ୍ତରଳେକଳୁ ଦେବ; ସେ ଏହିଷଣି ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଯିବେ, କେବଳ ଟଙ୍କା ସକାଶେ ବନ୍ଦ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକଟରେ ଜ୍ୟୋତି ଅଗ୍ନିପୋଲସ ହାର ପାଇ ନାହାନ୍ତି, ସୂଚରା ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର କଥା ଶୁଣି କହିଲେ “ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ନିକଟରେ ଟଙ୍କା ନାହିଁ, ତୁମେ ମୋ ସୃହକୁ ଯାଆ, ପହିଙ୍କୁ ହାର ଦେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଅଣିବ ।”

ସ—ତେବେ ହାର ଆପଣ ଦେଇଯିବେ ।

ଆ—ନାହିଁ ମୋହର ଯିବାର ବିଲମ୍ବ ହେବ ।

୩—ତେବେ ହାର ଦିଅନ୍ତରୁ ମୁଁ ଦେଇଯିବ । ହାରଟି କିଥାପଞ୍ଜି ନିକଟରେ ଅଛି ।

ଆ—ମୋହ ନିକଟରେ ନ ଥିଲେ ତୁମ୍ଭ ନିକଟରେ ଅଛି ।

ସ—ମହାଶୟ, ରହସ୍ୟ ଶୁଣି ଅନୁଗ୍ରହ କର ଶୀଘ୍ର ଟଙ୍କା ଦେଉଛୁ । ଏ ଉତ୍ତରଳେକର ଯିବାର ବିଲମ୍ବ ହେଉଛୁ, କେବଳ ମୋହ ସକାଶେ ସେ ବନ୍ଦ ଅଛନ୍ତି ।

ଫିମେ ଉଦୟକ ମଧ୍ୟରେ କଳଦ୍ଵାରା ଜାତ ହେଲା; ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ହାରର ମୂଳ୍ୟ ନିମନ୍ତେ କିମ୍ବା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଗ୍ନିପୋଲସ ହାର ପାଇ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ପୁନଃ ପୁନଃ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ଵର୍ତ୍ତକାର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଅଗ୍ନିପୋଲସକୁ ରାଜକର୍ମଗ୍ରହଣପ୍ରାପ୍ତ ଧୂତ କରଇଲେ ।

ଏହି ପମ୍ବୁରେ କନିଷ୍ଠ ଦୂରିତ ସେଠାରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଏବଂ ଜ୍ୟୋତି ଅଗ୍ନିପୋଲସକୁ ଦିଜ ପ୍ରଭୁ ଭାବି କହିଲୁ “ଜାହାଜ ଠିକ୍ ହୋଇଅଛି, ମାଲ ପରି ଜାହାଜରେ ରଖି ଅସିଲା, ଜାହାଜାଧାରୀ ନଗରକୁ ଆସିଥାନ୍ତି—ସେ ଗଲେ ଜାହାଜ ଶୁଢ଼ିବ ।” କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟୋତି ଅଗ୍ନିପୋଲସ, ଦିଜ ଭିତରୟକୁ ରହି ନିମନ୍ତେ ପଠାଇଥିଲେ । କନିଷ୍ଠ ଦୂରିତ କଥା ଶୁଣି କହିଲେ “କିରେ କି ଜାହାଜ ଠିକ୍ କରି ଆସିବ ।”

କ-ଦ—ଯେଉଁ ଜାହାଜ ସକାଶେ ଆପଣ ମୋତେ ବନ୍ଦରକୁ ପଠାଇଥିଲେ ।

ଜ୍ୟୋତି—ଉଦ୍‌ଦୃତ, ମୁଁ ତ ତୋତେ ଦର୍ଶି ଅଣିବାକୁ ପଠାଇଥିଲା । ଆଜ୍ଞା ରାତକଥା ପାରେ ଦୁଇଟି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୀଘ୍ର ଅଦୁନା ନିକଟକୁ ଯା, ଏବଂ ଦେଇ କହିବୁ ତେଜକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଅଛି କାଢି

ଦେଇବ । ମୁଁ ଧୂତହେଇଅଛି, ଟଙ୍କା ଅଣିଲେମୁକୁ ଦେବ ।

ଦୂରିତ ମନେ ଭାବିଲା “ଯେଉଁଠାରେ ଅଜି ଦେଇନା ହୋଇଥିଲା ବୋଧ ହୁଏ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ହେବ, କିନ୍ତୁ ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ରସ୍ତ ହେଉଅଛି । ଯାହାହେଉ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଗ୍ନିପୋଲସଙ୍କ ଗୃହାର୍ଥମଣରେ ଗମନ କଲା । ରାଜକର୍ମଗ୍ରହମାନେ ଜ୍ୟୋତି ଅଗ୍ନିପୋଲସକୁ ଦେଇ କାରାଗାରରି ମୁଖରେ ଗୁଲିଲେ ।

ଭେଜନାଟେ କନିଷ୍ଠ ଅଗ୍ନିପୋଲସ ସଙ୍ଗେ ଲୁହିଥାନାର ଯେଉଁ କଥୋପକଥନ ହୋଇଥିଲା, ଲୁହିଥାନା ଆଦୁନା ନିକଟରେ ବସି ତତ୍ତ୍ଵବିରଣ କରୁଥାନ୍ତି, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ କନିଷ୍ଠ ଦୂରିତ ସେଠାରେ ଉପର୍ଯ୍ୟତ ହୋଇ କହିଲା “ଏହି ନିଅ, ତିକ୍ଷ, ଟଙ୍କା, ଶୀଘ୍ର, ଶୀଘ୍ର ।” ଏହା କହି ଅଦୁନା ସମ୍ମଗରେ ଗୁବି ରଖିଦେଲା ।

ଅଦୁନା କହି ଶୁଣି ନ ପାରି କହିଲେ “କିରେ, ବାବୁ କାହାନ୍ତି, ଭଲ ଅଛନ୍ତିତ ।”

ତୁ—ବାବୁ ଜେଲଖାନାରେ ।

ଅଦୁନା—କିରେ କଥା କଥଣ ।

ତୁ—କଥାକଥଣ ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ବାବୁ ଧରି ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଅଦୁନା—କାହିଁକି ଧରା ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ତୁ—ମୋତେ କହି ଜଣାନ୍ତି, ଦିଅଟଙ୍କା ଦିଅ । ଟଙ୍କାଗଲେ ବାବୁ ଖାଲସ ହେବେ ।

ଲୁହିଥାନା ଟଙ୍କା ଅଣିଦେଲେ । ଅଦୁନା ଦୂରିତକୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ କହିଲେ “ଟଙ୍କା ଦେଇ ଶୀଘ୍ର ଯା, ବାବୁଙ୍କୁ ଟଙ୍କାରେ ଦେଇଥିବି ।” ଦୂରିତ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଦୌତିଲା ।

କନିଷ୍ଠ ଅଗ୍ନିପୋଲସ ନଗର ମଧ୍ୟରେ ଉପର୍ଯ୍ୟ କମ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଯେତିଥେ ବାପି ଅଗ୍ନିପୋଲସ କେହି ଅଭିବାଦନ କରୁଥାନ୍ତି, କେହି ତାଙ୍କ

ଭାକୁଆଛିନ୍ତି, କେହି ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାକିଲା କରୁଥିଲା, କେବିନ ମନେ କରୁଥିଲା କେହି ଧର୍ବ ଉପକାର ମନେ ଧନ୍ୟ ସବୁ ହୋଇଲା କରୁଥିଲା । କେହିବା ବୋଲାନ୍ତି ତାକି ନେଇ ମଣି ଦୁଇଯମାନ ଦେଖାଉ ଥିଲା । ଏହି ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଘଟଣାମାନ ଦେଖି ଅଗ୍ରଫୋଳସ ମନେ ଭାବିଲେ “ଏକ ଚାନ୍ଦ, ଦୁଇ ଚାନ୍ଦ ଏଠାରେ କେବଳ ଜାଦୁକର ବୟାସ କରିଲା ।” ଏହି ମେଲୁରେ ତାଙ୍କର ଛତ୍ର ଜନିଷ ଦୂରିତ ହିଲା । ଦେଖି ପେଟୋରେ ଦିଣପୁଣି ଦେଖାଇ କରିଲା “ଟଙ୍କା ନିଅନ୍ତି । ଏହି ଦେଇ କି କିମ୍ବା ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ।”

କ-ର-୧ କ କାନ୍ଦି--ଅନ୍ତର ବୀର

କ-ଦୁ—ସର୍ଗର ଅଦମ ନହେଁ ଜେଳଖାକାର ଅଦମ ।
ଯେ କି ଥେଣଙ୍କ ପରେ ଯମତୁଠି ପରି ଯାଉଥିଲା ।

କିନିଷ୍ଠ ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଜୀବାଳୀ ରିକ କର ଥୁବି ଛାପଣ୍ଡ ଥାଏଇ-
ଫୋଲସ ନିକଟରେ ଉଚ୍ଚପ୍ରତି ହୋଇଥିଲା । ଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏଇ-
ଫୋଲସ ତାକୁ ନିଜ ବିତ୍ତ ଭାବିତାଙ୍କ ଅନେକବ୍ୟାସ ମୋହର
ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ କିନିଷ୍ଠ ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଠ କେବଳ ଅଜ୍ଞା ନିଜ ପ୍ରଭ୍ରା-
ନିକଟରେ ଉଚ୍ଚପ୍ରତି ହୋଇଥିଲୁ । ବୁଦ୍ଧିଷ୍ଠ ବିଜ୍ଞାନ ଯେ
ତାହାର ପ୍ରଭ୍ରା ଧର ହୋଇଥିଲେ, ସତର୍ଷ ପ୍ରତ୍ୱକୁ କଥା ଶୁଣି
କହିଲା “କାହିଁକି, ଯଗ୍ୟାକ ଆପଣର ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଜୀବାଳୀ
ଖରୁର ଲିହ ଥିଲ । ହେବେଳିବଳେ ଜଣେ ଜଧନ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ
ଖରୁଲା ନାହିଁ, ଅଣେକ ଶଶୀଘ୍ର କରିବା କିମ୍ବନ୍ତେ ଯେଉଁ
କଥା ଆବଶ୍ୟକ ଯାଇଥାଲା ବେହି କଲା ଅଣ୍ଟିଛି ।” ଥାଏଇ-
ବାର୍ଷିକ ପାତାରେ ବିଚାର ଯେଥରୁ ନମ୍ରତା ବିବର ଦୋକାନ
ଥିଲା । କେବଳ ପାତାରେ ଏବଂ କେବଳ ଆମାରେ

ମେଲ୍ଲ ଦୂରରେ ଏକ ଦେଖିଆ ଥିଲା
ତାରେ ଉପରୁଚି ଫେରୁ ଲାଗୁ ଥିଲା ପୋଲାଷ
ଅନ୍ଧରେ ଆଗର ପାତାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ
ପାତାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଲା

କହୁଳା “ ମୁହିଶ୍ୱର ଗଲେଷମଧୁରେ ଯାନ୍ତାର୍ ଦିନା କାହାରେ
ଶଙ୍କା ଗଲାରେ ଯେଉଁ କୋଣ ଦେଖାଥିବା ଯେବା ହାତରିଛିଲା
ଅଟନ ମୋତେ ଦେଖାକି କହୁଥିଲେ ।

ଅ—ପୟୁତାନ ଦୂରତା, ଥାଇ ମୋତେ ଟଳେଇଛି କିନ୍ତୁ
କାହିଁ ।

ଦ୍ୱାରା ଅଜ୍ଞା ଏତନୀ କି ସୟତାନର ଭାଣ୍ଡିଯା

ଅ—ସେ ନିଜେ ସ୍ଵର୍ଗାନ୍ତ

ବେ— ମହାଶୟ, ଅପଣ ଓ ଅପଣଙ୍କର ତୁଳ୍ୟ ସରଦା
କେବଳ ରହସ୍ୟ କରନ୍ତି ଥାଣ୍ଡି ମୋହି ଗାନ୍ଧୀ
ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଦେଇନ କରବେୟ

ଦୁ—ଅଞ୍ଜି ଗୋଟାଏ କିନ୍ତୁ ଗୃମଗୁ ଅଣନ୍ତି

ଅ—କାନ୍ତିକ ରେ

ଦୁଇ-ସ୍ଥଳାନ ସଙ୍ଗେ ହୋଇନ କରିବାକୁ ହେଲେ ନାହିଁ
ତୁ ମୁଖରବରକାରୀ ।

ଅସିପୋଲିଷ୍ କୁରିତି ହୋଇ କହିଲେ “ସମ୍ମାନ
ଏଠାରୁ ହୃଦ୍ୟକରି ଏତିକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପରି
ତୁ ମଧ୍ୟ ଏକ କୁହିକିମୀ ।” ବୈଶଳୀ ଦାତାଶିହୋଇ କହିଲୁ
“ମହାଶୟ ମୋହିର ଅଞ୍ଜଣାଟି ଫେରି ଦେଉନ୍ତୁ, ଜଗତେ
ତହଁ ବିଦ୍ଯମ୍ଭୂତ ମୁମ୍ଭୁତ ହାରାଟି ଦେଉନ୍ତୁ । ତାହାହେଲେ
ଅଧିକ ଆଉ ତତ୍ତ୍ଵକୁ ଲାଗୁ ହେଲା ତେ ହୋଇଛି ଏହି

ତୁ— ସ୍ଵର୍ଗକିମ୍ବାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ଦେଖିପାରନ୍ତି, କେହିଛି
ବାଲ ମାଗନ୍ତି, କେହି ଏକ ଦୟ ରକ୍ତ ମାଗନ୍ତି, କେହି
ଗୋଟିଏ କଣ୍ଠ ମାଗନ୍ତି କେହି ବା ଗୋଟିଏ ଶୂଳ ମାଗନ୍ତି,
କିନ୍ତୁ ଏହାଠା ଏହେ ଲେବା, ଗୋଟିଏ ଘୁନାହାର
ମାଗୁଣ୍ଡା ଆଜ୍ଞା ସାବଧାନ, ହାର ଦେଲେ ଆଉ ରଙ୍ଗ
ପାଇବା ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ଯେ କିମ୍ବା ଉଦୟମୁଦ୍ରା ତଥାରେ ସେଠାରୁ ପଳାୟନ କଲେ ।
ଏହା ଦେଖି କ୍ଷେତ୍ରେ ମନେ ଭାବିଲା ଅଗ୍ରିପ୍ଲଞ୍ଚ ଦୃଶ୍ୟ
ପାଇଲ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ବୋଧନ୍ତୁ ଏତାଙ୍କର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଢି ତୁମ୍ହେମଧ୍ୟକୁ ଦିବକୁ ଦେଇ ନିର୍ମାତ୍ର କିମ୍ବୁ
ଅଜ୍ଞାନଟି ଫେରିପାଇବାର ଅନେକ କୌଣସି ଉପାୟରେ ଦେଖି
ଅନୁକ୍ରମକାରୀ କରିଲା କହିଲା “ତୁମ୍ଭେ ସାମି ପାଇଲ ହୋଇ
ମୋହିର ପ୍ରତ୍ୟେ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶକର ବିଳପ୍ରକାର ମୋହିଦ୍ୱରା

ଜୋଟିଏ ଅଗ୍ରର ଥିଲା ପ୍ରକଳ୍ପନା । ” ଏହାମୁଣ୍ଡି ଆବୁନା କାଳି
ବିଜ୍ଞାନ ନା କରିବିଲେ ମୌର୍ଯ୍ୟକାରୀ ତଥା ବେଶାକୁ ସଙ୍ଗେ
ଦେଇ ସାମାର ଅନ୍ୟେଷରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲେ । ଲୁହି-
ଆନା ମଧ୍ୟ ଦେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ।

ଦ୍ୱାଶ

ଶ୍ରୀ ଛଗନ୍ଧାର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ଘୋଷ ।

ଶ୍ରୀ ଭାନୁ ।

(୧)

ନୁହେଛି ଶୁଣାନ କେବେ ଏ ରିବେ କୁରୁତି ।
ଏହିତ ତରମୟତ ମହିନ୍ଦ୍ରପୁରାଜି ।
ଏକଟଳ ସମାଜରେ ଏଠାରେ ଶ୍ରୀଯତ,
ପ୍ରତିତି, ମୃତ୍ୟୁ ବର୍ଗ ଧାରୀ, ପୁଣ୍ୟବାନି ।

(୨)

ନୁହେଛି ଶୁଣାନ କେବେ କୁରୁତି ବିଧର,
ସୁରୂପ କୁରୁପ, ଶାଧୁ, ଶର୍ତ୍ତ, ଭୋଗୀ, ତ୍ୟାଗୀ
ରଜରଜେତୁର ଅବା ଦଥର ପକାର,
ରବେ ସମଶାନ୍ତି, ସମପଳ ଭୋଗୀ ।

(୩)

କୋମଳରୂପ ପାର ଶପନ ଦ୍ୟାନ,
ଲେଟେ ପାର ତନ ଚିଶଶେଯ, ଚରିତକେ,
ଦାତା କି ଦାତା, ବଳପୂନ, ବଳବାନ,
ଅର୍ପିଲେ ଏ ମହାଧାମେ ସମାନ ସକଳେ ।

(୪)

ବିଷୟ, ବିବେଳ, ହୃଦ୍ୟକାମ୍ପ କବା ହେତା,
ସମସ୍ତେ ମହାମନ୍ତ୍ରରେ ଏଠାରେ ନେଇଥା
ନାହିଁ ମତ ରେତୀରେତ, ସକଳେ ସର୍ପାଳୀ, —
‘ପୁଣ୍ଡି’, ‘ପରିଷାରୀ’, ‘ଶାନ୍ତି’, ‘ଅର୍ଥର୍ଥ’ ଫେରିବା

(୫)

ନାହିଁ ଜାତରେହ ଭଲେ କେବେ ଏହି ସ୍ତରେ,
ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗଣ୍ଡାଳ ଏକଅଧିନେ ସ୍ପର୍ଶ,
ସମ ‘କୁଶ’, ସମ ପ୍ରେତଅନ୍ତ ସମ ‘ଜଳେ’
ସମାନପ୍ରକଳ୍ପ ସବେ ପରିଣ ଚାପିବା ।

(୬)

ପରିପୁରୁଷ ପରିଶେ ଏହଠାରେ ଯତ୍ତ
ମେ ହରାଏ ଜେତେ ସମ ଧରେବିଧାନ,
ନମ୍ବାର, ମୁକ୍ତବ୍ୟାଦବା ସଂଧାର, ଅଧିକ
ସମସ୍ତଙ୍କ ସମଗ୍ରୀ, କେ ନୁହେ ପ୍ରଧାନ ।

(୭)

ପ୍ରତିପାଦ ଶୋଭ ଦେଇ ଚିରଦିନ ପାଇଁ
ସୁଖେ ନିନ୍ଦା ମାତ୍ର ଲୋକ, ନ ଥାଏ ସଂଦେ,
ସୁଖ ଦୃଶ୍ୟ ଅନୁଭବ କେଉଁ କାଳେ ନାହିଁ,
ନାମକି ଶାନ୍ତି କିମ୍ବା ଶାନ୍ତି ଦିକେତନ ।

(୮)

ମତନ୍ତ୍ରର ସାଧନା ମହାପାଠ ଏହି,
ଶତ ପ୍ରମେତକେ କାର ନ ପାଇର ପାଇ,
ଶ୍ରୀ ପିପାସା କିପର ନ ଜାଣଇ କେହି,
ଜନନ ମହାପାଠ ଅର୍ଥ ଏହି ମାଟି ।

(୯)

ଏ ମଠେ ସାଧିତ ଅନ୍ତାମ୍ଭେ ‘ପ୍ରାଣୀମୂଳ’,
ନିଜେଥେ ‘କୁମୁଦୀ’ ବାସୁ ବିଦ୍ୟମାନ,
ଶାନ୍ତି ପ୍ରାୟସର ଏକାବେଳକେ ବିରମ,
ଏହିତ ପରମ ଯୋଗେ ଦୟମ ଦ୍ୱାନ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ଶୁରଦେବ

ଚିତ୍ତାନଙ୍କରୁ ଉଦ୍‌ଘାତ ।

ଶତଖିର୍ବାଦକ ପୂର୍ବେ ସମ୍ଭାଷ ଆକରଣରେଣୁ ସାମନ୍ତ ଯୋଗ ଗୁରୁତବ ଜ୍ଞାନ ସକାଶେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଥିବା ସମୟରେ ଦୁଇଜନ ପରାମର୍ଶାଳୀ ମୋଗଲ ସୈନ୍ୟ ସମ୍ଭାଷକ ସୈନ୍ୟ ଦଳ ସହିତ ଯୋଗ ଦେବା ସକାଶେ ରକ୍ତପୁତାନାର ଶୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ପରିତ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ମେନ କାଳରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ଭାଲ ପ୍ରଭାସମନ୍ତ୍ରିତ କବର, ବିଦ୍ୟ ବର୍ତ୍ତରୁତି ପରିଷକ୍ଷଦ ଓ ଉତ୍ତରେ ଲିତ ତରକାଶ ସମ୍ଭାଷ ସମ୍ଭାଷ ସ୍ଵର୍ଗ କରଣରେ ଦେଶାଧ୍ୟମାନ ହୋଇ ଅଧିକ ଶୋଭା ଧାରଣ କରୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପରିଷକ୍ଷଦ, ଅଧି ଶାନ୍ତ ସନ୍ଧା ଓ ବାହ୍ୟାବରଣରୁ ସେମାନେ ସମ୍ଭାଲ ଅନୁଭୂତରେ ଥିବାର ଅନୁମିତ ହେଉଥିଲା । ଏବେସ୍ ଶାନ୍ତାଙ୍କରଣ ମୋଗଲ ସେନାଧ୍ୟର ପୁଣି ରଣ ମଞ୍ଚରେ ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟକାଶ ସେହି କେତେକ ନବନିର୍ମିତ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଦଳପତର ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା । ଏବେସ୍ ଶାନ୍ତାଙ୍କରଣ ପାର୍ଦ୍ଦକ କମଳାଯୁ ସୁତ୍ରକ ଓ ତାହାଙ୍କ ମୁଖ୍ୟବିତ୍ତ ବୋଧ ହେଉଥିଲା ଯେମନ୍ତ ସେ ସମ୍ଭାଷକ ଅଧୀନରେ ରଣ ପ୍ରାଣରେ ଅଭିନ୍ଦନ ହୋଇ ଗୌରବ ଭୂଷଣରେ ଭୂଷିତ ହେବା ସକାଶେ ନିରଜନୟ ଉତ୍ସବିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଅନୁଭୂତରେ ଆଉ ଏକ ସୈନ୍ୟଦଳ ଏବେସ୍ ଶାନ୍ତାଙ୍କରଣ ସମ୍ଭାଷ ସମ୍ଭାଷର ଅନ୍ତର୍ଭାବର ଦୁଷ୍ଟିଗୀରର ହେଲା । ଏହି ଦଳ ଓ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସୈନ୍ୟଦଳ ମଧ୍ୟରେ ପରିଚିତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ପୂର୍ବେକ୍ତ କୁଳ ଜିତାନ୍ତ ଉତ୍ସବକ, କିନ୍ତୁ ଏହି ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତାଙ୍କରଣ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ଜଣେ ନବକାଢା ପରିଚିତ ସମ୍ଭାଷିଣୀ ସହିତେକୁ ର୍ବାହୁତ ଶିବିକାରେ ଦେନ ଯାଉଥିଲା । ଏକଦିନ ମମୟରେ ହଠାତ୍ ସେମାନଙ୍କ କୁଳରେ ଏହି ମେନ ମମୟରେ ହଠାତ୍ ସେମାନଙ୍କ କୁଳରେ । ଏକଦିନ ଦସ୍ତ୍ୱ ଥାଏ ସେମାନଙ୍କ କୁଳ ସେହି ସୁତ୍ରପଦକ ରମକ ଅଭ୍ୟର୍ତ୍ତାନଙ୍କରୀତି ପରିତ୍ରମ ହୋଇ

ଆମ୍ବରାର୍ଥ ପଳାୟନ କଲେ । ଦୁର୍ବୁନ୍ଦ ଦଂସୁଗଣ ଶିବିକାର ବହୁବରଣ ବିନ୍ଦୁ କର ପରମା ସୁନ୍ଦରୀ ସୁତ୍ରତଙ୍କ ତିନ୍ଦୁ ଟାଣି ଅଣିଲେ ।

ସୁତ୍ରତଙ୍କ ନାମ ତୁଳପୀ ବାନ୍ଧ । ତୁଳପୀ ବାନ୍ଧ ସେମାନଙ୍କ ସେହି ଭାଷଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ପଞ୍ଚଦଶ ବର୍ଷୀଯା ବାଲକା, ପିତାମାତାଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତ୍ରାନ୍ତ; ସୁତ୍ରବାଂ ସେମାନଙ୍କ ହୋଇଛିରେ ପରମ ସେହିରେ ଲାଲିତା । ଯେଉଁ ସୁତ୍ରକୋମଳ ମତ ବାଲକା ବିଲ୍ୟକାଳରେ ଦଂସୁଗଣଙ୍କ ଚରିତ ପୁରୁତନ କାହାଣୀ ପ୍ରକରିତରେ ଶିବଣ କଲା ମାଦକେ ପ୍ରାତ ଓ ସ୍ରମିତ ହେଉଥିଲେ, ସେ ସେହି ଭାଷଣକୁଠ ନର ପିଣ୍ଡାଚକ ସମ୍ଭାନୀନା, ସୁତ୍ରବାଂ ସେ ରୟ ବିହଳା ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ । ଯୌନଯ୍ୟ ଯଦି ଦଂସୁଗଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୟା ସାଧାରଣ କରିବା ନିଦାନ ତାହା ହେଲେ ତୁଳପୀ ବାନ୍ଧକଠାରେ ତାହା ଧରେଷ୍ଟୁ ପରିମାଣରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଅଶ୍ୱ୍ୟାବିତ ନମ୍ବନ ସନ୍ଦର୍ଭନରେ ସୁନ୍ଦରା ସେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟପାଶାନ୍ତୁ କଠିନତର ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଶଶରର ଅଳକାର ସମୁଦ୍ରାୟ ସେମାନଙ୍କ ଅର୍ପଣ କରିବାକୁ ଅତି ନିଷ୍ଠର ଭବରେ ଆଦେଶ ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ରୟରେ ସୁନ୍ଦର ସେ ସେମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ ଏବଂ କର୍ତ୍ତା, ନାସିକା ଓ ଗଳଦେଶ ଶୋଭିତ ମୋତ ମନିଜଧାଦ ଓ ମନିବନରୁ କଙ୍କଣାଧ ପିଟାଇ ଦେବାକୁ ଅସ୍ତ୍ରିକୃତ ହେଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଏବେସ୍ ଶାନ୍ତ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଉପଶ୍ରୀତ । ଅନୁଭୂତବର୍ତ୍ତ ସହିତ ସେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଉପମାତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଦଂସୁଗଣ ତୁଳପୀ ବାନ୍ଧକ ଶଶରର ବହୁମୂଳା ଅଳକାର ପରିଚିତଦାଦ ଅପହରଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତେ । ଦଂସୁଗଣ ସୈନ୍ୟଦଳ ଦର୍ଶନରେ ଦୀତ ହୋଇ ପଳାୟନ କଲେ ଏବଂ ତତ୍କଷଣାତ୍ ଲୀଠ ମେଗଲ ସୈନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପଶ୍ଚାତାବନ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁଳପୀ ବାନ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଦୂରେ, ଓ ଜତ୍ତ ପାର୍ଥକ ତୁଳପୀ ସୁନ୍ଦର ଥାଏ । ସେ ସେହି ସ୍ଥାନ ସଙ୍କଟରେ ପରିହାଣ ପାଇଅଛନ୍ତି କିନା ଛିଲେ ମାତ୍ର ହୃଦୟମର୍ମାଣ କରି ପାର୍ବୁତ ହୋଇ

ଆମନରେ ତାଙ୍କ ନୈସର୍ଗିକ ଅନନ୍ତରୀ ପ୍ରତ୍ୟୁଷିତ ହେଲା । ଦୟାଶର ରକ୍ଷଣୀୟ ସ୍ଵରୂପ, ଦୂରକ ଦେବୋଦେଶ, ରଣ ସହାରେ ସନ୍ତୋଷ ଏତାତୁମ ମାନବ ମୂରଁ ଦୟା ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି-ଗୋବର ହୋଇ ନ ଥିଲା, ଯୁଦ୍ଧକ ମଧ୍ୟ ଅଗ୍ରପ୍ରାବିତ ନାୟକା ବିମୂଳ୍ୟ ବେଶତୁମା ଧାରଣୀ ଭୁତଳୋପବିଷ୍ଟା । ଏତାତୁମ ରମଣୀ ଦର୍ଶନ କର ନ ଥିଲେ ।

ପରମ୍ପରା ସର୍ବନରେ ଉଦୟୁକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିନା ପ୍ରେମର ଦୃଶ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହେଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧକ ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ଶିବିକା ମଧ୍ୟରେ ଉଠିବେଶନ କରାଯାଇଲେ । ତତ୍କାଳରେ ନାନାପ୍ରକାର ଭାବନା ମସ୍ତକରେ ପରିବଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରାସାଦକୁ ଦେଇ ଯାଇ ପରମାନନ୍ଦ ଓ ପରମ୍ପରା ଫଞ୍ଚୁଳ୍ଲ ପ୍ରେମରେ ଜରିବା ଯାପନ କରିବାକୁ ଇହା କଲେ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତରବ୍ୟକ୍ତିଶ୍ଵରା ଓ ନିରୂପାୟ ନାଲିକାରୁ ଦେଇ ଯିନାରେ କାପୁରୁଷତା ଏହା କିଷ୍ଟ ମନେ । ତାଙ୍କ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦ୍ୟନ୍ୟନ୍ତ ଭବନା କରି ତପ୍ତରେ ଗୌରବ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ସେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଲେ ଓ ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ଅନୁରବର୍ଗ ଦସ୍ତାନାକିର୍ତ୍ତ ରମ୍ଭରେ ଲୁହାରୁ ପ୍ରତାହାତ୍ମତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କର୍ତ୍ତରବ୍ୟକ୍ତିଶ୍ଵର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତ୍ମକ ହେଲା ।

ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ଉତ୍ସର୍ଗମୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋରର ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କ ସଂଗେ । ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ର ତାଙ୍କ ଶିବିକା ସମୀପତ୍ତି ଓ ଗରାର ଚନ୍ଦ୍ରକିଳ୍ପ ହୋଇ ଗମନ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ସେ ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନ୍କୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ଶିବିକା ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ଯବନକାନୁରାଙ୍କରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦୃଷ୍ଟିପାଇବା କରୁଥିଲେ । ବୈଦେଶିକ ଯୁଦ୍ଧକ ଦର୍ଶନରେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଧ୍ୟୁମ ଓ ପ୍ରେମ ସମ୍ମିଳିତ ଏକ ଅଧିକ ଭାବର ଉତ୍ସବରେ ତାଙ୍କ ହେଲା । ତରିକାଳ ସତାଶେ ପର-ପରଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ହେବା ପଥରେ ଆସି ପ୍ରବିଷ୍ଟା ହେଲେ । ଅନେକୁ ଶୀଘ୍ର ଶିରିଶିରି ସମ୍ମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନା ପାଇଥାଏଇଲେ, କ୍ରିତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ଜାମ୍ବୁତ୍ତାଳ ସକାଳ ସମ୍ମାନକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନା ଦୂରକରି ଶିବିକା ପରିଷ୍ପରା ପାଇଥାଏଇଲେ ।

ଭାବେ ଉତ୍ସର୍ଗନ କଲେ ଓ ଧରିବା କର୍ତ୍ତା ଯୁଦ୍ଧକଙ୍କ ଦସ୍ତରେ ସ୍ଵରକଣଶିତ ଏକ ଅଙ୍ଗୁରାଶିକ ଅର୍ଦ୍ଧ କଟିଲ । ବିଦୟା କାଳରେ ଉତ୍ସର୍ଗର ପ୍ରତି ନିର୍ମିଷ୍ଟ ଲୋତୁନ ରେ ଅନାଇ ରହିଲ । ତାଙ୍କରେ ଦୂରକ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାର ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧକ ଜନକ ଜନନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ପରିଦ୍ୟାକାରୀ ସମ୍ମାନ କରିବାର ପରିଦ୍ୟାକାରୀ ଏବଂ ତଥିମା କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବା ଏହାରେ ଧନେହ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେବା ଅଥବା ତଥସା ଦୂଦ୍ୟାଙ୍କିତ ଯୁଦ୍ଧକ ମୂରଁ କେବେହେ ଲିଙ୍ଗର ଦେଇ ପାଇବ ନାହିଁ । ସେ ସମ୍ମିଳିତ ଅନ୍ୟରେ କର୍ତ୍ତରବ୍ୟକ୍ତିଶ୍ଵରା ଗୃହଣୀ ହୋଇ ପାଇବେ ସତିଧ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଅନ୍ତରୂପ ଦେବୋଦେଶ ମୂରଁ ରେଦିନ ପାଇଁ ଦୂଦ୍ୟ ନନ୍ଦରେ ନିହିତ ରହିଲା । ଯୁଦ୍ଧକ ମଧ୍ୟତାକୁ ବସ୍ତୁ ତ ହେବା ଅସୁବ । ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ପ୍ରଥା ପ୍ରେମ ବସ୍ତୁ, ଏବଂ ଶାନ୍ତି ସମ୍ମାନ ହେବା ଅଥବା ତୁମ୍ଭକ ସତ୍ତ୍ଵାମରେ ହେଉ ସେ ଦୟା-ମାନଙ୍କ କବଳିତୁ ରଖିବା ତୁଳିଷ୍ମି ବାହିନୀ ହରିଷ୍ଚର୍ବଦା ନିବିଷ୍ଟ ତତ୍ତ୍ଵରେ ସ୍ଵରଣ ନାହିଁବେ ।

ଏକ ବର୍ଷ ତାଳ ଅନ୍ତରେ ହେଲା ପୁଣି ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ର ରେତୁଣୀ କଳିରେ ଅଧ୍ୟୋତ୍ତମ ମାନକ କରୁଥିଲେ । କିମ୍ବାଲୁ ଉତ୍ସର୍ଗର ଶତ୍ରୁଗୁଡ଼ାରୁ ଲିଖିତ ଏକ ମନୋହର ଅଶ୍ରୁରେ ସେ ଅସୀନ; ତାଙ୍କ ତାଳ ଓ ଶିରପ୍ରାଣ ପୂର୍ବବିଶିଷ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କାହିଁକିମାନ ହେଉଥିଲା; ଶାରର ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଵାନରେ ତରିକାଳ ଓ ଶୁକାରାତି ଚିତ୍ର ଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା, ସେହେତୁ ଅନ୍ତରେ ରଶ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସ୍ଵାନ ସତ୍ତ୍ଵାମଣେତର ସୁଖଭାଗୀ ହୋଇଥିଲେ । ମିରଜାମାନଙ୍କ ସହିତ (Muzam) ଆକବର ତୁମ୍ଭକ ସତ୍ତ୍ଵାମରେ ବିଦ୍ୟୁତ ହେଉଥିଲା, ସେହେତୁ ସ୍ଵରତରେ ଯୋଦାନ କରି ସ୍ଵାନ୍ତ୍ରିବାର ପ୍ରତ୍ୟେବରେ ବିପୁଳ ସମେପାନ୍ତାକାରୀ ହେବାର ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ତାଙ୍କ ପିତା ରହିଥିଥାର ତ୍ୟାଗ ବିରଥା ଯୋଗୁଁ ସୁଭ ଦମ୍ଭ ସେ ସ୍ଵାୟତ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନକାରୀ ହେବାର ଅନ୍ତରେ ପ୍ରତିବାନନ କଲେ । ଏହା ଅନୁମାନ କରୁଥିଲା ପିତାଙ୍କ ବିମ୍ବୀଗରେ ଓ ଅନୁର ଦର୍ଶକ ତୁମ୍ଭକ ଦିନ୍ଦେବରେ ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ରକରେ ହନ୍ତିକ

ପଡ଼ୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତ୍ରୟୀ ସଜନଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡଗ କରି ଉଚ୍ଛ୍ଵାସପାରରେ ଏକାଙ୍ଗ ଜୀବନପାଶ ପରିବଳନ କରେ ସେ ଗୋରବାକାଣ୍ଠୀ ନୁହେ । କାଳମେ ଏବେଳେ ଖାଲ୍ ହୃଦୟରୁ ଶୋକ ଦୂରାତ୍ମତ ଦେବ ଦିନେହ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଯେତେ-ବେଳେ ସେ ରେହଣୀ ନାହିଁଲେ ଅଥବାହଣ କରି ଗମନ କରୁଥିଲେ ତେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଶାଦକାଳମାରେ ଅନ୍ତରୁ ହୋଇଥିଲା, ଏମନ୍ତ ଯେ ଯେତକ ମଧ୍ୟ ତତ୍ତ୍ଵ ବିଷାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା ପର ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।

ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦାହ କରିବା ଘାଁକୁ ଘେନ ଯାଉଥିବା ଗୋଟିଏ ଦୁଇଶୁଭ ଦର୍ଶନ କଲେ । ବନ୍ଧୁଗଣଙ୍କ ବନ୍ଧୁବାନବ ଶବ ପଣ୍ଡାତ ଗମନ କରୁଥିଲେ । ଶବୋଧର ଆବୁତ ବହୁ-ମୂଳ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସେ ମୁକ୍ତି ଓ ଉତ୍ତରାଶୋଭାତ୍ମକ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହେଉଥିଲା । ଚରିତଣ ଶଶୀମ୍ଭୁନ ନୂତନ ବନ୍ଧୁ ପରିଦ୍ୱାତ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବ ବହନ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ତରୁ ଦଦ ବହୁ-ମ୍ୟାଞ୍ଚିକ ଲୋକ ଶୁଣୁ ଶିରମ୍ଭାଣ ଯାରଣ କରି ଏକଷରରେ ରେମନାମ ଉତ୍ତାରଣ ଓ ମାର୍ଟରେ ତଣୁଳ ଶେଷଣ କରି ଗମନ କରୁଥିଲେ । ଶବର ଅତି ସମ୍ମନିତ କଟକତ୍ତୀ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଶବଦାହ ସକାଶେ ମଣ୍ୟୁଧାରେ ଅଗ୍ନି ଧାରଣ କରିଥିଲା । ମଙ୍ଗରେ ଦୁଇଗୋଟି ଅତି ମଧ୍ୟ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ଓ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ତକ୍ତାବାଦନ ଓ ଅପର ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଗ୍ରୋପର ଆର୍ଦ୍ରତ ହୋଇ ଧୂତ୍ରାଶ୍ରେଳନ କରିଥିଲା । ଦାହକାରିଣୀ ଶବ ଘେନ ଦାଟରେ ଉପନୀତି ହେଲେ । ଏହି ଶବ ସମ୍ମାରରେ ସଜନାବାଦର ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ହେବା ହେବା ଉତ୍ତରାଶୋଭାତ୍ମକ ପରିଦ୍ୱାତ କରିଥିଲା । ମୁତ୍ତବାଳକର ପହି ତତ୍ତ୍ଵରତନମିନୀ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନୁତ୍ତରରେ ମହ୍ୟମାନ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ମୁାନରେ ସଦ୍ବାହ ସମନ୍ତେଷଣ ଅନୁରକ୍ତ ମତ ବିଷୟରେ ଦୂର ଚାରି କଥା କହୁଲେ ଅନୁରକ୍ତିକ ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ମାର୍ତ୍ତ ଅକବର ସଦ୍ବାହ ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି ଥିଲେ ଓ ସେହି ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି ରହିଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି କନଳରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏ ସେ ତୁଳଣୀ ବାନ୍ଧା । ସେ ପଢ଼ିପର ଗମନୋଦ୍ଦୂଷୀ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ଏବେଳେ ଶୀଳ ହୃଦୟ ଯେଉଁ ଅଭିନନ୍ଦିତ ଏକାଧିକ ବାର ପିଶାଚ କାଳପ୍ରେବେନମାରେ ପଢ଼ି ସମିର ଚିତାନଳରେ

ଅମାରିକ ପୋକରି ।

ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇ କି ପୁଣେଖାଗାର୍ଦନ କରିବେ ଦେବପ୍ରୟୁଷରେ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ଅନୁଭବ କେତେ ଦିପଦ୍ୱାନୀ ବଗତଦ୍ଵାରୀକା ରମଣୀ ଜୀବନ୍ତ ମରଣ ଲଭିଥାନ୍ତି ତତ୍ତ୍ଵରେ ଆକବର ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ଅଭିନ୍ଦିତ ଥିଲେ । ତନ୍ମିମନ୍ତ୍ରେ ସଜଦାହ ପ୍ରଥା ସମନ୍ତେଷଣ ମେ ଏହି ଆକବର ବିଧବା କରି ପ୍ରଗର କରିଥିଲେ ସେ ଯଦି କୌଣସି ବିଧବା ରମଣୀ ସ୍ଵାମ୍ୟ ଉତ୍ତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମିର ଚିତାନଳରେ ରଣ୍ମୁତ୍ତି ହେବା ସକାଶେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହୃଦୟ ତାହାହେଲେ ତାହାର ଅଭିଭବକମାନେ ଦଶମୟ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ନିଯମମତେ ମୁତ୍ତବର୍ତ୍ତୀକା ପହିଲୁ ସମ୍ମର୍ତ୍ତ ସାଧୀନତା ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଦୁଇଯୋଂକା ବାଲକା ଦେବଦର୍ଶନ ବିଧବା ହେବା ମାତ୍ରକେ ନରପତିଶ ଅର୍ଥଲୈଲୁ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ପ୍ରେରଣାର ଚିତାନଳରେ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରବର୍ଷା ହୋଇ ଥମରଣ କି ଉଥାନକ ଅଭିଭବନ୍ତ ସମ୍ଭାଷଣ ଭୋଗ କରୁଥିଲା ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟ ପାଶାଣ ପିହିଛି, ସୁତରା ନରପଥ୍ୟମାନ ‘ଶିରାମ-ମୁଦୁଳା, ଲବଣୀପିତୁଳ’ ବାଲକକାଙ୍କ ଦେବହିକ ବେଦନା ହୃଦୟମାନ କରିବାକୁ ଅନ୍ତମ ବେଇଲେ ଅଭ୍ୟନ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଆକବରଙ୍କ ଏହି ଦୁଇମାନବାନ୍ଧଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶିଳ୍ପିବର୍ଷଣ ସଦଶ ପଢ଼ି ହେଲା । ଅଭ୍ୟନ୍ତିରିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକୁପ୍ରଭୁ ଏହି ଦୁଇମାନ ଲବନକାରୀ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ପହିଲୁ କରିଥିଲେ । ଏବେଳେ ଶୀଳ ଅଭିନନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉତ୍ତରାଶୋଭାତ୍ମକ ରହିଥିଲେ । ଏହି ଅଭିନନ୍ଦିତ ହେବା ଉତ୍ତରାଶୋଭାତ୍ମକ ପରିଦ୍ୱାତ ରହିଥିଲେ । ଏହି ଅଭିନନ୍ଦିତ ହେବା ଉତ୍ତରାଶୋଭାତ୍ମକ ପରିଦ୍ୱାତ ରହିଥିଲେ ।

ଯେଉଁ ରମଣୀକୁ ଏକବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେ ରେହଣୀ କୁଳଶୀ ଦିପଶକ୍ତିକ କନଳରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଏ ସେ ତୁଳଣୀ ବାନ୍ଧା । ସେ ପଢ଼ିପର ଗମନୋଦ୍ଦୂଷୀ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ଏବେଳେ ଶୀଳ ହୃଦୟ ଯେଉଁ ଅଭିନନ୍ଦିତ ଏକାଧିକ ବାର ପିଶାଚ କାଳପ୍ରେବେନମାରେ ପଢ଼ି ସମିର ତରସାର ପ୍ରତି ଲକ୍ଷମାତ୍ର ଦୃକ୍ଷପାତ ନ କରି ସେ ସେହି ଚିତାନଳ-ପମାରିଗର୍ଭୀ ହେଲେ ।

ଅନ୍ତରୁ ଅନୁରକ୍ତ ମତ ବିଷୟରେ ଦୂର ଚାରି କଥା କହୁଲେ ଅନୁରକ୍ତିକ ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ମାର୍ତ୍ତ ଅକବର ସଦ୍ବାହ ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି ଥିଲେ ଓ ସେହି ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି ରହିଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି କନଳରୁ ରହିଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଶୁଭ ପରେହି କନଳରୁ ରହିଥିଲେ ।

ଭଗିନୀମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କୁ ଅଥକ ହେମ କରୁଥିଲେ । ପିତ୍ରିତାବିପ୍ରାଣରେ ସେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିବତନ ଅନ୍ୟ କାହାର ହିସ୍ତରୁ ଓହିଷ ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିଲେ । ପରିଶୋଷରେ ତାଙ୍କୁ କ୍ରିରହେତ ଅନ୍ଧମଣ କଲା ଓ ତହିଁରେ ଅବଧନ ହୋଇ ଉତ୍ସାହ ପାର ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ପତି ବିଯୋଗନ୍ତେ ପ୍ରାଣଧାରଣ କରି ଜୀବନ ଯାଦା ଦର୍ବାହ କରିବା ସକାଶେ ଯୁଗ୍ମ-ବିଧବାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମ୍ମଳ ନ ଥିଲା । ପୁନର୍ବିଦ୍ଵାହ କରିବା ପାଇଁ ଛାତ୍ର କଲେ ସୁନ୍ଦା ଯାମାକିକ ଦ୍ରୁଥା ତହିଁର ଘୋର ଅନ୍ତରସ୍ଥ । ପତି ବିଯୋଗ-ଦୁଃଖିନଙ୍କ କେଶପାଶ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରାଣକ୍ଷାଦନ ଟେକାକ୍ରମ ଓ ମନୋହର ନେବ-ତର୍ଣ୍ଣଜାଗ୍ର ପୁଷ୍ଟରେ ଭୂଷିତ ହେଲା ନାହିଁ । ବିନ୍ଦୁମୂଳେ ଅନ୍ଧରରୁ ଖରଚ ଅଳକାର ଓ ପରିଚିତ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁନ୍କବ୍ୟ ପରିଧାନ କରିବାକୁ ବାଧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋତନୟ ଅବସ୍ଥା ଏହି ଯେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମାଜିତ ଅଞ୍ଜେୟ ପାପ ପତି ବିଯୋଗର ନିଦାନଭୂତ ବୋଲି ବିବେଚନ ହେଲା । ବିଧବାରମଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁଶ୍ଳଳ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମସ୍ତରେ ଅଶ୍ରୁନ ସ୍ଵରୂପେ ପରିଚାଣିତା । ଏତାଦୃଶ ଦୁର୍ଦ୍ଵାରା ବିଧବାବାଳିକା ପତିଷତ୍ତ ମେତ୍ରନୀପଦେଷ୍ଟ୍ରୀ ପୁରୋଧେଶଙ୍କ ବାକ୍ୟରେ ସ୍ଥାନିର ଚିତାରେ ଦୟା ହୋଇ ପତି ସନ୍ଦର୍ଭିନା ହେବା ପାଇଁ ସ୍ଵାକ୍ଷର ହେବ ଏଥରେ ଆସ୍ତର୍ଯ୍ୟ କଣ । ଅଜ୍ଞନ ଦୂଶ ଭୋଗ ଅପେକ୍ଷା ମରଣ ଦ୍ରୁଥା ଶ୍ରେସ୍ଥର ବିବେଚନ ହେବା ମଧ୍ୟ ଅସ୍ତରାବିକ ନୁହେ । ତନ୍ମନ୍ତେ ସେ ଜୀବନନୋସ୍ତର୍ଯ୍ୟଦେଶ୍ୱରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚିତା ସମୀପବର୍ତ୍ତିନା ଓ ସର୍ବଶାନ୍ତ ଚିତ୍ତରେ ସ୍ଵରାହର ଦିହନ କରି ମାନ୍ୟିକ ବଳତା ଓ ପତିପ୍ରତ ଅଚଳା ରକ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଉଦ୍‌ଦିତ ହୋଇଥିଲେ । ତୁଳପୀ ବାରି ବସନ ଭୂଷଣ ପରିଧାନ କରି ଦ୍ଵାସ୍ୟମାନା, କୁଳିଶ ହୃଦୟ ନର ଦେଶର ପୁରୋଧେଶ ରମ୍ଭନାହର ସ୍ଵରାହର ଦିହନ କରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ । ଯେତେବେଳେ ଏବେୟ ହାଁ ତୁଳପୀ ବାରିକ ପ୍ରତ ଦୃଷ୍ଟି ନିଷେପ କଲେ ତେତେବେଳେ ସେ ହିସ୍ତକରିବାରେ ଜଡ଼ମୂର୍ତ୍ତି ସଦୃଶ ଦ୍ଵାସ୍ୟମାନ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଏବେୟ ହାଁ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରତ ତୁଳପୀ ବାରିକ ଦୃଷ୍ଟି ପତିତ ହେଲା ତେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁଖ୍ୟା ଅୟବୀ

ଶୋଭ ଧାରଣ କଲା ଓ ବଦନମଣ୍ଡଳ ତତ୍ତ୍ଵଶାତ୍ ରକ୍ତବିଶ୍ଵ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଥାଣର ହେଲା ଓ ସେ ଏତେ ଅନ୍ତର୍ବୟପରେ ମରଣ ମୁଖରେ ପତିତ ହୋଇ ଦିତାନ୍ତ ଦୁର୍ଭଗ୍ୟର ଦିଷ୍ଟମ୍ବ ବୋଲି ହୃଦୟଜ୍ଞମକରି ପାରିଲେ । ଏବେୟ ହାଁ ତୁଳପୀ ବାରିକ ବିଷ୍ଣୁମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶନ ଓ ତାଙ୍କ ନୂରବିନ୍ଦୁ ଦିଷ୍ଟମ୍ବରେ ଭୁବନା କରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିତ୍ୟ ହେଲେ । ଏକବିର୍ଜ ଧୂକେ ଧାରାତ୍ ହୋଇଥିବା ମେଘରେ ତୁଳପୀ ବାରିକ ହୃଦୟ ଯେଉଁ କମନ୍ସତା ଧାରଣ କରିଥିଲା ତଥିପଦେଶ ତାଙ୍କ ଦିଷ୍ଟମ୍ବ ମନିମୂର୍ତ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଧିକତର ରମଣୀୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଥିଲା । ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ତାଙ୍କ ଦୂର୍ଦ୍ଵାହ ଏକାନ୍ତ ହୃଦୟଜ୍ଞମ କରି ବାଣ୍ଶିତମାନଙ୍କ ସମ୍ମିକ୍ଷା-ବର୍ତ୍ତି ହେଲେ ଓ ବଳାଜ୍ଞାର ସତ୍ତ୍ଵାଦ ସମନ୍ୟା ଅକବରଙ୍ଗ ବିବାରଣୀଙ୍କ ଦିକଟରେ ଜ୍ଞାନ କରିଲେ । ବିଧବା ରମଣୀ ପତିଷତ୍ତ ମରଣାବିଲାପିଣି କି ନା ତାଙ୍କ ଜିଜ୍ଞାସା କରିବାକୁ ବାଣ୍ଶିତମାନେ ଏବେୟ ହାଁ ତୁଳପୀ ବାରିକ ପ୍ରତ ଦୃଷ୍ଟି ନିଷେପ କରି କହିଲେ, “ଦେଖ, ସେହା ବିରୁଦ୍ଧ ସତ୍ତାଦାହ ସମ୍ପାଦକ ଆଜନ ବିରୁଦ୍ଧ, ତେବେ ଏତେ କମନ୍ସତା ଯୌବନା-ବିମ୍ବରେ ଓ ଅକାଳରେ ପରଲୋକ-ମନାଭିଳାପ ସେହା ପ୍ରଣେଦିତ କି ନା ଆମୁ ଆଗେ ପ୍ରକାଶ କର ।” ଏହି ବାକ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧାକାରୀ ବାରିକ ହୃଦୟରେ ଜିବନଧାରଣେହାର ତରଙ୍ଗ ପ୍ରବଳବେଚରେ ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ହେବାକୁ ଉତ୍ସେଲନ କରି ଯୁଗକଙ୍କ ଏହି ମନ୍ତ୍ରରେ ଭିତ୍ତିର ପ୍ରବାନ କରି, “ପ୍ରଭେ ! ତୁମେ ଥରେ ଦସ୍ତମାନଙ୍କ କବଳରୁ ମୋର ପ୍ରବରାନା କରିଅଛୁ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଶକ୍ତିଧନୁୟାୟ ଏହି ପିଣ୍ଡାଚଙ୍କ କବଳରୁ ମେତେ ରକ୍ଷାକର । ନିର୍ମ୍ଲା ମୋର ମରଣ ହେଉ ଏହା ଏମାନଙ୍କ ଏକାନ୍ତ ଜ୍ଞାନ । ସୁତରାଂ ଯଦି ତୁମେ ଏମାନଙ୍କ ଅଭିଷ୍ଟପିତିର ଅନୁରୋଧ ଦୂର ତାହାହେଲେ ମୋ ଆଗରେ ଏମାନେ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରାଣ ବିନନ୍ଦ୍ର କରିବେ ତନ୍ମନ୍ତେ ତୁମେ ଏହି ଶ୍ରୀନାରୁ ଅଚିରେ ଦିଦ୍ୟ ଗର୍ବନାନ୍ତମ୍ ମୁଁ ମୋର ଭାଗ୍ୟାଧୀନା ।”

ତୁଳପୀ ବାରିକଠାରୁ ପ୍ରାଣରକ୍ଷାର୍ଥ ଏହି ଜଗନ୍ନାଥ କରି ଅଭିଷ୍ଟପିତିର ପଥ

ୱହ ଉପରେ ବାହୁଣମାନେ କହିଲେ, “ତୁଳସୀ ବାହିକ ଚିତା-
ନକ୍ଷର ପ୍ରବେଶ କରିବା ଛାତ୍ର ସେହି ପ୍ରଣୟାଦିତ । ତଣି
ପାତ୍ରମନାଳରେ ଉଚ୍ଚରିତ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ଧର୍ତ୍ତନ୍ୟ ନୁହେ ।”
ଉପରେ ହକାଗ୍ରୁ ଯଷ୍ଠି ଉତ୍ତ୍ରୋଳନ କର ବ୍ରାହ୍ମମାନେ
କହିଲେ, “ତୁମେ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ
ବୟସ ଜାତ କରେ ତାହାହେଲେ ବଳ ପ୍ରସ୍ତୋଗପୂର୍ବକ ସ୍ଥିର
କାର୍ଯ୍ୟ ପାଧନ କରିବୁ ।” ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କ ଏହି ବକ୍ତ୍ଵ ତୁଳସୀ
ରେ ଏବେ ଶୀଘ୍ର ପାଦବୋହଣ କରି ଶନୋଇ ତୁଳସୀ ବାହିକ
ଦ୍ୱାକ୍ତକୁ ମେନ କଲେ ଓ ତାଙ୍କ କର୍ତ୍ତରେ ଏହି ମର୍ମରେ
କହିଲେ “ଯଦି ମୁଁ ଅଧିକ ଉକ୍ତବି ତାହାହେଲେ ଉତ୍ସବଙ୍କ
ପ୍ରାଣ ବିନଶ୍ବର ହେବ । ତୁମେ ଆଶର ରେକାବରେ (Reverence)
ପଦମେଅକର ପୃଷ୍ଠ ଦେଶରେ ଥର ମେର ଦଖିଶବ୍ଦିଧାରଣ
କର । ମୁଁ ରୂପକୁ ଉତ୍ସବଙ୍କ କରି ଘେନିଯିବ । ତାହା
ହେଲେ ଏହି ପିଣ୍ଡାଚଙ୍କ ରସକୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହେବା ।” ରାଜୁ
ପତରମଣୀ ଯୁଦ୍ଧକାଳ ଉତ୍ସବଙ୍କାଳୀନ ମୁସ୍ତି ଦଖିଶ ବାହୁ ଅବ-
ଲମ୍ବନ କରି ଅଧ୍ୟୋଧର ଏକାବେଳେ ଆସିଲା ହେଲେ ।
ଏବେଷ୍ ଶୀଘ୍ର ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ ଅଧିପରିଷ୍କଳନ କରି ଦେଖାନ
ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କ ସମସ୍ତରେ ଶୁଭାଚିମୁଖେ ମେନ କଲେ ।

ଏହି ବିପଦ ସଞ୍ଚଳ ପ୍ରେତତୁମି ଦେମାନେ ଅଭିନମ କରି
ନ ଥିଲା ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ପୁଣି ବିପଦାନ୍ତର ଦେମାନଙ୍କୁ
ଆହମଣ କଲା । ଦୟକଣ ସୈନିକ ପୁରୁଷ ଅନନ୍ତତୁରରେ
ଗମନ କରୁଁ ଆଦେୟାପାନ୍ତ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଦର୍ଶନ କରୁଁ
ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଫେମାନେ ନିଷ୍ଠିତ ଦୂରରେ ଦ୍ଵାରାରୁ ତୁଳସୀ
ବାହିକ ଘେନ ଦିବାରୁ ଏବେସ୍ ଶୀଳୁ ନିଷେଖ କରି
ଧରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁର୍ଭଗ୍ବିଶତଃ ଦେମାନେ ଏବେସ୍ ଶୀଳେ
ପ୍ରାୟକର ସନ୍ଧିକଟକରୀ ମାର୍ଗରେ ବର୍ତ୍ତମାନ, ପରିଶୁ ଦେମାନେ
ପ୍ରିସ୍ତୁତ ଗର୍ଭରେ କରିବା ସକାଶେ ସ୍ଥିର କଲେ । ଏଥରେ
ପ୍ରିସ୍ତୁତ ହେଲୁ ନାହିଁ । ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରେମିକାକୁ
ଧ୍ୱନି ଅବଲମ୍ବନ ନ କରି କଟୀବନକୁ ହତରାଗରେ
ଛାକୁ ଅଦେଶ ଦେଲେ । ଉପରେ ରାଜୀପୁତ୍ର

କୁ ସେ ଦଖିଶ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଆହମଣ କଲେ ।
ଏହି ଘାର ସୁତ ଥରି ଦେଲୁ । ପରମର
ପ୍ରିସ୍ତୁତ ଲକ୍ଷ କଲେ ଓ ଆହାତ ପ୍ରତିବାତରରେ

ସୁତ ସ୍ଵାମୀକାର ଧାରଣ କଲା । ତରବାହର ଏହି ଆହାତ
ତାଙ୍କ ଢାଳରେ ଓ ଅପର ପିରମ୍ପାଣରେ ପତର ହେଲା ।
କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଗତ ରୂପ ହେଲା ନାହିଁ । ସ୍ଥିର ତରବାହ
ପାହୀଯରେ ପ୍ରତାଧାଯାତ କର ସେ ଦଖିଶ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ଏକ-
ଜଣ ମେନକଲୁ ଆହମଣ କଲେ । ଉପରେ ଏବେସ୍ ଶୀଳେ
ଆହାତରେ ରାଜୀପୁତ୍ର ସେନକର ଅନ୍ଧ ତଥାର ହେଲା ଓ
ଦ୍ଵାରା ଶେଷ ଅଧିରେଣ୍ଟା ତତ୍ତ୍ଵାତ୍ ତୁମିପାତ୍ର ହେଲା ।
ଅନ୍ୟ ଏକ ଆହାତରେ ଅଧିର ସେନକର ଶିରେଯୁଦ୍ଧକ
ହେଲା ଓ ଯେ ଉପରେ ଶ୍ଵାନଚୁତ ହେଇ ଏକାଳ ଇବଳେ
ପରାହିମ ଶ୍ଵାନୁଷ୍ଠାନ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ।
ଦେଦନକ୍ତର ଭୂତନଶୀଳୀ ହେନକଲୁ ଉକ୍ତାର କରିବା
ସକାଶେ ପରେଣ୍ଟା ହୋଇ ଦେଲା । ଏଥରେ ଏବେସ୍ ଶୀଳେ
ଦ୍ୱାରା ପରାହିମ ପାତ୍ର ହେଲା ।

ତୁଳସୀ ବାହିକ ପିତା ସମାଦି ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଏହି
ଦେବୀବାହିକ ସମ୍ବଲରେ ସ୍ଥିକତ ହେଲେ । ସେ ଏହି କଳାପାତ୍ର
ଅତିଶ୍ୟ ପ୍ରିୟ ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କେ; ସ୍ଵତରୁ ତାଙ୍କ ପରିବାଳରେ
ପରାହିମକରଣରେ ସ୍ଥାନୀ ହେଲେ । ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ର ରଣ
ମେହରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପରାହିମ ପ୍ରଭାବରେ ଅକବରଙ୍କ ସମ୍ବଲରେ
ଭାଜନ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଅଧିନା ରାଜୀପୁତ୍ର ଉତ୍ସବଙ୍କ
ପରାହିମ କରିବ ଏବେସ୍ ଶୀଘ୍ର ଅକବରଙ୍କ ସମ୍ବଲରେ
ଯେଉଁ ଅନୁକୂଳତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ତାହା ଅତି
ଅନ୍ତର ସମ୍ବଲ ମୋଟର ସେନକର ଜାବନରେ ପ୍ରମାଣିତ
ହୋଇଥିଲା । ତଥାର ପରିଶାମ ସ୍ଵରୂପ ଧରିଶେଷରେ ସେ
ଆକବରଙ୍କ ସର୍ବୋତ୍ତମାନ ସେନାଧ୍ୟନ ଓ ସଭାପତ୍ର ପଦରେ
ବରତ ହେଲେ ।

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରବନଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ, ବି.ଏ.

ସୁବକର ଛଳ ଅଭିନାସ ।*

(୧)

ଦିଲ୍ଲୀ ଦିଲତର	ଶଙ୍କା ଶଙ୍କୋପର
ଆଶେହବା ଆସ	ଗୌରବଶିଶର
ରହୁ ଆମ୍ବ ନାମ	ଅମରଲିପିରେ
କାଳେ କାଳେ ଆମ୍ବ	ଦେଶ କାବ୍ୟଗୀରେ
ମର୍ର ରଣେ ଆଜା	ଜିଣି ରପୁରଳେ
ଅରଜିନା ଖ୍ୟାତ	ସ୍ଵଦେଶ କୁଣଳେ

(୨)

ଗର୍ଭରୁ ଗର୍ଭର	କରିବା ଜନନ
ଯେ ଅଜରେ ତୁଳ	ବିଜ୍ଞାନରତନ
ସୁଣି ପ୍ରକର	ବିପୁଳ ବିରବ
ଆବର ଅନୁଲ	ବିଦ୍ୟାର ଗୌରବ
ଶିଶ୍ୟଦବନରୁ	ଶିଶ୍ୟବା ଆଗ୍ରହେ
ଶୋଜିବା ଘେଠାକେ	ମଣେରହୁଗ୍ୟେ
ହେଲେ ଧକ୍କାରଇ	ଯାହା ଶତବାର
ଅମୃତ ମୁହୁଟ—	ସାର-ଅଳକାର

(୩)

ଆଗୁ ଆଗ ବଳି	ଚଲିବା ଆଗରୁ
ଅନୁସୂର ଦବା	କରୁବ୍ୟଥକୁ
ସାଧୁକାର୍ଯ୍ୟ ସିନା	ଚିରସ୍ମରକର
କୁଣଳତା ଯୋଗେ	ପୁଣି ମନୋହର
ସ୍ଵର୍ଗେ ଆକର୍ତ୍ତତ	ଯେ ମନ ନିଦାନ
ମଞ୍ଚ୍ୟ କରିପାରେ	ସ୍ଵରଗ ସମାନ

(୪)

କରେ କର ଧର	ଶୁଦ୍ଧେ ପରଶର
ବୀଢ଼େ ବାଙ୍ଗରା	ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତର
ସହୁ ସର୍ବେମଳି	ଆସୀୟ ସ୍ଵଜନ
ଦର୍କନେ ଏକହେ	ଫେରୁ ହୃତାଶନ
କିପା ଏଣେ ତେଣେ	ଦେଖୁ ଦେଶାନ୍ତରେ
ବୁଥାରେ ଭୁମଣ୍ଡି	ସୁଖଲୋକେ ନରେ !

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ।

* ଅନୁବାଦର ।

ଓଡ଼ିଆ ଧାତୁତତ୍ତ୍ଵ ବିଜ୍ଞାନ ।

୫

(ପୂର୍ବନୁହୁତି)

୩୪ ତୋଡ଼ ।

ତାର ଗାଲ ତୋଡ଼ ଦେଲୁ—

(ତୁତି ତୋଡ଼ନେ—ଏଥରୁ ରୁଣ୍ଣଶବଜାତ) ବୋଧକୁ ଏତୋଡ଼ନ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେବନ କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ ରୁତ୍ଥାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ କରଣରେ ଏହାଟି ମୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ତୁତି—
ତୋଡ଼ ।

୩୫ ତୋଡ଼କ୍ ।

ତୋଡ଼କିଲୁ—ଗେରଇଲୁ—ଅନୁମାନ କରିଯାଏ ଏହା ଧାରୁଟି ସଂସ୍କୃତର (ତୁତିତୋଡ଼ନେ) ତୋଡ଼ନାର୍ଥ ରୁତ୍ଥାରୁଜାତ ତୋଡ଼କ (ଯେ ଭାଙ୍ଗି ପୋପାତ ଦିଏ) ଶବଦ ଅନୁକରଣରେ ଗେରଇବା ଅନୁଭବ ସବୁ ଭାଙ୍ଗି ପିଙ୍ଗିଥିପୁ ବନସ୍ତୁ କରି ଉଚ୍ଛାପମତେ ଦରଶ କରିବା ଅର୍ଥରେ ବାବହୁ ହୋଇଥିବା । *

୩୬ ତୋଳ ।

୧ । (ତୁଳ ଉଚ୍ଚାରନେ) ଉଚ୍ଚାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଓଜନ କରିବା ଅର୍ଥ ବୋଧକ ତୁଳ ଧାରୁ ଓତ୍ଥାରେ ତୁଳ ଓ ସ୍ତାନେ ସ୍ତାନେ ତୋଳ ହୁଏ—ଦଥା, ସନା ତୁଳଥିଲୁ ବା ତୋଳିଥିଲୁ ।

୨ । ଗନନମାର୍ଗକୁ ତୋଳିଥିଲୁ ବନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ—(ବେ ସ) ଉଚ୍ଚାଦି ସ୍ତାନେ ତୋଳନ କିମ୍ବା ଉତ୍ତ୍ରୋଳନାର୍ଥରେ ତୁଳ ଧାରୁରୁ ତୋଳ ଧାରୁ ସ୍ତାନ୍ତିରେ ଥିଲୁ ।

୩ । ଭାବ ବୋଇଲେ ହେ ନାଚିବା ପାଇଁ ଦର, ବିହି ତୋଳାଇ ଅକ୍ଷୟ ଅପାର, (କ୍ଷ, ସ୍ତି, ଭାରତ) ଏପରିଷ୍ଠାନେ (ନିର୍ଣ୍ଣାର୍ଥ = ନିଷ୍ଠାର୍ଥ) (ଭୂଳିଷ୍ଠର୍ପେ) ନିଷ୍ଠାର୍ଥ ନିଷ୍ଠାର୍ଥି ଅର୍ଥ ବୋଧକ ତୁଳ ଧାରୁ ତୋଳ ଧାରୁ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ ।

* ଅମୃତ ବନସ୍ବଦତନ, କହ ତୋଷିବ ପ୍ରାଣ ମନ—

ଆରୁ ସ୍ଵର ପ୍ରାସ, ରୁଷ = ତୋଷ ।

୩୭ ଥଙ୍କ ।

ଅଙ୍କୁ-ଅଛି — ସ୍ତୁଚିତ ଦେଉଥାଇ— ସ୍ତୁଚାତୁରୁ ଥଙ୍କ ଧାରୁର ମୁଣ୍ଡି; ସ୍ତୁଚୁ-ଥଙ୍କ — ସମ୍ଯକ୍ରାଦ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋପ ଏବଂ ସ୍ଵର୍ଗର ପଞ୍ଚମ ବର୍ଷର ଆଗମ ହେଲା ।

୩୮ ଥା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ କାଳରେ ଏହି ଧାରୁର ଚୂପ ହୁଏ ନାହିଁ,, ମାତ୍ର ଭୁତଦି କାଳରେ ହୁଏ— ଏହାର ପ୍ରକତି (ଷ୍ଟା) ସ୍ତୁଚୁ ଧାରୁ । ସ୍ତୁଚୁ — ଥା ସମ୍ଯକ୍ରାଦ୍ୟ ବର୍ଷର ଲୋପ ହେଲା ।

୩୯ ଥେ ।

ଥୋଉଥାଇ — ସ୍ତୁଚନ କରୁଥାଇ, ସ୍ତୁଚୁ ଧାରୁରୁ ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି । ସ୍ତୁଚୁ = ଥେ— ସମ୍ଯକ୍ରାଦ୍ୟବର୍ଣ୍ଣର ଲୋପ ଏବଂ ଆକାରର ଡେକାର ହେଲା, ଅନ୍ୟତ୍ର ଥର ଡେକାର ଯଥା— ଧାବକ = ଧୋବା, ଭୁଦୁଦିବ = ଭୋଦୁଆ ରତ୍ୟାଦ ।

୩୯୦ ଦା

ଧାନ ଦାଉଥାଇ — ଏହି ଅର୍ଥରେ (ଦାମଳଭାବେ) ଲବନ ଅର୍ଥାତ୍ କାଟିବା ଅର୍ଥବୋଧକ ଦାପ୍ତାତୁ ଏହାର ପ୍ରକତି; ଦାପ = ଦା — ଧାରୁର ଅନ୍ୟଧିକନ୍ତୁର ଲୋପ ହେଲା ।

୩୯୧ ଦୁଲକ ବା ଦୁଲୁକ ।

ଦୁଲକିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଥରବା କିମ୍ବା ଚଷଳ ହେବା ।, ଦୁଲଧାରୁର ଏହାର ଉପର୍ତ୍ତି—ଦୁଲ = ଦୁଲକ = ଏ ସ୍ତୁଲେ ପଥକ ବର୍ତ୍ତନକାରର (ଦୁଲକ — ଏ ସ୍ତୁଲେ କ, ଓ ଉର) ଯୋଗ ଘଟିଥାଇ ।

୩୯୨ ଦୁହଁ ।

ଗାଇ ସେ ବଳେ ହାନେ ଦୁହଁ ।

ଗାହୁର ତାର ସଙ୍ଗେ ଦେଇ । ବି, ପୁ

(ଦୁହସ୍ତ୍ରପୂରଣେ) ଦୁହଧାରୁର ଅନୁକୂଳ —

୧୯୩ ଦୋଳ ।

ଦୁହସ୍ତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ଜୋକାୟମାନ ହେଉଥାଇ, ଦୁଲ
ଅନୁକୂଳ — ଦୁହୁ — ଦୋଳ । ସପରିଗୁଡ଼ିକ ସଂସ୍କୃତ
ଅଭିନନ୍ଦନ

୩୯୩ ଦୋଳ ।

ଶ୍ରୀ ଗୋପନୀୟ

ବୋଧହୃଦେ ଏହି ମାତ୍ରିତ ପ୍ରାସ୍ତରଣ ତୁଳ୍ୟଦୂଳ ଓ ହୃଦୟ ଧାରୁର ଅନୁକୂଳରଣରେ କିମ୍ବା କେବଳ ଦୂଳ ଧାରୁର ଅନୁକୂଳରଣରେ ସ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଥାଇ । (ଦୂଳ ଚଳନେ) ଦୂଳଧାରୁର କମ୍ପନ । ଦୂଳଧାରୁର ଅର୍ଥ ଦୋହଲିବା । ଉଦୟର ସାମ୍ୟ ଦିବ୍ୟମାନ ଅଛି । ଅତିରକ୍ତ ଉଦୟର ଅନୁକୂଳରଣତାରେ ଅସଂଗତ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । *

୧୩୯ ଧ୍ୟା ।

ଏହାର ମୂଳପ୍ରକତି (ଧ୍ୟେ ଚିନ୍ତାୟା) ଚିନ୍ତାର୍ଥଧ୍ୟେ ଧାରୁ । ସେ କାଳଠିଲିବି ଧ୍ୟାଯି — ପାର୍ବତୀ ।

“ସ୍ତୁଚୁ” ଏବଂ “ରା” ର ଉତ୍ତାରଣ ପ୍ରାସ୍ତରଣ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହିବାରୁ ପ୍ରମାଦତଃ (ଧ୍ୟାୟି) ଅନେକ ସ୍ତୁଲେ ଯକାରରେ ରକାର ଯୋଗ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର “ଧ୍ୟାୟୁ” ଧାରୁର ସମ୍ବନ୍ଧନା ନାହିଁ । ଯଦି କହ ଧ୍ୟାୟତ ରତ୍ୟାଦି କିମ୍ବା ଧର୍ମଦର ଅନୁସରଣରେ ଧ୍ୟାୟୁ ଧାରୁ କରିବୁଁ, ତେବେ (ଧ୍ୟାୟୁଅଛି-ରତ୍ୟାଦି)

ବିଶ୍ଵକ ବର୍ତ୍ତମାନାଦ କେତେକ କାଳର କିମ୍ବା ରୂପ ଚହିରେ ହୋଇ ନ ପାରେ ! ଯେଉଁ କିମ୍ବା ବିରକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଅଦ୍ୟବର୍ତ୍ତ “ରା” ଅଛି ସେଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗ ସମସ୍ତେ ମାତ୍ର “ସ୍ତୁଚୁ” ଓ “ରା” ର ଦୁଲାଙ୍ଗ ଧନ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରମାଦପତ୍ରରେ ଅପ୍ରମାଦ ପର ଆଭ୍ୟାସ ଥାଏ । ପରମ୍ପରା ଦେଖନ୍ତୁ ଯେ— ପ୍ରଭାତେ ଭୁବ ଧଥାଇବି । ପ୍ରେ, ସ୍ତୁଚୁ, ନିଃ ।

କମଣଃ-

ଶ୍ରୀ ଗୋପନୀୟ ନମ ଶର୍ମୀ ।

ଭୁଲିବି ।

ଭୁଲିବି ।

ଜୀବନ ଅକାଶେ ଯେଉଁ ଶୁକତାର—

ଉଠିଥିଲୁ, ତାହା ମୁହଁ ଭୁଲିବି କେମନ୍ତେ;

କୋମଳ ମନ୍ଦିଳା କଳକାଟି ମୋର

ଫୁଲିଥିଲୁ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ବୃଦ୍ଧନେ ।

ସେ ଯେ ମୋର ଶୈଶବର ପ୍ରଥମ ବିଦ୍ୟା

ଜୀବନ-ବିଷନ୍ତ୍ର-ମୁଗ୍ଧ-ମଳିଯୁ-ପ୍ରଧାସ ।

* ଦର୍ଶାଖା— ଦର୍ଶାରଥତ୍ = ଦେଖାରଥତ୍ । ଏହି ପ୍ରୟୋଜନାର୍ଥେ ବେଳେ ବ୍ୟବସ୍ଥର ହୁଏ— ଏହାର ପ୍ରବତ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା

ଶ୍ରୀଦିବାର ନୁହେ ସେ ପ୍ରେମ ବନ୍ଦନ;
 ପାର୍ଥବ ପଦାର୍ଥ ନୁହେଇ ସେ ଗଡ଼ା,
 ସେ ବନ୍ଦନାଟି ଯେ ଅଛି ବିଶ୍ଵଭାବ,
 ସେତେ ନୁହେ ରହୁ ଲିହାର ଶିକୁଳ,
 ସେ ଯେ ପ୍ରଣୟର ଆକୁଳିବାକୁଳ
 ହାସ୍ୟର ବିଜୁଳି,   ଫିନନର ଧାର
 ଦୁହେ ଯାକ ହୋଇଛନ୍ତି ବଳା,
 ଶ୍ରୀଦିବାର ନୁହେ   ସେ ପ୍ରେମବନ୍ଦନ
 ରହୁ ଅଛବ ପ୍ରବଳା ।
 ଜାଣେ ନାହିଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ପ୍ରିୟେ
 ଅଛୁ ତୋହଠାରେ କି ମୋହନୀ ଶକତ,
 କିନ୍ତୁ ମୁହଁ ଚିରକାଳ ତୋତେ
 ପୂଜୁଅଛୁ କରି ପୂର୍ଣ୍ଣଭନ୍ତି ।
 ଦଦା ଧାଉଁଅଛୁ, ସଦା ପାଉଁଅଛୁ
 ଧର୍ମ ଅର୍ଥ କାମ ଓ ମୁକ୍ତି ।
 ତୁହି କିଏ ମୁହଁ ବା କିଏସେ
 କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଜଣା ଯାଉ ନାହିଁ ।
 କିନ୍ତୁ ମୁହଁ ଉନ୍ନତ, ବିଶ୍ଵେଷ
 ତୋ ପାଶକୁ ଅଛୁ ଦଦା ଧାଇଁ ।
 ଅନ୍ଧାରରେ ଅଣ୍ୟାଳି ହେଉଛି
 ଶୋଇଁ ଅଛୁ ‘କାହିଁ’ ‘କାହିଁ’ ‘କାହିଁ’ ।
 ବିବେକ ମୋହର   ପୋଡ଼ିତ ଗଲଣି
 ଅନ ମୁହଁ ବିବ ପ୍ରେମେ ମୁଣ୍ଡ ।
 ତୁହି ପଙ୍କ ମୁହଁ ବା ମାତଙ୍ଗ,
 ତୁହି ବଞ୍ଚି ମୁହଁ ବା ପତଙ୍ଗ,
 ପ୍ରେମାନଳେ ହେଉଅଛୁ ଦର୍ଶ ।
 ହେବୁ ପରା ତୁହି ଅଥବା ବଂଶୀ
 ଏ ଧରା ଧାମରେ ତୁ ଅବତାରି
 ବାଜୁକୁ ‘ପା’ ‘ପା’ ‘ପା’ ।
 ମୁହଁ ଲୁରଙ୍ଗ
 ବିକଳ ଥଙ୍ଗ
 ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ନୟନେ
 ତୋହରି ସ୍ଥାନେ
 ଅସୁରି ଦଉଣି

ଉଠି ପଡ଼ି ପଡ଼ି
 ତୋ ଦଗକୁ କର “ହା”
 ତୁହି ପ୍ରିୟେ ମହାନନ୍ଦମୟୀ
 ନାହିଁ ତୋର ତଳେ ମାତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ,
 ମୋତେ କିନ୍ତୁ ହସାଦ୍ୱ କନାଉ
 ଯହା ତୋର ଯେତେବେଳେ ସୁଖ ।
 ମୋର ସୁଖ ଦୃଶ୍ୟ ପାଇଁ ଯହିଁ ତୋର ଭାବନା,
 ତୁହି ସଦା ସୁଖେ ଥା’ ଏହି ମୋର କାମନା !
 (ସୁଖ ଦୃଶ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ସୁଖ ବିଧାନ,
 ଅଜି ବା ଗଠନ
 କାଳ ବିସର୍ଜନ,
 ଅଜି ଗଢ଼ାଗଢ଼ି,
 କାଳ ରଙ୍ଗାରଙ୍ଗି,
 ଅଜି ଥୁଆଥୁର,
 କାଳ ପିଙ୍ଗାପିଙ୍ଗି,
 ଅଜି ହସ ଶେଳ
 ସୁଖ କୋଳାହଳ,
 କାଳ ହାହାକାର
 କୁନନର ବୋଲ,
 ଅଜି ମିଳନର
 ମଧୁରହାସ୍ୟ,
 କାଳ ବିଦାୟ
 ମଳନ ଅସ୍ୟ,
 ଅନନ୍ଦଧାରରେ
 ଅଜି ମାରୁଆଶ,
 କାଳ ବହୁଅଛୁ
 ଶତ ଅଣ୍ୟାଶ,
 କାଳରଙ୍ଗ ଅବିରତ,
 ଦୁରୁଅଛୁ ଏହିମତେ,
 ସେଥିପାଇଁ କିପାଁ ଥାର କାମବ ନିରାତ
 ତୁହି ସୁଖେ ରହିଥା’
 ସୁଖେ ଦି’ ମୁଠା ଖା’,
 ଶାଶୁଷିଷ୍ଟରଙ୍କ ଖେହ ଅନୁରାଗ,
 ପଢ଼ଙ୍ଗର ପାଉଥିରୁ ତୁ ଘୋହାଇଁ

ଶୁଭଜନେ ରଖିଥିବୁ ପ୍ରିମଗରୁ,
ନଶକ ଦିଅରଠାରେ ଅନୁରତ୍ତ,
ପର ମନରେ ଚଙ୍ଗରେ ନ ରହିବୁ,
ସୁଧାରେ ଏହଳ ମୁଖେ ଫୀଲ୍‌ଥିବୁ ।
ଏଇତବ ତୋତେ କରୁଛି କର୍ଜ୍‌ଯାଣ,
ତୋ' ଧରେ ଦେଖିଲେ କୁଟୁମ୍ବ ଦେବ ପ୍ରାଣ ।

ମୁଁ ପରିଜ୍ଞାଲ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁଷ୍ମା, ହେଉ ଘାଁ ଯେତେକଣ୍ଠ,
ମହିଦରଥରେ ପଡ଼ି ପିତୃଧର ପାଣି,

(ରୁ) ପ୍ରଶମ୍ନ ମୋହନ ଶୁଭେ ନ ରଖିବୁ ଟଣି ।

ଯାଉଥିବ ଯେବେ ରୁଡ଼ି, ପ୍ରାଣର ଟାଣରେ ପଡ଼ି—
ହାତ ମୁଁ ବହାର ଦେବି ଯେବେ ତୋର କରନ,
ଧର ରୁ ନ ଦେବୁ କେବେ ମାଗୁଣ ମୋ ଏଇନି ।

କିନ୍ତୁ ପଣି ଯେବେ ପଢ଼ିଥିବ ମୁଁ,
ସିନ୍ଧୁ-ତଟେ ବାଲ ସୁପରେ,

ଅତ ଉଦ୍‌ଦେହ ଶର ହୋଇଥିବ
କୃତ୍ଥବେ ରବି ଉପରେ,

ଶରରେ, ଉରରେ ତଣି ଶୁଭୁଥିବ
ପାର୍ଶ୍ଵ ଦେଖି ମହାସିନ୍ନ,

ଗରବ ତୟିରେ ସିଂହି ଲୋ ତେବେ
(ତୋ) କରୁଣା ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ।

ଛି-ଛି-ମୁଁ ଏହେ ଅଭ୍ୟକନ,
(ରିକାଳ ପରୁ ମୁଁ ତୋ କିଣାଜନା)

ଗରୁର, ଗାଢି, ବର, ଅନନ୍ତ,
ସ୍ତ୍ରୀ ଧୀର, ମାରବ, ଶିଦ୍ଧ,

ଏହେ ପ୍ରେମଟାକୁ ପାରି ପରାୟେ
ଗୋଟିରେ ଫୋପାନ୍ତି ଦେଲି,

ମୁଁ କି ଏହେ ଅଭ୍ୟକନ ହେଲି ?
କି କହିବେ ଦେଖି ପରିଧା ନିର୍ମାନା,

ମୋର ଏ ପାଲେ ପ୍ରଳାପ,

ଆଉ ମୋର ସଙ୍ଗେ ମୁଁ କୋଡ଼ିଦେଲେ
ବ କରିବେ ବାକ୍ୟ ଆଜାପ ।

ଦୁଇଜଣ ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିନା,
ଦୁଇଜର ପାରେ କଣା କଣା;

ଦିକାହା । ବିବାହ । ଆପର ପରିଣୟ,

ଯେଥିରେ କି ହେବ ପ୍ରାଣ ବିନମ୍ୟ ।

ନାଶ୍ୟତୁଷ୍ଟକୁ ବାନ୍ଧ ଅନ୍ତରୀଳ,

ବଲାହାର ପ୍ରେମ ଶିଶୁଭାବା ଥାର୍ମ୍‌,

ଛି-ଛି-ସେହି କିନ୍ତୁ ଆପର ଆପି,

ସମାଜର ଗୋଟେ ଲୁହିତ ପ୍ରବାଦ,

ପ୍ରେମ ପରିଣୟ ନୁହେ,

ପ୍ରେମର ଅବାସ ନୁହେ ଏ ଧର ଧାମରେ,

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ସେହି ଦାଖଳଣ ପ୍ରଣୟ,

ପ୍ରସତ ଲି ହୋଇଯାରେ କିବାହ ନାମରେ ?

ପ୍ରେମ ଅତ ଶାଶ୍ୟାନ,

ପ୍ରଗାଢ଼, ଅନନ୍ତ ଯେହି ଦିଶାଳ ମହାନ ।

କଣା ବିଳା ବିବାହରେ ନୁହେ ତା ଅବାସ,

ତାର ଗୁହ ପ୍ରଭାତର ଉଚ୍ଚିଲ ଅକାଶ,

ତାର ଗୁହ ବସନ୍ତର ମଳୟ ପରିବେ,

ଚନ୍ଦ୍ରକା ବିଧୋତ ମୁଣ୍ଡ ଶରଦ ଗମନେ ।

ପ୍ରେମ ମାନେ ନାହିଁ ସମାଜର ମାତି,

ସ୍ଵାଧୀନ, ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ତିକାର ଭୁବତ,

କଦୋର ଶାଶ୍ୟନେ ନାହିଁ ଶାର ଶୁଭ ।

ଶିଶୁରଙ୍କ ପ୍ରେତ ଅର ସେହି ପାତି,

ପ୍ରେମ ପାର ସିନା ସେହି ଏକା ମାତି,

ଦୁଃଖରଙ୍କା ପାତେ ଜଳେ ବୁଦ୍ଧିଯାଉ,

ପ୍ରସାରେ ଅନଳ କଢ଼ ଦାଉ ଦାଉ,

ନ ରହନ୍ତି ବିଶେ ମାନବନିକର,

କିନ୍ତୁ ଯତ ହୁକି ନାହିଁ ପ୍ରେମିକର ।

ଶାର ଥମେ ଦୁଇକଣ,

ଉଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ପବନେ,

ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ କରୁଥିବା ବିଭବନ ।

ସଦାଶୁନ୍ଦରେ ଶୁନେ ଥାଇ,

ଦୁଦ୍ଧ ବୁଲୁଥରା ପ୍ରେମର ଉଦାମେ

ପ୍ରେମଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ।

ଶେଷେ ଅନନ୍ତେ ମିଶିବା ଯାଇ ।

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ଶାନ୍ତି ଓ ଧର୍ମାଳୟ ।

କଣ୍ଠକ ହୃଦୀକେଣ ଶ୍ରୀ କବିରତ୍ନଙ୍କ,
କୁମ୍ବାଂତେ ଲକ୍ଷ, ଠାକୁରଙ୍ଗା, କଲକତା ।

୧ । କୁମ୍ବାଂତ ବଢିକା—ଉପଦଶ ଗ ଗରମିଶେଗର ସବଳ
ଅବଶ୍ୟକେ ଏହା ଶେଷ ଉପଗୋଚି । ଫୋର ପ୍ରଭୃତିର ହେଲା
ଦେଇ ନା କାହାଙ୍କି ଏହ ବଢିକା ସେବନରେ ହଳ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
ନିଷୟ ଅନ୍ତରେ ହେବ । ଯେ କଷ ପୁରୁଷ ସର୍ବ ଶଶର ବିଷମ୍ବୁ
ବରେ, ଯେ ଶେ ଶୀଖେକର ଜନୟୁ ଓ ପର୍ବତ ଶଶର ଦୂରିତ କରେ
ଏହ ଯେ ବସ ଭବ୍ୟତ ବଶଧରମାନଙ୍କର ଶୋଭାଯୁ ପରମାମ
ଉପର୍ତ୍ତି କରେ ସେହି ଉପଦଶ (ଗରମି) କଣ ନାଶ ପଣରେ
“କୁମ୍ବାଂତ ବଢିକା”ର କମାତା ଥିଲନ୍ତୁ, ଦୂର ନନ୍ଦ ଦିନ
ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅତ୍ୟାର୍ଥି କମାତା ପଦମୁଖ ହୁଏ । ବନ୍ଦିବନ
ଦିନକାର ବଲେ ହୃଦୟ, ପଦ ଓ ଶଶର ସମସ୍ତ ବକ୍ତତ ତତ୍ତ୍ଵ
ଦିନରୁ ହୋଇ ଦେବ ପୂର୍ବବାନ୍ତ ଧାରଣ କରେ ।

ଏବମୀଏ ପେବନୋପଞ୍ଜୋଗୀ ଆଣଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୩୯ ଟା ।

୨ । କମିଶା କଲ୍ପାଣୀ—ଦେଇ, ଭକ୍ତ ବା ଜାଳ ପେ ପ୍ରକାର ପ୍ରହର
ଦେଇ ଏହା ସେବନରେ ଅଦିରେ ଦୂରିତ ହୁଏ । ଯେ ପରୁ ଶୀଖେକର
ରତ୍ନକାଳେ ଅଷ୍ଟହି ଯାପନୀ ହୁଏ, ଅଥବା ବା ଅଳ୍ପ ପ୍ରାଦ ହୁଏ,
ତେଜମାନଙ୍କର ଭାବ ନିର୍ମିତରୂପେ ହୁଏ ନାହିଁ, ମେହାନାନ୍ଦ-
କର ମୁଣ୍ଡରିଆ, ମୁଶ୍କଳ, ହସ୍ତ ପଦ ବ୍ୟଥା, ଜଗଭାବ ପ୍ରତି
ରାତ୍ରିବ ଅଛି, ବା ପେରି ପରୁ ଶୀ ଲୋକ ରହୁବାଲିନ ବେଦନା
(ବାଧକ) ଓ ପ୍ରଦର ରେଣ ଘେରି, ବନ୍ଦାନ୍ତି ଅବଶ୍ୟକେ ଉପର୍ତ୍ତି
ହୋଇଥିଲୁ ଯେମାନେ ଏହ ଅନ୍ତର ବିବହର ବଲେ ପୁନଃ ଗର୍ଧ-
ଧାରଣରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ।

ଏକ କୌଠା ଆଣଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୩୯ ଟା ।

୩ । ମାଳଗ କୁମ୍ବାଂତ—ନୂତନ ଓ ସୁରତନ ସବଳପ୍ରକାର
ପ୍ରତ୍ୟେ ଓ ଗନ୍ଧିଆ ଶେଗର ସମ୍ବେଦ ପଳଗ୍ରହ ଉପର୍ତ୍ତି ହେବିଥି ।
ନୂତନଙ୍କର ମୁଦ୍ରିତ ଶମ୍ଭବରେ ଅଷ୍ଟହି ଯନ୍ତ୍ରା ହୁଏ, ବା
ମୁଦ୍ରିତକ ପ୍ଲଟ କେବଳ ବା ଶୁଣ୍ଟିବ ଯେମାନେ ଏହ ଅନ୍ତର
ପ୍ରତ୍ୟେ ଅନ୍ତରେ ହେବେ । ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ କେବଳ ବ୍ୟବହା-
ରକେ ଜାଳା ପନ୍ଥା ଦୂର ହୁଏ, ଏକ ସପ୍ରାତରେ ସମସ୍ତ ଉପର୍ତ୍ତି
ଦୂରିତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେ ରେଣରେ କୁତ୍ତ ଜେଣୀ ଦିନ ବିବହର
ଦିନବାରୁ ହୁଏ । ଏକ ଶିଶୁ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୩୯ ଟା ।

୪ । ନୟନସୁଧା—ଏହ ଅନ୍ତର କେତେ ପଣରେ ପରମ ହୁଇବାରୀ
ଅନ୍ତରୀ, ଅନ୍ତରୁ ପାଣି ଗଢିବା, ଅନ୍ତ ସରବା ଥୁଳ ବା ବାଲ
ପଢିବା ପର ନଗନ୍ତି ହେବା, କଣ୍ଠ କଲ ହେବା ଏବ ଏହ ମର୍ଦ୍ଦ

ରପେର୍ ହେବୁ ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିର ଅଳ୍ପତା ବା କଣ୍ଠ, ଦିନେ
ଦିନେ ଅଧିମର୍ମ ଓ ଭାସିବା [ଅକାରବନା] ପ୍ରତିଦିନେ
ଏହ ଅନ୍ତର ବିବହରେ ମୁଣ୍ଡେଠିବୁରେ ଅନକାର ପ୍ରାୟ ସଂର
ହୁଏ ହୁଏ । ଏହା ନିର୍ମିତରୂପେ ବିବହର ବଲେ ତମ୍ଭ ପ୍ରମଳ
ରହେ ଏବ କୋଣେ ପ୍ରକାର ନେତ୍ରରେ ଅନ୍ତରେ ରହିଥିଲା ରହିଥିଲା ।

୫ । ଧରସ୍ତ ଘୃତ—ବିଶ୍ୱାସ ବର୍ଷବ, ମୁଦ୍ରିତର୍ଥ, ବଳକର୍ମୀ
ଓ ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକ ଏହ ଘୃତ ବଳକର୍ମୀ ଦିବ ମେଥାର ମୁଦ୍ରି
ପାଥିନିରେ ଅଧେନ୍ଦ୍ର ଉପଗୋଚା । ଅଳ୍ପ ମେଥାର ପଣରେ ଏହା
ବରସା ହୁଏବାର । ଅଭିନ୍ତ ଅଧେନ୍ଦ୍ର ପୋର୍ବ ତେଜମାନଙ୍କର
ମୁଦ୍ରି ଶକ୍ତି ହୃଦୟ ଏବ ଶବ୍ଦରେ କନ୍ଦମ କଷ୍ଟ ଦେଇଥିଲା ଅନ୍ତ
ଦିନ ପୋର୍ବିଲା, ସ୍ଵର୍ଗ ଭ୍ରମି, ତେଜରୂପନାଥ ଉପସର୍ଗ
ହୋଇଥିଲା ଏ ନୂତନ ତାଙ୍କ ପଣରେ ଦେଖେ ପଣଗ୍ରହ ।

୧ ଟିକେ ଘୃତର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୯ ଟା ।
୧୦ ଟା ଓ ରି: ଟ ୧୦ ୧/୧ ।

ଅମ୍ବ ନିକଟରେ ଅସ୍ମୀର୍ବେଦେକ୍କୁ, ସକଳପ୍ରକାର ତ୍ରିଷତ
ଦୃତ, ତେଲ, ଭୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରସ୍ତର ଥାଏ,
କୌଣସି ରେତେର ନିବସ୍ତ୍ରୀ ପଦ ଦେବାକୁ ହେଲେ ଦୁଇ
ପଇଥିଆ ନିକଟରେ ଦ୍ରୀ ଦେଲେ ଦିନମୂଳରେ ବାବସ୍ତ୍ର-
ପଦ ଦିଅୟାଏ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ।

ବିଶ୍ୱାସ କବି ଅନ୍ତମମୂଲ୍ୟ ସାମନ୍ତର୍ଯ୍ୟହାରଙ୍କ ସୁଲକ୍ଷଣା
କାବ୍ୟ ‘ସୁଲକ୍ଷଣା’ ‘ସ’ ଅଧ୍ୟ ଦିନ୍ଦ୍ୟମର୍ମରେ ଲିଖିତ । ସୁଲକ୍ଷଣା
ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦/୦ ମାତ୍ର । କଟକ ପ୍ରିୟିକମାନୀ ଓ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟ-
ଲିଙ୍ଗରେ ପ୍ରାପ୍ତିବ୍ୟ ।

ଶ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା ।

ମୁକୁରୁ ପୁନଃ ମୁଦ୍ରିତ । ବିଶ୍ୱାସ କବି ମେହାନାନ୍ଦରେ ଲିଖିତ
Romeo-Juliet ନାମକ ନାଟକ ଅବଲମ୍ବନରେ ଲିଖିତ
ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦/୦ ମାତ୍ର । ମୁକୁର ଗ୍ରାମ
ଅନ୍ତମମୂଲ୍ୟରେ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରୁ ପାଇଁ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱର ଏଣ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତିକାଳ
ଓୟାର୍କସର

ପ୍ରମାଣ ରାଗର ହିପର୍କରଣ ।

ଶୁଣ୍ୟର ଅଳ୍ଲ—ଏହି ତେଳ ଜଳ ଦର
ବର୍ଷା ବର୍ଷାନ୍ତର । ଏହା କେବେହେ ବିକର
କୁମା ଶିତକାଳରେ ବସି ଯାଏ ନାହିଁ ।
ଲେମ୍ବୁ, ଲବଙ୍ଗ ତେଳ ପ୍ରତିକ କୌଣସି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଥରେ ନାହିଁ । କେବଳ ମାତ୍ର ଗୋଲାପ,
କୁମାକେଶର ପୃଷ୍ଠର ଘୋରହାର ସ୍ରାବିତ;
କେଶ-ପରିବର୍କର ବେଂ ମର୍ତ୍ତିଷ ସ୍ଵିଚ-
କାଳ ଥରେ ମାତ୍ର ବାହାରରେ ଭଲପକ୍ଷି
କୁମାରତାରେ ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ
ଅନ୍ତରେ ଏହା ଏହି ଜାଗ୍ରୂ ସର୍ବବିଧ ତେଳର
ପ୍ରମାଣ ପ୍ରତି ଶିଶି ଟ ୧୯ ଟା ।

ଶୁଣ୍ୟର ହେୟାର ଅଳ୍ଲ—ଟାଙ୍କର, କେଶ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବା ଚୁପିପଡ଼ଇ ହେବର ମର୍ତ୍ତିଷିଧ ।
ଶୁଣ୍ୟରତେଳ ପ୍ରତିକ କେତୋଟି କେଶର
ଅନ୍ତରାନ ମିଶିଛି ଅଛି । ଏହା ଅଛି
ବିଶିଷ୍ଟ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଶି ଟ ୧୯ ଟା ।

ଶୁଣ୍ୟର—କାଷ୍ଟକୁଣ୍ଡ, ଉଙ୍ଗ ପ୍ରତିକ ମଖ-
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ୟ । ଏହା ମିଳୁ ଅପେକ୍ଷା
ଅପେକ୍ଷା ବହୁରୂପରେ ଶୈଶ୍ବର ଏବଂ
ଅନ୍ତର୍ଦୟ ବିଧ୍ୟକ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଶି

ଶୁଣ୍ୟ—ଶିଶି ଏବଂ ବୟସ ସମସ୍ତର ବ୍ୟବ-
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମସି, ସିଗ୍ରେ ଏବଂ ପୁରୁଷ ତାହା
ବୁଝୁଥାର ପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଣକନ୍ଦିତ
ପ୍ରମିଳିତ ହୁଏ । ଏହା ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟକ;
ଦୂର ଗାତ୍ର ଓ ମଖରେ ପ୍ରଲେପ କଲେ
ତାହାର ଉତ୍ତରୁ ଏହାକୁ ଧାଡ଼-
ଧାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ରତ୍ନରେ ସ୍ଫଳପ୍ରଦ
କରେ । ମୂଳ ଦୂର ଧ୍ୟାକେଟ

ଆଦିଶ୍ଵର ଅଷ୍ଟାଦି କଲକତା
କେତେ ମୂର୍ଖପତିଷ୍ଠ ଏକମାତ୍ର
କିମ୍ବା କିମ୍ବାରେ ମିଳେ ।

ଏବଳ୍ପ ମୂର୍ଖପତିଷ୍ଠରଣ—

ହେଉଥିଲେ କଥାଟା ଶ୍ରୀଲେ ଅମେମାନେ ଯେହି
ଚମକି ବଢ଼ିବେ, ସେହିରେ ଭାରେ ବସି କଲାତା ଦରରେ
ଶାଶ୍ଵି ଜିନିସ ପାଇବେ ଏହା ଶୁଣି ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟର୍ଥ
ହେବେ । ଏକମୁନ୍ଦୁ କଲକତା ଦରରେ ଅମେମାନଙ୍କର
ଯାହା ଦରକାର ତାହା ପାଇବେ । ଏପରି ସୁଯୋଗ ଦୂରେ
କେବେ ପାଇ ଅଛି କି ? ଅମେମାନେ କଲକତାର ପ୍ରଧିଦି
ପାରମରଙ୍କ ଏଜେଞ୍ଚ ନିଯମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ
ଜିନିସ ସ୍ବରୂ କଲକତାର ସ୍କଲର ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇ ଥାଉ ।
ଅମେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଜିନିସ ସ୍ବରୂ ଥରେ ନେଲେ ଆହ
କୌଣସି ଗ୍ରାନକୁ ଯିବାକୁ ଇତ୍ତା କରିବେ ନାହିଁ ।

ବଜାଲାନ୍ଧୀ . . . . . କନନ ମିଳର ଲୁଗା . . . . .

କେବଳ କେମିକେଲ ଏଣ୍ ପାରମାସିଭିକିଲ
ଓୟାର୍କସର ଓର୍କଷାର୍ଟ

କବିବଳ ଗ୍ରା ବିନୋବିଲିଲ ସେନ ମହାଶୟକର

କୁନ୍ଦଳଦୃଷ୍ଟ ତେଳ ଓ ଆଷାଧି

ଚନ୍ଦ୍ରକିଶୋର ସେନଙ୍କ ଜଷାକୁଣ୍ଠେ ତେଳ ତେଳ

ନଗରୁନାଥ ଦେନଙ୍କ କେଶିରୁନ୍ଦେନ ତେଳି ତେଳ

ରଖାଲରନ୍ଦୁ ସେନଙ୍କ କୁନ୍ଦଳକୌମୁଦୀ ତେଳ ତେଳ

ଦୂରନାଥ ଗୁପ୍ତର ଆଷାଧାର

ମେର୍ଯ୍ୟ ଏସ୍, ପି, ସେନ ଏଣ୍ କୋଂ ଏଷେନ ଓ ଶୁରମା ତେଳ

ଦେ ଏଣ୍ କୋମ୍ପାନିର . . . . .

କ୍ରାନ୍କିଲ କୁତାର ପାଲିଶ

ତ ଏସ୍ ବାଦର୍ଯ୍ୟର ହନ୍ଦ ବିଶୁଠ

ନେପନ୍ୟାଲ ପୋପ ପାକ୍ଷାର ପାରୁନ

ଆମେମାନେ କଟକରେ ଏହାର ଏକମାତ୍ର ଏଜେଞ୍ଚ
ନିଯମିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଏତେମି ଅମେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିଳର ଧୂପ, ଶାଢ଼ୀ,

ଶୁଦ୍ଧି, ତତ୍ତ୍ଵିଦ୍ୟା, କୋଟିଂ, ଟୁଲିଲ, ମୋଟି, ଲଂକୁଥ, ଛିଠି

ପ୍ରତିକ ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵର ଧୂପ, ଶୁଦ୍ଧି, ଶାଢ଼ୀ ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ

ମନୋହାରାର ବର୍ଷପ୍ରକାର ସ୍ଵଦେଶୀ ଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ସ୍ଵଳମ
ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇଥାଏ ।

ଦୂର ପଇମାର ତାକିକଟ ଓ ଠାଇଲିଲ କଥାଟିଲିଲ
ପଠାନ୍ତର ।

ଗୁପ୍ତ ବାଦାର୍ଯ୍ୟ,
ନିଯମିତକ, କଟକ ।

ତୁଳ୍ୟଭାବ ।

କାନ୍ତିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର ୧୯୨୭ ।

୨୯ ଏ ମେ ସଂଖ୍ୟା ।

ମାର୍ଗଶିରପତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜବୁଦ୍ଧର ଦ୍ୟାସ ବି, ଏ, କର୍ତ୍ତୃଙ୍କ ସମ୍ପାଦକ ।

ସୂଚି ।

ପତ୍ର		ପୃଷ୍ଠା
୧ — ବସନ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରିକା (ପଥ୍ର)	ଶ୍ରୀପତ୍ର ଦୁଃଖମୋହନ ପଞ୍ଜାବୀ	୧୪୫
୨ — ହରିହରିଗର୍ଭ	ଗଣେଶ ଦାସ ବ, ଲେ,	୧୪୬
୩ — ମୁଖୁତା	ଶ୍ରୀ— ;	୧୪୭
୪ — ତୃତୀୟ ଧାର୍ଯ୍ୟତର ମଧ୍ୟ	ଶୋଯୀନାଥ ନନ୍ଦଶର୍ମୀ	୧୪୮
୫ — ବେଦ ଓ ଧର୍ମ	ସମଶକ୍ତ ପତ୍ର	୧୪୯
୬ — ଶ୍ରୀ ବମ୍ବକୁଷ ଦେବତା ଉପଦେଶ	ଶ୍ରୀକଷ୍ଣତ୍ର ସେନ ବୃଷ୍ଟି	୧୫୦
୭ — ବଜ୍ର ସମସ୍ତା	ବନ୍ଦ୍ରଶେଖର ନନ୍ଦ	୧୫୧
୮ — ପୁମ୍ବଦଶ ବନ୍ଦ୍ରାଶ	ଦାମୋଦର ମହାନ୍ତି	୧୫୨
୯ — ଶୋଯୀନାଥ	ପଳାର ଅନନ୍ତରାଜ୍ୟ	୧୫୩
୧୦ — ପ୍ରାଣିବଳୀ	ଜଗନ୍ନାଥବନ୍ଦ୍ରର ଘୋଷ	୧୫୪
୧୧ — ଅଜା ନାତ ରହସ୍ୟ	ଜଗନ୍ନାଥ ଟୁଗାୟୀ ବ, ଏ,	୧୫୫
୧୨ — ମେଘଦୂତର ବିଜ୍ଞାନାଦ	ପଳାରମୋହନ ସେନାପତି	୧୫୬
୧୩ — ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସଙ୍ଗାତରେ ହରିହର୍ମଣ୍ଜ ମତ	ହାରକାନାଥ ଦାସ	୧୫୭
୧୪ — ପନ୍ଦିତଙ୍କ (ପଥ୍ର)	ନନ୍ଦଶର୍ମୀର ବଳ ବ.୧.	୧୫୮

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜବୁଦ୍ଧର ଦ୍ୟାସ କର୍ତ୍ତୃଙ୍କ 'ମୁକୁର' ଅପିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶକ ।

PRINTED BY S. RAY, SRIKISHORE BAZAR, CUTTACK,

AT THE EDWARD PRESS—CUTTACK.

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ନିୟମାଳୀ ।

- ୧ । ମୁର—ପ୍ରତିମାର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ନିୟମିତ୍ତରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବ ।
- ୨ । ମୁରର—ଅତିମ ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୯ଟା; ଶର୍ମାନଙ୍କ ନିମ୍ନେ ଟ ୧୯ଟା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦୦%; କେହ ନମ୍ବର ଗୁରୁତ୍ବରେ ଅଟେ ମୂଲ୍ୟ ପାଇବେ ।
- ୩ । ରପ୍ରଦାତାର୍ ବା ଟିକ୍ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର ବାର୍ଷିକ ନାହିଁ । କେହ ଠିକା ପରିବର୍ତ୍ତନ କରେ ଅନୁତ୍ତପୂର୍ବ ଅନ୍ତମାନଙ୍କ ଲେଖିବେ, ନବୋତ୍ତମ ପାଇବା ଦ୍ୱାରା ନ ହେଲେ ଅମେମାନେ ଦାସ୍ତି ମୋହିଁ ।
- (ମୁର ଏହି ସବ୍ୟା ନ ଦେଖାଇବୁ ଏ ସବ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖାରାଏ ।)

ମୁଲ୍ୟାଙ୍କଣ

ବିଜ୍ଞାପନ ହୃଦୀର୍ଘର୍ଵର୍ତ୍ତନ ଶର୍ମା

ମୁନ୍ଦରିତରୁଷ ଶର୍ମା କାଳିଥି, ମ୍ୟାନ୍—

	ଏକଥର୍ବ ପାଇଁ	ଏକର୍ଷ ପାଇଁ
ଅର୍ପନରୁ	ଟ ୧୯୯୯	ଟ ୨୯
ଏକପରିବ୍ରାନ୍ତରୁ	ଟ ୨୯୯	ଟ ୧୯୯
ଦୂର ଏକ ପ୍ରସାର୍ତ୍ତରୁ	ଟ ୨୯୯	ଟ ୨୦୯

ବିଜ୍ଞାପନ ମୂଲ୍ୟ ଦିଇବନ ସହି ପଠାଇବାରୁ ହେବ । ଅତିମ ମୂଲ୍ୟ ନ ପଠାଇଲେ ଛାପ ବସ୍ତିବି ନାହିଁ ।

ସମ୍ପାଦକ ।

ରସବରୀ ।

ବିଦ୍ୟୁତିନ୍ଦ୍ରାମଣି ପ୍ରଣେତା ଅର୍ଦ୍ଦମନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ଦରିଷ୍ଟିହାରଙ୍କ ବିରଚିତ ଟ ୨୨ ଛାନ୍ତରେ ପଞ୍ଜୁର୍ତ୍ତ । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୫ ବାରାଣ୍ଶା ମାତ୍ର ।

ବିଜ୍ଞାପନ କବି ଉପରେନ୍ଦ୍ରପ୍ରତିକ ଲକ୍ଷଣବତୀ ଓପେନ୍ଦ୍ର କୌଣସି ଅଂଶରେ ନ୍ୟାନ ଦୁହେ ।

ଦୂରମ୍ ୨୦୦ ଗ୍ରାହକ ଅପ୍ରେଲ ମାସ ଶେଷ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ମୁକୁର ଅଣ୍ଟି ଶ୍ରୀଯୁତ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ଜଙ୍କ ନିକଟ ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇଲେ ଟ ୦ ୫ ଅଠଅଣରେ ପାଇପାରିବେ ଓ ଛାନ୍ତମାନେ ଅର୍କମ୍ବୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଟ ୦ ୧୦ ଅଣାରେ ପ୍ରାଇପାରିବେ । ଡାକଟର ପ୍ରତିକୁ ଏହି ସୁଯୋଗ କେବଳ ଅପ୍ରେଲ ମାସ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିବ ।

ପ୍ରସ୍ତୁକ ମେ ମାସ ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ପଣ କରିବୁଁ ।

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୁଦର ଦାସ, କଟକ ।

ମୁଲ୍ୟାଙ୍କଣ ।

ବିଜ୍ଞାପନ କବି ଅର୍ଦ୍ଦମନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ଦରିଷ୍ଟିହାରଙ୍କ ସୁଲକ୍ଷଣ କାବ୍ୟ ‘ପୁରୁଷଙ୍ଗ’ ‘ସ’ ଅନ୍ଦ୍ୟ ନିୟମରେ ଲିଖିତ । ସୁଲକ୍ଷଣ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୩୦ ମାତ୍ର । କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂକମ୍ପାନୀ ଓ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରାପ୍ତବ୍ୟ ।

କ୍ଲିପିଂ—ଜେନ୍ଡର ଟ ୦ ୧୦; ବଢ଼ ଡ୍ରାଇଵ ଟ ୦ ୦୫ । ପ୍ରାୟ ହିନ୍ଦି ପ୍ରକାର କ୍ଲିପ ଟ ୨୦ ଦେଖାରେ ଅର୍ଦ୍ଦେଖ ହୁଏ । ବଢ଼କ୍ଲିପ କଂକର ରୁହି ଅଣ୍ଟିରୁ ଅଣ୍ଟିରୁ ଅଣ୍ଟିରୁ ଅଣ୍ଟିରୁ ଅଣ୍ଟିରୁ । ବଢ଼ ବଢ଼ ଡ୍ରାଇଵ ଓ ବୈଦ୍ୟମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ ପ୍ରଣୟିତ ଓ ବନ୍ଦ ରୋକିଟାଇ ପବିଷିତ ।

ଶ୍ରୀମନ୍ ସୁଧା—ଜେନ୍ଡର ଓ ପ୍ରମେହ ବେଗରେ ଏହି ଶାନ୍ତ ଏକପ୍ରତି ଉପର୍ଯ୍ୟ ଅଛ ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତୁକବାଲୀର ନ୍ତାଳା ଓ ପୂଜ୍ୟାବଦିବା ଅଛିବୋଲା । କିମ୍ବା ଏହି ସବ୍ୟା ବା ଶ୍ରୀମନ୍ ଏହିକୁ ଦେଖାଇବାରୁ ଏହିକୁ ଦେଖାଇବାରୁ ଏହିକୁ ଦେଖାଇବାରୁ ଏହିକୁ ଦେଖାଇବାରୁ ।

ଠିକଣା—କବିରଙ୍ଗ ସାରିଦାପ୍ରସାଦ କବିରଙ୍ଗର
ଆସୁବେଦ୍ୟ ଅଣ୍ଟିକମ୍ପାନୀ,
କଲୁକଜାର କଟକ ।

ବିଶେଷ ପ୍ରସ୍ତୁତି ।

ମୋର ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରୀୟ ଓ ପ୍ରେସ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଭୃତି ନାନାକାରଣରୁ ମୁକୁର ପ୍ରକାଶିତ ହେବାରୁ ଅସଥା ବିଳମ୍ବ ହୋଇଥାଏଇଛି । ବିଳମ୍ବର ଯେତେ ଗୁରୁତର କାରଣ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଏହି ବିଳମ୍ବ ଲାଗି ଅମ୍ବୋମାନେ ଲାଗିଥାଏଇଛି । ଅତିଶୀଘ୍ର ଶ୍ଵର୍ଷର ଅବଶିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାମାନ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ବାସନା ଥାଏ । ଉଚ୍ଚ ସଂଖ୍ୟାମାନ ତତ୍ତ୍ଵପର୍ମା ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ଵା ନ ହୋଇ ଦୁଇପର୍ମା ବା ପା ୧୩ ଶ୍ଵା କର ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଶ୍ଵର୍ଷଭାଗର ଯେଉଁ ଗ୍ରହ ପର୍ମା ବାଜା ରହିବ ତାହା ଧର୍ଥଭାଗରେ ଦିଅଯିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ଥଭାଗ ଗାନ୍ଧା ପୁଣ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ପୁଣ୍ୟ ଶ୍ଵା ହେବ ।

ଆମେମାନେ ଦୁଃଖର ସହିତ ଉଛିଶ କରୁଥିବୁଁ ଯେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ଗ୍ରାହକ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ମୂଲ୍ୟ ସୁନ୍ଦା ପ୍ରେରଣ କରିବାବାବିରାମ ହେବାର ପଦବି କରିବାର ଜଣା ନ ଥାଏ ଅନୁତ୍ରହଷ୍ପର୍ବକ ନିଜର ଦେୟ ପ୍ରେରଣ କରି ଜଣାଇଲେ ଆମେମାନେ କରିଛି ହେବୁଁ ଓ କାଳେ ପଠାଇବାରୁ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବୁଁ ଏବଂ ଉତ୍ତର ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କୁ ଅନୁରକ୍ତ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରିବୁଁ । ଲୋକ ବାରମ୍ବାର ପଠାଇ ମଧ୍ୟ ମଧ୍ୟଳାଗୁଁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଦିକାର ଧାର୍ଯ୍ୟକ ଦେୟ ପାଇଲୁଁ ନାହିଁ । ଅପ୍ରେଲ ୧୯ ତାରିଖ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ନିକଟ ଭିତ୍ତି ପିତା ଯୋଗେ ପଚ ପଠାଇବୁଁ । ଯଦି କାହାର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ଆଏ ଅପ୍ରେଲ ତାଙ୍କ ରଖିମଧ୍ୟରେ ଜଣାଇବେ । ନଚେତ୍ତ ଭିତ୍ତି ପେରାଇ ଦେଇ ଅସଥା ନିତିଗ୍ରହ୍ୟ କରଇବେ ନାହିଁ ଏହାହିଁ ଦିନତ ନିବେଦନ । ଅନ୍ତର୍ଭାବ ତାଙ୍କ ରଖି ମଧ୍ୟରେ ଟତ୍ତ ନ ପାଇଲେ ଭିତ୍ତି ପିତା ରେ ପଠାଇବାର ସମ୍ଭବ ଅଛି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବୁଁ । ଇତି ।

ବିଜ୍ଞାପନ

ଶ୍ରୀ ପକ୍ଷାରମୋହନ ସେଣ୍ଟପତି ପ୍ରାଚୀ

ବୌଦ୍ଧାବତାର କାବ୍ୟ

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ୯ ଏକଟଙ୍କା ଦିନାପଣୀ ।

ଦ୍ୱାଳୟ ପ୍ରତିମାନଙ୍କ ସକାଗେ ୩ ୧୯ । ବନ୍ଦିସ୍ଥାନ—ସାମନ୍ତ ପ୍ରେସ୍, ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ଗ୍ରନ୍ଜକାରୀ—ପଞ୍ଚମୋହନ ସେନାପତି, ବାଲେଶ୍ୱର । ପେରିମାନେ ଗ୍ରହକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ନିକଟରୁ ଏକଥିବାରେ * ଖଣ୍ଡ କ୍ଷୟ କରିବେ ସେମାନେ ଉପହାର ସ୍ଵରୂପ ୨୭ରକୁ ଶଣ୍ଠିଏ ଧୂପ ପ୍ରାୟ ହେବେ ।

ସୁହିରେ ସର୍ବତ୍ରେ ଅଠର ମହାୟନ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ଦୂରତେବକ ଚରିତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗ୍ରହମାରେ ଚଢ଼ିଛି ସମସ୍ତ ଘଣାରେ ପାହଳିଲୁପେ ପ୍ରବନ୍ଧିତ, ମାତ୍ର ଉଚ୍ଚଲ ଘଣାରେ ନିମାନ୍ତ ଅଭିଭ ଥିଲା । ଏହି କାବ୍ୟ ଶଣିବ ନାହା ବରା ବାରଣୀ ସ୍ଵର୍ଗ ପଦ୍ମାବାରରେ ଏତ ସରଳଘଣାରେ ଏପରି ଘନରେ ନିର୍ମିତ ଘେ, ପଠୋମାହେ ତୁଳି ପଠୋମାହେ ବଷ୍ଟ୍ର ସମସ୍ତ ତୃତୀୟମନ ବର ପାରିଲେ । ଏହି ମହାୟନରେ ତେଣେ ସାଖ୍ୟ ଉପଦେଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଛି ଯେ, ପ୍ରଥେବ ଦୂରତ୍ତ ପରବାର ମଧ୍ୟରେ ପଠିତ ହେବା ଉକିତ । କି ପରିଶର ବୟସ, କି ସହାର ଦେବୀ, କି ମୁକ୍ତିକାମୀ, କି ସମାଜସତ୍ତ୍ଵ ବିଷୟରକାଳୀ ଲୋକ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଥରେ ଏହା ଏକ ମହାଧରମେଣପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାଦେୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛେ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟକର ଦୂରାର୍ଦ୍ଦିଶ୍ଵର ମୁଖ୍ୟବନ୍ଦରେ ହନ୍ଦୁଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅତିଷ୍ଠରଳଘଣାରେ ଯନ୍ତ୍ରପରେ ଏପରି ବେତେବକ କଷ୍ଟ୍ର ଅନ୍ତରେକା ବର ପାରଥାତ୍ତ ପାହା ଯାଇବା କଲେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବେତେଗୋଟି ପ୍ରଥାନ ବନ୍ଧୁମର ପାରମାର୍ଥ ପାଠକ ସ୍ମୃତିକରେ କୃତସମ ଭର୍ତ୍ତବାହୀ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବେ ।

ଅବସର କାପରେ ।

ଉଚ୍ଚ ପ୍ରକାଶନୀର କବିତାମୟ ଚିତ୍ର, ମଳ୍ଯ ୩ । ଏକ ଟଙ୍କା ଗୁରୁତ୍ବିଣ୍ଡିଲା ।

ଶ୍ରୀ ପ୍ରଦୀପ୍ ମାତ୍ରାନ୍ତିକ-ପ୍ରିୟାଂକାମାତ୍ରା, କଟକ ଏ ବାବୁ ପକାଇମୋହନ ଦେନାପତି, ବାଲେଷ୍ଟର

ଏହରେ ଦାର୍ଶନିକ, ଔତ୍ତାବସିକ ପୋରାଣିକ ଜୀବନରେତ ବ୍ୟାବ୍ଧିକ ପ୍ରତିବି ୧୦ ଗୋଟି ବନ୍ଦତା ଏହି । ପିଲମାନଙ୍କ ପାଠୋସମ୍ପୋଦନକାରୀ ଅମୋଳକନ୍ତ ଅଥବ ଉପରେଶ୍ୱରୀ ବଦିତାର ମଧ୍ୟ ତୁରବ ନାହିଁ ସର୍ବତ୍ରେଣୀ ଦେଇ ପକ୍ଷରେ ଶ୍ରୋମ ସମସ୍ତରେ ତଥା ବନ୍ଦୋଧନ କମ୍ପିଟ୍ ପ୍ରୋଗ୍ରାମୀ ୨୯୫ । କବିତାଗ୍ରହିକା ଏହି ସବଳନିଷାରେ ଛିଟିବି, ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତିର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ପାଠୋମାତ୍ର ଶୈସ କୃତ୍ସମାଜମ ବନ୍ଦବାନୀ ।

ମୁକୁର

ଶ୍ଵେତା ।

{ ବଡ଼ିକ ଓ ମାର୍ଗଶିର ୧୩୬୭ {

୭୮ ଓ ୮୯ ସଂଖ୍ୟା ।

ବସନ୍ତ-ଜ୍ୟୋତିଷ୍କା ।

ନିଶାଗମେ ବସି ଦିନେ କାଠଯୋଡ଼-କୂଳେ
ନିରେଖିଲି କି ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ମନୋହର,—
କି ଉଚ୍ଛବି ତୁ-ନାହିଁ ରବେ ଦୃଶ୍ୟ ତାର ହୁଲେ,
ଅବୁଷ୍ଟ ସୁର୍ରୋ ବା ତାର ଥିବ ପଟାନ୍ତର ।

ପର-ପାରୁଁ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ସମାର ସ୍ଥିରୀ
ସଞ୍ଚରଇ ମମୁଣ୍ଡଳ ନବ-ପର୍ତ୍ତାବଳୀ,
ସଧୀରେ ପରଶି ପୁଣି ସରତ-ଉରସ
ଉପୁଜାଏ କଳ-ନାଦେ କୁଦୁ-ବୀଚ-ମାଳ ।

ଶିରୋପର ନାଳ-ନରେ ହାସ୍ୟମୟ ଶଣି
ସଙ୍ଗତରେ ସେନ ତାର-ସହଚର-ଦଳ,
ବିମଳ ନାରଦେ ଲୁଚ ଶେଳଇ ଉପର୍ଯ୍ୟ;—
ଶେଳନ୍ତି ଶିଶୁଏ ଯଥା ଲୁଚୁଳି ଖେଳ ।

କରୁଷଣ ଦେଖି ସେହି ଶେଳ ପିଲୁଲିଆ,
ଉଦିଲୁ ମାନସେ ମୋର ମେଶିବର ସୁତ,
ଫଳ ଘନ ଦୀର୍ଘ-ଶାସ ଭାଙ୍ଗି କର୍ଷ-ଦ୍ୱାରା
ଉଠିଶ ମିଶିଲୁ ପୂନେୟ ହେଲା ଧୈର୍ୟ-ଚୂର୍ଯ୍ୟ ।

ଆସ-ଦ୍ଵା ହୋଇ ତହୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଅନାଇ
ଉପିଲ ସାଗରେ;—“ଆରେ ଜଲମାମୁ, ତୁହି
କି ଶେଳେ ମାତ୍ରକୁ ! ଆହା—ଅନ୍ତିମ ତାର ନାହିଁ !!
ଜନ୍ମାବଧ ଦୀଢ଼ାଶୀଳ ଦେଖେ ତୋତେ ମୁହଁ !!!

ମୁଁ ମଧ୍ୟ ତୋ ପରି ଦିନେ ଏ କୋଣ-ସେ କୋଣ
ଲୁଚ ଶେଳିଥିଲି;—ଏବେ କାହିଁ ସେ ହୁରଇ !
କାହାନ୍ତି ଆହା ସେ ବାଜୁ-ଦୀଢ଼ା-ସଙ୍ଗିଗଣ !!
—ନାହିଁ କିଛି;—ଅଛି ଏ ମୋ ବିଶାଦ-ମୂରତ ।

କୌମୁଦୀ-ସ୍ଥାରେ ରୁଦ୍ଧ ହସିଲୁ ଅବନି,
ହସିଲେ ପଞ୍ଚବ-ଦଳ, ହସିଲୁ ଷେଳତ,
ମଣି-ମଙ୍ଗା ଉଚ୍ଛବ ଦେହେ ହସିଲୁ ତଟିନି;—
ବରଷିଲୁ ଅବା କାହିଁ ତରଳ-ରଜତ ।

ବସନ୍ତ-ଶୁରଙ୍ଗେ ଚଢ଼ି ଅଭିଶ୍ରୁ-ଚର୍ଯ୍ୟ
ବରକତ ହୋଇ ଅବା ଚନ୍ଦ୍ର-ତାର-ଶେଳେ,
ଗଣନ-ପ୍ରାନ୍ତରେ ଯାଇଁ ଲୋତିଲେ ଆହୁମୁ;—
ପ୍ରାଚୀନେ ରୋଷନ୍ତି ଯଥା ନପ୍ରାକ ଜଞ୍ଜାଳେ ।

ଧରିଲୁ ଗାମ୍ଭୀର୍ୟ ତହୁଁ ପଞ୍ଚ-ଶଶଧର,
ତାରେ ମଳନ ହେଲେ, ଦୀଢ଼ା ଭାଙ୍ଗି ହେଲେ;
ପୁଞ୍ଜିଲ ମୁଁ ପୁନଃ ତହୁଁ ରୁଦ୍ଧ ଅବସର;—
“କହ ଶଣି ! ତୁହି ଶେଳ, ମୁଁ କିପୀ ନ ଗେଲେ ?”

ପ୍ରକଟିଲୁ ମୁଖେ ତାର ଏ ଶୁଷ୍ଟି-ଉତ୍ତର;—
“ଦେବ-ମାନବରେ କେବେ ସମତା ମ୍ପନ୍ତରେ ?”
ଅଷ୍ଟ ଅଷ୍ଟ ହସେ ତହୁଁ ବିଦ୍ୟ-ଚରଚର;
ଫେରିଲି ଲୋତକେ ଉର ଉସାଇ ନୀରବେ ।

ଶା କୁଷମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟ

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମଚାରୀ

(ପ୍ରସ୍ତୁତି)

(୪)

ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀରାଜ ଅଷ୍ଟିର ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଶ୍ରୀରାଜକାର ବିଭିନ୍ନମତ ଦେଖାଯାଉଥିଲା;—

୧—ଶ୍ରୀରାଜ ନାହାନ୍ତି; ତୁମେ, ମୁଁ, ପଣ୍ଡି, ପଣ୍ଡି, ଦୂଷ,
ଲତା, ପ୍ରସ୍ତୁର ମୁଗ୍ଧିକା—ସମସ୍ତ ଜଭି; ଜଭାପତ ଚେତନ୍ୟ
ନାହିଁ । ଏହା ଗୁର୍ବାକବାଦମାନଙ୍କର ମତ; ମାତ୍ର ଏହି ମତ ସମସ୍ତ
ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅବଜ୍ଞା କରନ୍ତି । କି ଉଠି, କି ଜାଗ ସମସ୍ତ
ଶ୍ରୀରାଜ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କଠାରେ ଏହା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପରଚିତ ଓ
ଅବଜ୍ଞାତ; କେବଳ ଏହି ମତର ଅସାର ସମ୍ଭାବ ଶର୍ଣ୍ଣନ
ନିମନ୍ତେ ଏହାର ଉତ୍ସବ ତ୍ରିଲୋକମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ ।
ଏହି ମତର ଅସାରକା ଓ ଅଯୋଗ୍ରାହକା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ଭାବ
ହିନ୍ଦୁଧର୍ମଚାରୀ (୫) ଓ (୬) ପ୍ରକଳ୍ପରେ ଉତ୍ସେଷ କରିଥିଲା ।

୨—ଚେତନ୍ୟ ଓ ଜଭି, ବା ପୁରୁଷ ଓ ପ୍ରକୃତ, ଉତ୍ସୁକ
ଅଭିନ୍ନ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଏହି ଉତ୍ସୁକ ଅଷ୍ଟିର ଶ୍ରୀରାଜକାର
କରନ୍ତି, ଯେମାନେ ପଣ୍ଡି ଜଭନ୍ତି ଯେ ସର୍ବାଦୋ ଦହେଁ
ଏକାଧାରରେ ଥିଲେ ଓ ଜିଗନ୍ତ ଧ୍ୟାପରେ ଦୁହେଁ ପୁଣି
ଏକାଧାରରେ ଲୁଳ ହେବେ । ପ୍ରକୃତ ପୁରୁଷର ଶର୍ତ୍ତି; ଯେପରି
ଶର୍ତ୍ତିମାନ ପୁରୁଷଠାରେ ଶର୍ତ୍ତ ନିହିତ ଥାଏ, ପଣ୍ଡିତଠାରେ
ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ନିହିତ ଥାଏ, ତତ୍ତ୍ଵ ପୁରୁଷଠାରେ ପ୍ରକୃତ ନିହିତ
ଥାଏ । ପୁରୁଷ ଓ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ସୁକ ଅନାଦି ଓ ଅଛି । ବିନା
ପ୍ରକୃତର ସାହାଯ୍ୟରେ ପୁରୁଷ ସ୍ଵର୍ଗଦି କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି
ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ପ୍ରକୃତର କାର୍ଯ୍ୟ; ମାତ୍ର ପୁରୁଷର
ଶର୍ତ୍ତିମାନ ବିଶ୍ଵାସରେକେ ଅର୍ଥାତ୍ ପୁରୁଷ ଉପରୁତି ନ ଥିଲେ
ତୁମା ପ୍ରକୃତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଯେମନ୍ତ
ଶର୍ତ୍ତିଗୋଲିକର ଦାହିକାଶର୍ତ୍ତ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସେ ଅଗ୍ନି-
ଶର୍ତ୍ତରେ ଉତ୍ସୁକ ହେଲେ ଦବନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ,
୩ ଶର୍ତ୍ତ ପ୍ରକୃତରେ ପୁରୁଷର ଅଧ୍ୟାସ ହେଲେ,
ଶର୍ତ୍ତ ଅନୁର୍ଦ୍ଧରିଷ୍ଟ ହେଲେ, ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟଶାଳା

ହୁଏ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମତ ମୁଁ ଜଗତସ୍ତୁତି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ପଣ୍ଡିତ
ଉତ୍ସେଷ କରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ
ଯେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେହି ବା ପ୍ରକୃତର କେହି ବା
ପୁରୁଷର ଉପାସନା କରନ୍ତି । ଶିବଙ୍କର ଉପାସକମାନେ
ପୁରୁଷଙ୍କ ଉପାସକ ଓ ଶକ୍ତିର ଉପାସକମାନେ ପ୍ରକୃତର
ଉପାସକ । ଅଧିକାଂଶ ହିନ୍ଦୁ ପୁରୁଷ ଓ ପ୍ରକୃତ ଏହି ଉତ୍ସୁକ
ଅଷ୍ଟିର ଶ୍ରୀରାଜକାର କରନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମୋପାସନା
ତଦନ୍ତସାରେ ନିର୍ମିତ ।

(୩) ଏହି ଜଗତ ବ୍ରହ୍ମମୟ । ଏଥରେ ଯାହା କିଛି
ଦେଖୁଅଛୁଁ ଶୁଣୁଅଛୁଁ ବା ଶର୍ତ୍ତ ଦ୍ୱାରା ବା ଆସାଦନ କରୁଅଛୁଁ
ସମସ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମ; ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ବସ୍ତୁ ଜଗତରେ ନାହିଁ । ତେବେ
ଯେ ଅମେମାନେ କେତେବୁଦ୍ଧି ପଦାର୍ଥକୁ ଦୃଷ୍ଟିକରିବା
ନାମରେ ବା କେତେବୁଦ୍ଧିକୁ ମନୁଷ୍ୟ ପଣ୍ଡି ପଣ୍ଡି ନାମରେ
ଆବହିତ କରିଥାଏ ଓ ସେମାନେ ତିନ୍ତୁ ତିନ୍ତୁ ମଦାର୍ଥ ବୋଲି
ମନେ କରୁଁ, ତାହାର କାରଣ ଏହି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵ
(ତତ୍ତ୍ଵ + ହ) ବିଶ୍ଵର ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ କି ତାହାର ସଥ୍ୟ-
ସଥ୍ୟ ବିଶ୍ଵର କରି ନ ଥିବାରୁ, ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ
ବସ୍ତୁତହୁ ଜ୍ଞାନ ଜନି ନ ଥିବାରେ ଅମେମାନେ ସେପରି ଭାବ
ଆଏ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ବ୍ରହ୍ମର ବିକାର, ବ୍ରହ୍ମବ୍ୟକ୍ତି ଅପର
କିଛି ନୁହନ୍ତି, ସର୍ବ ଶକ୍ତିବିବ୍ରତିତ୍ୱ । ବ୍ରହ୍ମବାଦୀ ଓ ଜ୍ଞାନମାନେ
ଏହି ମତାବଳମ୍ବୀ ।

(୪) ଏହି ସଥାର ଅମ୍ବମୟ; ଆସା ବିଶ୍ଵର ଅଭି
ନାହିଁ; ଏହି ଯେ ଜଗତ ଦେଖୁଅଛୁଁ, ତୁମେ ମୁଁ ବ୍ରାମ
ଶାୟାମ, ବା ଦୂଷ ଲତା ପର୍ବତ ନଦୀ ବା ପଣ୍ଡିପଣ୍ଡି ଲାଟ
ପତଙ୍ଗାଦ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ମନେ କରୁଅଛୁଁ,
ତାହା ସବୁ ଆସି ବ୍ରହ୍ମକରୁନା, ଏ ସବୁ କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ;
ଏ ସବୁ ସପ୍ତଦ୍ଵାଷ ପଦାର୍ଥବିତ୍ତ ଅଳୀକ, ନଦୀ'ଭାଗ, କାଗରିତ
ଦ୍ୱାର, ଏହି ସପ୍ତ ଦ୍ୱାର ହେବ ଓ ବାହ୍ୟଜଗତ ଓ ତତ୍ତ୍ଵିତ
ପଦାର୍ଥଦ ସମସ୍ତ ଅଳୀକ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ ଜନିବ । କେବଳ
ମାୟା ହେବିରୁ ଏ ସବୁ ସତ୍ୟବୋଲି ପ୍ରତାତ ହେଉଅଛୁଁ । ‘ମୁଁ’

* ବସ୍ତୁତବୁ କଣ, ବିକାର କଣ ତାହା ପରବତୀ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଉତ୍ସେଷ କରିବ ।

କିଏ ? ଏହି ଅମ୍ବେତହୁ ଜୀବନ ଜନ୍ମିଲେ ଆମ୍ବର ମାୟା ଦୂର ହେବ ।
ସତ୍ୟଜୀବନ ଜନ୍ମିବ ନୀତି । ଯୋଗୀମାନେ ଏହି ମତାବଳୟୀ ।

କେବଳ ଉତ୍ତରଶେଣୀୟ ଭାବୁକମାନେ ଏହି ଶ୍ଵେତ ଓ ଧର୍ମ ପ୍ରକାର ମତାବଳୟନ କରିଥାନ୍ତି ; ସେମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅବଶ୍ୟକ ଅଛି ।

କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ଵେତ ପ୍ରକାର ମତାନ୍ୟାରେ ଗୁଲକ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରକୃତ ଓ ପ୍ରତ୍ୱୁଷ ଉତ୍ସମ୍ଭବ ଅର୍ପିବା ଓ ଅନାଦିହୁ ସ୍ମୀକାର କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ସର ବା ମହେଶ୍ଵର ସର୍ବାଦିକାର୍ତ୍ତ ସର୍ବକାରଣ କାରଣ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ କେବଳ ଉତ୍ସରଙ୍କର ଶକ୍ତି ମାତ୍ର, ତାହାର ସାତଶ୍ୟ ନାହିଁ, ଯୁଗମଯୁରେ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ସରଙ୍କଠାରେ ଲାନା ହୁଏ । ଉତ୍ସନାର (ମାନ୍ଦ୍ରପା) ଯେପରି ସ୍ଵଦେହରୁ ତତ୍ତ୍ଵ ବାହାର କରି ତହିଁରେ ଜ୍ଞାଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାଧନ ପରେ ପୁନର୍ବାର ତାହା ସ୍ଵର୍ଗରୁ କରେ, କଷ୍ଟପ ଯେପରି ସ୍ଵଦେହାରଣକୁରୁ ମନ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦତ କରେ ଓ ପରେ ଦେହାରଣକୁରୁ କରେ, ସେହିପରି ଉତ୍ସର ସ୍ଵଦେହରୁ ସମସ୍ତ ଜଗତ୍ ସ୍ଵର୍ଗ କର ପ୍ରଳୟରେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ ଜଗତ୍ ସ୍ଵର୍ଗ କରି ପ୍ରଳୟରେ ସମସ୍ତ ସଦେହରେ ଲୁନ କରନ୍ତି ।

ଉତ୍ସର, ବ୍ରତ୍ତ, ଆମ୍ବା ଏକ ନୂହନ୍ତି । ଉତ୍ସରଣବ ବିଶେଷାର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ହୁଏ, ସୁର୍ଖିକର୍ତ୍ତ ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଜଗତ୍ ସୁର୍ଖିର କାରଣ ସେ ଉତ୍ସର ନାମରେ ଅଚିହ୍ନତ ହୁଅନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେ ମୂଳବ୍ୟକ୍ତି ନୂହନ୍ତି; ମୂଳବ୍ୟକ୍ତି ହେଲେ ପରମାମ୍ବା ବା ପରଂବର୍ତ୍ତ ବା (ଦୈତ୍ୟବାଦୀ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ) ଭଗବାନ, ଉତ୍ସର ଭଗବାନଙ୍କର ଅଂଶମାତ୍ର । ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଯଥାପଦ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଦିନମୁତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଲୋଚନାରେ ଉତ୍ତରଶେଣ କରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ଏତକି କହିଲେ ହେବ ସେ ଉତ୍ସର, ବ୍ରତ୍ତ, ପରମାମ୍ବା ଏକ ବନ୍ଧୁକୁ ଉତ୍ତରଶେଣ କରେ ନାହିଁ; ସେମାନେ ପ୍ରତିପଦ ନୂହନ୍ତି । ମାତ୍ର ବ୍ରତ୍ତ ଓ ପରମାମ୍ବା ଓ ଭଗବାନ ବରଂ ଏକ; କେବଳ ସେମାନଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା କରିବାର (Realizing) ପ୍ରଣାଲୀ ରନ୍ଧନ ।

ଶ୍ରୀ ଗଣପତି ଦାସ ।

+ ଆମ୍ବେତ କଣ, ମାୟା କଣ ତାହା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଉତ୍ତରଶେଣ କରିବ ।

ମୃତ୍ୟୁଚିନ୍ତା ।

“ତୋର ମଙ୍ଗଳବଧାନ
କରିଥିଲୁ ମରଣର ଅମ୍ବରସୋପାନ” । ମଧ୍ୟବଳ ।

, ବିଧାତାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳବିଧରେ ମୃତ୍ୟୁଦ୍ଵାରା ଅମୁତ ଲାଭ ହୁଏ । ବିଷ୍ଟୁରୁ ମୃତ୍ୟୁ ରନ୍ଧନ ଏ ସପାରରେ ଅମୁତଲାଭର ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମହାଜନମାନଙ୍କର ଏହି ଅୟବାକ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ମୃତ୍ୟୁ ଏହି ସପାରର ଏକମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାସିକା, ଯାହାର ନାମମାତ୍ର ଜ୍ଞବଣରେ ପ୍ରତିବର୍ଗ ନିତ୍ୟ ସଙ୍କୁଚିତ ଏବଂ ସଂଦର୍ଭ, ଯାହାର ଅତିକର୍ତ୍ତା ଓ ନିର୍ପରା ଅକ୍ଷମଣ ଅବ୍ୟର୍ଥ ଏବଂ ଅବଶ୍ୟମାବାଳୀ, ପୁଣି ଯାହାର କରାଳକବଳରେ ଜୀବକୁଳ ଅଣ୍ଣ ପରମାଣୁରୁ ଷଣକେ ଲୁନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, ସେହି ବିଷସହାରଣୀ ଶକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁ କିପରି ଅମୁତର ସୋଧାନ ହେଲେ ଏହି ଅଶକ୍ତ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ମନରେ ସ୍ଥତଃ ଉଦ୍‌ଦିତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଅଶକ୍ତ ନିର୍ମାସ ନିମିତ୍ତ ଆମ୍ବେତାନେ କେବେ ବ୍ୟପ୍ର ହେଉ ନାହିଁ । ଏହାର ସଥାର୍ଥ ଉତ୍ସର ପାଇବାକୁ ହେଲେ ଅଗ୍ରେ ସେହି ଅମୁତଶକ୍ତିନାମନ୍ଦିତ ସେମାନେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଅଭିନ୍ନ । ତହିଁର ଦୁଷ୍ଟ୍ୟାନ୍ତ ଏହି ପବିତ୍ର ଭାବରୁ ଭୂମିରେ ବିରଳ ନୁହେ । ଏହି ଅମୁତଶୋଧାନର ଅଭିମଣ୍ୟୀନ ହୋଇ ଧର୍ମରକ୍ଷଣ ଯୁଧ୍ୟର ମହାପ୍ରୟାଳେଷଣ ବିଶାଳମାତ୍ରାକ୍ୟର ଭୋଗ ହେବା ଏବଂ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଭୁରଙ୍କ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅନୁରଙ୍ଗନ-ଜନ୍ମିତ ଉଦ୍ବାଧୁଙ୍ଗରେ ଜଳାଙ୍ଗଳ ଦେଇ ପ୍ରିୟତମ ଦ୍ରାବୁତରୁଷ୍ୟ ଏବଂ ପର୍ମାଣ୍ଜି ସହିତ ଅମୁତରିକାର୍ଥ ବନ୍ଦୁଲଧାରୀ ଏବଂ ବେଶରେ ଶାହୁଁ ଶାଥାନ୍ତରକୁ ପ୍ରଧାବିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଅମୁତଶାରୀର ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କଠୋରି କାଳ ଦ୍ୱାରା ତନୁତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସି ହେଉଥିଲୁ ଏବଂ

ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅମୃତ ଥମଣିଶ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସୂର୍ଯ୍ୟବନ୍ଦାବନ୍ଦିଷ ନିର୍ଣ୍ଣିତିମାନେ ଚରମକାଳରେ ରାଜତ୍ରୋଗାଦ ପରିତ୍ୟାଗ କର ପୂଣ୍ୟ ଆରଣ୍ୟକର୍ତ୍ତତ ପ୍ରହଣ ପୂର୍ବକ ବନେ ବନେ ବିଚରଣ କରୁଥିଲେ । କେତେ କେତେ ମହାଜ୍ଞାନୀ ଏହି କର୍ମତୁମିରେ ସ୍ଵର୍ଗ ସଧାନ କର ପରିଶେଷରେ ଅନଳପ୍ରବେଶ; ଭିଗୁପତନ ଅଥବା ସମୁଦ୍ରମହନ ଦ୍ୱାରା ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅଳଙ୍କାର କରିଥିଲୁଣ୍ଟି । ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଏଡ଼େ ସମାଦର କାହାଙ୍କି । ଏ ଗୃହରହସ୍ୟ ବେଦ କରିବାକୁ ଅମ୍ଭେଦିକାନେ ଅକ୍ଷମ ।

ଦୟାମୟ ପରମେଶର ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶ୍ରୀତିର ଦେବତା ଏବଂ ସେହି ମଧ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଦେବତା । ବିଶ୍ୱର ମଙ୍ଗଳ ନିମିତ୍ତ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି । ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଯଥାର୍ଥରେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣକ । ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଭୟ ନ ଥିଲେ କେହି ସେ ଅମୃତେଷନାନରେ ପ୍ରସରଣୀଳ ହୃଥକ୍ରେ ନାହିଁ । ସମ୍ବାଧମାନଙ୍କ ମହାମୋହରେଣର ଏହା ପରମ ମହୌତ୍ୟ । ମୋହଗ୍ରପ୍ତ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ଏ ସମାରରେ ଦୟାମୟଙ୍କ ଦୟାପିତ ଦ୍ରୁବ୍ୟମାନ ଉପରେଣ କର ସ୍ତର ଶାନ୍ତିରେ କାଳ୍ୟାପନ କରନ୍ତି । ଦୟାମୟ ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଯେତେ ଦୟା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟେଷାଣକ । ଶ୍ରୀ ମାନବ ସେହି ଅପାର କରୁଣା ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହୋଇ ସେପରମଦୟାକ୍ରମ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ କରିବା କୁହୁ ପାର୍ଥିବ ପ୍ରେମରେ ତୁଳି ଜାଗନକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରେ । ଶିଶୁରଙ୍କର ଏତେ ଅପରିମେୟ କରୁଣା ଓ ପ୍ରେମ ଯେ, ତାହାର ଅତିରେକ ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଶିଶୁରମୁଖୀନ କରଇ ଦିଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେଥିରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୋହନ ଦ୍ଵାରା ଭାଙ୍ଗେ ନାହିଁ । ସେ ଦିଗ୍ବୟାୟ ପ୍ରାୟ ପ୍ରଶାନ୍ତରବରେ କାଳହରଣ କରେ, ତାହାର ଜୀବନର ପାଇଁ ନିତ୍ୟ ଜୀବନକୁ ପରମାମା ନିକାଳ୍ୟାୟ ବିଧାନ କରିଥିଲୁଣ୍ଟି; କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ହତୋତ୍ତରମେହାଦ୍ଵାରାରୁତ୍ତର ମାନବର ଚେତନ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ; ଅଥ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅସି ସମସ୍ତକର ମୋହନଦ୍ଵାରା ଭାଙ୍ଗି ଥୁଲୁଣ୍ଟି ତରଙ୍ଗ ଉତ୍ତିତ ହେଲେ ପୂର୍ବ ନିପୁରଣ ଏତେ ତିରେଷିତ ହୋଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଅର୍ଥ ଉପରେ ଅସ୍ତ୍ରା ପ୍ରାପନ କରି ରହିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଉଦୟ ଦିନରେ ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ କି । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେ ବେଳେ ସେହି ମାଧ୍ୟମଦିରାପାନରେ ଚିରକାଳ ମୋହନିଦ୍ୱାରା ଭୁତ ହୋଇ କେବଳ ମିଥ୍ୟାଦ୍ୱାରା ବିଲାସ ଅଙ୍ଗୀକାର କରେ ତେତେବେଳେ ମଙ୍ଗଳମୟ ସେହି ମଙ୍ଗଳଭାବର ବଣନର୍ଦ୍ଵୀ ହୋଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତମ୍ଭାବ ତାହାକୁ ଜୀବନର କରଇ ଦିଅନ୍ତି । ବିଶ୍ୱର ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁତ୍ତା ରିନ୍ଦ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଏହି ମୋହନିଦ୍ୱାରାର ଏବଂ ଚେତନ୍ୟରେ ସହଜ ଉପାୟ ଆଜି

ହେଇ ଗୁରିଥାବେ ଆଶ୍ରୟ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ, କିମେ ତାହାର ଉତ୍ସର୍ଗି ଧର୍ମ ଏବଂ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରତି ଯାଏ । ସ୍ଵର୍ଗରରେ ସୁଖଶାନ୍ତିର ପଣ୍ଡାତ୍ ଘନ ଘନ ରେଣ ବିପଦ ଏବଂ ପ୍ରେମମିଳନ ପଛେ ପଛେ ଦୃଷ୍ଟି ବିରହବିକ୍ରେତ ନ ଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଚେତନ୍ୟରେ ବେଳେ ଜନନୀଅଙ୍କରେ ଥାର ଜନନୀର ହୃଦୟନିଃସତ ସ୍ଵେହମାର ଶୋଷଣ କରୁଥାଏ, ଯେତେବେଳେ ସେହି ପର୍ବତ ସାର୍ଥକିଣୀ ମାତାର ବନ୍ଧନରେ ଥାବାର ଥାବାର କୌତୁକ କରୁଥାଏ, ଆଉ ଯେତେବେଳେ ସେହି ମାତାର ଉଦ୍‌ବାରକ୍ଷାକ୍ରମରେ ସୁଖନିଦ୍ରିତ ଥାଏ, ତେତେବେଳେ ସେ ଜନନୀକ ଚିହ୍ନ ପାରେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କଣକରେ ମାତାର ବିକ୍ରେତ ଉତ୍ସର୍ଗିତ ହେଲେ ତାହାକୁ ଜଗାତ୍ ଅନକାରମୟ ଦିଶେ, ତେତେବେଳେ ଶିଶୁ ମାତାର ଅପୂର୍ବ ମହିମା ଉପଲବ୍ଧି କର ବ୍ୟାକୁଳଭାବରେ ବେଦନ କର ତାହାର ଥାବାର ଥାବାର ସମ୍ବନ୍ଧ କରେ । ବିକ୍ରେତ ନ ହେଲେ ପ୍ରେମର ପ୍ରତିକ ହେବା ଅସ୍ମବ । ତଥାପି ଶିଶୁମାତାର ସେହି ଅପ୍ରତିମ ପ୍ରେମ ହୃଦୟଙ୍କମ କରିବାକୁ ତେତେବେଳେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ଷମ । ବ୍ୟୋମକ୍ରିକମେ ଯେତେବେଳେ ତାହାର ଜାନର ଉନ୍ନତ ହୁଏ, ତେତେବେଳେ ସେ କିଷ୍ଟିର କଷ୍ଟିର ପ୍ରତିକ କରେ । ଆମ୍ଭେଦିକାନେ ସେହିପରି ସେହି ଆଦିଜନମଙ୍କ ମହୋଦାର ଅମୃତମୟ ହୋଇବେ ସର୍ବଦା ଶିଶୁରୁତ୍ୱ କୀତାପ୍ରତି ଅନୁଭବ କରୁଥାଇଁ । ତାହାଙ୍କର ଅପରିଧୀନ ଦସ୍ତା ଓ ପ୍ରେମ ପୋକୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ କିଛି ଅଭାବ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହାଙ୍କର କରୁଣା ବା ମଙ୍ଗଳଭାବର ଅଭାବ ହେଲେ କଣକେବେ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଜୀବନପ୍ରେତ ପୁଣିତ ହୁଅନ୍ତା ! କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ଦୟା ଓ ପ୍ରେମ ମାଦା ଏତେ ଅଧିକ ଯେ, ସେହି ଅଧିକ୍ୟ ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ ତଦୀୟ ଦୟା ପ୍ରେମ ଉପଲବ୍ଧି କରିବ ଦିଏ ନାହିଁ । କେବଳ ବହୁଳ ମଧ୍ୟରୁଦ୍ଧର୍ଯ୍ୟର ଆସାଦନରେ ମାଧ୍ୟମର ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ କି । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ସେହି ମାଧ୍ୟମଦିରାପାନରେ ଚିରକାଳ ମୋହନିଦ୍ୱାରା ଭୁତ ହୋଇ କେବଳ ମିଥ୍ୟାଦ୍ୱାରା ବିଲାସ ଅଙ୍ଗୀକାର କରେ ତେତେବେଳେ ମଙ୍ଗଳମୟ ସେହି ମଙ୍ଗଳଭାବର ବଣନର୍ଦ୍ଵୀ ହୋଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତମ୍ଭାବ ତାହାକୁ ଜୀବନରେ କରଇ ଦିଅନ୍ତି । ବିଶ୍ୱର ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁତ୍ତା ରିନ୍ଦ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଏହି ମୋହନିଦ୍ୱାରାର ଏବଂ ଚେତନ୍ୟରେ ସହଜ ଉପାୟ ଆଜି

ନାହିଁ । ଏହି ଚିନ୍ତା ହୃଦୟରେ ବୈଶାଖକର୍ତ୍ତି ପ୍ରଜ୍ଞଳତ କରାଏ, ଏହା ପ୍ରଭାବରେ ଗଙ୍ଗା ଅଭିମାନ ସବୁ କାହିଁ ଗୁଲିଯାଏ ଏବଂ ଦୂର୍ଭାଗ୍ୟ ରଷ୍ଟ୍ର କମ୍ପେ ନିଷ୍ଠାର ହୋଇଯାଏ । ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିନ୍ଦ୍ରାହିଁ ରବବାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଉତ୍ସର୍ଗହୃଦୟ ନିଷେଷ କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉଣିତ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ଅନେକେ ସୁଖସମ୍ପଦ ଅପେକ୍ଷା ବିପଦ ଓ ବିଜ୍ଞେଦକୁ ଅଧିକ ଭଲ ପାନ୍ତି । କାରଣ ବିପଦରେ ମାନବ ଆଉ ଆସୁନ୍ଦର୍ବରଣିଲ ନ ହୋଇ, ସେହି ସୁଷ୍ଟ୍ଵା ପିତାଙ୍କ ସୁରଣ କରିବାକୁ ଶିଖେ । ମହାଭାବତରେ ଧର୍ମରଜନନୀ କୁନ୍ତୀ ସ ଅଶ୍ଵେ ଜିଜ୍ଞାସିତ ହୃଥିନ୍ତେ ଉତ୍ତର କରିଥିଲେ “ପ୍ରତ୍ୟେ, ସେହି ବିପଦ ମୋହର ସର୍ବଦା ଆଉ, ଯହିଁରେ ରବରଶର୍ଣ୍ଣନ ହେଉଥିବ, ଆଉ ଏ ରବରଶର୍ଣ୍ଣନ ନ ହେବ ।”* ଉତ୍ତରିତ ଅଛି ଯୁଦ୍ଧ ହେଲେହେଁ ଏଥର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭବ ମନୁଷ୍ୟର ହୃତ୍ତିର ଅଛି ଉତ୍ସର୍ଗହୃଦୟାତିପ୍ରାୟ ପ୍ରଗତ ହେଉଥିଛି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରିଚାଳନୀୟ ।

ଏ ସଂଶାର ଅନିତ୍ୟ, ଏହାର କୌଣସିଯ, ଘୋରଦର୍ଶ୍ୟ, କିଛିହୁଁ ଚିରପ୍ରାୟୀ ନୁହେ । ଦିନେ ଏ ସମସ୍ତ କାଳର ଗର୍ଭାତ୍ ହେବ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ଅତିରପ୍ରାୟୀ । ଏହି ଅନ୍ତକାଳ ମଧ୍ୟରେ ତାହାକୁ ଶାଣିତ୍ବୁତ ବିନ୍ଦୁ ଅତିକିମ କର ଏହି କର୍ମଭୂମିରେ କର୍ମ କରିବାକୁ ହେବ । ପୁତ୍ରର ଉତ୍ସ ଚିନ୍ତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ରଖିଲେ ସ୍ଵର୍ଗଜୀବନକାଳରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଅବା ମନୁଷ୍ୟର ଲାଭ କରିବା ଦୁରୁତ୍ୱ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକେ ଏହି ଚିନ୍ତାକୁ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଅଦର୍ଶପୂରୁଷର ଲାଭ କରିଥିନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେ କଙ୍କର କରଣୀୟ ଗୋଲି ବିଧିବିନ୍ଦୁ ଥିବାର ଆଭ୍ୟ ମିଳିଥିଲୁ । ବ୍ରାହ୍ମିଣମାନଙ୍କ ଭୋଜନ ପୂର୍ବରେ ପ୍ରତ୍ୟେ ଯେ ଧର୍ମରଜ ଓ ଚରଣପୂର ନାମ ଉତ୍ତରଣ କରିଯାଏ ତାହା ବୋଧହୃଦୟ ଉତ୍ସ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ବିହିତ ଅଛି । ଶାଦ୍ୟ ପୂର୍ବରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସୁରଗ କଲେ ଅଖାଦ୍ୟପ୍ରତିବହଣ କିମ୍ବା ଅକାର୍ଯ୍ୟକରଣରେ ପ୍ରତ୍ୟେ ଜନ୍ମିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯଦ୍ୟପି ତାହା ସଂପ୍ରାରମାଦରେ ରହି

* ବିପଦ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଶଶି ତତ୍ତ୍ଵ ଜଗଦସ୍ତରେ
ରବବା ଦର୍ଶନ ସତ୍ତ୍ଵ ନ ସୁନ୍ଦରବଦର୍ଶନମ୍ । ମଃ
ଧ୍ୟ ବହୁବା ବିପରିକ ।
ଯହିଁ ଲବନ ଶାପତି ॥—ବାନକୃଷ୍ଣ ।

ପାଳିତ ହେଉ ନାହିଁ, ତଥାପି ସେଥିରେ ଯେ ଉତ୍ସ ମାତ୍ର ଯେ ନିଗ୍ରହ ରହିଥିଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଏ ଦେଶରେ ଅଗ୍ନି ହୋଇବା ବା ସାଗରିକ ବୋଲି ଏକପ୍ରଶାୟ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେ ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁର ପ୍ରଦାନ କର ଅଗ୍ନି କୁ ଜାବିତ ରଖନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଆଜବନପୋଷିତିଥିଲେ ଯେମାନଙ୍କ ଶଶି ଅନ୍ତିମ-ଅହୁତିରୁପେ ଅର୍ପିତ ହୃଦୟ । ଅତିଏବ ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେ ତିଷ୍ଠ୍ୟାରେ ସେହି ଅନ୍ତକରୂପୀ ଅଗ୍ନି କୁ ନିରାମଣ କର ଅନ୍ତଃ-କରଣରୁ ବିଶ୍ଵାସ କରୁଥିଲେ । ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସହିତ ଯାହାର ପ୍ରତ୍ୟେ ଦେଖି ହୃଦୟ, ତାହା ମନରେ ପାପବାସନା ବା ଅଧିକ୍ରମ-କରଣ ଆବୋ ହ୍ୟାନ ପାଇବ ନାହିଁ । ଅତିଏବ, ଧର୍ମରଜର ପ୍ରକୃତ ପନ୍ଥା ଏହି । ସୁଧାର୍ତ୍ତ ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମୀ କହିଥିଲେ ଯେ, ‘ଗୁଣ୍ଠଳ ରବ କେଣେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତନା ଧର୍ମମାରରେ’ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ନିକଟ ଜାଣି ଧର୍ମରଜର କରିବ । ଯଥାର୍ଥରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପଦ୍ମଶନ ମନୁଷ୍ୟରୁ ଅଧର୍ମରୁ ନିବୁଡ଼ କରିବା ଏବଂ ଧର୍ମରେ ପ୍ରତ୍ୟେ କରିବାର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକର୍ଷଣ ଉପରେ ଉପାୟ ନାହିଁ । ଦିଲ୍ଲୀର ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସମ୍ବାଦ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଛାତା ଚିନ୍ତାକ୍ରିଯ ଉପାୟ-ନ୍ତର ନ ଦେଖି ଗୋଟିଏ ଧୂନ୍ଦର ବିବିଷ୍ଟ କରିଥିଲେ । କଥାଟି ବଢ଼ି କୌତୁକଲଜନକ * ସମ୍ବାଦ ପ୍ରତ୍ୟେ ସୁରଣୟନରୁ ଉଠି ଅନୁମୁଦର ରଜନଦରବାର ଅଭିମଶରେ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ପ୍ରବେଶ ପଥରେ ଜଣେ ହୋବାରିକ ହଠାତ୍ ଅସି ଉପତ୍ତିର ହୋଇ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ କର ଚାଲି ଯାଏ, ଜାହିଁପନା, କେଉଁଠାରେ ଆପଣଙ୍କର କବର ଖୋଲା ହେବ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତ୍ର ।” ଏତାଦୁଷ ମହାବୈଷ୍ୟ ଏବଂ ଶୋକ-ପ୍ରାଣ ମହାବ୍ରୋଦ ମଧ୍ୟରେ ଏ କି ବିଭାଗିକା ! ବାଦଶାହଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେ ଏହି ବିଭାଗିକା ଉଦ୍‌ଦିତ ହେଲା-ଶନି ସର୍ବାଙ୍ଗ କଣ୍ଠକିରି ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଭିମଶିକା ସମସ୍ତ କୁଆବ୍ଦେ ତକଣାତ୍ ଅନୁର୍ଦ୍ଧାର ହୋଇଯାଏ । ତେଣୁ ଅତ୍ୟାଗର ଲେଖ ରହୁ ନ ଥିଲା । ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ତାହାଙ୍କ ସର୍ବସଂଗ୍ରହରେ ତୁଷ୍ଟିତ କରୁଥିଲା । ଅତିଏବ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ସମାଜର ଶୁଭ୍ୟ ଶାସିତା ଏବଂ ସନ୍ତାଗପ୍ରଦର୍ଶକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୟଙ୍କର ମଙ୍ଗଳସନ୍ଦେଶହର । ଶିଶୁରଙ୍କ ଯେଉଁ ନା

* ତତ୍ତ୍ଵବ୍ୟାଖ୍ୟାନପତ୍ରକ—୨୮, ସଂଖ୍ୟା ।

ଭବନର ଜଳର ଉତ୍ସତି ଓ ପ୍ଲିଟ, ସେହି ମଣଳଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସବୁ, ଏହା ଆସିଥାଏଇ । ବୃକୁଳ ମୁଖ୍ୟରେ ଫେରଣ କିଛି କୁଞ୍ଚି, ଗେବଳ ବା ନୌରାଣୀ ନାହିଁ । ବରଂ ମୁଶୁର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ କମ୍ବ ଅପରପାର୍ଯ୍ୟରେ କିମ୍ବାଇ । ମୁଶୁର ଦୀମା ଅନ୍ତର୍ଦୀଷ କଲେ ଫେହି ଲେଖାର୍ଥପୃଷ୍ଠାମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ । ଅତିଏବ ଏହି ମୁଶୁର ଭୟ ଅମୂଳାନଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଦୀଷରଙ୍ଗରେ ଉଦ୍‌ଦିତ ହୋଇ ଅମୂଳାନଙ୍କର ବୈତନି ସଂକଳନ କ୍ରିୟାପଦକରି ଅମ୍ବୁଧାରଙ୍କ ସମ୍ମରଣେ ଫେହି ଉଚ୍ଛଳ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତିର୍ଦ୍ଦିତ କରୁ-ଅମୂଳାନଙ୍କ ସେ ଅନୁଭବଦବୀ ଲୁହ କରିବରେ ଅନ୍ତର୍ଦୀଷ କରୁ, ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଓଡ଼ିଆ ଅଭ୍ୟକ୍ତି ବନ୍ଦର

(ପ୍ରେସ୍‌ର୍ଯ୍ୟାନ୍‌ଲେବ୍‌ର୍ଯ୍ୟ)

ଏ ସ୍କ୍ରିପ୍ଟ ଧ୍ୟା ଧାରୁ ଅପର୍ଯ୍ୟନ୍ତୁପେ “ଧ୍ୟା” ହୋଇଥାଏ । “ଧ୍ୟାୟ” ହେଲେ “ଧ୍ୟା” ହୋଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ଅତିଏବ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ ଯେ “ଧ୍ୟାୟ” ପ୍ରାମାଦିକ । “ଧ୍ୟା” କେବଳ ସମ୍ପର୍କିନି । *

୧୩୭ ଧ୍ୟା ।

ମିପାଇମାନେ ଯେ ଧ୍ୟାଇ ଯୋଡ଼ା ।
ଯୋଡ଼ାଇ ଜମାଇ କଲେ ସେ ଛାଡ଼ା ॥
ସଲୋଚନା ପଣଶ୍ୟ ।

* ପ୍ରାକୃତ ଧ୍ୟାନଙ୍କେ ଏସ ଧାରୁ ଉଚ୍ଛଳ ଥିଲା । ପ୍ରୋକ୍ତ ଧ୍ୟାନ ଧ୍ୟାନାର୍ଥ ବିବାହାର୍ଥୀର ମୂଳ ପ୍ରଦ୍ବନ୍ଦ ଥାରୁ ମୟ ସେ ପଳେ କୁହା ପାରିଥାଏ ।

ଅ ଅର୍ଥାତ୍ ଧ୍ୟାନାର୍ଥୀର ଦେବାକୁ ଦେବାକୁ । ଏହି ଅର୍ଥର ମୂଳ ପ୍ରଦ୍ବନ୍ଦ କୁହାଯାଇ

ପ୍ରତିବନ୍ଦ ଏ ହଳେ କିମାର ଦେବାକୁ ଦେବା । ପ୍ରମୁଖ ଧ୍ୟାନ କୁହା

ପାଇଁ, ଧ୍ୟାନାର୍ଥୀର ଦେବାକୁ ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ଥାରୁ ଦେବାର

ଏ ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଧାର୍ଯ୍ୟିବା ଏବଂ ଧାର୍ଯ୍ୟାଇ ଅନ୍ତର୍ଦୀଷ । ଏହାର ପରିଚି (ଧାରୁନାନ୍ତର୍ଦୀଷକେନାହିଁ) ଗତିର୍ଥ ଧାର୍ଯ୍ୟାଇ ।

ଧାର୍ଯ୍ୟ = ଧ୍ୟା—ଆକାରର ଉକାର ଏବଂ ବକାରର ପକାର ହେଲା । ଉତ୍ତର ଶବ୍ଦଧ୍ୟାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସ୍କ୍ରିପ୍ଟ ଏପରି ଲେଖିଛି ହୁଏ—ଯଥା ।

ଆର ଚ—ଆବାସ = ଉଥୀସ, ଜାମରୁ = ଜୁମ୍ଲ, ଶାମା = ସୁଅଁ ରତ୍ନାଦି ।

ଚର ପ—ଚାଟ୍ଟା = ପାତ୍ର, ଉତ୍ସବ ।

୧୩୮ ଧନୀ ।

ଲଣ୍ଟାଚରୁଷକ ବିବରେ ଣ ଧକାଇ ହେଉଣ ଆନ୍ଦ ବିବଜେ—ସ, କେ । ଏହି ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଆୟୁଷାଦବୁ ଅସକ ନିଃସାଧ ପ୍ରଶାସ ଶୁଦ୍ଧିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ତର୍ଦୀଷ ବାସୁର ଅଦାତ ପ୍ରକାଶକରେ ଥିଲୁର ଦୁଦୟ ହେବା—ତାହା ଦେଲେ ଅଦାତ କରିବା ଓ ନାଶ କରିବା ଅର୍ଥବୋଧକ ଧକ୍ତୁଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରତିର୍ଦ୍ଦିତ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଧକ୍ତୁ = ଧକା—କୁହା-ଲେଖେ ଅକାରର ଆକାର ହୋଇଥାଏ ।

୧୩୯ ଧନୀ ଓ ଧମଳ ।

(ଏହି ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଧ୍ୟା ଧନୀ କରି ଉତ୍ସ ଦେବାକାରୀ ଧମଳାନେ)

ଧ୍ୟାନାର୍ଥ ଧମଳାନେ ଅର୍ଥକୁ ଅନୁକରଣ କରି, ତାହାର ରୂପ ଓ ଅର୍ଥର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ସମ୍ମାନ ହୋଇଥାଏ । ପରମାତ୍ମା (ସେପିଲାତାକୁ ଧମଳ ଦିଅ କିମ୍ବ ଧମଳାର କଥା) ଏହାର ଧ୍ୟାନକରିବାକୁ ଦେବାକାରୀ ଅର୍ଥରେ କମଳକୁତ ହେଲା । ପରି କମଳ, “ଧ୍ୟାନିତା” କେବଳ ଉତ୍ସ ଦେବାକାରୀ ଅର୍ଥରେ ସୁନ୍ଦର ଚଳି ଅର୍ପିଲା—ଯଥୀ—ଧମଳାରି କି ତୋକେ କିଛି ଲାଜି । କି, ର, ତ ।

୬ ଧକାରବା ଏପରି ପଦ ବେତେବକ ଲେଖାରେ ଥବେଇବା ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବନ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟେକାନ୍ତରେ “ଧମଳାର” ରମାଇ ପଦ ଲେଖିବା କେବଳ ଉତ୍ସ ।

୧୩୯ ନାଥ୍, ବା ଲାଖ୍ ।

ଯେତେ ଲାଞ୍ଚିଥାଇ ଶରାପାନ ।

ତେତେ ନାର୍ଥିଥାଇ ମୁକୁଟମାନ । ବା, ରମାଘଣ ।

ନମ୍ବାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ—କମ୍—ନାଥ୍ ।

ଓଡ଼ିଆର କେତେକ ପୁଲେ ଉତ୍ତାରଣରେ ନ ଓ ଲର
ପ୍ରବେଦ ରହେ ନାହିଁ । ଅତିଏକ ନାଥ୍, ଲାଖ୍ ହୋଇଥାଇ ।

୧୪୦ ଛରେଣ ।

ନରେଶ୍‌ଲୁ କୁତୁହଳେ—ପାର୍ବତୀ । ନର ଉପସର୍ଗ
ପୂର୍ବକ (ଉଷ୍ମଦର୍ଶନେ) ଉତ୍ତାପାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ ।

ନର + ଉତ୍ତାପ — ନିଶାମ — ନରେଣ — ଉତ୍ତାରର ଏକାର
ଏବଂ ଯକ୍ତାରର ଶକାର ହୋଇଥାଇ ।

ଅନ୍ୟଦି ଉତ୍ତାରର ଏକାର—ଯଥା—ଜାଳ = ନେଳି—
ପ୍ରୀତି = ପେଳେହି—ବିଳ୍କୁ—ବେଲୁ । ଉତ୍ୟାଦି ।

‘ଶ’ ର ‘ଶ’ ହେବାର ପ୍ରମାଣ ‘ମାଝ’ ଧାରୁ ପୁଲେ
ଦେଖିବେ—

୧୪୧ ନିର୍ମା କିମ୍ବା ନିର୍ମା ।

ମଳୟୁଣିତରେ ଅଛୁଁ କୁଟୀର ନିର୍ମାଳ । ବେ, ପା ।

ନର ଉପସର୍ଗ ପୂର୍ବକ ମା ଧାରୁ କିମ୍ବା ନିର୍ମାଳ ଶକ୍ତିର
ଅନୁକରଣରେ ଏହାର ସମ୍ମି ହୋଇଥାଇ । ନର + ମା =
ନିର୍ମା—ପରେ ବର୍ଣ୍ଣବିଶେଷରେ ନିର୍ମା ହେଲା ।

୧୪୨ ନେ ।

ନ ଧାରୁ ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ—ନା = ନେ—ଉତ୍ତାରର ଏହାର
ହେଲା । ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସୁଲେ
ଉତ୍ତାରର ଏକାର ସ୍ଵର । ଯଥା ଜାଳ = ନେଳି—ପ୍ରୀତି =
ପେଳେହି । ବିଳ୍କୁ = ବେଲୁ, ବିହାର = ବେହାର । ଗୀରଣ
= ବେଣା । ଚିପିଟ = ଚେପଟା ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୪୩ ଶୋ ।

ଏହ ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଶୟାଦିର ଧାର ଘଣ୍ଟା କରିବା ।

ନ ଉପସର୍ଗ ସହିତ ତନୁକରଣାର୍ଥ “ଶୋ” ବା “ଶି”
ଧାରୁର ଏହାର ଉତ୍ୟତି, (ଶୋ ତନୁକରଣେ—ଏଥିଥୁ ନିଶିତ

ଶବ୍ଦକାଳୀ) ଶି + ଶୋ → ନିଶି—ଶକାରର ଅକାର ହେଲା ।

ଶବ୍ଦିଷ୍ଟିରେ ଉତ୍ତାର ଅକାର ଯଥା—କିପୋତ—କାଷତ୍ତା ।

କୋଣନାଳି—କାଣନାଳା । ଶଗାଧୂମ = ଶହମ ଉତ୍ୟାଦି । *

୧୪୪ ନିଶାରୁ ।

ନିଶାର ନିଶାର ଦେଖେ ସେ କାଶଙ୍କ । ଦି, ବା ।

ଏହି ଧାରୁର ଅର୍ଥ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଉଷ୍ମେପଣ କରିବା—
ନ ଉପସର୍ଗ ପୂର୍ବକ କିମ୍ବା ଧାରୁ (ନିକାର ଫି) ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ ।

ନି + କୁ = ନିକାର — ନିଶାର — କିକାରର ଶକାର
ହେଲା । ଅନ୍ୟଦି ନିକାରର ଶକାର — ଯଥା — କର୍କାରୁ—
କାଶାରୁ—ଅର୍କା—ଅର୍କା, କୋଷ = ଶୋଷ, ଆଶୁରି—
ଆଶାର ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୪୫ ପଜା (ଅ) ।

ଏହାର ଅର୍ଥ ଶୟାଦି ସୁଜାମ ଓ ସତେଜ କରିବା ।
ବୋଧକୁ ଏହାଟି ପ୍ରଉପର୍ଗ ପୂର୍ବକ ପାସ୍ତ୍ୟର ଅନ୍ତରୁ
ଉତ୍ୟକୁ ହୋଇରୁଥାଇ ।

ପ୍ର + ଅନଳ୍ — ପଜା—ଏ ପୁଲେ ବିଶେଷତଃ ପଞ୍ଚମ-
ବର୍ତ୍ତର ଲୋପ ଉଠିଥାଇ ।

ଅନ୍ୟଦି ପୁକର୍ଣ୍ଣି ପଞ୍ଚମବର୍ତ୍ତର ଲୋପ—ଯଥା ।
ଅଙ୍ଗଣ = ଅଗଣା, ବନ୍ଦୁଳୀ = ବଧୁଳୀ, ସମ୍ମନୀ = ସମ୍ମୁ,
ଶୁଣ୍ଣଳକ = ଶିକୁଳକ, ଚଣ୍ଟ = ଚିଢା ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୪୬ ପଣ୍ଟର ।

ଏହ ଧାରୁର ଅର୍ଥ ପୁଜ୍ଞା ବା ପ୍ରଣ୍ଞାର କରିବା, ପ୍ରଣ୍ଞାର୍ଥ ପ୍ରିତ୍ତି
ଧାରୁରୁ “ପ୍ରଣ୍ଞାନ୍ତାମ୍ୟ”

ଏହାର ଉପତ୍ତି, ପଣ୍ଟ = ପଣ୍ଟର—ଏ ପୁଲେ ଦ୍ଵିତୀୟରେ
ଉତ୍ତାରର ଆକାର, ଶକାରର ଚକାର ଏବଂ ରକାରର ପ୍ରିତ୍ତି

* ମନ୍ଦିପର୍ଣ୍ଣ ଥର୍ମିରେ ବିଦ ନିରନ୍ତରେ । ଜଣା ନ ଯିବାରୁ
ତାଙ୍କୁ କଲେ—କୁ, ଦି, ଗ୍ରା ପ୍ରାଚୀନ ନିରତଥାରୁ କେବଳ
ଉତ୍ତାରର ବିଶବ୍ଦ ନିରତ ବୁଝେ ଗୋଟିଏ ସୃଥିକ୍ ଥାରୁ ହୋଇଥାଇ ।

+ ଉତ୍ତାରଣ—ନିକାରଣ ଦୈଖ୍ୟନେବେଷ୍ଟେଣାର୍ଥକୌ—ଅନ୍ତରୁ
ଉତ୍ତାରଣ—ନିକାରଣ ପ୍ରାସ୍ତୁତ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରାସ୍ତୁତ୍ୟାର୍ଥ ଉତ୍ତାର ନିକାରଣ
ନିକାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରାସ୍ତୁତ୍ୟ ଏକାର୍ଥ ।

ପରଦୂରି ଘଟିଥାଇ । ବୁଲଖର୍ଷଭୁରୁ କଳାରର କଳାର ହେବା ସହକକଥା, ୨୦ ଡେଖିବ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟିର ଅନେକ ସ୍ଥଳେ ବ୍ୟକ୍ତିନର ଏପର ସ୍ଥିତି ପରଦୂରି ହୁଏ । ଅପ୍ରାନ୍ତ - ଅପରାନ୍ତ ଯଥା, କାରବେନ୍ଦ୍ର - କଲର, ନମ୍ର - ନରମ, ଦ୍ରୁଦ - ଦ୍ରୁଦ, କୋଟର - କୋରଡ଼, ଅବରେହ - ଓହଳ ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୪୭ ପରଶ । *

ସୁମତ ମୋ ବାଣୀ ଶୁଣି ନାସାମଣି ନଗ୍ନଭବ ପରଶିବ ।

ବି. ଚ. ମ,

ପରଶିବା - ସମ୍ବନ୍ଧ ଦର୍ଶନ କରିବା ଅର୍ଥାତ୍ “ରଲ ମନ ପରଶା କରିବା ପ୍ରତିପର୍ଦ୍ଦାର୍ତ୍ତକ” (ଶିକ୍ଷଦର୍ଶନେ) ଶିକ୍ଷ ଧାରୁ, (ପ୍ରେଷ) ଏହାର ପ୍ରକଳ୍ପ । ପ୍ର+ଶିକ୍ଷ = ପରଶ
— ସକାରର ଶକାର ଏବଂ ଏକାରର ଅକାର ହୋଇଥାଇ ।
ଅନ୍ୟଦି ଏକାରର ଅକାର—ଯଥା; ପ୍ରହେଳି - ପଦଳ
ଉତ୍ୟାଦି ।

ଶର ଶ—ଯଥା—ଇଷ୍ଟ — ଆଶ୍ରୁ । ଶତ୍ରୁ - ଶୁଦ୍ଧର, ଶିର
— ଶୁର, ରିଶା - ରିଶ ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୪୮ ପରତ ।

ପରତେ ମ ତାତ କହିବାରେ ତାଙ୍କୁ ବ, ଚ, ମ, ପରି
ତିପର୍ଦ୍ଦାର୍ତ୍ତକ (ଶିକ୍ଷଦର୍ଶନେ) ଶିକ୍ଷରୁ ବା (ପରତୟୁ) ଶିକ୍ଷରୁ
ଏହାର ଉପ୍ରକଳ୍ପି ପରି+ଚ (ଅ) - ପରତୟୁ - ପରତ—
କେଳାରର ଅକାର ଏବଂ ଯୁକ୍ତାରର ଲୋପ ଘଟିଥାଇ ।

ଏହି ଉଚ୍ଚୟୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଡେଖିବ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟିର ମଧ୍ୟ ଅନେକ
ସ୍ଥଳେ ଦେଖାଯାଏ ।

ସ୍ଵର୍ତ୍ତ ଧାରମାନାରେ ମୟ ହାଜେ ହାଜେ ବର୍ତ୍ତର ସ୍ଥିତି ପରିଦର୍ଶରେ
କୁଣ୍ଡଳ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ—ଦ୍ୟା—କଳ ଅପବାରମେ । ଲକ୍ଷଣେରେ
ଧ୍ୟା-ତୁମି ଉତ୍ୟାଦି ।

ପରତୟୁର୍ଦ୍ଦାର୍ତ୍ତକ ଶିକ୍ଷ ଧାରୁ ଯବା ଏମାର ପ୍ରକଳ୍ପ ହୋଇପାରେ ।
— ଶିକ୍ଷ - ପରଶ—ଏକାର ଅକାର ଓ ଯୁକ୍ତାର ଶକାର

(୧) ଅଳନ - ଅରଣ୍ୟ, ମୁଣ୍ଡ - ମୁଥ୍, ଅପ୍ରାୟୀ - ଅଥୟ,
(୨) ଯୁକ୍ତାର ଲୋପର ଉଦାହରଣ “ଉଦେ” ଧାରୁପୁଣେ
ଦେଖନ୍ତୁ (ଗୋଷୀର - ଓଶର), ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୪୯ ପରସ୍ “ଶରୀର ହେଲେ ପ୍ରାକୃତ”

କାଳ ଜାଣି ଭାତ ରକ୍ତ ପରସିବ କ, ଭାରତ,
ଏପର ପରବେଷଣାର୍ଥ ହେଲେ ପରତିପର୍ଦ୍ଦାର୍ତ୍ତକ ବିଷ୍ଣୁବ୍ୟାପୌ
ବିଷ୍ଣାରୁ କିମ୍ବା ପରବେଷ (ଶ) ଶିକ୍ଷରୁ ଏହାର ଉପ୍ରକଳ୍ପି । ଏଇ
ବିଷ୍ଣୁ - ପରସ—ଏ ସ୍ଥଳେ ସୁରଷଦିତ କଳାର ଏକାବେ-
ଲିକେ ଲିପି ହୋଇଥାଇ ଏବଂ ଇକାରର ଅକାର ଓ
ସକାରର (ଶିକ୍ଷାଃ ସଃ) ପ୍ରାକୃତ ସୂର୍ଯ୍ୟନୁଷାରେ ସକାର
ହୋଇଥାଇ ।

ଇକାର ଅକାର ହେବାର ଉଦାହରଣ “ପରତ” ଧାରୁ-
ପୁଣେ ଦେଖନ୍ତୁ ଡେଖିବ ଶବ୍ଦ ସୃଷ୍ଟିରେ ସୁରଷଦିତ କଳାର
ଲୋପ—ଯଥା, କାରବେନ୍ଦ୍ର = କଲର, ଧବଳ = ଧଳା,
ସବାରୁ = ଯାଉ, ଅମାବାସ୍ୟା = ଉଠେଁସ—ଉତ୍ୟାଦି ।

୧୫୦ ପଳା ।

କାହିଁ ପଳାଉଛୁ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ଏହେ କାତର । ଚ, ଭା,
ଏହି ଧାରୁଟି ଗତ୍ୟର୍ଥ (ପଳାଗୌତୀ—ଧା, ପା,) ପଳଧାରୁ
କିମ୍ବା (ପରା+ଅୟ+ଅନ) ପଳାୟନ ଶିକ୍ଷରୁ ଉପ୍ରକଳ୍ପି ।
ପଳାୟନ ଶିକ୍ଷର ପ୍ରକଳ୍ପି ତ୍ରିତିତି କଲେ ମୂଳଧାରୁର
ଅର୍ଥାତ୍ ଅୟଧାରୁର ସାଦୃଶ୍ୟ ଏଥରେ ରହେ କାହିଁ । ଅତିଏବ
ପଳଧାରୁକୁ ପ୍ରକଳ୍ପକରିବା ତଦପେକ୍ଷା ସୁଷଙ୍ଗତ ବୋଧ
ହୁଏ । *

ଦିନଶାହ

ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଶମ୍ଭୁ ।

* ନନ୍ଦବେଶର ଅଳିଲେ ବିଷ୍ଣବପଲଶ—ଶା, ଭା,
ଦଶପଲଶ ପେ ଦର୍ଶ୍ୟାଧନ ମାର—ଶା, ଭା,
ଏହି ପଳଧାରୁ ପଳଧାର ଶବ୍ଦର ଅନୁକରଣରେ ମୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାଇ ।

ବେଦ ଓ ଧର୍ମ' । *

(ପୂର୍ବାନୁତ୍ତି)

ପାଠକେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝିଅଛନ୍ତି ଯେ ତିନି ଦେଇ ସମାର—
ଜନି, ପ୍ରକରଣ ଓ ଶିଥର । ଜନ ଓ ପ୍ରକରଣ ଉପାସ୍ୟ ନୁହେ—
ଏକ ଶିଥର ଆସ୍ମାନଙ୍କ ଉପାସ୍ୟ । ଶଙ୍କାଗୁର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ତେତି
ମତ ସ୍ଥାପନ କରୁଁ ‘ଷୋଂହ’ ବୋଲି ଆପଣାକୁ ଶିଥର
କହି ପକାଇଲେ । ଚେତନାମଦେବ କହିଲେ ଜନର ଏ
ଆର୍ଦ୍ରା ଅକ୍ଷମଣୀୟ । ଯେ ଜନ ସେ ଜନ—ଯେ ଶିଥର ଯେ
ଶିଥର । ଏହି ଉତ୍ତରକୁ ଭୁଲିଯାଇ ପୁଣ୍ୟକାର ବ୍ରତ୍ତା, ବିଷ୍ଣୁ
ଶିବ କହି ଆସ୍ମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିଯି ରଖିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରାଵ୍ୟମୁନ-
ଙ୍କର ଧର୍ମ୍ୟାଜକମାନେ ପିତା, ପୁତ୍ର ଓ ହୋଲ—ଘୋଷ୍ଟ
(ତୁଳ) ବୋଲି ଭୁଲାଇ ଦେଲେ । ଆମ୍ବେମାନେ ଦ୍ୱାର୍ଥୀ ଦେଉଁ—କହୁଁ ଆମ୍ବେ-
ମାନେ ରଲ ଅଛୁଁ; ତୁମ୍ଭେ କଥା ମିଥ୍ୟା, ତୁମ୍ଭେ ଭୁନ ହୁଅ ।

ପାଠକେ । ମୁଁ କାହାର ମନରେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେବା କାରଣ
ଏ କଥା ସବୁ ଲେଖୁ ନାହିଁ । କେହି ମୋହର କୌଣସି
ଏମନ୍ତ ମନ କର ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଶନୁତା ପାଧନ କରିବା
ପାଇଁ କିମାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଏ ସବୁ ଲେଖୁଅଛୁଁ ।
ଅନେକେ ମୋ ଦୃଶ୍ୟରେ ରାଗାନ୍ତିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ
ପାଇଲେ ମୋତେ ଶୁଭାଏ ଗାଲ ମନ ଓ ମାତ୍ର ଦେଇ
ପାଇନ୍ତି; ମାତ୍ର ତହିଁକି ମୁଁ ଦୁଃଖିତ । ମୋର କିନ୍ତୁମାତ୍ର
ଅଧିକାର ନାହିଁ କିମ୍ବା ମୁଁ ରାଜ୍ଞୀ ହୋଇ ଆଦେଶ ଦେଉଁ
ନାହିଁ ଯେ ସମସ୍ତେ ମୋ କଥା ମାନିବେ ଏବଂ ଏହିଷଣି
ମୁକ୍ତିପୂଜା ଶୁଦ୍ଧିଦେବେ—ନୋହିଲେ ମୁଁ ଦଶ ଦେବି ।
ଯାହା ମୋତେ ରଲ ଦଶିଲା ମୁଁ ଲେଖୁଅଛୁଁ । ବିଜ୍ଞପାଠ-
ମାନେ ତାହାକୁ ଆଲୋଚନା କର ଦେଖନ୍ତି କଥାଟା କେତେ-

ଦୂର ସତ୍ୟ ! ଯେବେ ସତ୍ୟ ହୁଏ ତାହା ପାଳିବାକୁ ମୁନୋ-
ଘୋରୀ ହେବା ଏବଂ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।
ନାହିଁ ଯେବେ ମନ ବୋଲି ପାଠକେ ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ତେବେ
ମୋ କଥା ପାଣିକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ—ମୋହର ତହିଁରେ
କ୍ଷତି ହୁବି କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଜଣେ ବିଜ୍ଞ ସମ୍ବନ୍ଧବାଣୀ ଲୋକ
ମୋତେ କହିଲେ ଟିକିଏ ନରମ କର ଲେଖିଲେ ରଲ
ହୁଅନ୍ତା । ତହିଁକି ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦେଲି କେତେ ନରମ କରିବ—
ମେରକୁ ଯେଡ଼େ ନରମରେ କହନ୍ତି ପଇକେ ‘ଗେର’
ବୋଲି କହିଲା ମାତ୍ରକେ ସେ ଚଳିଯିବ । ଆଉ ନରମ କରି
କହି ମଧ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଫଳ ନାହିଁ । ନରମ କଥା ବନ୍ଧୁକାଳ ଲୋକେ
ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି—ଶୁଣୁଅଛନ୍ତି କାଳକ୍ଷେପ ବିନା କିନ୍ତୁ ଫଳ ନାହିଁ ।
ସବି ମନକୁ ବାଧିବ ତେବେ ସମସ୍ତେ ତପୁର ହେବେ ।
ଏହି ହେତୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଯାଇଅଛୁଁ ଏବଂ ସେ ସତ୍ୟ ମଧ୍ୟ
ଅପ୍ରିୟ ନୁହେ କାରଣ ତହିଁରୁ ଯାହା ଫଳ ହେବ ତାହା ଅନ୍ତରେ
ପ୍ରିୟ, “ଦେବ ସବିତଃ ପ୍ରସ୍ତ୍ର ସଙ୍କଳ ପ୍ରସ୍ତ୍ର ସଙ୍କଳପତଃ
ରଗ୍ୟ । ଦିବେଖ ଗନ୍ଧର୍ବଃ କେତ୍ତପୁଃ କେତ୍ତନ୍ୟ ପୁନାତ୍ତ
ବାଗଶର ର୍ବାଚନ୍ୟ ସ୍ଵଦତ୍ତ ।” ଏହା ଯକ୍ତିର୍ବେଦର ବଚନ ।
ଏହରେ ଶ୍ରୀର୍ଥ୍ୟ ଲୀର ଦିମିତ୍ର ରଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଏବଂ
ଭଜକାର୍ଯ୍ୟ ରଖା କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଶ୍ରୀର୍ଥ୍ୟଲୁଭର
ଆଶରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ଆମ୍ବେ-
ମାନେ ଯେ ମୁକ୍ତିପୂଜାରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛୁଁ ତଦ୍ବାରା କି
ଶ୍ରୀର୍ଥ୍ୟ ଲୀର ହୋଇଅଛୁଁ । ଯେଉଁମାନେ ଇତିହାସ ପଢି-
ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି ପେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଯୋମନାଥ ମହାଦେବ ଦୂଜା
କରି ଆମ୍ବେମାନେ ଅଷ୍ଟାଦଶ କୋଟି ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଦୂରକ୍ଷେତ୍ର
ରହାଦ ଦୂରାଇବାସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣରୁ ଅଧିକ କୋଟି କୋ
ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟର ଭାରତଭୂମି ଓ ସାଧୀନତା ହରାଇ ବହିଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ତି

* ମୁକ୍ତିପୂଜା ଶ୍ରୀ ଏହି ପ୍ରବନ୍ତୀରୁ ଶେଷ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାର ସମାଚେତନା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇପାରେ । ମୁଁ, ମୁଁ ।

ଯେଉଁ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଆମ୍ବେମାନେ ଉଚ୍ଚର ବୋଲି ଭକ୍ତି କରୁଥିଲୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ରଷା କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ସେ ତ ଆପଣାକୁ ରଷା କର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ କାଶୀ ଯାଇ ବିଶେଷର ମନ୍ଦର ଦେଖି ଯାହା ପ୍ରତିଧର୍ମ କରିଥିଲୁ ତାହା କହିଲେ ଆଶିରୁ ଲୁହ ବନ କରା ଯାଇ ନ ପାରେ । କାଶୀର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା ମହାଦେବ ନାମ ବିଶେଷର ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ବିଶେଷ ଉଚ୍ଚର । ବିଶେଷରଙ୍କ ଅତୁଳ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମନ୍ଦର ଆତ୍ମରଜ୍ଞକେ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ମୟଜିଦି ଦିର୍ମାଣ କରିଥିଲୁ ଏବଂ ମୟଜିଦର ପରଭାଗକୁ ବିଶେଷରଙ୍କ ପୁରାତନ ମନ୍ଦରର ଏକାଶ ଲାଗି ରହିଥିଲୁ । କାରଣ ଲୋକେ ଦେଖିବେ ସେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ମହାଦେବଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଧିକ କି ମୁଲମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାଙ୍କ କରାମତ ଅଧିକ । ଫଳତଃ ମହାଦେବ ଆପଣାର ମନ୍ଦରକୁ ରଷା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ; ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ରଷା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ—ପୂଜକମାନେ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ପାର୍ଶ୍ଵ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ବାପୀରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ସେ ବାପୀର ନାମ ଜ୍ଞାନବାପୀ; ମାତ୍ର ତଥାପି ଜ୍ଞାନ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେ ବାପୀରୁ କେବଳ ଅଞ୍ଜନାନିକାର ବାହାର ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଆଛନ୍ତି କର ରଖିଥିଲୁ । ଆମ୍ବେମାନେ ପୁଣି ସେହି ନିକଟରେ ଏକ ମନ୍ଦର ତୋଳି ଆଉ ଗୋଟିଏ ମହାଦେବ ବିଶେଷ ସେହି ବିଶେଷର ନାମରେ ପୂଜା କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ମନ୍ଦରରେ ସୁନା ମଢାଇ ବାହାରେ ଛାଡ଼ି ପୁଲାଇ ବୁଲୁଥିଲୁ । ଶତଶତ ଲୋକେ ରାତ୍ରି ଶେଷଭାଗରୁ ଉଠି ପୁଣି ଶୋଇବାକୁ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳ, ବେଳପଦ, ଭୋଗ ଦେବା ଅବା ଆରତ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲୁ । ଏମାନେ ଯେବେ ଶିରୁ ଅଥବା ଅନ୍ଯ କୌଣସି ଦିଦ୍ୟାରେ ଦନ ଯାପନ କରୁଥାନ୍ତେ ଦେଶର କେତେ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ମହାଦେବଙ୍କୁ ଘେରି ପଡ଼ିଥିଲୁ—ଉଠିବାର ବା ଶୁଦ୍ଧିବାର କୁଣ୍ଡି, ନ କାଣ୍ଟି ପୁଣି କିଏ ଥାପି ସେ ମନ୍ଦର ଭାଙ୍ଗିବ ଅମ୍ବମାନେ ଦେଇ ରଣବୁଦ୍ଧାରେ ଲୁଗ୍ଳିବାକୁ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାରି ପୂଜାରେ ଉନ୍ଦର ହୋଇ ଜଗିବୁକୁଣ୍ଡି ଥିଲୁ—ଏବଂ ପ୍ରସାଦରସବାଦିରୂପ ଯେଉଁ ତୁ ହୋଇଥିଲୁ ତହିଁରେ ଜଗିତ ହୋଇ ଆଏ । ପାଠକେ ବୁଝି ନିଅନ୍ତୁ

ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଲାଭ ହୋଇଥିଲୁ କି ସର୍ବଧାରୀ ହୋଇଥିଲୁ ।

ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲୁ ଯେଉଁଠାରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ ପ୍ରଦାନ କରିଥିବାରୁ ମନ୍ଦର ନିର୍ମିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁଦ୍ରିତଙ୍କୁ ହେଉଥିଲୁ ସେ ସ୍ଥାନର ମନ୍ଦରକୁ ମୋଗଲ ସ୍ମାର୍କ ବାବର ଭାଙ୍ଗିପକାଇ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ମୟଜିଦି ନିର୍ମିତ କରିଥିଲୁ ଏବଂ ମୁଲମାନମାନେ ଅଧ୍ୟାପି ତହିଁରେ ନିମାନ ପଡ଼ୁଥିଲାନ୍ତି । ସ୍ମାର୍କର ସ୍ଥାନରେ ମୁଲମାନମାନଙ୍କର ମୁଚ୍ଚିଶାରର କବର ଦିଆଯାଏ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ବହୁକଷ୍ଟରେ ସେହି ମୟଜିଦି ପାର୍ଶ୍ଵରେ ରେନାଏ ଭୂମି ନେଇ ଏକ କୁଟୀରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ମୁଦ୍ରିତ ରଖି ଜନ୍ମଭୂମି ବୋଲି ଦର୍ଶକଙ୍ଗଠାରୁ ପରିପା ଅସୁଲ କରିଥିଲୁ । ଯେଉଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାମର ପାର ହୋଇ ବୌର୍ଦ୍ଧ ପ୍ରତାପୀ ରାକ୍ଷସର ବରଣକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ସାମାନ୍ୟ ମୋଗଲ ସ୍ମାର୍କ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛାର ପଦାର୍ଥ, ମାତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୁଦ୍ରିରେ ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରଭୁ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଅନେକେ ବିରକ୍ତ ହେବେ । ବିରକ୍ତ ହେଉଥିଲୁ ପଛକେ କଥାଟା ସତ୍ୟ ସେ ବହୁବିଷ୍ଟରେ ଯେଉଁ ମନ୍ଦର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲୁ ତାହା ସହିତ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଆଧ୍ୟାତ୍ମି ଆମ୍ବେମାନେ ହରାଇ ବିଥିଥିଲୁ । ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ କେବଳ ପାତମାଙ୍କଭିନ୍ନ ରଣା ଦେଇ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ଟଣୀ ଓଟା ଶାଇ ଲୋକେ ଫେରିଲୁ ମାତ୍ର କେତେକଣ ଛାତରେ ହାତଦେଇ କହି ପାରିବେ ସେ ସେଠାରୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅଚଳ ପିତ୍ରମାତ୍ରବକ୍ତ୍ଵ ଅଖଣ୍ଡମୟ-ରୂପେ ଶିଖି ଅଥି ଆପଣା ପିତାମାତାଙ୍କ ସେବାରେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଥିଲୁ ।

ମୁଁ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଯାଇଥିଲୁ ସେ “ସମୟରେ ଦୂର୍ବାଧିକାର ସମୟ ଥିବାରୁ କାଶୀଠାରୁ ଅଯୋଧ୍ୟା, ହରହାର ଏବଂ ଲାହୋର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକେ ରମଳୀଲାରେ ପ୍ରମତ୍ତ ଦ୍ଵାରା ଦେଖାଗଲା । ବଜାରରେ ମାଙ୍କଡ଼ ଓ ରାଜସମାନଙ୍କର ଶତଠ ମଣ୍ଡ ବିକିମ୍ବ ଦ୍ଵାରା ଏବଂ ପିଲାଠାରୁ ବୁଢ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମଣ୍ଡ ପିନ୍ ତେଇଁ ବୁଲିଲାନ୍ତି । ପୁଣି ଏକଥି ଦନର ସମାରେହରେ ହାତ ଯୋଡ଼ା ରଜ୍ୟାଦି ବାହାର ଅଥବା ରାକ୍ଷସର କାଗଜମୟ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ଶର ନିର୍ମିତ ହୋଇ ତହିଁରେ ନିଅଁ ଲାଗାଇ ଦେଇ “ଜୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କି

କୟା” ଶବ୍ଦରେ ଅକାଶ କଞ୍ଚାୟୁମାନ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର କଥାଠା ଯତ୍ୟ କି ? ଅମୂଳାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟପତନର ସୀମା ନାହିଁ ମାତ୍ର ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏତକ ଯେ ଅଦ୍ୟପି ନିର୍ଣ୍ଣଜନଗୁବରେ ପୁରୁଣା କଥାମୁହଁରେ ଧର ଲାଖ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ । ସହସ୍ର ଲୋକେ ମର୍କଟ ଓ ରକ୍ଷସ ଘନିଥିଲେ—କେହି ମନୁଷ୍ୟ ସାଜିବାର ଦେଖାଗଲ ନାହିଁ ! ଯାଦାରେ ଲୁଞ୍ଜ ବାନ୍ଧିବା ବା ମୁଖୀ ପିନ୍ଧିବା ସକାଶେ ଲୋକେ ପଣ୍ଡ ବାହାରିବେ ମା କି ଶିକ୍ଷା ସକାଶେ କେତେଜଣ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉଥିଲୁ ? କେତେ ଜ୍ଞାନ ଲୋକ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଛବ ସମସ୍ୟା ପଡ଼ିଲେ ତାହା କରେଣୁ ଦରକାରକୁ ଯାଇ ମୀମାଂସା କଣ୍ଠାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଉଥିଲୁ ।

ଦରଖାରକୁ ଯାଇ ଆହୁର ଦେଖିଲି ଯେ ଘାଟଦ୍ଵିପରେ ଶୃରଗୋଟି ପିଲା କୁଞ୍ଚିତାଳି ବୟିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଅଗରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ଥାଳିରେ ଲୋକେ ପରସା ପକାଇ ଦଣ୍ଡବନ୍ତ କରୁଥିଲୁ ଅଥବା କେହି ଅନ୍ତର୍ଭର୍ତ୍ତର ବଣବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଦୟି ଦେଇ ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ମଣୁଥିଲୁ । କୁଦିମ କୁଷ୍ମନ ମଧ୍ୟ ପରସା ଓ ଘସା ପାଇ ଅନନ୍ଦରେ ମୁରୁକାର୍ଯ୍ୟ ହସୁଅଛନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଅଞ୍ଜତା ଆଉ ଅଧିକ କି ହୋଇପାରେ ? ଏହା କି ମୁହଁ ପୂଜାଦ୍ୱାରା ଜନ୍ମିତି ଲାଭର ପ୍ରମାଣ ନୁହେ ? ଯେଉଁମାନେ ଏଠାରେ ମାରବାଢ଼ିମାନଙ୍କର ରମ୍ପାଳା ଯାଦା ଦେଖିଅଛନ୍ତି ହେମାନେ ଜାଣନ୍ତି କିପରି ବରିରେ ରହି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସୀତା ବ୍ୟାଙ୍ଗ ସତ୍କରେ “ଜୟ ରମନ୍ତର୍କୁ ଜୟ” ଉତ୍ୟାଦି କହି ଉତ୍ୟରେ ପ୍ରଣାମ କରି ନଗରଯାକ ବୁଲନ୍ତି । ଯେଉଁ ପିଲା ସାଜ ପିନ୍ଧିଥିଲୁ ସେ ଯେତେ ଅସତ୍ୟ ବାନ୍ ବା ପାପି ହେଉ ପଛକେ ଲୋକେ ତାକୁ ଉତ୍ୟ କରି ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ମଣନ୍ତି । ଏତକ ମୁହଁପୂଜାରୁ ଲାଭ ହୋଇଥିଲା । ପାଠକେ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖନ୍ତୁ ଅମୂଳାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ କେତେଦ୍ବୀର ପବନତ ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ବୃଦ୍ଧାବନ ରଧାକୃଷ୍ଣ ‘ମୁହଁପୂଜାର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ । ବୃଦ୍ଧାବନରେ ମହୁଷି ମୁହଁ ମୋର ସଞ୍ଚିମାନଙ୍କୁ ଦେଖି କାଳୀୟହୃଦ ଦେଖିବାକୁ ଗଲ । ସେ ସ୍ଵର୍ଗ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋଡ଼ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଠାରୁ ଫେରିଲୁବେଳେ ଅମୂଳାନଙ୍କ ଧଙ୍ଗେ ଥିବା ପଣ୍ଡା

କହିଲୁ ସେ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଠାକୁରମନ୍ଦିର ଥିଛି । ସେ ଠାକୁରର ନାମ ପଣ୍ଡିତଙ୍କାରେ ପଣ୍ଡା କହିଲୁ ‘ବିଜ୍ଞାବିହାର’ ଏବଂ ତାହାର ଦର୍ଶନ ଦୁର୍ଲଭ । କିପରି ଦୁର୍ଲଭଦର୍ଶନ ପରିବର୍ବରେ ପଣ୍ଡା କହିଲୁ ଠାକୁର ଦିନୟାକ ଶୋଇ ରହେ, ଅତି ବନ୍ଦିକି ଜାଗେ । ଏଥର କାରଣ ପଣ୍ଡରନ୍ତେ ପଣ୍ଡା କହିଲୁ ଠାକୁର ବନ୍ଦିଯାକ ରସକ୍ଷିତାରେ ମତ ଥାଏ; ଧୂତର ଦିନୟାକ ଶୁଣ । କେବଳ ଥରେ ଦୂର୍ଗପ୍ରହରରେ ମୁଠାଏ ଭୋଗ ହୁଏ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ଏ ଶା ସମୟରେ ମିଠାଇଭୋଗ ହେଲେ ଧାଙ୍କି ଦର୍ଶନ ମିଳେ । ଧାଙ୍କି ଦର୍ଶନଟା ପାଠକେ ବୋଧନ୍ତୁ ରୂପିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଯେପରି ହାଜିମଙ୍ଗ ‘ଶାସକାମତା’ରେ ଲୁଗାର ପରଦା ଥାଏ, ସେହିପରି ପରନା ମନ୍ଦରହାରରେ ଲଗାଥାଏ ଏବଂ ତାହାକୁ ଦର୍ଶନ ସମୟରେ ହେବକ ଶୂର ପାଥଥର ଦୂର ତନ ପେକଣ୍ଠ ସକାଶେ ଖୋଲି ଦେଇ ପୁଣି ବନ କରିଦିଏ । ବୃଦ୍ଧାବନ ଠାକୁର ମନ୍ଦରରେ ସର୍ବଦି ରଙ୍ଗେଜି ଧରଣର ଟଣାପଣ୍ଡା ଥିଲା ଏବଂ ଠାକୁରଶୋଇଥିବା ସମୟରେ ମାତାମାନେ ପଣ୍ଡା ଟାଣନ୍ତି । ରାତ ସ ଏ ଶା ପରେ କୌଣସି ଠାକୁରର ଦର୍ଶନ ମିଳିବ ନାହିଁ—ରସକ୍ଷିତାର ଏତେ ଧୂମ । ବୋଧଦେବ ଭାଗବତ ଲେଖିଲାବେଳେ କଦମ୍ବି ମନେ କରି ନ ଥିଲେ ସେ ତହିଁର ଏତେଦୂର କୁଣ୍ଠଳ ଫଳିବ । ରସପାଞ୍ଚାଧାର୍ଯ୍ୟ ଲେଖିବାବେଳେ କହିଲେ ଏଥିରୁ କାମପକ୍ଷ ନିବାରିତ ହେବ ମାତ୍ର ଆଜି ବର୍ଷିଥିଲେ ରସକ୍ଷିତାର ଏ ଦୁର୍ଦଶା ଦେଖି ଅଣୁ ସମ୍ବରଣ କରି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରୁ ଏବଳ ଅଧିରର ଠାକୁର ସେଠାରେ ଲୋକେ କିପରି ହେବେ ପାଠକେ ଅନ୍ତମାନ କରି ନିଅନ୍ତରୁ । ମୋର ଲେଖିବା ଅଧିକ । ବୃଦ୍ଧାବନର ନିକୁଞ୍ଜକାନନ୍ଦର କଥା ପଢ଼ିଥିଲା; ସେଠାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲାରୁ ପଣ୍ଡା କହିଲୁ ସେ ସେଠାରେ ଶେଯ ବିହାର ତହିଁରେ ପୁଷ୍ପରନ୍ଦନାଦ ରଖି ମିଠାଇ ରହିଲା ଗୋଟି ଥୋଇ ଦେଲେ ରଥରୁ ରଧାକୃଷ୍ଣ ଆସି ମିଠାଇ ଶାର ପୁଷ୍ପ ନନ୍ଦନାଦ ଲାଗିଥୋଇ କେଳି କରି ଯାନ୍ତି । ସେହିଦେହରୁ ଶେଯ ଓ ପୁଷ୍ପାଦ ବିଚଳିତ ଏବଂ ମିଠାଇରୁ ପ୍ରସାଦ ଦୂରଗୋଟି ଅବଶିଷ୍ଟ ଥାଏ । ସନ୍ଧାବାବେଳେ ଉତ୍ୟାଦି ବନ୍ଦିର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଖିବାକୁ ହିନ୍ଦୁ ଦେଖନ୍ତି ଅନ୍ତର୍ଭର୍ତ୍ତର ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଅନ୍ତର୍ଭାବ ହୁଏ ଲୋକବିଶେଷ ଦେଖି ନିଏ

ଯେଉଁ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଆମ୍ବେମାନେ ଉଚ୍ଚର ବୋଲି କରୁ କରୁଥିଲୁ ଆମ୍ବେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ସେ ତ ଅପଣାକୁ ରକ୍ଷା କର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ମୁଁ କାଣୀ ଯାଇ ବିଶେଷର ମନ୍ଦର ଦେଖି ଯାହା ପ୍ରତିଧର୍ଷ କରିଥିଲୁ ତାହା କହିଲେ ଅସିରୁ ଲୁହ ବନ କରା ଯାଇ ନ ପାରେ । କାଣୀର ପ୍ରଧାନ ଦେବତା ମହାଦେବ ନାମ ବିଶେଷର ଅର୍ଥାତ୍ ସମୁଦ୍ରାୟ ବିଶେଷ ଉଚ୍ଚର । ବିଶେଷରଙ୍କ ଅତୁଳ ଶ୍ରୀଯାନ୍ତିନାତ ମନ୍ଦର ଆଓରଙ୍ଗଜେବ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ମସଜିଦି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲୁ ଏବଂ ମସଜିଦର ପରିଭ୍ରଗ୍ନ ବିଶେଷରଙ୍କ ପୁରାତନ ମନ୍ଦରର ଏକାଶ ଲୁହି ରହିଥିଲୁ । କାରଣ ଲୋକେ ଦେଖିବେ ସେ ହନ୍ତୁଙ୍କର ମହାଦେବଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅଧିକ କି ମୁସଲମାନଙ୍କ ଆଜ୍ଞାଙ୍କ କରାମତ ଅଧିକ । ଫଳତଃ ମହାଦେବ ଅପଣାର ମନ୍ଦରକୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ; ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ରକ୍ଷା କର ପାରିଲେ ନାହିଁ—ପୂଜକମାନେ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ପାର୍ଶ୍ଵ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ବାପୀରେ ପକାଇ ଦେଲେ । ସେ ବାପୀର ନାମ ଜ୍ଞାନବାପୀ; ମାତ୍ର ତଥାପି ଜ୍ଞାନ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ସେ ବାପୀରୁ କେବଳ ଅଞ୍ଜାନାନ୍ଦିକାର ବାହାର ଆମ୍ବେମାନଙ୍କୁ ଆହୁତି କର ରଖିଥିଲୁ । ଆମ୍ବେମାନେ ପୁଣି ସେଥି ନିକଟରେ ଏକ ମନ୍ଦର ତୋଳି ଥର ଗୋଟିଏ ମହାଦେବ ବିଷାଇ ସେହି ବିଶେଷର ନାମରେ ପୂଜା କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ମନ୍ଦରରେ ସୁନା ମଡ଼ାଇ ବାହାରେ ଛାତ ପୁଲାଇ ବୁଲୁଥିଲୁ । ଶତଶତ ଲୋକେ ରାତ୍ରି ଶେଷଭାଗରୁ ଉଠି ପୁଣି ଶୋଇବାକୁ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳ, ବେଳପଦ, ଭୋଗ ଦେବା ଅବା ଆରତ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲୁ । ଏମାନେ ଯେବେ ଶିରୁ ଅଥବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାରେ ଦିନ ଯାପନ କରୁଥାନ୍ତେ ଦେଶର କେତେ ଉନ୍ନତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ମହାଦେବଙ୍କୁ ସେଇ ପଢ଼ିଥିଲୁ—ଉଠିବାର ବା ଶୁଣିବାର କାନ୍ତି, ନ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି କିଏ ଅସି ସେ ମନ୍ଦର ଭାଙ୍ଗିବ ମହାଦେବଙ୍କୁ ଦେଇ ବିଶେଷରୁ ରହିଥିବାରୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା ପଦାର୍ଥ ପୂଜାରେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଜହନୁକ୍ତି-ଶୁଣିଥିଲୁ ଏବଂ ପ୍ରସାଦରେବାଦିରୂପ ଯେଉଁ ଅତି ହୋଇଥିଲୁ ତହିଁରେ ଜଣନ ହୋଇ ଅପରୁ । ପାଠକେ ରୁଷି ନିଅନ୍ତୁ

ଆମ୍ବେମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀଯାନ୍ତ ଲୀର ହୋଇଥିଲୁ କି ସରସାନ୍ତ ହୋଇଥିଲୁ ।

ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲୁ ଯେଉଁଠରେ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଜନ୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କରିଥିବାରୁ ମନ୍ଦର ନିର୍ମିତ ହୋଇ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୁକ୍ତିପୂଜା ହେଉଥିଲୁ ସେ ସ୍ଥାନର ମନ୍ଦରକୁ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ବାବର ଭାଙ୍ଗିପକାଇ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ମସଜିଦ ନିର୍ମିତ କରିଥିଲୁ ଏବଂ ମସଲମାନମାନେ ଅବସାଧି ତହିଁରେ ନିମାନ ପଢ଼ୁଅଛନ୍ତି । ସ୍ଥାନର ସ୍ଥାନରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତିଶରର କବର ଦିଆଯାଏ । ହନ୍ତୁମାନେ ବହୁକଷ୍ଟରେ ସେହି ମସଜିଦ ପାର୍ଶ୍ଵରେ ରେନାଏ ତୁମି ନେଇ ଏକ କୁଣ୍ଡରରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ମୁକ୍ତି ରଖି ଜନ୍ମତୁମି କୋଲି ଦର୍ଶକବିତାରୁ ପଇସା ଅସୁଲ କରୁଥିଲୁ । ଯେଉଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ସାଗର ପାର ହୋଇ ଦୌର୍କଳ୍ୟ ପ୍ରତାପୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଜି ବବଣକୁ ବଧ କରିଥିଲେ ସାମାନ୍ୟ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଛାର ପଦାର୍ଥ, ମାତ୍ର ପ୍ରସ୍ତର ମୁକ୍ତିରେ ସେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପରାବ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଅନେକେ ବିରକ୍ତ ହେବେ । ବରକୁ ହେଉଥିଲୁ ପରକେ କଥାଟା ସତ୍ୟ ସେ ବହୁବିଷ୍ଟରେ ଯେଉଁ ମନ୍ଦର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲୁ ତାହା ସହିତ ସମୁଦ୍ରାୟ ଶ୍ରୀଯାନ୍ତ ଆମ୍ବେମାନେ ହରାଇ ବିଯଥିଲୁ । ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଯାଇ କେବଳ ପାତମାଙ୍କଭଙ୍କୁ ତଣା ଦେଇ ପଣ୍ଡାଙ୍କର ଟଣା ଓଟା ଶାଇ ଲୋକେ ଫେରନ୍ତି ମାତ୍ର କେତେଜଣ ଛାତରେ ହାତଦେଇ କହି ପାରିବେ ସେ ସେଠାରୁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଅଚଳ ପିତ୍ରମାତୃବର୍ତ୍ତ ଅଣ୍ଟନ୍ତମାୟ-ରୂପେ ଶିଖି ଅସି ଅପଣା ପିତାମାତାଙ୍କ ସେବାରେ ଅପାର ଅନନ୍ତ ଲୀର କରୁଥିଲୁ ।

ମୁଁ ଯେଉଁ ଧମୟରେ ଯାଇଥିଲୁ ସେ ସମୟରେ ଦୁର୍ଗ-ପୂଜାର ସମୟ ଥିବାରୁ କାଣୀଠାରୁ ଅଯୋଧ୍ୟା, ହରହାର ଏବଂ ଲୁହୋର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟ ସ୍ଥାନରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକେ ରାମଲୀଳାରେ ପ୍ରମତ୍ତ ଦ୍ଵାରା ଦେଖାଗଲା । ବଜାରରେ ମାଙ୍କଡ଼ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଜିର ଶତା ମୁଖ ବିକ୍ରି ହୁଏ ଏବଂ ପିଲାଠାରୁ ବୁଢ଼ା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମୁଖ ପିକ ତେଣୁଁ ବୁଲନ୍ତି । ପୁଣି ଏକ ଦିନର ସମାରେହରେ ହାତ ଘୋଡ଼ା ଉତ୍ସାଦ ବାହାର ଅଥବା ରାଷ୍ଟ୍ରବାଜି କାଗଜମୟ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ଶରାର ନିର୍ମିତ ହୋଇ ତହିଁରେ ନିଅଁ ଲଗାଇ ଦେଇ “ନୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କି

କୟା” ଶବ୍ଦରେ ଅକାଶ କଷାୟମାନ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର କଥାଟା ଯତ୍ଥ କି ? ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଅଧିପତିନର ସୀମା ନାହିଁ ମାତ୍ର ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଏତକି ଯେ ଅଦ୍ୟପି ନିର୍ଣ୍ଣକଭାବରେ ପୁରୁଣା କଥାମୁହଁରେ ଧର ଲକ୍ଷ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ । ସହ୍ୟ” ଲୋକେ ମର୍କଟ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ସାକିଥିଲେ—କେହି ମନୁଷ୍ୟ ସାଜିବାର ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ! ଯାଦାରେ ଲୁଞ୍ଜ ବାନ୍ଧବା କା ପୁଣ୍ୟ ପିନ୍ଦବା ସକାଶେ ଲୋକେ ପଣ୍ଡ ବାହାରିବେ ମାତ୍ର ଶିଶ୍ଵ ସକାଶେ କେତେଜଣ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉଥିଲୁ ? କେତେ ଜଣ ଲୋକ ଗୋଟାଏ ତିକ୍ତ ସମସ୍ୟା ପଡ଼ିଲେ ତାହା କବେଷ ଦୟବାରକୁ ଯାଇ ମୀମାୟା କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲୁ ?

ହୁରିହାରକୁ ଯାଇ ଅନ୍ତର ଦେଖିଲି ଯେ ଘାଟଭିପରେ ଗୁରିଗୋଟି ପିଲା କୁଷ୍ଠସାଜି ବିବିଧରୁ, ଏବଂ ତାଙ୍କ ଅଗରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବା ଥାଳିରେ ଲୋକେ ପଇସା ପକାଇ ଦଶ୍ତବତ କରୁଥିଲୁ, ଅଥବା କେହି ଅତିରକ୍ତର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଗୋଡ଼ ଦୟି ଦେଇ ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ମଣୁଥିଲୁ । କୃଦିମ କୁଷ୍ଠ ମଧ୍ୟ ପଇସା ଓ ଘାସା ପାଇ ଅନନ୍ଦରେ ମୁରୁକାଇଁ ହସୁଥିଲୁ । ଏହାଠାରୁ ଅଞ୍ଜଳା ଆଉ ଅଖକ କି ହୋଇପାରେ ? ଏହା କି ମୁଣ୍ଡ ପୂଜାଦ୍ୱାରା କରିବୁଛି ଲୁହର ପ୍ରମାଣ ନୁହେ ? ଯେଉଁମାନେ ଏଠାରେ ମାରବାଢିମାନଙ୍କର ରାମାଲୀ ଯାଦା ଦେଖିଥିଲୁଛନ୍ତି ଷେମାନେ ଜାଣନ୍ତି କିପରି ବରିରେ ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସୀତା ବ୍ୟାର ସତ୍ତକରେ “ଜୟ ରମଚନ୍ଦ୍ରକି ଜୟ” ଇତ୍ୟାଦି କହ ଉଚ୍ଚିରରେ ପ୍ରଶାମ କର ନଗରପାକ ବୁନ୍ଦି । ଯେଉଁ ପିଲା ଯାଜ ପିନ୍ଧିଥିଲି ସେ ଯେତେ ଅସତ୍ୟ ବାନ ବା ପାପୀ ହେଉ ପଇସକେ ଲୋକେ ତାକୁ ଉଚ୍ଚି କର ଆପଣାକୁ ଧନ୍ୟ ମଣନ୍ତି । ଏତକ ମୁଣ୍ଡପୂଜାରୁ ଲୁହ ହୋଇଥିଲା । ପାଠକେ ଆଲୋଚନା କର ଦେଖନ୍ତି ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ କେତେବୁର ଅବନତି ଲୁହ କରିଥିଲା ।

ହୁନାବନ ହ୍ୟାକୃଷ୍ଣମୁଣ୍ଡପୂଜାର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ । ହୁନାବନରେ ମହୁଷି ମୁଁ ମୋର ସଜିମାନଙ୍କୁ ଯେତି କାଳୀପୁନ୍ଦିଦ ଦେଖିବାକୁ ଗଲା । ସେ ହୁନାବନ ପୋତ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଠାରୁ ଫେରିଲାବେଳେ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ଧଙ୍ଗେ ଥିବା ପଣ୍ଡ

କହିଲା ସେ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଠାକୁରମନ୍ଦର ଅଛି । ସେ ଠାକୁରର ନାମ ପର୍ବତିବାରେ ପଣ୍ଡ କହିଲା ‘ବିକ୍ରିବିହାରୀ’ ଏବଂ ତାହାର ଦର୍ଶନ ଦୂର୍ଲଭ । କିପରି ଦୂର୍ଲଭଦର୍ଶନ ପରିବର୍ବାରେ ପଣ୍ଡ କହିଲା ଠାକୁର ଦିନୟାକ ଶୋଇ ରହେ, ଅତି ରାତକ ଜାଗେ । ଏଥର କାରଣ ପଚାରନ୍ତେ ପଣ୍ଡ କହିଲା ଠାକୁର ରାତିଯାକ ରସକୀୟାରେ ମତ୍ତ ଥାଏ; ଧରିବା ଦିନୟାକ ଶୁଣ । କେବଳ ଥରେ ଦୁଇପ୍ରହରରେ ମୁଠାଏ ଭୋଗ ହୁଏ ଏବଂ ସନ୍ଧ୍ୟା ଘାଟ ଘାସ ସମୟରେ ମିଠାଇରେଇ ହେଲେ ଖାଲି ଦର୍ଶନ ମିଳେ । ଖାଲି ଦର୍ଶନଟା ପାଠକେ ବୋଧକୁ ଚାହିୟେ ପରିବାରରେ ନାହିଁ । ଯେପରି ହାକିମଙ୍କ ‘ଶାକାମତୀ’ରେ ଲୁଗାର ପରଦା ଥାଏ, ସେହିପରି ପରଦା ମନ୍ଦରହାରରେ ଲଗାଥାଏ ଏବଂ ତାହାକୁ ନର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ଫେବକ ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚଥର ଦୁଇ ତିନି ସେକଣ୍ଡ ସକାଶେ ଖୋଲ ଦେଇ ପୁଣି ବନ୍ଦ କରିଦିଏ । ହୁନାବନ ଠାକୁର ମନ୍ଦରରେ ସର୍ବଦିଇରେଇ ଧରଣ ଟଣପଣ୍ଡା ଅଛି ଏବଂ ଠାକୁରଶୋଇଥିବା ସମୟରେ ମାତାମାନେ ପଣ୍ଡ ଟାଣନ୍ତି । ରାତ ଘ ଈ ଘା ପରେ କୌଣସି ଠାକୁର ଦର୍ଶନ ମିଳିବ ନାହିଁ—ରସକୀୟାର ଏତେ ଧୂମ । ବୋପଦେବ ଭାଗବତ ଲେଖିଲାବେଳେ କଦମ୍ବ ମନେ କର ନ ଥିଲେ ସେ ତହିଁର ଏତେବୁର କୁଣ୍ଠଳ ପାଳବ । ରାସପାଥାଧ୍ୟାୟ ଲେଖିବାବେଳେ କହିଲେ ଏଥର କାମାଧକୁ ନିବାରିତ ଦେବ ମାତ୍ର ଆଜି ବନ୍ଧିଥିଲେ ରସକୀୟାର ଏ ଦୁର୍ଦଶା ଦେଖି ଅଶ୍ଵ ସମ୍ବରଣ କର ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଠାରେ ଏବଳ ଆଦର୍ଶର ଠାକୁର ସେଠାରେ ଲୋକେ କିପରି ହେବେ ପାଠକେ ଅନୁମାନ କର ନିଅନ୍ତରୁ । ମୋର ଲେଖିବା ଅଧିକ । ହୁନାବନର ନିର୍ମାଣକାନନର କଥା ପଢ଼ିଥିଲା; ସେଠାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲାରୁ ପଣ୍ଡ କହିଲା ସେ ସେଠାରେ ଶେଯ ବିହାର ତହିଁରେ ପୁଷ୍ପନନ୍ଦନାଦ ରାତି ମିଠାଇ ଗୁରୁଗୋଟି ଥୋଇ ଦେଲେ ରାତକୁ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଆସି ମିଠାଇ ଖାଇ ପୁଷ୍ପ ଚନ୍ଦନାଦ ଲୁଗିଦୋଇ କେଳ କର ଯାନ୍ତି । ଯେହି ହେତୁରୁ ଶେଯ ଓ ପୁଷ୍ପାଦ ବିଚଳିତ ଏବଂ ମିଠାଇରୁ ପ୍ରସାଦ ସ୍ବରୂପ ଦୁଇଗୋଟି ଅବଶିଷ୍ଟ ଥାଏ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଉତ୍ସାହିତ ବିନୋଦପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଦେବିର ହେତୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଞ୍ଚଟକା । ୧୫

ଅଧିକ ହୃଦ ଲୋକବିଶେଷ ଦେଖି ନାହିଁ

କଥାଟା ଶୁଣି ହସିଲାରୁ ପଣ୍ଡା କହିଲା ତାହାର କଥା ସତ୍ୟ । ଶେଷ ରତ୍ୟାଦିର ବନୋବସ୍ତୁ କରି ତାଲିଦେଇ ହାତରେ କୁଣ୍ଡି ଘୋନ୍ଦିଯିବ ଏବଂ ପରଦିନ ସକାଳେ ଅସିବ, ଦେଖିବ ଦତ କି ମିଛ । ଆମ୍ବୋମାନେ ମନେ କଲିଁ ଯେମନ୍ତ ତାଲି ଗୋଲିବାକୁ ସେବକ ଆଉ କୁଣ୍ଡି ପାଇବ ନାହିଁ । ଫଳଟାଙ୍ଗ ପଣ୍ଡା ନିରଣ ହେଲା । ଯେଉଁ ବୁନ୍ଦାବନକୁ ଅବଧ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ନିତ୍ୟ ଆୟୁଷକୁ ସେଥିର ପ୍ରଧାନ ଗୋବିନ୍ଦ ଜୀଉଙ୍କ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ମନ୍ଦର ମୋରଳ ସମ୍ରାଟ ଆଶ୍ରମଙ୍କରେ ଭାଜିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲେ କିପରି ? ଯେଉଁ ମହାମ୍ବା ମହାପ୍ରତାଣୀ ମହାକୌଣ୍ଡଳୀ ଶ୍ରୀକଷ୍ଣ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରପୁର ମହାସମରରେ ପାଶ୍ଚକମାନଙ୍କ ଦିନିତି ବିଜ୍ଞମ୍ବକାନା ଉତ୍ତାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଯାହାକୁ ପୂର୍ବତାରମାନେ ପରମପରଙ୍କର ଅବତାର ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ଦର୍ଶକ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ବୋଲି କହି ଯାଇଥିଲୁ ସେ ତାଙ୍କର ପରମଭକ୍ତମାନଙ୍କରା ବହୁ ବ୍ୟୟରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦରକୁ ରଖା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରିଚାଲନା କରିବ ନାହିଁ । ଯେବେ ଠାକୁରଙ୍କର ଇନ୍ଦ୍ରା ହେଲା ମନ୍ଦର ରହିବ ନାହିଁ ତେବେ ଆଉ ତାହା ଦେବ ଦୀପିତେ ପ୍ରଥମାହିତ ପୂଜାର ପରମପାତ୍ର ନୁହେ । ଠାକୁରେ ମନ୍ଦପକୁ ଘୋନ୍ଦିବାକୁ ଇନ୍ଦ୍ରାକ ନୁହେନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସେ ପୂଜା ହୀତିଦେବା ଏକାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କଳାପାହାଡ଼ ଅସି ଅନେକ ଦେବଦେବୀର ହାତ ଗୋଡ଼ ଭାଜିଦେଲେ—ନାକ କାନ ଟିଣ୍ଡାଇଦେଲେ । ତେଥି ଆମ୍ବୋମାନେ ସେହି ଦେବଦେବୀର ମୁଣ୍ଡକୁ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଏବଂ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ମଧ୍ୟ ହତାହତ ଦଶ୍ୱବ୍ୟାତା ବୋଲି ମାନୁଥରୁଁ ଓ ଶ୍ରୀଆ ମୁଣ୍ଡର ପୂଜା କରୁଥରୁଁ । ତେବେ ଆଉ ଅଛିତା କାହାକୁ ବୋଲିରୁଁ ? ଅଛି ଅନ୍ଧପର କନ୍ତୁନା ବଳରେ ଦୂର ଅପେ ଅପଣାକୁ ମହାପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ଯେମନ୍ତ ପ୍ରକାଶନ ବୁଦ୍ଧିଅଛୁଁ ତେମନ୍ତ ରଜ୍ୟ ଧନ ଉତ୍ସାହ ସମସ୍ତ ଶିମାଚିତ ରହାଇଲକୁ ଯାଉଥିଲୁ । ମୁଁ ମାନ୍ଦାନ, ଶ୍ରୀ, ମଦୁର, ବେମାର ପ୍ରତିତ ସମସ୍ତମାନ ବୁଦ୍ଧି ଦେଖି ଏହି ମୁଣ୍ଡପୂଜାର ଆଚମନ । ସୁରକ୍ଷା କଳସାଦି ପ୍ରକାଶନକୁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଦୟା ପଟହାଦି ବାଦି, ଶିକ୍ଷା ଶାବ୍ୟ ଏବଂ ମରିରହୁ ବସ୍ତ ପ୍ରାଚୁର୍ୟ ଅଛି । ମୁଣ୍ଡପୂଜାରେ ଲୋକେ

ଏତେବୁର ଆସକୁ ସେ ରେଗ ହେଲେ ଯେହି ମୁଁ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଆଶି ସେବନ କରିବାକୁ ଅନେକେ ଅନିଷ୍ଟକୁ । ଓଳୋଡ଼ଠା ଏବଂ ବନ୍ଦନାରୋଗାଦି ଦୁର୍ଲିପ୍ରୟ ଦେଲେହେଁ ତହିଁର ଚକିଷା ଥିଲା ଏବଂ ଚକିଷା ବଳରେ ଅନେକେ ଆରୋଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ସାଧାରଣତଃ ଲୋକଙ୍କ ତାହା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଅଦେଶ ବୋଲି ବୁଝାଇ ଦେଇଥିବାରୁ କାଳେ ଠାକୁରାଣୀ ଖାଇଯିବେ ଏ ହେଉ ଭୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକେ ଚକିଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଅଦ୍ୟାତ୍ମି ନାନାପ୍ରକାର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ସେବକମାନେ ନାନାପ୍ରକାର କଥା ରଠନା କରି ବୁଝନ୍ତି । ଠାକୁରାଣୀ ସାତବରଣ୍ଣ ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ପ୍ରକଳିତ । କଥାରେ କହନ୍ତି ଯମର ସାତବରଣ୍ଣ । କେହି ରଠାଇ ଦେଲେ ଦୂରଦୂରଣ୍ଣ କେହି ବା ତିନି ଅବା ପାଞ୍ଚଦଶି ଅସିଥିଲୁ ବୋଲି ରଠାଇ ଦେଲେ ଓ କହିଲେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପୂଜା ଦ୍ୱାରା ଦେଇ ସତ୍ତ୍ଵ କଲେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବେ । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ପଣେ ଉପାନ୍ତିତ ହୁଏ—ତୁମେ ବସ ଅବା ମର ତାଙ୍କର କି ଯାଏ । ପୁଣି ରଠାଇ ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କର ଚକିଷା କରିବ ନାହିଁ, ଯେବେ କରିବ ମରିବ । ଲୋକେ ଡରେ ଚକିଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପଣ ପଣ ହୋଇ ମରନ୍ତି । ମୁଁ ନିଜେ ଦେଖିଅଛି ତରକରିରେ ତାଙ୍କର ଚକିଷାଦ୍ୱାରା ଆରୋଗ୍ୟଲୁର କରିବାର ଦେଖି ସଜ୍ଜା ଦୟରେ ଲୋକେ ତାହା ବିଶ୍ୱାସ ନ କର ଚକିଷା ଅଭାବେ ମରିଥିଲୁ । ମୁଣ୍ଡପୂଜା ଅବା ଅବତାର ବାଦରେ ଏହିପର ଅନେକ ମନଫଳ ପଳିଅଛି । ଏକା ଦ୍ୱିତୀୟ ଯେ ଏଥିରେ ଦୋଷ ତାହା ନୁହେ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଦା ଯେ ଆଧୁନିକ ଚିର୍ତ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ((Church of God)) ସମ୍ପଦାୟ ବାହାର ଅଛି ସେମନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ । ଏହି ସମ୍ପଦାୟଦ୍ୱାରା କରିବାର ମାତ୍ର ଉତ୍ସାହ ତିନି ଗୁରୁଜିଣ ଓଳୋଡ଼ଠାରେ ମରିଗଲେ । ତେଥାପି ଲୋକଟା ଚକିଷା ଲୋକଙ୍କ ନାହିଁ କି ବନ୍ଦମାନଙ୍କର ଚକିଷା ସମ୍ମନ୍ଦୀୟ ପରମଣ୍ଡ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ତାହାର ପହିଁ ସେହି ରେଗରେ ଆହାନ୍ତି ହେବାରୁ ବନ୍ଦମାନେ ବଳପୂର୍ବକ ଚକିଷା

କରଇ ତାହାକୁ ବଞ୍ଚାଇଲେ । ଏହା ଦେଖି ସୁଜା ଏବେ କେହି ତାକୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତେ ସେ ତାହାର ପୂର୍ବବିଦ୍ୟାର କଥା କହିବ । ଅବଶ୍ୟକ ଛାନ୍ତିକାରେ ବିଦ୍ୟାର କର—ଯେତେ-ପୂର ପାର ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅପଣାର ଗଲୁ ମନ୍ଦ ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ ନିର୍ଭର କର ଅନୁପମ ଉତ୍ସରଷ ଆସ୍ଵାଦନ କର, କେହି ମନୀ କରୁ ନାହିଁ ମାତ୍ର ଔଷଧ ନ ଖାଇବ କାହିଁକି ? ସେ ଔଷଧ ତାଙ୍କର ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦିତାରେ ଅନୁପମ ଉତ୍ସରଷ ଆସ୍ଵାଦନ କର, କେହି ମନୀ କରୁ ନାହିଁ । ସେହି ରେର, ମୂଳ, ଲତା, ପଦ, ଧାରୁ ଅଦରୁ ବିଜ୍ଞାନ ବଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ଔଷଧ କରିଥାଏ । ତାହା ଖାଇଲେ ଏହି ପରିବ୍ରତ ଦେବ ଅସ୍ମୟାନ ହୋଇ ଅଧିକ କାଳ ଶ୍ରୀରାମ ସେବାରେ ନିରତ ହେବାକୁ ଲୋକେ ସମର୍ଥ ହୁଅଛନ୍ତି । ତହିଁର ବିପରୀତ ଅଞ୍ଜିତାମୂଳକ ଏବଂ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ନୁହେ କି ? ଏଣୁ ମୁଁ କହୁଥାଏ ପମପ୍ରେ ପରଶର ଭାଇଁ ବୋଲି ଅଲିଙ୍ଗନପୂର୍ବକ ଏକଶ୍ରୀର ସେବାରେ ନିରନ୍ତର ହୋଇ ବେଦର ଅଞ୍ଜି-ପାଳନ କର ଦେଖିବ ଆମ୍ବାନଙ୍କର ବଳ, ଆୟୋଧ୍ୟ, ଶକ୍ତି ଏବଂ ଧନ କେମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଓ ପ୍ରିଯଭାବରେ ବନ୍ଧିତ ହେବ । “ତସିରୂପରେଣ୍ଟ ରର୍ଣୋଦେବସ୍ଥ୍ୟ ଧୀମନ୍ତ ଧୟୋନ୍ୟୋଗ୍ୟ ନାହିଁ ।” ଏହା ରୂପବେଦର ବଚନ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ଉତ୍ସରଣପୂର୍ବକ ଦିସନିମା କପ କରିଥି ଏବଂ ଏହା ସର୍ବଦ ଗାୟତ୍ରୀ ନାମରେ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିଥାଏ । ବ୍ରାହ୍ମଣେ ଏହାକୁ ଅପଣାର ସର୍ବଦ କର ଏମନ୍ତ ଲୁଗ୍ର ରଖିଥିଲେ ସେ ଅନ୍ୟ କେହି ଜଣିବା ଦୁଃସାଧ୍ୟ ଥିଲା । ଜଣେଣ ସାହେବ ଶତି ମୁଦ୍ରା ଲାଞ୍ଚ ଦେଇ ଏହି ମନ୍ତ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଙ୍କଠାରୁ ଶିଖିନେଲେ । ତହିଁର ଅର୍ଥ ଦେଖନ୍ତୁ—
ଅମ୍ବୋନେ (ୟ) ସେ (ନାହିଁ) ଆମ୍ବାନଙ୍କର (ଧୟାନ୍ତି)
ବୁଦ୍ଧିକୁ (ପ୍ରଗ୍ରେଦୟାତ୍) ଉତ୍ସମ ଗୁଣ କର୍ମ ଥାର ସ୍ଵର୍ଗବରେ
ପ୍ରେରତ କରୁଥାନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଅସ୍ତ୍ରକାର୍ଯ୍ୟ ପରିତ୍ୟାଗ କରଇ
ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଚୃତି କରୁଥାନ୍ତି ଗେହ (ପବିତ୍ରତା) ସମସ୍ତ
ଜଗତର ଉପାଦକ ଏବଂ ସକଳ ଶିର୍ଯ୍ୟଦାତା (ଦେବପଦ) ପରିଷ୍ଵଳନଦାତା ପ୍ରକାଶମାନ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରକାଶକାରୀ ସର୍ବ-
ବିଦ୍ୟା ଅନୁର୍ବଦ୍ୟମିକର (ଯତ) ସେହି (ବରେଣ୍ଟାଂ) ପରି-
ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରାପୁହେବା ଯୋଗ୍ୟ (ରଗ୍ରେ) ପାପରୁପ ଦୁଃଖର ମୂଳ
ନଷ୍ଟକାରୀ ପ୍ରଭବକୁ ଅଥବା ଶୁଣ ସ୍ଵରୂପ ପରିଷକାରୀ ଚେତନ୍ୟ
ବୃଦ୍ଧିଷ୍ଟରୂପକୁ (ଧୀମନ୍ତ) ଧାରଣା କରୁଁ । ଏଥିରୁ ଶ୍ରୀରଙ୍କର

ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଓ ସର୍ବଜ୍ଞତାଦି ଉତ୍ସମରୁପେ କଣା ଯାଉଥିଲା ।
ପୁରାଣଦିରେ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀର ନିରାକାର ବୋଲି ବାରମ୍ବାର
କଥିତ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଶ୍ରୀରଙ୍କର ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ସର୍ବଦୁଷ୍ଟା
ଓ ସର୍ବଜ୍ଞତାଦି ଗୁଣ ଥିବାର ସ୍ଵାକ୍ଷର ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର କଥା
ବାହୁଦ୍ରିରେ ତିନୀ ଦେବତାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଖାଇବାକୁ ଯାଇ
ତାହା ଏମନ୍ତ ଭାବରେ ଯୋଡ଼ାଇ ରଖା ଯାଇଥିଲା ସେ ମନୀ
ଗନ୍ଧିକାରେ ତହିଁରେ ନିବିଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ଦେବତାଙ୍କ
ଆଜିକୁ ପ୍ରଧାବିତ ହୋଇଥାଏ । ଶ୍ରୀର ସଂଘର ସମ୍ମିକର୍ତ୍ତା
ଜଣି ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ନାନାଦି ଦେବତା ସୃଷ୍ଟି କଲେ ବୋଲି
ପୁରାଣ ଗାଇ ଦେଇଥାଏ । ମୁଁ ଏଥୁପାଇଁ କହେଁ ସେ ଅସାର
କଥା ତ୍ୟାଗ କର ବେଦର ଅଭିବଚନ ମାନ୍ଦିବା ଉଚିତ ।
ବୋଧ ହୁଏ ଏଣିକି ପାଠକଙ୍କର ମନରେ ମୋର ପ୍ରଥମୋତ୍ତ
ବିଷୟରେ ଆଉ ସନ୍ନେହ ରହିବ ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀର ନିର-
କାର, ସର୍ବବ୍ୟାପୀ, ସର୍ବଦୁଷ୍ଟା, ସର୍ବଜ୍ଞ ଏବଂ ସେ ଏହି ରମ-
ଣୀୟ ସଂଘର ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ଶ୍ରୀରଙ୍କ ବ୍ୟତତ ଲୋକ-
ଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଉପାଧ୍ୟ କିଣି ନାହିଁ । ଏହା ବେଦର ପ୍ରଧାନ
ଏବଂ ଅମ୍ବା ଉପଦେଶ ।

ଶ୍ରୀ ରମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ।

ଶ୍ରୀ ରମକୃଷ୍ଣ ଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ।

(ମର୍ମ ଉପଲବ୍ଧିର ବସ୍ତୁ, ପାଠ ବା ବଚୁରର ବସ୍ତୁ ନୁହେ ।)

ମହୁମାରୁ ଯେତେବେଳ ଯାଏ ଧୂଲିର ରୂପିଥାଏ, ସେତେବେଳ ଯାଏ ସେ ମହୁ ଲାଇ କରି ନ ଥାଏ । ମହୁ ପାଇଲେ ସେ ଆଉ ଗୁଣଗୁଣ ନ କରି ରୂପିଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳ ଯାଏ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଳିଗୋଲ କରୁଥାଏ, ସେତେବେଳ ସେ ଧର୍ମର ଅଧିକାର ପାଇ ନ ଥାଏ । ଧର୍ମର ଅସ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ଗୋଲମାଳ ନାହିଁ ।

ଦିନେ ସ୍ରାବି ମହାମ୍ବା କେଣବଚନ୍ତ୍ର ଧେନ ଦୟିଶେ-
ଦୂରରେ ରମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ପଥରଲେ, ଅନେକ
ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ କେ ବୁଝାସ୍ତ ପାଠ କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର
ଜ୍ଞାନ-ଲ୍ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ରମକୃଷ୍ଣଦେବ ଉତ୍ତରରେ
କହିଲେ, ଯେପରି ତିଳଶାଖା ଅନେକ ଉପରକୁ ଉତ୍ତି
ଯାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ଉପରେ ଥାଏ;
ସେହିପରି ଅନେକ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଲେ କଣ ହେବ ? ସେମାନ-
ଙ୍କର ମନ ସର୍ବଦା କାମିନାକାନ୍ତରେ ଆସନ୍ତି ଥାଏ, ସୁତରାଂ
ସେମାନେ ଜ୍ଞାନଲ୍ଲାଭ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ରମକୃଷ୍ଣଦେବ କହୁଥିଲେ,—ଗୁରୁ ନୁହେ ଗ୍ରନ୍ଥ—ଶତି ।
ବିବେକ ଦେଖିବାଯ ଜନ୍ମିଲେ ବହୁ ନ ପଢ଼ିଲେ ତଳେ—
ବହ ପଢ଼ିବାଦ୍ୱାରା ଦାମ୍ଭିକତା, ଅହଂକାରର ଶତି ଶକ୍ତ
ହୋଇଯାଏ ।

ପରମହଂସ ଶ୍ରୀ ରମକୃଷ୍ଣଦେବ କୌଣସି ଏକ ତାର୍କିକ
ଲୋକକୁ କହିଥିଲେ, ଯଦି ଏକ୍ କଥାରେ ବୁଝିପାର ତେବେ
ମୋ ପାଖକୁ ଅସ, ଆଉ ଯଦି ଗୁରୁ ତିର୍କ ଯୁଦ୍ଧ କରି
ବୁଝିବାକୁ ଉଚ୍ଛା କରି ତେବେ କେଣବ (କେଣବ ଚନ୍ଦ୍ର
ଧେନ) ନିକଟକୁ ଯିବ ।

ଯେପରି ଶୂନ୍ୟ ଗତ୍ତୁରେ ପାଣି ପୂର୍ବବାକୁ ଗଲେ ରକ୍ତ
ରକ୍ତ ଶବ୍ଦ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତି ହୋଇଗଲେ ଆଉ ଶବ୍ଦ ହୁଏ
ନାହିଁ, ସେପରି ଯେ ଉଗବାନଙ୍କୁ ଲାଭ କରି ନାହିଁ, ସେ
ଉଗବତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଗୋଲମାଳ କରେ, ପୁଣି
ଯେ ତାଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଛି, ସେ ସ୍ତିର ହୋଇ ଉଘରନମ୍ବ
ଉପରେମ କରେ ।

ବିବେକ ଦେଖିବାଯ ନ ଥିଲେ ଶାସ୍ତ୍ର ପାଠ କରିବା
ପାଇ । ବିବେକ ଦେଖିବାଯ ଛଡ଼ା ଧର୍ମଲ୍ଲାଭ ମଧ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଏହିକି ସତ୍ତ୍ଵ ଆଉ ସେ ଗୋଟିକ ଅଥତ୍—ଶିର୍ଷ କରି

ଶରୀର କରିବା, ପୁଣି ଦେହ ଅଳଗା ଏବଂ ଆସା
ଶିର୍ଷର ଦୁର୍ବିର ନାମ ବିବେକ ; ବିଷୟରେ
ଚିନ୍ତନେ ।

ପାଞ୍ଜିରେ ଶବ୍ଦ ଜାଗାରେ ପାଣି କଥା ଲେଖାଥିଲୁ କିନ୍ତୁ
ପାଞ୍ଜିକ ବୁଝିଲେ ଟୋପାଏ ସ୍ଵର୍ଗ ପାଣି ପଡ଼େ ନାହିଁ ।
ସେହିପରି ପୋଥିରେ ଅନେକ ଧର୍ମକଥା ଲେଖାଥିଲୁ,—
କେବଳ ପଢ଼ିଲେ ଧର୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ—ସାଧନାର ପ୍ରସ୍ତୁତିନ ।

ଗୋଟିଏ ବରିଗୁରୁ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଦୂର ଧାଇଥିଲେ ।
ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାର ବିଷୟ-ବୁଦ୍ଧି ବେଶ ସେ ବରିଗୁରେ
ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ କେତେହା ଅମଗଛ, କେଉଁ ଗଛରେ କେତେ
ଆୟ ହୋଇଛି, ବରିଗୁରିର କେତେ ମୂଲ୍ୟ ହୋଇଯାରେ
ଇତ୍ୟାଦି ନାନାପ୍ରକାର ବିଶ୍ଵର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆର
ଜଣକ ବରିଗୁର ମାଲକ ସଙ୍ଗେ ଆଳାପ କରି ଗଛତଳେ
ଯାଇ ବସିଲା ।

ଗୋଟିଏ ଆୟ ପଡ଼ୁଥାଏ, ସେ ସେବୁତିକ ଗୋଟାଇ
ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । କୁହତ ଦୁର୍କିମାନ କିଏ ? ଆୟ ଖାଅ,
ପେଟ ପୂରିବ, କେବଳ ପଥ ଗଣି ଏତେ ହିସାବ କିବାରରେ
ଲାଭ କଣ ? ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନାତ୍ମିକାନ୍ତି, ସେମାନେ ଶାସ୍ତ୍ର-
ମୀମାଂସ ତରକ୍ଷ ଯୁଦ୍ଧ ସେବନ ବିଷୟ ଥାନ୍ତି; ଦୁର୍କିମାନ ଭକ୍ତମାନେ
ଉଗବାନଙ୍କର କୁପା ଲାଭ କରି ଏ ସଂସାରରେ ପରମାନନ୍ଦ
ଭୋଗ କରନ୍ତି ।

ସଂସାର ଏବଂ ସାଧନ ।

ଲୁଚ୍କାଳ ଶେଳରେ ଯେପରି ବୁଢ଼ୀକ ହୁଇଲେ ଆଉ
ଶେର ହେବାକୁ ପଢେ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଉଗବାନଙ୍କର
ପାଦପଦ୍ମ ହୁଇଲେ ଜନ ସଂସାରରେ ଆଉ ବନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ଯେ ବୁଢ଼ୀକ ହୁଇଲୁଛି, ତାହାକୁ ଶେର କରିବାର ଆଉ
କାହାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ସେହିପରି ସଂସାରରେ ଯେ
ଉଗବାନଙ୍କ ଅଶ୍ଵୟ କରିଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ
ଅବକା କରି ନ ପାରେ ।

ମଧ୍ୟଲିରେ ଲୋକମାନେ ବିଲର ଧାରରେ ଏବଂ ବିଲରେ
ବଜା ବିଯାନ୍ତି । ବଜା ଉତ୍ତରକୁ ଚକ୍ର ଚକ୍ର କରି ପାଣି ଯିବାର
ଦେଖି ଯାନ ଯାନ ମାରୁଗୁଡ଼ାକ ତାହା ଉତ୍ତରକୁ ଚାଲି ଯାନ୍ତି ।

ସେ ଗୁଡ଼ାକ ପୁଣି ଆଉ ବାହାର ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିଠେଇଁ ଅଟକି ଯାଏ, ଶେଷରେ ତହିଁ ଭିତରେ ଜୀବନ ଯୀଏ । ଦୁଇଟା ଗୋଟାଏ ମାଛ ବଜା ପାଖକୁ ଯାଇ ତାହା ଦେଖି ଏକାନଟେ ଦିଆଁ ମାରି ଅନ୍ୟ ଅତ୍ରକୁ ପକାଇ ଯାଏ । ସେହିପର ସଂସାରର ବାହ୍ୟ ରୂପକିତ୍ୟ ଦେଖି ଲୋକେ ପାଧରେ ତହିଁ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି । ପରେ ମାୟାମୋହରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ପାଇ ନଷ୍ଟ ହୁଅଥିବୁ । ପୁଣି ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସ୍ଵରୂ ଦେଖି କାମିନିକାଞ୍ଚନରେ ଥାଏକୁ ନ ହୋଇ ଉଚବାନଙ୍କର ପାଦପଦ୍ମକୁ ଅଶ୍ରୟ କରନ୍ତି, ସେହିମାନେହିଁ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ତର ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରନ୍ତି ।

ଜଣେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ “ସଂସାରରେ ଆଇ ଛଣ୍ଡର-ଉପାସନା କି ସମ୍ବନ୍ଧିତ ?” ପରମହଂସଦେବ ଟିକିଏ ହସି କହିଲେ, “ସେ * ଦେଶରେ ଦେଖିଛୁ ସମସ୍ତେ ତୁମ୍ଭା କୁଟନ୍ତି; ଜଣେ ହୀଲୋକ ଏକ ହାତରେ ଚିକିର ଶାତ ଭିତରେ ହାତ ଦେଇ ପୁଣ୍ୟରେ ଦର୍ଶକ, ପୁଣି ଅନ୍ୟ ହାତରେ ପିଲାକୁ କୋଳରେ ନେଇ ଦୁଧ ଦେଉଛି, ପୁଣି ତହିଁ ସଙ୍ଗରେ ଗରାଶ ମହିତରେ ହିସାବ-ପଦ କରୁଛି “ତୁମ ପାଶରେ ସେ ଦିନର ପିଛଲାକୁ ଏତେ ଅଜିକାର ଦାମ ଦେଲୁ ଏତେ” ଭିତ୍ୟାନ । ଏହିରୁପେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ସତ, କିନ୍ତୁ ତାର ମନ ସ୍ବରୂପେଲେ ଚିକି-ପାହାର ଆତକୁ ପଢି ରହୁଛି । ସେ ଜାଣେ ଚିକିଟି ହାତରେ ପଡ଼ିଗଲେ ହାତଟି ଜନମ ପାଇଁ ଯିବ । ସେହିପର ସଂସାରରେ ଆଇ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କର କିନ୍ତୁ ଛଣ୍ଡରଙ୍କଠାରେ ଲୟ ରଖି ଥାଏ । ତାଙ୍କୁ ଶୁଣି ଦେଲେ ସବୁ ଅନର୍ଥ ଘଟିବ ।

ସଂସାର ମଧ୍ୟରେ କାପ କର ଯେ ପାଧନା କର ପାରେ ସେ ଟିକ ବୀରପାଧକ । ବୀରପୁରୁଷ ଯେପରି ମୁଣ୍ଡରେ ବୋଲି ନେଇ ଅନ୍ୟଥାତେ ରୁହିଁ ପାରେ ବୀରପାଧକ ସେହିପର ଏ ସଂସାରର ବୋଲି କାନରେ ଓନ୍ତର ଉଚବାନଙ୍କ ଆତକୁ ଅନାଇ ଥାଏ ।

ବାହିଲ୍ ଯେପରି ଦୁଇ ହାତରେ ଦୁଇରକମ୍ ବାଜା ବଜାଏ ଏବଂ ମୁହଁରେ ଗୀତ ଗାଏ, ହେ ସଂସାର ଜାବ ! ତୁମେମାନେ

ହାତରେ ସମସ୍ତ କର୍ମ କର, କିନ୍ତୁ ମୁହଁରେ ସର୍ବଦା ଛଣ୍ଡରଙ୍କର ନାମ ତୁମର କରିବାକୁ ଭୁଲ ନାହିଁ ।

କୁଳଟା ଯେପରି ଆତ୍ମୀୟ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମନଟି ପଢିଥାଏ ଉପପତ୍ତି ଉପରେ, ସେ କର୍ମ କରୁ କିନ୍ତୁ ସର୍ବଦା ଭାବୁଆସ କେବେ ତା ସଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହେବ । ତୁମେମାନେ ମଧ୍ୟ ସଂସାରର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ କରୁ ମନକୁ ଉଚବାନଙ୍କ ଆତକୁ ପକାଇ ଦେଇଥାଏ ।

କିମ୍ପୁ ଭାବରେ ସଂସାର କବିବା କିପରି ଜାଣ ? ପକୁଅମାରୁ ଯେପରି ପଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଦେହରେ ପଙ୍କ ଲାଗେ ନାହିଁ ।

ତରକର ଯେଉଁପାଖ ଭାବାହୁଁ, ସେହି ଆତି ଝୁକୁପଢ଼େ । ପୁଣି ଯେଉଁ ପାଖ ହାଲୁକା ହୁଏ ସେହି ପାଖ ଉପରକୁ ଉଠି-ଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ମନ ତରକୁ ପର ତାର ଏକ ଦିଗରେ ସଂସାର, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଉଚବାନ । ଯାହାର ସଂସାର, ମାନ, ସମ୍ମୁଖ ଉତ୍ସାଦିର ଭାବ ବେଶି ହୁଏ, ତାର ମନ ଉଚବାନଙ୍କ-ଠାରୁ ଯାଇ ସଂସାର ଅତ୍ରକୁ ଝୁକୁପଢ଼େ । ପୁଣି ଯାହାର ବିବେକ, ବୈଶଗ୍ୟ ଏବଂ ଉଚବତ୍ତକୁର ଭାବ ବେଶି ହୁଏ, ତାହାର ମନ ସଂସାରଠାରୁ ଉଠିଯାଇ ଉଚବାନଙ୍କ ଆତକୁ ଝୁକୁପଢ଼େ ।

ଜଣେ ଦିନଟାଯାକ ଆଶ୍ରମେତକୁ ପାଣି ବୋଲି ଶେଷରେ ଶେତକୁ ଯାଇ ଦେଖେ ଯେ ଟୋପାଏ ପାଣି ଶେତକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ଦୂରରେ କେତେବୁଡାଏ ଶାତ ଥିଲା, ସେହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପାଣିଯାକ ଅନ୍ୟଥାବେ ବାହାର ଯାଇଥିଲା । ସେହିପର ଯେ ବିଷ୍ଣୁବାସନା, ସଂଧା-ରକ ମାନ ସମୁମାଦ ଆତକୁ ମନ ରଖି ପାଧନ କରନ୍ତି, ଅବଶେଷରେ ଦେଖି ପାରିବେ ଯେ ସେହିପର ବାସନାରୂପ ଶାତ ଦେଇ ତାଙ୍କର ସମୁଦ୍ରାୟ ଉପାସନା ବାହାର ଯାଇଥାଏ ।

ବାଳକ ଯେପରି ଶୁଣିରେ ଗୋଟିଏ ହାତ ଦେଇ ହୋଇ ତୁଳିଥାଏ, ଟିକିଏ ରଯୁ କରେ ନାହିଁ । କି

* ନିଜର ପ୍ରାମରୁ ଲଖ୍ୟ କର ।

ମନ ଅଛି ସେହି ଶୁନୁ ଥାତକୁ । ସେ ମନେମନେ ଜାଣେ ଯେ ଶୁନୁ ଶୁତଳାଷଣି ମୁଁ ପଢ଼ିଯିବି, ସଂସାରରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି । ଉବୋନଙ୍କ ଅତକୁ ମନ ରଖି ସମସ୍ତ କର୍ମ କର, କିନ୍ତୁ ମନ ଯେପରି ସବ୍ବଦା ତାଙ୍କ ପାଗରେ ଥାଏ । ତାହାହେଲେ ନିର୍ମପଦରେ ରହିବ ।

ସଂସାରରେ ସୁଖର ଲାଲପାରେ ଅନେକେ ଧର୍ମକର୍ମ କରନ୍ତି, ଇକିଏ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ କିମ୍ବା ମରବାବେଳେ ସେମାନେ ସବୁ ଭୁଲିପାନ୍ତି । ଯେପରି ଶ୍ଵେପଣୀ ଭଲ ଥିଲାବେଳେ ଦିନଯାକ ‘ରଧାକୃଷ୍ଣ’ କହୁଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ତାକୁ ବିଲେଇ ଧରେ, ସେତେବେଳେ ରଧାକୃଷ୍ଣ ଭୁଲିପାଇ କେବେଳେ ଶବ୍ଦ କରୁଥାଏ ।

ପାଣିରେ ନୌକା ଥାଉ କ୍ଷତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ନୌକା ଭିତରେ ଯେପରି ପାଣି ନ ପଶେ । ପାଣି ପଶିଲେ ଭୁତ୍ୟିବ । ପାଧକ ସଂସାରରେ ଥାଉ କ୍ଷତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସାଧକର ମନ ଭିତରେ ଯେପରି ସଂସାରର ଭ୍ରବ ନ ଥାଏ ।

ସଂସାର କିପରି ? ଯେପରି ଅମ୍ବଡା,—ସଥ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ନାହିଁ, କେବଳ ଟାକୁଆ ଥାଉ ଚମଡା । ଶାଇଲେ ଅମ୍ବଶୂଳ ହେବା ହୁଏ ।

ସାଧନର ଅଧିକାରୀ ।

ଯେପରି ଆୟ, ପିଲୁଳ ଭିତ୍ୟାଦି ନିଶ୍ଚାନ୍ତ ଫଳ ଠାକୁରଙ୍କ ଦେବାରେ ଏବଂ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ, କିନ୍ତୁ ଥରେ କାହିଁ ଖୁର୍ଦ୍ଦି ଦାଗ କରଦେଲେ ସେ ଫଳ ଥାଉ ଦେବ-କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗେ ନାହିଁ, ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରିଯାଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତିବା ଉଚିତ ନୁହେ; ସେହିପରି ପବିତ୍ର ଶାନ୍ତିକ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧକମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ-ବାଠକୁ ନେଇଯିବା କରୁଥା କରିବା ଉଚିତ । କାହିଁକି ନା, ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ଵେ-ବୁଦ୍ଧି ଥିବୌ ପ୍ରବେଶ କରି ନାହିଁ । ଥରେ

କେବଳ ପରମାର୍ଥ-ମାର୍ଗକୁ ଦେଖିଯିବା

ମୁଁ ପିଲୁମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଭଲପାଏଁ କାହିଁକି ଜାଣ । ପିଲୁ-ଦିନରେ ସେମାନଙ୍କର ମନ ଶୋଳଣ ଦିଜ ଅଧିନରେ ଥାଏ । କିମେ ଦୁଇଭାଗ ହୋଇ ପଡ଼େ । ବିବାହ କଲେ ଅଫେଣ ଶ୍ରୀ ଉପରକୁ ଚାଲିଯାଏ । କୁଅ ପିଲୁ ହେଲେ ପୁଣି ଚାଲିପଣ ସେମାନଙ୍କ ଉପରକୁ ଯାଏ । ବାଜା ଚାଲିପଣ ବାପ, ମା, ମାନ, ସମ୍ମତ, ବେଶ, ଭୂଷା ଭିତ୍ୟାଦି ଉପରକୁ ଚାଲିଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ପିଲୁକାଳରେ ଉପର ଲାଭ କରିବା ସକାଶେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ସେମାନେ ସହଜରେ ତାଙ୍କୁ ଲାଭ କରିପାରିବେ । ବୃଦ୍ଧମାନଙ୍କର କିନ୍ତୁ ହେବା ବଢ଼ି କଠିନ ।

ସେପରି ଶ୍ଵେପଣୀର ଗଲାରେ ନାଲି ଦାଗ ବୁଲିଗଲେ ସେ ଥାଏ ପଢ଼େ ନାହିଁ, ପିଲୁବେଳେ ଶିଖାଇଲେ ଶାନ୍ତି ପଢ଼େ, ସେପରି ବୁଢ଼ା ହେଲେ ସହଜରେ ଉପରକୁ ଅଭିନ୍ଦନ ମନ ଯାଏ ନାହିଁ । ପିଲୁଦିନରେ ମନୀଷର ମନ ଟିକେକରେ ଝୁରି ହୁଏ ।

ସେରେ ଦୁଃଖରେ ଛାକିଏ ପାଣି ମିଶାଥିଲେ ସହଜରେ ଅନ୍ତିଜାଳ ଦେଇ ଶୀର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାଏ କିନ୍ତୁ ସେରେ ଦୁଃଖରେ ତିନିଷା ପାଣି ମିଶାଥିଲେ ସହଜରେ ଶୀର ହୁଏ ନାହିଁ, ଅନେକ କାଠକୁଠା ପୋଡ଼ି ଜାଳ ଯୋଗାଇବାକୁ ହୁଏ; ତେବେ ହୁଏ । ସେହିରୂପ ବାଳକର ମନରେ ବିଷୟ-ବାସନା ଖୁବ୍ କମ । ଏହିରୂପେ ଟିକିଏକରେ ଉପରକୁ ଅଭିନ୍ଦନ ଯାଏ କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା-ମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଷୟ-ବାସନାନ୍ତି ଜନ୍ମଥାଏ; ସେଥିପାଇଁ ସହଜରେ ସେମାନଙ୍କ ମନ ତାଙ୍କ ଅଭିନ୍ଦନ ଯାଏ ନାହିଁ ।

ସେପରି ଗଜାବାଉଁଶକୁ ଥତ ସହଜରେ ନାଥୁଁରବାକୁ ହୁଏ, ପାକଳ ବାଉଁଶକୁ ନାଥୁଁରବାକୁ ଗଲେ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ସେହିପରି ପିଲୁମାନଙ୍କର ମନକୁ ସହଜରେ ଉପରକୁ ଅଭିନ୍ଦନ ନେଇ-ଯିବା ପାଇଁ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କର ମନ ଉପରକୁ ଅଭିନ୍ଦନ କାର୍ଯ୍ୟବାକୁ ଗଲେ ଶୁଭ ପଳାଇଯାଏ ।

ମନୀଷ ମନ ସୋରଷପୁଟୁଳା ପର । ଘୋରଷପୁଟା ଥରେ ବିଷିଗଲେ ସେପରି ଗୋଟେଇବା କଷ୍ଟକର ହୁଏ, ସେହିପରି ମନୀଷ ମନ ଥରେ ସଂସାରରେ ଖେଳେଇ ପଡ଼ିଲେ,

ପେତେବେଳେ ପୁର କରିବା ବଢ଼ କଠିନ ହୋଇପଡ଼େ । ବାଲକର ମନ ଖେଳାଇ ଯଇ ନ ଥାଏ, ସେଥିଗାଇଁ ସାମାନ୍ୟରେ ପ୍ରିୟ ହୋଇପାଏ । କିନ୍ତୁ ରୂପାମାନଙ୍କର ଖୋଲିଶଣ ମନ ସହାରରେ ବୈଷ୍ଣୋ ହୋଇ ପଢ଼ିଥାଏ । ସହାରରୁ ମନ ଉଠାଇନେଇ ଛାଇରଙ୍କ ଉପରେ ପୁର କରିବା ବଢ଼ କଠିନ ହୋଇପଡ଼େ ।

ବାସନା-ମୂଳ ମନ କିପରି ଜାଣ ? ଯେପରି ଶୃଷ୍ଟିଲୀ ଦିଅ-ସିଲ୍ଲ । ତାହା ଥରେ ଦକ୍ଷିଣେ ଧ୍ୟାନି କିଳି ଉଠେ । କିନ୍ତୁ ଓଦା ହେଲେ ଘରୁସବୁ କାଠି ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ସକା ଜଲେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ସରଳ, ସତ୍ୟନଷ୍ଟ, ନିର୍ମଳସ୍ଵଭବ ଲୋକକୁ ଥରେମାତ୍ର ଉପଦେଶ ଦେଲେ ତାହାର ଛାଇରନୁରାଗ ଉଦୟ ହୁଏ । ବିଷୟାପକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶତ ଶତବାର ଉପଦେଶ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ ।

(କ୍ରମଶଃ)

ଶ୍ରୀ କନ୍ତୁଚନ୍ଦ୍ର ସେନଶୁଷ୍ଠୀ ।

ବିଶମସମସ୍ୟା *

ଏହି ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ଭାବତରେ ଆଧୁନିକଶାତର ସର୍ବ ସମିତିର ଅଭାବ ଥିଲା । ସାଧାରଣଙ୍କୁକେ ସାଧାରଣହାତ ଉଦେଶ୍ୟରେ ସମ୍ବଲିତ ହୋଇ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ନ ଥିଲେ । ସମୟ ଦେଶହିତର କାର୍ଯ୍ୟମାନ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁ-କୂଳ୍ୟରେ ସମ୍ମନ ହେଉଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ସେହି ସେହି ବିଶୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ରାଜ୍ୟର ଦର୍ବାର ସାଧନ ପ୍ରତି ଜାଣନ୍ତୁଥି ଥିଲା । ରାଜା ମୋକାର ନେତ୍ରମୂଳ ଅଧିକାର କର ରହିଥିବାରୁ ମର୍ବପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ଓ ଅନ୍ୟବିଧ ବିଷବରେ ପ୍ରକାମାନେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତକାର ଲୋଡ଼ିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ

କାଳର “ପଞ୍ଚାୟତ୍ର ପ୍ରଥା” ପ୍ରତିକର ସୃଷ୍ଟିଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସାମାଜିକ-କୁରୁତର ବିଶ୍ୱର ଭାର ସ୍ଵହସ୍ତରେ ତୁମ୍ଭଣ କରିଥିଲେ । କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟୁମାନ ରାଜାଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟିଦିଥରେ ପଢ଼ିତ ହେଉଥିଲା । ବିଶ୍ୱଦ ଜ୍ଞାନ ଓ ଧର୍ମର ଆଲୋଚନା ନିମିତ୍ତ ଦେଶୀୟ ନିରାପଦିକାଙ୍କ ସର୍ବପ୍ରତ୍ୟା ଅନ୍ତିମଧ୍ୟ ଶୁଣୀ-ପଣ୍ଡିତମାନୁଷ୍ଠାନ ସମଲଙ୍ଘିତ ଥିଲା । ସେହି ବିଦ୍ୟନ-ମହାସ୍ତରରେ ନାନା ବୁଟପ୍ରଶାସନ ମୀମାର୍ଗିତ ହେଉଥିଲା । ରାଜାଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ସମାଜ, ଧର୍ମ, ଓ ନନ୍ଦ ସେହି ବିଦ୍ୟନମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲା । ସମାଜ ଏକ ପ୍ରାକ୍ତରୁ ଅନ୍ତର ପ୍ରାକ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳିରେ ଆବଦ ଥାଇ ନାହିଁ । ସୁରଧାନ ଦ୍ୱାରା ବିଧବି ହୋଇ ଅନ୍ତର ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜର ଅଭି ସେ ଅବସ୍ଥା ନାହିଁ । ସାମାଜି-ଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କର କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷାର ଉତ୍ସର୍ଜନନ ନିମିତ୍ତ ଦ୍ରିକ୍ଷାମନଙ୍କର ସମ୍ମନିତ ଚେଷ୍ଟାର ଅବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଆଉ ପରମାଣୁପ୍ରେଣୀ ହେବାର କାଳ ନାହିଁ । ସମାଜ ଦେଶର ସକଳପ୍ରକାର କଲାଶର ମୂଳରୁ ଥିଲା । ମୂଳରୁ ଥିଲା ଅନ୍ତର ଓ ଦୂରକ ହେଲେ ତଦୁପର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଗଠନର ସମ୍ବନ୍ଧମାନ ନାହିଁ । ଏଣୁ ସାମାଜିକ ପ୍ରକାର ଆଲୋଚନା ସର୍ବାଦ୍ଵୀ କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଏହି ସ୍ଥଳରୁ ମୁଁ “ସମାଜ” ଏହି ବ୍ୟାପକ ଶବ୍ଦ ପରିଚ୍ୟାର କର “ହିନ୍ଦୁସମାଜ” ଏହି ଶବ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କଲା । କିନ୍ତୁ “ହିନ୍ଦୁ” ଏହି ଶବ୍ଦର ମୌଳିକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଉପ୍ରକାର ମତରେବ ରହିଥିଲା । ତଦପେଣ୍ଠା “ଆର୍ଯ୍ୟସମାଜ” ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଅଧିକତର ସ୍ଵର୍ଗକର ହେବ ହନ୍ତେହ ନାହିଁ । ତଥାପି ହିନ୍ଦୁ ଶବ୍ଦଟି ଦର୍ବାର, ସର୍ବ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରୟୁକ୍ଷ ହେଉ-ଥିବାରୁ ସେହି ଶବ୍ଦଟି ଗ୍ରହଣ କରିବା ସର୍ବତୋରୁବେ ବିଧେୟ ।

ଭାବତର ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଅଭି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ବିଶାଳକାଣ୍ଡ । ନୌତଳ ସାର-ବାହୀ ପକ୍ଷେ ବିଶ୍ୱର କଲେ ସର୍ବଦେଶର, ସର୍ବ-ସୁଗର, ସୁରଥ୍ୟ ଜାତମାନଙ୍କ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ପ୍ରାଚୀନତା ଗୌରବ ସ୍ଥାନରେ କରିବାକୁ ହେବ । ଧର୍ମ ଓ ନନ୍ଦର ପ୍ରତି ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଉପରେ ଅଭି ପ୍ରବଳଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସମ୍ବନ୍ଧର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମାଜ ପେରି ଧର୍ମର ଧର୍ମର ସୁରକ୍ଷିତ ନୁହେ । ଦର୍ବପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ, ଧର୍ମ, ଓ

*ସାର୍ଵତ୍ର-ସମିତିରେ ପଠିବ ।

ସ୍ଵର୍ଗ ସମ୍ମତିଷ୍ଠାନକୁ ଯେଉଁ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ସଙ୍ଗତି ଏବଂ ଯେଉଁ ପମାନକୁ ବୈଦେଶିକମାନେ ତାହାର ସାହିତ୍ୟକ ଜ୍ଞାନର ଅଭ୍ୟାସ ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହୋଇ ଚମଳେତ ହୋଇଥାନ୍ତି; ସେ ସମାଜର ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ ଓ ଅଧୁନକ ଶୋଚନାୟ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତିକ୍ୟକ ସମ୍ମଦ୍ୟବାକ୍ତିର ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ।

ବେଦଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କର ସାମାଜିକ କାବ୍ୟ ନାଟକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଶିଳ୍ପ ସମ୍ମତିଷ୍ଠାନକୁ ପକଳ ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନାତମାନ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଉପରେ ନ୍ୟନାଖକ ପରିମାଣରେ ସ୍ଥିତ ମନତା ବିପ୍ରାର କର ବସିଥାଇଛି । ହିନ୍ଦୁସମାଜ ତାହାଠାରୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ପୃଥିକ୍ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥାନ କର ପାରିବ ନାହିଁ । ପୃଥିକ୍ ହେଲେ ତାହାର ସତ୍ତ୍ଵାବ୍ଦ ରହିବ ନାହିଁ । ଭାବରୁ ସମ୍ମତିଷ୍ଠାନକୁ କାହିଁନିଅ, ସମ୍ମତିଷ୍ଠାନଦ୍ୱାରା ତର୍ତ୍ତା ଲୋପ କରିଦିଅ, ଅଗରେ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଧ୍ୟାପ୍ରାସ୍ତୁତ ହେବ । ହିନ୍ଦୁସମାଜର ପ୍ରସଂଗ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲେ, ଅଲ୍ଲାଖିତ ଭାବରେ ସ୍ଵର୍ଗ ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରସଂଗ ଆସି ସମ୍ମାନରେ ଉପର୍ତ୍ତି ହେବ । ସମଗ୍ର ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଅମ୍ବେମାନେ ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିପାରୁ ଜ୍ଞାନକାଣ୍ଡ ଓ କମ୍ପ୍ୟୁଟାର୍ ଏହି ଦୁଇ ଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନାତମାନ କେହି ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ, କେହି ପରେଷଭାବରେ ଏହି ଶିଳ୍ପ ହିନ୍ଦୁସମାଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ରଖିଥାଇଛି । ଏହି ଦୁଇ ଭାଗର କୌଣସି ଅଂଶ ପ୍ରତି ସାମାନ୍ୟଭାବରେ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ ତାହାର ଅଙ୍ଗହାନ ହେବ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରସଂଗ ଏଠାରେ ଲିଟିବନ୍ କରିବାକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ପ୍ରବନ୍ଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନ ଅବହୁଁ ଷେଷକୁ ଶାନ୍ତ ହେଲୁ ।

ହିନ୍ଦୁସମାଜର ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ ଓ ଫର୍ମିକ ବିକାଶର ନିତ୍ୟାସ ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲିପିବନ୍ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ଧ୍ୟାନକାରୀ ମାତ୍ର । ତାହା କରିବାକୁ ଗଲେ ଭାବରୁ ତୁରିର ତନ୍ଦ୍ୟବସ୍ଥା ବର୍ଣ୍ଣର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାର ନିଷ୍ଠାପନ କରିଛୁ । ତାହା ସମ୍ମାନ୍ୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ । ପ୍ରାଚୀନ ଶ୍ରୀ ରତ୍ନନାରେ ସର୍ବପ୍ରାସାଦରେ ସୁଗବିଭାଗ ପ୍ରତି ଶର୍ଵବାକୁ ହେବ । କାରଣ ତଢାର ବର୍ତ୍ତନାର ଶୀଘ୍ର । ପ୍ରଥମଟଃ ଯେତେବେଳେ ହିନ୍ଦୁ ଅର୍ଯ୍ୟ-

ମାନେ ଆସି ଶତବୀନବାତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ ସେ ହିନ୍ଦୁ ଏବଂ ଅଧୁନାକ ହିନ୍ଦୁଜାତ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶ ପାତାଳ ପାର୍ଥକଷ ବିଦ୍ୟମାନ । ଯେତେବେଳେ ଭାବର ଘୋର ଅଙ୍ଗନ-ଚମ୍ପେ-ଗହୁରରେ ଆଙ୍ଗନ ଥିଲା, ଦିରଶ ଅସବ୍ୟ ଜାତ ପ୍ରକୃତର ଗହୁରରେ ଲୁକୁ ଯିତି ଥିଲେ; ସେତେବେଳେ ଏହି ଭାବର ଉତ୍ତରପ୍ରସ୍ଥିମ ପ୍ରକ୍ରିୟରେ ସର୍ବମଙ୍ଗଳମୟ ବିଧାତାଙ୍କ ଅଦେଶରେ ଏକ ବିବଟି, ତେଜପୂର୍ଣ୍ଣ ବଲଶୂନ୍ତାତ ଆର୍ଦ୍ରାର ହେଲା । ଅବମ୍ୟ ବଳ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଉତ୍ସାହ ଓ ଶକ୍ତି ଧାରଣ କର ସମ୍ମାନରେ ଶତବ୍ଦୟ ବାଧାକିମ୍ବୁ ଅତିକରିମ କର ସେମାନେ ଏକ ଭୁଗ୍ରଣ୍ଟ ଅଧିକାର କର ବସିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସ୍ଵରଣ ସାଂଗ୍ରାମ ଓ ତାହାର ଅବଶ୍ୟମ୍ବାରୀ ପରିଣାମ କେବଳ ଜନ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଜାବନ କର୍ମ-ମୟ ଥିଲା । ନୌରାଣୀ ବା ଶ୍ଵାର କଥାର ସେମାନେ ଜାଣ୍ଟନ ଥିଲେ । ବିପୁଳ ଦର୍ପ ସହିତ ଅନାର୍ଥମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସଂଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତ୍ୟେ ହେଇ ସେମାନଙ୍କୁ କୋଣେକି ଦେଶକୁ ନିଷେଷିତ କର ଦେଇ କିପରି ଶନେଇ ଶନେଇ ଭାବର ନିଷର୍ଗୁଦର ସଙ୍ଗ୍ୟ ଅଧିକାର କରିବେ ଏହି ପ୍ରବଳ ଆକାଶକୁ ସେମାନଙ୍କ ଛୁଦିଯିରେ ଜାତ୍ରତ ଥିଲା, କନ୍ତୁକାହିଁକିମ୍ବୁ ସଦା ବିଚରଣ ନ କର କିମ୍ବା ଚିରଗହିରରେ ଧ୍ୟାନପ୍ରମିତିଲୋଚନରେ ଉପବେଶନ ନ କର ସେମାନେ ଗୋଗୁରଣ, ମୁଗ୍ଧି ଓ ବୁକ୍ଷର୍ଣ୍ଣରେ କ୍ଷାପିତ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଭାବର ପ୍ରାକ୍ତନ ଦଳମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଦେବକ୍ଷଳନ ନ ଥିଲା । ଦଳପତି ଏବଂ ପରିବାରର କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଶ୍ରେଷ୍ଠସ୍ଵରୂପ ପୂଜିତ ହେଉଥିଲା । ଦେବାଳୟ ବା ଦେବଦେବୀଶ୍ଵର ଅନ୍ତିର ନ ଥିଲା; ପ୍ରକୃତର ପୂଜା ଏବଂ ଗୃହସ୍ଥମାନେ ପ୍ରତି ଗୃହରେ ହୋମାଗ୍ରୀ ପ୍ରକ୍ରିୟିତ କର ତଥିରେ ସୁଜୀବ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଦିନ ଦିନ ମଙ୍ଗଳକାମନା କରୁଥିଲେ । ଏହି ମୌଳିକ ହିନ୍ଦୁଜାତର ଗତବିଧି କମଣ୍ଠ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଉନ୍ନତର ଚରମସୀମାରେ ଉପନାତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କାଳବିଶରେ ପୁନଶ୍ଚ ସଙ୍ଗତି ହୋଇ ପ୍ରାତିଗତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଇଛି । ସାରଳ୍ୟ, ସମରନିପୁଣ୍ୟତା ଓ ଦୃଢ଼ତା ଏବଂ ବୈଦିକଯୁଗର ହିନ୍ଦୁନାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷଣ ଥିଲା ।

ପରିବାର ମଧ୍ୟରେ ପିତା ଶାସକ, ବିଶ୍ଵରକ, ଓ ପାଳକ ଅସନରେ ଆସିଲ ହୋଇ ସମାଜରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଆଦିମ ଅର୍ଥାତ୍ତର ଏହି ପ୍ରଥା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଦିମାନ । ଏହି ଯୁଗରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଉତ୍ସବ, ଅନନ୍ତରାଜ୍ୟରେ ଅନନ୍ତ ଗ୍ରହ, ନନ୍ଦି, ତାରା ପ୍ରଭୃତି ସନ୍ଦର୍ଭକ କର କୁଣ୍ଡଳିକା, କରକା, ବୁଝି, ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରଭୃତର ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭବ କରି ଶ୍ୟାମାୟିମାନ ଅନନ୍ତ-କାନନଶ୍ରେଣୀର ଶୋଭାରେ ବିମୁଗ୍ନ ହୋଇ ବସ୍ତ୍ୟ ବଜ୍ରାରତ ନେବରେ, ସେମାନଙ୍କ ଅଭିକୁ ଗୁହ୍ୟଥିଲେ । ସୁତଃ ଉତ୍ସୁପ୍ତ ପ୍ରୋତ୍ସହ ଦେମେନଙ୍କ ଦୁଦୟତ୍ ଉତ୍ତରିତ ହୋଇଥିଲା, ସେ ସବୁ ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୁକ୍ଷବେଦର ଅନୁର୍ଗତ । ଯେହି ଅନନ୍ତମୟାହ ବାଣକର୍ତ୍ତର ପ୍ରତକୃତ ସ୍ଵରୂପ ପ୍ରକୃତର ସମସ୍ତ ଘୋରର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କରି ଅବନତେଷ୍ଟକ ହେଉଥିଲେ । ରାଜ୍ୟବେଦ ଅର୍ଥମାନଙ୍କ ପ୍ରାଥମିକ ସଭ୍ୟତାର ଜ୍ଞାନକୁ ନିର୍ବନ୍ଧନ—ଧର୍ମର ପ୍ରାଥମିକ ତତ୍ତ୍ଵ, ଯେଉଁଠାରୁ ଧର୍ମର ଦ୍ଵିତୀୟ ବିକାଶ ତାହାର୍ଥୀ ଭାଗେବ ପ୍ରତିପାଦିତ କରି-ଅଛି ଓ କୃଷି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଓ ଏକମାତ୍ର ଜୀବିକା-ନିର୍ବାହର ଉପାୟ ବେଳୀ ପରିଣିତ ହେଉଥିଲା । ନାନା ସଂପାଦିକାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ସଞ୍ଚାଦନ କରୁଥିଲେ । ଜ୍ଞାନର ଶୁଦ୍ଧ ବିଭାଗ-ମାନ ଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଆଦିମ ଅନ୍ତାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବିତାତ୍ତତ କର ଦେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ବିପୁଳ ଦର୍ପ ଓ ତେଜି-ସହିତ ଦେମାନଙ୍କ ସହିତ ସାଂଗରେ ପ୍ରଭୃତି ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ନିତ୍ୟ ହୋମପର୍ଯୁଣ ଥିଲେ । ପରିବାରରେ ବହୁବିବାହ, ଭାଲ୍ୟବିବାହ, ଓ ସଜଦାହ ପ୍ରଥାର କଥା ଶୁଣା ନ ଥିଲା ।

ସେହି ମୁଣ୍ଡିମେୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ସବରେ ଦିଶେଷ ଦୂର ଅଞ୍ଚଳର ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ପାର୍ବତୀକାଳ ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ସେମାନେ ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମ୍ବନାର ତରକର୍ମୀ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶ ଲୁଗକର ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ରଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କଲେ, ଏହି ସ୍ଥାନରେ ଏବଂ ଏହି ଯୁତରେ ଦ୍ଵିତୀୟମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ୍ୟତାର ଦର୍ଶପ୍ରତିମ ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା; ମାହିତ୍ୟର ସ୍ଫୁଟି ହେଲା; ଧର୍ମ, ଦେମାନ୍ତ, ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଅର୍ଥକାଳକ ଧର୍ମପ୍ରତିକରେ ନାନା ଦ୍ୱାସବ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସମ୍ମାନ ହେବାରୁ ଧର୍ମ ଗୋଟିଏ ଦଶିଷ୍ଟ ଅକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଶୁଣ, ମୟାଦା, ଓ ବ୍ୟବସାୟରେ ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟମାନଙ୍କର ଜୀବିଯ ବିଭାଗ ପୂର୍ଣ୍ଣତ୍ବରେ ଦର୍ଶିତ ଥିଲା । ସମାଜ ବନ୍ଧନ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନୁଭବ ସ୍ମୃତି କେବଳ ଚର୍ଚାକାରୀ ନ ଥିଲା ।

ଓ ସଭ୍ୟତା ଦ୍ଵିତୀୟ ଅକାର ଧାରଣ କଲା । ଦେବିହିକ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ସହିତ ଅସାଧାରଣ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ମହାଭାରତର ପଟନା ମଧ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକ । ସାମରିକ ଜ୍ଞାନର ଦୁଢ଼ିତା, ଶର୍ଵା, ଅଚିମାନ କୃତମତ ପ୍ରକଳମାତ୍ରାରେ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବ ହୋଇଥିଲା । ମହାଭାରତୀୟ କାଳର କଠିନ ପ୍ରକରିତି, ଦୁର୍ଦମନ୍ୟ ତେଜ ପରେ ରାମାୟଣ କାଳର ଅସାଧାରଣ ନୌତିକ ଉତ୍ସବ ଓ କୋମଳତାର ସମୟ ଉପରୁତ୍ତିତ ହୋଇଥିଲା । ମାନସିକ ଶକ୍ତି ରିତି କିମ ବିକାଶ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେବିହିକ ଦୁଢ଼ିତାର ହ୍ରାସ ଲାଗିଥିବ ହେଲା; ସାମାଜିକ, ଗାର୍ହସ୍ଥୀ, ଓ ଧର୍ମ ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଉତ୍ସବର ପରିବର୍ତ୍ତନା ଏହି ଯୁଗର ପ୍ରଧାନ ନିବର୍ଣ୍ଣନ । ଏହି କାବ୍ୟଯୁଗର ମଧ୍ୟ ପୁଲରେ ଚର୍ବିକାରୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ପ୍ରାଥାନ୍ୟର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୁବ ପରହଦୁଷ୍ଟ ହେଲା । ଦେବିହିକ ଶକ୍ତିର ନ୍ୟାନତା ଓ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରକଳ୍ୟ ଏହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରାଥାନ୍ୟର ଅନ୍ୟତମ ନିବାନ ଅଟେ । ଉତ୍ତର ଅଧ୍ୟେତ୍ବିକ-ତତ୍ତ୍ଵଚିନ୍ତାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନିରତ ଥାଇ, ସଂପାରଯାତ୍ରାର ଉପକରଣ ସପ୍ରଦା ନିମନ୍ତେ କ୍ଷତିୟରେତ୍ତାମାନଙ୍କ ଉପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୁପେ ନିର୍ଭର କରି ରହିଲେ । କ୍ଷତିୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଗୁରୁ ଓ ଉତ୍ତର ଅଦର୍ଶ ସ୍ଵରୂପ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । କାଳବଳେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରତିଭା କ୍ଷତିୟରେ ମୁଁ ସମ୍ମାନ ହେଲା । ଉତ୍ସବଦର ସୃଷ୍ଟି ମୂଳରେ କେବଳ କ୍ଷତିୟରେ ଅନୁକୂଳ୍ୟ ଦିବ୍ୟମାନ । କ୍ଷତିୟରେ ସ୍ଵକାମ୍ପ ପ୍ରଭୁ ବିଶ୍ୱାର କରି ରହିଥିଲେ । ଦେମାନଙ୍କର ଆସ୍ତାମାନ ଓ ଆସ୍ତମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନର ମାଦା ହତ୍ଯିଗ୍ରାସ ହୁଅଥିଲେ । ଦେମାନଙ୍କ ନାନା ବ୍ରାହ୍ମଣମନ୍ଦିକ ନାନା କର୍ତ୍ତ୍ଵପରିଷର ଅବତାରଣା କଲେ, ତହିଁରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମସ୍ତିଷ୍ଟ ଧର୍ମାତ୍ମଦ ନ ଥିଲା । ତାହାର ଫଳ ଏକାବେଳିକେ ଚରମୀମାରେ ପଢ଼ିଥିଲା । କୈଦିକୁମୁଦର ପ୍ରୋତ୍ସହ, ପ୍ରାର୍ଥନା ଓ ଅର୍ଥକାଳକ ଧର୍ମପ୍ରତିକରେ ନାନା ଦ୍ୱାସବ ଓ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସମ୍ମାନ ହେବାରୁ ଧର୍ମ ଗୋଟିଏ ଦଶିଷ୍ଟ ଅକାର ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଶୁଣ, ମୟାଦା, ଓ ବ୍ୟବସାୟରେ ଏବଂ ଦ୍ଵିତୀୟମାନଙ୍କର ଜୀବିଯ ବିଭାଗ ପୂର୍ଣ୍ଣତ୍ବରେ ଦର୍ଶିତ ଥିଲା । ସମାଜ ବନ୍ଧନ ଦ୍ଵିତୀୟ ଅନୁଭବ ସ୍ମୃତି ହେଲା ।

ସୁଲରେ ଏହି କାବ୍ୟପୁଣ୍ୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ଵିତୀୟମାନଙ୍କର ଜାଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଗ୍ରହଣର ଗ୍ରହଣ ସ୍ଵର୍ଗର ହୋଇ ତାହା ଉପରେ ପରବତୀ-କାଳର ସମ୍ବନ୍ଧ ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । କାଳର ପ୍ରତିବନ୍ଦ ଅନୁସାରେ ତତ୍ତ୍ଵଗୁର ମାନବମାନଙ୍କର ଯୁଗୋଧ୍ୟୋଗୀ ସାଧନା ହୋଇଥିଲା । ତହିଁରେ ଭ୍ରାନ୍ତ ଥରେପ କରସାଇ ନ ପାରେ ଓ ତାହା ଠିକ୍ ସମୟେବୀଚିତ୍ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଗରେ ବେଦବିଭାଗ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଅରଣ୍ୟକ, ଓ ଉପନିଷଦରୂପ ମହାଗ୍ରହମାନଙ୍କର ପ୍ରଗ୍ରହ ହୋଇଥିଲା । ଅର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ପୂର୍ବଯୁଗର ଯୋଗୀ କୃଷକବେଶ ଏ ଯୁଗରେ ନ ଥିଲା । ସାମାଜିକ ସାତ ମାତ୍ର ଅତିଥି ଉନ୍ନତ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲା । ଶିଖାବିପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗେ ଶିଖପାତ୍ର ଗୁଣୀ-ଲୋକପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଘୁମ୍ଫୁମ୍ଫରେ ରଜଥ ଶାସିତ ହେଲା । ବିଦେହର ରାଜୀ ଏହି ଯୁଗର ନେତା ଥିଲେ ଏବଂ ତାନା-ଙ୍କର ରଜ୍ୟପାତ୍ର ମହାପାତ୍ର ଶତ୍ରୁଶାଳୀ ପଣ୍ଡିତ ଯାଞ୍ଚବଲ୍ଲଙ୍ଘନ ହ୍ରାସ ସମଳଂବ୍ରତ ଥିଲା । ଏହି ମହାୟା ଉପନିଷଦର ଜନଦାତା ବୋଲି ଜୀବାତ୍ମାର କରିଥିଲେ । ଏହି ଉପନିଷଦମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ଷଦିତ୍ସରଜାମାନଙ୍କର ତୁମ୍ଭଳ ତର୍କଯୁକ୍ତର ପରିଶାମ । ରାଜୀମାନଙ୍କର ମୀମାଂସା ପଢୁଛା ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ଭୂଯୋ-ଦର୍ଶନଶବ୍ଦର ଏହା ପରିଚୟକ ଥିଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ଜାତିଭିଭାଗ ବୈଦିକଯୁଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟପାତ ହୋଇ ଏହି କାବ୍ୟପୁଣ୍ୟରେ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ଏହି ଯୁଗରେ କ୍ଷଦିତ୍ସରଜାମାନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । କ୍ଷଦିତ୍ସ ଚେଷ୍ଟା ଶେଷରେ ଦେଖିଲ ହେଲା । କାବ୍ୟପୁଣ୍ୟରେ ଧର୍ମାନ୍ତର ଅତିରିକ୍ତ ମାତାରେ ଶୀତ ହୋଇ ନାନା ଉତ୍ସବମୟ ଦିନ୍ୟ-କ୍ଷମା ସହିତ ଫଂପୁକ୍ତ ହେଲା । ସମ୍ବନ୍ଧ ରାଜୀମାନେ ବନ୍ଧୁବନ୍ଧୁ ଏକ ଜର ତୁରି ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ତର ପ୍ରମାଣୀ ହେଲେ । ସଙ୍ଗରୁତୁପେ ସେ ସବୁ କରିବାକୁ ଏକ ବିଭାଗର ଲୋକେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପରିବର୍ତ୍ତନା ଓ ଭର୍ତ୍ତା ଅକର୍ଷଣ କରି ମାରିଥିଲେ । ଶତ୍ରୁଭାବରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ପୌରହିତ୍ୟ କିମ୍ବା ହେଲା । କାଳରୁମେ ସମୟରେ ଶିଖାଦାନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଚତୁର୍ବୁନ୍ଦମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନାଶମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମାଜର ସଥେଥୁ ମାଦର ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଥିଲା । ସେମାନେ ଦିନାନ୍ତ ଅବରୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିଲେ । ମାଜର ଏକ ଶିଖୀ ଅଙ୍ଗ ସ୍ଵରୂପ ସମୟ ଧର୍ମ-ଦିନ୍ୟକ୍ଷମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରି ସମାଜର ପୁଣ୍ୟପାଦନ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ମୀକୀ ହାତ ନ ଥିଲା, ବନ୍ଧୁବାହ ନ ଥିଲା,

ଲୁହ କଲେ । ସମରକୁଣଳ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ରହିଦଣ୍ୟ ଧାରଣ କରି ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟର କର୍ତ୍ତା ହୋଇ ବିବର ନାନା ଆଚମରହାରା ପରବେଶୀତ ହେଲେ । ସାଧାରଣ ଅଣିମିତ୍ତ ଦୁର୍ବଳପରକୁତର ଲୋକମାନେ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ଵିମେ ପଥକ ବୋଲି ମନେ କଲେ । ଏହି ରାଜଣଶ୍ରୀ ଓ ପୌରହିତ୍ୟଶ୍ରୀ ସାଧା-ରଣଠାରୁ ପୁଅକ୍ ହୋଇ ଦ୍ଵିମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷଦିତ୍ସମାଧାରଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ବିଭାଗର କନ୍ୟାମାନେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ଫିମେ । ଏହି ବିଭିନ୍ନତା ବଢାଇ ଦେଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସ୍ଵାର୍ଥପର ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରତିଭା ଉତ୍ସମ୍ମେଲ୍ୟାର ଦ୍ଵାରା ଆଛନ୍ତି କରି ଏବଂ ଏହି ଜାତିଭିଭାଗ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକିରଣ କରି ଏବଂ ଏହି ପରିଶାମରତା ଉପରେ ଶତହସ୍ତ୍ର । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କଠାରେ ଏହି ସ୍ଵାର୍ଥପରତା ଓ କାପଟ୍ୟର ଦୋଷା-ରେ କରିବା ଅପଣାତ । ସର୍ବଦା ସବଳ ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଆଧ୍ୟତ୍ମିକ ଦ୍ସାର କରିଥାଏ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ ଦ୍ସଳର ପରି ଦିକଟରେ ଅବନମନସ୍ତର ହୋଇଥାଏ । ଏଣୁ ଶାଶ୍ଵାରିକ ଓ ମାନସିକ ଉନ୍ନତର ଚରମ୍ୟାମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କ୍ଷଦିତ୍ସମାନେ ଅନ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ସାଧାରଣକ ଉପରେ ପ୍ରତିହିସିରାର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଜାତିଭିଭାଗ କାବ୍ୟପୁଣ୍ୟରେ କୌଣସିଏକାର ଅନ୍ତର୍ଜାଲକ ନ ଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷଦିତ୍ସ, ବୈଶ୍ୟମାନେ ଆପଣାକୁ ଏକ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତର ଅଂଶ ବୋଲି ମନେ କରି ସର୍ବଦା ଏକପ୍ରାଣରେ ଭାବିତର ଜାତ୍ୟାତ୍ମା ରାଜୀ କରିଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ପାର୍ଥକ୍ୟ କ୍ରମେ ବିପୁତ ହୋଇଯିବାରୁ ବୈଶ୍ୟମାନେ ଶୁଦ୍ଧମୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠିଷ୍ଠ ହୋଇଗଲେ । ରଜ୍ୟପାତ୍ରଜୀନରତାର କେନ୍ଦ୍ରପୁନି ଥିଲା । ତଦ୍ୱାରା କ୍ଷମାକ୍ଷମ ପାରିଦିବମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଶତ୍ରୁଶାଳୀ ଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସଂସାରତମ ପରତ୍ୟାଗ କରି ଧର୍ମପାରଶେଷର ବହିର୍ଭାଗରେ ଅବସ୍ଥାନ କର ସୁରକ୍ଷାମାନଙ୍କ ଶିଖଦାନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଚତୁର୍ବୁନ୍ଦମର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନାଶମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମାଜର ସଥେଥୁ ମାଦର ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଥିଲା । ସେମାନେ ଦିନାନ୍ତ ଅବରୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିଲେ । ସମାଜର ଏକ ଶିଖୀ ଅଙ୍ଗ ସ୍ଵରୂପ ସମୟ ଧର୍ମ-ଦିନ୍ୟକ୍ଷମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରି ସମାଜର ପୁଣ୍ୟପାଦନ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ମୀକୀ ହାତ ନ ଥିଲା, ବନ୍ଧୁବାହ ନ ଥିଲା,

କେବଳ ସୁନ୍ଦର ପରେବାର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଲିତ ଥିଲା ; ଏ-
ପକାର ବନ୍ଧୁବିବାହ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଜଗନ୍ନରେ, ଆଲେକକାଣ୍ଡର
ଡିମ୍ବିସ୍ୟୁସ ଟଲୋମେର ସେଲଭକସଙ୍କପର ଲୋକମାନ-
ଜୀବରେ ପ୍ରତିଲିତ ଥିଲା । ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନସ୍ତୁତରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ବନ୍ଧୁବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧର ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଯୀର ବନ୍ଧୁବିବାହ
ଦ୍ୱାରା ଓ ନିନ୍ଦିତ ଥିଲା ।

ବୃଜୟ ସୁଗା ଜୀନବିଜାଣର ସୁତା । ଏହି ସୁତା ହିନ୍ଦୁ ଅର୍ଯ୍ୟ-
ମାନଙ୍କର ତେଜୋମୟ ସୁତା । ଏହି ସୁତାରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ
ହିମାଳୟତାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କୁମାରିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଷିପ୍ତ ହୋଇ
ସ୍ଵକ୍ୟ ପ୍ରଭା ଓ ପ୍ରତିଭା ବିପ୍ରାବ କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ସର୍ବତାର
ସ୍ଵଦ ଭାରତର ସକଳ ଅଂଶ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ଅଛୁତ
ବଳ ଦର୍ଶରେ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣ ଅନାର୍ଥକାଳ ଓ ରଜ୍ୟକୁ ଅନୁଭବକାଳ
ମଧ୍ୟରେ କରିଥିବା କରି ରଖିଲେ । ଏହି ସୁତାର ସାହୁତ୍ୟରେ
ସେହି ସୁତାର ଜ୍ଞାନ ପ୍ରତିଭା ତତ୍ତ୍ଵାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଗଣ୍ଠି,
ଜ୍ୟୋତିଷ, ବ୍ୟାକରଣ, ଛନ୍ଦ ଉତ୍ସାହ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ଏକା-
ବେଳକେ ସମ୍ମନକ ଭାବରେ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା । ସର୍ବା-
ପର ପାଞ୍ଚ୍ୟଦଶନ ହିନ୍ଦୁ ମାନସିକ ଶକ୍ତିର ଭାବାନ୍ତି ନିରଣ୍ଯକ
ପ୍ରବାନ କର ଏହି ସୁତାର ମାହାମ୍ୟ କାର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଛି ।
ଏହି ସୁତାରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ସମସ୍ତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପିତ
ଆକାରରେ ପରିଣତ କର ସୂର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରଗ୍ରହ କଲେ ।
ନାନାସୂର୍ଯ୍ୟମାନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇ ସୁତାର ମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା
ବିଜୟରେ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସୁତାରେ ଅର୍ଯ୍ୟ-
ଦର୍ଯ୍ୟତା ହିତ ଗ୍ରୀକର୍ଯ୍ୟତାର ମିଶନ ହୋଇଥିଲା । ହିନ୍ଦୁ-
ପୃଷ୍ଠର ସମସ୍ତ କିମ୍ବାକଳାପ ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ବିଦ୍ୱାନ ହେଲା, ଜ୍ଞାତବିଭାଗ ପୂର୍ବାପେଶା ଦୃଢ଼ତର ହେବାକୁ
ଲୁଚିଲା । ଦଶଶହ୍ୟର ବିଧ ପୂର୍ଣ୍ଣମାଦାରେ ସମାଜକୁ ଅବଦି
କର ରଖିଥିଲା । ଅତି ପବିତ୍ର ଓ ବିଶ୍ଵା ଭାବରେ ହିନ୍ଦୁଶ୍ଵର
ଏହି ଦଶବିଧ ସହ୍ୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମହାଶାନ୍ତିରେ
କାଳଯାପନ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହା
ପ୍ରାଣଶୂନ୍ୟ ହୋଇ କେବଳଶୂନ୍ୟ ନରସ ରାତ ମାତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟ-
ବସିଥିବେ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସହ୍ୟର ମୂଲରେ
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ନାତ ନିନ୍ଦିତ ଥାଇ ତାହା ହିମସାମାଜର ନୈତିକ
ଉତ୍ସର୍ଗ ପ୍ରମାଣ ଦେଇଥିଲା । ସତ୍ତବଦର୍ଶନର ପ୍ରଗ୍ରହ ଯେଉଁ

ସୁତା କରିପାରେ ତାହାକୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଉନ୍ନତ ସୁତା ଥିଲା
କଣ କୁହାଯିବ । ଏହି ସୁତାରେ ଗୌତମଙ୍କର ନିର୍ବାଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର
ପ୍ରଣୀତ ହୋଇ ତରଣକ୍ରିୟାର ଜ୍ଞାନବଣ କରିଥିଲା । ଯେଉଁ
ଅନୁତମ୍ୟ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଗୌତମର ପରମ୍ପରକ,
ତାହା ଏହି ସୁତାର ଫଳ । ଏହି ସୁତାରେ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମ-
ସ୍ଵର୍ଗ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଧବିକ ହୋଇ ସମାଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ-
ଜୀବନକାରୁ ରଖା କରିଥିଲା । ଏହି ଉତ୍ସର୍ଗଜମ୍ବୁର ଅବସାନ
କାଳରେ ଗୌତମ ବୃଦ୍ଧକୁ ପ୍ରାଦୂର୍ବାବ । ଜ୍ଞାନବିଭାଗ ଓ
ବୈଦିକ କିମ୍ବାକଳାପରେ ନିମ୍ନସ୍ତର ହିନ୍ଦୁମାନେ ପ୍ରପାଦିତ
ହୋଇ ଅବସନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ମହାପ୍ରାଣୀ
ବୁଦ୍ଧ ତାହାଙ୍କର ସାମ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତଃସାକାଦ ନାତ ପ୍ରଗ୍ରହ କରି
ପୂର୍ବର କଠୋରତାକୁ ଲକ୍ଷିତ ଶିଥିଲ କଲେ । ଦଳକୁ ଦଳ
ତାହାଙ୍କର ଶିତଳଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟାରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏ ସ୍ତରୁର
ସୁତାନ୍ତର ଓ ବୃଦ୍ଧବର ସ୍ଵଦାତାତ ହେଲା ।

ରତ୍ନର୍ଥ ବା ଗୌତମସୁତା ହିନ୍ଦୁସମାଜର ସୁତାନ୍ତର ସ୍ଥାପନ
କଲା । ତତ୍କାଳରେ ଗ୍ରାହିଣ ପ୍ରାଣକ୍ଷୟ ଓ ପ୍ରତିଲିତ ହିନ୍ଦୁ-
ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରଭା ବିକାଶ ହୋଇ ଥିଲା
ଜ୍ଞାନ କରିଥିଲା । “ଅହଂସା ପରମଧର୍ମ” ସର୍ବକ ପ୍ରଚ୍ଛରିତ
ହୋଇ ବୈଦିକ ଯାଗଯଜ୍ଞ ବଳ ପ୍ରବାନରୁ ସାଧାରଣଙ୍କ
ଚିତ୍ରକୁ ବିଚିତ୍ର କରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଅସାଧାରଣ
ଶାନ୍ତିମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରଭାବରେ ବନ୍ଧୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ଓ ବୌଦ୍ଧ-
ଧର୍ମ ପ୍ରବଳଭାବରେ ଅଗ୍ରକ ଓ ଅନୁକ୍ତ ଭୁଲ୍ୟ କଲି ଆସି
ଥିଲେ । ଦ୍ୱେଷ, ଦ୍ୱିଷ୍ଟା, କ୍ଷୋଧ, ଓ ଶାକ୍ତମାତ୍ରର ଭଲେମାତ୍ର
ପ୍ରତ୍ୟେ ନ ଥିଲା । ଏ ସୁତାରେ ବୈଦେଶିକ ଅନ୍ତମଶରୀରେ ହିନ୍ଦୁ-
ମାନେ ବ୍ୟସ ଥିଲେ, ମହାରାଜ ଅଶୋକ ଏ ସୁତାର ନେତା
ଥିଲେ, ଏବଂ ମରଧ ତାହାଙ୍କର ଲୁକାପ୍ରାଳ ଥିଲା ।

ପଞ୍ଚମ ବା ପୌରଣିକସୁତାରେ ଅର୍ଯ୍ୟପ୍ରଭାବର ପରକାଷ୍ଟ
ସନ୍ଦର୍ଭ କର ଆମ୍ବେମାନେ ଚମଲୁତ ହୋଇଥିଲୁଁ । ଏହି
କାଳରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଧର୍ମର ବିକାଶ ଚରମସୀମାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ
ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବୂଦ୍ଧତାହିତ୍ୟ ଯେଉଁ ଅମ୍ବୁଲ୍ୟ ରହିବା
ଅଳ୍ପକୃତ ହୋଇ ବିଧବଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲୁଁ, ତାହା
ସୁତାର ଫଳ । ରାଜ୍ଞୀ ବିକିମାଦିତ୍ୟ ଏ ସୁତାର ପଢି

କାହାଙ୍କର ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଗୟ ବିଦ୍ୱାନଙ୍କ ସର୍ବର ଅଦର୍ଶ ଥାଲୁ । ବିଦ୍ୱାନ୍ ମନ୍ତ୍ରଲୀଙ୍କର ଏତାଦୁଃଖ ପୁଷ୍ପପୋଷକ ଓ ଉତ୍ସାହଦାତା ଜଗତରେ ବିରଳ । ଏହି ଯୁଗରେ ନାଲନ୍ଦା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରକଷ୍ଟା ଏହି ଯୁଗରେ ଶିଳାଦିତ୍ୟଙ୍କର ଦାନ ଶୌଣ୍ଡଳର ପରିଚୟ । ଏହି ଯୁଗରେ ଅମର କବି କାଳିମାସ, କୋଣଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରଣେତା ଅମରପତ୍ର, ରହାବଳୀ ପ୍ରଣେତା ଭାରବାବୀ, ଦଶକୁମାର ଚରତ ପ୍ରଣେତା ଦଶୀ, କାଦମ୍ବପ୍ରଣେତା ବାଣରଙ୍କୁ, ବାଦବଦର୍ଵାର ପ୍ରଣେତା ସୁରକ୍ଷୁ ପ୍ରତ୍ରିତ ଅପାମାନ୍ୟ ଶଳ୍ଳିଟାଳୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଏବଂ ରବବୁଢ଼, ବରହମିହିର, ଆର୍ଯ୍ୟରଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ରିତ ମନ୍ଦୀମାନେ ପ୍ରାଦୂର୍ବୁଢ଼ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଯୁଗରେ ସମସ୍ତ ପୁରୁଣମାନ ରଚିତ ହୋଇ, ସମସ୍ତ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନ ରଚିତ ହୋଇ, ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ସୁମାନର ପ୍ରକଷ୍ଟ ପ୍ରାଦାନ କରିଥିଲା / ପୁରୁଣମାନ, ସୁମାନ, ସାଧାରଣ, ପରିଦ ନାର୍ତ୍ତ୍ସ୍ଵଧର୍ମ, ବିଶ୍ଵକ ସାମାଜିକ ସାନ୍ତ୍ଵନାର ଉତ୍ସାହର୍ତ୍ତା ପ୍ରବର୍ଣ୍ଣନ କରିଥିଲେ । ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କଠିନ ସ୍ଵର୍ଗମାନଙ୍କୁ ଏହା ସମ୍ଭରମୟ ପୁରୁଣମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୋମଳ ଓ ସରସ କର ଦେଇଥିଲା । ବୈଦିକଯୁଗର ଯାଗ, ଯଜ୍ଞ, ହୋମ ବଳଦାନର ଅବସାନ ହେଲା, ଏହି ଯୁଗୀ ପୌତଳିକପୁଙ୍କୀ ଯୁଗ, ଦେବମନ୍ଦର ଓ ବେବପୁଙ୍କୀର ପ୍ରଭାବ ଚର୍ବିକରେ ଅନୁଭୂତ ହେଲା, ଯର୍ଥ୍ୟାବା ଧର୍ମର ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ପ୍ରଗ୍ରହିତ ହେଲା । ବୃଦ୍ଧା, ବିଷ୍ଣୁ ଶିବଙ୍କର ଅରଧନା, ଓ ଧର୍ମଶେଷର ଆରିର୍ବ ହେଲା; ପୁଙ୍କା, ଆଶ୍ଵଧନା, ବୃତ୍ତାନ୍ତଶ୍ଶାନ, ଉତ୍ପାଦନାନ, ପୁରୁଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ଜୀବନ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନଅଙ୍ଗ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ହେଲା, ବାଲଧିକାର୍ତ୍ତ ଓ ସଂଦାହ ପ୍ରଥା ଗ୍ରୁଗୋଚର ହେଲା । ରାଜଦ୍ୱାରରେ ଦଶ୍ୱବିଧାନ ଜାତିର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନୁୟାରେ କରିଛେଲା; ରାଜନୈତିକ ଜନନର ଧ୍ୟାପ୍ସାଧନ ହେବାରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଶଣ୍ଟିକଣ୍ଟ୍ର ହୋଇଗଲା, ଏହି ଯୁଗରେ ଆର୍ୟପ୍ରତିଭାର କ୍ରମିକ ଅବସାନ ହେଲା, ରାଜନୈତିକ ଓ ବୈଦିକଶକ୍ତିର ପୂର୍ଣ୍ଣବିକାଶ ପରେ ଅପା-

ମାନ୍ୟକଣକୁ ରହାଶ ଏବଂ ଅକୟାତ୍ ଦୁହଁଙ୍କର ଭାବରେ ଭାବନ ଭାବନ କଲା, ତଦନନ୍ତର କ୍ଷେତ୍ର କାଳ ଅଞ୍ଚାନାନ୍ଦିକାର—କୌଣସିପ୍ରକାର ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ସମ୍ବଦ ପରେ ଫପଦ, ଆଲୋକ ପରେ ଅନ୍ଧକାର—ପୁନର୍ଶୁ ଚକ୍ର-

ବଢ଼ ସମ୍ବଦ, ସୁଖ, ଓ ଅଲୋକର ପାଳି । ଏହି ମନ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହି ଅନ୍ଧକାର ଗହର୍ଭ ଧରାଇ ରାଜପୁତ୍ରଜାତିର ଦିଦ୍ଧତି । ଏଥରେ ବିଶ୍ଵମୁନ୍ଦାଙ୍କର ଉଦେଶ୍ୟପାଦନ । ଭାବତଭାବେ ରବ ଅସ୍ତ୍ରମିତ ହେବା ସମୟରେ, ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ଵିପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲୁପ୍ତ ହେବା ସମୟରେ ଏକ ପ୍ରବଳ, ମହାତେଜିକୀ ଜାତର ଅଭ୍ୟତ୍ତାନ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଅଜି ଦ୍ଵିମୁଖ୍ୟର ମହିତ ନ ଥାନ୍ତା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଆର୍ୟଧର୍ମରେ ଏହି ରାଜପୁତ୍ରଜାତି, ଓ ଦାନିଶାତ୍ୟରେ ମରଷ୍ଟାଜାତି ଆର୍ୟଗୋବିବରପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

କିମଣଃ ଭାବତର ରାଜନୈତିକ ଅଧ୍ୟପତନ ହେଲା, ବୈଦେଶିକମାନେ କ୍ରମେ ଆଧି ଭାବତ ଅଧିକାର କରି ବିଷିଲେ । ବୈଦେଶିକ ଶାସନରେ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମର ନାନା ବିଶ୍ଵାଳା ଜାତ ହେଲା । ସମାଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତନର ସ୍ଵଧ୍ୟାତ ହେଲା । ବିଧାତାଙ୍କ ନିସ୍ମମ ସମସ୍ତଙ୍କ କର୍ମଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରାଚୀନ ଆର୍ୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏହି ନିସ୍ରଗ ଘୁମର ଭାବତଭାବ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି, ଭାବତର ଆଦିମ-ବାସିମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସୁଦ୍ଧିତ କର ଅରଣ୍ୟ ଓ ପରିତମୟ ପ୍ରଦେଶକୁ ବିତାଦିତ କରିଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ସାଧିନତା ଅପହରଣ କରିଥିଲେ, ସେହି ଆର୍ୟଜାତିର ଯେ କାଳକିମେ ଏହି ଦଶା ଭୋଗ ନ ହେବ, ଏହା କିଏ ଅସ୍ତ୍ରିକାର କରିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରବଳ ଜାତର ଅଭ୍ୟତ୍ତାନ ଓ ପତନ ଅନିର୍ବାର୍ଯ୍ୟ । ପତନରୁ ପୁନରଭୂତ୍ୟାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟକର ।

ଦ୍ଵିମୁଖମାଜ ନାନା ବାଧାବିଷ୍ଟ ଅତିକ୍ରମ କରି, ନାନା ଆପାତ ପ୍ରତିବାଦର ଅନ୍ଧକାର ସହ୍ୟ କରି, ସ୍ଵାମୀଜିତୋରତା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରକ୍ଷା କର ପାରିଥିଲା, ତାହା ତା ଆପରେ କମ ଶ୍ରାଵାର ବିଷୟ ନିହେ ।

ଉପରେକ୍ତ ପାଞ୍ଚମ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ଵିମୁଖମାଜ, ଦ୍ଵିମୁଖଧର୍ମ ଓ ଦ୍ଵିମୁଖଭ୍ୟତାର ଦ୍ଵିମୁଖକାଶ ରକ୍ଷଣ କରିବା ସିଦ୍ଧବସ୍ତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟ । ମୋପର ବନ୍ଧୁର ଏଥରେ ଦ୍ଵିମୁଖଶପ କରିବା ଅଭିମୃଣ୍ୟକାଶତା ଛାଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନିହେ । ଯାହାହେଉ ପୌର୍ଣ୍ଣବିକୁଣ୍ଠର ଅବସାନ ସମୟରେ, ଦ୍ଵିମୁଖମାଜ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା

ଧାରଣ କରିଥିଲୁ ତାହା କୌଣସି ଜାତିବିଶେଷ, ସମ୍ବ୍ରଦାସ୍ତବିଶେଷ, ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ନୁହେ ବା ମେଥ୍ ପ୍ରତି ସେମାନେ କେହି ଦାୟୀ ନୁହେନ୍ତି । ଏହା ସାମାଜିକ ଅଗ୍ରାଚ ପ୍ରତିବାଚର ଫଳ । ଯୁଗର କିମ୍ବା ଯୁଗମାଧନରେ ବ୍ୟାପୁଛି ଥାଏ । ଅଳ୍ପିତଭାବରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଯେଉଁ କିମ୍ବା ହେବାର ଥାଏ ତାହାର ଜତ ଅଳ୍ପିତଭାବରେ ଥାଗରୁ କିମେ କିମେ ସାଧନ ହେଉଥାଏ, ତହିଁରେ ବାଧା ଦେବା ତତ୍ୟୁତ୍ତା ଲୋକଙ୍କର ସମତାତତ । ହିନ୍ଦୁସମାଜ କିମେ ବିକିଶିତ ହୋଇ ଉଚତମ ଆସନରେ ଅସୀନ ଥିଲା ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

(୧) ଜାତିବିଭାଗ, (୨) ପୂର୍ବକନ୍ଦରେ ବିଦ୍ୟାସ, (୩) ବାଲ୍-ବିବାହ, (୪) ବିଧାବିବାହ, (୫) ସମ୍ବୁଦ୍ଧ୍ୟାଦୀର ଅକରଣୀୟତା, (୬) ଦେବଦେବୀପୂଜା, (୭) ଗଣିତକ ଫଳତ ଜ୍ୟୋତିଷରେ ବିଦ୍ୟାସ ଓ ତତ୍ୟୁତ୍ତାରେ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକଳା-ପର ନିର୍ଦ୍ଦାରଣ, (୮) ଦଶିଧ୍ୟାସ୍ତାର, (୯) ଶର୍ଣ୍ଣଦୋଷ, (୧୦) ଶାଦ୍ୟାଶ୍ୟାଦ୍ୟର ବିଚର, (୧୧) ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀରେ ବିବାହ ଅକରଣୀୟତା, (୧୨) ନାନା ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତକ କିମ୍ବା-କମ୍ପୁର ଅନୁଷ୍ଠାନ, (୧୩) ନାଶମାନଙ୍କର ଅବରୋଧପ୍ରଥା-ପ୍ରତି କେତେ ପ୍ରଧାନ ବିଷୟକୁ ଅବଳମ୍ବନ କର ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଅତି କଠୋର ନିଯମବଦ୍ଧଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥାଏ ।

ଏଥରୁ ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ସମାଜ ବା ବ୍ୟକ୍ତି-ବିଶେଷ ଅବହେଲା ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ତାହାର କଠୋର ଶାସ୍ତ୍ରିଧାନ କରିଥାଏ । ନାନା ଦୁରବସ୍ତ୍ରା ସହ୍ୟ କରି ସୁକ୍ତା, ନାନା ବିଦ୍ୟୁତ ପରିହାସ ପ୍ରତି ଭୁଲେପ ନ କରି, ଏମନ୍ତ କି ଜନପୁଦାଦାତ ଅବଲୁଳାକ୍ରମେ ସହ୍ୟ କରି ସୁକ୍ତା, ସେ ତାହାର ଏହି କଠୋର ବିଧାନର ଲେଖନାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରୁ ଅଗ୍ରପର ନୁହେ । ଏହା ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରୁ ହେବା ଦୁଇସମାଜ ପରିକାରି ଏତେ ହୃଦ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ହେଲେ କଥା ଦେବ କଠୋର ଶାସନ ତତ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା ପରିଣାମରେ ମଙ୍ଗଳକନକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆପାତତଃ ବିଷ୍ଣୁକାର ପ୍ରତ୍ୟୁଷମାନ

ହେବା ପାଶୁକ୍ଷିଣ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ମନୋର ଅଧୁନ୍ତକ ଯୁଗର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଅସି ଉପରୁତ ହୋଇଥାଏ । ବୈଦେଶିକଶାସକ ଓ ସଭ୍ୟତାର ମୋହରେ ଅଧୁନ୍ତକୁମାନେ ଅନ୍ତିମ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ସେହି କଠୋର ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଧୀନ ହେବାରୁ ଆଉ ସେତେ ଅଧୁନ୍ତକ ଯୁଗକମାନଙ୍କର ଆସ୍ତା ନାହିଁ । ଭାବର ଏକ-ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ସଂସ୍କାରପାଦନ ନିମନ୍ତେ ବିଶ୍ଵ ଭଦ୍ରମ ଲାଗିଥାଏ । ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀ, ଦେଶର ମାତୃଭାଷ୍ୟମୂଳେଖକେ ଏହି ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୁତ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ କାହିଁ, ସେହି ଗ୍ରୈଟରେବେ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ତତ୍ୟପ୍ରତ ଭୁଲେପ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀ ସାଧାରଣ ଅଣିଷ୍ଟିତଦଳଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତହାର ଶାତି ଓ ନାତି ପ୍ରତି ଯେତିକି ଅନାସ୍ତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କର ବିଦ୍ୟୁତ କରୁଥାଏ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ପରିମାଣରେ ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆନ୍ତରିକ ଦୃଷ୍ଟିପାଦନ କରୁଥାଏ ।

ସେ ଯାହାହେଉ ଅଧୁନ୍ତକ ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀଙ୍କର ସମାଜ ପ୍ରତି, ସାମାଜିକ ଚିନ୍ତନରୁ ନିଯମ ପ୍ରତ ଅଭିରତ ମାତ୍ରରେ ଅନାସ୍ତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ନିତାନ୍ତ ଯୋଗର ବିଷୟ । ଏପ୍ରକାର ତାଙ୍କିମ୍ବା ପ୍ରଦର୍ଶନକରିବା କେବେହେଁ ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀଙ୍କର ଗାୟିର୍ୟ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସମାଜର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଭିନ୍ୟାବୀ, ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ହେବା ମାଦକେ ଯେ ତତ୍ୟକାଳକ ଫଳ ସାଧନ ହେବ ତାହା ନୁହେଁ । ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଳ୍ପିତ ଭାବରେ ହୋଇଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ସମାଜପ୍ରତି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କିମେ କିମେ ଉନ୍ନତତର ସୀମାଅତ୍ମକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ, ଯେତେ-ବେଳେ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଦୂଦିଷ୍ଟ ଓ ମନ ମାଜିତ ହେଉଥାଏ, କମଣ୍ଡ ଅଳ୍ପିତ ଭାବରେ ସାମାଜିକ କୁପ୍ରାତା-ମାନ ଦୂରତ୍ବ ହୋଇ କେଉଁଆହେ ଗୁଲିଯାଏ, ତାହାର ସହି ମିଳେ ନାହିଁ । ଏଥିପ୍ରାତି ସମାଜ ଉପରେ ପଦାଦାତ କରି ତାହା ପରିଚ୍ୟାଗ କରିବା ବାଞ୍ଚିନାୟ ନୁହେଁ । ତତ୍ୟକାଳ ସମାଜ ଦୂଜଳ ହୋଇଯାଏ, ଏବଂ ନବ୍ୟଦଳ ଗନ୍ଧନ-ମାନେ ସମାଜର ଭକ୍ତି ଓ ବିଦ୍ୟା ଅକର୍ଷଣ କର୍ମ ନାହିଁ ।

ହମାଜ ସମ୍ବୂରକମାନେ ବକୁଳା ମଞ୍ଚରୁ ଯେଉଁ ବକୁଳା-
ମାନ୍ଦ ହମାଜର ଦ୍ଵିନ୍ତ ଉଦେଶ୍ୟରେ ତାଳ ଦେଉଅଛନ୍ତି,
ଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ଅତକ୍ରିତ ଭାବରେ ହମାଜର ଘୋର
ଅନୁଷ୍ଠାନିକ କରିଅଛନ୍ତି । ଦ୍ଵାରା ନିମ୍ନଶେଣୀ ହମାଜପୁ
ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କିମେ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ନେଟିରେ ଦେଖୁ
ଅଛନ୍ତି, ଦେଖି ଗୁହଁ ମୁହଁ ଫେରଇ ଦେଉଅଛନ୍ତି, କିମଣଃ
ସେହିପର ଭାବରେ ପାର୍ଥକ୍ୟର ମାଦା ବସୁତ ହୋଇ ସେମାଜ
ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦ୍ଵାରା ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ସମାଜ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିକାର
କରୁ ନାହିଁ । ନେତୃମାନୀୟମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାହାର ବିଦ୍ୟାଏ ଓ
ଭକ୍ତି କିମେ ଉଡ଼ି ଯାଉଅଛି ।

ଆମ୍ବେମାନେ ପର୍ବତୀର ମନୁଷ୍ୟର ମନ୍ତ୍ରେ ପୂର୍ବପୁରୁଷ-
ମାନଙ୍କଠାରେ ରଣୀ । ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଶଶରରୁ ଆମ୍ବ-
ମାନଙ୍କର ଶଶର, ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନରୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର
ଜ୍ଞାନ, ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ବୁଢ଼ିରୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ବୁଢ଼ି,
ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟାରୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟା; ତେବେ
କି ପାହସରେ, କି ଉଚ୍ଚପାରେ, କି ଅର୍ପିଯାରେ ପୂର୍ବପୁରୁଷ-
ମାନଙ୍କର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବର୍ଷର ପରିଶମୋପାଳିତ ଜ୍ଞାନଶାସ୍ତ୍ର
ପୁଣ୍ଡିକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପୋପାଢି ଦେଇଁ । ଆମ୍ବେମାନେ କି
ଏହି ନୃତ୍ୟ ବିଦ୍ୟଶାସି କରିଅଛୁଁ । ଯାହାର ବଳରେ
ଦୃଶ୍ୟ, ଅଳ୍ପିରସ, ଯମ, ଦୃଷ୍ଟି, ଶାତାତପ, ବରିଷ୍ଟ, ମନୁ
ପ୍ରଭୃତି ରୁଷିବାକ୍ୟ ସକଳ ଅବହେଲା କରିବାରେ ତପ୍ତ !
ଶିଳ୍ପ, ବିଜ୍ଞାନ, କାର୍ଯ୍ୟ, ନାଟକ, ରଧାୟନ, ଜ୍ୟୋତିଷ,
ବାକରଣ ଛନ୍ଦ, ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପ୍ରଦ୍ୟରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଣୀତ, ଆମ୍ବ-
ମାନ୍ଦରେ ଏହି କିନ୍ତୁ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠପଦର୍ଶନ କରି
ଅବଶ୍ରାନ୍ତ କରିବାରେ ତପ୍ତ ! ଆମ୍ବମାନଙ୍କଠାରୁ ଅପେକ୍ଷା-
କୃତ ଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି କିନ୍ତୁ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି
ଆମ୍ବେମାନେ ତାହା ମହାମୟ ବୋଲି ପ୍ରଦେଶ କରିଥାଏଁ ।
କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେହି ଅମିତତେଜୀ, ଉପମାନଙ୍କର
ଅନ୍ତରେ ଧର୍ମୟ, କେତେ ପରିତ୍ରମ, କେତେ ବ୍ୟୟ, କେତେ
କେତେ ମୀମାଂସା, କେତେ ବାଦ, କେତେ ପ୍ରତିବାଦ
ଯୁଦ୍ଧନରୁ ମୂର୍ଚ୍ଛା ବଣିତଃ ପରିଧ୍ୟାଗ କରିବାକୁ

ମାନବ ମାଧ୍ୟକେ ନୃତ୍ୟନାତାର ପକ୍ଷପାତା, ପୁରୁତ୍ନ ପର୍ବତ-ମ-
ସ୍ତରେ ମାନବ ମନ ହରଣ କର ନ ପାରେ, ଆଜି ସେହି
ଅଳ୍ପିତ କାରଣରୁ ଅଳ୍ପିତ ଭାବରେ ମାନବ ମନ ଉନ୍ନ
ଦିଗରେ ପ୍ରଧାବିତ ହୋଇଥାଏ । ଜାତିଭେଦ ଥର ଭଲ
ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତମଣ୍ଡଳୀ ଏତେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ
ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ପଲ ପାଉନାହାନ୍ତି । ନିମ୍ନଶେଣୀର
ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପରି କଲେ ଯେଉଁ ମହାପାପ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ,
ସେ ପାପ ଜ୍ଞାନ ଶିଥିଲ ହେଲାଣି, ସମ୍ମୁଦ୍ର ଯାଦା କଲେ ଜାତ
ଧର୍ମକାଶ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଆଉ କାହାର ଭୁଷେଷ ନାହିଁ ।
ଶିଥୁମାନେ ଧର୍ମଗ୍ରହ ପାଠ କଲେ ଦୋଷଭାଗୀ ହେବେ,
ଏ ଭାବ ଦୂଦୁମ୍ଭରୁ ଏକାବେଳକେ ଗଲାମ ବିଧବାବିବାହର
ଓରିତ୍ୟ ସମ୍ମନ୍ୟ ନାନା ତିର୍କ ହେଲାଣି । ବାଲ୍ୟବିବାହ
ଦ୍ରୁଥା ଦୂଣଣୀୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥାଏ । ଦେବ-
ଦେବୀ ପୂଜାର ଅନୁସ୍ଥାନ ଏକାବେଳକେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ-
ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କ ଦୂଦୁମ୍ଭରୁ ଅପସ୍ତ ମେବାକୁ ବିଷିଲଣି । ଏହି
ଦେବଦେବୀ ପୂଜାର ବିଷୟ ସେଇ ଦୂଦୁମ୍ଭମାଜରେ ଯେତେ
ବିପଦ, ଅନ୍ଦୋଳନ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଏହା ନବୀ ରୂପ
ପମ୍ବତ ହେଉ ନାହିଁ । ସାଧାରଣତଃ ଧର୍ମଜଗତରେ ଧର୍ମ
ସାଧନର ଦୂରଗୋଟି ପ୍ରଣାଳୀ ଅଛି । ଆସାରେ ପରମାମ୍ବାଜର
ସନ୍ଦର୍ଶନ, ଓ ଦ୍ଵିତୀୟଗତରେ ଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନ । ପ୍ରଥମଟି ଶିକ୍ଷିତ
ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଓ ଦ୍ଵିତୀୟଟି ପୌତ୍ରିକତା, ପ୍ରଥମଟି ଉପ-
ନିଷଦ୍ଧର ଧର୍ମ ଦ୍ଵିତୀୟଟି ପୁରୁଷ ଧର୍ମ । ଦ୍ଵରମ୍ଭର ରତ୍ନ-
ଜଗତ ନିକଟରେ ଯୁଣିତ । କିନ୍ତୁ ପୌତ୍ରିକତା ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀମାଜର
ଗୌରବ । ପୌତ୍ରିକତା ନ ଥିଲେ ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵୀମାଜରେ ଧର୍ମ
ଓ ମାତ୍ର ନ ଥାନ୍ତା, ଅଧ୍ୟନ ଶୈଖୀ ପର୍ବତ ରହିଥାନ୍ତେ ।
ପୌତ୍ରିକର ଧର୍ମ ଅନୁକ୍ରମକ୍ରମ ରତ୍ନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟେଷ ବା
ଦୃଶ୍ୟ ରହିବା ପଣ୍ଡତ ନାହିଁ । ପରିଶର ପରିଶରକୁ ଗୁରୁ ଓ
ପରମହିତେଜୀବନ୍କୁ ବୋଲି ରକ୍ତ ଓ ସମ୍ମାନ କରିବା ରହିବ;
ଉତ୍ତର ପୌତ୍ରିକର ଗୁରୁ ଚରଣମୟ, ଓ ସେ ଜଗତର
ପୁରୁ । ଉତ୍ତର ପୌତ୍ରିକର ତାହାର ଦେବତାକୁ ନିକର
ହାତପାଖରେ ସମୟ, ସମ୍ମାନ, ସରଗ୍ରହିରେ ରକ୍ଷା କରି

ମହାନଦରେ କାଳସଂପନ୍ନ କରୁଥାଏ । ସକଳ ସମ୍ବଦ, ବିପଦ, ଶୋକ, ଦୟା, ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଶରଣାଗତ ହୁଏ । ଏମନ୍ତ କି କୌଣସି ସ୍ଵାଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ପ୍ରଥମରେ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅର୍ପଣ କରେ । ଏହାହିଁ ଜୁଲାନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ ପରାକାରୀ । ଦେବମନ୍ଦିର ଓ ଉତ୍ସାହାନମାନ ଶିରୁରୁରୁର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ ନିମନ୍ତେ ଖାତିଲୁହା କରୁଥାଏ । ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା * କେବଳ ମୂର୍ଖଶାସ୍ତ୍ର ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଉଥାଏ । ଅସୁର୍ବେଦ ମଧ୍ୟ ଘୃଣ୍ୟ, ଯୋଗାଶ୍ଵର ସତ୍ର ନାହିଁ । ସେହି ପ୍ରାଚୀନର୍ଷ୍ଵ ପ୍ରଣୀତ ନିତ୍ୟକମ୍ରୁକାଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ସ୍ମୃତିପଥର ବିହୃଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସଂଶେଷରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଯାହାହିଁ ହିନ୍ଦୁସମାଜର ମାର ତାହା ଆଜି ଅଧୁନିକସ୍ଵରରେ ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ହୋଇଥାଏ । ଏଥପାଇଁ କେହି ଦୋଷୀ ନୁହନ୍ତି । ଏ ଅଧୁନିକ ପ୍ରତକ୍ରିୟା ପ୍ରୋତ୍ସହ ଗତରେଧ ହୋଇ ନ ପାରେ । ଅଧୁନିକ ସମାଜ ଆଉ ଏ କଠୋରତାର ମଧ୍ୟରେ କେବେହେଁ ଅବସ୍ଥାନ କର ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତ ବାଧା ବିଦ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅଗ୍ରପଥ ହେବା ଏହା ଧୂମ୍ରିତ । ସଂକୀର୍ତ୍ତତାର ସୀମାରଙ୍ଗ ହୋଇଗଲଣି । ଏକ ନବୟୁଗର ଅବିର୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ଏ ନବୟୁଗ ସମ୍ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ୍ୟଗର ସତ୍ରମାତ୍ର ରହିବ ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରାଚୀନତା ରକ୍ଷା କର ଏ ନବୟୁଗରେ ଦଣ୍ଡମାଦ ତଣ୍ଡିବା କଷ୍ଟକର ଓ ଅସମ୍ବପର । ସକଳପ୍ରକାର ପ୍ରାଚୀନତାର ଅନୁସରଣ ଅଧୁନିକ ସମାଜ ନିକଟରେ ଉପହର୍ଷନୀୟ ଛାଡ଼ା ଥାଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଏହି ନବୟୁଗର ଶିକ୍ଷିତମ୍ବଳୀଙ୍କର ଅଗ୍ରର ବିଷବାର ଦର୍ଶନ କରି ଅମ୍ବେମାନେ ଏହି ପ୍ରୀତି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥାଏଁ, ସେ ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରତକ୍ରିୟା ଅନୁସ୍ଥିତ ନ ହୁଏ, ତାହାରେଲେ ଅଚରରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଢ଼ନ୍ତି ଅନୁକରଣର ମାଦା ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ, ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଧ୍ୟାପ ହୋଇଯିବ । ତାହାର ସତ୍ରମାଦ ରହିବ ନାହିଁ । ଏତ୍ସବ୍ୟତାର ସମାଜ ଧ୍ୟାପ ହେବାର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ରହିଥାଏ । ସମାଜଧର୍ମହାର ଅବଶି । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମାଜର ଆସ୍ତା ନାହିଁ । ଧର୍ମର ଅଭାବରେ ସମାଜ ଶୁଣିଥ । ଶ୍ଵାସିନତାର ନାମରେ ସମାଜରେ ଉତ୍ସନ୍ନଳତାର ପ୍ରସାର ଅଧିକ । ଅନେକକାଳୀ ହେଲା ହିନ୍ଦୁର ରାଜହାନ ନାହିଁ ।

* ଏକତ ଜ୍ୟୋତିଷକୁହଁ ମେବେ ପଦେହ କରୁଥିନ୍ତି ।

ଶିଖଦେବ୍ୟାପନକୁ ବୋଧ ହୁଏ କେହି ମୁଣ୍ଡ ବା ଅବଜୀ କରେ ନାହିଁ । ସେ

ରାଜା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଓ ସମାଜର ରକ୍ଷଣ ଥିଲେ । ଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ରକ୍ଷଣକୁ ଅବତ୍ରାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସନ୍ନ । ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇଯାରେ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଧ୍ୟାପ ହୋଇଯାଉ ଷତ କଣ ୧ ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ନୂତନସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଉ । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଆସ୍ତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଜାଗାୟ ମାନ, ଜାଗାୟ ଗୋରବ, ଜାଗାୟ ସମଜ କେହି ଅଭିଧାର କରିବାକୁ ଅଗ୍ରପଥ ହେବେ ନାହିଁ । ଜାଗାୟ ଉତ୍ସନ୍ନଳ ନିମନ୍ତେ, ଜାଗାୟ ଅସ୍ତ୍ରିହ ଅବଧାରିତ ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ଜାଗାୟସମାଜ ରକ୍ଷଣ ଏକାନ୍ତ ବିଧେୟ ।

ଅନେକଙ୍କର ମତ, ଭାରତରେ ଧର୍ମସମନ୍ୟ ନ ହେଲେ ଭାରତର ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । କଥାଟା ମନ ନୁହେଁ । ଏକଭାଷା ଏକଧର୍ମ ଭାରତପକ୍ଷରେ ବାହ୍ୟନୀୟ ବୋଲି ଲୋକେ କହିଥାଏ । ଭର୍ଷ କଥା ଭାରତପକ୍ଷରେ ଆଶାର କଥା କିନ୍ତୁ ଦୁରାଶା ମାଦ । ପୃଥ୍ବୀର ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ସମନ୍ୟ ହୋଇଯାରେ କିନ୍ତୁ ଭାରତର ଧର୍ମ ସମନ୍ୟ ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ବନ୍ଧ ।

ସେ ଯାହାହେଉ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ପୁରା ହିନ୍ଦୁସମାଜ ଓ ଧର୍ମର କିପରି ଦ୍ଵାରିକ ବିକାଶ ହୋଇ ତାହା କପର ଅବସ୍ଥାପନ୍ତି ହୋଇଥିଲା, କ୍ରମେ କିମି କାରଣରୁ ସମାଜର ଶକ୍ତି ଶର୍ଵ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଅଧୁନିକ ଯତରେ ସମାଜ କରିବ ଭାବ ଧାରଣ କରିଥାଏ ପ୍ରକାର ହେଲା ହିନ୍ଦୁସମାଜର ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ସନ୍ନଳ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଅଧୁନିକ ଶୋରନୀୟ ଅବସ୍ଥା ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ ମନ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଶୂନ୍ୟ, ଓ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମ୍ବତ୍ତି ହୋଇ ରହିଯାଏ । କେଉଁଠା ଗ୍ରହଣୀୟ ଓ କେଉଁଠା ପରିତ୍ୟକ୍ୟ ଏହା ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଦୁଇଦିଗରେ ସମାଜର କଠୋର ପ୍ରଲୋଭନ ରହିଥାଏ । ଯୁଦ୍ଧକମାନେ ଏଥରେ କୁଳକିନାର ନ ପାଇ ଅଳ୍ପିତ ଭ୍ରମରେ ପ୍ରୋତ୍ସବରେ ଯେଉଁଥିବାକୁ ଉଚ୍ଛା ସେହି ଆଜିକୁ ଭ୍ରମ ଯାଉଥିଲା ।

ସମାଜର ଅଧୁନିକ ଅବସ୍ଥା ଆଲୋଚନା କଲେ କିପରି ଭବରେ ସମାଜର ରକ୍ଷଣକୁ ଗତ ନିଷ୍ଠିତ ହେବ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରମନ୍ଦରେ ଉଦ୍‌ଦିତ ହୁଏ । କେଉଁ ଦିଗକୁ ସମାଜକୁ ହାତ ହେଉଥାଏ ? ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହା କି ଅବିଭବ ? ଏହା ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ ଅଟେ ।

ହନ୍ତସମାଜର ଶିଖିତ ଚନ୍ଦ୍ରଶୀଳ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଦେବ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଅମ୍ବେମାନେ ଅଧିବାଧରେ କରି ପାରିବୁ କିନ୍ତୁ ପରିଶରେ ମନରେ ନିରାଶ କଥା ଅପି ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ହନ୍ତସମାଜର ଆଧୁନିକ ନେତା କିଏ ? ହନ୍ତସମାଜର ପିତା ମାତା କୋର୍ମାଲେଜେ ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ଭାବିଲାବେଳକୁ ଚମ୍ପୁରି; ହନ୍ତସମାଜ ବାପୁବିକ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନେତାବିମ୍ବନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଯାହା ହେଉ ନେତାର ଅଭିଭବରେ ନେତା କଷ୍ଟନା କରିନେଇ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଏ ପ୍ଲଟରେ କାର୍ଯ୍ୟାବାର କରସାଉ ।

ସମାଜର ଆଧୁନିକ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ମନରେ ଏହି ଭାବ କାଢି ହେବିଥିଲା ଯେ ହନ୍ତସମାଜର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଆହାର ବିଶ୍ୱାସ ଆତ୍ମ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ମୁଖ୍ୟରେତେ, ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟକର ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ସମସ୍ତେ ଦେବେ । ଖାଦ୍ୟର ପାରକର ଜାଗାୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଗଣନା ବହୁତୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେବ । ଉପବାସ-ଶ୍ରୀତହୁରା ଶାରୀର ଶୁଷ୍କ କରିବାକୁ କେହି ଅଗ୍ରପର ହେବେ ଫେଟଙ୍ଗାଳା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରେ ଦେବପ୍ରକାର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବ ନାହିଁ । ଦେବଦେବୀମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଗୁହପୁରୁଷାଳ ଉପକରଣରେ ପରିଣତ ହେବ । ବିଧବାମାନଙ୍କର ବ୍ରତର୍କର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେବ । ଯଥେଛାରୁଶାତା ଦୃଷ୍ଟି ପାଇବା ଶାସ୍ତ୍ର କଥା ଏକ ଧର, ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର । ପୁଲରେ ଆଧୁନିକ ହନ୍ତସମାଜରେ ସମାଜର ଅନୁଷ୍ଠାନ କିନ୍ତୁ ରହିବ ନାହିଁ । ଏହି ଶାତ ସବୁ ଉବିଷ୍ଟ ହନ୍ତୁଧର୍ମ ରୂପେ ପରିଣତ ହେଲା ପରି ବୋଧ ହେଲାଣି । ଏହିଠାରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଏହି କି ଯେ ଅମ୍ବେମାନେ କି ହନ୍ତସମାଜର ପ୍ରାଚୀନ ଗୋରବ ବିସ୍ତରଣ କର, ତାହାର ସମସ୍ତ ଅନୁଶାସନ ଏହି ପ୍ରକାରରେ ପଦବିକରି କର, ତାହାର ସମସ୍ତ ବିପରୀତ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ଘର୍ଷନ୍ତି କରିବା ଶୈସ୍ସର ଓ ଉନ୍ନତମଳକ ବୋଲି ମନେ କରିବୁ । ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ମାମାଂଶାହିଁ “ବିଷମୟମସା” ।

ଏହି ପୂରଣର ସର୍ବାଦୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏହାର ମାମାଂଶା ଭାବରେ ପ୍ରିସାକ୍ତ ଥିଲା ।

ତାହା ନ ହେଲେ ହନ୍ତସମାଜର ଶୀଘ୍ରରେ ଲୋପ ହୋଇ ଯାଇ ତାହାର କାନ୍ତିମୂଳିକା ଏକାବେଳେକେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବ ସମେତ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶୀଳର ନମ ।

ଦୁମ୍ପୁର ରାଜିବଣ । *

(କମିଟନ୍ତ)

ଆଜିକୁ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶତବିର୍ଷ ପୂର୍ବରେ ଥିଲ ବିସ୍ତର ଦୁମ୍ପୁର ବିଜନିଶତ୍ରୁ ଗ୍ରାମସମୟ ମାତ୍ର ଥିଲା । ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମ-ମାନ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ମହିୟ ସର୍ଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନ ଥିଲା, ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ସୋଠାରେ ଅଧିପତ୍ୟ ବିଷ୍ଟାର କରୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ସଦାଶିଶ, ସ୍ଵାକ୍ଷର ଓ ଧାତୁପ୍ରକଳକ ଲୋକ ଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ତାହାଙ୍କ ଶାସନରେ ଅଭିନ୍ଦନ ପ୍ରାତି ଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ଦେଶକାଳୋତ୍ତର ରାଜନୀତିରେ ଅନୁରିଦ୍ଧ ଥିଲେ । ସେ ରାଜନୀତି ଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଧର୍ମନାତ ମୂଳକ କର ପକାଇଥିଲେ । ସମସ୍ତେ ଧର୍ମପରିବାର ହେଲେ ରାଜନୀତି ଧର୍ମନାତ ମୂଳକ, ତାହାକୁ ନିଜର ଓ ନିଜଧର୍ମର ସ୍ଥିତି ନମିତ ନିତାନ୍ତ ଅଧିମୂର୍ତ୍ତି ଅଶ୍ରୟ ଦେବା ନିତାନ୍ତ ବିଧେୟ, ନଚେତ୍ ମାବାର ବାହୁନ୍ତରେ ଧାନ୍ୟର ଯେଉଁ ଦଶା, ଉକ୍ତ ଜାତର ସେହି ଦଶା ଅବଶ୍ୟମ୍ବାଦିବିନା । ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମିଣ ରାଜାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ତାହାହିଁ ଦାଖିଥିଲା । କରସତ୍ୟାପରମ୍ପରା, ଦୁର୍ବାଳ ଅନାର୍ଥ କନ୍ଧମାନେ ତାହାଙ୍କ ସୀମାନ୍ତ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଅଧିପତ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ କନ୍ଧପର୍ଦାର ଏତେ ପରିଦିମଣାଳୀ ହୋଇ ଉଠିଥିଲେ ଯେ ସେ ସମୟରେ ଅଧିକାରୀ ଅଧୀନସ୍ତ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ନାନା-ଧ ଅଭ୍ୟାସର କର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ସର୍ବସ ଲୁଣନ କର ଯେନି

* ଜନେଇ ଉତ୍ସବଶୀୟକଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ।

ଯ ଉଥିଲେ । ଏହି ଏ ସବୁର କିନ୍ତୁ ମାତ୍ର ପ୍ରତିକାର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିମଣଃ କନ୍ମମାନେ ଶ୍ରୀ ଏ ଗ୍ରାମ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ସମୟରେ କନ୍ମମାନଙ୍କର ସଳଦା-ଶେଷରେ ନରବଳୀ ଦେବାର ପ୍ରଥା ଥିଲା, ଉଚ୍ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ରାଜାଙ୍କର ଅନେକ ପ୍ରତା ଅକାରଣରେ ପ୍ରାଣ ଦୂରକ ଥିଲେ । ଉଚ୍ଚ ରାଜା ଯଥାକଥିତ ଉଚ୍ଚ ସର୍ବାରମାନଙ୍କ ତୁଷ୍ଟିଧାରୀ କରି ନିଜରାଜ୍ୟର ଅତ୍ମିରୁ ମାତ୍ର ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ଓ ପ୍ରତାମାନେ ମଧ୍ୟ କନ୍ମମାନଙ୍କ ଅନାୟୋଚିତ ଅତ୍ୟ-ଗ୍ରହରେ ସୁର୍ବ୍ବ ହୋଇ ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଦେଖି ନତମସ୍ତକରେ ମେତ୍ର ସହ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରତିକି ମୟୁରରଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଦୁଇଟି ରାଜତ୍ରୀତା କୌଣସି କାରଣେ ରାଜାଙ୍କର ବିରାଗରାଜନ ହୋଇ ଦେଶବିତାଡ଼ିତ ହେଲେ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗଢ଼ିଜାତିମାନଙ୍କରେ ଆଶ୍ରୟାବଳୀ କରିବାକୁ ଯଥାଧାରୀ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଭାଗ୍ୟବଶତଃ କୌଣସି ପ୍ରାନ୍ତରେ ତାହା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଗ୍ରାମ୍ରୁ ଗ୍ରାମାନ୍ତର ଓ ରଜ୍ୟରୁ ରାଜ୍ୟାନ୍ତର ପରତ୍ରମଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ଦୃଶ୍ୟ ଅବସାନ ହେଲା ନାହିଁ । ଦେଶବହୁକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଦିଅଥାଏ ତାହା ସେମାନେ ପୂର୍ଣ୍ଣମାନାରେ ଅନୁରୂପ କରିଥିଲେ । ଦିନକୁଦିନ ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅବେ ଶୋଚନ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, କାରଣ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପତ୍ରାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ଥିଲା ତାହା ନିଃଶେଷ ହେବାରୁ ଓ ଅନ୍ୟର ସହାନ୍ତରୁ ଅଭିଭାବରେ ଜୀବନ ମରଣ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲା । ଅବଶେଷରେ ଭ୍ରୂତାହୟ ଅଧିଷ୍ଠରତ ଦେବାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇଥିଲେ । କେବଳ ଧନୁ ଶର ସାହାଯ୍ୟରେ ବନ୍ୟବାଧିତ୍ତରୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଦୃଶ୍ୟକୁପହାରଣୀ ଆଶାଦେବୀଙ୍କର ଆଶାବାଣୀରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରି ନିର୍ମିଦେଖ୍ୟଭବରେ ପଥ ଅଭିବାହନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ସହସ୍ର ଲୋକର ଆଶ୍ରୟ ରକ୍ଷା କରି ଫଳମନୋରଥରେ ପରଶେଷରେ ନୂଆଗଢ଼ ସୀମା ଅତିକିମ କରି ଉଚ୍ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଉପନାତ ହେଲେ ।

ଦିନେ ରାଜାଙ୍କରୁ ଶମନ କରି ଉଚ୍ଚ ଭ୍ରୂତାହୟ ରାଜାଙ୍କ ସହୃଦୀ ଘାଷାତ କଲେ ଓ ଭୁତ୍ୟରୁପେ ରହିବାକୁ ସନ୍ଦର୍ଭକ

ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ରାଜା ପରଚୟ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାରୁ ଭ୍ରୂତାହୟ କହିଲେ “ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଆମ୍ବୋମାନେ କି ବିଶ୍ୱାସ ପରିଚୟ ଦେଇପାରୁଁ ? ଅମ୍ବ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ଅପଣ ଯାହା ଅନ୍ତମାନ କରିବେ ତାହାହିଁ ଅମ୍ବ ପରିଚୟ । ମହାରାଜ, ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ଭୁତ୍ ଜୀବନର ମମତା ଏତେ ପ୍ରବଳ ହୋଇଥିଛି ଓ ଆଶା ପିପାସା ଏତେ ବର୍ଷିତ ହୋଇଥିଛି ଯେ ମୁଁ ମୁଖରିକା ମନାକିମାର ମଧ୍ୟରାପ୍ରବାଦ ପରି ପ୍ରଗମ୍ୟମାନ ହେଉଥିଛି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସଙ୍କୋର ଓ ଅସ୍ଵମ୍ୟମାନ ହିରକୁ ହୋଇ ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଏପରି ବିଷର୍ଣ୍ଣନ କରିଥିଛନ୍ତି ଯେ ଆମ୍ବ-ମାନେ ଆପଣଙ୍କ ହାରେ ସାମାନ୍ୟ ଅନ୍ତର ଭଣାରି ! ଆଉ କି ପରିଚୟ ଦେବୁଁ ?”

ସରଳପ୍ରକାଶକ ରାଜା ସମବେଦନାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କହିଲେ “ବାବୁ, ଆଉ ପରିଚୟ ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଭୁମ୍ବ ଅପ୍ରିଚମ୍ପାର ଶଶି ଅବ୍ୟାପି ମହାକୁଳୀନତାର ତେଜ ପରିଚ୍ୟାଗ କରି ନାହିଁ ! ଆହା, ଭୁମ୍ବ କି କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିବ ଓ କିପରି ବେତନ ନେବାକୁ ଇତ୍ତା କର ?”

ଶବ୍ଦିୟ ଯୁଦ୍ଧକଷୟ କହିଲେ “ମହାରାଜ, ଆମ୍ବ ଧନୁଶର ଓ ତରବାର ଗୁଳନା ଉତ୍ତମ ଶିଶ୍ରୀ କରିଥିବୁଁ ଓ ହସ୍ତ୍ୟର ଗୁଳନା ଓ ସନ୍ଧବିଗ୍ରହାଦ ରାଜମାନରେ ଅବଳମ୍ବନ କରିଥିବାକାରୀ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଲେ ଆମ୍ବ ସହଜରେ କରିପାରିବୁଁ ଓ ବେତନ ଗ୍ରାସାଦନ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁ ନାହିଁ ।”

ରାଜା କହିଲେ “ବାବୁ, ମୁଁ କନ୍ମମାନଙ୍କ ଦୌର୍ଯ୍ୟରେ ନିତାନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ତିତ, ଭୁମ୍ବମାନେ ଯଦି ମୋତେ ଓ ମୋହର ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ପ୍ରକାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରି ପାରିବ, ତେବେ ମୋହ ପୁହରେ ବାସ କର,” ଭ୍ରୂତାହୟ “ତଥାପି” କହି ପେହିଦିନଠାରୁ ରାଜାଙ୍କ ଗୁହରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅନ୍ତରୁ ଅନ୍ତକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସୈନ୍ୟଯାମନ୍ତ୍ର ସର୍ତ୍ତିତ କରି ଗ୍ରାମବିମାନଙ୍କୁ କନ୍ମମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଗୁରୁ ରକ୍ଷା କଲେ ଯୁଦ୍ଧବାଧାରର ଦିନକୁ ଦିନ ଗ୍ରାହିକଷୟ କରି ରକ୍ଷା କୃତ ତ୍ୟାଗ କରି କନ୍ମମାନଙ୍କୁ ଆନ୍ତରମଣ କା

ଦ୍ରିମଣଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ କନ୍ଧର୍ଷାରଙ୍କୁ ପରସ୍ତ କର ସେମାନଙ୍କ ଅଧୀକ୍ଷେତ୍ରପୁଁ ‘ମୁଠା’ ବା ପ୍ରଜନ୍ମାନ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ । ଅବଶେଷରେ କେତେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଅତେ-ମୁଠା କନ୍ଧର୍ଷାଜ୍ୟ ଜୟ କର ଦ୍ୟୁମୂରତ ସୀମା ବହୁତ୍ରୁର ବିସ୍ତର କଲେ ଓ ରାଜକୋଷ ଧନ ରହ୍ମାଦିରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ।

ରଜା କ୍ଷମିତ୍ତ ଯୁବକଦୟଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୁଷ୍ଣ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ପୁରସ୍ତୁତ ଓ ଧର୍ମପୁର କର ସମାନତ କଲେ । ଉତ୍ସ୍ଵ ଏହିପରି ଦିନକୁଦିନ ରଜାଙ୍କର ହିୟପାଦ ଓ ବିଦ୍ୟୁଷତାନନ୍ଦ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲେ ଓ ପ୍ରଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ ଜୀବନରଙ୍ଗକ ବୋଲି ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ ଓ ରଜରକ୍ତିରେ ଉଦ୍‌ଦେଶ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲେ ।

ଦିନେ ରଜା ବିଜ୍ଞେସ୍ଵାବ ସମାଧା କରିବାକୁ ପ୍ରୟୋଗୀ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଦିଶିଷ୍ଟ ପରଦିନ ପ୍ରିର କଲେ । ନାନା ଅୟୋଜନ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା ; ରାଜ୍ୟାକ ଆନନ୍ଦରେ ଉନ୍ନତି ହେଲେ ; ଧନ ଦରତ୍ର ଅବାଳଦୃଷ୍ଟବନତା ସମସ୍ତେ ଚାଯାଗ ଦେବାକୁ ଲୁଚିଲେ । ଶ୍ରୀନେବାଦ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ବସିଲା ; ନାନାଦେଶରୁ ନାନାଲୋକ ଦେଖିବାକୁ ସମବେତ ହେଲେ ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମିତ୍ରରଜାମାନଙ୍କ ଦୂରମାନେ ଥରି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ; ଘରେ ଉସ୍ତବର ଉସ୍ତବ ଓ ପ୍ରମୋଦର ପ୍ରକାହ ନହିଁବାକୁ ଲୁଚିଲା । କାହାର ଦୂରସ୍ଥରେ ଦୁଃଖର ତିକ୍ଷେ ଥରା ନ ଥିଲା । କଥଣ କରିବାକୁ ହେବ ଓ କିପରି କରିବାକୁ ହେବ ଅନେକ ବାକ୍ତିତ୍ତବ୍ୟା ପରେ ସ୍ତର କରିଗଲା ଯେ ରଜାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଓ ଉତ୍ସରଖକାରୀ ସ୍ମୃତିବର୍ଷ ବ୍ୟସ ଗ୍ରାହି ସୁମହିତ ହିସ୍ତିପୁଷ୍ଟରେ ପାଦ ମହୀ ସମ୍ମରଣ୍ୟାହାରରେ ସଥାପନାରେହରେ ଦିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ରାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ କରିବେ । ରଜା କହିଲେ “ନା, ତାହା ହେବ ନାହିଁ । ହେ କ୍ଷମିତ୍ତ ଯୁବକଦୟ, ତୁମେ ପର୍ବନ୍ଧମୁନ୍ତା ଉତ୍ସରଙ୍ଗ ହାରିଛୁ ହେବେ ମୋହର ରାଜ୍ୟରଙ୍ଗା ଓ ବିସ୍ତର ସାଧନ କରିବାକୁ ନମନଙ୍କୁ ମହାରାଜ୍ୟମୟ ମାଳ ମଧ୍ୟକୁ ବିତାଇଛୁ; ଅନି ଅମ୍ଭେମାନେ ଯେ ଉସ୍ତବରେ ମାତ୍ର ତାହାର ମନ୍ଦିରାରଣ, ଭୁଦ୍ୱର ଯୋଗନ୍ତାର .

ମୁଁ ମେଙ୍କୁ ଧର୍ମପୁରରୁପେ ଗ୍ରହଣ କରି-

ଅଛି ଓ ରଜର ସଥାବିରାଗ କର ଦେଇ ଯିବାକୁ ମନସ୍ତ କରିଅଛି; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ହବି ଓ ଅନ୍ତମ ହୋଇଅଛି, ତୁମେମାନେ ମୋତେ ଯେପରି ସାହାୟ କରିଅଛ ତଦପେକ୍ଷା ସହସ୍ର-ଶୁଣରେ ତୁମ୍ଭର ଶିଶୁଭାତା ଗ୍ରାହିତକୁ ରଖା କରିବ ଓ ଅଧ୍ୟନା ତୁମ୍ଭ ପ୍ରତ ଶ୍ରାପତର ପ୍ରେହ ଦେଖି ମୁଁ ରିଶେଷ ପ୍ରିତ ଅଛି । କଲା ଯେ ଉସ୍ତବ ହେବ, ତୁମ୍ଭେ ଏକ ହିସ୍ତ-ପୁଷ୍ଟରେ ତୁମ୍ଭର କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ଗ୍ରାହିତକୁ ମଧ୍ୟରେ ବିଧାଇ ଏକାହିଦିତକେ ସମାନରେ ଯାତ୍ରା କରିବ, ପ୍ରଜା-ମାନେ ଶୁଣର ପୁରସ୍କାର କିହୁକ୍, ଯେପରି କି ସହଜରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କାମ କର ପାରନ୍ତି । ରଜାଙ୍କର ଏହି ବାକ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଏକବାକ୍ୟରେ ସମ୍ମତ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଓ ଯୁବକ ଯୁଗଳ ମନ୍ତ୍ରକ ଅବନତ କଲେ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅୟୋଜନ ଯାହା ଯାହା ଉପରେ ନିଃସ୍ତର, ସମସ୍ତେ କାମମନୋବାକ୍ୟରେ କରିବାକୁ ଲୁଚିଲେ ।

ଉସ୍ତବଦିନ ପ୍ରଭାତ ହେଲା ଓ ଆଳସ୍ୟପରମ୍ୟଶର ଜବନ କାଳ ପରି ରହିଁ ରହିଁ ଅସ୍ତ୍ରାଳଳରେ ଲୁନ ହୋଇଗଲା । ରଜନୀମୁଖରୁ ନଗର ଅଲୋକରେ ଉତ୍ତାପିତ ଓ ବାଦ୍ୟ-ନାଦରେ ଦଗନ୍ତ ପ୍ରତିଧ୍ୟନିତ ହେବାକୁ ଲୁଚିଲା । ବୃଦ୍ଧରଜା ଶଣୀ ସହ କ୍ଷମିତ୍ତ ଯୁବକଦୟ ଓ ଗ୍ରାହିତ ମୁକୁଟ ସ୍ଥାପନ କରି ସମନମାଳାରେ ତନିକୁର କଣ୍ଠ ଭୂଷିତ କଲେ ଏବଂ ଗ୍ରାହିତ ଉତ୍ସ ହସ୍ତ ଯୁବକ ଦୟଙ୍କ ହସ୍ତରେ ବିଧାଇ କହିଲେ “ଏହି ଭାବରେ ତୁମେମାନେ ଦୀର୍ଘ ଜବନ ଯାପନ କର ଓ ଶୀଘ୍ର ତୁମ୍ଭର ମନ୍ତ୍ରକ କରନ୍ତୁ ।” ମଙ୍ଗଳାଷ୍ଟକ ଗାନ କରି ଓ ଜୟ ଦୂର୍ଗା କହି ରଜପୁରମାନଙ୍କୁ ଦେଇ ଗୁହାର୍ୟନ୍ତରକୁ ପ୍ରସ୍ତାନ କଲେ ।

ପଟ୍ଟୋମ୍ଭାର ଯଥା ସମାରେହରେ ପ୍ରକାହୁତ ହେଲା । ରଜା ଶଣୀ ଦେଖିଲେ ଯେ ଦାସ ଦାସୀମାନେ କେହି ଭିତରେ ନାହାନ୍ତି, ଉସ୍ତବ ଦର୍ଶନରେ ସମସ୍ତେ ବହରିତ । ଉତ୍ସ ଏକତ୍ର ଉପବେଶନ କଲେ, ରଂଶୀ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବାବସ୍ଥା, କରମାନଙ୍କ ଦର୍ଶନିତା, ବୀର ଭ୍ରାତା ଦୃଷ୍ଟିକର ଅମେନ ଓ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ବୀର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ନିଜପୁରର ଭାଗୀ ଭାଗୀବନ୍ତା ପ୍ରଭୃତି

ଶିଖ୍ୟରେ ନାନା ମଧୁରାଳାଏ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ; ରଜା “ଧର୍ମର ମହାୟ ହରି” ଏହାର ବିଧି ପ୍ରମାଣ ପୁରୁଷରୁ ଉଚ୍ଛବି କରି କହିବାକୁ ଆମେ କଲେ ।

ଏଣେ ଉତ୍ସବବାହିନୀ ଯାଉଁଁ ଯେତେବେଳେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନ ନାନା ଦୃଶ୍ୟରେ ଅପରୁତ ହୋଇଗଲୁ, ଉତ୍ତର କାନ୍ତିଯ ଯୁବକହୃଯ ରଜକୁମାରକୁ କଷା ପୁଷ୍ଟରୁ ଗଡ଼ାଇ ଦେଇ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ତଳେ ଦଶ୍ୟମାନ ହେବା ସମୟକୁ ରଜକୁମାରଙ୍କ ମସ୍ତକ ଗୁରୁ ଆସାଇରେ ରୂପରୂପ ହୋଇ ଗଲାଣି ; ଉଠାଇ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ଦେହପିଞ୍ଜର ପରିଦ୍ୟାଗ କରି ପଳାୟନ କରିଥାଏ । ସହସା ସମସ୍ତ ଅନନ୍ତ ଦିରନନ୍ଦରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ରଜକୁମାରଙ୍କ ପଢନ ବିଷୟରେ ବହୁବିଧ ତର୍କ ବିଚାର ହେଲା । କାନ୍ତିଯ ଯୁବକ ଦୂଷିକ କଥାରୁ କିଛି ପ୍ରମାଣିତ ନ ହେଲେହେଁ ତାଙ୍କ ଅଭୁତରୁ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଲୋକମାନଙ୍କର ସମେହ ତାଙ୍କର ଉପରେ ପଢନ ହେଲା ଓ କିମଣିଶ ଘନାତ୍ମକ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ; ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅତ୍ରତ୍ରହତ ବିଶ୍ୱାସ ମୁହଁର୍ଦ୍ଦକ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଥାବେ ଅନୁର୍ଧତ ହୋଇଗଲା । ଉତ୍ତର ପାପକ ବିଷମପଦାର୍ଥ ! ଶତ ଅଭରଣରେ ମଧ୍ୟ ତାହାକୁ ପ୍ରଜନ୍ମ ରଖା ଯାଇ ନ ପାରେ ; ସହସା ସହସ୍ତ୍ର ଲୋକ ରଜକୁର ଅଭିକୁ ପ୍ରଥାବିତ ହେଲେ ଓ କର୍ଣ୍ଣେଙ୍ଗପାନୀନେ ନ ଦେଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ସହ ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ବହୁତ କଲେ, ରଖି ମୁହଁତା ଓ ବଜ୍ରାହତା ପରି ଧରିବାକୁଣ୍ଠିତା ; ରଜା ଅଗଳ, ଅଠଳ ଓ ଶ୍ରୀ ନେତ୍ର ଏବଂ ଉତ୍ତର ବାଣରେଥେ କଣ ; ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ରଜାଙ୍କ ରଜକୁମାରଙ୍କୁ ବସନ୍ତରେ ଧାରଣ କରି ଉତ୍ତର ଯୁବକହୃଯ ଅଗ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣଲୋଚନରେ ରଜ ମଧ୍ୟରେ ଉପନ୍ତିତ ! ହାୟ କି ବିଷମପଦାର୍ଥ ! ସ୍ଵରକହୃଯ ଶବକୁ ତଳେ ରଖି ରଜଗରଣରେ ପଢନ ହୋଇ ବହୁତାରଣ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ, ତଥାପି ରଜା ନାରକ ଓ ନିଷନ୍ତରଣ ! ରଜୁପଣ ପରେ ରଜା କହିଲେ “ହାୟ, ଗ୍ରାହତ, ତୋହର କି ଏହି ପରିଣାମ ! ତୋହର ଶ୍ରମମୁଖ କାହିଁ ! ଜଗଧାରି, ଏକ ବିଜ୍ଞମନା ! ଉତ୍ସମୟ—” “କି କେ ସ୍ଵରକହୃଯଙ୍କୁ, ଏହା କି ସତ୍ୟ ? ତୁମେମାନେ—,”

ଭ୍ରତାହୃଯ କର୍ଣ୍ଣରେ ସପ୍ତପ୍ରଦାନ କରି ପାଶୁଲୋଚନରେ କହିଲେ “ପ୍ରଭୋ । ଏହା ସଙ୍କୁର୍ତ୍ତ ଅସମ୍ଭବ, ବାଣଗର୍ଭ ନରେ ସ୍ତର ହୋଇ ହୁଏ ପକାଇବାକୁ ଉଦ୍‌ବ୍ୟତ ହେବା ସମୟରେ ରଜକୁମାର ଅଧାବଧାନତା ବଣତଃ ପଡ଼ିଗଲେ, ଆମେ ଦୁହେଁ ଧରିବାକୁ ସପ୍ତପ୍ରଧାରଣ କଲିଁ କିନ୍ତୁ ଧର ନ ପାର ଉଦୟ ଦୁର୍ଗମପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ଲକ୍ଷ ଦେଇ ଦେଖିବା ବେଳକୁ ଏହି ଘଟନା ! ଥାଣା ନିରଣ୍ୟ ଅମ୍ବାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ଅର୍କର୍ଷଣ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲୁନ୍ତର, ଅଉ ଆସୁର ଅଭ୍ୟାବ କଥଣ ଥିଲା ଯେ ଏପରି କରିଲୁ ! ବିଶ୍ୱର କରିଲୁ, ସତ୍ୟ ହେଲେ ଶିରଜେଦ ଆଦେଶ ପ୍ରବାନ କରିଲୁ; ଆପଣ ପିତା, ଆମ୍ବେ ତାହା ଅକାତରେ ଶିରେଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଲୁ ।” ରଜା କିଷିତ ନାରବ ରହି କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ରଖି ପୁନରୁଥିତ ହୋଇ ଦୁଃଖଦରେ ପୁଣକୁ ବନ୍ଦରେ ଦୁଇରୁପେ ଧାରଣ କଲେ ଏବଂ ଲୋତକ ପ୍ଲାବିତବଦନରେ ଗ୍ରାପତର ମୁଖବନ୍ଦନ କରି ପ୍ରମନାଦରେ ଦୁର୍ଗମରେ ପଢନ ହେଲେ, ରଜା ଦୌତିଯାଇ ରାଣୀଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ଧୂର୍ମାର ପ୍ରଦାନ କଲେ, ମାତ୍ରକିଛି ପଳୋଦୟ ହେଲା ନାହିଁ, ମୁହଁର୍ତ୍ତ ଦୟନ୍ତ ଦୈର୍ଘ୍ୟଲୋପ ହୋଇଗଲା, ଉତ୍ସବରେ କହ ଉଠିଲେ ରଣି, ମହିଷି, ପ୍ରାଣେଶ୍ଵର, ଏକ ? ଓହୋ ! ନାଶହୁବ୍ୟ କି କୋମଳ ! ଜଗଧାଶ, ଏକ ବିଷମ ପରାମାଣୀ, ପ୍ରାଣର ଶିଖ ମାତ୍ର ନାହିଁ ହାୟ !

କିଛିକଣ ପରେ ରଜା ଅଶ୍ୱମରଣ କରି ପ୍ରଜା, ଅମାତ୍ୟ ଓ ସୁତକହୃଙ୍କୁ ଗୁହଁ ମୌର୍ୟରରେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ “ପ୍ରକାରତା, ମୋହର ଏ ଦର୍ଶନାଶ ! ବିଷମ ପରାମାଣୀ ! ପାଠୀର ନିଷ୍ଠାରତା ଏହିଠାରେ ଦୁହୁମ୍ବଳମ କର, ଧମ୍ଭୁ, ଧମ୍ଭୁ, ଧମ୍ଭୁ; ଧମ୍ଭୁ ଏକା ମଧ୍ୟରକୁ ଧାରଣ କରିଥାଏ, ଧମ୍ଭୁ ପ୍ରତି ନିଚାନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟିରକ୍ଷ, ଏହି ଧମ୍ଭୁପାଳିତ କାନ୍ତିଯ ଯୁବକ ଦୂହୁଙ୍କୁ ମୁହଁର୍ଦ୍ଦର ପ୍ରଦାନ କଲି । ଏହାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ଶିଯୁକ୍ତର ଓ ପ୍ରଜାର ଧମ୍ଭୁରକ୍ଷା କର” । “ହେ ସ୍ଵରକହୃଯ, ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ଧମ୍ଭୁପୁର୍ଣ୍ଣ କରିଥିଲୁ, ଏବେ ରଜା ହୃଥ, ଧମ୍ଭୁରେ ପ୍ରଜାପାଳନ କରି ଦର୍ଶକରୀ ହୃଥ କିନ୍ତୁ ପ୍ରକାର ରଜା କରିଥାଏ, ତେ ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ଗ୍ରାପତର ବିଷମ ସାଧନ କରିଥାଏ, ତେ ତୁମ୍ଭେ ନିଷ୍ଠାୟ ଅନନ୍ତ ନିର୍ଯ୍ୟମାନୀ ହେବ ଓ ତୁ ସମ୍ଭଲରେ ବିନଷ୍ଟ ହେବ ! ମୋହର ସାଧନ କରିଥାଏ, ତେ

ଶେଷ ହେଲେ, ବିଦାୟ ପ୍ରହଣ କରୁଅଛି” । ଏହା କହି
ସେହି ସଯତେନ୍ଦ୍ରୟ ଭ୍ରାତୃଣ ବାଜା ଚିତାନଳରେ ପହି ପୁନ
ସହିତ ସଂସାରର ସପ୍ତ ମାୟାମତୀ ଦଗ୍ଧ କରି ମହାରଣ୍ୟରେ
ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

ତୁମ୍ଭରେ ରାଜାଦେଶ ବଣତଃ ଉତ୍ତର କଷିମ୍ବ ଯୁଦ୍ଧକର୍ମୟ
ବଳପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ ଏବା ପୁନ କନଃସହ
କେତେକ ଦିନ ରଜପଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକ ଦିନ ସୁଖ-
ରୋଗ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ, କାରଣ ପାପ ଗୋପନ କଲେ
ତାହା ଯେତେ ପୁରୁତନ ହେଉଥାଏ, ତେବେଷୟ ନ
ହୋଇ ଗୁରୁତର ହୋଇ ଉଠେ ଏବଂ ଏତେ ଅଥବା
ହୁଏ ଯେ ପ୍ରାଣକୁ ଅହରଣ ଆକୁଳ କରେ । ତେଣୁ ଉତ୍ତର
ଭ୍ରାତାହୟ ଦିନକୁ ଦିନ ଅନୁତ୍ତାପରେ ଦୟାତ୍ମତ
ହେବାକୁ ଲୁଗିଲେ, ଆହାର ନଦ୍ରାରେ ଅଚୂତ ଜନ୍ମିଲା ।
ଶେଷରେ ଅକାଳରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କରିଲ କବଳରେ ପତତ
ହେଲେ ।

ତୁମ୍ଭରେ ଉତ୍ତର ଭ୍ରାତାହୟଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ଦଶ ବାର
ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଳପଣ କଲେ ଓ କୁଳାଆକୁ ରଜଧାନୀ
ଉଠାଇ ନେଲେ । ଏହି ବଂଶରେ ଅନେକ ମହାୟୁଦ୍ଧରେ
ଜନ୍ମଲାଭ କରି ଉଛଳର ଗୌରବ ଦୃଢ଼ି କରିଥିଲା । ଏହି
ବଂଶୀୟ ଜାଳକଣ୍ଠ, ଧନଞ୍ଜୟ ଓ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ପ୍ରଭୁତ ମହ ସା-
ମାନେ ଉଛଳଭାଗରେ ନାନାକାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ଲେଖି ଉଛଳ
ଭାଷାକୁ ମଧ୍ୟ ମହୟାପୀ କରି ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଯଶୋ-
ଦେହରେ ଘରେ ପୂର୍ବି ହେଉଥିଲା । ଏହି ବଂଶର
ଶେଷ ରାଜା ଧନ୍ତ୍ତୁମୁହୂର୍ତ୍ତ । ସେ ବଡ଼ ପ୍ରେଣ ଓ ନିଷ୍ଠ ର
ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ନର ନାରୀ ଓ ଭିଣହତ୍ୟା କରି
ଶେଷରେ ଲାଗି ରଜଙ୍କ କରୁଥିଲା ଧୂତ ହୋଇ ଯଥୋତିତ
ନଶ୍ଚ ପାଇ କୁର୍ବାତି ଉପାୟରେ ପ୍ରାଣବିଷୟନ କଲେ ଓ
ଯୁଦ୍ଧରେ ସରକାରଙ୍କ ଶାସମାହାଲ ହୋଇ ରହିଲା । ଏ
ବଂଶରେ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ତରଧିକାରୀ (Direct heir) ଅଦ୍ୟାଦି
କେତେ ନାହିଁ । କେବଳ ଜଣେ ରଣୀ ଅଛିନ୍ତି, ଯେ କି
ଶ୍ରୀ ମାନ୍ଦିକ ବୃତ୍ତିଲାଭ କରି ଅନ୍ତର୍ମୁନ୍ଦର କାଳ-ପ୍ରେତ
ଧ୍ୟାବିତ ଦେଉଥିଲାନ୍ତିକୁ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀ ଦାମୋଦର ମହାନ୍ତି ।

ଏ ରକ୍ତ ମନ୍ଦିରମ୍ଭ ଏହି ବଂଶୀୟ ନୁହୁତ କି ? ମୁଁବି :

ଗୋ-ମାତା । *

ଗୋଜାତ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରଧାନ ଅବଳମ୍ବନ
ଅଟେ । କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ, ଶକ୍ତିଗଳନ, ଦୁର୍ଗାପାନ ଏବଂ
ଦୁଗ୍ଧରୁ ଯେଉଁ ସବୁ ନାନାବିଧ ଶାଦାଦୁର୍ବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ହୁଏ, ସେ ସବୁର ମନେ ଗୋରୁଜାତର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଚ୍ଛିନ୍ତି
ଅଧିକ । ଏହି କୃଷିପ୍ରଧାନ ଭାରତବର୍ଷରେ ଗୋଜାତର
ଅଭିବ ହେଲେ ଦେଶର ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟିବି, ତାହା
କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିବାରଣ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି
ଅନ୍ତର୍ବାର୍ଯ୍ୟ ଅମଙ୍ଗଳର ଫଳ ଭାରତବାସୀ ହିନ୍ଦୁ, ମୁଦ୍ଳମାନ,
ପାରଶୀ ଏବଂ ଶିଥାଇ ଆଦି ସର୍ବଧାରଣ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଭୋଗ
କରିବାକୁ ହେବ । ପୁନର୍ଷ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
ରାଜା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି ଅମଙ୍ଗଳ ହେଉଥିବୁ ବଢ଼ି
ସଙ୍କଟରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ବିଗତ କେତେକ ବର୍ଷ
ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଭାବରେ ଗୋବିଶର ଧ୍ୟାପ ଦେଖା
ଯାଉଥିଲା, ତହିଁରୁ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିଲା ଯେ, ଭାରତବର୍ଷରେ
ଗୋବିଶର ଧ୍ୟାପ ହେବାର ସମୟ ଶୀଘ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ।
ପାଠକମାନେ ଶୃଣୁ ଆର୍ଥିର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିତ ହେବେ ଯେ, ପ୍ରତିମାସରେ
ଭାରତବର୍ଷରୁ ୧୦ ଲକ୍ଷ ଗୋରମ୍ ବିନେଶକୁ ପଠାଯାଉଥିଲା
ଏବଂ ସମୟରେ ଗୀନ ଏବଂ ଜାପାନକୁ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦୁଶର୍ମକ
ରମ୍ ଯାଉଥିଲା । ଏ ସବୁ ଯାଇ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାରତରେ
ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଗୋରମ୍ ରହିଥିଲା । ଏହା ସବୁ ଏକବି
କରି ହିଥାବ କଲେ ଯେବେ ୧୫ ଲକ୍ଷ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ
ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରତିମାସରେ ୧୫ ଲକ୍ଷ ଗୋରମ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ହେଉଥିଲା । ଏଥମଧ୍ୟରୁ ଏକତ୍ରଜୀବାଣ ଅର୍ଥାତ୍ * ଲକ୍ଷ
ମୁତ୍ତ ହେବାଦ୍ଵାରା ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ ୧୦ ଲକ୍ଷ ହତ୍ୟା ଦ୍ୱାରା
ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିଲା ।

ହାୟ ! ଭାରତବାସୀ ଭ୍ରାତୁଣା, ତୁମେମାନେ କଣ
କହୁଥିଲ ? ଥରେ ମାତ୍ର ବିଶ୍ଵର କରି ଦେଖ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର
ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିବୁ ସମ୍ଭବ । ଭାରତ କି ବିଷମ-ସମସ୍ୟାରେ

* ବିଶ୍ଵର ବେଙ୍ଗଟେର ହିନ୍ଦୀସମାଜର ପତ୍ରର ଶାୟକ ସ୍ଵଦର୍ଶକ
ନନ୍ଦକ କୁର୍ବାକ ଅନ୍ତାଦିତ । ମୁଁବି:

ପଡ଼ିବାର ଉପହର ହେଉଥାଏ । ଯାହାର ପରିଶ୍ରମରେ ତୁମ୍ଭେ-
ମନେ ବନ୍ଧିଅଛୁ, ଯାହାର ଦୂର୍ଘ ଏବଂ ଦୁଷ୍ଟନିର୍ମିତ ନାନାପ୍ରକାର
ସ୍ଵାଦୁ ଶାଦ୍ୟନାର୍ଥତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ଜୀବିଧାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ
ହେଉଥାଏ, ସେହି ଗୋଲାତିର ପ୍ରାଣ ସହାରଣ କର ତୁମ୍ଭେ-
ମାନେ ବିଦେଶୀ ବଣିକମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ପୁର୍ଣ୍ଣ କରୁଥାଏ ।
ହେ ଭାରତବାସି ଭାଇମାନେ ! ଗୋବିଂଶ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କୁ
ସମ୍ମୋଧନ କର ଆର୍ତ୍ତସ୍ଵରରେ କହୁଥାନ୍ତି, ହେ ଭାରତବାସି ।
ହେ ଭାରତର ଅନ୍ତର୍ପ୍ରତିପାଳକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ! ତୁମ୍ଭେମାନେ
ଆଶାର ଆହାର ବିହାରରେ ଯେଉଁ ସଖ ଭୋଗ କରୁଥାଏ,
ତହିଁର ମୂଳକାରଣ ଅମ୍ଭେମାନେ ଅଛୁ । ଦେଖ ଆମ୍ଭାନଙ୍କ
ପରିଶ୍ରମହାରୀ ଉତ୍ସନ୍ନ ଧାନ୍ୟ, ଯକ, ଗହମ, ଚଣା, ବାଜରା,
ବର୍ଣ୍ଣ, ମୁଗ, ମୟୁର, ତଳ, ଘୋରିଷ, ଜଡ଼ା ଆଦିନାନନ୍ଦପ୍ରକାର
ବ୍ୟବହାରେପ୍ଯୋଗୀ ପଦାର୍ଥ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଅବଶ୍ୟକ
ଅନୁଯାରେ ଭୋଜନ କରୁଥାଏ ଏବଂ ତଦ୍ୟାର ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର
ଆବଶ୍ୟକ ବୃଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାଏ । ତୁମ୍ଭେମାନେ
ତାହା ଖାଇ ଓ ବ୍ୟବହାର କର ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥାଏ ।
ତତ୍ପରତାରେ ଅମ୍ଭେମାନେ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କଠାରୁ କଣ
ପାଇଥାଏ ? ଧାନର ଚଷ୍ଟ, ଘାସ, ଲତା ଓ ପଦ ମାତ୍ର । ଏପରି
ସମ୍ବଲ ଭୋଜନରେ ଯଦ୍ୟପି ଆମ୍ଭେମାନେ ଅପଶାର ରକ୍ଷଣ-
ବେଶଣ କର ନ ପାଇଲୁ, ତେବେ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କୁ କଣ
ଜହିରୁ । ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ପାଳନପୋଷଣ ନମିତ୍ର ପରିଶ୍ରମ
କରୁଁ କରୁଁ ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ଶରୀର କାଠ ହୋଇଗଲା ।
ଦେହରେ ମାଂଧର ଲେଣ ନାହିଁ, ଅସ୍ତ୍ର-ଚର୍ମ ମାତ୍ର ଅଛି ।
ଚର୍ମ ସ୍ତରା ଭ୍ରତମ ଅବସ୍ଥାରେ ନାହିଁ ।

ହଲ ଏବଂ ଗାଡ଼ି ବହ ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ସ୍ଵରଦେଶ ଫୁଲ
ଯାଇ ସେଥିରୁ ରକ୍ତସ୍ତବ ହେଉଥାଏ ଏବଂ ଗୋପାଳମାନଙ୍କର
ପ୍ରହାରରେ ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ଶରୀର ବିଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ ।
ଦିନର ସ୍ଵାର୍ଥ୍ୟାଧନ କରିବାକୁ ଏବଂ ଆମ୍ଭାନଙ୍କୁ
ବଣରେ ରଖିବାକୁ ବାଲ୍ମୀକିଷ୍ଣାରୁ ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ପୁରୁଷର
ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ ।

ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ଧନ୍ୟାନମାନେ ଦୁଃଖ, କଟିକାୟ ଏବଂ
ତୁଣଭୋଜା ଅଟନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭାନଙ୍କ ଦୁର୍ଗରେ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କ-

କର ସନ୍ତୁନୀପନ୍ତିତମାନେ ହୃଦୟପୁଣ୍ୟ ଓ ବଳିଷ୍ଠ ହେଉ-
ଥାଏନ୍ତି । ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳାର୍ଥେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଏତେତୁର
ଚେଷ୍ଟିତ ଯେ, ମୁରୁଧରେ ମଧ୍ୟ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ଉ ପକାର
କରୁଥାଏ । ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ଚର୍ମନିର୍ମିତ ପାଦକୁବାରେ ତୁମ୍ଭେ-
ମାନେ ପାଦଦେଶର ଶୋଭାଦୂର୍ବଳ କର କଣ୍ଠ, ଶୀତ ଓ ଉଷ୍ଣତ୍ତ୍ଵ
ରକ୍ଷଣାତ୍ମକ ହେବାରେ । କେବଳ ଚର୍ମପାଦକୁ ନୁହେ, ପାଡ଼ ଓ
ଟମ୍ପମର ସାଜମାନ ଓ ପେଟାର ଅବ ଅନେକପ୍ରକାର ଜିନିଷ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାଏ, ଆମ୍ଭାନଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରରେ ସୁନା ଅନେକ
ବହୁମୂଳ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥାଏ । ଯାହାଦ୍ୱାରା
ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ସବୁ ସାଧତ ହେଉଥାଏ, ସେମାନେ
ଜାବନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ମନୋଯୋଗୀ
ହେବା କି ଉଚିତ ନୁହେ ? ତେବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ କି କାର-
ଣରୁ ଏପରି କୃତ୍ୟ ହେଉଥାଏ ଓ ଆମ୍ଭାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାୟ
ଏକ ଉପକାର ଭୁଲିଯାଇ ଆମ୍ଭାନଙ୍କୁ ଶୁଭ୍ୟଜୀବ କରିବା
ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଆମ୍ଭାନଙ୍କ ଗାନ୍ଧାରେ ହୃଦୟ ନେଉଥାଏ, ଅଞ୍ଚିତା
କୁରା ଦେବାର କାରଣ ସ୍ଵରୂପ ଆମ୍ଭାନଙ୍କ ବଂଶ ନାଶ
କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ ।

ଯେବେ ତୁମ୍ଭେମାନେ କାହାର ନିକଟରେ କର୍ମ କର ବୃଦ୍ଧ
ହୁଅ, ତେବେ ମୁନିବ ନିକଟରୁ ପନ୍ଥନ ନେଇ ଆନନ୍ଦରେ
ଜାବନ-ଯାପନ କରିବାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଆମ୍ଭେ-
ମାନେ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଅବଶ୍ୟକ ପରିଶ୍ରମ କର ବୃଦ୍ଧ ଓ
ଅଣ୍ଟକ ହେଲେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆମ୍ଭାନଙ୍କୁ ଶୁଭ୍ୟଜୀବ କର,
ଏପରି କନ୍ଧାଙ୍କ ଦସ୍ତରେ ବିକ୍ଷୟ କରିଦେଇଥାଏ । ବିଗ୍ରହ
କର ଦେଖ ଯେ ଜାବମାତ୍ରର ଶାହରିକ ଅବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତର
ହୁଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଦୁଃଖର ହୋଇଯିବା ପରେ, ସଦି ତୁମ୍ଭେ-
ମାନେ କିନ୍ତୁ ଦିନ ବିଶ୍ଵାମି ଦିଅ ଏବଂ ଭ୍ରତମୁଖେ ରକ୍ଷଣ-
ବେଶଣ କର, ତେବେ ପୁନର୍ବ୍ୟ ହୃଦୟପୁଣ୍ୟ ହୋଇ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କ
ଦେବାରେ ନିଯନ୍ତ୍ର ହେବୁଁ ।

ହେ ମନୁଷ୍ୟକାତି ! ଶିଖି ତୁମ୍ଭାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ
ଅଛନ୍ତି, ବିବେଚନା କର ଗୋଲାତିର ଉପକାରିତା ହୃଦୟ
କର । ଯଦିତ ଆମ୍ଭେମାନେ ପଶୁଜୀବରେ ଗଣ୍ଯ
ହସ୍ତରକ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଧୁ ଅଛୁଁ

ମାନଙ୍କର ଦୁରୁନିର୍ମିତ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରୁବ୍ୟହାର ଅକିଞ୍ଚନ ଉଷ୍ଣକୁଠାରୁ ଶର୍ଜାଧରଇ ସମ୍ରାଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଯଦିତ ତୁମେମାନେ ବାଲ୍ମୀକିପୂର୍ବାରେ ମାତ୍ରମାନଙ୍କ ହୃଦୟ, ତଥାଏ ଅମ୍ବ ଦୁରୁହାର ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ତୁମେମାନଙ୍କ ଶର୍ଜାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ରକ୍ତବିନ୍ଦୁ ବିନିମ୍ନରେ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ରଗର୍ଭରୁ ତୁମିଷ୍ଟ ହେବାଠାରୁ ମୁକୁଟ୍ୟପ୍ରୟାରେ ଚରନ୍ଦ୍ରକ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତୁମେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଁ । ଏତକି ନୁହେ, ଦ୍ଵିନ୍ଦୁଧର୍ମ ମତରେ ମୁକୁଟ୍ୟପରେ ମୁକୁଟ୍ୟଲେକ ଯାହାରେ ସୁଜା ଗୋଜାଇ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ତୁମେମାନେ ଅନ୍ତରମୟ ମର୍ଗଗର୍ଭରୁ ତୁମିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲ ଏବଂ ତୁମେମାନଙ୍କର ମାତା ସଙ୍କଟାପରେ ଅଞ୍ଜନ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଗଧ ପାନ କରି ପ୍ରାଣଶାର କରିଥିଲ, ସେ ସମୟର କଥା କି ଛଳଗଲ । ପୁଣି ଅଗ୍ରପର ହୋଇ ଦେଖ, ଯେତେବେଳେ ତୁମେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତରମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହୃଦୟ, ସେତେବେଳେ ଶର୍ଜାପିଞ୍ଜରରୁ ପ୍ରାଣଶାର ଉତ୍ତିବାକୁ ପସ୍ତିତ ହୃଦୟ, ଯେତେବେଳେ ତୁମେମାନଙ୍କ ଜୀବନ-ନାଟକର ପର୍ଦା ଧୀରେ ପଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ସେତେବେଳେ ତୁମେମାନଙ୍କ ଅଶକ୍ତରସନାର ଅଗ୍ରଭାଗରେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଦୁନ୍ତା ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ ଦିଅଯାଏ ।

ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ତୁମେମାନଙ୍କର ଜନ୍ମଠାରୁ ମୁକୁଟ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସହାୟ ହୃଦୟ, ଯେଉଁ ଦୁର୍ଗ ତୁମେମାନଙ୍କ ଶର୍ଜାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରକ୍ତଶିଳାରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ତବେଗରେ ପ୍ରଥାବିତ ହୃଦୟ, ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ସେହି ଅମ୍ଲ ରକ୍ତହାର ତୁମେମାନେ କେଉଁ କାରଣରୁ ପୃଥିବୀକି ପୁରିତ କରୁଥିଲ ? ତୁମେମାନେ ଥରେ ଦିନ୍ତା କରି ଦେଖ, ତୁମେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା ସହସ୍ର ସହସ୍ର ମନୀଶିଳ୍ୟଦରୁ ସୁଜା ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ରକ୍ତ ମୂଳବାନ୍ତିକା କି ନା ?

ମୁକୁର ମାତା ତୁମେମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ କରୁଥିଲା ପଢିଥୁ, ମୁକୁର କଥା କରିବାରେ ଦେଉଥିଲା ତୁମେମାନଙ୍କର ପିତା ତୁମେମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦିଅନ୍ତି ପଢିଥୁ, କିମ୍ବା ବଂଶ ତୁମେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶର୍ଜା ସହ୍ୟ କରି,

ବର୍ଷାରେ ତେବା ହୋଇ ଏବଂ ଶୀତରେ ଥରେ ହୋଇ କଥାର ପରିଶ୍ରମ କରୁ ନାହାନ୍ତି । କାହାର ମାତା ପିତା ଚିରକାଳ ରହନ୍ତି ନାହିଁ, ସମସ୍ତେ ମାର୍ଗସ୍ଥନ୍ୟ ଚିରକାଳ ପାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ରପ୍ରମାନରେ ଦୂର୍ଗ ହୃଦୟ ନାହିଁ । କାହାର କାହାରମାତା ସମ୍ରାନ୍ତକୁ ପ୍ରସବ କରି ମଧ୍ୟ ମର ଯାଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଜାତରୁ ତୁମେମାନେ ବୃଦ୍ଧକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଦୂର୍ଗ ପାନ କର । ପିତୃତ୍ୱପାତ୍ରତ ଧନ ଶର୍ତ୍ତ କରିବା ସମସ୍ତକ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ ନାହିଁ । କାହାର କାହାର ପିତା, ସମ୍ରାନ୍ତ ଗର୍ଭରେ ଥାଇଁ, ପରଲେକଗମୀ ହୃଥାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ଉପାହାର ଅନ୍ତରୁ ଫଳରତାରୁ ଅମିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ବନ୍ଧିତ ହୃଦୟ ନାହିଁ । ମାତା ପିତାଙ୍କଠାରୁ ସଦି ବା ତୁମେମାନଙ୍କର ଶର୍ଜା ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ତଥାପି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ହୋର ତୁମେମାନେ ଆଜାବନ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉଥାଇ । ଭାରତର ଦ୍ଵିନ୍ଦୁଜାତ ଦେବତା ବୋଲି ମାନ୍ୟ କରି ସେ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ପୂଜା କରୁଥିଲାନ୍ତି, ସେମାନେ କଥାର ବୃଥାରେ ତାହା କରୁଥିଲାନ୍ତି । ନା, ଅବଶ୍ୟ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଉପକାର ଓ ଗୁଣର ପୂଜା କରୁଥିଲାନ୍ତି ।

ଆମ୍ବେମାନେ ତୁମେମାନଙ୍କୁ ବିନାତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲୁଁ କି, ତୁମେମାନେ ଏହି ଅଧୀନୀ ଏବଂ ଉପକାଶ ଗୋବିଶର ଧୂପରୁ କ୍ଷାନ୍ତ ହୃଥ ଏବଂ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ବଂଶକୁ ରଖା କର । ନରେତ୍ର ଏହା ସୁରଣ ରଖିବ ଯେ, ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ବଂଶନାଶ ହେଲେ ଏହି ଭାରତର ପେଣ୍ଠି “ସ୍ଵର୍ଗପ୍ରସ୍ତୁତି” ନାମ ଅଛି, ତାହା ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ; ଭାରତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ; ଯରେ ଯରେ ହାହାକାର ଶର୍ଜ ଶ୍ରଦ୍ଧାଯିବ; ଦାହି ଦାହି ତରରେ କାନ କର୍ଷିର ହେବ; ପେଟକୁ ଦାନା ମିଳିବ ନାହିଁ; ଶର୍ଜାର ଲାକଣ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ; ସମସ୍ତେ ଗ୍ରୀବାନ ହୋଇଯିବେ; ଏକ ସମୟରେ ନିତାନ୍ତ ଦିନିତାନ୍ତ ରଜା, ମହାରାଜା, ନବାବ, ବାଦଶାହ ଆଉ ସମ୍ରାଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହା ଅନ୍ତ ! ହା ଅନ୍ତ ! ହେବେ; ଦୁଦ୍ସୂଦ୍ରାବାକ ନାଦରେ ଦାରୁଣ ଯଦ୍ରଶା ସହି ଛଟପଟ ହୋଇ ମରିଯିବେ । ମନୁଷ୍ୟଜାତ । ଦେଖ, ତୁମେମାନେ ଏତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗମ୍ଭୀର ନିଦ୍ରାରେ ଶୋଇଥିଲୁଁ, କିନ୍ତୁ ଏହିପର ରହିଲେ ତୁମେମାନଙ୍କର

କି ଗତ ଦେବ । ନିଜ ଗୋଡ଼କୁ ନିଜେ କାହିଁକି ହାଣୁଥାର, ଅପଣା ନିକଟକୁ ବିପତ୍ତିକି କାହିଁକି ଡାକୁଅଛି, ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ଅଣି କେଉଁଥେ ଯାଇଥାରୁ, ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ଗୁରୁଥାବେ ଅଣି ପ୍ରକୃତି ହେଉଥାରୁ, ମୁଁ ଘୋଡ଼ାର କାହିଁକି ଶୋଇଅଛି, ଟିକିଏ ଅଣି ମେଲୁ କର ଦେଖ । !

ଭାରତଭୂମିରେ ଅନୁରୂପୀ ସୁନା ଆମ୍ବେମାନେ ଉଷ୍ଣନ୍ତ କରୁଁ, ଆମ୍ବେମାନେ ଭାରତବାସିଙ୍କର ପ୍ରତିପାଳକ ଅଟୁଁ, ଭାରତ-ସନ୍ତୁନ୍ନାନଙ୍କର ସୁଖର୍ବରସ ଆମ୍ବେମାନେ ଅଟୁଁ; ଭାରତବାସିଙ୍କର ମାତା-ପିତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ଆମ୍ବେମାନେ ଅଟୁଁ ଏବଂ ଆମ୍ବେମାନେ ଭାରତର ଘୋଡ଼ାଗତନ୍ତ୍ର ଅଟୁଁ । ଦୁନ୍ତୁମାନଙ୍କର ଶକ୍ତ୍ୟ ଯାଇଥାରୁ, ମୁସଲମାନଙ୍କ ବଜିୟ ଯାଇଥାରୁ ଆଉ ଇଂରାଜିମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୁଣା ହୋଇଥାନ୍ତି । ସବୁ ରାଜାଙ୍କ ରଜତ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପରିଷମରୁ ଚଳି ଆସୁଥାରୁ । ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ବଂଶ ଭାରତଭୂମିରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି, ତେତେବେଳେ ଯାଏ ଆମ୍ବେମାନେ ରଜିଷେବା ଓ ପ୍ରକାଶେବାରେ ଲୁଣି ରହିଥାରୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପଞ୍ଚକଥା ଆଲୋଚନା କରିବାଦାର କରୁ ଫଳ ନାହିଁ । ଅଜି କାଲ ଇଂରାଜ ଭାରତରେ ହର୍ତ୍ତ-କର୍ତ୍ତା-ବିଧାତା ଅଟନ୍ତି । ଏଥିଲାଗି ପ୍ରକାମାନଙ୍କ ବ୍ୟତତ ଇଂରାଜଙ୍କର ଅପଣା ରଜିଷ୍ଟ୍ରେସ୍‌ଯୁସ୍‌ ରଖିବାପାଇଁ ଓ ପ୍ରକାଙ୍କ କମ୍ପ୍ୟୁଟର ପାଇଁ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କୁ ରଷା କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟର କଥା ଏହି ଯେ, ସେମାନେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର କିଛି ବିଦ୍ୟର କରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଅବାଧକଣ୍ଠୀର ଅଗ୍ରଯୁ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହି ହେଉଥୁ ଚମତ୍କା ବାସବାୟ ଲୁଣି ବୁଥାରେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ବଂଶନାଶ ହେଉଥାରୁ । ମୁସଲମାନମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଭାରତର ଅଧିକାରୀ; ଅତେବଂ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ରଷାର ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଦୃଶ୍ୟ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦିନ ରାତି ମାରମାର କାଟକାଟ ଏହି ଶବ୍ଦ କରୁଥାନ୍ତି ।

ଦୁନ୍ତୁମାନେ ଭାରତର ନୈକଟ୍ୟଧ୍ୟା ଦ୍ୱାରାବରେ ପ୍ରଧନ ଅଧିକାରୀ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଦୁଇକଟି ମଧ୍ୟ ବୁଝୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ କେବଳ ଏହି କଥା କହନ୍ତି ଯେ ‘ଶୋଭାଭାବୀ କରିବା ମହାପାପ ଅଟେ’, କିନ୍ତୁ ମୁସଲମାନଙ୍କର କି ଦରକାର

ପଢିଲା ଯେ, ସେମାନେ ଏହି କଥାରେ କର୍ତ୍ତପାତି କରିବେ । ହିନ୍ଦୁ ଆଉ ମୁସଲମାନଙ୍କର ପୁଣିଲିତ ରେଷ୍ଟ୍ ଦ୍ୱାରା ଏପରି ହେବା ଉଚ୍ଚତ ଯେ, ସେବର ମୌଳିକୀୟ ସମାଜର ନେତାମାନେ ମିଳି ମିଶି ପରା କରିବେ, ମୁସଲମାନ ସମାଜକୁ ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଭଲ ଭଲ ମୁସଲମାନ ଉପଦେଶକ ନିୟନ୍ତ୍ର କରିବେ । ସେମାନେ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେବେ ଯେ, ମୋବାଇଲ୍ ଧାରା ଭାରତର କିପରି ଯତ୍ନ ହେଉଥାରୁ; ଗୋହତ୍ୟାରୁ ଭାରତବାସିଙ୍କର ଜାତ୍ୟାଜାବନର କି ଯତ୍ନ ହେଉଥାରୁ; ଆଉ ମଧ୍ୟ ଏହି ଗ୍ରୀକ୍ସପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ଗୋମାଂଶ ଭାଷଣ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଶାରର କିପରି ଅନିଷ୍ଟ ହେଉଥାରୁ । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ମିଳ ମିଶି ଦୁଷ୍ଟ କଂସାଇ ଓ ନିଷ୍ଟର ଚର୍ମବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ହାତରୁ ଗୋ-ଜାତିଙ୍କୁ ଉଦ୍ବାର କରନ୍ତି ଏବଂ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଗୋ କୁଳ ନିର୍ମୂଳରୁଗୀ ଭାବୀ ଭ୍ରମ ତିଥି ଥିଲାଇ କର ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ଅନେକ ଧର୍ମସ୍ତ୍ରଦାୟୀର ଲୋକ ଥିଲାଇ ଥିଲାନ୍ତି, ଏଥିଲାଗି ଧର୍ମିଧର୍ମର କଥା ଉଠିବା ମାତ୍ରକେ ତର୍କର ଉପର୍ତ୍ତି ହୁଏ, ଆଉ ତର୍କରୁ ଭଲପଳ ନ ହୋଇ ମନପଳ ଜାତକ୍ଷେତ୍ର ଯେଉଁଠାରେ ଧନବ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ଥାରୁ, ସେଠାରେ ଧନର ବ୍ୟାପ୍କ କର । ଜଣକ କଥାକୁ କିଏ ଶୁଣିବ । ଏକା ବିଲବର ଫୋର୍ସ ଉତ୍ତରେପରୁ ଦାସବ୍ୟବସାୟ ଭିତାଇ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ଯେବେ ଇଂରାଜମାନେ ପ୍ରାଣପଣରେ ଲୁଣି ନ ଆନ୍ତେ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଜଳପ୍ରବାହ ପର ଶର୍ତ୍ତ କର ନ ଥିଲେ, ତେବେ ଦାସମାନଙ୍କର ଉଦ୍ବାର ହେବା କଠିନ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଭାରତର ଅଧିକାରୀ ଜମିଦାର ହିନ୍ଦୁ ଅଟନ୍ତି । ଯେଉଁ ବଜାର ହାଟରେ କଂସାଇମାନେ ଗାଇ-ମୋତୁ ଶରିବ କରନ୍ତି, ସେହି ଧରୁ ପ୍ଲାନର ମାଲକ ପ୍ରାୟ ଦୁନ୍ତୁମାନେ ଅଟନ୍ତି । ଯେବେ ସେମାନେ କୌଣସି ଉପାୟ କରନ୍ତେ, ତେବେ ନିଶ୍ଚଯ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ରଷା ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ପୁଣି ମୁସଲମାନ ସମାଜରେ ମୌଳିକୀୟମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଅଧିକାରୀ ଅଟେ । ଯେବେ ସେମାନେ ଏକବିତ ହୋଇ ହୁଏ ସଙ୍ଗେ ଏକତାର ଯତ୍ନ କରନ୍ତେ, ତେବେ ଆହୁ

କଂସାରଙ୍ଗର ଛୁଣ୍ଟର ରକ୍ଷା ପାଇ ପାରନ୍ତୁ । ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ
ମାନେ ଏଥରେ ଉଦ୍‌ଘାନିତା ଦେଖାଇବ ତ ଦେଖାଅ,
କିନ୍ତୁ ଆପଣାର କର୍ମ ରୋଗ ତୁମ୍ଭେମାନେ ନିଜେ କରିବ ।
ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ ତ ବନ୍ଧୁମାନ ଶେଷ ରହିଅଛି । ପଞ୍ଚାଶ-
ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ଗୋବିଶ ନିର୍ମଳ ହୋଇପିବେ,
ଏହା ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର କଥା ନହେ ।

ହେ ମାନବକାଳ ! ମନରେ ବିଶ୍ଵର କରି ଦେଖ, ଅମ୍ବ
ଜାତ ତୁମ୍ଭ ଜାତକ ଉନ୍ନତ କରିଥିଲୁ । ଅତିଏକ ଆମ୍ବ ଜାତ
ସହିତ ତୁମ୍ଭ ଜାତର ଧନୀଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥାଇ । ଅମ୍ବମାନଙ୍କର
ଗଲା କାହିଁଲେ ନିଷ୍ଠ୍ୟ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ପତନ ହେବ । ଯେଉଁ
ଦିନ ଆମ୍ବମାନେ ଭାବତିରୁ ଉଛନ୍ତ ହେବୁଁ, ଯେହି ଦିନ
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅବଶିଷ୍ଟ ସୁଖ ଧୂର୍ଯ୍ୟ ଅପ୍ରତି ହେବେ ।

ଯେଉଁ ମାନେ ତେର ଚମଜା ଏକଦ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ଯେଉଁ
ବିଦେଶୀ ଚର୍ମୁ ବ୍ୟକ୍ଷପାୟୀ ଏ ବ୍ୟକ୍ଷପାୟୁ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି,
ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ଲାଗି ଗୋବିଂଶର ଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲୁଣ୍ଡି, ନିତାନ୍ତ
ଅଛୁବ୍ୟପର ଗୋରୁ ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ଶାଦ୍ୟ ଅଟେ, କଳିତାତା
ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନର ଦିଷ୍ଟର ଗୋପାଳମାନେ ଧନଲୋଭରେ
ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ହାତରେ ଗରବ ଗୋଶବକମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟୁ
କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ଯେବେ ସେମାନେ ଦେଖିବେ ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନ
ଉରତରେ ଚର୍ମୁ ସ୍ଥଳର ମୂଳରେ ମିଳିପାରିବ ନାହିଁ, ଉରତରୁ
ଗୋବିଂଶ ନିମ୍ନକ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲୁଣ୍ଡି, ତେବେ ଅବଶ୍ୟ
ଅପଣା ଦେଶକୁ ଲେଉଛି ସିବେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି
ବ୍ୟକ୍ଷପାୟୁର ଆହ୍ୟ ନେବେ; ଏ କଥା ସ୍ଵଭାବସିଦ୍ଧ ଅଟେ ।
ଅବଶ୍ୟ ଏହି ପ୍ରକଟିତକ ଦୂର କରିବା ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ
ଦହଜନାଧ୍ୟ ନୁହେ । ଯେଉଁ ହନ୍ତୁ ମୁସଲିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ଆମାରିବ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୋହତ୍ୟାର
ବାରେଖି ଅଟନ୍ତି । ତେବେ କିପରି ଅପଣାର ସ୍ଵଭାବ ବଦଳା-
ଇବେ । ଏହି ସ୍ଵଳ୍ପରେ ତ୍ୟାଗ ସ୍ଥିକାର କରିବା ତୁମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ସୁକ୍ଷମତ ଅଟେ । ଏଥରୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ହେବ ନାହିଁ । ମୁସଲିମାନ ଧର୍ମରେ ଗୋହତ୍ୟା କରିବା
କି କର୍ମ ନାହେ । ଅନେକ ମୁସଲିମାନ ଗୋମାଂଶ ଉପରି
ବାହୁଁ । ଯେ ଗୋମାଂଶ ଉପରି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ସେ

ହଁ କୁରବାନୀ ତୁମ୍ମାନଙ୍କର ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଥାଟେ, କିନ୍ତୁ
ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଉଚିତ
.ଦିନ କାତମାଗରେ ସେ ଏହି ଫଳ୍ୟାକାଶ ବ୍ୟବସୟ ଲାଗି
ରହିଥାଏ, ସେହି ହେଉଛୁ ଗୋବଂଶ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହେଉଥାଏ ।
ଆଉ ଅଧିକ କଣ କହିବି ? ହେ ମୁସଲମାନ ! ହେ ଖୁଦାତାଲୀ
ଏବଂ ରୟାଳ୍ ପ୍ରୟୁଜାତ ! ଅମ୍ବ ଉପରେ ଦୟା କର ନ ଜାଇ
ଗୌତ୍ମନର ଉପାୟ କର । ଗୋହତ୍ୟା ହାତିଲେ ତୁମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ନାଶ ହେବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ନଷ୍ଟଧନ ପାପ-
ହେବ । ହେ ମସଲମାନ ! ତୁମ୍ଭ କେବଳ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ
ମନୋରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ଗୋହତ୍ୟା ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ କହୁ
ନାହିଁ, ଏ କଥା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭଲ ଲୁଗି କୁହା ଯାଉଥାଏ ।
ଖୁଦାତାଲୀ ଓ ରୟାଳ୍ ଉଦେଶ୍ୟ ସପଳ କରିବାପାଇଁ
କହା ଯାଉଥାଏ ।

ଅନ୍ଧାଚାନ୍ଦା ଓ ତାଙ୍କ ରସ୍ମୁଳକର ଏହି ଇଚ୍ଛା ଯେ ସମସ୍ତ
ପୃଥ୍ବୀରେ ଉଷ୍ଣମହାଦୂରର ମର୍ମ ପ୍ରଗ୍ରହ ହେଉ । ପୈଗମ୍ବର
ସାହେବ ଓ ତାହାଙ୍କ ଶକ୍ତିପାମାନେ ହିକମତ ଆଉ ଭଲ ନିୟମ-
ହତ ସହିତ ଧର୍ମର ପ୍ରଗ୍ରହ କରି ଯାଇଥାରୁ । କୁରାନଶା-
ଫରେ ମଧ୍ୟ ସେହି କଥା ଅଛି । ‘ଲୋକଙ୍କୁ ଆପଣା ପ୍ରତିପାଳ-
କର ପଥକୁ କୌଣସି ଏବଂ ଉତ୍ସମ ଉପଦେଶଦ୍ୱାରା ଦେନି ଆସ’
ବିନ୍ଦୁରିଶେଷପାଇଁ ଅଥବା ଜାତିବିଶେଷପାଇଁ ଉଷ୍ଣମହାଦୂର
କଲେ ନିଶ୍ଚଯ ବିଦ୍ୟୁତ୍ତ୍ବେ, ସେହି ବିଦ୍ୟୁକୁ ମିଠାଇବା ହିକମତ
ଅଟେ । ତୁମେ କୌଣସିଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ଆତରୁ
ଆକର୍ଷଣ ନ କରି ବିଦ୍ୟୁର ଉପର୍ତ୍ତି କରୁଥାରୁ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ
ଚମକାଇ ଦେଉଥାରୁ ।

ଉରତିକାୟୀ ସେପର ଶାନ୍ତିଷ୍ଠାନ, ସଂପାଦରେ ସେପର
ଅର କେହି ନାହିଁ । ସେ ସ୍ଵରଗଶାନ୍ତି, ସେ ସତ୍ୟମଳ୍ଲକୁ ଚାହିଁ
ଏବଂ ସେ ପ୍ରାଣର ଜଳବାୟୁର ଶୁଣ ମଧ୍ୟ ସେହିପର ହୃଦୟ ।
ନିଶ୍ଚର ବୌଦ୍ଧିଧର୍ମ କେବଳ ଅନ୍ତିମାବାଦରେ ସମସ୍ତ
ଉରତିଭୂମିରେ ବିଶ୍ୱାସିତା ଲୋଭ କରିଥିଲା । ଚେତନାମଙ୍କର
ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଦୟାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କିକ ନିଷ୍ଠୁରତାକୁ
ହୃଦ କର ହିନ୍ଦଜାତର ଦୁଦୟାକର୍ଣ୍ଣା କରିଥିଲା ।

ଇମଳିମଧ୍ୟରୁ ଅଉ ଥରେ ଦୃଷ୍ଟି କରି ଦେଖ, ତୁମ୍ଭର ପେଗ-
ମୁରମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଛଵଶ ରାଜନୈତିକ ବକ୍ତା, ସମାଜରଭିତ୍ତିକ ବକ୍ତା, ସମାଜରଭିତ୍ତିକ ବକ୍ତା ଏବଂ
ପ୍ରଭାତକ, ଉଚ୍ଛଵଶ ପ୍ରାସାଦନା ପ୍ରଣାଳୀର ଆବଶ୍ୟକ, ସମ୍ବାଦ-
କ୍ଷେତ୍ରର ବନ୍ଧୁଦର୍ଶୀ ସେନାପତି ଏବଂ ଉଚ୍ଛଵଶ କିମ୍ବାକ
ଥିଲେ । ଏପରି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନଗର୍ତ୍ତକ
ଉପଦେଶ ଯେତେଦିନ ପୁହିବାରେ ଥିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା
ନିଶ୍ଚଯ ଅନ୍ତର୍ଭବ ଥଟେ । ଏପରିକାର ଉଚ୍ଛଵଶ ଧର୍ମ ଅଉ ଏପରି
ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଉପଦେଶର ପ୍ରଗ୍ରହ କେବଳ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ
ଗୋହତ୍ୟା କରିବାଲୁଟି ନାହିଁ, କାରଣ ଏଥରେ ତାଙ୍କ
ଦୂଦୟରେ ବିଷ୍ଣମ ଥାବା ପଢ଼ୁଥୁଅଛି ।

ତୁମ୍ଭେ ମୁଷଳମାନର ସନ୍ଧାନ, ତୁମ୍ଭର ମୁଷଳମାନଧର୍ମରୁ
ଦ୍ଵାରା ଉଚ୍ଛଵଶରେ ଦେଖିବା ସ୍ଵଭାବସିଂହ କାର୍ଯ୍ୟ ଥଟେ । ଯେ
ଯେଉଁ ଧର୍ମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରେ, ତାହାର ସେହି ଧର୍ମରୁଟି
ଏକପକାର ଅନ୍ତରକ ଭକ୍ତି ରହେ । ଏହି ଦେହରୁ
ମନରେ ଯେତେବେଳୟାଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଧର୍ମରେ ରହୁ
ଉଷ୍ଣତ୍ତ୍ଵରେ ଦେଖିବାରୁ କଣ ଭେଦବାରୁ ଶେଷ୍ଟିତା
କିପରି ସ୍ଥିକାର କରିବ ? ହାୟ ! ଇମଳିମଧ୍ୟରୁରେ କଣ
ନାହିଁ ? ମନୁଷ୍ୟର ସମ୍ମୂଳଜୀବନରେ ଯାହା ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ
ତାହା ସବୁ ଏଥରେ ଅଛି । ଏପରି ସର୍ବାଙ୍ଗପ୍ରଦର ପବିତ୍ର
ଇମଳିମଧ୍ୟରୁ ଏକମାତ୍ର ଗୋହତ୍ୟାରୂପୀ ଅବରଣ ହେବିରୁ
ଅନ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ଦୂଦୟରେ ଆଖପତ୍ୟ କରିପାରୁ ନାହିଁ ।

ଥରେ ଚକ୍ର ପିଠାର ପୁହିବାର ସମସ୍ତ ଜାତିକ ଦୃଷ୍ଟିପାତ
କର । ଏପରି କେଉଁ ଦେଶ ଅଛି ଯେ ଉତ୍ତର ପାଇଁ ସର୍ବଦା
ବ୍ୟକ୍ତିନୁହେ ? କେବଳ ଭାରତବାସିମାନେ ଅଧୋଗତିକ
ପ୍ରାୟ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଭାରତବାସିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା
ନ ହେବା ଏହି ଅଧୋଗତର କାରଣ ଥଟେ । ଆଉ
ଗୋହତ୍ୟା ତୁମ୍ଭର ଏକତାକୁ ଏଣେ ତେଣେ
କର ଅଥ୍ୟ କରୁଅଛି । ଗୋରକ୍ତ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ମୁଷଳମନଙ୍କ
ପୃଥକ୍ ରଖିଅଛି । ଗୋରକ୍ତ୍ତ ତୁମ୍ଭ ଦୁର୍ଗାର ଅନ୍ତାରରେ
ରହିଅଛି । ଗୋରକ୍ତ୍ତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦାସହର ଶଣଳ ଥଟେ ।
ଗୋରକ୍ତ୍ତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦାରୁଣମର୍ମବେଦନାର ବେଗ

ଥଟେ । ଯେଉଁ ଦିନ ତୁମ୍ଭେ ଗୋରକ୍ତ୍ତପାତରୁ ହାତକୁ
ଉଠାଇ ରଖିବ, ସେହିଦିନ ହିନ୍ଦୁ ମୁଷଳମାନଙ୍କରସଥାର୍ଥ
ପ୍ରେମାଲିଙ୍ଗନ ହେବ ; ସେହିଦିନ ଭାରତବେର୍ଷରୁ ଅନ୍ତକାର
ତୁର ଦୋଇ ଘୋସ୍ତରଣ୍ୟ ଜ୍ଞେମାତ ପରି ବ୍ୟାୟହେବ ; ସେହିଦିନ
ଭାରତବାସିଙ୍କ ତମୟାଜନ୍ମ ମୁଖ ତନ୍ଦୁଳ ଦୋଇ ଉଠିବ ।
ଭାରତବାସିଙ୍କ ପାଶରେ ସବୁ ଅଛି, କେବଳ ଏକତାର ଅଭାବ,
ଏହି କଥା ଦୂରଦଶୀତାରେ କାନ ପିଠାଇ ଶୁଣ । ଏ କଥା
ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଘରେ ଘରେ ତାକି କହୁଅଛି ଯେ ମୁଁ ଭାରତ-
ପ୍ରଦ୍ୟାନଙ୍କ ଦୁଦୟରେ ବାସ କରିବାକୁ ଗଢ଼ୁଅଛି, କିନ୍ତୁ
ଗୋହତ୍ୟା ମୋତେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ହାତି ଦେଉ
ନାହିଁ । ଆମେ ପଣୁ ଅଛୁଁ, ଏଥରୁ ଅଧିକ ଅଉ କଣ ତୁମ୍ଭଙ୍କ
ରୂପାଇବୁଁ, ତୁମ୍ଭେ ଅପଣା ମନରେ ବିଗ୍ରହ କର କାହାଙ୍କି
ଦେଖୁନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଏହି ଅଖାଦ୍ୟ ଶାଇ କିପରି ଅବା
ମୋଟା ତାଙ୍କା ଦିଗ୍ବ୍ରି ଜୟା ହୋଇଥର । ହିନ୍ଦୁ ଏପରି ଦୃଶ୍ୟତ
ପଦାର୍ଥକୁ ନ ହୁଇବାରୁ କଣ ଭେଦବରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କନ୍ତୁ । ଯେବେ
ଭାରତରେ ୨୦୨୨ କୋଡ଼ି ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ପାଇଁ ଭୋଜନ ମିଳିଅଛି,
ତେଣେ କର୍ଣ୍ଣାତା କୋଡ଼ି ମୁଷଳମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପୂରାରୋଜନ
ମିଳିବ ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁମାନେ କଂସାଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁନାବାନ୍ତି
ବୋଲି କଣ ସେମାନଙ୍କୁ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତିଯାୟ ମିଳିନାହିଁ ?

ଫଳର ପାନ ମହିମନ ।

ଭାନ୍ତି ଭିକାସ । (ପୁନରହୃଦି)

ରାଜକର୍ମଗ୍ରହମାନେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଶ୍ରିପୋଲ୍ସଙ୍କୁ ଯେନେ
କାରାଶାରିମୁଖରେ ଯାଇଅଛନ୍ତି, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ
ତୁମିଓ ଖଣ୍ଡେ ରହୁଇଲେ ସେଠାରେ ଉପପ୍ରିତ ହେଲା ।
ଆଶ୍ରିପୋଲ୍ସ ଭାବିଲେ ତୁମିଓ ଟଙ୍କା ଅଣୁଅଛି । ଭାତ୍ୟକୁ
ଗଢ଼ୁ କହିଲେ “କିମେ ଯାହା କହିଥିଲ ଅଣିକୁ ? ପ୍ରକଟରେ
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଶ୍ରିପୋଲ୍ସ ସ୍ଥିର ରହିଥିଲୁ ରହିଥିଲୁ ମନେ ପଠି
ଥିଲେ । ଭାତ୍ୟ ଭାବିଲା ପ୍ରକଟ ରହି ବିଷ୍ଣୁ ପର୍ବତ୍ୟ
ସୁତରା ରହି ଦେଖାଇ କହିଲା “ହୁଁ ।

ଜେୟ-ଆ—ଟଙ୍କା କାହିଁ ।

ଜେୟ-ଦୁ—ଟଙ୍କା ଦୌଡ଼ିବାଲୁ ଦେଇ ।

ଜେୟ-ଆ—କିରେ ପାଞ୍ଜି ଖଣ୍ଡ ଦୌଡ଼ ନିମନ୍ତେ କି
ପାଞ୍ଜନ୍ତେ ଟଙ୍କା ଦେଉ । ତୋତେ କଣ
ଅବିବାକୁ କହିଥିଲା ।

ଜେୟ-ଦୁ—ଦୌଡ଼ ଅଣିବାକୁ । ଦୌଡ଼ ଅଣିଛି ।

ଆଶ୍ରିପୋଲସ କୁପିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚେଷ୍ଠ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । କର୍ମଚାରୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ନିଷେଖ କରି କହିଲେ
“ମହାଶୟ ଧୈର୍ୟ ଧରନ୍ତୁ ।”

ଜେୟ-ଦୁ—ନାହିଁ ନାହିଁ ମୋହର ଟୈର୍ୟ ଧରିବାର
ପମୟ ଉପସ୍ଥିତ । ମୁଁ ବିଦରେ ପଢ଼ିଥାଏ ।

ପ୍ରହାର—ବୁଝ । ମୁଁ ବନ୍ଦ କର ।

ଜେୟ-ଦୁ—ତାଙ୍କ ଆମେ ହାତ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ କୁହ ।

ଜେୟ-ଆ—ବୁଝ, ନିରୋଧ ।

ଜେୟ-ଦୁ—ନିରୋଧ ଦେବାହିଁ ମୋହ ପକ୍ଷରେ ମଙ୍ଗଳକନକ ।
ତାହା ହେଲେ ଆପଣଙ୍କର ବିଧାଗୁଡ଼ିକ ବୋଧ
କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଜେୟ-ଆ—ଗଧପର, ବିଧା ରିନ୍ଦ କୁ ଥର ବୋଧ
କରିପାରୁ ନା ।

ଜେୟ-ଦୁ—ମୁଁ ଦୟାତ୍ମକ ଗୋଟାଏ ରଧ । ମୋହର ଲୟକର୍ଣ୍ଣ
ଦୂଇଟା ତାହାର ପ୍ରମାଣ । ମୁଁ ଜନ୍ମ ହେଲୁ
ଯମୟରୁ ତାଙ୍କର ସେବା କରୁଥାଏ । କିନ୍ତୁ ତହିଁ
ନିମନ୍ତେ ବିଧାତା ଅତି କିଣ୍ଠମେଳିଲାହିଁ । ମୁଁ ଥଣ୍ଡା
ହୋଇଗଲେ ସେ ବିଧାମାର ମୋତେ ଗରମ
କରିଥିଥାଏ । ଗରମ ହୋଇଗଲେ ବିଧା ମାରି ଉଠାନ୍ତି ।
ଘରୁ ବାହାରିଲୁ ବେଳେ ବିଧା । ଘରକୁ ଫେରି
ଅନିଲ ବେଳେ ବିଧା । ଭୟର ଶୁଣ୍ଟରି
ଶ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ମୁଁ ଶୁଣ୍ଟରିଲେ କାନ୍ଦାନ୍ତି ଦେଇ
ଥାଏ ।

ଏହି ପମୟରେ ଅଦ୍ଵିନା, ଲୁଷି, ବେଶା ଓ ଚିକିତ୍ସା
ଶି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଅଶ୍ରିପୋଲସ ସେମା-
ନଙ୍କ ଦେଖି ଉଚ୍ଚେଷ୍ଠ କହିଲେ ଯା ପଳା, ପଢ଼ିଆସୁଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦୟ ।
ଦୁମିତ୍ର ଅଦ୍ଵିନାକୁ ରହିଁ କହିଲୁ “ଠାକୁରଣ୍ଟି, ଦୌଡ଼ ପାସକୁ
ସାବଧାନ”, ଅଶ୍ରିପୋଲସ ବିଶ୍ଵରୁ ହୋଇ ପୁନର୍ବୟ ଉଚ୍ଚେଷ୍ଠ
ପ୍ରହାର କଲେ । ତାହାଦେଖି ବେଶା ଅଦ୍ଵିନାକୁ କହିଲା
କଣ ଦେଖୁଛ । ତୁମ୍ଭ ସ୍ଥାମୀ କି ପାଗଳ ନୁହନ୍ତି । ସ୍ଥାମୀ ସେ
ପ୍ରକତ ପାଗଳ ହୋଇଥିଲୁ, ତଦ୍ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଦ୍ଵିନାର ଥାନ୍ତି
ସନ୍ଦେହରହିଲା ନାହିଁ, ମେବିମାତ୍ରାବରେ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କୁ କହିଲେ
ମହାଶୟ ଆପଣ ମସି ଜାଣନ୍ତି, ସଦି ମୋହର ସ୍ଥାମୀକୁ ଆରୋମ୍ୟ
କରିଦେବେ, ତେବେ ଆପଣ ଯାହା ମାରିବେ ମୁଁ ତାହା ଦେବ ।
ଚିକିତ୍ସକ ଅଶ୍ରିପୋଲସକୁ ଗୁହଁ କହିଲେ, “ହାତଟା ଦେଇ,
ନାଉପରାଶା କରେ । ଅଶ୍ରିପୋଲସ ହସ୍ତ ପ୍ରାପାରଣ କରିଦେଇ
କହିଲେ, “ନେ ତୋର କାନ ପରାଶା କର” ଏହା କହି ଚିକି-
ତ୍ସକ ରଜ୍ଯମର୍ତ୍ତନକରିବାକୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ ହେଲେ । ଚିକିତ୍ସକ ମହୁ
ଉଦୃତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା— ଅଶ୍ରିପୋଲସ କୁ କୋଇ
କହିଲେ “ପାପିଷ୍ଟ ମୁଁ ପାଗଳ ନୁହେଁ” । ପରେ ପଢ଼ୀରୁ ଉଦୃ-
ତାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅଦ୍ଵିନା କାତର ହୋଇ କହିଲେ
“ସ୍ଥାମୀର ଉଦୟ ସାରି ଭୁମେ ମୋହ ସଙ୍ଗେ ଗଢ଼ରେ ଭେଜନ
କରିଥାଏ । ସେଠାରେ ଥିଲେ ଏପରି ବିପଦ ଓ ଲାହୁ ଦୁଆନ୍ଦା-
ନାହିଁ ।

ଜେୟ-ଆ—ଗୁହରେ ଆହାର କରିଥାଏ । ତୁ କଅଣ କହୁଅଛୁ ?

ଜେୟ-ଦୁ— ଅଙ୍ଗୀ ସତ୍ୟକର୍ମବାକୁ ଗଲେ ଆପଣ କେବେ ସରେ
ଖାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଜେୟ-ଆ— ମୁଁ ଗୁହକୁ ପିବାପମୟରେ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ ଥିଲ କି
ନାହିଁ ?

ଜେୟ-ଦୁ—ଅଙ୍ଗୀ ହିଁ ଦ୍ଵାର ବନ୍ଦ ଥିଲ ।

ଜେୟ-ଆ— ସେ ପାପିଷ୍ଟ ନିଜେ ମୋତେ ଗାଳିଦେଇ ନାହିଁ ।

ଜେୟ-ଦୁ—ଅଙ୍ଗୀ ହିଁ ସେ ନିଜେ ଗାଳି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏହିପର ଜେୟଶ୍ରୀଅଶ୍ରିପୋଲସ ପୂର୍ବ ଘଟଣା ମଧ୍ୟରେ
ସାହା ଯାହା କହିଲେ ଉଚ୍ଚେଷ୍ଠ ତାହାପରି ଠିକ ଥିବାର
ଧାରିଦେଲା । ଅଶ୍ରିପୋଲସ ପହିଲୁ କହିଲେ,
ପାପିଷ୍ଟି । ରହି ସର୍ବକାରକୁ ଶିଖାଇ ମୋତେ ଧନ୍ତି
କରଇଥାଏ ।

ଅଦ୍ଵି—ମୁଁ ଧୂତ କରଇଥିଲୁ, ନା ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍‌ବାର ନମରନ୍ତି
ଦୁମ୍ଭିତ୍ତ ହାତରେ ଟଙ୍କା ପଠାଇଥିଲୁ ।

ରଙ୍ଗ-ଦୁ—ମୋ ହାତରେ ! ଆଜ୍ଞା ଟଙ୍କାର ଖଣ୍ଡ ଟୁକରା
ସୁକ୍ରା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଜେ-ଆ—ତୁମ୍ଭିତ୍ତ ଟଙ୍କା ଅଣିବାକୁ ଯାଇଥିଲୁ ?
ଆଦ୍ଵି—ହଁ ସେହି ଯାଇଥିଲୁ, ମୁଁ ତାକୁ ଟଙ୍କା ଦେଇଥି ।
ଲ୍ଲୁଷ୍ଟି—ମୁଁ ତହିଁର ସାନ୍ତି ।

ଜେ-ଦୁ—ପରମେଶ୍ୱର ଓ ଦୌଡ଼ିବାଲୁ ସାନ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ମୁଁ
ଦୌଡ଼ି ଛଢା ଥରୁ କିଛି ଅଣିବାକୁ ଯାଇ ନାହିଁ ।

ଚକିଷ୍ଟକ—ପ୍ରଭୁ ଭୃତ୍ୟ ଉତ୍ସବ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରହ ହୋଇଥିଲୁ,
ଦୁହିଙ୍କୁ ବାଜି ଗୋଟିଏ ଅନକାରଗୁଡ଼ରେ
ରଖିବାକୁ ହେବ ।

ଆଦୁନାର ଜଙ୍ଗିତରେ କେତେଜଣ ଭୃତ୍ୟ ଥିଲା
ଆମ୍ବିପୋଳ୍ୟ ଓ ଦୁମ୍ଭିତ୍ତକୁ ବନ୍ଧନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ଆମ୍ବିପୋଳ୍ୟ ନିରୂପାୟ ହୋଇ ପ୍ରହରିମାନଙ୍କୁ କହିଲେ,
“ମୁଁ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କର ବନ୍ଦୀ, ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋତେ କିପରି
ହୁତି ଦେଉଥିଲୁ” । ପ୍ରହରି ଆଦୁନାକୁ କହିଲା, “ସେ ମୋହର
ବନ୍ଦୀ, ତାଙ୍କୁ ହାତଦିଅ ।”

ଚକିଷ୍ଟକ କହିଲେ “ଏ ପ୍ରହରି ମଧ୍ୟ ପାଗଳ ହୋଇ-
ଥିଲୁ ତାକୁ ସୁକ୍ରା ବାନ୍ଧି । “ଆଦୁନା ପ୍ରହରକୁ ଭରିଯାର କରି
କହିଲେ “ତାଙ୍କର ଏ ଦଶା ଦେଖି ତୁମ୍ଭର କି ଆନନ୍ଦ
ହେଉଥିଲି ।

ଏ—ସେ ମୋହର ବନ୍ଦୀ, ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ହାତଦେଲେ ତାଙ୍କର
ଦେୟ ଟଙ୍କା ମୋତେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆଦୁ—ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ ସବୁ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଯିବ ।
ଭୃତ୍ୟମାନେ ଆମ୍ବିପୋଳ୍ୟ ଓ ଦୁମ୍ଭିତ୍ତ ବାଜି ଘେନ
ଗଲେ । ଆଦୁନା ସ୍ଵର୍ଗକାରକୁ ଟଙ୍କା ଦେବି କୁ ଗଲେ ।
ପଥରେ ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ଦେଖିଲେ କର୍ମଷ୍ଟ ଆମ୍ବିପୋଳ୍ୟ
ଦିକ୍ଷିକ୍ରି ଥି ଘେନ ସେହି ପଥରେ ଯାଉଥିଲୁ, କିନିଷ୍ଠ ଦୁମ୍ଭି
ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅଛି । ଆଦୁନା ଭାବିଲେ ସ୍ବାମୀ କୌଣସି
ଧଳାରେ ଭୃତ୍ୟଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ଦେଖିଲୁ କରିଥିଲୁ, ଏହା ଭାବ
ପୁନରୟ ଦୁଇଧିମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମ୍ବିପୋଳ୍ୟ
ନୟରେ ଅମି ଧିବାରୁ କେହି ତାଙ୍କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ

ପାରିଲେ ନାହିଁ; ସମସ୍ତେ ସେଠାକୁ ପଳାୟନ କଲେ । କୃତିଷ୍ଠଳ
ଆମ୍ବିପୋଳ୍ୟ ଭାବିଲେ ଏ କୃତିକନୀମାନେ ଅସିକୁ ଦୟା
କରିଦି ।

କ-ଦୁ—ସେ ଆପଣଙ୍କର ପଣ୍ଡି ହେବାକୁ ବାଞ୍ଚା କରିଥିଲା,
ସେ ଭର୍ତ୍ତମାନ ଥାପଣକୁ ଦେଖି ପଳାୟନ କଲା ।
କ-ଆ—ଗୁରୁ ଥାଉ ବିଳମ୍ବ ନ କର ଜାହାଜାରେହଣ
କରିବା; ସେଠାକୁ ନ ଗଲେ ଏହିପରି ବିଦେ
ବାଟୁଥିବ ।

କ-ଦୁ—ଆଜ୍ଞା ଥାଜି ରହିବା ଏଠାରେ ରହନ୍ତି, ସେମାନେ
ଆମ୍ବିମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ ନାହିଁ ।
ଦେଖିଲେତ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଆମ୍ବ ସଙ୍ଗେ
ମିଶ୍ରକଥା କହିଲେ, ସୁନା ରୂପା ଦେଲେ । ମୁଁ
ବୋଧ କରେ ଏ ଜାତିର ସ୍ଵର୍ଗବ ବଢ଼ ଭଦ୍ର
ଅଟେ । କେବଳ ସେହି ମୋଟିଷା ଯେବେ
ମୋତେ ବାହା ହୋଇବି ବୋଲି ନ କହନ୍ତା,
ତେବେ ମୁଁ ଏହଠାରେ ରହନ୍ତି ।

କ-ଆ—ଥାଜି ଥାଉ ରହିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରଭୁ ଭୃତ୍ୟ ଦୁହେଁ ବନ୍ଧର ଅରମ୍ଭଶରେ ଚଳିଲେ ।

ଫିଲେଟ

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥବନ୍ଧୁର ଘୋଷ ।

ଅଜା ନାତି ରହସ୍ୟ ।

ନାତି—ତୁମ୍ଭେ ଦିନେ କହୁଥିଲୁ ନିରାଜ ଗୋଟିଏ ଆତପଳ
ଗଛରୁ ପଢ଼ିବା ବିଷୟରେ ଏକେକ ଭାବିଥିଲେ
ଆତପଳ ଗଛରୁ ପଢ଼ିବା ଏପରି କଣ ଆସୁର୍ପଣ ବିଷୟ
ସେ ସେ ତାହା ଦେଖି ଭାବନା କରିଥିଲେ

ଅଜା—ଆତପଳ କାହିଁକି ଗଛରୁ ପଢ଼ିଲୁ ଏହା
ତା ଭାବିଥିଲେ ।

ନା—ଆଜପଳ କାହିଁକି ଗଛରୁ ପଡ଼ିଲା ଏହା କଣ ସେ
ଜୀବି ନ ଥିଲେ ।

ଅ—ଭୁମେ କଣ ଜୀଣିଛି । କହିଲ ଆଜପଳ କାହିଁକି
ଭୂମିରେ ପଡ଼େ ।

ନା—ଆଜ ପାଚିଲାରୁ ଡେମ୍ପରୁ ଛଣ୍ଡିଯାଏ, ସେହି ଫେରୁରୁ
ଚଳେ ପଡ଼େ ।

ଅ—ଡେମ୍ପରୁ ଛଢିଲାରୁ ଚଳେ କାହିଁକି ପଡ଼ିବ ।

ନା—ଡେମ୍ପରୁ ଛଢିଲାରୁ ତାକୁ ଧରିବାକୁ କେହି ନ ଥାଏ,
ଆଉ ସେ ନ ପଡ଼ି କିମ୍ବା ରହିବ ।

ଅ—କେହି ନ ଧରିଲେ ସୁନ୍ଦର ତାହା ସେହିଠାରେ ନ ରହି
ଛିଲକୁ କାହିଁକି ପଡ଼ିବ । ଏହା ବିଷୟ ସେ ଭାବିଥିଲେ ।

ନା—ସେ କଣ ଏହାର କାରଣ ଜୀବି ପାରିଥିଲେ ।

ଅ—ସେ ଭାବନା କର ଜାଣିଲେ ଯେ ପୃଥିବୀ ଆଜପଳଟିକୁ
ନିଜଅଳକୁ ଟାଣୁଥିଛି । ପେଥିଲାଗି ଆଜପଳଟି
ପୃଥିବୀରେ ପଡ଼ିଥିଛି । ପୃଥିବୀ ଟାଣୁ ନ ଥିଲେ ଆଜପଳଟି
ଡେମ୍ପରୁ ଛଢି ମଧ୍ୟ ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ଥିର
ସେହିଠାରେ ରହନ୍ତା ।

ନା—ମୁଁ ଏହା ଜୀବି ନ ଥିଲ, ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝି ପାରିଲ ସେ,
କେହି ନ ଟାଣିଲେ ଆଜପଳ ପଡ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ ।
ପୃଥିବୀ କଣ ଖଲ ଆଜପଳକୁ ଟାଣେ ।

ଅ—ନା, ନିଉଠନ ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ପୃଥିବୀରେ
ମୁଁ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ପଦାର୍ଥକୁ ଟାଣୁଥିଛି, ମାତ୍ର ପୃଥିବୀ
ମନୁଠାରୁ ବଡ଼ ହୋଇଥିବାରୁ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ପୃଥିବୀ
ଆଳକୁ ଯିବାର ଅମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁଁ; ପୃଥିବୀ କାହାର
ଆଳକୁ ଯାଏ ନାହିଁ । ଆଜପଳକୁ ପୃଥିବୀ ଯେପରି
ଟାଣୁରୁ, ପୃଥିବୀକୁ ଆଜପଳ ମଧ୍ୟ ଟାଣୁଥିଛି, ମାତ୍ର
ଆଜପଳ ପୃଥିବୀରୀ ଆଜ ସାନ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହା
ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପଡ଼େ । ସେହିପରି ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭେ ଯୁଦ୍ଧ
କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଉତ୍ତରମାନରୁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଁ ତାହା
ଅନ୍ୟ କୁଆଳକୁ ନ ଯାଇ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ପଡ଼େ ।

ନାହର ଅନ୍ତର ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦେହ ହେଉଥିଛି । ଯଦି

ଏ ମୁଁ ପଦାର୍ଥକୁ ନିଜ ଆଳକୁ ଟାଣୁଥିଛି, ତାହା
ତାଙ୍କ ଗଢ଼େଇମାନେ କିପରି ତଳେ ପଡ଼ି ନ ଯାଇ
ଉତ୍ତରମାନି ।

ଅ—ଚଢ଼େଇମାନେ କିପରି ଉତ୍ତରମାନି, ତାହା ଆଉ ଦିନେ
ବୁଝାଇବି । ମାତ୍ର ପୃଥିବୀ ଯେ ସେମାନକୁ ଟାଣୁଥିଛି
ଏଥରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଭୁମେ ଦେଖିଥିବ ଚଢ଼େଇ
ଉତ୍ତରବେଳେ ଦୂର ତେଣାକୁ ବରିବର ହଜାରଥିଲେ ।
ଯଦି ଦୂର ତେଣାକୁ ବଳ କରିଦେବ କଣ ହେବ ?

ନା—ବୋଧ ହେବ ତଳେ ପଡ଼ିଯିବ ।

ଅ—କାହିଁକି ?

ନା—ପୃଥିବୀ ତାହାକୁ ନିଜଅଳକୁ ଟାଣେ ।

ଅ—ତାହା ହେଲେ ଭୁମେ ଦେଖୁଥିଲେ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥକୁ
ପୃଥିବୀ ନିଜଅଳକୁ ଟାଣୁଥିଲା ।

ନା—ପୃଥିବୀକୁ ଟାଣିବାକୁ କଣ କାହାର ବଳ ନାହିଁ ?

ଅ—ମୁଁ କହିଥିଲୁ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସବା ସବୁ ପଦାର୍ଥ
ପୃଥିବୀକୁ ଟାଣୁଥିଲାନି । ମାତ୍ର ସେମାନେ ପୃଥିବୀଠାରୁ
ଏତେ ସାନ ଯେ ପୃଥିବୀ କାହାର ଆଳକୁ ଯିବାର
ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଭୁମେ ଆକାଶରେ ପ୍ରତିଦିନ
ଯେଉଁ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଦେଖୁଥିଲୁ, ସେ ପୃଥିବୀ ଥିଲେ
ଅନେକ ଗୁଣ ବଡ଼ । ସେହି ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀକୁ ଟାଣୁଥିଲା ।

ନା—ପୂର୍ବ ର ଗଣ୍ଡିଏ ଥାଳ ପର ଦେଖାଯାଏ, ସେ କିପରି
ପୃଥିବୀଠାରୁ ବଡ଼ ହେଲା । ଭୁମେ ନିଷ୍ଠ୍ୟ ଦିଲେ
କହୁଥିଲା ।

ଅ—ବଡ଼ ଜିନ୍ଦାବାଦ ସାନ ଦେଖାଯିବାର ଭୁମେ କଣ କେବେ
ଦେଖି ନାହିଁ ? ନର ଆର ପାରିରେ ଯେଉଁ ବରଗରଂ
ଅଛି, ତାହା ଅମ୍ଭ ଗ୍ରାମ ଦେଉଳ ପାଖରୁ କେବେ
ଦେଖାଯାଏ ?

ନା—ଗୋଟିଏ ରୁଦା ପର ।

ଅ—ତାହା ପାଖରୁ ଯଦି ଯିବ ତାହାହେଲେ ଦେଖିବ, ଯେ
ଗଛଟି ଦଶହାତ ଉଚ୍ଚ । ଯେବେ ପାଇ ବାଟ ଭୁରବୁ
ଦଶହାତ ଉଚ୍ଚର ଗୋଟିଏ ରତ୍ନ ଗୋଟିଏ ରୁଦା ମର
ଦେଖାଇଲା, ତାହାହେଲେ ଯେଉଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆମୁଠାରୁ
ସହସ୍ର କୋଣ ଦୂରରେ ଅଛି, ସେ କାହିଁକି ପଟେ ଥାଳ
ପର ନ ଦିଶିବ ।

ନା—ତେବେ ପୂର୍ବ ପୃଥିବୀଠାରୁ ଅନେକ ଗୁଣ ବଡ଼ ।
ପୃଥିବୀକୁ ଯଦି ଟାଣୁଥିଲା ତେବେ ପୃଥିବୀ କାହିଁକି ତା
ପାଖରୁ ଯାଉ ନାହିଁ ।

ଅ—ପୂର୍ଣ୍ଣର ନିକଟରେ ଥିଲେ ପୃଥିବୀ ପୂର୍ବୀ ଉପରେ
ପଡ଼ିଲେଣି । ମାତ୍ର ଅନେକ ଦୂରରେ ଥିବାରୁ ପୃଥିବୀ
ମୂର୍ଖ ଚାହିଁଏ ବୁଲୁଅଛି । ମଧ୍ୟ ଆହୁର କେତେକ
କାରଣ ଅଛି, ଯାହା କହିଲେ ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଝି
ପାରିବ ନାହିଁ । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ପୃଥିବୀ ପ୍ରଭୁତ କି
ଭାବରେ ଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ଗତ କିପରି, ତୁମେ ବଜ୍ର
ହେଲେ ଦିନେ ବୁଝାଇବି ।

ନା—ବା । ଅତପଳ କଥା ପରିବୁ ଆମେମାନେ ପୃଥିବୀ,
ପୂର୍ବୀ କଥାରେ ଥାଏ ପଢ଼ିଥିଲୁ ।

ଅ—ଏହପର ସାମାନ୍ୟ କଥା ବିଷୟ ଭାବିବା ଦ୍ୱାରା ଆମେ-
ମାନେ ବଡ଼ ବିଷୟ ବୁଝିପାରୁ । ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ
ନୂଆ ବିଷୟ ଯେତେ ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବିଷୟ ଲୋକେ ଜାଣୁଛନ୍ତି,
ତାହା ସବୁ ଭାବନା ଦ୍ୱାରା କେହି ବାହାର କରିଥିଲୁ ।
ଆଜି ବେଳ ବେଶି ହେଲେଣି । ଗୁଲି ଶାରବାକୁ ଯିବା ।

ଫିଲେ

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠୀ ।

ମେଘଦୂତର ବଙ୍ଗାନୁବାଦ ।

ଶ୍ରୀଯୁତ ଅଖିନ୍ତନ୍ତ୍ର ପାଲିତ କୃତ,

ଛାପା ଏବଂ କାମଜ ଅତ ସୁନ୍ଦର; ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ଟଙ୍କା ମାତ୍ର ।

ମହାକବି କାଳିଦାସ କୃତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାଷାର ଜଗତ୍ବିଜ୍ଞାତ
ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଯେପରି ଅନୁବାଦ ହେବାର ଉଚିତ
ଅମୂଳନକ ବିବେଚନାରେ ଏହି ଅନୁବାଦଟି ଠିକ ତଦ୍ବୁଧ
ହୋଇଥିଲା । ନିଷ୍ପତ୍ତିରୁପେ ବୋଲିଯାଉପାରେ, ଭାଷାରେ
ଏହାଠାରୁ ଉଚ୍ଛଵି ଅନୁବାଦ ହୋଇ ନ ପାରେ । ମୂଳ-
ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାବନିକର୍ତ୍ତ୍ଵ ଦୁଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ସକାଶେ ଯାହା
କିନ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତିକାଳିନ ଅନୁବାଦକ ମହାଶୟ ଘେର୍ବିର ଅସ୍ଥେଜନ
କରିବାକୁ ଦୁଃଖ କର ନାହାନ୍ତି । ମଂସୁରଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ

ବା ଦୁର୍ଥମ ଶିଖାର୍ଥମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ନିଷ୍ପତ୍ତ ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ
ହୋଇଥିଲା ।

ଦୁର୍ଥମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୋକର ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵରୁପେ ପଦ୍ୟ-
ନୁବାଦ, ତାହା ନିମ୍ନରେ ବିଶେଷ ସ୍ଵର୍ଗବୋଧ୍ୟ ଭାଷାରେ
ଗଦ୍ୟନୁବାଦ, ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଗଦ୍ୟନୁବାଦ ଟୀକା
ସ୍ଵରୂପ ହୋଇଥିଲା । ଟୀକାରେ ଶ୍ଲୋକଗତ କଠିନ
ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ସରଳ ଗଲାତ ଅର୍ଥ ଦିଅ ଯାଇଥିଲା । ମୁଣ୍ଡ
ସହିତ ଅନୁବାଦ ମିଳାଇ ପାଠ କରିବା ସୁଜାଧା ନିମନ୍ତେ,
ଶେଷଭାଗରେ ସମସ୍ତ ମୂଳଶୋକ ଦିଅ ଯାଇଥିଲା । ଗ୍ରନ୍ଥଟି
ନବୀ, ପରିଚି ଓ ଶ୍ରୀନିମାନଙ୍କର ଶୌମାଲିକ ଅବସ୍ଥାନଟି
ବାଧ୍ୟା ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥଗତ ବ୍ୟକ୍ତମାନଙ୍କର ବିବରଣ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ
ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵରୁପେ ପରିଚୟ କରିବ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁବାଦକ
ମହାଶୟ ଦୁଃଖ କର ନାହାନ୍ତି । ଆମେମାନେ ସାହସରିବର
ବୋଲି ପାରୁ, ଏହି ସମାଲୋଚନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଶଣ୍ଟିକ ପାଠ କଣ୍ଠ
ଉତ୍ତରରେ କାବ୍ୟଗତ ବିଷୟ ସଂଗ୍ରହ ନିମନ୍ତେ ଦୁଷ୍ଟକାନ୍ତର
ସାହାଯ୍ୟ ଲୋତିବା ଅନାବଶ୍ୟକ ।

ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କ ଜୀବନୀ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନାନା ମତ
ପ୍ରକଳନ ଅଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ମତ ଅଧିକାରି
ବିଦ୍ୱଦ୍ଵାରାକୁରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପ୍ରାମଣିକରୁପେ ଗୁହ୍ୟାତ, ଗ୍ରନ୍ଥ-
କର୍ତ୍ତ୍ଵ ଧେହ ମତ ଅବଲମ୍ବନ କର ଉଚ୍ଚ ଜଗତ୍ବିଜ୍ଞାତ
ମହାକବିଙ୍କ ଜୀବନ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା ।

ମେଘଦୂତର ଅନେକ ଅନୁବାଦ ନାନାଭାଷାରେ ବାହାର
ଅଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଅନୁବାଦ ସ୍ରୋତର ବିରମ ନାହିଁ ।
ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରପଦ୍ରତ୍ତ ଆମେମାନେ କେତେକଣ୍ଠ ଅନୁବାଦ ପାଠ
କରିବାକୁ ପୁରୋଗମ ପାଇଥିଲୁ, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଉଚ୍ଚଲଭାଷାରେ
ରାଖାନାଥ ଅନୁବାଦ, ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ଉପରୁତ ଅନେବୁଦ୍ଧ
ପ୍ରକଳନ, ବିଶେଷ ଓ ଅଗ୍ରନ୍ତ ଅନୁବାଦ ବୋଲି ଅମୃତମାନଙ୍କ
ବିଧାସ ।

ଶ୍ରୀଯୁତ ଅଖିନ୍ତନ୍ତ୍ର ପାଲିତ ବିଜ୍ଞାନ୍ତ୍ର ପାଠକାଳିକା ପ୍ରାକ୍ତର୍ବିତ୍ତୀ
ବଜ୍ର କୁତୁହାରଦ୍ଵାରା ପାଇଥିଲା । ବଙ୍ଗଭାଷିମାନ
ଭାଷାରୁ ଅବଜ୍ଞାନେଷରେ ଦେଖି ଥାଯାନ୍ତି ମାତ୍ର ।

କବତାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିବା ବିଷୟରେ କୁଣ୍ଡିତ ନୁହନ୍ତି ।
କଙ୍ଗଦେଶର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବି ଶାୟତ ରଜାଲାଲ
ବନ୍ଦେୟାଧୀୟ ମହାଶୟ ଉଛଳର ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନ
ଛବି ପହି ପୂର୍ବକ ପାଠ କରୁଥିବାର ଦେଖିଥିଲୁଁ, କେତେ
ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟର ତୁମ୍ଭୀ ପ୍ରଣାମ ତାହାଙ୍କ ମନ୍ଦରୁ ଘୃଣିଥିଲୁଁ ।
ରହ୍ୟ ସନ୍ଦର୍ଭ ନାମକ ବଙ୍ଗଲା ମୟିକ ପଦିକାରେ ତାହାଙ୍କ
ହାତ ପ୍ରକାଶିତ ବୈଦେହୀଶ୍ଵରିଲାଏ ଓ ରସଦଶୋଳର
ବନ୍ଦରେକ ଅନୁବାଦ ଅମ୍ବୋମନେ ପାଠ କରିଥିଲୁଁ, ଉପରୁ ତ
ମଣିକ ବାବୁ ୨ ରଧାନାଥ ରାୟ ଜାରନା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ
ପ୍ରବନ୍ଧ ଉଛଳ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲୁନ୍ତି, ଯେଥିରୁ
ତାହାଙ୍କର ଉଛଳରାଗରେ ଅରିଜ୍ଞତା ଓ ଅଧିନକ ତ୍ରଣୀ-
ମାନଙ୍କରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାରଦର୍ଶିତା ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

ପାଳିତ ମହାଶୟ ରଧାନାଥ ବାବୁଙ୍କ ମେଘତୁଳି
ଅନୁବାଦ ଅଲୋଚନା କର ସେଥିରୁ କେତୋଟି କବତା
ଅପାଳ ପ୍ରକ୍ରିୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧବେଶନ କରୁଥିବାର ଦେଖି ଅମ୍ବୋମନେ
ଆନନ୍ଦତ ହେଲୁ ।

ଅମ୍ବୋମନେ ସବାକ ପାଇଥିଲୁଁ, ଅନୁବାଦକ ଅଣିଲ
ବାବୁ ଜଣେ ଯୁକ୍ତକ ଅଭିନ୍ନ ମାତ ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟତର
ଅନ୍ତି ହୃଦୟରେ କବିତାର ଭାବର ମୌଳିକତା କର୍ତ୍ତନର
ସ୍ଥାବିଦତା ଓ ଭାଣାର ଭାବ ପ୍ରବନ୍ଧର ବିଷୟ ଅଲୋଚନା
କଲେ ସେ କଣେ ପ୍ରବାଣ ଲୁକୁକ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଅଛି ।
ଯାହାହେଉ ସେ ସମୟରେ କଙ୍ଗଦେଶରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି-
ପଦରେ ବାରମ ହୋଇପାରିବେ । ତାହାଙ୍କର କବିତାମାଳା
ବ୍ୟାହର ଦୂରନା କରିଥିଲୁନ୍ତି । ପୃଷ୍ଠକ ଶ୍ରୀତ ଅନେକ
ଦିନହେଲା ଆମ୍ବନଙ୍କହୃପ୍ରତିହେଠେ କାରୋଝର
ସମ୍ମତିଲୋକୁ ମେଘତୁଳି ପାଠର୍ଥୀ ରାତମାନଙ୍କଠାରେ
ସବୁର ଅମ୍ବୋମନେ ଦେଖିବାକୁ ଧୁଗୋଟ ଯାଇ ନ ଥିଲୁଁ ।
କୁଟୀର୍ପୁ ହାତମାଳକ ପକ୍ଷରେ ଏ ପୃଷ୍ଠକ ଶ୍ରୀତ ବିଶେଷ
ଅନ୍ତର୍ଗତୀ ନିଃସମ୍ମନେହୁ ରୂପେ ବୋଲିପାରୁଁ ।

କିନ୍ତୁ ଆଜିତ କଙ୍ଗରାଗରେ, ୧ ରଧାନାଥ
ମେଘତୁଳିର ପଦିକାବାଦ ତର କିପରି
କିମ୍ବା ପଦିକାବାଦ ମହାଶୟ କବିତା ।

ନିମ୍ନେ ମୂଳଗ୍ରହର ଗୋଟିଏ ଶୋକ ଉତ୍ସୁକ ଅନୁବାଦକଙ୍କ
ଅନୁବାଦକ ଦୁଇଗୋଟି କବତା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲୁଁ ।

ମୂଳ ।

“ବିଦ୍ୟବୁନ୍ଧନ୍ତୁ” ଲଲିତ ବନତାଙ୍କ ସେନ୍ଦରିପଂ ସଚତଂ
ପଙ୍କିତାୟ ପ୍ରହତ ମୂର୍କାଙ୍କ ସିଂହ ଗ୍ରୀବ ଯୋଗମ୍ ।
ଅନ୍ତର୍ପ୍ରେୟ ମଣିମୟଭୂବନ୍ଧନ୍ତୁ” ଲିହାଗ୍ରାଃ
ପ୍ରାପାଦଷ୍ଟ୍ୟ ତୁଳଯିବୁ ମଳଂ ଯବ ତେଷ୍ଟେ ବିଶେଷେ ।
ଉଦ୍‌ବିମେଷ ।

ପାଲିତ ଅନୁବାଦ ।

ସୁରୁ ପ୍ରାସାଦ ଅଲକା ଭିତର,—
ତୁଲନାୟ ଠିକ ତୋମାର ମତନ;
ତଥାୟ ଲଲିତ ଲଲିତ ନିକର,
ତବ କୋଲେ ଶୋରେ ଦାମିନୀ ଯେମନ;
ବିବିଧ ରୂପର ଛବି ଅଣନ୍ତ
ଶୋରେ ତଥା,—ଯଥା ରାମଧନୁ ତବ
ଗରୀର ମଧୁର ତବ ଗରଜନ,
ତଥାୟ ରୁଠିରେ ମୂରଜେର ରବ;
ମଣି ବିରତତ କୁଣ୍ଡିମ ତାହାର
ସ୍ତର ଜଳରଣି ତୋମାର ଯେମନ,
ଅକାଶରେ ତୁମି,—ଏ ଦିଶ ଅବାର
ଉତ୍ତରରେ ତାର ସର୍ପରେ ଗଜନ ।

ଏହି ପଦିକାବାଦ ଉଲ୍ଲେଖନ ବିଭାଗ୍ୟା ସ୍ଵରୂପ ରଦ୍ୟାନୁବାଦ,
ପରସାଧାରଣଙ୍କ ନିମ୍ନେ କଠିନ ଶଦମାନଙ୍କର ଅର୍ଥ ଦିଆ
ଯାଇଥିଲା ।

“ରଧାନାଥ ରାୟ ଅନୁବାଦ ।
ଅଳକା ହର୍ମେୟ ରାଜେ ନବ ଯେଷିତ,
ତୋ ଅଙ୍ଗେ ନୀରଧର ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ ତଢ଼ିତ;
ଅଳକା ହୌଥିର ତବ ମୋହେ ନୟନ,
ଭାନ୍ଦୁ କୋଦଣ୍ଡ ତୋର ଅଙ୍ଗେ ଯେବନ ।
ତୋ ସ୍ତର ମନ୍ଦିନୀଦ ପୃଷ୍ଠାଯେ ତଢ଼ିବୁ
ପୂରଜ ମନ୍ଦିନୀଦ ଦିତେଶ ତୁରଇ
ଦୁଇଲ ମଣିରଣ୍ଜି ପ୍ରଜତିର ତାର ।
ମେଘତୁଳି ଗର୍ଭେ ତୋର ଶୁଭ୍ର ଅସାର ।
ଶ୍ରୀ ପଦିକାବାଦ ମୋହନ ଯେନାପତି ।

ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଗୀତରେ ହନୁମନ୍ତ୍ର ମତ ।

କିଛିଦିନ ପୂର୍ବରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଗୋପାଳବନ୍ଧୁର ଦାସ ମେ, ଏ, କ ସଙ୍କଳିତ “ପ୍ରତିଷ୍ଠାକର” ନାମକ ଖ୍ୟାତ “ଗୌପଦାସଗ୍ରହ” ସମାଲୋଚନା ନିମନ୍ତ୍ରେ ପାଇ କୌଣସି ଯାପ୍ତାଦିକ ସର୍ବ ଦପଦରେ ସେଥିର କିଞ୍ଚିତ ସମାଲୋଚନା କରିଥିଲୁଁ ଓ ଉକ୍ତ ସମାଲୋଚନାରେ ଉତ୍କଳ ରାଗ ରାଗିଶୀର ଦୂର୍ଗତର କଥା ଦୂର ଏକପଦ କହିଥିଲୁଁ । କିନ୍ତୁ ସେଥିର ଏକ ପ୍ରତିବାଦ ଦସ୍ତଖତ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲାରୁ ଦେଖାଗଲୁ ଯେ ଉତ୍କଳ ରାଗ ରାଗିଶୀ ହନୁମନ୍ତ୍ର ମତରେ ଏ ଦେଶରେ ବୋଲିଯାଏ ଏପରି ଏକ ଧାରଣା ଏଠା ଶିଖିତସମାଜରେ (ବିଜ୍ଞାନରେ ମଧ୍ୟ) କରୁଥିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳସଙ୍ଗୀତର ଯେପରି ଶୋଭନୟ ଅବସ୍ଥା ପୁଣି ଓଡ଼ିଆ ଶିଖିତ ଭାଇମାନଙ୍କର ରାଗ, ସ୍ଵର, ଦୃଶ୍ୟ, ବାଣୀ ପ୍ରତିକରେ ଯେପରି ଦ୍ୱାରା ଧାରଣା ସେଥିରେ ସେ ବିଶ୍ୱାସ ବିଶ୍ଵାସ ଆଲୋଚନା ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ବୋଧ କରୁଁ । କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣ ପାଠକ ପାଠିକାଙ୍କର ଏହା କର୍ତ୍ତରେତକ ହେବ ନାହିଁ ଭାବ କ୍ଷୁଦ୍ରିତରେ ସ୍ଥଳ ବିଶ୍ୱାସ ମାତ୍ର ଅବତାରଣା କରି ଯାନ୍ତି ସେହିଁ ।

ଉତ୍କଳର ରାଗ ରାଗିଶୀ ହନୁମନ୍ତ୍ର ମତରେ ନୁହେଁ । ପୁରଣ ଶାନ୍ତମାନଙ୍କରେ ଦେଖୁଁ ଯେ, ଅଦୋ ମହାଦେବ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗୀତର ଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ମହାଦେବଙ୍କ ପଞ୍ଚମୁଖୀ ପଞ୍ଚମୁଖୀ ମନ୍ତ୍ର ଏକରାଗ ଏହି-ପରି ଠୁଳରେ ୭ ରାଗ ଜନ୍ମିଥିଲୁ ପୁଣି ତାହାହିଁ ଏ ଦେଶରେ କଢ଼ିଥିଛି । ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦେଖୁଁ

“ରରତଂ ନାରଦଂ ରମ୍ୟଂ ଦୃଦ୍ଧଂ ତୁମ୍ଭୁମେବ ଚ ।
ପଞ୍ଚଶିଷ୍ୟାଂ ସ୍ମୃତୋଧାପ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତଂ ବ୍ୟାଦିଶଦ୍ବିଧଃ ॥”

ରତ ନାରଦପଂହିତା ।

ରରତ, ନାରଦ, ରମ୍ୟ, ଦୃଦ୍ଧ ଓ ତୁମ୍ଭ ଏହି ପଞ୍ଚଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଗ୍ରହା ସଙ୍ଗୀତଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ରରତ ବୁଲ୍ଲେକରେ, ନାରଦ ବୁନ୍ଦୁଲ୍ଲେକରେ, ରମ୍ୟ ପର୍ବତୀଲ୍ଲେକରେ, ଦୃଦ୍ଧ ନାଟିଲ୍ଲେକରେ, ଓ ତୁମ୍ଭ ଗନ୍ଧର୍ବଲ୍ଲେକରେ ସଙ୍ଗୀତର ଶିକ୍ଷା

ଓ ପ୍ରଗ୍ରହ କରି ଯାଇଥିଛନ୍ତି । ଏଣୁ ଏହି ଭାରତଶିଖରେ ଉତ୍କଳଦେଶରେ ଦେବଦିଦେବ ମହାଦେବଙ୍କ ମତ ପ୍ରତଳିତ ଧାରା ନିଃସନ୍ଦେହ କହିପାରୁଁ । ହେଲେ ଅବା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମତ ବା ଭରତଙ୍କ ମତ ଚକ୍ରଧାର ସୀକାର କରି ପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ହନୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ମୂଳରୁ ସଙ୍ଗୀତ ମତ ସ୍ଥାପିତା ବୋଲି ଧରିପାଇ ନାହିଁ ।

କୌଣସି ସଙ୍ଗୀତଗ୍ରହରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଘୋମେଘର, ନାରଦ, ରରତ, କଣ୍ଠ୍ୟ, ହନୁମନ୍ତ୍ର, ଶେଷନାଗ, ଦୂର୍ଗା, ସରସ୍ଵତୀ, କଞ୍ଚିନାଥ, କୋହଳ, ତୁମ୍ଭୁମୁଖ, ଦ୍ଵାରା, ଦୃଦ୍ଧ, ଅନ୍ତର୍ମାନ ଓ ରବଣ ପ୍ରତିତକୁ ସଙ୍ଗୀତଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ଏମାନେ କେହି ଗୀତ, କେହି ବାଦ୍ୟ କେହି ଅବା ନୃତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଘୋମେଘର ତ ସ୍ଵର୍ଗ ଦ୍ୱାରା; ପଣି କାହିଁ ଦୂର୍ଗା-ସରସ୍ଵତୀ, କାହିଁ ଶେଷନାଗ, କାହିଁ ଅନ୍ତର୍ମାନ, କାହିଁ ରବଣ, କାହିଁ ଅବା ହନୁମନ୍ତ୍ର ? ଏପରି ପୌରାଣିକ ଉକ୍ତ ମନ୍ତରେ ସୁଜା ଘୋମେଘରଙ୍କ ମତ ବୋଇଲେ ବରଂ ଚଳିପାରେ । ତାହାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ସମସ୍ତେ ଯେ ଦାର୍ଶନିକ ମତ ବା ସ୍କୁଲ (School) ପରି କିଛି ମତ ସ୍ଥାପନ କରି ଯାଇଥିଛନ୍ତି ତାହାର ପ୍ରମାଣ କାହିଁ ? ହନୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ଗ୍ରହ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଳିନାହିଁ, କେବଳ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଗ୍ରହର ଟାକା ଛିଦ୍ରଣୀ ଦେଖି ତାହାଙ୍କ ଜଣେ ସଙ୍ଗୀତାର୍ଥ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ଥିକାର କରି ଯାଇପାରେ । ଭାରତରେ ଶତ, ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର ମିଳିଥିଲୁ, ସମସ୍ତ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତ ମତସ୍ଥାପିତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରିଯାଏ ନାହିଁ । ମହାପି ରରତଙ୍କ ତୁମ୍ଭେକ ଓ ସ୍ଵର୍ଗ ଲୋକରେ ନାଟ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ବୋଲି କୌଣସି ସଙ୍ଗୀତ ଗ୍ରହରେ ଦେଖାଯାଏ । ତାହାଙ୍କ ମତରେ ତରଗା ଓ ଶାରଣି ହନୁମନ୍ତ୍ର ମତ ସହିତ ମିଳେ । ଏଣୁ ମହାରି ରରତଙ୍କ ମତଙ୍କୁ ହନୁମନ୍ତ୍ର ମତ ଥିଲେ ।

‘ପୁନର୍ଷ ସାମବେଦର ଉପବେଦର ନାମ ଗାନ୍ଧର୍’ ବେଦ । ଏହାହିଁ ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର ମୂଳ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ତୁମ୍ଭ । ଏହି ମତରେ ସାମଗ୍ୟମ ହେଉଥିଲୁ । “ଗାନ୍ଧର୍” ଶବ୍ଦ ଗନ୍ଧର୍ ପ୍ରକାଶର ମତକୁ ହନୁମନ୍ତ୍ରର ମୂଳ ବୋଲି ପାର । ଗନ୍ଧର୍ବଲୋକ ଅୟାବର୍ତ୍ତର ସ୍ଥାନବ୍ୟାପକ ଗନ୍ଧର୍ ଭାରତବର୍ଷର ଲୋକ ବା ଜାତିବିଶେଷ ମା

ଜ୍ଞାଣେ ଗନ୍ଧର୍ ଓ ତାହାଙ୍କ ମତରେ ସେ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନର ରଚଣାତ୍ମି ଚକ୍ରଅଛି ଏହା ଏକପ୍ରକାରେ ସିକାନ୍ତ କର ଯାଇ ପାରେ । ରୂମ୍ଫୁଙ୍କ କଳାବତ୍ତ ବିଶ୍ଵା (ରୂମ୍ଫୁଙ୍କ କଳାବତ୍ତ) ଆକିପାଏ ରୂମ୍ଫୁଙ୍କ ବା ତାନିପୁରୀ ନାମରେ ଚକ୍ରଅଛି ମଧ୍ୟ କଳାବତ୍ତ ଶବ୍ଦଟା କଳାବତ୍ତ, କଲାତ୍ମତ୍, ବା କଲାତ୍ମାତ୍ ନାମରେ ଉଚ୍ଚ ରୂମ୍ଫୁଙ୍କ ସହିତ ଧରି ନାମକ ଗାୟନରୁଣେଖକୁ ବୁଝାଇ ଅଛି । ୨ ରାଗ ଓ ୩୭ ରାଗିଣୀ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିବାର ଦେଖାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ଏହି ରୂମ୍ଫୁଙ୍କ ଆଧୁନିକ ମତର ସ୍ଥାପିତା ବୋଲି ସୁନ୍ଦର ଧରାଯାଇ ପାରେ ।

ତେବେ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତ ବୋଲି କଥାଟା କାହିଁ ଥଇଲା ? ବିନ୍ଦୁ ଆୟୁଷରେ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ପାଇ ଦେଖୁଅଛୁଁ ମିଳିବା ଶୀଘ୍ର ସାହେବଦ୍ୱାରା, ହନ୍ତୁ ପଣୀତରେ ୪ ମତ ପ୍ରଧାନ ଥିବାର, ମର୍କନା କରନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ପାରସ୍ପିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅଚଳମୂଳ କରି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୀଘ୍ର ସାହେବ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତିକୁ ବୟାଇ ମହାମତ ସର ଉଚଳିପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋନ୍ସ ଯେଉଁ ଏକ ବିଷ୍ଟତ ରାଗରଣିର ତାଳିକା ଏଥାଟିକ୍ ଘୋଷାଇଛାଇର ପୁଷ୍ପକାଗାରରେ ରଖି ଯାଇଥିଲୁନ୍ତ ତାହାହିଁ ଅବଲମ୍ବନ କର ଆଧୁନିକ ଅନେକ ବଜାଳୀ ସଙ୍ଗୀତାର୍ଥୀର୍ୟମାନେ ବୃଦ୍ଧା, ଉଚ୍ଚତ, ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ଓ କହିନାଥ ଏହି ୪ ଜଣଙ୍କୁ ମତ ସ୍ଥାପିତା ବୋଲି ପୁଣି ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତହିଁ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନର ସର୍ବତ୍ର ଚକ୍ରଥିବାର ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ମତ ସେଥିର ଅନୁବାଦ ବା ଅନୁକରଣ ମାତ୍ର । ବୃଦ୍ଧା ତ ସ୍ଵର୍ଗ ସ୍ଥିତିକର୍ତ୍ତା । ତାହାଙ୍କ ମଶ୍ରିତ ବେଦବେଦାନ୍ତ ସମସ୍ତ ବାହାର ଅଛି । ତାହାଙ୍କର ମତ ଓ ତାହାଙ୍କ ମହିତ ଅନ୍ୟ ଲୋକର ବା ତିନି ବୃଦ୍ଧାର ମତ କିମ୍ବତି ? କହିନାଥ ଜଣେ ସଙ୍ଗୀତରହାକରର ଟାକାକାର ମାତ୍ର, ତାହାଙ୍କର ପୁଣି ମତ କିରୁପ ? ଏ ସମୟ ଅନ୍ଧାବନ କଲେ ଶୀଘ୍ର ସାହେବମନଙ୍କ କଥା ମନକୁ ପାଉ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ସଂଗ୍ରହ ନିମନ୍ତେ ଅମ୍ବୁମାନେ ଅବଶ୍ୟ ସର୍ବତୋହବରେ ଆମ୍ବଦ ସେମାନଙ୍କ ମତ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଗ୍ରାହ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ, ଏହି ଅଟେ ।

ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତର କଥାଟା କାହିଁ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତର କଥାଟା କଥାଟା କଥାଟା

ରଚିଣୀ ମାତ୍ର । ଓଡ଼ିଶାରେ କାହିଁକି ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ଯାକ ସର୍ବତ୍ର ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ରାଗିଣୀ ପ୍ରଚଳିତ । ଏଣୁ ଗୋଟାଏ ଖୁବ ମୋଟ କଥାରେ, ଏ ଦେଶରେ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତ ଜଣା ଶୁଣା କାହିଁ ଅବା ଚଲେ ନାହିଁ ଏ କଥା ବୋଲିଯାଇ ପାରେ ।

ଏବେ କିମ୍ବତ୍ତ ସରୁକଥା ଧରାଯାଉ । ରାଗର ସ୍ଵର, ଶୁତ, ରସ, ଭବ, ବାଣୀ, ଓ ରୂପର ନୟମ ଧରି ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରବନ୍ଧର ଅବସ୍ଥା ବଢ଼ିଯିବା ଉପରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଦ୍ୱିଦାହରଣ ଦେଖାଉଥାଇଁ ।

ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତରେ ଦୈରିବ ରାଗଟି ପ୍ରଥମ ରାଗ ଓ ଦୈରିବୀ ତାଙ୍କର ବେଶଭାର୍ଯ୍ୟା । ଦୈରିବ ଓଡ଼ିବଳାଙ୍ଗ୍ୟ, ରି ପ କହୁତି ମାତ୍ର ଦୈରିବୀଟା “ପଞ୍ଜିର୍ଣ୍ଣା ଦୈରିବୀ ଜ୍ଞେୟା ପରିହାଣ୍ୟମ ମଧ୍ୟମା ।

ଘୋଷିବା ମୂର୍କନା ଜ୍ଞେୟା ମଧ୍ୟମ ତ୍ରାମଗୁରଣୀ ।

କୌଣ୍ଠିଦେଶା ଦୈରିବବରୁ ସ୍ଵର ଜ୍ଞେୟା ବିଚକ୍ଷଣେ ।

ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ଏହି ଶୋକଟିରେ ଯୋଡ଼ିଏ ମତ ବିଦ୍ୟମାନ । ପ୍ରଥମତଃ ଦୈରିବୀ “ପଞ୍ଜିର୍ଣ୍ଣା” ଅର୍ଥାତ୍ ସର ଗ ମ ପଧନ ; ଦ୍ୱିତୀୟରେ “ଦୈରିବବରୁ ସ୍ଵର” ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିବା ବା ଧ ନ ସ ଗ ମ ଧ । ତେବେ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ଜଣେ ମତହିୟାଦକ, ମତ ସ୍ଥାପକ ନୁହନ୍ତି । ପୁନଃ ମଧ୍ୟମ ତ୍ରାମର ଘୋଷିବା ମୂର୍କନା ଅର୍ଥାତ୍ ମ ପ ଧ ନ ସ ର ଗ ପୁଣି ଏକମାତ୍ର ମଧ୍ୟମ ତ୍ରାମଗୁରଣୀ ! ବଲ, ଅନେକ ତୌପଦୀ ମୁଣ୍ଡରେତ ଦୈରିବୀ-ପଣନି ବନ୍ଧା ଦେଖାଯାଏ; କେଉଁ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ସାଗରତ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହିଂସାବରେ ଗାୟନ କରନ୍ତି ?

ଆମେ ଉଚ୍ଚକର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ଅନେକ ଦୈରିବୀ ରାଗର ଅଳାପ ଓ ଗାୟନ ଶୁଣିଥାଇଁ । କେହି ଶୁଭ୍ରପର ଘୋଷିବା ମୂର୍କନାରେ ବୋଲିନ୍ତି ନାହିଁ; ଅଥବା କେହି କେବଳ ମଧ୍ୟମ ତ୍ରାମଗୁରଣୀ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ବିକୃତ ସ୍ଵର କାକଣ୍ଠା ର ଗ ଧ ନ ଯୁକ୍ତ ପଡ଼ିଲ ତ୍ରାମଗୁରଣୀ ବୋଲି ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧି । ମୂର୍କନା ହିଂସାବରେ ବରଂ ରଞ୍ଜିନୀ (ନ ସା ର ଗ ମ ପ ଧ) ବୋଲି ସ୍ଵର୍ଗନରେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ । ଅଧୁନା ଏ ଦେଶର ଦୈରିବୀ ବା ଦୈରିବୀ ଓଡ଼ିବା ନୁହନ୍ତି, ଏଣୁ ହନ୍ତୁପ୍ଲାନ ମତ ଅମୂଲାନଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାହିଁ ।

ସାଧାରଣ ପାଠକଙ୍କଠାରେ ନିଜାନ୍ତ ନାରୟ ହେବା ଭୟରେ
ବାଗର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅଙ୍ଗର ଆଲୋଚନାରୁ ଶାନ୍ତ ହେଲୁ ।

ଏବେ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର କିଏ ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଏଠାରେ ଉଠିପାରେ ।
ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ତ୍ରୈ କଲ୍ପା ବଳରେ ପିଲାହିବେଳୁଁ ଅମ୍ବେମାନେ
ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ମାକ୍କଡି ବୋଲି ଶୁଣି ଅୟଥରୁଁ । ଅଧୁନା କେହି,
ପ୍ରତ୍ଯେତହବତ୍ ଭୂବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଏକାମ୍ରକାନନ ଓ
ବାଲିହନ୍ଦା ନାମ ଶୁଣି ଓଡ଼ିଶାରୁ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ କିମ୍ବିନ୍ଧିପୁରୀ
ବୋଲି ଧର ନେଉଥରୁ ; କେହି ଅତରୁଦ୍ଧି ବା ଉତ୍କଳର
ଆଦିମ ଜାତକୁ ବାନର ବଂଶ ବୋଲି ଦିର୍ବେଶ କର ଦେଉ
ଅଛନ୍ତି । ଏ ସମସ୍ତ କବିକର୍ତ୍ତାନା ଅଧୁନା ଗ୍ରାହ୍ୟ ନୁହେଁ ।
ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସୀତା ବାଲପ୍ରିୟର ପ୍ରତଳିତ ଶାମାୟଣରେ
ଶମତମ୍ଭୁକ୍ତ ଗରିମା ; ତାହାଙ୍କର ମାତା କୌଣସ୍ମା ଅନେକ
ଇଂରାଜ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବିଶ୍ୱରରେ ମିଶର ରାଜକନ୍ୟା, ଶମତମ୍ଭୁକ୍ତ
ହୁଏ ; ପୁଣି ଲଙ୍ଘାର ରାଜନ ମିଶରବାଜ ଅଟନ୍ତି ; ହୋମର କବି
ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସମୋଦ ହେଲେ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରୀତିଦେଶରେ
ଶୋକିଲେ ମିଳିପାରେ । ପୁଣଶ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର
ମହାବୀର ବାସୁର ପୁତ୍ର ; ପୂର୍ବ୍ୟଙ୍କୁ କାଣ୍ଟଲେ ଯାକି
ଦୂମାଚଳରୁ ଫାଳେ ଉପାଦି ମୁଣ୍ଡରେ ଦେନ ଯାଉଥରୁନ୍ତି ।
ଏ ସମସ୍ତ ପୌରଣୀକ କର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସହିତ ତାରବୀନଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ
ବାଦ ଭାଇ ବର ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ପିଲୁଲୋକରେ “ହନ୍ତିଲା
ଶାକୁଳୀ” (Missing link) ମଧ୍ୟରେ ଛାଡ଼ି ଦେଇ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ୍ଯ ରହ ପାର୍ଯ୍ୟାଏ । ଅବା ଅନ୍ତିକାର ମତ୍ତୁପ୍ରଦେଶର
ବାନରଭାଷା ତହାକିଷାରକ ପଣ୍ଡିତ କୋମ୍ପାନଙ୍କ ଅଶ୍ୱ
ତୃହଣ କର ପାର୍ଯ୍ୟାଏ । ଏତହାସିକ ତହାନ୍ତରକ୍ଷୁ ସେ
ସମସ୍ତ କଥାରେ ବଢ଼ି ଅମ୍ବା ଦେବବେ ନାହିଁ ।

ଅମ୍ବେମାନେ ଦେବୁଅଛୁଁ ଭରତବର୍ଷର ବହୁଦେଶରେ,
ଉତ୍କଳରେ ସତ୍ରା ମହାବୀର ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ପୂଜା ହେଉଅଛି ।
ଦେବାଳୟରେ ଏହି ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ଠାକୁରଙ୍କ ଅବୟବ ବାନର-
କୃତ ; ପ୍ରାମଦେବଙ୍କ ପରି ତଳ ସ୍ଥିନ୍ଦ୍ର ଚର୍ଚିତ । ତାହା
ଦେଖି ଅଶ୍ୱଧ୍ୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ
ଦୂର-ବିଶ୍ୱାସଠାରୁ ଦାରୁପର୍ମଣ୍ଟ ଓ ଶିଳାଠାରୁ ବିନ୍ଧ୍ୟାଚଳ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଦେବତା ; ଯେତେବେଳେ ଛାଣ୍ଣିଶିମୁଠାରୁ
ବିଜ୍ଞା, ବେଙ୍ଗ ସମସ୍ତେ ପୂଜା ପାଉଥରୁନ୍ତି ସେତେବେଳେ

ବାନରର ଅପରଥ କିବି ଶାମାୟଣ ଓ ପୁରାଶମାନଙ୍କରେ ଦେଖା-
ଯାଏ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ମହାଶକ୍ତିଶାଳୀ ମହାବୀର ଅଟନ୍ତି । ମହାବୀର
ଓ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ଦୁହଙ୍କୁ ଅନେକେ ଏକ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ।
ଦୁହେଁ ଭରତବର୍ଷର ତିନୀ ଶଣ୍ଟରେ ପୂଜା ପାଉଥରୁନ୍ତି ସତ୍ୟ
କିନ୍ତୁ ଦୁହେଁ ତିନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଶ୍ରାଵ୍ୟକିନ୍ନ ପୂର୍ବେ ବୁଦ୍ଧବେଦଙ୍କ
୨୨୬୩ ଅଗ୍ରା ମହାବୀର ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ
ରାଜବଂଶରେ, ଶବ୍ଦକୁଣ୍ଡ ଗ୍ରାମରେ, ରଜା ସିକାର୍ତ୍ତଙ୍କ ଅରସରେ,
ଦ୍ଵିଶିଳା ଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣକରନ୍ତି । ସେ ହେମ-
ବର୍ଷ, ସିଂହଲକ୍ଷଣ ଯୁଦ୍ଧ, ପୁଣିଗ ହାତ ଲମ୍ବ ଥିଲେ, ୩୦ବସ୍ତର
ବସ୍ତ୍ର ସମୟରେ ଜେନ୍ଦରମତେ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରଦାନ କର
ଶୌରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଅଧୁନିକ ପୁଜିବାର ପାନ୍ତ୍ରାପୁରୀ ନଗର-
ରେ (ଅଧୁନିକ ବରେତ ନିକଟରେ) ନିର୍ବାଣ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।
ଜନ୍ମମାନଙ୍କର ସେ ଚର୍ବିଶ ବା ଶେଷ ଶର୍ତ୍ତରୂପେ ଏଣୁ ପୂଜା
ପାଉଥରୁନ୍ତି । ହେଲେ ହୋଇପାରେ ଯେ ଜେନି ଓ ବୌଦ୍ଧ-
ମାନଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରତ୍ରଣ୍ୟ ଧର୍ମର ବିଶ୍ୱେ ସମୟରେ ଏକ
ଆରେକକୁ ମନ ଉଚ୍ଚ କରିବାକୁ ଯାଇ ମହାବୀରଙ୍କୁ ମାକ୍କ
ବିନାଇ ପାରନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏ ମହାବୀର ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ମହାବୀର
ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ନୁହନ୍ତି । କାରଣ ଜେନି ଗ୍ରହ୍ଣରେ ଆଉ ଏକ
ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ପବନମୟୁତ ଅଞ୍ଜନା
ନନ୍ଦନ, ଏଣୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କ ପୁରୁଣେକୁ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ବୋଲି
ନୃସନ୍ଦେହ ବୋଲୁଯାଇ ପାରେ ।

ଏ ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ରତନପୁରର ରଜା ପ୍ରତ୍ତିବାଦ ଦିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ
ପୌର ପୁଣି ପବନକୁମାରଙ୍କ ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ରରତ ନେହର
ମହେନ୍ଦ୍ରପୁରର ରଜା ମହେନ୍ଦ୍ରପୁରଙ୍କ ଏକମାତ୍ର କନ୍ଦ୍ୟା
ସତ୍ର ଅଞ୍ଜନା ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ରଙ୍କ ମାତା ଅଟନ୍ତି । ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ଜାତରେ
ଦିଦ୍ୟାଧର ଥିଲେ, ବେଦ ବେଦାଙ୍ଗ, ଧର୍ମିତ, ଚକିତ୍ୟା,
ଶିତ୍ତ, ଜେଧାତିଷ ଅଧିକର୍ତ୍ତା ଶେତର ବାନର ପ୍ରତ୍ଯେ ବିଶ୍ୱା-
ରେ ବିଶାରଦ ଥିଲେ । ଏହି ବାନର ଦିଦ୍ୟାରେ ପରିକାଳା
ସହିତ ମୃବତଃ ବାନର ଉପାୟ ବା ଦେବାଦ ଲୁହ କରି
ଅଛନ୍ତି ।

ହନ୍ତୁମନ୍ତ୍ର ବିଶ୍ୱାଶ ସମୟମୟିକ ମଧ୍ୟ ରହି
ରହିବୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ବରୁଣଙ୍କ ରହି

ବରୁଣଙ୍କୁ ପରସ୍ତ କର ବରୁଣକନ୍ୟା ଶର୍ଵବନ୍ଧୀ ଓ ନାଗୟକୁ-
ରେ ନାଗସଙ୍କଳକନ୍ୟା ଅନଙ୍ଗରୂପସ୍ତୀଙ୍କୁ ପଢ଼ୁରୁଷେ ପ୍ରହଶ କର
କିଛିକାଳ ପରେ ରାଜ୍ୟପାଠ ଶୁଣି ପ୍ରବର୍ଯ୍ୟାଗମରେ ଶୌରଷ୍ଟ୍ର
ଦେଶରେ ତନ୍ଦୁତ୍ୟାଗ କରନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ମୂଳୀ କି ପ୍ରକାରେ
ପ୍ରକଟ ହେଲୁ ପ୍ରସ୍ତର ସବିଶେଷ ଦୃଶ୍ୟକୁ ସନ୍ନୋଧକନ୍ଦଳ
ରୂପେ ମିଳ ନାହିଁ । ବରୁଣ୍ୟକୁ ପ୍ରାଚୀନ ମିଶର ଓ ଶ୍ରୀପର
ପବନ ଯୁଦ୍ଧ ବୋଲି ଅନେକେ କହୁଥିଲୁଣ୍ଡି ।

ଏବେ ଉତ୍ତଳସଙ୍ଗୀତ କେଉଁ ମତରେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର
ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ଆଲୋଚନା କରିଯିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍ଗୀତର ବା ରାଗ
ବୁଲିଣୀ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ ଗୋଟିଏ ଭୁଲ ଧାରଣା ଅଛି
ସେଥିର ଅପନୋଦନ ସକାଶେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବର ଅବତାରଣା
ମାତ୍ର କରିଲୁ । ଭଇ ।

ଶ୍ରୀ ହାରକାନାଥ ଦାସ ।

ପଣ୍ଡିତୀ ।

(ପୂର୍ବାନୁଭୂତି)

ଅର୍ଦ୍ଧନିମାସରେ	ଦଶହରା ପର୍ବ
ବର୍ଷର ଶେଷ ପାର୍ବତି,	
ତୁମାରେ ବରଷେ	ସ୍ତରମେ ଫେରନ୍ତି
ବିଦେଶ-ପ୍ରବସିଗଣ ।	
ଗୃତକ ପରାୟେ	ବିହରଣୀମାନେ
ଆନ୍ତି ପ୍ରିୟପଥ ଗଢିଁ,	
ଦିନ ଚଣ୍ଡାନ୍ତି	ନବତରୁଣୀଏ
ବେଳ ତାଙ୍କ ସରେ ନାହିଁ ।	
ଘରପିଲୁ ସାହୁ-	ପିଲାଙ୍କୁ ଯେନିଶ
କେବେ କଟକ ମିଠାଇ,	
ପିତା—ଭାତା	ଆସିବେ ଗ୍ରାମକୁ
ବର୍ଗେ ଆନ୍ତି ବାଟ ଗଢିଁ ।	
ମୁମ୍ବି	ପଞ୍ଚବୀନୀ ପାଦି
ଶତକ ଅକାଶର ଜହା,	

ଆନନ୍ଦରେ ଖାଦ୍ୟ	ଯୋଗାଡ଼ି କରନ୍ତି
ଆହ୍ଵାଦେ ନ ରୁହେ ଅନ୍ତି ।	
ପତପ୍ରାଣ-ଗଣ	ପ୍ରିୟ ଅଦରନେ
ନ ପିନ୍ଧନ୍ତି ଅଳକାର,	
ଦର୍ଶକାଳେ ପୁଣି	ପେଡ଼ିଲୁଗା ସଙ୍ଗେ
ଦେଶର ହୃଦୀ ବାହାର ।	
ପିଶ୍ଚୁଏ ପ୍ରାଣା-	ଗତ ପିତା ଭ୍ରାତା
ଶୁଭ୍ରତାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ	
ସ୍ଥାନ ଭୋଜନାଦି	କର ନବବନ୍ଧ
ପିନ୍ଧନ ବୁଲନ୍ତି ରଙ୍ଗେ ।	
ବାହୁଅ କୁର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗ	ବାପଭାଇଙ୍କର
ସେବାରେ ଯାଆନ୍ତି ଲାଗି,	
ଲୁଗା କୁଆଙ୍ଗଣ	ଚନ୍ଦନ ଘୋରଣ
ପିଠା କର ପାନ ଭାଙ୍ଗି ।	
ଯଥାକାଳେ ହୃଦୀ	ଦଶହରା ପର୍ବ
ତିନିଦିନ ହୃଦୀ ଯାଇ,	
“ଧାଇଲେ ଶାଥ ବା	‘ପାରକଣେ ଶାଥ’
ତାକର ପୁରୁ ପ୍ରବାଦ ।	
ଚରୁର୍ଥ ଦିବସେ	ଉଠଇ କଳସ
ଦୂରିଗଲ୍ବ ବେଳେ ବେଳ,	
ଚଉପାଢ଼ି ଦାଣ୍ଡେ	ପଡ଼ଇ ଚହଳ,-
ଦେଉଥିଛି ଶଣ୍ଡା ଖେଳ ।	
ପ୍ରତି ଶଣ୍ଡାଇତ-	ସାହିରେ କଳସ
ବସି ହୃଦୀ ଶଣ୍ଡା ଗେଲ,	
ମୁଣ୍ଡର, ବନାଟ,	ଛାଡ଼ି, ବାହୁବୁଲା
ମାଲକୁପ୍ରି ହାତ ମେଳ,	
ପଞ୍ଚା ନତ୍ରାନତି	ପରତସାଧନ;
ଶୁଭର ମହୁର ତୋଳ,	
ଗବାନ୍ତୁ ପୁରକ୍ରି—	ଶତ ହୃଳାହୃଳି
ଶତକଣ୍ଠ ହରିବୋଲ ।	
ବାଜେ ରଣଧାନ୍ତ	ଯୋଡ଼ନାଗରା ବା
ବାଜେ ବୀରବାଜା ଘନ,	
ଦ୍ୱାନୁଶ ଉଷାଦେ	ବାହୁଷୋଟ ମାର
ଉଦ୍‌ଦୃ ଶେଳାଳିଚାନ ।	

କେହି ଖେଳେ ଶଣ୍ଡା,   କେହି ଛନ୍ଦବାଢ଼ି,
 କେହି ବୁଲାଏ ମୁଁର,
 ବନାଟି ବୁଲାଏ   କେହି, କାହିଁ ହୁଏ
 କଣରକ ବେଳଙ୍କର ।
 ଅଜି ଶଣ୍ଡାଏତ-   ମାନଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଵାଶ
 ଦେଖି ଖେଦ ହୁଏ ମନେ,
 ନିଜ ବାହୁବଳେ   ଶାସିଲେ ଉଛଳ
 ଯେଉଁ ଶୂରବୀରଗଣେ ।
 ଉତ୍ତରେ ଜାହବୀ   ଯାମେୟ ଗୋଦାବିଶ
 ପରୁଗୀ ଦିଗେ ପାଗର,
 ପର୍ବ୍ରିମେ ରାର୍ଗବ-   ଅଭ୍ୟଂ-କିଷ୍କିଶ-ଶିର
 ନର୍ମଦା ସୂତ୍ରବାଗାର—
 ଯାଏ ଯେଉଁ ବୀରେ   ନିଜ ଉଜ୍ଜବଳେ
 ଉତ୍କଳେଶ-ପଦତଳେ
 ନନ୍ଦ କରୁଳିଲେ   ଅଜି ସେ କାନ୍ଦର
 କି ପଢନ କାଳବଳେ ।
 କାଷି ସେହୁବଳେ   ଶମ୍ଭେର ପୁଣି
 ଗଞ୍ଜାକୁଳେ ଗୌଡ଼ଦେଶେ
 ପ୍ରୋଥତ କଲେ ଯେ   ବିଜୟ-ନଶାଣ
 ହେଲେ କବା ଅବଶେଷେ ।
 ଅନ୍ତିମାସରେ   କୁମାରପୃଷ୍ଠା,
 କୁଅଁରପୁନେଇ କହ
 ଯାରୁଷ୍ଣ କର   ତେଜେ ଦାଉ ଦାଉ
 ପଢିଥାଇ ଏନ ଦନ ।
 ତାଳଗଜା ଶଇ   ନଢ଼ିଆ ଉଗୁଡ଼ା
 ହେନାରେ ଗଢ଼ିଶ କହ
 ପୋଖରକୁଳରେ   କହିବୁ ଅନାଇ
 ଝିଏ କରନ୍ତି ରକ୍ଷଣ ।
 ନୂଆଲୁଗା ପିନ୍ଧି   କୁମାରପ୍ରତିମ
 ବର ମନ୍ଦିର ମନେ
 ଚାଙ୍ଗଡ଼ା ସଜାତ   ବୁଲପୀରଦୀର୍ଘ
 ପୂଜନ୍ତି କୁମାରଗଣେ ।
 କାହିଁକିମାସରେ   ଅମିଶ ଛାଡ଼ିଶ
 କରନ୍ତି ଦ୍ଵିଷ୍ଣ୍ୟ ଜନେ

ରାତି ପାହାନ୍ତାରୁ   ବଢ଼ାନ୍ତି ସେ ସାନ
 ରହନ୍ତି ପବିଷମନେ ।
 ମାସକଯାକ ଯେ   ପାଳି ନା ପାରନ୍ତି
 ପଞ୍ଚକେ ପାଳନ୍ତି ସେହି,
 ପୂର୍ଣ୍ଣମା ଦିନକ   ମାଦି କେ ପାଳନ୍ତି,
 ନ ପାଳନ୍ତି ଅବା କେହି ।
 ରେଣଶୟାଗର   ଅବା ଅସମର୍ଥ
 ହୋଇ କେ କରନ୍ତି ସାନ
 ସେମ ବଢ଼େ କାର   କେ ରଜେ ମରଣ
 ଭୁଞ୍ଜି ଭୁଞ୍ଜି ଦ୍ଵିଷ୍ଣ୍ୟାନ୍ତି ।
 ଦେହ ହତ ଥର୍ଥେ   ଏ ସବୁ ରିଆଣ
 ହୋଇଥିଲୁ ପୁରା କାଳେ
 ଏ ଦେହ ଅସ୍ତର   ପୂର୍ବ ବାସଗୃହ
 ବିସ୍ତୁ ତ ହେଲା ତା ଛାଲେ ।
 ଶାରରୁ କଷ୍ଟ   ଦେଇ ରୁଗଜନେ
 କରନ୍ତି ପାତା ଅର୍କନ
 ଦେହେ ଦେଇ କଷ୍ଟ   ଅବା କର ନଷ୍ଟ
 ଦେଶ କାଳ ବିବେଳନ
 ନ କଲେ ମାନବ   ପୁଣ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତେ
 କରଇ ପାପ ଅର୍କନ ।
 ଏ ମାନବଦେହ   ନୁହେ ମାନବର
 ଏହା ପୂର୍ବ ନ୍ୟାୟ ପର
 ଦୂର୍ବଲଶରେ   ଆମାରୁଷେ ନିଜେ
 ବିହରୁଅଛନ୍ତି ହର ।
 କାଥୁମନବାକ୍ୟ   ପରିଦର୍ଶତା ମଧ୍ୟେ
 ସାର ଥଟେ ମାନସିକ
 ମାନସିକ ହେଲେ   ଆପେ ହୁଏ ଥାଏ
 ବାଚନିକ ଶାରିକ ।
 ମାସକ ଥାକାଶ-   ଦୀପ ଜଳଥାଏ
 ଦିଗେ ସେହେ ନୂଆ ତାର
 ଦେଖିଶ ଥାକାଶେ   ସେ ଅକାଶଦାର
 ଆମା ତେଜେ ଉବକାର
 ଦୀପାବଳୀ-ଆମା—   ବାଦ୍ୟା ଧାନ
 ଦୀପାବଳୀ ନାନା ସ୍ଥାନେ

ପୟୁଷ୍ମାନ୍ତିର ଦେଇ	ବଡ଼ବଡ଼ୁଆଳୁ	ଏ ରବ ଅଟଇ	ମହାୟାମାପିଠୀ
ତାକନ୍ତି ହାତୁଆମାନେ ।		କି ଉଦ୍ଦେଶେ କେହୁ ଆସେ,	
କାର୍ତ୍ତିକପୂର୍ଣ୍ଣମା	ଦିନ ରଜୁମାନେ	କେହୁ ହୁଷ୍ଟ ଶୁଣି	ନିଷାମରତ୍ନରେ
ବଢାନ୍ତି କାର୍ତ୍ତିକସାନେ		କେ ଅବା ଫଳ ମନାସେ ।	
କାୟୁମନବାକେୟ	ପଦିନ ହୃଥନ୍ତି	କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ	ପଢ଼େ ରତ୍ନୋଷା
କାର୍ତ୍ତିକମାହାମ୍ୟ ଧ୍ୟାନେ ।		ସରୁ ଓଷା ମଧ୍ୟେ ସାର,	
ସେମନ୍ତିକାଗଣ	ସ୍ନେତସି ମା ମାରେ	ନନ୍ଦିଥ ମସଲୀ	ଅଟକାଳୀ ପିଠି
ନଶି ନ ପାହୁଣୁ ଯାଇ,			ଛେନା ଶପା ଚଣ ପୂର ।
ସାନ କର ଶେଷେ	ପୂର୍ଣ୍ଣମା ପ୍ରଭାତେ	ଓପେଇତୁଣିଏ	ହବିଷ୍ୟ କରନ୍ତି
ଦିଅନ୍ତି ବନ୍ଦ ରପାଇ ।			ଅରୁଆଥନ୍ତି ଶାରଣ,
ଜଳାହର୍ବିଷନେ	ତଟିନା ପୁଲିନେ	ପାଳଦର୍ଢିତା	ପକାନ୍ତି ବେକରେ
ବହିଣ କୁମାରାଗଣ,			ଗଜମଣ୍ୟ ମନାସିଣ ।
ଜଳସିନ୍ତି ବାଲୀ	ଚଖିକାଙ୍ଗୁଳିରେ	ଧନେ ଜଣେ ଗେର	ନେଉଥିଲା ପରା
ଅଣି କରନ୍ତି ଗଠନ ।			ପର ବଳଦ ଗେରଇ,
ବାଲୁକାର୍ତ୍ତିଷ୍ଵରେ	ସୋଡ଼ି ବେଳି କର	ବଳଦରୁଆଳ	ଶ୍ରୀ କର ତାକୁ
ମାଗନ୍ତି ଶିଥିତ ବର,			ଧରିଲୁ ବାଟରେ ଯାଇଁ,
ଏସନେ ପାର୍ବତୀ	ପୂଜି ପରା ଶିବେ	ତାକିଲୁ ସେ ଗେର	ବିକଳେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ
ପାଇଲେ ବାର୍ତ୍ତିତ ବର ।			“ଆଜି ନ କରବି ଗେରା,
ବାଳ ଦୃଢ଼ ଯୁଦ୍ଧା	ରହି ଜଳକୁଳେ	ଧଳାବଳଦକୁ	ଦିଅ କଳା କର
କର ନାମଷଙ୍କର୍ତ୍ତନ			ମହାପ୍ରଭୁ କୃପା କର” ।
ଭଲକ କାଟି କେ	କାର୍ତ୍ତିକମାହାମ୍ୟ	ତା ବିକଳ ଦେଖି	ଦେଉଳ-୪୦କୁର
ଗୀତ କରନ୍ତି ଶିବଣ ।			ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ ତା ବାସନା,
ତତ୍ତ୍ଵିଷେକତେ	ଦୃଏ ବମଲଯାଦା	ଗେଣା ନ କର ସେ	ସେହିଦନଠାରୁ
ନଦୀତଟ ବଟମୂଳେ			କଲୁ ଦେବ-ଉପାସନା ।
ବିମାନ ସଜତେ	ପଂଖାର୍ତ୍ତନଦଳ	ବଳୀବର୍ଧିଷ୍ମାମୀ	ନିକଟକୁ ଯାଇଁ
ମିଳନ୍ତି ଅମିଶ ଠୁଳେ ।			ବୋଲିଲୁ “ମୁହିଁ ସେ ଗେରା,
ଲାକନ୍ତି ଗାଅନ୍ତି	କର ଟେକି ଉଚ୍ଚେ	ନଥ ବୁମ୍ବ ଧନ	ଦିଅ ମୋତେ ଦଣ୍ଡ
କେହି ଅବା ଯାଏ ଖାମ୍			ମନ ଫେରିଅଛି ମୋର” ।..
ଏ କଳାପର	ତରଣେ ତରଣୀ	ବଳଦରୁଆଳ	ନ ଦଣ୍ଡ ତାହାକୁ
ଏକା ମାତ୍ର ହରିନାମ ।			ବୋଲିଲୁ “ପୁଣ୍ୟାମ୍ବା ଭାର,
ଏହି	କିଣା ବଳା ଏଥୁ	ସାଧୁ ସ୍ମୃତୁଷ	ହୋଇଅଛ ଏବେ
ଏ ଗହନ ତହଳ			ଲେଇ ରୟ ତବ ନାହିଁ ।
ଏହି	କହିବ ଅରଜି	ସେହି ଘଟନାରୁ	ଏ ତ୍ରେଣ ଭରଣେ
ଏହା ସଂତଳ ।			ଓଷାର କରଣୀ ଭାରା,

ଶ୍ରୀକୁଳ-ବ୍ରାହ୍ମଣ—
ନ କରନ୍ତି ନର-ନାସ ।
ଥରେ ନର-ହାରୁ—
ନ ପାଇଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ଏହି ବଡ଼ଓଷା ଭୋଗ;
ବର୍ତ୍ତଦେବଲର
ଦେଲୁ ପରା ବଢ଼ିବେଶ ।
ଭୁଇ ଭୁଇ ମଧ୍ୟ
ରେତ ବର୍ତ୍ତ କରିଲେ
ଏହିପରି ହୃଦ ଦଣ୍ଡ,
ଜୀବରେବ ଯୋଗୁ—
ଏ ଭାବତଦେଶ
ପର୍ବତୀନ ଶ୍ଵର ଶ୍ଵର ।
ଆହା କାହିଁ ଜଳ
ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମବାନା ତଳେ,
ଦୁମାଦୁ ପ୍ରାନ୍ତରୁ
ଏକ ଥଳ ଧମ୍ପେ ବଳେ ।
ଦେମନ୍ତର ଶେଷେ
ମାର୍ଗଶିର ପୌଷେ
ପାରଇ ସାରଧାନ,
ନିଶି ଅର୍କ୍ସ୍ୟାମେ
ଦଶୁୟ ଉପି ତାକେ
ଅତିର ପଡ଼ଇ କାନ ।
ମଞ୍ଚା ବାନ୍ଧ କେହ
ଧାନ କିମେ ନିଜ ବିଲେ,
ଦ୍ଵିତୀୟାଳୀ
ଶେଷାକର ଦେନେ
ଯିବ କିଏସେ ନୋହିଲେ ।
କିରିବୋତ ଧାନ
ବାଉଁଶିଲ ରହଣା,
ସୁନାଶିଲ ତେଲି—
ପାଗର ମୋଟର
କିଏ କରିବ ଗଣନା ?
ତନିର୍ତ୍ତର ଚଷି
ବଦା ମଞ୍ଜୁ ଦେଇ
କୃତ ମାର ବାହି କରି ।
ଶେଷିଥା କଢାଣ
କହିଲେ ତାହା ନ ସର ।
ଦୁଇଲୁ ଦିନରୁ
ଧାନକୁ ବିପଦ କେତେ,
ମତୁତ ଅକାଳ—
ଝର, ଧୋଇ, ଯୋକ
ପକ୍ଷି ଗୋରୁ ଗେର ଯେତେ ।

ପ୍ରଭେଦ-ବିଶ୍ଵର

ଦିନରେ ତତ୍ତ୍ଵର
ଶାଶ୍ଵତ ପାତଳୀ ଶେଷ,
ଶେଷ ନୁହେ ଦୁଃଖୀ କୁଟୁମ୍ବ
ଜନନନାତିକା ସେତ ।
ପାତଳୀରୁ ଧାନ
ପକାନ୍ତି ବିଲରେ ନଡ଼ା,
କେହି ଥରା ମୁକ୍ତ
କାଟି ଭାର ଭର
ଆଣି କରନ୍ତି କଗଢ଼ା ।
(ବିଅଳୀଧାନକୁ
କୁଟୀ କରିବାକୁ
ପକାନ୍ତି ସିନା ବେଙ୍ଗାଳା,)
ସାରଧ ବାହାନ୍ତି
ଗୋତିଆ ଉପରେ
ଲିପି ପୋତ୍ର ବାନ୍ଧିଲା ।
ପାଞ୍ଚ ସାତ ମିଳି
କେହି ଗ୍ରାମୀମାପ୍ରାନ୍ତେ,
ଖଳ୍ପ କରି ମାରି
କୁତ୍ତିଆ ସେଠାରେ
ଜଗନ୍ନି ଧାନକୁ ରାହେ ।
ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—
ତୁତ ବାପ ଗେର ଛବି,
ମଣିରୂଳ ସପ
ମାର କାହାଣୀ କହନ୍ତି ।
ଏହିପରି ଧନ
କୁଣ୍ଠକ ନିଶିଳ
ମାନବେ ଯୋଗାଏ ଅନ୍ତ,
ନୋହିଲେ ସମଗ୍ର
ସମାଜ ହୃଥନ୍ତା
ଶଶକ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଛନ୍ତି ।
ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଫଳେ
ବହୁ ବିଭାଗର ହୃଦ,
ବିଦାୟ ହୃଥନ୍ତି
ବିବାହ କୁମାରାଶ୍ଵର
ତେଲାଟିଆଭୁ—
ଶାର ପକ୍ଷଧାନ
ଶ୍ରୀକୁଳିଆ ପନ୍ତ ପନ୍ତ,
ମଙ୍ଗଳବିବାହ
ନରେ ବାନ ଉତ୍ତିଯାନ୍ତି ।
ପନ୍ତ ପନ୍ତ ହୋଇ
ଧୂନିଲା
କେଉଁଆହେ ଯେ ଯାଅନ୍ତି,

ରାତ୍ରେ ବନପର୍ବତ

ନବୀନାୟକଙ୍କା
 ସେମାନଙ୍କ ରୁହଁଥାନ୍ତି ।
 ପ୍ରାଣସ୍ତିଯୁ ସଖି ପାହଁ ଆସି ଦେଖି
 ନେବା ଅବର କହଇ,-
 “ହେବ ବରୁଦ୍ଧର ଭାବନା ନ କର
 ମନେ ରଖିଥିବୁ ସହି ।
 ଏହିଲେ ସଙ୍ଗାତେ କରଇ ରହିଲା
 ମଧୁର ବ୍ୟପ୍ତ ହିଗେ,
 ଫରେ ତୁଳ ତୁଳ ଶୁଭବାରତା
 କହଇ ସଙ୍ଗାତ ଅଗେ ।
 ମାମୁସର ତ୍ରାମେ ଭାବି ପ୍ରାଣେକ
 ଦେଖିଥିଲୁ ପିଲାବେଳେ,
 ପଢ଼ିଥିଲୁ ଏକ- ସଙ୍ଗେ, ନେବମେଳ
 ହୋଇଥିଲୁ ଖେଳମେଳେ ।
 ମଧ୍ୟତ୍ତମ ପଚାରେ ବରସର-ଦେଖ
 ଯାନ୍ତି ଦୂର ଭନିଜଣ,
 ଜ୍ଞାନତୀର୍ଥୀ ଡିକାଇ ଧର ଦନ ବାର
 ଶ୍ରୀର ହୃଦ ବିଭକ୍ତ
 ଅଜଙ୍ଗାର ବସୁ ବାସନ-ଯୌଝୁକ
 “ଧାଆନ୍ତୁ-ମର୍ଯ୍ୟାଦା”ମାନ,
 ଦିଆ ଦିଆ ସବୁ ପବାର ହୋଇଲେ
 ସଭାରେ ହୃଦ “ବାଗଦାନ” ।
 “ସ୍ତ୍ରୀକାର” “ସମ୍ମତ” ଦିନାକରେ ଛାତ
 ଶେଷେ ଯାଏ “ବରଧର,”
 “ବର୍ଯ୍ୟାଦୀ” ପଙ୍ଗେ ଆହଁ ‘ବର’ ହୃଦ
 ବୈଷନାଇ ବାଗମରା ।
 ଘୋଲପୁଲାଙ୍ଗେ ତାନ୍ତ୍ର ଆପ୍ୟିଭ
 ଛେବାଣ ତର୍ହି ବାଣ—
 ପ୍ରାଚିବଳ ଚରକା ଖଇ ଆଦି ଜାତି
 ଚନ୍ଦ୍ରଦିଦିଆ ପ୍ରମାଣ ।
 ଶିଥିନ୍ଦ୍ରିୟ ପରିକେ ନୃଏ ‘ବନଧାପଦା’
 ଶୁଣେ ହୃଦୟରୁଲି ସବନ,
 ‘କାହି ଦରେ’ ବିଶେ ହୃଦିକ
 ‘ମହାମାଦ’ କମନ୍ ।

ବିଶାଦପ୍ରତିମା	ଅଳକ'କୃତା କନ୍ୟା
'କୋଇଲିବୁଡ଼ି' ପରିଚୟ	
'ହୁ-ଆଗ୍ରହ' ପାରି	ଦେଇ ହୁଲିବୁଲ
ଦିଅନ୍ତି ଘରୁ ପଠାଇ ।	
ଦିଆହେଲେ 'ଫୁଲ-	ଚନ୍ଦନ ତାମ୍ବୁଳ
କେଦିକୁ ଦିଅନ୍ତି ବର,	
ବର କନ୍ୟା ବରୁଁ	ପୁରୋହିତଗଣ
ପଢିନ୍ତି ଉଠେ ମନ୍ତ୍ରର ।	
ଅଗ୍ନିରେ ଅଞ୍ଜଳି	ଦେଇ, ହସ୍ତଗଣ୍ଠି
ପଢି ଦେଲେ 'ସମର୍ପଣ',	
ପୁରକୁ ସମାନେ	'ରାଜଖେଳେ' ହୁଏ
ବର ବଧୂ ଆଗମନ ।	
ସାନାନ୍ତେ ଭୋକନ	ସରଳାରୁ ହୁଏ
'ବେଶ୍ଵର'ର ଚଳିଚଳ,	
'ବୈଭବିକ' ଛାଡ଼ା	ଆନ ସେ ଜଟିଳ
କର୍ମକୁ ନ ପାରେ କଳି ।	
ସର୍ବଶେଷ ବାକେ	ମେଲଣି ବାଜଣା
ତୋଲୁ ଝାଣ ଶଖ ରୁଷା	
ତେଲଙ୍ଗାନିବାଇବ	ରାଜଶାହିବାଜା ।
ଛୋଟିନାଗରୀ ମନ୍ତ୍ରାଶୀ	
ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟପୁରେ ଉଠେ	ବିଳାପର ଦେଉଛି
ବାହୁନ କାନ୍ଦନ୍ତି ବାଲି,	
ନର କେଉଁ ଛାର	ସେ ବିକଳ ଦେଖି
କୁଳିଶ ଯିବ ତରଳ ।	
ପାହିପଡ଼ୁଣ୍ଣା	ପଶୁ ପକାରୁଣୀ
ମିଥି ବଜଳ ଅଶୋକ	
ଅବଦା ତୁଳିଷ୍ଟୁ	ଟଙ୍ଗାଳଳ ଆଦି
ଧମସ୍ତେ ଜରାଇ ଶୋକ ।	

ମୁଦ୍ରଣ

ଶ୍ରୀ ନାନ୍ଦିକଣ୍ଠେର ବଳ ।

ବିଜ୍ଞାପନ :

ଶାନ୍ତି ଔଷଧାଳୟ ।

କଲିଦଶ ହୃଦୀକେଶ ଫ୍ରେସ୍ କରିରୁଣ୍ଟନ,
କୁମ୍ବାରଟୋଲି, ଠାକୁରପଡ଼ା, କଲିକତା ।

୧ । **କୁଳମାଦ ବଟିକା**—ଉପଦଶ ବା ଗେନେରେଗର ସବଳ
ଅବଶ୍ୟକେ ଏହା ଦେଖି ଉପଗୋଟି । ଯେତା ପ୍ରକରଣର ଦେଇ
ହେଉ ନା କାହିଁ କି ଏହା ବଟିକା ମେବନର ଅନ୍ତରେ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
ମନ୍ଦ୍ୟ ଥିଲେ ହେବ । ଯେ କଣ ପୂର୍ବର ରର୍ଦ୍ଧଣୀର ବିଷମ୍ୟ
କରେ, ଯେ ବଣ ଖାଇବର କାହିଁ ଓ ସର୍ବ ଶବଳ ହୁବିଲ କରେ
ଏବ ଯେ କେ କଣଙ୍କୁ ବିଶେଷମାନଙ୍କର ଶୋଭନ୍ୟ ଦେଖାମ
ଉପରିତ କରେ ସେହି ଉପଦଶ (ଗର୍ମି) କଣ ନାଶ ପଣରେ
“କୁଳମାଦ ବଟିକା”ର ଜନନୀ ଅନୁକଳ୍ୟ, ଦୂର ନିନ ଦିନ
ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଅନୁକ୍ରମୀ କମତା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେବ । ବିଭିନ୍ନ
ବ୍ୟବହାର କରେ ହସ୍ତ, ପଦ ଓ ଶବଳର ସମସ୍ତ ବକ୍ତର ଚନ୍ଦ
ବହୁବିତ ହୋଇ ଦେବୁ ପୂର୍ବକାନ୍ତି ଧାରଣ କରେ ।

ଏକମାସ ସେବନୋପରୋଜୀ ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨୯ ଟଙ୍କା ।

୨ । **କାମିଳା କଲାଣୀ**—ରୋତ, ରକ୍ତ ବା ନାଳ ପେ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିର
ହେଉ ଏହା ସେବନରେ ଅବଶ୍ୟକ ହେବ । ଯେ ସବୁ ଧାରେବର
ରତ୍ନକାଳେ ଅସହି ଯାତନା ହେବ, ଅଥବା ବା ଅନ୍ତରେ ପ୍ରାବିହୀନ,
ପେରିମାନଙ୍କର ରତ୍ନ ନିୟମିତରେ ହେବ ନାହିଁ, ଯେଇମାନ-
କର ମୁଣ୍ଡବ୍ୟଥା, ମୁଣ୍ଡବୁଲ, ହସ୍ତ ପଦ ବ୍ୟଥା, କୁରାବକ ପ୍ରତିର
ଉପରୁକ୍ତ ଅଛି, ବା ଯେଉଁ ସବୁ ଶୀ ଦେବ ରତ୍ନାଲୀନ ଦେବନା
(ବାହକ) ଓ ପ୍ରତିର ଦେଶ ଦେଶର ବିଷୟରେ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିଲୁ ସେମାନେ ଏହି ଔଷଧ ବ୍ୟବହାର କଲେ ପୁନଃ ଗାର୍ଭ-
ଧାରଣରେ ସମୟ ହେବେ ।

ଏକ ଛୋଟା ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨୯ ଟଙ୍କା ।

୩ । **ମାଳିଗା କୁମୁଦାକର**—ନୂନ ଓ ମୁରତନ ସବଳପ୍ରକାର
ପ୍ରମେହ ଓ ଜାନିଥା ସେଗର ସମ୍ବନ୍ଧ ପକ୍ଷିତ ମହୋତ୍ସବ ।
ପେରିମାନଙ୍କର ମୁନ୍ଦରୋଗ ସମୟରେ ହସ୍ତବ୍ୟ ସହିତା ହେବ, ବା
ମୁଦୁରିତକ ପୂଳ ରତ୍ନ ବା ଶୁଦ୍ଧିତ ସେମାନେ ଏହି ଔଷଧ ସେବନରେ
ସବର ଅଭ୍ୟାସ ହେବେ । ନୂନ ପ୍ରମେହରେ ଏକବନ ବ୍ୟବହା-
ରଣ ଛାଳା ପନ୍ଦିତା ହୁଏ, ଏକ ସ୍ତରାହରେ ସମସ୍ତ ଉପରୁକ୍ତ
ତୁଳାବୁଦ୍ଧ ହେବ । ଏବନ ଦେଶରେ କଣ ଦେଶୀ ଦେବ ବ୍ୟବହାର
କରିବାକୁ ହେବ । ଏବ ଶିରିର ଟ୍ୟୁନ୍ ଟ ୧୯ ଟଙ୍କା ।

୪ । **ନୟନ୍ୟଥା**—ଏହି ଔଷଧ ନେବୁ ପଣରେ ପରମ ହତକର !
ଅର୍ଥାତ୍, ଅଟେର ପାଣି ଗନ୍ଧା, ଅତି ସର୍ବତା ଧୂଳ ବା ନାଳ
ପଡ଼ିବା ପର ରଗନ୍ତି ହେବା, କଣ୍ଠ ଛାଲ ଦେବା ଏବ ଏହି ପରମ

ଉପର୍ଗ ହେବୁ ଦୁଇଟିର ଅନ୍ତରୀ ବା କଣ୍ଠ, ମେର, ପଟେଳ
ଅର୍ବୁଦ ଅଥନ୍ୟ ଓ ବାଲନାର [ଅନାରକଣ] ପ୍ରମୁଦି ହେବା
ଏହି ଔଷଧ ବ୍ୟବହାରରେ ମୁଣ୍ଡେପଦ୍ମରେ ଅନକାର ପ୍ରାଣ ସମ୍ବନ୍ଧ
ହୁବ ହେବ । ଏହା ନିୟମିତରେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ତଣ୍ଟ୍ର ପମାନ
ଗଲେ ଏବ କୌଣସି ପ୍ରକାର ନେତ୍ରଭେଗ ଅନ୍ତରର ରାଯ ରଖି
ନାହିଁ । ଏକଟିବା ଔଷଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୯ ଟଙ୍କା ।

* । **ସାରସ୍ଵତ ଘୃତ**—ବଣ୍ୟର ବର୍ଣ୍ଣକ, ମୁଦୁରିତକ, ବଳର୍ମ୍ଭ
ଓ ଦୃଷ୍ଟିଜନକ ଏହି ଘୃତ ବଳର୍ମ୍ଭ ଦ୍ରୁଷ୍ଟ ଏବ ମେଥାର ଘୃତ
ସାରସ୍ଵତରେ ଅଟେଣ୍ଟ ଉପଗୋଟି । ଅନ୍ତ ମେଥାର ଘୃତରେ ଏହା
ଦେଖିବ ହୁବାର । ଅନ୍ତରୁତ ଅଧ୍ୟନ ପୋର୍ଣ୍ଣ ଜୋଙ୍ଗନିର୍ମାଣ
ମୁଦ୍ରି କ୍ରୀତ ହ୍ରାସ ଏବ ଶବଳର କିମଣି କଷ ଦେଇଥିବ ଆଜ
ତେ ପୌର୍ଲିକ, ସୁତ ତୁଳା, ଶିତସ୍ତର୍ମନାର ଉପର୍ଗର ଉପର୍ଗର
ହୋଇଥିବ ଏ ଦୂର ତାଙ୍କ ପଣରେ ଦେଖି ପଳପୁର ।

* ଶିଶି ଘୃତର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ଟଙ୍କା ।
ପାକିଆ ଓ ରି: ପି: ଟ ୦ ୧୨ ।

ଅମ୍ବ ନିକଟରେ ଅସ୍ତ୍ରବେଦ୍ନୋକ୍ତ ସକଳପ୍ରକାର ଔଷଧ
ଦୂର, ତେଲ, ରସ୍ତୁ ସର୍ବଦା ବିଦୟୁତ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଏ ।
କୌଣସି ଦେଇର ବ୍ୟବହାର ପଦ ନେବାକୁ ହେଲେ ଦୁଇ
ପଇସିଆ ଟିକଟସବୁ ପରୀ ଦେଲେ ବିନାମୂଲରେ ବିନାମୂଲ-
ପଦ ଦିଆଯାଏ ।

ପ୍ରବନ୍ଧପାଠ ।

ମାଟ୍ରିକୁଲେଶନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦୭ ।

ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକ ।

ମୁକୁରତୁ ପୁନଃ ମୁଦ୍ରିତ । ବିଶ୍ୟାତ କବି ରେକ୍ଷୁପ୍ରକାର
Romeo-Juliet ନାମକ ନାଟକ ଦେବଲମ୍ବନରେ ଦୂ
ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୧ ମାତ୍ର । ମୁକୁରତୁ ପ୍ରେମିକ
ଅର୍କମୂଲରେ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଲ୍ୟୁଟୁ ପାଇ

ବେଳେ କେମିକାଲୁ ଏଣ୍ ପ୍ରୟେପିଉଁକଳ
ଓୟୁକ୍ତିପର

ଅଙ୍ଗ ବାଗର ଉପବରଣ ।

ଶ୍ରୀରାଜ ହେମ୍ବାର ଥାଲ—ଏହି ତେଳ ଜଳ ପରି
ସୁନ୍ଦର ରାଜର ବର୍ଷାନ । ଏହା କେବେହେଁ ତାତ୍ତ୍ଵତ
ଦୃୟ ନାହିଁ କମ୍ବା ଶୌତକାନରେ ବସି ଯାଏ ନାହିଁ ।
ନାଚନ୍ତର, ଲେଖୁ, ଲବଙ୍ଗ ତେଳ ପ୍ରତ୍ଯତି କୌଣସି
ଦ୍ୱାରା ସରଣ ଏହରେ ନାହିଁ । କେବଳ ମାତ୍ର ଗୋଲାପ,
ଚମକ ଏବଂ ନାଚକେଶର ପୁଷ୍ଟି ଘୋରଭ୍ରାନ୍ତ ସ୍ଫରିତ;
ଏହା କିମର କେଶ-ପରିବର୍ତ୍ତକ ଏବଂ ମସ୍ତିଷ୍ଠ ବିଚା-
ରକ ତାହା ଥରେ ମାତ୍ର ବାବହାରରେ ଉପଲବ୍ଧ
ଦେବ । ଉପକାରିତାରେ, ସ୍ଵରକର ମାଧ୍ୟମରେ ଏବଂ
ଚାନ୍ଦ୍ୟ ଘୋଷନରେ ଏହା ଏହି ଜାଗ୍ରୂ ସର୍ବବିଧ ତେଳର
ଶୀର୍ଷାନୟ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଶି ୩ ୬ କା ।

କାନ୍ଦାରାଜତନ ହେମ୍ବାର ଥାଲ—ଟାଙ୍କର, କେଶ
କିମ୍ବାରିବା, ମରାମାଦ ବା ରୂପିପ୍ରତିତ ରେଣ୍ଟ ମହିଷିଷିଧ ।
ଏହର କାନ୍ଦାରାଜତନ ପ୍ରତିତ କେତୋଟି କେଶର
ଦ୍ଵାରା ପାଧକ ଉତ୍ସାହାନ ମିଶ୍ରିତ ଅଛି । ଏହା ଥାର
ମନୋହର ଗଳ ବିଶିଷ୍ଟ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଶି ୩ ୬ କା ।

କମ୍ପେକ୍ଷନ ବାମ—କାଷ୍ଟକୁଣ୍ଡ, ଭଜା ପ୍ରତିତ ମଖ
ନାଶକ ରେଣ୍ଟରେ ନିତ୍ୟ ବନ୍ଦବହ୍ୟର । ଏହା ମିଳୁ ଅପା
ରେଣ୍ଟ ପ୍ରତିତ ଅପେକ୍ଷା ବଢ଼ିଗୁଣରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଏବଂ
ମୁଖମନ୍ତ୍ରକର ଘୋର୍ଯ୍ୟ ବିଧ୍ୟାକୁଣ୍ଡ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଶି
୩ ୦ ୪ ମାତ୍ର ।

ପାର୍କ ପାଉତ୍ତାର—ଶିଶୁ ଏବଂ କମ୍ପେ ସମସ୍ତକର ଗନ୍ଧ-
ହ୍ୟାର୍ମ । ଏହା କିମ୍ବର ମମଣ, ସିମ୍ବ ଏବଂ ସୁତକ ତାହା
ବନ୍ଦବହାର ଭିନ୍ନ ଦୁଃ୍ଖାର ପାରେ ନାହିଁ । ତୀର୍ଣ୍ଣକନ୍ତ
ଅନ୍ତରେ ଦର୍ଶକ ପ୍ରତିମିତ ହୁଏ । ଏହା ଦୂର୍ଦ୍ଵାନାଶକ;
ମୁଖ୍ୟମାଦର ପାରେ ଗାଢ଼ ଓ ମୁଖରେ ପ୍ରଲେପ କଲେ
ହୁଏ । ଚନ୍ଦବହାର ଉତ୍ସାହାକୁ ଝାଡ଼ି
ପଥ, ଏହା ଅବୁଶା ଲବରେ ରର୍ମରେ ସନ୍ଧିପ୍ର
ପଥ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କରେ । ମୂଳ ପ୍ରତି ପଥକେଟ

ଶାନ୍ତିପ୍ରକାଶ ପରିପ୍ରକାଶ ବଳକଳା

ଶାନ୍ତିପ୍ରକାଶ ପରିପ୍ରକାଶ ବଳକଳା

ଏକଳ୍ପ ମୁଦ୍ରାବରଣ ।

ହେଉଥିବୁ କଥାଟା ଶୁଣିଲେ ଆଶମାନେ ଯେବେ
ଚମକ ପଡ଼ିବେ, ସେହିପରି ବସି କଲିକତା ଦରରେ
ଶାନ୍ତି ଜିନିଷ ପାଇବେ ଏହା ଶୁଣି ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ର୍ୟ
ହେବେ । ଏକମୁନ୍ଦୁ କଲିକତା ଦରରେ ଆଶମାନଙ୍କର
ଆହା ଦରକାର ତାହା ପାଇବେ । ଏପରି ସୁଯୋଗ ପୂର୍ବେ
କେବେ ପାଇ ଅଛି କି ? ଆମେମାନେ କଲିକତାର ପ୍ରତିକ
ପାରମରକ ଏଜେଞ୍ଚ ନିୟମ୍ବୁ ହୋଇଥାରୁ ସେମାନଙ୍କ
ଜିନିଷ ସବୁ କଲିକତାର ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇ ଥାଉଁ ।
ଆମେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଜିନିଷ ସବୁ ଥରେ ନେଲେ ଅଛି
କୌଣସି ପ୍ରାନ୍ତକୁ ଯିବାକୁ ଲାଭ କରିବେ ନାହିଁ ।

ବିଜ୍ଞାଲକ୍ଷ୍ମୀ.....କିନନ ମିଳିର ଲୁଗା ।
ବେଳେ କେୟମିକେଲୁ ଏଣ୍ ପାରମାସିଉଟିକଲ
ଓୟୁକ୍ତିପର ..ଓଷଧାଦି ।

କବିରଜ ଗ୍ରା ବିନୋଦଲିଲ ସେନ ମହାଶୟଦର

କୁନ୍ତଳହୃଷ୍ୟ ତେଳ ଓ ଔଷଧାଦି
• କୁନ୍ତଳଶୋର ସେନଙ୍କ ଜାନ୍ମୁସମ ତେଳ ଓ ,
• ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେନଙ୍କ କେଶରଙ୍ଗନ ତେଳ ଓ ,
• ବିଶାଳଚନ୍ଦ୍ର ସେନଙ୍କ କୁନ୍ତଳକୌମୁଦୀ ତେଳ ଓ ,
• ଦିବନାଥ ଗୁପ୍ତକର .. ଔଷଧାଦି ।
ମେର୍ଯ୍ୟ ଏସ୍, ପି, ସେନ ଏଣ୍ କୋଂର ଏସେନ ଓ
ସୁରମା ତେଳ

• ଦେ ଏଣ୍ କୋଣ୍ଠାନର... ଗ୍ର
• ସେନ ଏଣ୍ , ବ୍ରାହ୍ମନ ଜୁତାର ପାଲିଶ
• ତ ଏସ୍ ବ୍ରାହ୍ମନର ଦିନୁ ବିଶ୍ଵାସନାଥାର ସେପ ପାଲିଶର
ଅମ୍ବେମାନେ କଟକରେ ଏହାର ଏକମାତ୍ର ଏଜେଞ୍ଚ
ନିୟମ୍ବୁ ହୋଇଥାରୁ ।

ଏତିନି ଆମେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିଳିର ଧୂତ୍, ଶାଢ଼ୀ,
ବ୍ୟବ୍, ଜତିଲିଥା, କୋଟି, ଟୁଲି, ମେଟି, ଲକୁଥ, ଛୁଟ
ପ୍ରତିତ ଏବଂ ତନ୍ତ୍ର ଧୂତ୍, ଗ୍ରଦର, ଶାଢ଼ୀ ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ
ମନୋହାଶର ସର୍ବପ୍ରକାର ସ୍ଵଦେଶୀ ଦ୍ଵରା ଅଛି ସମ୍ଭାବ୍ୟରେ
ଦେଇଥାଇ ।

ଦୂର ରେମ୍ସର ଡାକଟିକଟ ପଦାରଳେ ଜ୍ୟାଟେଲଟା
ପାର୍ଟ୍ୟୁନ୍ଟ୍ସ ।

ପାର୍ଟ୍ୟୁନ୍ଟ୍ସ
ପାର୍ଟ୍ୟୁନ୍ଟ୍ସ

କୃତ୍ସମ୍ପଦ ।

ପୌଷ ଓ ଜାନେ ୧୯୩୭ ।

୯୮ ଓ ୧୦୫ ଟଙ୍କା ।

ମାସିକ ପତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁଦର ଦାସ, ବି.ୱ. କର୍ତ୍ତ୍ତକ ସମ୍ପଦିତ

ସ୍ଵଚ୍ଛ ।

ନିଷ୍ଠା

- ୧ — ପ୍ରସ୍ତୁତି (ପଦ୍ୟ)
- ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରକାନ୍ତ
- ୨ — ବହି ଜ୍ଞାନାଥ
- * — ଶାନ୍ତିବିଲାମ (ଲକ୍ଷ୍ମୀ)
- * — ଅଭୂତ ଧାରୀ (ପଦ୍ୟ)
- ୭ — ବାରବନ୍ଦୀର (ପଦ୍ୟ)
- * — ଅତିରାଗୀର ଅନ୍ତରାପ (ପଦ୍ୟ)
- ୮ — ଅଜା ନାହିଁ ରହିଥିଲୁ

ଶ୍ରୀମତ୍ ନିକଟଶୋଇ ବନ ବ.୧.

	ପ୍ରତ୍ୟେକ
୧. ଶ୍ରୀ-	୧୧୫
୨. ମୃଦୁଳୀ ରଥ ଚାନ୍ଦିରାର୍ଥ ବାଣୀରୂପ	୧୦୧
୩. କର୍ମକାଳୀର ପ୍ରସ୍ତର	୧୦୯
୪. ରାଜାରକରଣ ପ୍ରମାୟକ	୧୧୦
୫. ବାଣୀନାଥ କର୍ତ୍ତ୍ତକ	୧୧୧
୬. କର୍ମକାଳୀନିତି	୧୧୨
୭. କର୍ମକାଳୀ ଦିଗ୍ବାତୀ ବ.୧,	୧୧୩

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁଦର ଦାସ କର୍ତ୍ତ୍ତକ 'ମୁକୁର' ଅପିସ୍ତ୍ରୁ ପ୍ରକଳିତ ।

PRINTED BY S. RAY, SHAIKH BAZAR, CUTTACK.

AT THE EDWARD PRESS.— CUTTACK.

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ନିୟମାବଳୀ ।

- ୧ । ମୁକୁର—ଗ୍ରହମାସର ଶେଷ ସପ୍ତାହରେ ନିୟମିତରୂପେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବ ।
 ୨ । ମୁକୁର—ଅତିମ ବାର୍ଷିକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୯୫; ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ନିମ୍ନେ ଟ ୧୯୫ ।
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂଖ୍ୟାର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦/; କେହି ନିମ୍ନା ମୁହଁଲେ ଏତେ ମୂଲ୍ୟ
 ପାଇବେ ।
 ୩ । ବ୍ୟାବହାରକାର୍ତ୍ତ ବା ଟିକଟ ନ ପଠାଇଲେ ଉତ୍ତର ବିଧ୍ୟବ ନାହିଁ । କେହି
 ଠିକଣା ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ ଅନୁରୂପରୂପ ଅନ୍ତମାନଙ୍କ ଲେଖିବେ, ନଚେହେ
 ପଢ଼ିବା ଦସ୍ତଖତ ନ ହେଲେ ଅନ୍ତମାନେ ସାୟି ଗୋଟିଏ ।
 (ମୁକୁର ଅତ୍ୟଥ ସବ୍ୟା ୧ ଦିନାତାରୁ ୫ ଦିନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୋଭାତାବା ।)

ପ୍ରକରଣ

ବିଜ୍ଞାପନ ଛପାଇବାର ଖର୍ଚ୍ଚ
ନିମ୍ନଲିଖିତରୂପେ ଅର୍ପି ହୋଇଥାଏ, ସଥା—

ଏକଥର ପାଇଁ	ଏକବର୍ଷ ପାଇଁ
ଅର୍ପିମ୍ବର	ଟ ୧୯
ଏକବର୍ଷ	ଟ ୨୯
ପ୍ରତ୍ୟେକ ସପ୍ତାହ	ଟ ୨୯

ବିଜ୍ଞାପନ ମୂଲ୍ୟ ବିଜ୍ଞାପନ ସହିତ ପଠାଇବାର ହେବ । ଅର୍ପିମ ମୂଲ୍ୟ ନ
 ପଠାଇଲେ ପଣ ବର୍ଯ୍ୟବ ନାହିଁ ।

ସଞ୍ଜାଦକ ।

ରେସଟ୍ରେ ।

ବିଦୟୁତିନ୍ଦ୍ରାମଣି ପ୍ରଣେତା ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ତର୍ଯ୍ୟିହାରକ
 ବିରଚିତ ଟ ୩ ଛାନ୍ଦରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଶାୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୬ ବାରଅଣା ମାତ୍ର ।

ବିଶ୍ୟାତ କବି ଉପେନ୍ଦ୍ରବାତ୍ରଙ୍କ ଲେଖଣାବତୀ ଅପେକ୍ଷା
 କୌଣସି ଅଂଶରେ ନ୍ୟୁନ ନ୍ତରେ ।

ଡ୍ରଥମ ୫୦ ଗ୍ରାହକ ମେ ମାସ ଶେଷ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ
 ମୁକୁର ଅପିସ ଶ୍ରୀଯୁତ ନାରାୟଣଚନ୍ଦ୍ର ଜଙ୍ଗ ନିକଟ ମୂଲ୍ୟ
 ପଠାଇଲେ ଟ ୦ ୬ ଅଠଅଣାରେ ପାଇପାରିବେ ଓ ଛାନ୍ଦାନେ
 ଅର୍କମ୍ବଲ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ଟ ୦ ୮ ଅଣାରେ ପାଇପାରିବେ । ଡାକଟର
 ପ୍ଲଟ୍ଟ ଏହି ସୁଯୋଗ କେବଳ ୮ ମାସ ଶେଷ ଦୟାନ୍ତି
 ରହିବ ।

ପୁସ୍ତକ କୁନ୍କିମାନଙ୍କ ସପ୍ତାହରେ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ଦସ୍ତରେ
 ଅର୍ପଣ କରିବୁ ।

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞାପନ ଦାସ, କଟକ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ।

ବିଶ୍ୟାତ କବି ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ତର୍ଯ୍ୟିହାରକ ସୁଲକ୍ଷଣ
 କାବ୍ୟ ‘ସୁଲକ୍ଷଣା’ ‘ସ’ ଅବ୍ୟ ନିୟମରେ ଲାଖିତ । ସୁଲକ୍ଷଣ
 ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୮ ମାତ୍ର । କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂକଣ୍ଟାମା ଓ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ
 ପ୍ରାପ୍ତବନ ।

କବିଶ୍ରୀ—ପ୍ରେତିବା ଟ ୦ ୮; ବିଜ୍ଞାପନ ଟ ୦ ୬ । ପ୍ରାତି ସବୁ ପ୍ରକାର କୁର ଟ ୮ ଦିନରେ ଅବ୍ୟେକ୍ଷଣ ହୁଏ । ବାତକୁର କଞ୍ଚକୁର
 ଅବ୍ୟର୍ଥ ଅନ୍ତର୍ଭାବ । ବିଜ୍ଞାପନ କାବ୍ୟର ଓ କବିଶ୍ରୀର କାବ୍ୟର ପ୍ରଣାମରେ ବିଜ୍ଞାପନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ।

ଶ୍ରୀ—ଗନ୍ଧାର୍ମ ଓ ପ୍ରମେନ ହେଲନେ ଏପରି ଶାୟ ପଳପ୍ରତ ଅଣ୍ଟା ନାହିଁ । ପ୍ରାତିବାଳିକ କୁଳାଙ୍କାର୍ମ ପୁଜୁପ୍ରାବଦି ଥରଗୋଳ
 ତଳ ପରି ପ୍ରମାଦ ନା ଶୁଣିଯୁ ଏ ୧୧ ଦିନରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ନାହିଁ । ଏବଣିର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨ କା; ତାବଣର୍ମ ସୃଥର ।

ଠିକଣା—କବିରାଜ୍ ପାରଦାପ୍ରପାଦ କବିରାଜ୍ଜନ

ଆୟରେନ୍ଦ୍ରାୟ ଓପାରି
 ବାଲୁବଳାର କଟ

ମୁକୁର

୯ୟ ଭାଗ ।

ପୋଷ, ମାଘ ୧୩୧୨ ।

୫ମ ଓ ୬ମ ଦିନଶବ୍ଦ ।

ଦୃଶ୍ୟ-ପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ତରୁଣିରେ ଅଧ୍ୟୋନୁଷ ରବ-ରଣ୍ଜି-ରେଖା
ମୁଷ୍ଟି ମେଲଣି ଦୃଶ୍ୟ ସମ ଯାଏ ଦେଖା !
ଦୂରେ ଚନ୍ଦବାଳ ତଳେ ସନ୍ଧ୍ୟାଧୀମନ୍ତ୍ରିନୀ
ଓଡ଼ିଶା ଓଡ଼ାର ଉତ୍ତର ହେଲେ ତାମରୀନା ।
ସପ୍ତଶଯ୍ଦା ଶିରେ ଦିବା-ଅସ୍ତ୍ରମାନ ମୁଣ୍ଡି-
ଶୋଭେ ବିତ୍ତ, ଅଧ୍ୟୋନିର ଯଥା ସୁଖସୁତ ।
କେତେ ଥର ଏହି ଦୃଶ୍ୟ କେତେ ଭାବରଣି
ମୋ ହୃଦୟେ ଲାଳା କଲେ ଅନୁଦିନ ଥସି !
ଦିଷ୍ଟନ୍ୟାବାସର ନିଶି ସପ୍ତଶଯ୍ଦାଗିର
ଦେଖାଇଛି କେତେ ତାର ନିର୍ଗର୍ଭ ଶିଶା !
ମଧୁର ଶୈଶବସୁତ, ଯୌବନର ମାୟା,
ଜରୁର ବିଷ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ, ପରକାଳ-ଶୟ,
ଶିଖରପମାଞ୍ଚ ସଙ୍ଗେ କାଠଯୋଡ଼ୀ ତଟେ
ତଦିତ ହୋଇଛି ଏ ମୋ ମୁଖ୍ୟତ୍ର-ପଟେ !

* * * * *

ଅଜି ମନେ ପଡ଼େ ମୋର ନବଯୌବନର
ନିର୍ମାୟିତ ଯାହା କାଳ-କରାଳ-ଉଦ୍ଦର !
ପ୍ରେସ୍ସୀ-ପ୍ରଥମ-ପ୍ରିତି, ମଧୁର-କୁମନ,
“ରଲ ପାଥ କିନା ପ୍ରିୟେ” ପ୍ରଶ୍ୟ-ପ୍ରଶନ,
ପ୍ରକଣେ ନବୀନା ଶ୍ରୀ-ପାଠଳ-ବରଣ
ବ୍ରାହ୍ମାରରେ ନରୁତ୍ତରେ ପାଣ୍ଡ ପଳାୟନ ।
ଯେତେ ପଢ଼ିରଲେ ଥିଲୁ ତା ଚିର ନବୀନ,
ପ୍ରତିଦିନ ସେହି ମୁଖ ଦିଶୁଥିଲୁ ଭିନ୍ନ ।

କିପାଇଁ ଗଲୁ ସେ ମୋହ ନେଉଟିଲୁ ନାହିଁ,

ଗଲୁ ଯେବେ ପ୍ରିତ-ସୁତ ପଡ଼ିଛି କିପାଇଁ ?

* * * * *

ତଥାପି କିପାଇଁ ଚାପୁ ନୁହ ରେ ହୃଦୟେ,

କାହିଁ ଗଲୁ ପ୍ରଶ୍ୟର ମୋହ ମାୟାମୟ !

ନବୀନପ୍ରଶ୍ୟ ! ଆରେ ପ୍ରାଣଶର୍ମଣି,

ଅଟୁ ରୁହି ଅକଳନ୍ତା ଲାବଣ୍ୟର ଶଣି ।

ମହୁରେ ସୁନ୍ଦର ତୋହ ବିନା ନାହିଁ ଅଉ,

କି ମାୟା-ପଣୀତ ତୁ ରେ ପ୍ରାଣକାଶେ ଗାଉ ?

ସେ ସର୍ବୀୟ ମର୍ମେ ମୁଖ ଏ ବିଶ୍ୱାସାର

ତରୁଣ ତରୁଣୀ ନେହେ ଦିଶେ କି ବାହାର !

ଦିନ୍ୟ ପ୍ରେମାଞ୍ଜଳି ବୋଲୁଁ ମାନବନୟନ

ଦେଖେ ସୁଣ୍ଡି ଅପରୂପ ମାନସମୋହନ ।

ଘନିଗଲେ ତୁ ପ୍ରଶ୍ୟ ! ଯାଏ ସର୍ବ ମାୟା,

ରହୁଥାଏ ମାତ୍ର ଅହା ତୋର ସୁତ-ଶୟା !

ପ୍ରଶ୍ୟ ତୁ ଚିରଦିନ ରହୁ କେଉଁ ଦେଶ,

କେଉଁ ଦେଶେ ନ ତୁଟଇ ପ୍ରଶ୍ୟ-ଆବେଶ ?

ତନୁ ଲାବଣ୍ୟରେ ଜାଣେ ନ ମେଘର ଆଶା,

କାହିଁରେ ପୂରଇ ପ୍ରାଣ-ପ୍ରଶ୍ୟ-ପିଅଶା ?

ଶାରୁତ ପ୍ରଶ୍ୟ ନୁହେ ମୋହ ଜଗତର,

ରୂପାର୍ଥପରଶ ବାନ୍ଧେ କିବା ନରନ୍ତର !

କି ମହା ଅଭବ ଏହି ମାନବ ଅନୁରେ,

ନିଶି ଦିବା କାହିଁପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳିତ କରେ !

କାହିଁ ସେହି ନିତ୍ୟ ସୁଖ ଯା ଲାଗି ଏ ମନ

ପିଅଶୀ ଘରକ ପ୍ରାୟ ନିରତେ ଉଛନ୍ନ !

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର

ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ।

(୧)

"To know Vivekananda was to like him and to know him well was to revere him."

S. E. Waldo.

"Independently of religion, the Swami is an extraordinary man, and undoubtedly he is one of those amongst us whom men of a future age will look back to as a prophet."

The Madras Times of

Feb 23, 1895.

ଉନନ୍ଦିଶୀ ଶତାବ୍ଦିର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ସେଉଁ ମହାପୂରୁଷ ଭାବତବକ୍ଷରେ ପଦାର୍ଥଙ୍କ କରିଥିଲେ; ଯାହାଙ୍କର ତେଜୋ-ପ୍ରଭ ପୃଥିବୀର ଚର୍ଚାଦିଗରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ନର ନାଶମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତରୀଳକାରୁ ଜ୍ଞାନଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟନ୍ତର କରିଥିଲୁ, କରୁଆଛି ଏବଂ କରିବ; ଭାବତାକାଶରେ ଉଦ୍‌ଦିତ ରାମକୃଷ୍ଣ-ଚନ୍ଦ୍ରକୋଡ଼ରେ ଯେଉଁ ସମ୍ବ୍ଲୁଲ ମହାପୁରୁଷ-ନନ୍ଦନ ଉପବେଶନ କର ପ୍ରାଣମାନଙ୍କର କଲ୍ପନାଧିଧାନ ନିମ୍ନେ ଦିଦ୍ୟମାନ ଥିଲେ; ଲୋକ-ସର୍ବ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ଲୋକ-ହିତ-ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରତନାର୍ଥ କରିବା ସକାଶେ ଯାହାଙ୍କର ଜନ ହୋଇଥିଲା; ସେ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରୁ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ନିଜର ସମସ୍ତ ସାର୍ଥରେ ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ନନ୍ଦିନବସ୍ତରେ ସମ୍ମାଧ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ; ସାହାଙ୍କର ସପବିତ୍ର ସୌମ୍ୟତା ଏବଂ ଅମିତ ତେଜୋପୁଣ୍ଡ ପରିପୂରିତ ବାଚିତାରେ ମୁଢି ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗ ଦେବତା ଜ୍ଞାନରେ ପୂଜା କରିବାକୁ ପରମ୍ପରା କଲେ; ଆଜି ସେହି ପୁଣ୍ୟଶୋକ ମହାମ୍ଭୂଷଣ ବିବେକାନ୍ଦ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ପଠଣପୂର୍ବ ଜୀବନର ଶ୍ରୀଗ୍ରାହ ମାତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଭାବରୁପେ ଉତ୍ସଲପାଧାରଣଙ୍କ ସମୀପରେ ଉପରୁପିତି ହାତ ।

ତୁ ପ୍ରଧାନନ୍ଦଗ୍ରା କଲିକତାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସିମ୍ବଲମ୍ବ
ତାର ୧୮୭୨ ମାର୍ଚ୍ଚ ଜାନ୍ମୟାଶ୍ରମାଧର ୫ ତାର-

ଖରେ ଏହି ମହାପୂରୁଷ କାୟକୁଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କର ପିତାମହ ଦିନାପ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଶିଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦତ୍ତ ହାଇକୋର୍ଟର ଏଠଣ୍ଡି ଥିଲେ । ରହୁପ୍ରସ୍ତୁ ଜନନୀ ଅଦ୍ୟବଧ ଜୀବତା । ଏପରି ସ୍ଵରଣଶକ୍ତି ଶାଳିମା ମହିଳା ବଜୁମୁନିରେ ଅତିଥି ଦେଖା ଯାଇଥାନ୍ତି । ବାର୍ଣ୍ଣାଶୀର ବିଶେଷରଙ୍କ ସ୍ମୃତିକାଳ ଉପାସନାର ଫଳପୂରୁଷ ବିବେକାନନ୍ଦ ବାଲ୍ମୀକିର ବିଶେଷର ନାମରେ ଶଖାତ ଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲୁ ବେଳେ 'ନରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦତ୍ତ' ନାମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ତାହାଙ୍କର ସର୍ବତୋମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବୟସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବିସ୍ମୟାପନ କରୁଥିଲା । ଏହି ସମୟରୁ ତାହାଙ୍କର ଧର୍ମପ୍ରାଣତାର ବିଚିତ୍ର ଉନ୍ନେଷ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଚମଞ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ସୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ସମୟରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ-ଚରଙ୍ଗ ତାହାଙ୍କର ମନକୁ ଅନ୍ତେକିତ କରି ପକାଇଲା । ସୁତରଂ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଭାବ ଆଡ଼କୁ ଉତ୍ତରେତୁର ଆକ୍ଷମ୍ଭ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲେ । କଲେଜଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ ସମୟରେ ହେବାର୍ଟ ହେନ୍କ୍ସାର୍ (Herbert Spencer)ଙ୍କର ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ସମାଲୋଚନା କରି ଗ୍ରହୁକର୍ତ୍ତା ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ହେବାର୍ଟ ହେନ୍କ୍ସାର୍ ତାହା ଦେଖି ଆଶ୍ରମ୍ୟାଦ୍ଵାଦ୍ଵାତ ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ସତ୍ୟାନୟମାନରେ ତାହାଙ୍କୁ ଉତ୍ତରେତୁର ଉତ୍ସାହ ଦେବାକୁ ଲୁଗିଲେ । କଲିକତା ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପ୍ରାୟ ଏକବିଂଶତି ବର୍ଷ ବୟସ୍ୟ ସମୟରେ ହାତ୍ର ଏହି ଉତ୍ସାହ ପ୍ରହଣ କରି ତଦନନ୍ଦର ଓକାଲଟା ପଢ଼ିବାକୁ ମନ୍ତ୍ର କଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଧର ବିଧାନ ବିଚିତ୍ର ! ଯାହାଙ୍କପ୍ରାଚୀର ସମସ୍ତ ସଂସାରର ଉପକାର ଅବଶ୍ୟକୀୟ, ସେ ପୁଣି ସାମାନ୍ୟ ଓକାଲଟା କିରୁପେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ?

ଯେତେବେଳେ ବିବେକାନନ୍ଦ ବ୍ରାହ୍ମ ହେବେ କି ହିନ୍ଦୁ ରହିବେ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ତାହାଙ୍କର ମନକୁ ଅନ୍ତେକିତ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲା, ସେହି ବିଷେ ସମୟରେ ଦେବଯୋଗେ ଲୋକପାବନ ଅଧିମସ୍ତୁତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମକୃଷ୍ଣଦେବ ତାହାଙ୍କୁ ନିଜ ଫୋଡ଼କୁ ଟାଣି ନେଲେ । ଏହି ପଠଣକୁ ଲୟ କରି ଜଣେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଗ୍ରହୁକାର ଲେଖି ଅଛନ୍ତି:— “ତାହାଙ୍କୁ

ପରିଷ୍ଠାଗୀ ଏବଂ ହିନ୍ଦୁ ନନ୍ଦି ମମୟରେ ସେ ପରଲୋକଗତ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିମକ୍ଷି ପରମହଂସ ନାମଧାରୀ ଜଣି ଭାଙ୍ଗେ ମହାମୁକ୍ତର ପଦତଳେ ଅଶ୍ରୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ, ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ଶକ୍ତି ଏହି ଯୁଦ୍ଧକଙ୍କ ଉପରେ ଆଶ୍ଵଫଳପ୍ରଦ ବେଂ ଶ୍ଲୋମ୍‌ପ୍ରଦିଲ୍‌ଲୋକରେ ହେଲା । * ବାଲକାଳରୁ ଧର୍ମପ୍ରାଣ, କିନ୍ତୁ ଭଗବତପ୍ରାପ୍ତି ବିଷୟରେ ଜଞ୍ଜରତ ହୃଦୟ ସର୍ବଦ ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ଯୁବକ ବିବେକାନନ୍ଦ ଦିନେ ଜାଗନର ମାହେନ୍ଦ୍ରଯୋଗରେ ଶ୍ରୀ ବିମକ୍ଷି ଦେବଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପମାତ ହୋଇ ଭଗବତତ୍ତ୍ଵନ-ପିପାସା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ ପଢ଼ିରିଲେ; “ଆପଣ ମୋତେ ଭଗବାନ ଦେଖାଇ ପାରବେ ?” ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିମକ୍ଷିଦେବ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କଲେ—“ହଁ” । ଅକୟୁତ ଏହି ‘ହଁ’ ଉତ୍ତର ପାଇ ବିବେକାନନ୍ଦ ଆନନ୍ଦର ଅତଳଗର୍ଭରେ ନିମନ୍ତ୍ତି ହୋଇ ପୁନର୍ବର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “କିରୁଷେ ?” ବିମକ୍ଷିଦେବ ସୁଗମୀର ସ୍ଵରରେ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦାନ କଲେ, “ପ୍ରତ୍ୟେଃ; ତୁମେ ମୋତେ ଯେପରିଭାବରେ ଦେଖୁଅଛୁ ସେହିପର ଭାବରେ ତୁମ୍ଭର ଇଷ୍ଟଦେବତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପାଇପାରିବ ! ତାହାଙ୍କୁ ଶର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରିବ ! ତାହାଙ୍କ ସହିତରେ କଥା କହ ପାରିବ !! ।” । ବିବେକାନନ୍ଦ ଆଉ ନିଜକୁ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରରେ ରଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆପଣର ସମ୍ମ୍ରଦ ଶୁଭପାଦପଦ୍ମଚଳେ ଅର୍ପଣ କଲେ । ଆଜିନନ୍ଦ ଶ୍ରୀ ବିମକ୍ଷି ନିହାତେକ ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଜାବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିମକ୍ଷିଦେବଙ୍କର ଶକ୍ତି ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ କରି ଜଣେ ଖାତନାମା ମାର୍କନ ପଣ୍ଡିତ କହିଅଛନ୍ତି;—“ଜାଗନର ଏହି ବିଷମ ସମୟରେ (ଯେତେବେଳେ ଯୁବକ ନିଜର ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ଜାଗନ୍ମାତ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ଅଗ୍ରସର ମନେ କରେ) ଯେ କି ଜଡ଼ବାଧୀ ଯୁବକର ମନ ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରି ଥିଲେ ସେ ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅତି ଆଶ୍ରମ୍ୟଜନକ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ରହିବ; ନିର୍ମଳ ଏବଂ ପବିତ୍ରମ୍ୟ; ସହିରେ କେହି କେବେ

କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୋଷ ଦର୍ଶାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ।” * ବିତ୍ତନ ମୁଦ୍ରଣ ମେନମଧ୍ୟ ପାନ-କର ଶିଖ୍ୟ ସମ୍ବାଦପୁଣ୍ୟକୁ ଏକାବେଳେକେ ତୁଳି ମଣିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କାଟିଲା । ଏବଂ ପାଲର ଡେ ତାରିଖ ଅଗ୍ରଷ୍ଟ ମାମରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିମକ୍ଷିଦେବ ସାଧାରଣ ଲୋକ କର୍ତ୍ତର ଅଗୋଚର ହେଲେ । ତଦନନ୍ଦର ତାହାଙ୍କର ଶିଖ୍ୟ କତପ୍ରସାଦ ଦଶ୍ତକମଣ୍ଡଳ ଗୈରିକ-ବସନ-ସର୍ବସ୍ତୋର ଶୁଭ୍ର ଶୁଭ୍ରକର ଶିକ୍ଷା ନିଜ ପ୍ରାଣରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସମ୍ବାଦର ରମଣ-ମଣିର ପ୍ରଲୋଭନ ସେମାନଙ୍କର ଅଟଳ ମନକୁ ଟଳାଇ ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

୧୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବ୍ରାତରୁ ୧୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବ୍ରାତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ନଗରାଜ ତୁହିନ-ଧବଳ ହିମାଦ୍ରି ଉପରେ ଗଞ୍ଜାର ଧ୍ୟାନରେ ମୟୁ ରହିଲେ । ତିହିତରୁ ତିବତକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ସମସ୍ତ ବିଷ୍ୟ ପୁଣ୍ୟନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତଦନନ୍ଦର ଶେଷୀର ମହାରାଜଙ୍କ ସହିତରେ ତାହାଙ୍କର ପରଚୟ ହେଲୁ । ଉତ୍ତରଭାରତବର୍ଷରେ କିଛିକାଳ ନଗନପଦରେ ତୁମଣ କର ଦସିଗାରାଇତରେ ଉପମାତ ହେଲେ । ହୁମାଳମ୍ୟଠାରୁ କନ୍ୟା-ଦ୍ୱାପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହିରୁଷେ ନଗନପଦରେ ତୁମଣ ସାଙ୍ଗ କର ଯେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଶ୍ରୀମିତେଜିନ୍ଦ୍ରର ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଉତ୍ୟବସରେ ୧୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବ୍ରାତରେ ମାର୍କିନ (America) ଦେଶରେ ପୁରୁଷଙ୍କର ଧର୍ମ ମହାମେଲା (Worlds Parliament of Religions) ଆରମ୍ଭ ହେଲୁ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ପ୍ରତନ୍ତରସ୍ତୁତି ସ୍ଥାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଭାବତବର୍ଷରୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ପଦ୍ମତ୍ରିବାର ଅନ୍ତିକାଳ ପୂର୍ବେ ତାହାଙ୍କର ପଥେଯ ଶେଷ ହୋଇଗଲା । କି ଉପାୟରେ ଅବଶ୍ୟ ତୁଷାବନ୍ତିନ୍ଦ୍ରି

* At this critical juncture in his Spiritual life, he came under the influence of that Great Indian Saint the late Sri Ramkrishna Paramahansa, whose influence over the Young man was immediate and lasting.”

* It must have been a wonderfully powerful character & holiness and purity beyond all possibility of cavil that was able to impress the Young agnostic at the very time in his life when a youth feels his own importance & knowledge to be far in advance of all othe

ମାର୍ଗ ଅତକିମ କରିବେ, ତାହା ସ୍ଥିର କର ପାରିଲେ ନାହିଁ । କଠିନ ରୂପାରହତ ବକ୍ତାଙ୍କ କଳେନବଳୀ ଏବଂ ଏବଂ ଚୋଇ ନ ହିଲୁ । “ଯଦି ପ୍ରକୃତ ମୁଁ ଏଠାରେ ଉଚବାନୀ-ଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ନମିତ ଅଭିପ୍ରେତ ଘୋରଥାଏଁ, ସେ ମୋର ଦ୍ୱାରା ନେବେ” (“If I am really here on God's work, He will take care of me”) ଏହି ବିଷୟର ଜଣକ ସକାଶେ ସ୍ଵକ୍ଷର ତାହାଙ୍କୁ ବୁଝିବାରୁ କର ନ ଥିଲା ।

ବୋସ୍ଟନ (Boston) ନଗରୀ ସମୀପରେ ଦୂରଧାର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ରାଜମାର୍ଗରେ ଦ୍ୱାରା କରୁଥିଲେ, ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଜଣେ ଦ୍ୱାରାହୀ ତାହାଙ୍କୁ ଆପଣାର ଅବାସକୁ ଘେନ ଗଲେ; ଏବଂ ‘ନିଜର ପ୍ରତିବେଶିମାନଙ୍କୁ ଏହି ଅଭିତ ଜନ୍ମ ଦେଖିବା ପକାଶେ ଆହାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ହେ ଘୋରାଘେଶାଳୀ ମାର୍କନ ଜାତ । ତୁମେ ଶତରାତ୍ରୀ ବହୁମୂଳ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଲୁହ କର ନାହିଁ କି । ତକୁ ପ୍ରବୀଣା ନାରୀ ତାହାଙ୍କର ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ବିଜନ୍ତି କଥୋପକଥନ ଦୁଇ ନ ପାର ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ (Professor) ଙ୍କୁ ଡାକି ଅଣିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ମହୋଦୟ ସ୍ଥାମିଲାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଧୀମତ୍ତାର ପରିଚୟ ପାଇ ତାହାଙ୍କୁ ଧର୍ମମେଳାର ଦ୍ୱାରା ଡାକ୍ତର ବେରୋ (Dr Berrow) ଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ କରିବ ଦେଲେ । ସର୍ବପତି ମହୋଦୟ ବହୁକଣ୍ଠେ ଦିବେଳାନଙ୍କୁ ଦିନଧର୍ମର ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଵରୂପ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

୧୯୦୩ ପାଇର ସେପେମ୍ବର ମାସ ତା ୧୯ ରିଖରେ ଧର୍ମ ମହାମେଳାର ବକ୍ତାଙ୍କ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସମସ୍ତ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ବକ୍ତାଙ୍କର ଶେଷରେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ବକ୍ତା ବିଦ୍ୟୁତ୍-ପ୍ରଭାରେ ଶ୍ରୋତୁଦୟ ବିଚଳିତ କରି ପକାଇଲା । ଯେତେ-ବେଳେ ସେ ବକ୍ତାଙ୍କର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଉପସ୍ଥିତ ରହୁ ମହୋଦୟ ଏବଂ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ “ହେ ଭାଇ ଉଚିନୀ” (Sisters and Brothers of America) ବୋଲି ସମ୍ୟାଧନ କଲେ, ସେହି ଅଣ୍ଟୁପ୍ରଭାବ ସମ୍ୟାଧନ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହର୍ଷବ୍ୟକ୍ତିକ ମହାକୋଳାହଳ ପଡ଼ିଗଲା । ଅବଶେଷରେ ମାର୍କନମାନଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ଆପଣାର ବକ୍ତାଙ୍କ ଶେଷ କଲେ । ଏହି ବକ୍ତାଙ୍କର ମତାମତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଠକ

ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ କତପ୍ଯ ଉଚିକାର କରି ଉପହାର ଦେବି ।

‘ଦ ନିଉସକ୍ ନିହିଲ’ ୧୯୦୨ ‘ଗାୟିତ୍ରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନଅଛନ୍ତି’—“ଶକ୍ତିପୁ ବକ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବାଣୀତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେହେଁ ଏହି ଦିନୁସନ୍ଧାନୀଙ୍କ ପର କେବି ଧର୍ମମହାମେଳାର ମର୍ମେଦ୍ୟାତନ ଏବଂ ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କର ପାର ନ ଥିଲେ ।” *

‘ଦ ନିଉସକ୍ ହେଇଲ’ ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସବାଦ-ପଦ ଗଣାରସରରେ ଉଚାରଣ କରୁଥିଲୁ—“ଧର୍ମମହାମେଳାର ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ମର୍ମଶୈଖ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ବକ୍ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀବା ପରେ ଆମ୍ବେମାନେ ମନେ କରୁଥିଲୁ ଯେ ଏପରି ବିଦ୍ୟାନ ଜାତ ନିକଟକୁ ଧର୍ମଯାଜକ ପଠାଇବା ଆମ୍ବେମାନଙ୍କର ମୂର୍ଖତା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କିଛି ହୋଇ ନ ପାରେ ।” *

ସ୍ଵନାମ ଧନ୍ୟ ‘ଦ ରାଷ୍ଟ୍ରିରୟ ଚିକାଗୋ’ ନାମକ ପଦିକା ସପାରକୁ ସମ୍ୟାଧନ କରି କରୁଥିଲୁ—“ଏବଂ ତଥାର ସର୍ବଧ୍ୟାପତ୍ର ସମସ୍ତ ବକ୍ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଏହି ପୁରୁଷଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସର୍ବଧ୍ୟାପତ୍ର ଉପର୍ଯ୍ୟପର ଗଗନରେବେ ସାଧୁବାଦ ଆକର୍ଷଣ କରି ପାରିଥିଲେ ଏବଂ ବକ୍ତା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ବାରମ୍ବାର ଆହୁତ ହୋଇଥିଲେ ।” *

* “Put eloquent as were many of the brief speeches no one expressed so well the spirit of the Parliament of Religions and its limitations as the Hindu Monk.”

The New York Critique

+ Vivekananda is undoubtedly the greatest figure in the Parliament of Religions. After hearing him we feel how foolish it is to send Missionaries to this learned nation.”

The New York Herald.

“And yet this was the man who of all speakers in the platform of the Parliament awake the most uproarious applause and was called back again and again.”

The Interior Chicago.

ନିରପେକ୍ଷ ଶାର୍ଧୀନମତାବଳୟୀ 'ତିକାଗୋ ତେଲି ରଣ୍ଯିରୁପୁରୁଷେନ' ନାମକ ପଦିକା ସରବର୍ତ୍ତ ମୃଗ୍ନପାଶରେ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି;—“ପ୍ରତେକ ପ୍ଲାନରେ କେବଳ ଦ୍ୱିମହିଳା-ମାନଙ୍କ ହାର ସେହି ଦୃଢ଼ତ ସରସ୍ବାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ‘କରଣ ଏହା ଆଗ୍ରା ପ୍ରତ୍ୟେକ ହୋଇଥିଲା ଯେ ‘ମେକ୍-କ୍ଲୋ’କ ‘ଓଥେଲୋ’ ସହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସେହି ସର୍ବଜନପ୍ରିୟ ଦିନ୍ଦୁପନ୍ଦ୍ରାସି ବରୁତା କରିବେ ।’” *

ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତ ଅମେରିକାର ମାନନ୍ୟ ଦ୍ୱବ୍ୟମାନଙ୍କର ମନ କି ପ୍ରକାରେ ଗୁଳିତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସବାକ୍ୟରୁ ପାଠକମାନେ ବୁଝିପାରିବେ । “ତଥ୍ୟ ସର୍ବୋତ୍କଷ୍ଟ ବିବୁଧମଣ୍ଡଳୀ ତାହାଙ୍କୁ ବରୁତା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ହାର ପରିଷର ପରିଷର ସହିତ ସମକଷତା କରିଥିଲେ ।” ॥

ସେ ଅମେରିକାରେ ବରୁଦନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହି ସେଠାରେ ଦିନ୍ଦୁଧର୍ମ ପ୍ରଗ୍ରହ କାର୍ଯ୍ୟର ଦୃଢ଼ତ୍ୱି ପ୍ଲାପନ କର, ତହିଁଦ୍ଵାରେ ଲଣ୍ଠନ ନମରୀରେ ପଦାର୍ଥଣ କଲେ । ଏହଠାରେ ଅଧ୍ୟାପକ ମୋକ୍ଷମୁକ୍ତର (Prof. Maxmuller) କ ସହିତ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତିରଥ୍ୟ ଦେଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ମହୋଦୟ ଶା ଶା ରାମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ପ୍ରତ ଯେ କି ପ୍ରକାର ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ, ତାହାଙ୍କ ହାର ପ୍ରଣୀତ ‘ଶା ରାମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ଉପଦେଶ ଓ ଜୀବନ’ (Life and Sayings of Ramkrishna) ତାହାର ନିରଦର୍ଶନ ଥିଲେ । ବିବେକାନନ୍ଦ ତାହାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ରେଳଷ୍ଟେଶନ ନିକଟକୁ ଆସୁଥିଲ୍ଲା, ପଶ୍ଚଦେଶରେ ଦୃଷ୍ଟି-

* Ladies, ladies every where filled the great auditorium; ** for it had been announced that Swami Vivekananda, the popular Hindu Monk who looks so much like Mc cullough's Othello was to speek.”

Chicago Daily Interior Ocean.

“The most learned societies in the land vied with one another in honouring him with invitations to lecture before them.”

ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ଅନୁସରଣ କରିବାର ଦେଖି ଠିଥ ହୋଇ ରହିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ମହୋଦୟ ପାଖକୁ ଅସିଲୁକ୍ଷଣ ବିଦେଶୀଙ୍କ ନନ୍ଦ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ କହିଲେ “ଆପଣ ପୁଣି ଏତେ ବାଟ କାହିଁକି ଦିନ୍ଦୁ ଥାଏଇଲେ ?” କହୁତ୍ତରେ ଅଧ୍ୟାପକ ମହୋଦୟ କହିଲେ “ରାମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ଚରଣଶ୍ଵରାପାଦ୍ମ ମହାପୁରୁଷର ସଙ୍ଗ ସର୍ବଦା ଭାଗ୍ୟରେ ସଠି ନାହିଁ । ଆଉ ତିକାଏ ସଙ୍ଗଲୁଚ କରିବା ନମିତ୍ର ଦିନ୍ଦୁଥାଏଇଲା !” ବିବେକାନନ୍ଦ ଇଂଳଣ୍ଡରେ କିଛିଦିନ ରହି ସେଠାରେ ଏହା ତେଜସ୍ଵିନୀ ଭାଷାରେ ଧର୍ମର ମର୍ମ ରୂପାଳବାକୁ ଲାଗିଲେ ଯେ, ବହୁ ପ୍ରାଣିତଙ୍କ ତାହାଙ୍କର ଜୀବନାଲୋକହାର ଆକୃଷ୍ଣ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବା ପମ୍ପରେ ତାହାଙ୍କର ବହୁ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଭଗିନୀ ନିବେଦିତା (Sister Nivedita), ମିଶ୍ରାର ଜେ, ଜେ, ଗୁଡ଼ି-ଉଳନ୍ (Mr. J. J. Goodwin), କେପ୍ଟିନ ସେରିଯୁର (Captain Sevier), ଏବଂ ମିଶ୍ରେ ସେରିଯୁର (Mrs. Sevier) ଶିଷ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବାର ଅବଶ୍ୟକତପରେ ସମ୍ପାଦବାସନାରେ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଗୁରୁଙ୍କର ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୁଡ଼ି-ଉଳନ୍ ଏବଂ ସେରିଯୁର ଇହଲୋକ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲୁଣ୍ଡର, ଏବଂ ହିଷ୍ପାର ନିବେଦିତା ଓ ମିଶ୍ରେ ସେରିଯୁର ଭାବତକଞ୍ଜାଣରେ ନ୍ୟୁ-ପ୍ରାଣ ହୋଇ ଜୀବନସାଧନ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡର ।

ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଦେଉଁ ସର୍ବଧର୍ମପମ୍ବର ଅନୁଭୂତ ଲାଗ କରିଥିଲେ, ସମ୍ପାଦକୁ ଅକାରର ଚିତ୍ରରେ ଅବଶଳିତ ହୃଦୟରେ ତାହା ବିତରଣ କଲେ । ଏ ବାନ ସର୍ବଥା ନୂତନ ଏବଂ ଅନନ୍ୟବାଧୀନ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ତାହାଙ୍କର ଏହି ସର୍ବଧର୍ମପହାନ୍ତୁତ ପ୍ରାଣରେ ଉପକର୍ଷି କରିବାକୁ ଉଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହାଙ୍କର ପୁଷ୍ପକାବଳୀ ଥରେ ଅମୂଳପଠି କରିଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଅମୂଳବନ୍ଦ୍ୟାବରୁ ମୁଁ କରିକାମାନ ପାଠକ ପାଠିକାମାନଙ୍କ ସମ୍ମରଣେ ଉପକ୍ରମିତ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡର । ଦ୍ୱାରାରକାର ମୂର୍ତ୍ତି, ଲୋକ-ଦିତ୍ସାଧନବ୍ରତ, କାର ଧର୍ମଦେଶନର୍ବଣ୍ଣରେ ଯତ୍ନ ଦୁଃଖକାରୀ ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗକାରୀ, ସାଙ୍ଗଦାୟିକତା, ବିବାଦବିଷୟାଦର ମନ୍ତ୍ରକରେ ପଦାପ୍ତାତ କର ଜାମା—

କହୁଥିଲା ;— “କେଉଁ ନିଶାଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହୋଇ ଥରିବା ରହିଥାଏ, ସେ ଆଜିକୁ ଭୁଷେଷ କର ନାହିଁ । ଭୁମ୍ବର ରଙ୍ଗ ଦରିଦ୍ର, ମାଳ, ପାତ ବା ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ପରିବେ, ସେ ଆଜିକୁ ଭୁଷେଷ କର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଏକବି କର — ସେହି ସମସ୍ତକ ଉଚ୍ଛବିଲ ଘେରିବର୍ତ୍ତ — ପ୍ରେମର ବର୍ଷ — ଉତ୍ସାଦନ କର ।” ॥

ଆଜି ଭ୍ରତୟୁକରକଷଣଦାନ୍ତ ନିକଟରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ‘ଆମ୍ବମ ନନ୍ଦର ଅଦର୍ଶପୂର୍ଣ୍ଣମୟ’ ବୋଲି ସମସ୍ତରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଏବଂ ପୂଜିତ । ତାହାଙ୍କର ଦେଶହିତେଷିତାର କଥା ଭ୍ରତରେ ବୋଧ ଦ୍ୱାରା ସେ ସେ ଭ୍ରତମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକରି ଦେଶହିତେଷିତୁପେ ଜନ୍ମପ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆମ୍ବମ ନନ୍ଦ ତାହାଙ୍କର ଜଣେ ଗୁରୁଭ୍ରତଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶୁଣିଥିବୁ ଯେ ଥରେ ସତ୍ୟର ନିଶିଥିନା, ସମସ୍ତେ ଦିଦ୍ବାକନନ୍ଦା କୋଡ଼ରେ ଶମ୍ଭିତ । ଶିଖିରବରେ ରଜନୀରୁଣୀଙ୍କର ଗମ୍ଭୀରତା କିମେ ଗମ୍ଭୀରତର ଭାବ ଧାରଣ କରୁଥିଲୁଅଛି, ସମସ୍ତ ମାରବ, ନିଷ୍ଠନ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ନିଦ୍ରା ନାହିଁ । ଗୁରୁଭ୍ରତ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଶଯ୍ୟାରେ ପଞ୍ଚ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲା । ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଦୁଃଖଫେନନିର ସମ୍ମତ ଶଯ୍ୟାରୁ ଅବତରଣ କର ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଗୋପନୀୟ ଆସନ ଉପରେ ପଞ୍ଚ ଜାନୁଅଛନ୍ତି । ସହସ୍ର, କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବମୂଳ ଗୁରୁଭ୍ରତା ପଦମ୍ବା ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କର ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ଧରପକାରିଲେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର କିନନ ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା କରିବାରୁ ବହୁକଣ ପରେ ଅନିଷ୍ଟକିମେ ସେହି କଣ୍ଠରୁ କିନନ କିନନ ହୋଇ ଏହି କଥା ମୁକ୍ତିକ ବାହାରିଲା ;— “ମୁଁ ଏ ଶଯ୍ୟାରେ କିପରି ଶୋଇବି ? ମୋର ଦେଶରଲୋକେ ଅନାଦାରରେ ମର ଯାଉଥିଲା ! ସେମନଙ୍କର ଅନଶନରେ ଶୀତ ଗ୍ରୀବ୍ସରେ ଗ୍ରାସାହାଦନର ଅଭିବା । ମୁଁ କିପରି ଏତେବନ୍ତ ରଦ୍ଦ ଉପରେ ଶୋଇ ରହିବି ॥” ପାଠକ ପାଠିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ଅଗନ୍ତମୟ, ଅତୁଷ୍ଣ-

“Do not care under what banner you stand, do not care what be your colour,— blue, yellow or red,—but mix all those up and produce that intense glow of colour of love.”

ପୂର୍ବ, ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ଲୋକହିତେଷଣାର ଦିଦର୍ଶନଥିଲେ ଜନାର ଭାବଦେଇ ମୁଁ ଯାନ୍ତି ହେବି । ଆହା ! ଏହାପରି ଦିନେ ଦୁଃଖଫେନନିର ଶଯ୍ୟାଶାୟ, ରଜରବନାର୍ଥ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ, ପରଦ୍ୟୁଶ୍ରୀବନ୍ଦିମାର ଶାକ୍ୟହିତ କିପରି ଜବଦ୍ଧମ ମୋତନବ୍ରତ ହୋଇ ଅର୍ଦ୍ଧନିଶିଥରେ ଶେଖାଧ୍ୟାର ଜନକ ଜିନମାତ୍ର ଅତୁଳ ବଜେର୍ଯ୍ୟର ଆକାଶ୍ତା ଛାତି ପ୍ରାଣପ୍ରେସ୍‌ସ୍ମା ଅବଳା ଯତୋଧ୍ୟାର ହୃଦୟରଙ୍ଗମନ୍ତରେ ଶୋକାଭିନୟଷ୍ଟ ସ୍ମୃଦ୍ଧପାତି କର ଅପଣାର କମ୍ବ ତାଣା କରିଥିଲେ, ସେହି ସର୍ବପୂର୍ଣ୍ଣଗୀମ୍ବ ଦିନ ସ୍ମୃତିପଥରେ ସ୍ବତଃ ଉଦତ ହେଉଥାଇ ଏବଂ ସେହି ବିତନ ଚିନ୍ମାନମ କଷ୍ଟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥାଇ !!

ଆପଣାର ଜାଗମ୍ଭତା, ଆପଣାର ଧର୍ମ ଏବଂ ଆପଣାର ଦେଶ ଉପରେ ତାହାଙ୍କର କେତେବୁର ମମତା ଥିଲ, ତାହାର ଦୃଷ୍ୟାନ୍ତ ଦେଖିଲୁ । ଅମେରିକାର ଧର୍ମମହାମେଳାରେ ଆପଣାର ବନ୍ଦଦେଶରେ ହସ୍ତ ରକ୍ଷା କର କହୁଥିଲା ;— ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଜଗତକୁ ଚିରକାଳ ସମଦର୍ଶନ ଏବଂ ସର୍ବବିଧ ମତ ପ୍ରହଣର ବିଷୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଆସିଥାଇ, ମୁଁ ସେହି ଧର୍ମଭ୍ରତ ବୋଲି ଆପଣାକୁ ଗୌରବାନ୍ତିତ ମନେ କରେ । ମୋର ଧର୍ମର ଯେ ପରିଦି ଭାଷା ସମ୍ମତ, ତହିଁରେ Exclusion ଅର୍ଥବ୍ୟକ୍ତିକ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନାହିଁ ବା ତାହା ଏହି କଥାରେ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସ୍ଵଥବୀର ସମୁଦ୍ରାଯି ଧର୍ମ ଓ ଜାତିର ଯାବନ୍ଧୁମ୍ବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ, ହତ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେତିତ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଯେ ଜାତି ଚିରକାଳ ଆଶ୍ରୟ ଦାନ କରିଥାଇ, ମୁଁ ସେହି ଜାତିର ଅନୁଭୂତି ବୋଲି ଆପଣାକୁ ଗୌରବାନ୍ତିତ ମନେ କରେ ।” ॥ ପାଠକ ପାଠିକାରୁଦ୍‌ଧନ୍ୟ ! ଆଜି ତାହାଙ୍କର

* (ଅର୍ଥାତ୍) କୌଣସି ଧର୍ମକୁ ଏକଦରକିଅ କରିବାର କଥା ନାହିଁ ; ବା ଦୟାଧର୍ମ କୌଣସି ଧର୍ମକୁ ହେତ୍ପ ବୋଲି ପରିଦ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ ।

I am proud to belong to a religion which has taught the world both tolerance and universal acceptance. I belong to a religion into whose sacred language Sanskrit, the word Exclusion is untranslatable. I am proud to belong to a nation which has sheltered the persecuted and the refugees of all religions and all nations of the earth.

ଦେଶହିତେଣାରୁ ପରିଷୟକ ପଂକ୍ତି କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତିର କରିବା ପୂର୍ବେପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ଆପଣମାନେ ଥରେ ନିରପେକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ, ନିରପେକ୍ଷ ମନରେ ଏବଂ ନିରପେକ୍ଷ ବିଗ୍ରହରେ ସେ ଗୁଡ଼ିକର ଯାମର୍ମ ଉକ୍ତାର କରନ୍ତୁ ଏବଂ ସ୍ଵଦେଶବାସୁଲାଙ୍କର ସଥାର୍ଥ ଲକ୍ଷଣ ଅବଗତ ହୋଇ ଥରେ ସ୍ଵଦେଶ ସକାଶେ ସେହି ସ୍ଵଦେଶବସ୍ତୁଳ ମେହାୟାଙ୍କର ଅନୁସରଣ କରନ୍ତୁ । ସେ ନିଜର ଦେଶକୁ ସମ୍ମୋଦନ କରି କହୁଅଛୁନ୍ତି;—“ହେ ଭାରତବର୍ଷ, ବିଦ୍ୟୁତ ଦୁଆ ନାହିଁ ଯେ ତୁମ୍ଭୁ ଆଦରଣାରୁ ଘାତା, ମନେ ରଖ, ଯେ ତୁମ୍ଭୁ ଆବଶ୍ୟକତାର ସେହି ଯେ ଗିର୍ଣ୍ଣସ୍ତ ଉମାନାଥ ଶିକ୍ଷକ; ମନେ ରଖି ଯେ ତୁମ୍ଭୁ ବିବାହ, ତୁମ୍ଭୁ ଧନ, ତୁମ୍ଭୁ ଜନ୍ମନ, ତୁମ୍ଭୁ ଇନ୍ଦ୍ରୟ ପରିଚୃତି ନମିତ ନୁହେ, ତୁମ୍ଭୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆମୋଦ ଅଛାଦ ସକାଶେ ନୁହେ; ମନେ ରଖ ଯେ ଠିକ ତୁମ୍ଭୁ ଜନ ମୁହଁର୍ତ୍ତରୁ ତୁମ୍ଭେ ନିଜର ମାତାଙ୍କ ସକାଶେ ଉତ୍ସର୍ଜିତ”;
ତିକି ଲେଖି ମୋର ମନ ଦ୍ଵାରା ଦେଉ ନାହିଁ ପଠକ ପାଠିକାବୁନ୍ତି । ଅପଣମାନଙ୍କର ସ୍ଵଦେଶପର୍ବତ ସ୍ଵାମୀ ପ୍ରବର ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ସମ୍ମୋଦନ କରି କଣ କହୁଅଛୁନ୍ତି, ଥରେ ଶୁଣନ୍ତି;—“ହେ ଚାର, ସାହାପୀ ଦୁଆ । ଭାରତୀୟ ବୋଲି ଅପଣାକୁ ଗର୍ଭିତ ମନେ କର । ସରବର୍ତ୍ତକହ, ‘ମୁଁ ଜଣେ ଭାରତୀୟ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ମୋର ଭାଇ । କୁହ, ଏହି ଅଛି ଭାରତୀୟ, ଦରିଦ୍ର ଭାରତୀୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭାରତୀୟ, ଚନ୍ଦ୍ରାଳ ଭାରତୀୟ, ମୋର ଭାଇ’ । ତୁମକୁହାରେ ଅବୃତ ଦୁଆକୁ ସରବର୍ତ୍ତ ଦିକ୍ଷିଷ୍ଟରେ କହି ‘ଏହି ଭାରତବାସିମାନେ ମୋର ଭାଇ, ଏହି ଭାରତବାସିମାନେ ମୋର ଜନନ, ଭାରତର ଦେବଦେବୀ ମୋର ଭିଗ୍ର, ଭାରତର ସମାଜ ମୋର ଶୈଶବାବସ୍ତ୍ରାର ପ୍ରମେଦିକାନନ୍ଦ,

ମୋର ପ୍ରବୀଶବାସ୍ତ୍ରାର ପବିତ୍ର ନିର୍କଳ ବାସ’ । ହେ ଭ୍ରାତଃ କୁହ ‘ଭାରତର ମୁଦ୍ରିକା ମୋର ଉତ୍ତରମେ ସର୍ଗ, ଭାରତର କଳ୍ପାଣ ମୋର କଳ୍ପାଣ;’ ଏବଂ ଅହର୍ଦୀଶ୍ଵିପ୍ରାର୍ଥନା କର ‘ହେ ପ୍ରଭେ ! ହେ ବିଦ୍ୟଜନନ ! ମୋତେ ମନୁଷ୍ୟରୁ ପ୍ରଦାନ କର, ହେ ଶକ୍ତିସ୍ଵରୂପିଣୀ ଜନନ ! ମୋର ଅମନ୍ତୁଷ୍ଟାତା ଦୂର କର, ମେତେ ମନୁଷ୍ୟ କର !’*

ସ୍ବାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଗ୍ରା ରମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ମନ୍ତ୍ର କହିଲେ ଅଛୁୟକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେତ ରମକୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ସର୍ବଧର୍ମସମନ୍ଦୟ, ମହୋଦାର ଭାବ, ପରଦୁଖୀନକୁମ୍ବା, ମାନସିକ ଦୃଢ଼ତା, ସତ୍ୟାନ୍ତରାଗ, ନିର୍ବୀକତା, ଏବଂ ସ୍ଵର ଅନୁଷ୍ଠାନ ମୁଦ୍ରା ଓ ମଧ୍ୟୀର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କଠାରେ ସୁନ୍ଦରଭୂପେ ପ୍ରତିପଳିତ ହୋଇଥିଲା ।

ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ସର୍ବଧର୍ମସମଞ୍ଜସବାର୍ତ୍ତ ପୃଥିବୀର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ ଥରେ ପ୍ରାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାମୁତମନ୍ତ୍ରେ ଘୋଷଣା କର ବିବେକାନନ୍ଦ ଅଞ୍ଜଳି ତିରିଷତ୍ତରୁ ମାନବକୁ ଜ୍ଞାନାଲୋକର ଅଧିକାଶ କର ଯାଇଅଛୁନ୍ତି । ବିବେକାନନ୍ଦ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରୁ ଯେଉଁ ଅମୃତମ୍ବୟ ଫଳଲାଭ କଲେ, ତାହା ଏକାଙ୍ଗ ଖାଇଲେ ନାହିଁ । ନିଷିଲକିଗତକୁ ତାହା ବିତରଣ କର ଧନ୍ୟ ହୋଇ-

* “Thou Here, take courage be proud that you are an Indian,—” say in pride “I am an Indian every Indian is my brother,” say, “the ignorant Indian, the poor Indian, the Brahman Indian, the Pariah Indian, is my brother;” be clad in torn rags and say, in pride, at the top of your voice, “The Indians are my brothers, — the Indians are my life, India’s God and Goddess are my God, India’s society is the cradle of my childhood, the pleasure-garden of my youth, the sacred seclusion of my old age ;” say brother, India’s soil is my highest heaven, India’s good is my good ; and pray day and night “Thou Lord, thou Mother of the universe, vouchsafe manliness unto me, Thou mother of strength, Take away my manliness and make me man,

‡ “Oh India, forget not that your ideal woman is Sita, forget not that your ideal God is the great Ascetic of ascetics, Umanath Sankar, forget not that your marriage, your wealth, your life are not for your sense enjoyment, are not for your individual pleasure; forget not that from your very birth you are sacrificed for the Mother.”

ଚଲେ । ଅଚଳା ଗୁରୁରୁଟି ଧର୍ମନ୍ତର ବିବେକାନନ୍ଦ ଆମେରି-
କାର ଧର୍ମମହାମେଳାରେ ଯେତେବେଳେ ସର୍ବଶୈଷ୍ଟ ସ୍ଥାନା-
ଧକାର କର ତଥପୁ ବିଦୟମନ୍ତ୍ରିକୀର ପୂଜ୍ୟ ହେବାକୁ
ଲୁଟିଲେ; ଯେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କର ଯଶୋଧୂଜା ଆମେରି-
କାର, ଲକ୍ଷଣ୍ଗ୍ରେ, କର୍ଣ୍ଣିନିରେ, ଜ୍ଞାପାନରେ, ଏବଂ ଭାର-
ତରେ ଉତ୍ତିନ ହେବାକୁ ଲୁଟିଲୁ; ଯେତେବେଳେ ବିଦୟନ୍
ଦେଶ ପ୍ରଦେଶର ସବାଦପଦ ନିମ୍ନ ତାହାଙ୍କର କାର୍ତ୍ତି ଶିତ-
କଣ୍ଠରେ ଗାନ କରିବାକୁ ଲୁଟିଲେ; ସରଳହୃଦୟ, ଅନୁପମ
ଲୋକହୃତକାଶ, ‘ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଶକ୍ତିଶବ୍ଦି’ ପଢିଅଛି, ଯଶୋ-
ମୋହରେ ଅମ୍ବନ୍ତ, ମୁଢୁଗପ୍ରାଣ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ
କହିଲେ—“ଏତେବେଳେ ଏ ମୁଖ୍ୟ ଯାହା ଉତ୍ତାରିତ ହୋଇ-
ଅଛି, ତାହା ମୋର ନହେ । ମେଟ୍ରୋରୁଟ୍ରେ ଆଜି ଗୋଟିଏ
ଅଦୃତ ଶକ୍ତି (invisible power), କୁମୁଦ କରୁଥାଏ ।
ଯଦି କୌଣସି ହସ୍ତକଥା ଉଚ୍ଛିତ୍ତ ହୋଇଥାଏ, ତାହା
କେବଳ ମୋର ମୁକ୍ତିର ଦୋଷରୁ କୁର୍ବାଣିଥାଏ; ଏବଂ ଯଦି
କିନ୍ତୁ ଏପରି କଥା ଏ ସହିତ୍ତ ବାହୀରୁ ଥାଏ ଯହିଁରେ ଆପଣ-
ମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥାଏ, ତାହା ମୋର ପ୍ରତ୍ବନ୍ତର ନିଥା,
ମୋର ନୁହେ ।” ଏହି କଥା ଶ୍ରୀମା ମାତ୍ରେ ଜଣାଇଥିଲା
ବେଳେ ସର୍ବଜନପୂନରେ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ବନ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
କିନ୍ତୁ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଉଦ୍‌ଗ୍ରାବ ହୋଇ ରହିଲେ, ସେତେ-
ବେଳେ ବିବେକାନନ୍ଦ ‘ମୋର ପ୍ରତ୍ବ’ (My master)
ନାମକ ପ୍ରତ୍ବଶ୍ରୀ ବକ୍ତ୍ଵା ପ୍ରଦାନ କର ମାନବମୃତୀର
ବିବେକାନନ୍ଦ ଚୁଜୁଜ୍ଞନଯିପାଦ ଜଥିତ୍ ନିବାରଣ କଲେ ।
ଅପଣାକୁ ନିଜର ପ୍ରତ୍ବନ୍ତର ବାର୍ତ୍ତାବିରୁଧେ ମଣି ସେ ସଂସା-
ରକୁ ପ୍ରତ୍ବନ୍ତର ଆଗମନ-ବାର୍ତ୍ତା ଜଣାଇ ଗଲେ । ସେଥି
ଧଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତ୍ବ ପ୍ରଦତ୍ତ ସବାଦ ମଧ୍ୟଜନ୍ୟାଧାରଣକର
ହୁନ୍ତିଗୋଚର କର ଧନ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେହି ସବାଦର
କ୍ୟାମଣି ଏଠାରେ ଡକାର କର ପାଠକ ପାଠିକା-
ମାନଙ୍କର କୌତୁଳ୍ୟ ନିବାରଣ କରିବି । ମୋର
ପ୍ରତ୍ବ (My Master) ନାମକ ବକ୍ତ୍ଵାରେ ସେକହ
କଲେ ;— “ଆଧୁନିକ ଜଗତ୍କୁ ଶ୍ରୀ ରମେଶ୍ ଦେବଙ୍କର
କବ ଏହି ;— ମତାମତ ସକାଶେ ଉତ୍ସେପକର ନାହିଁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟିକ
ବା ମନ୍ଦର ସକାଶେ ଉତ୍ସେପକର ନାହିଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଅନୁରୂପ ସମ୍ବାଦ ସାର ସେହି ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକତା

ସହିତ ତୁଳନା କରିବାକୁ ଗଲେ ସେ ଗୁଡ଼ିକ ନିରଣ୍ୟ ଅଟେ,
ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ସେତେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ
ଉତ୍ସତ ଲୀର କରେ ସେ ଚିରକାଳ ସକାଶେ ସେଇକି ଅଧିକ
କ୍ଷମତାପତ୍ର ହୁଏ । ତାହା ଉପାର୍ଜନ କର, ତାହା ଲୀର କର,
ଏବଂ କାଷାର ଦୋଷନୁଶର ବିଶ୍ୱ କର ନାହିଁ; କାରଣ ସମସ୍ତ ଧର୍ମ ଏବଂ ମତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ସତ୍ୟ
ନିହାତ ଅଛି । ତୁମ୍ଭ ଜୀବନ ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଅସେ ଧର୍ମର ଅର୍ଥ
ଶବ୍ଦ ନୁହେ, ନାମ ନୁହେ, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ନୁହେ; ଧରନ୍ତ ଏହାର
ଅର୍ଥ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅନୁଭୂତି । ଅନୁଭୂତି ବିନା ଅନ୍ୟ କେବଳ
ବୁଝି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେତୀମାନେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ନୀର
କର ଅଛନ୍ତି କେବଳ ସେହିମାନେହିଁ ଅନ୍ୟକୁ ଧର୍ମପ୍ରାଣଜା
ଉପଳବ୍ଧ କରାଇ ପାରନ୍ତି, ମନୁଷ୍ୟଜୀବିର ଶୈଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷକ
ହେଉ ପାରନ୍ତି ଏବଂ ସେହିମାନେହିଁ କେବଳ ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜଳି-
ଶଳାକା ଦ୍ୱାରା ଚକ୍ର ଉନ୍ନିଲନ କରାଇ ପାରନ୍ତି । *

ବାସ୍ତବରେ ସ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଜୀବନର ତୁଳନା
କେବଳ ସେହି ଜୀବନ । ସାର୍ଥତ୍ୟାଗର ଜୀଲିନ୍ତ ମୁଦ୍ରି,
ଦେଶହିତେଷୀମାନଙ୍କର ଅଗଣୀ, ବୀରେବିତ ଶୌର୍ଯ୍ୟ
ବୀର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅଦମ୍ୟ ସାହସର ଆକର, ‘ବହୁଜନହିତାୟ

* “This is the message of Sri Ramkrishna to the modern world. “Do not care for doctrines, do not care for dogmas, or sects, or churches or temples; they count for little compared with the essence of existence in each man which is spirituality, and the more that is developed in a man, the more powerful is he for good. Earn that, acquire that, and criticise no one, for all doctrines and creeds have some good in them. Show by your lives that religion does not mean words, nor names, nor sects, but that it means spiritual realization. Only those can understand who have felt. Only those that have attained to spirituality can communicate it to others, can be great teachers of mankind. They alone are the powers of light.”

ବହୁଜଳସୂଖୀୟୁଗ' ଜୀବନୋସ୍ତର୍ଗବ୍ରତ, ଜ୍ଞାନଧର୍ମ ଦିବ୍ଦଶେଷରେ ବିଶ୍ଵପ୍ରେସିଲ, ଅସାଧାରଣ ବାଣୀ ଚାପୁର୍ଣ୍ଣ ପୁରୁଷ, ଗନ୍ଧବ-କଣ୍ଠ-ବିନନ୍ଦିତ-ସ୍ବରଳହସ୍ୟ-ସେବତ ଶାସ୍ତ୍ର, ଅନୁମ ରୂପଳବଣ-ଶାଳୀ, ରସପୂର୍ଣ୍ଣଇଂରଜ, ବଙ୍ଗଲା, ଓ ସ୍ଵର୍ଗତ କବିତା ରନ-ସିତା ଏବଂ ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଭାଷମନ୍ତ୍ର ପୁରୁଷପୁଜାବ ସ୍ଥାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦହୃଦୀର୍ଜନ ଜଗଦ୍ଗୁରୁ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସମକୃତ୍ତବେବକର ସର୍ବ-ଧର୍ମ ସମନ୍ୟ ପ୍ରଚ୍ଛରକ ବଜୟନଶାଶ୍ଵାମାନଙ୍କର ପୁରେ-ବର୍ତ୍ତୀ ହେବାର ଉପୟୁକ୍ତ ପାଦ । ବନ୍ଦନର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ସେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟ ପ୍ରଚ୍ଛର କଲେ, ତମସାନ୍ତନ୍ତ୍ର ଭାବତାକାଶରେ ସେ ଯେଉଁ ବେଦାନ୍ତ-ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଟ ଉଦ୍‌ବୀପ୍ରକଥାରେ ଅନ୍ତିମ ତାହାର ଅମିତ ତେଜୋମୟ ମୟୁରମାଳା ଭାବତକୁ ଉତ୍ସର୍ଗେ ନବଜାବନ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ କରିବ । କେବଳ ଚକ୍ଷୁଶ୍ଵାନ୍ତ ସୁଧୀମାଦକେ ଦେଖି ପାରୁଥିବେ ଯେ କି ଆଶ୍ରୂଯି ଏକାନ୍ୟ-ମହିରେ ଦେଖି ହୋଇ ଭାବତ ଆଜି ଆପଣାର ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହେବା ପାଇଁ ସମୟକ । ୧୯୧୨ ସାଲର ଜୁଲୀ ମାସ ତା ୪ ରିଶରେ ପମ୍ବୋଦାଙ୍ଗନ୍ତ୍ର ଭାବତାକାଶରୁ ପମ୍ବୋଦାଙ୍ଗନାର ଫିମଣ୍ୟ ଅନୁର୍ବାନ ଦେଖି ପୁନଃମନ୍ତ୍ରରେ ଥୁରୁସ୍ତ ପ୍ରାଣରେ ସ୍ଥାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଲୋକତମ୍ଭୁର ଅଗୋରର ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କ ସନାତନ ଜୀବନପ୍ରତିମା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତିକାଗୋ, କାଲିପଣ୍ଡିତୀ, ବର୍ଣ୍ଣନ, ପାରିଷ, ଲଣ୍ଠନ, କଲିକତା, ମାତ୍ରାଜ ପ୍ରତିକ ନଗରମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମପ୍ରାଣରେ ଅନୁଗ୍ରାହିତ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ତିରଦିନ କରୁଥିବ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବାମକୃଷ୍ଣ-ପୁନଃ ପ୍ରତିପାଦିତ ନିଜିଲ ଧର୍ମବକ୍ତ୍ଵ ସନାତନ ଦ୍ୱାରା ଧୂର୍ଧୂର୍ଧୂର୍ମ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଏବଂ ପ୍ରତିବଦ୍ୟ ସୁପରିବ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଆଦୋଳିତ କରିବାକୁ ଲୁଗିଲା, ବାମକୃଷ୍ଣ-ରହିର ମୁଦ୍ଦକରକାଳରେ ଦ୍ୱାନ୍ତ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ପୁରୁଷମଣ୍ଡଳୀ ଯେତେବେଳେ କୁହେଲିକାଙ୍ଗନ୍ତ୍ର ଅଧୀମକର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ଦୟାରୁ ନିଜ ନିଜିବ କର୍ତ୍ତବ୍ୟାବଧାରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲେ, ଯେତେବେଳେ ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ଜୀବନଶ୍ଵରୁ ଦେଶର ପ୍ରତିଧମନୀରେ ମୁଦ୍ଦ ମନ୍ଦଭାବରେ ପରମଳିତ ହେବାକୁ ଅରମ୍ଭ ଦେଲା, ଯେତେବେଳେ ତିରଶୋକମଣ୍ଡଳ ଭାବକଣନ୍ତାର ଅଣ୍ଟବାର ମୋବନ କୁରି, ଭାବତମ୍ଭୁକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜନମାଙ୍କର ଭାବିଭାବ ଅର୍ପଣ କରି, ତିକାଗୋର ସେହି ଧର୍ମ-ମହାମେଲାର ଉତ୍ତର ଆସନମଣ୍ଡପରେ ଠିଆ ହୋଇ ଜଗର ଅଢ଼କୁ ଅନାଇଁ ଯେଉଁ ମହ ଉତ୍ତାରଣ କରଗଲେ, ତାହା

ଅଦ୍ୟ ବଧ ଶୁଣ୍ୟାବେ । ସେହି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ବ ସୁମିଷ୍ଟ ସ୍ଵରଳହସ୍ୟ ପ୍ରତି ମହାଦେଶ, ଦେଶ, ନଗର ଏବଂ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ତୁବଣ୍-ଦିବର ହେବ କରି ସେହି ପ୍ରାଣବିମୋହନ ମହ ଉତ୍ତାରିତ ହେବାକୁ ଲୁଗିଲା ;—“ବିବାଦ ପରିତ୍ୟାଗ କର ।” “ପର-ପରକୁ ସହାୟତା କର ।” “ପରଷରକୁ ବିନାଶ ନ କରି ମିଳିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ କର ।” “କଳହ ପରିତ୍ୟାଗ କର ଶାନ୍ତି ଓ ମୌରୀର ଆଶ୍ରୂ ଗ୍ରହଣ କର ।”*

ଅତିଧିର ପାଠକ ପାଠିକାମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ-କର ବିସ୍ତର ଜୀବନା ଜଣାଇବାର ଆଶାରେ ଅଶ୍ରୁ ହୋଇ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉପରସବାର କଲି । ଶ୍ରୀ ଶାନ୍ତି ଗାନ୍ଧି ଶାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ—

କବ ରାଧାନାଥ !

(ବ୍ୟାନାଥ ସ୍ମୃତିବରେ ପଠିବ ।)

‘କବିତା ରସମାଧ୍ୟ କବିବେତ୍ରି ନ ପଣ୍ଡିତ’ ମୁଁ କବି ନୁହେଁ, କିମ୍ବା ଜବିତାରସଙ୍ଗ ନୁହେଁ । ତାହା ହେଲେ କେଉଁପରେ ଅଜି ଏ ଶାକା ସଭାରେ ଠିଆ ହୋଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କବିରକ୍ଷର ସମର୍ତ୍ତି ଅର୍ତ୍ତନା କରିବି । ମୋହର ସେପର ଅଧିକାର କାହିଁ ? ତେବେ ଗୋଟିଏ ଅଧିକାର ଅଛି ଏହି-କବିଜ କବିତା ଯେଉଁ ଭାଷାରେ ନିବିଦ୍ଧ ମୁଁ ଜଣେ ସେହି ଭାଷା-ଭାଷୀ । ସୁତଙ୍ଗ ଏହି ଭାଷାଙ୍କ ଭାବରେ ଅଜି ମୁଁ ଭାଷାରେ ନାବୟୁଗ-ପ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ କବିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମ୍ବାଦମାନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦିଓଟି କଥା କହିବ । “କବିରୁ ଦୂର୍ଲଭି ତତ୍ତ୍ଵ ସୁଦୂରଭାବୁ” । ଜ୍ଞାନ ଥିଲେ କବି କେତେ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ; ଶତ୍ରୁମାନ କବି ଏକାନ୍ତ ଦୂର୍ଲଭ । ଏହି ଭାବର-

* “Help and Not Fight,” Assimil and Not Destruction,” “Harmony and and not Dissension.”

ତୃପ୍ତରେ କେତେ କେତେ କବି ସମ୍ମୁଚ୍ଛାଷାରେ କବିହୁ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲୁଣି; କିନ୍ତୁ ତରଧ୍ୟରେ କେତେଜଣ ଯଥାର୍ଥ ଅମର କବି । କେତେଜଣ ବା ଭ୍ରାଷାକୁ ଅମରତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲୁଣି, ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କ ହ୍ରାଷା ଭ୍ରାଷାର ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ୟ ବା ହର୍ବାତିଶାୟୀ ଘୋରଦ୍ୟ ପଞ୍ଜାଦତ ହୋଇଥିଲୁ । ସେ ଦୂଦୁ ଯୁଦ୍ଧର ମହାଭାବଶିର ପ୍ରକାଶଦ୍ୱାରା ଭ୍ରାଷାକୁ କବିଜଳନ ଏବଂ ଜାତକୁ ନବବତ୍ତ ପ୍ରଦାନ କର ନ ପାରନ୍ତି—ସେ ଯଥାର୍ଥ କବି ନୁହନ୍ତି । ସେପରି ଶତ ଶତ ଖଦେୟାତି-କବିଙ୍କ ହ୍ରାଷା ତାମ୍ପାର ମନ୍ଦ ଉଛୁଳ ହେବ ନାହିଁ । ସେମାନେ କେବଳ ସେହି ଅମର-କବି-ତତ୍ତ୍ଵଙ୍କ ଦିକଠରେ ନିଜର ଶତ-ଶିଖିଣ ଜ୍ୟୋତି ଦେଖାଇ ତାଙ୍କର ମହାଜନ୍ମକୁ ଆନ୍ତର ମହୀ-ୟାନ କରିବେ । ଏହି ଉଛୁଳିଷାହିତ୍ୟାକାଶରେ ପ୍ରଥମେ ଅନେକ କବିତାରୀ ଆବିର୍ତ୍ତୁର ହୋଇଥିଲୁଣି; କିନ୍ତୁ ତନ୍ଦ୍ୟରେ ସେହିମାନେ ଅଗ୍ରତ୍ୟ ଧୂର ଏବଂ ଶୁନ୍ତପାୟ ଦିକ୍ଷିଳ ଅମଳ ଓ ସିଂହ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରଦ୍ୱାନ କରିଥିଲୁଣି ସେମାନେ ଜନନେହୁରେ ସେହି ସହସ୍ରତାର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର । ଶାରଳା, ଜନ୍ମାଥ ଓ ବଳମହାର ଭାବରତ୍ତୀ ଉଛୁଳିଲକ୍ଷ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ତନ୍ଦ୍ୟ ଉଦୟ ହୋଇ-ଥିଲୁ କି ନାହିଁ ? ଦେଖା ଯାଉଥିଲୁ ସେହି ତନ୍ଦ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଉଦୟ ହୋଇ ଦିନ୍ତି ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା ଭ୍ରାଷାଜୟକୁ ମାଧ୍ୟମୟ କରିଥିଲୁ, ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଶୋଭିଶକଳାଙ୍କୁ ନୁହନ୍ତି । ଆଉ ଯାହାକୁ ଲୋକେ ‘ତନ୍ଦ୍ୟ ତନ୍ଦ୍ୟ’ ବୋଲି ଉନ୍ନିଦେବ କରିଥିଲୁ ଏବଂ କହିଥିଲୁ; ସେ ତନ୍ଦ୍ୟ ଅତି କିଳଙ୍କି । ବରଂ ତାହାକୁ ତମୋଗ୍ରସ୍ତ କହିଲେ ରଜେ । ଏହି ପ୍ରତିତନ୍ଦ୍ୟ ଅତିହମ ଅଶ୍ରୁ କରଣରେ ଭ୍ରାଷା ଉଛୁଳି-ତର ହେବାକୁ ଯାଇ ବରଂ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ । ବହୁକାଳ ପରେ ପୁଣି ସେହି ଆକାଶରେ ଉଛୁଳିକରନ୍ତୁ ବିହାରିତ ହୋଇ ଭ୍ରାଷାର ମନ୍ଦକୁ ନବଜ୍ୟୋତିରେ ଶ୍ରୁତ ସ୍ଵଦର କରିଦେଲେ । ‘ପାହାଲୁଣି ଘୋର ତାମ୍ପାରଜନୀ, ଫୁଟିବ ଉଛୁଳିଭାଷା-କମଳିନୀ’ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହା ପ୍ରଭାତରେ ତନ୍ଦ୍ୟ ଅସ୍ତ୍ରିତ । ସେ ସୌମ୍ୟମର୍ତ୍ତ୍ଵ ବର୍ତ୍ତମାନ ‘ତୁତ ମହାର୍ବରେ ଲୁହା ।

ଏହେ ସେହି ନବପୁର୍ବ ପ୍ରବାସୀ କବିଙ୍କୁ ଉଛୁଳି-ତତ୍ତ୍ଵଙ୍କ ଦର୍ଶଣ କଲୁଁ, ଯଥାର୍ଥରେ ସେ ଉତ୍ତର

ଆଖ୍ୟାର ଉପଯୁକ୍ତ କି ନା, ତାହା ଭ୍ରାଷାର ଆରମ୍ଭର ଆଉ-ଥରେ ଅଲୋଚନା କର ଅସିଲେ ପ୍ରତିପନ୍ଥ ହେବ । ପର୍ବ ପ୍ରଥମେ କବି ଶାରଳା ଦାସ ମହାଭାବର ମହାକାବ୍ୟ ରଚନା-ଭ୍ରାଷା ଭ୍ରାଷାକୁ ଓଜ୍ଜ୍ଵଳିନୀ ଏବଂ ବଳଶାଳିନୀ କରିଥିଲେ । ତପ୍ତରେ ଭକ୍ତକବି ଜନ୍ମାଥ ତଥାୟ ଭ୍ରାଷାକୁ ଏକ ସହଜ ସରଳ ଶିଥରେ ତାଳ ରଖିଦେଲେ । ତାଳଦ୍ୱାରା ଭ୍ରାଷା ଅପେକ୍ଷାକୁତ ମାହିତ ହୋଇଥିଲୁ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ନବାଶର ଛନ୍ଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାଦ୍ୱାରା ଭ୍ରାଷାର ପୁଣ୍ୟ ସାଧକ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଉତ୍ତର ଦୂରରେ ଭ୍ରାଷା ପ୍ରକାଶର ଅଧିକ ସୁରଖା ହେବାରୁ ଅନେକ କବି ତାହାଙ୍କ ପନ୍ଦ୍ରା ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ ମାତ୍ର ସେପକାର ଶ୍ରୀଲେଖାଦ୍ୱାରା ଭ୍ରାଷାର ପ୍ରବାହ ବହୁଧା ପ୍ରତିହତ ହେଲା । ତେଣୁ ସେକାଳର ଭ୍ରାଷା ଅପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସେପରି ଭ୍ରାଷା ସେହିପରି ରହିଲା । ପୁଣି ଶତାବ୍ଦିପରେ ରମ-କଞ୍ଚଳ କବି ପାନକୁଷ ଏକ ନବପନ୍ଦ୍ରା ଆବିଷ୍କାର କରି ଭ୍ରାଷାର ମନ୍ଦିର ପ୍ରେସର ଦେଲେ । ଏହି ବୈଶ୍ଵବ କବି ସମ୍ମୁଚ୍ଛାକୁ ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ ସବିଶେଷ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଗଢି ଆଣିଥିଲେ—କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ ଭ୍ରାଷା ନବଜନିନୀ ଲୁହ କରି ବର୍ଷିଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହି ଯୁଗରେ ସୁତ୍ୱିକା ଉଛୁଳିକବି ହ୍ରାଷା ଏହାର ସେହି ପରମାଣରେ ପୁଣି ହୋଇଥିଲୁ, ପରେ ତତୋଧିକ କଷତ ହୋଇଥିଲୁ ବୋଲି ଆମ୍ବମାନ-କର ବିଦ୍ୟା । ରଙ୍ଗ କବି ଅବଶ୍ୟ ବିପୁଳ ସାହିତ୍ୟ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉଛୁଳିଭାଷାକୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କବିଙ୍କର ଭ୍ରାଷା ସେହି କର୍ତ୍ତନିତ ମନ୍ଦିର ନିମିତ୍ତ ନବାମ୍ବୁ ସେଚନ କରେ । ସେହି ମୁଦ୍ରାପିମା ଭ୍ରାଷା ବର୍ତ୍ତମାନ କବି ବିଧାନାଥକ ସୁଧାଲେପରେ ସଜାବିତ ହୋଇ ଅପୁର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କଲା—କବି ସେହି ମୁଦ୍ରିତ ମନ୍ଦାରକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଜ ଗୋଲାପ ରୂପରେ ପୁଣ୍ୟ ଦେଇ ସମୟକର ପୂର୍ବ ଦୁଷ୍ଟିକ ବଦଳାଇ ଦେଲେ । ଆମ୍ବମାନେ ସମସ୍ତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ନବଚକ୍ଷର ଗ୍ରୂପରେ ଉଛୁଳାନ୍ତି । ଏହିନି ଉଛୁଳିର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଅଭ୍ୟଧିତ କବିଙ୍କର ଲୋକା ପ୍ରାୟ ସେହି ଶିଥରେ

ତଳା । ଏତେକାଳରେ ଉଚ୍ଛଳିଷାହିତ୍ୟ—କାନନରେ ସୁରଭି-
ମଳ୍ଲୟର ମୁଦ୍ମଧର ସଞ୍ଚାର ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ଏଣିକି ଏ
ନବବସ୍ତୁ ଆବର୍ତ୍ତବରେ ତର୍ହୀରେ ଉକ୍ତ ଗୋଲାପ ପରେ
କେତେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲ ଫୁହିବ । ଉଠଇ କରନ୍ତୁ ତାହା
ଅତିରେ ଫୁଲରୁଧବନ ହେଉ ।

ଉଚ୍ଛଳ ଅନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯାହା ଆଉ ପ୍ରାକତିକ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ କବାପି ସ୍ମାନ ନୁହେ—ତାହାର ମଦେ ପଦେ
ନିର୍ମା ମାଧ୍ୟମ ରହିଥିଲୁ ; କିନ୍ତୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର କେହି
ଦୃଷ୍ଟି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ନିର୍ମା ଲକ୍ଷ୍ୟ ସଙ୍ଗିନୀ ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ
ବିଶ୍ଵେଦରେ ବହୁକାଳ ନିଶ୍ଚିର ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ।
ଏତେବେଳେ ରଧାନାଥ ଭାରତ ସର୍ବତ୍ର ଖେଳଯାଇ ଉଚ୍ଛଳକୁ
ମାଧ୍ୟମୟ କରିଥିଲୁ । ଅଧିକର୍ତ୍ତା ତାହା କାହିଁ ମରୁକୁ ସରସ,
ଶୁଣ୍ଠାଙ୍ଗିକୁ ‘ଭରଣିରଳ,’ ବାଲିକୁ ଦ୍ୱାରା ସିମ୍ବ ଶାମଳ ଏବଂ
ପଦ ପୁଷ୍ଟକୁ ମରିମୟ କରିଥିଲୁ । “ସ୍ଵରାବେ ଉଚ୍ଛଳ ଶୋଭାର
ନିଧାନ—ମାତ୍ର ସେ ଶୋଭାରେ ତୋର ଅଧିଷ୍ଠାନ—ବିନା
ସିନା ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲୁ ବିବଶା ; ଲଭିତ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରମୁଦ୍ର
ଦଶା” । ରଧାନାଥଙ୍କ ସମ୍ମରେ ସେହି ଅରଣ୍ୟ-ପ୍ରମୁଦ୍ର
ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଛବନ କୁଷମ ହୋଇଥିଲୁ । ଉଚ୍ଛଳର ଅନ୍ୟ
କେହି କବି ଏଥୁପୁର୍ବେ ସେ ‘ଆରଣ୍ୟପ୍ରମୁଦ୍ର’ ର ଉଦ୍ବାନକରିବା
ଦ୍ୱରେ ଥାଉ, ସେଥି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ନାହାନ୍ତି; ସେମା-
ନଙ୍କ ବର୍ତ୍ତନାରେ ନୈସର୍ଗିକତାର ଏକାନ୍ତ ଅଭିଭ ଦେଖା-
ଯାଏ । ଯାହା କିନ୍ତୁ ଥିଲା, ତାହା କେବଳ ପ୍ରଭାତ ସନ୍ଧ୍ୟା
ଏବଂ ଉତ୍ସୁରୂପବର୍ଷନାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ; କିନ୍ତୁ ଏହି
ସୌନ୍ଦର୍ୟପିପାଶ କବିଙ୍କର ପାଣ୍ଡବୁଣ୍ଡି ପ୍ରକୃତର ଏହି
‘ଆଲେଖ୍ୟଶାଳିକା’ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଲେଖ୍ୟରେ ପଡ଼ିଥିଲା ।
କର୍ଣ୍ଣସାରିତା ଶ୍ୟାମଳ ବାଲିଷ୍ଠ୍ର ଏବଂ ଗୁରୁ ଜାଟିଙ୍କ ଜହିଅ-
ତୀରୁ ସୌଦାମିନୀଙ୍କୁସେ ସମୁଦ୍ର ଲିଙ୍ଗ ମେଲାଏନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ,
ସୁରୂପାଅଂଶୁପାଠାରୁ ନୀଳାମ୍ବୁ ଲିଙ୍କା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ସିଙ୍ଗଭା ତର୍ଣ୍ଣି
ଯୌତୁ ଅଗାର ପ୍ରାନ୍ତରତୀରୁ ସମଗ୍ର ପାଠ ଏବଂ ମଞ୍ଜୁକୁରିଅନା
କୁଞ୍ଜନିହାରଣୀ ରହୁଛିରତୀରୁ ଉଚ୍ଛଳବିଷ୍ଟପ୍ରଥା ମହାନାଥ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୂରର ଶଗଡ଼ ବାଟୁଆ ନିକୁଞ୍ଜଠାରୁ ଟିକ୍କାଇବା
ମନାରଣ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମି କାକଟ କାକଟପୁରତୀରୁ ବୀରରକ୍ତେ
ଗଢ଼ା ବାରବାଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଛଳର କୌଣସି ସ୍ମାନ କବିଙ୍କର

ସେହି ଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡିରୁ ବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ନାହିଁ । କବିଙ୍କ ରଧା
ଦୃଷ୍ଟିର ଥାଉ ଏକ ବେଳିତିମ୍ୟ ଏହି ଯେ, ତାହା ଧର୍ବର୍ତ୍ତ ଅବିନ୍ଦନ୍ ।
ତାହା ପଞ୍ଚବିମ୍ବନା ଶଣ୍ଡବାଳା ବା କନ୍ଦୟୀମନ୍ଦିନୀରେ ଯେପରି,
ମଦନଶତିଯୀ ଦ୍ଵିଜସୀମନ୍ଦିନୀଠାରେ ସେହିପରି, ତାହା ଶଣ୍ଡା-
ସ୍ଵେଧର୍ମ ଏବଂ ଭାସ୍ଵରକୃପାଶ୍ୟାଣ ହେମକମ୍ପୁଧାରୀ ଯଦ୍ଵା-
ଯୁବାତୀରେ ସମାନ । ତ୍ରାମଦେବବ୍ରାଙ୍କ ମଣ୍ଡପବିତ୍ରାନ୍
ଗୋଡ଼ବାଣ ଏବଂ ବେଦୁର୍ମ୍ୟକର୍ତ୍ତଧ୍ୟାତ୍ମକ ତୁଳା ଜଳରେ
ତାହା ଏକାପରି । ଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡିପିପାଶ କବି ଉଚ୍ଛଳ ପ୍ରକୃତର
ଅବିରଳ ଏବଂ ଅଷ୍ଟତିଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡ ଅବିରତ ପାନ କରି ସେହି-
ଦ୍ୱଦ୍ଵେଳ ଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡ, ଲେପରେ ଉଚ୍ଛଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁକୁ
ଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡ କବି ଯାଇଥିଲୁ । ତଥାପି ତାଙ୍କର ସେହି
ଦୁର୍ଦ୍ଵାରା ପିପାଶା ଯାଇ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ କବିଙ୍କର, ଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡ
ଜଳାଶ୍ୟ ଲିଙ୍କକାର ତତ୍ତବାସୀ ସେବାକୁ ବଢ଼ି ଅଛିଲାପ
ଥିଲା । “ବିନାପ୍ରୟାସରେ ଘୋନ୍ଦର୍ମହୁଣ୍ଡ ପିପାଶା, ମେଣ୍ଟିବାର ଥିଲା
ତୋହଠାରେ ଥାଣା; କୁଟୀର ବିରତ ଜଟିଆଚରଣେ କାଟି-
ଥାନ୍ତି ଅସ୍ତ୍ର-ଶେଷ ନିକାଥନେ, ଭାଗ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ରୁଚି
ଅନୁକୂଳ ଅଣ୍ଟିଆନ୍ତି ମୁହଁ ତୋର ରମ୍ୟକୂଳ । “ଚିଲିକା” ।
ମନୁଷ୍ୟର ଲଙ୍ଗ ନିୟମିତ୍ତବାର ନିୟମିତ୍ତ ରଧାନାଥଙ୍କ ଉଚ୍ଛଳା-
ପ୍ରୋତ ସେଥିରେ ପ୍ରତିବନକ ପ୍ରାସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ସେ
ନୈସର୍ଗିକବର୍ଷନାରେ ଯେପରି ପଟୁତା ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା
ଅତି ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଏବଂ ଅନୁକରଣୀୟ । ଏହି ପଟୁତାରେ
ରଧାନାଥ ବିଶ୍ଵାସ କବି । ସେହି ବିଶେଷର ଦିନେ ପରିଚୟ
ପାଇ ବିଜ୍ଞାବ ସୁଜବି ନିର୍ବିନ୍ଦୁ ତାହାଙ୍କୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସହେ-
ଦରତୁପେ ଅଭ୍ୟର୍ତ୍ତନା କରି ଲେଖିଥିଲେ ।

ସବେ କରୁ ଦେଖି ନାଇ ତୋମାରେ ନୟନେ
ଦେଖିବ ଏ ଥାଣା କରୁ କରିନାଇ ମନେ,

ଏକାନ୍ତ ଆକାଶାଭରେ

କିନ୍ତୁନା ତୁଲିକା କରେ,

ପ୍ରୀତିର ରସେତେ ଏଇ ହୃଦି (ହି) ଦରପଣେ(ନେ)
ଚିତ୍ତିଯୀ ତୋମାର ମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜି ହେ ଯତନେ !

ଉଚ୍ଛ ବିଶେଷରୁ କବିଙ୍କ କାବ୍ୟାବଳୀରେ ଉତ୍ତାପି
ରହିଥିଲୁ । ମାତ୍ର ଉଚ୍ଛା, ନନ୍ଦକେଶର ଏବଂ ଚିଲିକାଙ୍କ

ଶଶେଷରୂପରେ ଅତିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥାଏଛି । ପୁଥମୋକ୍ତ କାବ୍ୟ-
ଦ୍ରୁୟ କବିଙ୍କର ଉଚ୍ଚଳ ପ୍ରତିତବ୍ୟକ୍ତତାର ଉଚ୍ଛଳ ନିର୍ଦର୍ଶନ ।
ଶେଷଟି ସର୍ବଗୁଣପତନ
୧୯୮୦ ସର୍ବଜୀବନର ।

'କେତେ ଥର ଦେଖିଅଛୁ ଏହିମାନ
 ମାତ୍ର ପ୍ରତିଥର ଦିଶେ ଅଳ ଆନ ।
 ଦୃଷ୍ଟିପର୍ବ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ପ୍ରତିତ,
 ସୁନ୍ଦରପଣର ଚରନ୍ତନ ସାତ ।
 ସୁନ୍ଦରେ ଚାପୁର ଅବସାଦ ନାହିଁ
 ଯେତେ ଦେଖିଲେହେଁ ନାଆ ଦିଶୁଆଇ' ॥ ଚିଲିକା

କବି ଚନ୍ଦ୍ରକା ପ୍ରତି ଏ ପେଉଁ ଉତ୍ତର ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲୁଣି,
ତାହା ତାଙ୍କର ସେହି କାବ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜନ୍ୟ ଆରି ଏ
କିଷ୍ଣ୍ୟରେ କବିଙ୍କର ଅଧିକ ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା
କରିବା ଦୂର୍ଥା, କାରଣ ଉତ୍ତଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଠକମାଳ
ଅଗ୍ରାଧିକ ପରିମାଣରେ ବିଧାନାଥଙ୍କ କବିତାର ଅସ୍ଵାଦ ପାଇ
ଥିଲୁଣି ଏବଂ ସେ କିପରି ତଥକର କବି ଉତ୍ତମରୂପେ
ଜାଣିଥିଲୁଣି ।

ଦ୍ଵିତୀୟ କଥା,—ନର ଡେଢ଼ିଆଜୁଣାରେ ନବୟଗର
ପ୍ରତର୍କୁଳ । ଯଥାର୍ଥରେ ରଧାନାଥଙ୍କ ପଂଚ କୁଳ ପୁରୁଷ ଏ
କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁଖଶରେ ଜନପ୍ରତିଷଣ କରି ନ ଥିଲେ, ଅନ୍ୟ କେହି
ପ୍ରତିଭାଳୀ ଏପରି ନବତା ବିଧାନ କରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ତାଙ୍କ
ଦୂର୍ବେଳ ଏ ଦେଶରେ ଯେ ପ୍ରତିଭାଳୀ କବି ଆବତ୍ରତ ହୋଇ
ନାହାନ୍ତି ଏମନ୍ତ ନୁହେ । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି
ମେହି ତିରନ୍ତମୀ ପ୍ରଥାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଡିଠାଇ ଦେଇ
ପାରି ନାହାନ୍ତି । ରଧାନାଥ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଲପଦ୍ଧିବାର କାରଣ
ଦେଖି, ଯେ ଏହି ନବୟଗରେ କେବଳ ପ୍ରତିଭାଳୀ କବି
ନୁହିନ୍ତି, ଯେ ଜଣେ ଅଗାଧପ୍ରତିତି, ପ୍ରାଚୟ ପ୍ରତିରନ ସମ୍ମନନ୍ତ
ଦାହିତ୍ୟରେ ସୁଧାରିଷ୍ଟ ଏବଂ ସୁଚରତ୍ର ଭାବୁକ । ରଧାନାଥ
ତାହାଙ୍କର ନରନ୍ତ୍ୟ ଅଧ୍ୟନଶିଳିତା ଗୁଣରେ ଅଦରି
ଶୀଘ୍ର ପାହିଛିଯରେ ଯେପରି ଧୂରାଣ, ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ପଦଟି
କୁ ସେହିପର ସ୍ଥାନକ ଏବଂ ସମ୍ମନନ୍ତ ବଙ୍ଗ ପାହି-
ଅପ୍ରତିଷ୍ଠାନ୍ତରେ । ଏହି ତିନିର ସମୟନ୍ତରେ ସେ

ଯେଉଁ ଏକ ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଆଲୋକ ଲାଭ କଲେ, ତାହା
ସାହାଯ୍ୟରେ ଏବଂ ସେହି ଉତ୍ତମ ଦୃଷ୍ଟି ରେ ଉତ୍ତମ ସମସ୍ତ
ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅମ୍ବଳ ନିଶ୍ଚାରଣ କରି ସମସ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ
ଦୂଷଣ ଶତ ବର୍ଜନ ପୁରୁଷ ତାହାର ଯୁଗପତ୍ର ସମ୍ବାଧରେ
ବନ୍ଦପରିକର ହେଲେ । ସେ ପ୍ରାଚୀନ କୁପ୍ରଥାମାନ ଉଠଇ
ଦେଇଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତତ୍ତ୍ଵ କବି ସେ ପ୍ରାଚୀନଙ୍କ
ଏକାବେଳେକେ ବିପର୍କନ କର ନାହାନ୍ତି । ତାହା କରିଥିଲେ
ତାହାଙ୍କର କବିତା ଅତିରେ ଏପରି ତତ୍ତ୍ଵକର୍ଷଣୀ ହୋଇ
ପାର ନ ଆନ୍ତା । କବି ମୌଳିକଙ୍କର ପଞ୍ଚାଷ୍ଟ ଥିବାରୁ
ସେହି ପ୍ରାଚୀନ ଗଠନକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମୂନବୁଡ଼କୁ ସେହିପରି
ରଖି ତହିଁରେ ନୃତ୍ୟ ମାଲ ମସଳି ଯୋଗାଦି ଦେଇଅଛନ୍ତି ।
ପ୍ରାଚୀନସାହିତ୍ୟର ଯାହା ସାର ତାହା ଏବଂ ଭାଷାର ମାଧ୍ୟାଟିକ
ଗ୍ରହଣ କରି, ଦକ୍ଷ କବି ତହିଁରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗର
ଏହି ପାଠକ ସମାଜର ନବ ରୂପକ ରୂପୀ ସମ୍ମିଳିତ
ମାନଙ୍କର ବୈଚିହ୍ନ ଏବଂ ସାରଷ୍ଟର ସତ୍ରହ ପୂର୍ବକ ଉନ୍ନତ
ଆବରଣ ସାହିତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଶ କଲେ । ଏହିମାଣରେ ତାହାଙ୍କର
ଏ ଦେଶୀ ପରଦେଶୀ ଏବଂ ଭୂରଦେଶୀ ସର୍ବପ୍ରକାର ଉପାଦାନ
ରହିଅଛି । କିନ୍ତୁ ମମହାରିତା ଏହି, ସେ ଶୁଣୁଛି କବି ତୁଣ୍ଡରେ
ନୂଆ ନୂଆ ଫର ହୋଇଅଛି । ସାରଗ୍ରାହୀ କବି ଯେଉଁଠାରୁ
ଯାହା ଗ୍ରହଣ କର ଅଛନ୍ତି, ତାହାରୁ ନିଜ ବାଚ୍ୟତାରେ
ରଘାଣି ଏପରି ନୃତ୍ୟ କରିପକାର ଅଛନ୍ତି ଯେ, ତାହାଙ୍କୁ
ସେ ପୁଲରେ ଚିହ୍ନିବା ଅତି କଠିନ । ଏ ବାହାତୁଳସ ସମସ୍ତ
କବିଙ୍କଠାରେନ ଥାଏ । ଏ ପ୍ରକାର ବାହାତୁଳସରେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ
ବୟ ବାହାତୁର ଅନେକ କବିଙ୍କୁ ତୁରକୁ ପକାଇ ଅଛନ୍ତି ।
ବ୍ୟାନାଥଙ୍କର ଏହି ସାତ୍ସ୍ୟ ପ୍ରାରମ୍ଭ ଥିଲା । ସେ ସର୍ବ
ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳ ସମ୍ବୂଦ୍ଧ ମେଘତୁଳ ଅନୁବାଦ କଲେ,
ତେତେବେଳେ ତାହାଙ୍କର ସେହି ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ୟର ପରିଚୟ
ମିଳିଥିଲା । ବଜାଲାରେ ଏକାଧକ ଲେଖକ ଏହି ମେଘତୁଳର
ଅନୁବାଦ କର ଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ କାହାର ଅନୁବାଦ ଏହାପରି
ଲିଳିତ ନୁହେ, ଏ କଥା ସେହି ଲେଖକ ମଧ୍ୟରୁ କେହିଁ
ସ୍ଵିକାର କରିଅଛନ୍ତି । ତାହାର କାରଣ ବ୍ୟାନାଥ ଅନୁବାଦରେ
ମୁଲ୍କାବ ସମ୍ପର୍କ ଥାଉ ନ ଥାଏ, ଭାଷାର ମୌଳିକଙ୍କତା । ଏବଂ
ଶତପତ୍ର ଗନ୍ଧତ୍ସ୍ଵ ଦେଇ ଥିବାରୁ ଏହା ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର
ହୋଇଅଛି । ସେ ଯାହା ହେଉ ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କ ଲିଳିତ

ମେଘରୁତର ଲଳିତ ପଦାନୁବୂଦରେ ଯାହାଙ୍କର ରସନା ଶୋଧନ, ତାହାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲଳିତଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ଦେବା ସ୍ବାଭାବିକ । ଶ୍ରୋଚ୍ଛ ମହୋଦୟଗଣ, ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ କହିଛି, ଯାହା କହିବ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ—ଅତିଏବ ଏହିଷଣି ଏ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହା କହି କହ ବନ୍ଧୁବ୍ୟ ଉପରହାର କରବ ।

କବି ଉନ୍ନତଭାବ ଏବଂ ଭାବର ଅଭିଭ୍ୟତ୍ତ ପ୍ରତି ଯେପରି ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ, ଭାଷାର ଲାଳିତ୍ୟ, ପବିତ୍ରତା ଏବଂ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତି ସେହିଥର ତାନ୍ତ୍ରିଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଭାଷାର ଶକ୍ତିକୁ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର ଦଶ୍ତଳ, ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶତ ସେହିପର ତାହାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସୁନ୍ଦର ଥିଲା । କବି କୌଣସିଠାରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଶଦ ପାଇଲେ ତାହାଙ୍କ ରହିପର ସାଉଁଟି ଅଣି ନିଜ ଟିପାଖାତାରେ ଟିପି-ରଗୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆଭାଷାରୁ ମଧ୍ୟ ଏହିପର ସେ କେତେ ବନଧୁଲୁ ଉଦ୍ବାର କର ଅଣି ଉପବନ୍. ସୁଖମାଳା ମଧ୍ୟରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସନାଇ ରଖିଥିଲୁନ୍ତର । ମହିଷଟିପାର ଶୁରୁ ଶୁରୁ ଧନୀ-ଘୋଷେ ମୁଖୁରିତ ଅଭିନ୍ୟ ସରଣି । ପିଅଦହରୁ ପଞ୍ଚ ଦଲେ ଦଲେ-ଉଦ୍ବାସୁରିନ୍ତି ନହେ କୋଳାହଲେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟାରିଲତା ଶନାମଳ ବାନିଷ୍ଟ ପର ଶୟାୟ । ମରିଜେହୁ ମଧୁରେ ମୁରଳୀ ବଜାଇ, ପଠାରୁ ଗୋଠକୁ ଅଣୁନ୍ତି ଗାଇ । ତରାଟିଏ ଫୁଟ୍ ଗୋଧୁଳି କୁନ୍ତଳେ, ଦେଖୁଅଛି ମୁଖ କାଠସୋଢ଼ୀ ଜଳେ । କଣ୍ଟ୍ୟାସୁଧ ଗଣ୍ଯ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରୁଣ୍ଟ, ଶଦୁ ଶନ୍ତ୍ୟ-ଦାତେ ଗଢ଼ାଇଲେ ମୁଣ୍ଡ । ବାତେ ପରିପର ରୁପା ଜରର ପୁଷ୍ଟିଜୀବାୟେ ଯା ଶୋହେ-ପର୍ତ୍ତ ଶ୍ୟାମଶୋଳ ଦେହେ । ‘ଅର୍ଦ୍ଦୀ ଗୋଟାରୋଗୀ ସେହି ଘାନ ପର ।’ ଜାହାବା ଯମୁନା ବେଣି ମଥାମଣିରୂପୀ, ଶନ୍ତ୍ୟାମାଲୀ ବସ୍ତୁଦେଶୁଁ ଅସୁରନ୍ତି ସାଜୀ, ଉତ୍ସାଦ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କରେ ସମ୍ବେଦି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଶଦର ଶୁଭ-ସମ୍ମଳନ ଦ୍ଵାରା ଭାଷାର କିପରି ଶାବ୍ଦି ହୋଇଥାଏ, ॥ ଆଉ ଏହି ଭାଷା ଏପରି ନୁଦ୍ବସ୍ତର୍ଣ୍ଣମ ହୋଇଥାଏ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣନା ପାଠ କରୁଁ କରୁଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଁ ପାଠକ ସମସ୍ତରେ ତତ୍ତ୍ଵଶାତ୍ ପ୍ରତିଭାବ ହେବ । ଚନ୍ଦକର, ହୋଇଥିଲେ ତୁଳୀ ଧରିବାକୁ ତାହାର ମନ ଛନ୍ଦ ଛନ୍ଦ ହେବ । ଅଜିକାଳ ଅମ୍ବେମାନେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ନିଜ ଲୋକାର ଶଦମାଳା ମଧ୍ୟକୁ ଅଣିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଲେଖନ ଉତ୍ସବର କରୁଁ

କବି ରଧାନାଥ ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଭୁଲାସନ ପ୍ରଦାନ କର ବଶ୍ତୁର ଅଛନ୍ତି । ଏହାହିଁ ଭାଷାକୁ ଜୀବନ ପ୍ରଦାନକରେ ମଧ୍ୟୟୁଗରେ କବି ଦାନକୁଣ୍ଡ ଓ ଅଭିମନ୍ୟ ଭାଷାରେ ଏହିପର ନବଜୀବନ ମଧ୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧର କରିବାର କରିଥିଲେ । ଶାସ୍ତ୍ର କବି ସେହି ଶାଖକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଉତ୍କଳ ନବମୂଳକଠାରୁ ପଦଲାଳିତ୍ୟ ଓ ରକନା ମଧୁରୀ ଏବଂ ରଞ୍ଜିବଙ୍କଠାରୁ ଶଦପାଣ୍ଟିତ୍ୟ ପ୍ରତିବନ୍ଦି କର ଉନ୍ନିକର ଏକଥି ସମାବେଶ ଦ୍ଵାରା ଭାଷାର ଶକ୍ତିକୁ ପରିପୁଣ୍ୟ କରିଦେଲେ । ତାହା ଛନ୍ଦା କବି ଇଂରାଜୀ ଅନୁକୂଳଣରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗର ପ୍ରସାର ଦ୍ଵାରା ଭାଷାର ଜୀବନ ତାଙ୍କର ଦୂର କରିଥିଲୁନ୍ତର । ‘ଶୟାୟ ଦାନେ ଦଶ ସହି ନାଗଫେଣୀ’ ‘ନୀର ଦାନେ ପୁଣି ମଶାଚିକା-ବେଣୀ’ ଅଥବା ‘ମନୋହର ଯାର ନାକନାର ବେଣୀ’ ମଶା-ଚିକା ଏବଂ ବେଣୀକୁ ସମସ୍ତେ ସ୍ଵତତ୍ତ୍ଵ ଦେଖିଥିଲୁନ୍ତର । କିନ୍ତୁ ମଶାଚିକା ସଙ୍ଗରେ ବେଣୀକ ଅଣି ମିଳାଇ ଯୌନର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗାଦନ କରିବା ସାମାନ୍ୟ କଳାବିତ୍ତର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେ । ସେହିପର ‘ତରାଟିଏ ଫୁଟ୍ ଗୋଧୁଳିକୁନ୍ତଳେ’ ‘କେତକାକୁନ୍ତଳକୁନ୍ତଳୁ’ ଏବଂ ‘ହେନ୍ତାଳକୁନ୍ତଳା’ ‘ବେଳା ଲକ୍ଷି ଘୋର ଘୋଷେ’ ପୁଲରେ ଏକା ‘କୁନ୍ତଳ’ ଗୋଧୁଳ, କେତକା ଏବଂ ହେନ୍ତାଳକଠାରେ ଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟେକର ମଧୁରୀ ବଢ଼ାଇଥିଲୁନ୍ତର । ଏହି ଲାଲିତ୍ୟମୟ ଏବଂ ଯୌନର୍ଯ୍ୟମୟ ବିନ୍ଦ୍ୟାସ ରଧାନାଥଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ସ୍ବାଭାବିକ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ନିଗୁଢ଼ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶରୁବାରେ ତାହାଙ୍କୁ ପାହାଯିବ କରୁଥିଲା ପର ବୋଧ ହୁଏ । କବି ନୁହେ ଉତ୍ସାହିତ ଏବଂ ସମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣତାକୁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନାରେ ବାଲି ପାରୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହ ଅନ୍ତର୍ମାନ ତାହାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲା, ସେ ଗୁଡ଼ିକ ନିତ୍ୟ ମନେ ମନେ ଅବୁଦ୍ଧି କଲାବେଳେ ସେହି ତଳତଳ ସ୍ଵରଳିହରାର ଅବକାଶ ମଧ୍ୟରେ କବି ସେପର ଶଦ ଲୁଳିତ୍ୟର ଅଭ୍ୟ ପାଦିଥିଲେ ସେହି ମାଧ୍ୟମ୍ୟ ନିଜଭାଷାରେ ରଖିବାପାଇଁ ସମୁଶୀଳ ହୋଇ କି ତୁମଣ କି ଶମ୍ପନ କି ଭୋଜନ ସର୍ବ ସମୟରେ ଯୌନର୍ଯ୍ୟର ଉପଭୋଗୀ କବି ଲଳିତପଦାବଳୀର ସୃଷ୍ଟି କର ତାହାର ଯଥୋତ୍ତମା ପାଇ କବି ପ୍ରାଚୀନ କବିଙ୍କ ପର ଭାଷାର ନିଷ୍ଠାତା ନାହାନ୍ତି । ସେ ପଦେ ପଦେ ଭାଷାର ବିନ୍ଦୁ ଏବଂ ରକ୍ଷା ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହୋଇଥିଲୁନ୍ତର । ତେଣ ପ୍ରାଚୀ

ମାଳକର ବ୍ୟାକରଣ ଶାସନକଟିତ ଭାଷା ପରେ କବିକର
ଏହି ଭାଷା ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୂଦୟ ଗ୍ରାହଣୀ ହୋଇ ଥିଲା । ସ୍କୁଲରେ
ଏହିକି କୁହା ଯାଇପାରେ କବି ରାଧାନାଥ ଉଛଳଭରଷାକୁ
ପୂର୍ବର ତାରକାଣଚିତ ବହଳ-ବନ୍ଧୁର ବସନ ପରିବର୍ତ୍ତରେ
ମହାର୍ଷୀ ଶ୍ରୀଦୁର୍ଗାକୁ ପରିଧାନ କରଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ
ଉଛଳଭରଷା ତାହାଙ୍କଠାରେ ଚିରରଣୀ ଏବଂ ଉଛଳଭାଷୀ
ଚିରକୁତଙ୍ଗ ରହିବେ ।

କେବଳ କବି ଭାବରେ ରାଧାନାଥ ଉଛଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୂହନ୍ତି ।
ଯେ ପ୍ରତ୍କାର ଭାବରେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଉପଦେଶକ ଭାବରେ ଏବଂ
ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ସଙ୍ଗେତ କର୍ମଚାରୀ ଭାବରେ ଉଛଳର ଘରେ
ଘରେ ପରିଚିତ । ବାଲୁକାଳରେ ପିତାଙ୍କର କଠୋର
ଶାସନଶୁଣରେ ରାଧାନାଥ ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାୟ ହୋଇ ସବୁ
ଶାଖାରେ ଉତ୍ତରଣକୁ ଉଠିଥିଲେ । ଦିଦ୍ୟା, ବୃଦ୍ଧି, ଚରିତ
ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦର୍ଶତା, ସବୁଥିରେ ସେ ଚରମୋହର୍ଷ ଦେଖାଇ
ପଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲ୍ଲା । ତାହାଙ୍କର ବିନୟ
ଏବଂ ପୌଜନ୍ୟ ଉଛଳରେ ଅନନ୍ଦଯଧାରଣ । ତାଙ୍କର
କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆହୁବତ୍ତିମା ନ ଥିଲା—ସେ ଉଛଳର
ଲେଖକାରୀ ହେଲେହେଁ ଗୋଟିଏ ସାମାନ୍ୟ ଲେଖକର
କୁର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନନ୍ଦତ ହେଉଥିଲେ—ଏବଂ
ନୂହନ୍ତି ଲେଖକଙ୍କର ମୁଦ୍ରା କରିବା ଅତିଥିପାଇଁ ପଢ଼ିବୁଷ୍ଟିରେ
ଦେଖୁଥିଲେ । ଅନେକ ଦୈଵୀୟମାନ ଲେଖକ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର
ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ସଲେଖକ ତାହାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏବଂ
ଦୟାଦିବାଣୀରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲ୍ଲା । ଶେଷକଥା
ଏହି ପ୍ରକାରେ ଭାବତଙ୍କ ଅଭ୍ୟନ୍ତା କରିଥିଲେ—

ମୁଦ୍ରିତ ମ୍ୟୋତ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ,
ମହାନାସା ନାମ ରହିଲା ଗୁପ୍ତତେ ।

ପୁରୁଷ ଅଂଶୁପା ଲୋକେ ଅଗୋରର,
ଧୂକାଦେ ହେଲା ଗୋଟିଦ ପୁଷ୍ପର ।

ଶର୍ଵ ଗୋରଫ୍ରନ ଶିଶୁତ୍ତ ବୋଲିଏ,
ମହାତ୍ମାର୍ଥୁପେ ଲୋକେ ପୂଜାପାଏ ।

ଶିରବେ ଶିଶୁତ୍ତ ହୋଇ ମେଦାସନ,
କୁର୍ତ୍ତି ନାହିଁ ଗୀର ସମାଜେ ଆସନ ।

ତୋର କୃପାବଳେ ମୁଦ୍ରି ମଶ୍ଵାନ,
ତୋ କୃପା ଦ୍ୱାରା ବଡ଼ ହୁଏ ସାନ ।
ସେ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଉଛଳ ସଦା ସେହିପରି ପବିତ୍ରକଷ୍ଟରେ ଦେଖା
ସ୍ଵର୍ଗତ ରାଧାନାଥ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ୍ବାନକର ଆରଧ୍ୟ ଦେବତା !
ଆଜି ଏହି ଶାବମଣ୍ଡପରେ ଘରେ ସେହି ଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିର ଉପାସନା
କର ଏ ଜୀବନ କୃତାର୍ଥ ହେଲା ।

ଶା ମୃତ୍ୟୁ ରଥ ।

ତ୍ରୁକ୍ରିତିଲାସି ।

(ପୂର୍ବାନୁହୁତି)

କନିଷ୍ଠ ଅଣିଫୋଲ୍ସ ଓ ଦୁମିଟ ଗଳିପଥରେ ଯାଉ-
ଥିଲ୍ଲା—ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଏକ ମଠ ସମ୍ମରାର ସ୍ଵର୍ଗକାର
ସଙ୍ଗ ପୁନର୍ବାର ସେମାନଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ହେଲା । ସ୍ଵର୍ଗକାର
ସଙ୍ଗ ପୁରୋତ୍ତମ ବଣିକ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ସ୍ଵର୍ଗକାର ଅଣିଫୋଲ୍ସ
ଗଳାରେ ନିଜପ୍ରଦତ୍ତ ହାର ଦେଖି କହିଲେ—“ମହାଶୟ,
ଅପଣ ଦୃଥାରେ ମୋତେ ଏତେ କଷ୍ଟ ଓ ଲକ୍ଷା ଦେଲେ,
ଏହା ବଡ଼ ଅଣ୍ଣପର ବିଷୟ ଥିଲେ । ଯେଉଁ ହାର ଅପଣ
ପ୍ରକାଶରେ ବନ୍ଦହାର କରୁଥିଲ୍ଲା ସେହି ହାର ପାଇଥିବାର
ଅସ୍ତିକାର କର କେବଳ ଯେ ନିଜ ନମକୁ କଳିବିତ କଲେ
ତାହା ନୁହେ, ମୋହର ଏକ ବନ୍ଧୁର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭୁତ ମନ୍ତ୍ର
କଲେ । ଯେଉଁ ହାର ଅପଣ ଗଳାରେ ପିନଥିଲ୍ଲା, ସେହି
ହାର ମୁଁ ଦେଇଥିଲ୍ଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଅସ୍ତିକାର କର
ପାରିବେ କି ୧” । କନିଷ୍ଠ ଅଣିଫୋଲ୍ସ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ
କହିଲେ “ବୋଧ ହୁଏ ଆପଣ ମୋତେ ଏ ହାର ଦେଖ-
ଥିଲ୍ଲା । ମୁଁ ତ କେବେ ତାହା ଅସ୍ତିକାର କର ନାହିଁ ।”
ଏ ଉତ୍ତର ଶୁଣି ବଣିକ ତାଙ୍କୁ ତିରସାର କରିବାକୁ ଲୁଗିଲେ ।
କିମ୍ବା ଦୃଥାରେ ତରସ୍ତ ହେଉଥିବାର ଭାବ ଅଣିଫୋଲ୍ସ
ଅସି ଦିଶେଷନ କର ବଣିକ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ହେଲେ । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଅନ୍ଧାରା, ଲୁପିଅକା, ପୁରୋତ୍ତ
ବେଶ୍ୟା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୌତେକ ଲୋକ ଦେବାତ୍ ସେଠାରେ

ଅସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଅଦ୍ଵିନା ବଣିକୁ ତାକି କହିଲେ ଶାନ୍ତ ହୃଦୟ, ଶାନ୍ତ ହୃଦୟ, ସେ ପାଗଳ ହୋଇଥରୁନ୍ତି ।” ପରେ ଦୃଢ଼୍ୟ-ମାନଙ୍କୁ ତାକି କହିଲେ “ଜଣେ ଯାଇ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଅସି କାହିଁ ଆଶ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଓ ଦୂମିଖେଳୁ ଦୂଢ଼ିରୁପେ ବନ୍ଧନ କର ଗୁମକୁ ଘେନ ଗଲି ।” ଦୂମିଖ କାତର ହୋଇ କହିଲା “ଆଜ୍ଞା ଶାନ୍ତ ଗୁମକୁ ନିଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାପାତ ଦିଇ ଅଛି । ସୁତରେ ତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଲୁଚ ହୋଇଥାଏ । ଭୋଲନ ସମୟରେ ତୁମେ ତିରସ୍ତାର କରିଥାଏ ସୁତରାଂ ଭୋଲନରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ ତଦ୍ବେତୁ ପରିପାକକାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦିଇଥାଏ । ଏକାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାମୀ ସମୟରେ ତୁମେ କଳିଷ କରିଥାଏ ତଦ୍ବାରା ମିର୍ଷଭବ କାତ ହୋଇଥାଏ । ଆହାର, ବିଭାଗ, ବିଶ୍ଵାମୀ, ସୁତରେ ସମୟରେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ହେଉ ବା ପଣ୍ଡିତ ନିଶ୍ଚଯ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ଅତିଏବ ଦେଖୁଅଛି ତୁମ୍ଭର ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିଲୁ ଉପରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ଦ୍ୱାରରେ ଜନତା ହେବାର ଦେଖି ମଠରୁ ଏକ ସନ୍ଦାସିନୀ ଆସି ତହିଁର କାରଣ ପରିବାରୁ ଅଦ୍ଵିନା କାତର-ଦ୍ୱାରରେ କହିଲେ “ମୋହର ସ୍ବାମୀ ପାଗଳ ହୋଇ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ, ଅନୁମତ କରିବୁ, ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କ ବାନ୍ଧ ହୃଦୟକୁ ଘେନ ଯିବି ।”

ସ—ତୁମ୍ଭର ସ୍ବାମୀ କେତେଦିନୁ ପାଗଳ ହୋଇଥାଏ ?
ଆ—ତଳିତ ସପ୍ତାହରେ ତାଙ୍କର ମନୋଭବର ଅଛି ?
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦିବିର ବୋଧ ହେଉଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଅଧି କ୍ରିପ୍ତହର ସମୟରୁ ବ୍ୟାଧ ଚରମୀମାରୁ ଉଠିଥାଏ ।
ସ—ତାଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆର୍ଥିକ କ୍ଷତି ହୋଇଥାଏ କା କୌଣସି ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଥାଏ କି ? କି ଅବା ସେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ରମଣୀର ପ୍ରେମାଷକ ହୋଇଥାଏ ?

ଆ—ଶେଷୋକ୍ତ ବିଷୟ ଛାଡ଼ା ଆଉ କିଛି ହୋଇ ନାହିଁ ।
ମ—ପେଥିନିମନ୍ତ୍ରେ ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ତରସ୍ତାର କରିଥିବ ।
ଆ—ହଁ ।
ସ—ବୋଧ ହୃଦୟ ଅଧିକ ରୂପଭାବରେ ନୁହେ ।
ଆ—ଯେତେବୁର ସମ୍ବନ୍ଧ ।
ସ—ଗୋପନରେ ?
ଆ—ପ୍ରକାଶରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସାନ୍ନାତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ତରସ୍ତାର କରିଅଛି ।
ମ—ଯଥୋତ୍ସୁଧେ କରିବେ ।

ଆ—ସବୁବେଳେ ।

ସ—ଯେହି କାରଣ୍ଡୁ ସେ ପାଗଳ ହୋଇଥାଏ । ହିଂସକା ରମଣୀର ଚାହାର ବାତୁଳ କୁକୁରର ଦଂଶନ ଥିପେଣା ଅଧିକ ବିଶାକ୍ତ ଅଟେ । ତୁମ୍ଭର ତରକ୍ଷାର ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ନିଦ୍ରାରେ ବ୍ୟାପାତ ଦିଇ ଅଛି । ସୁତରେ ତାଙ୍କର ମସ୍ତିଷ୍କ ବିଲୁଚ ହୋଇଥାଏ । ଭୋଲନ ସମୟରେ ତୁମେ ତିରସ୍ତାର କରିଥାଏ ସୁତରାଂ ଭୋଲନରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ ତଦ୍ବେତୁ ପରିପାକକାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ଦିଇଥାଏ । ଏକାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାମୀ ସମୟରେ ତୁମେ କଳିଷ କରିଥାଏ ତଦ୍ବାରା ମିର୍ଷଭବ କାତ ହୋଇଥାଏ । ଆହାର, ବିଭାଗ, ବିଶ୍ଵାମୀ, ସୁତରେ ସମୟରେ ବିରକ୍ତ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ହେଉ ବା ପଣ୍ଡିତ ନିଶ୍ଚଯ ପାଗଳ ହୋଇଯିବ । ଅତିଏବ ଦେଖୁଅଛି ତୁମ୍ଭର ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧିଲୁ ଉପରେ ଶାନ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଦ୍ଵିନା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ନିଜ ଦୃଢ଼୍ୟମାନଙ୍କୁ କହିଲେ “ଯାଆ, ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାଙ୍କ ଧର ଥାଏ”

ସ—ମଠ ମଧ୍ୟରେ କେହି ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଆ—ତେବେ ଆପଣଙ୍କର ଦୃଢ଼୍ୟମାନଙ୍କୁ ଥାଦେଶ କରିବୁ ସେମାନେ ମୋହର ସ୍ବାମୀଙ୍କୁ ଧର ଆଣିବେ ।

ସ—ନାହିଁ ତାହା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେ ଏହି ପରିଦ ସ୍ତ୍ରୀନରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାଏନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ କେହି ଶର୍ଣ୍ଣ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ଆ—ମୁଁ ନିଜେ ସ୍ବାମୀଙ୍କ ସେବା କରିବ ।

ସ—ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଶର୍ଷତ ବିହିର୍ତ୍ତ ହେବାକୁ ଦେବି ନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭିଷଧ ସେବନ କରଇବି ବରଂ ତାଙ୍କର ଆରୋଗ୍ୟ କାମନାରେ ଶର୍ଷତ ନିକଟ-ରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବ । ଏହାହିଁ ମୋହର ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

ଆ—ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଶର୍ଷତ ଯିବି ନାହିଁ ।

“ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଶର୍ଷତ ନାହିଁ ।” ଏହା କହି— ସନ୍ଦାସିନୀ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଦ୍ୱାରା କରିଦେଲେ ।

ଦିବା ଅବସାନ ହୋଇଥାଏଲା । ବୁଦ୍ଧ ଉଜିୟଳ ଅର୍ଥ ସଂପ୍ରଦ୍ୟ କର ପାରିଲେ ନାହିଁ ସୁତରଂ ପୂର୍ବାସ୍ତ୍ର ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଶିର ଛେଦନ ହେବ । ମଠର ପଣ୍ଡାଦ୍ଵାରରେ ବଧ୍ୟଭୂମି, ପ୍ରହରିମାନେ ଦୃଢ଼ ବନ୍ଦକୁ ଦେଖି ବଧ୍ୟଭୂମିକୁ ଘର୍ଷିଲେ । ସ୍ଵାଂ ରତ୍ନ ମଧ୍ୟ ସହଚର ପରିବେଶୀତ ହୋଇ ବଧ୍ୟଭୂମିକୁ ଗମନ କଲେ, ଉଦେଶ୍ୟ ଯଦି ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସୁରା ବୁଦ୍ଧ ଅର୍ଥ-ସଂପ୍ରଦ୍ୟ କରିବାକୁ ସମ୍ମ ହୁଅଛି ତାହାହେଲେ ତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ର ଦେବେ ।

ରଜା ମଠ ସମ୍ମରେ ଉପନୀତ ଦେବା ମାତ୍ରକେ ଅଦ୍ବୁନା ତାଙ୍କର ପଦକଳେ ପଢ଼ିସାମୀଙ୍କ ରାଜୀର ବିବରଣ ନିବେଦନ କଲେ ଏବଂ ସନ୍ଧାନିନୀ ସାମଙ୍କ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଦ କର ରଖି ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧେ ବିଶ୍ଵର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ରଜା ସନ୍ଧାନିନୀଙ୍କୁ ପରମଧାର୍ମୀଙ୍କ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ୍ତମୁଖରେ ସୁତରଂ ଅଦ୍ବୁନା କଥାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ଵାସ ହେଲା ନାହିଁ ପରେ ସକଳ ବିବରଣ ଅବଗତ ହୋଇ ଜନନୀକ କର୍ମଗରିରୁ କହିଲେ “ଯାଆ ଦ୍ୱାରରେ ଆଦାତ କର ଏବଂ ସନ୍ଧାନିନୀଙ୍କୁ ମୋହ ନିକଟରୁ ଅପିବାକୁ କୁହ । ଏ ସ୍ଥାନ ପରିଚ୍ୟାଗ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଏ ବିଷୟର ମୀମାଣ୍ଡା କରିଯବି ।” ଏହି ସମୟରେ ଅଦ୍ବୁନାର ଜଣେ ଭିତ୍ୟ ସେଠାରେ ଉପର୍ତ୍ତି ହୋଇ କହିଲୁ “ସାଥନ୍ତ୍ରାଣି, ପଳାକୁ ନୋହିଲେ ରଖା ନାହିଁ, ବାବୁ ଓ ଦୁମିଠ ଦୁହେଁ ପିଟି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଦାର କରୁଅଛନ୍ତି । ବୈଦ୍ୟକୁ ବାକ୍ ତାହାର ଦାଢ଼ିରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଦାଢ଼ି କୁଳ ଉଠିବାରୁ ତହିଁରେ କାହୁଅ ନେସିଦେଲେ । ପୁଣି କୁମିଠ ଖଣ୍ଡେ କରୁର ଆଶ ତାର ବାଲ ଗୁଡ଼ିକ କାଟି ପକାଇଲା । ଯଦି କେହି ନ ଯିବେ ତେବେ ବୈଦ୍ୟ ବିଶ୍ଵର ମନ୍ୟବିବ ।” କିନ୍ତୁ ଅଦ୍ବୁନାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ ଯେ ସ୍ଵାମୀ ଓ ଦୁମିଠ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ଅଛନ୍ତି ସୁତରଂ ଭିତ୍ୟ କଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ ନ କର ବରଂ ତାଙ୍କ ଉତ୍ସାର କଲେ ।” ଭିତ୍ୟ କହିଲା—“ସାଥନ୍ତ୍ରାଣି ମୁଁ କେବେ ମିଛ କହୁ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର କାଣ୍ଡ ଦେଖି ମୁଁ ଏକ ନିଧାସରେ ଦୌଡ଼ିଛି । ବାବୁ ଆପଣଙ୍କୁ କହୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସତ୍ୟ କରିବନ୍ତି ଆପଣଙ୍କୁ ପାଇଲେ ମୁହଁ ପୋଡ଼ି ଦେବେ ।” ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଜନତା ବାବାର ଶୁଣଗଲା । ଭିତ୍ୟ ଭାବ ହୋଇ କହିଲୁ, ବାବୁ ବିହାର କରୁଅଛନ୍ତି, ଆପଣ

ଏଠାରୁ ପଳାୟନ କରନ୍ତି” ରଜା ଅଦ୍ବୁନାକୁ ଭାତା ହେବାର ଦେଖି କହିଲେ “ରୁଥ ନାହିଁ ରୁମ୍ମେ ଥିଲି ମୋହ ନିକଟରେ ଛୁଟା ହୁଅ” ଅଦ୍ବୁନା ଭାତା ଓ କନିତା ହୋଇ କହିଲେ “ମହାରାଜ ଦେଖନ୍ତୁ, କିପର ଅଲକ୍ଷିତରବରରେ ଦେମାନେ । ମଠ ମଧ୍ୟରୁ ପଳାୟନ କରିଥିଲାନ୍ତି । ଏହି ଶଶି ଦେମାନେ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କର ହାର ରୁତ କରିଥିଲେ । କେଉଁ ପଥରେ ଓ କିପର ଭାବରେ ସେଠାରୁ ପଳାୟନ କଲେ ତାହା ମାନବବୁକ୍ତିର ଅଗୋଗର ।” ଏହି ସମୟରେ ଜେଣ୍ଯ ଅଣ୍ଣିଫୋଲ୍ସ ଓ ଜେଣ୍ଯ ଦୁମିଠ ସେଠାରେ ଥିଲି ଉପର୍ତ୍ତି ହେଲେ । ଜେଣ୍ଯ ଅଣ୍ଣିଫୋଲ୍ସ ରଜାଙ୍କୁ ଦେଖି ଯନ୍ତ୍ର କରରେ କହିଲେ “ମହାରାଜ ନିଧାୟ ବିରୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି । ଏ ପାଇୟଥା ମୋତେ ବିଶେଷ ଲଜ୍ଜା ଦେଇଥାଏ ।” ଏହା କହ ଯାହା । ଦକ୍ଷିଣାଲ୍ଲ ତତ୍ସମୁଦ୍ରାୟ ଅମୂଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ରଜା ଅଦ୍ବୁନାକୁ ପରିଚାରେ “ରୁମ୍ମର ସାମୀ ଯାହା କହୁଅଛନ୍ତି, ତାହା କି ସତ୍ୟ ।” ଅଦ୍ବୁନା କହିଲେ “ନା, ମହାରାଜ ଗେ ଓ ମୁଁ ଦୁହେଁ ଏକବରେ ଆହାର କରୁଅଛନ୍ତି ।” ଏହା ଶୁଣି ସର୍ବକାର କହିଲେ “ମହାରାଜ, ଏ ରମ୍ଭଣୀ ମିଥ୍ୟା କହୁଅଛନ୍ତି । ଆହାର ସମୟେ ଅଣ୍ଣିଫୋଲ୍ସ ଯାହା କହିଲେ ତାହା ସତ୍ୟ ଥାଏ । ସେ ଶୁଭକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଦ୍ୱାରରୁ ଥିଲା ।

ରଜା—ରୁମ୍ମେ କି ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ସର୍ବହାର ଦେଇଥିଲା ?
ସର୍ବକାର—ହଁ ମହାରାଜ, ଏହି ଶଶି ସେ ଉକ୍ତ ହାର ଗଲାରେ ପିନ୍ ଥିବାର ସମସ୍ତେ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ।

ବଣିକ—ସେ ଏହି ଶଶି ଏହିଠାରେ ହାର ନେଇ ଥିବାର ସୀକାର କରିଥିଲେ ଏବଂ ମୋହ ସଙ୍ଗେ ବିବାଦ କର ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ।

କେ, ଆ—ମୁଁ ଏ ଶାନକୁ ଏଥିପୂର୍ବେ କେବେରେ ଥିଲି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ମିଥ୍ୟା କହୁଅଛନ୍ତି ।

ରଜା—କି ଅଣ୍ଣିର୍ଯ୍ୟ ! ବୋଧନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ସୁରାପାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଦି ଅଣ୍ଣିଫୋଲ୍ସ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ ତାହାହେଲେ, ସେ ଧେହିଠାରେ ଥାଏନ୍ତେ, ଯଦି ସେ ପାଗଳ ହୋଇଥାଏନ୍ତେ ତାହାହେଲେ ଏପରି ଯୁକ୍ତିପରିଚାର କଥାମାନ କହନ୍ତେ ନାହିଁ । ଅଦ୍ବୁନା କହନ୍ତି ସେ ଶୁଭରେ ଭୋଜନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସର୍ବ-

କାର ତାହା ଅସୀକାର କରୁଥିଲା । କିରେ ଦୂମିଞ୍ଚ ରୁ
କଣ ଜାହିଁ ।

ଜେ, ଦୃ—ଆଜ୍ଞା ବାରୁ ଆଜି ଏହି ବେଶ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ଭୋକନ
କରିଥିଲେ ।

ବେଶ୍ୟା—ହିଁ ମହାରାଜ, ମୋହ ସଙ୍ଗେ ଭୋଜନ କରି
ମୋହ ଦସ୍ତରୁ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ କାଢି ଅଣିଛନ୍ତି ।

ଜେ, ଅଗ୍ନି—ହିଁ ମହାରାଜ ମୁଁ ଏହି ଅଙ୍ଗୁଷ୍ଠ ଆଣିଥିଲା ।

ର—ଆଗ୍ନିପୋଲସ ମଠ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ତୁମେ
ଦେଖିଥିଲୁଛୁ ।

ବେ—ହଁ, ମହାରାଜ ।

ରାଜା କିଛି ରହସ୍ୟ ଦୂଷିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜନେକ
ପ୍ରଦୟକୁ ତାକି କହିଲେ “ଯାଥ, ସନ୍ଧାନିମଙ୍କୁ ତାକି
ଆଶ ।”

ଦୃକ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଗ୍ନିପୋଲସକୁ କନିଷ୍ଠପୁର ଭାବ
ମନେ, ପ୍ରିୟ କଲେ ପୁର ନିଶ୍ଚୟ ଅର୍ଥପ୍ରାଦାନ କର ତାଙ୍କୁ
ବିପଦରୁ ଉକାର କରିବ ଏହା ଭାବ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ
“ମହାରାଜ ଆଦେଶ ହେଲେ ଦୁଇ ଏକ କଥା କହିବ ।”
ରାଜା କହିଲେ “ଯାହା ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କହିପାର ।” ରଜାଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ
ହୋଇ ଦୃକ ଜ୍ୟେଷ୍ଠଆଗ୍ନିପୋଲସକୁ ସମ୍ମୋଦନ କର
କହିଲେ “ତୁମୁର ନାମ କି ଆଗ୍ନିପୋଲସ ? ତୁମୁର ଉତ୍ସର୍ଜନ
ନାମ କି ଦୂମିଞ୍ଚ ? ମୋହ କଥା କି ତୁମୁମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତି
ହେଉଥିଲା ? ” ।

ଜେ, ଦୃ—ତୁମୁଙ୍କୁ ଦେଖି ଅମ୍ବମାନଙ୍କର ଦିଜ କଥା ସ୍ମୃତି
ଦେଉଥିଲା । ଅନୁଷ୍ଠାନ ପୂର୍ବ ତୁମ୍ଭପର ଅମ୍ବମାନେ
ବନ୍ଦ ହୋଇ ଥିଲା । ତୁମେ କି ଅମ୍ବମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟ
ବ୍ୟାଧଗ୍ରହ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ? ।

ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଗ୍ନିପୋଲସ କିଛି ଉଡ଼ଇ ନା ଦେଇ ଚକିତ-
ଭବରେ ଦୃଦକୁ ନିଶ୍ଚାନ୍ତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପୁର ଭାବ
ଦେଖି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କହିଲେ “ବିଷ୍ଣୁତ ଦୃଥ ନାହିଁ, ତୁମେ
ମୋତେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜାଣ ।”

ଜେ, ଅ—ମୁଁ ଅପଣଙ୍କୁ କେବେହେଁ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ—ଶୋକ ଓ ଦୂଷିତା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୋହର ଶଶରର
ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତୁମେ କି
ମୋହର କଣ୍ଠର ଚିହ୍ନିପାରୁ ନାହିଁ ?

ଜେ, ଥ—ନାହିଁ ।

ର—କି ରେ ଦୂମିଞ୍ଚ ରୁ କି ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନାହିଁ ?

ଜେ, କୃ—ଆଜ୍ଞା, ନାହିଁ ।

ର—ମୋହର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୟାସ ତୁମ୍ଭେମାନେ ମୋତେ ଚିହ୍ନିଥିଲା ।

ଜେ, ହ—ମୋହର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୟାସ, ମୁଁ ଚିହ୍ନି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ର—ହାୟ ! କାଳ ତୋହର କି କୁଟିଳ ଗଢ଼ । ସାତବର୍ଷ
ମଧ୍ୟରେ ମୋହର ଏତେଦୂର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇଥିଲା
ଯେ ମୋହର ଏକ ମାତ୍ର ପୁଣ ସୁନ୍ଦର ମୋତେ ଚିହ୍ନି
ପାରୁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବସ୍ତୁ ! ମୋହର ଶଶର ଶୀଘ୍ର ଓ
ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ସୁନ୍ଦର ମୋହର ସ୍ମୃତି ଲୋପ
ହୋଇ ନାହିଁ । ମୋହର ଚକ୍ଷୁ ଜ୍ଞାନପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ନାହିଁ, କଷ୍ଟ ବଧର ହୋଇ ନାହିଁ, ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ କର
କହୁଥିଲା, ତୁମେ ମୋହର ପୁର ଆଗ୍ନିପୋଲସ ।

ଜେ, ଥ—ମୁଁ ମୋହର ପିତାଙ୍କୁ କେବେ ଦେଖି ନାହିଁ ।

ର—ସାତବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପାଇସକିଷ୍ଟଜଠତାରେ ଯାହାଙ୍କି
ନିକଟରୁ ବିଦାୟ ସେନ ଅସିଥିଲୁ ମୁଁ ସେହି ଦୃଢ଼-
ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ, ବୋଧ ହୁଏ ମୋହର ଦୂର୍ଦ୍ରଶ୍ୟ ଦେଖି
ମୋତେ ପିତା ବୋଲି ସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବାକୁ ଲାଗା
ବୋଧ କରୁଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ପିତା ପୁରସ୍କର ଏହି ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ୍;
ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆଗ୍ନିପୋଲସ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ହେବ ସେପିଧିପରେ
ବାସ କରୁଥିଲା ସଂଘ ରାଜା ମଧ୍ୟ ଏ କଥା ଦୃଢ଼କୁ ବୁଝାଇ
ଦେଲେ । ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ସନ୍ଧାନିମା କନିଷ୍ଠ ଆଗ୍ନିପୋଲସ
ଓ କନିଷ୍ଠ ଦୂମିଞ୍ଚକୁ ସଙ୍ଗେ ସେନ ହେତୋରେ ଉପରୁପିତ
ହେଲେ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କୁ ସମ୍ମୋଦନ କରି କହିଲେ “ମହାରାଜ
ଏ ବ୍ୟକ୍ତିଦୟ ବିଶେଷରୂପେ ଉପବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା
ଉପର୍ତ୍ତି ସମସ୍ତେ କନିଷ୍ଠ ଆଗ୍ନିପୋଲସ ଓ କନିଷ୍ଠ
ଦେଖିବାକୁ ଦୌଢ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ଦେଖିଲେ

ଫୋଲସ୍ ଓ ଦୂଇ ଦୂମିଓଟ୍;—ଆଦ୍ରନା ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତିତା ହୋଇ କହିଲେ “ମୁଁ କି ଦୂଇ ସାମୀ ଦେଖୁଅଛୁ କି ଅବା ମୋହର ଚଣ୍ଡର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଦୋଷ ଘଟିଥିବୁ ।” ରାଜା ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତିତ ହୋଇ କହିଲେ “ଦୂରଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପ୍ରକୃତ ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ଓ ଅନ୍ୟଳଙ୍ଘ ତାର ଶୟା । ଦୂଇ ହିତର ମଧ୍ୟ ସେହି ଦଶା । ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟକ୍ତି କିଏ ୧ ।

କ,ହ—ମୁଁ ଦୂମିଓଟ୍, ସେଉଠାକୁ ବାହାର କରି ଦିଅ ।

ଜେ, ଦୃ—ନାହିଁ, ମୁଁ ଦୂମିଓଟ୍, ସେଉଠାକୁ ବାହାର କରିଥା ।

କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ପିତାକୁ ଚହିଲେ । କନିଷ୍ଠ ଦୂମିଓଟ୍ ମଧ୍ୟ ଦୂକ ଇଜିସ୍କନକୁ ଚହି କହିଲୁ “ହାୟୁଁ ପ୍ରଭୁ ଅଧିଶଙ୍କୁ ବାକିଲା କିଏ ୧ ।” ସମ୍ମାଧିମା କହିଲେ “ଯେ ବାକୁ ମୁଁ ତାର ବନ୍ଧନ ମୋତନ କରିବି ।” ଏହା କହି ଇଜିସ୍କନକୁ ସମ୍ମୋଦନ କର କହିଲେ “ତୁହା ଇଜିସ୍କନ, ତୁମେ କି ହେତୁ ଇଜିସ୍କନ ଯାହାକର ପଢାଇ ନାମ ସୈମିଲା— ଯେଉଁ ସୈମିଲା ଦୂର ସୁନ୍ଦର ସମଜପୁଦ୍ର ପ୍ରସବ କରିଥିଲେ, ସଦ ତୁମେ ସେହି ଇଜିସ୍କନ ଦୃଥ ତାହା ହେଲେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭର କାଷୀ ସୈମିଲା ।” ଇଜିସ୍କନ କହିଲେ “ଯଦ ସ୍ପନ୍ଦ ନ ହୁଏ ତାହା ହେଲେ ତୁମେ ମୋହର ସୈମିଲା । ସଦ ତୁମେ ସୈମିଲା—ତୁହ ତୁମ୍ଭ ସାର ଯଗେ ଯେଉଁ ପୁଣ ଭାବି ଯାଇଥିଲା ସେ କାହିଁ ୧ ।”

ସ୍ତ୍ରୀ—ସେପିତାମନମ ଦେଶୀୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପୁଣ ଓ ଦୂମିଓ ସହ ମୋତେ ସମ୍ମଦ୍ର ବନ୍ଧନ ତୋଳି ନେଲେ । କିନ୍ତୁ କରିଛୁ ଦେଶୀୟ ଧୀରମାନେ ବଳପୂର୍ବକ ପୁଷ୍ଟକୁ ଓ ଦୂମିଓରୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଛଡାଇ ନେଇ ମୋତେ ଏକା ଛଢିଦେଲେ । ତଦପରେ ପୁଣ ଓ ଦୂମିଓର କି ଉଚିତ୍ କହି ପାରିବି ନାହିଁ । ମୋହର ଯାହା ଘଟିଥିବୁ ତାହା ପ୍ରଦ୍ୟୁମନରେ ଦେଖୁଅଛୁ ।

କୁ ସକଳ ରହ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ଘାଇଲା । ଦୂର ଇଜିସ୍କରେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଯେଉଁ ବରଣ ଶିଳ୍ପାକର ତାହା ସ୍ଵରଣ ହେଲା । ଦୂର

ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ଯେ ଇଜିସ୍କନର ପୁଣ ଓ ଦୂର ଦୂମିଓ ଦେମାନ୍ଦକ ଦୂର ଦାସଦ୍ଵୟ ଉପରେ ରାଜାଙ୍କର ଅତି ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ବହୁଦିବସ ପରେ ଜନନ ଜନନୀ ଓ ପୁଷ୍ପଦ୍ଵୟ ଏକଦି ମିଳିତ ହୋଇ ଆନନ୍ଦମାରରେ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇ ପରାପର ପରାପର ଆନନ୍ଦନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଦୂର ଦୂମିଓ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦରେ ନତ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜେଣ୍ଯ ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ପିତାଙ୍କ ଜନନ ରକ୍ଷାର୍ଥ ପାଞ୍ଚଶତ ମୁଦ୍ରା ଦେବାର ରଙ୍ଗ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜା ତାହା ଗ୍ରହଣ ନ କର ଇଜିସ୍କନକୁ କମା ପ୍ରଦାନ କଲେ । ପରେ ସମସ୍ତେ ମଠ ମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ କଲେ ।

କନିଷ୍ଠ ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ସଙ୍ଗେ ଆଦ୍ରନାର ରଗିନୀ ଲୁହିୟା-ନାର ବିବାହ ହେଲା—ଇଜିସ୍କନ ଓ ସୈମିଲା ପୁଣ ଓ ପୁଷ୍ପବଧ୍ୟମାନଙ୍କର ସହ ସେପିସିଥରେ ବାପ କଲେ । ଏହଠାରେ ଯେ ଏହି କୌତୁକ ଶେଷ ହେଲା ତାହା ନୁହେ । ନଗର-ବାଧୀମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ଏକ ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ବା ଏକ ଦୂମିଓକୁ ଅନ୍ୟ ଅଣ୍ଟିଫୋଲସ୍ ଓ ଅନ୍ୟ ଦୂମିଓ ଭାବ ଏହି-ପରି ତୁମରେ ପଢ଼ଇ ହୋଇ ବିଲକ୍ଷଣ କୌତୁକ କରୁଥିଲେ ।

ସମାପ୍ତ ।

ଶ୍ରୀ ଜନନୀଥବନ୍ଧିର ଦୋଷ ।

ଅଭ୍ୟୁତ ଆଚଣ ।

(ପ୍ରକଥନ)

(ନିଃର ପ୍ରବେଶ ।)

ଗୀତ ।

ଦେଖ ଦେଖ ମଜ୍ଜା ଦେଖ ରେ ଭାଇ
ଦେଖ ଏ ନଗରେ କେଉଁ ପରକାରେ,
ଭଲ ଭଲ ଲେକେ ହେଲେଣି ବାଇ ।
ମୁଖ୍ୟମିପାଲିତି ବେଠି ଗ୍ରହିର
ସେଥିଲାଗି ପୁଣି ଏ ଧରଧର

ମିଳୁଥାନ୍ତା ଯେବେ ପୁଲା ଶଣ୍ଡେ ତେବେ
କି କରନ୍ତେ ଭାଲି ନୁହଇ କହି ।
ଛକ୍ଷନା ଗୁରୁଶ ଯେତେ ପ୍ରକାର
ନାହିଁ ତଳେ ଭଲ ମନ୍ଦକୁ ଡର
କପଟ କଥାରେ ଭୁଲିଗଲେ ଥରେ
କାନ୍ଦୁଥିବ ଉନିବରଷ ପାଇଁ ।

ଉଜ୍ଜ୍ଵଳାନ୍ତା ଟିକିଏ ମଜ୍ଜାଠା ଦେଖିନିଅ । ଆମ୍ବର କାହାରି-
ପ୍ରତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲକ୍ଷ ନାହିଁ । ସାଧାରଣ କାରଣାନ୍ତା
ଯାହା ସମସ୍ତେ ଦେଖିର ସମସ୍ତେ ଶୁଣିବ ତାହାହିଁ ଦେଖାଇବୁଁ ।
କେହି ଏଇ ଏ, କେହି ବି ଏ, କେହି କେହି ଏମ୍ ଏ,
ପାପ କରଇ । କେହି ଜମିଦାର, କେହି ବା ଓକାଲତ,
କେହି ମୁକ୍ତାର, କେହି ବା ହାକିମୀ କରୁଚ । କେହି
ବା ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଜୀବନଯାଦା ଦିର୍ଘତ କରୁଚ । ସାଧାରଣର
ଉପକାର କରିବାରୁ ଉଚ୍ଛା କର ? ଅନେକ ପ୍ରକାରେ
ଉପକାର ଗୁହାନ୍ତି ନାହିଁ ସେଠାରେ ସାଧାରଣ ତୁମ୍ଭର
ପ୍ରୟୋଜନ କଣ ?

(ନଟର ପ୍ରପ୍ଲାନ)

୧୯ ଅଙ୍କ ।

୧୯ ଦୃଶ୍ୟ—ବୈଠକଗାନା ।

(ଘୋରାଡ଼ ଜୟରାମ ଉପଦିଷ୍ଟ ଜଣେ କବିତାର ପ୍ରବେଶ)

ଯୋଗା—ଆସନ୍ତୁ ଆସନ୍ତୁ ବସୁନ୍ତୁ । ମୁଁ ଆପନଙ୍କ ଡିକେଇ
ଥିଲି । ଆପନ ମୋହର ବହୁକାଳର Friend
ପରମବନ୍ଧୁ । ଆପନଙ୍କ ପାଖରେ ଆଉ ନୁହେଇବି
କଳ, ଆପନ ସବୁ ଜ୍ଞାନନ୍ତି ଆଉ ଅଧିକ ବା
କି କୁହନି । ଏ ସମସ୍ତେ ମତେ ଆପନ ସାହାଯ୍ୟ
ନ କଲେ ମୁଁ ଏକାବେଳକେ ହତାଶ ହୋଇ
ପଢିବି । ମୁଁ ଆପନଙ୍କଠାରେ ତରକାଳ ରିନା ।

ବନ୍ଧୁ—ମୋ ବ୍ରାହ୍ମ ଯାହା ହୋଇପାରିବ, ମୁଁ ତାହା କରିବାକୁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲି ।

ଯୋଗା—ଆପନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ । ଆପନ
ଟିକିଏ ମନ୍ୟୋଗ କଲେଇ ହେଲା । ମୋ ମନ୍ଦରେ
ବଢ଼ି କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ବାପୁବିକ କହୁଗ ଭାରି ଦୁଃଖ
ହେଉଛି । Candidate ନ ହୋଇ ଥାନ୍ତି, ନାହିଁ,
କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ Candidate ହୋଇବି,
ତେବେଳେ ଯେ କୌନସି ପ୍ରକାରେ ହେଉ
Successful ହେବାକୁ ହେବ । By any
'means whatev'er ଏଇ ମୋହର ଦ୍ୱାରା
ପ୍ରକଳ୍ପିତ । ମୋର ଏତେ ଯିଦି ହୃଥିନ୍ଦା ନାହିଁ ।
କିନ୍ତୁ କଳ କହିବି Gentlemen, educated
people, ସେମାନେ ସବୁ ଏପର କରିବେ, ଏହା
ମୁଁ ସ୍ମୃତିରେ ସୁତା ଭାବ ନ ଥିଲା । Deception,
falsehood, fraud, forgery, ଯାହା ତାହା
ପାଖରେ ମୋତେ ଗାଲି ଗୁଲକ, ଏ ସବୁ ଆଉ
ସହ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ ।

ବନ୍ଧୁ—ଅନ୍ୟାୟ କଥା ଗୁରୁ ଅନ୍ୟାୟ କଥା । Educationର
value ଆଉ କିନ୍ତୁ ନାହିଁ । ନିତାଳ୍ପ ଦୁର୍ଲାଭ କଲେ ।

ଯୋଗା—ମନେ କରୁନ୍ତି ଆଗେ ଆଗେ ସବୁ ଉତ୍ସମ୍ମେଲ୍ୟକ-
ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ସେମାନେ “କେ କି ଏ
candidate ଅଛନ୍ତି” ବୋଲି ପଶୁରିଲେ । ତାଙ୍କୁ
ମୋ ନା ସୁଧା ନ କହି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଜିବାବ
କରେଇ ନେଇ ପାଇଗନ୍ତି । ମୁଁ ଗଲେଷେ-
ମାନେ ବ୍ୟପ୍ତ ହୋଇ କହନ୍ତି ଯେ “ତୁମେ
candidate ହୁରାରତ ଜ୍ଞାନ ନା, ଆମେ ଅମ୍ବରୁ
ଜିବାବ ଦେଇ ଦେଲୁଁ ।” ଅନେକ ଉତ୍ସମ୍ମେଲ୍ୟକ
ନାମରେ application ଦିଆଯାଇ ସେମାନଙ୍କ
ଭୋଲ୍ଟର କରା ହେଇବି ଅଥବା ସେମାନେ ଜ୍ଞାନନ୍ତି
ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଆଉ କହିଲେ କଳ ହବ ।
ଏ ସବୁ ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଭାରି ଦୁଃଖ ହେଉଛି ।
ଏତେ ଦୁଃଖ ହେଉଛି ଯେ ମୁଁ ଭାତ ଖାଇ ପାରୁ
ନାହିଁ । ଏତେ ଏତେ ଅର ପରାମର୍ଶ କୌନସି
କୌନସି ଥର ପରାମର୍ଶରେ ପାଶ କରିବାକୁ
ଏପର କେବେ ଯିଦି ହୋଇ ନ ଥାଏ ।

କନ୍ତୁ—ମୋ ଦ୍ୱାରା ଯାହା ହୋଇପାରିବ ମୁଁ ତା ଅବଶ୍ୟ କରିବ ।

ଯୋଗା—ଆପନ ଟିକିଏ ଯତ୍ନ କଲେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହବ । ଆପନଙ୍କ ସହିତ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ଆଲାପ ଥିଛି । ଅନେକ ଲୋକ ଆପନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବେ । ମୋର ଯାହାଯେ କରିବାକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି । ମୋର adversary ମାନଙ୍କର relations friends ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ସେ-ମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରରେ ଲାଗିପଡ଼ିଗଲା । ମୋର କିନ୍ତୁ କେହି ନାହିଁ । ଆଉ ଦେଖନ୍ତୁ ତଳୀ ସେମାନେ ମୋ-ଠାରୁ କୋଉଥିରେ ବେଶି qualified ସେଇ ward ରେ ଯାଇ ପଶୁରୁକୁ ବଲା ମୁଁ କାହା ଘରକୁ କେତେ ଥର ଯାଏଁ ଆଉ ସେମାନେ କାହା ଘରକୁ କେତେଥର ଯାନ୍ତି । ମୁଁ ଏ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କ challenge କର ପାରେ । ଏବି ତ ଗୋଟାଏ Municipal commissioner ମାନଙ୍କର most important qualification—Social ହେବା, ଲୋକ ମାନଙ୍କ ସହିତ mix କରିବା, ନା କଷ୍ଟକୁ ଆପନଙ୍କର ମୋଲ୍ଡି ଟିକିଏ feel କରିବା ଉଚିତ ।

କନ୍ତୁ—ଆଘ ମୁଁ ଥରେ ରୁକ୍ଷିଆସେ କହିବା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆୟୁର ।

(ବନ୍ଦୁକୁର ପ୍ରସ୍ତାନ)

ଯୋଗା—(ସ୍ଵରତ) ଗଲୁଁ ‘ଏମଣ୍ୟୁ ପ୍ରାନପକେ ଯତ୍ନକରିବେ । ଆଉ ନବସନ ବାବୁଙ୍କର ଫେଟି ଗୁଡ଼ାଏ ପ୍ରଜା ଅଛନ୍ତି । କେତେବୁଜ୍ଞାଏ ଗାତକ ତି ଅଛନ୍ତି । ନବସନ ବାବୁଙ୍କର friend ମହେଶବାବୁ, ମହେଶବାବୁଙ୍କର ଜୋଇଁ ବରେନ୍ଦ୍ର, ବରେନ୍ଦ୍ର ସହିତ କିଶୋରର ଆଲାପ ଥିଛି, କିଶୋର ଆମ ଦେବେନ୍ଦ୍ରର friend, ଦେବେନ୍ଦ୍ର ଝାରା ନବସନବାବୁଙ୍କୁ ଧରିବାକୁ ଦବ । କେଉଁଠାହାମ୍ଭରେ କପିଳବାବୁଙ୍କର ଖୁବ ଅୟପଢି ଅଛି କପିଳ-କଣ୍ଠ ଓତାଙ୍କର debtor, କଣ୍ଠ ଓତା ଶୈଳେନ ର କଣ୍ଠ ଓତାଙ୍କର client, ଶୈଳେନ ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ଥିଲି କୁରିବାକୁ ଦବ । ଆଉ ଛାତ୍ରବନ୍ଦୁ, ଦଲ୍ଲାତାର ଛିକିତ୍ସକ, ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ମଜବୂତ ଲୋକ ।

(ମାର୍କଣ୍ଡର ପ୍ରବେଶ)

କେଏ ମାର୍କଣ୍ଡ କନ କର ଆଇଲୁ ଆଗେ କୁହ ।

ମାର—ବାବୁ ଆପଣ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ଥାଉନ୍ତି, ହାମେ ଯେବେ ଆପଣଙ୍କ କମ୍ସନ୍ କରେଇ ଲ ଦେଇବୁଚି ଥାଉ ଏ ମୁହଁ ଦେଖେଇବା ନାହିଁ, ଏଇଥା ଜାଣନ୍ତି ।

ଯୋଗା—କନ କର ଆଇଲୁ ମତେ ଆଗେ କୁହ ।

ମାର—ବାବୁ ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କ ଲୁଣି କହିବେ । (ଗଣ୍ଟେ କାଗଜ ଦେଖାଇ) ହେଉ ଦେଖନ୍ତୁ ଗୋଟି ଗୋଟି କର ଦସ୍ତଖତ କରେଇ ଥାଣିବ ।

ଯୋଗା—ମାରକଣ୍ଟ ତୁମେ ମୋର ପରମ ଉପକାରୀ । (କାଗଜ ପଢି ପଢି) କଣ୍ଟୁ ସାହୁ, ଶିବ ସାହୁ, କହେଇ ଯେନା, ରାଧା ନାଏକ, ସୁର୍ଯ୍ୟ ପରତା, ମହନ ଜେନା, ଏ ମଇଁଗୁଲିଣି ଜନ; ହାତିବକ୍ଷର ବି ଜନପରିଣାମ ହେବେ ବୋଧ ହୁଅଛି । ଦିଲ୍ଲିତାର—

ମାର—ବାବୁ ଦିଲ୍ଲିତାର ସାଙ୍ଗେରେ ମୋର ଅଭିକ୍ଷା ଦେଖା-ଦେଇଥିଲା । ସେ ସରିକାହିଁ ବେଶି ମାରିଲେଇବି, ତାର ୨୦ । ୮୦ ଜଣ ହେବେ ।

ଯୋଗା—ସଦେବ ମଧ୍ୟ ଖୁବ ଲୁଗିବି ।

ମାର—ବାବୁ ହାମୁକୁ ସେ ସବୁ ଆଉ କଣ କହି ଦବାକୁ ହବ ।

ଯୋଗା—ସେମାନଙ୍କର ସବୁ କନ ହଦିତ କେହି ହୁଅଥାଲ ।

ମାର—ତାଙ୍କର ବି ସବୁ ଲୁଗିବନ୍ତି । ନକୁଳସାନ୍ତ୍ରଙ୍କର ହାତିଆ, ସିନ୍ଧିଆ, ଆଉ ତାଙ୍କର ସେ ମୋହରିର ଦୁଇଁ ଆହୁର ବି କିଏ କେମିତି ବୁଲୁଗିବନ୍ତି । ତଳିଛୁ ମହାପାଦିଙ୍କର ବି ବୈକୁଣ୍ଠିଆ, ରାଘବା, ଆହୁର ଗୋଟାକେତେ କିଏ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନା କହିପାରିବ ନାହିଁ ଆହୁର ବି ସେ ଜଣକାତେ ଧୋବ ଧାଉଳିଆ ଏମିତି ଗୋଟାକେତେ ଖୁବ ହୁଅଗିବନ୍ତି ।

ଯୋଗା—ଦେଖ ସାବଧାନ ଆମ ଭୋଟରମାନଙ୍କୁ କେହି ରଙ୍ଗେ ନେବେ ନାହିଁ ତ ।

ମାର—ବାବୁ ହାମର କଣ ଏମିତି ସେମିତ କାମ ହେଇବି ? ହାମର ଏ ଲେଖିଦେଇନାହାନ୍ତି ଯେ ଆପଣା ଦୟିକାଟି-ମାନ ହାମ ହାତରେ ଧରେଇ ଦେଇଗନ୍ତି । ଏଥରୁ ଯେବେ ଗୋଟାଏ କେହି ପିତିକିବ, ତେବେ ତା ନାରେ ହେଣ୍ଟିଲୋଟ ହଉ, ଶାତା ହଉ, ତମସ୍କ

ହଉ ବା ପେମିତ ଦବ ପେମିତ ଅଦାଳତରେ ଲଙ୍ଘେ
ଦାଏଇ ହୁବ । ଅଉ ଟଙ୍କା କଥାରେ ଯେବେ କେହି
ବଢ଼େ ତ ହାମେବି ବନ୍ଦିବା, ପାଞ୍ଚ ସାତ ଯାଏ ଉଠିବା
ଦେଖିବା କିଏ କେତେଯାଏ ଟଙ୍କା ରଖିବି ।

ଯୋଗା—ମୁଁ ଜାନେ ହୁମ୍ମେମାନେ ଖୁବ ହୃସିଆର ଲୋକ ।
ମାର—ସେ ତିନ୍ତା ଅପଣଙ୍କର କଥିବାର ଦରକାର ନାହିଁ ।
ଅପଣ ଅନ୍ୟ ତହିର ହୁଣ୍ଡନ୍ତ । ଗାଢ଼ିବାଲୁକୁ ଆଗରୁ
ବଇନା ନ ଲଙ୍ଘେ ଫେର ପଛକୁ ମିଳିବେ ନାହିଁ ।
ଯୋଡ଼ା ଲେନ୍ମନେଟ୍ ଥାଉ ମିଠେର ହେରକା—

ଯୋଗା—ଗାଡ଼ି ପାଷଣ୍ଟ୍ ବଇନା ଦେଇ ଦେଇବ ।
ଯୋଡ଼ା ଲେନ୍ମନେଟ୍ ଲାଗି ବର୍ତ୍ତମାନ ପଠେଇ ଦବୁତି ।
ଆଉ ଗୋପିଧାଉକୁ ଟିକିଏ ହାକିଦେଇ ଯିବ ତାକୁ
ରଳ ମିଠେଇର ବଇନା ଦେଇଦେଇ ।

(ପଠଶେଷ)

‘ମୁଁ ଦୁଃଖ—ସାଧୁପେନାପତନ ମୁହର ବହିର୍ଭାଗ ।

(ତଳିଛ ମହାପାଦକର ପ୍ରତ୍ୟେଷ ।)

ତଳିଛ—ସେନାପତିର ଘରେ ଥାଇ ।

ନେପଥ୍ୟ—କିଏ ?

ତଳିଛ—ଆତ୍ମକୁ ଟିକିଏ ଅସିବ ନାହିଁ ?

(ସେନାପତକର ପ୍ରତ୍ୟେଷ ।)

ସେନା—ଅବଧାନ, ବାବୁ ଅବଧାନ ଆପଣ ଏ ଗରାବ ଦୁଆ-
ରକୁ କୁଆଡ଼େ ଅଇଲେ ।

ତଳିଛ—ଆଜିଲି ଟିକିଏ ରୁଳିବାକୁ—କହିଲି ସେନାପତ କଣ
କରୁଚନ୍ତି ଦେଖେ ।

ସେନା—ଆଜ୍ଞା, ହରୁ ହାମର ଭାଗ୍ୟ ସେତକ ।

ତଳିଛ—ଆଉ—କମ୍ପାଗେରେ ଗୋଟା କାମ କି ଥାଇ ।
ମୁଁ ମନା କରୁଥିଲି—ମୋର ସମୟ ନାହିଁ, ମୋର ନିଜକାମର
ମତେ ବଳେଇବି, କିନ୍ତୁ ଏ ସାଇବାଲୁମାନେ ଗୋଟା
ଯିବ ନଗେଇ ମୋ କହିବୁ ଖଣ୍ଡେ ଦରଖାସ୍ତ ଦସ୍ତଖତ
କରେଇ ନେଇ ପକେଇ ଦେଲେ । ଏବେ କଣ ହବ
ଟିକିଏ ତାର ସଜିଲି ନ କଲେ ତ ହବ ନାହିଁ ।

ସେନା—ଅପଣ କମ୍ପନ୍ ହିଲାକୁ ଦରଖାସ୍ତ କରିବନ୍ତି ?
ଦୁଇ, ଦୁଇ, ଖୁବ ଚଲକଥା, ବେଶୀ ହବ, ଆଗ୍ରହ ହବ ।
ତଳିଛ—ସମ୍ପଦ୍ମମିଳ ଟିକିଏ ଅନୁପ୍ରତିହାକରେ ହବ । ତମେ
ଭୋଟ୍ ଦବାଟି ଆମ ଲୁଗି ?

ସେନା—ଆଜ୍ଞା, ସେ କି ନଥା ? ଅପଣଙ୍କ ଲାଗି ଭୁଟ୍ ଦବା
ନାହିଁ ? ଏଥରେ ଥାଉ କହିବାକୁ ଥାଇ ? ଅପଣ
ହୁମର ଅପଣାର ଲୋକ, ଆପଣଙ୍କ ଲୁଗି ଲକ୍ଷିବା ତ
ଆଉ କାହା ଲୁଗି କହିବା ?

ତଳିଛ—ତେବେ ନୀଟା ଟିକିଏ ଲେଖିଦିଅ,
(କାଗଜ ପେନସିଲ ଦେଇ)

ସେନା—ହରୁ ଥଣ୍ଡା (ନାମ ଲିଖନ)

ତଳିଛ—ଥନେକ ଲୋକ ଥାଇନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସବୁ କଥାରେ
ଠିକଣା ନାହିଁ । ଏଇକଣି ଏକ କଥା ତ ଆଉ ଦଣ୍ଡକୁ
ଆଉ କଥା ।

ସେନା—ଆଜ୍ଞା ହାମ ପାଖରେ କଣ ସେ କଥା ଥାଇ । ଥରେ
ଯାହାକୁ ରାନନ ବେଇ ଦେଲୁଁ ତ କଥା ସରଳ । ଥରେ
ଫେର ଏ ବରଳ ଝୁଟା ହବ କି ?

ତଳିଛ—ନାହିଁ ତମ କଥା ମୁଁ ବୈସ୍ ଲାଗେ, ତମ ପାଖରେ
ଫେର ସେ କଥା ଥାଇ କି । ହରି, ତେବେ ଯାଉଛି,
ଟିକିଏ ଆଉ କାହାକୁ ଛେମିତ ନେବେଣେ ।

(ତଳିଛ ମହାପାଦକର ପ୍ରତ୍ୟେଷ)

ସେନା—(ସବତ) ତନ୍ଦନ ବରଷରେ କାରୁରୟାମାନେ
ଥରେ ଲେଖାଏ ଦୁଆର ମାଜନ୍ତି ଏତକ ଗରୁରମେଳା
କରିଦେଇବି । ଏ ହାମର କମ୍ପ ଭାଗ୍ୟ ନୁହେ, ଯିବା
ନେଉଥିରେ ପାଣି ଦିଟା ପକେଇ ଦବା ।

(ଶ୍ରାଵନୋଦ୍ୟମ, ମାଗନରମକର ପ୍ରତ୍ୟେଷ ।)

ମାଖନ—ସେନାପତ କଣ କରୁଚି, ଅବଧାନ ଅବଧାନ ।

ସେନା—ଅବଧାନ, ବାବୁ ଆପଣ କୁଆଡ଼େ ?

ମାଖନ—ନାହିଁ ଥାଇଲି ଟିକିଏ କାଦା କହିଥିଲେ—ଏଇ
ମିଛମିପାଲିରେ ଖଣ୍ଡେ ଦରଖାସ୍ତ ପକେଇ ଦେଇ-
ଥିଲି—ମନା କରୁଥିଲିଛି, ସାଇବାଲୁମାନେ ଆଉ ଥୁଣ୍ଡ
କର ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ସେନା—ସେ କେବେ କଥା ଅପଣ କମ୍ପନ୍ ହେଲେ ହାମର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଅସ୍ତ୍ର ।

ମାଖନ—ସେ ଯାହା ସ୍ଵର୍ଗ କେମିତି ଟିକିଏ ତତ୍ତ୍ଵବିର କଲେ ହବନା ।

ସେନା—ତତ୍ତ୍ଵବିର ଆଉକଣ ଅପଣଙ୍କର କଣ ହୃଥକ୍ରୂ ନାହିଁ ଯେ ଅପଣ ଅମର ଦେଶର ଲୋକ, ଅପଣଙ୍କୁ ଅବା କିଏ ନ ଜାଣେ । ଅପଣଙ୍କ ଲୁଗି ସମସ୍ତେ କହିବେ ।

ମାଖନ—ପେନାପଢ଼ିଏ । ସେ କଥା ସିନା ତମେ ଅମେ ରୁହିଲେଁ ତା ଆଉ କଣ ଆମ ଏ ଡେଡ଼ିଆକାତ ବୁଝନ୍ତି । ସେମାନେତ ଯେବେ ଗୋଟାଏ ବଜାଳି ଦେଖିଲେ ତ କେ-ଜାଗି କଣ ଭବନ୍ତି, ସେ ପଛେକେ ଯୋତା ମାତୁକୁ ସେଇଠି ପରିବେ ଆଉ ଆମ ଅପଣା ଜାତିକ ପାଶରେ ମହା ଆଦର ପାଇଲେ ବି ତାଙ୍କ ପାଶେ ଯିବେ ନାହିଁ ।

ସେନା—ସେ କଥା ଯାହା କହିଲ ବାରୁ ତା ମିଛ ନାହିଁ ।

ମାଖନ—ସେମାନେ ଏଇକ ରୁହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ, ଯେତେ ହେଲେହେଁ ଏ ଅମର ଜାତ । ଆମ ରଲମୟରୁ ତାଙ୍କ ରଲମୟ ନାଗିତି । ଆଉ ସେମାନେ ବିଦେଶୀ କେମିତି ଥୋଡ଼ା ଗୋଟେଇ ଗାଟେଇ ନେଇ ପଳଇବାର ସାତ ।

ସେନା—ସେ କଥା ସତ ବାରୁ । ଏ ଲୋକଙ୍କ କଥା ଯେ ଅତିରେକ ।

ମାଖନ—ଶୁଭ ସେକଥା ଭାବିଲେ ଆଉ କଣ ହବ । ତେମେ ଅମ ଲୁଗି କହିବ ତ ।

ସେନା—ହାମେ ଅପଣଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଫେର କାହା ଲୁଗି କହିବା ।

ମାଖନ—ତେବେ ନାଁଟା ଟିକିଏ (କାଗଜପଦ୍ମଯିଳ ଦେଇ)

ସେନା—ନା ଲେଖି ଦେବି ? ହତ ଅଣ୍ଟୁ ଚାନ୍ଦ (ନାମ ଲିଖନ)

ମାଖନ—ତେବେ ମୁଁ ଯାଉଛି । ତମ ବିଷୟରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତାରହିଲି ।

ସେନା—ହଁ ଆଉ ଫେର କହିବାକୁ ଅଛି । ବଜନ ଦେଇ-ଦେଇଁ ଯେତେବେଳେ ତେତେବେଳେ କଥା ସଇଲା ।

ମାଖନ—ତୁମ୍ମମାନଙ୍କ ପଥ ବୁଝିବା ସୁଝିବା ଲୋକଙ୍କ ମାଧ୍ୟରେ କଣ କିଛି ଗୋଲମାନ ଅଛି କି ? ଖାଲି ଏ କିମ୍ବା ଲୋକଗୁଡ଼ାକ—

ସେନା—ତାଙ୍କ କଥା କହିଲ ଯେ, ସେ ଶୁହାକ ବଜାସି, ତାଙ୍କର ଏହାଖିଶି କଥାଏ ତ ଆଉ ଘରୁକୁ ଆଉ କଥାଏ ।

ମାଖନ—ମୁଁ ତେବେ ଅସ୍ତ୍ର (ଦଶବତ)

(ଉତ୍ସବର ପ୍ରସ୍ତାନ)

(ସେନାପଢ଼ି ଶ୍ରୀ ଅପଣାର ସ୍ଵର୍ଗ ମଥୁର ସହ ପ୍ରଦେଶ ଓ ଦାଗ ଶରକବାରେ ନିଷ୍ଠା । ନିରନ୍ତର ସାମନ୍ତରାସ୍ତକର ପ୍ରଦେଶ ।)

ନକୁଳ—ସେନାପଢ଼ି ଘରେ ଅଛନ୍ତି ।

ସେନାପଢ଼ି ଶ୍ରୀ—(ଶୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଅସି ସ୍ଵରତ) ସାଧ-ଶିଆଟାମାନେ ଆଉ ଦୁଆର ଘର ଶରକବେର ଦେଲେ ନାହିଁ । (ପୁରୁ ପ୍ରତି) କହ ନାହାନ୍ତି ।

ମଥୁର—ବାନା ନାହାନ୍ତି ।

ନକୁଳ—କୁଆଡ଼େ ଯାଇବନ୍ତି ?

ମଥୁର—କାହିଁକି କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ? କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ନକୁଳ—ତେବେ ?

ସେନାପଢ଼ି ଶ୍ରୀ—(ସ୍ଵରତ) ତେବେ ଆଉ କଣ (ମଥୁର ପ୍ରତି) ଯାରେ ଟିକିଏ ବାବାକୁ ଡାକି ଦେ, ନଇଶୁଆ କଣ ଯିବ କି । (ମଥୁର ପ୍ରସ୍ତାନ) ଯୋଗନିଆଏ ମୋଟା ଗୋଟା କର ଥିଲି ସକାଳପହରୁ ଟିକି ଥିଏ କର ଦଉ ନାହାନ୍ତି । ଇଏ କହୁଚି ମୋ ଲୁଗି କୁହ, ସେ କହୁଚି ମୋ ଲୁଗି କୁହ । ସବୁ ଗାତଶୁଆ ଯାକତ ଏକା ଚଲିକିଲୁଗି, କୋଉଠା ଘେରିରେ ଭର । ଯୋଗନିଆଏ ସିନା ଏତେବେଳେ ଥିଲି ହାତ ଧରୁଛି ଗୋଡ଼ ଧରୁଛି; ଖାଲି ଟିକି ଯାଇ ମନସିପାଳ ଘରେ ବସି ଯାଉନ୍ତି ଏତେକେ ତ ଗଲା । ଆଉ ଫେର ତେମେ କିଏ ସେ କିଏ । ଘେରିଛି ତା ଘର ଆଇକିର ଶୈଳକିଳି ତା ଓପେରେ ଦିଠକା, ସେ ଭଲକିର ଲିପିଲିଙ୍ଗ ତା ଓପେରେ ତନିଟକା, ଦେଇ-ନ ପାରିଲେ ପାଣିପଠାଣ ପୁରେଇ କବାଟ ତାଢ଼ି ଅଣ-ଖୁଅ ଓପାଦି ଥିଲା— ଏ ସାପରିଆକୁ ଗୋଟାଏ କି ମୁହଁକାଳା କି ମୋହବତ୍ ମୁଁ ।

(ସେନାପଢ଼ିର ପ୍ରଦେଶ)

ନକୁଳ—ଅବଧାନ-ସେନାପଢ଼ି ।

ସେନା—ଅବଧାନ ବାରୁ ଅବଧାନ । କୁଆଡ଼େ ଥିଲିବା ଦେଲେ ?

ନକୁଳ—ଆଜିଲ୍ ଟିକିଏ ହାଜିର ଦବାକୁ । ତା '୨ ରାଷ୍ଟ୍ ଅସି ପାଶ ହେଉଗଲାଣି । କାଳେ ସେନାପତିକର ମନେ ଥବ କି ନାହିଁ-ସେଇଥିଲାଟି ମନେ କରେଇ ଦବାକୁ ଥାଇଲି ।

ସେନା—ଆଉ ଫେର କହିବାକୁ ଅଛି ? ଆପଣଙ୍କୁ କବାକ ଦେଇ ଦେଇଛି ଯେବେବେଳେ, ଆପଣଙ୍କ ଲାଗି ଲ କହ ଆଉ ଫେର କାହା ଲାଗି କହିବା ? ଏ ବଚନ କଣ ଝୁଟା ହେଉଯିବ ?

ନକୁଳ—ହଉ ମୁଁ ଯାଉଛି । ଟିକିଏ ରେତେଇ ଦବାକୁ ଅସିଥିଲି । (ନକୁଳଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାନ)

ସେନା—(ସୁରତ) ହାମର ଗୋଟା ଅଧିକାର ଅଛି ବୋଲି ଯେବେ ମଲ ଭଲ ଲୋକମାନେ ଅସି ହାମ ଦୁଆରେ ଠିଆହେଲେ ତ କେମିତି ତାଙ୍କ ମୁକ୍ତିଜା ଭାଙ୍ଗିବା ।

ପଞ୍ଚଶେଷ ।

୩ୟ ଦୃଢ଼ି—ଚଉଧୂଶବଜ୍ଞାର ଏକ ବର୍ଣ୍ଣିଆଦୋକାନ ।

(ଦୋକାନ ଓ ଗ୍ରାହକଗଣ)

୧୯ ଗ୍ରା—ଦୋକାନଭାଇ ଦେ ପରିଘାଟାକର ଗୁଆ ମତେ ଆଗେ, ମୁଁ ଟିକିଏ ଯିବ ଜୀବୁର କାମ ଅଛି ।

ଦୋକାନୀ—ତୋର ଗୋଟା କି ଯଚୁଇ କାମ ମଁ ?

୧୯ ଗ୍ରା—ଆରେ ଭାଇ ଘୋର୍ଜିର ଡକେଇଗନ୍ତି । ଏଇ ମନସିଧାଳୀ କଥାରେ କଣ ନେଣେଇ ନାଗେଇ ନେବେ ଆଉ କଣ ? ଠିକ୍ ସଞ୍ଜବେଳେ ଯିବାକୁ କହିଥିଲେ ତେର ହୋଇଗଲାଣି ।

ଦୋକାନୀ—ତମର ସେଠି କେ କିଏ ନାଚିଗନ୍ତି କି ?

୧୯ ଗ୍ରା—ଅମେର ସେଠି ଗନ୍ଧିରବାହାରପି, ଗରବଣୀ ଆହୁର, କଣେ କିଏ ତାନା କହ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଦୋକାନୀ—ତେବେ ଘୋର୍ଜିକ ଘର କାହିଁକି ନେଣେଇ ନେବେ ?

୧୯ ଗ୍ରା—ଘୋର୍ଜି ପରା ଗନ୍ଧି ରସିହେ କହିଗନ୍ତି କି ତାଙ୍କର କଣ ଦେଇଗନ୍ତି କିଏ ଜାଣିଛି ।

୩ୟ ଗ୍ରା—ହାମର ସେଠି ଦିଜଣ ଦରଖାସ କରିଥିଲେ ଯେ କଣେ ହାମର ଉଥାଡ଼ିବାଲୁ ଆଉ କଣେ ବିଲଣା

ଉଥାଡ଼ିବାଲୁ । ହାମର ସବୁ ଚଉଧୂଶବର ମେଲରେ ଗୋଟାଏ ବଇଠକ ହେଉଥିଲା । ଜଣକେତେ ସେଇ ବିଲଣା ଉଥାଡ଼ିବାଲୁ ପାଇଁ କହୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ହାମେ ସମସ୍ତେ କହିଲୁ ହାମ ଉଥାଡ଼ିବାଲୁ ପାଇଁ ନ କହି ଦୋଷରବାଲୁ ପାଇଁ କାହିଁକି କହିବା । ସେଠା ହାମୁକୁ ଲିଦା ହବ । ସେଉଠୁ ସେଇ ହାମର ଉଥାଡ଼ିବାଲୁ ପାଇଁ କହିବାର ଠିକ ହେଲା ।

୩ୟ ଗ୍ରା—ଏ ପୁରୁଣା କମସନ୍ ଯେତେ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଲାଗି ଆଉ କେହି କହିବେ ନାହିଁ ।

୩ୟ ଗ୍ରା—ନାହିଁ ତାଙ୍କୁ କରଖାସ କରିବାକୁ ହବ । ସେମାନେ ରହିଲେ ପରା ସହରଯାକରେ ଯେତେ କୁଅଁ ଆଉ ଘୋଖଣା ଅଛି ସେ ସବୁଯାକ ପୋତେଇ ପକେଇବେ । କାଳୁକଜାର ଆଉ ଚଉଧୂଶବଜାରରେ ଗୋଟା ପାଣିକଳ ବପେଇବେ । ସେଉଠୁ ଯାଇ ସମସ୍ତେ କଳଣି କଳଣି ପାଣି ଲେଇ ଅଧିବେ ଆଉ ଜଣପିଲୁ କରି କିଷ ଲେବେ । ହାମରତ ଦିନାକି ୧୫ କଳଣି ବୋଲି ଠିକଣା ନାହିଁ କି ୫୦ କଳଣି ବୋଲି ଠିକଣା ନାହିଁ ପାଣି ଦରକାର, ହାମେ ଫେର ବାଲୁ-ବଜାର ଚଉଧୂଶବଜାରରୁ ପାଣି କଳଣି ଏ କଳଣି ଏ କଳଣି କେମିତି ଚଲାଇବା ?

ଦୋକାନୀ—ନାହିଁ ସହରଯାକ ସମସ୍ତେ ଚିତ୍ତଚନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ କେହି କହିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ରହିଲେଇ ଏଇ କୁଅଁ ଘୋଖଣା ସବୁ ପୋତେଇ ପକେଇବେ ।

୪୨ ଗ୍ରାହକ—ଗଲୁଥର ହାମ ଉଥାଡ଼ରେ ଏମିତି ଲାଗିଲୁ ଯେ, ଦୁଇଜଣ ଦରଖାସ କରିଥିଲେ । କାହା ଲାଗି କହିବା କାହାଜାନି କହିବା କିନ୍ତୁ ଠିକଣା ହେଉ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଶେଷକୁ କଣ ହେଲା ସେ ଦୁଇହେଁଯାକ ଦୁଇ ଦୁଇ ଭାଇ କର ଧୋବଲିଶୋଇ ଭୋଗ ହାମମାନଙ୍କୁ ପଠେଇଥିଲେ । କପିଲ କେହେବା ବୋଲି ଜଣେ ହାମୁ ପାଇରେ ଅଛି ସେ ସେ କହିଲା ଯାହାର ଭୋଗ ରଲ ହେଉଥିବ ତାହାରୁ ଲାଗି କହିବା । ସେଇଥିରେ ତ ସମସ୍ତେ ହୁଁ ଭୁରଗଣେଣ୍ଟି ତା ଭିତରେ କଣେ ଶୁରୁ ରଲୁ ରଲୁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା

ବନେଇ କର ବୈଜ୍ଞାନି ସେଇ ତ ବନ୍ଦଗଲୁ ତାଆର
ପ୍ଲାଟ୍ ସମସ୍ତେ କହିଲେ ।

ଦୋକାନ—ଏଥର ତ କୁଆଡ଼େ ସବୁ ପଇସାକଉଡ଼ ଖୁବ୍
ଦିଅ ଲାଗିଛି ।

*ୟ ଗ୍ରାହକ—ହଁ ହଁ ଖୁବ୍ ଖୁବ୍ । ହାମ ପାଇରେ ତ ପହଲେ
ଭୁଟ ଗୋଟାକ ୩୦ ୫ ହେଲା । ତହିଁଆରଦନ ଅଉଜଣେ
ଆଇଲା ୩୦ ୫ କର ଦେଇଗଲା, ଫେର ତହିଁ ଅର୍-
ଦନକୁ ଟଙ୍କାଏ ଟଙ୍କାଏ ହେଇଗଲା । ଫେର ତ ଅଜି
କୁଆଡ଼େ କୋଉଠି ୩ ୫ କୋଉଠି ୧୫ କୋଉଠି
୩ ୯ ଏମିତି ସବୁ ହେଇଗଲାଣି ।

ଦୋକାନ—ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକମାନେ ସବୁ ମିଶି କର ଗୁରୁନୀ-
ଚତୁକରେ ସବା କର ହୁଅଇଥିଲେ ଯେ ଯୋଡ଼ା
ଲେମ୍‌ନେଟକୁ ରହିବ ନାହିଁ । ମୋହବତକୁ ଅନେବି
ନାହିଁ । ଯେ ଯୋଧେଲୋକ ହେବ ତାଆର ଲୁଚି ସମସ୍ତେ
କହିବ ।

୪୯୪ ଗ୍ରା—ଆରେ ଗୁରୁନୀଚତୁକ କଥା ଗୁରୁନୀରେ ଆଉ
ଏଇଲୁଗୁରୁ ଏବେ ପଇସାକଉଡ଼ ଉପରେ କଥା
ରହିଲାଣି ତା କିଏ ଅଗ୍ରହୀ ।

*୫ ଗ୍ରା—ହାମ ପାଇରେତ ଆଉ ରାତ ଦିନ ନାହିଁ । ଜଣ-
କର ଟରଣୀଆକ ଷେତ୍ରେ ସକାଳେ ଆଇଲେ ତ
ଆଉ ଜଣକର ସଞ୍ଜକେଳେ ଅଧି ସେମାନେ ଯାହାକୁ
ଯାହାକୁ ଠିକଣା କର ଯାଇଥିଲୁ ତାଙ୍କୁ ସବୁ କରେଇ
ଲେଇଗଲେ । ଫେର ଆଉ ଜଣକର ଟରଣୀମାନେ
ରାତ ଲିଟା ୧୦୩ରେ ଗହିଥି ସଞ୍ଜକେଳିକାଙ୍କ ଯାହାକୁ
ଠିକଣା କରିଥିଲେ ସେତାଙ୍କୁ ଉଗୋଲିଲେଇଗଲେ ।
ଏଇ ରକମଟ ଲୁଗିଛି କଣ ହରୁତ ଦେଖ ତ ।

ଦୋକାନ—ତେବେ ସେ ଯାଣରେ ଯୋଗାଛି ଜୟରମ,
ନିରୁଳ ସାନ୍ତୁରା, ତଳିଷ ମହାପାଦେ ଆଉ ମାରନ
କର ଏମାନେ ସେମିତି ଲୁଗିଛନ୍ତି ଏ ପାଶରେ ଗଢ଼ିର
ଝାର ହିଁ, ଗରବ ହିଁ ଆଉ ଧରଧର ପାଣ୍ଟେ ଆଉ
ହିଁ ଏମାନେ କି ସେମିତି ଲୁଗିଛନ୍ତି । ଏଥରେ

କାହାର କାହାର ଦୂଇଶ ଭନିଶ କରି କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ି
ଗଲାଣି ।

*୬ ଗ୍ରା—ଉଣା ଅଧିକରେ ସମସ୍ତେ ଲୁଗିଗନ୍ତି । କିଏ ପଇସା
କଉଠରେ ହଉ କିଏ ବା ଆପଣାର ଅନ୍ଦରଥାର ମାହା-
କନ କର୍ମଦାର ହେଇକାକୁ ଲିଗେଇ ଧମ୍ବକ ଚମକ
ଦେଖେଇ ହଉ କି ବାରିରକମ୍ ଟେଲିର ଏବିମେଇ
ହଉ କେହି ବା ବନ୍ଦିର ମୁଖୀଶ ମୁଖୀ ଲୋକଙ୍କ
ପେଟରେ କିଛି କିଛି ପକେଇ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହଉ-ଯେ
ସେମିତି ପାରେ ସେମିତି ଲୁଗିଗନ୍ତି ।

*୭ ଗ୍ରା—ସେ କଥା ସତ ଭାଇ, ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲୋକ ମୁଁ
ଗରିବ ହାଁଙ୍କ ଲୁଗି କହିବି ବୋଲି କହିଥିଲ ଯେ
ସେଥିରେ ହାମ ପାଇରେ ସେ ଲିହାଲୁବାବୁ ତ ଭାବ
ଜାଲିଆ ଲୋକ—ସେ ମତେ କାଲି ଧରେଇଲେଇ
କହିଲେ ଯେ ଦେଖ କପ୍ତିଜଲ ସମସ୍ତେ ଗଢ଼ିର-
ବାହାର ଯିଂହଙ୍କ ଲୁଗି କହିବେ ଭୁ କଣ କହୁବୁ ?
ସାଇବାନୀଙ୍କ କଥରୁ ଯେବେ ବାହାର ହବୁତ ତତ୍ତ୍ଵେ
କେମିତି ଏତି ରହିବୁ ଦେଖାଯିବ । ମୁଁ ଦେଉଛୁ
କହିଲ ଯେ କପ୍ତିବାଲୀଏ ଯାହା ଲୁଗି କହିବେ ମୁଁବି
ତା ଲୁଗି କହିବ ।

*୮ ଗ୍ରା—ଆଉ ଏମାନଙ୍କର କଣ କିଛି କିଛି ଲୁର ଅଛି ?
*୯ ଗ୍ରା—ଲୁର ଥିବ, ଲୁର ନ ଥିଲେ ଏତେ ଏତେ ପଇସା
କରିବ କରନ୍ତେ କାହିଁକି ?

ଦୋକାନ—ଏ ପାଖରେତ କୋଦଣ୍ଟରଙ୍ଗ ବର୍ତ୍ତିଲବିହାର
ନରମ ହାଁଙ୍କ ଆଉ ବର୍ତ୍ତିବିହାର ଦରଖାସ ଦେଇଛନ୍ତି କଣ
ହଉଛି ଦେଖାଇ ।

ଦୋକାନ—ଗଢ଼ିରବାହାର ସିହଙ୍କର ତ କୁଆଡ଼େ ଜଣ-
କେତେ ଶ୍ଳେଷିଲ ଆଉ ଜଣକାତେ ଥମିଲା ନାଂଗିପିତରନ୍ତି ।
ଗରାକ ହାଁଙ୍କ ତରଫରେ ଗାଲି ପଠାଣ ଗୋଟିଏକେତେ
ଆଉ ତାଙ୍କର ଭାଇ ଗୋଟିଏ ବର୍ତ୍ତିକାନ୍ତରେ କରୁଗନ୍ତି
ପରା । ସେ ପାରିଲା ପରି ଲାଗୁ ନାହିଁ ।

*୧୦ ଗ୍ରା—ହାମର ସାତେ ଛନ୍ଦି ନା * ଜଣ ଦରଖାସ
କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଛନ୍ଦି ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଖାଲି

ବାକି ଥିଲେ ଜଙ୍ଗଲାହା ଦୂର ଆଉ ଚିକଣସି । କେଇ
ଦିନ ବାଦ ଫେର ଚିକଣସି ବି ଛାଡ଼ିଦେଇ ବସ୍ତିଥିଲେ ।
ପୁଣିତ କଣ ଆଜି ଶୁଣିଲି ଯେ ଏଇ ଏମାନଙ୍କ ଦିଗରୁ
କିଏ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ବାରରକମ କୁହାବୋଲା
କର କିଏ କହୁଛି ତନିଶ କି ଶୁଣିଶ ଟଙ୍କା ବି କୁଆଡ଼େ
ତାକୁ ଦେଲେ, କିଏ କହୁଛି ନା ତାଙ୍କର ତନିଶ କି
ଶୁଣିଶ କାହାକୁ ଦେଖିଥିଲା ତା ଶୁଣି କର ଦେଲେ,
ଏମିତି ଗୋଟା କଣ କର ତାଙ୍କୁ ଗାଳ ଶୁଳକ କର
ଆଇଲେ ଯେ କାହିଁକି ଶୁଣି ଦେଉରୁ ? ସେଥିରୁ
ସେ ତ ଫେର ଆଜି ଲାଗି ପଡ଼ିଗନ୍ତି ।

୪୨ୟ ଗ୍ରା—ହାମ ଏ ରମ୍ପତରା ତ ଦରଖାସ କରିଥିଲେ
ତାଙ୍କର କଣ ହେଲା କେବାଣି ।

୫୫ୟ ଗ୍ରା—ମନ୍ଦିର ଶୁଣି ନା କି ? ସେ ପରା ତାଙ୍କ ଭୁଟ୍ଟ ଯାକ
ଶୁଣିଶ ଟଙ୍କା ନା ପଶୁଶ ଟଙ୍କାକୁ ବିକି ଦେଲେ ।
ଯୋଗାଡ଼ି ଜୟବାମ ଟଙ୍କା ଦେଇ କିଣି ଲେଲେ ।

୪୬ୟ ଗ୍ରା—ସତେ ନା ?

୫୬ୟ ଗ୍ରା—ଆଉ କଣ କି ।

ଦୋକାନୀ—ଲାଗିବନ୍ତି ତ ସମ୍ପ୍ରେ କଣ ହରିତ ଦେଖାଯାଉ
(ପଠଷେପ)

୪୭ୟ ଦୃଶ୍ୟ .. ରଙ୍ଗପଥ ।

(ଜଣେ ଶୁଳ୍କ-ବାଲବ ଗାର୍ଜି ପ୍ରବେଶ)
ଗୀତ

(ମୁଢ଼) ଏ ଭଲ ଶୁକର ଶୁଣି ନାହିଁ
(ଏଥି) ହାନି ଲୁହ କିଛି ଜାଣି ନାହିଁ ।
ଘରୁ ଭାତ ଖାଇ ବେଠି ଶାର୍କି
ଥେଥିଲାନି ଏତେ ଗୋଟି ଧରିବ
(ତୁମେ) ଧାର୍ଜି ଦେଉଥିବ (ମୁଢ଼) ବଳେ ପଶୁଥିବ
(ମୋର) ମହିରୁମର୍ଯ୍ୟାଦା କିଛି ନାହିଁ ।
‘ଶୁଣ ଅପଣାର ଥିଲେ ତୋହର
ବଳେ ଗମିଦ ହେବେ ଧରିଧର
ଦରଖାତଳେ ଦାନ୍ତକୁ ନକିଟ
କାହିଁପାଇଁ ଏତେ ହିଁ ହିଁ ହିଁ ହିଁ
(ପଠଷେପ)

୨୩ ଅଙ୍କ ।

୧୫ ଦୃଶ୍ୟ—ପୋଲିଷ୍ଟେସନ ଗେଟ୍ ।

ଶାମରାତ୍ୟ, ଧରେଇପାଣ୍ୟେ, ନରସିଂହ ପ୍ରହୃତ ଧରଥର-
ପାଣ୍ୟକ୍ରମ ଟରଣୀଗଣ ଓ କିଶୋର, ମଇରୁ ଖୀ ଏବଂ
ରୂପବାନୀଙ୍କ ପ୍ରହୃତ ବୋତଳ ସିହଙ୍କର ଟରଣୀଗଣ ଦଣ୍ଡାୟ-
ମାନ । ଏକଣଣ୍ୟ ଭୋଟର ଶାତର ପ୍ରବେଶ ।

ଶାମ, ଧରେଇ ଓ ନରସିଂହ (ଏକହେ) ଆସ ଆସ ଏତ
ଅମର ଗାଡ଼ି ।

କିଶୋର—ଏତେ କହିଲାବାଲ ।

ମଇରୁ—ଏତ ହାମର ଗାଡ଼ି ହାମେ ଲିଯେ ଯାଇ କର ଏଇ
ଗାଡ଼ିବାଲକୁ ପହେଲେ ବୟାନା କର ଅସିଥିଲୁଁ ।
ପୁରୁ ସେଇ ଗାଡ଼ିବାଲକୁ ।

(୪ ଜଣ ଭୋଟରଙ୍କର ଅବତରଣ)

ଶାମ—ଛୁମ୍ମେମାନେ କାହାଲୁଗି କହିବ ?

୯୫ ମେ ଭୋଟର—ହାମେ ସବୁ ବୋତଲସିଂହଙ୍କ ଲାଗି କହିବା ।

ଧରେଇ—ଦେଖ ଦେଖ ପେମାନେ ପାଣ୍ୟକ ଲାଗିକହିବେ ।

ଶାମ ଧରେଇ ଓ ନରସିଂହ—(ଏକହେ) ଆସ ଆସ ଆସ
ପାଣ୍ୟକି, ପାଣ୍ୟକି, ପାଣ୍ୟକି ।

କିଶୋର—ହଁ ? ପାଣ୍ୟକ ଲାଗି କହିବେ ? ମିଛେରେ
ଗୋଲମାଳ କରୁବ ? (ଭୋଟରଙ୍କ ପ୍ରତି) କାହା ଲାଗି
କହିବ ହେ ? କାହା ଗାଡ଼ିରେ ଅସିବ ?

ଭୋଟରଙ୍ଗ—ବୋତଲସିଂହଙ୍କ ଲାଗି, ବୋତଲସିଂହଙ୍କ
ଲାଗି ।

ରଙ୍ଗବ—ଦେଖ, ଏତେ ପାଞ୍ଜିଗୁଡ଼ାକ । ଖାଲ ତକରର
କରିବାକୁ ବସିବନ୍ତି ।

ମଇରୁ—ଆରେ ହାମ ପାଖରେ ସେ ବାଲଙ୍କି ଚଳିବ ନାହିଁ ।
ଗୋଟି ଗୋଟି ଲାଗିର ପାଟାଇ ଦେବା । (ଭୋଟର-
ମନଙ୍କପ୍ରତି) ଅହିବନ ଆସ ।

ଶାମ—ହଉ ହଉ ଯାଉଛୁ କହିବେ । ଥାକାରଣ ଭୋଟ
ଶୁଳକ ପାରେଇ ଦେବେ । ପାଣ୍ୟକିଙ୍କର ତ, ଭୋଟ
ଭୋଟ ଦେଇ ଗଲାଗି ବୋତଳ ସିହଙ୍କର ତ ଏ
ଦେଇନାହିଁ ।

କିଶୋର—ଖରତ୍ କୋଉଠିକାର ବୋତଳ ସିହି-
ନୀର ଦେଢ଼ଣ ହେଲଣି ପାଣ୍ଡେକର ପଶୁଶଟା ।
ଶାମ, ଧରେଇ, ନରହି- (ଏକବେ) ପାଣ୍ଡେଜି, ପାଣ୍ଡେଜି,
ପାଣ୍ଡେଜି ।

ମଇରୁ, କିଶୋର, ରାଘବ- (ଏକବେ) ବୋତଳଷ୍ଟି, ବୋତଳଷ୍ଟି,
ବୋତଳଷ୍ଟି ।

(କିଶୋରୀ ଓ ଭୋଟରଗଣଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାନ)

ରାଘବ—ତାଙ୍କୁତ କେହି ଗୋଟିଏ ରାଜି ନାହାନ୍ତି । ଖାଲି
ଗୋଲମାଳ କର ଧରି ବାବକିର କେଇଟାଙ୍କୁ ନବିନିନା ।
ମଇରୁ—ହାମର ବାକି ଜୁଲ୍ମ୍ ଜୁଲ୍ମ୍ ନାହିଁ । ଆପନା
ଶୁସ୍ତିଷେ ଯୋ କହେ ଗୋଇ ଆଗ୍ରା । ଜୁଲ୍ମ୍ କରିଥିଲେ
ଦାମ ପାଖରେ ଫେର ଏ ପଶନ୍ତେ । * * * ମାର
ମାରକେ ହତି ତୋଡ଼ ଦେଇଥାନ୍ତେ ।

ଶାମ—ନାଇ ରାତିଅଧେରେ ଯାଇ ନମ୍ବ ନମ୍ବ ହେଇ ଗୋଡ଼-
ତଳେ ପଡ଼ିବ । ମହିଁ ହଲେଇ କଥା କହୁବ ଆଉର
ନାଜୁ-ମାନ୍ତ୍ର ନାହିଁ ।

(ପଦ୍ମବୀ ଗୋକୁଳବାବୁ ଓ ରଘୁପାତ୍ରର ପ୍ରବେଶ)

ନରହିତ—କି ଗୋକୁଳବାବୁ ଅସିବାହନ୍ତରୁ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ
ଘୁରୁପାଇ ଗୋଜି ଆଚାରିଣି । ଗାଡ଼ି ନେଇ ଯାଇଥିଲ
ଗାଡ଼ି ଫେରେଇ ଆଶିନ । ପାଣ୍ଡେଜି କାଲି ରାତରେ
ନିଜେ ଯାଇଥିଲେ ଆପଣ ନ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏଠି
ଆପଣଙ୍କ ଅନେଇ ଠିଆ ହେଇବ ।

ରାଘବ—ବାବୁ ବୋତଳ ସିହିକର ପିଲ୍ଲ ଦିନର ସାଙ୍ଗ ।
ବାବୁ ଦିଜେ ସିହିକୁ ଯବାର ଦେଇଗନ୍ତି । ତୁମେ
ଗୋଟା କୋଉଠି ଗାଡ଼ି ନେଇଥିଲ, ଫେରେଇ
ଆଇଲ, ବାଲିଜି ବାହାର କରୁଛି ।

ଗୋକୁଳ—ହତ ହିନ୍ତ ତମୁକୁ କାହାରିକୁ କହିବାକୁ ହବ
ନାହିଁ ମେ କଥା ଅମେ ଜାଣୁ ଅମେ ଯାଉରୁ ।

(ଗୋକୁଳଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାନ)

ନରହିତ—ପାଣ୍ଡେଜିଙ୍କ ନାଚି କହିବେ । ପାଣ୍ଡେଜି ଅଗେ ଆପ-
ଣଙ୍କ କହିଥିଲେ ।

୧—ସିଦ୍ଧ ନାଚି ନ କହିଲେ ମିନେ ଭର ଦୁଃଖିତ
ହିବେ

କିଶୋରାଜ ହୁଣ । ପାଣ୍ଡେଜି ନାଚି କହିବ ।

ରାଘବ—ତାଙ୍କୁତ ଆମ କିଶୋର ତାକି ଅସିଥିଲା । କିଶୋରକି
ତାକେଁ । (ରାଘବର ପ୍ରସ୍ତାନ)

ନରହିତ—ରଘୁପାତ୍ର ଦେଇ ପାଣ୍ଡେଜିଙ୍କ କହିବାକୁ ହବ ।
ସବାବଦିଥ ଜେଇ କର ନା ।

ରଘୁ—ମୋର ଭୋଟ ନାହିଁ ମଁ ।

ନରହିତ—ତମର ନାହିଁ ଏ କି ରକମ କଥା ! ତମର ଟିକମ
ତେବେ କାହା ନାରେ ଦିଅ ?

ରଘୁ—ଆମର ବାବାତ ଦିମାପ ହେଲା ମଲେ । ଆମର
ଟିକମ ଥିଲ ବାବା ସଦେଇଥାହୁ ନାରେ ଥିଲି ।

ନରହିତ—ଅରେ ହିଁ ସଦେଇ ସାହୁ ହେଲା ତ କଣ ହେଲା
ତମର ନା ସଦେଇ ସାହୁ ।

ରଘୁ—ହାତ୍ ଆମ ବାବା କଣ ଥିମେ !

ନରହିତ—ତୁମେ ବୁଝି ପରନା ଆସ ଆସ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଆସ
ମଁ ବୁଝେଇ ଦିଇବି । (ଭର୍ଯ୍ୟକର ପ୍ରସ୍ତାନ)

(ଏକଅତେ କିଶୋର ଓ ରାଘବାନନ୍ଦ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅତେ
ମକୁନ ପଣ୍ଡୁର ପ୍ରବେଶ)

ମଇରୁ—ମାକୁନ ପଣ୍ଡୁ ଅସିର ଆସ ଆସ ହାମେ ତହୁର
ଦରଜାରୁ ଶଦପା ଲେଉଛି ଆଇଛୁ ।

ମକୁନ—ମୁଁ ଲଥିଲ ପଟିଆ ଯାଇଥିଲ ପରା ଥିଲ
ଅସି ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଶାମ—(ହଠାତ୍ ମକୁନକୁ ଦୁଇବିଧା ଲଗାଇ) ବଦଳାତ୍
ବାହୁଣ । ହୁ କିର ପଠାଣବୋପା ପାଖକୁ ଦତ୍ତି
ଯାଉଛି ।

ମକୁନ—ଇଏ କଣ ଇଏ କଣ ତୁମେ ମତେ ମାତୁକ କାହିଁକି ?

ମଇରୁ—(ଶାମ ପ୍ରତି) କେଉଁରେ ବଦମାୟ । ତୁମାରା ଏହା
ଦିମାକ୍ ? ତୁମ୍ ଉପକୁ ମାରୋଗେ ? ମାରଇ ଦେବେଇ
ଅବି ହମ୍ ହନ୍ତି ତୋଡ଼ ଦେବେଇ ।

ଶାମ—(ମଇରୁକୁ ଏକ ଚପଢ଼ ଦେଇ) ମୁଁ ସମାଳ କଥା-
କହ ।

ମଇରୁ—କିଏ ତୁମ୍ ହାମକୁ ମାରୋଗେ ? ଦେଖୋଗେ ଅଭି
ମାରୋତ ଦେବେଇ (ଶାମର ପୁନଃ ଏକଚପେଟାଦାତ)

(ପଟକ୍ଷେପ ।)

୨ୟ ଦୃଶ୍ୟ—ପୋଲିଙ୍ଗେଣି

(ଯେପିକେନ୍ତ ଓ ମେସରଗଣ ଉପରିଷିଳ ଉଦ୍‌ବିରକାରମାନେ ଏବଂ କେଣ୍ଟିକେ
ମାନେ ଓ ସରକାର ଦୟାସମାଜ ଓ ଏକଳଣ ଭୋଟରର ପବେଶ)

୧ମ ତତ୍ତ୍ଵ—କାହାଲାଗି କହିବୁ ? ଦେଖୁ ଆଇବୁ ନକୁଳ
ସାନ୍ତ୍ରିଶରକର ।

୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ଦେଖୁ ତଳିଛୁ ମାହାପାଦଙ୍କ ଗାନ୍ଧିରେ ଆଇବୁ ।

୩ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ଦେଖୁ ଯୋଗାଡ଼ ଜୟବ୍ରାମକର ବି ଟଙ୍କା ନେଇ
କାଗଜରେ ନା ନେଣି ଦେଇବୁ । ମନେକର ସାବଧାନ ।

୪୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ମନେକର କୋଉଦିନୁ ମରିକର ମାଟି ହେଇ
ସାର ଥାଏଁ । ମାଖନଳ୍ଲାଲ ତତ୍ତ୍ଵ ବର୍ଷତ୍ତର ଥିଲେ ।
ଦୁଇଘୁରୁ କହିବୁ । ଶୁଭପାଠି ଯିବାଟି । ପ୍ରେସ୍ ହଇଲା
ଧରିବ ।

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସ—ଭୁମେ କାହାଲାଗି ଭୋଟ ଦେବ ?

(୧ମ ୨ୟ ଓ ୪୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ ଉଦ୍‌ବିରକାରମାନେ ଭୋଟରର କାନ
ପାଖରେ ଏକଦେ)

୧ମ ତତ୍ତ୍ଵ—ନକୁଳ ସାନ୍ତ୍ରି ନକୁଳ ସାନ୍ତ୍ରି ନକୁଳ ସାନ୍ତ୍ରି !

୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ତଳିଛୁ ମହାପାଦେ ତଳିଛୁ ମହାପାଦେ ତଳିଛୁ
ମହାପାଦେ !

୩ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ଯୋଗାଡ଼ ଜୟବ୍ରାମ ଯୋଗାଡ଼ ଜୟବ୍ରାମ ଯୋଗାଡ଼
ଜୟବ୍ରାମ !

୪୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ମାଖନଳ୍ଲାଲ ମାଖନଳ୍ଲାଲ ମାଖନଳ୍ଲାଲ !

ଭୋଟର—ନକୁଳ ସାନ୍ତ୍ରି ।

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସ— ଯୋଗାଡ଼ ଜୟବ୍ରାମ !

ଭୋଟର—ନାହିଁ ନକୁଳ ସାନ୍ତ୍ରି ।

ପ୍ରେସିଡେନ୍ସ—ନକୁଳ ସାମନ୍ତ୍ରିରାସଙ୍କର କଣ ଦୁଇଠା ନା ?

ନା ନକୁଳସାନ୍ତ୍ରି ଗୋଟାଏ ଯୋଗାଡ଼ ଜୟବ୍ରାମ ଗୋଟାଏ !

ଭୋଟର—ହଉ ତେବେ ନକୁଳ ସାନ୍ତ୍ରି ଗୋଟାଏ ଯୋଗାଡ଼
ଜୟବ୍ରାମ ଗୋଟାଏ ।

(ପ୍ରେସିଡେନ୍ସଙ୍କର ଲିଖନ)

୨ୟ ଓ ୪୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ—ରହ ପାଜି ଆ ରୁ ଏ ବାଟେ ।

(ଭୋଟରର ପ୍ରତିଗମନ ଓ ୨ୟ ଏବଂ ୪୨ୟ ତତ୍ତ୍ଵ
ଉଦ୍‌ବିରକାରମାନେ ତାକୁ ଧର ବିଧା ଓ ଚପେଟାଦାତ)

ଭୋଟର—(ଚାଲୁର କର) ଦ୍ୱାର ଫୁରୁସିଦନ୍ତ ବାବୁ ! ଦ୍ୱାର
ଫୁରୁସିଦନ୍ତ ବାବୁ ! ଦ୍ୱାର ଫୁରୁସିଦନ୍ତ ବାବୁ !

(୨ୟ ଉଦ୍‌ବିରକାର ଭୋଟରଙ୍କର ଗଲଦିଶେ
ହସ୍ତପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ବହମ୍ବରଣ)

(ଅନ୍ୟ ଏକଜଣ ଭୋଟରର ପ୍ରବେଶ ।)

ପ୍ରେସି—କାହାଲାଗି କହିବୁ ?

(ଉଦ୍‌ବିରକାରମାନଙ୍କର ପୂର୍ବବ୍ରତ ଭୋଟରର ପୁଷ୍ଟି-
ବେଶେ ମୁଖନିବେଶପୂର୍ବକ ପୁନଃପୁନଃ ଅପଣା ଆପଣା ମାଲିକ-
ମାନଙ୍କର ନାମ ଉଚାରଣ ।)

ଜଣେ ମେନ୍ଦର—(ସରତ) ଏତେ କର ବୁଝେଇ ଅସିଥିଲ
କଣ ନାଁ ଠା ପାଶୁର ପକେଇଲା କି ? (ପ୍ରକାଶେ)

ତଳିଛୁ ମହାପାଦଙ୍କ ନାଗି କହିବ କି—

ଭୋଟର—ଆଜ୍ଞା ହଁ ମୁଁ ତଳିଛୁ ମହାପାଦଙ୍କ ଲାଗି କହିବ ।

ନକୁଳ—I object to this ଏହାଙ୍କର ନାମ ଅସଲ
ଲିଙ୍ଗରେ ନ ଥିଲା ଏଠାରେ ଆମ୍ର ଅପତ୍ର ଲେଖା
ଯାଉ ।

ପ୍ରେସି—ହଉ ଅପଣଙ୍କର ଆପତ୍ର ଲେଖୁ ଥିବୁଁ ।

(ଗାତାରେ ଲିଖନ)

(ସରକାର ପ୍ରତି) ସରକାର ମହାଶୟ ! ଏ ଟାଳା କେତେ
ଜଣଙ୍କର ସବୁ ନିମ୍ନ କଷ୍ଟଗୁଡ଼ ତ ଲୈଜି ଦେବା ।

ସରକାର—ଅର୍କୁଣ୍ଡିଂ ୨୯

ପ୍ରେସି—ହଁ (ଲିଖନ)

ସର—ଗୋପାଳ ନାୟକ ୧୭

ପ୍ରେସି—ହଁ (ଲିଖନ)

ସର—ମଧୁ କେନା ୧୩

ପ୍ରେସି—ହଁ (ଲିଖନ)

(ଅନ୍ୟ କେତେକଜଣ ଭୋଟରଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ଓ ଉଦ୍‌ବିର-
କାରମାନଙ୍କର ପେମାନଙ୍କୁ ଟଣା ଓଟରା ଓ ବିଷମ ଗୋଳମାଳ)

ପ୍ରେସି—ଦେଖ ଏପର ଗୋଳମାଳ କରିବ ତ ଆମେ ଆଉ
କାହାର ଭୋଟ ନେବା ନାହିଁ । ଭୋଟ ବାବ କର ।

(ପଟ୍ଟମେଲାପ ।)

୨ୟ ଦୃଶ୍ୟ—ଗୋପାଳାଥଙ୍କ ଉଦ୍‌ବ୍ୟାନ ।

(ଗୋପାଳାଥଙ୍କ, ମହେନ୍ଦ୍ର, ଶ୍ରାଧର ଓ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୱେଷ

ଗୋପି—ଶ୍ରାଧର ଆମେତ ଏ ଖରରେ ଆଉ ତୁ
ପାରିଲୁଁ ନାହିଁ ତୁମେ ସବୁ କରିବେଲୁସାର୍କ

କିଏ କଣ ଦେଖିଲ କହିଲ ଶୁଣାୟାଉ । ଦେଖି ତ
ପାରିଲୁଁ ନାହିଁ କିଏ ଶୁଣିଆରୁଁ ହେଲେ ।

ଶ୍ରୀଧର—ମୁଁ ପେଇ ମିଛନ୍ଦିଯିପାଲ ତାକୁର ଖାନାରେ ଦେଖି
ବିନୋଦ ନିହାର ବିଟେ ସରକୁ ଗୁଳ ଅସିଲି ।

ଗୋପୀ—ମହେନ୍ଦ୍ର ତୁମେ କୋଉଠିକ ଯାଇଥିଲୁଁ
ମହେନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ଏକାଡ଼େମିସ୍କୁଲ ମିଛନ୍ଦିଯିପାଲ ତାକୁରଖାନା,
ମିଛନ୍ଦିଯିପାଲ ଅଧିଷ୍ଠିତ, ଟାନ୍‌ଡିଲରବେଶ ଆଉ କର-
ମାଲସ୍କୁଲ ଏହି ପାଞ୍ଚମାଶାବ୍ଦୀ ଯାଇଛି ।

ଗୋପୀ—ରାଧାଶାମ ତୁମେ ?

ରାଧା—ମୁଁ ସବୁ ଯାଗାରୁ ଯାଇଛି କେବଳ ମଙ୍ଗଳାବା-
ଗରେ କୋଉଠି ହରଥିଲୁ ସେଇଠିକ ଯାଇ ନାହିଁ ।

ଗୋପୀ—ଆଜି ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଶୁଣିବା । ଶ୍ରୀଧର
ତୁମେ ମିଛନ୍ଦିଯିପାଲଟି ତାକୁରଖାନାରେ କଣ ଦେଖିଲ
ଆଗେ କୁହି ।

ଶ୍ରୀଧର—ସେଠି ଗେଟ ଭିତରେ ଗୋଟାଏଥର ଗେଟ୍ ବାହା-
ରେ ଗୋଟାଏ ଏପରି ବୁଲଟା ପାନ ଆଉ ଘୋଡ଼ା
ଲେମନେଟ ଦୋକାନ ବସିଥିଲା । ଲୋକ ସବୁ ଗାନ୍ଧି
ଗାଡ଼ି କର ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଅସୁଥାନ୍ତି । ତଦ୍ବିରକାର-
ମାନେ ଦବ୍ବ ଜଣି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଗାନ୍ଧି
ଗୋଟାଏ କି ଖାଲ ମଣିଷ କଣେ ଯେବେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ତ
ମମସ୍ତେ ମତ୍ତଜିପରେ ସାଗୁଣ୍ୟ ପରି ଜମା ହୋଇପଢନ୍ତି ।
ତାହା କୁହେ ଉଥା ଲୁଣ କୁହ ସେ କୁହେ ତା ଲୁଣ
କୁହ । ଏହିପରି ମହା ଗୋକୁଳ — ଆପଣା ଭିତରେ
କିନ୍ତୁ ତକରାର ଗାଲିଦିଆଦେଇ ବି ହରିଥାନ୍ତି ।

ଶୋଣୀ—ମାଡ଼ ମରମଣ ହାତ ନ ଥାନ୍ତି ?

ଶ୍ରୀଧର—ସେଠି ଆଉ ତେତେହୁର ଯାଇ ନାହିଁ ।

ଗୋପୀ—ତଦ୍ବିରକାର ମୁଁ କେ କିଏ ଥିଲେ ?

ଶ୍ରୀଧର—ନାଁ କାହାର କହିପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ଜଣ-
କେତେ ଓକିଲ ଟି ଥିଲେ । ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଅମଲୁ ଜଣ-
କେତେ ଅନେକ ଦେଳ-ପ୍ରାୟ ବରଗର ବସିଥିଲେ ।
ଏ ମାତ୍ରାଟି ଟାକା କିଏ ॥ । ୧୫ ବର୍ଷ ହେବ ।
କାନିଜ ପକଟି ଆଉ ଏକ ହେଟ୍ ଦେଇ ଭାବ
ଦେଇବି କହୁଥିଲା ।

ମହେନ୍ଦ୍ର—ସେତ ଏ କାଜିବକାରର ଗୋଟିଏ କିଏ । କାଜି-
ବଜାରର ଆହୁର ବି ଗୋଟିଏ ଦୋଟି କିଏ ଭାବ
ତଦ୍ବିର କରୁଥିଲେ । କାଳିଆ ହୋଇ ଗୋଟିଏ କିଏ
ଥିଲା ମହିନ୍ଦ୍ରାଜ ବରୁପୁଣି । ମଣ୍ଡର ସୂନ୍ଦର ଶୋଯାଏ
ମାରିଦେଇଛି । ତାର ଭାବ ମୁଁ ।

ଶ୍ରୀଧର—ମଣିରେ । ସବୁ-ଓକିଲ ମୁକ୍ତାରମାନେ ମିଳିଲରେ
ଯେପରି ଯବାନବନକ ଦିଲିଲ ଦାଖଳବେଳେ କହନ୍ତି
ନାହିଁ ଯେ ଅମ୍ବର ଏଠାରେ ଅପତ୍ରି ଅଛି । (Object
to this) ସେହିପରି କେହି କେହି ଭୋଇ ଭୋଇ
ଦେଲାବେଳେ କଣେ । କହୁଥାନ୍ତି ଯେ (Object to
this) ଅମ୍ବର ଏଠାରେ ଅପତ୍ରି ଅଛି ।

ଗୋପୀ—ତା ଅର୍ଥ କଣ ? କାହିଁକି ଅପତ୍ରି କରୁଥାନ୍ତି ?

ମହେନ୍ଦ୍ର—ସେ କୁଆଡ଼େ କେତେ ଲୋକଙ୍କ ନା କହିଲେ
ଭୋଇର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ନ ଥିଲା, ପରେ ବସେଇ ଦିଆ
ହୋଇଛି । ପୁଣି କେହି । କିମ୍ବା ବି ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ
କି ଦରଖାସ୍ତ ବି କରିନାହାନ୍ତି ଅଥବା ଭୋଇର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ
ନା ବସେଇ ଦିଆ ହୋଇଛି । ଏହିପରି ସବୁ କଣ
ଶୁଣିଲି ।

ରାଧା—ଆହୁର ମଧ୍ୟ କେତେ ଲୋକ କୁଆଡ଼େ ଅପତ୍ରି କରି-
ଛନ୍ତି ଯେ ଆଇନରେ କୁଆଡ଼େ ଅଛି ଯେ ପୋଲିଁ
ସ୍କେଣନ ସବୁ ଯୋଉଠି । ହବ ତା ୧୫ ଦିନ ଆଗୁରୁ
ଧେଣ୍ୟର ଦିଆ ଯିବ । ତା କୁଆଡ଼େନ କର ଜମା କାଳ
ସକାଳେ ଧେଣ୍ୟ ବେଇଛନ୍ତି ।

ଗୋପୀ—ଓ ହୋ ତା ହେଲେ ତ ଗୋଟାଏ ଲିଗେଲ
ଅପତ୍ରି ହବାର କଥା । ନରମାଳସ୍କୁଲରେ କୁଆଡ଼େ
ଶୁଣିଲ ଭାବ ଧୂମ୍-ଧାମ ହୋଇବି ପେଟିକା ଶବର କଣ୍ଠୀ

ରାଧା—ସେଠାରେ ମୁଁ ଅନେକ ବେଳପାଇଁ ଥିଲା । ସେଠି
ଜଣକର ଗୋଟାଏ ତମ୍ଭ ପଡ଼ିଥିଲା । ଥାର ଗାନ୍ଧି ଦିଲା
କୋଠା ନେଇଥିଲେ । ସେଠି ସବୁ ଆପଣା ର ଷ୍ଟେଶନ
କରିଥିଲେ ଭୋଇରଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲେ ଆଗେ ଲୋକ-
ମାନଙ୍କ ସବୁ ସେଇ ଯାଗାରୁ କେଉସାନ୍ତ୍ୟ ଦେଇ
ଯୋଡ଼ା ଲେମନେଟ ବରପ ଆହୁର ଜଣକର ମିଠେଇ
ସନ୍ଦେହ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ପର ।

ମହେନ୍ଦ୍ର—ହଁ ସେହି ମରିକୋଠିରରେ ।

ବିଧା—ଆଗେ ସେଠି ଶିଥିଅଟିଆ କରେଇ ତା ବାହୁ ଭୋଟ
ଦବାକୁ ତଦ୍ବିରକାରମାନେ ନେଇଯାଏ ।

ମହେ—ଓହୋ ! ସେ ବାରଣ୍ୟାରେତ ଫେର ଯୋଉ
ଧକ୍ଷମଧକା ।

ବିଧା—ହଁ ସେଠି ଭାବ ମାଡ଼ଗୋଲ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଜଣକର
ତଦ୍ବିରକାର ଭୋଟରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଉଛି । ଆଉ
ଜଣକର ତଦ୍ବିରକାର ଅସି କହିଲୁ ତୁ ତା ଲାଗି
କହିବୁ ନାହିଁ ଇଥ ଲାଗି କହ— ମେତ ମନା କରେ ।

ଗୋପୀ—ହଁ ଜଣକର ଖାଇ ପିଇ ସାଇଲ୍‌ଟି ଯେତେବେଳେ ।
ବିଧା—ହଁ—ମେତଠୁସେ ତାକୁ ଲଗେଇ ଦିଏ ଦିଶା ଗୋଟାଏ
ବିଧା ଚାପୁଡ଼ା ।

ମହେ—ଜଣେ କିଏ କାଳିଆ ହୋଇ ଶୁଣୁ ଶଣ୍ଟାଟୋକା
ସେତ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସବୁ କଷି ଦେଇଗଲୁ ।

ଗୋପୀ—ସେମାନେ ମାଡ଼ ଖାଇ କିଛି କହୁ ନ ଥାନ୍ତି ।

ମହେ—ସେ ବିଶୁ ନିହାଇ ନିଶ୍ଚାହ କି ଦୁଃଖଲ ଯେ ସେମିତି
ରହୁଥାଏ । ନ ହେଲେ ଭାର ଧୂମଧାମ ଲାଗି ଯାଇଛି ।
ଜଣେ ଦିଜଣ ଓକିଲ କିଏ ଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ତମ
ମଧ୍ୟମରେ ଗୋଟାକେତେ ବେଶ୍ ଦ୍ଵାରାଯାଇଛି ।
ତୟମା ସବୁ ଲଗେଇ ଯାଇଥିଲେ ତୟମା ଖାଇବା
ଦେଲେ ।

ଗୋପୀ—ଆରେ ଛୁଟ ଲେଖାପଡ଼ା ଶିଖି ସବୁ ଏହିପର
ହୋଟଲେକି କାମ । ନିହାତ ଲାହୁର କଥା ଅମୁକୁତ
ଶୁଣି ଆଗେ ଲାଜାବୋଧ ହେଉଛି । ମିହନ ମିଧାଳ କରି-
ମନର ହେଲେ କି ବଜାହାତ ବା ମିଳିବ । ଏଥିଲାଗି
ଏ ଦୁର୍ନାମ ।

ମହେ—ଟାଉନ୍ ଲୋକବ୍ରେରେ ବି ସେହିପର, ତେବେ ଏତେ
ନୁହେଁ, ସେଠି ହୋଇ ଆସୁଥିଲଁ ଫେର ଟକିଏ କମ୍
ଗଲେ । ସେଠିଅର ଏତେ ଶର୍ଷିତ ଏମ୍-ଏ, ବି-ଏ, ତଦ୍-
ବିରକାର କୋଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ ।

ଗୋପୀ—ସେଇଯୋଗୁଁ ସେଠି କମ ।

ବିଧା—ସେଠି ଖାଲ ଚାପୁଡ଼ା ଅଦାଲତେ ପିଆଦା ଆଉ
ଶୁଣାଏ ଓକିଲ ମୋହାରର ଏଇମାନଙ୍କ ଧାଖ୍ୟା ବେଶି
ଥିଲୁ । ତେବେତ ଦୁଇଜଣ କେଣ୍ଟିତେଟ ଲାଗି ଚାଲେ

ସେ ମାଡ଼ମରମର ହେଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ । ଅଉ ଲୋକଙ୍କ
ଭିତରେ ତ ଲାଗିଲା ସେ ବେଥେରମେନ ଅସି ପୁଲିସ୍
ପରିଶ ରଖେଇ ଦେଇ ଗଲେ ନ ହେଲେ କେ ଜ୍ଞାନ
କଣ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ମହେ—ଏକାତେମି ସ୍ଥଳରେ କମ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେଠିବି
ପାଠକ ପାଖରେ ଶୁଣୁ ଲାଗିଯାଇଛି । ବିନୋଦବିହାରେ
ଦେଇ ତେବେ ହୋଇ ନାହିଁ, ସେଠି ସେତେ ସିଦ୍ଧାଂତିଦି
ଦେଖିଲି ନାହିଁ ।

ଗୋପୀ—ଆଉ ଚାପୁଡ଼ାତଥିକ, ହାଜିକୋଠା ।

ବିଧା—ସେଠି ସବୁ ସେତେ ଗୋଲମାଳ ହୋଇ ନାହିଁ ।
ଆଉ ମଙ୍ଗଳାବାଗରେ ବି ତ ଜମା ଜଣେ କେଣ୍ଟିତେଟ ।

ଗୋପୀ—ଛି ଛି ଛି । ଏମାନେ ସବୁ ଲେଖାପଡ଼ା ଶିଖି ଏମ୍-ଏ,
ବି-ଏ, ପାପ କର ଅଦରସ୍ତାମୟ ହୋଇ ଲୋକଙ୍କୁ
ଏଇ ଅଦର୍ଶ ଶିଖା ଦେଉଛନ୍ତି । ଅଣିଷିତ ଲୋକେ
ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଣ ଶିଖ କଲେ ? ଏ ଗୋଟାଏ ନୃତ୍ୟନ
ରକମର mischievous ଶିଖ ଦେଲେ । ପୂର୍ବେ ଏପରି
କେବେ ଶୁଣା ନ ଥିଲୁ । ବିଲାତ, ଯାଧାନ, ଏମେରିକା
ପ୍ରତିଭାବରେ ନାନାପ୍ରକାର Scientific discovery
ଲାଗିଛି । ଏଠି ଏମାନେ ଶିଖିତ ହୋଇ ନୃତ୍ୟନ
mischief ପରୁ invent କରୁଛନ୍ତି । ସାଧାରଣଙ୍କର
କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଉପ-
ପ୍ରକ୍ରିୟା ଯାହାଙ୍କୁ ଲୋକେ ଉପ୍ରେକ୍ଷନ ମନେ କରିବେ
ଯାହାଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଶଳ୍କିଅଷ୍ଟ୍ର, ମେନ୍‌ଯୁ ଅଛି ଓ
ରଜ୍ଜା ଅଛି ଏବଂ ଲୋକେ ଯାହାଙ୍କୁ ଚାହାନ୍ତି ତାଙ୍କର
ଏଥରେ ହସ୍ତମେଷଣକରିବା ଉଚିତ । ତେବେ ଏଥରେ
ଜାତୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅଛି, ବଜାଦେଶରେ
କେତେ ଜଣ ଏହିଥ କମିଶନର ଅଛନ୍ତି ? ଉପ୍ରେକ୍ଷନ
ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ ମିଳିଲେ ଧୂରଲୋକଙ୍କୁ କାହିଁକି ଦେବୁଁ ।
(ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିରେ ଏହିତ୍ତିଥିବା ବା ବାଟାଳୀ ଏହିତ୍ତିଥିବା କାଯାଏଇ
କଥା, କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ହେଲା, ଏଥରେ ଓଡ଼ିଆ
ବାଟାଳୀ କି ଜ୍ଞାନ ଏକାନ୍ତର କଥା ଅଛି ।)
କାରଣ ଏ ଦେଶର ଧୂରଲୋକ ପରି Perman-
interest ନାହିଁ । ତେବେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ
ଯୋଗ୍ୟାଯୋଗ୍ୟ ବାଗ୍ରମ କରିବା ଉଚିତ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟପ୍ରରୂପଣ ବିଜ୍ଞାଳିଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ବାହୁବା ଅନ୍ୟାୟ
ନୁହେ ।

ଗର୍ଭମେଘ ବାହାଦୁର ଆୟୁଷାସନ ମନ୍ତ୍ରରେ
ଆୟୁମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ରୁହାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆୟୁ ଦେଶର
ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ସଦ ଏହିପରି ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ଆଦର୍ଶ ମନ୍ତ୍ର-
ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ମାନରେ ଉପସ୍ଥିତ କରନ୍ତି ।
ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି
କିପରି ଘେହ ଓ ଚକ୍ର ରହିବ ତାହା ତିନ୍ତାର ବିଷୟ ।
ଏହି ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ଆଦର୍ଶରେ ଆୟୁମାନଙ୍କର ଦେଶର
ଉଦ୍ଦତ୍ତ ହେବ ? ଧନ୍ୟ ଦେଶ ! ଧନ୍ୟ ଶିକ୍ଷା !! ଧନ୍ୟ
ଆଦର୍ଶ !!! ପ୍ରଭୁ ମନ୍ତ୍ରମୟ କଣ ଏ ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ
ଲୋକମାନଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରଗତ ଫେରଇବେ ନାହିଁ ?
ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଆୟୁମାନ କଣ ଅତିଳଜ୍ଜଳରେ ଉତ୍ସମିତି ?
ପ୍ରଭୁ ମନ୍ତ୍ରମୟଙ୍କର ଉତ୍ସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ । ଶିର୍ଷ ଏହି
ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ-ଆଦର୍ଶର ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁ । ଦେଶଟା
ରେ ଜୀବନ ପରି ।

(ପଠନେପ)

ସମ୍ମାନ ।

ଶ୍ରୀ ଭିକାରିଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।

ହିନ୍ଦୁଧୀର୍ଣ୍ଣର ହିନ୍ଦୁଧର୍ମନଷ୍ଠା କାହିଁ ଶିଖିଲୁ ରେ ଧନ ! ;
ବ୍ରାହ୍ମମହାତ୍ମାରେ ବୁଅରମୁହଁରେ ନିତ୍ୟ ଗୋମୟ ଲେବନ ।
କର୍ତ୍ତବ୍ୟପ୍ରାଧନେ ଖାଦ୍ୟ ଆୟୋଜନେ ଧବନ ଦ୍ୱାରା ଯାପିଛି ;
ପନ୍ଥୀ ଅଗମନ ଦେଖି ବାଇଧନ ତରୁତୁବେ ଗାଏଗୀବ ।
ଦବସର ଅଷ୍ଟ-ୟାମ ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟ-ସାଧନା ନ କର ତୁମ୍ହି ;
କେବେଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବସି ନିଷ୍ଠିତୁରେ ହଷ୍ଟ ଦେଖି ନାହିଁ ମୁହୁଁ ॥
ଅସ୍ମାତଳ ପୀମା ପରଶୁ ଅସ୍ମାମା ବଡ଼ାଉ ସବୁ ଆନ୍ତି ;
ଗୋମୟ କଣିକା ରୈଷଙ୍କ ବିକିକା ପରମ୍ୟ ରଙ୍ଗ ସାକଣି ୧୦
ଏମନ୍ତ ଆଶ୍ରର ରଖି କପ୍ରକାର ସୁଖ ତାହା ତୋତେ ଜଣା ।
ଆୟୁ ଶିକ୍ଷାପଳ ପେଣ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରଜଳ, ଲେହ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଗାବହଣା ॥
ଆହୁର କଥାଏ ମନେ ପଢିଯାଏ ଶୁଣିଥିଲି ପରା କେବେ ;
'ପରାଧୀନତା'ଟି ସୁର ହୃଦ ପାଠ ଯାଏ କହେ କେହି ଯେବେ ॥
'ରାଜାର ପରଜା ପଣ ସାହିକାର ନ କହିବା' କେବେ' ଭାବ ;
ସୁନିଆଁ ସରକା ହେଠ, ବସା କର କାଳେ କରିଯାବେ ଦାବା ।
ସୁନିଆଁ ପୂରୁଷ ଗୁରୁଦିନ ଥାଉଁ ବସା ଶାଢ଼ି ଯାଥ ଗ୍ଲାମ୍
କେତେ ଗର୍ଥ କେତେ ପଣି ପୁର ତାମେ ଆସ ପୁଣ୍ୟ ବୁଲିବାକି ।
ଆଉ କେତେ ଗୁଣ କାହୁନାବି ଧନ ତୁହି ପରା ଗୁଣନିଧି ;
ମହାଶ୍ରୀ ଯାର ସେ ଶୁଦ୍ଧାକାର ଏ କି ବିଧର ଅଧିକ ? ୧୭

ଶ୍ରୀ ବାନ୍ଦ୍ରାନିଧି କବିଭୂଷଣ

‘ବାହୁଚେତ୍ତ’ ।

ଏ ଜୀବିତଚିତ୍ର ରେ ବାହୁଚେତ୍ତ ରୁ ତାଳିଗଛେ କରୁ ବସା ;
ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ପାଇଁ ନ ଲାଗଇ ତୋତେ ସମ୍ମାର ବିଷମ ଦଶା । ଥ
କିମ୍ବା କି ପ୍ରଶାନ୍ତେ ବିଧାନିରମାଣ କରିଛୁ ରେ ବାହୁବର ;
ପନ୍ଥୀଶ୍ରୀ ରମେଶ୍ୱର ମୋ ବିବେଚନାରେ ରୁ ପ୍ରଭାଗ ପୃତ୍ତଧର ॥
କିମ୍ବା ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପଦବୀ ନ ନେବୁ ଦେବୁ ବିଜ୍ଞ ତେବୁରାୟ ;
କାନ୍ତାରେ ବିଦ୍ୟନ୍ତିରେ ଶିର୍ଷୀଁ ଦେବିଲୁ କି ମୁହୂର୍ତ୍ତକାୟ ? ୩ ।
ଅନ୍ତି ମୁହୂର୍ତ୍ତର ନିଜିର ଭୁବର ପୋଷଣେ ଯାଏ ବିଦେଶେ ;
କୁଦାର ମନ୍ତ୍ର କାହିଁ ଭୁଲ ଆମେ ବିଦେଶୀୟ ରହିବେଶେ ॥
କୁଦା ଉଜ୍ଜ୍ଵଳାବ୍ୟକ୍ତିରେ ମେଲ ଦୋଇ ଦଳ ଦଳ ।
କୁଦାର କାହାରିରୁ ଛାଇ ନ ଯାଇପାରେ ଦଳରୁ ;
କୁଦା ମେଲରୁ ଦର୍ଶକେ ଜାତି-ଧରାତି ବଳରୁ ।

ଆତତାୟୀର ଅନୁତାପି ।

ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ମଧ୍ୟରୀମା ଅବନୀତିଲେ,
ପ୍ରକଟାଇ ରେ ! ଦିବ୍ୟ ପ୍ରାଣ ସୁତିଲେ ।
ସୁକୁମାର କୋମଳ ବୟ ଶେଳାର,
ସୁଧାପ୍ରସା ଦେଖିଥିଲୁ ମେଲାର ।
ସମ୍ମାର-ମାୟାଜ୍ଞାଲେ ନୋହି ଆବର,
ମନ୍ତ୍ରତ ଅନୁଭବ ବିମଳାନନ୍ଦ ।
ଦୁଃଖେ ନ ମଣି ଦୁଃଖ ସୁଖେ ଅନ୍ତର,
ସୁଖ ନ ମଣି ଜ୍ଞାନ ମୁଣ୍ଡିବର ।
ଦୁଃଖରଳି ଧୋଇ କୋମଳ ତନ,
କୋମଳ କିଳାମୟ ଭୁଜିଣ ବନ୍ଦ ।

* ମୁହୂର୍ତ୍ତ କୌତୁଳୀ ହୋଇ ଗୋହି ଗୁରୁତ୍ୱକୁଆର ଧରିବା
ମମ୍ବରେ ସେ କୋମଳ ପ୍ରାଣିଟ ମୁତରଗରୁମୋ ହଣ୍ଟରେ ଓଠିବ କର
ଦାନାମଣ୍ଡ ଚିପାୟ ଲେବା ।

ତରୁ ଶାଖରେ ଖେଳ କର ଚିତ୍ତାର,
କରୁ ଯେ ଥିଲୁ ବିଭୂ ନାମ ଉଚାର ।
ରିପୁତ୍ରସ୍ଵର ବଣ ନ ଦୋଇ କ୍ଷଣେ,
ସମଦରଶୀ ହୋଇ ବନେ ଉବନେ ।
ସୁରମ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳିକା ନ ଲୋଡ଼ି ହେଲେ,
ତୃଣରଚିତ ନାଡ଼େ ସନ୍ତୁତିମେଳେ ।
ବୁଣୀ ଥିଲୁ ସ୍ଫଣେ; ନ ଲୋଡ଼ି ଯାନ,
ପଦ୍ମବୁଜରେ କରୁଥିଲୁ ପ୍ରୟାଣ ।
ସୁରମ୍ୟପଲଙ୍କରେ ନ ଦେଇ ମନ,
ପଛିବଣେଯେ କରୁଥିଲୁ ଶୟନ ।
ଗନ୍ଧଚନ୍ଦନେ ମନ ନ ରଖି ରଙ୍ଗେ,
ତ୍ରୀଷମେ ରଙ୍ଗୋରଣ ଲେଖୁ ରୁ ଅଙ୍ଗେ ।
ପାଟ, ସାଲ, ଦୋଷାଲେ ନ ଦେଇ ଚିତ୍ତ,
ତୋ ଦିବ୍ୟ ପରିଛଦେ ଥିଲୁ ମୋହତ ।
ରାଷ୍ଟ୍ରବୃତ୍ତି ସାର୍ଥପର ମାନବ,
ଆପଣା ସୁଖ ଅର୍ଥେ ଭ୍ରମୁଛି ରବ ।
ଦୂରେ ଥାଉ ତୋ ଦୃଢ଼ ବୈରାଗ୍ୟ ଦେଖି,
ବିରାଗୀ ହେବା ଉତ୍ସମାୟ ଉପେକ୍ଷି ।
କୋମଳ ଫୀଡ଼ା ତୋର ଦେଖି ନୟନେ,
ଆୟଥାନନ୍ଦ ରୁକ୍ଷି ପାଞ୍ଜିଲୁ ମନେ ।
ପାପଙ୍କିଳ-କରେ ତୋ ଶୁଭ୍ରାଙ୍ଗ ।
ଛୁକୀଲୁ ବେଗେ କରି ତୋ ଫୀଡ଼ାରଙ୍ଗ ।
କଳି ପରଶେ ଯେହେ ଦିଦଶଣ,
ତେଜିଲେ ପାପାକ୍ଷାନ୍ତ ବରବନେ ।
ତେଜିଲୁ ତେଜେ ତଳୁ ପାପେ ମଳିନ,
ସତିଦାନନ୍ଦ ପଦେ ହୋଇଲୁ ଲୁନ ।
ହୋଇଥାନ୍ତୁ ଯେବେ ହୁମ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଲ,
ନୟେ ଦେଖିଲେ ତୋତେ ଚଳନ୍ତା ଚାଲ ।
ଯାଇଥାନ୍ତୁ କି ପାଶେ ନର ପାମର,
ନ ହୋଇଥିଲେ ବୁଝୁ ତୋ ମନୋହର ।
ଆହା ! ନୀତି ପ୍ରଣୀ ସାର ହିତେ
ରତ, ଏକଲେ ରତ ତାର ଅଧିତେ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମେଘ ।

ଓଜା ନାତି ରହସ୍ୟ । (ପୂର୍ବାନୁଷ୍ଠାନି)

ନାତି—ଅଜି ପୂର୍ବଦିଗ୍ରୁ ଭାର ମେଘ ଉଠାଇଛି । ଗୋଟାଏ

ଗୋଟାଏ ବିଜୁଲ ମାରୁଛି । ଘଡ଼ିବତ ମଧ୍ୟ ହେଉଛି ।

ଏହିନଶି କଣ ବର୍ଷା ହେବ ?

ଅଛା—ଆଜି କାଲ ଖରାଦନ । ହେଲେ କଣ ହେବ ଏହି-
ଶଣି ବର୍ଷା ହେଲା ପର ଜଣାପଡ଼ୁଛି ।

ନାତି—ଓଁ ! କେବେ କେବେ ଟୋପାମ, ନ ପଡ଼ୁଛି । ଅଜା

ଏ କଣ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଧଳା ହୋଇ ଯାଏ
ଉପରେ ଗଡ଼ ଯାଉଛି ? ଏ କଣ ମେଘରୁ ପଡ଼ିଲା ?

ଅ—ହଁ ମେଘରୁ ପଡ଼ିଲା । ହେଇଛି ଗୋଟାଏ ପିଣ୍ଡାଉପରେ
ପଢ଼ିଲା ଦେଖି ଆସ ।

ନା—ହାତରେ ଧରିଲାରୁ ଏଥିରୁ ପାଶି ବାହାରୁଛି ! ଓହୋ !

ମୋ ହାତ ଥଣ୍ଡାରେ କୋଲ ମାର ଯାଉଛି । ଅଜା ଏ
କଣ ମୋତେ କୁହି ।

ଅ—ଏହାକୁ କୁଆପଥର କହନ୍ତି । ତୁମେ ଗୋଟାଏ ପାଇଁରେ
ପକାଇ ଗେବାଇଲା ।

ନା—ଏତ ପଥର ପର ଟାଣ ! ମୋ ବାନ୍ତ ଭାଙ୍ଗିଯିବ ତେବେ
ଏ ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ । ମୁକାଢ଼ି ପକାଉଛି । ମୋ ପାଇଁ-
ଯାକ ଥଣ୍ଡାରେ କୋଲ ମାର ଯାଉଛି ।

ଅ—ଏହା ପଥର ପର ଟାଣ ବୋଲ ଏହାକୁ କୁଆପଥର
କହନ୍ତି ।

ନା—ଏ କଣ ମେଘ ଭାଇରେ ଥିଲା ?

ଅ—ମୁଁ ତୁମ୍ଭୁ ଥାଉ ଦିନେ ମେଘ କଣ, କହିଥିଲ, ତୁମେ
କଣ ପାପୋର ଦେଲଣି ?

ନା—ନା, ନା, ପାପୋର ନାହିଁ ତୁମେ କହିଥିଲ ପାଶି ବାନ୍ତ
ଯାଇ ଆକାଶରେ ମେଘ ହୁଏ ।

ଅ—ହଁ । ପୁଣି ଥଣ୍ଡାପଥନ ମେଘଦେହରେ ଲାଗିଲେ କଣକୁହି ?

ନା—ବସନ୍ତ ବାନ୍ତ ପାଶି ହୋଇ ବର୍ଷା ହୁଏ ।

ଅ—ଏହି କୁଆପଥର, ଓ ସେହି ପାଶିଟୋପା, ଏକା ପଦାର୍ଥ ।

ନା—ଏଥିରେ ପାଶି ଛାଡ଼ା ଥାଉ କିଛି ମିଶି ନାହିଁ ?

ଅ—ନା ।

ନା—ଏ ବଡ଼ ଅର୍ଥପର୍ଯ୍ୟ କଥା ! ପାଶି କିପାଇ ଏ
ଦେଲା ?

ଫୁଲ ବୃକ୍ଷ କିପରି ପାଣି ହେଲା ?

ନା—ବାଣୀ ଦେଉରେ ଥୟାପରନ ବାଜିଲେ ତାହା ପୁଣି ପାଣି ହୋଇଯାଏ ।

୮—ମେହିପର ପାଣିଟୋପା ମେଘରୁ ପଡ଼ିବାବେଳେ ଅନ୍ତର ଥୟା ପବନ ତା ଦେହରେ ବାଜିଲେ ମେଘ ପାଣି ଟୋପାଟ ଅତିଶ୍ୟ ଶାତଳ ହୋଇ ଟାଣ ହୋଇଯାଏ । ଟାଣ ହେଲିପରେ ଧଳା ଦେଖାଯାଏ ।

ନା—କୁଆପଥର, ପାଣି ଓ ବାଣୀ ଏ ଭନିହେଁ କଣ ଏକ ପଦାର୍ଥ ?

୯—ହଁ ଏକ ପଦାର୍ଥ । କେବଳ ଭନିହେଁ ସମ୍ମନ ପରିମାଣରେ ଗରମ ନୁହନ୍ତି । ପାଣି ଯେତେ ଗରମ ଚାଠାରୁ ଅଧିକ ଗରମ ହେଲେ ତାହା ବାଣୀ ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଗୁଲିଯାଏ ଆଉ କମ ଗରମ ହେଲେ କୁଆପଥର ପର ଟାଣ ହୋଇଯାଏ । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ତଳେ ପଢ଼େ ତୁମି ତାତ ଥାଏ, ସେଥିପାଇଁ ଗରମ ହୋଇ ପୁଣି ତରଳ ପାଣି ହୋଇଯାଏ । ପାଣି ଥୟା ହୋଇ ବସିଗଲେ ତାକୁ କୁଆପଥର କହନ୍ତି । କୁଆପଥର ତରଳ ଗଲେ ପାଣି ହୁଏ ।

ନା—ହାତରେ ଧରିଲେ କାହିଁକି ଏହା ପାଣି ହୁଏ ?

୧୦—ଆମ୍ବାନଙ୍କ ଦେହ ମଧ୍ୟ ମୂର ଗରମ । ସେଥିପାଇଁ ହାତରେ ଧରିଲେ କୁଆପଥର ଗରମ ହୋଇ ତରଳ ଯାଏ ।

୧୧—ଦାତ କୋଳ ମାରିଯାଏ କାହିଁକି ?

୧୨—ଯେତେବେଳେ କୁଆପଥର ତରଳେ ସେତେବେଳେ ମେଘ ହାତର ଗରମ ଗୁଲି ପାଏ; ସେହି ହେଉଥୁ ହାତ ଅତିଶ୍ୟ ଥୟା ହୋଇ କୋଳ ମାରିଯାଏ ।

୧୩—କୁଆପଥର ତ ଗୋଟିଏ ବାଟୁଳି ପଣ, ଏହା କାହା ଉପରେ ପଡ଼ିଲେ କିଛି କ୍ଷତି ଦେବ ନାହିଁ ?

୧୪—ଅଜି ଛୋଟ ଛୋଟ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଧିନେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଅତିପଳ ପର ବଢ଼ି ହୋଇ ଥିବା ଏବଂ ଅଜି ଅଜି ଅନ୍ତି ପଡ଼ିଛି କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଧିନେ ଅପରିସାରରେ ପରେ । ଗର୍ବବିମାନଙ୍କ କୁଣ୍ଡ ଅର୍ଦ୍ଧ ଯିବା ବେଂ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ପାନବରଜର ଏହି

ଶର ହୃଦୟ ଯେ ତାହାରୀବା ଶହ ଶହ ଟଙ୍କା ଲୋକମାନ ହୃଦୟ । ଯଦି ଗୋଟିଏ ବଢ଼ି କୁଆପଥର କୌଣସି ଲୋକ ଉପରେ ପଡ଼େ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ପାଣି ପାଇ ତାହାର ମରଣ ହୋଇଗାରେ ।

ନା—ଆଜ୍ଞା ଏ କୁଆପଥରଗୁଡ଼ିକ ଘାସରେ ପଡ଼ି ତେହିସନ୍ତି କାହିଁକି ?

୧୫—ସେଥିରେ କିଛି ଆସୁର୍ଦ୍ଧ ନାହିଁ, ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ତଳେ ପକାଇଲେ ସେପର ଡେଇଁବ । ଗୋଟାଳି, ମାରବଲ, ପେଣ୍ଟ, ପ୍ରତ୍ୟାମି ଯାହା ତଳେ ପକାଅ ତାହା ଅଳପ ହେଉ ବେଶି ହେଉ ଡେଇଁବ । ତାହାର କାରଣ ଏହି ସେ ଅମ୍ବୋମାନେ ଯେତେ ବଳରେ ଗୋଟିଏ ପଦାର୍ଥକୁ ଜମେ ଉପରେ ପକାଉ ଜମି ମଧ୍ୟ ସେତକି ବଳରେ ସେ ପଦାର୍ଥକୁ ଫେରାଇ ଦିଏ । ସେହି ହେଉଥୁବୁ ସେ ପଦାର୍ଥ ଥରେ, ଦୁଇଥର ବା ଅଧିକ ଥର ଡେଇଁ ପୁର ହୁଏ । ଅଜି କିମ୍ବା ବଢ଼ି ହେଲେ ତୁମେ ଏ ବିଷୟ ଭଲ ବୁଝି ପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ କଥାଟା ମନେ ରଖ ।

ନା—କୁଆପଥର ତଳେ ପଡ଼ି କଣ ହୁଏ ?

୧୬—ତଳେ ପଡ଼ି ପାଣି ହୁଏ । ତେଣେକି ପାଣି ଓ କୁଆପଥର ଏକ ପାଣି ହୋଇ ପାରି ।

ନା—ପାଣି କଣ ହୁଏ ?

୧୭—ପାଣିର କିଛି ତୁମି ଶୋଷି ନିଏ, ଆଉ କିଛି ବାଣୀ ହୋଇ ଆକାଶକୁ ଗୁଲିଯାଏ ବାକି ଅଧିକାଂଶ ପାଣି ଖାଲ ଅତିକୁ ବୋହି ଯାଏ । ଏହିପର ବୋହି ବୋହି ଶେଷରେ କୌଣସି ପୋଖର, ଗନ୍ଧା କିମ୍ବା ନଦୀରେ ଧାଇ ପଡ଼େ । ବର୍ଣ୍ଣା ନ ହେଉଥିଲେ ନଦୀ, ପୋଖର ପରୁ ଶୁଣି ଯାଆନ୍ତା ।

ନା—ପାଣି କିଲଥାତ୍କୁ କାହିଁକି ବୋହିଯାଏ ?

୧୮—ସେ କଥା ଅଜି ଦିନେ କହିବି । ଅଜି ବେଳ ଅଧିକ ଛୋଟାଣି ତୁମ୍ଭେ ଯାଏ ପିଲାକୁ ପିଲାକୁ ତୋଳି ଆବିଦା । କନ୍ଦଶିଆ କରିବା ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଟିପାଠୀ ।

କଞ୍ଚାପନ !

ଶାନ୍ତି ଓ ସଧାଳୟ ।

କବିରଙ୍ଗ ହୃଦୀକେଣ ପଣ୍ଡା କଣିରଙ୍ଗନ,
କୁମ୍ଭାରଟୋଳ, ଠାକୁରପଡ଼ା, କଲିକତା ।

୧ । କୁଞ୍ଜମାଦି ବଢ଼ିକା— ଉପରାଶ ଗା ଗରମିଶେଗର ମବଳ
ଥିବାଲେ ଏହା ଦଶେଷ ଉପଗୋଗୀ । ଯେହା ପ୍ରକାର ବେଳ
ଦେଇ ନା ଜାହାଙ୍କ ଏହା ବଢ଼ିକା ସେବନରେ ଅଛ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ
ନିୟମ ଅଭ୍ୟାସ ହେବ । ଯେ ବଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମର୍ବ ଶବ୍ଦର ବଷମୟ
କରେ, ଯେ ବଷ ଖୀରେକର ଜାହାଙ୍କ ଓ ପର୍ବ ମର୍ବର ଦୂଷିତ କରେ
ଏବ ଯେ ବଷ ଉତ୍ସେହ ବଶଧରମାନଙ୍କର ଶୋତମୟ ପରିଶାନ
ଉପର୍ତ୍ତି କରେ ସେହ ଉପରାଶ (ଗରମି) ହେ ନାଶ ପରିରେ
“କୁଞ୍ଜମାଦି ବଢ଼ିକା”ର ଶମତା ଅଭ୍ୟାସୀୟ, ଦୂର ଦିନ ଦିନ
ମଧ୍ୟରେ ଏକାର ଅଦ୍ୟାଧର୍ମ ଶମତା ପରଦୃଷ୍ଟ ହେ । କିମିହନ
ବ୍ୟବହାର କଲେ ହସ୍ତ, ପଦ ଓ ଶବ୍ଦର ସମସ୍ତ ବୃଦ୍ଧି ବିତ୍ତ
ଦୂରତ ହୋଇ ଦେବ ପୂର୍ବବାହୀ ଥରଣ କରେ ।

ଏକମାସ ସେବନୋପସୋଗୀ ଆଷଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୩୫ ଟଙ୍କା ।

୨ । କାମିନୀ କଞ୍ଚାଣ— ସେଇ, ରତ୍ନ ବା ନାଳ ଯେ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିର
ଦେଇ ଏହା ସେବନରେ ଅତିରେ ଦୂରତ ହେ । ଯେ ସବୁ ଖୀରେକର
ଭାବାଲେ ଅସହ୍ୟ ପାଦନା ହେ, ଅଥବା ବା ଅଛ ପ୍ରାଣ ହେ,
ପେର୍ହମାନଙ୍କର ରତ୍ନ ନିୟମିତରୂପେ ହେ ନାହାଁ, ଯେଉଁମାନ-
ଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟଥା, ମୁଶ୍କୁଳ, ଦୃଷ୍ଟ ପଦ ବ୍ୟଥା, ନୂରବିବ ପ୍ରତିର
ଉପରବ ଅଛି, ବା ଯେଉଁ ସବୁ ହୀ କୋଣ ଭାବାକାଳୀକା ଦେଇନା
(ବାଧକ) ଓ ପ୍ରତର ଭେଗ ଭୋଗି, ବନ୍ଧୁଦ୍ୱାରା ଉପର୍ତ୍ତି
ଦୋଦାହୁନ୍ତ ସେମାନେ ଏହା ଆଷଧ ବ୍ୟବହାର କଲେ ସୁନ୍ଦର ଗର୍ଭ-
ଧାରଣରେ ସମର୍ଥ ହେବେ ।

ଏବ କୋଣ ଆଷଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୩୫ ଟଙ୍କା ।

୩ । ମାଳିତା କୁମ୍ଭମାକର— ନୂତନ ଓ ସରଜନ ସତଳପ୍ରକାର
ପ୍ରମେହ ଓ ଜନରଥ ଭେଗର ସଦ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀତ ପଶ୍ଚିମ ନାଚୋଷଣ ।
ଗୋର୍ମାନଙ୍କର, ମୁଦିତାଗ ସମୟରେ ଅସହ୍ୟ ପଦବା ହେ, ବା
ମୁଦ୍ରପିତଳ ପୂଜ କରୁ ବା ଶୁଦ୍ଧିକୁ ସେମାନେ ଏହା ଆଷଧ ସେବନରେ
ମୁଦ୍ରର ଅଭ୍ୟାସ ହେବେ । ନୂତନ ପ୍ରମେହରେ ସତଳ ବିଦିତ-
ରହେ କୁଳା ପଦବୀ ଦୂର ହେ, ଏବ ସମ୍ପାଦରେ ସମସ୍ତ ଉପର୍ତ୍ତ
ଦୂରତ ହେ । ସୁରତନ ଭେଗରେ କଟ ଦେଖା ଦିନ ବ୍ୟବହାର
ବ୍ୟବବାକ ହେ । ଏବ ଶିଖିର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୫ ଟଙ୍କା ।

୪ । ନୟନସୁଧା— ଏହା ଆଷଧ ନେହୁ ପଶରେ ପରମ ହତକର ।
ଅଷ୍ଟଧର, ଅଞ୍ଚିତ ପାଶ ଗନ୍ଧା, ଅଞ୍ଚ ମର୍ବନା ଧୂଳ ବା ବାଲ
ପଦବା ପର ଭରଣ ହେବା, ତଷ୍ଠ ଲାଲ ହେବା ଏବ ଏହା ନାହାଁ

ଉପର୍ଗ ହେବୁ ଦୃଷ୍ଟିଶ୍ଵର ଅନ୍ତରା ବା କଣ୍ଠ, ଦିନିକ, ପତଳ
ଅନ୍ତର ଅଧିମାତ୍ର ଓ ରାଶିବତା [ଅନ୍ତରକଣା] ପ୍ରତ୍ଯେ ହେବ
ଏହା ଆଷଧ ବ୍ୟବହାରରେ ମୂର୍ଦ୍ଦେଶବୁରେ ଅନ୍ତର ପ୍ରାୟ ସଂକ
ଦୂର ହେ । ଏହା ନିୟମିତରୂପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ ଭାବୁ ପରମ
ରହେ ଏବ କୋଣସି ପ୍ରକାର ଜେତୁବେଗ ଅନ୍ତରକଣା ରାୟ ରହେ
ନାହାଁ । ଏବତିବା ଆଷଧର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୫ ଟଙ୍କା ।

* । ଧାରସ୍ତ ଦ୍ୱୀତୀ— ବଣ୍ଣର ବର୍ଣ୍ଣବ, ମୁଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣବ, ଦଳବର୍ଣ୍ଣବ
ଓ ପୁଣିଜନକ ଏହା ଦୃଢ଼ ବଳବର୍ଣ୍ଣବ ଦ୍ୱିତୀ କେନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରକାର
ସାଧନରେ ଅତିରେ ଉପଗୋଗୀ । ଅନ୍ତର ନେଥିବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏହା
ବଶେ ହୃଦାକର । ଅତିରକ୍ତ ଅସହ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ଵ ହେତୁମାନଙ୍କର
ମୁଦ୍ରିତ ପ୍ରାୟ ଦୂର ଶବ୍ଦର କ୍ରମଃପର୍ଯ୍ୟ ଦେବତାର ଅତିରିକ୍ତ
ହୋଇଥିବ ଏହା ଦୃଢ଼ ତାଙ୍କ ପଶରେ ବଶେ ଫଳପ୍ରତିବିଧି ।

* ଶିଖ ଦୃଢ଼ର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧ ଟଙ୍କା
ପାଦିଙ୍ଗ ଓ ରାତି ଟ ୧୦ ଟଙ୍କା

ଅମ୍ବ ନିକଟରେ ଅସୁର୍ବେଦୋକ୍ତ ସକଳପ୍ରକାର ଆଷଧ
ଦୃଢ଼, ତେଲ, ରସ୍ତୁ ସର୍ବଦା ବିନ୍ଦୁପାର୍ଥେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଆଏ
କୌଣସି ରେତର ବ୍ୟବହାର ପଦ ନେବାକୁ ହେଲେ ଚିକ୍କ
ପକ୍ଷିଶିଥା ଟିକଟସହ ପର୍ବି ଦେଲେ ବିନାମୂଲ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର
ପଦ ଦିଆଯାଏ ।

ପ୍ରବନ୍ଧପାଠ ।

ମାଟ୍ରିକୁଲେଶନ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦୫ ।

ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକା

ମୁକୁରୁ ପୁନଃ ମୁଦ୍ରିତ । ବଣ୍ଣାଟ କଣ୍ଠ ଦେକ୍ଖିପିଅଙ୍କେରେ
Romeo-Juliet ନାମକ ନାଟକ ଦେବଲିମ୍ବନାରେ ଲିଖିତ
ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦.୫ ମାଟି । ମୁକୁରୁ ଗ୍ରାହକ
ଅର୍କମୂଲ୍ୟରେ ମୁକୁରୁ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟମୁକୁରୁ ପାଇଁ

ବେଙ୍ଗାଳ କେମିକେଲ ଏଣ୍ ପ୍ରେସ୍‌ରେଟିକ୍ୟୁଲ
ଓୟାର୍କସର

ଅଙ୍ଗ ରାଗର ଉପକରଣ ।

ବେଙ୍ଗାଳ ହେମ୍‌ପାର ଅଏଲ—ଏହା ତେଲ ଜଳ ପରି
ଦ୍ଵାରା ଚାଲ ଏବଂ ବର୍ଷାନ । ଏହା କେବେହେଁ ବିକୃତ
ଦ୍ୱାରା ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶାତକାଳରେ ବସି ଯାଏ ନାହିଁ ।
ଦୁଇଟାର, ଲେମ୍‌ପୁ, ଲବଙ୍ଗ ତେଲ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି
ଦୁଇଟାର ପଞ୍ଚଶ ଏଥରେ ନାହିଁ । କେବଳ ମାତ୍ର ମୋଳିପ,
ଚମକ ଏବଂ ନାନକେଶର ପୁଷ୍ପର ଘୋରଭାବ ସର୍ବାପିତ;
ଏହା କପର କେଣ-ପରବର୍ତ୍ତକ ଏବଂ ମସ୍ତିଷ୍ଠ ସ୍ଥିତି-
କରକ ତାହା ଥରେ ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାରରେ ଉପଲବ୍ଧ
ହେବ । ଉପକାରିତାରେ, ସୁନ୍ଦର ମାଧ୍ୟମରେ ଏବଂ
ବାହ୍ୟକ ଘୋଷିବରେ ଏହା ଏହା ଜାଗାୟ ସର୍ବବିଧ ତେଲର
ଫର୍ମାନ୍ତାନ୍ୟ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଖି ୧ ୯ କା ।

ବୀକ୍ରାବାଇତନ ହେମ୍‌ପାର ଅଏଲ—ଟାଙ୍କର, କେଣ
ଦ୍ୱାରା ବିବାଧିବା, ମରମାସ ବା ରୂପିତ୍ତରେ ଗୋର ମହୋଷଧ ।
ଦେଇର କ୍ଷାମାବାଇତନ ପ୍ରଭୃତି କେତୋଟି କେଣର
ଦ୍ୱାରା ପାଥକ ଉପାଦାନ ମିଶ୍ରିତ ଆଛି । ଏହା ଅଛି
ଦନୋଦର ଗନ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଖି ୧୯ କା ।

ବିନ୍‌ପେଂକ୍‌ପନା ବାମ—କାଷ୍ଟକଣ, ଭଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତ ମର
ନାଶକ ଗୋରରେ ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ୟ । ଏହା ମିଳୁ ଅପ
ଦେଇ ପ୍ରଭୃତି ଅପେକ୍ଷା ବନ୍ଧୁଗୁଣରେ ଗ୍ରେଷ୍ଟ ଏବଂ
ମୁଖେଶ୍ଵର ଘୋରମ୍ପର ବିଧାନ୍ତକ । ମୂଳ ପ୍ରତି ଶିଖି
୧ ୦ ୫ ମାତ୍ର ।

ଦାର୍ଢିପାତ୍ରାର—ଶିଶୁ ଏବଂ ବୟାସ ସମସ୍ତର ବ୍ୟବ-
ହାର୍ୟ । ଏହା କିପରି ମହେଁ, ବିରୁ ଏବଂ ସୁତର ତାହା
ମେବନୀର ଭିନ୍ନ ଚିତ୍ତାଯାର ପାରେ ନାହିଁ । ଗୋଟିଲାନିତ
ଅନ୍ତର୍ଭାବ ପ୍ରତିମିତି ହୁଏ । ଏହା ଦର୍ଶକାଣାକ;
ଚ୍ଛାମାଦର ପରେ ଗାତ୍ର ଓ ମଖରେ ପ୍ରଲେପ କାଲେ
ଥିବୁଥିବ । ବ୍ୟକ୍ତଧାର ଉତ୍ସାହ ଏହାକୁ ଝାଡ଼ି-
ଦିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅନୁଶେଷ ଭାବରେ ରତ୍ନରେ ସଲିପ
ପାଏ ଏବଂ ମରଗ୍ରା ସଙ୍ଗାଦନ କରେ । ମୂଳ ପ୍ରତି ପାଦକଟ
କେତେ ୧ ୧ ଶିଖି ।

ଆମ୍ବାନିକର ପ୍ରସ୍ତର ଯାବାୟ ଓପରାଦ କଲିକତା
(କ୍ଷେତ୍ର ଦ୍ଵାରା) ଏକକ ନିମ୍ନାପତକାମ୍ବ୍ର ଏକମାଦ
କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରତିବାଦପତ୍ରର ନିକଟରେ ମିଳେ ।

ଏବଳକ୍ଷ ମୂଳାବତରଣ—

ହେଉଥିଲୁ କଥାଟା ଶୁଣିଲେ ଆପଣମାନେ ଯେହେ
ବିମକ ପଡ଼ିବେ, ସେହିପରି ପରେ ବସି କଲିକତା ଦରରେ
ଶାଖି ଜିନିଷ ପାଇବେ ଏହା ଶୁଣି ଆହାର ମଧ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ
ହେବେ । ଏକମୁନାନ୍ତରୁ କଲିକତା ଦରରେ ଆପଣମାନଙ୍କର
ଯାହା ଦରକାର ତାହା ପାଇବେ । ଏପରି ସୁଯେତ ଦୃଢ଼ି
କେବେ ପାଇ ଥିଲୁ କି ? ଆମ୍ବେମାନେ କଲିକତାର ପ୍ରଦିକ
ପାରମେରଙ୍କ ଏଜେଞ୍ଚ ନିୟମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ
ଜିନିଷ ସବୁ କଲିକତାର ସୁଲଭ ମୂଳ୍ୟରେ ଦେଇ ଥାଏ ।
ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଜିନିଷ ସବୁ ଥରେ ନେଲେ ଅଛି
କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ ଇତ୍ତା କରିବେ ନାହିଁ ।

ବଙ୍ଗାଳଶ୍ରୀ.....କରନ ମିଳିର ଲୁଗା ।

ବେଙ୍ଗାଳ କେମିକେଲ ଏଣ୍ ପାରମାସିରିଟିକଲ

ଓୟାର୍କସର ..ଓପରାଦାଦ ।

କରିବଜ ଶା ବିନୋଦଲୁଲ ସେନ ମହାଶୟକ୍ରମ

କୁନ୍ତଳବିଷ୍ଣୁ ତେଲ ଓ ଓପରାଦାଦ

„ଚନ୍ଦ୍ରକିଶୋର ସେନଙ୍କ ଜାବାକୁଦ୍ୱୟମ ତେଲ ୩ „

„ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେନଙ୍କ କେଶରଙ୍ଗନ ତେଲ ୪ „

„ବିଶ୍ଵାଳଭ୍ୟ ସେନଙ୍କ କୁନ୍ତଳକୌମୁଦୀ ତେଲ ୫ „

„ଦିବନାଥ ଗୁପ୍ତଙ୍କର ଓପରାଦାଦ ।

ମେର୍ବର୍ ଏସ୍, ପି, ସେନ ଏଣ୍ କୋଂର ଏପେନ ୫

ସୁରମା ତେଲ

„ଦେ ଏଣ୍ କୋମାନାର... ଗ୍

„ସେନ ଏଣ୍ „ ବାତିଳ ଜୁହାର ପାଇଶ

„ଦ ଏମ୍ ବ୍ରାଦର୍ପଞ୍ଜର ଦ୍ଵାରୁ ବିଷ୍ଣୁଟ୍

ନେନ୍ଦ୍ରାର ସେପ ପାଇଶର ସାବୁନ

ଅମ୍ବେମାନେ କଟକରେ ଏହାର ଏକମାଦ ଏଜେଞ୍ଚ
ନିୟମିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଏତଭିନ୍ନ ଅମ୍ବେମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିଳିର ଧୂତ, ଶାତ୍ରୀ,
ଚନ୍ଦ୍ର, ତତ୍ତ୍ଵିଲିଆ, କୋଟି, ଟୁଲ, ମେଟି, ଲଂକୁଥ, ଛିଟ
ପ୍ରତିତ ଏବଂ ତମ୍ଭୁର ଧୂତ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଶାତ୍ରୀ ଇତ୍ତାଦି ଏବଂ
ମନୋହାର ରକ୍ତପ୍ରକାର ସ୍ଵଦେଶୀ ଦ୍ଵାର୍ୟ ଅତି ସୁଲଭ
ମୂଳ୍ୟରେ ଦେଇଆଏ ।

ଦୁଇ ରକ୍ତପ୍ରକାର ତାକଟିକଟ, ପଠାଇଲେ କାନ୍ଧାଟିଲୁହ:
ପଠାନ୍ତରେ ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଦାର,

ନିମ୍ନାପତକାମ୍ବ୍ର, କଟକ ।

ବୁଦ୍ଧିମୁଖୀ ।

ପାଲକୁଳ ଓ ଚେତ୍ର ୧୯୨୭ ।

୧୨୩ ଓ ୧୨୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ମୁକୁର

ମାସିକ ପତ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସ, ବି.ଏ. କଣ୍ଠେବ ସମ୍ପଦିତ

ସ୍ତ୍ରୀ ।

ବିଷୟ

- ୧ — ବରତନ (୦୭୫)
- ୨ — ସମାଜ ଓ ସାହୃଦ୍ୟ
- ୩ — ପଞ୍ଚିତନ (୦୭୬)
- ୪ — ଠିକ୍‌ରାତର ସମ୍ବରେ ଦର ଏକ ବଥା
- ୫ — ନିରୋଧରେ ଉତ୍ତରାର ଜାର୍ମି (୦୭୬)
- ୬ — କୌମୁଦିଲଙ୍କ
- ୭ — ସ୍କ୍ରାନ୍ତାବଚଣା (ଗଲ୍ପ)
- ୮ — ଅଳା ନାତ ରହସ୍ୟ
- ୯ — ଡିକ୍ଲାନ୍ (୦୭୭)
- ୧୦ — ପାର୍କିଲ୍ (ଗଲ୍ପ)
- ୧୧ — ଶ୍ରୀ ଜାମବନ୍ଧୁ ଦେବକ ଉପଦେଶ
- ୧୨ — ଉତ୍ତରାର ଧର୍ମବ୍ୟବସ୍ଥା

ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀ—

- „ ନିରାପଥ ହିପାଠୀ ବ, ଏ
- „ ନିରାପଥ ବଳ ବ.୧.
- „ ନିରାପଥ ଦାଶ ବି, ଏ,
- „ ନିରାପଥ ନାଥ ଶର୍ମୀ
- „ ନିରାପଥ ମହାପାତ୍ର ବ, ଏ,
- „ ଶ୍ରୀ—
- „ ନିରାପଥ ହିପାଠୀ ବ, ଏ.
- „ ଶ୍ରୀ—
- „ ନିରାପଥ ଶତକୀ
- „ ନିରାପଥ ସେନଗ୍ରୂପ୍
- „ ନିରାପଥ ନନ୍ଦଶର୍ମୀ

ମୂଲ୍ୟ

- ୨୨୫
- ୨୨୭
- ୨୩୧
- ୨୩୨
- ୨୩୩
- ୨୩୪
- ୨୩୫
- ୨୪୨
- ୨୪୩
- ୨୪୫
- ୨୪୬
- ୨୪୭
- ୨୪୮
- ୨୪୯
- ୨୫୦
- ୨୫୧

ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦାସ କଣ୍ଠେବ 'ମୁକୁର' ଅଧିଷ୍ଟ୍ରୁ ପ୍ରକଟିତ ।

PRINTED BY S. RAY, SHAIKH BAZAR, CUTTACK,

AT THE EDWARD PRESS,— CUTTACK.

ବିଜ୍ଞାପନ ।

ବିଶେଷ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।

ଏନେକ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଉପରେ ଏପର୍ୟେନ୍ତ ପ୍ରଥମବର୍ଷରୁ ମୂଲ୍ୟ ବାତ ଅଛି । ଆମ୍ବାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ସେମାନେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ମୁକୁର ପ୍ରାପ୍ତି ମାତ୍ରେ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରିବେ ଏବଂ ଚର୍ବି ବର୍ଷର ମୁକୁର ନେବାର ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଜଣାଇବେ । ନିରେତ୍ ଆମ୍ବୋମାନେ ପବିକା ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବୁଁ । ପ୍ରକାଶ ଆଉ କି ମୁକୁର ପ୍ରେସ ଓ ରୁବରୁ ନିୟମିତ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ପାରୁ ନ ଥିଲୁ । ଉପରକ୍ଷା କୁଗାରୁ ମୁକୁରର ନିକର ପ୍ରେସ ହୋଇଥିଲା । ଏଣିକି ନିୟମିତ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ୪୦୮ ଭାଗର ୧୫ ଓ ୨୫୫ ସଂଖ୍ୟା ଅଗ୍ରଷ୍ଟ ତା ୧୧ ରିଶ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

ରସବଣୀ ।

ବିଦୟୁତନ୍ତାମଣି ପ୍ରଣେତା ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ୟହାରଙ୍କ ବିରଚିତ ଶ୍ରୀ ହାନରେ ପଣ୍ଡତ୍ । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।
ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୫ ବାରଅଣା ମାତ୍ର ।

ବିଶ୍ୱାତ କବି ଉପେନ୍ଦ୍ରବନ୍ଧୁଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ୍ୟବତୀ ଅପେକ୍ଷା କୌଣସି ଅଂଶରେ ନ୍ୟୂନ ନୁହେ । ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ମେ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଟ ୦ ୫ ଏବଂ ଟ ୦ ୧୦ ରେ ପାଇବେ ।

ପୂର୍ବକ ଦୂର୍ଗାପୂଜା ପର୍ବତୀ ମୁକୁରପ୍ରେସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

ସୁଲକ୍ଷଣା ।

ବିଶ୍ୱାତ କବି ଅଭିମନ୍ୟ ସାମନ୍ୟହାରଙ୍କ ସୁଲକ୍ଷଣ କାବ୍ୟ ‘ସୁଲକ୍ଷଣା’ ‘ସ’ ଅବ୍ୟ ନିୟମରେ ଲିଖିତ । ସୁଲକ୍ଷଣ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୦ ୮୮ ମାତ୍ର । କଟକ ପ୍ରିଯିଂକଳ୍ପାନୀ ଓ ମୁକୁର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରାପ୍ତବର୍ଷ ।

ପ୍ରକାଶକ—ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜପୁରର ଦାସ, କଟକ ।

କୃତଣାତ୍ୱ—ଲେଖକ ଟ ୦ ୮୮ ; ବଢ଼ ଡିବା ଟ ୦ ୫ । ପ୍ରାୟ ସହ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱାରା ଥିଲେ ଥିଲେ କୃତଣାତ୍ୱ । ବିଜ୍ଞାପନ ଅବ୍ୟାକ୍ଷରଣ । ବଢ଼ ବଢ଼ ତାତ୍ପର ଓ ହେତୁମାନଙ୍କଦାର ବଢ଼ ପ୍ରଣାମିତ ଓ ବଢ଼ ରୋଗିହାର ପସାନିତ ।
ପ୍ରମେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଵାଧୀ—ଜୀବିତ ଓ ପ୍ରମେନ୍ଦ୍ର ରୂପରେ ଏପରି ଶୀଘ୍ର ପଳପ୍ରତ ଉପରି ଅଜ ନାହିଁ । ପ୍ରମେନ୍ଦ୍ରବକାଳୀନ ବ୍ୟାକା ଓ ପୂର୍ବକାଳ ଅନୁମାନ ଅନୁମାନ ।

କବି ମହିନେ ଟ୍ରେଡିଂ ବା ଫ୍ରେଣ୍ଡ୍ ଏ ଏବଂ ଏବଂ ନିମ୍ନ ଦ୍ୱାରା । ଏକଟିରେ ମୂଲ୍ୟ ଟ ୨, ଶା, ଡାକଟାର୍ଟ୍ ଦ୍ୱାରା ।

ଠିକଣା—କବିରଙ୍କ ସାରବାପ୍ରସାଦ କବିରଙ୍କନ
ଆୟୁର୍ବେଦ୍ୟୟ ଔଷଧାଳୟ,
ବାଲୁବକାର କଟକ ।

ପୁଣ୍ୟ

୩ ପୁଣ୍ୟ

}

ପାଲିନ୍ଦ ଓ ଚେତ୍ରେ ୧୯୭୭ ।

{

୧୬୩ ଓ ୧୬୪ ସଂଖ୍ୟା ।

ବସନ୍ତନାଳ ।

"Fare thee well ! and if for ever
Still for ever fare thee well."

Scot.

ଆଶା ! ଆଶା ! ଆଶା ! ରୁହକିମା ରୁହ
ଏବେବିନେ ସିନା ତହିଲ ଲେ ମୁହଁ :

ଜାଣାଇଶା ଭାଷେ, ମଧ୍ୟରଥାଗ୍ରାସେ

ବାର ରୁ ରଖିଲୁ ମୋରେ ମୋହପାଶେ,
ବିଲୁ କ ମୋହନମନ୍ତ୍ରର,

ମୁହଁ ନ ପାରିଲ ରୁହକ ତୋହର
ବିଜଫେଲ ତୋତେ ଅନ୍ତର । ୧

ପେବେ ଥର ଛୁଟ ଲକ୍ଷଣ-କୋମଳ,
ସୁରୁମାର ଅଛି ଥର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳ,

ତେବେ ବିଲୁ ବାପ ହୃଦୟଅଭାଶେ,
ସଜାଇଶ ଅରନବ ଅଭିନାଶେ,

ମନାଇଲୁ ତର ମୋହର
ଭର ରହିଲ ମୁଁ ଅପୋଥିବାଳକ

ବଦ୍ର ବରନେ ତୋହର । ୨

ଶେଶବ ସମୟ, ସୁରୁମାର ମର,

ସସାର ନାହିଁ ଅନ୍ତରଙ୍କ ଅଛି,

ସେହିବାଳେ ଦେଖି ତୋ ମୋହମା ଛବ,
ଆୟାସାଗରେ ଗର ମୁହଁ ରୁହ,

ମୋ କ୍ଷେତ୍ର ବରିଶ ବସନ୍ତ,
ହେଣାଇଲୁ କେତେ ଥାକାଶରୁସ୍ମୀ,

ଶୂନ୍ୟ ଥାଳିକା ମୁରାର । ୩

ଭଲିଗଲ ଦେଖି ତୋ ମୋହନ ତତ୍ତ୍ଵ,
ନିରାମ ମୁଁ ତୋତେ ପରାଶର ଯତ୍ତି,

ରୁହିଲ ରୁ ମୋର ଅଛୁ ଶୁରକବ,
ଗଢ଼ିଲୁ ହୃଦୟ ତୋତେ ଅନୁସର,

କରିଥିଲ ତୋତେ ପରତେ;
କଣିଶ ନ ଥିଲ ଶାଶଦିଅ କୁର

ରଖିଥରୁ ରୁହି ବୁପତେ । ୪

ହବସ୍ଥ-ରଦ୍ୟାନେ କରିବ ଯନନ
ନଦାହାନେ ନେଇ କରିଲ ରୋପନ

ବନ୍ଧୁକାଳ ତାହା ମୁଳେ ପିଣ୍ଡ ଜଳ,

ପବିତ୍ର "ଅନିବ ସୁଧାନୟ ଫଳ

ସୁରକ୍ଷିତ କୁମାର ପୁଣ୍ୟବ,"

ପରାଶଲତାଟ ଅବାଳେ ଶୁଭଲ

ବାବା ତ ହୋଇଲ ପରବ । ୫

ପାଲେୟ ପେର୍ ସୁର କରିଲ ନରୀଳ

ଏବେ ସେ ହେଲାଗି କଠିନ-ପାଞ୍ଚାଶ

ଅନ୍ତର ଅବାରରେ ଗଢ଼ି ନ ହୋଇବ

ଗଢ଼ିବାରୁ ଗଲେ ନିଷେ ଭାରିଯିବ

ତାରୁ ସିନା ଏବେ ଭାଗିବ ?

ସାର ପକେ ଭାଗି ତ୍ରୁଟି ଭାଗିଯାଇ

ଅର ଗୋ' ବାବେୟ ବ ଭରନ । ୬

ରୁଗାଢି ହୃଦୟ ପିଣ୍ଡବ ସାମରେ,

ପିଣ୍ଡଦେବ ସରୁ କୌରାଶ୍ୟ ମହିରେ,

ଅଗନର ସୁର ଭୟବ ସକଳ,

ମରୁରୁମି ହୋଇ ରହିବି କେବଳ,

ନ ଶୁଣିବି ତୋର ବଜନ

ମୋହ-ନିତ୍ରା ମୋର, ଭାଲିତ ଗନନି

ପିଣ୍ଡରଗି ମୋର ନିଷ୍ଠନ । ୭

ପଦଧର ରର ବରୁଷ ବନନି

ଗଢ଼ି ଦେ ଗଢ଼ି ତେ ମୁହଁ ମନ ଅଛି

ଏବେବାଳ ମୋତେ ଉତ୍ତାର ଉତ୍ତାର

ଦେବେ ଗୋ'ର ଅରମାନ ରୁଷ ନାହିଁ ?

ଦେବେ ପୂର ନାହିଁ କାମନା ?

ଅରୁର ଅସୁର ହାତ ଠାର ଠାର

ଶୁଣି ବହିବାରୁ, ପାରନା ? । ୮

ସୁର ମସତବା, ସରୁ ମସତବା,

ନ ଜାଣି ତୋ ପଦେ ହୋଇଲ ମୁଁ ବିକା,

ପେର୍ ପ୍ରତିମାରୁ ଏବେବାଳ ପାର

ପୂରି ହୃଦୟ-ଅସନ୍ନ ବସାର

ତାହାରୁ କରିବି ବନ୍ଧନ ।

ରୁହକିମା ! ତୋ'ର ପଦେ ନମସ୍କାର

କଳି ମୁଁ ତୋତେ ବିଷ୍ଣୁନ । ୯

୩୮

ସମାଜ ଓ ସାହିତ୍ୟ ।

“ଏ ଜୀବନ ନୁହେ ଦୁଆଖେଲା” ।

ଅଜି ସପାରରେ ମହାକର୍ମ ଯୁଗର ଆବର୍ଗବ । ସେ ଲୋକ ଏହି ଯୁଗରେ ଜନ୍ମ ପ୍ରହଣ କରିଥିଲୁ ସେ ଯେତେକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସତ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିଲାହଁ ତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିଜକୁ ଗୋରବାନ୍ତି ମନେ କରି ନ ପାରେ । ଆଜିକାଲ ସପାରରେ କୃତିତ୍ତ ଲାଭ କରିବାଲାଗି ତନିଶେଷ ଗୁଣ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ—ସତ୍ୟଶର୍ମ, କାର୍ଯ୍ୟତ୍ୱରତା, ସ୍ଵରଣଶକ୍ତି । ଯେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ-ସମାଜରେ ସଭ୍ୟତା-ଲୋକ ପ୍ରବେଶ କରି ନ ଥିଲୁ, ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଧଫଳ ଓ ବୃକ୍ଷବଳୀ ଆହାର ଉପରିଧେୟ ସ୍ଵରୂପ ବ୍ୟନ୍ଧୁତ ହେଉଥିଲୁ, ସେତେବେଳେ ଯଦି ଜିଣେ ଲୋକ ଅଭିଭାବ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପକ୍ଷଫଳ ମିଳେ ସେ ସ୍ଥାନଟି ଭୁଲି ଯାଉଥିଲା ତାହାହେଲେ ତାକୁ ବିଶେଷ ମୁଣ୍ଡିକ ପରିଚଳନ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁନ ଥିଲା ! ସେ ଅନ୍ୟ ଶୋଷିଏ ପକ୍ଷଫଳ-ବିଶେଷ ସ୍ଥାନ ଆବଶ୍ୟକ କରି ପାରିଲେ ନିଜର ଉଦର ପ୍ରୋତ୍ସବ କରୁଥିଲା । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଯଦି କେହି ଠିକ ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ତାର ସବାଦ (Telegram) ପଠାଇବାକୁ ଭୁଲିଯାନ୍ତି ତାହାହେଲେ ଏହି ବିସ୍ମୟରଣଶୀଳତା ତାକୁ ପରଦିନ ଅବାଳତରେ ବଢ଼ିପୁଣ୍ୟ ବୋଲି ହାଜର କରଇ ପାରେ । ଅଧିନିକ ଯୁଗରେ ସୂରଣଶକ୍ତି ମୂଳ୍ୟ ନିପର ତାହା ଏଥୁବୁ ଶକ୍ତି ପ୍ରକଳ୍ପମାନ ହେବ ।

ପରିଷମ-ହାଟ କୌଣସି ଯୁଗରେ ଏତେ ବିସ୍ତୃତ ନ ଥିଲା । କୁଣ୍ଡ, ଶିର୍ଷ, ସାହିତ୍ୟ ସେ କୌଣସି ନେବରେ କେହି ପରିଷମ ବ୍ୟଥ କଲେ ସେ ତାହାର ସମୁଚ୍ଛତ ପୁରସ୍କାର ଅଜି ପାଇବ । ଅନେକ ମୁଲିରେ ଉଦ୍ଦେଶ କରି ହୋଇଥାଏ ଯେ “ହମ୍ମ ଧନ ଅଟେ” ଏହି ଉତ୍ତରକି ଆହୁର ଠିକ୍ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଦିବାକୁ ଗଲେ “ପରିଷମ ଧନ ଅଟେ” ବୋଲିବାକୁ

ତିର୍ଯ୍ୟକତା କରି ଲୋକପରି ସମୟ ସହିତ ମହା ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ହୁଏ । ସମୟ ପରି ବିଦ୍ୟାସାତକ ଅଭି

କେହି ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନୈରାଶ୍ୟ ସିନ୍ଧୁପୁରରେ ପରିଦ୍ୟାନ କରି ସ୍ଵପ୍ନ ଅଗ୍ରେ ଧାରତ ହୁଏ । ପଲକ ମାତ୍ରକେ ଶିଶୁବାବ, ଯୌବନ ପ୍ରତି ଅବସ୍ଥାମାନଙ୍କୁ ଅପହରଣ କର ଆମ୍ବେମାନେ ସତର୍କ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଆମ୍ବେମାନଙ୍କୁ ଜମନହସ୍ତରେ ସମରଣ କରେ । ଏହି ବଞ୍ଚି ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟତ୍ୱରତା ଅମୋଗ ଅଷ୍ଟ ଅଟେ । ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ପ୍ରତିକିଳ ପଞ୍ଜିକାମାନଙ୍କରେ ସତ୍ୟ, ଦ୍ୱାପର ପ୍ରତି ସୁଗାମାନ-ଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ତାରକମସ୍ତ ଲିଖିତ ଥାଏ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ତାରକମସ୍ତ—ସତ୍ୟପରିଶ୍ରମ, କାର୍ଯ୍ୟତ୍ୱରତା ଓ ସୁରକ୍ଷା ଶକ୍ତି । ଏ ମସ୍ତର ସାଧନା ଯେଉଁ ସୁମରେ ବିରଳ ସେ ସମାଜ ଅଧିପତିତ ହେବ ।

ଆମ୍ବେମାନଙ୍କର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍କୃତ ସମାଜମାନଙ୍କ ଉପରେ କୁହୁକ ବିଦ୍ୟାଯର କି ଅଭିଭାବ-ମୟ ଜମତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲୁ ତାହା ଯଦି ଆମ୍ବେମାନେ ମନୋଯୋଗପର୍ବକ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଁ ତାହାହେଲେ ଆମ୍ବେମାନେ ଷ୍ଟେପ୍ ବୁଝିପାରିବା ସେ ଅମ୍ବ ସମାଜର ଯାବନ୍ଧୁଯ ଦୁର୍କଳା ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା ଅଭିବର ଫଳ ଅଟେ । ରାଜା, ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କର ଦର୍ଶନ ଶ୍ରମଜୀବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଉତ୍ତରଳର ସର୍ବ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କଠାରେ ସେ ଗୋଟାଏ ନିଶ୍ଚେଷତା ଓ ଆଳସ୍ୟ ଆଜିକାଲ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ତାହାର କାରଣ ଉତ୍ତର ସାହିତ୍ୟରେ ଜାଗନ୍ମାନଶୀର ଅଭିବର । ଉତ୍ତର ସମାଜର କୃଷକ ଯେଉଁ ଜିନ୍ତୁ ପାଞ୍ଚପ୍ରକାର ଫଳ ଉତ୍ପନ୍ନ କରୁଥିଲୁ, ଉତ୍ତର କୃଷକ ସେହି ଜମିରୁ ବା ତଦପେଶା ଉତ୍ତରଷ୍ଟ ଜମିରୁ କେବଳ ଧାନ ମୁଠୀଏ ପାଇଲେ ବଜାର ସନ୍ଦେଶରେ ଥାଏ; ସେ ସମାଜର ଶିର୍ଷ ଯେଉଁ କାଠ, ପଥର, ଦକ୍ଷ ଓ ଧାରୁ ହାତ ନାନାପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ପ୍ରତ୍ୟେ ନିଜର ଧନକୋଣକୁ ବଢ଼ାଇଥିଲୁ, ଉତ୍ତରଙ୍କଷିତ୍ର ଅଜି ସେହି ବ୍ୟବସାୟହାତା କୁଟୁମ୍ବ ପୋଷି ପାରୁଣ୍ୟାହଁ; ଅନ୍ୟ ସମାଜର ଶ୍ରୀମାନେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମାନ୍ୟକ ଜମତାରେ ସମୟ ସମୟରେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପରାତ୍ମାତ କଲେଣି ମାତ୍ର ଆମ୍ବ ସମାଜର ଶ୍ରୀମାନେ ଅଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ଧକାରମୟ ରକ୍ଷନଶାଳା ପରତାଗ କଲେ ନାହିଁ; ଅନ୍ୟ ସମାଜର ଯୁଦ୍ଧକମାନେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବଦ ବ୍ୟାପି ନିଜନିକର ଶକ୍ତି ଦେଖାଉଥିଲୁ,

ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆମାନେ ସୁବ୍ରତରେଣ୍ଟା ପାଇ ହେବାକୁ ବଡ଼ କୁଣ୍ଡିତ । ଅବଶ୍ୟକ କଲିକତାରେ କେତୋଗୁଡ଼ାଏ ଓଡ଼ିଆ-କୁଳ ଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ମୁଁ ସେ କଥା କହୁନାହିଁ । କଲିକତା ହାଇ-କୋଟରେ ବେହାରର ଓକିଲ ଅଛୁ ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଓକିଲ କାହିଁକି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଓକିଲମାନେ ତ ନିଜ ଭୁଣ୍ଡରେ କହୁଥୁବନ୍ତି (The Cuttaok Bar is overcrowded) କଟକର ଓକିଲଙ୍କାନା ଅତିଥିକ ଜନାକର୍ଷ—ଦେବେ କାହିଁକି ଜ୍ଞାନେ ସ୍ଵରୀ କଲିକତା ଯାଉ ନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରୁ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେହି ବାରଷ୍ଵର ପାଶ କଲେ ନାହିଁ ମାତ୍ର ଛଙ୍ଗର ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକାଧିକ ବାରଷ୍ଵର ! ।

ଏହି ପ୍ଲଟରେ ଗୋଟିଏ କଥା ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି । ମୋର ଜଣେ ସହଧାଠୀ ଆଜି ଜାପାନର ରାଜଧାନୀ ଟୋକିଓ ନଗରରେ ବାସ କରୁଥିଛନ୍ତି । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହିତ ଏହି କଲେଜରେ ବର୍ଷର ପଡ଼ିଥିଲା । ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁରେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟରୁ ଅସୀମ ସାହସ ମୁଁ ପ୍ରଗାଢ଼ ବନ୍ଦିତା ହେଉରୁ ଜାଣି ପାରିଥିଲା । ତାଙ୍କର ସର୍ବଦା ଚାକ୍ରର ପ୍ରତି ଗୋଟାଏ ଅନାଫ୍ରା ଥିଲା ଏବଂ ଜରନରେ ଯେ ଗୋଟାଏ କିଛି ମହିତ୍କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇ ପାରିବ ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀବିଷ୍ଣୁରେ ଏ ଧାରଣା ପ୍ରବଳ ଥିଲା । ଶ୍ରୀଙ୍କର ବଳବତ୍ ଜଙ୍ଗା ତାଙ୍କୁ ଆଜି କର୍ମ-କ୍ଷେତ୍ରକୁ ନେଇଥିଛି । ତାଙ୍କ ବିଷୟ ମନେ ପଡ଼ିଲେ ମୋର ହୃଦୟ ଯେପରି ଆଶାନ୍ତି ହୁଏ, ଯେଉଁମାନେ ଏଠାରେ ବିଳାସ ଶିଖ୍ୟାରେ ପଢ଼ିଥିବନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଭବିଲେ ହୃଦୟ ଯେପରି ନୌରାଶ୍ୟ ପ୍ରୋତ୍ତରେ ଭୟିଯାଏ ।

ଆଜି ଯେ. କୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ଉତ୍ତଳରେ ନାଶିକ୍ଷା ଅକ୍ଷୁଟ ହୋଇ ଟିକିଏ ବିନଶିତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଜଣେ ଉତ୍ତଳରମଣୀ ଯେ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚ ରଙ୍ଗରୁ ବାଳିକା ଦିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କର ତହିଁର ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ଵପରିଚଳନ ଲୁଣି ମନ, ପ୍ରାଣ ତାଳିଦେବେ ଏ କଥା ଅନୁଦନ ପୂର୍ବେ କେହି ସ୍ପର୍ଶରେ ଭାବି ନ ଥିଲେ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ କେହି ଭାବି ନ ଥିଲେ ଯେ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍ତଳ ରମଣୀ ଖଣ୍ଡିଏ ମ ସିକିପଦ ପରିଚଳନ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ‘ପ୍ରଭାତ’ର ପ୍ରଥମରମଣ୍ୟ ପାଇ ମୁଁ

ମନରେ ଯେ କି ଅପୂର୍ବ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କଲି ତାହା ମୁଁ ଏଠାରେ ବନ୍ଧକ୍ତ କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସାମାଜିକ ଜୀବ । ସେ ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବାସ କରେ ସେ ସମାଜ ଟିକିଏ ଉନ୍ନତ ଅତିକୁ ଅଗ୍ରଯର ହେଲେ ସେ ଅବଶ୍ୟକ ଆନନ୍ଦତ ହେବ । ସୁତ୍ରରୂ ମୁଁ ଆଶାକରେ ‘ପ୍ରଭାତ’ ର ଆମନଟିର ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦତ ଥିବେ । ସେ ମାସିକ ପଦିକାର ପରିଚଳନ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିନ୍ତୁ ସେ ସାହିତ୍ୟପୋତର ଜଣେ କର୍ଷିତ୍ୟାର । ସେ ନିଜପ୍ଲାନର ବାସିତ୍ବ ଅନୁଷ୍ଠାନ କର କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଅବଶ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ତଥା ସମାଜର ଉପକାର ହୋଇ ପାରେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍ତଳସାହିତ୍ୟର ଉତ୍ତଳ ଲୁଣି ନୂତନ ତିର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଶନ୍ତି, ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ରଙ୍ଗମତ୍ତା ସ୍ଥାପନ ଏହି ତିନୋଟି ବିଷୟ ଏକାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ । ଏ କଥା ଅନେକ ଲୋକ ଏକାଧିକ ଥର କହୁଥିଲା । ମାତ୍ର କେଉଁଦିଗରେ କିପରି କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଥିବୁ ତାହା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିଯାଉ । ରଙ୍ଗମତ୍ତା ବାପୁବିକ ଶ୍ରୀଯୁଧିବରରେ ଉତ୍ତଳରେ ନାହିଁ । ଅନ୍ତିମନ ତଳେ ପାରଳାଶେମୁଣ୍ଡିରୁ ଗୋଟିଏ ଅଭିନୟକାରୀ-ଦଳ ଏହି ନଗରକୁ ଅସିଥିଲେ । ଏହା ଠିକ୍ ଅଭିନୟ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଯାହା ସାଧନ କରିଥିବନ୍ତି ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାର୍ଜିତ ରୁଚିର ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲୁ । ଅମ୍ବାନଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରତକିତ ଭାରତିଲାଳା ଓ ସମଲାଳା ଯେ କେତେ ପଛରେ ଅଛୁ ତାହା ଆଉ କଣ କହିବା ନ ଏହା ବିଭୟ-ରସପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅପ୍ରାକୃତକ କଂଭୁତ କିମାକାର ବସ୍ତୁ ! ଏହାର ସମ୍ବାଦ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତସାହିତ୍ୟର ସମ୍ବନ୍ଧକ ବିକାଶହେବା ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ବ୍ୟାପାର ଜନିବ । ଯେଉଁଦନ ସମାଜିତ ଯାତ୍ରାଦଳ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତଳର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଅଭିନୟ ଦେଖାଇବେ ସେବିନ ସମାଜ ଓ ସାହିତ୍ୟ ଉତ୍ତଳରେ ଅକ୍ଷୟିକ ଉତ୍ସତ ପରିଲକ୍ଷଣ ହେବ । ସେପରି ଅଭିନୟ ଦେଖିଲେ ସାମାଜିକ ଚରିତ୍ରରେ ବନ୍ଧୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ଗୁରୁ ମୁଖରୁ ଉପଦେଶ ଶୁଣିବା ଅପେକ୍ଷା ଯାଦା ହୁଲନାରେ ଯେଉଁ ଉପବେଶ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ଯାଏ ତାହା ଅତ୍ୟଧିକ ହୃଦୟରୁ ପ୍ରସାଦ ହୁଏ । ଏହି ରୁଚି ସମ୍ବନ୍ଧ, ଦେଶ କାନୋପଯୋଗୀ ଯାଦା-ପୁରୁଷ କରିବା ଲୁଣି ମୁଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାହିତ୍ୟ-ସେବକଙ୍କ

ଭାବରେ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲୁ । ଯେ ଏହି ପବିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଯର ହେବ ତାଙ୍କର ନାମ ଚରସ୍ତୁରଣୀୟ ହେବ । ଯେଉଁ ପାରଳା ଅଧିକର ଉପରେକୁ ଅଭିନୟବଳର ପୁଷ୍ପପୋଷକ ହୋଇଥିଲୁ ତାଙ୍କୁ ଆମ୍ବେମାନେ ଆଜି ପଦ୍ମପୂର୍ବବାର ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ । ଯେଉଁ ଉଛଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁବକଣଙ୍କ କହିଁରେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ତହିଁର ଉପଯୋଗୀ ନାଟକ ସବୁ ରଚନା କରୁଥିଲୁ ଶେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲୁ ।

ନାଟକ ବିଷୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ । ବଙ୍ଗର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ସଙ୍ଗୀତ-ଲହାଣ ଖେଳୁଥିଲା; ବୈଠକଖାନାରେ ସଙ୍ଗୀତ, ଶୁଣମାନେ ନଦୀ-ଜରରେ, ସ୍ଵାରେ, ରେଳରେ, ବୋଟରେ ସର୍ବଦ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରୁଥିଲୁ । ମାତ୍ର ଉଛଳରେ ସଙ୍ଗୀତ କାହିଁ ? “ସଙ୍ଗୀତ-ମାଳା”ରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅଧିନିକ ଏବଂ ଉପାଦେୟ ସଙ୍ଗୀତ ପକ୍ଷିବେଶିତ ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଧର୍ମସଙ୍ଗୀତ । ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତଗୁଡ଼ିକ ସବୁ ଆଦରଷାମ୍ବକ ଥିଲା । ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରାଚୀନ ଦୀମା ମଧ୍ୟରେ ଉଛଳପଣ୍ଡୀର ବିସ୍ତରଣେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସାମାଜିକ, ପ୍ରକୃତ ବର୍ଣ୍ଣନାମ୍ବକ, ମନୁଷ୍ୟ-ଅବସ୍ଥା-ବ୍ୟକ୍ତି-ମୂଳ୍ୟ-ବ୍ୟକ୍ତି— ନାନାପ୍ରକାର ସଙ୍ଗୀତ ରଚିତ ହୋଇପାରେ । ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା ଅପେକ୍ଷା ସଙ୍ଗୀତ-ଶିକ୍ଷା ଅଧିକ ଅବଶ୍ୟକ । କେତେକ ଲୋକ କହିଲୁ ଓଡ଼ିଶାର-ଲୋକମାନେ ଉଦ୍‌ବରଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ସେମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଶିଖିବେ କେତେବେଳେ ? ଅବଶ୍ୟ ଏ ଉଛୁଟି ସଙ୍ଗୀତମ୍ଭିନ୍ଦୀୟାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ସତ୍ୟ ନୁହେ । ଏଠାରେ ଆମ୍ବେମାନେ ଉଛଳ-ସମ୍ବୁଦ୍ଧି-ଲମ୍ବାକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇଥିଲୁ ଯେ ଏହା-ହାରୀ ଅନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉ ବା ନ ହେଉ କେତେ ପ୍ରାଚୀନ ସୁନ୍ଦର ଜାତୀୟ-ସଙ୍ଗୀତ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ ଉଛଳମୂଳ୍ୟ ପୁରୁଷମାନେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧି-ଲମ୍ବାରେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିଲୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲୁ । ଯେଉଁ ଶେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଚୀନର ବିଶେଷ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ।

କି ଲୋକଙ୍କର ଏପରି ଧାରଣା ଯେ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଶାବିତ୍ରାଚାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ହୋଇପାରେ ।

ଏ ଧାରଣା ସଙ୍ଗୀତମ୍ଭିନ୍ଦୀୟାନମ୍ବକ । ଯାହାଙ୍କର ଲେଖନ ବଙ୍ଗ-ଭାଷାକୁ ଜୀବନିଶ୍ଚିତ୍ତ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା, ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରକାଶକୁ ବଙ୍ଗର ପ୍ରତି ଗୁହରେ ଆହୁତି, ଯାହାଙ୍କର ପ୍ରକାଶକୁ ବଙ୍ଗର ଆବାଳ-ଦୃଶ୍ୟ-ବନତା ସମସ୍ତକୁ ଆଦର ସାମଗ୍ରୀ ସେ ଜଣେ ତେପୁଟୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହେଲେ । ବାସ୍ତବିକ ତେପୁଟୀମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନତ ବିଷୟରେ ବେଶ୍ୱାକରିବା ଉଚିତ । କାରଣ ପ୍ରଥମତଃ ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ଫଳ ଥାଏ, ବ୍ରିଜ୍ଞ-ସ୍ଵର୍ଗ୍ୟ ସେମାନେ ନାନାଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗକରେ ଥିବା ବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟ ରଚନ ଚିତ୍ର କରିବା ଗୁରୁତ୍ୱ ପାଇଁ ହେବାର ବିଶେଷ ସମ୍ବନ୍ଧ । ତେପୁଟୀ-ଲେଖନ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନୁତ୍ତ ଏ କଥା “ଶ୍ରୀମତ୍ତୁଶ୍ରୀ”ର ଜନ୍ମଦାତା ପ୍ରମାଣ କରିଥିଲା । ଆମ୍ବେମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ କରୁଥିଲୁ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲୁ ଯେ ସେ ଆଉ ଅନୁତ୍ତ ଦଶଶତି ଶିଖଣ୍ଟି “ଶ୍ରୀମତ୍ତୁଶ୍ରୀ” ଉଛଳପାଦିତ୍ୟ ଉତ୍ସାହରେ ରଖି ଯାଆନ୍ତି । ଆଜି ତାହାଙ୍କୁ କେହି ଟିକ୍ଟି ନ ପାରେ ମାତ୍ର କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସାହରେ ତାଙ୍କର ମର୍ମରପ୍ରସ୍ତରମୟୀ ପ୍ରତିମତି ଗୌଧ୍ୟନକାର ଛକରେ ପ୍ଲାପିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଭାବ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ-ଭାବା ତୁଣିତ ହେବ ।

ସମାଜ କ୍ଷୁଦ୍ରବୟ ନୁହେ । ଏହା ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଶତମାନ ରୂପ-ପତ୍ରମାନ ନରନାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ । ଏପରି ଜାଟିଲ ବିଷୟରେ ଶମତା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହେଲେ ଶଣ୍ଟେ ଅଧେ ପୁଣ୍ୟକରଣ୍ୟମାନ କରିବାକୁ ହେବ । ସେମାନଙ୍କର ଭାବ, ଭାଷା ଓ ଲେଖାପ୍ରଣାଳୀ ଭିନ୍ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ିନାତ ଧାବିତ ହେଉଥିବ । ଯେହି ମନ୍ତ୍ର ସମୟରେ ବାଜିଗରର କୁହକଦଶ୍ୟ ପରି ସମାଜଯୋତିନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନୁଶୀଳକରରେ ପରିବର୍ତ୍ତି କରିବ । ଯାହାଙ୍କର ଲେଖା ନମ୍ବନରେ ଅନୁନନ୍ଦାତ୍ମନ୍ତ୍ର ଅନ୍ତିମପରିବର୍ତ୍ତନରେ ହାସ୍ୟ ଅଣି ପାରେ, ଯାହାଙ୍କର ଲେଖା ନମ୍ବନରେ ପ୍ରକାଶକୁ ସବୁ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ଥିଦ୍ଧିତା କରିବାରେ, ଯାହାଙ୍କର ଲେଖା ଅଥ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ପାଣ୍ଟିତ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇ ପାରେ, ଯାହାଙ୍କର ଲେଖା ନିରାଶ ଲୋକକୁ ସାହସ ଦେଇପାରେ, ଯାହାଙ୍କର ଲେଖା ପମାକକୁ ଉତ୍ସାହ କର ସମାଜଠାରୁ ପ୍ରଶାଂସା ନେଇପାରେ ସେପରି ଲେଖନକ

ଉଚ୍ଛଳରେ ଜଣେ ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗ ଲାଗି, ମୁଧ ପାଇବି, ଦନ୍ତ ଶ୍ଵଳିତ ହେଲାଣି ତଥାପି “ବୌଦ୍ଧାବତାର” କାବ୍ୟ ଅଜି ଆମୁମାନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ହେ ସାହିତ୍ୟ-ସେବକ-ବୃଦ୍ଧ, ଏହି ଅଦର୍ଶକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟ କର । ଦେଖିବ ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରେ କି ନା ; ଅନ୍ତର ଦେଖିବ ଉନ୍ନତ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଉପରେ କି ଅତିକୁଳମୟ ଯମତା ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ ଲୁଗି ସମସ୍ତ ସମାଜ ଉଚ୍ଛଳ ହେବା ଅବଶ୍ୟକ । ମୁଁ ଶୁଣୁଥାଇ ଗଞ୍ଜାମରେ ଜଣେ କୃତ-ବିଦ୍ୟ ଯୁବକ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସମାତାଗାର ସ୍ଥାପନ କରି ଅଛନ୍ତି । ମୋର କୁଟୁମ୍ବାନରେ ଏପରି ପ୍ରାଚୀନଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠାଗାର ଉଚ୍ଛଳର ସର୍ବମାନରେ ରହିବା ଉଚିତ । ଶାରଳା ଦାସ ୧୯^୦ ବଲରମ ବାସଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶାର Homer ଏବଂ Vergil ବା ବନ୍ୟାଷ ଓ ବାଲ୍ମୀକି ବୋଲୁଯାଏ । ମାତ୍ର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲେଖକ କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ ହେବା ଅଥକା ପ୍ରସ୍ଥୋଜନ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । କେବଳ ଗୋଟାଏ କଳମ ଧରି ଲେଖି ଗଲେ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରେ । ମାତ୍ର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ତନ୍ତ୍ର ତନ୍ତ୍ର କରି ପଢ଼ିଥାଇ ଯେ ଲେଖନୀ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ସେ ପ୍ରକାର ସାରବାନ୍ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରି ପାରନ୍ତି । ଆମୁର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ କଠିନ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ, ଯେତେ ଅଧୁନକ ରୁଚିବୁଦ୍ଧ ହେଉ ସେ-ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାହିତ୍ୟାନୁଭାଗର ଅବଶ୍ୟ ପଠନୀୟ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଆମୁମାନଙ୍କର ଅମୂଳଧନ । ତହିଁରୁ ଆମେମାନେ ଖଣ୍ଡି ଓଡ଼ିଆକଥା ଶିଖି ପାରିବା । ଯେତେବେଳେ ଅମ୍ବ ଦେଶର ଶିକ୍ଷିତ-ଶୈଳ୍ୟମାନେ ଶୟକାନିଷ୍ଠାରେ ମଧ୍ୟ ଶାରଳା ଦାସ, ଭଞ୍ଜ, ଅଭିମନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିବେ ସେତେ-ବେଳେ ଗୋଟାଏ ସାହିତ୍ୟକ ଉନ୍ନତିତା । (Literary Excitements) ଅଧି ପହଞ୍ଚିବ ଯାହା ଆପେ ଆପେ ସାମାଜିକ ଜଡ଼କାରୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବ । ସମୟର ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଅଭୁତ୍ ଗୁଣ ଥାଏ । ଆମକୁ ଆଜି କାହିଁ ମସଲ୍ଲ ଦେଇ ରଖି ଦେଲେ ବରଷେ ହୁଇବର୍ପରେ ତାହା ଅଗ୍ରର ହୋଇ ଯାଏ ; କଞ୍ଜିପାଣିକୁ ୧୦ । ୧୫ ବରଷ

ରଖିଲେ ଆସୁର୍ବେଦ ମାତରେ ତାହା ବିଶେଷ ପୁଣକରକି ହୁଏ; ତେବେ ଯେଉଁ ଶାରଳାଦାସଙ୍କ ଲେଖା ଶତଶତ ବର୍ଷ, ବସନ୍ତର ସାମ୍ରା ତାହାର କି ପବିତ୍ରଗୁଣ ଥିବ କିଏ କହି ପାରେ ୧ ସେ ସରସ୍ଵତିର ପ୍ରକୃତ ରକ୍ତ ଥିଲେ; ଆଜି ଏହି କେହି ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ରକ୍ତ ବୋଇ ନ ପାର ତେବେ ତାଙ୍କର ଭଙ୍ଗିର ହୁକୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସରସ୍ଵତୀ ପ୍ରୀତା ହେବେ ।

ପ୍ରାଚୀନଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ିଲେ ସେ କେବଳ ଜାଗି ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଶିଖିବାକୁ ହେବ ତାହା ନୁହେ । ତହିଁରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସାମାଜିକ ରାଜ, ନାତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ମନୋଯୋଗପର୍ଦ୍ଦକ ଅଧ୍ୟୟନ କର ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ସବାସ ସହିତ ତୁଳନା କର ସେହି ସେହି ଗୁରୁମାନଙ୍କ ରଚନା ସମୟ ସଥା ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରିର କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ବର୍ତ୍ତମନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ହୋଇ ପଢ଼ିଥାଇ । କେତେକ ଧୀଷମନ୍ ବନ୍ଦୁ ଆମୁମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ ବସନ୍ତ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁ ଅଛନ୍ତି । ସବ ଆମେମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ଟଙ୍କ ଅଧ୍ୟୟନ ନ କରୁ ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଵକ୍ଷର ପ୍ରତିବାଦ କର ପାରିବା ନାହିଁ ପରନ୍ତୁ ନିଷ୍ଠବ୍ଧରାବରେ ସେହି ଲୁହୁନା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଢ଼ିବ । ଆନ୍ତର ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଚିନ୍ମୁଦୁଷ୍ଟ ନିଷ୍କେ କଲେ ଦେଖା ଯିବ ସେ ନିଜେ ମାତ୍ରଭାଷା ଦିନେ ଯୋରବିପଦରେ ପଢ଼ି ପାରେ । ମାନମାୟ ହଣ୍ଡର (Hunter) ପାହେବ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି ସେ ଶାରଳା ଦାସ ଉତ୍ସବାସର୍ ପୂର୍ବ ବର୍ଷ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏ ଉକ୍ତର ସତ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶ ରଣ କରିବା ଉଚିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମୁମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ଆନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଆମେମାନେ ଆଶା କରୁ ନିକଟ ବବିଷ୍ଟରେ ଆମୁମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବାସ ଲେଖା ହେବ । ଦେଖିଲୁଛି ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ । ଏ ସବ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଣେ, ଦୁଇଜନଙ୍କ ହାର ହେବା ଅପାଧ୍ୟ ।

ମୋର ବସ୍ତୁଷ ଅନ୍ତର୍ଭୁତ, ମୋର ପଢ଼ା ଅନ୍ତର୍ଭୁତ ଅଟେ । ତଥାପି ମୁଁ କେତେବେଳେ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଗାର୍ଜିତକ ଶାନ୍ତି, ଓ ଶର୍ମେ ଅଧେ ଦର୍ଶନଶାନ୍ତି ଆସିବନ କରିଅଛନ୍ତି । ମୋର କୁଟୁମ୍ବ ମୁଖ୍ୟମୁଖ୍ୟ ବନ୍ଦି ଅନୁଭବରୁ ମୁଁ ଜାଣିଛି ସାହିତ୍ୟ ପର ଅନ୍ୟ ପ୍ରେମଣ୍ଡିତା ଶାନ୍ତି ଏକ ମୁହଁତ୍ତରେ ଜ୍ଞାନ, ଆମା, ଦୁଦୟ, ମୁହଁର ଜଳ,

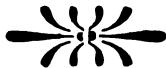
ସ୍ଵର୍ଗକର ନ ପାରେ । ସାହିତ୍ୟର ଚତ୍ରପ୍ରବାହ ଅନ୍ତର୍ମନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସମଜର ସ୍ଵରେ ସ୍ଵରେ ଭେଦ୍ୟାଏ । ମଧ୍ୟମିଳିକା ଯେପରି ସବୁ ପୁଷ୍ଟର ସାର ଗ୍ରହଣ କରି ଏକ ସୁଖକୁ ଓ ଉପାଦେୟ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ସାହିତ୍ୟ ସେହି-ପରି ସବୁ ଶାପ୍ତର ସାର ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ଅଭ୍ୟବ ଗଠନ କରେ । ପାହିତ୍ୟ ସାମାଜିକ ଉନ୍ନତି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧାରିଛି ହେଉଥାଏ ଏବଂ କୌଣସି କୌଣସି ସମାଜରେ ଟିକିଏ ଥାଏ । ସମାଜରେ ବାସ କରିବାଦ୍ୱାରା ଯେତେ ଦାବୀ ଓ ଯେତେ ସୁଖ ଆମ୍ବେମାନେ ଭୋଗ କରି ପାରନ୍ତୁ ତାହା ସାହିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମ୍ବୁଦ୍ଧ । ମାତ୍ର ଆମ୍ବେମାନେ ହେଲାଦ୍ୱାରା ଅମ୍ବୁଦ୍ଧ-ରହୁ ହସିଥାଏ । ସାଧାରଣ ଜାଗନ ସହିତ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର ଜନଶ୍ଵରା ଜନ୍ମ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜାଗନରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ରହି ଅମ୍ବେମାନେ ସାମାଜିକ ଜାଗନର ସଂଖ୍ୟା ଓ ସୁରିଧାରୁ ବନ୍ଧିତ ହେଉଥାଏ । (ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ‘ସମାଜ’ ଶବ୍ଦକୁ ଭାଷାଗତ ମନ୍ତର ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥାଏ ।) ଏହି ସମାଜ ସକାଳ କିପରି ସାହିତ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ? ଦ୍ରୁଗନ-ବସନ୍ତ-ସମୁଳ-ମଳୟ ଯୌରବ-ଦ୍ରହାରୀ— ଏ ଗୋଟିଏ ପଦ । ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ କୁହାଯାଇପାରେ, ବିଜଳା କୁହାଯାଇପାରେ ସମ୍ଭୁତ କୁହା-ଯାଇପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦିନ ଥିଲା ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଲେଖକଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ତାଙ୍କର ସମାପବାକ୍ୟରେ ଦର୍ଶାକୁଣ୍ଡର ମଧ୍ୟ ଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର ସେବନ ଗଲୁଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳଭାଷା ଆବଶ୍ୟକ । ଯାହାକୁ ଶିଖିତ-କ୍ଲେମାନେ ଗ୍ରାମ୍ୟତା କହନ୍ତି ତାହାର ଦର ସାହିତ୍ୟ ବଜାରରେ ଟିକିଏ ଚଢା ହୋଇଛି । ଆମ୍ବେମାନେ ଯାହା ଲେଖିବା ତାହା ମୁଁତ ହୋଇଯିବ, ପ୍ରଶଂସା-ପଦ ମଧ୍ୟ ଅଭିବ ହେବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଏକିକିରେ କଣ ଦୟିତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଯେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନରନାଶ ଅଛନ୍ତି ଅମ୍ବେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ୍ବେମାନେ କଣ କଲୁଁ ? ଆମ୍ବେମାନେ ଯାରୁତ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରଭାବରୁ ଯେଉଁ ଉନ୍ନତ ଭାବ ସବୁ ଉପାର୍କ୍ଷନ କଲୁଁ ତାହା ଯଦି ସରଳଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିତରଣ ନ କଲୁଁ ତାହା ହେଲେ ଅମ୍ବେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହାନି ହେଲା । ପ୍ରତିମାନେ, ଶିଖିତ, ବିଜଳ, ଦର୍ଶନ ପଢି ନାହାନ୍ତି କୁଣ୍ଡର ସାହିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତରାବଦି କି ଲାଗ ହେବ ? ଏପରି ଯଦି କେହି

ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ କଣେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ମତ ଜଣାଉଥାଏ ;— “Physiologists and metaphysicians have had their attention turned a good deal of late to the automatic and involuntary actions of the mind. Put an idea into your intelligence and leave it there an hour, a day, a year, without ever having occasion to refer to it. When, at last, you return to it, you do not find it as it was when acquired. It has domiciliated itself—so to speak—become at home,—entered in to relations with your other thoughts and integrated itself with the whole fabric of the mind.” ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧ୍ୟନିକ ଦେଦତତ୍ତ୍ବ-ବିତ୍ତ ଏବଂ ମନ ତତ୍ତ୍ଵବିତ୍ତ ପଣ୍ଡିତମାନେ, ମନୁଷ୍ୟ ମନ କିପରି ନିଜେ ନିଜେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରେ ସେ ବିଷୟରେ ଅନେକ ଆବଶ୍ୟକ କର ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଭାବ ଯଦି ମନରେ ପ୍ରବେଶ କରେ ଏବଂ ଘାସୀଏ, ଦିନେ ବା ବରଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ବିଷୟ ନ ଭାବ, ଅବଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ଭାବକୁ ପୁଣି ଭାବବ, ଦେଖିବ ତାହା ପୂର୍ବପର ନାହିଁ । ତାହା ସେହି ମନର ଅଗିଭୂତ ହୋଇ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନୋବୃତ୍ତି ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଆହୁର ମୁଁ କହିପାରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଭାବ ଉଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରେ । ଏହା ହୋଇପାରେ ଯେ ସେ ଯାହା ଦେଖିଲେ ବା ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱେଧାନଳ ପ୍ରକୃଳକ ହେଉଥିଲା ଏହି ଭାବ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ସେ ତାଙ୍କରେ କୌଣସି କ୍ରୋଧର କାରଣ ଦେଖିବେ ନାହିଁ । ଯେପରି ଗଣିତଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭାଜକର ବୁଝି ହାର ଭାଗଫଳର ହ୍ରୁଷତା ସଞ୍ଚାର ହୁଏ ସେହିପରି ଉନ୍ନତଭାବରେ ବୁଝି ହାର ମନୁଷ୍ୟର ଅକାରଣ କ୍ଲେଶ ହ୍ରୁଷ ହୁଏ ।

ବୈଚିଧ୍ୟ ଯେପରି ପ୍ରକୃତର ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି ; ପରିଗୁଳନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ମାତ୍ର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥର ପରିଗୁଳନ ନିମିତ୍ତ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗ୍ରହ ପଦାର୍ଥର ଅବଶ୍ୟକ । ଜଳର ପରିଗୁଳନ ନିମିତ୍ତ ଭୂମିର ଅବନତ ଅବଶ୍ୟକ, ତାପର ପରିଗୁଳନ ନିମିତ୍ତ ତାପପରିଗୁଳନ ପଦାର୍ଥ ଅବଶ୍ୟକ, ଶିଦର ପରିଗୁଳନ ନିମିତ୍ତ ବାସ୍ତ୍ଵ ଅବଶ୍ୟକ, ଅଲ୍ଲେକ ପରି-

ଗୁଲକ ନମିତ୍ର ଉଥର (Ether) ଆବଶ୍ୟକ, ସେହିପରି
ସମାଜର ପ୍ରତିପ୍ରଭାବରେ ସର୍ବତା ପରିଗୁଳନ ନମିତ୍ର ସାହିତ୍ୟ
ଆବଶ୍ୟକ ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦିପାଠୀ ।

ପଲ୍ଲୀଚିତ୍ର ।

ପୂର୍ବାନୁଷ୍ଠାନ ।

ରମଣୀଶଙ୍କର
ଉଠେ ହୃଦୟର ନାଦ
ପିତା ମାତା ପାଦ
ଜହୁଲ ଉଠେ ବିଷାଦ ।

ମାତାଙ୍କ ଗଲାରେ
ବିଲାପେ ମହା ବିକଳେ,
ଭଉଣୀ ଭଉଜ
ଧରଇ ବିଷନାଥଙ୍କେ ।

ପ୍ରବୋଧ କନ୍ୟାକୁ
ସୁଅରକୁ ଯାନ୍ତି ନେଇ
ଅଙ୍ଗାତ ଦେଶକୁ
ଯାଏ ତା ସ୍ଵର ଉରେଇ ।

ଖଣ୍ଡେ ହୁରେ ଯାଇ
ପିତା ଶୁଭୂତା କି ଭାଇ,
ଶୁନ୍ୟ ଦିଶେ ପୁଣ୍ୟ
ନିଅଁ ଥାଉ ଜଳେ ନାହିଁ ।

ଶାଶ୍ଵତ ନଶମଙ୍କ
ସମ୍ବନ୍ଧ ସରଳା ବାଳା,
ରୁଦ୍ଧ ଦିବା ଘର—
ଯଦ୍ଵିବ ସରିକ ଜାଳା ।

ଅଜଳା ଦେଶରେ
ନାହିଁ ଆପଣାର ଜଳ,
ଏହା ଭାଲ ଭାଲ
କୁଥାନ୍ତି ନାହିଁ ଜଳାନ୍ତ ।

କିଛି ଦିନ ଗଲେ
ଦୋର ବିଛେବ କଷଣ,
ଦର୍ଶନାଶହର
ସିନା ନାହର ଭୁବନ ।

ପଠାଇ ନ ଥିଲେ
ଅଗ୍ନିର ରବସପାର,
ଦିବା ନନ୍ଦି ସିନା
ଦୁଃଖ ଶୋକ ହାହାକାର ।

ଧନ୍ୟ ବିଷୟର
ଅହେ କରୁଣାନିଧାନ

ଦୁଃଖ ସୁଖ ଏକ—
ଲୁଳାମୟ ଭଗବାନ ।

ଯେଉଁ କନ୍ୟା ବକ୍ଷ
ଦୁଃଖରେ ବିଦ୍ୟାର
ହେଲା ମେଲୁଣି ସମୟେ,
ଦୁଃଖେ ସୁଖେ ପୁଣି
ଅଦ୍ଵିତୀୟ ଗଲୁ ଯେ
ନିଜ ପ୍ରାଣେ ନିଳଯୈ ।

କାଳେ ସେହି ନିଜ
କରଇବ ବର ଅଣି,
ଧାରା ସୁନ୍ଦରୀ ସିନା
ଲୁଣି ରହିଥାଏ ।

ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ।

ତତ୍ତ୍ଵ ଉପାସନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୁଇ ଏକ କଥା ।

ତତ୍ତ୍ଵଶାସ୍ତ୍ର ବଢ଼ି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବସ୍ତୁ । ତାହାର ଗବେଷଣା ଓ
ତତ୍ତ୍ଵନୁସାରନ ଅତି ଦୁରୁତ୍ୱ ଦ୍ୟାପାର । ତାହାର ଉତ୍ତରର ଓ
ପ୍ରଗତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ମତରେବ ବରବର
ଦେଖାଯାଏ । ଏପରି ପୁଲରେ ତତ୍ତ୍ଵଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି
କହିବା ଉଣ୍ଟିତ ନୁହେ । ତେବେ ଗଛର ଫଳ ଦେଖି
ଅନେକ ସମୟରେ ତାହାର ଜାତର ଅନୁତ୍ଥା-ପଣ୍ଡିତ
ମିଳେ । ସେହି ପଞ୍ଚା ଅନୁସରଣ କର ଆମ୍ବୋମ୍ବାଟ୍
ତତ୍ତ୍ଵ ଉପାସନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି କହିବାକୁ ମାର୍ଜନ୍

— ପ୍ରଥମେ ତତ୍ତ୍ଵ ଉପାସନା ଗୋଟିଏ ଗୁଣ ଉପାସନା । ବଙ୍ଗ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ସର୍ବଦ ସହସ୍ରାଧକ ବର୍ଷ ପ୍ରତଳିତ ହେଲେହେଁ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରକାଶି ଦଳ ବା ସଂପ୍ରଦାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତକି ପରମର ପ୍ରତିବାସୀ ହେଲେହେଁ ଏକ ଉପାସକ ଅନେକ ପମ୍ପରେ ଅନ୍ୟକୁ ତତ୍ତ୍ଵବା ଦୂଷର । ତେବେ ଗୁଣ ହେଲେ ଯେ ଯେ କୌଣସି ବସ୍ତୁ ଜଞ୍ଜନ୍ୟ ହେବ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରମାଣ ନାହିଁ । ଅନେକ ପମ୍ପରେ ମଧ୍ୟ ବେଦାନ୍ତର ଗୁଡ଼ତତ୍ତ୍ଵ ସାଧାରଣ ବା ଅନୁପ୍ରୟକ୍ରମିତାକୁ ନ ଦେବାର ବିଧ ଅଛି ।

(ବେଦାନ୍ତେ ପରମ ଶୁଦ୍ଧି ପୁରୁଷକାଳେ ପ୍ରଗ୍ରହିତା^୦ ନା ପ୍ରଣାନ୍ତ୍ରାୟ ଦାତବ୍ୟଦ ନା ଶିଖ୍ୟାୟ ପୁରୀଧୀ ବା ପୁନଃ । ଉପାସନା ବଚନ ଉପନିଷଦରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ)

ଏହିବଳ ବିଧ ତତ୍ତ୍ଵରେ ପ୍ରୟକ୍ଷ୍ୟ କି ନା ତାହା ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ତତ୍ତ୍ଵର ଟିକିଏ ପଶ୍ଚାତ୍ ପ୍ରୟୋଜନ । ସେହି ପଶ୍ଚାତ୍ ସାଧାରଣତଃ ଦ୍ଵିଧ ଯଥା;— ବାହ୍ୟ ଏବଂ ଅର୍ଥନ୍ତରଣ । ଏହା ଚିତ୍ତାତ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକିକ ଧରଣା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ କରସାଇଁ ପାରେ ।

୧ । ବାହ୍ୟ ପଶ୍ଚାତ୍ କରିବାକୁ ଯାଇ ଆମ୍ବେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଉପାସନାର ଫଳ ଦେଖିରୁ^୧ । ରଂରେଜିରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି:— All is well that ends well । ଦୁଇଧ ପର୍ବୁ “ଫଳେନ ପରିଚିସ୍ତେ” ତେବେ ତତ୍ତ୍ଵାଧିର ସମାଜ ବା ଲୋକବିଶେଷ ଉପରେ କିମ୍ବି ଫଳ ଦେଖାଯାଏ ଏ ଅମ୍ବେମାନେ ଦେଖିବୁ ସାଧାରଣତଃ ତତ୍ତ୍ଵପ୍ରେକ୍ଷଣ ତତ୍ତ୍ଵର ଚିର ବେର । ସାମାନ୍ୟ ଭାଙ୍ଗ ଗଞ୍ଜାଇଠାରୁ ବିଶେଷ ମଦ୍ୟ-ଧାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାତ୍ତ୍ଵକର ବାହ୍ୟଲକ୍ଷଣ ବୋଲିବାକୁ ଦେବ । ତାତ୍ତ୍ଵକ ମାତ୍ରେ ଉତ୍ସମ୍ପଦର ଅବତାର । ଏବଂ ସ୍ଵାର୍ଥପରତା ତତ୍ତ୍ଵର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଅଙ୍ଗ । ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବଚନହୁଁ ତାତ୍ତ୍ଵକର ଦ୍ୱାରୀ ଏବଂ ଫଳଲାଭ ତାତ୍ତ୍ଵକର ଅତ ଉଚ୍ଚ ଅଶା । ଦେଖିବେ ରୁହୁ ସମ୍ମାଦନରେ ତାତ୍ତ୍ଵକ ଯେଉଁ ଫଳର ଅଶା କରେ ହୁଏ । କୌଣସି ପାତ୍ରିକଭାବାନ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଭିପ୍ରେତ ତାତ୍ତ୍ଵକାହିଁ । ଦେବ ପାହାଯଥରେ ତାତ୍ତ୍ଵକ ଯାହା କାମନା ତାହା ଗୋପନୀୟ ହେଲେହେଁ ପ୍ରାୟଶଃ ପମ୍ପେ ଅମ୍ବେମାନେନା ଚେବି ମକାରାଶ ସେବନା^୦

ପ୍ରତ୍ଯତି ଯାହା ଶୁଣିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ପାପ୍ୟକୁ ହେବ ତାହାହିଁ ତାତ୍ତ୍ଵକର ମୋଷ୍ମାଧନା । “ପ ଶମ୍ଭୁକୋ ସଦାଶିବଃ” ହୋଇ ଯେତେବେଳେ “ମାତ୍ର ମଧ୍ୟ ନ ତ୍ୟଜେତ୍” ସେତେବେଳେ ତାତ୍ତ୍ଵକର ମୋଷ୍ମ । ବଙ୍ଗ ଓ ଉତ୍ତଳରେ ବିଶେଷତଃ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜରେ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ବିରଳ ନୁହେ । ବରଂ ପେହି, ସମ୍ଭୁଦ୍ଧାୟ ସମାଜିକ ମୁନବୁଦ୍ଧି ଓ ଧର୍ମସମାଜୀୟ କୁଣ୍ଠାରର ଅଧିକାଂଶ ଏହି ତତ୍ତ୍ଵ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରହିଅଛି । ବିଶୁଦ୍ଧ ସମାଜ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଜି ଦେବୀର ଦ୍ୱାରା ଦେଇ ନିଷିଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନଶା, ଶୁଣିମାନ ପ୍ରଭୃତି ରକ୍ଷଣ କରି ସମାଜର କର୍ତ୍ତ୍ତମାର କର୍ମଧାର ବୋଲି ଅହଂକାର କରୁଥାଏ । କାରଣ ସେ ପରମତତ୍ତ୍ଵ ଏବଂ ତାହା ମତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣହର ଅଧିକାଂ ତାହାଠାରେ କଣ୍ଠିତ ହେବା ଉଚିତ । ଏହିପରି ଶ୍ରୀନାଥାରଣା, ଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ରବାସନା ଓ ତତ୍ତ୍ଵନିତ ନିଜଭକ୍ତ କୁଣ୍ଠାର ଦେଶର କି ଯତ କରୁଥାଏ ତାହା କାହାରକୁ କହି ଦେବାରୁ ଦେବ ନାହିଁ । ଲୋକେ ଲୋକ ମୁଖରେ-ବିଳାସୀ ଶାସ୍ତ୍ରୀକର ତାତ୍ତ୍ଵକ ଶୁଣିମାନଙ୍କ ମୁଖରେ-ପ୍ରାଚୀନ ତତ୍ତ୍ଵଯୋଗୀମାନଙ୍କର ଅଲୋକକ ଫଳଲାଭ କଥା ଶୁଣି ନିଜେ ବିଳାସ ପନ୍ଥାରେ ଜ୍ଞାନବରେ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଶେଷରେ କେବଳ ଅସ୍ତରାନିରେ ଜଳିରିତ ହେଉ ଅଛନ୍ତି । ଚିନ୍ତାଶ୍ରୀର ଅଭିବୁଦ୍ଧ ତାତ୍ତ୍ଵକର ଅସାରତା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ରକ୍ଷଣଶାଳିକ-ତାରେ ଅନ୍ତିଭୁତ ହୋଇ ନିଜେ ନିଜକୁ ଶକ୍ତିମୁନ ମଣି କିମଣଃ ନିମ୍ନେ ନିମ୍ନତର ଅବସ୍ଥାକୁ ଅବରେଷ୍ଟନ କରୁଥାଏ । ଏ ସବୁ ଜାଗି, ଶୁଣି, ଦେଖି ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଲୋକେ ତତ୍ତ୍ଵର ଉପାସନାରେ ବାଧ୍ୟପୁତ ଏବଂ ତଥାପି ପୂର୍ବପୁରୁଷର ସେହି କାନ୍ଦୁନିକ ସଫଳ ତାତ୍ତ୍ଵକରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ରହି । ଏ ବଜ୍ର ବିଚିତ୍ର ନୁହେ । ବିଳାସ ବା ପାପମାର୍ଗ ମନୁଷ୍ୟ ପରିରେ ଅକୁଣ୍ଠ ସାଧ୍ୟ । ସେଯମ ଦ୍ଵାରା ବଜ୍ର ବିଷମ ଓ କେନ୍ଦ୍ରିଯାବହ । ତେବେ ଲୋକେ ସମାଜର ଧର୍ମରତ୍ନରେ ବିଳାସ ଶୁଣି ହୁଏ ଅଗ୍ରମ ଅଗ୍ରମ କରନ୍ତି । ବିଳାସବାସନାର ଶୁଣ୍ଟି ଯେବେ ଧର୍ମର ଅଭାଷରେ ଟିକିଏ ରସାଶିତ ହୁଏ ତେବେ ତାହାର ଯେ କି ପ୍ରଗର ହେବ ତାହା ସହଜରେ ବୁଝା ଯାଉଥାଏ । ତତ୍ତ୍ଵ-ବିଷୟରେ ଠିକ୍ ତାହାହିଁ ବିଷୟ ଅଛି । ତତ୍ତ୍ଵ ମଧ୍ୟରେ କେଉଁ-ଠାରେ ଗୋଟିଏ ଶୋକ ଯୋଗଣାଧର ପୋଷକତା କରୁଥାଏ । କେଉଁ-ଠାରେ ପଣ୍ଡିତମାନେ ତତ୍ତ୍ଵାଧର ଶୋକ ଧରୁ

ତିନ୍ଦ ରକମ ଅର୍ଥ ହାର ପରିଦିତ କର ସମାଜ କଳକର୍ତ୍ତବୀ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି । ଏ ସ୍ଵର୍ଗ ବିଶ୍ୱର କରିବାକୁ ଗଲେ ଆମେମାନେ ସୃଜନ କାହ୍ୟପଦାଶାରୁ ଥେବା ଅର୍ଥନ୍ତରଣ ପଦାଶାରେ ପଢିରୁଁ ।

୨ । ଅର୍ଥନ୍ତରଣ ପଦାଶାରେ ଆମେମାନେ ଶ୍ରୀଭବରେ କଥିତି ଶାସ୍ତ୍ର ସମାଲୋଚନା ନ କର ରହି ପାରିବୁ ନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ଵଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ବଠୋର ସମମ ପ୍ରବତ୍ରକ ଶ୍ରୀକ ଦେଖିବାଲେହେଁ ସାଧାରଣ ଉପାସକ ଯୋଗ୍ୟ ଶ୍ରୀକ ସବୁ ବଢ଼ି କୁରୁତବ୍ୟଞ୍ଜିକ ଓ ପାପୋକିପକ । ତତ୍ତ୍ଵପୋଷକ ସ୍ଵସ୍ତତଙ୍କ ମଣ୍ଡଳୀ ବରବର ଏହାକୁ ଅର୍ଥାନ୍ତର ହାର ସମର୍ଥନ କଲେହେଁ ତାହା ପଦେ ବିଜ୍ଞାଣ ବୋଧ ଦେଉଥିଲା । ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତ ସ୍ଵରୂପ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ।

ମାତୃଯୋଦିଃ ପଣ୍ଡିତ୍ୟଜ୍ୟ ବିହରେତ୍ ସର୍ବଯୋଦିଷୁ
ବେଦଶାସ୍ତ୍ର ପୁରୁଣାନୀ ସାମାନ୍ୟ ଗଣିକାଇବ ।

ମସ୍ତୁତଙ୍କ ତାତ୍ତ୍ଵକମଣ୍ଡଳୀ ଅର୍ଥ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି ;—ଜପକରିବା
ଲୋକ ମାତୃଯୋଦି ଅର୍ଥାତ୍ ମେରୁଟି ଛଢ଼ି ବାକା ସବୁ
ଗଣିବ । ସାମାନ୍ୟ ଗଣିକା ଅର୍ଥାତ୍ ଥରେ ସାଧାରଣ
ଉଚରରେ ମାଲଗଣିଲେ ଯେ ପଳ ସମସ୍ତ ବେଦ ଶାସ୍ତ୍ର
ପୁରଣ ପାଠକଲେ ସେହି ପଳ । ଇତ୍ୟାଦି ।

କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀକ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏ ଅର୍ଥ ଲେଖି ନ ଦେଲେ
କାହାର ଜାଣିବାର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ଅତିଏବ ଏପରି
ଅର୍ଥରେ ନିଷ୍ଠିତ ରହିଲେ ସମାଜର କ୍ଷତି ଅବଶ୍ୟ-
ମୂଳୀ । ଧର୍ମୀସମ୍ବଳିତ ହୋଇ ପ୍ରଶନ୍ତ ବିଳାପାର୍ଗ ଉନ୍ଦୁକୁ
ଦେଖୁଁ । କିଏ ଇଚ୍ଛା କର ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ବାହାର
କରିବ ? ଯେ ସଂଯମପଥରେ ନିତାନ୍ତ ପଥକ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା
କରେ ତାହା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନ୍ୟ ପନ୍ଥା ପ୍ରଶନ୍ତ ରହି-
ଅଛି । ତେବେ ନିତାନ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ଏ ସମସ୍ତ ସତ୍ରେ ସାଧୁ
ଅର୍ଥହାରା ତତ୍ତ୍ଵରେ ପାପକତା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି,
ଶୁଭ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ସେମାନେ ଧର୍ମର ହାତ ଦେଇ ନଳୀର ଉଦ୍ଦେ-
ଶ୍ୟାନ୍ତର ସାଧନରେ ବୁଝ । ସେମାନେ ବେଳେ କହୁଥାନ୍ତି

“ବିକାର ହେତ୍ତୌ ସତ ବିକିଷ୍ଟନ୍ତେ

ଯେଷାଂ ନ ଚେତାନ୍ତି ତ ଏବ ଧୀରାଃ ।”

ଅର୍ଥାତ୍ ବିକାରର ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥରିଲେହେଁ ଯାହାର ମନ
ଅଚିନ୍ତ୍ୟକାରୀ ତୁରିବୁ ସେବ କେବଳ ଶୀର୍ଘ । ଅତିଏବ ତୁରିବା

ପୂଜା (ବହୁଯୁବକ ତାତ୍ତ୍ଵକଳ ହାରା ଯୋର ପାନମନ୍ତ୍ର
ଅବସ୍ତାରେ ଏକାନ୍ତରେ ଉଲଙ୍ଘ୍ୟବ୍ୟବପୂଜା ମାଧାରଣଟାଙ୍ଗ ଏହି
ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ)ହେଁ ମୋଷର ପ୍ରକଷ୍ଟ ମାଧନା । ତାତ୍ତ୍ଵକ
ମୁକ୍ତିଭୂଲରେ କହନ୍ତି ସେଠାରେ ଲୋକେ ପୂଜ୍ୟାୟବନ୍ତକୁଙ୍କର
ଅପବ୍ୟବହାର କରିବାହାର ପ୍ରକାର ତାତ୍ତ୍ଵକତାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟ
ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଧକ ନିଜ ସାଧନା ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଏହି
ପତ୍ରା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଏହିଠାରେ ନୂତନ ଶୁଣାଗଲୁ ।
ତେବେ ତ ର ସାଧନା କଣ ପରୀକ୍ଷା ମାଳା । ମୁଣି ଏକମାତ୍ର
ଦୂରଦୃଷ୍ଟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅନ୍ୟ କେହି ପରାମର୍ଶ ସାଧକକୁ ଏପରି
କଠିନସମସ୍ଯାରେ ଉତ୍ତର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ଅଶା କରେ ନାହିଁ ।
ସାଧକ ନିଜେ ନିଜକୁ ଏପରି ସ୍ଥାନରେ ଉପିବା କଦମ୍ବି
ଦୟବନ୍ଧର ନହେ । ସବି ସମ୍ବନ୍ଧ ହୁଏ ତେବେ ତାହାର
ସାଧନା ପ୍ରତାରଣ ମାତ୍ର । ସବି କେଣେଣି ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧକର
ସାଧନାପ୍ରଣାଳୀରେ ସନ୍ତେଷ କରି ତାହାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରେ
ତେବେ “ବିକାରହେତ୍ତୌ ପ୍ରତିତ” ଅପରାମା ଅହଙ୍କାରବ୍ୟ-
କଳ କଥାହାର ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେବା କି ସାଧକର କିମ୍ବ ?
“ତିଣାଦପି ସ୍ଵନୀଚେନ ତରୋତିବ ସହିଷ୍ଣୁନା, ଅମାନନ୍ଦ
ମାନଦେନ, ଜାର୍ତ୍ତନୀୟ ସଦା ହରିଃ” ପ୍ରତିତ ସାଧନମନ୍ତର କି
ଏହି ପରିଶାମ । ଧନ୍ୟ ରେ ତହୁ, ଧନ୍ୟ ତୋର ସାହସ ।
ଧନ୍ୟ ହେ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ! ସର୍ବାପାନ କରିବ, ଅମେନାମେନ
କରିବ, ଅରକ୍ଷବନ୍ଧ କରିବ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଧର୍ମର ହାତି
ଦେଇ ଦଳ ସମ୍ବାନ ତରିବ । ସେଥିରେ ପୁଣି ଧର୍ମବରର
ପଦବା ବୁନ୍ଦର ଅଭିଲାଷ । ଜଗତ୍ ଅଶି ରେ ଆଜି କେତେ
ଦିନ ଧୂଳ ଦେବ । ଜଗତ୍ ଅଶି ପିଟାଇ ଗୁରୁହାରୁ କୃତ-
ସଙ୍କଳ୍ପ ହୋଇଥିଲା । ବେଳ ଜ୍ଞାନ ସାବଧାନ ହୁଅ ।

ପାଠକେ ଶୁଣି ବ୍ୟସ୍ତ ମଣିବେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧକ ତାତ୍ତ୍ଵକ ଏତେ
କାଳ ନିଜର ସମାଜସେବାରେ ନିଶାକର ଦ୍ଵିତୀୟଦିଵ ଯନ୍ତ୍ର-
କିମ୍ବିତ ପ୍ରଗତରେ ଅନ୍ତରୁଷ୍ଟ ହୋଇ

“ଶୁଣ୍ଟାରୁ ରବେତ୍ କାଶୀ ରଜଙ୍କଳା ରୁ ଧୁଷ୍ଟଂ
ରମ୍ଭକାରୀ ପ୍ରୟାଗସାତ୍ ରଜକା ମଧ୍ୟରାମତା ।”

ମଦ୍ୟମାଣ୍ୟ ର ମୀନିଷ (ମିଥ୍ୟ କୌଣସି ପୁରୁଷ
ମୁଦ୍ରା ମେଥୁନ ମେବ ର

ଏତେ ପଞ୍ଚମକାରସ୍ୟ ମୋଷଦା ହି ଯୁଗେ ଯୁ
ପେଟ୍ ସବୁ ଶ୍ରୀକ ଧର୍ମ ସମ୍ବଳିତ ଶାର୍ଦ୍ଦି

ହେଉଥିବା ନିତାନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟ, ସେ ସବୁ ଶୋକର ଅନ୍ତର ନିସ୍ତମ ଛନ୍ଦୁରିନ୍ଦ୍ରିୟରେ ଧର୍ମର ଆଭାସ ଦେବାକୁ ଉଦ୍‌ଦିତ । ପାପର ସାହସ ଅତୁଳନୀୟ ।

ପୁଣି ଶାଶ୍ଵତ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ହିନ୍ଦୁଶାଶ୍ଵତ ସୂଲର ଉଚ୍ଚ ତତ୍ତ୍ଵ ସବୁ ପରିଳକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏହି ସବୁ ସାହାୟ୍ୟରେ ମୁଁ-ତତ୍ତ୍ଵ ତାଙ୍କିର ନିଜର ଦୂରତ୍ତପକ୍ଷର ପୋଷକତା । କରିବାକୁ ବିଶେଷ ମମର୍ଥ । ତହୁରପାସନା ଓ ତହୁଶାଶ୍ଵତ ମୂଳ ଟିକିଏ ସ୍ତୁତିଭବରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ କଲେ ଏ ସବୁର ତଥ୍ୟ ସହଜରେ ମିଳ ପାରିବ । ଅଳିସବହିଁ ବିଳାସର ଦେବୁ । ବିଳାସହିଁ ତାବାର ନିଜର ପୋଷକ । ଏହି ନାତ ଧର ସମୟର ବିଶ୍ଵ-ଚରେ ଆମ୍ବେମାନେ ତହୁଶାଶ୍ଵତ ମୂଳ କେତେକ ପରିମାଣରେ ପୁରୁଷ କରିପାରିବା ।

ବୁଦ୍ଧତରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପଞ୍ଚମଶତାବ୍ଦୀରୁ ପ୍ରାୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଣ୍ଡ ବିତ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମୁଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧର୍ମୁଁ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମୁଁ କେବଳ ଶାନ୍ତିଶାନ୍ତିଶିଷ୍ଟ ଓ ଧର୍ମପ୍ରଧାନ କୁଞ୍ଚିତପାରିମଣ୍ଡି କମ୍ପୁଭାଗ ପେଥରେ ଆଦୋ ନାହିଁ କହିଲେ ଚିଠି । ଧର୍ମୁଁ ର ପାରିବରୁ ହୃଦୟମଣି ନ କଲେ କମ୍ପୁଭାନ ଧର୍ମପ୍ରଧାନରେ ତତ୍ପର ପାରେ ନାହିଁ । ଅଙ୍ଗନ ହେବୁକ ଧର୍ମୁଁ ର ମାରତର ତୁଳିଗଲେହେଁ କୁଷ୍ମାର ପରିକମ୍ପୁଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ମାନବ ସମାଜକୁ ବିଳାସର ପରିପ୍ରକାଶିକବଳିରୁ ଚାଷି କରେ । କିନ୍ତୁ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମୁଁ ର ଅଭିମ୍ବା ଭାବତରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାର ଥିଲା । “ଅହଂସପ୍ରମୋଧମୁଁ” ପ୍ରଭୃତ ପର ଅତିରିକ୍ତ ବୌଦ୍ଧୀ ବିଶେଷ କାରଣ ନ ଜାଣି ଲୋକେ ବିଦ୍ୱାନୀ ଅଭ୍ୟାସ କାରି ଲୋକେ ସ୍ଵର୍ଗର ଫୁଲମଣି ଅଳ୍ପସ୍ଥର ବଶରକ୍ତୀ ମେଲେ । ଫୁଲମଣି ଜ୍ଞାନଯୋଗୀର ଯୋଗାବ୍ୟାସ ଧିନ୍ଦୁଜାନ୍ଦୁମେ ହଦ୍ରୁରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏଣେ ଅଳିସ୍ୟ ଅଙ୍ଗେ ମନ ଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ସ୍ଵରବନଶ୍ରୀ ବିଳାସଦିଗକୁ ଧାରାତ ହେଲା । ମଦ୍ୟପାନାଦି ଅଳିସ୍ୟ ଓ ଅଙ୍ଗନର ଉପରିକଣ ଏବୁ ସମ୍ବଲ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଲୋକେ ଫୁଲମଣି

‘ବିଦ୍ୱାନୀ ମଦ୍ୟପାନ ଓ ଅଗମବାଗମନାଦି ଅସତ୍ତ୍ଵ ବୁଝିବା ହେଲେ । ଏଣେ ସମାଜ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଏକାଟ ଅଭିବ ନ ଥିଲା । କେତେ ଜ୍ଞାନ ଓ ଉତ୍ସମ୍ମାନରେ ମର୍ଦ୍ଦିଦେଲେ ସଥ୍ୟ, ତଥାପି

ସମାଜର ସୀମା ଏହି କରିବା ସମସ୍ତକର ସାହସ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଣେ ଶଙ୍କରାଗ୍ର୍ୟେ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନଶ୍ରୀନାଥମୁଁ ସମାଜର ଦୁରକ୍ଷ୍ଵାରେ ମର୍ମିହତ ହୋଇ ସନାତନ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମୁଁ ର ପୁନରୁ ଦୀର୍ଘ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପର ବୃଷ୍ଟ ଓ ବୃଦ୍ଧତାବଳରେ ବାମଭାଗୀ ଉତ୍ସମ୍ମାନର କରିବାକୁ ସମ୍ଭାବନା ପାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏବଂ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି । ପଡ଼ିଥିବା ଲୋକେ ମୂର୍ଦ୍ଵମାନଙ୍କ ଧର୍ମର ଆଭାସରେ ଭୁଲର ଦଳ-ଦୂଷି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଶକ୍ତି ନାମ ଦେଇ ଦେବତା ଓ ଉତ୍ସମାନଙ୍କ ନାମରେ ଶୋକ ରଚନା କରି ଶାଶ୍ଵତ ପ୍ରଶ୍ନନ କଲେ । ଅଜିକାଳ ମଧ୍ୟ ବାମଭାଗମାନେ ହାତ ଦିଅନ୍ତି ଶିବଭଣନ୍ତ୍ରା ଯୁଦ୍ଧୋ—” ସେତେବେଳେ ଶଙ୍କରାଗ୍ର୍ୟେ ବା ତାଙ୍କ ମତ ପ୍ରବଳ ଓ ଲୋକପ୍ରିୟ ଥିଲା । ଏଣୁ ତାଙ୍କିମାନେ ତାଙ୍କ ମତ ସଙ୍ଗେ ନିଜ ଶାଶ୍ଵତ ଆଭାସ ସମ୍ମିଳନବାର ନିଜଗର ସମ୍ମାନାୟ ଦୃଢ଼ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥରୁ ଅତ ସହଜରେ ବୁଝା ଯାଉଅଛି କି ସକାଶେ ତହୁଶାଶ୍ଵତ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନେ ତୈରାତା କାର୍ତ୍ତନର ଭନ କରା ହୋଇଅଛି । ଏବଂ ତହୁଶାଶ୍ଵତ ଶୁପ୍ରଭାବରେ ପରିଚିତ ହେଉଥିବାର କାରଣ ମଧ୍ୟ ସୁହିନ୍ଦ୍ରି ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଅଛି ।

୩ । ପୁଣି ସାଧାରଣ ଲୋକକ ମତରେ ମଧ୍ୟ ଏହାହିଁ ସିଦ୍ଧ ହେବ । ପ୍ରଥମତଃ ତହୁଶାଶ୍ଵତ ସଦି ଧର୍ମଉପଦେଶ ତେବେ ତାହାର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ କାହିଁକି ଗୁଡ଼ ରହି ବାହାରରେ କୁଣ୍ଡିତ ଓ କର୍ଦ୍ଦୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରତିରୂପ ରହିଅଛି । ଅମ୍ବେମାନେ ଘମାୟଣ, ଗୀତା, କୋରାଣ, ବାଇବେଳ ପ୍ରଭୃତି ଯେତେ ଧର୍ମ ଓ ନାତ ଉପଦେଶର ପୁଷ୍ପକ ଦେଖିଅଛୁଁ, ମେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ସରଳ, ସଖପାଠ୍ୟ, ସୁରୁଚିପକ୍ଷନ୍ତି ଓ ସାଧାରଣ ବୋଧ୍ୟ । ଯେଉଁଠାରେ ସ୍ଵର୍ଗାଧ୍ୟ ନୁହନ୍ତି ସେ-ଠାରେ କଦମ୍ବି ଆପାତତଃ କୌଣସି କୁରୁତିଷଙ୍କନ୍ତ ଭବତ୍ତାର ମାନବାୟାକୁ କନ୍ତୁଷିତ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ଏ କେବରେ ତହୁଶାଶ୍ଵତ ସଦି ଏକ ନୂତନ ପଞ୍ଚା ଅବଳମ୍ବନ କରିଅଛୁଁ ବୋଲି କେହି ଯୁଦ୍ଧ କରେ ତେବେ ଏ କା ନୂତନର ମର୍ମ ସବୁ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରଦେଶରେ ଲୁପ୍ତ ରୁଷି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ପାପଙ୍କରେ ତୁରାଇ ରଖିବାର ମୋ ମନ୍ତ୍ରାବ୍ୟ

କରଦେଲେ କଣ ଲୋକେ ଶାସ୍ତ୍ରକାର ହୁଅନ୍ତି ? ଏଥିରୁ ଷ୍ଟେ ପ୍ରତିପନ୍ତି ହେଉଥାଇ ଯେ ହୃଦୀ ତୁମ୍ଭପାଇନା ମାନବପ୍ରକାର ଦେଖି ବୁଝି ନାହାନ୍ତି ନତେବୀ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଗତିକରେ ସେ ନିଜର କୌଣସି ଦୁରିଷସନ ସାଧନ କରିବାର ପ୍ରସ୍ଥାସ ରଖି ଅଛନ୍ତି । ସମାଜର ଉନ୍ନତିଶିଖିତ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ଵ ବୁଝନ୍ତି । ମହାପୁରୁଷମାନେ ବିଶେଷତଃ ଆପାମର ସାଧାରଣକ ନିମ୍ନେ ନିଜର ଉପଦେଶ ପ୍ରଚାର କରିଥାନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧ, ଚୈତନ୍ୟ, ଶିଶ୍ରୀ, ମହମନ୍ଦ ଏମନ୍ତ କି ଶାକୁଷି ବ୍ୟାସ-ଦେବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବରବର ସେହି ପତ୍ରା ଅନୁସରଣ କରି ଆସି ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ସମୟ ବିଶେଷରେ ବଡ଼ ଗୁର୍ବାର୍ଥ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ହେଲେହେଁ ତାହାର ଭାଷା ଓ ଲୋକାପକାର ଦେଖିଲେ କାହାର କିଛି ସନ୍ଦେହ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । ଗୀତାର ମସି ସବୁ ସର୍ବଦା ଘୁବୋଧ୍ୟ ନହେ ଗୋଲି ଅନେକ-ଙ୍କର ଧାରଣା ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା କେବଳ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ଵ ସନ୍ଦେହ ପକ୍ଷରେ । ସାଧାରଣ ଲୋକ ପକ୍ଷରେ ଗୀତା ଅନ୍ତର ସ୍ଵାଠାୟ ସରଳ ଓ ସ୍ଵରୂପତ୍ୱମନ୍ତି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଗୀତାରେ ଗୁଡ଼ି ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ଵ ସବୁ ନିହିତ ଅଛି, ତଥାପି ତାହା କହାପି ସର୍ବଦା ଶୁଣ୍ଟ ରଖିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଯାଇ ନାହିଁ, ବରଂ ବଡ଼ ବଡ଼ କଠିନ ବିଷୟର ମୀମାଂସା ଗୀତାରେ ବଡ଼ ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ହୋଇଥାଇ । ଗୀତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶୋକ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ । ସାଧାରଣ ସଂସ୍କୃତରେ ଟିକିଏ ଜ୍ଞାନ ଥିଲେ ଗୀତାର ତତ୍ତ୍ଵ ସବୁ ସହଜରେ ହୃଦୟମାନ କର ପାରିବ । ତେବେ ତତ୍ତ୍ଵର ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ମତ ମଧ୍ୟ-ନ୍ଦ୍ରର ଶତ୍ରୁନ ମଣ୍ଡନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପର୍ତ୍ତି ହୋଇ ପାଇବ କି ନା ସେ ଉନ୍ନ କଥା । ଗୀତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ନାତଶାସ୍ତ୍ର କଥା କହିବା ନାହିଁ ଯେତେବେଳେ । ସେ ସମସ୍ତ ଅତି ରମଣୀୟ ପ୍ରାଞ୍ଜଳିଭାଷାରେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ପାଇଁ ଉନ୍ନ୍ତର ରହିଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ “କାଳିଗାତର ଭିନ୍ନେ ଗୋଠ” । ତତ୍ତ୍ଵ ସେ ଶିଳ୍ପ ନାହିଁ । ତାହିଁକି ମତରେ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ଵର ଅଧିଷ୍ଠାନ ମଧ୍ୟ, ମାଂମ ପରନାରୀ ପ୍ରଭୃତରେ ସର୍ବଦା ଆଜ୍ଞାଦିତ ରହିବା ଉଚିତ । ମଦ୍ୟପାନ କହିଲେ ବିଭୂପ୍ରେମର ପାନ ଦୁଷ୍ଟିବାକୁ ହେବ । ଯାହା ପ୍ରାଣୀଭାବରେ ବିଭୂପ୍ରେମ ପାନ ଦୁଷ୍ଟିବାକୁ ହେବ ।

ସକର ଦୋଷ ହୃଦୀ । ସେ ଯାହାର ଦୋଷ ଦେଉ ପରିକେ, ମଧ୍ୟ ହେଉ ବା ତାହିଁକି କଥାରେ ରୂପବାନ୍ ବିଭୂପ୍ରେମ ହେଉ ତାହିଁକ ସେଥିରୁ ଟିକିଏ ପିଇ ବଢ଼ି ଅନନ୍ତରେ ଅଛନ୍ତି । ସେ କଥା ପିଇ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଅମ୍ବେ ମନ୍ତ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ରେବଜ୍ଞାନ ଦେଖି ନାହିଁ । “ଅହଂ ଚିରବ୍ରନ୍ଧ ବୁଂ ଚିରବା ହବାବୟୋରସ୍ତ ସଙ୍ଗମ” ମହୁ ଉତ୍ତାରଣ କରି ସେ ଯାହାକୁ ଦେଖନ୍ତି ତାହାଠାରେ ସମଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଅଗମକା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଲୋକ ମାତ୍ର କୁଣ୍ଡା ବା ଅପରି ନାହିଁ । କେବଳ ସେତକ ନୁହେ ଅଜି ଯେଉଁମାନେ ସମାଜର ଆବରଣ ଖୋଲି ଟିକିଏ ଉତ୍ତରକୁ ଦେଖନ୍ତି ଧେ-ମାନେ ତାହିଁକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣୀକୁ ଜାତିରାଶି ଅବଲୋକନ କର କୃତାର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ବ୍ୟାହ୍ରଣକାରୀ ଏ ବିଷୟରେ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶନ କର ସମସ୍ତ ସମାଜକୁ ଶୁଣରାଗ କରିଥାଏ । ଲୋକଙ୍କର ଚରଣ କେବଳ ତାହିଁକମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ଚାରୁ-ମାର ହୋଇ ଯାଇଥାଇ । ଯେଉଁଦିନ ଗୀନ ପରିବାଜକ ପାହାଏନ ଓ ଗୀକ ପଣ୍ଡିତବର ମେଲାପ୍ରିନ୍ଦିଷ ଭାରତବର୍ଷରୁ ଦେଖିଥିଲେ ତତ୍ତ୍ଵବଳରେ ସେବନର ରବି ଚରଦିନ ନିମ୍ନେ ଭାରତାକାଶରୁ ଅସ୍ତ୍ରମିତି ହୋଇଥାଏ । ସେ ଦିନ ବିଧବାର ବ୍ୟାହ୍ରଣ ଜ୍ଞାତିର ଜାର୍ଦ୍ଦୁଷ୍ଟମ ଥିଲା । ଅଜି ତାହା ପୂର୍ବ-ଶକ୍ରରେ ପରିଣତ ହେବାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଇ । ସେ ଦିନ ଦ୍ୱାରରେ କଷି ନ ଥିଲା । ଅଜି ଦ୍ୱାରରେ ତାଲୁ ରହି ନାହିଁ । ସେ ଦିନ ନିଶାପାନରେ ସମସ୍ତ ଭୂଲି ଯାଇଥାଇ । ଆପର କି ସୁତରେ ନିଷେଧ ଥିଲେହେଁ ଭାଙ୍ଗ ଓ ଗଞ୍ଜାର ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଜାଣିଯୁ ଦିଶା ବୁଝିପେ ପରିଣିତ ହେଉଥାଇ । ଅହି-ଫେନର ଜାନିଶା ଅଜି ଚନନପର ବୋଧ ହେଉଥାଇ । ଅମ୍ବେମାନେ ଥରେ ଦ୍ୱିଷାବ କର ଦେଖିଥିଲୁ ପୁରୁଜିଲାର ଗୋଟିଏ ଅତି କୁଦ୍ରବ୍ରାହ୍ମଣଶାସନରେ ଦ୍ୱାରାହାର ଜନପ୍ରତି ବର୍ଷକୁ ଟ ୧୯ ଟଙ୍କା ଅଧିମ ଓ ଟ ୪୯ ଟଙ୍କା ଭାଙ୍ଗଶର୍କତ ପତ୍ରଥିଲା । ଏ ସବୁ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟର ଅଦର ମଧ୍ୟ କ୍ରମିତ ପରିଷ୍କାର ହେଉଥାଇ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ରଜା ଓ ସମାଜରୟମେ ଥିଲା ତାହା ଅଜି କ୍ରମିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଥାନୀୟ ରଙ୍ଗଜ ଶାସନରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥାଇ କଣ୍ଠର ଅଧିକ ଦେଖାଯିବ କିଏ କହି ପାରେ

ଶ୍ରୀ କରଣ ଏ ବିଷୟ ଯେ ଏତେଦିନ କାହାର ଦୁଷ୍ଟି ଆଜିରେ
ଧର୍ମ କର ନାହିଁ ତାହା ନାହିଁ । ଶକ୍ତିର ଚେତନାଖ୍ୟ ପ୍ରତିକିଳି
ଧର୍ମ କରିବାରଙ୍ଗଣ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବାକୁ
ଧରମ୍ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଧରମାମରେ ସଫି ମଦଧାନ,
ମଧ୍ୟଭୋକ୍ତନ ଓ ଅଗମାଗମନ କରି, ପରମପଦର ଆଶା
କରିଯାଏ ତେବେ ସଂଯମଗ୍ରାହୀ କେତେଦିନ ତିଷ୍ଠି ପାରେ ?
ତେବେ ତରୁ ଟିକିଏ ପ୍ରତିହତ ହୋଇଥିଲୁ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।
କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତିଶୋଧ କ୍ଲାନ୍‌କାରେ ଥରେ ବିଷ-
ଦୁଷ୍ଟି ନିଷେପ କଲା, ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ବେଦ ସେହି
କ୍ଷିଣ୍ଣକ୍ଲାନ୍‌କାରେ ଶ୍ରାଵନେଧଠାରୁ ନରମେଧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଜ୍ଞର
ଦ୍ଵୀପାକଳାପ ଉତ୍ସବମନ କଲା; ପ୍ରାଣୀନ ଯୋଗରସ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
ମଧ୍ୟରେ ନରୀନ ମଦ୍ୟପାଇଁ ମାର୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ଦେଲା ।
ଶିବ କ୍ଷଣକେ ଶକ୍ତିଯତ୍ନ ହୋଇ ନିଶାପାନ କର ପାର୍ବତୀଙ୍କ
ଦଙ୍ଗେ ଆଦରସରେ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ ଭୟଲେଖୀ ବାବାକି-
କିର ଗୁରୁ ହୋଇ ବସିଲେ । ଚେତନାଖଲ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଚେରିଗା
ଦୂଜାର ଅନୋକପାମାନା ପ୍ରେମରସରେ ମୁଗ୍ଗ ହୋଇ
କିଶୋର ପୂଜାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ କଲା । ଏହିପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିଷ-
ଧରମରେ କଳ୍ପିତ କର ତରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ରଜିଷ୍ଟରେ ସମାଜରେ
ଛିରଜ କରିବାକ ଲଗଲା ।

ପାଠକେ ଦେଖୁଅଛନ୍ତି ଏହେ ଅସାର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଛାଇ
ଦୟାଜଳର କି ସର୍ବନାଶ ସାଧନ କରିଅଛି ଏବଂ କରୁଅଛି ! ହିନ୍ଦୁ-
ସମାଜର ସେହି ତାତ୍ତ୍ଵିକ ପୁଣ୍ୟବିମାନେ ନିଜର ପାଳପକାଇ
ନିଜକୁ ନେବୁଛିରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କର ନଗନଶିଷ୍ଟିମୋନଙ୍କୁ
ସେ ତୁର୍ନ୍ତ ନିନା କରନ୍ତି ତାହା ବୋଧ ହୁଏ କାହାରକୁ ଅଧି-
ଦିତ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ କି ଦୁଃଖର କଥା “କିମ୍ବୀର ମଣିଶ୍ରରେ
କଲେ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଥା ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାହିଁ” । ଧନ୍ୟ ରେ ସମାଜ
ଧନ୍ୟ ରେ ନେବୁବର୍ଗ । ତେବେ ନବଯିଷିତମାନଙ୍କର
ଶୁଣିବା ଉଚିତ ଯେ ଷ୍ଟେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଘୂର୍ଣ୍ଣ
ଫୁଲୋଡ଼ି, ଅଛି ଜନନୀୟ ତଣ୍ଡିକ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।

କ୍ଷେତ୍ର ଉପରୋକ୍ତ ନେବୁମାଳଙ୍କର କି ସର୍ବାଦୀ ପାବ-
ନ ଉଚିତ ନହେ ?

କୁଳାମ୍ବିନୀ ! ମନର ଆବେଗରେ ଏ ପ୍ରବଳଳି
ଶବ୍ଦରେ ତୁ ଆମେ କଥାମାନ୍ତ ଯାଇ
କୁଳାମ୍ବିନୀ !

ମୟେହିତ ହୋଇ ଅଳି ଏହି ଦୁଇ ଗୁର କଥା ଲେଖୁଥିଲୁ,
ଆପଣଙ୍କର ଦିବ୍ୟ ଅବଧାନରେ ଆସିଲେ କୃତାର୍ଥ ହେବି ।
ଚରଣ ମାନବଜୀବନର ଉପାଦେୟବନ୍ଧୁ । ଏହା ବିନା ମାନବ
ପଶୁ । ଯଦି ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ତିଣିବାର
ତୁମ୍ଭର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୁଏ ତେବେ ଏତିକିବେଳୁ ସାବଧାନ ।
ସମାଜର ସମସ୍ତେ ଯେ ଦେବତା ହେବେ ତାହା ଅମ୍ବେ
କହୁ ନାହିଁ । ତେବେ ସମାଜର ଅଦର ତିଳ ହେବା
ଉଚିତ । ବିଳାସ ନିଜକୁ ପାପ ଜାଣି ସଂକୁଚିତ ହେବା
ଉଚିତ । ଧର୍ମଆଖ୍ୟାରେ “ମଦକୁ ଦୂଧ” କର ପିଇଲେ
ଆଉ ରଣ୍ଯ ନାହିଁ । ଇଚ୍ଛି ।

ମୁଲିକଣ୍ଠ ଦାଶ—

ଏବେଳୀ ତଠରେ ଓଡ଼ିଆର କୀର୍ତ୍ତି* ।

ହେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ! ଉଛଳ ନରେଶ
ଉବ କାର୍ଦ୍ଦିରଣି ଘୋଷୁତ୍ତ ବିଶେଷ,
ପୁଣ୍ୟତୋୟା ଧାରାରୟ, ସରସତା—
ସମ୍ମନା ପଞ୍ଚମେ ଉତ୍ତାଜଳ ଛାତ,
ନିର୍ମିତି ପର୍ଯ୍ୟ ଦିବେଣୀ ତଥରେ
ରଖିଲ ଗୋରବ ଭାବର ମଧ୍ୟରେ !
ଯାର୍କ ତନଶତବୟର ଅନ୍ତରେ
ରହୁଛି ମହିମା ଆଜି ଜୀବତରେ
ଗୋଦାବିଷାଠାରୁ ବର୍ଷମାନ ଯାଏ
ଭଗୁନାର୍ଦ୍ଦ ବିବଜିତ ଠାର୍ଦ୍ଦ ଠାର୍ଦ୍ଦ,
କାହିଁ ସେହି ଦିନ ଏ ଯାନ ଉଛଳକେ
ଗଲା ଛାଡ଼ି ତୃପ ଅମ୍ବ କରିପଳେ,
ପ୍ରଭୁ ଦୟାମୟ ହୋଇ ସୁପ୍ରସନ୍ନ
କରିବେ କି ଦେଶ୍ ଦର୍ଶଣ ମୋରନ୍

ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞାବନନ୍ଦାଥ ଶାହୀ ।

* ଓଡ଼ିଶାର ଗଲପଦଶୀଳ୍ୟ ଅନ୍ତିମ ସାର୍ଥକ ନୃତ୍ୟ ମହାବାଜି ମୁଦ୍ରଣଦେବ
ବର୍ତ୍ତିକ ହିଁ ବେଶିଠାରେ ଗୋଟିଏ ଅବରୋଧଶା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା-
କର ଶାସନ କାଳରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ କଷିମାନ ପଟ୍ଟନ୍ତ୍ର ବିଦ୍ୟୁତ ଥିଲା, ପ୍ରକାଶ
ଅଛି ହଙ୍ଗୁ ବେବେବାଳ ପ୍ରତି ଥୀମାନ କରି ଥରୁ ମହାବଜଳ ହିଁ ବେଶିଠାରେ
ଏହି ପାଠ ନିର୍ମିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହାଙ୍କବାରା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦେବମନ୍ଦିର
ଏଠାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଅନ୍ତିମି ଉତ୍ତରକବାସୀଗଣ ମୁଦ୍ରଣଦେବକ
ନାମୋଦେଶ କରି ବନ୍ଧୁଆମ୍ବାଦୀ ରାଜ୍ୟ କଷିମାନ ପଟ୍ଟନ୍ତ୍ର ହେତୁ
ଥିଲା । [ମହାବଜଳ ଯୁଗରେଣ୍ଟର୍ ପାଠାର୍ଥ]

ଚିମୁରଲଙ୍ଘ । *

୧୩୩୪—୧୪୦୯

ପ୍ରାୟ ସାର୍କ ଦୁଇଶତ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଜଗତ୍ବିଶ୍ୱାତ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ସମୟର ଭାରତ ଇତିହାସ ନାନା-ପ୍ରକାର ଅଭିନବ ଓ ଶିଳ୍ପାତ୍ମକ ଦର୍ଶକାଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅନେକ ଷ୍ଟୁଡ଼ୀ ନରପତିମାନଙ୍କର ଶାସନାଧୀନ ଓ ନାନା ବିଭାଗ .ହାର୍ତ୍ତିନ୍ଦ୍ର ଭନ୍ଦୁ ଭାରତ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଏକଛାଧୀନ ହୋଇଥିଲା । ଅଭିନବ ସ୍ଵର୍ଗରେ ସମ୍ପର୍କ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରି ନିର୍ବିବାବରେ ରାଜ୍ୟଶାସନ କରିବାର ସ୍ଵେଚ୍ଛା କେବଳ ଥରେ ମହାମା ଅଶୋକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଥିଲା । ଅଧିନିକ କାଳରେ କେବଳ ମୋଗଲ ରାଜାମାନେ ଭାରତରେ ଏକାଧିପତିଷ୍ଠାପନକରି ପାରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଚଜ୍ଵଳ ଅଧୀନିଷ୍ଠା ଭାରତବର୍ଷ କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ ଯେମାନେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ସେହି-ପର ଅଧିକାର ଲୁହରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ସୁନ୍ଦରିଶାତ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାପନୀୟତା ବାବର । ମୋଗଲ ଶାସନାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷର ଇତିହାସ ଲେଖନମାନେ ଏହାଙ୍କ ଠାରୁ ଭାରତରେ ମୋଗଲ ରାଜତ୍ୱର ସ୍ଵର୍ଗପାତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଚିମୁରଲଙ୍ଘ କିମ୍ବା ଚିମୁର ଏହି ବଂଶର ପ୍ରଥମ ଓ ପ୍ରଧାନ ଶ୍ୟାତନାମା ପୂର୍ବପୁରୁଷ । ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅଞ୍ଚଳ କେବଳ ଭାରତ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଅଙ୍ଗିତ । ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଓ ପାଥମିକ କାର୍ଯ୍ୟବଳ ଭାରତ ଇତିହାସ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନ ଥିବାରୁ ତାହା ଆମ୍ବାମାନଙ୍କର ଅଗୋଗର ଓ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ ବିବରଣ ଅବଶୟ ହେବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ବେମାନେ କୌରୁହଳୀ ନୋହୁଁ । ଚିମୁର ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟର ସ୍ଥାପନୀୟତା ବାବରଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ସୁନ୍ଦରିଶାତ ଚିକିତ୍ସା ଏହାଙ୍କର ମାତ୍ର କଣ୍ଠଶୀଯ । ଅତେବକ ଦୁଇଜଣ ଇତିହାସ ବିଶ୍ୱାତ ରାଜାଙ୍କର ସହିତ ଏହାଙ୍କର ଦ୍ୱାନଷ୍ଟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବାରୁ, ଏଭାରତ-ଆନ୍ଦମଣି-କାଶ ପ୍ରଥମ ମୋଗଲ ଥିବାରୁ ଓ ଏହାଙ୍କ ସମୟଠାରୁ ଭାରତ-

ବର୍ଷକୁ କିମାନ୍ଦ୍ରୟ ମୋଗଲ ଆନ୍ଦମଣିକାଶମାନଙ୍କର ଗର୍ଭଦର୍ଶିନୀ ଗମନର ସ୍ଵର୍ଗପାତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଜନମ ଆଲୋ-ଚନା ଯୋଗ୍ୟ ।

ଚିମୁରଲଙ୍ଘ ହିଜିର ୨୩୭ ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୩୩୪ ସାଲରେ ତାତାର ପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଗତ କାମ୍ପ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରଦେଶ ଅସ୍ଵେ ନାମକ ନଦୀର ଅଧର ପାରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଏହା ଇଂରେଜ ଭୂଗୋଳରେ ଟ୍ରାନ୍ସଅସିଆନା (Transoxiana) ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏହି ପ୍ରଦେଶ ବିଭିନ୍ନ ମହାବର ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଟରଙ୍କ ବଜିତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଶେଷସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଅତି ମାନୁଷିକ ଶାସନରକ କିମ୍ବା ମାନୁଷିକ ଶମତା ସନ୍ଦର୍ଭନ କରି ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେବତା ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରି କେବଳ ତାହାର କୌରୁହଳ ଓ କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା କରିବାକୁ କରେ । ଏହାର ଭୂର୍ବିଂ ପ୍ରମାଣ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଓ ସମସ୍ତ ଜାତରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଟର, ରିମ୍ୟ ଓ ରେମ୍ୟ-ଲୁହ୍ୟ, ଅର୍ଜନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପ୍ରତିତ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁଥିରୁ ଆଖ୍ୟାୟିକା ପ୍ରତିକିଳିତ ଅଛୁ ତାହା ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଅସାଧ୍ୟବିକ ଓ ଅସଂଗତ ହେଲେ ସବୀ ସେମାନଙ୍କର ଅଲୋକ-ସାମାନ୍ୟ କ୍ଷମତା ଯେହିସବୁ ଆଖ୍ୟାୟିକାର ମୂଳକାରଣ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବରପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ ବୁଝାନ୍ତ ସ୍ବର୍ଗ ଚିମୁରଙ୍କ ମାତ୍ରା ବିବାହ ପୂର୍ବରୁ ଗର୍ଭବତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗର୍ଭଲକ୍ଷଣ ଦର୍ଶନ କରି ତାଙ୍କର ପିତା ଅଭ୍ୟନ୍ତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଓ କୃପାତ ହେଲେ । ନିଜକନ୍ୟାର ଏତାଦୁଶ ଦୁଷ୍ଟଶୀଯ ବ୍ୟବହାର ଦେଖି କୁକୁର ହେଲେ ଓ କୌଣସିପ୍ରକାରେ କଜି-ବଂଶ ଗୌରବରୁ କଳିକ କାଲିମା ଅପନୋଦନ କରିବାକୁ କୃତସକଳୁ ହେଲେ । କନ୍ୟାକୁ ହିତ୍ୟା ନ କଲେ ଏହି କଳିକ ଅପସତ ହେବ ନାହିଁ ଅତେବକ ପିତା ଅନନ୍ଦେଖାପାୟ ହୋଇ ତାହା କରିବାକୁ ନିଷ୍ଠାପୁ କଲେ । ଇତ୍ୟବ୍ୟରେ ପିତାଙ୍କର ତରଣତଳେ ପଢ଼ି ହୋଇ କନ୍ୟା ଆଶ୍ରମ୍ୟ-କଳିକ ଘଟଣା ସକଳ ବ୍ୟବ୍ୟାନ କଲା । ସେ କହିଲା “ପି-

* “History of the Moghul Dynasty in India” by Signor Manouchi—a Venetian physician in the Service of the Imperial family at the court of Delhi and Agra. ୧୭୮୫

三

ଦିନେକରେ ସୂର୍ଯ୍ୟରଣ୍ତି ବୋଷର ଛିଦ୍ରଭାର ଦେଇ ପ୍ରବେଶ
କରି ମୋର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଆଚରଣ କଲା ଓ ଯେହରେ
ମୋତେ ଅଳଙ୍କାନ କଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା ।
“ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଛିଲୁ ଦେଖି ଥାଣକର ଯେଉଁ
ମନେହ ହେଉଥିଲୁ ତାହାର କାରଣ ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟରଣ୍ତି”;
ପିତା କନ୍ୟାର ଏହି ଉତ୍ତରେ ଅତିମନ୍ତ୍ର ଆଶ୍ରୟନ୍ତିରୁ ହେଲେ
ଓ ଏହି ଅଭ୍ୟାସଟଣାର ସତ୍ୟତା ନିରୂପଣ କରି ମନେ
ଭାବିଲେ ଯେ କନ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଏବଂ ଯେଉଁ ସନ୍ତ୍ଵାନ ଏହି

ଗର୍ଭରୁ ଜାତି ହେବ ତାହା ପୃଥିବୀର ପର୍ବତୋଷ ଆଲୋକକୁ
ସ୍ଵିଯୁ ଚେଳୋବାସ୍ୟରେ ପରହତ କରି ପର୍ବତୁଷମାନଙ୍କ-
ଠାରୁ ସମ୍ମଧକ ଗୌରବାନ୍ତି ହେବ । ଅଶ୍ଵୀଯେର କଥା ଏହି-
ପର ଗନ୍ଧ ଚକ୍ରିକ୍ଷାଙ୍କର ସମ୍ମନରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିକିଳିତ ଅଛି ।
ଭୀମରଣତଃ ପ୍ଲାନୀନ୍ତରିତ ହୋଇଥାଉ କିମ୍ବା ଚୌମୁରଙ୍କର
ପିତା ହାର୍ଟେଙ୍କ ନାମର ଅର୍ଥ (ଆଲୋକ ନିଦାନ) ସହିତ
ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଧରାରୁ ଏହିପରିଚାରୁ ସମ୍ମି ହୋଇଥାଉ ; ଏହି-
ପର ଓଡ଼ି ତିପଟିଶା କିମ୍ବା ଚୌମୁରଙ୍କର ଜନ୍ମସମ୍ବନ୍ଧରେ
ତାଙ୍କର ଦେଖିରେ ପ୍ରତିକିଳିତ ଅଛି ।

ଚିମ୍ବରଙ୍କ ପିତା ଟାର୍ଗେ ସମସ୍ତ ତୁରୁଷ୍କର (Asiatic) ଓ ଟାନ୍‌ଏସ୍‌ଆକ୍‌ଆନା ପ୍ରଦେଶର ରାଜୀ ହୋଇଥେନଙ୍କ ରାଜ-
ପରାରେ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ସମ୍ବାନ୍ଧ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ ଓ ମୋଗଲ-
ବଂଶ ଫମ୍ବତ ହୋଇଥେନଙ୍କ ସହିତ ଟାର୍ଗେଙ୍କର ରକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧ
ଥିଲୁ । (ଏବାରେ ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ “ମୋଗଲ”
ଶବ୍ଦ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶ କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟର ନାମ ନୁହେଁ । ମଙ୍ଗୋ-
ଲିଆ ମଙ୍ଗୋ ଏହାର ଚିତ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । “ମୋଗଲ” ଏହି
ଶବ୍ଦ ଏକ ବଂଶର ନାମ ।) ଚିମ୍ବର ସନ୍ତବଃଶରେ ଜନ-
ଗର୍ଭଶ କରିଥିଲେ ସୁଦା ତତ୍କାଳୀକ ଦେଶ ପ୍ରତିଳିପି ଶାତ
ଅନ୍ତଯାୟୀ ତାହାଙ୍କୁ ବାଲୁକାଳରେ ପିତାଙ୍କର ମେଷପାଳନ
କ୍ଷାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥିଲୁ । ସେ ବାଲୁକାଳରୁ ଅସାଧାରଣ
ବ୍ୟକ୍ତିଶ ଓ ପ୍ରତ୍ଯକ୍ଷ ଆସ୍ତି ନିର୍ଭରତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କାଳର ଏହେ ଅଧିକ ଥିଲୁ ଯେ ସେ
କେବଳ ବାଜାରରେ ଉପରେ ପଢ଼ଇ ମାପନ

ଶ୍ରୀମଦ୍ ଲିପା ଗ୍ରେଟର୍ କେନ୍ତଳେ । ନିଜଟରର୍

ଅନ୍ତର୍ଜାଲ ପ୍ରକାଶକ ମହିନା ୫ ଦଶା

ପ୍ରକାଶକ ପତ୍ର

ବାଳକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଆଖପତ୍ର୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ
ଉଦ୍ଧର ଜୀବନରେ ସେ ତାହାର ଫଳପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ ।
ଏମାନଙ୍କର ପାହାୟିରେ ସେ ଅଛି ବିଶ୍ଵତ ତୁଣ୍ଡର ଜୟ କହି-
ବାକୁ ସନ୍ଧମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ମେଷପାଳକମାନଙ୍କର
ଗୋଟିଏ ଦଳ ଫଳଠାନ କରି ନିଜେ ଦଳପତ୍ର ହୋଇଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର ନିରପେକ୍ଷ ଓ ନିର୍ମମ ଶାସନପ୍ରାଳୀରେ ଅନେକ
ମେଷପାଳକମାନଙ୍କର ଅଭିଭବକମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ
ହୋଇଥିଲେ ।

ମେଷ ଚରାଇବା ପାଇଁ ଚରତ୍ତୁମିର ଅଭାବ ଦେଖି ସେ
ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସିଲତାନ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବାଜିୟ ଆନ୍ଦମଣ କର ତାଙ୍କର
ଅଧିକୃତ ଚରତ୍ତୁମି ଲାଭ କରିବାକୁ ସକଳୁ କଲେ । ଏହି
ଉପଳକ୍ଷରେ ସେ ମେଷପାଳକମାନଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ ସଜାଇ ନିଜେ
ସେନାଧ୍ୟସ ହୋଇ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ବାଜିୟ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ
ପ୍ରବେଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଣିଷ୍ଟତ ଓ ଅଗ୍ରବୟସ୍ଥ ବାଲକମାନେ
ମହମ୍ମଦଙ୍କ ସୈନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନିହତ ଓ ଉତ୍ସୁକଣୀ ବିଷ୍ଣୁ ହୋଇ
ପଳାୟନ କଲେ ଓ ଅବଶେଷରେ ତେମୁରଙ୍କୁ ଡାକ୍ଷା କରି
ନିଜ ବାଜିୟକୁ ଫେରିଥିବାକୁ ହେଲା । ଏହି ସମୟର
ଗୋଟିଏ ଆକୟୁକ ଘଟଣା ତାଙ୍କର ଉତ୍ସୁକ ଜାଗନର
ନିୟାମକ ସ୍ଵରୂପ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସୁକର ଉତ୍ସୁକ
ପଥରେ ସହାୟତା କରିଥିଲା । ତେମୁର କୁଣ୍ଡାରେ ଆଚୁର
ହୋଇ ପଥଭ୍ରାନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଭୁମଣ କରୁଥିଲୁଣ୍ଡି ହଠାତ୍
ତାହାଙ୍କର ଜଣେ ପରିଚିତ ବୃଦ୍ଧା ସଙ୍ଗେ ସାମାଜିକ ହେଲା ।
ସେ ଆତଥ୍ୟ ପରବଶ ହୋଇ ତେମୁରଙ୍କୁ ବରକୁ ନେଇ
ଯାଇ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧ ଥାଳିଆରେ ତାହାଙ୍କୁ କିଛି ଗରମରାତ
ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ତେମୁର ଅତ୍ୟନ୍ତ କୁଣ୍ଡାର ହୋଇ-
ଥିବାରୁ ଅତ ବ୍ୟଗ୍ରରେ ସେହି ଭାତ ଖାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
ବ୍ୟପ୍ତ ହୋଇ ହଠାତ୍ ଥାଳିଆ ମଧ୍ୟରୁ ଭାତ ଆଶିବା
ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗୁଳ ପୋଡ଼ିଗଲା । ବୃଦ୍ଧା ଏହା ଦେଖି
କହିଲେ “ବାବା, ବ୍ୟପ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟରୁ ନ ଖାଇ ଯେବେ
ଶୁର ଧୀରଭାବରେ ପାର୍ଶ୍ଵରୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥାନ୍ତ ତାହା ହେଲେ
ଅଙ୍ଗୁଳ ପୋଡ଼ିଯାଇ ନ ଥାନ୍ତା ଓ ସୁଖରେ ସମୟ ଭାତ
ମଧ୍ୟ ଖାଇ ପାରିଥାନ୍ତ ନା । ଏହି ଘଟଣାରୁ ଛୁମ୍ବର ଏହା ଶିକ୍ଷା
କରିବା ଉଚିତ ଯେ କୌଣସି ବାଜିୟକୁ ପୀମାଠାରୁ ହିମେ
ଜୀବି ନ ହେଲେ । ଏହି ଘଟଣାରେ ମଧ୍ୟରୁ କୁଣ୍ଡାର ଯାଇ ଯୁଦ୍ଧ

କରିବା ଅନୁଭବ ଓ ବିପଦଜନକ । ଏହି ଉପଦେଶ ତେମୁରଙ୍କ ସୁନ୍ଦର ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରଣାଳୀ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲା । ତେମୁର ପଳାକକ ମେଷପାଳକ ଯୌନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗତ କରି କିମେ । ସୀମାଞ୍ଚ ଶ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ପରେ ଯାଇ ଯେଉଁ ଶ୍ରାନ୍ତରେ ପରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ମହମ୍ଭଦଙ୍କ ରଜ୍ୟର କେନ୍ତ୍ରପ୍ରକଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ପରସ୍ତ କଲେ ଏବଂ ସେହି ରଜ୍ୟକୁ ନିଜର କରଗତ କଲେ ।

ତେମୁରଙ୍କ ଏତାଦୁଃ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ବାରହ ଅବଶତ ହୋଇ ହୋଇଥିଲା ଅନୁଭବରେ ଭୟ ସାର ହେଲା ଓ କାଳେ ତେମୁର ପ୍ରବଳ ପରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ତୁଳିଷ୍ଠାନରେ ଦିନର ଅଧିପତି ବିଷ୍ଟାର କରିବ ଏହି ଅଶଙ୍କାରେ ତାହାକୁ ଦିମନ କରିବାକୁ କୃତହନ୍ତି ହେଲେ । ସେ ମନେ କରିଥିଲେ ଯତ୍ତୀସାମାନ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ତାତାର ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ମୁଣ୍ଡମୟ ଯୁଦ୍ଧକୌଣ୍ଡଳ ଅନର୍ଜି ମେଷପାଳକ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଦଳପତକୁ ଅକ୍ରୂଣରେ ପରସ୍ତ କରିବ । ଯୁଦ୍ଧର ଆସ୍ତୀନକର ହେଲା । ସୁଲତାନ ହୋଇଥିଲା ସୈନ୍ୟମାନେ ବହୁମୂଳ୍ୟ ଅତ୍ୟ ଶକ୍ତି ଓ ମହାର୍ଗ ବିଷନ ବୃତ୍ତରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ହୋଇ ଧନୁଶର ହପ୍ତରେ ଧାରଣ ପର୍ବତ ତେମୁରଙ୍କ ଅଭିମୁଖରେ ଯାଦା କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବନ୍ଧୁକର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରତିକରିତ ଥିଲେହେଁ ତାହା ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୂତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରଥମରେ ତିନାମାନେ ବନ୍ଧୁକର ବ୍ୟବହାର କାଣିଥିଲେ । ତେମୁରଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ସକଳ ସ୍ଵାର୍ଗ୍ୟ ବର୍ଜୀ ଧାରଣ କରି ଶବ୍ଦ ସମ୍ମାନ ହେଲେ । ହୋଇଥିଲା ସୈନ୍ୟ ସକଳ ରଣକୌଣ୍ଡଳୀ ଓ ସୁରକ୍ଷାତ କିନ୍ତୁ ତେମୁରଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଅର୍ବାଚିନ ଓ ଅତ୍ୟ ଶକ୍ତି ବ୍ୟବହାରରେ ଅପେକ୍ଷାକୁତ ଅପର୍ଚନ । ଏହି ସବୁ ଅସମତା ଓ ଅସୁନ୍ଦା ଦୃଦ୍ୟଗୁଣମ କର ସୁଜା ତେମୁର ଜକର ଶକ୍ତି ଉପରେ ଅଟଳ ଫଣାସ ସ୍ଥାପନ କର ଓ ଦଜର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଧ୍ୱନି ପ୍ରାଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସୈନ୍ୟମାନେ ଉନ୍ନତି ପ୍ରାୟ ହୋଇ

ପ୍ରରଙ୍ଗ ଦୃଷ୍ଟ୍ୟାନ୍ତ ଓ ଉତ୍ସାହରେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ବାରହ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ତାହା ଅଶାତ୍ରୀ ତେମୁର ସେନାପତି ହୋଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗ୍ରହେ ଆଜଗର ରଣନୀୟ ଦେଖାଇଥିଲେ ଓ

ତାଙ୍କର ଅଦରରେ ସମସ୍ତେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ତେମୁର କୌଣ୍ଡି ସାମରକ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିମ୍ବା ସମରିଷେନ୍ଦ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧ କୌଣ୍ଡଳ ଶିକ୍ଷା କରିବାର ସୁଯୋଗ ଓ ଅବଧି ପାଇ ନ ଥିଲେ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ସହଜଶକ୍ତି ଓ ଅଲୋକିକ ପ୍ରତିଭାବଳରେ ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁ ନୈପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ ତାହା ଅଶ୍ୟାର୍ଯ୍ୟଜନକ । ପରଶେଷରେ ହୋଇଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଜର ପ୍ରାଣ ଓ ବିଜ୍ୟ ଦ୍ଵାରା ବନିଲେ ।

ତେମୁର ବିଜ୍ୟ ଉତ୍ସାହରେ ଉନ୍ନତି ନ ହୋଇ ଓ ଯଣିମାଦ ସମୟ ଶେଷଣ ନ କର ସ୍ଥିର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଉପରିତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିବିଧଭାୟ ଉତ୍ସାହନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ସେ ଦେଖିଲେ ସେ ଅବସରାଧିକ ଅଧାରେସ୍ଥ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ସେପରି ଉପର୍ଯ୍ୟ ଧରି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟମାର କରୁଥିଲେ ଯଦି ଏହି ଅଧାରେସ୍ଥ ସୈନ୍ୟ ସମ୍ବାଦୁକି କରିବୁଏ ଓ ସେମାନେ ସଥାହାତ ସୁଣିଷିତ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ହେଲେ ସେ ସମଗ୍ର ଅସିଆଣଶ୍ରକ୍ଷଣ ଦିନେ ଜୟ କରିବାକୁ ସମ୍ଭାବ ହେବେ । ଏହା ଭାବି ସେ ଅଧାରେସ୍ଥ ସୈନ୍ୟ ସାହାଯ୍ୟଦୂକି କଲେ ଓ ସୁଣିଷିତ ଅଧିମାନ ନାନାଦେଶରୁ ଦ୍ୱାରା କର ନିଜର ଅଧିନରେ ରଖିଲେ । ହୋଇଥିଲୁ ପରସ୍ତ କରି ତେମୁର ତୁଳିଷ୍ଠାନର ରଜ୍ୟଧାରୀ ସମରକଣ୍ଟ ଅତିମୁଖ୍ୟରେ ଯାଦା କଲେ ଓ ଅପ୍ରତିହତ ଭାବରେ ରାଜଧାନୀରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ରାଜସ୍ଥାନରେ ଅଧିରୂପ ହୋଇ ସମରକଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଲିପ୍ରତିବନ୍ଧ ଅତିକୁ ଆକୁଶ୍ଯ ହେଲା । ରଜିଙ୍ଗା ପ୍ରତିହତ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷର ଅନୁମତି ପଥ ପରିଷାର କରି ଦେଇଥିଲେ । ଭାବୀ ବର୍ଷ ଆନ୍ତରିକ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତେମୁର କାରୁଳ ମୁଖରେ ଯାଦା କଲେ ଓ ସେଠାକାର ଅମିରଦ୍ୱାରା କର ଧନ ସମ୍ପଦ ଲାଭକାରୀ ହୁଅଥର କରିବାରେ ପରିଷାର କଲେ

ପାରସ୍ୟ ଓ ଶିରଥାରଜ୍ୟକୁ କରଗତ କଲେ । ତେମୁରଙ୍କର ଅପ୍ରତିହତ ବିଜୟମୟାବ ଶ୍ରବନ କର ଓ ଭାବତ ଅଫିମଣର ଆଶଙ୍କା କର ଭାବତର ଦିନ୍ୟ ପ୍ରବେଶର ଷ୍ଟବ୍ରାଜାମାନେ ତେମୁରଙ୍କ ବିଚୁକ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧର ଥୟୋଜନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଉତ୍ତେବିଷ୍ଟରେ କାରୁଲରେ ବିଦ୍ରୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ଓ ତେମୁର ସଂଗ୍ରହିତରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ଉଦେଶ୍ୟରେ କାରୁଲ ଥିବିଷ୍ଟରେ ଯାଏ କଲେ । କାରୁଲରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରି ଖେଳିବାକୁ ଭାବିବାରେ ଭାବତବର୍ଷରେ ପ୍ରକଟ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ତାହାଙ୍କର ବୟସ ୨୪ ବର୍ଷ । ସିନ୍ଧୁ ଓ ଗଜା-ନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତର ଭାବର କରିବାର କରିବାକୁ ପାଇଁ ତେମୁରଙ୍କର ଗତିରେଥ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରପର ହେଲେ ଓ ସେ ତେମୁରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ତାହା ଉତ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରସିଦ୍ଧି । M. Manonchi କହନ୍ତି “A new Porus encountered a new Alexander” । ରାଣୀଙ୍କର ସମରପାତ୍ରା ଓ ନିର୍ଭିକତା ସନ୍ଦର୍ଭରେ ତେମୁର ମୁଣ୍ଡ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାବରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପଦ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ଲେଖିଥିଲେ “ନିର୍ଭର୍ତ୍ତକ ରକ୍ତପାତ ନ କର ହୁମେ ବଶ୍ୟତା ସୀକାର କର ଅମ୍ବର କରିବାଙ୍କା ହେଲେ ଆମେ ସ୍ଵଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବୁଁ” । କିନ୍ତୁ ରାଣୀ ତେମୁରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ କଲେ ଓ ପଦର ଉତ୍ତର ସ୍ଵରୂପ ତେମୁରଙ୍କ ବିଚୁକ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଉତ୍ସୋଷ କଲେ । ରାଣୀଙ୍କର ନେତୃତ୍ବରେ ଧମ୍ପତ୍ର ଭାବରେ ପରସ୍ତ ତେମୁରଙ୍କ ବିଚୁକ୍ରରେ ସମରପାତ୍ର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ରାଣୀଙ୍କର ଅଧୀନରେ ଭାବିଷ୍ୟ ଅଧାରେଣ୍ଟ ସେନ୍ ଏକଳକ୍ଷ ଏକଳକ୍ଷ କିନ୍ତୁ ତେମୁରଙ୍କ ଅଧାରେଣ୍ଟ ସେନ୍ ୨ ସହସ୍ର ଅଧିକ ନ ଥିଲା । ରାଣୀଙ୍କର ଅଧିକ ସେନ୍ ଏକଳକ୍ଷ ସମରପାତ୍ର ଦର୍ଶନ କର ତାତାର ସରମାନେ ଶୁଣ ହେଲେ ଓ ତେମୁରଙ୍କ ତାତାର ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟରେ ପରମର୍ଶ ପାଇଲା ।

୧. ତେମୁର ସ୍ବାମୀ ସେନ୍ ମଧ୍ୟରେ ହଠାତ୍ ଏପରି ଦେଖି ବିଷ୍ଟିତ ହେଲେ ଓ ନିର୍ମାୟ ହୋଇ ଥିଲା ପାଇଁ ସେନ୍ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ କରିବାକୁ ସମସ୍ତେ

ପରିଶ୍ରକ ଥସି ସେନ୍ମାନଙ୍କ ପରବେଶିତ ତେମୁରଙ୍କର ସମ୍ମାନରେ କୃତାଙ୍କିତିପୁଟରେ ଦଶ୍ୟମାନ ହୋଇ ଦିବେ-ଦିନ କଲା । “ମହାରଙ୍ଗ ! ଆମେମାନେ ଥିଲି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପ-ଶଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ସୁନ୍ଦର ଜୟଲାଭ କରିବାର ଦେଖିଅଛୁଁ, ଆପଣ କୌଣସି ସୁନ୍ଦରରେ କଦମ୍ବ ପରଞ୍ଚମୁଖ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ଅମିତିଶ୍ଚିତ୍ର ପ୍ରତିବରେ ପାରମ୍ୟ ତ୍ରିଶିଥାକୁ ତାତାର-ରଙ୍ଗର ଅଧୀନସ୍ତ କରିଥିଲ୍ଲା, ନିଜର ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ନିଜ ଶାସନାଧୀନ କରି ତାତାର ସେନ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆପଣ ଅସାଧ୍ୟ ସାଧନ କରିଥିଲ୍ଲା । ଆପଣଙ୍କ ନେତା ପାଇଁ ତାତାର ସେନ୍ ସକଳ ନିଜ ସେମାନଙ୍କର ଭାବୁତାକୁ ଅନୁମୋଦନ କରୁଥିଲ୍ଲା ! ଅଣିଶିତ ଓ ସମରକୌଣ୍ଡଳ ଅନୁରଙ୍ଗ ଭାବତମ୍ଭାନଙ୍କୁ ରମ୍ଭ କରି ପଳାୟନ କରିବୁଁ ! ଆପଣ ହୃଦୟ ନିଜର ଅସ୍ତ୍ରାୟୀ ଜାବନରେଣ୍ଟା କରିବାକୁ ସମ୍ମ ହେବେ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତରମୁକ୍ତେ ଭାବ ଦେଖିବୁଁ ଆପଣ ତିରଦିନ ନିମନ୍ତେ ହସ୍ତଗତ ବିଜୟ-ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପରିଚ୍ଛାଗ କରି ପଳାଉ ଅଛନ୍ତି” । ସାମାନ୍ୟ ପରିଶ୍ରକ-ର ଏତାଦୃଶ ଉତ୍ସାହ ବାଜ୍ୟ ଶ୍ରବନରେ ସେନ୍ ସକଳ ପରଶର ମୁଖୀବାଲୋକନ କରି ନିଜେ ନିଜିତ ହେଲେ । ତେମୁର ଏହି ସ୍ଵଯେଗରେ ସେନ୍ମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତର ଉତ୍ସାହିତ କଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସମରକ୍ଷେତ୍ର ଅଭୁମାନରେ ଗ୍ରହିତ କଲେ । କୌଣଲାଭାର ସେ ବହୁପଦଶ୍ୱର ଭାବତମ୍ଭାନଙ୍କୁ ପରିଶ୍ରୟ କରିଥିଲେ । ତେମୁର ଅନ୍ତରକଣ୍ଠେ ସେନ୍ ଗୋଟିଏ ଗିରିଷକଟର ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗରେ ପ୍ଲାପନ କରି ଅବଶିଷ୍ଟ ସେନ୍ମାନଙ୍କୁ ପରିତର ପଶ୍ଚାଦେଶରେ ଲୁକ୍କୁ ଯିତି ଭାବରେ ରହିବାକୁ ଅଦେଶ କଲେ । ଭାବତମ୍ଭ ସେନ୍ମାନେ ଯେତେ-ବେଳେ ଅଫିମଣ କରିବାକୁ ଅଗ୍ରମର ହେଲେ ରମ୍ଭର ହୁଲନା ଦେଖାଇ ସମ୍ମାନ ସେନ୍ ସକଳ ପଳାୟନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭାବତମ୍ଭ ଅଧାରେଣ୍ଟ ସେନ୍ମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପଶ୍ଚାଦାବନ କଲେ ଓ ତେବେକଟ ପର ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ପରକରର ଅପର ପାର୍ଦ୍ଦରେ ଉପରୁ ତ ହେଲେ ପଳାଇକ ଓ ଲୁକ୍କୁ ଯିତି ତାତାର ସେନ୍ମାନଟି ଫେର ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ଅଫିମଣ କଲେ ଓ କାନ୍ଦୁଭାବର୍ଥ ଅଧାରେଣ୍ଟ ସେନ୍ମାନଙ୍କ ବିନାଶ କଲେ । ଏହି କୌଣି

ଖରୁଷଶ୍ୟକ ଭାରଗ୍ନୟ ସୈନ୍ୟ ହତ କଲେ ଓ
ଅନେକ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ବନୀ କଲେ । ଏହି ଜୟ ଉତ୍ତରା ତେମୁର
ପ୍ରତ ଅଧିକାର କଲେ । ରଣାଙ୍କ ସହିତ ସକ୍ଷମ ବନ୍ଦନ
ହେଲା । ଏହି ସକ୍ଷମ ସରତ ଅନୁଆୟୀ ରଣାଙ୍କ ପ୍ରତବର୍ଷ
ଦୂଷଶ୍ୟକ ମୁଦ୍ରା କରିପୂର୍ବ ତେମୁରଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ହେଲା ।
ପ୍ରତବର୍ଷର ପ୍ରଧାନ ଦୂର୍ଗରେ ତାତାର ଶାସନକର୍ତ୍ତାପରୁ
ସତ୍ର ହେଲେ ଓ ତାତ୍କାଳୀନ ସମ୍ବଲମନ ଶାସନକର୍ତ୍ତା
ମୁଦ୍ରା ତୁଳନକର୍ତ୍ତା ଶାସନାଧୀନ ଦିନ୍ଦିରେ ବିଶେଷ ଛବରେ
ତାର ସୈନ୍ୟ ଓ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ନିୟନ୍ତ୍ର ହେଲେ । ତେମୁର
ପ୍ରତବର୍ଷରେ ମୋଳେ ରଜତ ପ୍ରାପନ କରି ଅନେକ ଧନ
ଓ ଲୁଣ୍ଠନ କରତଃ ସୀୟ ରଜଧାନୀ ସମରକଣ୍ଠକୁ ଫେର
ଲେ । ତେମୁରଙ୍କ ସମସ୍ତ ଅଧିକାର ସମ୍ବଲମନରୁ କେବଳ
ପ୍ରତବର୍ଷ ତାଙ୍କର ଭାବିଂଶାଧରମାନଙ୍କର ଶାସନାଧୀନ
ଲା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଜ୍ଞାତ ଦେଶ ସକଳ ତେମୁରଙ୍କ ମୁହୂ
ରୁ ସ୍ଵପ୍ନ ସାଧୀନତା ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ତାତାର ଶାସନ-
ମାନଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିଦେଲୁ ।

କରୁଥିଲେ କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଜ୍ଞାତାମାନଙ୍କ
ସହିତ ତୁଳନା କଲେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ତେତେହୁର
ନିର୍ଭୟ ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୁଷମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେମେ ର ସାମାନ୍ୟ
ଅକ୍ରମୀରୁ ସୀୟ ରୂପ, ନିରଳସତା, ଉତ୍ତରବିନାଶକୁ ଓ ଆସ-
ନିର୍ଭରତା ହାର ବୀରହାସିକ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି ।
ତାଙ୍କର ସାହସ ଓ ଲୋକଚରିତ ସମ୍ବଲରେ ଅଭିଜ୍ଞତା
ତାଙ୍କର ଉନ୍ନତିର ପ୍ରଧାନକାରୀ ବୋଲି ଯାଇପାରେ !
କେଉଁ ଭବ କେଉଁ ସମୟରେ ଉଦ୍‌ଦ୍ଵାରା କରିପାର ପାରିଲେ,
ଦୁଦୟର କେଉଁ ତତ୍ତ୍ଵାଳ୍କିନୀ କେବେ ସମୟରେ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକଲେ ମନୁଷ୍ୟ
ମନରେ ଅଧିକାର ଲାଭ କରୁଥାଇପାରେ ତାହା ସେ
ଉତ୍ତମଭୂପେ ବୁଝିଥିଲେ । ଏହି କ୍ଷମତା ବଳରେ ନେପୋ-
ଲିଯନ ଅନ୍ତିମୟ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘେନ୍ଦ୍ରିୟ
ତାଙ୍କପାଇଁ ଜନନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗ କରାକୁ ପ୍ରସ୍ତରିଥିଲେ ।

“ତେମୁରଲଙ୍ଘ” ଏହି ଶବ୍ଦ ଦୁଇଶାତ ସାର୍ଥକ ତାତାର
ଶବ୍ଦର ସମନ୍ଦୟ ତେମୁର (ଲୌହ) ଓ ଲଙ୍ଘ (ଲେଙ୍ଗଢା-
ଶୋଟା) । ସେ ଲେଙ୍ଗଢା ଥିଲେ ଓ ଦେଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ
ଅତ୍ୟନ୍ତ କଦାକାର ପାଇଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ
ହସ୍ତ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏକଚକ୍ର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ଧ ହୋଇ
ଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କର କୁଣ୍ଡିତବୁପ ସମ୍ବଲରେ ଗୋଟିଏ ଗଢ଼
ପ୍ରତଳତ ଅଛି । * ଦିନେ ତେମୁର ଶୌର ହେଲ ଉତ୍ତରୁ
ଦର୍ପଣରେ ନିଜର ମୁଖଛବି ଦେଖି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିମର୍ଶ ଓ ଦୁଷ୍ଟିତ
ହୋଇ କହିଲେ “ହାୟ । ମୁଁ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ଏକରାତ୍ର
ରାଜା, ମୋର ଏତେ ଧନରହୁ, ମୋର ଏତେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁଣ୍ୟ କିନ୍ତୁ
ମୁଁ ନିଜେ କେତେ କଦାକାର ! ” ଏହା କହ ସେ ଅଣ୍ଟୁ-
ବିପର୍ଜନ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉଜିର
ଅସି ନାନାପ୍ରକାର ଗର୍ବାମୋଦ ହାର ତାଙ୍କର ବିଷନ୍ଦୂତା
ଦୂର କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନପରେ ସେ ସରରେ ବସିଥାଇନ୍ତି ଏମନ୍ତ
ସମୟରେ ପ୍ରଧାନ ଉଜିର ତେମୁରଙ୍କୁ ଦେଖି କାନ୍ଦି ଭୂମିରେ
ଗଢ଼ଗଲେ । ତେମୁର କାରଣ ଜିଜ୍ଞାସା କଲେ ସେ କୌଣସି
ଉଦ୍ଦରନ ଦେଇ ଅଧିକାର ବେଗରେ ନାହିଁବାକୁ ଲୁଣିଲେ
ତେମୁର ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ପ୍ରବୋଧ ଦ୍ୱାରା
ଶାନ୍ତିନା କଲୁପରେ ତାଙ୍କର ଦିନନର କାର୍ଯ୍ୟ

କହିବାରୁ ସେ କହିଲେ “ମହାବଜ୍ଞ, ଆପଣ ନିଜର ମୁଖର ପ୍ରତିବନ୍ଦ କେବଳ ଥରେମାତ୍ର ଦର୍ଶନରେ ଦେଖି ଯେତେ-ବେଳେ ଏବେଦ୍ବର ଦୃଷ୍ଟିତ ହୋଇ ଅଗ୍ର ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କରିଥିଲେ ଅମ୍ବେମାନେ ପ୍ରତିବନ୍ଦ କୃତ ଆପଣଙ୍କର ମୁଖାବଲୋକନ କରୁଥିଲୁ ଅତେବର ଅମ୍ବାନଙ୍କର ସର୍ବଦା ଫିନନ କରିବା ଉଚିତ ।” ଏହି ପରିହାସୋବ୍ରିରେ ଟେମ୍ବୁର ବିରକ୍ତ ନ ହୋଇ ବରଂ ଅନନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଶ. ଉତ୍ସାକାନ୍ତ ମହାପାତ୍ର ।

ଧ୍ଵନି

ସୁମା—ନାକରଣ ।

ଗୋପାଳପୁର ଗ୍ରାମଟା ଖୁବ ବଡ଼ ବା ସାନ ନୁହେ, ମଧ୍ୟ-ନଳିଆ । ବାହିଜୀ ସଂଖ୍ୟା ଦେବତାଶ ସର ମଧ୍ୟରେ । ସମସ୍ତେ ଗୁଣୀ । ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରାମରେ ଯେପରି ଅବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ ସେହିପର । ଗ୍ରାମଧ୍ୟରେ ସାନ୍ତୁଷ୍ଟ ଘରଟା ପ୍ରଧାନ, ସାନ୍ତୁଷ୍ଟର ନାମ ଉଦୟନାରାମ୍ବନ ମହାପାତ୍ର, ସେ ଗୋପାଳପୁର ଗ୍ରାମର ମହିରସ ପରବର୍ତ୍ତକାର, ମାତ୍ର ପ୍ରଜାମାନେ ତାହାଙ୍କୁ ଜୀମୀଦାର ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି, ମହାପାତ୍ର ତାକ ନାମ (ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ) ସାଥୀ । ତାହାଙ୍କ ସରକୁ ଗ୍ରାମବାସିମାନେ ସାଥୀଙ୍କ ଉପାସ ବୋଲି କହନ୍ତି । ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଧରଣରେ ତମ୍ଭାର ଖୁବ ଦ୍ରିଷ୍ଟ ଧୂଳିଆ ସର ଢାଳିପଟା ପାଣିପାଣିଆ ବାଢ଼ିଆ, ଦୂରସ ପର ଏକା ଦିଶେ ।

ଉଦୟନକୁ ଜୁଣି ପଛଅତେ ଗୋଟାଏ ସାନ ତୋଟା । ତୋଟା ଡିନିପାଣ ଉତ୍ତପ୍ତୀର ଟେକା । ପଦ୍ମାର ଉପରେ ଦୀପ ପାଣିପାଣି କରିବାର କଣ । ବାହାର ଲୋକର ନିଜର ତୋଟା ପାଇବାର କାଟ ନାହିଁ । ତୋଟାମଧ୍ୟରେ ବାଢ଼ିବୁଆ-ପାଣିପାଣିଏ ସାନ ପାଇବାର । ଏହି ଗୋପାଳରେ ଏହି କହିବାକୁ ଉତ୍ତପ୍ତୀର ପାଇଲା ପରିବାର କାରାର ପାଇବାର ଥିଲେ ପାଇବାର ଥିଲେ ।

ବର୍ଷାକାଳିଆ ଦିନ—ରାତିଶୀ ଗାଧିଆବେଳେ ଯାଏ ତୁଳ ଏବଂ ନୁଆବୋଦ୍ବୁ ପିତୁଳଗରଟିଏ କାଖେଇ ବାହି ଯୋଗେରକୁ ଗାଥୋଇବାକୁ ଗଲେ ଅଜି ପାଇରେ କେହି ନାହିଁ । କାଖୁର ଗରଟି ଓଜ୍ଜ୍ଵାଳ ଘାଟରେ ଥୋଇ ଦେଲେ ଘାଟର ଠିକ ଅତି ଉପରେ ଗୋଟାଏ ଉଥାଉଗଛ । ଗରିଯାଏ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଧୂଳରେ ରର—ବଢ଼ିଷୁମର ଦିଗୁଛା । ବହୁମାଧ୍ୟାନ୍ତାଣି ଚାରିଆତକୁ ଥରେ ଅନାଇ ଦେଇ ତେର ବେଳପାଏ ଉଥ ଉପରୁ ଶୋଭା ଦେଖିଲେ । ହଠାତ୍ ନାକରେ ହାତ ପଢ଼ି ଉପରୁ ଶୋଭା ଦେଖିଲେ । ହଠାତ୍ ନାକରେ ହାତ ପଢ଼ି ଗଲା—ଗଲା କାଲ ଉଦୟରତ୍ନ ସୁନାର ଗୋଟିଏ ସୁନାନାର କଣ ତୟାର କର ଦେଇଯାଇଥିଲୁ ତାକୁ ଲଗାଇ ସ୍ଵଳେ-କଣ ମନକୁ ପାଇଁ ନାକରଣାଟ ବାହାର କର ଉଲଟି ପାଇଁ କର ଦେଖିଲେ ସୁନାର ବେମ ଧୂଦର ଗଢ଼ିଛି ରଲ ଦେଇଛି । ଖୁବ ଲୁଳଇଙ୍ଗ ରକ୍ତଥେପି ପଢ଼ିଲା ପର ଦିଗୁଛା । ପାଣି ଲୁଳିଲେ ରଙ୍ଗ ମୟିଲ ହୋଇ ଯାଇପାରେ । ଗୋଟା ଶୁଣିଲା ଉଥାଉପଦ ଉପରେ ନାକରଣାଟ ଥୋଇ ଗେଲା ଗାଥୋଇବା ପାଇଁ ପାଣିର ଯାଇ ଘାଟଥାତକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଗାଥୋଇବାକୁ ଲୁଳିଲା । ନାକରଣ ଉପରେ ନାକର ଥାଏ । କାହିଁ ଗୋଟାଏ ଡାର୍କା-କାଉ କା-କା-କର ଉତ୍ତ ଥୀ ଘାଟରେ ବହିଲୁ ଝେର ତେଇଁ ଥୀ ନାକରଣାଟ ଥାଏରେ ଧର ପର କର ଉତ୍ତସାର ଉଥାଉତେଉଥରେବେକିଲା । ବହୁ ଆଉ ଗାଥୋଇବେ କଣ ଥାଇଁ ଧାଇଁ ଥୀ ଆସି କାଉକୁ ଟେକାଟାଏ ମାରିଲେ । କାଉ ଘେରି ଉତ୍ତ କାହିଁ ଗୁଲିଗଲା । ଓହା ସରପଟ ସତ୍ତ ସତ୍ତ ପାରି ପଢ଼ିଛି ବହୁ ଉଥାସ ଉତ୍ତରକୁ ଧାଇଁଲେ ପୋଇଲୁ ପରବାନ୍ତ ତାକି ପାଇଁ କର ସବୁ କଥା କହିଲେ ସମସ୍ତେ ତୋଟ ଧାଇଁଲେ ଶାଶ୍ଵତାଣୀ ମଧ୍ୟ ଧାଇଁଲେ । ତୋଟାଯାକ ମୁଳ ଶୋକା ଗଲା କାଉତ ଉତ୍ତ ଯାଇଛି ତାହାଟା ମି ନାହିଁ । ସାଥୀଙ୍କ କାନ୍ଦକୁ କଥା ଗଲା ସେ ମୂଳୀଧିକୋଟି ଗୀକୁ ଧାଇଁଲେ, ସାଥୀଙ୍କ ମନ ଖୁସି ନରବା ନିନ୍ଦନେ ବେଳଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଧାଇଁଲେ । ପେରି ଗଛରେ କଣ କିଏ ବସିଛି ଟେକା ଖୋପତ ମାର ଉତ୍ତରକୁ ଗଛମୁଳକ ଖୋକିଲେ ଉତ୍ତରକୁ କାଉ ଥାଏକୁ ଅନାଇଲେ ଚାରିପାଇଁ ଗୁଣାକର ତ ଶୁଭ ମନ ଖୁସି ଧର ପାଇ ଧରି କାହିଁ କେବଳ କାହିଁ କେବଳ ମାନିଗାରେ ବହୁ । ଧରି କୋଣି

୧୨୬ ସଂଖ୍ୟା]

କୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ ଗତ୍ତୁମୂଳ ସବୁ
ହାତରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଏହିପର

ବେଳରୁତ୍ତିଯାଏ ୩୦୬୨ ଚହଳ ପଡ଼ିଲା । ଗୋଟାଏ କାହିଁ
ଅପରାଧରେ ଗୋଟି ସୁଜା ଦୟା ପାଉଛନ୍ତି ଏ ବଥା ସେମାନେ
ବୁଝିଲେ କି ନାହିଁ ଅଜଣା, ମାତ୍ର ଶେଷରେ ସମସ୍ତ କାହିଁ
ନାହାଇ ଦକ୍ଷଦାର ହୋଇ କାହା କରି ଟା ଶାଢି ପଳା-
ଇଲେ । ସେବନ ତ କାଉପଲରେ ନଳିଲା ଏକ ଦଶି ମୁଁ-
ସଞ୍ଜବେଳେ ସାଥନ୍ତେ ଦେହ ପାଣି ବଢାଇବାକୁ ଗଲେ ଗୁରୁ-
ବାକରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେହି ହାଲ । ସେବନ ସାଥନ୍ତେ ଉଥ-
ଧରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକାହାର । ବହୁସାଥନ୍ତୀଣି କେବଳ ଶାଶୁଙ୍ଗ-
ଠାରୁ ଗାଲ ଶୁଣିଏ ଖାଇ ତୁଳି ହୋଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଲେ
ଆଉ ବିଛି ଶାଇଲେ ନାହିଁ ।

୨ୟ ପରିଷ୍ଠେଦ ।

ପୁଣ କି ମାଘମାସ ଦେବ ଶୀତଦିନିଆ ଦିନେ ଶାକେ
ସାଥନ୍ତୁଙ୍କର ନୁଆବହୁ ହାଣିଶାଳ ପ୍ରସ୍ତ ମଣିରାଥରେ ଖପିଠିଆ
ଗୋଟାଏ ପନକିପଟା ମାଡ଼ି ବସି ପରବା ଯୋଗାଉନ୍ତି ।
ଗୋଟାଏ ଉଥାଉ ଧର ଦୁଇ ତନି ପଢା କାଟି ପକାଇଲେ
ଶେଷ ଫଢାରେ ପନକି ଦାଢିକୁ କଣଟାଏ ଟାଣ ଲାଗେଲା
ଶେଷ ଫଢାଟା ଯେପରି କାଟି ପକାଇଲେ ଲଳଇଲାର ନଣ-
ଟାଏ ଠକ୍କର ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ହାତରେ ଉଠାଇ ପଲ-
କର ଗୁହଁ ଦେଖିଲେ ହଠାତ୍ ଠିଆ ହୋଇପଡ଼ି ପାଖିର
କହିଲେ ଆରେ ମୋ ସୁନା ନାକରଣାରେ — । ଉଥାର୍ଥ
ଉରିଲମାନେ ଧାର୍ଯ୍ୟାସି ସେଠାରେ ଚାଣ୍ଡ ହୋଇଗଲେ ସମସ୍ତେ
ପାଇକର ଥରେ ଥରେ ହାତକୁ ନେଇ ଦେଖିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କର
ଏକ ବଥା ସେହି ନାକରଣାତ — । ସାଥନ୍ତେ ଶୁଣିଲେବଜ୍ଞ
ଦୂରର ବଢ଼କଥା, ଦିଶୁକ ମଧ୍ୟରେ ଟା ଏମଣ୍ଡ ଯେମ୍ବଣ୍ଡ ଗନନ
ପତିଗଲ ସମସ୍ତେ ଉଥାସକୁ ଧାର୍ଯ୍ୟାଲେ ସମସ୍ତେ ସେହି ସୁନା
ନାକରଣା ଦେଖିଲେ, କି ସାଥନ୍ତେ କି ପ୍ରକାପାଠକ, କି ଉଥାଏ
ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତେତଦେଖି ଶୁଣି କାକା ।

ଏକେବେଳେ ଗ୍ରାମ୍ୟାକ କି ଉରିଲୁ କି ମରଦ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖେ
ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ — ଉଥାଉ ଉତ୍ତରେ ସୁନାନାକରଣା କାହିଁ
ଅଧିଲ ?

ଅଜା ନାତି ଚନ୍ଦ୍ରପଥ ।

ଅଜା — ଆଜି ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼କୁ ବୁଲିବାକୁ ଯିବା ।

ନାତି — ସେ କେତେ ଦୂର ?

ଅ — ଅମ୍ବ ଗାମାରୁ କୋଶେ ବାଟ ହେବ । ସେଠାରୁ ଫେର
ଅସି ଗାଧୋଇବା ।

ନା — ମୁଁ ଏହା ଉପରକୁ କିପରି ଯିବ ?

ଅ — ମୁଁ ଆଗରେ ଯାଉଛି । ତୁମେ ମୋ ପଛେ ପଛେ ଆସ ।

ନା — ଏଠାରେ ଏତେ ପଥର ଜମା ହୋଇ ରହିଛି କାହିଁକି ?

ଏଥରେ କେବଳ ସର, ଦେଉଳ ତିଥାର ଦୁଇ । ଏମା
ଛାଡ଼ା ଥରୁଛି କିଛି ଦୁଇ ନାହିଁ ?

ଅ — ତୁମେର ଦେହ ମଧ୍ୟ ଏଥରେ ତିଥାର ହୋଇଥାଏ ?

ନା — ମୁଁ ଏ କଥା କିଛି ରୁହି ପାରୁନାହିଁ । ମୁଁ କମର
ପଥରରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥାଏ ?

ଅ — ତୁମେର ଗଢ଼ା ହୋଇଛି ବୋଲି ମୁଁ କହି ନାହିଁ ; ତୁମ୍ଭର
ଦେହ ଏଥରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥାଏ ? ଆମ୍ବେମାନେ ଯାହା
ଶାର ତହିଁରେତ ଦେହ ଗଢ଼ା ଦୁଇ ?

ନା — ଆମ୍ବେମାନେ କଣ ପଥର ଶାଉ ?

ଅ — ଏକରକମ ଶାଉ ।

ନା — ତେବେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ପଥର ନିଆ ଆଜି ତରକାରୀ କରିବା ।

ଅ — ନା, ସେପରି କେହି ଶାଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କହିଥିଲୁ
ଆମ୍ବେ ଯାହା ଶାଉଁ ତହିଁରେ ଆମ୍ବେ ଶାର ଗଢ଼ା ଦୁଇ ।
ଆମ୍ବେମାନେ କଣ ଶାଉ ? ଆମ୍ବେମାନେ ଯାହା ଶାଉ
ତହିଁରୁ ଅଧିକାଂଶ ତରି ପାଲ ବା ପଦ । ବର୍ତ୍ତମାନ
ତୁମେ ବୁଝିବ ଯେ ଗଢ଼ମାନେ ଏହି ପଥର ଜାଇ ବଢ଼ିନ୍ଦା ।

ନା — ଗଢ଼ମାନେ କଣ ଶାଅନ୍ତି ?

ଅ — ତୁମେର ଜାଣ ଗଢ଼ମାନେ ଜମିରେ ଖତ ପକାଇନ୍ତି !

ନା — ହଁ । ତାହାଦେଲେ ଧାନ ବେଶି ବଢ଼େ
ବେଶି ପାଲେ ।

ଅ — ସେ ଖତ ମାଟି ଓ ପାଣି ସହିତ ମିଶି ଏପରି ହୋଇ
ଯେ ଧାନଗଛ ଚେର ସାର ତାକୁ ଟାଙ୍କ
ବଢ଼େ । ସେହିପରି ପଥର ଗଢ଼ା
ଜମିରେ ପାଇଲେ ତାହାକୁ
ଦୁଇ ଓ କଳବାନ ଦୁଇ ।

ନା—ପଥରରେ ଗଛ ଦେଖି ନାହିଁ ।
ଅ—ହଁ ଦେଖିଲୁ ମାତ୍ର ମନେ ରଖି ନାହିଁ । ରେଳରେ
ଗଲାବେଳେ ଛଟଣୀଷ୍ଟେସନର ଦୂରପାଞ୍ଚର ଜମିକୁ
ଦେଖିଲେ ଜାଣିପାଇବା ଯେ ସେଠାରେ ଯେପରି ପସଲ
ହୃଦୀ ପୁରୁଣିଲୁର ଅନବାନ୍ୟ ଆଶରେ ସେପରି ପସଲ
ହୃଦୀ ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଏହି ଯେ ସଦର ସବ୍-
ତରିକନ ଅପେକ୍ଷା ଖୋରଧା ଅଞ୍ଚଳରେ କେବଳ ପାହାଡ଼
ଅଛି, ସୁତରଙ୍ଗ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜମିରେ ପଥରଗୁଡ଼ୀ
ବରାବର ରହିଥାଏ । ସେହି ହେଉଥିବୁ ପସଲ ବଳହୃଦୀ ।
ଆହୁର ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଭୁମ୍ଭେ ତିଆ
ହୋଇଥାଏ ସେଥିରେ ଯେଉଁ ଆମ, ପଣସ ଗଛ ସବୁ
ହୋଇଥାଏ ସେପରି ବଳବାନଗଛ ପରି ବିଗ୍ରହେ
ସୁନ୍ଦା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ନା—ପଥରରେ ଗଛ ସବୁ ଭଲ ହୃଦୀ କାହିଁକି ?

ଅ—ତାହା ଅଉ ବଡ଼ ହେଲେ ଭଲ ବୁଝିପାଇବ । ବର୍ତ୍ତମାନ
ଏକି ବହୁପାରେ ଯେ ବୃକ୍ଷ, ଲତା ପ୍ରତିକଳ ଦେବତରେ
ଯେଉଁ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଅଛି ପଥରରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସବୁ
ପଦାର୍ଥ ଅଛି । ମାତ୍ର ଗଛ ଦେବତରେ ତାହା ସବୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ସୁରୁ ଚୂନାପରି ଥାଏ । ଏତେ ସବୁ ଯେ କେହି ଆଖିରେ
ଦେଖିପାଇବ ନାହିଁ । ପଥରରେ ସେହି ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ
ବଢ଼ି ବଡ଼ ଦାନାପରି ଥାଏ । ସେହି ହେଉଥିବୁ ଖଣ୍ଡିଏ
ଛୋଟପଥରରେ ସେତକ ପଦାର୍ଥ ଆଏ ତାହା ଦ୍ୱାରା
ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ଗଛ କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ଗଛ
ହୋଇପାରେ ।

ନା—ହୁ ଜମିକୁ ପଥରଚାନା ଦ୍ୱାରା ଯାଏ ?

ଅ—ସବୁ ଜମିକୁ ପଥରଚାନା ଯାଇପାରେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର
ଯେଉଁ ପଥର ସବୁ ପାହାଡ଼ରୁ ପଡ଼ି ଚାନା ହୋଇଯାଏ
ସେ ସବୁ ବର୍ଷା ଦ୍ୱାରା ନିକଟରେ ଥିବା ଜମିକୁ ବୋହା-
ଶୀର୍ଷ । ସେହି ହେଉଥିବୁ ପାହାଡ଼ ନିକଟ ଜମିରେ ଭଲ
ହୁଏ । ଆହୁର ମଧ୍ୟ ପବନ ଦ୍ୱାରା ପଥରଚାନା
ହୁଏ ଜମିରେ ପଡ଼େ । ପବନ ଓ ବର୍ଷା
ଚାନା ଯତକା ଦୂରକୁ ଯାଏ ଯେତକି—ଆଉ
କେବଳ ନେଇପାଇବ ନାହିଁ ।

ନା—ପଥରରେ ଗଛର ଦ୍ୱାରା

ନାଶ ନଥିଲି । ଆଜ୍ଞା ପବନ
କେତେ ଦୂରକୁ ଯାଇପାରେ .

ଅ—ମହୁଷୁଦୋଶ ଦୂରକୁ ଯାଇପାରେ ।

ନା—କିପରି ?

ଅ—ବଢ଼ି (ବନଧା) ଦ୍ୱାରା । ନିମ୍ନ ବର୍ଷାଷମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେ
ହୋଇ ତାହିଁରୁ ପାଶି ଦିହଳି ନିମ୍ନ ପାଖରେ
ସବା ଜମି ଉପରେ ମାତ୍ରିଯାଏ । ସେଠାରେ କିନ୍ତୁ ଦିନ
ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିଲାରୁ ସେହି ଗୋଲିଆପାଣିରେ
ଯେଉଁ ପଟୁ ଥାଏ ତାହା ଜମି ଉପରେ ରହିଯାଏ ।
ପାଣି ଶାତ ଗଲାରୁ ଜମି ଉପରେ ସମୟ ସମୟରେ
ହାତେ ଉଚ୍ଚରେ ପଟୁ ପଥାରେ । ଏ ପଟୁ କଣ ?

ନା—ସେ ଗୁଡ଼କ କାହିଁଥା ? ଅରବର୍ଷ ବଢ଼ି ପରେ ମୁଁ ଦେଖି-
ଥିଲି ବିଲରେ ଏହି ପଟୁ ପଥାରୁଲା ।

ଅ—ଟକବଳ କାଦୁଆ କହିଲେ ତଳବ ନାହିଁ । ଏଥରେ
ଅନେକ ଭାଗ ସେହି ପଥରଚାନା ଥାଏ । ଆମ୍ବ ଦେଶ-
ରେ ସେତେ ନିମ୍ନ ସେଥିରୁ ଅନେକ ମହାନିଧିପାଣି
ଦ୍ୱାରା ବଢ଼ିଲା । ମହାନିଧି କିପରି ବଢ଼ି ? ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ
ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଗଢ଼ିକାର ଅନେକ ପରିବ ଉପରେ
ଯେଉଁ ବର୍ଷା ହୃଦୀ ସେହି ପାଣି ସବୁ ମହାନିଧିକୁ ଅସି-
ବାରୁ ସେ ବଢ଼ି । ଧୂତରଙ୍ଗ ସେ ସବୁ ପାହାଡ଼ର
ସେତେ ପଥରଚାନା ଥାଏ ସବୁ ଧୋଇହୋଇ ମହା-
ନିଧିକୁ ଆସେ । ସେ ସବୁକୁ ଶୁଣିଲୁଅନ୍ଧପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଯେବେ
କେହି ଓଜନ କରନ୍ତା ତେବେ ଲକ୍ଷଣ ମହାନ
ହୁଅନ୍ତା । ଏତେଗୁଡ଼ାକ ପଥରଚାନା ପ୍ରତିବର୍ଷ ନିମ୍ନ-
ବଢ଼ିଦ୍ୱାରା ଆସି ଆମ୍ବଦେଶର ଜମିରୁପରେ ଦିଶା ହୃଦୀ ।
ଏତେ କବି କାମ କଣ ମନୁଷ୍ୟ କରି ପାରନ୍ତା ।

ନା—ଓହୋ ! ନିଧାବଢ଼ିଦ୍ୱାରା ତେବେ ଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ହୃଦୀ ।
ଏହା ମୁଁ କଦାପି ଜାଣି ନ ଥିଲି । ତେବେ ଅନେକ
ଜମିକୁ ପଥରଚାନା ଅସୁଲି ?

ଅ—ହଁ ଅସୁଲି । ତେବେ ପାହାଡ଼ କିନକଟବାଟୁ ଜମି
ସେତେ ପରିମାଣରେ ପାଏ ଦୂର ଜମି ସେତେ ପାଏ
ନାହିଁ । ଏହି ପଟୁ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଧାନ, ମୁଗ, ଗଢ଼ମ,

ଶେଷ ହୁଏ ତାହା ଖାଇବା ସ୍ଵାର
। ହେଉଥିଲା । ସେହି ହେଉରୁ ମୁଁ
କହିଥିଲା ଯବାର ତୁମ୍ଭ ଶୟର ଗତା ହୋଇ-
ଅଛି । ଆଜି କେଳ ଅଧିକ ହେଲୁଣି । ଗ୍ଲାନ ଗାଧୋଇ
ଯିବା ।

ଶ୍ରୀ ଜ୍ଞାନାଥ ଦିପାଠୀ—

ଚିତ୍ରାନଳ ।

ଦିବାଘ ପ୍ରଦୋଷ, ଶାନ୍ତିଧାମ ନଦୀଙ୍କର
ବନ୍ଧର ପ୍ରବଳବେଗେ ମଳୟୁସମୀର ।
ରୟାଳପାଦପେ ପିକ କୁହୁ-କୁହୁ-ସ୍ବନେ
ଜନମାଏ ନବଭାବ ପଥକର ମନେ ।
ରୂପକୁଣ୍ଡ ତାରକତା ସହକାର ଲକ୍ଷ
ମନେ ମନେ ଦୋହଲଇ ପବନରୁଦ୍ଧିତା ।
ତରୁଣିଶେ ଶଞ୍ଜିଶଟ ବସି ମୋଦରରେ
ମୁଦୁଲେ ନର୍ତ୍ତ ପୁଷ୍ଟ ବାୟୁ ହିଙ୍ଗୋଳରେ ।
ଗ୍ରାଷତାପେ ଜୁର୍ଜିରତ ପକ୍ଷୀ ଦଳେ ଦଳେ
ନର୍ତ୍ତ ବାହାର ଆଶା ନେଲେ ନଦୀଙ୍କଳେ ।
ତାପ ଶାନ୍ତି ଅର୍ଥେ, ଦିମେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟିତ ଜନେ
ଆଗ୍ରିଲେ ତଣିତଟ ହରଣିତ ମନେ ।
ବାୟୁବେଗେ ଧୂଳରଣି ଉତ୍ତରାସି ଦୂରୁଁ
ହରିନାଥ ସୁଖ ଘଣେ ପଥକ ମନରୁ ।
ଏମନ୍ତ ସମୟେ ତହିଁ ବନ୍ଧ ତିନିକଣ
ବିଶ୍ଵାମିଲୁଁ ଯାଇ ଲୋଡ଼ି ଲୋଡ଼ି ନାକାଶନ ।
ଜଣକ ମଧୁର କଣ୍ଠ କୁରି ମଧୁ-ଗୀତ
ସମୀର ହିଙ୍ଗୋଳ ଦୋଳ ହରିଲ ମୋ ଚିତ୍ର ।
ସଙ୍ଗୀତବିନୋଦେ ଯାପି କିନ୍ତୁକଣ ଜରେ
ହେବୁଁ ଅଗ୍ରପର ତହିଁ ନିକବାସେ ଧୀରେ ।
ମଳୟ ମାରୁତପ୍ରୋତ ବହ ପ୍ରରେ ପ୍ରରେ
ପୁଲକାଏ ବନ୍ଧସ୍ତଳ ପୁମଧୁର ତରେ ।
ପୁଲକପୂରତ ମନେ ଯାଉଁ ନଦୀବନ୍ଧେ
ଶିଳ୍ପ ଅବ୍ୟକ୍ତଗାତ୍ର ହୁବୁଁ ନାଦାହରେ ।

ପଡ଼ିଲୁ ନୟନପଥେ ଦୂରେ ଧୂମଶିଖା
ପଣ୍ଡାତେ ହୋଇଲା ଦୃଶ୍ୟ ଅନଳ-ଅଭିଶା ।
କି ଅନଳ ପୁଜା ପୁଜି ଦେଲୁ ପରଶରେ
ଦାବାନଳ ଭୁମ ଆଗେ ଜନ୍ମିଲ ମନରେ ।
ନହେ ଏ ଦାବାଗ୍ନି ଦୂରେ ଦିଶେ ଶିରମାଳା
ନୁହେ ଶୁହଦାହ ଉଦ୍ଧେତ୍ତ ନ ଉଠଇ କ୍ଳାଳା ।
ଭାବ ଶ୍ରୀ ର କଳୁଁ ଏହା ଶ୍ରାମ ଚିତ୍ରାନଳ
ଗୌର ବୟସ ଧୂମକେଶ ଶ୍ରୀତ କଳେବର ।
ଘଣେ ଉଦ୍‌ବିଧି ପୁଣି ଘଣକେ ସ୍ମୀତ
ଘଣେ ହୁରୁ ହୁରୁ ଉଠେ ଶିଖା ଧୂମାୟିତ ।
ଘଣେ ଶିଖାଟୀତ ବୟସ ସ୍ଵିଗ୍ରହ ସମୁଦ୍ରିଲ
ଘଣେ ଅନ୍ତିକଣ ରୂପ ଭଲେ ଚିତ୍ରାନଳ ।
ଦଶ ଦଶ ଲୋକିହା ପ୍ରସାରଇ ଘଣେ
ଘଣକେ ଟେକଇ ଶିଖା ଉଦ୍ଧର୍ଷକୁ ଗରନେ ।
ରେ କାଳଅନଳ ! ହୁରୁ ଦିଶୁମନୋହର
ପାରୁଶେ ନୁହେ କି ରୂପ ସ୍ଵରୂପ ତୋହର । ୧୦ ।
କହ ଆରେ ଅଶ୍ରୟାଶ ଶ୍ରାମ ମୂର୍ଖିଧର
କାହାର ପିଣ୍ଡ-ନିଧି କର ଗର୍ବତ
ଦଶକେ କରିବୁ ଶର ଉଦ୍ସ୍ଥ ପରଣତ ।
ତରୁଣ ତରୁଣ ଅବା କିଶୋର କିଶୋର
ପ୍ରୋତ୍ର ପ୍ରୋତ୍ର ଶିଶୁ ଅବା ଶ୍ରୁଦ୍ଧିର ତୋହୋର ।
ଦାରୁଣ ବନ୍ଦେ ନିର୍ମିମ ଆଜି ରେ ଶଯ୍ତାନ
କାଳଚକ୍ର ଅବର୍ଦ୍ଧନେ ହରଇ ପରଣ ।
କାହିଁରେ ଜନମା ଆଜି ହରଇ ନନ୍ଦନ
ଆମ୍ବହର ଶୁରୁଶୋକେ କରେ ତୁଳନ୍ତନ ।
କାହାର ସୁଖର ଶେଳା ହେଲ ନାରଶାର
କବା ପ୍ରାଣେର ନାଶେ ତରୁଣୀଶୁଦ୍ଧା
ଲୋଟେ କାହିଁ ଶୁହକୋଣେ ବନ୍ଦେ କର ତୁ
ଏକାକିନୀ ଆଜି ବାଲା ଏ ବିଶା
କାହିଁ କେହି ଆଧୁନିକ ଦେଇ
ନ ପକାଇ କଷ୍ଟ କିନ୍ତୁ ସୁକୁମାର
ଯୁଦ୍ଧ କାଠିଥିଲା କାଳ ପ୍ରାଣୀ

ନରନ ବୈଧବ୍ୟ ଏବେ ଅଶନ ନିର୍ବାଚ
କେମେନ୍ତେ ସହିବ ଧନୀ କର ଅଶ୍ରୁପାତ । ୩୦ ।
ବାଧେ ମତେ ସୁଦର ଗୋ ତୋହର କଷଣ
କେ କରିବ ହୃଦେ ତୋର ଶାନ୍ତି ବରଷଣ ।
କ୍ଷଣକେ ଛୁ ତରଜନେ ଶୋକ ପାପୋରିବେ ।
ପୂର୍ବପର ଯେ ଯାହାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିବେ ।
ଶୋକେ ଅଧୀର ଜନମ୍ବ ଦିନେ ସେହଠାର୍ଜ
ସମ୍ମାଳନ ଶୋକ ଅନ୍ୟ ସୂଚ ମୁଖ ଚାହୁଁ ।
କିନ୍ତୁ ତୋ ମରମବ୍ୟଥା, କେ ଜାଗିବ ସହି !
ନରତେ ଅନୁରେ ସିନା ହେଉଥିବୁ ଦହ ।
ହରଇ ବସିଲୁ ଅଜି ଜୀବନର ଧନ
ଦୋଷି ଆସିବ ଏଣିକି ଦୃଶ୍ୟ-ଆଜିବନ ।
କୁଷମୁ କୋମଳ ଥାଲୁ ତୋହର ହୃଦୟ
ପର୍ଯ୍ୟାଣୁ କଟିନ ଏବେ କଲେ ଲାଳାମୟ ।
ପାପୋର ଯୌନନୟ ଅଜି ପତ୍ରବ୍ରତେ
ଯାପିବାକୁ ହେବ କାଳ ଅସିଧାର ବ୍ରତେ ।
ସୁରକ୍ଷା ଯୁବତୀ ପ୍ରେମ ଅଛୁଲ ଭୁବନେ
ପ୍ରେମଲୁଟି ଆସିବର କେ କେତେ ଜାବନେ ।
ତେଜିକି ଯୁବକ ଅଜି ଯୁବତୀ ରତନ
ଅଶ୍ରୁତି ତୋହର ବନ୍ଦ ସତେ ହୃଦାଶନ !
ଦୁର୍ଜନ ଦୁର୍ବତ ବିଷେ ଜାବନ ଦାଉନା
ହୋଇଥିବୁ ଅବା କାହିଁ ମୁଣ୍ଡ ସିମନ୍ତିନା । ୪୦ ।
ନ ସହ କୋମଳ ପ୍ରାଣେ କଟୁଣ୍ଣ ପ୍ରହାର
ସୁକୁମାର ଜାବନକୁ ମଣିଲୁ ଅସାର ।
ନ ଗଣିଲୁ ପତ୍ରପ୍ରେମ ରବିଷ୍ୟତ କଥା
ଅକାଳେ ଗଢାଇ ଦେଲୁ ଏ ଧୂଲିରେ ମଥା ।
ଅବା ନ ସହ ଦୃଶ୍ୟର ଗରର କଷଣ
ପ୍ରତ୍ଯଗର୍ଭ ବାଲା ଏଥୁ ତେଜିଲୁ ଜାବନ ।
ଶେଷକି ସିନ୍ଧୁକଳେ ପ୍ରାଣକାନ୍ତି ମନ
ସୁମୁଦ୍ରର ନବୟତବନ ।
ଅଧର ମଧୁ ସରସ ବଚନ
ପକ୍ଷେ ଅପୂର୍ବ ସୁଧନ ।
ତୁ ବଦନ ଉତ୍ତର
କର୍ମ ନେବ କ୍ଷା ଚଳାଇ ।

କନାର ସରୁର ପ୍ରାଣ ଦୃଶ୍ୟ
ହେଉଛି କି ରୟ ବୋଲା
ଶୂନ୍ୟ ଆଜି ଦଶଦଶ ଶୋକ,
ପର୍ବତୀ ହରାଇ ଆଶ୍ରା ଲୋହିନ୍ତି ବ୍ୟାକୁଲେ ।
କାର ଆଜି ପର୍ବନାଶ ପୁଷ୍ପମାସ କାର
କାହିଁ ଖେଳ ଶୋକରେଳ ବିଚିନ୍ତି ଫ୍ୟାର ।
ଆଜି କି ଜନମ ବନ୍ଦ ପ୍ରନ୍ୟଶୋଷି ଶିଶୁ
ପ୍ରନ୍ୟମୁକ୍ତ ପାନ ତେଜି ଧୂଲକୁଳିତ୍ତିଷ୍ଠ ? ୫୦ ।
ସରଲ ମାତାର କାହିଁ ସମ୍ମେହ ଚମ୍ପନ
କୋଳେ ଘନଘନ ରଙ୍ଗ ନିଧିଅଳିଙ୍ଗନ ।
କାହିଁ ଆଜି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵମୁଖେ ପୁଷ୍ପପ୍ରା ଜନମ
ସ୍ପେନ୍ ପୁଷ୍ପମୁଖ ଚୁମ୍ବେ ପର୍ଯ୍ୟାତ ପ୍ରମା ।
ପ୍ରନ୍ୟମୁକ୍ତ ବହିଯାଏ ଅମୃତର ଧାର
ନ ଦେଖେ ଜାଗରତେ ଧନ ନୟନର ତାର !
ଅବା ଗୃହସ୍ତମୀ କେହି ସମାର ଜଞ୍ଜାଳ
ତେଜି ଏଥୁ ସମାସୀନ ନ ପୂରୁଣ୍ଣ କାଳ ।
ନାହିଁ ଦୁଃଖ ତବ ଭାଇ ଚଳଗଲ ସର୍ଗେ
ପଡ଼ିଲା ଦୃଶ୍ୟରଭାବ ପରିବାରରେ ।
'ସମାର ଲାଳାଖେଳା ସରଳା ରୁମ୍ର'
ରୁମ୍ର ପିୟଙ୍କନେ ଏକା ହେବେ ହରବର,
ଅକାଳେ ତେଜିଲେ ବହୁ ଅପତ୍ୟ ଜନମ
କେଉଁ ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅବା ଆଜି ଏ ଅବମା ?
ବାସନ୍ତୁ ବିଷିତ ଆଜି ସେହିର ପିତୁଳ
ବିଷାଦେ ବଦନଶରୀ ଯାଇଛି ମରଳି !
ଆଜି ଧରଧାମ ସିନା ରଣରଣମୟ
ଜନମ କୋଳରୁ ବଳି ଅଛି କି ଆଶ୍ରୁ ?
ନାହିଁ କେହି ରବେ, ସହ କଟୁଣ୍ଣକୁ କଥା
ମଧୁର ବଚନ କହି ଅଉଁଚିବ ମଥା । ୫୦ ।
ସରଲାଶି ଦିନ ସେହି ପାଇ ବଢ଼ିବାର
ଆସି ଏଣିକି ବଢ଼ି ଦୂଶଃ ପାରବାର !
ନୁହନ୍ତି ସୁପୁ ଆଜି ତୋ ଅଙ୍ଗେ ଅନନ୍ତ
କନ୍ଦବୁମି ଅଙ୍କ ତେଜି ସ୍ଵଦେଶବସନ୍ତ ?
ନିମେଷେ ବ୍ୟାଧିର ଦେଶେ ବିଷାଦର ଶ୍ରୀପୁ
ଏ ଚିତାଧମ ଯେଧନ ମମାନନ ଦ୍ୟାମ ।

କୁହୁନ୍ତ ଧର୍ମତ୍ୟାଗୀ ଜ୍ଞାନ ଧର୍ମଗାର
 ତୋ ଗରରେ ତେଜି ଆଜି ନଈର ଶଶାର ।
 ଆହାକି ଦିଙ୍ଗାନରୁଣି ହେଲା ଆଜି ଲ୍ୟୁ
 ନ ସେନଲ ନରେ, ଥିଲ ଏତେକାଳ ସୁଧ !
 ଲିଚିଲ ଉଛିଲପାପ ଛୁପିଲୁଟି ତେଜ
 ମାରିଥିବି ଅନ୍ନାର ଭବିଷ୍ୟତ ହେଜ ।
 କି ଅବା ସଖେ ମଦେ ମତ୍ରଧନପତ
 ମହା ଅତ୍ୟାର୍ଥରେ ଶୋଇ କ୍ୟାତିଥାୟତ !
 ବ୍ରତୁ ବିଳାସୀ, ଅସି ତିତାନଳ ଗର୍ଭେ
 ନଜି କର୍ମର ବିପାକ ଭୁକ୍ତିବେତ ସର୍ବେ ।
 ଗଲୁ ପୂର୍ବ ଧନମାନ ବିଳାସ ମଦର
 ରହିଲୁ ଧରଣୀ ବଷେ ସିନା ରସୁଗିରା !
 ନୁହେ କିଛି ମ୍ଲାସୀ ଭାଇ, ଏ ରଙ୍ଗୁର ଭବେ
 କାଳବଶେ ଦିନେ ଦିନେ ଚଳିବା ସରବେ । ୭୦ ।
 ଏ ରଙ୍ଗୁର ଶଶାରର ରଷ୍ଟେ ପରିଣତ
 ମରଣାନ୍ତେ ମସାତଳେ ରହିବ କାରତ ।
 ନ ରହିବ ଗର୍ବଦମ୍ଭ ଆମ୍ବ ଅରିମାନ
 ଧନ ପରିଜନ ଆଦି, ସବୁ ଏ ଶୁଣାନ ।
 ଏପାଶେ ରହିବ ହଟି, କାଟିବାକୁ ବାଟ
 ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ ସିନା ଫେଡ଼ିବ କବାଟ !
 ସେ ବାଟ ଅଦର ଆସୁ ଥାଅ ସାବଧାନ
 ଅନୁତ ବିତର ନେବେ ପ୍ରଭୁ ଗରବାନ ।
 ଯାଉଛି ଅନନ୍ତ ! ତୋତେ ଦୂରୁ ନମସ୍କାର
 ହେବ ଦିନେ ତୋହି ସଙ୍ଗେ ମ୍ଲାର ସାମାଜାର । ୭୧

ଶ୍ରୀ—

ପାର୍ବତୀ ।

(ଶୁଦ୍ଧ ଗାନ୍ଧୀ)

୧୯ ପରିଚେତ ।

(୧)

ନାନାକାତ ଝୁଲ ପୁଣ୍ଡର କନେ
 ବେତେ କେତେ ଭାବ ନାଗେ ମନେ
 ଅପନେ ବନ୍ଦୁଲ ଶୁଣେ ଏରେ,
 କେତେ କେତେ ମନକଥା ମନରେ ମରେ ।
 ତାର ମାନାକର ନାକଟବର୍ତ୍ତୀ ସୁନ୍ଦର ବନମଧ୍ୟରେ ତରୁଲତା

ମୋହନ ଗୋହଳ

ଗୁଲି ଯାଉଥାଏ; ବୃକ୍ଷ କୁଣ୍ଡଳ ବନପୁଷ୍ଟଳି ତହିଁରେ ଭାବି ଯାଉଥାଏ
 ଅଛି । କାହିଁକି ଏ ପୁଲ ପୁଟେ—ରହେ—ଭୟିଯାଏ ?
 କେହିତ ତାହାକୁ ଗୁହେ ନାହିଁ; ବୂପ ଗନ୍ଧରେ ମଗ ହୁଏ
 ନାହିଁ, ପ୍ରକୃତର ଏ ମୋହନରୂପ ଦର୍ଶନ ନମନେ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ
 ହୁଏ ନାହିଁ । ଯେ ଦେଖିପାରେ ତାହାର ଉପାଦାନ ଭନ୍ତୁ ।

(୨)

ଏହି ଜୀବ ନମାକୁଳରେ ସଦାନନ୍ଦ ବାସଙ୍କର ଘୃହ ।
 ସେ କୁଣ୍ଡଳବନପାୟରେ ଜାବନର ତନଭାଗ ସ୍ଵର୍ଗରେ ଅଭି-
 ବାହିତ କଲେଣି । ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ମୀ, ପୁତ୍ର ହୁଦା-
 ନନ୍ଦ ଓ ପରମାନନ୍ଦ, କନ୍ଦା ପାନ୍ଦିତ ଓ ଦୂର ତନୋଟି ତୃତ୍ୟ ।
 ତରିବାନ୍ତ ଧନୀ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରତିବେଶିମାନେ ସମ୍ମାନ
 କରନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଗୁଣବତ୍ତ ଦୟାଶୀଳୀ, କ୍ଷୁଧା ରୁଷାର୍ତ୍ତ କେହି
 ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରରୁ ଫେରନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରତିବେଶିମାନେ ଅନ୍ନାମ୍ବା-
 ସରେ ମୁଣ୍ଡିମେୟ ଲବଣ ତଣ୍ଡୁଲାଦି ଧାର ଉଧାର ନେଇ-
 ଯାଆନ୍ତି । ଏଣୁ ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ ନିମନ୍ତେ ଶ୍ରୀଲୋକମାନେ,
 କନ୍ଦା ବେରର, ବଧୁଣ୍ଠାଳୀ, ବିବାହ ନିମସ୍ତରଣ ଅଳକାରିଦି
 ସକଳ ବିଷୟରେ ଏହାଙ୍କର ପରମର୍ଶ ନିଅନ୍ତି । ଅବସର
 ପାଇଲେ ବ୍ରିପ୍ତିହର ବେଳେ ବସି ନାନା ଗନ୍ତୁ କରନ୍ତି । ମନ
 ସରୁଷୁ କରିବା ନିମନ୍ତେ କେହି ହୃଦୟ ଓ ପାଞ୍ଚଭାର ବିବାହ
 କଥା କହେ, କେହି ବା ପାରକୁ ଧରିଥାଣି କୌତୁକରେ ଦୟାର ଦୟା
 ସଙ୍ଗରେ ବିବାହ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କର ତାହା କୋମଳ
 କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୃଦ୍ଧାଦେଶରେ ଚମୁନ ଦିବ । ପୃହଣୀ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ
 ବଧୁ କାମାତାଙ୍କର ନିଙ୍ଗାରନ ଭାର ଅର୍ପଣ କର କପାଳକୁ
 ଲକ୍ଷ କରନ୍ତି ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଇଙ୍ଗା ବୋଲି କହି ଦୂର ଏକ ବିଧି
 ଅଣ୍ଟ ବିରଜନ କରନ୍ତି ।

(୩)

ପାଞ୍ଚଭାର ଗୋଟିଏ କୌତୁକ କରିଥାଏ । ମାଙ୍କୁ ଏହିପରିଚେତା ଦେଖିଲେ ଗୋପନରେ ଗୁଲିଯାଏ । ୫
 ଏକାକିନୀ ନମାର ପ୍ରାକୁତ ପାବଙ୍କ ଉପରେ-ଶୃଦ୍ଧାଦେଶରେ
 ନାଦର ସେହି ସର୍ବକମ୍ପିତ ସ୍ଥୋତରଗୁଲିତ ପୁଷ୍ପରକି
 କରେ-କେତେ କଣ ଭାବେ । ଉଠି ନିଷ୍ଠାନ୍ତ ମା
 କରେ-ପୁଷ୍ପରମ୍ପରା କରେ-ସେଥରେ ମୟିତା
 ଦିନେ ଦିନେ କୋଷ୍ଟୁରାହିରେ ଜଳ
 ନାରେ ଗୁଲିଯାଏ ବନମଧ୍ୟରେ ଭୁଲ ଗୁ-

ତୋଳୁଁ ସମସ୍ତ ଭୁଲିଯାଏ । ଘରେ ସମସ୍ତେ ଖୋଜିଗିଲା ନ ପାଇଲେ, କାହିଁ ବଣରେ ବୁଲୁଥିବ ବୋଲି ବ୍ୟାକୁଳ ହୃଥିଦ୍ଵାରା ଗୋଟିଏ ଧରନିଥିଲୁ ନାନା ପ୍ରକାର ଦସ୍ତାନା କରନ୍ତି । ସେ ହସି ହସି କହେ କେତେ ଫଳ ଫୁଲିଛି—ମନ ହେଉଥିଲୁ ପଚୁଛି ତୋଳି ଅଣନ୍ତି । ତାହାର ମା “କାହିଁ କିପରି ରହିବ” କିଏ ସମ୍ବଲିବ ବୋଲି ଆଶେଷ କରନ୍ତି । ଶୁଭଶିକ୍ଷକ ଶାସନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଠିଛି ପାଠ ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଉତ୍ତର ପାଇଲାରୁ ନିରସ ହୃଥି ବୟସରେ ହୃଦୟ ଓ ପରମାନନ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପାଠରେ ବଡ଼ ଦେଖି ଆନନ୍ଦତ ହୃଥି । ଶାସନର ସୁରଥା ମିଳେ ନାହିଁ । ବସି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବୋଲନ୍ତି ।

୩ୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

(୧)

ଗୋବନ୍ ମିଶ୍ର ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେଲା ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ପାଠଶାଳା ପରିଦର୍ଶକ ପଣ୍ଡିତ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କର ଆସୁଥିଲୁ । ବେଳେ ପନ୍ଦରଟଙ୍କାରୁ ପ୍ରାୟ ଆଠୋଟି ଟଙ୍କା ନିଜ ବ୍ୟୟରେ ଯାଏ । ବ୍ୟାକୁଣ୍ଠ ବଡ଼ ଉଦ୍ବାଧୀ ! ଟିକିଏ ଭଲ ନ ହେଲେ ଖାଅନ୍ତି ନାହିଁ—ପରିଷାର ପରିଜ୍ଞନ ନ ହେଲେ ପନ୍ଦନ୍ତି ନାହିଁ ଏଣୁ ବ୍ୟୟ ଟିକିଏ ଅଧିକ ହୃଦୟ ବୋଲି ଘରକୁ ଗଲେ ପଢିଥିର ବ୍ୟାକୁଣ୍ଠ ୧୦୨୦ ଟାରୁ ଟାରୁ ଘର ଦସ୍ତାନା ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ତେବେଳେ ମିଶ୍ର ପୁଷ୍ଟବ୍ୟକ୍ତି ଲକ୍ଷ କର କହନ୍ତି ସେ ମୋର ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ; ପୁଅ ଯଦି ଯୋଗ୍ୟ ଧନ କାହିଁପାଇଁ ମନ୍ତ୍ର । ପୁଅ ଯଦି ଅଯୋଗ୍ୟ ଧନ କାହିଁପାଇଁ ସମ୍ଭୁତ ।

ଦିନେ ପଣ୍ଡିତେ ଗସ୍ତରେ ବାହାରିଥିଲୁ ମହାଜନ ବିଅଦା ଆସି କହିଲା “ମିଶ୍ର, ଏ ସବୁ ଉଲକଥା ନୁହେଁ—ବି ଉନିବର୍ଷ ହୋଇଗଲା ପୁଅ ବାହା ହୋଇ ବୋଲି ବାକୁ ହେଲଣି, ଟଙ୍କାକର୍ତ୍ତର ଦେଖା ନାହିଁ । ଅଜି ଶିଥରୁ, କେତେବେଳ ମିଆଦରେ ସମସ୍ତ ନିକାଶ କରି ଥିବେ କହନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତେ ଦିନକୁ ମିଆଦ କରି ଆମ କଲେ ।

ଥାରିଲେ । ମନ ବଡ଼ ବ୍ୟାକୁଳ ହେଲା । କୁଳରେ ବସୁଧା ଦ୍ଵାରା ହେବାକୁ ଲାଗିଲା—ଦ୍ୱାରାମ ଗମ୍ ବାହାରିଲା । ପ୍ରାୟ ତିନି-

ପ୍ରହର ବେଳେ ସଦାନନ୍ଦ ଶୁଭରେ ଉପମ୍ପିତ ହେଲେ ସଦାନନ୍ଦ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଅକଷ୍ମାତ୍ ଅଭ୍ୟକ୍ତ ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଖାନାହାରର ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ କରିଦେଲେ । ପାର୍ବତୀ ସମସ୍ତ ଯୋଗାର ଦେଲା । ମାତ୍ର ମିଶ୍ର ସନ୍ଧାବେଳକୁ ଜ୍ଞାନକ୍ଷାନ୍ତ ହେଲେ ଶେଷଶୀଘ୍ରବାରେ ଅକାଶ ପାତାଳ ଦେଖାଗଲା । ଶୂନ୍ୟଭୂତର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରିଣୀ, ମହାଜନର ବିଶ୍ଵାର ଦରହରର ପଢାକଥା ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟକ୍ତ ବ୍ୟାକୁଳ କଲା—ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବାଳକ ଶୁଭ ଫନ୍ଦନ କଲେ । ସମାନନ୍ଦକର ଦୁଃଖର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ନାନାପ୍ରକାର ପ୍ରବୋଧ ଦେଇ ସେବା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶୁଭଦିନ କାଳ ପାଠଶାଳା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଅପଣେ ହୃଦୟ, ପରମାନନ୍ଦ ଓ ପାର୍ବତୀ ଦିନରାତ୍ର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଲେ । ଶିଶୁରଙ୍କ କଢାରୁ ପଣ୍ଡିତେ ଟିକିଏ ସୁମ୍ଭୁ ହେଲେ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କର ପରିବାର ତାଙ୍କ ହୃଦୟର ପ୍ରାତଃକଣ୍ଠୀୟ ହେଲା । ସେ ମକୁକଣ୍ଠରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ପାରର ସିଂହ କରୁଣ ଦୁଃଖ କୋମଳ ଶୁଦ୍ଧିକରିପାଇବାରେ ପଦ ପେବାକଥା କହି ସେ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୀ ବିଷ୍ଣୁନ କଲେ । ସଦାନନ୍ଦ “ତା କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ, ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟୟ କରୁଥାଏ” କହି ତାହାର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । “ସ୍ଵାକୁ ନେଇ ଯାଅନ୍ତୁ, ମୁଁ ସମ୍ବଲ ପାରବ ନାହିଁ ବୋଲି କଷିବାରୁ ପଣ୍ଡିତେ ଅନନ୍ଦରେ ସମ୍ଭୁତ ହେଲେ । ମନେ କଲେ ଏ ମୋ ହରକୁ ଉପସ୍ଥିତ ହୃଥିଦ୍ଵାରା । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଅବସ୍ଥା ସେ ଅଶାର ଅନ୍ତର୍ବୟ ହେଲା । ଆତ୍ମହାନ୍ତର ହୋଇ କଷିଲେ ସତେ ମୋର ଏ ଭାଗ୍ୟ ହେବ ! ଦର୍ଶକଭୂତରେ ଏହାର ସ୍ଥାନ କାହିଁ ?

୩ୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ।

(୧)

ଦରହର ବଡ଼ ସତ୍ରୀଳ ; ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାସ୍ତରେ ନ ଦେଉ ପଛକେ ବିଦ୍ୟାବଳୀରେ ସେ ସମସ୍ତ ସହପାଠିମାନଙ୍କୁ ବଣିତ୍ତୁ କରିଥାଏ । କେହି ପଡ଼ା ବୁଝିଯାଏ କେହି ଅଙ୍ଗଣ୍ଟେ ବୁଝି ଯାଏ । କେହି ବା ଅନ୍ତରହାମିକ ଗନ୍ଧିଟାଏ ଶୁଣିବାକୁ ଆଦର କର ବସାନ୍ତି । ବିଶେଷତଃ ହର ଶିକ୍ଷକ-ମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟପାଦ ଏଣ ତାହାପ୍ରତି ମମସ ମନମାନ ବାଦିନର ମଧ୍ୟରେ

ହର ମାମୁର ଶାଳକ ଛଳକର ଉଲ୍ଲକାରେ କିଶୋଣି । ତାଙ୍କ ପାକ କାର୍ଯ୍ୟଟା ତଳାର ନିଏ ସେଥିରେ ଆହାରଣ ଲୟାଏ । ପିତୃଦତ୍ତ ମାସିକ ୩ ୩ ଜାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟଧି ଯେତାଏ । ତହିଁରୁ ଗୋଟିଏ ଟଙ୍କା ବହୁ କିଣିବାପାଇଁ ରଖେ । । କଣା ତାହାର ପ୍ରଧାନ ରେଣ ବା ବିଳାସ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସ୍ଥାର ବିତରଣ ହେଲେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାହାର ଉଲ୍ଲକାର ପ୍ରଧାନ ରୁ ପ୍ରସ୍ତର କିଣିବାକୁ ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି ।

(୧)

ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଅବକାଶ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଶୁଭକୁ ଗଲେ ପୁସ୍ତକାଦ ଘେନ ଗ୍ରାମକୁ ଅସିଲା—ଶୁଣିଲା, ପିତା ଗସ୍ତକୁ ଜୁରରେ ପଡ଼ିଥିବାନ୍ତି । ମନ ବ୍ୟସ ହେଲା—ଖୋଜି । ସଦାନନ୍ଦ ଶୁଭରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ପରମାନନ୍ଦ ତଳୁ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦାଣ୍ଡରେ ଖୋଜିଛନ୍ତି ବୋଲି ସମ୍ବାଦ ଗୁରୁ ସଦାନନ୍ଦ, ପଣ୍ଡିତେ ଓ ପାର୍ବତୀ ଦାଣ୍ଡକୁ ଶୁଳ୍କ ଲାଲ ହରକୁ ପରିଚାରିଲେ “ବାପ କେବେ ଅସିଲୁ ?” ତ ଜୁର ଶୁଭଗଲୁଣି ଉତ୍ସାଦ କରିବା ସମୟରେ ଏହି ତାଙ୍କ କଥା ବନ୍ଦ କର ଘରକୁ ଡାକି ନେଇଗଲେ । ୧। ଜୁଲ ଅଣିଲୁ ପଦ ଧୈତ କର ହର ବିଦିଲେ । ୨। ରେଷ ହେଲାପରେ ପଡ଼ାପଢ଼ି ସ୍ଵଳ ବନ୍ଦ ଓ ସାମ୍ବୁଦ୍ଧ ପଢ଼ିଲା । ତହିଁ ପରଦିନ ପଣ୍ଡିତେ ହରକୁ ସଙ୍ଗରେ ସଦାନନ୍ଦଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଗ୍ରାମକୁ ଅସିଲେ । ବେଳେ ଗ୍ରାମମୌଳେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପୁତ୍ରକୁ ଦେଖି ବଢ଼ି ହେଲେ । ବଢ଼ି ସୁନ୍ଦର ପିଲାଟିଏ । ଅନେକ-ପଢ଼ା କଲୁଣି ବୋଲି କହ ଯେହା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଗଲେ କମାନେ କଲୁଣି କଷରେ ନଦୀକୁ ଯିବାବେଳେ ; ପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନାକଥା ଆଲୋଚନା କରି ଲୁକିଏ କହିଲୁ ଅବିବାହିତ କିଏ କହିଲୁ ଗୁଣ ଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣ୍ୟା ଗୋଡ଼ିତଳେ ଥୁଆ ।

(୨)

କିମ୍ପୁର୍ଣ୍ଣମା କିମ୍ବା ଦେବୀ ବିଷକ୍ତିନ ପରଦିନ ଅଥବା ନା ଓ ବନ୍ଦୁବାନବ ମେଳଣି ପରେ ଶୁଦ୍ଧବାର ହୃଦୟ ଶୁନ୍ଦରୀ ନାମିନ୍ୟ-ନାରୟ ବୋଧ ହୁଏ । ଖେଳପରାୟଣ ସଦା-ମନ୍ୟ ସାରପ ଭାବ ଅନବିବ କରି ଆୟେ ଦେଖିଲେ

ଶୁଦ୍ଧମଧ୍ୟରେ ସ୍ତ୍ରୀତଳକୁ ହିଁ କଣ ଭବୁତ୍ତନ୍ତି-ଧାନଟୁ କୋଳିଥ ବାହୁଦ୍ରବ୍ଦି । ସଦାନନ୍ଦ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ପାନବ-ଟାଟା ଖଟଭପରୁ ଥଣି ଶୁଅ ଭାଙ୍ଗି ବସିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଅଗଣାରେ ଶମ ମା ଡାକିବାରୁ ଉଠି ଗଲେ । ଦୁହିଙ୍କର ମନକଥା ମନେ ମନେ ରହିଗଲୁ ।

(୩)

ମିଶ୍ର ହରକ ସଙ୍ଗରେ ଘେନ ବାହାରଲେ । ପିତା ପୁତ୍ରଙ୍କ ହସାରର ନାନାବିଷୟରେ କଥା ପଡ଼ିଲେ । ବଡ଼ପୁଅଙ୍କ ବେଗ, ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଅସନ୍ତୋଷ, ମହାଜନର ଉପ୍ରୀତିନ କଥା କହି ପିତା ବଡ଼-ଶୋକପଦ୍ଧତି ହେଲେ । ହର ସମ୍ଭବ ନଶଟଙ୍କା ଓ ସୁରସ୍ଵାର ବାବତ୍ ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଏବୁପ ପନ୍ଦର ଟଙ୍କା ଆପଣେ ମହାଜନକୁ ଦେଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟରକ୍ଷା କରିବା ନମନେ ପିତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ କଲା । ମିଶ୍ର ବଡ଼ ଆନନ୍ଦତ ହେଲେ ମାତ୍ର ସମୟରେ ବହିପଦ ପାଇଁ କଷ୍ଟରେ ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ବଡ଼ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ସେ ଯାହାଦେଉ ଟଙ୍କାତାଙ୍କ ମହାଜନକୁ ଦେବାର ପ୍ରିର ହେଲା ।

(୪)

ଦିନେ ପଣ୍ଡିତେ ଦାଣ୍ଡପିଣ୍ଡାରେ ବସି ଲେଖାପଢ଼ି କରୁଥିଲା, ଦାମା ଦଣ୍ଡବତ କର ଚିଠିଖଣ୍ଡ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ପଢ଼ି ପଢ଼ି ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମନଃ ପ୍ରାଣ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହୋଇଗଲା । ପଣ୍ଡିତେ ଦାମାକୁ ଥାନ କରିବାକୁ ପଠାଇ ଘରକୁ ପାଲେ । ଉତ୍ସତଃେ ହୋଇ ଭାବିଲେ ;—“ଦ୍ୱୀ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଭଲକର ଧର-ଅଛନ୍ତି ସଦାନନ୍ଦଙ୍କର ମଧ୍ୟ ୧୭ ଅଣା ମନ ଅଛି ଥାଙ୍କା କୋଷିଟା ଦେଖେଁ । ଦେଖି ସାର ପଦଲେଖି ଦାମା ହାତରେ ଦେଲେ ଏବଂ କହିଲେ ସାଥ୍ରାଣିଙ୍କୁ କହିବୁ । ଦ ୧୪ ମେ ମଧ୍ୟରେ ମର୍ବନ କରିବାକୁ ଅସିବେ । ମାତ୍ର ନାନାକାରଣରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହ ଦେବାର ଜଣ୍ଠା ନ ଥିଲା ।

୪୮ ପରିହେଦ ।

(୫)

ନିଷ୍ଠନ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତେ କୌରୁକରେ କହିଲେ ହରକୁ ଅଜିତାରୁ ଅପଣଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏବଂ ତାହାର ସବୁ କଥା ଥାପଣଙ୍କ ଲୁଗିଲା । ସଦାମେ

ମୋର ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ଆଦେଶ ଶିରେଧାୟ୍ୟ କରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଦ୍ଧିନ ପ୍ରିୟ କଲେ ଭଲ ହୃଥନ୍ତା । ଦିନ ପୁରୀ ହେଲା । ସଦାନନ୍ଦ ଓ ପଣ୍ଡିତେ ଶୁଷ୍ଠିଭବରେ କେତେକ କଥାବାର୍ତ୍ତ ହେଲାପରେ ସଦାନନ୍ଦ କହିଲେ ଯେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଟଙ୍କାର ଅଭାବ ଥାଏ ତେବେ ଏହି ଟଙ୍କା ଶହେଟି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ କଥା କହିବାକୁ ଥବିପର ନ ଦେଇ ବାହାର ଅସିଲେ ।

(۹)

ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପୁଣି ଦାମୋଦର ସୁସ୍ଥ ହୋଇଗଲେ । ଅର୍ଥ
କିନ୍ତୁ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ପଣ୍ଡିତ ଅନେକ ଯତ୍ନରେ ଜମିଦାରୀ
କରେଇରେ ଶ୍ରୀଏ କର୍ମର ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଲେ । ବେଳନ
ଟ * କୁ ମାତ୍ର ସ୍ଵଳ୍ପର ନୁହେଁ, ଆଉ କିନ୍ତୁ ଖିଲେ । ପଣ୍ଡିତଙ୍କ
ମନରେ ନାନା ପୁଣ୍ୟାଶାର ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ମାତ୍ର ଦାମର
ଅସାଧରଣ, ଧୟତ୍ବଙ୍କ ଓ ମାଦକ ସେବନ ଏବଂ ମଂପଲ୍ଲୀ
ବାରୁଆନୀ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିବାରୁ ସେ ଆଶା ଚିର୍ତ୍ତ ହେଲା ।
ନାନା ଉପଦେଶରେ କିନ୍ତୁ ପରିବନ୍ଧନ ହେଲା ନାହିଁ । ପଣ୍ଡିତେ
ଏ ସବୁ ଅପରିପକ୍ଷ ଶିକ୍ଷାର ଫଳ ବୋଲି ଆଶ୍ରେ କରୁଥିଲେ
ଏବଂ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, କବାପି
ତୁମ୍ଭ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଛବି ଶିକ୍ଷା ଦିଅ ନାହିଁ । ନନ୍ଦବା
ଏହିପରି ବିଷନ୍ମୟ ଫଳ ତୋଣ କରିବ ।

(۹)

ନିର୍ଦ୍ଦଶ୍ମୀ ଦିବସରେ ହର ଓ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କର ଶୁଭବିବାହ ଏବଂ
ଦାମୋଦରଙ୍କର ପୁନର୍ଜୀବାହ ସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ପଣ୍ଡିତେ ଆପ-
ଶାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ବୋଲି ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହେଲେ ।
ଦାମର ମାତା ପୁନର୍ବଧୂ ପାଇ ସୁଖିମା ହେଲେ । ବଧୁ ପ୍ରତି-
କିଛି ପ୍ରଥା ଅନୁୟାରେ କିମ୍ବଳିକାଳ ମୂଳ ଭାବରେ ଦିନଯାପନ
କଲେ ପ୍ରକାର ଏତେକାଳ ପାଠ୍ୟ ମଧ୍ୟମ୍ବୁ ଅନଳକଣା ପରି
ଶୁଣୁ ରହିଲା ।

(*)

ପ୍ରତିକୁ ହରି ଦିଦ୍ୟାଳୀମୁକୁ ଗୁଲିଗଲା । ଏବର୍ଷ ପ୍ରବେ-
ଶତାବ୍ଦୀ ହେବ । ଏଣୁ ଗାଢି ପାଣ୍ଡମ କର-
କରିଥିଲା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବାଚି ପରାମାର୍ଦ୍ଧ
ଯେତେବେଳେ କାହାରଙ୍କିମୁକୁ କାହାରଙ୍କିମୁକୁ

ପାଇଁ ହେଲା । ତାଙ୍କର ସହସ୍ର ବିଷନା ଅମେରି ଥଣ୍ଡା ।
ରହିଗଲେ । ଶେଷ ମୁହଁର୍ତ୍ତରେ କେବଳ ହର ଓ ପୂର୍ବ
ପାର୍କିଙ୍ଗକୁ ଦେଖିବାକୁ ବ୍ୟକ୍ତୁଳ ଭାବରେ ଫିନନ କଣି
ହୋଇଗଲେ । ସେ ମୁହଁର୍ତ୍ତା ଆଉ ଉଙ୍ଗେ ହେଲା ନାହିଁ ।

(*)

ପର୍ଯ୍ୟାନୀରେ ହର ପାଷ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ବିପଦା
ଗୋଟି ହୋଇ ଥିଲେ । ସହଧାଠିମାନେ ପଢ଼ିବାକୁ ।
ବେଳେ ବାଠରେ ଦେଖିଲେ କହିଯାଆନ୍ତି ।
ପଢ଼ିବ ନାହିଁ କି ? ୨ ହରିର ମନ ବଡ଼ଥାକୁଳ ହୃଦ-
ରର ସମସ୍ତ କଷ୍ଟ ଅପମାନ ପାଶାଣ ହୃଦୟରେ ସହ୍ୟ
ବାକୁ ଦୃଢ଼ପ୍ରତଞ୍ଚ ହୋଇ ଉପାୟ ଅନ୍ତେଷ୍ଟି କାହିଁ
ଲାଗିଲେ । ପାମାନ୍ୟ ଖଣ୍ଡିଏ ଗୁହଣିକା କାର୍ଯ୍ୟ ଘର
ମା । ସ ପରେ ନାମ ଲେଖାଇ ପଢ଼ିଲା । ଘରୁର ସମ୍ମୁଦ୍ର
କିଛି ପାହାଯାଇ କଲେ । କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ;
ଘୂଲିଗଲା ।

୪୮ ପରିଚ୍ଛଦ

(e)

ହର ବେଳେ ଘରକୁ ଆସେ । ଭାଇଙ୍କର
ଦେଖି ବଡ଼ ଚନ୍ଦ୍ରିତ ହୁଏ ମାଙ୍କୁ ମନକଥା କହେ
ଦୁଃଖର କଥା ଯେ ମା ତାହା ଭଲ ଭାଗରେ ପ୍ରହାଣ
ନିଜର ମୁଖରତା ବଣତଃ ଅପ୍ରିୟକର ଅନେକ
କହନ୍ତି । ଏଥରେ ହର ପ୍ରତି ଦାମ ବଡ଼ ଅସ୍ତ୍ରାଷ୍ଟୁ

ଦାମ ଦିନେ ସରକୁ କହିଲେ “ହରିଆ ତୁ ବୁ
ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କାର ଉପାୟ ଦେଖ। ଯାହାକୁ ରତ ଶାଥ ଶାଥ ଦି
ଅଛି ସେ ଗାଧୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ଥରୁ ତୁ ଗୋଟାଏୟ
କର ଯାହା କରିବୁ ତାହା ଜଣା ଅଛି । ବାବୁଦର
ପଢାଇବାକୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଆବଶ୍ୟକ ଠାକୁ । ଏକାଟା
ଶୂଳ ସେହିତାରେ ଖଣ୍ଡି ଦେବ । ଘରେ ଟଙ୍କା ଦେ
କୁଆତ୍ତୁ ଗଢା ହେବ ନାହିଁ । ଗପେଇ ଶୂଳରେ ଦିନ
ଅବହିଁ । ସେ ସବୁ କିପରି ପରଶୋଧ ହେବ । ସୁ
ପରାମାର୍ପିତା ଦେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ କହିବାରୁ ଦାନ
କରିବାକେ ।

(୧)

ଏ ପରାମାରେ ଉତ୍ତିଷ୍ଠ ହୋଇ ଟ ୧୦ ଛାର
ହୃଦୀ ପାଇଲେ ନିର୍ବିଦ୍ଧରେ ଏ ଥର ପାସ ହେଲା ।
ନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି କରେଇରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଶିକ୍ଷା
ମାତ୍ର ଯାହାର କେହି ମୁରବି ନାହିଁ ତାକୁ ପଣ୍ଡରେ
ତାହାର ଶତ ଯୋଗେତା ଆଇଁ ସୁନ୍ଦା ନ ଥିଲା-
ସେ ଟିକିଏ ଖୋପାମୋଦ କରି ନ କାଣେ ତାର ସବୁ
ବୁଝି ଏ ସବୁରେ ଅନ୍ତମ ଥିଲା । ଏଣୁ ଅନେକ ଦିନ
୧୦ ଶତବାହୁ ପଡ଼ିଲା ।

୨ୟ ପରିଚେତ ।

(୨)

କୁ ଦିନ ପାର୍ବତୀ ବଡ଼ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ତାହାର
ବାଲଚୂପଙ୍କ ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ମା ଅନେକ ତର୍ହାନ
ଜରି ଶାସନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ମାତ୍ର ତାହାର
ସୀବନ ସୁତଳ କମନ୍ୟା ଚକ୍ରରେ ବିନ୍ଦୁ ମାତ୍ର
ଦେଖିଲେ କୋଡ଼ିରେ ଧର କିନନ କରନ୍ତି ।
ବୋଧରେ ଶାନ୍ତ କରନ୍ତି । ମନେ ମନେ ଭାବନ୍ତି ;
ରାରେ ଚାଲିଗଲେତ ଲାଲ ଦିଶୁରୁ-କଥାପଦକେ
ଲୁହ ଗଲେଇ ପକାଉଥିଲା ଶାଖା ଦୋଲ ଦଶଥର
ଲେଇ ଖାଇବ ନାହିଁ । ଏହାର ପେଟକଥା କିଏ
କମିତ ଛାଡ଼ି ଜାବନ ଧରିବ ?

(୩)

ଜାପବାଦ ଉସ୍ତରେ ଦାମ ଭ୍ରତୁବଧୁ ଆକୟନ୍ତର
କଲେ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପନାଟେ କରେଇ ପାଇବାରୁ
ଲାଗଲେ । ନାରବନନୀ ବଧୁ ପାର୍ବତୀ କର୍ମଦଶା
ରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାହାର ପ୍ରତି ପାଦ ଶିଶ୍ରେଷ୍ଠ,
ନ, ଶୟନ ଭୋଜନ, ଜଳ ଅନ୍ୟନ, ପଦସେବା
ତେଥିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଭୟଙ୍କର ତୀରୁ ସମାଲୋଚନା
ହଲୁ । ଏହା ଉତ୍ତଳର ବଧୁ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥାନ ପ୍ରଥା ।
କାକିନା ରାତି ପ୍ରହରେ ଥାର୍ତ୍ତ ଉଠେ କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ
ବାହାରେସେ ଦେଖେଇ ହରହି ଯେ ମୁଁ ଏପରି
ମୁଁ ଏ ବିଲମ୍ବ ହେଲେ ନିବ ଦର୍ଶନରେ ହେଲେ

ଟିକିଏ ଅଳଙ୍କାରର ମାଦା ଅଧିକ ଟିକିଏ ଖୁବିପରି ହେଲେ-
ଦେଖେଇ ହରହି । ପଦ ସେବା କରୁଥି ଦଶଥର ପଦପ୍ରଦାର ।
ପାର୍ବତୀ ଏ ସବୁ ନରବରେ ସହି କରେ । ଚକ୍ରର ଲୋତକ
ଚକ୍ରରେ ମାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକରେ । ସେଥିରେ ସେ କାହାର
ଦୋଷ ଦ୍ୱାରା ନାହିଁ ମନର ଦୁଃଖ ମନ ଜାଣେ । ଜଳର
ଦ୍ୱାରାଲ, ପଦର କଞ୍ଚକ, ବିହଙ୍ଗର କାକଳୀ ଦେଖି ଆଶ୍ରମ
ସବୁ ଭୁଲିଯାଏ । ଦିନେ ଦାମ ଜ୍ଞମିଦାର ଘରକୁ ଯିବେ
ବେଳି ଚନ୍ଦଳ ରାଜବାକୁ କହିଗଲେ । ପାର୍ବତୀ ତରକ୍ତର
ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷକଲ । ଦାମ ଟିକିଏ ବିଲମ୍ବରେ ଅସିବାରୁ
ଶାଦ୍ୟଦ୍ୱାର୍ଯ୍ୟ ଶୀତଳ ହୋଇ ଯାଇଥାଲ । ଏଣୁ ତାହା ଉପରେ
ସେ କଷ୍ଟ ଦିର୍ଘାତନ ଦୃଷ୍ଟି ହେଲା ତାହା ଗର୍ଭରେତ
ଦେଖିବାର ନୁହେଁ କର୍ତ୍ତରେ ଶୁଣି ହେବ ନାହିଁ । ଏଣୁ
ପରିଚ୍ୟାଗ କରାଗଲ । ବିଶ୍ଵାସ ସେ ଦିନଟିଯାକ ଅଜ୍ଞାନ୍ୟାଶରେ
ଲୋତକବର୍ଷଣ କରୁଆଏ ସେହି ଲୋତକ ସିନ୍ତ୍ର ବସନ
ପରିଧାନ କରି ଶୟନ କଲା । ସେତେବେଳେ ତାହାର
ସେହି ଜାରନ୍ୟ କୁଳ, ସେ ଶୀତଳଶୟା, ମାତାଙ୍କର ସେ
ଶେଷାଦର ଜାବନର ସେ ବିମଳ ସରଳ ଆନନ୍ଦ ମୁଣ୍ଡି ପରିପ୍ରହଣ
କରି ତାର ସମସ୍ତରେ ନୃତ୍ୟ ଥରମୁ କଲା । ଅହା ! ମା
ପାର୍ବତୀ, ଏ ସବୁ ଦେଖି ଭାବ ବଡ଼ ଅସ୍ତ୍ରିର ହୋଇଥାଏ ।
ଅହା ବିଶ୍ଵର ଏକାକିନୀ ଅନ୍ଧକାର କମରେ ପଢି ଧଳକର୍ମମ
ଲିପ୍ତ କଳେବରରେ ଛଟପଟ ହେଉ ଅଛ । ଶୁ ମା ଧୈର୍ଯ୍ୟ-
ଧର, ଶିଶୁ କଲେ ତୋର କପାଳ ଫେରିପାରେ ଦୁଃଖ ତୁ
ଶୁଣଇ ମୁଖ ଦେଖିପାରୁ । କାନ୍ଦିଲେ କଣ ହେବ, ଯେଉଁ
ଦେଶରେ ତୋର ଜନ୍ମ, ଯେଉଁ ସମାଜରେ ତୋର ଆଶ୍ରୟ,
ଯେଉଁ ଶୁଭକାର ତୋ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହୋଇଥିଲା ମା,
ସେଥିରେ ଅଙ୍ଗାନ ବାଲକାର ଏହିପରି ଶିକ୍ଷା ଏହିପରି ତାତ୍ତ୍ଵନା,
ଏହିପରି ଶାସନର ପ୍ରଥା ଅଛି । ଦେଖ ମା, ତୋର ସେତେ-
ବେଳେ ପୁନଃ ହେବ, ସେ ପୁନଃ ବଧୁ ତୋ କୋଳକୁ
ଅସିବ, ମା ତାତ୍ତ୍ଵର, ତୋର ସାଇପଡ଼ୋଶି, ବନ୍ଦ ବାନବ
ଧୂହଣୀମାନଙ୍କୁ କହିବୁ ସେ ସେମାନେ ଯେପରି ଏ ମୁର୍କତ୍ତ
ବିଦାରକ ତୀରୁ ବ୍ୟାହାର ନ କରନ୍ତି, ତୁ ମା ତୋର
ରଖିଥା ଏପରି କଲେ କେଡ଼େ କଷ୍ଟ ହୁଏ ।

ଆହା ମା ପାର୍ବତୀ, ତୁ ଦିନରତ ବସି କାହିଁ
ଅଶୀଆ ଅପିଆ ବସି କାନ୍ଦିଲେ ବି ତୋର

(୩)

ହର ନିକଟରୁ ଗ୍ରାମକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ପଦ ଅସିଲୁ ଯେ ମୋର
ଠ ୩୦ କାର ବେତନରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଭ ହୋଇଥାଏ ।
ଏ ଭାଷା ପାଇଁ ଦାମଙ୍କର ଟିକିଏ ଚମକ ପଣିଗଲା । ଜେଣ୍ଯୁ
ବଧୁ ଏ ଧାତାଙ୍କ ମନର ଗଢ଼ ଟିକିଏ ଉଜାଗି ବିଧବାର
ଅସ୍ତିତ୍ବମ କଲା ଏକମାସ, ପରେ ହର ମନଅର୍ଥର ଯୋଗେ
ଦାମଙ୍କ ନିକଟରୁ ଠ ୧୦ କା ଓ ପଦ ପଠାଇଲା । ଦାମ ଟଙ୍କା-
ଟଙ୍କ ହାତରେ ଓ ପଥର ଉପରେ ବଜାର ବାହୁ ଗଣିନେଇ
ଫୁଲ ଉଚିତରୁ ଗଲେ ମାଙ୍କୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ କହିଲେ । ଭାଷା
ପିତ୍ର ଶୁଣେଇ ଦେଲେ ଏତେଦିନେ ସେ ଭାଷା ଶୁଣି ମା ଓ
ଭାବୁ ବିଧିଙ୍କର ମନ ଅନନ୍ଦତ ହେଲା । ହର ଉପରେ ଆଶି-
ର୍ବାଦର ଧାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ମା ପାର୍ବତୀ, ଏତେ ଦିନେ ଆଜି ତୋର କପାଳ ଫେରିଲା ।
ଆଜି ତୋର କାର୍ଯ୍ୟ, କଥା, ରକନ, ଶର୍ଣ୍ଣନ, ସମସ୍ତ ମଧୁର
ଏଣିକି ତୋର ସମସ୍ତ ସୂନ୍ଦର ହେବ । ଏହିପରି ଦିନ ଗୁଲି-
ଗଲ ମାସଗଲା ବର୍ଷଗଲା । କିନ୍ତୁ ପାରର ସେ ଅଗତ ବାଜା
ସ୍ତରେ ସ୍ଵତ ପାଶୋର ଗଲା ନାହିଁ । ସେ ଛଳକୁଳେ, ତୁର
ମୁଳେ ଶୃହତକୋଣେ, ଶୟନକଷରେ ଯହିଁ ତହିଁ ବସି ଭାବେ
ମନେ ମନେ ଗାଏ ।

ନାନାଜାତ ଧୂଳ ପୁଟେ ବନେ,
କେତେ କେତେ ଭାବ ଜୀବେ ମନେ ।
ଅଯତନେ ବନ ପୁଲ ଶୁଣିଣ ଝରେ,
କେତେ କେତେ ମନକଥା ମନରେ ମରେ ।

ଶ୍ରୀ ସ୍ଵର୍ଗାନନ୍ଦ ପଢିଗୁଣୀ ।

୩୧ ରାମକୃଷ୍ଣଦେବ ଜ୍ଞାନପଦେଶ ।

ସାଧନାର ଦୟା ।

ସୁଧରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ସାନ
ଅନ୍ତରୁ କିମେ ସବୁ ପାଶି ବାହାର ଯାଏ,
ମନରେ ଟିକିଏ ସଂପାଦନକୁ ଥିଲେ ସବୁ

ଓଦ୍ଦୋମାଟିରେ ହାଣ୍ଡି କୁଣ୍ଠାଇ ଉତ୍ୟାଦି ଗଢ଼ି ହୁଏ । ୬
ମାଟିରେ ଆଉ କିଛି ପଢାଗଢ଼ି ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଯା
ହୃଦୟ ଅକାବଳେକେ ବିଷୟ ବୁଦ୍ଧିରେ ପୋଡ଼ି ଯ
ତାହା ହୃଦୟରେ ପରମାର୍ଥକ ଭବ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ

ତିନ ଅଉ ବାଲ ଏକାଠି ମିଶି ଥିଲେ ପିଣ୍ଡୁଡ଼ି ଟେ
ବାଲକି ଛାଡ଼ି ତିନ ଶାଏ, ସେହିପରି ସାଧୁ ଏବଂ ପରଦ
ମାନେ ଏ ସଥାରର ସଦ୍ବସ୍ତୁ ଯେ ପାଇଁଦାନନ୍ଦ, ଟେ
ତାହାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି, ଏବଂ ଅସଦ୍ବସ୍ତୁ ଯେ କାନିନାକ
ସେ ସମସ୍ତ ତାଗ କରନ୍ତି ।

କାଗଜରେ ତେଲ ଲାଗିଲେ ସେଥିରେ ଆଉ କା
ଲେଖାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଜୀବ ଟିପ୍ପଣୀ
କାନିନା କାଞ୍ଚନ ରୂପ ତେଲ ଲାଗିଲେ ତାହାହାର ଅଧି
ନାଦ କର୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ ତେଲିଆ କାଗଜକୁ ଖଣ୍ଡି
ଦିଲି ଦେଲେ ତା ଉପରେ ଲେଖି ହୁଏ ; ସେହିପରି
ମନରେ କାନିନା କାଞ୍ଚନ ରୂପ ତେଲ ଲାଗିଲେ, ତା
ଖଣ୍ଡବ୍ରାତ ଘସି ଦେଲେ, ତେବେ ସେ ମନରେ ଧା
ର୍ବାଦର ଧାରା ଗଲାଯାଇଲା ।

ଯେଉଁ ଲୋକେ ନିଜେ କେବେ ଧର୍ମରତ୍ନା କରି ନା
ଥିଲୁ କେହି ଧ୍ୟାନ ପୂଜା କଲେ ଯେଉଁମାନେ ଥିଲୁ
କରନ୍ତି, ଧର୍ମ ଏବଂ ଧାର୍ମକମାନଙ୍କର ନିନା
ସାଧନ ଅବସ୍ଥାରେ କେବେହେଁ ଏପରି ଲୋକମ
ସାଇ କରିବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ସମ୍ମୁଖ
ରହିବ ।

ଗୋରୁପଲରେ ଯଦି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜନ୍ମି ଅର୍ଦ୍ଦ
ତାହାଦେଲେ ଗୋରୁଗୁଡ଼ାକ ତାହାକୁ ଭୁଷି ତିଥି
ତିରୁ ଗୋରୁ ଅସିଲେ ତା ସଙ୍ଗରେ ଦିହ ରତ୍ନାଚଟିଟି
ସେହିପରି ଯେତେବେଳେ ଭକ୍ତର ଭକ୍ତ ସଂଗରେ
ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଉଭୟେ ଧର୍ମକଥା
ବଢ଼ି ଅନନ୍ଦ କରନ୍ତି, ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଠାତ୍ ସେ ସଙ୍ଗ ତ୍ୟାଗ
ବାକୁ ଉଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବିଜାତ୍ସ୍ଥ ଲୋକ ।
ତାହା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାନିଶି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେ ପୋଖରୀରେ ଅନ୍ତରୁ ପ୍ରାଣି ତନ୍ତ୍ରି

ଜଳ ପାନ କରିବାକୁ ହୁଏ, ବେଣୀ ଗୋଲାଇବା
ନହେଁ, (ତାହାହେଲେ ତା ଭିତରୁ ନଇଲା ଉଠି
ଗୋଲିଯ୍ୟା କରିଦିଏ); ସେହିପରି ଯଦି ସତିଦାନନ୍ଦ
ନଇବାକୁ ଉଚ୍ଛବ କର, ତେବେ ତୁମେ ମନ୍ତ୍ରରେ
କର ଧୀରେ ଧାରେ ସାଧନ କର । ଉଚ୍ଛବ ଜୀବି
ବୁଝିର ତର୍କ କରି ନାହିଁ, କୁନ୍ତୁ ମନ ଶତ୍ରୁକା ଟକ୍କେ
ଗୋଲିଆ ହୋଇଯିବ ।

କିପରି ଶୁଦ୍ଧିକ କୁନ୍ତୁ ? ଯେ ଯୋରିଷଥାର ତୁତ ହୁବେ-
ତା ଭିତରେ ତୁତ ଚୂପୁ କର ବସିଛି; ଯେଉଁ ମନ-
ସାଧନ ରଜନ କରିବ ସେହି ଯଦି ବିଷୟାସକ୍ତ ହୋଇ
, ତାହାହେଲେ ସାଧନ ରଜନ କିପରି ହେବ ?
ନେହିଁ ସମାନ କରିବାହିଁ ପ୍ରକୃତ ସାଧନ, ନାହିଁତ ତୁମ୍ଭରେ
ଧରି, ହେ ଉଗବାନ । ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସର୍ବ ଧନ
ମନରେ ଅଛି ବିଷୟାସି ମଞ୍ଚର୍ଷ । ଏପରି ଲୋକର ସମସ୍ତ
ବିପଳ ହୁଏ ।

ମୁନୀର ନାମା ଗନ୍ଧ ଥିଲେ ଉଗବାନ ଲୁହ ହୁଏନାହିଁ,
କି ସୂତାରେ ଟିକିଏ କେନା ବାହାର ଥିଲେ କୁଞ୍ଚି-
ର ଗଲେ ନାହିଁ । ମନ ଯେତେବେଳେ ବାସନାଶୁନ୍ୟ
ଶୁଦ୍ଧ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସତିଦାନନ୍ଦ ଲୁହ କର-

ସାଧନାର ସହାୟ ।

ମାରିପ୍ପାରେ ଟିକିଏ ନିର୍ଜନରେ ବସି ମନକୁ ଥୟ
କୁ ହୁଏ । ତାହା ନ ହେଲେ ଅନେକ ଦେଖି ଶୁଣି
ରଞ୍ଜିତ ହୁଏ । ଯେପରି ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଶି ଏକ ସାଙ୍ଗରେ
ନିଶି ପାଏ, କିନ୍ତୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମୋହିଁ ଲହୁଶି କର ପାରିଲେ
ଜାରେ ମିଶାନାହିଁ, ପାଶି ଉପରେ ଭାଷୁ ଥାଏ ।
ର ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମନ ଥଥେ ହୋଇଛି, ସେମାନେ
କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ବସି ସର୍ବଦା ଉଗବାନଙ୍କର ଚିନ୍ମୟ
ରାନ୍ତି ।

ଯୁ କିନ୍ତୁ ନ ହେଲେ ସତିଦାନନ୍ଦଲୁହ ହୁଏ ନାହିଁ ।
ଏକ ସ୍ଵାମୀଠାରେ ନିଷ୍ଠା ଥିଲେ ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗ ହୁଏ, ସେହି-
ନର ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି ନିଷ୍ଠା ଥିଲେ ଇଷ୍ଟଦର୍ଶନ

ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେଲେ ମନେ ମନେ, କୌଣସି
ବନରେ କିମ୍ବା ଘରର କୌଣସି କୋଣରେ ବସି ଧ୍ୟାନ
କରିବ ।

‘ପ୍ରଥମାବିଷ୍ଟାରେ ଟିକିଏ ନିର୍ଜନରେ ବସି ଧ୍ୟାନ ଅଭିଯାନ
କରିବାକୁ ହୁଏ ତାହା ପରେ ଯେତେବେଳେ ଠିକ ଅଭ୍ୟାସ
ହେଲେ ସେତେବେଳେ ସବୁ ପ୍ରାନରେ ଧ୍ୟାନ କରିପାର ।
ଯେପରି ଗଛ, ଯେତେବେଳେ ଶାନ୍ତି ପାଇଥାଏ, ସେତେବେଳେ
ଯନ୍ତ୍ର କର ସେ ଶୁଦ୍ଧିକ ବାଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ ତାହାର
ହୁଏ, ତା ନ ହେଲେ ଶାର ଛେଳି ଶାର ନଷ୍ଟ କରି ପକାନ୍ତି,
ପଛକୁ ଯେତେବେଳେ ଗଣ୍ଯ ମୋଟ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ
ଦିଶା ଗୋରୁ ଛେଳି ବାନ୍ଧିଲେ ତାହାର କିଛି କର ପାରେ
ନାହିଁ ।

ସହିବା ଶୁଣ ପର ଆଉ ଶୁଣ ନାହିଁ । ଯେ ସହେ, ସେହି
ରହେ । ଯେ ନ ସହେ, ସେ ନାଶ ପାଏ । ସବୁ ବର୍ତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ
‘ସ’ ଛିନ୍ତା—ଶ, ଷ, ସ ।

ମାତ୍ର ଯେତେ ଦୂରରେ ଆଉ ପଇକେ ଭଲ ଭଲ ଚାର
ପକାଇବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ଧାଇଁ ଆସନ୍ତି, ଉଗବାନ ଦର
ମଧ୍ୟ ସେହିରୁପେ ବିଶାଶୀ ଉଚ୍ଛବ ତୁମ୍ଭୁରେ ତାକିଲା ମାତ୍ରେ
ଶୀଘ୍ର ଥିଲେ ଉବୟ ହୁଅନ୍ତି ।

କୁକୁକୁଲିଯ୍ୟାପୋକମାନେ ଆଲୁଥ ବେଣିଲେ ଦରତ
ଯାନ୍ତି, ସେଥିରେ ପ୍ରାଣଦାନ କରନ୍ତି, ତେବେ ସୁନ୍ଦା ଅନ୍ଧ-
କାରକୁ ଯାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ସେଉଁମାନେ ଉଗବାନଙ୍କର-
ରକ୍ତ, ସେମାନେ ‘ସେଉଁଠାରେ ସାଧୁବାସ ଏବଂ ଭିରାୟ
କଥା ହୁଏ, ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ଦରଦି ଯାନ୍ତି । ସାଧନ ରଜନ
ରହିବା ସମ୍ଭାବର ଅସାର ପଦାର୍ଥରେ ଆଉ ବନ୍ଦ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବନ୍ଦାକରରେ ବନ୍ଦ ବନ୍ଦ ଥାଇଁ; ତୁମ୍ଭେ ଏକାବୁଜରେ
ପାଇଲ ନାହିଁ ବୋଲି ବନ୍ଦାକରକୁ ରହିଶୁଣ୍ୟ ମନେ କର
ନାହିଁ । ସେହିପରି ଟିକିଏ ସାଧନ ରଜନ କର ଭିର ଦରନ
ନ ହେଲୁ ବୋଲି ସତାଶ ହୁଅ ନାହିଁ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ସାଧନ
କରିଅଥ, ପଥା ସମୟରେ ଭିର ତୁମ୍ଭକୁ କପା କରିବେ

ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକପ୍ରକାର ଶାମୁଜା ଅଛନ୍ତି ।
ସବୁବେଳେ ଆଂକର ପାଶି ଉପରେ ଭାଷୁଆନ୍ତି
ନୁଷ୍ଠରେ ଚୋପାଏ ପାଶି ସେମାନଙ୍କ ଏ

ହେଲେନେ ମୁଁ ବୁଝି ଏକାବେଳକେ ପାଣିତଳକୁ ଚାଲିଯାନ୍ତି, ଅରୁ ଉପରକୁ ଅସନ୍ତି ନାହିଁ । ତୁମିପାଷ ବିଦ୍ୟାସୀ ସାଧକ ମଧ୍ୟ ସେହପରି ମୁଢ଼ୁ-ମନ୍ତ୍ର-ରୂପ ଏକବିନ୍ଦୁ ପାଣି ପାଇ ସାଧନର ଅଗାଧକଳରେ ଏକାଥରକେ ରୁଦ୍ଧିଯାନ୍ତି, ଅରୁ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ବୁଝେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେହି କୌଣସି ଧନୀଙ୍କେ ନିଜଟକ୍ ଯିବାକୁ ଖେଳେ
ଦୂରୁଥିବାନଙ୍କ ଅନେକ ଖୋଯାମୋଦ କରିବାକୁ
ଏବଂ ଉପରକେ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ
ଯାତନ ଉଜନ ଏବଂ ଧ୍ରୁଷ୍ଣଙ୍ଗ ଉତ୍ସାହ ନାନା ଉପାୟରେ
ଯିବାକୁ ହୁଏ ।

ଛଣେ କାଠକଟାଳୀ ବନରୁ କାଠ ଆଣି କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲା । ଦିନେ ଛଙ୍ଗଲରୁ ସାନ୍ତ୍ର କାଠ ମୁଣ୍ଡରେ ନେଇ ଅସ୍ତତ୍ତ୍ଵ, ହଠାତ୍ କଣେ ଲୋକ ସେହି ବାଟରେ ଯାଉଁ । କହିଲେ “ବାପ, ଅଗକୁ ଯା” । ଅରଦିନ କାଠକଟାଳୀ ସେହି ଲୋକର କଥା ମାନି କହିଦୂର ଅଗକୁ ଯାଇ ମୋହି । କାଠର ଜଙ୍ଗଲ ଦେଖିଲା; ମେ ଦିନ ଯେତେ ପାରିଲା କାଠ ଆଣି ବଜାରରେ ବକି ଅନ୍ୟ ଦିନଠାରୁ ଅନେକ ବେଶୀ ପରିପା ପାରିଲା । ତାହିଁ ଅରଦିନ ପୁଣି ସେ ମନେ ପାରିବାକୁ ଲୁଗିଲା, ସେତ ମୋତେ ଅଗକୁ ବନ୍ଦିବା ଯାଇଁ କହିଛନ୍ତି; ଆଜ୍ଞା ଆଜି ଅର ଟିକିଏ ଅଗକୁ ଯାଏ । ସେ ଅଗକୁ ଆସି ଚନ୍ଦନକାଠର ବନ ଦେଖିଲା । ସେ ସେହି ଚନ୍ଦନକାଠ ମୁଣ୍ଡରେ ନେଇ ବଜାରରେ ବକି ଅରଦିନ ମନେ ଭାବିଲା, ମୋତେ ଅଗକୁ ଯିବାକୁ କହିଛନ୍ତି । ସେ ଯେହିଦିନ ଅର ଟିକିଏ ଅଗକୁ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ତମାର ଖଣ୍ଡି ଦେଖିଲା । ସେ ତାହିଁରେ ପୁଣି ତ ନ ହୋଇ ଦିନକୁଦିନ ଆହୁର ଯେତେ ଅଗକୁ ଯାଉଥିଲା, ଫିମେ ଫିମେ ରୂପା,
ମୁଣ୍ଡା, ସ୍ତରର ଶରୀ ପାଇ ମନ୍ଦିରର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଧନ୍ତ୍ଵାନ୍ତି ମସନ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରକାର । କେବଳ ଅଗକୁ
ଟିକିଏ ମନ୍ତ୍ରିଏ ରୂପ, ଲେଖାତ ଦେଖି ବା ଯିବି ଲୁହି-
ରୁରେ ମନେ କରନାହିଁ ସେ ଗୋର ସବୁ ରହାଇ

ଶ୍ରୀ ଧରିବାକୁ ଧୂର୍ଣ୍ଣିଗେ, ସେ ଯଦି ଶୂନ୍ୟ ଯେ
କେତେ ବଜି ମାହ ଅଛି, ସେ କଣ କିମ୍ବୋ

ଯେଉଁମାନେ ସେ ପୋଖରାରେ ମାଛ ଧରିଛନ୍ତି, ସେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ପଗ୍ଦିରୁଥାଏ—ସେ ପୋଖରାରେ ପାତେ ବଜି ମାଛ ଅଛନ୍ତି କିମ୍ବା ନାହିଁ, ଯଦି ଥାନ୍ତି ତେବେ କେନ୍ଦ୍ରିତ ପକାଇବାକୁ ହେଲେ, ମାଛ କି ଥୋଇ ଖାଇବ, ଏବୁ କଥା ବଲରୁଥେ ଜାଣି ସାଥେ ଯାଇବୁ ମାଛ ଧରିବାକୁ ଯାଏ, ତେବେ ତାହାର ଆଜ୍ଞା ମାତ୍ର ଧରିବାରେ କଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସେଠାକୁ ଯାଇ ଥୋଇ ପକାଇ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧର ବସି ରହିବାକୁ ହୁଏ, ତାହାପରେ ସେ ମାତ୍ରର ଥୋଇ ଗିଲିବାର ବିହମାନ ଦେଖିପାରେ । ଧର୍ମରଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରକାର । ସାଧକ ଏବଂ ମହାଜନମାନଙ୍କ କଥାରେ ବିଦ୍ୟା କର ଭକ୍ତି ଗ୍ରେ ପକାଇ, ଧୈର୍ଯ୍ୟରୂପ ଥୋଇ ପକାଇ ବସି ରହିବାକୁ ହୁଏ ।

ଛଣେ ପରମହଂସ ଦେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଅସି କହିଲେ “ମହା-
ଶୟ, ବହୁଦିନ ସାଧନ ରଜନ କଲି, କିନ୍ତୁ କାହିଁ ବୁଝି
ସୁଣି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଆମ୍ବମାନଙ୍କର ସାଧନ ରଜନ କରିବା
ମିଛ ।” ପରମହଂସ ଦେବ ଉଷ୍ଣତ୍ତ୍ଵ ଦ୍ୱାସ୍ୟ କର କହିଲେ
“ଦେଖ, ଯେଉଁମାନେ ଶାନ୍ଦାମା ଚଣ୍ଡା, ସେମାନେ ବାର-
ବର୍ଷ ଅନାବୁଣ୍ଡି ହେଲେ ସୁକ୍ତା ଗୁଣ ଶୁଣିଦେଇ ପାରିବେ
ନାହିଁ; ଅରୁ ଯେଉଁମାନେ ଠିକ୍ ଚଣ୍ଡା ନୁହନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଲୁଭର
ଆକାଶରେ ଚଣ୍ଡାର କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି, କେବଳ ସେହିମାନେ
ବର୍ଷେ ବୁଝି ନ ହେଲେ ଗୁଣ ଶୁଣିଦେଇ ପଳାନ୍ତି । ସେହି-
ପରି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ ରକ୍ତ ଏବଂ ଶିଦ୍ୟାସୀ, ସେମାନେ
ସମସ୍ତ ଜୀବନଟା ଯାକ ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ନ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ,
ତାଙ୍କର ନାମ ଶୁଣାନ୍ତାର୍ଥିନ କେବେହେଁ ଛାପନ୍ତି ନାହିଁ ।

ବ୍ୟାକୁଳିତା ।

ଦିଗବାନଙ୍କ ପ୍ରତି, କିମ୍ବା ମନ ଦର୍ଶନାର ? ସେହି
ସତର ପଢ଼ିବାରେ, କୃପଶର ଧନରେ, ବିଷୟର ବିଷୟରେ—
ଏହିପରି ଟାଣ ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରଙ୍କ ପ୍ରକାର ହୁଏ, ସେତେ-
ବେଳେ ଉଗବାନ ଲୁଭ ହୁଏ ।

ମା-ର ପାଞ୍ଚ ପୁଅ, କାହାରକି ଖେଳନା, କାଦାରକି
ପୁତୁଳଟିଏ, କାହାରକି ଅବା କିନି ଖାତାଗାଜ ।